BEYLİKLER DÖNEMİ MİMARİSİNDE TAŞ SÜSLEME (1300 - 1435)

Cilt-I

81988

Muhammet GÖRÜR

T 81988

Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Sanat Tarihi Anabilim Dalı için öngördüğü
DOKTORA TEZİ
olarak hazırlanmıştır

Ankara
Ağustos, 1999

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....
Prof. Dr. Aynur DURUKAN (Danışman)

Üye.....
Prof. Dr. Ömür BAKIRER

Üye.....
Prof. Dr. Beyhan KARAMAĞARALI

Üye.....
Doç. Dr. Serpil BAĞCI

Üye.....
Yrd. Doç. Dr. Nermin ŞAMAN DOĞAN

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../1999

Prof. Dr. İbrahim TANYERİ
Ensitü Müdürü

Sevgili Hocam

Aymur DURUKAN'a

ÖZET

Beylikler dönemi mimari süslemesi üzerine ayrıntılı monografik çalışmaların yapılmamış olması, bize Beylikler dönemi mimari süslemesini tanıma fırsatı vermemektedir. Bu nedenle "Beylikler Dönemi Mimarisinde Taş Süsleme 1300-1435" konulu bu çalışmayla, Beylikler dönemi mimari süslemesindeki açığı taş süsleme bağlamında kapatmak istenmektedir.

Kütüphane ve arazi çalışmaları sonucunda belirlediğimiz, yirmisi Karamanoğulları'na yedisi Eretnaoğulları'na, biri Saruhanoğulları'na, biri Aydınoğulları'na, üçü Menteşeoğulları'na ve üçü de Hamitoğulları'na ait otuzbeş yapı ele alınarak incelenmiştir.

Cami, medrese, imaret, darülhüffaz, zaviye, tekke, türbe, hamam, çeşme olmak üzere dokuz farklı yapı türünün taş süslemeleri; cephe, portal, kapı, pencere, korkuluk, şebeke, saçak, minare, eyvan, kubbeye geçiş, tavan ve mihrap gibi mimari ögeler üzerindeki yatay-dikey şerit, yatay-dikey dikdörtgen pano, kare ve sivri kemerli pano, madalyon, kabara, mukarnas yüzeyi, kemer ve kavsara köşeliği, sütunce gövde ve başlıklarda yer almaktadır.

Mimari ögeler üzerinde yer alan taş süslemeler Beylikler döneminde geometrik, bitkisel, figürlü, karışık, diğer kompozisyonlar ve yazı olmak üzere altı farklı türde karşımıza çıkmaktadır. Geometrik süslemeleri çizgilerle oluşan düzenlemeler, geçmelerle oluşan düzenlemeler, çokgenler ve yıldızlardan oluşan kompozisyonlar oluşturmaktadır.

Bitkisel süslemeler ise; rumi, yarım palmet, palmet ve lotus gibi bitkisel motiflerin tek başlarına ya da iki veya daha çoğunun bir araya gelerek meydana getirdiği kompozisyonlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Beylikler dönemine ait yapılardan görülen figürlü süslemeleri arslan, at, balık, fil, tavşan; kuşlar (güvercin, tavus kuşu ve çift başlı kuş) ve ejder oluşturmaktadır. Figürlü süsleme de kendi içinde, doğada görülen ve hayali hayvanlar olarak iki grupta ele alınmıştır. Bu gruplar da kendi içlerinde, 1. figürün sadece başının gösterildiği, 2. vücudun tümünün gösterildiği figürler olarak ikiye ayrılmaktadır.

Karışık süslemeler ise; geometrik-bitkisel, bitkisel-diğer kompozisyonlar, bitkisel-yazı, geometrik-bitkisel ve figürlü olmak üzere dört grupta incelenmiştir.

Hiçbir gruba dahil edemediğimiz kandil motifleri ise "diğer kompozisyonlar" başlığı altında ele alınarak incelenmiştir.

Yazı kompozisyonlarını ise sülüs; kûfi ve ma'kılî oluşturmaktadır. Bunlardan sülüs, zemini bezemesiz ve bezemeli olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

Yaptığımız çalışmanın sonunda Orta ve Güney Anadolu beyliklerine ait eserlerde görülen süsleme tür ve kompozisyonlarının, Anadolu Selçuklu dönemine ait yapılarda yer alan süsleme tür ve kompozisyonları ile benzerlikler gösterdiği belirlenmiştir. Bunda da, beyliklerin Anadolu Selçuklu toprakları üzerinde kurularak gelişmeleri ve özellikle yakın kültürel bağlar neden olarak gösterilebilir.

Batı Anadolu beyliklerine ait yapılarda karşımıza çıkan bitkisel kompozisyonlar Erken Osmanlı dönemine ait yapılardaki kompozisyonlarla ve kompozisyonların üzerinde yer aldığı biçimsel düzenlemelerle benzerlik göstermektedir.

Bu nedenle Orta ve Güney Anadolu beylikleri gelenekçi yapıya sahip bir taş süsleme gelişimi çizerken, Batı Anadolu beylikleri yaptıkları yeni deneme ve düzenlemelerle bir geçiş üslubu oluşturmaktadır.

SUMMARY

We are not in a position to distinguish the architectural decoration of the Principalities, since no detailed monographical study has been published on this topic. For this reason, we hope to fill the gap on this subject by preparing a Ph.D. Thesis on "The Architectural Decoration of the Principalities. 1300-1435".

We have determined thirty-five monuments of the period with architectural decoration after our library and field studies. Twenty of them belong to the Karamanid, seven to the Eretna, one to the Saruhanid, one to the Aydın, respectively three to the Menteshe and Hamid principalities.

Out of the eight different types of buildings, namely mosque, madrasa, darülhuffaz, convents (zaviye and tekke), tomb, bath and fountain; the decorative elements are façades, portals, doors, balustrades, window grills, eaves, minarets, aiwans, transitional upper structure elements and mihrabs. The frames of these elements are horizontal-vertical bands, horizontal-vertical rectangular, square and pointed arched panels, medallions, bosses, stalactites, arches and half domes covering the niches, the shafts and capitals of engaged columns.

The decoration applied to the frames of architectural elements can be divided into six groups as geometrical, floral, figural, mixed, miscellanious and scripts.

The geometrical decoration can be divided into three main groups as linear, interlacing and compositions with polygons and stars. The floral decorations are single or united compositions with rumi, palmette, lotus, etc.

Figural ornaments mainly consist of lions, horses, fishes, elephants, hares, birds as pigeons, peacocks and double-headed birds as well as dragons. Figural representations

are divided into two groups as animals found in nature and fantastic ones. The animals observed in these two groups are represented either only with their heads or with their whole body.

Mixed decorations are divided into four groups as geometrical-floral, floral-miscellaneous, floral-scripts, geometrical-floral and figural. The candle motives which we couldn't include to any of the above mentioned groups are named "miscellanious compositions". Scripts are written in thuluth, kufi and makıli. Out of these, thulut is divided into two groups as the bacground unadorned and decorated with floral desions.

In our study we have determined that the decorations observed on the stone buildings of the principalities of the Middle and South Eastern Anatolia reveal various similarities with the Anatolian Seljuk examples especially in types and compositions. Probably the main reason of this resemblance is that the mentioned principalities were found on the Seljuk territories.

The floral desions observed on the monuments of the Western Anatolian principalities bear many similarities with the Early Ottoman examples when compositions and frames are taken into consideration.

Conclusively, the Middle and Southern Anatolian principalities reveal traditional development in stone decoration, whereas the Western Anatolian emirates achieve a transitional style to the Ottoman art with their new experiments and arrangements.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
SUMMARY iii
İÇİNDEKİLER v
LEVHA LİSTESİ viii
ÖNSÖZ xi
I. GİRİŞ 1
II. KATALOG 11
II.1. KARAMANOĞULLARI BEYLİĞİNE AİT YAPILAR
II.1.1. CAMİLER
II.1.1.1. KARAMAN YUNUS EMRE CAMİİ 11
II.1.1.2. KARAMAN ÇELEBİ CAMİİ 15
II.1.1.3. ERMENEK SİPAS CAMİİ 20
II.1.1.4. KARAMAN ARAPZADE CAMİİ 26
II.1.1.5. AKSARAY ULU CAMİ 31
II.1.2. MEDRESELER
II.1.2.1. AKSARAY ZİNCİRİYE MEDRESESİ 42
II.1.2.2. ERMENEK TOL MEDRESE 58
II.1.2.3. ALANYA OBAKÖY MEDRESESİ 67
II.1.2.4. KARAMAN HATUNİYE MEDRESESİ 72
II.1.2.5. NİĞDE AK MEDRESE 94
II.1.3. İMARETLER
II.1.3.1. KARAMAN İBRAHİM BEY İMARETİ 110
II.1.4. DARÜLHÜFFAZLAR
II.1.4.1. KONYA HASBEY DARÜLHÜFFAZI 121
II.1.4.2. MERAM HASBEY DARÜLHÜFFAZI 128
II.1.5. TEKKELER
II.1.5.1. KARAMAN KARABAŞ VELİ TEKKESİ 131

II.1.6. TÜRBELER
II.1.6.1. NİĞDE GÜNDOĞDU TÜRBESİ..... 134
II.1.6.2. AKŞEHİR-MARUF (ALANYURT) ŞEYH HASAN TÜRBESİ..... 138
II.1.6.3. KARAMAN ALAEDDİN BEY TÜRBESİ..... 144
II.1.6.4. KARAMAN İBRAHİM BEY TÜRBESİ..... 151
II.1.7. HAMAMLAR
II.1.7.1. MERAM-HASBEY HAMAMI..... 157
II.1.8. ÇEŞMELER
II.1.8.1. KARAMAN İBRAHİM BEY ÇEŞMESİ..... 160
II.2. ERETNAOĞULLARI BEYLİĞİNE AİT YAPILAR
II.2.1. CAMİLER
II.2.1.1. NİĞDE SUNGUR BEY CAMİİ..... 164
II.2.1.2. ÜRGÜP TAŞKIN PAŞA KÖYÜ (DAMSE KÖY) TAŞKIN PAŞA CAMİİ..... 190
II.2.2. MEDRESELER
II.2.2.1. ÜRGÜP TAŞKIN PAŞA KÖYÜ (DAMSE KÖY) TAŞKIN PAŞA MEDRESESİ..... 202
II.2.3. ZAVİYELER
II.2.3.1. TURHAL GÜMÜŞTOP ZAVİYESİ..... 211
II.2.4. TÜRBELER
II.4.1. KIRŞEHİR AŞIK PAŞA TÜRBESİ..... 214
II.4.2. ÜRGÜP TAŞKIN PAŞA KÖYÜ (DAMSE KÖY) TAŞKIN PAŞA TÜRBESİ..... 219
II.4.3. ÜRGÜP TAŞKIN PAŞA KÖYÜ (DAMSE KÖY) HIZIR BEY TÜRBESİ..... 223
II.3. SARUHANOĞULLARI BEYLİĞİNE AİT YAPILAR
II.3.1. CAMİLER
II.3.1.1. MANİSA ULU CAMİİ..... 226

II.4. AYDINOĞULLARI BEYLİĞİNE AİT YAPILAR
II.4.1. CAMİLER
II.4.1.1. SELÇUK İSA BEY CAMİİ.....230
II.5. MENTEŞEOĞULLARI BEYLİĞİNE AİT YAPILAR
II.5.1. CAMİLER
II.5.1.1. MİLAS FİRUZ BEY CAMİİ.....239
II.5.1.2. BALAT İLYAS BEY CAMİİ.....252
II.5.2. MEDRESELER
II.5.2.1. PEÇİN AHMET GAZİ MEDRESESİ.....268
II.6. HAMİTOĞULLARI BEYLİĞİNE AİT YAPILAR
II.6.1. CAMİLER
II.6.1.1. KORKUTELİ ALAEDDİN CAMİİ..... 277
II.6.2. MEDRESELER
II.6.2.1. KORKUTELİ EMİR SİNANEDDİN MEDRESESİ.....284
II.6.3. TÜRBELER
II.6.3.1. ANTALYA ZİNCİRKIRAN MEHMET BEY TÜRBESİ.....289
III. DEĞERLENDİRME
III.1. BEYLİKLER DÖNEMİ YAPILARINDA GÖRÜLEN TAŞ SÜSLEME KOMPOZİSYONLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ..... 295
III.2. BEYLİKLER DÖNEMİ YAPILARINDA GÖRÜLEN TAŞ SÜSLEME PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ..... 358
III.3. BEYLİKLER DÖNEMİ İLE ANADOLU SELÇUKLU VE ERKEN OSMANLI DÖNEMİ YAPILARINDA GÖRÜLEN TAŞ SÜSLEME KOMPOZİSYONLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ..... 408
IV. SONUÇ.....466
KAYNAKÇA..... 488
LEVHALAR..... .. 507

LEVHA LİSTESİ

Levha 1 Karaman Yunus Emre Camii Mihrap, Kuşatma Kemeri Köşeliği Bitkisel Süslemenin Çizimi (Çizen: Bilge Günceoğlu 1999)

Levha 2 Karaman Yunus Emre Camii, Mihrap, Kavsara, Alttan Birinci Sırada Doğudaki Mumarnas Yüzeyindeki Bitkisel Süsleme (Çizen: V.Macit Tekinalp 1999)

Levha 3a Karaman Yunus Emre Camii, Mihrap

b Karaman Yunus Emre Camii, Mihrap. Kavsara

Levha 4 Karaman Yunus Emre Camii, Mihrap, Kavsara, Üstteki Mukarnas

Levha 5 Karaman Çelebi Camii, Mihrap Çizimi (Ö.Bakırer, 1976)

Levha 6a Karaman Çelebi Camii, Mihrap, Genel Görünüm

b Karaman Çelebi Camii, Mihprap, Batı Bölüm

Levha 7a Karaman Çelebi Camii, Mihrap, Batı Kavsara Köşesi

b Karaman Çelebi Camii, Mihrap, Nişin İçi

Levha 8 Ermenek Sipas Camii, Mihrap Çizimi (Ö.Bakırer 1976)

Levha 9 Ermenek Sipas Camii, Mihrap

Levha 10a Ermenek Sipas Camii, Mihrap

b Ermenek Sipas Camii, Mihrap, Üst Kısım

Levha 11a Ermenek Sipas Camii, Mihrap, Kavsara

b Ermenek Sipas Camii, Mihrap, Batı Bölüm (ayrıntı)

Levha 12a Ermenek Sipas Camii, Mihrap, Dış Köşedeki Sütunce Gövdesi (Ayrıntı)

b Ermenek Sipas Camii, Mihrap, Kitabe Panosu Üzerindeki Yatay Şerit (Ayrıntı)

Levha 13a Ermenek Sipas Camii, Mihrap, Nişin İçindeki Süsleme Şeritleri

b Ermenek Sipas Camii, Mihrap, Üstteki Süsleme Şeriti (Ayrıntı)

Levha 14a Ermenek Sipas Camii, Mihrap, Üst Köşete Batıdaki Palmet Biçimli Tepelik

b Ermenek Sipas Camii, Mihrap Üst Köşede Doğudaki Palmet Biçimli Tepelik

Levha 15a Karaman Arapzade Camii, Portal
b Karaman Arapzade Camii, Portal, Üst Kısım
Levha 16a Karaman Arapzade Camii, Portal, Kitabe
b Karaman Aarpzade Camii, Portal, Giriş Kapısı, Kemer Köşeliği
Levha 17a Karaman Arapzade Camii, Portal, Dıştaki Şeritler
b Karaman Arapzade Cami, Ejder Başlı Çörten
Levha 18 Aksaray Ulu Camii, Portal, Giriş Kapısını Kuşatan Şerit, Geometrik Süsleme Çizimi (Çizen: V.Macit Tekinalp 1999)
Levha 19 Aksaray Ulu Camii, Güney Duvar, Eksenin Doğusundaki Üst Pencere Sövelerindeki Süslemelerin Çizimi
Levha 20a Aksaray Ulu Camii, Gönel Görünüm
b Aksaray Ulu Camii, Portal
Levha 21a Aksaray Ulu Camii, Portal, Dış Yüz, Kuzeydeki Nişin Kavsarası
b Aksaray Ulu Camii, Portal, Dış Yüz, Güneydeki Nişin Kavsarası
Levha 22a Aksaray Ulu Camii, Portal Nişi Güney Duvardaki Nişin Kavsarası
b Aksaray Ulu Camii, Portal, Giriş Kapısı
Levha 23a Aksaray Ulu Camii, Portal, Giriş Kapısı, Kemer Köşeliği
b Aksaray Ulu Camii, Güney Duvar Eksendeki Üst Pencere ve Takviye Kemeri
Levha 24a Aksaray Ulu Camii, Güney Duvar, Eksenin Batısındaki Üst Pencere ve Takviye Kemeri
b Aksaray Ulu Camii, Güney Duvar, Eksenin Doğusundaki Üst Pencere Sövesi
Levha 25a Aksaray Ulu Camii, Güney Duvar, Doğu Köşedeki Üst Pencere
b Aksaray Ulu Camii, Kuzey Cephe, Doğudaki Geometrik Süslemeli Taş
Levha 26a Aksaray Ulu Camii, Kuzey Cephe, Batıdaki Karışık Süslemeli Taş
b Aksaray ulu Camii, Kuzey Cephe, Batıdaki Karışık Süslemeli Taşın Üzerindeki Geometrik Süslemeli Taş
Levha 27a Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal
b Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal, Kavsara

Levha 28a Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal, Kavsara ve Kemer Köşeliği
b Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal, Kavsara Köşeliği
Levha 29a Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal, Dış Köşedeki Sütunce Gövde ve Başlığı
b Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal, Dıştaki Birinci Süsleme Şeridi
Levha 30a Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal, Dıştaki İkinci ve Üçüncü Süsleme Şeridi
b Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal, Dıştaki Dördüncü Süsleme Şeridi
Levha 31a Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal, Kavsara Altı
b Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal, Kuzeydeki Nişin Kuşatma Kemeri
Levha 32a Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan
b Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan Kemer Köşeliği, Güney Kısmı
Levha 33a Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan, Kemer Kısmı
b Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan Kemeri Kuzey Kısımdaki Süslemeler
Levha 34a Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan, Dıştaki Birinci Şerit
b Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan Dıştaki İkinci Şerit
Levha 35a Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan, Dıştaki Üçüncü Süsleme Şeridi
b Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan Dışta Dördüncü Süsleme Şeridi
Levha 36a Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan Kemer Yüzündeki Süsleme Şeridi
b Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan Kemer İçyüzündeki Süsleme Şeritleri
Levha 37a Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan Kemerin Oturduğu Duvar Payesinin İç Yüzündeki Süsleme Şeritleri
b Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan Kemerin Oturduğu Duvar Payesi İç Yüzündeki Süsleme Şeritleri
Levha 38a Aksaray Zinciriye Medresesi, Giriş Eyvanı
b Aksaray Zinciriye Medresesi, Giriş Eyvanı, Dıştaki Süsleme Şeritleri
Levha 39a Aksaray Zinciriye Medresesi, Giriş Eyvanı Güney İç Köşedeki Sütunce
b Aksaray Zinciriye Medresesi, Güney Yan Eyvan

Levha 40a Aksaray Zinciriye Medresesi, Güney Yan Eyvan Doğu İç Köşedeki Sütunce
b Aksaray Zinciriye Medresesi, Kuzey Yan Eyvan Doğudaki Süsleme Şeritleri ve Sütunce
Levha 41a Aksaray Zinciriye Medresesi, Kuzeybatı Köşedeki Revakları
b Aksaray Zinciriye Medresesi, Kuzeybatı Köşedeki Revakları Dıştan Kuşatan Süsleme Şeritleri ve Kemer Yüzeyi
Levha 42a Aksaray Zinciriye Medresesi, Güneybatı Köşe Odasının Kapısını Kuşatan Süsleme Şeritleri
b Aksaray Zinciriye Medresesi, Kuzeybatı Köşe Odasının Kapısını Kuşatan Süsleme Şeritleri
Levha 43a Aksaray Zincirye Medresesi, Güneydoğu Köşedeki Öğrenci Odasının Kapısını Kuşatan Süsleme Şeritleri
b Aksaray Zinciriye Medresesi, Güneybatı Köşedeki Öğrenci Odasının Kapısını Kuşatan Süsleme Şeritleri
Levha 44 Ermenek Tol Medrese, Portal Güney Duvarındaki Nişin Kavsara Köşeliklerindeki Geometrik Süsleme Çizimi (Çizen: V.Macit Tekinalp 1999)
Levha 45 Ermenek Tol Medrese, Portal Güney Duvarındaki Nişin Kemer Köşeliğindeki Karışık Süsleme Çizimi (Çizen: V.Macit Tekinalp 1999)
Levha 46a Ermenek Tol Medrese, Portal
b Ermenek Tol Medrese, Portal
Levha 47a Ermenek Tol Medrese, Portal, Kavsaranın Kuzey Köşeliğindeki Kabara
b Ermenek Tol Medrese, Portal, Kavsara Altındaki Gövdesi Kaval Silmeli Sütunce
Levha 48a Ermenek Tol Medrese, Portal, Dıştan Dördüncü Süsleme Şeridi
b Ermenek Tol Medrese, Portal Kuzey Duvarındaki Niş
Levha 49a Ermenek Tol Medrese, Portal Kuzey Duvarındaki Nişin Kemer Yüzeyindeki Süsleme Şeridi
b Ermenek Tol Medrese Portal Güney Duvarındaki Niş

Levha 50a Ermenek Tol Medrese, Portal Güney Duvarındaki Nişin Kemer Yüzeyindeki Süsleme Şeridi

b Ermenek Tol Medrese, Portal Güney Duvarındaki Nişin Kavsarası

Levha 51a Ermenek Tol Medrese, Portal Güney Duvardaki Nişin Sütunce Başlığı

b Ermenek Tol Medrese, Portal Güney Duvarındaki Nişin Kavsarasında Alt Sıradaki Mukarnaslar Arasındaki Bitkisel Süsleme

Levha 52a Ermenek Tol Medrese, Portal Güney Duvar İkinci Kademesindeki Niş

b Ermenek Tol Medrese, Portal Kuzey Duvar İkinci Kademesindeki İkiz Kemerli Niş

Levha 53a Ermenek Tol Medrese, Portal Kuzey Duvar İkinci Kademesindeki İkiz Kemerli Nişin Kabarası

b Ermenek Tol Medrese, Kuzeybatı Köşe Odasının Kapısı

Levha 54a Alanya Obaköy Medresesi, Portal Giriş Kapısının Doğudaki Sövesinin İç Yüzündeki Süsleme Şeridi Çizimi (Çizen : Tülay Karataş 1999)

b Alanya Obaköy Medresesi, Portal Giriş Kapısının Doğudaki Sövesinin Dış Yüzündeki Süsleme Şeridi Çizimi (G.Öney 1968)

Levha 55 Alanya Obaköy Medresesi, Portal Giriş Kapısının Güneydoğu Köşe Odasının Kapısını Kuşatan Süsleme Şeritleri Çizimi (Çizen: Tülay Karataş 1999)

Levha 56a Alanya Obaköy Medresesi, Portal

b Alanya Obaköy Medresesi, Portal Giriş Kapısı

Levha 57a Alanya Obaköy Medresesi, Portal, Giriş Kapısı Doğu Söve Dış Yüzündeki Süsleme Şeridi

b Alanya Obaköy Medresesi, Portal, Giriş Kapısı Doğu Söve İç Yüzündeki Süsleme Şeridi

Levha 58a Alanya Obaköy Medresesi, Portal Giriş Kapısı Doğu Sövesi İç Yüzündeki Süsleme Şeridi (Ayrıntı)

b Alanya Obaköy Medresesi, Portal, Giriş Kapısı Doğu Söve İç Yüzündeki Süsleme Şeridi (Ayrıntı)

Levha 59a Alanya Obaköy Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kapısı
b Alanya Obaköy Medresesi Güneydoğu Köşe Odasının Kapısını Kuşatan Süsleme Şeritleri
Levha 60 Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Kavsara Köşeliğindeki Süslemenin Çizimi (Çizen: V.Macit Tekinalp 1999)
Levha 61 Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştan İkinci Şeritteki Süslemenin Çizimi (Çizen: V.Macit Tekinalp 1999)
Levha 62 Karaman Hatuniye Medresesi, Portal İç Köşedeki Sütunce ve Çerçeve Oluştura Kaval Silme Üzerindeki Süsleme Çizimi (Çizen: V.Macit Tekinalp 1999)
Levha 63 Karaman HatuniyeMedresesi, Portal Batı Duvardaki Nişi Kuşatan Süslemenin Şeridinin Çizimi (Çizen: V.Macit Tekinalp1999)
Levha 64 Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Duvardaki Nışın İçindeki Süslemenin Çizimi (V.Macit Tekinalp 1999)
Levha 65 Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Duvardaki Nişin İçinde, Alttaki Süsleme Şeridi Çizimi (Çizen: V.Macit Tekinalp1999)
Levha 66a Karaman Hatuniye Medresesi, Genel Görünüm
b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal
Levha 67a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal
b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Kısım
Levha 68a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştan Birinci Süsleme Şeridi
b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştan İkinci Süsleme Şeridi
Levha 69a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştan Üçüncü Süsleme Şeridi
b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştan Dördüncü Süsleme Şeridi
Levha 70a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştan Beşinci Süsleme Şeridi
b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal İç Köşedeki Sütunce Çerçevesinin Süsleme Şeridi
Levha 71a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal İç Köşedeki Sütunce Başlığı
b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Kavsara Üst Köşeliği

Levha 72a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Kavsara Köşeliğindeki Oniki Kollu Yıldız
b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Kavsara İçinde Mukarnas Yüzeyindeki Figürlü (Güvercin) Süsleme
Levha 73a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal, Giriş Kapısı
b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Giriş Kapısındaki Süsleme
Levha 74a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Giriş Kapısı Batıdaki Palmet Biçimli Kartuş
b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Duvardaki Niş
Levha 75a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Duvardaki Nişi Kuşatan Süsleme Şeridi ile Sütunce Gövdesi
b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Duvardaki Nişin Köşesindeki Sütunce Başlığı
Levha 76a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Duvardaki Nişin İçindeki Süsleme
b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Doğu Duvardaki Nişin Kavsarası
Levha 77a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Doğu Duvardaki Nişin Kavsarası (Ayrıntı)
b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Doğu Duvardaki Nişin Kavsarası (Ayrıntı)
Levha 78a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Duvardaki Nişin Altındaki Bitkisel Süsleme Panolar
b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Duvardaki Nişin Altındaki Bitkisel Süsleme Panolar (Ayrıntı)
Levha 79a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştaki Süsleme Şeritleri Altında Yer Alan Panolar
b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştan İkinci Süsleme Şeridi Altındaki Kartuş

Levha 80a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştan Birinci Süsleme Şeridinin Altındaki Pano
b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kapısı
Levha 81a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kapısını Kuşatan Süsleme Şeritleri
b Karaman Hatuneyi Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kapısı Üst Kısımdaki Süsleme Şeritleri
Levha 82a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kapısının Kemeri
b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Oda Kapı Kemerinin Tepesindeki Kartuş
Levha 83a Karaman Hatuniye Medresesi Güneydoğu Köşe Odasının Kapısı Üst Kısımda Kitabe Şeridinin Batısındaki Kartuş
b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kapısı Üzerindeki Pano
Levha 84a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneybatı Köşe Odasının Kapısı
b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneybatı Köşe Odasının Kapısı Üst Kısım
Levha 85a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneybatı Köşe Oda Kapı Kemer Köşeliği
b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneybatı Köşe Odasının Kapı Üzerinde Batıdaki Karışık Süsleme
Levha 86a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneybatı Köşe Oda Kapısı Üzerinde Ortadaki Kartuş
b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneybatı Köşe Oda Kapısı Üzerinde Doğudaki Karışık Süsleme
Levha 87a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşedeki Öğrenci Odasının Kapısı
b Karaman Hatuniye Medresesi Güneydoğu Köşedeki Öğrenci Odasının Kapısı
Levha 88a Karaman Hatuniye Medresesi, Ana Eyvan Penceresi
b Karaman Hatuniye Medresesi, Ana Eyvan Penceresinin Kemeri

Levha 89a Karaman Hatuniye Medresesi, Ana Eyvan Penceresinin Denizliği
b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneybatı Köşe Odasının Güney Duvarı Üst Pencere Kilit Taşı
Levha 90a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemi
b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Süsleme
Levha 91a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Bitkisel Süsleme
b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Bitkisel Süsleme
Levha 92a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Bitkisel Süsleme
b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Bitkisel Süsleme
Levha 93a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Bitkisel Süsleme
b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Bitkisel Süsleme
Levha 94a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Bitkisel Süsleme
b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Bitkisel Süsleme
Levha 95 Niğde Ak Medrese, Portal Dıştaki Süsleme Seritlerinin Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 96 Niğde Ak Medrese, Portal Kuşatma Kemeri Üzerindeki Bitkisel Süsleme Çizimi (R.H.Ünal 1982)
Levha 97 Niğde Ak Medrese, Portal Dışdaki Süsleme Köşeliklerindeki Süsleme Çizimi (R.H.Ünal 1982)

Levha 98 Niğde Ak Medrese, Portal Doğu Niş Üzerindeki Pano (R.H.Ünal 1982)
Levha 99 Niğde Ak Medrese, Portal Doğu Niş Üzerindeki Pano (R.H.Ünal 1982)
Levha 100 Nigde Ak Medrese, Portal Doğu ve Batı Nişleri Kuşatan Süsleme Şeridi Çizimi (R.H.Ünal 1982)
Levha 101 Niğde Ak Medrese, Portal Batı Niş Üzerindeki Pano Çizimi (R.H.Ünal 1982)
Levha 102 Niğde Ak Medrese, Portal Batı Niş Üzerindeki Pano (R.H.Ünal 1982)
Levha 103 Niğde Ak Medrese, Portal Giriş Kapı Kemer Köşeliklerindeki Süsleme Çizimi (Meltem Alkaş 1999)
Levha 104 Niğde Ak Medrese, Güneydoğu Köşe Odası Kapısının Üzerindeki Süsleme Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 105 Niğde Ak Medrese, Portal Güneybatı Köşe Odasının Kapı Üzerindeki Süsleme Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 106 Niğde Ak Medrese, Üst Kat Çatı Kapısı Üzerindeki Süsleme Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 107 Niğde Ak Medrese, Ana Eyvan Kemer Yüzeyindeki Süsleme Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 108 Niğde Ak Medrese, Mihrap Çizimi (Ö.Bakırer 1976)
Levha 109a Niğde Ak Medrese, Portal
b Niğde Ak Medrese, Portal Alt Kısım
Levha 110a Niğde Ak Medrese, Portal Doğu Kısım
b Niğde Ak Medrese, Portal Batı Dış Köşedeki Sütunce
Levha 111a Niğde Ak Medrese Portal, Kuşatma Kemer Köşeliği
b Niğde Ak Medrese Portal Kuşatma Kemeri Ucundaki Kartuş
Levha 112a Niğde Ak Medrese, Portal Kuşatma Kemer Köşeliği Doğu Kabara
b Niğde Ak Medrese, Portal Kuşatma Kemer Köşeliği Batı Kabara
Levha 113a Niğde Ak Medrese, Portal Doğu Niş
b Niğde Ak Medrese, Portal Doğu Niş Üzerindeki Pano
Levha 114a Niğde Ak Medrese, Portal Doğu Niş Üzerindeki Pano
b Niğde Ak Medrese, Portal Batı Niş

Levha 115a Niğde Ak Medrese, Portal Batı Niş Üzerindeki Pano
b Niğde Ak Medrese, Portal Batı Niş Üzerindeki Pano
Levha 116a Niğde Ak Medrese, Portal Giriş Kapısı
b Niğde Ak Medrese, Portal Giriş Kapısı Kemerinin Kilit Taşındaki Süsleme
Levha 117a Niğde Ak Medrese, Portal Kitabe Panosunun Doğusundaki Kabara
b Niğde Ak Medrese, Portal Kitabe Panosunun Batısındaki Kabara
Levha 118a Niğde Ak Medrese, Güneybatı Köşe Odası Kapı Üzerindeki Süsleme
b Niğde Ak Medrese, Güneydoğu Köşe Odası Kapı Üzerindeki Süsleme
Levha 119a Niğde Ak Medrese, Üst Kat Çatıya Çıkış Kapısı
b Niğde Ak Medrese, Ana Eyvan
Levha 120a Niğde Ak Medrese, Revaklar
b Niğde Ak Medrese, Revaklar
Levha 121 Niğde Ak Medrese, Mihrap
Levha 122 Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Kemer Köşeliği Süsleme Çizimi (Çizen: Aya Togashi 1999)
Levha 123 Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Kemer Köşeliği Süsleme Çizimi (Çizen: Aya Togashi 1999)
Levha 124 Karaman İbrahim Bey İmareti, Giriş Kapısı Kemer Köşeliğindeki Süsleme Çizimi (Çizen: Aya Togashi 1999)
Levha 125 Karaman İbrahim Bey İmareti, Giriş Kapısı Kemer Köşeliğindeki Süsleme Çizimi (Çizen: Aya Togashi 1999)
Levha 126 Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Giriş Kapı Kemerinin Oturduğu Doğu Konsolundaki Süsleme Çizimi (Çizen: Aya Togashi 1999)
Levha 127a Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal
b Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Üst Kısım
Levha 128a Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Süsleme Şeritleri
b Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Doğu Kemer Köşeliği
Levha 129a Karaman İrahim Bey İmareti, Portal Kitabe
b Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Giriş Kapısı Doğu Kemer Köşeliği

Levha 130a Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Giriş Kapısı Batı Kemer Köşeliği
b Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Giriş Kapısı Kemeri Kilit Taşındaki Süsleme
Levha 131a Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Kuşutma Kemeri Ucundaki Kartuş
b Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Giriş Kapı Kemerinin Oturduğu Konsol
Levha 132a Karaman İbrahim Bey İmareti, Ana Eyvan Kemeri
b Karaman İbrahim Bey İmareti, Giriş Eyvanı
Levha 133a Karaman İbrahim Bey İmareti, Giriş Eyvanı Kemeri İç Yüzü
b Karaman İbarhim Bey İmareti, Minare
Levha 134a Karaman İbrahim Bey İmareti, Minare Gövdesi Süsleme Şeridi
b Karaman İbrahim Bey İmareti, Minare Gövdesi Süsleme Şeridi
Levha 135a Karaman İbrahim Bey İmareti, Minare, ŞerefeAltındaki Süsleme Şeridi
b Karaman İbrahim Bey İmareti, Minare Petekteki Kitabe Şeridi
Levha 136a Konya Hasbey Darülhüffazı, Batı Cephe
b Konya Hasbey Darülhüffazı, Batı Cephe Kuzey Kısım
Levha 137a Konya Hasbey Darülhüffazı, Batı Cephe Güney Kısım
b Konya Hasbey Darülhüffazı, Batı Cephe Güney Kısımda Süsleme Şeridi
Levha 138a Konya Hasbey Darülhüffazı, Batı Cephe Güney Kısım Pencere Altındaki Pano
b Konya Hasbey Darülhüffazı, Portal
Levha 139a Konya Hasbey Darülhüffazı, Portal Kemer Köşeliği
b Konya Hasbey Darülhüffazı, Portal Süsleme Şeritleri
Levha 140a Meram Hasbey Darülhüffazı, Doğu Cephe
b Meram Hasbey Darülhüffazı, Portal
Levha 141a Meram Hasbey Darülhüffazı, Portal Güney Kısım
b Meram Hasbey Darülhüffazı, Portal Süsleme Şeritleri
Levha 142a Meram Hasbey Darülhüffazı, Portal Dıştan İkinci Süsleme Şeridi
b Meram Hasbey Darülhüffazı, Portal Sütunce

Levha 143a Karaman Karabaş Veli Tekkesi, Portal Batı Niş
b Karaman Karabaş Veli Tekkesi, Portal, Batı Niş
Levha 144a Karaman Karabaş Veli Tekkesi, Portal, Batı Niş Süsleme Şeridi
b Karaman Karabaş Veli Tekkesi, Portal, Kavsara
Levha 145 Karaman Karabaş Veli Tekkesi, Portal, Süsleme Şeritleri Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 146a Niğde Gündoğdu Türbesi, Portal
b Niğde Gündoğdu Türbesi, Portal, Süsleme Şeritleri
Yevha 147 Niğde Gündoğdu Türbesi, Portal, Süsleme Şeritleri
Levha 148 Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Portal Süsleme Şeridi Çizimi (Y.Demiralp 1996)
Levha 149 Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Kuzeydeki Pano Süsleme Çizimi (Y.Demiralp 1996)
Levha 150 Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Portal Kuzey Duvardaki Süsleme Şeridi Çizimi (Y.Demiralp 1996)
Levha 151 Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Güney Pencere Şebekesinin Çizimi (Y.Demiralp 1996)
Levha 152a Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Portal
b Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Güney Cephe
Levha 153a Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Güney Cephe Pencere
b Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Portal, Kavsara Köşeliği
Levha 154a Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Portal Süsleme Şeridi
b Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Portal Kuzey Duvardaki Süsleme
Levha 155 Karaman Alâeddin Bey Türbesi, Genel Görünüm
Levha 156a Karaman Alâeddin Bey Türbesi, Portal
b Karaman Alâeddin Bey Türbesi, Portal, Kavsara
Levha 157a Karaman Alâeddin Bey Türbesi, Portal, Kavsara
b Karaman Alâeddin Bey Türbesi, Güney Cephe, Pencere

Levha 158a Karaman İbrahim Bey Türbesi, Genel Görünüm
b Karaman İbrahim Bey Türbesi, Portal
Levha 159a Karaman İbrahim Bey Türbesi, Portal, Doğu Bölüm
b Karaman İbrahim Bey Türbesi, Portal, Kavsara
Levha 160a Karaman İbrahim Bey Türbesi, Portal, Kavsara Köşeliği
b Karaman İbrahim Bey Türbesi, Portal, Kavsara
Levha 161a Karaman İbrahim Bey Türbesi, Portal, Kavsara
b Karaman İbrahim Bey Türbesi, Portal, Kavsara
Levha 162 Karaman İbrahim Bey Türbesi, Portal, Kavsara
Levha 163a Meram Hasbey Hamamı, Batı Kapı
b Meram Hasbey Hamamı, Batı Kapı Kemeri
Levha 164a Meram Hasbey Hamamı, Batı Kapı Kemeri
b Meram Hasbey Hamamı, Batı Kapı Kemeri Figürlü Süsleme
Levha 165a Karaman İbrahim Bey Çeşmesi, Güney Cephe
b Karaman İbrahim Bey Çeşmesi, Güney Cephe Batı Kısım
Levha 166a Karaman İbrahim Bey Çeşmesi, Güney Cephe, Sütunce
b Karaman İbrahim Bey Çeşmesi, Güney Cephe, Sütunce Başlığı
Levha 167a Karaman İbrahim Bey Çeşmesi, Güney Cephe Süsleme Şeridi
b Karaman İbrahim Bey Çeşmesi, Güney Cephe Süsleme Şeridi
Levha 168a Karaman İbrahim Bey Çeşmesi, Güney Cephe, Kabara
b Karaman İbrahim Bey Çeşmesi, Güney Cephe, Kabara
Levha 169 Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Süsleme Şeridi Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 170 Niğde Sunğur Bey Camii, Kuzey Portal Kapı Sövesi Süsleme Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 171 Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Süsleme Şeridi Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 172 Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan, Kuzey Duvar, Niş Üzerindeki Süsleme Şeridi Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)

Levha 173 Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Güney Duvar, Niş Üzerindeki Süsleme Şeridi Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 174 Niğde Sunğur Bey Camii, Eyvan Batı Köşe Kaval Silme Üzerindeki Süsleme Şeridi Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 175 Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Batı Köşe Kaval Silme Üzerindeki Süsleme Şeridi Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 176 Niğde Sungur Bey Camii, Doğu Giriş Kapısı Lento, Süsleme Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 177 Niğde Sungur Bey Camii, Doğu Giriş Kapısı Söve, Süsleme Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 178 Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Süsleme Şeridi Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 179 Niğde Sungur Bey Camii, Minare Kaidesi Süsleme Şeridi Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 180a Niğde Sunğur Bey Camii, Eyvan Figürlü Süsleme Çizimi (G.Öney 1968)
b Niğde Sunğur Bey Camii, Eyvan Figürlü Süsleme Çizimi (E.Esin 1970)
Levha 181 Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Figürlü Süsleme Çizimi (K.Otto-Dorn 1963)
Levha 182 Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Figürlü Süsleme Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 183 Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Çizimi (Ö.Bakırer 1976)
Levha 184 Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap, Kavsara Altındaki Pano, Süsleme Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)
Levha 185 Niğde Sungur Bey Camii, Doğu Portal
Levha 186a Niğde Sungur Bey Camii, Doğu Portal, Güney Kısım
b Niğde Sungur Bey Camii, Doğu Portal, Güney Kısım
Levha 187a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan, Güney Duvar Doğu Kısım
b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan, Güney Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi

Levha 188a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan , Güney Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi
b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan, Güney Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi
Levha 189a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan, Güney Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi
b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan, Güney Duvar Doğuf Kısım Figürlü Süsleme Şeridi
Levha 190a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan, Güney Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi
b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan, Güney Duvar Doğuf Kısım Figürlü Süsleme Şeridi
Levha 191a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan, Güney Duvar Batıdaki Niş
b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan, Güney Duvar Batıdaki Nişin Üzerindeki Pano
Levha 192a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Güneybatı Köşe
b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Güney Duvar Üzerindeki Tonoz Oturtmalığı
Levha 193a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Doğu Kısım
b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi
Levha 194a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi
b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi
Levha 195a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi
b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi

Levha 196a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi
b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Batı Niş
Levha 197a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzeybatı Köşe
b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Tonoz Oturtmalığı
Levha 198a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Giriş Kapısı
b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Giriş Kapısı
Levha 199a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Giriş Kapısının Lentosu
b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Giriş Kapısının Sövesi
Levha 200a Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal
b Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal
Levha 201a Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Süsleme Şeridi
b Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Süsleme Şeridi
Levha 202a Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal, Gülbezek
b Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal, Madalyon
Levha 203a Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Süsleme Şeridi
b Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Süsleme Şeridi
Levha 204a Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Giriş Kapısı
b Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Giriş Kapısı Kenar Köşeliği
Levha 205a Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Giriş Kapısı Söve Üzerindeki Süsleme
b Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal, Çift Başlı Kuş
Levha 206a Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Üzerindeki Pencere
b Niğde Sungur Bey Camii, Batı Cephe
Levha 207a Niğde Sungur Bey Camii, Batı Cephe Pencere
b Niğde Sungur Bey Camii, Batı Cephe Pencere
Levha 208a Niğde Sungur Bey Camii, Batı Duvar Pencere
b Niğde Sungur Bey Camii, Doğu Duvar Türbe Kapısı

Levha 209a Niğde Sungur Bey Camii, Doğu Duvar Minare Kapısı
b Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Duvar Hünkar Mahfili
Levha 210a Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Duvar Hünkar Mahfili
b Niğde Sungur Bey Camii, Güney Duvar Sütunce Başlığı
Levha 211a Niğde Sungur Bey Camii, Doğu Duvar Sütunce Başlığı
b Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap
Levha 212a Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap, Kavsara
b Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap, Kavsara Doğu Köşe
Levha 213a Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap, Kavsara, Doğu Köşe Kabara
b Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap, Kavsara Batı Köşe
Levha 214a Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Süsleme Şeridi
b Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Süsleme Şeridi
Levha 215a Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Süsleme Şeridi
b Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Süsleme Şeridi
Levha 216a Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Süsleme Şeridi
b Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Nişi, Pano
Levha 217a Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Nişi, Pano
b Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap, Kavsara
Levha 218 Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Kavsara Altındaki Pano
Levha 219 Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Süsleme Şeritleri Çizimi
Levha 220 Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal
Levha 221a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Alt Kısım
b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Üst Kısım
Levha 222a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Üzerindeki Sivri Kemerli Panolar
b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Süsleme Şeridi

Levha 223a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Doğu Kemer Köşeliği
b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Batı Kemer Köşeliği
Levha 224a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii,Portal Süsleme Şeridi
b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Sütunce
Levha 225a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Sütunce Başlığı
b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Doğu Duvar Pano
Levha 226a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Giriş Kapısı Söve Üzerindeki Pano
b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Galeri Mihrabı
Levha 227a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Galeri Mihrabı, Kavsara
b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Galeri Mihrabı, Niş
Levha 228 Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Batı Cephe, Çörten
Levha 229 Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Portal
Levha 230a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Portal Güney Kısım
b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Portal, Güney İç Köşe
Levha 231a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Portal Kemer Köşeliği
b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Portal, Pencere
Levha 232a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Portal Süsleme Şeridi
b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Portal İç Köşe Sütunce Başlığı
Levha 233a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Portal İç Köşe Sütunce Başlığı
b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Mihrap

Levha 234a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Mihrap Üst Kısmı
b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Mihrap, Kavsara
Levha 235a Turhal Gümüştop Zaviyesi, Giriş Kapısı
b Turhal Gümüştop Zaviyesi, Giriş Kapısı Kuzeydeki Arslan Figürü
Levha 236 Turhal Gümüştop Zaviyesi, Giriş Kapısı Güneydeki Arslan Figürü
Levha 237 Kırşehir Aşık Paşa Türbesi, Portal Süsleme Çizimi (R.H.Ünal 1982)
Levha 238 Kırşehir Aşık Paşa Türbesi, Portal Kavsara Süsleme Çizimi (R.H.Ünal 1982)
Levha 239a Kırşehir Aşık Paşa Türbesi, Giriş Cephesi
b Kırşehir Aşık Paşa Türbesi, Kitabe
Levha 240a Kırşehir Aşık Paşa Türbesi, Portal, Kavsara
b Kırşehir Aşık Paşa Türbesi, Portal Giriş Kapısı
Levha 241 Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Portal Süsleme Şeritleri Çizimi (Çizen: V.Macit Tekinalp 1999)
Levha 242 Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Portal Giriş Kapı Kemeri Süsleme Çizimi (V.Macit Tekinalp 1999)
Levha 243 Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Genel Görünüm
Levha 244a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Portal
b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Portal Süsleme Şeridi
Levha 245a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Portal Süsleme Şeridi
b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Portal Kemer Köşeliği Doğu Kabara
Levha 246a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Portal Kemer Köşeliği Batı Kabara
b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Portal Giriş Kapısı
Levha 247a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Hızır Bey Türbesi, Portal Sütunce
b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Hızır Bey Türbesi, Portal Kabara
Levha 248a Manisa Ulu Camii, Portal Giriş Kapısı
b Manisa Ulu Camii, Portal Batı Duvar Kitabe Panosu

Levha 249a Manisa Ulu Camii, Portal Kitabe Panosu (Ayrıntı)
b Manisa Ulu Camii, Portal Doğu Duvar Kitabe Panosu
Levha 250a Manisa Ulu Camii, Portal Giriş Kapı Kemeri
b Manisa Ulu Camii, Portal Doğu Duvar
Levha 251a Manisa Ulu Cami, Portal Doğu Duvar, Süsleme
b Manisa Ulu Camii, Portal Batı Duvar
Levha 252 Manisa Ulu Camii, Portal Batı Duvar, Süsleme
Levha 253 Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe
Levha 254a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Portal
b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Portal
Levha 255a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Portal Kavsara, İkinci Kademe
b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Portal Alt Kısım
Levha 256a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Portal Kitabe Şeridi
b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Portal Kitabe Şeridi
Levha 257a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Portal Kitabe Şeridi
b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm
Levha 258a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm Pencereleri
b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm Kuzey Alt Pencere
Levha 259a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm, Kuzey Alt Pencere Alınlık
b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm Kuzey Üst Pencere
Levha 260a Selçuk İsa Bey Camii, Avlu Batı Duvar Kuzey Üst Pencere
b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm Güneydeki Pencereler
Levha 261a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm Güney Alt Pencere
b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm Güney Alt Pencere Alınlık
Levha 262a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm Güney Üst Pencere
b Selçuk İsa Bey Camii, Avlu Batı Duvar Güney Üst Pencere
Levha 263a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Güney Bölüm Kuzey Pencereler
b. Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Güney Bölüm Kuzey Alt Pencere

Levha 264a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Güney Bölüm Kuzey Alt Pencere Alınlık
b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Güney Bölüm Kuzey Alt Pencere Alınlık
Levha 265a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Güney Bölüm Kuzey Üst Pencere
b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Güney Bölüm Kuzey Üst Pencere
Levha 266a Selçuk İsa Bey Camii, Kuzey Portal
b Selçuk İsa Bey Camii, Kuzey Portal Süsleme Şeridi
Levha 267a Selçuk İsa Bey Camii, Doğu Portal
b Selçuk İsa Bey Camii, Doğu Portal, Süsleme
Levha 268a Selçuk İsa Bey Camii, Doğu Portal, Süsleme
b Selçuk İsa Bey Camii, Doğu Portal Giriş Kapı Lentosu İç Yüzü, Süsleme
Levha 269a Selçuk İsa Bey Camii, Doğu Portal Giriş Tavanı
b Selçuk İsa Bey Camii, Doğu Portal Giriş Tavanı
Levha 270a Selçuk İsa Bey Camii, Avlu Güneydoğu Köşe
b Selçuk İsa Bey Camii, Avlu Güneydoğu Köşedeki Süsleme Şeridi
Levha 271a Milas Firuz Bey Camii, Genel Görünüm
b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri, Girişin Batısındaki Paye İç Yüzündeki Konsol, Süslemeler
Levha 272a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri, Girişin Batısında Paye İç Yüzündeki Konsol, Üst Kısımdaki Süslemeler
b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri, Girişin Batısında Paye İç Yüzündeki Konsol, Alt Kısımdaki Süsleme
Levha 273a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Girişin Doğusunda Paye İç Yüzündeki Konsol, Süslemeler
b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Girişin Doğusunda Paye İç Yüzündeki Konsol, Üst Kısımdaki Süslemeler
Levha 274a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Girişin Doğusunda Paye İç Yüzündeki Konsol, Alt Kısımdaki Süsleme
b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Doğu Cephe Üst Pencere Alınlığı

Levha 275a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Doğu Üst Pencere Tavanı
b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Doğu Üst Pencere İçteki Alınlığı
Levha 276a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Batı Üst Pencere Tavanı
b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Güney Duvar Batı Üst Pencere
Levha 277a Milas Firuz Bey Camii, Doğu Cephe Üst Pencere Alınlığı
b Milas Firuz Bey Camii, Güney Cephe Üst Pencere Alınlığı
Levha 278a Milas Firuz Bey Camii, Batı Cephe Üst Pencere Alınlığı
b Milas Firuz Bey Camii, Portal
Levha 279a Milas Firuz Bey Camii, Porta Üzerindeki Sivri Kemerli Alınlık
b Milas Firuz Bey Camii, Ma'kılı Kitabe Panosu
Levha 280a Milas Firuz Bey Camii, Portal Kitabe Panosu
b Milas Firuz Bey Camii, Giriş Kapısı Lento Alt Yüzü
Levha 281a Milas Firuz Bey Camii, Mihrap
b Milas Firuz Bey Camii, Mihrap
Levha 282a Milas Firuz Bey Camii, Mihrap Nişi
b Milas Firuz Bey Camii, Mihrap Nişi, Kitabe Şeridi
Levha 283a Milas Firuz Bey Camii, Mihrap, Kavsara
b Milas Firuz Bey Camii, Mihrap, Kavsara Köşeliği
Levha 284a Milas Firuz Bey Camii, Mihrap, Palmet Biçimli Tepelik
b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Doğudan Birinci Korkuluk
Levha 285a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Doğudan İkinci Korkuluk
b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Doğudan Üçüncü Korkuluk
Levha 286a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Doğudan Dördüncü Korkuluk
b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Saçak
Levha 287a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Saçak
b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Saçak
Levha 288a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Saçak
b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Saçak

Levha 289a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Saçak
b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Saçak
Levha 290 Balat İlyas Bey Camii, Kuzey Cephe Süsleme Çizimleri (Wulzinger-Wittek-Sarre 1935)
Levha 291 Balat İlyas Bey Camii, Doğu Cephe Pencere Süsleme Çizimleri (Wulzinger-Wittek-Sarre 1935)
Levha 292 Balat İlyas Bey Camii, Güney Cephe Pencere Süsleme Çizimleri (Wulzinger-Wittek-Sarre 1935)
Levha 293 Balat İlyas Bey Camii, Batı Cephe Pencere Süsleme Çizimleri (Wulzinger-Wittek-Sarre 1935)
Levha 294 Balat İlyas Bey Camii, Mihrap Süsleme Çizimleri (Wulzinger-Wittek-Sarre 1935)
Levha 295 Balat İlyas Bey Cami, Mihrap Süsleme Çizimleri (Wulzinger-Wittek-Sarre 1935)
Levha 296a Balat İlyas Bey Camii, Genel Görünüm
b Balat İlyas Bey Camii, Kuzey Cephe
Levha 297a Balat İlyas Bey Camii, Kuzey Cephe Süsleme Şeridi
b Balat İlyas Bey Camii, Portal Üstteki Süsleme
Levha 298a Balat İlyas Bey Camii, Portal Üst Kısımdaki Süsleme
b Balat İlyas Bey Camii, Portal Doğudaki Niş
Levha 299a Balat İlyas Bey Camii, Portal Doğudaki Niş Kuzey Kemer Köşeliği
b Balat İlyas Bey Camii, Portal Doğudaki Niş Güney Kemer Köşeliği
Levha 300a Balat İlyas Bey Camii, Portal, Girişin Doğusundaki Aynalı Kemerli Alınlık
b Balat İlyas Bey Camii, Portal Ortadaki Aynalı Kemerli Alınlık, Kitabe
Levha 301a Balat İlyas Bey Camii, Portal Batıdaki Aynalı Kemerli Alınlık
b Balat İlyas Bey Camii, Portal Doğudaki Şebeke
Levha 302a Balat İlyas Bey Camii, Portal, Batıdaki Şebeke
b Balat İlyas Bey Camii, Portal İçteki Lentonun Alt Ucu

Levha 303a Balat İlyas Bey Camii, Doğu Cephe
b Balat İlyas Bey Camii, Doğu Cephe Kuzeydeki Pencereler
Levha 304a Balat İlyas Bey Camii, Doğu Cephe Kuzey Alt Pencere
b Balat İlyas Bey Camii, Doğu Cephe Güneydeki Pencereler
Levha 305a Balat İlyas Bey Camii, Doğu Cephe Güney Alt Pencere
b Balat İlyas Bey Camii, Doğu Cephe Güney Üst Pencere
Levha 306a Balat İlyas Bey Camii, Güney Cephe Doğudaki Pencereler
b Balat İlyas Bey Camii, Güney Cephe Doğu Alt Pencere
Levha 307a Balat İlyas Bey Camii, Güney Cephe Doğu Üst Pencere
b Balat İlyas Bey Camii, Güney Cephe Doğu Üst Pencere
Levha 308a Balat İlyas Bey Camii, Güney Cephe Batı Alt Pencere
b Balat İlyas Bey Camii, Güney Cephe Batı Üst Pencere
Levha 309a Balat İlyas Bey Camii, Batı Cephe
b Balat İlyas Bey Camii, Batı Cephe Güneydeki Pencereler
Levha 310a Balat İlyas Bey Camii, Batı Cephe Güney Alt Pencere
b Balat İlyas Bey Camii, Batı Cephe Güney Üst Pencere
Levha 311a Balat İlyas Bey Camii, Batı Cephe Kuzeydeki Pencereler
b Balat İlyas Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Alt Pencere
Levha 312a Balat İlyas Bey Camii, Batı Duvar Güney Alt Pencere Alınlığı
b Balat İlyas Bey Camii, Doğu Duvar Güney Alt Pencere Alınlığı
Levha 313a Balat İlyas Bey Camii, Batı Duvar Güney Alt Pencere Tavanı
b Balat İlyas Bey Camii, Güney Duvar Batı Alt Pencere Tavanı
Levha 314a Balat İlyas Bey Camii, Güney Duvar Doğu Alt Pencere Tavanı
b Balat İlyas Bey Camii, Doğu Duvar Güney Alt Pencere Tavanı
Levha 315a Balat İlyas Bey Camii, Doğu Duvar Güney Alt Pencere Tavanı
b Balat İlyas Bey Camii, Mihrap (Wulzinger-Wittek-Sarre 1935)
Levha 316a Balat İlyas Bey Camii, Mihrap
b Balat İlyas Bey Camii, Mihrap

Levha 317a Balat İlyas Bey Camii, Mihrap Alt Kısmı
b Balat İlyas Bey Camii, Mihrap Doğu Niş
Levha 318a Peçin Ahmet Gazi Medresesi, Genel Görünüm
b Peçin Ahmet Gazi Medresesi, Portal
Levha 319a Peçin Ahmet Gazi Medresesi, Portal, Kitabe
b Peçin Ahmet Gazi Medresesi, Ana Eyvan
Levha 320a Peçin Ahmet Gazi Medresesi, Ana Eyvan Batı Köşelikteki Arslan Figürü
b Peçin Ahmet Gazi Medresesi, Ana Eyvan Doğu Köşelikteki Arslan Figürü
Levha 321a Korkuteli Alâeddin Camii, Portal
b Korkuteli Alâeddin Camii, Portal
Levha 322a Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Batı Kısmı
b Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Batı Köşe
Levha 323a Korkuteli Alâeddin Camii,Portal Doğu Kısmı
b Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Doğu Kısmı
Levha 324a Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Batı Kısım
b Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Kemer Köşeliği
Levha 325a Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Doğu Kısmı
b Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Doğu Kemer Köşeliği
Levha 326a Korkuteli Alâeddin Camii, Portal, Kavsara
b Korkuteli Alâeddin Camii, Portal, Kavsara
Levha 327a Korkuteli Alâeddin Camii, Portal, Kavsara
b Korkuteli Alâeddin Camii, Portal, Kavsara
Levha 328a Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Giriş Kapı Kemeri
b Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Doğu Niş
Levha 329a Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Batı Niş
b Korkuteli Alâeddin Camii, Batı Portal
Levha 330 Korkuteli Alâeddin Camii, Batı Portal Güney Kısmı
Levha 331a Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Genel Görünüm
b Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal

Levha 332a Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Üst Kısmı
b Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Alt Kısmı
Levha 333a Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Kitabe
b Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Süsleme Şeridi
Levha 334a Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Kuzey Niş
b Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Kuzey Niş Kavsarası
Levha 335a Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Kuzey Niş Kavsarası
b Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Kuzey Niş Kavsarası
Levha 336a Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Güney Niş
b Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Güney Niş Kavsarası
Levha 337 Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Portal Kuzey Madalyon Çizimi
Levha 338 Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Portal Güney Madalyon Çizimi
Levha 339 Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Güney Cephe Süsleme Çizimi
Levha 340 Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Güneydoğu Cephe Süsleme Çizimi
Levha 341 Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Doğu Cephe Süsleme Çizimi
Levha 342 Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Kuzeydoğu Cephe Süsleme Çizimi
Levha 343 Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Kuzey Cephe Süsleme Çizimi
Levha 344 Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Kuzeybatı Cephe Süsleme Çizimi
Levha 345 Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Batı Cephe Süsleme Çizimi
Levha 346a Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Genel Görünüm
b Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Portal
Levha 347a Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Portal Üzerindeki Süsleme
b Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Portal Kuzey Madalyon
Levha 348a Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Portal Güney Madalyon
b Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Güney Cephe Süsleme
Levha 349a Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Güneydoğu Cephe Süsleme
b Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Doğu Cephe Süsleme

Levha 350a Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Kuzey Doğu Cephe Süsleme
b Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Kuzey Cephe Süsleme
Levha 351a Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Kuzeybatı Cephe Süsleme
b Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi,Batı Cephe Süsleme
Levha 352a Divriği Kale Camii, Portal (R.H.Ünal 1982)
b Divriği Kale Camii, Portal (S.Mülayim 1982)
Levha 353a Amasya Hilafet Gazi Türbesi, Portal
b Amasya Hilafet Gazi Türbesi, Portal
Levha 354a Amasya Hilafet Gazi Türbesi, Portal Süsleme Şeridi
b Amasya Hilafet Gazi Türbesi, Portal Altı Kollu Yıldız
Levha 355a Amasya Hilafet Gazi Türbesi, Portal Sekiz Kollu Yıldız
b Amasya Hilafet Gazi Türbesi, Portal Oniki Kollu Yıldız
Levha 356a Amasya Hilafet Gazi Türbesi,Portal, Kavsara
b Amasya Hilafet Gazi Türbesi, Portal Giriş Kapısı
Levha 357a Divriği Sitte Melik Türbesi, Portal (S.Mülayim 1982)
b Aksaray Alay Han, Portal (S.Mülayim 1982)
Levha 358 Erzurum Kale Mescidi Mihrabı (S.Mülayim 1982)
Levha 359a Kızıltepe Ulu Camii Mihrabı (Ö.Bakırer 1976)
b Kızıltepe Ulu Cami Mihrabı (Detay)
Levha 360 Beyşehir Kızılören Han Mescidi Mihrap (Ö.Bakırer 1976)
Levha 361a Kayseri Darüşşifası, Portal (S.Ögel 1987)
b Kayseri Külük Cami, Portal (R.H.Ünal 1982)
Levha 362a Sivas Keykaus Darüşşifası, Portal (S.Ögel 1987)
b Konya Alâeddin Camii, Kuzey Portal (S.Ögel 1987)
Levha 363a Konya Alâeddrin Camii Avlusu Anonim Türbe Portal (S.Ögel 1987)
b Konya Alâeddin Camii, Avlusu Anonim Türbe Mihrap (Ö.Bakırer 1976)
Levha 364a Niğde Alâeddin Camii, Portal (R.H.Ünal 1982)
b Niğde Alâeddin Camii, Mihrap (Ö.Bakırer 1976)
Levha 365 Divriği Ulu Camii, Batı Portal (S.Ögel 1987)

Levha 366a Aksaray Sultan Han, Avlu Portali (S.Ögel 1993)

b Aksaray Sultan Han, Avlu Portali (Ayrıntı) (S.Ögel 1993)

Levha 367a Aksaray Sultan Han, Avlu Portali Kuzey Niş (S.Ögel 1993)

b Aksaray Sultan Han, Kapalı Kısım Portali (S.Mülayim 1982)

Levha 368a Kayseri Karatay Han, Avlu Portali (S.Ögel 1993)

b Kayseri Karatay Han, Kapalı Kısım Portali (G.Öney 1978)

Levha 369a Kayseri Tuz Hisarı Sultan Han, Avlu Portali (S.Ögel 1987)

b Kayseri Tuz Hisarı Sultan Han, Mescid (S.Ögel 1993)

Levha 370a Kayseri Tuz Hisarı Sultan Han, Mescid Mihrabı (Ö.Bakırer 1976)

b Konya Zazadin Han, Avlu Portali (S.Mülayim 1982)

Levha 371a Kayseri Huand Hatun Camii, Batı Portal (S.Mülayim 1982)

b Kayseri Huand Hatun Medresesi, Portal (R.H.Ünal 1982)

Levha 372a Konya Sırçalı Medrese, Portal (S.Ögel 1993)

b Konya Sırçalı Medrese, Portal Kuzey Niş (G.Öney 1978)

Levha 373a Burdur Susuz Han, Portal (R.H.Ünal 1982)

b Kayseri Çifte Kümbet, Portal (R.H.Ünal 1982)

Levha 374a Kayseri Hacı Kılıç Medresesi, Portal (S.Ögel 1993)

b Kayseri Hacı Kılıç Medresesi, Portal, Ayrıntı (S.Ögel 1993)

Levha 375a Erzurum Çifte Minareli Medrese, Portal (G.Öney 1988)

b Erzurum Çifte Minareli Medrese, Eyvan, Ayrıntı (S.Ögel 1987)

Levha 376a Erzurum Çifte Minareli Medrese, Eyvan Kemeri, Ayrıntı (S.Ögel 1987)

b Erzurum Çifte Minareli Medrese, Türbesi (S.Mülayim 1982)

Levha 377a Denizli Ak Han, Portal (S.Ögel 1987)

b Kırşehir Kesikköprü Han, Portal (S.Mülayim 1982)

Levha 378a Konya Karatay Medresesi, Portal (S.Mülayim 1982)

b Konya Karatay Medresesi, Portal, Ayrıntı

Levha 379a Konya Sahip Ata Camii, Portal Doğu Niş (S.Mülayim 1982)

b Konya Sahip Ata Camii, Portal Batıdaki Niş (S.Mülayim 1982)

Levha 380a Konya Sahip Ata Camii, Portal Batı Duvardaki Niş

b Konya Sahip Ata Hanikahı, Portal (R.H.Ünal 1982)

Levha 381a Konya İnce Minareli Medresi, Portal, Ayrıntı (S.Ögel 1993)

b Konya İnce Minareli Medrese, Minare Kaidesi (S.Ögel 1987)

Levha 382a Sivas Gök Medrese, Portal

b Sivas Gök Medrese, Portal, Ayrıntı

Levha 383a Sivas Buruciye Medresesi, Portal (S.Ögel 1993)

b Sivas Buruciye Medresesi, Portal, Ayrıntı (S.Ögel 1993)

Levha 384a Sivas Çifte Minareli Medrese, Portal (S.Ögel 1993)

b Sivas Çifte Minareli Medrese, Portal (S.Ögel 1993)

Levha 385a Sivas Çifte Minareli Medrese, Portal Süsleme, Ayrıntı (S.Ögel 1993)

b Sivas Çifte Minareli Medrese, Portal Paye Ayağı (S.Ögel 1987)

Levha 386a Tokat Gök Medrese, Portal Dış Köşe Altıgen Pano

b Tokat Gök Medrese, Partal Dış Köşe Altıgen Pano

Levha 387a Tokat Gök Medrese, Portal Dış Köşe Altıgen Pano

b Tokat Gök Medrese, Portal Dış Köşe Altıgen Pano

Levha 388a Kayseri Döner Kümbet, (S.Mülayim 1982)

b Çay Taş Medrese, Portal (S.Ögel 1993)

Levha 389a Amasya Turumtay Türbesi, Güneybatı Köşe

b Amasya Turumtay Türbesi, Güneydoğu Köşe

Levha 390a Develi Seyyid Şerif Türbesi, Mihrap (Ö.Bakırer 1976)

b Develi Ulu Camii, Mihrap (Ö.Bakırer 1976)

Levha 391a Beyşehir Eşrefoğlu Camii, Portal (G.Öney 1988)

b Beyşehir Eşrefoğlu Camii, Portal Kuzey Niş (S.Ögel 1987)

Levha 392a Amasya Bimarhane, Portal

b Amasya Bimarhane, Batı Cephe Güney Pencere

Levpa 393a Erzurum Yakutiye Medresesi, Portal Güney Cephesi (R.H.Ünal 1990)

b Erzurum Yakutiye Medresesi, Portal Güney Cephesi Figürlü Süsleme

Levha 394a Sivrihisar Alemşah Türbesi, Portal (H.Gündoğdu 1994)

b Sivrihisar Alemşah Türbesi, Portal (H.Gündoğdu 1994).

Levha 395a Sivas Gök Medrese, Giriş Kapısı Kemeri Doğu Köşesindeki Figürlü Süsleme (G.Öney 1988)

b Sivas Gök Medrese, Giriş Kapısı Kemeri Batı Köşesindeki Figürlü Süsleme (G.Öney 1988)

Levha 396 a Alanya Alara Han, Kitabe Panosu Konsolları (G.Öney 1969)

b Kayseri Tuz Hisarı Sultan Han Batı Cephe Çörten (G.Öney 1969)

Levha 397a Kayseri Sahibiye Medresesi, Çörtenleri (G.Öney 1969)

b Erzurum Emir Saltuk Türbesi, Cephe (G.Öney 1988)

c Kayseri Karatay Han,Avlu Portali Figürlü Süsleme (G.Öney 1988)

Levha 398a Diyarbakır Kale Yedi Kardeş Burcu (G.Öney 1969)

b Silvan Kalesi, (G.Öney 1969)

c Burdur İncir Han, (G.Öney 1969)

Levha 399 Bünyan Ulu Camii, Portal (G.Öney 1969)

Levha 400a Kayseri Karatay Han, Türbe Kapısı (G.Öney 1969)

b Denizli Ak Han, Portal (G.Öney 1984)

Levha 401a İznik Yeşil Cami, Revak Pencere Alınlığı (Y.Demiriz 1979)

b İznikYeşil Camii, Pencere Alınlığı (Y.Demiriz 1979)

Levha 402a İznik Yeşil Camii Mihrabı (Y.Demiriz 1979)

b İznik Yeşil Cami Mihrap Nişi (Y.Demiriz 1979)

Levha 403a Bursa Yıldırım Camii, Portal, Ayrıntı (Y.Demiriz 1979)

b Bursa Yıldırım Camii, Son Cemaat Yeri Mihrap Nişi (Y.Demiriz 1979)

Levha 404a Bursa Yıldırım Camii, Pencere (Y.Demiriz 1979)

b Bursa Yıldırım Camii, Pencere, Ayrıntı (Y.Demiriz 1979)

Levha 405a Bursa Yıldırım Camii, Pencere (Y.Demiriz 1979)

b Bursa Yıldırım Camii, Pencere (Y.Demiriz 1979)

Levha 406a Gümüş Hacı Paşa Medresesi, Pencere Alınlığı (Y.Demiriz 1979)

b Edirne Bedesten, Pencere (Y.Demiriz 1979)

Levha 407a Edirne Bedesten, Pencere (Y.Demiriz 1979)

b Edirne Eski Camii, Batı Giriş Kapısı (Y.Demiriz 1979)

Levha 408a Bursa Yeşil Camii, Pencere

b Bursa Yeşil Camii, Pencere, Ayrıntı

Levha 409a Bursa Yeşil Camii, Pencere

b Bursa Yeşil Camii Pencere Alınlığı

Levha 410a Bursa Yeşil Camii Pencere Alınlığı

b Bursa Yeşil Camii Kuzey Cephe Batıdaki Pencere Tavanı

Levha 411a Bursa Muradiye Medresesi Pencere Alınlığı (Y.Demiriz 1979)

b Ankara Karacabey Camii, Portal (Y.Demiriz 1979)

Levha 412a Bursa Şah Sultan Camii, Portal (Y.Demiriz 1979)

b Edirne Üç Şerefeli Camii, Batı Giriş Kapısı (Y.Demiriz 1979)

Levha 413a Edirne Üç Şerefeli Camii, Batı Yan Kapı (Y.Demiriz 1979)

b Edirne Üç Şerefeli Camii, Doğu Giriş Kapısı (Y.Demiriz 1979)

ÖNSÖZ

Anadolu Türk-Mimarisi Süslemesi içinde önemli bir yere sahip olduğunu düşündüğümüz Beylikler Dönemi Mimari Süslemesini taş süsleme bağlamında ele alarak; Beylikler dönemine ait yapılardaki taş süsleme türleri ve kompozisyonları ile süsleme programlarının tesbitinin; Anadolu-Türk Mimari süslemesi ile sanat ve kültür tarihimize hizmet anlamı içerdiği düşüncesinden hareketle, araştırmalara her konuda önemli bilgiler verecek kadar engin bir süsleme repertuarına sahip Beylikler Dönemi mimari süslemesini inceleyen bir çalışmaya daha önce sahip olmayısı nedeniyle "Beylikler Dönemi Mimarisinde Taş Süsleme (1300-1435)" başlığı altında, Beylikler dönemi taş süslemesinde malzeme-teknik, süslemelerin konumu ve biçimsel düzenlemeleri, süsleme türleri ve kompozisyonları, süsleme programlarının incelenmesi konu olarak seçilmiştir.

Konuyu seçmemde yardımcı olan, beni yönlendiren ve çalışmalarım sırasında maddi ve manevi desteğini esirgemeyen Sayın Hocam Prof.Dr.Aynur DURUKAN'a teşekkürü borç bilirim.

Tez çalışmalarımın arazi kısmında ve yazım aşamasında gösterdikleri hoşgörü ve yardımlarından dolayı Dekanım Sayın Prof.Dr. H.Örcün BARIŞTA'ya ve Bölüm Başkanım Sayın Prof.Dr. Tevhide ÖZBAĞI'na teşekkür ederim.

Çalışmalarımın arazi ve çizim aşamasında yardımcı olan arkadaşlarım Dr.Meryem ACARA'ya, Araş.Gör.Erdal ESER'e, Araş.Gör.V.Macit TEKİNALP'e ve Sema GÜNDÜZ'e teşekkür ederim.

Tezimin yazımı ve bugüne gelmesinde katkılarından dolayı Muzaffer ve Sabiha ŞAHİN'e teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca, çalışmalarım sırasında beni maddi ve manevi açıdan destekleyen, yardımlarını esirgemeyen sevgili arkadaşım Meltem ALKAŞ'a ve aileme en derin sevgi ve minnettarlığımı ifade etmeyi borç bilirim.

I. GİRİŞ

Beylikler Dönemi Mimarisi'nde Taş Süsleme, ya da süslemelerini inceleyen ve süslemelerin tür, kompozisyon ve programlarının kolaylıkla algılanabilmesini sağlayan çalışmaların yapılmamış olması, konunun bazı yayınlarda genel bilgi vermenin ötesine geçememesi, bize Beylikler dönemi mimari süslemesini tanıma fırsatı vermemektedir.

Anadolu Selçuklu dönemi mimari süslemesi üzerine az da olsa yapılan çalışmaların bulunmasına karşın, doğrudan Beylikler dönemi mimari süslemesi üzerine neredeyse hiç bir çalışmanın bulunmaması bizi bu konuyu araştırmaya sevk etmiştir.

1071 Malazgirt Savaşı'yla birlikte Anadolu'ya çeşitli kollardan gelen Türkler, çok kısa bir sürede bulundukları çevrelerde özgün yapıtlar ortaya koymuşlardır. Türklerin 1243 yılında Kösedağ Savaşı yenilgisiyle Moğolların hakimiyetini tanıması ve Selçuklu hükümdarlarının taht kavgaları nedeniyle Anadolu Selçuklu Devleti'nde iç karışıklıklar başlamıştır.

13. yüzyılın sonlarında Anadolu Selçuklu Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte. Anadolu'nun değişik bölgelerinde çeşitli beylikler ortaya çıkmıştır: Aksaray, Anamur, Karaman (Larende), Konya ve Niğde'de Karamanoğulları; Kayseri, Sivas, Tokat ve Ürgüp'te Eretnaoğulları; Akhisar, Demirci, Gördes, Manisa, Menemen ve Turgutlu'da Saruhanoğulları; Birgi, Selçuk ve Tire çevresinde Aydınoğulları; Balat, Milas, Muğla ve Peçin'de Menteşoğulları; Antalya, Burdur, Eğirdir, Isparta, Uluborlu ve Yalvaç'ta Hamitoğulları; Çankırı, Kastamonu ve Sinop'ta Candaroğulları; Afyon Karahisar, Denizli, Kula, Kütahya, Sandıklı ve Uşak'ta Germiyanoğulları; Balıkesir ve Çanakkale çevresinde Karasioğulları; Adana ve Tarsus çevresinde Ramazanoğulları.

14.-15. yüzyıllarda Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde kurulan beylikler, Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girene kadar, kendi bölgelerinde kültür ve imar faaliyetlerinde bulunarak Beylikler Dönemi sanatını oluşturmuşlardır.

Her beylik kendi hakimiyet bölgesinde yaptıkları etkinliklerde mimari, süsleme ve el sanatları alanlarında önemli örnekler vermişlerdir. Özellikle mimariye bağlı taş, tuğla, çini ve ahşap sanatında kaliteli eserler ortaya koymuşlardır.

Bu malzemeler de bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Orta Anadolu'da taş; Batı Anadolu'da mermer, taş ve tuğla; Kuzey Anadolu'da ahşap süsleme örnekleri görülmektedir. Çini hem Orta Anadolu, hem de Batı Anadolu'da karşımıza çıkmaktadır. Tuğla ise Batı Anadolu'da yoğun olarak görülmektedir. Bu süsleme malzemeleri içinde en yaygın kullanım alanı bulanı taş olmuştur. Taşın diğer örneklere göre yaygın kullanımında Anadolu'nun köklü taş geleneği önemli bir etkendir. Beylikler de kolay ulaşılabilen, fazla beklemeden kullanılabilen ve kolayca işlenebilen bu malzemeyi en iyi şekilde değerlendirmişlerdir. Özellikle Orta Anadolu Bölgesi'nde taş, Batı Anadolu Bölgesi'nde ise mermer, buralarda bulunan ocaklar sayesinde rahatlıkla işlenip kullanılmıştır.

Taş süslemenin bu kadar yoğun kullanımı daha önce bölgede hakim olan Anadolu Selçukluları'nın kaliteli ve çeşitlilik gösteren taş süslemeciliği örneklerinin görülmesinden de kaynaklanmış olmalıdır.

Anadolu Selçuklu döneminde bilgi ve ustalıklarını geliştiren taşçı ustaları, Beylikler döneminde de usta-çırak ilişkisiyle bilgi ve ustalıklarını geliştirmiş olmalıdırlar. Bunu, Beylikler dönemine ait yapılardaki benzer taş süslemeler de kanıtlamaktadır.

Yaptığımız kütüphane çalışmalarında konumuza yönelik olarak ayrıntılı bir çalışma bulunmamakla birlikte, çalışmamız sırasında izleyeceğimiz yöntemi belirlememize yardımcı olan ve Beylikler dönemini de içeren tek çalışma; Rahmi Hüseyin Ünal'ın

"Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar" (İzmir 1982) adlı kitabıdır. Eserde yoğunluk Anadolu Selçuklu örneklerinde olmakla birlikte, Beylikler dönemine ait örneklerin de yer alması açısından önemlidir. Kitapta Taçkapılar ele alınarak, taç kapıyı oluşturan profil ve kademelenme, kavsaralar, kuşatma kemerleri, giriş kapılarının örtü şekilleri, kitabeleri, köşe sütunceleri, köşe sütunce başlıkları, nişler, gülbezek ve kabaralar tek tek ele alınarak portaldeki konumları ve üzerlerindeki süslemeleriyle birlikte verilmiştir. Ayrıca, kitabın sonunda "Taçkapılarda Süsleme" başlığı altında, Taçkapılarda görülen geometrik, bitkisel, karma ve figürlü süslemeler hakkında bilgi verilmiştir. Kitapta Beylikler dönemi yapılarından Niğde Sungur Bey Camii doğu ve kuzey portalleri, Selçuk İsa Bey Camii, Milas Firuz Bey Camii, Balat İlyas Bey Camii, Karaman Arapzade Camii, Karaman Hatuniye Medresesi, Niğde Ak Medrese, Aksaray Zinciriye Medresesi, Konya Hasbey Darülhüffazı ve Karaman İbrahim Bey İmareti olmak üzere incelediğimiz 35 yapıdan 10'unun portalleri ele alınmıştır.

Selçuklu dönemi ile birlikte Beylikler döneminden örnekleri de (14.yüzyıla ait olanları) ele alarak ayrıntılı olarak inceleyen yayın; Ömür Bakırer'in "Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrabları" (Ankara 1976) isimli kitabıdır. Kitapta, mihraplar önce Anadolu'ya yakın çevrelerde yapılan mihraplar (VIII.-XIV.yüzyıllar) ve Anadolu mihrapları başlığı altında, mihrabın yapıdaki yeri, malzeme-teknik, mihrap elemanları, tepelik, çerçeve, alınlık, mihrap hücresi, kavsara, nişin alt kısmı, sütunce ve sütunların başlık, kaide ve oturmalık bölümleri ele alınarak üzerlerinde yer alan süslemelere de değinilmiştir. Bunlardan sonra süsleme başlığı altında silmeler, geometrik geçmeler, geometrik örgüler, basit geometrik şekiller, bitkisel kompozisyonlar ve yazı ele alınarak tanıtılmıştır. Değerlendirme bölümünde, mihraplar malzeme, elemanlar ve süslemelerine göre değerlendirilmiştir. Bu kitaptada tezimizin kapsamına giren Niğde Sungur Bey Camii, Karaman Çelebi Camii, Ermenek Sipas Camii ve Niğde Ak Medrese mihrapları çizim ve fotoğraflarıyla tanıtılmaktadır.

Ayrıca Gerd Schneider "Bauornamente der seldschuken in Kleinasien" (Wiesbaden 1980) ve "Pflanzliche Bauornamente der seldschuken in Kleinasien" (Wiesbaden 1989) isimli kitaplarında, Anadolu Selçuklu sanatında görülen geometrik ve bitkisel süslemeleri ele alarak incelenmiştir. Metin kısmı oldukça kısa olan çalışmalarda ağırlık çizimlere verilmiştir. Her iki yayın da bu nedenle Anadolu Selçuklu Sanatı için önemlidir. Anadolu Selçuklu örnekleri ağırlıkta olmakla birlikte, Beylikler döneminden Niğde Sungur Bey Camii, Aksaray Zinciriye Medresesi, Ermenek Tol Medrese, Damse Köy Taşkın Paşa Camii, Medresesi ve Türbesi, Alanya Obaköy Medresesi, Karaman Hatuniye Medresesi, Niğde Ak Medrese, Konya Hasbey Darülhüffazı, Meram Hasbey Darülhüffazı ve Karaman İbrahim Bey İmareti'ne ait bazı süsleme örnekleri de çalışmalara dahil edilmiştir.

Semra Ögel'in "Bir Selçuklu Portaller Grubu ve Karaman'daki Hatuniye Medresesi Portali" (1958) isimli makalesinde, Sivas'taki Çifte Minareli Medrese, Erzurum'da Çifte Minareli Medrese, Beyşehir Eşrefoğlu Camii portallerindeki süslemeler işçilik ve kompozisyon olarak ele alındıktan sonra, aynı özellikleri gösteren 1382 tarihli Karamanoğullarına ait Karaman Hatuniye Medresesi'nin portalindeki kompozisyon ve işçiliğin benzer yönleri üzerinde durulmuştur.

Doğrudan olmamakla birlikte, konumuzla ilgili olduğu için kullandığımız bir kitap da; Semra Ögel'in "Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı" (Ankara 1967) isimli kitabıdır. Eserde, Anadolu Selçukluları'nın Taş Oyma Sanatı'nın gelişmesi başlığı altında yapılar kronolojik olarak tanıtılmaktadır. Örnekler ve Teknikler Bölümünde, bitkisel, geometrik, yazı, figürlü süslemeler, silmeler, konsol, rozet, küre ve levhalar, köşe sütunları, başlıkları ve mukarnaslardan sonra tekniklere kısaca değinilmiştir. Daha sonra öncü ve çağdaş çevreler hakkında bilgi verilerek, Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı'nın Karakteri başlığı altında, taş süsleme ve işçiliğinin özellikleri tanıtılmaktadır. Sonuçtan sonra ise çizimler ve fotoğraflar yer almaktadır.

Anadolu Selçuklu Süslemesi ile ilgili bir diğer yayın olan Gönül Öney'in "Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları" (Ankara1988) kitabında, Anadolu Selçuklu mimarisinde görülen süslemeler malzemelerine göre gruplandırılarak kısaca tanıtılmaktadır. Ayrıca, el sanatları da ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

Diğer bir yayın Selçuk Mülayim'in "Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler -Selçuklu Çağı-" (Ankara 1982) isimli kitabıdır. İçerdiği dönem olarak farklı olsa da, Beylikler dönemine ait kısa bilgiler de verilmektedir. Ancak, verilen örnekleri taştan çok ahşap ve diğer malzemeler oluşturmaktadır. Kitapta, geometrik süslemenin kronolojik gelişimi, malzeme-teknik, bölgesel özelliklerden sonra tipolojik ayrım başlığı altında, süslemelerin çözümlemeleri üzerinde durularak çizimler ve fotoğraflarla konu tanıtılmaktadır.

Yıldız Demiriz'in "Osmanlı Mimarisinde Süsleme I.Erken Devir (1300-1453)" (İstanbul 1979) isimli kitabında, giriş bölümünde, kültürel ve siyasal çevre, konuyla ilgili kaynak ve araştırmalar, konunun sınırı, çalışmanın gayesi ve metodu; Analiz bölümünde, Erken Osmanlı mimarisinde kullanılan süsleme türleri, Erken Osmanlı Süslemesinin karakteristik motifleri, Erken Osmanlı Süslemesinin karakteristik kompozisyon şemaları; Sentez bölümünde, çeşitli tekniklerdeki süslemenin ortak yönleri, binalarda süsleme programı, ustalar-atölyeler, çevre üslupları, karşılaştırmalı kronoloji, öncüler, çağdaş çevreler ve etkilerden sonra Sonuç bölümünde toplanan veri ve bilgiler ışığında ortaya çıkan sonuçlar anlatılmaktadır. Bibliyografya, desen ve kullanıldıkları yerlerden sonra Katalog bölümünde eserlerin bulundukları yerleşimlere göre alfabetik olarak tek tek yapılar, fotoğraflarla süslemelerin desen ve kompozisyonlarıyla tanıtılmaktadır. Çalışma içinde bizim yapılarımızdan Milas Firuz Bey Camii'nin yer almasının yanı sıra, çağdaş çevre örneklerinin bulunmasıyla değerlendirme içinde çok önemli bir örnektir.

Yukarıda kısaca tanıtmaya çalıştığımız eserler çalışmamızda daha çok yöntemin belirlenmesi ve değerlendirme aşamasında kullanılmışlardır.

Çalışmamıza dahil edilen beyliklerden, önce Orta Anadolu Beylikleri (Karamanoğulları-Eratnaoğulları) ile başlanarak batıya doğru Saruhanoğulları, Aydınoğulları, Menteşoğulları ve güneyde Hamitoğulları ile tamamlanmaktadır.

"Beylikler Dönemi Mimarisinde Taş Süsleme (1300-1435)" konulu çalışmamız; yaptığımız kütüphane ve arazi çalışmaları sonucunda elde ettiğimiz bilgi ve verilerden hareketle; tarih olarak 1300-1435 yılları, beylik olarak ise, Karamanoğulları, Eretnaoğulları, Saruhanoğulları, Aydınoğulları, Menteşeoğulları ve Hamitoğulları ile sınırlandırılmıştır.

Tarih olarak sınırlandırmamızda, beyliklerin (bazıları daha önce kurulmuş olsa da) 1300'den sonra ortaya çıkması ve 15.yüzyılın ikinci yarısından itibaren de Osmanlı Devleti'ne bağlanmaya başlamaları etkili olmuştur.

Beylikleri sınırlandırmamızda ise, yapmış olduğumuz kütüphane ve arazi çalışmaları sonunda, Karasi ve Germiyanoğullarına ait yapılarda taş süsleme programının bulunmaması; Candaroğullarına ait yapılardan bazılarında taş süsleme bulunmadığı, taş süsleme bulunan eserlerin de bugün süslemelerinin harap olması ve onarımlar nedeniyle belirlenememesi; Anadolu'nun doğu ve güneydoğusundaki Ramazanoğulları, Dulkadiroğulları beylikleri ile Karakoyunlu ve Akkoyunlu Devletleri'nin etkinlik alanlarının Irak, Suriye vb. ülkelere kayması ve Suriye'deki Zengi-Memluklu etkilerinin yoğun olması etkili olmuştur.

Eserler türlerine göre gruplandırılarak incelenmiştir. Yaptığımız kütüphane ve arazi çalışmaları sonucunda, üzerinde taş süsleme bulunan otuzbeş yapı belirlenmiştir. Bunlardan yirmisi Karamanoğullarına (5 cami, 5 medrese, 1 imaret, 1 darülhüffaz, 1

tekke, 4 türbe, 1 hamam ve 1 çeşme); yedisi Eretnaoğullarına (2 cami, 1 medrese, 1 zaviye ve 3 türbe); biri Saruhanoğullarına (1 cami); biri Aydınoğullarına (1 cami); üçü Menteşeoğullarına (2 cami ve 1 medrese) ve üçü de Hamitoğullarına (1 cami, 1 medrese ve 1 türbe) aittir.

Onbir cami, yedi medrese, bir imaret, iki darülhüffaz, bir zaviye, bir tekke, sekiz türbe, bir hamam ve bir çeşme olmak üzere dokuz farklı türdeki yapıların cephe, portal, kapı, pencere, korkuluk-şebeke, çörten, saçak, minare, eyvan, pencere açıklığı, tavan ve mihrap gibi mimari ögeler üzerinde geometrik, bitkisel, figürlü, karışık, diğer kompozisyonlar ve yazı olmak üzere altı tür süsleme yer almaktadır. Yazı, sadece süsleme açısından ele alınmış, içerikleri hakkında bilgi verilmemiştir.

Tezimizin amacını öncelikle, Beylikler Dönemi mimarisindeki taş süslemenin belirlenen örnekleriyle tanıtılmasının yanı sıra, yapılarda taş süslemenin biçimsel düzenlemeleri, süsleme tür ve kompozisyonları ile ele alınarak süsleme programlarını tanıtmak oluşturmaktadır. Bu nedenle, çalışmada ağırlığı süsleme türleri ile kompozisyonları oluşturmakta; süslemelerin yapıldığı malzeme olan mermer ve taş ile süslemelerde uygulanan tekniklerin isimleri ve görüldükleri yerler kısaca belirtilmektedir. Daha sonra, önce beylikler kendi arasında, sonra Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı örnekleriyle süsleme kompozisyonları açısından ele alınıp değerlendirilerek, dönemin Anadolu Türk Süsleme Sanatı içindeki yeri taş süsleme kısmında belirlenmeye çalışılmıştır.

"Beylikler Dönemi Mimarisinde Taş Süsleme (1300-1435)" konulu çalışmamızda kaynak verileri ve yerinde arazi çalışması olarak iki aşamada toplanan bilgilerin değerlendirilmesinde ve bizi amacımıza ulaştırmada uygulanan yöntem;

Giriş bölümünden sonra, Katalog bölümünde beylikler Karamanoğulları, Eretnaoğulları, Saruhanoğulları, Aydınoğulları, Menteşeoğulları ve Hamitoğulları şeklinde Orta Anadolu'dan Batı Anadolu'ya, oradan da güneye doğru bir sıra izlenmiştir. Yapılar da türlerine göre, Karamanoğulları Beyliği'nde camiler, medreseler, imaretler, darülhüffazlar, tekkeler, türbeler, hamamlar ve çeşmeler; Eretnaoğulları Beyliği'nde camiler, medreseler, zaviyeler ve türbeler; Saruhanoğulları ile Aydınoğulları Beylikleri'nde camiler; Menteşeoğulları Beyliği'nde camiler ve medreseler; Hamitoğulları Beyliği'nde ise camiler, medreseler ve türbeler şeklinde sıralanmıştır. Ele alınan her yapı, adı, yapının yeri, yapının diğer adları, yapının tarihi, yapının banisi, taş süslemede uygulanan teknikler, taş süslemelerin biçimsel düzenlemeleri, taş süsleme türleri ve kompozisyonları ile yapıdaki taş süsleme programı başlıkları altında ele alınarak incelenmiştir.

"Yapının Yeri"nde, eserlerin yerleşim içindeki yeri, varsa çevresindeki yapılarla konumsal ilişkisi verilmiştir.

"Yapının Diğer Adları" başlığı altında yapının hangi isimlerle anıldığı, halk arasındaki isimleri ve nedenleri ele alınmıştır.

"Yapının Tarihi"nde yapının tarihlendirme biçimleri (inşa kitabesi, vakfiyesi, mimari özellikleri) ve tarihi verilmiştir.

"Yapının Banisi" başlığında, yapıyı yaptıran kişinin hayatı ve diğer eserleri hakkında kısa bilgiler sunulmuştur. Ayrıca sanatçısı belirlenen yapıların, sanatçıları hakkkında kosa bilgilere yer verilmiştir.

"Taş Süslemede Uygulanan Teknikler"de, yapıda taş süslemede uygulanan tekniklerin isimleri verildikten sonra, yerleri belirtilmiştir.

"Taş Süslemelerin Biçimsel Düzenlemeleri" başlığı altında, yapıda süslemelerin görüldüğü cephe, portal, kapı, pencere, korkuluk-şebeke, minare, çörten, saçak, eyvan, pencere açıklığının tavanı ve mihrap gibi mimari ögeler üzerindeki dağılımı ile süslemelerin üzerinde yer aldığı yatay-dikey şerit, yatay-dikey dikdörtgen, kare veya sivri kemerli pano, madalyon, kabara, sütunce gövde ve başlıkları, kemer ve kavsara köşeliği gibi biçimsel düzenlemeler ve üzerlerindeki süsleme türleri verilmiştir.

"Taş Süsleme Türleri ve Kompozisyonları"nda yapıda, geometrik, bitkisel, figürlü, karışık, diğer ve yazı olarak karşımıza çıkan süsleme türlerinin hangileri olduğu ve yerleri ele alınmıştır.

Daha sonra bu türlerde uygulanan kompoziyonlar; geometrik kompozisyonlar, bitkisel kompozisyonlar, figürlü kompozisyonlar, karışık kompozisyonlar, diğer kompozisyonlar ve yazı kompozisyonları alt başlıklarıyla birlikte tek tek ele alınarak tanıtılmışlardır.

"Yapıdaki Taş Süsleme Programı" bölümünde ise; öncelikle yapıda süslemelerin nerelerde yer aldığı, türleri, süslemelerin dağılımı, biçimsel düzenlemelerinden hareketle süsleme programı belirlenmeye çalışılmaktadır. Ayrıca, yapının içindeki ve dışındaki süslemelerin dağılımı, biçimsel düzenleme ve yerleri karşılaştırılarak, içteki ve dıştaki uygulamalar arasında ilişkiler belirlenerek yapıda süsleme programı olup olmadığı konusu üzerinde durulmuştur.

"Değerlendirme" bölümünde, ilk olarak Beylikler dönemine ait yapılarda görülen taş süsleme kompozisyonları geometrik, bitkisel, figürlü, karışık, diğer ve yazı kompozisyonları tek tek ele alınarak değerlendirilirken, hangi kompozisyonun hangi

beyliklerde görüldüğü belirlenmiştir. İkinci kısımda Beylikler dönemine ait yapılarda belirlenen taş süsleme programları, mimari ögelerden hareketle gruplandırılarak değerlendirilmiştir. Sonra da yapılarda görülen taş süsleme programlarında yapıların banileri ile sanatçının etkilerinin olup olmadığı konusu üzerinde durulmuştur. Üçüncü kısımda ise, Beylikler döneminde görülen taş süsleme kompozisyonlarından hangilerinin Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı örneklerinde görüldüğünden hareketle bir gelişimi belirlenmeye çalışılmıştır.

"Sonuç" bölümünde ise, Katalog ve Değerlendirme bölümlerinde ortaya çıkan veri ve bilgilerin ışığında "Beyliklere ait" yapılarda görülen taş süslemelerin biçimsel düzenlemeleri, taş süsleme tür ve kompozisyonları bağlamında beyliklerin kendi özellikleri ile ortak özellikleri belirlendikten sonra, Beylikler Dönemi Taş Süsleme Sanatı'nın Anadolu-Türk Sanatı içindeki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda yararlandığımız eserlerin listesi alfabetik düzende Kaynakça bölümünde verilmiştir.

Son olarak, Katalog bölümünde ele alınarak incelenen yapıların çizimleri ve fotograflarından oluşan Levhalar yer almaktadır.

II. KATALOG

II.1. KARAMANOĞULLARI BEYLİĞİNE AİT YAPILAR

II.1.1. CAMİLER

KATALOG NO: 1

II.1.1.1. KARAMAN YUNUS EMRE CAMİİ

(Levha 1-4)

1. YAPININ YERİ

Karaman il merkezinde, Kirişçi mahallesinde yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Yunus Emre Camii olarak isimlendirilen yapı, tekke olarak kullanıldığı için *Kirişçi Baba Tekkesi (Zaviyesi)* olarak da tanınmaktadır (Diez, Aslanapa ve Koman 1950: 44, Konyalı 1967: 364-371).

3. YAPININ TARİHİ

İnşa kitabeleri bulunmayan yapı, mimari özelliklerinden hareketle bazı araştırmacılar tarafından 14.yüzyılın ilk yarısına (1349) tarihlendirilmektedir (Avcıoğlu 1940: 1984-85; Salgır 1944:51).

4. YAPININ BANİSİ

Banisi hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamakla birlikte, Halveti tarikatına mensub, Karaman'da yaşamış Şeyh Hasan oğlu Kirişçi Baba olduğu söylenmektedir (Salgır 1944:51).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda, taş süslemenin yer aldığı mihrapta, malzeme olarak kesme taş kullanılmıştır. Teknik olarak ise; kabartma ve eğri kesim görülmektedir. Kabartma tekniği, kuşatma kemeri köşelikleri, kavsara köşelikleri ve kavsaradaki mukarnasların yüzeylerindeki yazı ve süslemelerde (Levha 2-4); eğri kesim tekniği ise, kemer köşeliklerinde ve kavsarada mukarnas yüzeylerindeki bitkisel süslemelerde uygulanmıştır (Levha 3-4).

6.TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süslemenin görüldüğü tek öge olan mihrap, iki sıra mukarnaslı yarım daire nişlidir. Günümüze gelebilen kısmı (Levha 3a) dıştan düz bir silme ile kuşatılmıştır. Sivri kuşatma kemerinin köşelikleri, kavsara köşeliklerindeki şeritler kavsaradaki mukarnasların yüzeyleri bezemelidir (Levha 3b-4).

Mihrapta yer alan süslemelerin üzerindeki biçimsel düzenlemeleri kemer köşelikleri, mukarnas yüzeyleri ile şeritler oluşturmaktadır.

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda taş süslemenin yer aldığı mihrapta; geometrik, bitkisel ve yazı olmak üzere üç tür süsleme bulunmaktadır (Levha 3-4).

Geometrik süsleme sadece kavsara köşeliklerindeki şeritlerde; bitkisel süsleme, hem kuşatma kemeri köşeliklerinde, hem de üstteki mukarnasların tümünün, alttakilerden ise iki yandakinin yüzeylerinde; yazı ise, alt sıranın ortasındaki iki mukarnas yüzeyinde görülmektedir (Levha 3-4).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapının güney duvarında yer alan mihraptaki geometrik kompozisyonları altı kollu yıldız; bitkisel kompozisyonları palmet, rumi-palmet; yazıyı ise, sülüs hatlı kitabe oluşturmaktadır (Levha 3b).

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Kavsara köşeliklerindeki büyük bir bölümü harap olmuş şeritlerde; kırık çizgilerin belli aralıklarla keşismesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda ise üçgen ve düzgün olmayan altıgenlerden oluşan düzenlemenin ana ögesi olan *altı kollu yıldız* kompozisyona adını vermektedir (Levha 3b).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Mihrap kavsarasının mukarnaslarından üsttekilerin yüzeylerinde, bir saptan çıkan iki yaprağın arasındaki üç dala oturan palmet ile bunun üzerinde iki yana dönen birer *yaprak*

ve bunların arasından çıkan palmetten oluşan *palmet* kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 4).

Rumi-palmet kompozisyonunda; alt ve üst köşedeki rumilerin sapını oluşturan kıvrık dallar ortada kesişerek çapraz yerleştirilmiş rumilerle sonlanmaktadır. Rumiler ortadaki palmete çerçeve oluşturduktan sonra üstte küçük bir palmetle tamamlanmaktadır. Ortadaki palmetin sapından iki yana çıkan dallar dönerek birer rumiyle bitmektedir (Levha 1, 3a-b).

Kavsaranın alttan birinci mukarnas sırasının iki yanında; altta, ortadaki palmetin sapını oluşturan kıvrık dallar çapraz kesişerek, palmete çerçeve oluşturan birer rumi ile sonlanmaktadır. Kompozisyon; rumilerin birleşerek üstteki palmetin sapını oluşturması, üstteki palmete çerçeve oluşturan rumilerin birleşerek küçük bir palmetle tamamlanması ile biçimlenmiştir (Levha 3b, 4)).

7.2.3. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Kavsaradaki mukarnasların alt sırasında, ortadakilerin ikisinin yüzeyinde; sülüs hatlı beş satırlık girift yazılar yer almaktadır (Levha 3b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süslemenin yer aldığı, güney duvar eksenindeki iki sıra mukarnas kavsaralı, sivri kuşatma kemerli dışa taşkın olmayan mihrap, tahribat ve yapılan boya nedeniyle oldukça kötü durumdadır. Günümüze gelebilen süslemelerin bulunduğu kısımlar dışındaki bölümleri orijinalliğini yitirmiştir (Levha 3 a-b)).

Süslemelerin dağılımına baktığımızda; merkezde yazı, onu kuşatan bitkisel, geometrik ve bitkisel süsleme olmak üzere oldukça sistematik bir düzenleme dikkati çeker. Kavsaranın alt kısmındaki yazıları üç yönden kuşatan diğer mukarnasların yüzeylerindeki bitkisel süslemeler, onları kuşatan kavsara köşeliğindeki geometrik ve onu da dıştan kuşatan kemer köşeliklerindeki bitkisel süslemeden oluşan bu düzenlemede dikkati çeken, bütün süslemelerin kendinden öncekini yarım daire (yay/kemer) biçiminde kuşatmasıdır (Levha 3b).

Ançak, bugün görülen kısımlardan hareketle, süsleme programı hakkında kesin bir şey söylemek mümkün olmamaktadır.

KATALOG NO: 2

II.1.2. KARAMAN ÇELEBİ CAMİİ

(Levha 5-7b)

1.YAPININ YERİ

Karaman il merkezinde, Gazi Dükkân (Mansur Dede) mahallesinde yer almaktadır.

2.YAPININ DİĞER ADLARI

Yapı, *Şeyhi Çelebi Mescidi* olarak anılmaktadır (Konyalı 1967:275).

3.YAPININ TARİHİ

İnşa kitabesi bulunmayan yapı, araştırmacılar tarafından mimari özellikleri ve mihrabının süsleme programından hareketle 14. yüzyıla tarihlenmektedir (Diez ve Aslanapa 1955: 43-44; Bakırer 1976:235).

4.YAPININ BANİSİ

Yapının banisinin Şeyhi Çelebi olduğu söylenmektedir (Konyalı 1967:275-78).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapının mihrabında süsleme malzemesi olarak kesme taş kullanılmış ve üzeri beyaz badana ile boyanmıştır. Teknik olarak ise, kabartma ve eğri kesim görülmektedir. Kabartma tekniği, dıştan birinci ve üçüncü şeritlerde, sütunce gövdelerinde, nişin içindeki panoda; eğri kesim tekniği ise, ikinci şeritte, üçüncü şeritte geometrik süslemelerin içindeki gülbezeklerde, sütunce kaide ve başlıklarında, kavsara köşeliklerinde ve niş içindeki panoda karşımıza çıkmaktadır (Levha 6-7b).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıdaki taş süsleme, güney duvar ekseninde harime hafif taşkın beş sıra mukarnas kavsaralı, beş cepheli nişli mihrap üzerinde yer almaktadır. Mihrap dıştan üç şeritle kuşatılmıştır. Birinci şerit, altta üçüncü şeride kadar iki yanda yatay olarak da devam etmektedir. İç köşelerde zar kaide ve başlıklı birer sütunce bulunmaktadır (Levha 5-6b). Nişin içinde, karışık süslemeli bir dikdörtgen pano vardır (Levha 7b).

Yapıda süslemeler; dışta yatay ve dikey şeritler, içte ise bitkisel süslemeli kavsara köşelikleri, karışık süslemeli dikdörtgen panodan oluşan bitkisel düzenlemelerde yer almaktadır. Ayrıca, kaide, gövde ve başlıkları bezeli sütunceler de bulunmaktadır (Levha 5-6a-b).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Caminin güney duvarında eksende, hafif içe girintili beş sıra mukarnas kavsaralı mihrabında; geometrik, bitkisel, karışık ve yazı olmak üzere dört farklı süsleme türü ile karşılaşılmaktadır (Levha 5-6a).

Geometrik süslemeler, dıştan birinci ve üçüncü şeritler ile sütunce gövdelerinde; bitkisel süslemeler, sütunce kaide ve başlıklarında ve kavsara köşeliklerinde; karışık süsleme, mihrap nişinin içindeki panoda; yazı ise, dıştan ikinci şeritle kavsara köşeliğinin üzerindeki panoda yer almaktadır (Levha 5-6a).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Mihrabı dıştan kuşatan şeritlerde zencerek ve sütunce gövdelerinde zigzagdan oluşan geometrik; dıştan üçüncü şeritteki geometrik süslemelerin içinde, kavsara köşeliğinde rumi-palmetten meydana gelen bitkisel; nişin içindeki panoda spiraller ile palmetlerden oluşan geometrik-bitkisel karışık kompozisyon ile, dıştan ikinci şeritte ve kavsara köşeliğinin üzerindeki panoda sülüs hatlı yazı görülmektedir (Levha 5-6b).

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Tekli zencerek; dıştan birinci şeritte üç kırık çizginin belli aralıklarla kesişmesiyle aralarda üçgenlerin oluştuğu tekli zencerek kompozisyonu vardır (Levha 6b). Üçüncü şeritte ise; yine üç kırık çizginin kesişmesiyle aralardaki altıgenlerle meydana gelen *tekli zencerek* bulunmaktadır (Levha 6b).

Zigzag; sütunce gövdelerinde yatay olarak yirmidört sıra dörtlü kırık çizgilerin oluşturduğu zigzag kompozisyonu görülmektedir (Levha 5, 6b).

7.2.2.BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Rumi-palmet; kavsara köşeliklerinde; hilâl biçimindeki loptan çıkan palmetin üstündeki dal köşede rumi olarak sonlanır. Ruminin ortasındaki loptan çıkan iki daldan, içe dönen dalın ucu rumi ile biterken, diğeri yukarı devam ederek ortadaki palmetin üst kısmını kuşatır ve rumi ile sonlanır. Palmetin alt ucundan çıkan dal bir rumi ile tamamlanmaktadır (Levha 6 a-b). Palmetin alt ucundan çıkan dallardan üstteki köşede bir rumi ile sonlanırken, diğer dal aşağı döndükten sonra ucu palmetle birleşen rumi ile tamamlanmaktadır (Levha 6 a-b).

Alt uçtan çıkan kıvrık dal bir rumi yaparak altta ikiye ayrılmaktadır. Üstteki dal da, rumiden sonra tekrar ikiye ayrılmaktadır. Bunun üst ve alt dalları birer rumi ile bitmektedir (Levha 6b). Aşağı dönen dalın ucundaki ruminin ortasından çıkan dal yukarı dönerek, uzatılmış bir palmetin ucundan çıkan dalın ucundaki bir rumi ile sonlanır. Üstteki, yukarı dönen palmetin üst yaprağını kuşatarak sonlanmaktadır. Aşağı dönen dalın ucundaki spiral ise rumi ile sonlanmaktadır. Burada *rumi-palmet* kompozisyonlu bitkisel süsleme yer almaktadır (Levha 6 a-b).

7.2.4. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Beş cepheli nişin cephelerini kaplayan dikdörtgen panoda; dış bükey yayların çapraz olarak kesişmesiyle oluşan palmetlerin içinde; üç yapraklı palmetlerin yan yapraklarının uçlarının çaprazlardaki palmetlerin sapını oluşturduğu *dış bükey yay-palmet* kompozisyonlu karışık süsleme yer almaktadır (Levha 5, 7b).

7.2.5. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Dıştan ikinci şeritte; sülüs hatlı oldukça geniş kitabe, kitabenin batı şeridinde yazının batısında, rumi ve yarım palmetlerden oluşan bitkisel süsleme dikkati çekmektedir. Kavsara üzerindeki panoda da yine sülüs hatlı, fakat tek satırlık bir kitabe görülmektedir (Levha 6 a-b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Taş süslemelerin görüldüğü mihrapta geometrik süslemeleri, karışık ve bitkisel süslemelerin kuşattığı dikkati çekmektedir. Dıştaki şerit kompozisyonun tümünü kuşatırken, üçüncü şerit hem kavsara köşeliklerine, hem de içteki küçük gülbezeklere çerçeve oluşturmaktadır (Levha 6b). Süsleme kompozisyonları, kavsara köşeliklerindeki girift bitkisel süsleme dışında oldukça sadedir (Levha 7a).

Süsleme türleri dıştan içe doğru değişmektedir. Dışta geometrik, yazı, sonra geometrik bezeme içinde bitkisel, bitkisel ve içte karışık olmak üzere süslemelerin belli bir sıra takip ettiği söylenebilir (Levha 6 a-b).

Mihrabın genelinde geometrik süsleme daha çok kullanılmasına karşın, şeritlerle sınırlandırıldığı için yoğunluk olarak daha az gibi görünmekte, kavsara köşeliklerindeki bitkisel süsleme ile niş içindeki karışık süsleme ise tek bir yerde toplandığı için daha

yoğunmuş izlenimini vermektedir. Böylece dikkat dıştan çok içe çekilmek istenmiş olabilir (Levha 5, 7b). Özellikle yazı siyaha boyandığı için mihrapta daha çok dikkati çekmektedir.

Dıştan ilk şerit bezemesiz, ikinci şerit girift süslemeli, üçüncü şerit yine bezemesizdir. Yine kavsara köşeliği girift süslemelidir. Nişin alt kısmı girift süslemeli, sütunceler bezemesiz tutularak bir denge kurulmaya çalışılmıştır (Levha 6 a-b). Sade-girift şekildeki bu düzenleme, mihraptaki süsleme programını da belirlemektedir.

KATALOG NO: 3

II.1.3. ERMENEK SİPAS CAMİİ

(Levha 8- 14b)

1. YAPININ YERİ

Karaman ili, Ermenek İlçe merkezinde, Bankalar Caddesi üzerinde yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

Onarım sırasında yeri değişen güney cephesindeki kitabesine göre cami H.773/M.1371 yılında inşa ettirilmiştir (Bakırer 1976: 231-233).

4.YAPININ BANİSİ

Bazı araştırmacılar yapının Karamanoğulları'ndan Bedreddin Mahmud oğlu Halil Bey tarafından 1306-49 yılları arasında yaptırılmış olduğunu (Diez-Aslanapa 1950: 8); bazıları ise Karamanoğlu Alâeddin Halil Bey (1306-1335) tarafından yaptırıldığını öne sürmektedirler (Önder 1962:476). Ancak kitabede, yapının banisi olarak Hoca Ali Bey'in adı geçmektedir (Konyalı 1967:712; Bakırer 1976:231). Yapının banisi hakkında bilgi bulunamamıştır.

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıdaki taş süslemelerde malzeme olarak açık gri kumtaşı kullanılmıştır. Bugün üzeri beyaz badana ile boyanmıştır. Teknik olarak ise, kabartma ve eğri kesim görülmektedir (Levha 9-10).

Kabartma tekniği; mihrabın iki yanındaki sütunce gövde ve başlıklarında, mihrabı dıştan kuşatan dört şeritte, iç köşeliklerdeki sütunce gövde ve yastıklarında, beş cepheli niş üzerinde, kavsara ve kuşatma kemer köşeliklerinde, kabaralarda ve mihrabın üzerinde köşelerdeki tepeliklerde karşımıza çıkmaktadır (Levha 10-14b). Eğri kesim tekniği ise; mihrabın üzerindeki yatay şeritte, iç köşelerdeki sütunce başlıklarında görülmektedir (Levha 11b, 13b).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme, güney duvarda eksende içe taşkın, altı sıra mukarnas kavsaralı, beş cepheli nişli mihrapta karşımıza çıkmaktadır (Levha 8-9).

Dıştan, iki yanda gövdesi geometrik süslemeli birer sütunce ile kuşatılan mihrabın ön kısmında, sütunce başlıklarının üzerinde de devam eden bitkisel süslemeli yatay şerit, bunun üzerinde iki yanda içlerinde "Allah" yazılı palmet biçiminde birer tepelik vardır. Sütuncelerin kaideleri ile gövdeleri arasında geometrik süsleme görülmektedir (Levha 9-10a-b). Sütunce başlıkları ise yivlidir. Mihrabı üç yönden kuşatan farklı genişlikteki dört şerit de geometrik süslemelidir. İç köşelerdeki geometrik süslemeli gövdeli ve bilezikli sütunce başlıkları bitkisel, yastıkları ise geometrik süslemelidir (Levha 11b). Kavsara ve sivri kuşatma kemerlerinin köşelikleri ile köşeliklerdeki kabaralarda da geometrik süsleme yer almaktadır. Kabaralar üzerindeki yatay panoda iki satırlık kitabe görülmektedir. Niş cephelerinin içinde de yuvarlak uzun nişler vardır. Bunları kuşatan şeritler de geometrik süslemelidir (Levha 13a).

Mihrapta süslemeler farklı biçimsel düzenlemelerle gerçekleştirilmiştir. Hiç boş yer bırakılmadan doldurulan mihrapta ağırlığı yine yatay ve dikey şeritler, kavsara ve kuşatma kemer köşelikleri ile sütunceler oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra sütunce başlık ve yastıkları, kabaralar ve palmet biçimli tepelikler de farklı biçimsel düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Levha 11- 14a-b).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda taş süslemenin görüldüğü tek mimari öge olan mihrapta; geometrik, bitkisel, karışık ve yazı olmak üzere dört farklı süsleme türü ile karşılaşılmaktadır.

Geometrik süsleme, sütunce gövde ve bileziklerinde; portali dıştan kuşatan dört şeritte, kuşatma kemer köşelikleri ile kabaralarda ve nişin içinde (Levha 11a, 12a, 13a); bitkisel süsleme, sütunce başlıklarında, portalin üst kısmındaki yatay şeritte ve iki köşedeki tepeliklerde yazıların çerçevesinde (Levha 11b, 13b-14b); karışık süsleme, sadece kavsara

köşeliğinde (Levha 11a); yazı ise, kabaraların üzerindeki yatay dikdörtgen pano ile mihrabın üst köşelerindeki palmetlerin içinde görülmektedir (Levha 10b, 14a-b).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Mihrapta yer alan geometrik kompozisyonları, beşgen, genişletilmiş altıgen yarım altı kollu yıldız, sekiz kollu yıldız, zencerek, zikzak halat örgü; bitkisel komozisyonları palmet; karışık kompozisyonları oniki kollu yıldız-rumi-palmet; yazıyı ise sülüs hatlı kitabe oluşturmaktadır (Levha 8-9).

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Beşgen; üçüncü ve dördüncü şeritlerde, yukarıdan aşağıya doğru inen iki kırık çizgi birbirine yaklaşıp uzaklaşarak baklavalar oluşturmaktadır. Bu baklavalara sivri uçları birleşik iki üçgenden oluşan "8" biçimindeki formların geçmesiyle düz-ters beşgenler, aralarda dörtgenler ve üçgenlerden meydana gelen kompozisyonun ana ögesi olan beşgen kompozisyona adını vermektedir (Levha 8-11b).

Genişletilmiş altıgen; dıştaki sütuncelerin gövdesinde, kırık çizgilerin çapraz olarak kesişmesiyle uzun kenarları ortada üçgenlerle genişletilmiş altıgenlerden oluşan düzenlemenin ana ögesi genişletilmiş altıgendir (Levha 12a).

Yarım altı kollu yıldız; dıştan ikinci şeritte, üç kırık çizginin kırılarak kesişmesiyle yanlarda yarım altı kollu yıldız, aralarda uzatılmış altıgen, düzgün olmayan altıgenlerden oluşan düzenlemenin hakim ögesi olan yarım altı kollu yıldız kompozisyona adını vermektedir (Levha 11b).

Sekiz kollu yıldız; kuşatma kemeri köşeliklerinde, kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan altıgenlerden meydana gelen

kompozisyona merkezde yer alan sekiz kollu yıldız ismini vermektedir (Levha 10b, 11a). Köşeliklerdeki kabaralarda ise; kırık çizgilerin kesişmesiyle ortada sekiz kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan altıgenler ve beş kollu yıldızlardan oluşan kompozisyonun hakim ögesi yine *sekiz kollu yıldız*dır (Levha 11a).

Zencerek; kitabenin üst kısmındaki yatay şeritte, birbirine paralel kademeli iki kırık çizginin köşelerine çapraz yerleştirilen altıgenlerden meydana gelen zencerek kompozisyonu görülmektedir (Levha 12b). Nişin içindeki şeritlerde; iki kırık çizginin dönüşümlü olarak üçgen ve düğüm motifleri biçimleyerek tekrarından meydana gelen düzenlemede alt ve üst köşelerde düğüm, aralarda ise üçgenlerle genişletilmiş dikdörtgenlerden oluşan *tekli zencerek* kompozisyonu vardır (Levha 13a).

Zigzag; iç köşelerdeki sütunce gövdelerinde, beşli kırık çizgilerin yatay olarak tekrarından meydana gelen zigzag kompozisyonu yer almaktadır (Levha 8, 11b).

Halat örgü; dıştaki sütuncelerin kaidelerinde, içteki sütuncelerin başlıklarının altında ve dıştan birinci şeritte spirallerin dönerek yan yana gelmesinden oluşan düzenleme, halat örgü olarak adlandırılmaktadır (Levha 11b).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Palmet; sütunce başlıklarında, kıvrık dallarla birbirine bağlanan düz-ters palmetlerden oluşan kompozisyon vardır (Levha 11b). Mihrabın üst kısmındaki yatay şeritte; yine kıvrık dallarla birbirine bağlanan palmetlerden büyük olanların aradaki küçüklere çerçeve oluşturduğu *palmet* kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 13b). Mihrabın üst köşelerinde ise; *tek palmet* biçimindeki tepeliklerden meydana gelen palmet kompozisyonu görülmektedir (Levha 14 a-b).

7.2.3. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Oniki kollu yıldız-rumi-palmet; kavsara köşeliklerinde, kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde oniki kollu yıldızlar, yıldız kollarında düz - ters palmetlere çerçeve oluşturan rumilerin meydana getirdiği *oniki kollu yıldız-rumi palmet*ten oluşan karışık kompozisyon yer almaktadır (Levha 11a).

7.2.4. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Kemer köşeliğinin üzerindeki dikdörtgen pano ile mihrabın üst köşelerindeki palmet biçimli taç kısımlarının içinde ikişer satırlık sülüs hatlı yazı bulunmaktadır (Levha 10b, 14 a-b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süslemenin görüldüğü tek mimari öge, güney duvar ekseninde harime taşkın mihraptır (Levha 8-9). İki yandan sütunceler, üstten ise yatay bir şeritle sınırlandırılmış mihraptaki süslemelerde geometrik kompozisyonların hakimiyeti dikkati çekmektedir. Sütunce gövde ve başlıkları ile kabaralarda geometrik (Levha 11b); yatay şerit, tepelik ve sütunce başlıklarında bitkisel (Levha 11b,13b, 14a-b); kavsara köşeliklerinde karışık süsleme yer almaktadır (Levha 11a). Biçimsel düzenlemelerde de, geometrik süslemelerin diğerlerinden daha fazla çeşitlilik gösterdiği görülmektedir.

Genelde içte ve dışta farklı boyutlarda yatay ve dikey şeritler yoğun olarak uygulanmıştır. Sütunceler iç ve dış köşelerde, kabaralar kuşatma kemeri köşeliklerinin üzerinde, tepelikler üstte köşelerde yer almaktadır (Levha 8-10a).

Mihraptaki bu düzenlemelerde, üstteki yatay şeridi saymazsak, genelde iki ve katlarının kullanılmış olduğu dikkati çekmektedir. İç ve dış köşelerde ikişer sütunce, üst

köşelerde iki tepelik, köşelikte iki kabara, üç yönde dört şeritle kuşatılmış olması ilginçtir. Tek olanlar ise iki satırlık yatay kitabe panosu ile üstteki yatay şerittir. Süslemelerde de yine buna dikkat edilmiştir. Dıştaki ve içteki sütuncelerde, üçüncü ve dördüncü şeritlerde, kabaralarda aynı kompozisyon yer almaktadır (Levha 11b, 12a).

Bu özelliklerden hareketle yapılan süslemeler ile biçimsel düzenlemelerde bir planlama ya da düzenlemenin yapılmış olduğu söylenebilir.

KATALOG NO : 4

II.1.1.4 KARAMAN ARAPZADE CAMİİ

(Levha 15-17b)

1. YAPININ YERİ

Karaman İl merkezinde, Hatip mahallesinde yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Arapzade Camii, bazı yayınlarda "*Arapoğlu Camii*" olarak da geçmektedir (Diez-Aslanapa 1950:35-38; Konyalı 1967:257-260).

3. YAPININ TARİHİ

Batı cephede portal üzerinde yer alan dört satırlık kitabesine göre; yapımına H.776/M.1394'de başlanmış, H.825/M.1420 yılında tamamlanmıştır (Diez-Aslanapa 1950:35; Levha 16a).

4. YAPININ BANİSİ

Yapının banisinin kimliği hakkında hiç bir bilgi bulunamamıştır.

5. TAŞ SÜSLEMEDU UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda süsleme malzemesi olarak kesme taş; teknik olarak ise kabartma ve eğri kesim kullanılmıştır.

Kabartma, portali dıştan kuşatan birinci şeritte, kitabe panosunun çerçevesinde, çörtende, kemer köşelikleri ve kartuşlardaki süslemelerde; eğri kesim ise, kapı kemerinin kilit taşındaki, kemer köşeliğindeki ve kitabe panosunun üzerindeki bitkisel süslemelerde görülmektedir (Levha 15 a-b).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme batı cephede, eksenin kuzeyindeki portal ile saçak altındaki çörtenlerde karşımıza çıkmaktadır (Levha 15a, 17b).

Batı cephede eksenin kuzeyindeki dışa hafif taşkın portal, dıştan birincisi süslemeli, diğerleri sade tutulmuş iç bükey silmelerden oluşan altı şeritle kuşatılmıştır. Basık kemerli kapının kemerinin kilit taşında ve kaval silmelerle çerçevelenmiş kemer köşeliğinde bezeme, köşeliğin iki yanında üst seviyede kaval silmelerle meydana getirilmiş iç içe üç daire ile dıştaki kaval silmenin altından başlayarak aşağıya doğru inerek kapı sövesinin alt kısmında içe dönen birer içbükey silme vardır. Kemer köşeliğinin üzerinde beş dilimli kemerli pano içindeki kitabelik üç yönden geometrik süslemeli kaval silme ile kuşatılmıştır. Kemerin kilit taşında bezeli bir kartuş bulunmaktadır (Levha 15a-b).

Batı cephede saçağın altında eksene simetrik bezemeli iki çörten vardır (Levha 17b).

Portalde süslemeler, yatay-dikey şeritlerde, kemer köşeliklerinde, kemerlerin kilit taşları ile kemer üstlerindeki kartuşlarda ve çörtenlerde karşımıza çıkmaktadır (Levha 15 a-b).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapının batı cephesinde yer alan portal ve çörtenlerde geometrik, bitkisel, figürlü ve yazıdan oluşan dört farklı süsleme vardır.

Geometrik süsleme, portalde, dıştan birinci şeritte, kitabe çerçevesinde, kemer köşeliklerinin iki yanında (Levha 15a, 16a, 17a); bitkisel süsleme, kapı kemerinin kilit taşında kemer köşeliğinde, kitabelik kemerinin üstünde (Levha 16a); figürlü süsleme, çörtenlerde (Levha 17b); yazı ise kemer köşeliğinin üzerinde görülmektedir (Levha 16a).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapıda portaldeki geometrik kompozisyonları baklava, halat örgü ve daire; bitkisel kompozisyonları rumi-palmet; figürlü kompozisyonu ejder başı, yazıyı ise sülüs hatlı kitabe oluşturmaktadır (Levha 15 a-b, 17 b).

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Baklava; iki kırık çizginin belli aralıklarla çapraz olarak kesişmesiyle aralarda oluşan baklava dilimine benzeyen dörtgenlerden dolayı kompozisyona bu isim verilmektedir (Levha 17a).

Halat örgü; spirallerin dönerek yan yana gelmesiyle oluşan kompozisyona halat örgü adı verilmektedir (Levh 16a).

Daire; iç bükey ve kaval silmelerin dönüşümlü olarak oluşturduğu beş iç içe daireden oluşan kompozisyonun hakim ögesi dairedir (Levha 15a-a).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Rumi-palmet; kapının kilit taşındaki kartuşta, altta iki yandaki rumilerin sapları yukarıda birleşerek, üstte iki ruminin birleşerek biçimlediği palmetin sapını oluşturmaktadır. Palmeti oluşturan rumiler üstte birleşerek küçük bir palmetle sonlanmaktadır. Bu küçük palmete çerçeve oluşturan iki ruminin altta birleşerek, ortadaki büyük palmetin içindeki ters palmetin sapını oluşturduğu kompozisyonun ana ögesini meydana getiren rumi ve palmet kompozisyona ismini vermektedir (Levha 16b).

Kitabeliğin üzerindeki kartuşta ise; yine alttaki iki ruminin sapları yukarı dönüp birleşerek, çapraz yerleştirilmiş iki palmetin oluşturduğu büyük palmetin sapını meydana getirmektedir. Palmetin içinde ters palmet yer almaktadır. Kartuşun üst kısmı tahrip olduğu için süsleme belirlenememektedir. Burada da *rumi-palmet*lerden oluşan kompozisyon vardır (Levha 15 a-b).

Kemer köşeliklerinde ise; çapraz eksenlerde, alttaki palmetin ucundan çıkan lopun sapını oluşturduğu palmete çerçeve oluşturan çapraz iki rumi üstte birleşerek bir palmet meydana getirmektedir. Yine alttaki palmetin sapından çıkan kıvrık dallardan alttaki içe dönerek altta birer rumi ile sonlanmaktadır. Üstteki dalın ucundan çıkan iki rumi içe dönerek bir palmet, palmetin alt yaprağından çıkan kıvrık dal ise ters bir palmetle tamamlanır. Palmetten çıkan dalın altında rumiden çıkan bir palmet, yukarı çıkan dalın ucunda ise küçük bir rumi vardır. Ters palmetin sapından içe dönen dal üstte bir rumi ile bitmektedir. Dışa dönen dal ters bir palmetten sonra spiral yaparak ikiye ayrılmakta; alttaki bir palmetle, üstteki ise palmet-rumi ile tamamlanmaktadır (Levha 16b).

7.2.3. FİGÜRLÜ KOMPOZİSYONLAR

Ejder başı; oval başlı, büyük badem gözlü, alt dudağı düz, üst dudağı yukarı dönerek bir yuvarlakla sonlanan ejderin ağzında dişleri görülmektedir. Ayrıca çenesinin altındaki ve yuvarlak boynundaki pulları da belirtilmeye çalışılmıştır (Levha 17b).

7.2.4. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Beş dilimli kemer içinde, dört satırlık sülüs hatlı ve istifli yazıdan oluşan kitabe görülmektedir (Levha 16 a).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapının batı cephesinde eksenin güneyindeki portal, düzenleme olarak oldukça sade tutulmuştur. Daha önce görülen hiç bir örneğe benzemeyen portal hem cepheden aşağıdadır, hem de cepheden dışa taşkınlığı fazla değildir. Dıştaki ince şeridi saymazsak, portali kuşatan şeritler silmelerle hareketlendirilmeye çalışılmıştır.

Süslemenin en yoğun görüldüğü bölüm; kemer köşeliğinden başlayarak yukarı doğru üçgen şeklinde yükselen ve tepedeki kartuşla sonlanan köşeliğin üst kısımlarıdır. Burada da süsleme sadece kemer köşeliğinde girifttir, diğer kısımları oldukça sadedir (Levha 15 a-b).

Portalin bu kadar küçük ve sade tutulması, kapısının eksende yer almaması yaptıran kişiyle alakalı olabilir. Yapıyı yaptıran kişi muhtemelen halktan biri olduğu için sade tutulmuş olduğu düşünülebilir.

KATALOG NO: 5

II.1.1.5. AKSARAY ULU CAMİİ

(Levha 18-26b)

1. YAPININ YERİ

Aksaray ili Hamidiye mahallesinde, şehir parkının doğusunda yer alan caminin kuzeyinde İl Halk Kütüphanesi, güneyinde Kız Meslek Lisesi yer alır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Cami, arşiv belgelerinde "*Karamanoğlu Mehmed Bey Camii*" ismiyle geçmektedir (Uzluk 1958:56). Fakat, bazı belgeler ile seyahatname ve yayınlarda "*Karamanoğlu İbrahim Bey Camii*" olarak da geçer (Sarre 1896:93; Evliya Çelebi 1896: 193; Huart 1940:274; Yalçınkaya 1943:156; Anonim 1946:373; Anonim 1973:119). "*Ulu Cami*" adını sonradan almıştır (Konyalı 1974: 1270). Diğer araştırmacıların "*Ulu Cami*" adıyla tanıttığı yapı, bugün de aynı isimle anılmaktadır.

3. YAPININ TARİHİ

Bazı araştırmacılar caminin içindeki minber kitabelerinden hareketle tarihi tartışmalı olan bugünkü caminin yerinde Sultan I.Mesud'un bir mescit yaptırttığını ve oğlu II. Kılıç Arslan'ın bu mescidi genişleterek onartmış olduğunu söylemektedirler. Kitabelere göre ilk yapının 1116-56 yılları arasında inşa ettirildiği ileri sürülmektedir (Oral 1962:26; Konyalı 1973:278; 1974: 1221; Sönmez 1989:177,332).

Cami bügünkü biçimine Aksaray Müzesinde bulunan, fakat camiye ait olup olmadığı tartışmalı kitabeye göre (Bkz. EK-1 Kitabe 7), 881 H./1408-09 M. yılında Karamanoğlu Taceddin Mehmed Bey tarafından yeniletilmesiyle kavuşmuştur (Konyalı 1973:273; 1974:1225-26; Sönmez 1989:322).

Bazı vakıf kayıtlarında ve tapu tahrir defterlerinde caminin "*Karamanoğlu Mehmed Bey Camii*" olarak geçmesi (Konyalı 1974:1260-62), bize caminin Karamanoğlu Mehmed Bey tarafından yaptırıldığını göstermektedir. Tarihine gelince, yine 809 H./1406-07 M. yılını veren bir kitabeye göre Aksaray Surları (Kalesi) da Mehmed Bey döneminde yaptırılmıştır (Konyalı 1973:273; 1974:1225; Sönmez 1989:320). Aksaray'da Karamanoğlu Mehmed Bey döneminde surlar ve cami dışında başka yapı yaptırılmamış olduğundan hareketle, 1408-09 tarihli kitabenin camiye ait olduğunu düşünüyoruz. Bu nedenle de caminin bugünkü biçimini 1408-09 tarihinde aldığını söyleyebiliriz.

4. YAPININ BANİSİ

Karamanoğlu II.Mehmed Bey'dir (? - 1423 ?). Doğum tarihi bilinmeyen Mehmed Bey, Karamanoğulları Beyliği hükümdarı Alâeddin Bey'in oğludur. Annesi Osmanlı Devleti hükümdarı Murad Hüdavendigar'ın kızı Melek Hatun'dur. 800 H./1397-98 M. yılında Alâeddin Bey, Yıldırım Bayezid ile yaptığı Akçay Savaşı'nda şenilerek Konya'da

idam edilmiştir. Aynı yıl anneleri, Mehmed Bey ve kardeşi Amli Bey Bursa'ya götürülmüştür (Uzunçarşılı 1937:111-114; Tekindağ 1955:323-25; Konyalı 1974:490).

1402 yılında Yıldırım Bayezid, Timur'la yaptığı Ankara Savaşı'nda yenilerek esir düşmüş, Timur Bursa'ya gelerek Mehmed Bey ve Ali Bey'i almış, Mehmed Bey'i Karamanoğulları Beyliği'nin başına geçirerek, ona babasının zamanındaki topraklarla birlikte bazı Osmanlı topraklarını da vermiştir (Tekindağ 1955:324). Mehmed Bey Konya'da 822 H./1419 M. yılında kendi adına ve Eğirdir'de Timur'la beraber müşterek tarihsiz gümüş paralar bastırmıştır (Konyalı 1974:490).

Mehmed Bey'in lakabı bazı yayınlarda *Şemseddin* veya *Taceddin* (Konyalı 1974:490; Sönmez 1989:321), bazılarında ise *Nasıreddin* veya *Giyaseddin* şeklinde geçmektedir (Tekindağ 1955:325).

Mehmed Bey; Antalya kuşatması sırasında kaleden atılan bir güllenin kale duvarından sekip kafasına gelmesiyle ölmüştür (Uzunçarşılı 1937:114; Tekindağ 1955:324; Konyalı 1974:491). Mehmed Bey'in, kale dizdarının aldatması ile kale kapısından girerken atılan topun mermisiyle öldüğü öne sürülürse de, ölüm yılı belirtilmez (Şikari 1943:185). Ancak bazı yayınlarda 1423 yılında öldüğü ileri sürülmektedir[1]. Mehmed Bey'in cesedi bir tabuta konularak Karaman'a getirilmiş ve babası Alâeddin Bey'in Türbesi'ne gömülmüştür (Konyalı 1974:491).

Mehmed Bey, 809 H./1406-7 M. yılında *Aksaray Kalesi*'ni, 811 H./1408-9 M. yılında da Aksaray'da kendi adını taşıyan "*Ulu Cami*" yi yaptırtmıştır (Konyalı 1974:490; Sönmez 1989:320, 323). Ayrıca 812 H./1409 M. yılında yaptırılmış *Niğde-Ak Medrese*, aynı yıl *Konya*'da yaptırılmış *Kadı Mürsel Camii*, 821 H./1418 M. yılında *Konya*'da

[1] Uzunçarşılı 1937:114; Tekindağ 1955:325; Konyalı 1974:491'de dipnot 2; İstanbul Fatih Kütüphanesi'nde 945 numarada kayıtlı bir kitabenin üstüne yapılan bir kayda göre, Mehmed Bey 27 sefer 826 H./16 Şubat 1423 M. yılında ölmüştür, denilmektedir.

yaptırılmış *Şeyh İshak Kazeruni Tekkesi*, 824 H./1421-22 M. yılında *Konya*'da yaptırılmış *Hacı Has Bey Camii* kitabelerinde adı geçmektedir (Konyalı 1974:490).

4.1.YAPININ MİMARI

Caminin içindeki minberde yer alan kitabeye göre, ilk yapının ve minberin "mimar"ı Hoca Nüştekin Cemalî'dir (Oral 1962:26; Konyalı 1973:278; 1974:1252-54; Sönmez 1989:177,322). Aksaray Müzesi'ndeki 1408-09 tarihli kitabeye göre de caminin mimarı Firuz'dur (Konyalı 1974:1224-26; Sönmez 1989:322). Mimarların hayatları ve diğer eserleri hakkında bilgi yoktur.

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda malzeme olarak mermer ve kesme taş; teknik olarak ise kabartma, eğri kesim ve delik işi kullanılmıştır.

Kabartma, portal, güney duvar kemer ve pencere sövelerinde, kuzey cephedeki geometrik ve bitkisel süslemelerde; eğri kesim, portaldeki ve güney duvarda eksendeki kemerin altındaki bitkisel süslemelerde; delik işi ise, güney duvardaki pencerenin üst köşelerindeki kabaralarda görülmektedir.

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme ile batı cephede yer alan portal, kuzey cephede bulunan taşlar üzerinde ve güney duvardaki sivri kemerler ile pencere sövelerinde ve alınlıklarında karşılaşılmaktadır.

Caminin batı cephesinde eksende yer alan portal, dıştan dikdörtgen bir çerçeve ile kuşatılmıştır. İç ve dış köşelerinde, kademeli kaideli, silindirik gövdeli ve bezemeli başlıklı birer sütunce yer alır. Dıştan iç bükey silmelerle boyuna ikişer dikdörtgen panoya ayrılmıştır. Alttaki panonun alt kısmında yarım yuvarlak, dilimli kemerli ve üç sıra mukarnaslı nişler bulunur. Nişlerin kuşatma kemerleri bezemelidir. Bunların üzerinde sade birer kartuş düzenlemeli rozet bulunur. Üstteki panolarda ise ortada süslemeli rozetler ile bunları çeviren süslemeli bir kartuş düzenlemesi görülür. Onbeş sıra mukarnas kavsaralı nişin güney yüzünde üç cepheli, dilimli kemerli dört sıra mukarnas kavsaralı niş yer alır. Nişin üzerindeki sivri kuşatma kemeri de bezemelidir. Doğuda, süslemeli geniş bir şeridin çevirdiği geçmeli taşlarla yapılmış sivri kemerli kapısı bulunur. Kapının kemer köşelikleri de süslüdür. Portalin üst kısmı bir sıra kirpi saçaktan sonra kademeli silme kuşağı ile kesilir ve üstte dikdörtgen biçiminde ortası üçgen alınlıkla sonlanır. Köşelerinde konik külah biçiminde başlıkları olan ince uzun dekoratif köşe kuleleri görülür (Levha 20-23a).

Güney duvardaki kemerlerin üzeri, eksendeki kemerin alt kısmındaki kartuşlar (Levha 23b), bunların altında dikdörtgen pencerenin üzerindeki yuvarlak kemerli çökertme alınlığını kuşatan şerit ve pencerenin üst köşelerindeki birer kabara bezemelidir (Levha 23b).

Yapıda yer alan süslemeler; genellikle kemer köşeliği, kemer ve şerit gibi biçimsel düzenlemeler içinde yer almaktadırlar.

7.TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel, karışık ve yazı olmak üzere dört farklı süsleme türü ile karşılaşıyoruz.

Yapının portalinin üst kısmındaki süslemeler onarımlarda yapıldığı için ele alınmamıştır. Sadece portalin alt kısmında ve kapısı üzerindeki süslemeler çalışmaya dahil edilmiştir.

Geometrik süslemeler; portalde, dıştan kuzeydeki nişin kuşatma kemerinde, giriş kapısını kuşatan şeritler ile sövesinde güney duvardaki kemerler, pencere alınlıkları ve eksendeki pencerenin üzerindeki kabaralar ile, kuzey cephedeki taşlar üzerinde görülmektedir (Levha 20-26). Bitkisel süslemeler; portalde dıştan güneydeki nişin kuşatma kemerinde, nişin güney duvarındaki nişin kuşatma kemerinde, güney duvarın eksenindeki kemerin kilit taşında ve altındaki palmet biçimli taşlar ile içlerinde yer almaktadır (Levha 21b- 22a, 23b). Karışık süsleme; kapının kemer köşeliklerinde ve kuzey cephedeki taşın üzerinde bulunmaktadır (Levha 22b - 23a). Yazı; güney duvarın eksenindeki kemerin ortasından aşağı sarkan palmet biçimli çerçeve içinde görülmektedir (Levha 23b).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapıdaki geometrik kompozisyonları, sekizgen, baklava, altı kollu yıldız, sekiz kollu yıldız, on kollu yıldız, çark-ı felek, tekli zencerek, zigzag, balık sırtı, halat örgü kompozisyonları oluşturmaktadır. Bitkisel kompozisyonları, palmet, rumi-palmet; karışık kompozisyonları, sekiz kollu yıldız-rumi-palmet; yazıyı ise, sülüs hatlı kitabe meydana getirmektedir.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Baklava; güney duvardaki kemerler üzerinde, iki kademeli (kaval silmelerin) kırık çizgilerin oluşturduğu kompozisyonun hakim ögesi baklavadır. Pencerelerden doğudaki ilkinin sövelerindeki dıştan ikinci şeritte, iki kırık çizginin kesişmesiyle aralarda oluşan

baklavaların tekrarından meydana gelen kompozisyona *baklava* biçimli dörtgenler ismini vermektedir (Lev. 19, 24b).

Sekizgen; kapıyı kuşatan şeritlerde, kırık çizgilerin kesişmesiyle sekizgenler ile aralarda beşgen, düzgün olmayan altıgenlerden oluşan kompozisyonun ana ögesi sekizgendir (Levha 18, 22a).

Altı kollu yıldız; güney duvarın doğudaki dikdörtgen penceresinin sövelerindeki dıştan ikinci şeritte, kırık çizgilerin kesişmesiyle, altı kollu yıldızlar ile aralarında altıgenlerden oluşan kompozisyonun hakim ögesi altı kollu yıldızdır (Levha 25a).

Sekiz kollu yıldız; güney duvardaki kabaralarda, kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda ise düzgün olmayan dikdörtgen ve altıgenlerden meydana gelen düzenlemeye merkezdeki sekiz kollu yıldız adını vermektedir (Levha 23b).

On kollu yıldız; kuzey cephedeki taşlardan birinde, kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde on kollu yıldız, aralarda altıgenler, beş kollu yıldızlardan meydana gelen kompozisyonun hakim ögesi on kollu yıldızdır (Levha 25b).

Çark-ı felek; kuzey cephedeki taşlardan biri üzerinde, merkezdeki altıgenin köşelerinden çıkan kırık çizgilerin dönerek tekrarından oluşan kompozisyon dönen bir çarka benzediği için bu isimle adlandırılmaktadır (Levha 26b).

Zencerek; güney duvarda, eksenin doğusundaki pencerenin yuvarlak kemerli çökertme alınlığının kemer köşeliğinde, kırık çizginin yatay, dikey ve çapraz olarak kesişmesiyle kare ve baklavalardan oluşan zencerek kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 24 a-b).

Zencerek düzenlemesi ayrıca tekli ve çiftli olmak üzere iki çeşitleme ile karşımıza çıkar.

Tekli zencerek; portalin kuzey yüzündeki nişin kuşatma kemerindeki ovallerin birbiri içine geçerek oluşturduğu kompozisyon tek sıralı zincire benzediği için *tekli zencerek* ismi verilmektedir (Levha 21a). Güney duvardaki kabaraların süslemesini oluşturan şeritler üzerinde, iki kırık çizginin kesişerek tekrarından oluşan *tekli zencerek* yer almaktadır (Levha 23b). Güney duvarda eksenin batısındaki kemerin üst kısmında iki spiralin kesişmesiyle aralarda yuvarlaklardan oluşan *tekli zencerek* vardır (Levha 24a).

Çiftli zencerek; güney duvar üst pencere alınlığını kuşatan şeritte, üç spiralin kesişerek meydana getirdiği çiftli zencerek bulunmaktadır (Levha 23b).

Düğüm; güney duvarda, eksenin doğusundaki pencerenin çökertme alınlığının kemer köşeliğini kuşatan kaval silmenin eksende kesişmesiyle meydana gelen bir düğüm yer almaktadır (Levha 24b). Güney duvarın doğusundaki pencere sövelerinde dıştan birinci şeritlerde, spirallerin kesişerek ortadaki büyük, yatay ve dikey eksenlerdekiler küçük düğümler ile iki kırık çizginin, büyük düğümler içinde kesişerek baklavaların tekrarından meydana gelen *düğüm* kompozisyonu yer almaktadır (Levha 19, 24b).

Zigzag; güney duvarda, eksenin batısındaki kemer üzerinde kırık çizgilerin çapraz olarak kırılarak tekrarından oluşan yedi sıra yatay zigzag kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 24a).

Balıksırtı; güney duvarda, eksendeki pencerenin üst köşelerindeki kabaraların süslemesini oluşturan şeritlerden yatay olanların üzerinde ikili kırık çizgilerin tekrarından oluşan düzenleme balık sırtına benzediği için kompozisyon bu isimle anılmaktadır (Levha 23b).

Halat örgü; güney duvarda, eksendeki kemerin kilit taşında yer alan rozetin kaidesinde spirallerin yan yana gelerek oluşturduğu kompozisyon halata benzediği için kompozisyon bu isimle anılmaktadır (Levha 23b).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Palmet; portaldeki nişlerin kuşatma kemerlerinde, birbirlerine kıvrık dallarla bağlanan palmetlerin tekrarından oluşan kompozisyonun hakim ögesi palmettir (Levha 21b, 22a). Güney duvar eksenindeki kemerin altında *ters palmet* biçimli kartuşlar yer almaktadır (Levha 24b).

Rumi-palmet; palmet biçimli kartuşlardan küçük olanların içinde, iki yandaki rumilerin üstte birleşerek palmete sap oluşturduğu rumi-palmet kompozisyonu vardır (Levha 23b). Büyük olanlarda; alttaki çapraz iki rumi üstte birleşerek palmet oluşturduktan sonra yanlara dönerek birer rumi ile sonlanır. Alttaki diğer rumilerden çıkan dallar ortada birleşerek, önceki rumilerin çerçeve yaptığı palmete sap oluşturur. Palmetin ucundan çıkan rumiler ise, diğerlerinin oluşturduğu palmete çerçeve oluşturduktan sonra tepede bir palmetle bitmektedir. Kompozisyonun hakim ögesi rumi-palmettir (Levha 23b).

7.2.3. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Sekiz kollu yıldız-rumi-palmet; kapının kemer köşeliğinde, kıvrık dalların merkezde kesişerek oluşturduğu sekiz kollu yıldızın yatay-dikey kollarındakiler düz, çapraz kollarındakiler ise iki ruminin kesişerek oluşturduğu ters palmetler ile bunlara çerçeve yapan rumilerin ucundan çıkan rumilerin çapraz kesişerek, uçları ortadaki baklavanın köşelerine gelecek şekilde yerleştirilmiş palmetlerden meydana gelen düzenleme sekiz kollu yıldızların arasında tekrar edilmektedir (Levha 23a). Kompozisyonun hakim ögesi

sekiz kollu yıldız-rumi-palmettir. Aynı düzenleme, kuzey cephedeki taş üzerinde de karşımıza çıkmaktadır (Levha 26a).

7.2.4. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Güney duvarda, eksendeki kemerin altındaki palmet biçimli kartuşun içinde üstte "Allah", altta ise "Muhammed" yazılı sülüs hatlı kitabe bulunmaktadır (Levha 23b).

8.TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süsleme portal ve güney duvarda yer almaktadır.

Mermer portal, onarımlarda orijinalliğini büyük ölçüde kaybetmiştir. Sadece alt kısımları orijinal olmalıdır; bu durum malzemeden de anlaşılmaktadır.

Portalin dışında ve nişin içinde süsleme sadece nişlerin kuşatma kemerleri ile sınırlı tutulmuşken; giriş kapısının söve, kemer köşeliği ve çevresi boş yer bırakılmadan doldurulmuştur. Hatta süsleme, kemer ve sövelerin iç yüzünde de devam etmektedir. Kapının çevresi süslemeler dışında düz ve hareketsiz bırakılmışken, sade tutulan dış kısmında, dışta ve içte kademeli başlıklı silindirik gövdeli sütunceler düz ve iç bükey silmelerle hareketlendirilmiştir (Levha 21a-22a). Silmelerin arasındaki nişlerin üzerinde geometrik ve bitkisel süslemeli birer kuşatma kemeri bulunmaktadır (Levha 21a-22a).

Portalin yan nişlerinden güneydekinin kuşatma kemerinde, dıştaki ile aynı bitkisel süsleme yer almaktadır (Levha 21b, 22a). Kuzeydeki bezemesiz bırakılmıştır. Kapının kemer köşelikleri ile sövelerindeki süslemeler geometrik ve karışık olarak farklılık gösterir (Levha 23a).

Güney duvarda ise taş süsleme üst seviyede yoğun olarak görülmektedir. Burada da eksendeki düzenleme diğerlerinden ayrılmaktadır. Buna karşın doğudaki örnekler birbirinin aynı iken, batıdakiler daha farklıdır.

Eksende kemerin altında palmet biçimli kartuşlar ile kabaralar diğerlerinden ayrılan özelliği olmaktadır. Buradaki pencerenin yuvarlak kemerli çökertme alınlığı, batıdaki pencerenin çökertme alınlığıyla biçimsel olarak benzerken, doğu taraftakilerde bu tür bir düzenleme yoktur. Buna karşın doğu kısımdaki kemerlerde görülen baklava kompozisyonunu, eksendeki kemer üzerinde görmekteyiz. Yani batıdan yuvarlak kemerli çökertme alınlığını, doğudan ise kemer üzerindeki baklava kompozisyonunu almıştır.

Ancak geneline baktığımızda, düzenlemeler açısından benzerlik çok azdır. Doğudaki düzenlemelerin birbirine benzemeleri, eksenin batısının ise daha farklı olması, bölümlerin farklı zamanlarda yapılmış olduğunu ya da onarımlar sırasında değiştirilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Süslemeler açısından da her iki kısım arasında yine hiç bir benzerlik yoktur. Doğuda süslemeler sövelerdeki şeritler içinde yer alırken, diğer kısımda kemer köşelikleri, kabaralar ve kartuşlarda yer almaktadır.

Eğer değişiklikler sonradan yapılmamışsa, doğu kısım belli bir programa göre yapılırken, batı kısımda bu görülmemektedir. Burada sanki parçalar bir yerlerden alınarak burada kullanılmış gibi görünmektedir.

Portal ile güney duvar arasında program ve düzenleme açısından hiç bir benzerlik yoktur.

Kuzey cephedeki süslemeler de, başka bir yerden getirilerek kullanılmış gibidir. Malzeme ve teknik olarak da benzememektedir. Sadece karışık süslemenin kompozisyonu ile kapının kemer köşeliklerindeki karışık süslemenin kompozisyonu aynıdır.

KATALOG NO: 6

II.1.2. MEDRESELER

II.1.2.1. AKSARAY ZİNCİRİYE MEDRESESİ

(Levha 27a- 43b)

1.YAPININ YERİ

Aksaray ilinde Dere mahallesinde, Zincirli caddesi üzerinde bulunan medrese, Yeni Hamam'ın doğusunda yer alır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Medrese yayınlarda "*Medrese-i Silsile*", "*Medrese-i Tal*", "*At Medresesi*", "*Karamanoğlu Medresesi*" (Sözen 1970:34; Konyalı 1974:1334-35); "*Karamanoğlu İbrahim Bey Medresesi*" (Sarre 1896:94); "*İncirli Medrese*", "*Zincirli Kuyu Medresesi*" (Konyalı 1974:1334-36) isimleriyle tanıtılmıştır. Bugün "*Zinciriye Medresesi*" adı kullanılmaktadır (Muallim Hüsnü 1928:53; Aslanapa-Diez 1950:127; Taeschner 1960:132; Gabriel 1962:73; Kuran 1969:219; Sözen 1970:34; Konyalı 974:1314; Ünal 1982:14; 28,42; Aslanapa 1984:203; Yetkin 1986:133). Medrese bu ismi, portal kemerine hayvanların girmelerini önlemek için asılan zincirlerden almıştır (Konyalı 1974:1355).

3. YAPININ TARİHİ

Medrese, araştırmacılarca portal kuşatma kemerinin üzerinde, iki kabara arasında yer alan bir satırlık kitabesine göre (Resim 52-53) H. 738/1336-37 yılına

tarihlendirilmektedir (Gabriel 1962:73; Sözen 1970:34; Konyalı 1974:1334-36; Aslanapa 1984:203; Yetkin 1986:133).

Bazı araştırmacılar ise medresenin, mimari ve süsleme özelliklerinden yola çıkarak, Karamanoğlu II. İbrahim Bey döneminde (1424-84) yapıldığı görüşündedirler (Aslanapa-Diez 1950:177; Kuran 1969:220; Ünal 1982:14).

Ancak yapı, gerek mimarisi ve gerekse süslemeleri açısından 14. yüzyıl özellikleri göstermektedir. Özellikle süslemeleri açısından 14. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlendirilmesinin daha uygun olacağını düşünmekteyiz. Bu nedenle de, kitabedeki H.738/M.1336-37 tarihinin yapının inşa tarihi olduğunu öne sürebiliriz.

4. YAPININ BANİSİ

Yapının banisinin kimliğine dair herhangi bir bilgi ve belge bulunmamaktadır. Bazı araştırmacılar, medresenin banisinin 1326-39 yılları arasında Aksaray'da egemen olduğu öne sürülen Karamanoğlu Yahşi Bey olabileceğini öne sürmektedirler (Gabriel 1962:73; Sözen 1970:34; Yetkin 1986:133). Ancak, Yahşi Bey'in 1306-07/1311-12 yılları arasında Karamanoğulları Beyliği'nin başında bulunduğu, bu nedenle de medresenin banisi olamayacağı anlaşılmaktadır (Tekindağ 1955:320).

Bazı araştırmacılar ise, medresenin Karamanoğlu Mahmud Bey'in oğlu Şücaeddin Halil Bey zamanında (1322-23/1349-50) yaptırıldığı kanısındadırlar (Konyalı 1974:1353). Bu tarihlerde sözü edilen kişinin gerçekten Karamanoğlu Beyliği'nin başında bulunduğu tarihi kaynaklar tarafından da doğrulanmaktadır. Fakat yapının banisi olup olmadığı konusunda bilgi yoktur. Egemenlik yılları kitabemizdeki inşa tarihiyle de uyuşmadığı için, Halil Bey de yapının banisi olamaz.

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapının taş süslemelerinde malzeme olarak kesme taş; teknik olarak ise kabartma, eğri kesim ve kazıma uygulanmıştır.

Portal, ana ve yan eyvanlar, revak kemerleri, kapı ve pencere lento ile sövelerinde en çok kullanılan süsleme tekniği kabartmadır. Portali dıştan kuşatan dört şeritte, kuşatma kemeri köşeliklerinde, ana eyvanı dıştan kuşatan üç şeritte, eyvan kemerinde, kemer köşeliklerinde, yan eyvanları kuşatan iki şeritte, kemerlerde, kemer köşeliklerinde, revak kemerlerinde, köşe odalarını dıştan kuşatan iki şeritte, avluya açılan odaların kapı-pencere lento ve sövelerinde kabartma tekniği karşımıza çıkmaktadır (Levha 27a-b, 43a-b).

Eğri kesim tekniği portalde; dış köşelerdeki sütunce gövdelerinde ve başlıklarında, kavsara köşeliklerinde, kuşatma kemer köşeliklerinde, kavsaranın ilk mukarnas sırasındaki sivri kemerli panolar içerisinde, kapının kemerinde ve kemer köşeliklerinde, portal nişinin kuzey ve güney duvarındaki nişlerin kemerlerindeki bitkisel süslemelerde karşımıza çıkmaktadır (Levha 28a, 29a, 31b, 36a, 37a-b, 39a, 40a). Ayrıca, ana eyvanda, eyvan kemerinde, duvar payelerinin iç yüzlerinde ve üç sıra mukarnaslı konsolun üzerindeki yatay şeritte, yan eyvanların iç köşelerindeki sütuncelerin gövde ve başlıklarında görülmektedir (Levha 36a, 37b, 39a, 40a-b).

Kazıma tekniği ise; portalde dıştan ikinci şeritteki yıldız kesitlerinde, kuşatma kemeri köşeliklerindeki kabaraların kaidelerinde, ana eyvanın ikinci şeridindeki yıldız kesitinde uygulanmıştır (Levha 30a).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme; doğu cephede eksende yer alan portalde (Levha 27 a-b), batıdaki ana eyvan, giriş eyvanı, kuzey ve güney yan eyvanlar ile eyvan aralarındaki revak kemerlerinde (Levha 32a), revaklara açılan kapı-pencere lento ve sövelerinde, köşe odaları kapılarının üzerinde karşımıza çıkmaktadır (Levha 38a, 39a-b- 43a-b).

Doğu cephenin ekseninde yer alan dışa taşkın ve cepheden yüksek tutulmuş olan portal, dokuz sıra mukarnas kavsaralıdır. Dış köşelerde kare kaideli ve silindirik gövdeli iki kademeli başlıklı ve yastıklı sütunceler yer almaktadır. Dışta, bu sütunceler üzerine oturan dört bezemeli şerit portali kuşatmaktadır (Levha 27a-b).

Portal nişinin içinde kuzey ve güneyde, dıştan bezeli bir şeritle kuşatılan (Levha 31b) sivri kemerli ve üçer cepheli birer niş bulunmaktadır. Basık sivri kemerli kapı süslemeli bir şeritle kuşatılmıştır (Levha 31a).

Avlunun batısında, avluya taşkın ve duvarlardan yüksek tutulmuş ana eyvan, dıştan bezemeli dört şeritle kuşatılmıştır. Kemer köşeliklerinde, çapraz eksendeki altıgenlerin içinde bugün tümüyle tahrip olmuş birer kabara vardır. Eyvanın kademeli ve sivri kemeri zemine kadar inmektedir (Levha 32a-b).

Avlunun doğusunda eksende hafif dışa taşkın ve duvarlardan yüksek tutulmuş giriş eyvanı, dıştan ilki bezemesiz ve ikisi süslemeli üç şeritle kuşatılmıştır. Kemer köşeliklerinde, alttakiler düzgün olmayan dörtgen, üstekiler altıgen, iç yandakiler ise damla motifli madalyonlar yer alır. Bugün büyük bir kısmı tahrip olmuştur. Süslemeli sivri kemeri, kademeli başlıklı sütuncelere oturmaktadır (Levha 38a-39b). Avlunun kuzeyindeki büyük ölçüde tahrip olmuş ve onarım geçirmiş yan eyvanda, sadece eyvanı kuşatan iki bezemeli şeritten parçalar görülmektedir (Levha 40b).

İç köşelerde kademeli başlıklı ve bezemeli yastıklar, gövdeleri süslemeli sütuncelere oturmaktadır. Avlunun güneyinde eksende, avluya taşkın ve duvardan yüksek tutulmuş yan eyvan, dıştaki ilki süslemesiz üç şeritle kuşatılmıştır. Üst kısmı yıkık olan eyvanın kemer köşeliklerinde, içleri ortada daire, alt, üst ve iç köşelerinde damla biçimli madalyonlar vardır. Kemer, gövdesi ve iki kademeli başlıkları süslemeli sütuncelere oturmaktadır (Levha 39b-40a).

Kuzey ve güney yan eyvanların doğusunda kalan revakların kemerleri süslemelidir. Batıda kalan revaklar dıştan bezemeli iki şeritle kuşatılmıştır (Levha 41a-b). Güney yan eyvanın alt kısmında, iki yandaki revaklarla bağlantılı yatay şerit de süslemelidir. Ayrıca, ana eyvanın kuzey ve güneyindeki köşe odalarının kapıları da dıştan bezeli iki süslemeli şeritle kuşatılmıştır (Levha 42 a-b).

Güney ve güneydoğudaki revaklarda, içte yer alan kapı-pencere lento ve söveleri de süslemeli iki şeritle kuşatılmıştır (Levha 43a-b).

Yapıda yer alan taş süslemeler; yatay ve dikey şeritler, sivri kemerli panolar, ince silmelerle oluşturulan madalyon, altıgen, damla biçimli ve oval kartuşlar, sütunce gövde ve başlıkları ile kemerler gibi biçimsel düzenlemeler üzerinde yer almaktadırlar.

Yatay ve dikey şeritler; portal, ana ve yan eyvanlar ile revaklarda, revaklara açılan kapı ve pencerelerde karşımıza çıkmaktadır.

Sivri kemerli panolar, portalde kavsaranın ilk sıra mukarnasları arasında görülmektedir. İnce silmelerle oluşturulmuş madalyon, altıgen ve damla biçiminde kartuşlar, portal ve eyvan kemeri köşeliklerinde yer almaktadır. Uzun ve kısa oval biçimli kartuşlar ve kavsara köşeliği portalde, kemer köşeliği portal nişi içindeki kapıda, kabaralar portalde ve ana eyvanda kullanılmıştır. Çift kademeli başlıklı sütunceler; portal,

ana eyvan girişi ve yan eyvanlarda karşımıza çıkmaktadır. Kemere ise; portal ve yan eyvanlar ile revaklarda yer verilmiştir.

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLAR

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel, karışık ve yazı olmak üzere dört tür süsleme ile karşılaşılmaktadır.

Geometrik süslemeler portalde, birinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci şeritlerde; güney dış köşedeki sütunce başlığının yastığı üzerindeki yatay şeritte (Levha 29a-30b); kabara kaidelerinde; kabaralar arasındaki madalyonlar ve damla motiflerinin içinde; portalin güney ve kuzeyindeki nişleri ve kapıyı kuşatan şeritlerde kullanılmıştır (Levha 28a-b, 31a-b). Giriş eyvanının ikinci ve üçüncü şeritlerinde; kemerde ve köşeliklerde görülen dörtgen, altıgen ve damla motifli kartuşların içinde; ana eyvanda birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü şeritler ile kemerin iç yüzünde ortadaki ve iki yandaki şeritlerde karşımıza çıkmaktadır (Levha 32a-b, 37a-b). Yan eyvanların birinci ve ikinci şeritlerinde, kemer ve sütunce yastığı üzerinde, revak kemerleri ile revakları kuşatan iki şeritte, revaklar ile güney yan eyvanın alt kısmındaki yatay şeritte yer almaktadır (Levha 38a-41b). Ayrıca, güney ve güneydoğuda revaklara açılan kapı, pencere, lento ve sövelerinde bulunmaktadır (Levha 43a-b). Ayrıca, köşe odalarını dıştan kuşatan iki şerit üzerinde de görülmektedir (Levha 42a-b).

Bitkisel süslemeler portalde, dış köşelerdeki sütuncelerin başlıklarında (Levha 29a), kuzeydeki başlığın yastığında, kemerin güney köşeliğindeki damla motifli kartuşlar içinde, damla motifleri ile madalyonun birleşme noktalarında, kitabe şeridi ile güneydeki kabara arasında karşımıza çıkmaktadır (Levha 28a).

Kavsaranın ilk sırasındaki mukarnaslar arasında yer alan sivri kemerli panolar içinde, portal nişinin kuzey ve güneyindeki nişlerin sivri kemerlerinde, kapının basık kemeri üzerinde ve köşeliklerinde bulunmaktadır (Levha 31a). Ayrıca, ana eyvan kemeri üzerinde, kemer içindeki üç sıra mukarnaslı konsolun üst kısmındaki yatay şeritte yer almaktadır (Levha 36b). Giriş eyvanı ve yan eyvanların iç köşelerindeki sütuncelerin gövde ve kademeli başlıklarında da görülmektedir (Levha 39a, 40a-b).

Karışık süslemeler; portalde dıştan ikinci şeritte, kemer köşeliklerindeki madalyonların içinde ve kavsara köşeliklerinde karşımıza çıkmaktadır (Levha 28a-b). Ana eyvanda ise, konsolların altındaki şeritlerde görülmektedir (Levha 36 a-b).

Yazı; portalde kuşatma kemeri ile bunun üzerindeki yatay şeritte yer almaktadır (Levha 28a).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapıda geometrik, bitkisel, karışık ve yazı kompozisyonları bulunmaktadır. Geometrik kompozisyonları; zigzag, zencerek, halat örgü, Türk düğümü, gamalı haç, baklava, genişletilmiş ve daraltılmış altıgen, yarım altı kollu yıldız, altı kollu yıldız, sekiz kollu yıldız, on kollu yıldız, yarım onaltı kollu yıldız, çark-ı felek ve yürek; bitkisel kompozisyonları; rumi, palmet, rumi-palmet ve palmet-lotus; karışık kompozisyonları altıgen-palmet, yürek-palmet, altı kollu yıldız-rumi-palmet, sekiz kollu yıldız-rumi-palmet, oniki kollu yıldız-rumi-palmet; yazıyı ise sülüs hatlı tek satırlık kitabeler oluşturmaktadır.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Zigzag; portalin kuzeyinde ve ana eyvandaki kabara çerçevelerinde, beşli zigzagların yatay olarak tekrarından oluşan kompozisyon bulunmaktadır (Levha 28a).

Gamalı haç; ana eyvanın dıştan birinci şeridinde; kırık çizgilerin çapraz olarak kesişmesiyle iki yanda gamalı haç, aralarda ise ikili okuçlarından meydana gelen kompozisyonun hakim ögesi olan gamalı haç kompozisyona adını vermektedir (Levha 34a).

Zencerek; portalin ikinci şeridinde, iki spiralin kesişerek dönüşümlü olarak oval ve daireler oluşturmasından meydana gelen *tekli zencerek* kompozisyonu vardır (Levha 30a). Portalin kuşatma kemeri köşeliklerinde, altta spiralin keşismesinden altta ve yanda damla, aralarda ise dairelerin biçimlendiği, üstte ise iki daire ile içte bir damla motifinden oluşan *tekli zencerek* kompozisyonu görülür (Levha 28a). Ana eyvanın kemer köşeliğinde ise, altta ve kemerin kilit taşında damla motifi, aralarda iki daire ile ortada üstte düzgün olmayan altıgenden meydana gelen spirallerin oluşturduğu *tekli zencerek* kompozisyonu dikkati çeker (Levha 33a-b). Giriş ve yan eyvanlarda ise, altta baklava, ortada altıgen, iç yanda ise damla motiflerinden oluşan spirallerin meydana getirdiği *tekli zencerek* kompozisyonu yer almaktadır (Levha 38a, 39b).

Türk düğümü; revakları kuşatan ikinci şeritte, yatay eksenlerde yarım sekizgenler, çapraz eksenlerde ise çeyrek sekizgenlerin kesişerek birbirini çapraz kesen uzatılmış altıgenler ile merkezde kare, çapraz eksenlerde ise beşgenler ve düğüm oluşturduğu *yarım Türk düğümü* kompozisyonu meydana gelmiştir (Levha 41a-b).

Halat örgü; portalde güneydeki kabara çerçevesinde, spirallerin yan yana getirilmesiyle halat örgü kompozisyonu oluşturulmuştur (Levha 28a).

Baklava; ana eyvanın güneyindeki köşe odasının kapısındaki ikinci şeritte, iki kırık çizginin belli aralıklarla kesişmesiyle oluşan baklavaların yanı sıra, iki baklavanın ortasındaki diğer bir baklava motifinin yer aldığı kompozisyonun hakim ögesidir (Levha 42b). Güneydeki revaklara açılan kapılardan batıdan üçüncüsünün ikinci şeridinde ise, iki

kırık çizginin kesişmesiyle oluşmuş baklavaların tekrarından meydana gelen *baklava* kompozisyonu vardır.

Genişletilmiş altıgen; ana eyvan kemerinin iç yüzünde dıştaki ince şeritlerde, kırık çizgilerin kesişmesiyle uzun kenarları genişletilmiş altıgenlerden oluşmuş bir kompozisyon görülmektedir (Levha 36a-b). Ana eyvan dışında, yan eyvanların revak kemerlerinden doğudakilerde de aynı kompozisyon görülmektedir. Ayrıca, portali dıştan kuşatan birinci şeritte ve sütunce gövdesinde, yukarıdaki ince üç kırık çizginin yatay ve çapraz kırık çizgilerle kesişmesiyle dikey olarak daraltılmış, yatay olarak ise genişletilmiş altıgenler ile aralarda beşgenlerden meydana gelen kompozisyonun ana ögesi *daraltılmış ve genişletilmiş altıgen*lerdir (Levha 29a-b).

Sekizgen; güneydeki revaka açılan oda kapılarında, iki kırık çizginin yaklaşıp uzaklaşmasıyla yatay-dikey düzenleme oluşturan sekizgenlerden meydana gelen kompozisyonun hakim ögesidir.

Yarım altı kollu yıldız; portali dıştan kuşatan ikinci şerit ile ana eyvanın ikinci şeridinde, köşe odalarının kapılarında, iki kırık çizginin oluşturduğu "M" biçimindeki düzenlemelerin kaydırılarak çapraz olarak kesişmesinden altı kollu yıldız kesitleri ile aralarda baklava ve düzensiz altıgenler oluşmaktadır. Kompozisyonun hakim ögesi olan altı kollu yıldız kompozisyona adını vermektedir (Levha 30a, 34b, 42a-b). Yine, ana eyvan dışındaki eyvanların dıştan birinci şeritlerinde, iki kırık çizginin çapraz kırılarak devam etmesiyle oluşmuş yarım altı kollu yıldızların tekrarından meydana gelen kompozisyon dikkati çeker (Levha 38b, 39b, 40b, 41a-b).

Altı kollu yıldız; ana eyvan kuşatma kemerinde, alttaki küçük dairelerin içinde, kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız ve aralarda beşgenlerden meydana gelen kompozisyonun hakim ögesidir (Levha 33b). Giriş eyvanının ikinci şeridinde ise, altı altıgenin belli açılarla birbirine geçmesiyle ortada altı kollu yıldız, aralarda genişletilmiş

altıgenler ve beşgenlerden oluşmuş düzenlemenin merkezinde yer alan *altı kollu yıldız* kompozisyona adını verir (Levha 38b).

Sekiz kollu yıldız; portalin beşinci şeridinde, çapraz yerleştirilen sekiz beşgenin birbirine geçmesiyle merkezde oluşan sekiz kollu yıldızı çerçeveleyen sekizgen ile aralardaki uzatılmış altıgenlerden meydana gelen kompozisyonun hakim ögesidir (Levha 28b). Ana eyvanın kemer köşeliğindeki damla motifleri ve kilit taşındaki daire içinde yer alan sekizgenlerin çerçevelediği kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda ise beşgenlerden oluşan *sekiz kollu yıldız* kompozisyonu görülmektedir (Levha 32a-33b). Güney yan eyvanın ikinci şeridinde ise, yatay ve dikey eksenlerde yarım altıgenlerin, çapraz eksenlerde ise sekizgenlerin geçmesiyle ortada sekiz kollu yıldız, beşgenler ve altıgenlerden meydana gelen düzenlemeyi çeviren iki sekizgenden içteki çapraz, dıştaki düz yerleştirilmiştir. Merkezde yer alan ve kompozisyona hakim olan *sekiz kollu yıldız* kompozisyona adını vermektedir (Levha 39b).

On kollu yıldız; portalde dördüncü şeritte, beş daraltılmış altıgenin bir merkez etrafında ışınsal olarak birbirine geçmesiyle merkezde oluşmuştur; aralarda ise düzgün olmayan dörtgenlerin bu düzenlemeleri birbirine bağladığı görülmektedir. Merkezdeki on kollu yıldızın çevresinde ise dörtgen, beşgen, düzgün olmayan ve daraltılmış altıgenlerden meydana gelen kompozisyonun ortasında yer alan on kollu yıldız kompozisyonun ana ögesidir (Levha 30b). Ana eyvanın ve giriş eyvanının kemer köşeliklerinde daireler içindeki ongenlerin çerçevelediği, kırık çizgilerin kesişmesiyle ortada on kollu yıldız, aralarda ise beşgenlerden oluşan kompozisyonun merkezindeki *on kollu yıldız*, düzenlemeye adını verir (Levha 33b).

Ana eyvanın üçüncü şeridinde ve revaklara açılan doğudaki kapıda, belli açılardaki kırık çizgilerin kesişmesiyle bir yanda yarım onaltı kollu yıldız, diğer yanda yarım oniki kollu ve yarım sekiz kollu yıldızlar, bunların arasında ise dikey eksende yer alan on kollu

yıldızlar, aralarda ise dörtgenler, altıgenler ve uzatılmış altıgenlerden meydana gelen kompozisyonun hakim ögesi *yarım on kollu yıldız*dır (Levha 35a, 43a-b).

Çark-ı felek; portalin kuşatma kemeri köşeliğindeki daire içinde bir merkezden çıkan sekiz radyal spirallerin oluşturduğu çark-ı felek kompozisyonu görülmektedir (Levha 28a).

Yürek; güneydeki galeriye açılan batıdan dördüncü kapının ikinci şeridinde, düz-ters yürek motiflerinin üst üste yerleştirilmesiyle meydana gelen kompozisyonun ana ögesidir (Levha 43b).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Rumi; ana eyvan kemerinin oturduğu mukarnaslı konsolların üstündeki yatay şeritte, kıvrık dallardan çıkan rumilerden meydana gelen *rumi kompozisyonu* görülmektedir (Levha 37b).

Palmet; portalin dış köşelerindeki sütunce başlıklarından ilki üzerinde, ortadaki ince-uzun palmetlere çerçeve oluşturan uzun ve büyük palmetlerden oluşan, ikinci kademede yanyana palmetlerden meydana gelen, yastıkta ise diğerlerinden daha küçük yan yana palmetlerden oluşan kompozisyon vardır (Levha 29a). Portalin kuşatma kemeri köşeliklerindeki zencereklerden güneydekinin merkezindeki dairenin dört yanında birer *palmet* motifi görülmektedir (Levha 28a). Portal nişinin kuzey ve güney duvarlarındaki nişlerin kemerleri üzerinde, iki sıralı, kıvrık dallarla birbirine bağlanan ters palmetlerden meydana gelen *palmet* kompozisyonu yer almaktadır (Levha 31b).

Rumi-palmet; portalin kuşatma kemerindeki damla motiflerinden üstteki içinde, altta kesişerek ve iki yana dönerek birer palmete sap oluşturan kıvrık dallar ile palmetlerden çıkan dalların ucundaki rumilerin uçlarının üstte birleşerek oluşturdukları rumi-palmet

kompozisyonu; diğer damla motifinin içinde ise, kıvrık dalların kesişerek altta iki düğüm oluşturduktan sonra üstte, bunlardan çıkan ve çapraz yerleştirilerek palmet meydana getiren iki rumiden oluşan rumi-palmet kompozisyonu yer almaktadır (Levha 28a). Kitabe ile güneydeki kabara arasında, kıvrık dallardan çıkan iki rumi çapraz yerleştirilerek ortadaki ters palmete çerçeve oluşturan bir palmet biçimlemektedir. Rumiler, ters palmetin yapraklarından çıkan iki yanlardaki palmetlere sap oluşturmaktadır. Burada da *rumi-palmet* kompozisyonu vardır (Levha 28a).

Portal kavsarasının ilk mukarnas sırasının arasındaki sivri kemerli panolar içinde, iki yandaki rumilerin sapları yukarı çapraz olarak dönerek birleştikten sonra, çapraz yerleştirilmiş iki ruminin oluşturduğu palmete sap oluşturmaktadır. Çapraz rumilerin üstte birleşen uçları küçük bir palmetle tamamlanmaktadır. Bu küçük palmete çerçeve oluşturan çapraz iki ruminin sapı, aşağıda çapraz rumilerin birleşerek oluşturduğu palmetin ucundan çıkmaktadır. Bu palmetin sapından çıkan iki dal yanlarda birer rumi ile sonlanmaktadır. Diğer panolarda da, *rumi-palmet* kompozisyonundan meydana gelen düzenleme bulunmaktadır (Levha 31a).

Ana eyvan kemeri üzerinde; birbirine kıvrık dallarla bağlanan palmetlere çerçeve oluşturan rumilerin birbiriyle kesişen uçlarıyla biçimlenen iki yanda küçük bir palmet ile kıvrık dalların iki yanından çıkan rumilerin üstte birleşerek ikinci palmeti meydana getirdiği *rumi-palmet* kompozisyonu yer almaktadır (Levha 36a). Giriş eyvanının iç köşesindeki sütunce gövdesinde de, çapraz yerleştirilmiş rumilerin çerçeve oluşturduğu palmetlerle oluşturulmuş düzenlemede, palmetlerin sapını uçları birleşen bir önceki rumi, rumilerin sapını ise bir önceki palmetten çıkan kıvrık dalların oluşturduğu *rumi-palmet* kompozisyonu görülmektedir (Levha 39a).

Palmet-lotus; giriş kapısı üzerinde, palmetlere çerçeve oluşturan lotuslardan meydana gelen palmet-lotus kompozisyonu vardır (Levha 31a).

7.2.3. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Altıgen-palmet; güney yan eyvanın iç köşelerinde yer alan sütunce gövdesinde, ortadaki altıgenin köşelerinden çıkan palmetler ile bunların aralarına yerleştirilmiş ters palmetlerden meydana gelen altıgen-palmet kompozisyonu yer almaktadır (Levha 40a).

Yürek-palmet; ana eyvan kemerinin oturduğu duvar payelerinin iç yüzündeki dikey ince şeritlerde, düz-ters olarak çapraz yerleştirilmiş yürek motifleri ile bunların üst kısımları ortasından çıkan içe dönük palmetlerden oluşan yürek-palmet kompozisyonu görülmektedir (Levha 36a-b).

Altı kollu yıldız-rumi-palmet; portalin kuşatma kemerinin güney köşeliğindeki büyük daire içinde, kıvrık dallarla birbirine bağlanan ve çapraz yerleştirilerek uçları içe dönük altı palmet meydana getiren rumilerin uçları birleşerek merkezde altı kollu yıldız oluşturduğu altı kollu yıldız-rumi-palmet kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 28a).

Sekiz kollu yıldız-rumi-palmet; portal kavsara köşeliğinde, yatay ve dikey eksenlerdeki palmetlerin uçlarından çıkarak yandaki palmetin ucuyla birleşen kıvrık dallarla, palmetlere çerçeve oluşturan rumilerin uçlarının birleşerek ortada sekiz kollu yıldız meydana getirdiği sekiz kollu yıldız-rumi-palmet kompozisyonu vardır. Sekiz kollu yıldızlar arasında ise, kıvrık dalların birleşerek oluşturduğu iç içe iki baklava görülmektedir (Levha 28a-b).

Ana eyvan payesinin iç yüzündeki geniş şeritte; yayların birleşerek oluşturduğu dört kollu yıldızın, yatay ve dikey eksenlerinde iki yandan gelerek birleşen ve sekiz kollu yıldız biçimlenen kıvrık dalların ucundaki rumiler, yatay-dikey eksende birer palmet oluşturmaktadır. Çapraz eksenlerde ise, kıvrık dalların kesişmesiyle meydana gelen iki düğümün üzerinde, kıvrık dalların ucundan çıkan çapraz rumilerin çerçeve oluşturduğu, yine çapraz rumilerle meydana getirilen birer palmet bulunmaktadır. Bu *sekiz kollu yıldız-*

rumi-palmet kompozisyonlarının arasında, altta ve üstte yan yana ikişer ruminin oluşturduğu bir baklava motifi vardır (Levha 36a-b).

Portalin kuşatma kemeri köşeliğinin kuzeyindeki daire içinde, birbirine kıvrık dallarla bağlanan rumilerin birleşerek oluşturduğu palmetlerin ucundan çıkan dalların ortada kırılarak ve diğer palmetle bağlanarak merkezde oniki kollu yıldız meydana getirdiği, *oniki kollu yıldız-rumi-palmet* kompozisyonu yer almaktadır (Levha 28a-b).

7.2.4. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Yapıda sadece portal kuşatma kemeri ile kemerin üzerinde ve kabaraların yanlarında, birer satır sülüs hatlı kitabeden oluşan yazı kompozisyonları bulunmaktadır (Levha 27a, 28a).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süslemenin yer aldığı portal, ana eyvan, yan eyvanlar, revaklar ve kapı pencerelerin lento ve sövelerinde ufak farklılıklar dışında benzerlikler vardır.

En yoğun süslemenin yer aldığı portal; dış köşelerindeki sütunceler, dokuz sıra mukarnaslı kavsarası, süslemeli kavsara köşelikleri, nişin kuzey ve güneyindeki yan nişler ve basık kemerli kapısı gibi mimari ögelerinin yanı sıra; geometrik, bitkisel, karışık ve yazı gibi dört farklı süsleme türünü barındırması açısından da diğer mimari ögelerden ayrılmaktadır (Levha 27a-28b).

Ana eyvan, yüksek tutulmuş olması, iç köşelerde kemerin duvar payeleri ile konsollara oturması, şerit sayısı ve kemer iç yüzü ile duvar payelerinin iç yüzünün süslemeli olmasıyla yan eyvanlardan ayrılmaktadır. Yan eyvanlarda, iç köşelerde

sütunceler yer almaktadır ve kemerlerinin de sadece dış yüzleri süslemelidir (Levha 32a-b).

Portalin kuşatma kemeri köşelikleri, ana ve yan eyvan kemer köşeliklerinde, bazı farklılıklar (daire, damla ya da daire, altıgen, damla vb.) dışında benzerlikler dikkati çekmektedir. Bu çerçevelerin içinde geometrik, bitkisel ve karışık süslemelerin yer alması açısından benzerlikler vardır (Levha 28a, 32b, 33a, 38a,39b).

Kuşatma kemerlerinin dıştan süslemeli şeritlerle (portalde beş, ana eyvanda dört, giriş ve yan eyvanlarda iki) kuşatılmış olmaları, bu şeritlerin zemine kadar inmeleri açısından benzerlikler dikkati çekmektedir (Levha 27a, 32a, 38a-b, 39b-40b). Portal ile ana eyvan kemeri köşeliklerinde, bugüne gelememiş olsalar da birer kabaranın olması diğer bir benzer uygulamadır (Levha 28a, 32b-33a).

Ana eyvanın iki yanındaki köşe odalarının kapı düzenlemeleri ve süslemeleri de, küçük farklılıklar dışında benzer özellikler göstermektedir (Levha 42a-b).

Portalde yer alan yarım altı kollu yıldız ile ana eyvandaki ve köşe odalarının kapılarındaki (Levha 30a, 34b, 42a-b), yan eyvanların dış şeritlerdekiler de birbirinin aynıdır (Levha 38b, 39b, 40b- 41b).

Portalin birinci şeridindeki daraltılmış ve genişletilmiş altıgen düzenlemeler, yan eyvanların kemerleri ile doğudaki revak kemeri üzerindeki genişletilmiş altıgenlerde tekrarlanmıştır (Levha 29a-b, 38a, 39b).

Portalin beşinci şeridindeki sekiz kollu yıldız kompozisyonunun, biraz farklı uygulamasını güney yan eyvanın ikinci şeridinde de görmekteyiz (Levha 39b, 40a).

Revaklara açılan odaların kapı ve pencereleri, iki sıra süsleme şeridiyle kuşatılmaları açısından benzerlikler göstermektedir (Levha 43a-b).

Süslemelerin dağılımına baktığımızda; portal dört farklı, ana eyvan üç, yan eyvanlar iki, revaklar ile bunlara açılan odaların kapı ve pencereleri tek süsleme türünü barındırmaktadır.

Portalde; geometrik süsleme dıştaki şeritlerde, bitkisel süsleme sütun başlıkları, kavsara alınlığındaki panolar, niş kemerleri ile kapıda; karışık süsleme kavsara köşeliğinde ve kemer köşeliğindeki daireler içinde; yazı ise kuşatma kemeri ile üzerinde karşımıza çıkarken, yoğunluğu geometrik, daha sonra ise karışık ve bitkisel süslemelerin oluşturduğu dukkati çekmektedir. Bitkisel süslemeler ise portal nişinin içinde yer almaktadır.

Ana eyvandaki geometrik süsleme, şeritlerde ve kemer köşeliklerinde; bitkisel bezeme kemer üzerinde ve konsolların üzerindeki şeritlerde; karışık süsleme ise kemer ve duvar payelerinin iç yüzlerinde görülmektedir. Burada da geometrik, karışık ve bitkisel olarak süsleme yoğunluğu dikkati çekmektedir. Yan eyvanlarda geometrik süsleme şeritlerde, bitkisel süsleme ise sütunce gövde ve başlıklarında bulunmaktadır. Revaklarda, bunlara açılan kapı ve pencerelerde ise geometrik süsleme uygulanmıştır.

Mimari ögelerde olduğu gibi, yapının genelinde de geometrik süslemenin yoğunluğu dikkat çekicidir. Bunu karışık süsleme, bitkisel süsleme ve yazı izlemektedir.

Geometrik süsleme daha çok şeritlerde, kemer üzerlerinde, kemer köşeliklerinde; karışık süsleme, kavsara köşeliği, daireler ve şeritler üzerinde; bitkisel süsleme, sütunce başlıklarında, niş kemerleri ve giriş kapısı ile ana eyvan kemerinde ve sütunce gövdelerinde; yazı ise kuşatma kemeri ve dışındaki şeritte yer almaktadır.

Biçimsel düzenleme olarak da yoğunluk; şeritler, kemerler, kemer köşelikleri, sütunceler, kavsara köşeliği, sivri kemerli panolarda görülmektedir.

Sonuç olarak; yapıdaki süsleme dağılımı ve düzenlemeler, yapının belirgin bir süsleme programı çerçevesinde yapıldığını göstermektedir.

KATALOG NO: 7

II.1.2.2. ERMENEK TOL MEDRESE

(Levha 44-53b)

1. YAPININ YERİ

Karaman ili Ermenek ilçesi merkezinde, Belediye Binası'nın 50 m. güneybatısında, Ermenek İlkokulu'nun batısında yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Banisine izafeden *Emir Musa Medresesi* olarak da anılmaktadır (Aslanapa-Diez 1950:22).

3. YAPININ TARİHİ

Portalde yer alan iki satırlık inşa kitabesine göre, H.739/M.1339 yılında yaptırılmıştır (Aslanapa-Diez 1950:22; Sözen 1870:131; Aslanapa 1984:203; Uzunçarşılı 1988:9).

4. YAPININ BANİSİ

Yapı, Burhaneddin Musa Bey (1312-1355) tarafından yaptırılmıştır. Karamanoğlu Mahmud Bey'in oğlu olan Musa Bey, babası 1312 yılında ölünce yerine Karaman Beyi olmuştur. 1331'de yerine kardeşi İbrahim Bey Karaman Beyi olunca, kendisi de Ermenek Beyi olmuştur.

Musa Bey, 1312 yılında Karaman (Larende)' da bir medrese ile imaret, Ermenek'te ise 1339 yılında bir medrese yaptırmıştı (Aslanapa-Diez 1950:22; Sözen 1970; Uzunçarşılı 1988:9).

Musa Bey 1355 yılında ölünce, Ermenek'te yaptırmış olduğu medresedeki türbesine gömülmüştür (Aslanapa-Diez 1950:22; Uzunçarşılı 1988:11).

5.TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda taş süsleme malzemesi olarak kesme taş; teknik olarak ise kabartma, eğri kesim ve renkli taş kakma kullanılmıştır.

Kabartma tekniği; portalde, kabaralarda, kavsara köşeliklerinde, kuşatma kemerlerinin yüzeylerinde, sütuncelerin kaide ve gövdelerinde, basık kemerli kapının sövelerinin iç yüzlerinde ve kemerin üzerindeki geometrik süslemelerde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, kuzeybatı köşe odasının kapı ve duvarlarındaki şeritlerde de geometrik süslemeler görülmektedir. Eğri kesim tekniği; portalde kavsaralardaki bitkisel süslemelerde, sütunce başlıklarında, dikdörtgen ve kare panolar içindeki bitkisel süslemelerde kullanılmıştır. Kakma tekniği ise; bugün kakılan taşların düşmüş olmasına rağmen, giriş kapısının basık kemeri üzerinde karşımıza çıkmaktadır.

6. SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme; doğu cephede eksende yer alan dışa taşkın ve cepheden yüksek tutulmuş portalde (Levha 46a), kuzeybatı köşe odasının kapısında (Levha 53b) karşımıza çıkmaktadır.

Doğu cepheden dışa taşkın ve yüksek tutulmuş portal yedi sıra mukarnas kavsaralıdır. Dıştan farklı genişlikte dört şeritle kuşatılan portalin kavsara köşeliklerinde birer kabara vardır. Portalin iç köşelerinde, alt kısımda düz bir silme ile kare kaidesi bezemeli birer sütunce, üzerinde üç sıra mukarnaslı birer konsol ile bunun üzerinde alttaki düz, üstteki eğik birer silme bulunmaktadır. Bunların üzerinde ise süslemeli kaval silmeler yer almaktadır (Levha 46a). Kavsara içinde ikinci ve beşinci mukarnas sıralarının üzeri istiridye kabuğu şeklinde biçimlenmiştir (Levha 46b).

Portalin kuzey ve güney duvarlarında, kaidelerin üzerinde, beş sıra mukarnas kavsaralı, üçer cepheli nişlerin sütunce gövdeleri ve geometrik, başlıkları süslemelidir. Nişi dıştan üç yönden kuşatan şerit üstte sivri kemer biçimindedir ve yüzeyi süslemelidir (Levha 49b-51a-b). İkinci kısmın ortalarında, dıştan üç düz silme ile kuşatılan nişlerden güneydeki basık kemerli, kuzeydeki ise ikiz sivri kemerlidir. Kemerlerin kilit taşlarında süslemeli bir kabara görülmektedir (Levha 52a-53a).

Basık kemerli kapının sövelerinin iç yüzleri süslemelidir. Kemerin alt ve üst kısımları da bezelidir. Günümüzde tahrip olmuş kemer köşeliklerinin süslü olduğu kalan izlerden anlaşılmaktadır (Levha 48b-49a). Kapının üzerinde yer alan ve dıştan üç şeritle kuşatılan dikdörtgen pencerenin üzerinde iki satırlık inşa kitabesi vardır (Levha 46a-b).

Kuzeydoğu köşe odasının basık kemerli kapısı dıştan, ortadaki süslemeli üç şeritle kuşatılmıştır (Levha 53b).

Yapıda görülen süslemeler; yatay-dikey şeritler, kabaralar, kemer ve kavsara köşeliklerinde, sütunce kaide, gövde ve başlıklarında, sövelerde, dikdörtgen ve kare panoların yüzeyinde yer almaktadır.

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel, karışık ve yazı olmak üzere dört süsleme türü görülmektedir.

Geometrik süslemeler; portalde, dıştan dördüncü ve dar olan şeritte, iç köşede alt kısımdaki sütunce kaidesinde, ikinci kattaki kaval silmelerle oluşturulan geometrik süslemeli şeritte, portalin güney ve kuzey duvarlardaki nişlerin dışındaki sivri kemerli şeritte, sütunce gövdelerinde, nişin üzerindeki yatay şeritteki kabaralardan ikisinde ve kaidelerinde görülmektedir. Giriş kapısının sövelerinin iç yüzlerinde ve kemer üzerinde yer almaktadır. Kuzeybatı köşe odasının basık kemerli kapısını dıştan kuşatan ortadaki şeritte bulunmaktadır (Levha 53b).

Bitkisel süslemeler; portalde, kuzey ve güney duvarlardaki nişlerin köşe sütunce başlıklarında, kavsaranın ilk sırasındaki mukarnas aralarındaki dikdörtgen ve kare panolarda karşımıza çıkmaktadır (Levha 50b-51b).

Karışık süslemeler; portalde, kavsara köşeliğindeki kabaralarda, güney ve kuzey duvardaki nişlerin kemer köşeliklerinde, nişlerin üzerindeki kabaralardan ortadaki ikisinin üzerinde görülmektedir (Levha 45, 50a, 52a).

Yazı ise; portalde, pencerinin üzerindeki panoda yer almaktadır (Levha 46b).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapıda, zigzag, tekli zencerek, beşgen, genişletilmiş altıgen, yarım altı kollu yıldız, altı kollu yıldız, çark-ı felek, dendandan oluşan geometrik kompozisyonlar yer almaktadır. Kıvrık dal, rumi-palmet, palmet-lotus motiflerden oluşan düzenlemelerle yapılan bitkisel kompozisyonlar ile; dört kollu yıldız-palmet, altı kollu yıldız-palmet, yarım oniki kollu yıldız-rumi-palmetten oluşan karışık kompozisyonlar görülmektedir. Sülüs hatlı yazı kompozisyonu yalnız portalde yer almaktadır.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Zigzag; kapının basık kemerinin alt kısmında, yarım yuvarlak dendanlar ile üstte bir kırık çizginin oluşturduğu zigzag kompozisyonu vardır (Levha 46b, 49b-50a).

Tekli Zencerek; portalin iç köşelerinde, üst kısımda yer alan iki kaval silme birbiriyle kesişerek tekli zencerek kompozisyonu oluşturur (Levha 48b, 49b). Nişlerin üzerinde, spirallerin birbiriyle kesişerek, aralarda dairelerin biçimlendiği *tekli zencerek* kompozisyonu görülür (Levha 52a). Portal nişinin kuzey ve güney duvarlarında, kaide üzerinde yer alan nişleri üç yönden kuşatan ve üstte sivri kemer biçiminde olan şeridin üzerinde (bugün birçok kısımları tahrip olmuş, onarım sırasında üzerleri sıvanmıştır), iki kırık çizginin kesişmesiyle, uzun kenarları üçgen kesitleriyle dışa doğru genişletilmiş dikdörtgenler ile bunların alt ve üstlerinde çapraz olarak, kıvrık çizgilerin spiral şeklinde dönerek oluşturdukları düğüm motiflerinin tekrarından oluşan *tekli zencerek* kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır (Levha 49b). Kavsara köşeliklerindeki kabaraların kaidelerinde de, iki kırık çizginin belli aralıklarla kesişmesinden oluşan *tekli zencerek* kompozisyonu yer alır (Levha 52a).

Giriş kapısı sövelerinin iç yüzlerinde iki kırık çizginin belli aralıklarla kesişmesiyle aralarda oluşan altıgenlerin tekrarından meydana gelen *tekli zencerek* kompozisyonu görülmektedir (Levha 48b, 49b).

Beşgen; portali dıştan kuşatan şeritlerden dördüncüsünde günümüze gelebilen süsleme parçasında, dikey iki kırık çizginin meydana getirdiği baklavalar ile baklavalara geçen sivri uçları birleşik iki üçgenin oluşturduğu kenarları yuvarlatılmış beşgen kompozisyonu yer almaktadır (Levha 50a).

Genişletilmiş altıgen; sütunce gövdelerinde (büyük kısmı tahrip olmuştur), çapraz olarak kesişen kırık çizgilerin biçimlendiği uzun kenarları üçgen kesitleriyle genişletilmiş altıgen motiflerinin tekrarından oluşan genişletilmiş altıgen kompozisyonlu geometrik süsleme vardır (Levha 50a, 51a).

Yarım altı kollu yıldız; kuzeybatı köşe odasının basık kemerli kapısını dıştan kuşatan şeritte, altı kollu yıldız kesitlerinin tekrarından oluşan geometrik süsleme görülmektedir (Levha 53b).

Altı kollu yıldız; portalinin yan nişlerinin üzerindeki kabaralardan yanlardakilerde, kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda ise beşgenlerin oluşturduğu kompozisyonun ana ögesidir (Levha 49b).

Çark-ı felek; kavsara köşeliklerinde (orta ve yan kısımlarının büyük kısmı tahrip olmuştur), merkezdeki altıgenin köşelerinden çıkan kırık çizgilerin birleşerek tekrarından oluşan çark-ı felek kompozisyonlu geometrik süsleme yer almaktadır (Levha 44, 50b).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Kıvrık dal; portalin iç köşesindeki sütuncenin başlığı üzerinde, kavsaranın ilk mukarnas sırasındaki dikdörtgen panoda, " S " biçiminde kıvrılarak yaprak şeklinde sonlanan bir kıvrık dal kompozisonu vardır (Levha 51a).

Rumi-palmet; portal nişinin güney duvarındaki nişin ilk sıra mukarnaslarının arasındaki kare panoların ikisi üzerinde, üç dilimli palmet motifinin ucundan çıkan kıvrık dallar üstte içe dönerek volütle sonlanırken, palmete çerçeve oluşturan kıvrık dalın iki ucu birer rumi ile sonlanmaktadır. Burada rumi-palmet kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 49b, 50b, 51b).

Üçüncü kare panonun üzerindeki bitkisel süslemeli kompozisyon tahrip olduğu için seçilememektedir.

7.2.3. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Dört kollu yıldız-palmet; portalin yan nişlerinin üzerindeki dört kabaradan ortadaki ikisi üzerinde (kuzeydekiler tahrip olmuştur), ortada kırık çizgilerin kesişmesinden oluşan dört kollu yıldızlar ile yıldız kollarından çıkan palmet motifinden oluşan dört kollu yıldız-palmet kompozisyonlu karışık süsleme yer almaktadır (Levha 49b, 52a).

Altı kollu yıldız-palmet; portalde, kavsara köşelikleri ile nişin kuzey duvarında üst kısımda yer alan ikiz kemerli nişin kemerlerinin birleşme noktasındaki kabaralar üzerinde, merkezdeki altı kollu yıldız ile yıldız kollarından dönüşümlü olarak çıkan palmetlerden meydana gelen altı kollu yıldız-palmet kompozisyonlu karışık süsleme vardır (Levha 47a).

Yarım oniki kollu yıldız-rumi-palmet; portal nişinin güney duvarındaki (kuzey duvardaki sıva ile kapatılmıştır) nişin sivri kemer köşeliğinde, büyük kısmı tahrip olmuş

kıvrık dalların kesişmesiyle köşelerde yarım oniki kollu yıldız ve aralarda kıvrık dalların ucundan çıkan rumilerin birleşerek oluşturdukları palmetler ile palmetlere çerçeve oluşturan kıvrık dallardan meydana gelen yarım oniki kollu yıldız -palmet-rumi kompozisyonlu karışık süsleme bulunmaktadır (Levha 45, 50b).

7.2.4.YAZI KOMPOZİSYONLARI

Portal kavsarasının alnındaki dikdörtgen pano içinde iki satırlık sülüs hatlı kitabe yer almaktadır (Levha 46a-b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda en yoğun süslemenin yer aldığı portal, dıştan oldukça sadedir. Sadece kavsara köşeliklerindeki kabaralar ile dördüncü şeridin alt kısmında kuzeydeki parça ile köşelerdeki sütunce kaidelerinde süsleme yer almaktadır. Üst kısımda da kaval silmelerle yapılan geometrik süsleme görülmektedir.

Portal nişinin kuzey ve güney duvarlarında iki bölüm görülmektedir. Diğerlerinden daha yüksek olan mukarnaslı konsolların alt kısımlarında karşılıklı beşer sıra mukarnaslı ve üçer cepheli birer niş görülmektedir. Süslemeler, bu nişleri kuşatan sivri kemer, şerit, kavsara köşelikleri, kavsara içi, kemer köşeliği, sütunce gövde ve başlıklarında yer almaktadır. Ayrıca, nişin üzerindeki iki kabarada geometrik, aradaki iki madalyonda ise karışık süsleme görülür. Mukarnaslı konsolun üst kısmında bezemeye yer verilmemiştir. Sadece kuzeydeki nişin sivri ikiz kemerinin alt kısmında, ortada geometrik süslemeli bir kabara vardır. Süsleme yerine bu kısımda, nişleri üç yönden kuşatan düz silmeler kullanılmıştır. Bu nişlerle aynı seviyede ve dıştan üç düz silme ile kuşatılan dikdörtgen pencere de nişlerdeki düzenlemeyi tekrarlamaktadır.

Giriş kapısı sövelerinin iç yüzleri ile basık kemerin üzeri de süslemelidir. Ayrıca tahrip olmuş kemer köşeliklerinin de süslemeli olduğu kalan izlerden anlaşılmaktadır.

Kuzeybatı köşe odasının basık kemerli kapısı da ikinci sıradaki süsleme dışında oldukça sade tutulmuştur. Oda içte de üçgen kesitli zigzag süsleme dışında sade tutulurken, süsleme yerine silmeler kullanılmıştır.

Yapının dışının içine göre daha süslü olması, yapının dıştan daha çok vurgulanmak istemesinden kaynaklanmış olmalıdır. Nitekim portalin boyutları ve tahrip olmuş süslemeleri bu görüşümüzü desteklemektedir. Yine dışının da süslemeli olduğunu, kuzeyde alt kısımda dördüncü şeritteki geometrik süsleme parçası desteklemektedir.

Portal düzenlemesi belli bir simetriye uygun olarak yapılmıştır. Dikey olarak ikiye kesildiği zaman, iki yanda kalan şerit, silme ve niş gibi düzenlemeler ile süslemelerin de simetrik ve birbirinin aynı olduğu görülmektedir. İkinci katı oluşturan nişler basık ve ikiz kemerli olarak ayrılmaktadırlar. Yine ortada yer alan dikdörtgen pencere de düzenleme olarak nişlere benzemektedir. Ayrıca, basık kemerli kapının sövelerindeki düzenleme de diğer tarafla aynıdır.

Bu özelliklerden hareketle, portalin belli bir sisteme göre programlandığını söyleyebiliriz. Ancak, dıştaki düzenleme ile içteki arasında çok yakın bir bağlantı yoktur. Bunun nedeni de içte olması, türbe işleviyle kullanılması gibi sebeplerden kaynaklanıyor olmalıdır. Vurgulamak için de, şerit süsleme ile içte de silme ve süslemelerde tek düzenlemeye gidilmiş olmalıdır.

KATALOG NO: 8

II.1.2.3. ALANYA OBAKÖY MEDRESESİ

(Levha 54a-59b)

1. YAPININ YERİ

Alanya İlçesi, Obaköy Beldesi'ne girişte portakal bahçeleri içinde yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir

3.YAPININ TARİHİ

İnşa kitabesi bulunmayan yapı araştırmacılar tarafından, H.775/M.1373 tarihli Obaköy Camii ile yapı malzemesi ve süslemeleri açısından benzerliğinden hareketle aynı tarihe yerleştirilmektedir (Sözen 1970:135).

4. YAPININ BANİSİ

Karamanoğlu Bedrüddin Mahmud Bey olduğu öne sürülmektedir (Sözen 1970:135). Ancak söz konusu tarihte, Karamanoğlu Beyliği'nin başında Alâüddin Ali Bey'in (1361-1396) bulunduğu anlaşılmaktadır (Uzunçarşılı 1984: 13).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda süsleme malzemesi olarak mermer ve kesme taş; teknik olarak ise kabartma ve eğri kesim kullanılmıştır.

Mermer; kuzey cephedeki portalin basık kemerli kapısının doğu sövesinde, ana eyvanın doğusundaki köşe odasının yıkılmış olan kapısının doğu sövesinde; kesme taş, doğudaki köşe odasının kapısında dışta yer almaktadır (Levha 56a-b, 59a-b).

Kabartma tekniği; portalin basık kemerli kapısının doğu sövesindeki bitkisel ve figürlü süslemelerde, içte doğu köşe odasının kapısındaki geometrik ve bitkisel süslemelerde görülmektedir (Levha 57a-b, 59a-b). Eğri kesim tekniği ise, portalin basık kemerli kapısının doğu sövesi dış yüzeyindeki ve içte doğu köşe odası kapısının doğu sövesindeki bitkisel süslemelerde karşımıza çıkmaktadır (Levha 57a-b, 59a-b).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme; kuzey cephede eksende yer alan portalin basık kemerli giriş kapısının doğu sövesinin iç ve ön yüzü ile güneydoğu köşe odası kapısında yer almaktadır (Levha 56a-b, 59a-b).

Kuzey cephede eksende bulunan sivri tonoz kavsaralı portalin iç köşelerinde sütunceler vardır. Portal nişinin içinde iki kademeli konsollara oturan basık kemerli giriş kapısının ön yüzündeki ve sövenin iç yüzündeki dikey şeritler süslemelidir (Levha 56a-57b).

Güneydoğu köşe odasının kapısı, dışta birinci, ikinci, dördüncü ve altıncısı sade, üçüncü ve beşincisi geometrik süslemeli yatay ve dikey şeritlerle üç yönden kuşatılmıştır. Tahrip olmuş kapı kemeri üç kademeli konsollara oturmaktadır. Kapının doğu sövesinin ön yüzündeki dikey şeritte süsleme görülmektedir (Levha 59a-b).

Yapıda süslemeler, yatay ve dikey şeritler ile altıgen ve oval kartuşlarda yer almaktadır.

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapının kuzey cephe eksenindeki portal ile güneydoğu köşe odasının kapısında; geometrik, bitkisel ve karışık olmak üzere üç süsleme türü ile karşılaşılmaktadır (Levha 57a-b, 59a-b).

Geometrik süslemeler; güneydoğu köşe odasını dıştan kuşatan üçüncü ve beşinci şeritlerde yer almaktadır (Levha 59a-b). Bitkisel süslemeler; portalin basık kemerli kapısının sövesinin ön yüzü ile güneydoğu köşe odasının kapısının doğu sövesinin ön yüzünde bulunmaktadır (Levha 57a, 59a-b). Karışık süslemede figürlü, geometrik ve bitkisel süsleme olmak üzere üç farklı türün uygulandığı kompozisyon, portalin giriş kapısının doğu sövesinin iç yüzünde görülmektedir (Levha 57b).

7.2.SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Kuzey cephede eksende yer alan portalin basık kemerli kapısı ile güneydoğu köşe odasının kapısı ve doğu sövelerinde; geometrik, bitkisel ve karışık kompozisyonlar görülmektedir (Levha 57a, 59a-b).

Geometrik kompozisyonlar, zigzag ve altı kollu yıldız (Levha 59b); bitkisel kompozisyonlar, palmet, palmet-lotus (Levha 57a, 59b); karışık kompozisyonlar ise zencerek, çark-ı felek (geometrik), palmet (bitkisel), ejder ve balık figürlerinden oluşmaktadır (Levha 57b).

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Zigzag; güneydoğu köşe odasının kapısını dıştan kuşatan beşinci şeritte, üçlü kırık çizgilerin yatay olarak yerleştirilmesinden oluşan zigzag kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır (Levha 55, 59b).

Yarım altı kollu yıldız; güneydoğu köşe odasının kapısını dıştan kuşatan üçüncü şeritte, kırık çizgiyle oluşturulan yarım altı kollu yıldızın tekrarından oluşan geometrik süsleme vardır (Levha 55, 59b).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Palmet; güneydoğu köşe odasının kapısının doğu sövesinin ön yüzünde, birbirlerine kıvrık dallarla bağlanan palmetlere çerçeve oluşturan palmetlerin alt yapraklarının yanlara doğru uzayarak çerçevelediği palmetlerin taç yaprağını oluşturduğu palmet kompozisyonlu bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 55, 59b).

Palmet-lotus; portal kapısının doğu sövesinin ön yüzünde, birbirlerine kıvrık dallarla bağlanan yedi dilimli palmetlere çerçeve oluşturan kıvrık dallarla birbirine bağlanan lotuslardan oluşan palmet-lotus kompozisyonlu bitkisel süsleme yer almaktadır (Levha 54b, 57a).

7.2.3. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Zencerek-palmet-balık-ejder; portalin basık kemerli giriş kapısının doğu sövesinin iç yüzünde, aşağıdan yukarıya doğru devam eden iki kırık çizginin belli aralıklarla kesişmesiyle uzatılmış altıgen, spirallerin kesişmesiyle oval kartuşlar oluşturulduktan sonra, üstte boyunları yivli birbirlerine bakan, çekik gözlü, sivri kulaklı, alt çenelerinden üsttekilerin uçları kıvrık dal ve yuvarlaklarla sonlanırken, alt çeneleri birleşerek ters palmet oluşturan; açık söveler arasındaki boşlukta ise altı kollu yıldız ya da çark-ı felek motifi bulunan birer ejderle sonlanmaktadır. Üstten birinci ve üçüncü kartuşlarda (altıgen), başları tahrip olmuş, iki yanda başında ikişer yüzgeçli ve yelpaze biçiminde kuyruklu balıklar; ikinci ve dördüncü (oval) kartuşlarda, tahrip olmuş palmet motifleri vardır. Burada kırık çizgilerle oluşturulan ikili zencerekli geometrik-ejder ve balıklardan oluşan figürlü-palmetlerden oluşan bitkisel süslemelerle biçimlenmiş karışık süsleme yer almaktadır (Levha 54a, 57b-58b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süsleme ile, kuzey cephe eksenindeki sivri tonoz kavsaralı portalin basık kemerli kapısının doğu sövesinin iç ve ön yüzü ile avluda güneydoğu köşe odasının kapısını dıştan kuşatan üçüncü ve beşinci şeritler ile kapının doğu sövesinin ön yüzünde karşılaşmaktayız.

Portalin basık kemerli kapısının doğu sövesinin ön ve iç yüzlerinde yer alan süslemeler birbirinden hem süsleme türü, hem de kompozisyon olarak oldukça farklıdır. Ön yüzde bitkisel süsleme görülürken, iç yüzde geometrik-bitkisel-figürlü süslemelerle biçimlenmiş karışık süsleme bulunmaktadır. Buradaki süslemenin sadece doğu sövede yer alması, batı sövesinde bulunmaması gibi nedenler; ayrıca iç yüzdeki süslemenin zeminde kesilmeyerek devam ediyor olması, bize süslemelerin burası için yapılmadığını ve başka bir yerden getirilerek burada kullanılmış olduğunu düşündürmektedir. Çünkü bu yapı için

yapılmış olsalardı, batı sövede de aynı süslemelerin bulunması gerekirdi. Yine oldukça sade tutulan portalde sadece burada kullanılmaz, diğer kısımlarda da görülürdü diye düşünmekteyiz.

Avlunun güneydoğu köşe odasının kapısı, portale göre daha düzenli ve yoğun süslemeye sahiptir. Dıştan yatay ve dikey şeritlerle üç yönden kuşatılmış olması belirli bir düzenleme olduğunu göstermektedir. Fakat kapının doğu sövesindeki bitkisel süslemenin yarım olması, yıkık olduğu için bu sövedeki düzenlemenin bilinmemesi, içte bir düzenlemenin olup olmadığının belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Dışla iç arasındaki malzeme ve süsleme farklılığı ve içteki bezemenin yarım olması iç kısmın da devşirme olabileceğini düşündürmektedir.

Yapıdaki süsleme programı arasındaki tek benzerlik, kapıların doğu sövelerinin ön yüzlerinde bitkisel süslemenin yer almasıdır. Bu nedenle, belirli bir süsleme programından söz etmek olanaksız gibi görünmektedir. Bu durum da, portaldeki süslemelerin devşirme olması ihtimalini güçlendirmektedir. Odanın kapı sövesinin ön yüzündeki süslemenin de, dıştaki süslemeden etkilenerek yapılmış olabileceğini düşünmekteyiz.

KATALOG NO: 9

II.1.2.4. KARAMAN HATUNİYE MEDRESESİ

(Levha 60-94b)

1. YAPININ YERİ

Karaman'da şehir merkezinde, Hastane Caddesi üzerinde, Karaman Müzesi'nin bahçesinde yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Yapı, banisinin kadın olması nedeniyle "Hatuniye Medresesi" olarak tanınmaktadır. Yanlışlıkla birçok yayında "Nefise Sultan Medresesi" olarak tanıtılmıştır. Kitabesinde böyle bir ismin geçmemesinin yanı sıra, Osmanlı sultanı I. Murad'ın kızının ismi "Nefise" ya da "Sultan" değil, "Melek Hatun" olarak bilinmektedir (Uluçay 1985:6; Durukan 1989: 1-53).

3. YAPININ TARİHİ

Kuzey cephede, portalin içindeki basık kemerli kapının üzerindeki üç satırlık kitabesine göre, 783H. / 1381-82 M. yılında Karamanoğlu Alâeddin Bey'in eşi Melek Hatun tarafından yaptırılmıştır (Konyalı 1967:466).

4. YAPININ BANİSİ

Melek Hatun'dur (? -1402). Osmanlı Sultanı I. Murad'ın kızı ve Yıldırım Bayezid'in kız kardeşidir. 1378 yılında Karamanoğlu Alâeddin Bey'le evlenmiştir. 1381-82 yılında Karaman'da kendi adıyla anılan *medrese*yi inşa ettirmiştir. 1397 yılında eşi öldürüldüğü için kardeşi tarafından Bursa'ya gönderilmiştir. 1402 yılında tekrar Karaman'a dönmüştür. Öldüğü zaman da, daha önce yaptırmış olduğu medresenin *türbe*sine gömülmüştür (Uluçay 1985:7).

4.1.YAPININ MİMARI

Basık kapı kemerinin doğu köşeliğinde bulunan düzgün olmayan altıgen panodaki kitabeden, yapının mimarının Numan bin Ahmed olduğu anlaşılmaktadır (Konyalı, 1967:467; Durukan 1989:53).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda süsleme malzemesi olarak kesme taş ve mermer; teknik olarak ise kabartma, eğri kesim ve delik işi uygulanmıştır.

Kesme taş, portalde kavsarada, köşe odaları ve öğrenci odalarının kapılarında ve ana eyvan kemeri ile penceresinde (Levha 67a, 80b-81a, 87a-88b); mermer ise, portalin alt kısmındaki şerit, giriş kapısı ve kitabe panosunda karşımıza çıkmaktadır (Levha 67a-b, 73 a-b).

Kabartma tekniği; portal, köşelerdeki öğrenci odalarının kapıları, ana eyvan kemeri ve penceresi ile güneybatı köşe odasındaki taş süslemelerde yüksek ve alçak kabartma olarak görülmektedir. Alçak kabartma, portali dıştan kuşatan birinci şeritte, yan nişlerin içlerindeki panolarda, öğrenci odalarının kapısı, ana eyvan penceresinde ve köşe odasının tromplarındaki süslemelerde; yüksek kabartma, portali dıştan kuşatan diğer şeritlerde, kavsara köşeliklerinde, sütunce başlıklarında ve köşe odalarının kapılarında yer almaktadır.

Eğri kesim; portalde, köşe ve öğrenci odaları, ana eyvan ve penceresinin kemerlerinde ve köşe odası tromplarının mukarnaslardaki bitkisel süslemelerde görülmektedir. Delik işi ise; portalde nişlerin köşeliklerindeki ve köşe odalarının kapılarındaki kırık kabaralarda uygulanmıştır.

6.TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda süslemeler; portalde, güneydoğu-güneybatı köşe odalarının kapılarında, doğu ve batı kanatta güney köşedeki öğrenci odalarının kapı kemeri köşeliklerinde, ana

eyvan kemerinde, güney duvarında üst seviyede eksendeki sivri kemerli pencere ile güneybatı köşe odasının tromp dolgusu mukarnaslarında karşımıza çıkmaktadır.

Yapının kuzey cephesinin ekseninde, cepheden dışa taşkın ve yüksek tutulan portal ondört sıra mukarnas kavsaralıdır. Dıştan bezemeli beş şeritle kuşatılmıştır. Üzeri kitabeli kuşatma kemerinin oturduğu "C" biçimli kaideli ve iki kademeli başlıklı sütunce dar şeritli dikdörtgen bir çerçeve içindedir. Şeritlerin altında, içe dönerek iki yönden kapıya kadar devam eden ve içleri bezemeli ters sivri kemerli panolar yer almaktadır (Levha 66b-67b).

Kavsara köşeliklerinde bezemeli birer rozet, üzerindeki bezemeli kabaralar arasında bezemeli bir kartuş vardır (Levha 71b). Mukarnasların ilk sırasının tamamında, sekizinci ve onuncu sırada iki yanda bezemeler görülmektedir (Levha 72b)..

Portalin doğu ve batısında, dıştan bezemeli bir şeritle kuşatılmış onar cepheli ve altı sıra mukarnas kavsaralı birer niş vardır. Nişlerin iç köşelerinde "C" kaideli bezemeli gövdeli ve iki kademeli başlıklı sütunceler bulunmaktadır. Nişlerin içinde, kaide seviyesinde sonlanan dikdörtgen panonun altında yatay dikdörtgen şerit ile bunların altında dışta ters sivri kemerli panolar görülmektedir (Levha 74b-78b).

Basık kemerli kapının üzengi ve kilit taşları üzerinde palmet biçiminde bezemeli kartuşlar vardır. Üç sıra silmeler kemer ve köşelikleri çerçevelemektedir. Köşeliklerde, düzgün olmayan altıgen panolar içinde kitabeler yer almaktadır (Levha 73a-74a).

Güneydoğu köşe odasının kapısı; dışa hafif taşkın ve sivri kemerlidir, dıştan ikisi bezemeli üç şeritle kuşatılmıştır. Sivri kemer ve üstteki söveler üzerinde bezemeli şeritler, köşelikler, bunların üzerinde ortada bezemeli kartuş ile iki yanda kitabelikler ve bezemeli birer kabara vardır. Batıdaki kırılmıştır. Bunların üzerinde bezemeli yatay pano, üzerinde yatay kitabe levhası, kitabenin iki yanında birer bezemeli kartuş ile eksende üstte bezemeli bir pano vardır (Levha 80b).

Güneybatı köşe odasının kapısı; duvardan dışa hafif taşkın ve sivri kemerlidir, dıştan bezemeli iki şeritle kuşatılmıştır. Bunların üzerinde yatay bir şerit yer almaktadır. Kapının söveleri ve kemer köşelikleri bezemelidir. Bunların üzerinde ortada kitabe şeridi ile iki yanında kırık birer kabara vardır. Bunun üzerinde ortada üzeri dilimli, üste doğru sivrilen kartuş ile iki yanında dilimli kemerli ve üzeri iki yanda bezemeli kartuşlar, üzerinde kitabe şeridi ve iki yanında birer küçük bezemeli kartuş görülmektedir (Levha 84a).

Doğudaki ve batıdaki güneyden ilk odaların kademeli sivri kemerli kapılarının köşelikleri de bezemelidir. Batı kapının üzerindeki yatay dikdörtgen panoda kitabe yer almaktadır (Levha 87a-b).

Ana eyvanın sivri kuşatma kemeri ile eyvanın güney duvarında üst seviyedeki sivri kemerli pencerenin ortasındaki yatay dikdörtgen panonun iki yanında kare küçük panolar ile söve ve kemerler üzerinde şeritler halinde süsleme vardır (Levha 88a-89a).

Güneybatı köşe odasının kubbeye geçiş elemanı olan trompların dolgusunu oluşturan mukarnaslar üzerinde de süslemeler yer almaktadır (Levha 90a-b, 94a-b).

Yapıda süslemeler; şeritler, sütun başlıkları, sivri kemerli ters ve düz nişler, mukarnaslar, rozetler, kabaralar, kemer köşeliklerindeki üçgen panolar, yatay dikdörtgen panolar, kare panolar, palmet ve sekiz kollu yıldız biçiminde kartuşlar üzerinde karşımıza çıkmaktadır.

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel, figürlü, karışık ve yazı olmak üzere beş tür süsleme uygulanmıştır.

Geometrik süslemeler; portalde, kavsara köşeliklerindeki rozetlerde, kavsaranın üzerindeki kuşatma kemerinin iki yanındaki kabaralarda, kuşatma kemerinin iç kısmındaki kademede, portal nişinin içinde iki yandaki nişin iç köşelerinde yer alan sütunce gövdelerinde, nişin ve kavsara köşeliklerindeki kabaraların üzerinde karşımıza çıkar. Ayrıca, güneydoğu köşe odasının kapısını dıştan kuşatan birinci ve üçüncü şeritlerde, güneybatı köşe odasının kapısını kuşatan birinci ve ikinci şeritlerde; ana eyvanın güney duvarında üst seviyede eksende yer alan sivri kemerli pencerede; güneybatı köşe odasının kuzeybatı köşesindeki trompun mukarnaslarının üçüncü sırasının altında görülmektedir (Levha 72a, 76a, 80b, 84a, 88a, 89a).

Bitkisel süsleme; portalde ikinci, üçüncü, dördüncü şeritlerde (Levha 60, 63, 65), iç köşelerdeki sütunce gövde ve başlıklarında (Levha 68a-b), alttaki ters sivri kemerli panolar içinde (Levha 70a), portal nişinin doğu ve batısında duvarlardaki nişleri dıştan kuşatan şeritte, sütunce başlıklarında (Levha 73a), mukarnaslarda, nişin altında yer alan yatay şeritte (Levha 74a), dışarıdan içe doğru devam eden alttaki panolarda, basık kemerli kapının kemer başlangıçlarında ve kilit taşı üzerinde (Levha 73a-74a), kavsaradaki ilk sıra mukarnaslar üzerinde, sekizinci, onuncu sıralarda ortada, kavsaranın son sırasının köşeliklerinde ve bunun üzerinde görülmektedir (Levha 71b, 72b). Ayrıca, ana eyvan kemerinde, güney duvarında üst seviyedeki pencerenin kemeri üzerinde de karşımıza çıkar (Levha 87 a-b). Güneydoğu köşe odası kapısının söve ve kemeri üzerinde, kenar köşeliklerinde, kabaralarda ve bunların üzerindeki yatay panoda, bunun üzerindeki yatay kitabeliğin iki yanındaki kartuşlarda (Levha 80 a-b, 81a-b); güneybatı köşe odası

kapısının kemerinde, köşeliklerinde, kitabeliğin üzerindeki kartuşlarda, en üstteki yatay şeritte yer almaktadır (Levha 84a-b, 85a-b). Kapıların kuzeyindeki ilk kapı kemerleri üzerinde, güneybatı köşe odasının tromp dolgusunu oluşturan mukarnaslarda da karşımıza çıkmaktadır (Levha 90a-b, 94a-b).

Karışık süsleme; portalde birinci şeritte, içteki köşe sütuncelerine çerçeve oluşturan kaval silme üzerinde, güneydoğu köşe odasının kapısının üstünde eksendeki kartuşta, güneybatı köşe odasının kapısının ikinci şeridinin üst kısmında geometrik-bitkisel süsleme şeklinde yer almaktadır (Levha 68a, 70b, 84a-b).

Figürlü süsleme ile portalde, kavsaranın sekizinci sırasında eksenin batısındaki ilk niş içinde karşılaşıyoruz (Levha 72b).

Yazı ise; portalde, kavsara üzerindeki kartuş içinde, kavsara köşeliklerindeki onaltı kollu yıldızların içinde; giriş kapısının kemer köşelikleri ile üzerindeki panoda, kuşatma kemerinde ve güneybatı köşe odaları kapılarında, batı öğrenci odalarının kapı kemer köşeliğinin üzerindeki panoda, güney pencerenin kemer ve sövelerinde bulunmaktadır (Levha 67a-b, 73a, 87b, 88a-b).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapının portal, köşe ve öğrenci odalarının kapıları, ana eyvan ve pencere kemerleri ve köşe odasının tromplarındaki geometrik kompozisyonları baklava, altı kollu yıldız, sekiz kollu yıldız, yarım oniki kollu yıldız, onaltı kollu yıldız ve gamalı haç; bitkisel kompozisyonları palmet, rumi-palmet, yarım palmet-palmet, rumi-palmet-lotus; karışık kompozisyonları genişletilmiş dikdörtgen-palmet, yarım altı kollu yıldız-palmet, dışbükey yay-palmet, üç dilimli kemer-rumi-palmet, vazo-rumi-palmet; figürlü kompozisyonu güvercin; yazıyı ise sülüs hatlı istifli kitabeler oluşturmaktadır.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Baklava; güneydoğu köşe odasının kapısını kuşatan dıştan birinci ve üçüncü şeritlerde, kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşan baklava kompozisyonu görülmektedir (Levha 80b-81a).

Altı kollu yıldız; ana eyvandaki pencerenin yanlarındaki iki kare pano içinde, onikigenleri iç içe geçerek eksende altı kollu yıldız, uzatılmış altıgen ve sekizgenlerden oluşan altı kollu yıldız kompozisyonu yer almaktadır (Levha 89a).

Sekiz kollu yıldız; portal içindeki nişlerin kavsara köşeliklerindeki kabaralarda, kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşan ortadaki sekiz kollu yıldızlar ile aralarda dörtgenler ve ok ucu motiflerinden oluşan geometrik kompozisyonlar vardır (Levha 77a-b).

Yarım oniki kollu yıldız; ana eyvanın güney duvarındaki üst pencerenin ortasındaki yatay panoda, kırık çizgilerin iç içe geçmesiyle üstte ve altta yarım oniki kollu yıldız, aralarda yarım sekiz kollu yıldız ile düzgün olmayan altıgenler ve dörtgenler vardır. Oniki kollu yıldız kesitleri içinde, yarım oniki yapraklı güller de görülen yarım oniki kollu yıldız kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 89a).

Oniki kollu yıldız; portal kavsarası köşeliklerinde üst üste çapraz yerleştirilen altı kollu yıldızlardan oluşan oniki kollu yıldız görülmektedir (Levha 72a). Ayrıca, portalin yan nişlerinin içinde ortaları dışa, köşeleri ise içe kavisli yaylarla genişletilmiş ve daraltılmış altıgenlerin birbirine geçmesiyle merkezde, yatay ve çapraz eksenlerdeki kolları yuvarlatılmış stilize oniki kollu yıldız, aralarda daraltılmış altıgenler ile, kollarından bazıları yuvarlatılmış altı kollu yıldızlardan oluşan stilize oniki kollu yıldız kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 64, 76a).

Gamalı haç; portalin yan nişlerinin iç köşelerinde yer alan sütuncelerin gövdelerinde, kırık çizgilerin birbirlerini çapraz olarak kesmesiyle gamalı haç motiflerinin tekrarından oluşan geometrik kompozisyon görülmektedir (Levha 75a).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Palmet; portalde ve yan nişlerin sütunce başlıklarının ikinci kademesinde, yedi dilimli büyük palmetlerin arasındaki küçük palmetlerden meydana gelen palmet kompozisyonu bulunmaktadır. Portalde dıştan içe doğru devam eden panolardan ikincisi, üst ve alt kenarları uzatılmış altıgen biçimindedir. Dokuz dilimli *palmet*in alt yaprakları içe dönerek ortada birleşip küçük bir palmet oluşturmaktadır. Palmetin sapından çıkan birer palmet, bu küçük palmete çerçeve yapmaktadır (Levha 79b). Üçüncü pano ters sivri kemerlidir. Alttaki daha büyük, üstteki ise beş dilimli olan palmetin altında iki yanda birer palmetten meydana gelen bir kompozisyon vardır. Dördüncü pano da ters sivri kemerlidir. Üstte beş dilimli bir palmet, altta üsttekine çerçeve oluşturan beş dilimli birer palmet; aralarda ise, alttakiler ile aynı yönde iki yanda birer *palmet* vardır (Levha 78b). Beşinci pano da ters sivri kemerlidir. Üst üste iki beş dilimli *palmet*in taç yaprağı iki tanedir (Levha 78b). Altıncı, sekizinci, dokuzuncu, onikinci, onyedinci ve ondokuzuncu panolar da ters sivri kemerlidir ve ortada yedi dilimli palmetlerin altında, ters yerleştirilmiş yaprak uçları yukarıda birleşerek *palmet* ve aradaki palmete çerçeve oluşturan bitkisel kompozisyon görülmektedir (Levha 78a-b).

Yedinci ile onuncu panoda dikdörtgen çerçevenin içi, alttaki daha küçük ve ters, üstteki beş dilimli *palmet*lerden oluşmaktadır. Dokuzuncu pano tahrip olmuştur (Levha 78a). Onsekizinci pano ise, alttaki ters, üstteki beş dilimli *palmetten* süslemeden meydana gelmektedir (Levha 78a).

Portalin yan yüzündeki on cepheli nişin altındaki yatay şeritte; ortadaki dokuz dilimli palmetlerin altından çıkan sapların iki yönden birleşmesiyle oluşan palmetlere çerçeve oluşturan beş dilimli palmetlerin dönüşümlü olarak uygulanmasıyla oluşan *palmet* kompozisyonu vardır (Levha 65, 78a-b). Yan nişlerin kavsaralarındaki panolar içinde, ortadaki küçük palmetin altından çıkan iki dal yandaki palmetlerle birleşmektedir. İki yandaki palmetlere çerçeve oluşturan iki palmet üstte birleşerek, ortadaki palmetin üzerinde görülen *palmet*e çerçeve oluşturmaktadır (Levha 77a-78a).

Güneydoğu köşe odası kapısının kemeri üzerinde eksende yedi dilimli palmet vardır. Kemer köşeliklerinde ise, eksendeki beş dilimli palmetin altından çıkan dala iki yanda çapraz yerleştirilen büyük boyutlu ve üzeri dilimli palmetler üstte birleşerek küçük bir palmet oluşturmaktadır. Bu palmetler ile ortadaki palmetin arasında, bir ucu ortadaki palmete çerçeve oluşturan, diğer uçları dilimli palmetlerden meydana gelen *palmet* kompozisyonu vardır (Levha 82a-83a).

İki yanda, batıdaki kırık, bezemeli kabaralar vardır. Doğudaki kabaranın da üst kısmı kırılmıştır. Kalan kısımların üzerinde ters *palmet* motifleri ile *kıvrık dal*lardan oluşan bitkisel süsleme vardır.

Güneybatı köşe odasının kapısında üstteki yatay şeritte, birbirlerine saplarla bağlı çapraz palmetlerin dönüşümlü olarak yerleştirildiği ve üstte oluşan boşluklara altı yapraklı rozet çiçeklerinin yerleştirildiği *palmet* kompozisyonu vardır (Levha 84a-b).

Kapı kemeri ve söveleri üzerindeki şeritte; palmetlerin alt kısmından çıkan kıvrık dallar yukarı dönerek bir palmet ile ucundaki diğer bir palmetle sonlanmaktadır. Palmetin altından çıkan kıvrık dal da aynı şekilde önce diğerleriyle kesişerek çapraz yerleştirilen palmetlerle yeni bir palmet oluşturduktan sonra, ucu yine çapraz yerleştirilen palmetlerle oluşturulan palmete, çapraz yerleştirilen ve diğerlerinden daha küçük birer palmet çerçeve

oluşturur. Üstte uçlar birleşerek, küçük bir palmetten oluşan *palmet* kompozisyonu ortaya çıkmıştır (Levha 85a-b).

İki kitabe şeridi arasındaki bölümde, ortada üzeri yivli ve üste doğru incelip sivri uçları birleşen bir kartuş içinde yedi dilimli palmet motifi, taç yaprağı içinde sekiz yapraklı gülbezek bulunmaktadır. Palmetin üst yapraklarından çıkan sapların ucunda iki yanda birer *palmet* yer almaktadır. İki yanda ortadaki iki dilimli kemerler üzerinde, taç yaprakları gülbezekli birer palmet ile palmetlerin üst yan yapraklarından çıkan dalların ucunda iki yanda onbir dilimli ters *palmet*ler vardır. Doğudaki palmetlerin ilk dilimlerinde gülbezekler bulunmaktadır. Üstteki kitabenin iki yanındaki küçük kartuşta, loptan çıkan dal üzerinde üst üste iki *palmet*ten oluşan süsleme görülmektedir (Levha 85b-86b).

Güneybatı köşe odasının kubbeye geçişlerini oluşturan trompların üzerinde; kuzeydoğu köşedeki trompun mukarnaslarının ilk sırasındaki ilk süslemenin bulunduğu pano tahrip olmuş, yalnızca bir *palmet* görülebilmektedir. İkincisi sivri kemerli niş içindedir, ortasındaki palmetin altından çıkan dallar altta dönerek yukarı çıkarken de diğer dallarla kesişmektedir. Dalların ucundaki çapraz palmetler ortadaki palmete çerçeve oluşturmaktadır. Bunların uzatılmış uçları üstte birleşerek küçük bir *palmet* oluşturmaktadır (Levha 89b, 94a-b).

Eksenin doğusunda yer alan ilk süsleme; ortada alttaki palmet biçimli kaidenin üzerine oturan beş yapraklı palmetin alt yapraklarından aşağı bakan birer *palmet*tir. İkinci süsleme ise, bir dalın ucunda yer alan çapraz yerleştirilmiş bir *palmet*tir (Levha 90a, 93a-b).

Güneydoğu köşedeki trompun mukarnaslarının birinci sırasının ilk süslemesi, ortadaki palmetin alt yapraklarındaki palmetin ucundan çıkan sapların üste dönerek yukarıda başka bir *palmet*le sonlanmasıdır. Ortadaki palmetin üzerinde de küçük bir palmet yer almaktadır (Levha 90b-92b). İkinci süslemede, ortadaki beş dilimli büyük

palmetin altından çıkan dalların ucundaki *palmet*ler iki yana çapraz olarak yerleştirilmiştir (Levha 91b). Üçüncüsü, çapraz bir dalın ucunda yer alan *palmet*ten oluşmaktadır (Levha 93a-b). Güneybatı köşedeki trompun mukarnas dolgularında üçüncü sıradaki süslemede, sivri kemerli niş içinde ortada dilimli kemerli iki kademeli nişin ortasında bir palmet, palmetin ucundan çıkan iki dalın ucunda da iki yanda birer *palmet* yer almaktadır (Levha 92b). Eksenin batısındaki ikinci sıranın ilk süslemesi, ortada beş dilimli palmetin altından çıkan dalların ucunda birer palmet ile, ortadaki palmete çerçeve oluşturan çapraz yerleştirilmiş ve birer sapla ortada birleşen iki *palmet*tir (Levha 91b). Altıncı sıranın ortasında, sivri kemerli niş içinde palmet biçimindeki kaidenin üzerinde dokuz dilimli bir *palmet* yer almaktadır (Levha 94a). Batı duvarda eksende üst seviyede yer alan sivri kemerli pencerenin kilit taşı üzerinde beş dilimli bir *palmet* görülmektedir (Levha 89b).

Kuzeybatı köşedeki trompun mukarnas dolguları üzerindeki birinci sıranın ilk süslemesinde; sivri kemerli niş içinde üçgen bir kaide üzerindeki küçük bir palmetin ucundan çıkan dallar iki yanda ters birer palmetle sonlanmaktadır. Ortada birleşen iki dalın ucundaki çapraz palmetler, ortadaki palmete çerçeve oluşturmaktadır. *Palmet*lerin alt uçları içe dönerek birer küçük palmetle sonlanmaktadır.

Portal içindeki nişlerin kavsaralarındaki mukarnasların aralarındaki panolarda, üstte ve alttaki bir düz-bir ters yerleştirilmiş iki *palmet*ten çıkan dallar birbirlerini çapraz keserek yukarı doğru iki yana açılarak devam eder ve bir volütle sonlanır.

Lotus; güneybatı köşedeki trompun mukarnas dolgularında ilk sıradaki süsleme, bir daldan çıkan çapraz bir lotusla biçimlenmektedir.

Palmet-yarım palmet; portalin yan nişlerini dıştan kuşatan dar şeritte kademeli yerleştirilmiş bitkisel süsleme, kıvrık dallardan çıkan *palmet*ler ile bunları farklı açılarla keserek devam eden birbirine bağlı *yarım palmet*lerden oluşur (Levha 63, 74b-75a). Nişlerin mukarnas dolgulu kavsarasında dördüncü sıradaki panolarda, ortadaki *palmet*in

altından çıkan dallar ortadaki palmetin altında kesişerek üç dilimli kemer oluşturduktan sonra, yukarı dönüp ortadaki palmete çerçeve oluşturan birer *yarım palmet*le tamamlanır (Levha 76a-77b).

Ana eyvanın sivri kemerinde ortada, iki yana çapraz yerleştirilen yarım palmetlerin ucundan çıkan dallar içiçe geçerek yanlarda yarım palmetlerle sonlanmaktadır. Palmetin altından çıkan dallar palmetin üstünde tekrar dönerek yarım palmet olarak sonlanır ve *yarım palmet-palmet* kompozisyonu oluşturur.

Palmet-rumi; güneybatı köşedeki trompun mukarnas dolgularında eksenin batısındaki ikinci sıranın ikinci süslemesi; üçgen kaide üzerindeki palmetin ucundan çıkan birer *rumi* ile, ortadaki palmete çerçeve oluşturan çapraz yerleştirilmiş ve birer sapla ortada birleşen iki *palmet* motifinden oluşmaktadır (Levha 91b). Portal kavsarasında, son sıradaki mukarnasların köşeliklerinde ortadaki palmetlerin altından çıkan üstteki dallar palmetle sonlanmakta, palmetin ucu da birer rumi ile bitmektedir. Bunun üzerinde palmetin altından çıkan dallar iki dilimli kemerli niş oluşturarak köşelerde birer rumi ile sonlanmaktadır.

Portali dıştan kuşatan dördüncü şeritte, farklı seviyede iki düzenleme görülmektedir. Yedi yapraklı palmetler ile bunların taç yapraklarından çıkan dallar kıvrılarak diğer palmetin sapını oluşturmaktadır. Bunları çapraz olarak kesen ve palmetlerin karşısına gelen rumilerden oluşan *rumi-palmet* kompozisyonu meydana gelmektedir (Levha 70a). Portalin iç köşesindeki başlıklardan birincisinde, birbirine kıvrık dallarla bağlanan çapraz rumilerin aralarındaki kıvrık dallarla bağlanan palmetlerin ucundan çıkan dalların çapraz köşelerde palmete çerçeve oluşturduğu *rumi-palmet* kompozisyonu vardır (Levha 71a, 75b). Gövdeden dört ince silme ile ayrılan iki kademeli başlığın altında, birbirlerine saplarla bağlı alt kısımdaki palmetlerin uçlarından çıkan dallar aralarda küçük birer *palmet* oluşturmaktadırlar. Palmetlerin arasında, üstteki palmetlere çerçeve oluşturan *rumi*ler yer

almaktadır. Üstteki kademede dokuz dilimli palmetler arasında küçük, birbirine saplarla bağlı beş yapraklı palmetlerin dönüşümlü olarak uygulandığı bir kompozisyon vardır.

Dıştan başlayarak içe de dönen ve basık kemerli kapının sövelerinde sonlanan, ters sivri kemerli panolar içinde bitkisel süsleme bulunmaktadır. Şeritlerin altında yer alan ondokuz panodan bazıları farklı, bazıları ise birbirinin aynıdır (Levha 78a-79b). Dıştan birinci panoda, alttaki üç dilimli palmetin sapından çıkan dalların ucundaki rumilerin alt uçları köşelerde küçük birer rumiyle sonlanırken, üst uçları birleşerek palmete çerçeve oluşturur ve tepedeki yedi dilimli palmetin sapını meydana getirir. Yedi dilimli *palmet*in orta yaprakları birer *rumi*yle bitmektedir (Levha 80a).

Yan nişlerin orta panosunda, dokuz dilimli palmetin sapı iki yanda birer *rumi* ile sonlanmaktadır. Ortadaki palmete çerçeve oluşturan yarım palmetlerin uçları üstte birleşerek bir *palmet* oluşturmaktadır (Levha 79b).

Portal içindeki nişlerin kavsaralarındaki mukarnasların ikinci sırasında, köşedekiler diğerlerinden daha küçük üst üstte iki palmet dikkati çeker. Altta çapraz yerleştirilen iki ruminin uçları birleşerek birbirini çapraz kesip üstte de aynı şekilde devam etmektedir. Alt ve üstteki rumilerin alt uçlarından daha küçük birer ruminin çıktığı *rumi-palmet* kompozisyonu vardır (Levha 70b). Üçüncü sırada, köşelerde iki yanda rumilerin alt kısımları içe dönüp kesişerek palmet oluşturan birer rumi, yukarı doğru devam ederek küçük palmete çerçeve oluşturduktan sonra birer küçük palmetle bitmektedir. Ortadaki palmetin ise, dıştaki rumilerin uçlarının birleşmesi ile oluştuğu *rumi-palmet* kompozisyonu yer almaktadır (Levha 77b). Ortadaki palmetin altından çıkan dallar *rumi* oluşturduktan sonra içe dönerek ortadaki *palmet*i oluşturmaktadır. Palmetin ucundan tekrar devam ederek üstteki palmete çerçeve oluşturan rumilerin uçları üstte birleşerek küçük bir palmet oluşturmaktadır (Levha 77b). Ortadaki nişler içinde iki yandaki loplardan çıkan dallardan üsttekilerde, ortada yanyana iki palmet birleşerek bir palmet oluşturduktan sonra birbirleriyle kesişerek birer rumi ile sonlanmaktadır. Alttan dallar çapraz kesişerek, iki

yandan ortadaki palmete çerçeve oluşturmaktadır. Alttaki rumilerle üst uçları kesişerek küçük birer palmet oluşturan ve palmetlerle sonlanan *rumi-palmet* kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 77a-b). Beşinci sırada, köşelerde loplardan çıkan iki dal ortada birleşerek yedi dilimli palmetin sapını oluşturmaktadır. Altta ortada birleşen saptan çıkan iki dalın yandaki rumilerle uzun uçları birleşerek yedi yapraklı bir palmet oluşturan *rumi-palmet* kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 77a). Altıncı sırada birbirlerine dallarla bağlanan ortadaki beş dilimli palmetler ile bunları çerçeveleyen rumilerin uçları üstte birleşerek yedi dilimli *palmet* motiflerinin tekrarından meydana gelen *rumi-palmet* kompozisyonu oluşturmaktadır (Levha 77a).

Basık kemerli giriş kapısında, siyah ve beyaz mermerlerin geçmelerinden oluşan renkli taş süslemeler görülmektedir. Kapının üzerinde köşeliklere çerçeve oluşturan üç sıra silme ile köşeliklerde altıgen kitabelikler bulunmaktadır. Kemer üzengilerinde palmet motifli kartuşlar üzerinde beş yapraklı palmet ile yapraklar üzerinde kıvrık dallar, palmet ve rumilerden oluşan *rumi-palmet* kompozisyonu (Levha 73a) yer almaktadır (Doğudaki tahrip olmuştur).

Güneybatı köşe odası kapısının sivri kemer köşeliklerindeki düzgün olmayan üçgen biçimindeki panolarda, üstte üç yapraklı palmetlerden çıkan kıvrık dallar üst köşede bir palmet, alt köşede ise çapraz yerleştirilen palmetlerle oluşturulan beş dilimli palmetle sonlanan *rumi-palmet* kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 85a).

Doğuda yer alan öğrenci odalarından güneydeki ilk odanın kapısının sivri kemer köşeliklerinde yer alan süslemede; köşelerdeki rumilerin çapraz yerleştirilmesiyle ortada yer alan palmetlere çerçeve oluşturulmuştur. Palmetlerin ucundan çıkan kıvrık dallar aşağı dönerek rumi ve ucundan çıkan birer palmetle sonlanmaktadır. Yukarıdaki kıvrık dallar ikiye ayrılmaktadır. Palmetlerin üst yapraklarından çıkan rumilerin uçlarının aşağı doğru devam ederek iki yanda birer rumi ile sonlandığı *rumi-palmet* kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 87a).

Batıdaki öğrenci odalarından güneydeki ilk odanın kapısının iki kademeli sivri kemerinin köşeliklerindeki süslemede; köşeliklerin çapraz eksenlerindeki palmetin ucundan çıkan dallar iki yanda palmetlerle sonlanmaktadır. Palmetin altından çıkan kıvrık dallardan üstteki yukarı devam ederek ortada bir palmetin bir yanında bir rumi, diğer yanında ise beş dilimli palmetin ucundan çıkan dal kilit taşında bir palmete sap oluşturmaktadırlar. Altta devam eden kıvrık dal ikiye ayrılmakta, iki uç birer palmetle sonlanmaktadır. Ortadaki palmetlere çerçeve oluşturan katmerli uzun rumilerin uçlarının üst köşelerde birleşerek bir palmete sap oluşturduğu *rumi-palmet* kompozisyonu görülmektedir (Levha 87b).

Palmet-lotus; güneybatı köşedeki trompun mukarnas dolgularındaki ikinci süslemede, sivri kemerli niş içinde altta, palmet biçimindeki kaide üzerinde bir *palmet*le ortada birleşen dalların iki ucu içe dönerek birer *lotus*la sonlanmaktadır (Levha 92a).

Portalin yan nişlerinin kavsaralarındaki mukarnasların dördüncü sırasında köşelerde, ortadaki beş dilimli palmetin taç yaprağından çıkan iki dal yanlarda, ortada birleşen iki dalın ucundaki lotuslar ise üstte birleşerek küçük bir palmet oluşturmaktadır. Lotusların çerçeve oluşturduğu beş yapraklı palmetin ucundan çıkan iki dalın ucunda yer alan palmetlerin alt kısımlarının aşağı doğru dönerek palmetin çıktığı dallarla birleştiği *palmet-lotus* kompozisyonu görülmektedir (Levha 77b).

Güneydoğu köşe odası giriş kapısının üzerindeki yatay dikdörtgen panoda, üst üste iki palmetin üstteki yapraklarının ucundan çıkanikiye ayrılmış dallar biri içe dönerek palmetle sonlanmaktadır. Çapraz yerleştirilen lotusların uçları birleşerek küçük bir palmet oluşturur. Lotusların taç yapraklarından çıkan dallar yukarıda birleşerek bir palmetle sonlanmaktadır. Alta inen dalların çerçeve ile birleştiği yerde yandan gelen dalla birleşen *palmet-lotus* kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 81a, 82a)

Palmet-yarım palmet-rumi; portali dıştan kuşatan beşinci, dört sıra ince silmeyle çevrilen şeritte, ortada birleşen saplardan çıkan rumilerin uçları birleşerek düğüm yaptıktan sonra, üstteki rumilerin sapını oluşturmaktadır. Rumilerin saplarının iki yanındaki boşluklarda uçları aşağı gelecek şekilde birbiriyle birleşen beş dilimli yarım palmetler yer almaktadır. Yarım palmetlerin alt yapraklarının ortada rumilerin arasında yedi dilimli birer palmet oluşturduğu palmet-yarım palmet-rumi kompozisyonu yer almaktadır (Levha 69b).

Kavsaradaki mukarnasların üzerinde yer alan sivri kemerli nişler içinde, küçük panolar şeklindeki bitkisel süslemeler hem her sırada, hem de aynı sırada farklı uygulamalar göstermektedir. İlk sırada, ortadaki palmete çerçeve oluşturan bir çapraz palmet üstte uçları birleşerek düğüm yaptıktan sonra iki yana dönerek birer yarım palmet biçiminde sonlanır. Ortadaki palmetin taç kısmından sonra da devam eden dal dönerek alt köşede rumi biçiminde devam etmekte ve ucu tekrar yukarı dönerek palmetle sonlanmaktadır. Palmetin alt kısmındaki dallar yukarı dönerek önce küçük bir rumi, daha sonra üstte rumi şeklinde sonlanarak *palmet-yarım palmet-rumi* kompozisyonu meydana getirir.

Palmet-rumi-lotus; güneydoğu köşe odası kapısının söve ve kemeri üzerindeki şeritte, birbirine kıvrık dallarla bağlanan palmet-lotuslar ile palmetlere çerçeve oluşturan rumilerden meydana gelen palmet-rumi-lotus kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 81a, 82a). Eksendeki sekiz kollu yıldız biçimindeki panoda, ortadaki loptan çıkan dallardan üstte olanlar ikiye ayrılarak rumilerle sonlanmaktadır. Alttan çıkanlar ise yukarı dönerek rumilerle sonlanmaktadır. Lotuslar alttaki loptan çıkan dallardan üstekilerin ucuna çapraz yerleştirilerek palmet oluştururken, alttan çıkan dallar ise altta rumi biçiminde sonlanır ve uçları tekrar içe dönerek yan yana gelen iki palmetle başka bir palmetten oluşan *rumi-palmet-lotus* kompozisyonu oluşturur (Levha 83b).

Üstteki kartuşlarda, ortadaki düğüm ya da loptan çıkan üstteki iki dalın ucundaki çapraz yerleştirilmiş palmetler arasında küçük bir palmet yer almaktadır. Alttan çıkan dalların ucundaki rumiler, çapraz palmetlerin alt uçları ile birleşerek ikiye ayrılmaktadır. Altta iki tarafta ters yerleştirilmiş sırt sırta birer lotusun uçlarının birleşip küçük bir palmet oluşturduğu *palmet-rumi-lotus* kompozisyonu vardır (Levha 83a).

Kemerin ortasında, kıvrık dalların iç içe geçmesiyle oluşan palmet, taç kısmının altından iki yana çıkan rumiler görülmektedir. Harflerin üst kısmında yine kıvrık dalların ucunda lotuslar ile aşağıda bir palmetten oluşan *palmet--rumi-lotus* kompozisyonu vardır (Levha 82b).

7.2.3. FİGÜRLÜ KOMPOZİSYONLAR

Güvercin; portal mukarnaslarının sekizinci sırasında, eksenin batısındaki nişin içinde yer alan iki yana açık ayaklarının ortasından yelpaze biçiminde kuyruğu sarkan, kanatları açık ve başı ayrıntılı işlenmemiş bir kuş figürü (güvercin) yer almaktadır (Levha 72b).

7.2.4. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Genişletilmiş dikdörtgen-palmet; dıştan birinci şeritte, kısa kenarları beşgenlerle genişletilmiş dikdörtgenlerin birbirine geçmesiyle okuçları ile aralarda uzun kenarları üçgenlerle *genişletilmiş dikdörtgen*ler, yanlarda ise çapraz yerleştirilmiş yarım altıgenlerle oluşan okucu kompozisyonlu geometrik süsleme görülür. Genişletilmiş dikdörtgenlerin ekseninde, üçgenlere bakan iki *palmet*in saplarının birleşmesiyle ortada oluşan baklavaların yatay eksenlerinden çıkan dallar iki yandaki okuçlarının içine girerek, beşgen biçimindeki her kolunda görülen yedi dilimli palmetlerin ucuna saplanmaktadır. Palmet saplarının birleşmesiyle merkezde üçgen oluşmaktadır. Yarım altıgenler içinde ise, ok uçlarının içindeki palmetlerin ucundan çıkan dalların saplarını meydana getiren palmetler yer almaktadır (Levha 68a).

Yarım altı kollu yıldız-palmet; güneybatı köşe odasının kapısını dıştan kuşatan ikinci şeritte yarım altı kollu yıldızdan oluşan geometrik süsleme, üstte köşelerin altında birer palmet, üstte ise yarım altı kollu yıldızlar üzerinde birer palmet ile aralarda yedi dilimli palmetlerden oluşan karışık süsleme yer almaktadır (Levha 86b).

Dışbükey yay-palmet; portali dıştan kuşatan üçüncü şeritte, üç ince silmeli dış bükey yayların oluşturduğu stilize palmet biçimli çerçeveler içinde, iki yandan gelen sapların birleşmesiyle oluşan dokuz dilimli palmetlerin üst yan yaprakları yukarı doğru devam eder. Çerçeveler arasında kalan boşluklarda birer palmet oluşturduktan sonra üstteki iç bükey boşluklarda birer rumi ile sonlanan dış bükey yay-palmet kompozisyonlu karışık süsleme görülmektedir (Levha 69a). Portalin iç köşelerindeki sütunceye çerçeve oluşturan kaval silmenin üzerinde, dış bükey yayların farklı açılarla birbirlerini kesmesiyle oluşan stilize palmet motifleriyle *dış bükey yay-stilize palmet*ten oluşan karışık kompozisyon vardır. Sütunceler üzerinde kıvrık dalların kesişmesiyle oluşan baklavaların alt ve üst köşelerinden çıkan sapların ucunda, alttaki ters, üstteki düz birer palmet motifi ile bunları kuşatan kartuş çerçeve yer almaktadır. Bu düzenleme yanlarda kaydırılarak devam etmektedir. Ortadaki baklavalar içinde ise ters palmetlerden oluşan *dış bükey yay-palmet* kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 62, 70a-b).

Sivri kemer-rumi-palmet; portali dıştan kuşatan ikinci şeritte, içe bakan kısımları iki kademeli silmelerle oluşturulmuş iki dilimli kemerli nişlerin tekrarından oluşan süslemeleri, ikinci silmelerin tepede birleşerek oluşturduğu palmetlerin ucundan çıkan dallar çapraz olarak keserek iki yanda beş dilimli yaprak oluşturduktan sonra aşağı dönerek devam etmektedir. İki yandan gelen dalların ortada meydana getirdiği palmetin ucundan çıkan dallar iki yönde yukarı çıkarak bir önceki palmetin taç kısmına birleşen birer rumi ile sonlanmaktadır. Dilimli nişlerin arasında silmelerin çapraz olarak kesişerek yaptığı stilize küçük palmetin taç kısmından çıkan çapraz rumiler diğerlerinden daha büyük ve üst kısımları daha uzun birer palmet, daha önceki ters palmete çerçeve

oluşturduktan sonra küçük palmetle bitmektedir. Burada *sivri kemer-rumi-palmet* kompozisyonlu karışık süsleme vardır (Levha 68b).

Vazo-rumi-palmet; giriş kapısı kemerinin kilit taşında küçük bir vazodan çıkan dokuz dilimli palmet motifi görülmektedir. Palmetin üst yaprakları üzerinde, taç yaprağından çıkan diğer palmetin üzerinde de yedi yapraklı palmet motifi yer almaktadır. Alt kısımda iki yanda palmetlere çerçeve oluşturan birer rumiden oluşan *vazo-rumi-palmet* kompozisyonlu karışık süsleme bulunmaktadır (Levha 73b).

7.2.5. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Yapıda sülüs hatlı yazı kompozisyonları yatay şeritlerde, kemer yüzeylerinde üç dilimli ve kaş kemerli, on iki kollu yıldız ve altıgen panolar içinde birer satır olarak uygulanmıştır.

Portal kavsarasının üzerindeki kaş kemerli (Levha 71b) kavsara köşeliklerindeki oniki kollu yıldız (Levha 72a) ve güneybatı köşe odası kapısının üst kısmındaki üç dilimli kemerli panolarda (Levha 85b, 86b) tek satırlık sülüs hatlı; giriş kapısının kemer köşeliklerindeki düzgün olmayan altıgen panolarda (Levha 73a) ise girift dört satırlık kitabe görülmektedir.

Giriş kapısının üzerindeki yatay dikdörtgen panoda üç satırlık sülüs hatlı girift kitabe görülmektedir (Levha 73a). Güneydoğu ve güneybatı köşe odaları kapılarının üst kısımlarındaki şeritlerde girift hatlı kitabeler vardır (Levha 80b, 81b, 84a-b). Batı revağa açılan güneyden birinci kapının kemer köşeliğinin üzerindeki yatay şeritte istifli kitabe bulunmaktadır (Levha 87b).

Ana eyvanın güney duvarındaki pencerenin kemeri ile sövelerinde sülüs hatlı girift kitabe yer almaktadır (88a-b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıdaki taş süsleme programına baktığımızda, süslemelerin kapılarda yoğunlaştığı dikkati çekmektedir.

Dışta portalde, içte köşe odalarının ve öğrenci odalarının kapılarında süslemeler çok yoğun iken, kemer ve pencereler sadedir ve çok az süsleme vardır.

Süslemeler kapılar üzerinde yoğunlaşırken, süsleme türü olarak bitkisel süslemenin yoğun olarak kullanıldığı, süslemelerin yer aldığı biçimlerden ise şeritlerin yoğun olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Bitkisel süslemelerin yer aldığı şeritlerinin daha çok dikey şeritler oldukları, buradaki düzenlemelerin birbirinden ayrı ve sade olmalarından çok birbiriyle sıkı sıkıya bağlı ve girift olmaları dikkati çekmektedir. Süslemeleri oluşturan palmet, lotus ya da rumilerden biri çıktığında tüm kompozisyonun bozulacağı bir düzenlemeye gidilmiştir. Aynı özellik, güneybatı köşe odası kapısının üzerindeki kitabeli şeritlerin arasındaki kartuşlarda da vardır. Buradaki kartuşları oluşturan palmetlerin birini çıkardığımızda denge bozulmaktadır. Bu da tüm programı etkilemektedir.

Yine kapılar üzerinde üçlü bir düzenleme dikkati çekmektedir. En dıştan başlayarak ele alırsak, portal kavsarasının köşeliklerinde oniki kollu yıldız ile üst kısmındaki palmetten oluşan kartuş, basık kemerli kapının üzengileri ile kilit taşındaki kartuşlar, köşe odaları kapılarının kemer köşelikleri ile bunların üzerinde eksende yer alan bitkisel süslemeli kartuşlar, güneydoğudaki kapının en üstündeki kitabenin iki yanındaki bitkisel süslemeli kartuşlar ile üstte eksende yer alan sekiz kollu yıldız panoda, güneybatıdaki kapının kitabe şeritleri arasındaki üç kartuşta, öğrenci odaları kapılarının kemer köşelikleri ile eksende yer alan palmetlerde üçlü düzenleme dikkati çekmektedir.

Yine yapıdaki ilginç bir özellik, güneybatı köşe odasının kubbeye geçiş elemanı olan tromplarının içini dolduran mukarnasların yüzeylerinde bitkisel süslemenin yer almasıdır.

Portaldeki mukarnasların yüzeyinde gülbezekler ve palmetler, portaldeki nişlerin mukarnasları üzerinde sivri kemerli niş biçimindeki panolarda ve köşe odasının geçişleri içindeki mukarnasların yüzeyindeki sivri kemerli niş biçimindeki panolar içinde de bitkisel süslemeler yer almaktadır.

Basık kemerli giriş kapısının kemer ve söveleri renkli taş süsleme ile bezenmiştir. Tek bir parça gibi bütünlük içinde, içteki köşe odalarının kapılarının kemerleri ve söveleri de bütünlük içinde aynı bitkisel süslemenin kesintisiz tekrarı ile bezelidir.

Bütün bu benzerlikler, yapının taş süsleme programının bu farklılıklar dışında içten dışa, dıştan içe yansımalarını göstermektedir. Bu da bizim yapıdaki süsleme programının bir bütünlük oluşturduğu görüşümüzü desteklemektedir.

Yapıdaki süslemelerin çok yoğun ve girift olmalarına karşın, düzenlemelerinde hiç bir zaman bir karışıklık olmamakta ve gözü yormamaktadır. Çünkü her şerit ya da kartuş arasında bırakılan boşlukla süslemeler arasındaki ilişkiler sınırlandırılmıştır. Aynı zamanda, yüzeyden oldukça taşkın örneklerin yer aldığı bölümlerde bile süslemeler birbirlerinin sınırlarını çiğnememektedirler. Bu özelliğin süslemeleri hem kendi içlerinde, hem de genel düzenlemede bir bütünlüğe-birliğe götürdüğü ileri sürülebilir.

Ayrıca, yapıdaki kitabelerin kapıların üzerindeki yatay şeritlerde, çokgen, dilimli kemer, ya da yıldızların içinde yer alması da ortak özelliktir.

Portal kavsarasının köşeliklerindeki Mühr-ü Süleyman'lar içinde "Allah" ve "Muhammed" yazılarının, güneybatı köşe odasının kapısı üzerindeki iki dilimli kemerlerin içinde de yer alması dikkati çekmektedir.

Geometrik süslemeler portalde, kavsara köşeliklerindeki Mühr-ü Süleymanlar'da, doğu ve batıdaki nişlerin cephelerinde sütunce gövdeleri ile kavsara köşeliklerindeki kabaralarda, içteki köşe odası kapılarında, dıştaki şeritlerde, ana eyvanın güney duvarındaki pencerede yer alan üç panoda; karışık süsleme ise, portalde en dıştaki şeritte, güneydoğu köşe odası kapısının üstünde eksende karşımıza çıkmaktadır.

Figürlü süsleme tek bir yerde, portal kavsarasının mukarnaslarının sekizinci sırasında, eksenin batısındaki sivri kemerli küçük niş içinde kanatları açık bir kuş olarak yer almaktadır. İlginç olan, bunun karşısındaki nişte, bunun simetriği yerine bir çiçeğin bulunmasıdır.

KATALOG NO: 10

II.1.2.5. NİĞDE AK MEDRESE

(Levha 95-121)

1. YAPININ YERİ

Niğde il merkezinde, Aşağı Kayabaşı (Saraban) mahallesi, Ak Medrese sokakta yer almaktadır (Halil Edhem 1936:19; Diez-Aslanapa 1950:166-167; Gabriel 1952:46).

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Adını kuzey cephede bulunan portalde, giriş kapısının üzerinde yer alan kitabenin beyaz mermerinden alan medrese yayınlarda "Medreset-ül Beyza" ve "Ali Bey Medresesi" olarak da geçmektedir (Gabriel 1962:44; Halil Edhem 1966:19; Kuran 1969:217; Sözen 1970:174). Günümüzde halk arasında "Eski Müze" olarak anılmaktadır.

3. YAPININ TARİHİ

Yapının kuzey cephesinde yer alan portaldeki üç satırlık inşa kitabesine göre H.812/M.1409 tarihinde yaptırılmıştır (Diez-Aslanapa 1950:166-167; Kuran 1969:217; Sözen 1970:194).

4. YAPININ BANİSİ

Yapının banisi Karamanoğlu Ali Bey'dir. Doğum ve ölüm tarihi bilinmeyen Ali Bey; Karamanoğlu Alâeddin Bey ile I. Murad'ın kızı Nefise (Melek) Hatun'un oğludur. Babasının öldürülmesinden sonra annesiyle birlikte Bursa'ya götürülmüştür. 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Karaman Beyliği hükümdarlığına getirilen kardeşi Mehmed Bey'e tâbî olarak Niğde Emiri olmuştur (Uzunçarşılı 1988:20).

Ali Bey Niğde Emiri iken 1409 yılında Ak Medrese'yi inşa ettirmiştir. Ali Bey'in Memluk Sultanı Melik Müeyyed Şeyh namına Larende'de kestirdiği ve kendi isminin de geçtiği söylenen gümüş sikkelerinin bulunduğu ileri sürülmektedir (Uzunçarşılı 1988:23).

Ölüm tarihi ve nerede gömüldüğü bilinmemekle birlikte, mezarının Ak Medrese'de olduğu söylenmektedir (Uzunçarşılı 1988: 24).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda süsleme malzemesi olarak kesme taş ve mermer kullanılmıştır. Kesme taş portalde, ana eyvanda, mihrapta, köşe odalarının ve çatıya çıkan kapının üzerinde, avluya açılan alt ve üst kat revaklarının kemer ve cephelerinde (Levha 109a-121); mermer ise sadece portal ve nişinin iç kısımlarında karşımıza çıkmaktadır (Levha 116a-117b).

Süsleme tekniği olarak kabartma, eğri kesim ve delik işi uygulanmıştır.

Kabartma tekniği portalde, dış köşelerdeki sütunce gövde ve başlıklarında, yatay ve dikey şeritlerde, revak kemerleri ile cephelerinde, ana eyvan kemeri ile saçağında; mihrapta, yatay ve dikey şeritlerde, sütunce kaide, gövde ve başlıklarında görülmektedir (Levha 109 a-110 b, 119a-121).

Eğri kesim tekniği portalde, dış köşedeki sütunce gövde ve başlıklarında, yatay ve dikey şeritlerde, nişin doğu ve batı duvarlarındaki nişleri dıştan kuşatan şeritte, batı duvarda nişin üzerinde, kavsaranın altındaki dikey dikdörtgen panoda, basık kemerli kapının kilit taşında, kemer köşeliklerinde, kabaralarda, kavsaranın alt sırasındaki sivri kemerli panolarda; ana eyvanda, kemerin üzerinde ve kemeri üç yönden kuşatan şeritte; köşe odalarının kapıları üzerinde çatıya çıkan kapıların kemer köşeliklerinde; mihrapta yatay ve dikey şeritler ile sütunce kaidelerinde karşımıza çıkmaktadır (Levha 110a-b, 113a, 114b, 115b-116b, 117b-119a). Delik işi ise, kuşatma kemer köşelikleri ile içte kitabenin üzerinde yer alan kabaralarda uygulanmıştır (Levha 112a-b, 117a-b).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme; kuzey cephede eksende yer alan portal, avluya açılan revaklar, ana eyvan, köşe odaları ile çatıya çıkışı sağlayan kapılar ve ana eyvanın güney duvar ekseninde yer alan mihrap üzerinde karşımıza çıkmaktadır (Levha 109a, 118a-121).

Yapının kuzey cephesinde eksende yer alan dışa taşkın ve cepheden yüksek portal, yirmi iki sıra mukarnas kavsaralıdır. Dışta iki yandan birer sütunce, üstten ise dört sıra mukarnasla kuşatılmıştır. Sütuncelerden sonra, ilki sade, diğer üçü süslemeli dört şerit yer almaktadır (Levha 110a).

İç köşelerde, portal kaidesinin üzerinde yer alan dört sıra kademeli ve yukarı doğru incelen kaideli, yivli gövdeli sütuncelerin başlıkları beş sıra mukarnastan oluşmaktadır. Bunların üzerinde dört sıra mukarnaslı ve piramidal külâhlı konsollara oturan şeritlerden dıştaki ve içteki süslemelidir (Levha 110a). Yine konsollara oturan bezeli kuşatma kemerinin (kaş kemerin) tepesinde süslü bir kartuş vardır (Levha 111b).

Portal nişinin doğu ve batı duvarlarında kaide üzerinde başlayan, üç cepheli ve altı sıra mukarnas kavsaralı nişler vardır. Nişler dıştan, bir bezemesiz ikişer şeritle kuşatılmışlardır (Levha 113a, 114b).

Basık kemerli giriş kapısı dıştan iki sade şeritle kuşatılmıştır (Levha 116a). Basık kemerin kilit taşı üzerinde ve köşeliklerinde süsleme, üç satırlık inşa kitabesi (Levha 116a), kitabenin üst köşelerinde süslemeli (Levha 117a-b) birer kabara vardır.

Avlunun doğu ve batısındaki revakların cephelerinde, ilk kat ile saçakta birer yatay, kemer aralarında ise dikey iki süslemeli şerit yer almaktadır (Levha 120a-b). Avlunun kuzey, doğu ve batısındaki revakların, alt katta revak kemerlerinden zemine inen süsleme şeridi, revak kemerlerinin oturduğu payelerden dikey, kemerlerin üzerinden ise yatay olarak geçerek çerçeve oluşturmaktadır. Üst katta da eksendeki kemeri dört yönden kuşatmaktadır (Levha 120a). Avlunun saçaklarında da dört yönde süslemeli şerit görülmektedir.

Ana eyvan, dıştan ilki süslemeli, diğer ikisi bezemesiz üç şeritle kuşatılmıştır (Resim 198). Saçakta süslemeli bir şerit vardır. Üç kademeli eyvan kemerinin orta kademesi de süslemelidir (Levha 119b).

Alt kat köşe odalarının kaş kemerli kapıları dıştan üç bezemesiz şeritle kuşatılmıştır. Bunların üzerindeki üç sıra mukarnaslı konsolların üzeri süslemelidir (Levha 118a-b).

Üst katta çatıya çıkan merdivenlere açılan kapılar dıştan, ikisi bezemesiz üç şeritle kuşatılmıştır. Kaş kemerin köşelikleri de süslemelidir (Levha 119a).

Ana eyvanın güney duvarında eksende yer alan mihrap hafif dışa taşkın ve sekiz sıra mukarnas kavsaralıdır. İki yandan sütuncelerle kuşatılmıştır. Sütunce başlıkları tahrip olmuştur. Daha sonra farklı genişlikte, birinci, ikinci ve beşincisi bezemesiz, üçüncüsü kitabeli, dördüncüsü ise süslemeli beş şeritle kuşatılan mihrabın iç köşelerinde, kaideleri tahrip olmuş sütunceler vardır (Levha 121).

Yapıdaki taş süslemenin üzerinde yer aldığı biçimsel düzenlemeleri, yatay-dikey şeritler, kareye yakın dikdörtgen ve dikdörtgen panolar, aynalı kemerli panolar, sütunce kaide, bilezik, gövde ve başlıkları, kabaralar, kuşatma kemer ve köşelikleri oluşturmaktadır.

Yatay şeritler portalde, üst kısımdaki mukarnas sıralarının altında, revak cephelerinde, ana eyvanın üst kısmında, saçaklarda ve mihrapta görülmektedir. Dikey şeritler portalde yanlarda, portal nişinin içindeki nişlerin iki yanında, revakların cephelerinde, ana eyvanın, üst katta çatıya çıkan merdivenlere açılan kapının ve mihrabın iki yanında bulunmaktadır (Levha 109a, 113a, 114b, 118a-121).

Kareye yakın dikdörtgen panolar, portalin yan nişlerinin üst kısmında (Levha 113a, 114b); dikdörtgen panolar ise kavsaranın alt kısmında doğu ve batıda görülmektedir (Levha 114a, 115b). Aynalı kemerli küçük panolar kavsaranın en alt sırasında yer almaktadır (Levha 116a). Kabaralar portalde, kuşatma kemer köşeliklerinde ve basık kemerli kapının üzerindeki kitabenin üst köşelerinde görülmektedir (Levha 112a-b, 117a-b).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel, karışık ve yazı olmak üzere dört tür süsleme uygulanmıştır.

Geometrik süsleme portalde; kuşatma kemerini üç yönden kuşatan yatay ve dikey şeritlerde (birinci ve ikinci şeritler), kuşatma kemerinin üzerinde, kuşatma kemeri köşeliğinde (Levha 111a-b), köşeliğin doğusundaki kabarada (Levha 112a), portal nişinin doğu ve batısındaki nişlerin üzerindeki kareye yakın dikdörtgen panolarda (Levha 113b-114a, 115a), doğudaki kavsaranın altındaki yatay dikdörtgen panoda (Levha 114a), kitabenin doğu üst köşesindeki kabarada (Levha 117a) karşımıza çıkmaktadır.

Avlunun doğu ve batı revaklarının kemerleri ile yatay ve dikey şeritlerde; ana eyvan kemerinde (Levha 120 a-b), üst katta çatıya çıkan merdivenlere açılan kapıların dış şeridinde yer almaktadır (Levha 119 a-b). Mihrapta, dıştaki sütuncelerin bilezik ve gövdelerinde, içteki sütuncelerin gövdelerinde bulunmaktadır (Levha 121).

Bitkisel süsleme, portali üç yönden kuşatan ikinci, üçüncü ve dördüncü şeritlerde (Levha 110a), kuşatma kemerinin tepesinde (Levha 111b); yan nişleri dıştan kuşatan birinci şerit ile sütuncelerin başlıklarında (Levha 113a, 114b), batıda kavsaranın altındaki yatay dikdörtgen panoda (Levha 115a); basık kemerli kapının kilit taşında (Levha 116b), kemer köşeliklerinde (Levha 116a), kavsaranın alt sırasındaki aynalı kemerli küçük panolarda (Resim 191) ve kitabenin batı üst köşesindeki kabarada görülmektedir (Levha 116a). Ana eyvanı dıştan kuşatan ilk şeritte ve kemerin kilit taşı üzerinde (Levha 119b), alt kat köşe odalarının kapılarının üzerindeki konsolların üzerinde (Levha 118a-b), üst katta çatıya çıkan merdivenlere açılan kapının kemer köşeliklerinde (Levha 119a) yer

almaktadır. Mihrapta, dıştan dördüncü şeritte ve sütunce başlıklarında görülmektedir (Levha 121).

Karışık süsleme portalde, dıştaki sütunceler ile doğu ve batı duvarlardaki nişlerin iç köşelerindeki sütuncelerin gövdelerinde (Levha 110a) ve kitabenin batı üst köşesindeki kabarada karşımıza çıkmaktadır (Levha 117b).

Yazı ise kapının üzerinde bulunmaktadır (Levha 116a).

Portal kuşatma kemerinin üzerindeki ve ana eyvan kemeri üzerindeki bitkisel süslemeler farklı olmalarına rağmen, bulundukları yer ve biçimleri açısından benzemektedirler (Levha 111b, 119b).

Yapıda biçimsel düzenlemeler ve mimari ögeler açısından simetrik özellikler görülürken, süslemeler açısından farklılıklar dikkat çekicidir. Özellikle portalde, dıştan başlarsak, sütunce gövdelerinin alt kısmında karışık, üst kısmında geometrik süsleme görülmektedir (Levha 110a-b). Sütunce başlıklarından doğudaki geometrik, batıdaki bitkisel bezemelidir. Kemer köşeliklerindeki kabaralarda, içteki nişlerde kabaraların altındaki yatay dikdörtgen panolarda da aynı düzenleme dikkat çekicidir. Kapının üzerindeki kabaralardan doğudaki geometrik, batıdaki karışık süslemelidir. Portalde, iki yandaki belli ögelerde yapılan bu farklılık, kapının kemer köşeliğinde görülür; ayrıca, doğu ve batı köşelerdeki farklı düzenleme de dikkat çekicidir. İçte köşe odalarının kapılarında ve mihrabın iç köşelerindeki sütunce başlıklarında görülen bitkisel süslemelerin de kompozisyon açısından farklı olmaları, yapıdaki ikili düzenlemeyi desteklemektedir.

Tüm bu özellikler, yapının genelinde süslemelerin belli bir programa göre yapıldığını göstermesi açısından önemlidir. Yine yapıda portalin kuşatma kemerinin ve giriş kapısının kilit taşlarında, ana eyvan kemerinin üzerindeki kartuşlarda ekseni belirtmeleri açısından

benzerlik görülmektedir. Ayrıca, doğu ve batı köşe odalarının kapılarındaki süslemeleri de buna dahil edebiliriz.

Sonuç olarak; süslemelerin konumları, biçimsel düzenlemeleri ve seçilen süsleme türleri yapıda süslemelerin belli bir program dahilinde gerçekleştirilmiş olduğunu göstermektedir.

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapının portali, köşe odalarının kapıları ve çatıya çıkış kapısı, ana eyvan, revaklar ve mihrabındaki geometrik kompozisyonları baklava, altıgen, daraltılmış altıgen, altı kollu yıldız, sekiz kollu yıldız, tekli zencerek ve zigzag; bitkisel kompozisyonları rumi, yarım palmet, rumi-palmet, palmet-lotus, rumi-yarım palmet-palmet, rumi-palmet-lotus; karışık kompozisyonları dışbükey yay-palmet, sekiz kollu yıldız-rumi-palmet; yazıyı ise sülüs hatlı kitabeler oluşturmaktadır.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Baklava; portalde, kuşatma kemerini kuşatan şeritlerden birincisi ile kemerin birinci kademesinde, çatıya çıkan merdivenlere açılan kapıyı dıştan kuşatan birinci şeritte ve revaklardaki tekli zencerek şeritlerden dikey olanların arasında; iki kırık çizginin belli açılarla kesişmesiyle aralarda oluşan baklavaların tekrarından meydana gelen kompozisyon yer almaktadır (Levha 112b, 119a, 120a).

Altıgen; portali dıştan kuşatan sütunların gövdelerinin üst kısımları ile portal nişinin doğusundaki panolardan büyük olanında; dikey ve çapraz dışbükey yayların kesişmesiyle altıgenler ile aralarda okuçlarından meydana gelen kompozisyon görülmektedir (Levha 110b, 113b).

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Daraltılmış altıgen; portalde batıdaki nişin üzerindeki panoda; dikey, yatay ve zigzag yerleştirilmiş kırık çizgilerin kesişmesiyle dikey-yatay *daraltılmış altıgen* kompozisyonu görülmektedir (Levha 101, 115a).

Altı kollu yıldız; kırık çizgilerin kesişerek merkezde altı kollu yıldız, aralarda ise düzgün olmayan altıgenler oluşturduğu kompozisyonun hakim ögesidir (Levha 112a, 117a). Doğudaki nişin üzerindeki dikdörtgen panoda ise, altıgenlerin kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız; aralarda altıgenlerden oluşan düzenlemeye çerçeve yapan altıgenden meydana gelen *altı kollu yıldız* kompozisyonu vardır (Levha 102, 114a).

Sekiz kollu yıldız; kuşatma kemerinin doğu köşeliğindeki kabara üzerinde kırık çizgilerin merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda ise altıgenler meydana getirdiği kompozisyona, merkezde yer alan *sekiz kollu yıldız* ismini vermektedir (Levha 112a). Mihrapta, dıştaki sütunce gövdesinde; kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda ise düzgün olmayan altıgenler ile beş kollu yıldızlardan oluşan kompozisyonun hakim ögesi yine *sekiz kollu yıldız*dır (Levha 108, 121).

Tekli zencerek; portalde, kuşatma kemerini kuşatan şeritlerden ikincisinde, kuşatma kemerinin birinci kademesinde (Levha 111a-b), ana eyvan kemerinde (Levha 119b), revak kemerlerinde ve kemerleri kuşatan şeritler ile saçaklardaki şeritlerde (Levha 120a-b); iki kaval silmenin belli aralıklarla kesişmesiyle oluşan tekli zencerek kompozisyonu yer almaktadır. Mihrapta, dışdaki sütuncelerin bileziklerinde, iki spiralin belli aralıklarla kesişmesiyle meydana gelen *tekli zencerek* görülmektedir (Levha 121).

Zigzag; mihrapta, içteki sütuncelerin gövdelerinde; kırık çizgilerle oluşan beşli zigzagların yatay olarak tekrarından meydana gelen zigzag kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 108, 121).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Rumi; portali kuşatan ikinci şeritte, kıvrık dalların belli aralıklarla yanlarda ikiye ayrıldıktan sonra dönerek kesişmesiyle oluşan yüzeylerde, dalların ucundan çıkan katmerli yapraklı rumilerin düz-ters şekilde dönüşümlü tekrarından meydana gelen rumi kompozisyonu (Levha 95, 110a) görülmektedir. Üçüncü şeritte, iki kıvrık dalın kesişmesiyle aralarda oluşan oval boşluklara dallardan çıkan rumilerin yerleştirilmesiyle oluşan rumi kompozisyonu dikkati çekmektedir. Kuşatma kemeri köşeliğini çerçeveleyen dıştan birinci şeritte, kıvrık daldan çıkan kısa katmerli yapraklı rumilerin dalın boş olan tarafına düz-ters olarak yerleştirilmesinden meydana gelen rumi kompozisyonu (Levha 111b) yer almaktadır.

Yarım palmet; portalin iç duvarlarındaki nişleri kuşatan şeritlerde, birinin ucu diğerinin sapını oluşturan kıvrık dal olarak birbirini kesen üç katmerli uzun yarım palmet ile iki katmerli kısa yarım palmetin düz-ters olarak dönüşümlü tekrarından oluşan yarım palmetler üst köşede birleşerek bir palmet meydana getirmektedir (Levha 100, 113a, 114b).

Rumi-palmet; kuşatma kemerinin tepesindeki kartuşa düğümden çıkan iki yaprak üzerindeki çapraz yerleştirilen iki ruminin çerçeve oluşturduğu ters palmet ve rumilerin birleşen uçlarının sap oluşturduğu küçük bir palmetin taç ya da tepe yaprağını meydana getirdiği büyük palmetten oluşan rumi-palmet kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 96, 111b). Batı kemer köşeliğindeki kabarada; rumilerin uçlarının birleşerek sap oluşturduğu ters palmetlerin ucundaki loptan çıkarak yanlara devam eden dalların ucundaki rumilerin çapraz yerleştirilmesinden meydana gelen palmetlerden oluşan *rumi-palmet* kompozisyonu yer almaktadır (Levha 112b). Portalin doğu ve batısındaki nişlerin dış köşelerindeki başlıklarında; iki palmetin uçlarından çıkan rumilerin birleşerek dışa dönmesiyle meydana gelen *rumi-palmet* kompozisyonu dikkati çekmektedir (Levha 110b).

Ana eyvan kemerinin üzerindeki sivri kemerler ile kemerin tepe noktasında bir palmet ve nişin içinde altta ters bir palmet ile yanlardaki rumilerin birleşerek sap oluşturduğu bir palmetle sonlanan *rumi-palmet* kompozisyonu vardır (Levha 107, 119b).

Mihrabın iç köşesindeki sütunce başlıklarından batıdakinde; yanlardan gelen kıvrık dallar ortada, uçları üstte birleşerek sap oluşturan birer rumiden meydana gelen *rumi-palmet* kompozisyonu; doğudaki başlıkta ise, kıvrık dallarla birbirine bağlanan rumilerin üstte ters palmetlere sap oluşturduğu *rumi-palmet* kompozisyonu görülmektedir (Levha 108, 121).

Rumi-palmet-yarım palmet; basık kemerli kapının kilit taşında, ilk kemer köşeliklerinde, alttaki iki ruminin sapı ortadaki lopa girerek, üstten çapraz iki rumi olarak çıkmaktadır. Rumilerin alt yapraklarının aşağıya dönerek lopu kuşatmasıyla ters palmet oluşmaktadır. Üst yaprakları ise ikiye ayrılır. İçe dönen uçlar birbirine karşılıklı birer yatay palmetle biter. Palmetlerin aşağıdaki yaprakları birleşerek ters palmetin, üstteki yaprakları birleşerek üstteki palmetlerin sapını meydana getirirler. Palmetin yan yapraklarından çıkan ince dal aşağı kıvrılarak birer küçük rumiyle sonlanır (Levha 116b).

Basık kemerli kapının köşeliğinde; köşelere çapraz olarak yerleştirilmiş birer büyük ruminin üst uçları birleşerek köşeyi belirleyen bir palmetle biter. Rumilerin alt uçları, biri üstte, diğeri alt köşede birer rumi ile sonlanır. Batıdaki de kıvrılarak, doğudaki ucu kıvrımlı bir rumiyle biten yarım palmetle sonlanmaktadır. Ortadaki palmetin sapını oluşturan kıvrık dalların uçlarından çıktığı, doğudaki ters ve batıdaki düz ince-uzun yapraklı palmetlerin diğer yapraklarından çıkan kıvrık dallardan doğudaki rumiyle, batıdaki ucunda küçük bir rumi bulunan rumiyle bitmektedir (Levha 103, 116a).

Palmetlerin saplarından çıkan kıvrık dallardan doğudaki bir yarım palmetten sonra ikiye ayrılır. Batıya çıkan kıvrık dal küçük bir rumiyle biter. Diğer dal devam ederek çapraz köşede, ortadaki ters palmete çerçeve oluşturan çapraz rumilerden doğudakinin

sapını meydana getirmektedir. Çapraz rumilerin uçları birleşerek köşede bir palmetle sonlanmaktadır. Batıdaki ruminin diğer ucu üstte yarım palmetle bitmektedir. Çapraz rumi sapından çıkan dal alt köşede küçük bir ruminin ucundaki daha büyük bir rumiyle sonlanırken; ters palmetin sapından çıkan kıvrık dallar ve çapraz rumileri iki yandan kuşatan birer yarım palmetten sonra kıvrılarak çapraz rumilerin saplarını kestikten sonra doğudaki daldan çıkan palmete batıdaki saplanarak tamamlanmaktadır (Levha 116a).

Batıdaki ince-uzun palmetin sapından çıkan dal diğerinden farklı olarak ikiye ayrılmaktadır. Alttaki dal kıvrılarak ucu rumiyle biten bir rumiyle sonlanırken, diğer dal çapraz köşede üstteki düğüme çerçeve oluşturan çapraz rumilerden batıdakinin ucuyla birleşmektedir. Rumiler üstte birleşerek, diğer köşeden farklı olarak üç yapraklı bir palmetle sonlanmaktadır. Batıdaki çapraz ruminin diğer ucu aşağı köşede kıvrım yaparak bir rumiyle sonlanır. Çapraz rumilerin sapları aşağıda çapraz kesişerek bir düğüm yaptıktan sonra kıvrılarak iki yana döner, doğudaki dal ikiye ayrılır, doğuya devam eden dal yarım palmetle sonlanır. Diğer dal ile, düğümden çıkan dalın ucundaki rumiler altta ve üstte birleşerek düğüme çerçeve oluşturduktan ve çapraz rumilerin çerçeve yaptığı düğümü meydana getirdikten sonra iki yana dönerek yandaki yarım palmetle, üstteki ise ucunda rumi olan yarım palmetle tamamlanan düzenleme *rumi-yarım palmet-palmet* kompozisyonlu bitkisel süslemeden oluşmaktadır (Levha 103, 116a).

Portal kavsarası altındaki mukarnasların arasında; alt kısımlardaki loplardan çıkan dalların uçlarındaki yarım palmetlerin uçları birleşerek düğüm yaptıktan sonra, iki yana dönerek rumilere sap oluşturmaktadır. Rumilerin aşağı kıvrılan uçları, mukarnasların altındaki lopların altında düğüm yaptıktan sonra lopa saplanmaktadır. Diğer uçlar ise birleşerek üstte bir palmet oluşturmaktadır. Palmetin ucundan çıkan dalların yanlardan aşağıya dönerek ters birer rumi ile sonlandığı düzenleme; *rumi-yarım palmet-palmet* kompozisyonlu bitkisel süslemeden meydana gelmektedir (Levha 116a).

Batıda, kavsaranın altındaki yatay dikdörtgen panoda, çapraz yerleştirilen iki ruminin alt uçları birleşerek oluşturdukları palmetin çerçeve yaptığı lopdan çıkan alt ve üstteki kıvrık dalın ucundaki rumiler tekrar lopa girmektedir. Rumilerin diğer uçlarından çıkan dallar iki yandan gelerek ortada birleşip palmete sap oluşturmaktadır. Palmetin yaprağından çıkan dallar iki yanda, uçları rumilerle biten yarım palmetlerle sonlanmaktadır. Yanlarda düğümü kuşatan çapraz rumileri çeviren kıvrık dallar üç dilimli kemer biçimindedir ve kemerin kilit taşında bir palmet yer almaktadır (Levha 102, 115b).

Ana eyvanı dıştan kuşatan birinci şeritte, kıvrılarak ortada birleşen kıvrık dallardan çıkan rumilerin birleşerek oluşturdukları üstteki palmetin yan yaprakları üstte, yandakilerle uçları birleşen yarım palmetlerle bitmektedir. Ters palmetin tepe yaprağından çıkan birer rumi kıvrılarak diğer yandan gelen rumilerle birleşir ve yanlarda lop oluşturur (Levha 107, 119b).

Ana eyvanın doğusundaki odanın kapısı üzerinde, altta sapları birleşen çapraz iki ruminin yan yapraklarından aşağıdaki, köşede katmerli ve büyük bir ruminin sapını meydana getirmektedir. Ruminin alt ucu köşede dik küçük bir palmetle, üstteki ucu içe kıvrılarak köşedeki ucu küçük bir rumiyle biten diğer bir rumiyle sonlanmaktadır. Çapraz ruminin alt yapraklarındaki ruminin kısa ucu içte yukarı dönerek, çapraz rumilerin çerçeve oluşturduğu lopa saplanmaktadır. Çapraz rumilerin diğer uçları üstte birleşerek tepedeki palmete sap oluşturur. Palmetin rumi biçimindeki alt yapraklarının içe bakan uçları içe dönerek ortadaki lopa saplanmaktadır. Palmetin sapından çıkan ve aşağıya devam eden dalları, palmetin rumi biçimli alt yapraklarının altında birer rumiyle sonlanmaktadır (Levha 104, 118b).

Batıdaki odanın kapısının üzerinde; eksende üstte yer alan palmete sap oluşturan çapraz yerleştirilmiş rumilerin alt ucundan birer rumi çıkmaktadır. Kenarlarda kıvrım yapan rumilerin ucundan çıkan küçük bir rumiyle biten rumiler vardır. Üstteki palmetin altından iki yana dönen dalların ucundaki rumilerin alt uçları rumiyle biter. Ruminin

arasından çıkan dallar çapraz rumilerin oluşturduğu boşlukta birleşerek düğüm yaptıktan sonra alttaki rumilerin ucuyla birleşerek sonlanan *rumi-palmet* kompozisyonu yer almaktadır (Levha 105, 118a).

Çatıya çıkan merdivenin kapısının kemer köşeliğinde; kemerin alt kısmından çıkan palmetler tepede birleşerek bir palmet oluşturmaktadır. Palmetin tepe yaprağından çıkan iki dal kıvrılarak birer rumi ile biter. Ruminin ucundan çıkan dal içe dönerek bir rumi ile sonlanır. Ruminin diğer ucu köşede dönerek bir palmet oluşturur. Palmetin ucundan çıkan dal aşağıda ikiye ayrılır ve birer rumi ile biter (Levha 106, 119a).

Palmet-lotus; mihrabın dördüncü şeridinde; kıvrık dallarla birbirine bağlanan palmetler ile lotuslardan meydana gelen düzenlemede lotuslar palmetlere çerçeve oluşturmaktadır. Palmetlerin ucundan çıkan dalların lotusların yapraklarıyla kesişmesi ve diğer yandan gelenle birleşmesi sonucunda, lotusun tepe yaprağını meydana getiren palmet-lotus kompozisyonu oluşmaktadır (Levha 108, 121).

7.2.3. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Sekiz kollu yıldız-palmet-rumi; portalde, kitabenin üst köşesinde batıdati kabara üzerinde; ortadaki sekiz kollu yıldızdan çıkan dört ters palmet ile palmetlerin arasındaki rumilerin birleşerek oluşturdukları palmetlerin meydana getirdiği sekiz kollu yıldız-palmet-rumi kompozisyonundan oluşan karışık süsleme görülmektedir (Levha 117b).

Dışbükey yay-palmet; portalde, dıştaki sütunce gövdesi ile iki yandaki nişlerin sütunce gövdelerinde, dış bükey kavisli yayların çapraz olarak kesişmesiyle oluşan stilize palmet çerçevelerin içinde yer alan palmetlele biçimlenen dışbükey - palmet kompozisyonundan oluşan karışık süsleme yer almaktadır (Levha 110a, 113a, 114b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süslemenin yer aldığı portal, mihrap, ana eyvan, köşe odaları ve çatıya çıkış kapısı düzenleme ve süsleme programı açısından farklılıklar göstermektedir.

Yapıda en yoğun ve üç farklı süslemeyi barındıran portal kendi içinde oldukça simetriktir. Dış ve iç düzenleme açısından farklılık göstermektedir. Dışta dikey-yatay şeritler üzerinde süslemeler yer alırken, içte kareye yakın dikdörtgen ve dikdörtgen panolar üzerinde süslemeler görülmektedir.

Üç farklı türde süslemenin yer aldığı portalde ağırlığı bitkisel bezeme oluşturmaktadır. Yapıda sadece portalde yer alan karışık süslemelerin sütunce gövdeleri ve batıdaki kabaralar dışında görülmemesi ilginçtir (Levha 109a, 110a, 117b). Bitkisel süslemeden sonra karışık, son olarak da iç kısımlarda geometrik süslemelerin yer alması, kademeli bir geçişi göstermektedir. Bu da bir planlama ve düzenlemenin yapıldığını göstermektedir.

Portalin üstte dört sıra mukarnasla sınırlanması ile, iç köşedeki sütuncenin dört sıra mukarnaslı başlığı arasında da bir ilişki olması mümkündür (Levha 109a-b). Kuşatma kemer köşeliği ile kitabenin üst köşelerinde yer alan kabaralardan doğudakilerin geometrik, batıdakilerin bitkisel ve karışık süslemeli olması yine düzenlemenin ilginç özelliklerinden biridir.

Kuşatma kemeri ile basık kemerli kapının kilit taşında bitkisel süsleme yer almaktadır. Ayrıca, portal dikey olarak ikiye kesildiğinde, iki tarafında birbirine benzer düzenleme fakat ayrı örneklerle süslendiği görülmektedir. Nişin içinde de bu durum devam etmektedir. Portal nişinin doğu ve batı duvarlarında; altta niş, onun üzerinde kareye yakın dikdörtgen pano, kavsara altında da yatay dikdörtgen panonun bulunması simetriye uygunluğu göstermektedir (Levha 111a, 116b, 119b).

Diğer ilginç bir özellik de, batıdaki kabaralar ve yatay dikdörtgen panonun da, doğudakinden farklı olarak bitkisel süslemeli olmasıdır. Bu da portalde, doğu ve batıdaki bazı parçalarda farklı olarak vurgulamak istenmiş olmalıdır (Levha 112b, 115b).

Avluya açılan revakların kemer ve cephe düzenlemeleri birbirinin aynıdır. Eksende alt kattaki revakların süsleme şeritleriyle çerçevelenmiş olmaları, buradaki eyvanları vurgulamak amacıyla yapılmış olmalıdır (Levha 120a-b).

Ana eyvanda düzenleme oldukça sadedir. Kemer ve kemeri kuşatan şeritler ile, kemerin üst kısmındaki bitkisel süslemeli pano, simetrik olarak yerleştirildiğini göstermektedir. Ana eyvanın alt kattaki köşe odalarının kapıları ile üst katta çatıya çıkılan kapı simetrik olarak yerleştirilmişlerdir. Alt kattakiler kaş kemerli, dıştan üç sade şeritle kuşatılarak, üstte üç sıra mukarnaslı bir konsol ve bunun üzerindeki bitkisel süslemeleri ile birbirini tekrarlamaktadır. Fakat süslemelerin kompozisyonları farklıdır (Levha 118a-b).

Üst katta, dışta biri süslemeli üç şerit ile kuşatılmış kaş kemerin köşelikleri de bitkisel süslemelidir (Levha 119a).

Mihrapta süsleme ve düzenleme olarak, diğerlerinden farklı olarak üçüncü şeridinde kitabe yer almaktadır. Mihrap da oldukça simetriktir. Ortadan dikey olarak kesildiğinde, iki taraf da birbirinin aynıdır. Burada da doğu ve batı sütunce başlıkları farklı düzenlemeler göstermektedir (Levha 121).

Yapıda genel hatlarıyla portal ve mihrap birbirine benzemektedir. Dış ve iç köşelerde birer sütunce ile sonlanmaları, yatay-dikey şeritlerle sınırlandırılmış olmaları, nişlerin dikdörtgen biçimi, kavsaraların mukarnas dolgusu ve çift sayılı olması (14 ve 8) benzer özellikleridir. Süslemeleri açısından ise farklılık göstermektedirler. Sütuncelerde portalde karışık süsleme kullanılmış iken mihrapta geometrik süsleme; içteki bitkisel süslemeli şeritle mihrapta palmet-lotus kompozisyonu kullanılmasıyla, portaldeki

kompozisyonlardan ayrılmaktadır. Yine mihrap, bir kitabe şeridinin yer alması ve kuşatma kemerinin bulunmaması ile portalden farklıdır (Levha 121).

Portal kuşatma kemeri, revak kemerleri, cepheleri ve ana eyvan kemerinde yer alan süslemeler birbirinin aynıdır (Levha 111a, 119b, 120a-b). Buna karşılık, portal kuşatma kemeri ile ana eyvanın iki yanındaki köşe odaları ile çatıya açılan kapıda sadece kemer formu olarak benzerlik vardır (Levha 111a, 118a-b).

II.1.3. İMARETLER

KATALOG NO: 11

II.1.3.1. KARAMAN İBRAHİM BEY İMARETİ

(Levha 122-135a-b)

1. YAPININ YERİ

Karaman'da İmaret mahallesinde yer almaktadır.

2.YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

Yapının portalindeki beş satırlık kitabesine göre H. 836/ M. 1432 tarihinde inşa ettirilmiştir (Uzunçarşılı 1937: 56-144).

4. YAPININ BANİSİ

Karamanoğlu II. İbrahim Bey (? - 1464)'dir. İbrahim Bey, Karamanoğlu II. Mehmed Bey'in oğludur. 1424 yılında Beyliğin idaresini ele geçirmiştir. 1464 yılında ölünce *İmaret'e bitişik türbe*ye defnedilmiştir (Uzunçarşılı 1988:27-30). İbrahim Bey'in yaptırdığı diğer yapılar; *Karaman Şeyh Ali Sultan Zaviyesi* (1424-64), *Konya-Şerafeddin Camii* (1441), *Niğde Kubbe Mescidi* (15. yüzyılın ilk yarısı), *Ereğli Ulu Camii* (1424-64), *Anamur Mamuriye Kalesi* (1450)'dir (Gülcan 1983: 125-126).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda malzeme olarak mermer ve kesme taş; süsleme tekniği olarak ise kabartma, eğri kesim ve kakma kullanılmıştır.

Mermer yapıda portali dıştan kuşatan şeritlerde, kuşatma kemerinde, giriş kapısında ve kitabe panosunda; kesme taş ise, kuşatma kemeri köşeliklerinde, ana ve giriş eyvan kemerlerinde, minarede görülmektedir.

Kabartma tekniği, portal, ana ve giriş eyvan kemerleri ile minaredeki tüm süslemelerde; eğri kesim, portaldeki ve minaredeki bitkisel ve karışık süslemede uygulanmıştır (Levha 127a, 132a-b, 134a, 135a). Kakma tekniği ise, minare gövdesindeki karışık süslemede görülmektedir (Levha 134b).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme; kuzey cephede eksende yer alan portalde (Levha 127a), yapının kuzeybatı köşesindeki minarede (Levha 133b), giriş (Levha 132b) ve ana eyvan (Levha 132a) kemerlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Yapının kuzey cephesi ekseninde, hafif dışa taşkın basık kemerli portal dıştan bezemeli iki şeritle kuşatılmıştır. İki kademeli kuşatma kemeri üzerinde de süslemeler görülmektedir (Levha 128a). Kemerin kilit taşında bezemeli kabara ile üzerinde süslemeli bir kartuş yer almaktadır. Süslemeli kuşatma kemeri köşelikleri, dıştan süslemeli bir şeritle çevrilmiştir (Levha 130b, 131a).

Dört sıra mukarnaslı konsollara oturan basık kemerli kapının kemerleri renkli taş geçmelidir. Kemerin kilit taşında bezemeli bir kartuş bulunmaktadır (Levha 129a). Kemer köşelikleri ile beş satırlık inşa kitabesinin satır araları ince şeritlerle çerçevelenmiştir (Levha 129a-b). Basık kemerin oturduğu konsollardan doğudakinin, altta mukarnas sırasının üzerinde bezeli sivri kemerli panolar, üstteki mukarnaslar üzerinde de süslemeler yer almaktadır (Levha 131b).

Yapının kuzeybatı köşesinde yer alan dikdörtgen prizmal kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefeli minarenin gövdesinde bezemeli dört bilezik ile, altta iki süslemeli şerit ile petek kısmında bezeli bir bilezik vardır (Levha 133b-135b).

Ana eyvan kemerini dıştan kuşatan ince şerit ile, giriş eyvanının iki kademeli sivri kemerinin ikinci kademesine çerçeve oluşturan ince şerit bezemelidir. Kemeri dıştan ve içten dolaşan ince şeritte de geometrik süsleme görülmektedir. Kemerin iç yüzünde, ortadaki süslemeli şeride çerçeve oluşturan bezemeli bir şerit dolaşmaktadır (Levha 132a-b, 133a).

Yapıdaki süslemelerin üzerinde yer aldığı biçimsel düzenlemeleri; yatay-dikey şeritler, madalyon ve kartuşlar, kabaralar, kemer köşelikleri ve kemerler, sivri kemerli panolar oluşturmaktadır.

Yatay şeritler portalde kitabenin satır aralarında; dikey şeritler, portali dıştan kuşatan birinci ve ikinci şeritlerde yer alır (Levha 128a, 129a-b). Kabara kuşatma kemerinin kilit

taşında (Levha 131a), madalyon ise kapının basık kemerinin kilit taşında (Levha 130b) görülmektedir. Ayrıca, minarede yatay şeritler yer almaktadır (Levha 134a-b).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel, karışık ve yazı olmak üzere dört farklı süsleme türü ile karşılaşılmaktadır.

Geometrik süslemeler; portalde, dıştaki şeritte, kademeli kuşatma kemeri üzerinde, kemer köşeliklerini çeviren şeritlerde, kapı kemeri köşeliği ile kitabelerin satırlarını çeviren şeritlerde (Levha 128a, 129b); minarede, bileziklerde, gövdede ve üstte şerefe altındaki bölümde (Levha 133b-135a) yer almaktadır Giriş eyvanı ile ana eyvanın kademeli kemerlerini çeviren şeritlerde de geometrik süsleme dikkati çekmektedir (Levha 132 a-133a).

Bitkisel süslemeler; portalde, kuşatma kemeri köşeliğinde (Levha 128b), kemerin kilit taşındaki kabara üzerinde (Levha 131a), kapının basık kemerinin köşeliğinde (Levha 129b-130a), kemerin kilit taşındaki madalyonun alt ve üstünde (Levha 130b), basık kemerin oturduğu konsollardan doğudakilerin alt sırasındaki sivri kemerli panolar içinde karşımıza çıkmaktadır (Levha 131b).

Karışık süsleme; portalde dıştan ikinci şeritte (Levha 128a), kapının basık kemerinin kilit taşındaki madalyonda (Levha 130b); minarede, gövdenin ortasındaki yatay şeritte (Levha 134a-b) bulunmaktadır. Yazı ise; portalde basık kemerli kapının üzerinde (Levha 129a-b) ve minarede petek kısmındaki şeritte (Levha 135b) görülmektedir.

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapıda portal, minare, ana ve giriş eyvan kemerlerinde yer alan süslemelerdeki geometrik kompozisyonları baklava, beş kollu yıldız, altı kollu yıldız, daire, meander, ok ucu, zencerek (tek-çift), zigzag ve halat örgü; bitkisel kompozisyonları, rumi-palmet, hatayî (Bahar dalı); karışık kompozisyonları ise, yarım altı kollu yıldız-palmet, altı kollu yıldız-palmet, üç dilimli kemer-palmet, üç dilimli kemer-vazo-rumi-palmet oluşturmaktadır.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Baklava; ana eyvan kemerini dıştan kuşatan ince şeritte, iki kırık çizginin kesişmesiyle oluşan baklava kompozisyonlu geometrik süsleme vardır (Levha 132a). Minare gövdesinde, iki bilezik arasında renkli taşlarla yapılan *baklava* kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 133b).

Beş kollu yıldız; kapının basık kemerinin oturduğu dört sıra mukarnaslı konsollardan doğudakinin üst kısmında, spirallerin kesişmesiyle merkezde beş kollu yıldız, aralarda dörtgenlerden oluşan kompozisyonun hakim ögesi *beş kollu yıldız*dır (Levha 126, 131b).

Altı kollu yıldız; kuşatma kemerinin kilit taşındaki kabara üzerinde; kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda üçgen, beşgen, altıgen, beş kollu yıldızdan oluşan kompozisyona merkezde yer alan altı kollu yıldız ismini vermektedir (Levha 131a).

Daire; minarede, şerefe altındaki bilezik ile alt kısmında, iç içe geçen dairelerin merkezde oluşturduğu altıgenler ile aralardaki üçgen, dörtgen ve altıgeni çeviren daireden meydana gelen düzenlemelerin hakim ögesini daire oluşturmaktadır (Levha 135a).

Meander; kitabe satırları ve satır araları ile kemer köşeliklerini çeviren ince şeritlerde; kırık çizgilerin çapraz kırılarak içe dönmesi ve tekrar kırılarak çıkmasından oluşan düzenlemenin tekrarından meydana gelen meander kompozisyonu yer almaktadır (Levha 124-125, 129a-b).

Okucu; dıştan ikinci şeritte; kırık çizginin çapraz kırılmalarla devam etmesiyle aralarda yatay "Y" biçiminde okucu motiflerinin tekrarından meydana gelen okucu kompozisyonu görülür (Levha 128a).

Yapıda görülen *zencerek* kompozisyonları tekli ve çiftli olarak iki türde karşımıza çıkmaktadır.

Tekli zencerek; portali dıştan kuşatan şeritte; iki spiralin belli aralıklarla kesişmesiyle aralarda küçük dairelerden oluşan tekli zencerek kompozisyonu görülmektedir (Levha 128a). Buna karşılık, portali dıştan kuşatan ikinci şeritte (Levha 128a) ve giriş eyvanı kemerinin içindeki şeritte (Levha 133a), iki kırık çizginin dönüşümlü olarak birbiriyle kesişmesiyle aralarda oluşan altıgenlerin içinde, altı yapraklı gülbezekler bulunan *tekli zencerek* kompozisyonu dikkati çekmektedir. Minarede ise, alttaki bileziği oluşturan iki kaval silmenin belli aralıklarla kesişmesiyle oluşan *tekli zencerek* kompozisyonu yer almaktadır (Levha 133b). Giriş eyvanı kemerini hem dıştan, hem de içten dolaşan ince şeritte, iki çizginin belli aralıklarla kesişmesiyle meydana gelen *tekli zencerek* kompozisyonu görülmektedir (Levha 133a).

Çiftli zencerek; kuşatma kemeri köşeliklerine çerçeve oluşturan şerit üzerinde ve giriş eyvanı kemerinin iç yüzünde, üç spiralin dönüşümlü olarak kesişmesiyle aralarda iki küçük daireden oluşan çiftli zencerek kompozisyonu yer almaktadır (Levha 128b, 133a).

Zigzag; minarede, şerefe altındaki yatay şeridin altında, kırık çizgilerin yatay olarak kırılarak devam ettirilmesinden meydana gelen yatay zigzag kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 135a).

Halat örgü; minaredeki dört bilezikte; spirallerin yan yana gelerek meydana getirdiği halat örgü kompozisyonu vardır (Levha 134a-135b).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Rumi-palmet; portal kuşatma kemerinin köşeliklerinde; ortada çapraz eksende yer alan loptan çıkan iki dalın ucundaki rumilerin çapraz olarak yerleştirilmesiyle bir palmet oluşmuştur. Rumilerin uçları üstte köşede birleşerek küçük rumilerin çapraz yerleştirilmesiyle küçük bir palmet biçiminde sonlanmaktadır. Rumilerin biçimlendiği ortadaki küçük palmetin ortasındaki loptan üstte ve altta çıkan ikişer kıvrık dal kesişirken, rumilerin çıktığı dal alt ve üst köşelerde rumi şeklinde sonlanmaktadır. Ortada çapraz eksende birbiriyle birleşen dallardan çıkan rumiler çapraz olarak birleşerek bir palmet oluşturmaktadır. Bu köşeliklerde *rumi-palmet* kompozisyonlu bitkisel süsleme hakimdir (Levha 122-123, 128b). Kuşatma kemerinin üzerindeki kabara çerçevesinin üst kısmındaki palmetin alt yapraklarının aşağıda birer rumiyle sonlandığı *rumi-palmet* kompozisyonu vardır (Levha 131a).

Basık kemerli kapının oturduğu konsolların alt sıralarındaki mukarnaslarda altta kıvrık dalların oluşturduğu yürek biçimli çerçevenin içinden çıkan çapraz iki ruminin birleşen ucunun sap oluşturduğu yedi yapraklı palmetin alt yapraklarının aşağı dönerek, çapraz rumilerin çerçeve oluşturduğu düğümde sonlandığı *rumi-palmet* kompozisyonlu bitkisel süsleme bulunmaktadır (Levha 126, 131b).

Hatayi; kapının kemer köşelikleri üzerinde (doğudaki tamamlanmamış), alt köşedeki üçgen saptan çıkarak yukarı doğru devam eden üç daldan oluşan, içteki altı

yapraklı bir çiçek olarak sonlanırken, dıştaki dal yukarıya çıkarak aralarda bir hatayi ile tamamlanmaktadır. Aralarda ince uzun dallar ve belirleyemediğimiz çiçekler yer almaktadır. Orta dallardan, üstte çapraz eksende, ortadaki altı yapraklı göbeği kuşatan altı palmetin yan yapraklarının birleşerek ya da kesişerek oluşturduğu daire formlu hatayi çıkmaktadır. Hatayinin çapraz kollarından alttaki küçük bir palmetle, üstteki köşede üç şakayık ve iki uzun yaprakla bitmektedir. Hatayinin çıktığı daldan yukarıya, aşağıya ve yana doğru çıkan dallarda değişik çiçek ve yapraklar görülmektedir. Yana doğru devam eden daldan önce yukarı çıkan, yandan görülen bir hatayi ile bunun biraz ilerisinde üç kısa daldan sonra tepeden görülen sekiz yapraklı ve göbekli karanfil biçimindeki hatayi yer almaktadır. Hatayiden sonra devam eden daldan çıkan bir kaç dalın ucunda yaprak ve çiçekler yer almaktadır. Köşede iki şakayıkla devam eden dal ince uzun yapraklarla (ya da çiçeklerle) bitmektedir. Kemer köşeliklerindeki süsleme, dallardan çıkan hatayi, şakayık vb. çiçek ve yapraklardan oluşan, adeta bahar dalı biçiminde düzenlenmiş *hatayi* kompozisyonudur (Levha 124, 125, 129b, 130a).

7.2.3. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Yarım altı kollu yıldız-palmet; portalin kademeli kuşatma kemerinin ilk kademesinde, iki kademeli kırık çizginin oluşturduğu yan kolları yuvarlatılmış yarım altı kollu yıldızların tepesinden çıkan stilize palmetlerden meydana gelen yarım altı kollu yıldız-palmet kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 128a).

Altı kollu yıldız-palmet; basık kemerin kilit taşındaki; alt ve üstünde birer palmet bulunan madalyonun içinde, kıvrık dalların merkezde oluşturduğu altı kollu yıldızın kollarından çıkan palmetlerin ucundan çıkan kıvrık dallarla birbirine bağlanan ters palmetlerden oluşan altı kollu yıldız-palmet kompozisyonu yer almaktadır (Levha 130b).

İki dilimli kemer-palmet; minare gövdesinin ikinci bölümünde, iki dilimli kemerlerin tepesinden çıkan palmetlerin oluşturduğu iki dilimli kemer-palmet kompoziyonu görülmektedir (Levha 134b).

Üç dilimli kemer-vazo-rumi-palmet; minare gövdesinin ilk bölümünde, üst kısımda yer alan yatay şeritte; üç dilimli kemerlerin altta düz, üstte ise ters olarak eksenden kaydırılarak yerleştirilmesiyle oluşan zigzag biçimindeki şerit içinde kemerlerin tepesindeki üçgen kaideli, yuvarlak gövdeli, üçgen ağızlı vazodan iki yana kıvrık dallar ile yanlardaki ters vazolardan rumiler çıkar. Vazoyu iki yandan kuşattıktan sonra üstte birleşerek üç yapraklı palmetlere sap oluşturan düzenlemenin yanlarında üç yapraklı rumilerin çıktığı ters vazodan çıkan beş yapraklı ters palmet kompozisyonu yer almaktadır (Levha 134a).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süslemenin yer aldığı, kuzey cephede eksende yer alan portal (Levha 127a), kuzeybatı köşedeki minare (Levha 133b) ve eyvan kemerleri (Levha 132a-b) düzenleme ve süsleme programı açısından farklılık göstermektedir.

Yapıda en yoğun ve üç farklı süslemeyi barındıran portal, süsleme programı olarak düzenli görülmektedir. Hiç boş yer bırakılmadan her bölüm süsleme şeritleriyle kuşatılmıştır. Portalin kendi gibi kemer köşelikleri ve kitabe de çerçeve içine alınmıştır (Levha 127a-b, 129a-b).

Portalin kuşatma kemerinin köşeliklerini kuşatan şeritler hep geometrik süslemelidir. Karışık süslemenin yer aldığı şeritler, portalde ve kuşatma kemerinde ikinci ya da üçüncü olarak son şerit olmaktadır (Levha 128a).

Giriş kapısının basık kemerinin kilit taşındaki madalyonun alt ve üstündeki palmet düzenlemesi, kuşatma kemerinin ortasındaki kabara, palmet düzenlemesine kompozisyon olarak değil de, aynı aks ve kemer üzerinde yer alması nedeniyle benzerlik göstermektedir (Levha 130b-131a).

Kuşatma kemeri köşelikleri ile kapı kemeri köşelikleri de hem boyut, hem de kompozisyon olarak farklılıklar göstermektedir.

Portaldeki geometrik süslemelerin ağırlığını tekli-çiftli zencerek ile meander ve ok ucu motiflerinden oluşan kırık çizgilerle biçimlenmiş kompozisyonlar oluşturmaktadır (Levha 128a).

Yine kuşatma kemeri üzerindeki süsleme şeritlerinin aşağıya kadar inmesi dikkat çekicidir. Bunun, sütuncelerin olmamasından kaynaklandığı ileri sürülebilir (Levha 127a).

Minare gövdesi, geometrik süslemeli bileziklerle her biri farklı yükseklikte üç bölüme ayrılmıştır. Üç bölümde de bileziklerin üstü boş bırakılıp süslemeler üst kısımda kalmıştır. Altta ve üstteki şeritlerde dilimli kemerli karışık süslemeler birbirinin bir ölçüde tekrarı gibi görünürken, üstteki daire kompozisyonu genel programdan farklılık göstermektedir (Levha 133b).

Giriş ve ana eyvandaki düzenlemeler de yine şeritlere dayalı bir anlayıştadır. Böyle olmasının nedeni de; mimari ögenin diğer biçimsel düzenlemelerine göre şeritlerin daha uygun olmasından kaynaklanmaktadır. Portaldeki düzenlemeler ile giriş eyvanı kemerindeki düzenleme birbirine hem süsleme türü, hem de biçimsel olarak benzerlik göstermektedir. Her ikisinde de dışta dolaşan şeritler tek zencerek, kemer iç yüzündeki çift zencerek, kuşatma kemeri köşeliğindeki çift zencerek ile aralarda altıgen boşluklardan oluşan tekli zencerek, portali dıştan kuşatan ikinci şerit ile benzerlik göstermektedir (Levha 128b, 133a).).

Yapıda en yoğun olarak, daha çok şeritler üzerinde geometrik süsleme görülmektedir. Böyle olmasının nedeni ise, geometrik süslemelerin genelde, sınırların dışında başlayıp devam etmesi, en uygun yüzeyin düz satıhlar olması gibi nedenler olabilir.

Bitkisel süslemeler kemer köşeliklerinde ve sivri kemerli birçok palmette yer almaktadır. Bunun nedeni ise, bitkisel süslemelerin, sınırlar içinde başlatılıp bitirilebilecek bir süsleme türü olması, bu tür düzenlemelerde görüntü olarak estetik yanın daha etkileyici oluşu olabilir.

Karışık süsleme ise hem şeritlerde, hem de madalyonda karşımıza çıkmaktadır. Madalyon içinde yer alması, buradaki kompozisyonla ilgili olmaktadır. Genelde bunların içindeki süsleme, merkezde yer alan yıldız ile yıldız kollarından çıkan bitkisel süslemeler şeklinde olmaktadır. Bu tür kompozisyon için de en uygun biçim dairesel olanlardır.

Şeritlerde ise; daha çok boşluk doldurmak amacıyla uygulanmıştır. Geometrik süslemeler arasındaki boşlukları doldurmak amacıyla en uygun süsleme bitkisel olanıdır. Böylece, geometrik süslemeler de vurgulanmış olmaktadır.

Portal, minare, ana ve giriş eyvan kemerler arasında biçimsel ve süsleme olarak çok fazla benzerlik yoktur. Sadece minarede ilk ve ikinci bölümün ilk kademesindeki yıldız kesitli palmet düzenlemesinde genel şema açısından benzerlik kurulabilir. Bunların dışındakilerle çok bağlantı kurulamamaktadır.

Portalde, kuşatma kemerindeki bitkisel süsleme ile kapının kemer köşeliklerindeki bitkisel süsleme gerek kompozisyon, gerekse işçilik ve malzeme olarak farklıdır. Kapının kemer köşeliklerindeki süsleme kompozisyon olarak da çok ilginçtir (Levha 128b, 130a). Düzenleme ve işçilik olarak Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerine ait hiç bir yapıda görülmemektedir. Düzenleme daha sonraları 16.yüzyılda, Osmanlı çini ve kalem işlerinde

görülen bahar dalı kompozisyonlarının taşa uyarlaması olarak görülmektedir. Bu özellik dikkate alındığında, tarih ve dönem olarak Türk süsleme sanatı açısından oldukça önemli bir yer tutacağı kanısındayız.

Sonuç olarak, yapının genelinde süslemelerin belli bir program dahilinde yapıldığını söylemek mümkündür.

II.1.4. DARÜLHÜFFAZLAR

KATALOG NO: 12

II.1.4.1. KONYA HASBEY DARÜLHÜFFAZI

(Levha 136a-139b)

1. YAPININ YERİ

Konya il merkezinde Gazi Alemşah Mahallesi, Hasbey Sokağı'nda yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

Kapısı üzerindeki iki satırlık inşa kitabesine göre, H.824/ M.1421 yılında yaptırılmıştır (Diez-Aslanapa 1950:121).

4. YAPININ BANİSİ

Hacı Hasbey oğlu Mehmed Bey'dir (Diez-Aslanapa 1950:121). Mehmed Bey'in hayatı hakkında elimizde yeterli bilgi bulunmamaktadır. Mehmed Bey darülhüffazın yanına bir mescit, Meram'da ise mescit, darülhüffaz ve hamamdan oluşan bir külliye inşa ettirmiştir (Aslanapa-Diez, 1950:121,142). Ayrıca, Mehmed Bey'in Konya Müzesi'nde Türkçe yazılmış taş vakfiyesi olduğu söylenmektedir (Aslanapa-Diez 1950:121,128, şekil 174).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapının batı cephesinde kaplama, cephede eksenin kuzeyindeki kapıda süsleme malzemesi olarak mermer kaplama kullanılmıştır. Süsleme tekniği olarak ise, kabartma ve eğri kesim uygulanmıştır (Levha 136a-b, 138b).

Cephe ve kapıda en çok kullanılan süsleme tekniği kabartmadır. Cephedeki yatay-dikey şeritlerde ve dikdörtgen panoda, kapıdaki yatay ve dikey şeritlerde, kemerde, köşeliklerdeki süslemelerde kabartma tekniği görülmektedir (Levha 136b-137b, 139a-b). Eğri kesim tekniği; cephede pencerenin üst kısmındaki yatay şerit, bunun kuzeyindeki yatay şerit ile sivri kemerli nişin güneyindeki dikey şerit parçasında, yatay ve dikey şeritlerdeki süsleme dolgularında, kapının kemer köşelikleri ile ortadaki dikey şeritte, kapı kemeri üzerindeki süslemelerde karşımıza çıkmaktadır (Levha 139a-b).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme; batı cephe ile eksenin kuzeyinde yer alan kapıda görülmektedir (Levha 136a, 138b).

Yapının batı cephesi orta bölümü tümüyle, yan kısımlardakinin üst bölümleri dökülmüş farklı genişliklerde dikey-yatay şeritler ve silmelerle hareketlendirilmiştir (Levha 136a). Kuzeydeki oniki şeritten dokuzu geometrik bezemeli, diğerleri bezemesizdir. İlk üç şerit arasında kaval silmeler, diğerleri arasında düz silmelyer yer alır (Levha 136b). Güneyde ise, altısı geometrik, ikisi karışık süslemeli, üçü bezemesiz onbir şerit ve dışta iki kaval silmeyle hareketlendirilmiştir (Levha 137a).

Cephede eksenin kuzeyindeki sivri kemerli çökertme alınlıklı portal, iki yandan beşi süslemeli yedi yeritle kuşatılmıştır. Beş dilimli kemerli kapıdaki şeritlerde bezelidir (Levha 138b-139b). Kapının üzerinde iki satırlık inşa kitabesi vardır (Levha 138b) Satırlar arasında süslemeli yatay bir şerit vardır.

Cephenin güneyindeki dikdörtgen pencerenin üzerindeki üç yatay şeritten ikisi süslemelidir (Levha 137a). Pencerenin altında, güney bölümün iki şeridinin üstteki bezemeli yatay dikdörtgen panoyu alttan kuşattığı görülür (Levha 138a).

Yapının genelinde süslemelerin üzerinde yer aldığı biçimsel düzenlemeleri, yatay-dikey şeritler, dikdörtgen pano ve kemer köşelikleri oluşturmaktadır.

Yatay ve dikey şeritler cephenin kuzey ve güney kısmı ile portal ve kapının iki yanında (Levha 136a); dikdörtgen pano, güney kısımdaki dikdörtgen pencerenin altında (Levha 138a) yer almaktadır. Kemer köşeliği ise beş dilimli kapıda karşımıza çıkmaktadır (Levha 139a).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel, karışık ve yazı olmak üzere dört tür süsleme ile karşılaşılmaktadır.

Geometrik süslemeler; cephenin kuzey kısmındaki birinci, üçüncü, dördüncü, altıncı, yedinci, sekizinci,onuncu, onbirinci ve onikinci şeritlerde yer almaktadır (Levha 136b). Cephenin güney kısmında birinci, dördüncü, altıncı, sekizinci ve onuncu şeritleri ve pencereyi kuşatan dar şerit ile pencere altındaki dikdörtgen panoda bulunmaktadır (Levha 137a-138a). Kapıda ise, dıştan yedinci şeritlerde, kapıyı kuşatan birinci, üçüncü ve dördüncü şeritler ile kitabe sıralarının arasındaki yatay şeritte karşımıza çıkmaktadır (Levha 138b-139b).

Bitkisel süsleme; kapının beş dilimli sivri kemerinin kilit taşında ve sivri kemerli kuşatma kemerinin köşelikleri ile köşeliklerden aşağıya inen dikey şeritlerde görülmektedir (Levha 139a-b). Karışık süsleme ise; cephenin güneyindeki pencerenin üzerindeki ikinci yatay şeritte, bunun kuzeyinde üstte yer alan yatay şerit parçası ile sivri kemerli nişin güneyinde üstte yer alan dikey şerit üzerinde yer almaktadır (Levha 137a).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapının batı cephesi ile portal ve beş dilimli kapısındaki geometrik kompozisyonları; altıgen, altı kollu yıldız, sekiz kollu yıldız, on iki kollu yıldız, zencerek (tekli-çiftli), ok ucu ve yürek düzenlemeleri oluşturmaktadır. Bitkisel kompozisyonları; palmet, rumi-palmet biçimli düzenlemeler meydana getirmektedir. Karışık kompozisyonlar ise; dış bükey yay ile rumi-palmet düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazıyı ise; giriş kapısının üzerindeki iki satırlık sülüs hatlı kitabe oluşturmaktadır.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Altıgen; cephenin kuzeyinde onuncu şerit üzerinde, yatay, dikey ve çapraz yerleştirilen tek yönlü dış bükey yayların kesişmesiyle altıgenlerin ve okuçlarının oluştuğu altıgen kompozisyonlu geometrik süsleme vardır (Levha 136b).

Altı kollu yıldız; kuzey ve güney kısımdaki dördüncü ve onaltıncı şeritler üzerinde; yatay ve çapraz eksenleri üçgenlerle daraltılmış yarım onikigenlerin kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda okucu ve genişletilmiş altıgenlerden oluşan altı kollu yıldız kompozisyonlu geometrik süslemeler bulunmaktadır. Altı kollu yıldızların içinde altı kollu kademeli yıldız ile altı ve sekiz yapraklı gülbezekler yer almaktadır (Levha 136b, 137a-b).

Sekiz kollu yıldız; güneydeki onuncu şerit üzerinde, yatay ve dikey yerleştirilen kaş biçimli yayların düz-ters olarak dönüşümlü tekrarlanması ve kesişmesiyle merkezde oluşan sekiz kollu yıldız, aralarda sekizgen, dörtgen ve düzgün olmayan altıgenlerden oluşan sekiz kollu yıldız kompozisyonlu geometrik süsleme yer almaktadır. Sekiz kollu yıldızlar ile sekizgenlerin içinde sekiz kollu yıldız, gülbezek ve çark-ı felek görülmektedir (Levha 137b).

Oniki kollu yıldız; güneydeki dikdörtgen pencerenin altındaki dikdörtgen panonun üzerinde; kırık çizgilerin yatay, dikey ve çapraz olarak kesişmesiyle merkezde oniki kollu yıldız, aralarda dikdörtgen, beşgen ve daraltılmış altıgenlerin içinde kademeli oniki yapraklı gülbezeklerden oluşan oniki kollu yıldız kompozisyonlu geometrik süsleme vardır (Levha 138a).

Tekli zencerek; cephenin iki kısmının birinci şeridi ile cepheyi alttan dolaşan yatay şeritte, spirallerin kesişmesiyle aralarda tekli zencerek kompozisyonlu geometrik süsleme görülür (Levha 136b). Beş dilimli kapıyı dıştan kuşatan birinci ve üçüncü şeritlerde ise; iki

kırık çizginin belli aralıklarla kesişmesiyle aralarda uzatılmış altıgen ve altıgenlerden oluşan *tekli zencerek* kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır (Levha 136b). Kapının üzerindeki kitabenin satır arasındaki yatay şeritte de, iki kırık çizginin kesişmesinden oluşan *tekli zencerek* kompozisyonu görülmektedir (Levha 139b).

Çiftli zencerek; cephenin kuzey ve güney kısmındaki altıncı, ondördüncü ve güneydeki dikdörtgen pencereyi çeviren şeritlerde, üç spiralin kesişmesiyle aralarda yuvarlaklardan oluşan çiftli zencerek kompozisyonlu geometrik süsleme görülmektedir (Levha 136b, 138a). Güneydeki sekizinci ve onikinci şeritlerde de; üç kırık çizginin kesişmesiyle aralarda üçgen boşlukların kaldığı *çiftli zencerek* kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 137b).

Okucu; kuzeydeki sekizinci ve onikinci şeritlerde, bir kırık çizginin (çapraz) belli eğim ve aralıklarla kırılarak ilerlemesiyle oluşan düz-ters *okucu* kompozisyonlu geometrik süsleme vardır (Levha 136b).

Yürek; portalde, dıştan yedinci dikey şeritte, üç spiralin kesişmesiyle düz-ters motiflerden oluşan *yürek* kompozisyonlu geometrik süsleme yer almaktadır (Levha 138b).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Palmet; kapının beş dilimli sivri kemerinin kilit taşının sapını oluşturduğu üç yapraklı palmetten oluşan bitkisel süsleme vardır (Levha 139a).

Rumi: üstteki dört yapraklı rumiden çıkan dal aşağı inerek altta çapraz rumi ile, bunun üst kısmında tekrar rumi oluşturduktan sonra ruminin ucundan çıkan ince dal kıvrılarak üstte küçük bir rumi ile sonlanmaktadır (Levha 139b).

Rumi-palmet; kapıdaki ikinci şeritlerde, uçları bir sonraki ruminin sapını oluşturan rumilerin kıvrılarak kesiştiği düzenlemede, ruminin diğer ucundan çıkan kıvrık dalın ucundaki rumilerin diğerleriyle kesişerek yanlarda sonlanmasından oluşan *rumi* kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 139a-b). Dikey şeritlerin birleştiği köşeliklerde ise alt kısımda, içteki dal ince uzun bir palmet biçiminde yukarı doğru yükselirken, dıştaki dal ikiye ayrılır. Alt dal içe dönerek, yaprak uçları düğüm şeklinde sonlanan bir rumi olarak biterken, içteki dal yukarı çıkarak ikiye ayrılmaktadır. Alt dal içe dönerek uçları yukarı bakan bir rumi ile, üstteki ruminin ucundan çıkan kıvrık dal ise köşede üstte volütlü dört yapraklı bir rumi ile sonlanmaktadır. Dıştaki şeritte üsteki dal içe ve yukarıya dönerek çapraz bir rumi, ruminin ucundan çıkan küçük ruminin altından çıkan dal ise dönerek çapraz yerleştirilen büyük ruminin sapını oluşturduktan sonra yukarı dönerek üstte bir rumi olarak sonlanmaktadır (Levha 139a).

7.2.3. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Kapının üzerindeki yatay dikdörtgen panonun içinde, satır aralarını geometrik süslemeli şeritlerin oluşturduğu iki satırlık sülüs hatlı kitabe görülmektedir (Levha 138b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süslemenin yer aldığı, batı cephede ve cephenin kuzeyindeki portal ve beş dilimli giriş kapısı, düzenleme ve süsleme programı açısından farklılıklar göstermektedir.

Cephe kendi içinde dört kısımdan oluşmaktadır. Kuzeyden sivri kemerli portale kadar olan birinci kısım; sivri kemerli çökertme alınlıklı portal ve beş dilimli kemerli giriş kapısı ikinci kısım; dikdörtgen pencere ile üzerindeki sivri kemerli niş üçüncü kısım ve pencere ile cephenin sonuna kadar olan güney kısım dördüncü kısım olmak üzere.

Cephenin genelinde yatay ve dikey şeritler ile geometrik süslemeler hakimken, üçüncü kısım olan dikdörtgen pencerenin altındaki dikdörtgen pano ile üzerinde karışık süslemeler, beş dilimli kemerli kapıyı kuşatan, cephede geometrik-bitkisel süslemenin tek görüldüğü ve kemer köşeliğinin olduğu tek yer olması açısından ikinci ve üçüncü kısımlar hem diğer kısımlardan, hem de birbirlerinden ayrılırlar. Birinci kısımda, ortadaki (onuncu) şerit aşağı doğru daralırken, dördüncü kısımda ortadaki (onuncu) şeridin yukarı doğru daralması, süsleme kompozisyonları ve çerçevelerindeki kompozisyonlar ile ayrılırken, iki kısmın diğer düzenleme ve kompozisyonları birbirinin aynıdır.

KATALOG NO: 13

II.1.4.2. MERAM HASBEY DARÜLHÜFFAZI

(Levha 140a-142b)

1. YAPININ YERİ

Konya'da, Meram'da bulunan hamamın batısında, mescidin doğusunda yer almaktadır.

2.YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

Yapının, mescit ve hamam gibi 1424 tarihinde yapılmış olduğu öne sürülmektedir (Diez-Aslanapa 1950:129).

4. YAPININ BANİSİ

Hacı Hasbey oğlu Mehmed Bey'dir (Bkz. Katalog No: 12).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda malzeme olarak sarı kesme taş, teknik olarak ise kabartma tekniği kullanılmıştır (Levha 140a-b).

Kabartma portalde, dıştan birinci ve ikinci şeritler ile iç köşelerdeki sütunce gövdelerinde karşımıza çıkmaktadır (Levha 141a-b).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapının doğu cephesinin kuzey köşesindeki portal (Levha 140a) dıştan birincisi bezemesiz üç şeritle kuşatılmıştır. İç köşelerdeki "U" kaideli zar başlıklı sütunceler üzerinde, sivri tonozlu kavsaranın sivri kuşatma kemeri yer almaktadır. İçte ise dikdörtgen bir kapı ile üzerinde sivri kemerli bir pencere görülmektedir (Levha 140a).

Süslemeler farklı genişlikte yatay-dikey şeritler ile sütunce gövdeleri üzerine yerleştirilmişlerdir (Levha 141a-b).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda yalnız geometrik süsleme yer almaktadır. Portali dıştan kuşatan ikinci ve üçüncü şeritler ile iç köşelerdeki sütunce gövdelerinde geometrik süsleme görülmektedir (Levha 141a).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapının portalinde yarım altı kollu yıldız, sekiz kollu yıldız ve zigzag olmak üzere üç geometrik kompozisyonla karşılaşılmaktadır.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Yarım altı kollu yıldız; portaldeki birinci şeritte; iki kademeli kırık çizginin belli açılarla kırılmasıyla oluşan yarım altı kollu yıldızların tekrarından oluşan geometrik süsleme görülmektedir (Levha 141a-b).

Sekiz kollu yıldız; portaldeki ikinci şeritte, kırık çizgilerin kesişmesiyle ortada sekiz kollu yıldız, aralarda üçgen, dörtgen, düzgün olmayan dörtgen ve altıgenlerden oluşan sekiz kollu yıldız kompozisyonlu geometrik süsleme vardır (Levha 142a).

Zigzag; sütunce gövdelerinde, kırık çizgilerin tekrarından oluşan dikey zigzag kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır (Levha 142b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapının doğu cephesinde kuzeydeki sivri tonoz kavsaralı portal, düzenleme ve süsleme açısından oldukça sade tutulmuştur. Geniş üç şeridin kuşattığı portalde; ilk şerit bezemesiz bırakılırken, ikinci şerit sadece *yıldız kesitleri*nden oluşan sade bir süslemeye, üçüncü şerit ise *sekiz kollu yıldız* kompozisyonlu biraz daha yoğun bir süslemeye sahiptir. İçte de sütunce gövdeleri *zigzag* kompozisyonlu süslemesiyle dikkati çeker. Bu özelliklerden hareketle, dışa doğru sadeleşmenin olduğu söylenebilir. Yine yıldız ile yıldız kesitinin yan yana yer alması da geçişin işaretidir.

Buradan hareketle, belli bir sistemle yapının portalinin süslendiğini söyleyebiliriz. Bu özelliğin dışında, görünüş ve biçim olarak portal oldukça küçük ve sade tutulmuştur (Levha 141a-b).

II.1.5. TEKKELER

KATALOG NO: 14

II.1.5.1. KARAMAN KARABAŞ VELİ TEKKESİ

(Levha 143-144b)

1. YAPININ YERİ

Karaman İli merkezinde, Seyaser Mahallesi'nde yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Halk arasında "*Siyaser Alaüddin Sultan*", "*Şeyh Alaeddin*", "*Alâeddin-i Rumî*", "*Sultan Alaeddin Camii ve Tekkesi*" isimleriyle de tanınmaktadır (Konyalı 1967:516).

3. YAPININ TARİHİ

Kitabesi bulunmayan yapı, güneyindeki camisiyle birlikte 14. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmektedir (Konyalı 1967: 516).

4. YAPININ BANİSİ

Yapının banisi hakkında bilgi bulunamamıştır.

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıdaki taş süslemelerde malzeme olarak kesme taş, teknik olarak ise kabartma ve eğri kesim kullanılmıştır. Kabartma, dıştan birinci şeritteki geometrik süslemede; eğri kesim tekniği ise, ikinci şerit ile üçüncü mukarnas sırasının ortasındaki bitkisel süslemede görülmektedir (Levha 143-144b).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Külliyenin imaretinin güneydoğu köşesindeki kemerli girişin doğu ve batısındaki, zeminden 0.50 m. yükseklikteki beş sıra mukarnaslı ve üç cepheli nişlerden batıdaki bezeli iki şeritle kuşatılmıştır. (Levha 144a-b).

Süslemelerde, şerit ve sivri kemerli küçük pano olmak üzere iki farklı biçimsel düzenleme görülmektedir (Levha 144a-b).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik ve bitkisel olmak üzere iki farklı süsleme türü görülmektedir (Levha 144 a-b).

Geometrik süsleme; nişi dıştan kuşatan birinci şeritte, bitkisel süsleme ise ikinci şerit (Levha 144a) ile kavsaranın üçüncü mukarnas sırasının ortasındaki sivri kemerli panoda (Levha 144b) yer almaktadır.

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Sivri kemerli girişin batısındaki nişte tekli zencerek, rumi ve palmetten oluşan geometrik ve bitkisel kompozisyonlar bulunmaktadır.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Nişi dıştan kuşatan ilk şeritte, iki kırık çizginin belli aralıklarla kesişmesiyle oluşan *tekli zencerek* kompozisyonlu geometrik süsleme görülmektedir (Levha 144a-b).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Rumi; nişi kuşatan ikinci şeritte; kıvrık dallarla birbirine bağlanan rumilerin, her iki dalda birbirine paralel gelecek şekilde yerleştirilmesiyle oluşan rumi kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 144a).

Palmet; kavsaranın üçüncü sırasındaki mukarnasların ortasındaki sivri kemerli küçük panoda, iki yapraktan çıkan sapın üzerinde yükselen beş yapraklı palmetten oluşan bitkisel süsleme bulunmaktadır (Levha 144b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda sadece girişin batısındaki nişte karşımıza çıkan taş süsleme oldukça sade görünmektedir. Dışta ince bir şeritte yalnızca bir geometrik süsleme; ikinci şeritte girift olmayan bitkisel süslemeden sonra içte, sivri kemerli pano içindeki bitkisel süsleme arasındaki bölümler sade bırakılmıştır.

Süslemelerin bu derece az ve sade tutulması yapının işlevi ile ilgili olabileceği gibi, nişin konumu ile de ilişkili olabilir.

II.1.6. TÜRBELER

KATALOG NO. 15

II.1.6.1. NİĞDE GÜNDOĞDU TÜRBESİ

(Levha 145-147).

1. YAPININ YERİ

Niğde il merkezinde yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

İnşa kitabesi bulunmayan yapı, sivri kuşatma kemerinin ucuna yerleştirilmiş H. 745/ M. 1344 tarihli mezar taşı kitabesine dayanılarak 14.yüzyılın ilk yarısına yerleştirilmektedir (Gabriel 1931:58; Halil Edhem 1936:17).

4. YAPININ BANİSİ

Yapının banisi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda malzeme olarak sarı kesme taş; süsleme tekniği olarak ise kabartma ve eğri kesim kullanılmıştır.

Kabartma tekniği; doğu cephe ekseninde yer alan portaldeki geometrik, bitkisel ve karışık süslemelerde; eğri kesim tekniği ise bitkisel süslemelerde uygulanmıştır. Ayrıca, kapının kemerinde siyah-beyaz dilimli taşlarla geçme tekniği uygulanmıştır.

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme sadece portalde yer almaktadır. Doğu cephede eksende yer alan dışa taşkın olmayan portal kavsarasızdır. Dıştan ikincisi, dördüncüsü, beşincisi ve altıncısı bezemeli olan altı şeritle kuşatılan portalin sivri kuşatma kemerinin içi ve dışı bezemelidir; kuşatma kemerinin üzerinde iki satırlık kitabe, kitabenin iki yanında gülbezekler bulunmaktadır. İçte kapının basık kemeri konsollara oturmaktadır (Levha 146a).

Yapıdaki süslemelerin yer aldığı biçimsel düzenlemeleri; şeritler, kaval silmeler, kemer yüzeyleri ve kemer köşelikleri oluşturmaktadır (Levha 146a-b, 147).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1.SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel ve karışık olmak üzere üç tür süsleme vardır (Levha 145-147).

Geometrik süslemeler, dıştan ikinci şeridi oluşturan kaval silme ile altıncı şeridi oluşturan kaval silme ve kuşatma kemerinin iç yüzünde; bitkisel süslemeler, dıştan dördüncü şerit ile kuşatma kemerinin dış yüzünde ve kemer köşeliklerinde; karışık süsleme ise beşinci şeritte bulunmaktadır (Levha 146a-147).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapının portalinde yer alan kaval silme, şerit ve kemerler üzerindeki geometrik kompozisyonları, beşgen, zigzag ve balık sırtı; bitkisel kompozisyonları rumi-palmet ve palmet-lotus; karışık kompozisyonları ise, dışbükey yay-palmet oluşturmaktadır (Levha 145-147).

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Beşgen; kuşatma kemerinin iç yüzünde, "Z" biçiminde devam eden iki kırık çizginin çapraz olarak kesişmesiyle beşgenler, aralarda üçgenlerden oluşan kompozisyonun hakim ögesi beşgendir (Levha 145, 146b-147).

Zigzag; dıştan ikinci kaval silmenin alt kısmında, üçlü kırık çizginin tekrarından meydana gelen yatay zigzag kompozisyonu görülmektedir.

Balık sırtı; dıştan ikinci kaval silmenin üst kısmı ile altıncı kaval silmenin yüzeyinde, ikili kırık çizgilerin kırık uçlarının yukarı gelerek yatay olarak tekrarından oluşan balık sırtı kompozisyonu yer almaktadır (Levha 145, 147).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Rumi-palmet; kuşatma kemerinin dış yüzünde, ortadaki palmete çerçeve oluşturan iki rumiden meydana gelen düzenlemede; palmetlerin ucundan çıkan dalların rumilerin sapını, rumilerin birleşen uçlarının da palmetlerin sapını oluşturduğu rumi-palmet kompozisyonlu bitkisel süsleme bulunmaktadır (Levha 145, 146b, 147).

Palmet-lotus; dıştan dördüncü şeritte, birbirlerine kıvrık dallarla bağlanan palmetlerle, yine birbirine kıvrık dallarla bağlanan lotusların yan yapraklarının birleşmesiyle aradaki palmetlere çerçeve yaptığı palmet-lotus kompozisyonu yer almaktadır (Levha 145-146a).

7.2.3. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Dış bükey yay-palmet; dıştan beşinci şeritte; birbiriyle belirli aralıklarla çapraz olarak kesişen dış bükey yayların aralarda oluşturduğu palmetlerden meydana gelen bir kompozisyon vardır (Levha 145, 146b)..

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süslemenin yer aldığı portal, cepheden taşkın ve yüksek olmadığı için cepheden ayrılması amacıyla dıştan iki sıra kaval silmeyle kuşatılarak vurgu sağlanmıştır.

Burada kaval silmeler bilinçli olarak seçilmiş olmalıdır. Yine içte de bir kaval silmeyle kuşatılması, bir sınırlandırmayı ve kademelenmeyi göstermektedir. Kaval silmeyle yapılan taşkınlık, yine kuşatma kemerinin eğimli iç yüzeyiyle de desteklenerek, kavsarası bulunmayan portalde derinlik yaratılmaya çalışılmıştır. Yine kemer köşeliklerinde, kabara yerine zeminden içeride birer gülbezek kullanılmış olması da yine yaratılmak istenen derinliği desteklemek için olabilir. Çünkü, kabara cepheden dışa taşkın olacağı için, bu kademelenmeyi bozacaktır. Ayrıca, işçilik açısından da kabara daha zor olduğu için kullanılmamış olabilir.

Portal süslemelerinde; bitkisel süsleme diğerlerine göre daha yoğun olarak kullanılırken, bitkisel ve geometrik süslemeler sınırlandırılmışlardır (Levha 145).

Kuşatma kemer yüzeylerini de sayarsak, şeritlerin diğer biçimsel ögelere göre daha çok kullanıldığı, daha sonra kaval silmelerin geldiği görülmektedir (Levha 146a). Dikkati çeken diğer bir özellik de, kemer yüzeylerindeki süslemelerin zemine kadar iniyor almasıdır (Levha 146a).

KATALOG NO: 16

II.1.6.2. AKŞEHİR MARUF (ALANYURT) KÖYÜ ŞEYH HASAN TÜRBESİ

(Levha 148-154a)

1. YAPININ YERİ

Akşehir'in 3 km. kuzeyindeki Mâruf (Alanyurt) Köyü'nde, moloz taşla örülü duvarlarla çevrili bir avlu içinde yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Yapıya yayınlarda; "*Hacı İbrahim Sultan Türbesi*", "*Haci İbrahim Türbesi*", "*Maruf Tekkesi*", "*Şıh Hasan Hüsamettin Türbesi*" ve "*Şeyh Hasan İbrahim Sultan Türbesi*" gibi isimler verilmektedir (Meriç 1936:199; Konyalı 1965:365-67; Küçüktop 1978:51; Anılır (Tarihsiz): 49).

3. YAPININ TARİHİ

Portalde kavsaranın üzerindeki yatay panodaki kitabeye göre yapı; 26 Haziran 1370 tarihinde tamamlanmıştır (Cavit 1934:36; Konyalı 1945:367-69; Demiralp 1996:81-82).

4. YAPININ BANİSİ

Kitabede adı geçen Hacı İbrahim, Şeyh Hasan'ın oğludur (Konyalı 1945: 387; Demiralp 1996:82). M.Cavit (1934:35), Rufai tarikatına bağlı kişilerin, Hüsameddin-i Mârûri'nin oğlu Şeyh Hüseyin sülalesinden olduklarını ve H.680/M.1282-82 tarihinde Belh şehrinden Mârûf (Alanyurt) Köyü'ne geldiklerini söylemekte, fakat kaynak göstermemektedir (Demiralp 1996:82).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda süsleme malzemesi olarak mermer; süsleme tekniği olarak ise kabartma, delik işi ve geçme kullanılmıştır (Levha 152a -154b).

Kabartma, portali dıştan kuşatan birinci şeritte, kavsara köşeliklerindeki madalyonlarda, portal nişinin kuzey duvarındaki şerit ve panolarda (Levha 153b-154b); delik işi ise, poltaldeki kabaralarda ve güney cephedeki pencere şebekelerinde (Levha

153a) uygulanmıştır. Ayrıca kapının lentosu üzerinde ise, iki renkli mermer kullanılarak yapılan geçme tekniği görülmektedir (Levha 152a).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme; doğu cephede eksende yer alan portalde (Levha 152a) ve güney cephedeki pencerede (Levha 152b) bulunmaktadır

Doğu cephede eksendeki cepheden yüksek ve dışa taşkın portal, yedi sıra mukarnas kavsaralıdır. Dıştan birincisi bezemeli, ikincisi içbükey, üçüncüsü kaval, dördüncüsü düz silmeli dört şeritle kuşatılmıştır. Portalin iç köşelerinde, iki kademeli küre kaideli, küre başlıklı, beşgen gövdeli ve bezemeli sütunceler yer almaktadır (Levha 152a, 153b-154b). Kavsara köşeliklerinde, kavsaranın beşinci sırasının iki yanında süslemeli birer madalyon, yedinci sırasının iki yanında bezemeli kabaralar ile bunların üzerindeki yatay dikdörtgen panonun içinde iki satırlık inşa kitabesi görülmektedir (Levha 153b). Dikdörtgen portal nişinin kuzeyinde, bugün sadece alt kısmı kalmış, ortada bezemeli dikey dikdörtgen pano ile onu kuşatan süslemeli şeritler vardır (Levha 154b). Nişin batısında eksendeki dikdörtgen kapının üzerinde renkli taş geçme süslemeler dikkati çekmektedir (Levha 152a).

Güney cephede eksende alt seviyedeki dikdörtgen pencere, dıştan ilki iç bükey, ikincisi kaval biçimli iki silme ile kuşatılmıştır. Pencerenin iç köşelerinde, vazo biçimli kaide ve başlıklı, silindirik gövdeli birer sütunce vardır. Pencere alınlığında iki sıra mukarnaslı düzenleme vardır. Pencerede, bezemeli dikey dikdörtgen pano biçimindeki şebeke yer almaktadır (Levha 153a).

Yapıdaki süslemelerin yer aldığı biçimsel düzenlemeleri portalde şerit, pano, kabara, madalyon ve sütunce gövdeleri (Levha 152a-b, 153b-154b); pencerede ise dikdörtgen pano oluşturmaktadır (Levha 153a).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, karışık ve yazı olmak üzere üç tür süsleme yer almaktadır.

Geometrik süslemeler; portalde dıştan birinci şeritte, kabaralarda ve güneydeki madalyonda iç köşelerdeki sütuncelerin gövdesinde, nişdeki pano ve şeritlerde, güney cephedeki pencerenin şebekelerde görülmektedir (Levha 153a-154b). Karışık süsleme, portalde kuzeydeki madalyonda; yazı ise portaldeki yatay dikdörtgen panoda (Levha 153b) bulunmaktadır.

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapıdaki geometrik kompozisyonları onikigen, sekiz kollu yıldız, yarım oniki kollu yıldız, çark-ı felek ve zigzag; karışık kompozisyonları oniki kollu yıldız-palmet; yazıyı ise sülüs hatlı kitabe oluşturmaktadır (Levha 153a-b, 154a-b).

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Onikigen; portal nişinin kuzeyindeki panoyu çeviren şeritlerde; onikigenlerin birbiri içine geçmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan ve daraltılmış altıgenlerden meydana gelen kompozisyonun hakim ögesi onikigendir (Levha 150, 154b). Pencere şebekesinde ise; onikigenlerin birbirine geçmesiyle, bazılarının merkezinde altı kollu, bazılarında ise oniki kollu yıldızdan oluşan düzenlemedeki *onikigen* kompozisyona ismini vermektedir (Levha 151, 153a).

Sekiz kollu yıldız; portal nişinin kuzeyindeki panoda; yatay, dikey ve çapraz eksenlerden çıkan kırık çizgilerin merkezinde sekiz kollu yıldız, aralarda dikdörtgen, düzgün olmayan altıgen ve yarım beş kollu yıldızlardan oluşan kompozisyonun hakim ögesi sekiz kollu yıldızdır (Levha 149, 154b).

Yarım oniki kollu yıldız; portali dıştan kuşatan birinci şeritte; yatay, dikey ve çapraz eksenlerden çıkan kırık çizgilerin kesişmesiyle yanda yarım oniki kollu yıldız, aralarda dikdörtgen, düzgün olmayan altıgen ve beş kollu yıldızlardan meydana gelen kompozisyonun asıl ögesi yarım oniki kollu yıldızdır (Levha 148, 154a).

Çark-ı felek; portalde güneydeki madalyonun merkezindeki ondört yapraklı göbekten çıkan ışınsal çizgilerden oluşan çark-ı felek kompozisyonu dıştan yirmi dört kollu yıldızla sonlanmaktadır (Levha 153b).

Zigzag; portalin iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde kırık çizgilerin beşli düzenlemelerle tekrarından meydana gelen yatay *zigzag* kompozisyonu vardır (Levha 154a).

7.2.2. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Oniki kollu yıldız-palmet: portalde kuzeydeki madalyonda, kıvrık dallarla birbirine bağlanan palmetlerin kesişmesiyle merkezde on iki kollu yıldız ile yıldız kollarından çıkan palmetlerden oluşan düzenlemede, yıldız kollarından çıkan beş yapraklı palmetlere çerçeve oluşturan üç yapraklı ince palmetler yer almaktadır (Levha 153b).

7.2.3. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Sülüs; portaldeki yatay dikdörtgen panoda; iki satırlık sülüs hatlı girift kitabeden oluşan yazı kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 153b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda süslemenin yoğun olarak bulunduğu portal dıştan oldukça sade kuruluştadır. Dıştan birinci şerit ile kabara ve madalyonları saymazsak, neredeyse boş bırakılmış gibidir. Hareketliliği portalde, iç bükey, kaval ve düz silmeler sağlamaktadır.

Portaldeki süslemelere baktığımızda, dıştaki şeritteki süsleme ile kabaralar arasındaki benzerlik sadece ikisinde de yıldız kompozisyonun olmasıdır. Kabaralar aynı kompozisyonla süslü iken, madalyonlarda farklı süsleme türünde kompozisyonlar vardır (Levha 153b).

Portalde bunlara karşın düzenleme olarak simetri vardır. Kavsaranın köşeliklerinde iki kabara, iki madalyon ve iç köşelerde iki sütuncenin bulunması, sütuncelerin iki kademeli oluşu, nişin içinde kuzey duvarda ortadaki panoda ayrı, panoyu kuşatan şeritte ayrı kompozisyonların uygulanmış olması (Levha 153b-154b), yine kitabenin iki satırdan oluşması ikili bir düzenlemeye dikkat çekmektedir (Levha 153b). Bu da süsleme programında değil de, biçimsel düzenlemelerde bir programın olduğunu göstermektedir.

Portal nişinin içinde, dıştan farklı olarak süslemede yoğunluk vardır. Kalan parçadan hareketle, buraların hiç boş yer bırakılmadan süslenmesi bunu desteklemektedir.

Pencerede ise iki silme ile iki sıra mukarnasın hareketlendirilmesine, köşedeki iki sütunce ve pencere şebekesinde onikigenlerin içinde yer alan oniki kollu yıldız ve altı kollu yıldızla yapılan düzenlemeyi katarsak burada da ikili bir düzenlemeden söz edebiliriz.

Portal ve pencere düzenleme olarak birbirine benzemektedir. Sadece portalde biri bezemeli dört şerit ve içte sütunceler, pencerede ise dıştan iki silmenin yer alması ve iç köşelerindeki sütunceleri ile benzerlik kurulabilir. Yine dikdörtgen kapı yerine burada

dikdörtgen pencere kalınlığındaki iki sıra mukarnas arasında benzerlik vardır. Şebekedeki onikigen kompozisyonu ile portaldeki onikigen kompozisyonu arasında bazı ayrıntılar dışında benzerlik görülmektedir.

Yapıda biçimsel düzenlemede ağırlığı şeritler, panolar, sütunce gövdeleri, kabara, madalyon; süsleme olarak ise geometrik, karışık ve yazı süsleme oluşturmaktadır.

Sonuç olarak; yapının genelinde bir programdan, geometrik-bitkisel-karışık olarak süsleme olarak değil de, düz, iç bükey ve kaval silmeler ile mukarnaslardan hareketle söz edilebilir.

KATALOG NO: 17

II.1.6.3. KARAMAN ALÂEDDİN BEY TÜRBESİ

(Levha 155-157b)

1. YAPININ YERİ

Karaman'da İç Kale'nin doğusunda, Hisar Mahallesi'nde yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

İnşa kitabesi bulunmayan yapı, bazı araştırmacılar tarafından 1382 (Meinecke 1976:521-22), bazıları tarafından 1391 (Arık 1980:134) yılına tarihlendirilirken; bazı

araştırmacılar ise 14.yüzyılın sonuna (Önge 1974:21; Sözen-Arık ve Diğerleri 1975 : 78) yerleştirmektedirler.

Elimizde kesin tarih verecek bilgi-belge bulunmadığı ve Alâeddin Bey'in ölüm tarihi de türbenin kesin inşa tarihini veremeyeceğinden, yapıyı 14.yüzyılın ikinci yarısı ya da sonlarına tarihlendirmenin (yapının mimari ve süsleme özelliklerinden hareketle) daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

4. YAPININ BANİSİ

Alâeddin Ali Bey'dir (1361-1398 ?).

Alâeddin Ali Bey, Karamanoğlu Halil Bey'in oğludur. Halil Bey'in 1361 yılında ölmesi üzerine hükümdar olan Alâeddin Bey, Osmanlı Hükümdarı I. Murad'ın kızı Melek Hatun ile evlenmiştir. Mehmet ve Ali isminde iki oğlu vardır (Uzunçarşılı 1988:13).

Larende, Konya ve Niğde'de kesilmiş sikkeleri bulunan Alâeddin Bey'in, Karaman'da türbesine bitişik, bugün harap olmuş olan camii de yaptırdığı ve 1398 yılında Konya'da öldürüldüğü söylenmektedir (Uzunçarşılı 1988:15).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda taş süslemede malzeme olarak kesme taş; teknik olarak ise kabartma, eğri kesim ve kazıma kullanılmıştır.

Kabartma tekniği portalde, dıştan dördüncü şeritte, kavsara köşeliklerinde, kabaralarda,kavsaradakimukarnasların üçüncü sırasının ortasındaki geometrik, dördüncü ve beşinci sıralardaki bitkisel süslemelerde,sütunce gövde ve başlıkları ile kapı kemerinin

kilit taşında görülmektedir (Levha 155-156a). Ayrıca, pencereyi dıştan kuşatan şerit ile alınlıktaki bitkisel süslemelerde karşımıza çıkmaktadır (Levha 157b). Eğri kesim tekniği portalde, dıştan dördüncü şeritte, kavsara köşeliklerindeki bitkisel süslemelerde, sütunce başlıkları ile kemerin kilit taşında, pencere alınlığındaki bitkisel süslemelerde kullanılmıştır (Levha 156a-b, 167a-b). Kazıma tekniği ise, portalde ve pencere alınlığında yer alan bitkisel süslemelerin yapraklarındaki yivlerde görülmektedir (Levha 156a, 157b).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme; doğu cephede yer alan portal ile güney cephede üst seviyedeki dikdörtgen pencerede karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, bugün bir kısmı tahrip olmakla birlikte cepheleri saçak altında dolaşan bir kitabe şeridi görülmektedir (Levha 156a-b).

Doğu cephede yer alan altı sıra mukarnas kavsaralı portal, dıştan birinci ve üçüncüsü bezemesiz, ikincisi kitabeli, dördüncüsü süslemeli olmak üzere dört şeritle kuşatılmıştır. Portalin iç köşelerinde, alt kısımları tahrip olmuş sütunceler vardır (Levha 156a).

Kavsara köşeliklerinde altta süslemeli birer kabara, üzerinde birer kitabe panosu yer almaktadır. Kavsara ile altıncı mukarnas sırasının üzerinde süslemelidir (Levha 156a). Ayrıca, kavsara içinde, ortada alttaki iki dilimli aynalı kemer içindeki kitabe şeridi üzerinde, iki dilimli aynalı kemerin içi de süslüdür. Dördüncü mukarnas sırasının ortasında iki sütuna oturan yuvarlak kemerli küçük niş üzerinde ters üçgen biçiminde küçük bir niş vardır.

Güney cephede üst seviyede yer alan dikdörtgen pencere, dıştan bezeli şeritle üç yönden kuşatılmıştır. Pencere üzerindeki sivri kemerli alınlıkta da süsleme görülmektedir (Levha 157b).

Yapıda süslemeler; yatay-dikey şeritler, kabara, kavsara köşelikleri, mukarnasların sivri kemer biçimli yüzeyleri, kilit taşı, sütunce gövde, bilezik ve başlıkları ile sivri kemerli alınlıklarda bulunmaktadır (Levha 155-157b).

Yatay-dikey şeritler portalde ve pencerede, kabara, kavsara köşelikleri, sivri kemerli mukarnasların yüzeyi, sütunce gövde, bilezik ve başlıkları ile kilit taşında (Levha 156a); sivri kemerli alınlık ise sadece pencerede karşımıza çıkmaktadır (Levha 157b).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel, diğer (vazo) ve yazı olmak üzere dört farklı süsleme türü uygulanmıştır.

Geometrik süslemeler; portalde kabaralar üzerinde, kavsaranın üzerindeki yatay şeritte, iç köşelerdeki sütuncelerin bilezikleri ile yastıklarında, kavsaranın üçüncü sırasının ortasındaki iki dilimli aynalı kemer içinde ve beşinci sıradaki mukarnaslar arasında görülmektedir (Levha 156a-b).

Bitkisel süslemeler; portalde dıştan dördüncü şeritte, kavsara köşeliklerinin üst kısmında, kavsaranın dördüncü ve beşinci sıralarındaki mukarnaslar üzerinde, sütunce başlıklarında, kapının basık kemerinin kilit taşında bulunmaktadır (Levha 156a-157a). Ayrıca, pencereyi dıştan kuşatan şerit ile pencere alınlığında da görülmektedir (Levha 157b).

Karışık süslemeler ile palmet ve vazo ise portalde, kavsara köşeliğinin üst kısmında, kitabeler ile altıncı mukarnas sırasının arasında kalan boşluklarda yer almaktadır (Levha 156a).

Yazı; cephede ve portaldeki şeritlerde mukarnasların arasındaki panoda ve kabaraların üzerinde bulunmaktadır (Levha 155, 156a).

7.2. TAŞ SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapıdaki geometrik kompozisyonları halat örgü ve çark-ı felek; bitkisel kompozisyonları palmet, palmet-lotus, palmet-rumi, rumi-yarım palmet; karışık kompozisyonu ise vazo-palmet oluşturmaktadır.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Halat örgü; sütunce gövdeleri ile başlıkları arasındaki bileziklerde, spirallerin yan yana gelmesiyle oluşan halat örgü kompozisyonu yer almaktadır (Levha 156a).

Çark-ı felek; portalin kavsara köşeliklerindeki kabaralarda, bir merkezden çıkan spirallerin kırık çizgi olarak devam ettiği zigzag düzenlemeli çark-ı felek kompozisyonu vardır (Levha 156a). Kavsaranın üçüncü sırasında ise, ortada yer alan ve bir merkezden çıkan spirallerle oluşturulan kademeli yaprak biçimindeki düzenlemelerden oluşan *çark-ı felek* kompozisyonu görülmektedir (Levha 156b).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Palmet; portal kavsarasının beşinci mukarnas sırasının ortasında, bir saptan çıkan beş yapraklı palmetten oluşan kompozisyon yer almaktadır (Levha 156b-157a). Kavsaranın dördüncü sırasında eksenin iki yanında ise, alt kısımları kesilmiş palmetlerden çıkan kıvrık dallar üç dilimli kemer biçiminde bir sap oluşturarak ortadaki beş yapraklı palmetle sonlanır (Levha 157a).

Palmet-rumi; portalde dıştan dördüncü şeritte, ortadaki üç yapraklı palmete çerçeve oluşturan palmet biçiminde düzenlenmiş rumiler birbirine kıvrık dallarla dolanmışlardır. Ortadaki palmetin sapını oluşturan kıvrık dallar palmete çerçeve oluşturan rumilere çerçeve oluşturarak rumilerle sonlanmaktadır. Burada *palmet-rumi* kompozisyonu vardır. Kavsarının dördüncü sırasındaki mukarnasların üzerinde, iki yandaki rumilerden çıkan kıvrık dalların oluşturduğu saptan çıkan beş yapraklı palmetten oluşan *palmet-rumi* kompozisyonu vardır (Levha 156a). Bunlarında yanında ise, rumiden çıkan kıvrık dalın ucunda beş yapraklı palmetten oluşan *palmet-rumi* kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 156a).

Sütunce başlıkları üzerinde, kıvrık dallı saptan çıkan ortadaki palmete, kıvrık dallarla birbirine bağlanan çapraz rumiler çerçeve oluşturmaktadır. Ortadaki palmetin ucundan çıkan kıvrık dallar rumilerin altından ve üstünden geçerek birer rumi ile sonlanmaktadır. Çerçeveyi oluşturan rumilerin uçları da üstte birleşerek küçük bir palmet oluşturmaktadırlar. Burada da *palmet-rumi* kompozisyonu hakimdir (Levha 156a).

Palmet-lotus; kapının basık kemerinin ortasında, yan kenarları ortada üçgen kesitli, alt ve üstte yarım yuvarlaklarla genişletilmiş geçmeli kilit taşı üzerinde, alttaki saptan çıkan yedi yapraklı palmetin taç yaprağından çıkan ve ortadaki damla motifine çerçeve oluşturan iki çapraz palmet vardır. Palmetlerin uçları birleşerek üstteki lotusa sap oluşturmaktadır. Lotusun yan kanatlarının ucundan çıkan ve aşağı dönen üç yapraklı ters palmetlerden oluşan *palmet-lotus* kompozisyonu görülmektedir (Levha 156a).

Rumi-yarım palmet-palmet; pencerenin sivri kemerli alınlığında, alt köşelerde yaprak uçları rumi biçiminde biri büyük, diğerleri küçük ikişer palmetten çıkan dallar kırılarak ortada birleşip, ortadaki beş yapraklı büyük palmetin sapını oluşturmaktadırlar. Palmete çerçeve oluşturan büyük iki ruminin alt yaprakları uzayarak köşelerde, dış yaprakları rumilerle sonlanan küçük birer palmet meydana getirir. Ortadaki palmetin ucundan çıkarak iki yana dönen kıvrık dalların ucundaki yarım palmetler, çerçeve

oluşturan rumilerin uçlarının birleşerek sap oluşturduğu üç yapraklı palmeti iki yandan çerçevelemektedir. Bunların ucundan yukarıya dönen birer yarım palmet, aşağıya dönen sapları ikiye ayrılarak içte üçer yapraklı birer palmet, dışta ise birer rumi ile sonlanmaktadır. Burada *rumi-yarım palmet-palmet* kompozisyonlu bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 157b).

7.2.3. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Vazo-palmet; kavsara köşeliğinde, kitabenin arasında üçgen kaideli, oval gövdeli vazolardan çıkan tek palmetlerden meydana gelen *vazo-palmet* kompozisyonu yer almaktadır (Levha 156a).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda doğu cephede yer alan portal ile güney cephedeki pencere süsleme programı açısından birbirinden oldukça farklıdır.

Simetrik bir düzenleme gösteren portalde, orta aks (eksen) süsleme düzenlemeleriyle vurgulanmıştır. Kavsara içinde, altta dilimli aynalı kemer içindeki kitabe, bunun üzerindeki dilimli aynalı kemer içindeki çark-ı felek kompozisyonlu geometrik süsleme üzerinde iki sütunceye oturan yuvarlak kemerli küçük niş üzerinde kemere bitişik ters üçgen biçimindeki küçük niş ile bunun üzerindeki tek palmet motifi bu vurguyu desteklemektedir. Altta yer alan kemerin kilit dışındaki süsleme de aynı kurgu içinde yer almaktadır. Portaldeki simetri, iki yandaki biçimsel düzenleme ve süslemelerde de görülmektedir. Altta köşelerde birer sütunce, üstte birer kabara, birer kitabe ve birer vazodan çıkan palmet ile kavsara içinde dördüncü sırada iki yandaki üçer parça (iki tam-bir yarım) palmet düzenlemeleri bunu göstermektedir.

Pencerede ise, dıştaki şerit ile alınlıktaki süsleme ve düzenleme açısından hiçbir bağlantı yoktur. Portal kendi içinde bir simetri ve uyum gösterirken, pencerede bu özelliklerden söz etmek pek mümkün değildir.

Biçimsel düzenlemeler açısından da zenginlik gösteren portalde farklı türde ve yoğun süsleme yer alırken, pencere sınırlı bir süsleme programı barındırmaktadır. Portalde süslemeler ayrı kompozisyonlardan oluşurken, pencerede tek tür kompozisyon dikkati çekmektedir.

KATALOG NO: 18

II.1.6.4. KARAMAN İBRAHİM BEY TÜRBESİ

(Levha 158-162)

1. YAPININ YERİ

Karaman İbrahim Bey İmareti'nin güneybatı köşesine bitişiktir.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

İmaret, portalindeki kitabeye göre H.836/M.1432 tarihinde inşa ettirilmiştir (Uzunçarşılı 1937: 56-144).

4. YAPININ BANİSİ

II. İbrahim Bey'dir (Bkz. Kat.No: 13).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda taş süslemede malzeme olarak trakit kesme taş, teknik olarak ise kabartma ve eğri kesim kullanılmıştır (levha 158b-162).

Kabartma tekniği; yapının portalinde görülen süslemelerde (Levha 159a-162). Eğri kesim tekniği ise; portali dıştan kuşatan birinci şeritte (Levha 159b, kavsara köşeliklerindeki (Levha 159b, 160a), kavsra içindeki mukarnas yüzeylerinde (Levha 160b-161a-b) ve kavsara altındaki oval panoda (Levha 162) bitkisel süsleme uygulanmıştır.

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme, kuzey cephede eksende yer alan portal ile alt kat kapı kemerinin üzerinde görülmektedir (Levha 158b).

Yapının kuzey cephesi ekseninde hafif dışa taşkın beş sıra mukarnas kavsaralı ve aynalı kemerli portal; dıştan birincisi bitkisel bezemeli, ikincisi bezemesiz, üçüncüsü geometrik süslemeli üç şerit ile kuşatılmıştır. Bitkisel bezemeli kavsara köşelikleri, geometrik bezemeli ince şeritlerle kuşatılmıştır. Kavsara köşeliklerinin üstünde geometrik bezemeli birer kabara vardır. Kavsara içindeki mukarnasların iç yüzlerinde geometrik ve bitkisel süslemeli sivri kemerli panolar bulunmaktadır. Alt köşelerde iki sıra mukarnaslı konsolların altında, bitkisel süslemeli başlıklı, iki kısmı farklı geometrik süslemeli sütunceler yer almaktadır. Aynalı kemerli kapının üzerindeki yatay kartuş, dıştan

geometrik süslemeli ince bir şeritle çevrilmiştir. Bezemesiz ikinci şeridin alt köşelerinde birer palmetten oluşan bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 159b). Alt kat kapı kemerinin üzerinde ise bitkisel süsleme yer almaktadır (Levha 158b).

Yapıdaki süslemelerin üzerinde yer aldığı biçimsel düzenlemeleri; yatay ve dikey şeritler, kavsara köşelikleri, kemerler, kabaralar, sütunce gövde ve başlıkları, kartuşlar, kabaralar, sivri kemerli ve üçgen panolar oluşturmaktadır (Levha 159a-162).

Dikey şeritleri portalde dıştan birinci ve üçüncü şeritler, kavsara köşeliklerini çeviren ince şerit; yatay şeritler portali dıştan kuşatan birinci ve üçüncü şeritlerin üst kısımları, kavsara köşeliklerini çeviren ince şeridin üst kısmı, kavsaranın alt kısmındaki kartuşu çeviren ince şerit oluşturmaktadır. Sütunce gövde ve başlığı portalin iç köşelerinde, kavsara köşelikleri üstte, kabaralar kavsara köşeliklerinde, kartuş kavsaranın alt kısmında, sivri kemerli panolar ile üçgen panolar mukarnasların iç yüzlerinde görülmektedir (Levha 159b, 160b-161a).

7.1.SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik ve bitkisel olmak üzere iki tür süsleme karşımıza çıkmaktadır.

Geometrik süsleme; portali dıştan çeviren üçüncü şerit, kavsara köşeliklerini çeviren şerit, kavsaralar, kabara kaideleri, mukarnasların iç yüzlerindeki üçgen panolarda, kartuşu çeviren ince şeritte ve sütunce gövdesinde yer almaktadır (Levha 159a).

Bitkisel süsleme; portali dıştan kuşatan birinci şeritte, ikinci şeridin alt köşelerinde, kavsara köşeliklerinde, mukarnasların iç yüzlerindeki sivri kemerli panoların içinde, kartuşun içinde ve sütunce başlığında bulunmaktadır. Ayrıca, alt kat kapısının kemeri üzerinde de görülmektedir (Levha 159b-160a, 161a, 162).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapıda portalde yer alan geometrik kompozisyonları; baklava, sekiz kollu yıldız, zencerek (tekli), zigzag ve okucu meydana getirmektedir.

Yine portalde, alt kat kapısının kemeri üzerinde yer alan bitkisel süslemeleri; kıvrık dal, palmet ve rumi kompozisyonları oluşturmaktadır.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Baklava; portali dıştan kuşatan üçüncü şeritte, iki kırık çizginin birbirlerini çapraz olarak kesmesiyle baklava kompozisyonlu geometrik süsleme oluşturulmuştur (Levha 159b).

Sekiz kollu yıldız; kabaralarda, kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda dörtgen ve düzgün olmayan altıgenlerden oluşan sekiz kollu yıldız kompozisyonu vardır (Levha 160a).

Tekli zencerek; kavsara içinde üst köşedeki mukarnasların iç yüzlerinde birinci, üçüncü ve dördüncü sıralardaki üçgen panolarda, kavsaranın altındaki kartuşun alt ve yanları ile üstten iki yandaki şeritler üzerinde; iki kırık çizginin birbirine geçmesiyle oluşan tekli zencerek kompozisyonu vardır (Levha 160b). Kavsaranın alt kısmındaki kartuşun çerçevesinin üst kısmındaki yatay şeritte de; iki kırık çizginin kesişmesiyle oluşan *tekli zencerek* kompoziyonu görülmektedir (Levha 162).

Sütunce gövdesi üst kısımda, iki kırık çizginin kesişmesiyle oluşan *tekli zencerek* kompozisyonlu yatay şeritle ikiye ayrılmıştır. Üst kısımda yedi sıra yatay *zigzag* motiflerinden oluşan geometrik süsleme, alt kısımda ise kırık çizgilerin kesişmesiyle uçları

aşağı doğru beş okucundan oluşan *okucu* kompozisyonlu geometrik süsleme yer almaktadır (Levha 159a).

7.2.2. BİTKİSEL SÜSLEMELER

Rumi; portal kavsarasının altındaki yatay uçları sivri kartuş içinde; üç daldaki rumilerin ve dalların belli açılarla kesişmesiyle oluşan rumi kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 162). Portali dıştan kuşatan birinci şeritte, kıvrık dallara yerleştirilmiş *rumi* kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 159b).

Kıvrık dal-rumi; kavsara köşeliklerinde, kabaraların dış tarafında yer alan saptan yukarı ve aşağı çıkan birer rumi ile bunlardan çıkan dal ve rumilerin kıvrılarak birbirine geçmesi ile, kabaraların etrafını dolanan kıvrık dal ve rumi kompozisyonlu bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 160a).

Palmet; kavsaranın beşinci sırasındaki mukarnasların üzerindeki köşelerde birer *rumi* kompozisyonu ile ortada üstte bir palmet yer almaktadır (Levha 160b). Portalde dıştan ikinci şeridin alt köşelerinde, çapraz tek palmet yer almaktadır (Levha 161b). Kavsaranın birinci mukarnas sırasının iki yanındaki ilk panolarda, üçüncü sıranın ikinci panolarındaki süslemenin aynısı görülürken, ikinci panolarda yedi yapraklı *palmet* kompozisyonu vardır (Levha 161a). Dördüncü mukarnas sırasının iç kısmındaki mukarnaslardan ikinci ve dördüncünün yüzeylerinde onbir yapraklı *palmet* kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 160b).

Rumi-palmet; kavsaradaki mukarnasların dördüncü sırasında, en dıştaki sivri kemerli panolarda ve üçüncü sıranın iki yanındaki panolarda; ortadaki düğümden çıkan iki dalın yukarı dönen uçlarının birer yaprakla bittiği rumiye, üste çıkanların ise palmete sap oluşturduğu *rumi-palmet* kompozisyonlu bitkisel süslemeler vardır (Levha 160b). Kavsaranın üçüncü mukarnas sırasında ikinci mukarnasın yüzeyindeki sivri kemerli pano

içinde, ortadaki palmet motifinin alt kısmındaki iki dalın ucundaki rumilerden çıkan dallar palmete çerçeve oluşturan çapraz yerleştirilmiş rumilerle sonlanmaktadır. Burada da *rumi-palmet* kompozisyon bulunmaktadır (Levha 161a). Sütunce başlığında ortadaki yedi yapraklı palmetin altından çıkan dalların iki yanda rumi ile sonlandığı *rumi-palmet* kompozisyonu yer almaktadır (Levha 159a).

Alt kat kapı kemeri üzerinde, iki yandaki palmetlerden çıkan kıvrık dalların ucundaki rumilerin ortada palmet oluşturduğu, palmetin iki yanında birer ruminin yer aldığı *rumi-palmet* kompozisyonu görülmektedir (Levha 158b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süslemenin yer aldığı, kuzey cephede eksendeki portal ile alt kat kapı kemerindeki süslemeler, program ve düzenleme açısından oldukça farklıdır.

Yapıda en yoğun ve iki farklı süslemeyi barındıran portal, süsleme programı olarak düzenli görülmektedir. Portalde doluluk-boşluk kaygısı dikkati çekmektedir. Bir süsleme-bir boşluk, yoğun süsleme görülen kavsara köşeliklerinden sonra tekrar boşluk görülmektedir. Yine portalde dikey hatların vurgulandığı dikkat çekerken, yatay hatlara çok fazla yer verilmemiştir.

Alt kat kapı kemerinin üzerinde, portale göre oldukça sade bir bitkisel süslemeye, biraz da stilize edilerek yer verilmiştir. Yine geometrik süslemeli şeritler, bitkisel süslemelere göre daha az ve sade iken, bitkisel süslemelerin daha yoğun olduğu dikkati çekmektedir. Geometrik süslemeler daha çok bitkisel süslemelere çerçeve oluşturmaktadır. Bitkisel süsleme, dıştaki şeridi saymazsak, daha çok kavsara köşeliği ve sivri kemerli panolar gibi çerçeve içine alınmış, sınırlandırılmış alanlarda yer almaktadır. Bu tür uygulamanın nedeni de, bitkisel süslemenin belli bir yerde başlatılıp bitirilebilme özelliğinden kaynaklanmış olabilir. Portalin üçüncü şeridi ve sütunce gövdesi ile kavsara,

kartuş çerçevelerinde ve üçgen panolarda görülen geometrik süslemelerde ise, daha çok şeritler kullanılmıştır.

II.1.7.HAMAMLAR

KATALOG NO: 19

II.1.7.1. MERAM HASBEY HAMAMI

(Levha 163a-164b)

1. YAPININ YERİ

Konya-Meram'da, köprünün güneyinde yer almaktadır. Mescit, Hamam ve Darülhüffaz'dan oluşan yapı topluluğunun bir parçası olan hamam, mescit ve darülhüffazın doğusundadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

Kitabesine göre H. 827/ M. 1424 yılında inşa ettirilmiştir (Diez-Aslanapa 1950:188).

4. YAPININ BANİSİ

Hacı Hasbey oğlu Mehmed Bey'dir (Bkz. Katalog No: 12).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıdaki taş süslemede malzeme olarak beyaz kireç taşı; teknik olarak ise kabartma ve eğri kesim kullanılmıştır (Levha 163a-b).

Kabartma kemer yüzeyi ile köşeliklerindeki tüm süslemelerde; eğri kesim ise, kemer üzerindeki bitkisel ve figürlü süslemelerde uygulanmıştır (Levha 164a-b).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme, batı cephenin kuzey köşesindeki kapıda karşımıza çıkmaktadır. Cepheden dışa taşkın basık kemerli kapı dıştan, ikincisi iç bükey, birincisi ve üçüncüsü düz üç şeritle kuşatılmıştır. Basık kemerli kapının kemer köşelikleri ve kemeri bezemelidir (Levha 164a).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel, karışık ve figürlü olmak üzere dört farklı süsleme türü ile karşılaşıyoruz.

Geometrik süsleme, kemer köşeliklerinde; bitkisel süsleme, palmet biçimindeki çerçeveler içinde; karışık süsleme ters palmet biçimindeki çerçeveler içinde; figürlü süsleme ise, ortadaki palmet çerçeve içinde yer almaktadır (Levha 163b-164a).

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Zecerek; kemer köşeliklerinde, kırık çizgilerin kesişmesiyle uzatılmış altıgen, düzgün olmayan dörtgenler ve üçgenlerden oluşan zencerek kompozisyonu vardır (Levha 163b).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Palmet-yarım palmet-rumi; kemer üzerindeki düz ve ters palmet biçimindeki kartuşlar içinde, altta iki yandaki rumilerin saplarından çıkan dallar ortada çapraz kesişerek ortadaki küçük palmete çerçeve oluşturan birer palmetle sonlanır. Üstteki palmetle, alttaki ters küçük palmetin sapından çıkan dallar iki yanda devam ederek ortadaki palmete çerçeve oluşturan birer rumi ile biterken, alt kısımda aşağı dönen yarım palmetler ters palmete çerçeve oluştururlar. Burada palmet-yarım palmet-rumi kompozisyonlu bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 164a).

7.2.3. FİGÜRLÜ KOMPOZİSYONLAR

Kaz-balık; kemerin kilit taşındaki palmetin içinde, üstte boyunları çapraz kesişen, yuvarlak gözlü, sivri gagalı, uzun boyunlu, küçük yanaklı ve tek kuyruklu iki kaz ile kazların başlarını kuşatan ters yerleştirilmiş, yuvarlak gözlü, oval başlı, pullu birer balık ile altta, kuyruklardan çıkan iki yanda birer rumi ile altta birleşik iki rumiden oluşan *kaz-balık* kompozisyonlu figürlü süsleme bulunmaktadır (Levha 164b).

7.2.4. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Altıgen-palmet; bitkisel süslemeleri kuşatan kıvrık dalların oluşturduğu palmet biçimli çerçevelerin aralarındaki ters palmetler içinde üstte, kırık çizgilerin ve spirallerin kesişmesiyle oluşan dilimli ters kemer ile içindeki altıgen ve bunun içindeki sekiz yapraklı gülbezek, bunların ucundan çıkan iki kavisli çizginin birbiriyle kesişmesiyle iki yanda ve

altta oluşturulan stilize çizgisel palmet motiflerden oluşan *altıgen-palmet* kompozisyonlu karışık süsleme vardır (Levha 164a).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda sadece batı kapıda görülen taş süsleme kendi içinde bir bütünlük göstermektedir. Köşelerden başlayan ve kemer yüzeyindeki kademede devam eden kırık çizginin ve spirallerin oluşturduğu palmet biçimli düz-ters onüç çerçevenin içinde; altı bitkisel, altı karışık ile bir figürlü süsleme bulunan çerçevelerden oluşmaktadır. Süslemeler çerçevelerde birleşmekte ve onlardan çıkmaktadırlar (Levha 163a-164b).

II.1.8. ÇEŞMELER

KATALOG NO: 20

II.1.8.1. KARAMAN İBRAHİM BEY ÇEŞMESİ

(Levha 165a-168b).

1. YAPININ YERİ

Karaman İli'nde, İbrahim Bey İmareti'nin kuzeyinde yer almaktadır.

2.YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

Külliyenin diğer yapıları gibi H. 834/M. 1433 yılına tarihlendirilmektedir (Uzunçarşılı 1937:56-144).

4. YAPININ BANİSİ

II. İbrahim Bey'dir (Bkz. Katalog No: 12)

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda taş süslemede malzeme olarak sarı trakit kesme taş; teknik olarak ise, kabartma, eğri kesim mullanılmıştır (Levha 165a-168b).

Kabartma yapının cephelerindeki geometrik, bitkisel ve karışık süslemelerin de (Levha 165b-168b), eğri kesim ise, dış köyelerdeki sütunce başlıklarında (Levha 166a), dıştan dördüncü şeritteki (Levha 167a) bitkisel süslemeler ise dıştan ikinci şeritteki (Levha 167a-b) ve kemer köşeliklerindeki kabaralardaki karışık süslemelerde (Levha 168a-b) uygulanmıştır.

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme, güney cephesinde yer almaktadır.

Güney cephe, dıştan geometrik süslemeli sütunce ile üzerinde bitkisel süslemeli sütunce başlığı ile çevrilidir. Dıştaki geometrik bezemeli birinci şerit karışık süslemeli, ikinci ve üçüncü şeritler geometrik bezemeli, bitkisel bezemeli dördüncü şeridin çevirdiği sivri kemer köşeliklerinde karışık süslemeli birer kabara vardır (Levha 165a-b).

Yapıda süslemelerin yer aldığı biçimsel düzenlemeler; dikey ve yatay şeritler, kabaralar, sütunce gövde ve başlıklarından oluşmaktadır (Levha 165a-b).

Dikey şeritler iki yanda, yatay şeritler üst kısımda, kabaralar kemer köşeliklerinde, sütunce gövde ve başlıkları dışta görülmektedir (Levha 165b).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda süsleme olarak geometrik, bitkisel ve karışık olmak üzere üç farklı süsleme türü görülmektedir.

Geometrik süslemeler; dıştaki sütunce sövelerinde, birinci ve üçüncü şeritlerde baklava ve altıgen olarak karşımıza çıkmaktadır. Kıvrık dal, rumi ve palmetlerden bitkisel süslemeler dördüncü şeritte ve sütunce başlığında; kıvrık dal, palmet, rumi ve sekiz kollu yıldızla biçimlenen karışık süsleme kabaralarda yer almaktadır (Levha 165b-166a, 168a).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Baklava; birinci şeritte, iki kırık çizginin çapraz kesişmesiyle oluşan baklava kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 165b).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Kıvrık dal-rumi-palmet; dördüncü şeritte, kıvrık daldan çıkan *rumi*lerin kıvrık dallarla kesişmesinden oluşan bitkisel kompozisyon görülmektedir (Levha 167a). Sütunce

başlığında ortadaki düğümden çıkan kıvrık dalların ucunda yer alan düğümler ile bunların içinde kalan palmet motiflerinin dönüşümlü uygulanmasından oluşan süsleme üstte palmetlerin uçlarından çıkan rumilerle sonlanmaktadır (Levha 166b).

7.2.3. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Kıvrık dal-palmet-rumi-sekiz kollu yıldız; kabaralarda, ortadaki sekiz kollu yıldız kollarından çıkan kıvrık dalların ucundaki palmetler ile bunların ucundan çıkan rumilerin dönüşümlü yerleştirildiği karışık kompozisyon görülmektedir (Levha 168a-b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süslemenin yer aldığı güney cephe oldukça simetriktir. Ortadaki sade tutulmuş sivri kemer ve köşeliklerine yerleştirilen karışık süslemeli kabaralar ile bunları dıştan kuşatan dört süsleme şeridi ve en dıştaki sütunce oldukça simetrik yerleştirilmiştir.

Değişik süslemelerin arasında geometrik süslemelerin yer alması ilginçtir. Yine dıştan geometrik süsleme ile başlanmış; içte karışık, geometrik ve bitkisel süsleme ile bir geçiş sağlanmış gibi görünmektedir.

Yapıdaki her süsleme şeridi farklı boyutlarda ve farklı süslemelere sahiptir. Karışık ve bitkisel süslemeli şeritlerde çok fazla boşluk yokken, geometrik bezemeli şeritlerin bir bölümü sade tutulmuştur.

II.2. ERETNAOĞULLARI BEYLİĞİNE AİT YAPILAR

II.2.1. CAMİLER

KATALOG NO: 21

II.2.1.1. NİĞDE SUNGUR BEY (AĞA) CAMİİ

(Levha 169a - 218)

1. YAPININ YERİ

Niğde İl merkezinde, Alâeddin tepesinin güneybatısında, surlara paralel uzanan bedestenin güney kapısı tarafındadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

Caminin kuzey duvarına bitişik minaredeki kitabede yazılı olan Seyfeddin Sungur Ağa'nın H.736/M.1335 tarihli fermanından hareketle, bu tarihten daha önce yapıldığı tahmin edilmektedir (Halil Edhem 1936:1213; Akmaydalı 1985:151).

4. YAPININ BANİSİ

Seyfeddin Sungur Ağa'dır. Sungur Ağa hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. 1277 yılında Selçuklu veziri Pervane Süleyman bin Ali'nin Moğol hakanı Abaka Han tarafından öldürülmesi üzerine Anadolu'da, dolayısıyla Niğde'de

asayiş bozulmuştur. Abaka Han, Anadolu'ya biri Niğde'ye olmak üzere yedi Moğol aşireti gönderir. İşte bu aşiretin reisi olarak Sungur Ağa'yı görmekteyiz (Zeki 1968:7).

Çobanoğlu Timurtaş Anadolu'daki düzeni yoluna koymak için memur olarak gelince, Anadolu'da bağımsız olarak yaşayan ve merkezin emirlerini dinlemeyen ümerayı, bu arada Baltu'nun oğulları Melik Şah ile Sultan Şah'ı ve Moğol binbaşılarından oniki tanesini öldürtür. Sungur Ağa H.727/M.1326-27 yılında Karaman'a kaçmıştır (Oral 1954:23).

Çobanoğullarının son günlerinde Sivas hakimi Eretna Bey Moğol hakanı Ebu Said Bahadır Han'dan aldığı emir ve kuvvetle Timurtaş'ı mağlup etmiştir. Bu sırada Sungur Ağa'nın tekrar Niğde'ye döndüğü anlaşılıyor (Oral 1962:63). Ancak, Sungur Ağa'nın Niğde'de ne kadar hüküm sürdüğü ve ölüm tarihi hakkında elimizde yeterli bilgi bulunmamaktadır.

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapının kuzey cephe eksenindeki portal, doğu cephe eksenindeki portal, minare kaideleri, eyvanın duvarlarında; batı cephenin alt kısmında yer alan pencere kemer ve alınlıklarında; yapıyı dışta ve içte yatay olarak ikiye bölen silmelerle kademelenmiş şeritlerde; güney duvarda eksende yer alan mihrapta, doğu duvarda eksenin güneyindeki minare kapısı ile türbe kapılarında, batı duvardaki pencerelerin kemerlerinde, kuzeydeki hünkâr mahfili korkuluklarında süsleme malzemesi olarak kesme taş (Kaplama); süsleme tekniği olarak ise kabartma, delik işi, eğri kesim ve kazıma kullanılmıştır (Levha 185, 187, 198a-b, 200a-b, 206a-209, 211a-b).

Kabartma; kuzey portal (Levha 200b), doğu portal (Levha 185), eyvan duvarları (Levha 187a, 191a, 193a, 195b, 198a-b), mihrap (Levha 211b), türbe kapısı (Levha

208b), minare kapısı (levha 209a), hünkâr mahfili (Levha 209b) vb. mimari ögeler üzerinde yer alan süslemelerde; delik işi, kuzey cephede eksendeki kareye yakın dikdörtgen pencere (Levha 206a), batı cephe pencere alınlıkları (Levha 207a-b), eyvan batısındaki pencere (Levha 198a-b), mihraptaki kabaralar (Levha 213a) ile hünkâr mahfilinin korkuluklarında (Levha 209b) görülmektedir. Eğri kesim tekniği, yapıdaki bitkisel ve karışık süslemeler ile mihraptaki kitabe şeridinde; kazıma tekniği ise, kuzey portaldeki çift başlı kuş figürünün kanat ve kuyrukları (Levha 205b) ile eyvanın kuzey ve güney duvarlarının doğu kısımlarındaki figürlerde karşımıza çıkmaktadır (Levha 187a, 193a).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme; dışta yapının tüm cephelerini, içte ise duvarlarını dolaşarak yatay olarak ikiye bölen kademeli silmelerde, batı cephe (Levha 206b) ve duvardaki pencere kemer ve alınlık şebekelerinde (Levha 208a), kuzey cephede eksende yer alan portal üzerindeki kareye yakın dikdörtgen pencere (Levha 206a), cephenin doğu köşesinde üstteki hünkâr mahfili kapısında, doğu cephede eksende yer alan portal, iki yanındaki üçer cepheli minare kaidelerinde, doğu portalin eyvanının kuzey (Levha 193a, 196b) ve güney (Levha 187a, 191a) duvarları ile batısındaki dikdörtgen giriş kapısının lento ve söveleri ile alınlığında (Levha 198a), tonoz oturmalıklarındaki sivri kemerli pano ile bunları kuşatan şeritlerde (Levha 192b, 197b) karşımıza çıkmaktadır.

İçte güney duvar ekseninde yer alan mihrap (Levha 212a), doğu duvarda eksenin güneyindeki minare kapısı (Levha 209a) ile türbe kapısında (Levha 208b), kuzeyde hünkâr mahfili korkuluklarında da taş süsleme görülmektedir (Levha 209b).

Yapıyı içte ve dışta yatay olarak ikiye ayıran kademeli silmelerin alttan ikinci şeridinde süsleme yer almaktadır. Silmeler güney ve kuzey cephelerde tüm cepheyi dolaşarak eksenlerde kademe yaparken, doğu cephede minare kaidelerinde kesilirler.

Güney cephede üç silme yer almaktadır. Silmeler batıda cepheyi dolaşır (Levha 206b). İçte de güney duvardaki silme sayısı ikidir, mihrapta kademe yapmaktadır. Silmeler içteki pencere ve kapı kemerleri üzerinde ise sivri kemer şeklinde düzenlenmiştir (Levha 211b).

Doğu cephede eksende dışa oldukça taşkın, eyvan kuruluşu içinde yer alan portal; dıştan iki yanda bezeli birer sütunce ve tümü süslemeli sekiz şeritle kuşatılmıştır. İç köşelerde debezemeli birer sütunce yer almaktadır (Levha 186a-b).

Girişi oluşturan çapraz tonozlu eyvanın yan duvarları, kademeden sonra, önce doğu ve batı olarak iki kısma ayrılmaktadır (Levha 187a, 191a, 193a, 196b). Doğu kısımda dıştan iki şeritle çevrelenen bezemeli dikey dikdörtgen pano vardır (Levha 187a, 193a). Batı kısım ise altta, dış yüzeydeki dıştan kaval silmeli şeritle kuşatılmış, düz kavsaralı ve üç cepheli bir niş bulunmaktadır. Kavsara kaval silme ile çerçevelenmiştir. Üzerindeki yatay şerit ise süslemelidir. Düz kavsara ile nişin cephelerini ayıran yatay şerit, nişin dıştan kaval silmelerle kuşatılmış cepheleri de bezenmiştir (Levha 196b).

Güneydeki niş dıştan bezemeli kaval silme ile kuşatılmıştır. İki kademeli kavsaralı niş kademeli üç cephelidir. Kavsara alt kademesi iki sıra mukarnaslıdır. Alt sırada üç dilimli ve sivri kemerli küçük nişler, üst sırada ise süslemeler vardır. Üst kademe üç dilimli kemerlidir. Kemerler ve çerçevesi bezeli ince bir şeritle kuşatılmıştır. Bunları üstten ve iki yandan kuşatan şeritlerde süslemelidir (Levha 191a)

Kavsara alt kademesi ile niş üst kademesindeki panoları üç yönden kuşatan şerit bezelidir. Nişin iki kademeli kaval silmelerle çerçevelenmiş dikey dikdörtgen üçer panodan oluşan süslü cepheleri vardır (Levha 191a).

Güney ve kuzeydeki nişlerin üzerinde ikinci kısımdaki yatay dikdörtgen panolar da süslemelidir (Levha 191a-b, 196b). Kuzey ve güney duvarların üst kısımlarında, kademeli

üç kaval silme üzerinde, sivri kemerli panoları kuşatan süslemeli iki şerit bulunmaktadır. Güney duvardaki tahrip olmuştur (Levha 192b, 197b).

Eyvanın batı köşesindeki sütunceler ile duvarlar arasındaki şeritlerde süsleme görülmektedir. Sütuncelerde bezelidir (Levha 192a, 197a).

Batıda yer alan dikdörtgen kapının söveleri ve iç yüzleri de bezemelidir. Yedi yarım daire geçmeli parçalardan oluşan lentonun üzerindeki iki satırlık kitabenin üzerinde yer alan yatay şeritler de süslüdür. Bunların üzerinde sivri kemerli alınlıktaki şebekeler tahrip olmuştur. Tonoz kemerlerinin iç ve dış yüzlerinde de süsleme görülmektedir (Levha 198a-199b).

Doğu portalin iki yanında üçer cepheli minare kaideleri vardır. Cepheler kendi içinde üstte kaval silmelerle çerçevelenen yatay dikdörtgen ve tümü süslemeli dört şeritle kuşatılan dikey dikdörtgen ponalarla iki kısma ayrılmıştır (Levha 185-186a).

Kuzey cephede eksende dışa hafif taşkın portal (Levha 200a), dıştan ikincisi ve sekizincisi bezemesiz onyedi şeritle kuşatılmıştır. Portalde cepheyi dolaşan silme kademe yaparak devam etmektedir. Silmenin üzerinde eksendeki kareye yakın dikdörtgen pencerenin şebekelerinde süsleme vardır (Levha 200b).

Portali kuşatan üçüncü, dokuzuncu, onuncu ve ondördüncü şeritler kaval silme, diğerleri düz silmelidir. Beşinci, yedinci ve onaltıncı şeritler diğerlerine göre daha geniştirler (Levha 201a-b, 203a-b). Diğer şeritler süslemelidir (Levha 210a-b, 203a-b, 205b).

Konsollara oturan basık kemerli kapının kemer köşelikleri ile sövelerinin iç yüzündeki panolar da bezelidir (Levha 204a-205a).

Batı cephedeki dört alt seviye penceresinden güneydeki dikdörtgen, diğerleri sivri kemerlidir. Sivri kemerli alınlıkların içindeki şebekeler tahrip olmuştur (Levha 206b). Güney cephede eksende alt seviyedeki üç cepheli payandanın cepheleri, kademeli kaval silmelerle çevrelenen dikdörtgen panolardan oluşmaktadır. Payandanın üzeri konik yarım külâhla örtülmüştür.

Güney duvarda eksende yer alan iç mekâna hafif taşkın mihrap, dıştan bezeli sekiz şeritle kuşatılmıştır. Kavsara köşeliklerindeki kabaralar da süslemelidir (Levha 211b-212b, 214a-218). Dışta düz, içte kademeli kaval silmelerle kuşatılan kavsara köşeliği altta ve üstteki yatay şeritte süslemeli olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır (Levha 216b, 217b), aralarda ise kabaralar bulunmaktadır (Levha 212b, 213b). Bunları süslemeli ince şerit çerçevelemektedir. Üstten dört sıra dilimli küçük yuvalı, sıra araları geniş kaval ve iç bükey silmeli yatay şeritlerle bölünmüştür. Kavsaranın altındaki kaval silmelerin çerçevelediği düzgün olmayan beş dikdörtgen pano bezemelidir. Bunların üzerinde düz ve kaval silmeli iki şerit üzerindeki yatay şeritte süsleme vardır (Levha 216b-217a). Kavsaranın düzgün olmayan altıgen tavanı da süslemelidir (Levha 218). Beş cepheli nişin cepheleri bezemeli beş şeritle kuşatılmıştır (Resim 322-323).

Doğu duvarda eksenin güneyindeki kapalı dikdörtgen minare kapısı, ikisi süslemeli beş şeritle kuşatılmıştır (Levha 209a). Bunun doğusundaki türbenin sekiz kademeli nervürlü kemerinin ikinci, dördüncü, altıncı ve yedinci kademeleri süslemelidir. Kemeri dıştan kuşatan beş kademeli sivri kemer biçimindeki silmenin ikinci şeridinde de bezeme vardır (Levha 208b).

Kuzeydoğudaki hünkâr mahfili korkuluklarında iki yanındaki dikey dikdörtgen panolarda , ortadaki panoda ve üç dilimli kemerin altında süsleme görülmektedir (Levha 209b-210a).

Yapıdaki süslemelerin üzerinde yer aldığı biçimsel düzenlemeleri; yatay-dikey şeritler, kaval-düz silmeler; kare, dikey-yatay dikdörtgen, düzgün olmayan dikdörtgen, düzgün olmayan altıgen ve yuvarlak kemerli panolar, sütunce kaide, gövde, bilezik ve başlıkları, kabaralar, kavsara ve kemer köşelikleri, söve ön ve iç yüzeyleri ve lentolar oluşturmaktadır.

Yatay-dikey (kaval silme ve düz silme) şeritler; cephelerde, kuzey ve doğu portalde, minare kaidelerinde, eyvanın kuzey ve güney duvarlarında, batıdaki giriş kapısında, mihrapta, duvarlarda, pencere kemerlerinde, türbe kapısında, hünkâr mahfilinde görülmektedir.

Kare pano sadece kuzey portalde, onaltıncı şeridin üst kısmında eksende yer almaktadır (Levha 205b). Yatay dikdörtgen panolar, doğu portal eyvanının kuzey ve güney duvarlarının batı kısımlarındaki nişlerin üzerinde (Levha 191a-b, 196b); dikey dikdörtgen panolar, kuzey portalde giriş kapısının sövelerinin iç yüzünde (Levha 205a), eyvanın kuzey ve güney duvarlarının doğu kısmında, batı kısımdaki nişlerin cephelerinde , mihrap nişinin cephelerinde (Levha 187a, 191a, 193a, 195b), hünkâr mahfilinin cephelerinde (Levha 209b); düzgün olmayan dikdörtgen panolar, mihrap kavsarasının alt kısmında (Levha 218); yuvarlak kemerli panolar ise, doğu portalin ikinci şeridinin ikinci kısmında (Levha 186a-b) karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, sütunce kaidesi, eyvanın batı köşesindeki sütuncelerin kaidelerinde, sütunce gövdesi, doğu portal, doğu ve iç köşeler ile eyvanın batı köşesinde; mihrabın iç köşelerinde yer almaktadır. Bilezik sadece mihrap iç köşelerdeki sütuncelerin alt kısmında; başlık yine mihrap iç köşelerindeki sütuncelerde bulunmaktadır (Levha 216a).

Kabaralar; mihrapta, dördüncü ve altıncı şeritler ile kavsara köşeliklerinde vardır (Levha 211b, 212a). Kavsara köşeliği, eyvanın güney duvarındaki (Levha 191a) niş ile mihrapta (Levha 212b, 213b), kemer köşeliği ise kuzey portalin basık kemerli giriş kapısında görülmektedir. Söve ön ve iç yüzleri, kuzey portalin basık kemerli kapısı

(Levha 204b) ile doğu portalin dikdörtgen kapısında karşımıza çıkmaktadır (Levha 199a). Lento ise, doğu portalin kapısında yer almaktadır (Levha 198b).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel, figürlü, karışık, diğer kompozisyonlar ve yazı olmak üzere altı farklı süsleme türü ile karşılaşılmaktadır.

Geometrik süslemeler; tüm cepheleri dolaşan, kuzey ve güney cephelerde eksende kademe yapan ve güney cephede üç sıra olan beş kademeli silmelerin ikinci şeridinde; kuzey portali dıştan kuşatan ikinci, beşinci, altıncı, onuncu, onbirinci, onikinci, onbeşinci, onaltıncı ve onyedinci şeritlerde; portalin üzerinde eksende yer alan kareye yakın dikdörtgen pencerenin şebekelerinde yer almaktadır (Levha 200a-b).

Doğu portali dıştan kuşatan birinci, dördüncü, beşinci, yedinci şeritler ile iç köşelerdeki sütuncelerin gövdelerinde (Levha 186a-b), portal nişini oluşturan eyvanın kuzey ve güney duvarlarının doğu kısımlarındaki nişleri dıştan kuşatan kaval silmelerde, kuzey duvardaki nişin düz kavsarasını kuşatan şeritlerde, bunun altındaki yatay şeritte, üç cepheli nişin orta cephesindeki dikey dikdörtgen panoda, nişin üzerindeki yatay dikdörtgen panoyu kuşatan şeritlerde, kuzey duvarın üzerinde tonoz alınlığındaki sivri kemerli panoyu kuşatan birinci ve ikinci şeritlerde, güney duvardaki nişin üç dilimli kemeri ile köşeliklerini çerçeveleyen şeritlerde, üç cepheli nişin orta cephesinde altta ve üstteki dikey dikdörtgen panolarda, üst panolar ile bunların üzerindeki iki sıra mukarnası üç yönden kuşatan şeritlerde bulunmaktadır (Levha 187a, 191a-b, 192b-193a, 196b, 197b).

Doğu portalde, ikinci şeridin ikinci kısmındaki yuvarlak kemerli panolarda üçüncü şeritte; minare kaidelerindeki panoları kuşatan birinci, ikinci ve dördüncü şeritlerde de karşımıza çıkmaktadır (Levha 186a-b).

Eyvanda kuzey ve güney duvarların doğu kısımlarındaki dikey dikdörtgen panoyu kuşatan üstten birinci şeritlerde (Levha 187a, 193a); kuzey duvarın batı kısmındaki nişin kavsarası üzerindeki yatay dikdörtgen panoda (Levha 196b), üç cepheli nişin birinci ve üçüncü cephelerindeki dikey dikdörtgen panolarında (Levha 196b); duvarın üzerindeki tonoz oturtmalığındaki sivri kemerli alınlığın içindeki sivri kemerli panoda; güney duvarın batısındaki nişin kavsarasını üstten ve iki yandan kuşatan şeritlerde; iki sıra mukarnaslı bölümün ikinci sıradaki mukarnaslarının yüzeylerinde; nişin üzerindeki yatay dikdörtgen panoyu çerçeveleyen şeritlerde de geometrik süsleme vardır (Levha 191a-b). Eyvanın batı köşelerindeki dikey şeritlerde, sütuncelerin kaidelerinde ve ikinci sütuncenin gövdesi ile köşedeki dikey şeritlerde, dikdörtgen kapının sövelerindeki birinci şeritler ile lentosundaki geçmeli parçalardan kuzeyden ikinci, dördüncü ve altıncı parçalar üzerinde bulunmaktadır (Levha 192a, 197a, 199b). İçte üç dilimli sütunce başlıklarında da yer almaktadır (Levha 210b-211a).

İçte duvarları dolaşan, güney duvarda mihrabın üzerinde kademe yapan beş kademeli silmenin ikinci şeridinde, batı duvardaki nervürlü kemerli pencerelerin kemerini kuşatan sivri kemerli beş kademeli silmelerin ikinci şeritlerinde (Levha 208a-b), doğu duvarda eksenin güneyindeki minare kapısını dıştan kuşatan birinci ve dördüncü şeritlerde (Levha 209a), güneyindeki nervürlü kemerin ikinci, dördüncü, altıncı ve yedinci şeritlerinde; kemerin üzerindeki sivri kemerli beş kademeli silmenin ikinci şeridinde vardır.

Güney duvarda eksende yer alan mihrabı dıştan kuşatan birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci şeritlerde; kavsara köşeliğini içte kademeli ve dıştan kuşatarak çevreleyen şeritlerde, kavsara içinde ortadaki yatay şeritte, iç köşelerdeki sütunce

gövdelerinde ve başlıklarının yapraklarında; beş cepheli nişin birinci, üçüncü ve beşinci yastıkları ile dikey dikdörtgen panolarında; ikinci ve dördüncü şeritleri dıştan kuşatan ikinci şeritlerde; tüm panoları çevreleyen dıştan birinci şeritlerde bulunmaktadır (Levha 211b, 214a-215a, 216a-b). Kuzeydoğudaki hünkâr mahfili korkuluklarında da geometrik süsleme görülmektedir (Levha 209b).

Bitkisel süsleme: mihrabı dıştan kuşatan sekizinci şeritte, kavsara köşeliğinde, kavsara içi ile köşeliği arasındaki kademelerde, kavsaranın altındaki düzgün olmayan dikdörtgen panoların çerçevesini oluşturan şeritlerde (Levha 215b), sütunce boşluklarında; nişin içindeki ikinci ve dördüncü dikey dikdörtgen panolarda (Levha 217a); birinci, üçüncü ve beşinci panoları kuşatan ikinci şeritlerde (Levha 216b) yer almaktadır. Ayrıca, hünkâr mahfilinin korkuluklarının ortasındaki üç cepheli çıkıntının birinci ve ikinci cephelerindeki dikey dikdörtgen panolarda da bitkisel süsleme karşımıza çıkmaktadır (210a).

Karışık süsleme; kuzey portalde üçüncü, yedinci, ondördüncü şeritlerde (Levha 201b, 203a-b); doğu portalde dıştaki sütuncelerin gövdelerinde, ikinci ve altıncı şeritlerde; eyvanın kuzey ve güney duvarlarının doğusundaki dikdörtgen panoyu kuşatan ikinci şeritlerde (Levha 186a-b); batı kısımlardaki nişlerin üzerindeki şeritlerde ve yatay dikdörtgen panolarda; güney duvarın batısındaki nişin iki kademesindeki birinci ve üçüncü dikey dikdörtgen panolarda; eyvanın batısındaki üçüncü sütunce gövdesinde (Levha 191a-b, 196b); dikdörtgen kapının geçmeli parçalarından oluşan lentosundaki kuzeyden birinci, üçüncü, beşinci ve yedinci parçalarla (Levha 199a) yer almaktadır. Muhrapta dördüncü şeridin üst kısmındaki kabaralarda, altıncı şeritte ve kavsara içindeki tavanda da (Levha 217b-218) görülmektedir.

Figürlü süsleme; kuzey portalin onaltıncı şeridinin üstünde eksendeki kare pano ile yatay ve çapraz eksenleri üçgen kesitleriyle genişletilmiş altı dilimli kartuş içinde bulunmaktadır (Levha 205b). Eyvanın doğu ve güney duvarlarında doğudaki dikey

dikdörtgen panoyu kuşatan şeritlerde yer almaktadır (Levha 187a-b, 190a-b, 193a-b, 196a-b).

Diğer kompozisyonlar kandil, içte hünkâr mahfili korkuluklarının eksenindeki üç cepheli çıkıntının orta cephesindeki dikey dikdörtgen pano içindeki üç dilimli kemerli düzenlemenin altında karşımıza çıkmaktadır (Levha 210a).

Yazı ise; giriş kapısı lentosunun üzerinde (Levha 198b-199a) ve mihrabın beşinci şeridinde (Levha 216a) bulunmaktadır.

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapının tüm cephe ve duvarlarını dolaşan kademeli silmelerde, kuzey ve doğu cephelerde eksende yer alan portallerde, doğu portalin eyvan duvarlarında, minare kaidelerinde, batı cephe ve duvardaki pencere kemerlerinde, batı cephe ve duvardaki pencere kemer ve alınlıklarında, mihrapta, türbe ve minare girişlerinde (doğu duvarda), kuzeyde hünkâr mahfili korkuluklarında geometrik, bitkisel, geometrik-bitkisel-figürlü-bitkisel olmak üzere karışık ve figürlü düzenlemelerden oluşan kompozisyonlar görülmektedir.

Tekli-çiftli zencerek, okucu, baklava, beşgen, uzatılmış altıgen, altıgen, sekizgen, onikigen, beş kollu yıldız, altı kollu yıldız, sekiz kollu yıldız, on kollu yıldız, oniki kollu yıldızlar, balık sırtı ve halat örgü ile biçimlenen geometrik; kıvrık dal, yarım palmet, lotus ve rumilerle düzenlenen bitkisel; dışbükey kavisli yaylar-palmet, sekiz kollu yıldız-palmet-rumi, oniki kollu yıldız-palmet-rumilerle biçimlenen karışık; arslan, at, balık, boğa, fil, kuş, oğlak, tavuskuşu, tavşan ve çift başlı kuşlardan oluşan figürlü (Levha 187a, 193a, 205b); kandil motifinden oluşan diğer kompozisyonlar (Levha 210a) yer almaktadır. Yazı; giriş kapısı üzerinde ve mihrapta, sülüs hatlı kitabeler şeklinde görülmektedir (Levha 198b, 216a).

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Zencerek; tekli ve çiftli zencerek olmak üzere iki çeşitleme ile karşımıza çıkar.

Tekli zencerek; giriş kapısının sövelerindeki ikinci dikey şeritte, iki spiralin kesişmesiyle aralarda oluşan küçük dairelerle biçimlenen tekli zencerek kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır (Levha 199b). Sövelerin iç yüzünde; iki kırık çizginin kesişmesiyle aralarda görülen altıgenlerin içinde altı yapraklı rozet çiçeklerinden oluşan *tekli zencerek* kompozisyonlu geometrik süsleme yer almaktadır (Levha 197a).

Çiftli zencerek; kuzey portalde onyedinci şeritte, mihrabın dıştan birinci şeridinde; üç çizginin kesişmesiyle oluşan çiftli zencerek kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır (Levha 204 a-b, 205a-b, 214a).

Okucu; doğu portali dıştan kuşatan birinci şeritte, kırık çizgilerin çapraz kesişmesiyle bir sıra ters-bir sıra düz okucu kompozisyonlu geometrik süsleme yer almaktadır (Levha 186a).

Baklava; dışta tüm cepheleri, içte duvarları yatay olarak ikiye ayıran kaval ve düz silmelerle kademelendirilmiş silmelerin alttan ikinci şeritlerinde, batı cephedeki pencerelerin dış ve içteki nervürlü kemerlerini kuşatan sivri kemerli kademeli silmelerin ikinci şeritlerinde (Levha 206b-207b); doğu kapının üzerindeki tonoz kemerinin iç ve dış yüzündeki ikinci şeritlerde (Levha 198a-b); eyvanın güney duvarının batısında yer alan nişin üç dilimli kavsara kemerinin üzerinde ve kemerin çerçevesini oluşturan şeritlerde (Levha 191a); doğu duvarda eksenin güneyinde yer alan türbe kapısının nervürlü kemerinin ikinci, dördüncü, altıncı ve yedinci kademesini oluşturan şeritler ile kapı kemerini dıştan kuşatan sivri kemerli kademeli silmenin ikinci şeridinde (Levha 208b); mihrapta, kavsarayı çerçeveleyen ince şeritlerde, kavsaranın içinde kademeli yükselen şeritlerde, ayrıca kavsaranın iç kısmında panoların üzerindeki kaval silmenin üst

kısmındaki yatay şeritte (Levha 212a-b); iki kırık çizginin çapraz olarak kesişmesiyle oluşan *baklava* kompozisyonlu süsleme görülmektedir.

Beşgen; doğu portal yedinci şeritte, kuzey portal altıncı ve onikinci şeritler ile mihrabın beşinci şeridinde (Levha 186a-b, 201a-b, 203a-b), mihrabın içindeki ikinci ve dördüncü panoları kuşatan şeritlerde (Levha 215a, 217a); kırık çizgilerin farklı aralıklarla kesişmesiyle oluşan çapraz baklavaları kesen "Z" biçimli zigzagların meydana getirdiği beşgenler ile aralarda dörtgenlerden oluşan geometrik kompozisyon bulunmaktadır.

Eyvanın kuzey duvarının batı kısmının altında, üç cepheli nişi dıştan kuşatan kaval silmeli şerit üzerinde; kırık çizgilerin kesişmesiyle beşgen, aralarda üçgen, dörtgenlerden oluşan *beşgen* kompozisyonlu geometrik süsleme vardır (Levha 196b). Ayrıca, nişin düz kavsarasını çerçeveleyen şeritte, kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşan beşgen, yarım beş kollu yıldız, genişletilmiş dikdörtgenlerle oluşturulan *beşgen* kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır (Levha 196b).

Altı kollu yıldız; kuzey portalde onuncu şeritte, altıgenlerin birbirine geçmesiyle merkezde oluşan altı kollu yıldız kompozisyonlu geometrik süsleme yer almaktadır (Levha 203a-b). Onaltıncı şeritte; ortadaki altıgenle kesişen altıgenler merkezde altı kollu yıldız, yıldız kollarında altıgenler ile altı kollu yıldızlar içinde küçük yıldızlar, yıldız kollarındaki altıgenler, içinde de altı yapraklı rozet çiçekleriyle oluşturulan *altı kollu yıldız* kompozisyonlu geometrik süsleme vardır (Levha 204a-b).

Nişin orta cephesindeki dikey dikdörtgen panoda, eyvanın batı köşelerindeki sütuncelerin gövdelerinde ve mihrapta, nişin içindeki beş dikey dikdörtgen panoyu kuşatan kaval silmeler ile sütunce gövdelerinde; altıgenlerin iç içe geçerek merkezde altı kollu yıldız, yıldız kollarında baklavalar ile aralarda okucu motifleri oluşturduğu *altı kollu yıldız* kompozisyonlu geometrik süsleme yer almaktadır (Levha 196b-197a). Nişin üzerindeki yatay dikdörtgen panoya çerçeve yapan şeritte; kırık çizgilerin kesişmesiyle

altı kollu yıldız ve yıldız kollarında altıgenlerden oluşan *altı kollu yıldız* kompozisyonu görülmektedir (Levha 216a-b).

Kuzey portalin üst kısmında, eksendeki kareye yakın dikdörtgen pencerenin şebekesi; ortadaki küçük, dıştaki büyük iki daire ile ortadaki daireden çıkan yatay, dikey ve çapraz eksenlerdeki düz çizgilerle bölünmüştür. Ortadaki daire ile içinde iki üçgenin ters-düz yerleştirilmesiyle oluşturulan *altı kollu yıldız* kompozisyonlu geometrik süsleme yer almaktadır (Levha 182, 206a).

Sekiz kollu yıldız; doğu portalin iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde, kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, yıldız kollarında düzgün olmayan altıgenlerden oluşan sekiz kollu yıldız kompozisyonlu geometrik süsleme yer almaktadır (Levha 186a-b).

Eyvan güney duvarının batısındaki nişin orta cephesinin alt kısmındaki dikey dikdörtgen panoda; kırık çizgilerin kesişmesiyle sekiz kollu yıldız, yıldız kollarında düzgün olmayan altıgenlerden oluşan *sekiz kollu yıldız* kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır. Üstteki panoda da aynı kompozisyon yer almaktadır (Levha 191a). Mihrap nişinin birinci, üçüncü ve beşinci cephelerindeki panolarda; kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, yıldız kollarında düzgün olmayan altıgen, uçlarda beş kollu yıldızlar ile bu düzenlemeler arasında sekizgenlerden oluşan *sekiz kollu yıldız* kompozisyonlu geometrik süsleme görülmektedir (Levha 216b). Altıncı şeridin üst kısmındaki üç kabarada; kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, yıldız kollarında düzgün olmayan altıgenler ve uçlarında beş kollu yıldızlarla biçimlenen *sekiz kollu yıldız* kompozisyonu vardır (Levha 213a).

On kollu yıldız; kuzey portalde beşinci şeritte, daraltılmış altıgenlerin kesişmesiyle merkezde on kollu yıldız, yıldız kollarında düzensiz altıgenler ile uçlardaki beşgenlerin içindeki beş kollu yıldızlardan oluşan on kollu yıldız kompozisyonlu geometrik süslemeli

düzenlemeler birbirlerine, kırık çizgilerin kesişerek iki uçta düzensiz dörtgen, ortada baklava oluşturduğu düzenlemelerle bağlanmaktadırlar (Levha 179, 201a).

Mihrabı dıştan kuşatan dördüncü şeritte; kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde on kollu yıldız, yıldız kollarında düzgün olmayan altıgenler ile beş kollu yıldızlardan oluşan *on kollu yıldız* kompozisyonlu geometrik süsleme görülmektedir. Kavsara köşeliklerindeki kabaralarda; kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde on kollu yıldız ile yıldız kollarında altıgenlerden oluşan *on kollu yıldız* kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 214b).

Kuzeyde doğu köşedeki hünkâr mahfilinin korkuluklarında; kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde on kollu yıldız, yıldız kollarında düzgün olmayan altıgenler ve uçlarda beş kollu yıldızlardan oluşan *on kollu yıldız* kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır.

Oniki kollu yıldız; doğu portalin dördüncü şeridinde, kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde oniki kollu yıldız, yıldız kollarında düzgün olmayan altıgenler, uçlarında beş kollu yıldızlar ile şeridin yanlarında yarım oniki kollu yıldız, ortada ise oniki kollu yıldızlardan oluşan geometrik süsleme görülmektedir (Levha 186a-b).

Eyvanın kuzey ve güney duvarlarının doğusunda altta yer alan dikey dikdörtgen panolarda; kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde oniki kollu yıldız, yıldız kollarında düzgün olmayan altıgen, bunların uç kısmında beş kollu yıldız ile çapraz köşelerde sekiz kollu yıldızlardan oluşan *oniki kollu yıldız* kompozisyonlu süsleme görülmektedir (Levha 187a, 193a).

Balık sırtı; kuzey portalde onbirinci şeritte (Levha 203a), doğu portal eyvanının kuzey ve güney duvarlarının tonoz oturmalıklarındaki sivri kemerli panoları çeviren birinci şeritlerde (Levha 192b, 197b), dikdörtgen kapının sivri kemerli alınlığının altındaki

ikinci yatay şeritte (Levha 198a-b); iki parçalı kırık çizginin dikey ve yatay tekrarından oluşan balık sırtı kompozisyonlu geometrik süsleme görülmektedir.

Halat örgü; mihrapta sütunce başlıklarının altındaki bileziklerde, spirallerin kesişmesiyle oluşan halat örgü kompozisyonlu geometrik süsleme yer almaktadır (Levha 216a).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Rumi; doğu cephedeki minare kaidesinde, dıştan ikinci ve dördüncü şeritlerde, kuzey cephede eksende yer alan portalde dıştan dördüncü ve onüçüncü şeritlerde, kıvrık dallardan çıkan düz-ters rumilerden oluşan bitkisel süsleme yer almaktadır (Levha 185-186b).

Kuzey portalde kademelerdeki kaval silmeler arasında, ilk iki kademenin iç yüzünde; kıvrık daldan çıkan dönüşümlü yerleştirilmiş rumilerden oluşan bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 178, 201a, 203a).

Mihrap nişinin içinde birinci, üçüncü ve beşinci cephelerdeki panoları kuşatan şeritlerde; kıvrık dallardan çıkarak yukarı kıvrılan birer ruminin dalın iki yanına dönüşümlü yerleştirilmesinden oluşan *rumi* kompozisyonu görülmektedir (Levha 216b, 217b).

Yarım palmet; mihrap nişinin üst kısmında, yedinci ve sekizinci kademelerin üzerinde; altta iki yarım palmet ile dalların ucuna dönüşümlü yerleştirilmiş yarım palmetlerden oluşan bitkisel süsleme bulunmaktadır (Levha 217b).

Palmet; kuzey portal kapı sövelerinin iç yüzündeki dikey dikdörtgen panolarda; bir önceki palmetin bir sonraki palmetin sapını oluşturduğu, iki yanda düz, ortada ters palmetlerle oluşturulan bitkisel süsleme karşımıza çıkmaktadır. Güney duvarın batı kısmındaki nişin üzerinde bulunan yatay dikdörtgen panoyu kuşatan şerit ile içte hünkâr mahfilinin korkuluklarının eksenindeki çıkıntının iki yan cephelerinde yer alan dikey dikdörtgen panolarda; kıvrık dallardan çıkan sapların içe dönerek palmetlerle sonlanmasından oluşan *palmet* kompozisyonu görülmektedir (Levha 191a-b, 210a). Nişin içinde, kavsaranın alt kısmındaki mukarnasların ikinci sırasındaki mukarnas yüzeylerinde, üç dilimli birer *palmet*ten oluşan bitkisel süsleme yer almaktadır (Levha 191a).

Lotus; eyvanın batısındaki dikdörtgen kapının geçmeli parçalarından ortadakinde, iki kıvrık dalın birleşerek lotusun sapını oluşturduğu, lotusun ucundan çıkan iki dalın bir sonraki lotusa çerçeve yaptıktan sonra birleşerek daha sonrakinin sapını oluşturduğu lotus kompozisyonlu bitkisel süsleme bulunmaktadır (Levha 176, 199a).

Rumi-palmet; doğu portalin iki yanındaki minare kaidelerini kuşatan birinci şeritte (Levha 176a), eyvanın batı köşelerindeki sütunceler ile duvarlar arasındaki dikey şeritlerde (Levha 174-175, 192a, 197a), mihrapta dıştan sekizinci şeritte (Levha 216a), kavsara içinde alt sıradaki düzgün olmayan dikdörtgen panoları kuşatan dikey şeritlerde (Levha 217b); ortadaki palmetleri çevreleyen rumilerle biçimlenen kompozisyonda, rumilerin uçları birleşerek bir sonraki palmete sap, bir önceki palmetin ucundan çıkan rumiler ise palmete çerçeve oluşturur.

Kuzey portalin basık kemerli kapısının köşeliklerinde, altta bir loptan iki yana çıkarak kesişen kıvrık dalların ucundaki rumiler yedi dilimli palmetin sapını oluşturmaktadır. Lopun üst kısmından çıkan dalların ucundaki çapraz rumiler ortadaki yedi dilimli palmeti çerçeveledikten sonra köşede birleşerek küçük bir palmetle sonlanmaktadır. Rumilerin ucundan çıkan kıvrık dal ikiye ayrılmakta, biri içe kıvrılarak beş dilimli palmetle sonlanırken, diğeri üst köşeye doğru devam etmektedir. Köşede ikiye

ayrılan, üstteki dalın bir rumiyle sonlandığı *rumi-palmet* kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 204b).

Doğu portalde, ikinci şeritteki yuvarlak kemerli panolar içinde; çapraz iki ruminin çerçevelediği palmetlerin ucundaki dallardan çıkan rumilerin, palmeti kuşatan rumileri iki yandan sınırladığı *rumi-palmet* kompozisyonu yer alır (Levha 286a-b). Birbiriyle kesişen kıvrık dallarla bağlanan palmetlerden oluşan ve kıvrık dalı belli aralıklarla kesen diğer kıvrık daldan çıkan ruminin kıvrılarak palmete çerçeve oluşturduğu *rumi-palmet* kompozisyonlu bitkisel süsleme (Levha 187a, 193a) eyvanın kuzey ve güney duvarlarının doğusundaki dikdörtgen panoyu kuşatan şeritlerde görülmektedir.

Evyanın kuzey duvarının batısındaki üç cepheli nişin üst kısmındaki yatay panoda; palmetlerin altından çıkan rumilerin uçları üstte birleşerek küçük bir palmetle sonlanmaktadır. Rumilerin alt ucundan çıkan dalların ortada birleşerek, çapraz rumilerin arasındaki boşluktan iki yana dönerek büyük palmetlere çerçeve oluşturan palmetlerle bittiği *rumi-palmet* kompozisyonlu bitkisel süsleme bulunmaktadır (Levha 196b).

Mihrap nişinin içinde kaval silmelerle çerçevelenen dikey dikdörtgen panolu cephelerden birinci ve üçüncüsünde (Levha 216-217a), eyvanın batı köşelerindeki ikinci sütuncelerin gövdelerinde (Levha 192a, 197a); kıvrık dallardan çıkan rumiler çapraz olarak kesişerek birleşir ve palmetlerin sapını oluşturur. Palmetleri kuşatacak şekilde çapraz yerleştirilen rumilerin çerçeveden sonra birleşerek bir palmet oluşturduktan sonra üstteki palmeti çerçevelediği düzenlemelerin tekrarından meydana gelen *rumi-palmet* kompozisyonu yer almaktadır.

Kapının sövelerindeki dikey şeritlerden birincisinde; kıvrık dallarla birbirine bağlanan beş ve onbir dilimli palmetlerin üst yapraklarından çıkan dallar iki yandan gelerek aradaki palmeti çerçeveledikten oluşturduktan sonra tepe noktası üzerinde

birleşerek küçük bir palmet şeklinde sonlanmaktadır. Burada *palmet-rumi* kompozisyonlu bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 177, 199b).

Mihrabın kavsara köşeliklerinde, üstteki yatay şeritlerde; ortadaki palmete çerçeve yapan rumilerin uçları birleşerek küçük bir palmet oluşturmaktadır. Rumilerin kuşattığı palmetin ucundan çıkan iki rumi de üstteki küçük palmeti çerçevelemektedir. Burada da *palmet-rumi* kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 183, 212b, 213b).

Üç kademeli sütuncelerin başlıklarında, kıvrık dallarla birbirine bağlanan dönüşümlü düz-ters palmetler ve kıvrık dallardan çıkan ve alt yaprakları içe dönen rumilerle sonlanan *rumi-palmet* kompozisyonlu bitkisel süsleme yer almaktadır (Levha 211a). Sütunce başlıklarında; köşelerde ters palmetler ile bunların sapından çıkan dalın ucunda volüt yaparak dönen palmetler, üst kısımda ise ters iki palmetin sapından iki yana çıkan dalların ucunda birer rumi görülmektedir. Yine *rumi-palmet* kompozisyonu yer almaktadır.

Kavsara içinde alt sıradaki düzgün olmayan dikdörtgen panoları kuşatan yatay şeritlerde; ortada birleşen dalların ucundaki iki ruminin biçimlediği palmeti, iki yandaki palmetlerin sapını oluşturan dalın diğer ucundaki rumiler çerçevelemektedir. oluşturmaktadır. Palmetlerin alt yapraklarından çıkan dalların birleşerek daha küçük bir palmet oluşturduğu *palmet-rumi* kompozisyonlu bitkisel süsleme yer almaktadır (Levha 217b).

Nişin içindeki ikinci ve dördüncü panolarda; merkezde birbirleriyle sapları kesişen çapraz yerleştirilmiş ikişer ruminin uçları birleşerek palmet oluşturmaktadır. Rumilerin uçlarından birinin alt, diğerinin üst uçları yatay eksende kesişerek yanlarda rumi olarak sonlanmaktadır. Rumilerin saplarını oluşturduğu düğüme, kesişerek baklava biçiminde çerçeve yapan kıvrık dallar yatay eksenlerde kıvrılan rumilerle devam etmektedir. Dikey eksenlerde ise, düğümden çıkarak iki yana dönen kıvrık dalların birer rumi ile sonlandığı *palmet-rumi* kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 217a).

Palmet-yarım palmet; kavsara içindeki üçüncü ve dördüncü kademelerin ön yüzündeki beşgen pano içinde; yarım palmetten çıkan kıvrık dal alt köşede düğüm yaparak üstte palmetle sonlanmaktadır (Levha 212a).

Sütuncelerin başlıklarında (Levha 210b); birbirine kıvrık dallarla bağlanan düz-ters palmetlere iki yanda çerçeve yapan yarım palmetlerden meydana gelen *yarım palmet-palmet* kompozisyonu görülmektedir.

Palmet-lotus; eyvanın batı köşelerindeki sütuncelerin kaideleri ile güney duvarın batı kısmındaki nişin üç dilimli kuşatma kemerini üç yönden kuşatan şeritte; kıvrık dallarla birbirine bağlanan palmetleri çerçeveleyen kıvrık dallarla birbirine bağlanan lotuslardan meydana gelen palmet-lotus kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 173, 196b-197a).

Rumi-yarım palmet-palmet; mihrap kavsarasında alttaki köşelikte, çapraz eksene yerleştirilen yedi yapraklı palmeti, kendi sapından çıkan çapraz iki rumi çerçevelemektedir. Rumilerin uçlarından, yukarı ve aşağıya dönen birer rumi çıkmaktadır. Yukarı dönen rumilerin diğer yaprağından çıkan dallar üstte kıvrılarak bir rumi ile ikiye ayrılmaktadır. Uçlardan biri iç köşede rumi olarak sonlanırken, diğeri kıvrılarak ikiye ayrılmaktadır. İçe dönen üç yarım palmetle sonlanırken, diğer uç aşağı devam ederek tekrar ikiye ayrılmakta, alttaki uç rumi, ruminin üst ucu yarım palmet, diğer uç çapraz rumilere çerçeve oluşturan bir rumi ile sonlanmaktadır. Aşağı devam eden uç kıvrılarak biri aşağı, diğeri yukarı dönen iki dala ayrılmaktadır. İçe bakan uç bir rumi ve yarım palmetle sonlanırken, diğer uç rumileri çerçeveleyen yarım palmet şeklindedir. Aşağı devam eden dal kıvrılarak ikiye ayrılır, üstteki yukarı ve içe dönen rumi ve yarım palmetle, aşağıdaki ise rumi ile sonlanır (Levha 183, 212b, 213b).

Palmet-lotus-rumi; doğu giriş kapısının lentosunda ikinci parçalar üzerinde; çapraz yerleştirilen iki ruminin oluşturduğu palmetin altından çıkan iki dalın yukarıda dönerek kesişmesi ve yürek biçiminde çerçeve yapmasıyla üstteki palmetin sapını biçimlemektedir. Alttaki palmetin ucundan çıkan, alt yaprakları rumilerle biten çapraz rumi de üstteki palmete çerçeve oluşturmaktadır. Rumilerin uçları birleşerek lotusun sapını oluştururken, üstteki palmetin ucundan çıkan alt uçları rumilerle biten rumiler lotusu çerçeveledikten sonra üstte kesişerek yanlara dönen yarım palmetlerle sonlanmaktadır (Levha 176, 199a).

7.2.3. FİGÜRLÜ KOMPOZİSYONLAR

Eyvanın kuzey ve güney duvarlarının doğu kısımlarındaki panonun çerçevesini oluşturan şeritlerden ikincisinde; kıvrık dallarda yer alan hayvan veya hayvan başlarından oluşan figürlü kompozisyonlar yer almaktadır (Levha 187a, 193a). Figürlerin büyük bir kısmı tahrip olduğu için belirlenememektedir. Belirlenenlerden bazıları şunlardır:

Şeridin üst kısmında eksende iki yandan gelerek kesişen kıvrık dalların ucunda birer *balık* figürü vardır (Levha 169a). Şeridin köşelerinde kıvrık dallara konmuş, başları profilden ve gövdeleri cepheden gösterilmiş *kuş* figürleri yer almaktadır. Kuşların başları tam olarak belirlenememekle birlikte, yanlara açılan kanatları ile bacakları arasında aşağı doğru inen yelpaze biçimindeki kuyrukları (çizgisel olarak tüyleri) ayrıntılı olarak verilmiştir (Levha 188a, 189b, 193b-194a). Şeridin üst kısmındaki figürler belirlenememektedir. Doğuda diğer şeritle kesişme noktasının altındaki iki figür, hortumunu yukarı kaldırmış, iri kulakları seçilebilen *fil* başlarıdır (Levha 170, 195a). Ayrıca, alt çenesi kısa ve düz, üst çenesi yukarı uzayan ve içe kıvrılan, açık ağzından çatal dili görülen bir *ejder* başı belirlenebilmektedir (Levha 169b, 196a). Altındaki figür uzun çenesi, sakalları, çekik gözü ve başının üzerindeki boynuzları ile bir *oğlak* olmalıdır (Levha 196a). Onun altında, başının üzerinde sivri kulakları, yassı burnu ile hafif açık ağzı belirlenen *arslan*dır (Levha 188b, 196a). Altında ise, çekik gözlü, uzun çeneli ve gemi ağzında, yeleleri çiçeklerle belirtilmiş bir *at* vardır (Levha 196a).

Yine üstte, şeridin kırılma noktasında, yassı başı, çekik gözleri ve başının iki yanında boynuzları seçilen *boğa* görülmektedir (Levha 188b, 196a). Yine dalın ucuna basan uzun kulakları ve yuvarlak başı seçilebilen ise *tavşan* olmalıdır (Levha 190b).

Kuzey duvarda üstteki yatay şeridin ortasında kıvrık dallara tutunmuş karşılıklı iki *tavus kuşu* vardır (Levha 193b-194a). Uzun boyunlarının üzerinde ibikleri gövdelerinden aşağıya sarkan uzun kanatları ve kuyrukları belirlenebilmektedir.

Kuzey cephede eksende yer alan dışa hafif taşkın portalin onaltıncı şeridinin üst kısmında eksende yer alan kare pano içindeki, yatay ve çapraz eksenleri üçgen kesitleriyle genişletilmiş altı dilimli kartuş içinde *çift başlı kuş* figürü bulunmaktadır. Başları profilden, gövdesi cepheden verilen kuşun; tam belirlenememekle birlikte, başları üzerinde küçük sivri kulaklar, yuvarlak küçük gözler ve kıvrık gagalı profilden gösterilen başlardan çıkan boyunların ortada kesişerek yukarı doğru devam edip birleşmesiyle ters yürek motifi oluşmaktadır. Yürek motifinin üzerinde ise üç yapraklı palmet yer almaktadır. Cepheden gösterilen gövdeden iki yana açılan kanatlar ile gövdenin altından aşağı doğru inen yelpaze biçimindeki kuyruk çizgisel olarak gösterilmiş ve tüyler yivlerle belirtilmeye çalışılmıştır. Gövdeden çıkarak iki yana açılan ayak ve bacakları ile tırnakları ayrıntılı olarak belirtilmiştir (Levha 182, 205b).

7.2.4. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Dışbükey yay-palmet; kuzey cephede eksende yer alan portali dıştan kuşatan üçüncü ve ondördüncü şeritlerde (Levha 201a, 203b), doğu cephenin ekseninde bulunan portal nişini oluşturan eyvanın batı köşelerinde iki yandaki üçüncü sütunceler üzerinde (Levha 192a, 197a); iki yandan çapraz olarak gelen dış bükey yayların kesişmesiyle biçimlenen stilize palmetlerden oluşan dış bükey yay-palmet kompozisyonlu karışık süsleme vardır.

Sekiz kollu yıldız-yarım palmet; doğu giriş kapısının lentosunda güneyden ve kuzeyden ilk parçalar üzerinde, kıvrık dalların kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, yıldız kollarının dikey eksenlerinden çıkan iki daldan birincisi iki yanda yarım palmetle sonlanmaktadır; diğeri ise, çapraz olarak kesiştikten sonra yarım palmetle tamamlanan sekiz kollu yıldız-yarım palmet kompozisyonu meydana getirmektedir (Levha 176, 199a).

Oniki kollu yıldız-palmet; kuzey portalin yedinci şeridinde, kıvrık dalların kesişmesiyle merkezde oniki kollu yıldız ile yıldız kollarında, yatay ve dikey eksenlerde kıvrık dallardan çıkarak çapraz kesişen rumilerin biçimlediği palmetler; çapraz eksenlerde ise rumilerin çerçevelediği palmetlerle oluşturulan oniki kollu yıldız-palmet kompozisyonlu karışık süsleme bulunmaktadır (Levha 181, 201b).

Altı kollu yıldız-rumi-palmet; mihrap kavsarasında, düzgün olmayan altıgen tavanda, kıvrık dalların kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız, yıldız kollarından çıkan palmetler ile bunların çerçevelediği oluşturan rumilerin uçlarının birleşerek oluşturduğu küçük palmetlerle biçimlenen altı kollu yıldız-rumi-palmet kompozisyonlu karışık süsleme görülmektedir (Levha 184, 218).

Sekiz kollu yıldız-rumi-palmet; doğu portalde dışta iki yandaki sütunce gövdelerinde ikinci ve altıncı şeritlerde (Levha 186a-b), eyvanın güney duvarının batı kısmındaki nişin birinci ve üçüncü cephelerindeki panolarda; kıvrık dalların kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, yıldız kollarının çapraz eksenlerinde kıvrık dalların oluşturduğu palmet birer rumi ile sonlanmaktadır. Rumilerin uçları çapraz olarak kesişerek yatay ve dikey eksenlerde birer palmet meydana getirmektedir. Burada sekiz kollu yıldız-rumi-palmet kompozisyonlu karışık süsleme görülmektedir (Levha 191a-b).

Oniki kollu yıldız-rumi-palmet; mihrabı dıştan kuşatan altıncı şeritte, kıvrık dalların kesişmesiyle merkezde on iki kollu yıldız ile yıldız kollarında uçları dışa dönük palmetler

ve onları çerçeveleyen rumilerden oluşan oniki kollu yıldız- rumi-palmet kompozisyonlu karışık süsleme vardır (Levha 215b).

Altı kollu yıldız-yarım palmet-palmet; eyvanın batısındaki dikdörtgen kapının lentosunun eksendeki dar parçası üzerinde, altta iki yanda uçları yukarı bakan rumilerden çıkan dallar çapraz olarak kesişerek üstten gelenlerle birlikte ters palmet meydana getirdikten sonra, iki yanda yarım palmetlerle sonlanmaktadır. Ortada dış bükey yaylarla oluşturulan üç dilimli iki parçanın kesişmesiyle altı kollu yıldız biçimlenmektedir. Üstte de alttaki gibi bitkisel süslemeli aynı düzenleme tekrar etmektedir. Parça üzerinde altı kollu yıldız-rumi-yarım palmet-palmet kompozisyonlu karışık süsleme yer almaktadır (Levha 176, 199a).

Sekiz kollu yıldız-rumi-yarım palmet; eyvanda güney duvarın batı kısmındaki nişin üzerindeki yatay dikdörtgen panoda (doğusu tahrip olmuş) ise, kıvrık dalların kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldızlar, yıldız kollarında uçları içe bakan palmetler,dikey eksenlerdeki kollardan çıkan dalların kesişmesiyle ortaya çıkan uzatılmış altıgenlerden sonra dallar iki yana dönerek üstte iki yanda birer yarım palmet, altta ise palmete sap oluşturmaktadırlar. Palmetin ucundan çıkan dal üstte ikiye ayrılır, iki yanda aşağı dönen iki rumi birer palmet oluşturur. Bu panoda sekiz kollu yıldız-rumi-yarım palmet kompozisyonlu karışık süsleme görülmektedir (Levha 191b).

Sekiz kollu yıldız-palmet-yarım palmet-rumi; eyvanda, kuzey duvarın batı kısmındaki nişin üzerindeki yatay dikdörtgen panoda, kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, yıldız kolları arasında beş kollu yıldızlar ile yıldız kollarından çıkan kıvrık dalların kesişmesiyle stilize palmetler biçimlenmiştir. Dikey yıldız kollarından çıkan kıvrık dallar kesişip iki yana dönerek devam ettikten sonra, kıvrık daldan çıkan bir sapın ucundaki rumi ile üstte yandan gelen dalla birleşerek palmete sap oluşturmaktadır. Üstte de birer rumiden sonra devam ederek yanlardan gelen dalla çapraz kesişerek aşağı dönen iki ruminin birleşmesiyle ortaya çıkan bir palmet vardır. İki yanda da kıvrık dalların

kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız ile yıldız kollarında uçları içe bakan birer palmet, oluşturmaktadır. Dış köşelerde ise kıvrık dallar altta ve üstte birer yarım palmetle sonlanmaktadır. Bu panoda sekiz kollu yıldız- palmet-yarım palmet- rumi kompozisyonlu karışık süsleme bulunmaktadır (Levha 196b).

7.2.5. DİĞER KOMPOZİSYONLAR

Yapının içinde, kuzey duvarın doğu köşesindeki hünkâr mahfili korkuluklarının üç cepheli çıkıntısının dikey dikdörtgen panosunun ortasındaki üç dilimli kemerin altında; gövdesinin iki yanı ile ağız kısmından çıkan zincirlerle asılı, üçgen kaideli, yuvarlak gövdeli, üçgen ağızlı *kandil*den oluşan süsleme yer almaktadır (Levha 210a).

7.2.6. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Giriş kapısının üzerindeki yatay panoda, tek sıra istifli iki satırlık *sülüs* kitabe (Levha 198b, 199a), mihrapta ise istifli tek satırlık *sülüs* yazıdan oluşmaktadır (Levha 216a).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süslemenin yer aldığı kuzey cephe ve doğu cephe eksenlerindeki portaller eyvan, minare kaideleri, güney duvarda eksende yer alan mihrap, doğu duvarda eksenin güneyindeki türbe ve minare kapıları, batı cephedeki pencereler, hünkâr mahfili süsleme programı açısından farklılık gösterirken; yapıdaki süsleme programındaki tek ortak nokta, içte ve dışta yapıyı yatay olarak ikiye bölen silmelerle hareketlendirilmeleridir. Bunlar da cephelere göre sayısal ve biçimsel olarak farklılıklar göstermektedir.

Kuzey cephe eksenindeki portal ile güney duvar eksenindeki mihrap dış düzenleme olarak şeritler kullanılması açısından benzerlik göstermektedir (Levha 200a, 211b). Doğu

portal ise bunlardan dış ve iç köşelerindeki sütuncelerle ayrılmaktadır. Ayrıca, sivri kuşatma kemeri ile de diğerlerinden farklıdır (Levha 185). Mihrap, kavsara düzenlemesi ve köşeliklerindeki süslemelerle diğer ögelerden ayrılırken, eyvanın güney duvarındaki nişle benzerlik göstermektedir (Levha 191a). Yine mihrap nişinin çok cepheli oluşu ve cephelerin panolara bölünmesi açısından eyvandaki nişlerle benzerlik kurulabilir (Levha 191a, 196b, 216b, 217a).

Kuzey portalle doğu portal giriş kapıları açısından da farklılık göstermektedir. Kuzeyde basık kemerli, doğuda ise dikdörtgendir. Benzeyen tarafları ise, her ikisinin de söve ön ve iç yüzlerinin farklı da olsa süslemeli olmasıdır (Levha 198a, 200a-b).

Eyvan, düzenlemesi ve bazı süslemeleri ile diğer ögelerden oldukça farklıdır. Duvarlarda birden çok bölüntü olması, biçimsel düzenleme olarak dikdörtgen panoların kullanılması, ayrıca bitkisel-figürlü-karışık süslemenin yer almasıyla diğerlerinden ayrılmaktadır (Levha 187a-197b).

Cepheleri ele alacak olursak, yapının cepheleri de birbirinden oldukça farklı düzenlemelere sahiptir. En hareketsiz cephe olan güney cephede bunu hissettirmemek için yatay kademeli silme sayısı arttırılarak, mihrap çıkıntısı vurgulanmıştır. Batı cephe, alt seviyedeki dört pencere ve alınlıklarındaki düzenlemelerle diğer cephelerden ayrılır (Levha 206b). Kuzey cephe gerek eksendeki portal ve üst pencere, gerekse doğudaki hünkâr mahfili kapısı ile oldukça düzenli görünmektedir (Levha 200a-b). Doğu cephe ise diğerlerinden, cepheden dışa oldukça taşkın portal etkisini kırmak için yanlarına yapılan üç cepheli düzenlemesi, minare kaideleri ve eyvanıyla ayrılmaktadır (Levha 185).

Yapının cepheleri gibi içte duvarları da birbirinden oldukça farklıdır. Güneyde mihrap (Levha 211b), kuzeyde hünkâr mahfili korkulukları (Levha 209b), batıda pencereler (Levha 208a), doğuda kapılar (Levha 208b-209a) birbirinden oldukça farklı

program göstermektedir. Gerek cepheleri, gerekse duvarları birbirinden oldukça farklı olan yapı bu özelliği ile tek örnektir.

Yapıda birbirine farklı yerlerde olsalar da, benzeyen düzenlemeler şeritler ve panolar ile bunların üzerinde yer alan süslemelerdir. Süslemelerin dağılımıda oldukça farklıdır. Geometrik süsleme yapının geneline hakimken, figürlü süsleme eyvanın kuzey ve güney duvarları ile kuzey portalde vardır. Karışık süsleme bütün ögeler üzerinde yer almaktadır. Bitkisel süsleme ise her ögede görülmekle birlikte, diğerlerine göre daha sınırlı alanlarda ve az kullanılmıştır.

Kompozisyon olarak altı-sekiz-on-oniki kollu yıldızlar yoğun kullanılırken, bitkisel süslemelerde palmet-ruminin yanı sıra lotus da kompozisyonlara girmiştir. Karışık süslemede ise geometrik-bitkisel kompozisyonlar dikkati çekmektedir.

Genel olarak baktığımızda, yapının cepheleri, duvarları ile bunların üzerindeki mimari öge ve kuruluşlar tek tek programlanmış gibi görünmektedir. Genel bazı özellikler dışında hem kuruluş hem de süsleme programı açısından tek tek ele alınarak incelenmesi gerekmektedir. Çünkü bina başka hiç bir yapıya benzememektedir.

KATALOG NO: 22

II.2.1.2. TAŞKIN PAŞA KÖYÜ (DAMSE KÖY) TAŞKIN PAŞA CAMİİ

(Levha 219-228)

1. YAPININ YERİ

Nevşehir ili, Ürgüp ilçesinin 17 km. güneydoğusundaki Taşkın Paşa (Damse) köyünün merkezinde yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

Kitabesi bulunmayan yapının, kendi gibi tarihsiz olan medresesinin mimari ve süsleme özelliklerine, cami avlusundaki türbelerin H.743/M.1342-H.752/M.1351 ve H.765/M.1355 tarihli sembolik lahitlerindeki kitabelerine dayanılarak 14. yüzyıl ortalarında yapılmış bir Karamanlı yapısı olarak kabul edilmektedir (Diez-Aslanapa ve Koman 1950:184-188; Kuran 1969:213; Oral 1962:64-66; Arık 1969:72; Bakırer 1971:367-382; 1976: 218).

4. YAPININ BANİSİ

Yapının banisi olduğu düşünülen Taşkın Paşa Zahireddin Mahmud Bey'in oğludur. Eretna Hükümdarlarından Alâeddin Eretna döneminde Ürgüp ve çevresinde emir olarak görev yapmıştır. Yaşamı ve diğer eserleri hakkında bilgi bulunmamakla birlikte, Konya'ya bağlı Kumartaş Köyü'nün H.751/M. 1341 tarihli satış senedinde "Merhum Melik Sencer oğlu Tacidar sıfatıyla anılan, adaletli emir Şemsuddin Ahmet oğlu muhterem büyük Emir Zahuriddin Mahmut oğlu yüceler yücesi bütün yükseklikler ve güzel huylar sahibi, büyük adam, devletin direği, hükümdarın desteği, dostu, sultah ve padişahların güzidesi, halk babası Taşkın Paşa, Allah ömrünü ve yüceliklerini devamlı kılsın" denilmektedir (Oral 1962:65; Çayırdağ 1998:137).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapının kuzey cephe eksenindeki portali ile kuzeybatısındaki galerisinin mihrabı ile doğu ve batı cephelerdeki çörtenlerde süsleme malzemesi olarak kesme taş kullanılmıştır. Teknik olarak ise, kabartma, eğri kesim ve delik işi görülmektedir.

Portal ve mihrapta en çok kullanılan süsleme tekniği kabartmadır. Portaldeki yatay-dikey şeritlerde, sütunce kaide ve gövdelerinde, dikey dikdörtgen panolarda; mihrapta ise, kavsara köşeliğinde, kuşatma kemeri üzerinde, nişin içindeki dikey dikdörtgen ve kare panolar içindeki süslemelerde kabartma tekniği görülmektedir (Levha 220-221b, 227a-b).

Eğri kesim tekniği; portalin iç köşelerindeki sütunce başlıklarındaki üçlü mukarnas sırasının üst köşelerinde ve cephe ile mihrap üzerindeki sivri kemerli panolarda karşımıza çıkmaktadır (Levha 222a, 224a, 225a).

Delik işi ise; kuşatma kemeri köşeliklerindeki kabaralarda görülmektedir (Levha 223a-b).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme; kuzey cephede eksende yer alan portal ile caminin kuzeybatısına eklenen doğu-batı doğrultusunda iki bölümlü galerinin güney duvarında eksendeki mihrap üzerinde karşımıza çıkmaktadır (Levha 220, 226b). Ayrıca, yapının doğu ve batı cephelerinde üst seviyede yer alan çörtenlerde görülmektedir (Levha 228).

Yapının kuzey cephesinde eksende yer alan dışa hafif taşkın portal, sivri tonoz kavsaralıdır ve dıştan üç sıra mukarnaslarla kuşatılmıştır. Üstteki sıranın üzerinde ve altta nişin içine dönerek devam eden süslemeli birer yatay şerit yer almaktadır (Levha 220-

221a-b). Mukarnas sırasından sonra, bezemesiz ince bir şerit ile farklı genişliklerde süslemeli üç şerit vardır (Levha 222b).

Portalin iç köşelerinde yer alan sütunceler üzerindeki iki sıra mukarnaslı konsollara, üç kademeli sivri kuşatma kemeri oturmaktadır (Levha 222b, 225a). Kuşatma kemerinin üzerinde eksende ve iki yanda birer kabara bulunmaktadır. Ortadaki kabara tahrip olmuştur (Levha 221b).

Portal nişinin doğu ve batı duvarlarındaki dikey dikdörtgen panoların (kısmen tahrip olmuş) içi süslemelidir (Levha 225b). Nişin içindeki basık kemerli kapının kemeri iki sıra mukarnaslı konsollara oturmaktadır. Kapı sövelererindeki dikey dikdörtgen panoların içi de bezemelidir (Levha 226a).

Yapının kuzeybatısında sonradan eklenen galerinin güney duvarı ekseninde yer alan altı sıra mukarnas kavsaralı mihrabın köşelikleri ve sivri kuşatma kemeri süslemelidir (Levha 226b). Beş cepheli mihrap nişinin iki yandaki cephelerinde dikdörtgen panolar ortada ise kare bir pano yer almaktadır (Levha 227a-b).

Caminin doğu ve batı cephelerindeki çörtenlerde de figürlü süsleme dikkati çekmektedir (Levha 228).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel, figürlü, karışık, diğer kompozisyonlar ve yazı olmak üzere altı süsleme türü ile karşılaşılmaktadır (Levha 220, 226b, 228).

Yapıda yer alan geometrik süslemeler portalde; alt kısımdaki ve üçlü mukarnas sırasının üzerindeki yatay şeritlerde, üçlü mukarnas sırasının içinde kalan farklı genişlikteki ikinci, üçüncü ve dördüncü şeritlerde yer almaktadır. Kademeli kuşatma kemerinin üçüncü kademesinde, iç köşelerde yer alan sütuncelerin kaide, gövde ve başlıklarına geçişi sağlayan bilezik üzerinde görülmektedir. Ayrıca, nişin doğu ve batı duvarlarında, basık kemerli giriş kapısının sövelerindeki dikey dikdörtgen panolarda yer almaktadır (Levha 220, 221a-b, 227a-b).

Kuzeybatı galerinin güney duvarındaki mihrabın kavsara köşeliklerinde, kuşatma kemerinde, mihrap nişinin iki yan ve orta cephesinin üst kısmındaki panolarda da geometrik süsleme karşımıza çıkmaktadır (Levha 227a-b).

Bitkisel süsleme portalde; sütuncelerin başlıklarında, üçlü mukarnas sırasının üst köşelerinde, cephenin ve portalin üzerindeki sivri kemerli panolarda yer almaktadır (Levha 222b, 224a, 225a). Figürlü süsleme; doğu ve batı cephelerde yer alan çörtenlerde dikkati çekmektedir (Levha 228). Karışık süsleme; portalin kuşatma kemeri köşeliklerindeki kabaralar üzerinde bulunmaktadır (Levha 223a-b). Diğer kompozisyonlardan; yapının kuzeybatısındaki galerinin mihrap nişinin ortasında bir kandil motifi görülmektedir (Levha 227b). Yazı ise, portalin ve cephenin üstündeki sivri kemerli panoların arasında yer almaktadır (Levha 222a)

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapının portali ile galerinin mihrabında, beşgen, sekizgen, yarım altı kollu yıldız, sekiz kollu yıldız, gamalı haç, tekli ve çiftli zencerek, okucu ve halat örgüden oluşan geometrik kompozisyonlar bulunmaktadır (Levha 200- 226b). Yapının portalinde, palmet ve rumi-palmet-lotus kompozisyonlu bitkisel süslemeler vardır (Levha 222a). Kuşatma kemeri köşeliklerindeki kabaralarda sekiz kollu yıldız-palmet motifleri ile biçimlenen karışık kompozisyonlar görülmektedir (Levha 223a-b). Doğu ve batı cephelerdeki

çörtenlerde ise, arslan başlarından oluşan figürlü kompozisyon yer almaktadır. Portalin ve cephenin üzerindeki sivri kemerli panolar arasında ise, sülüs hatlı kitabe bulunmaktadır.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Beşgen; portali dıştan kuşatan dördüncü şeritte, üç kırık çizginin dikey ve çapraz olarak kesişmesiyle çapraz eksenlerde beşgen, aralarda düzgün olmayan dörtgenlerden oluşan kompozisyonun ana ögesi beşgendir (Levha 219, 223a-b).

Sekizgen; portal nişinin doğu ve batısındaki dikey dikdörtgen panolarda, kırık çizgilerin çapraz olarak kesişmesiyle sekizgenler, aralarda ise dört kollu yıldızlardan oluşan düzenlemenin ana ögesi olan sekizgen kompozisyona adını vermiştir (Levha 225b).

Galerinin mihrap nişinin yan cepheleri ile ortasındaki panolarda ise, kırık çizgilerin yatay-dikey ve çapraz kesişmesiyle sekizgenler, aralarda düzgün olmayan altıgen, dört kollu yıldız, daraltılmış altı kollu yıldızlardan meydana gelen kompozisyona egemen olan yine sekizgenlerdir (Levha 227b).

Yarım altı kollu yıldız; portali dıştan kuşatan ikinci şeritte, iki kırık çizginin tekrarı ve uzun kenarlarına üçgenlerin sivri uçlarının saplanmasıyla, kenarlarda yarım altı kollu yıldız, aralarda uzatılmış altıgen ve düzgün olmayan altıgenlerden meydana gelen düzenlemenin esas ögesini oluşturan yarım altı kollu yıldız kompozisyona adını vermektedir (Levha 219, 222b).

Sekiz kollu yıldız; portaldeki üçüncü ve geniş olan şeritte, çapraz eksenlerden gelen kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan altıgenler, beş kollu yıldızlar ile yanlarda yarım sekizgenlerden meydana gelen kompozisyona merkezde yer alan sekiz kollu yıldız adını vermektedir (Levha 219, 222b).

Çark-ı felek; sütuncelerin gövdelerinde, bir merkezden çıkan üç kırık çizginin devam ederek aralarda merkez etrafında dönen üçlü kırık çizgilerin ortaya çıktığı düzenleme çarka benzediği için çark-ı felek kompozisyonu denilmektedir (Levha 224b). Galerinin mihrap kavsarası köşeliklerinde ise aynı düzenlemenin tekli uygulaması karşımıza çıkmaktadır (Levha 227a).

Gamalı haç; giriş kapısının sövelerindeki dikey dikdörtgen panolarda, yukarıdan aşağıya doğru kademeli olarak inen kırık çizgilerin, yatay olarak yerleştirilen kapalı formlarla kesişmesiyle yanlarda gamalı haç, aralarda ise dikey-yatay "T" biçimlerin oluştuğu kompozisyonun hakim ögesi gamalı haçtır (Levha 226a).

Zencerek; tekli ve çiftli olarak iki farklı biçimde karşımıza çıkmaktadır.

Tekli zencerek; galerinin mihrabının kuşatma kemerinde, spirallerin kesişmesi ve aralarda oval boşluklar oluşturacak şekilde kesişmesiyle meydana gelen tekli zencereğin üstte de tekrarından oluşan düzenlemede, kemerin sivri noktasında zencerekleri oluşturan spirallerin kesişmesiyle oluşan kompozisyonun esas ögesi tekli zencerektir (Levha 227a).

Çiftli zencerek; portalin üzerindeki yatay şeritte, üç kırık çizginin dönüşümlü olarak birbiriyle kesişmesiyle altıgenler ile uzatılmış altıgenlerden oluşan düzenlemenin çift olarak kaydırılmış eksenlerde tekrarından meydana gelen çift zencerek kompozisyonu görülmektedir (Levha 224a).

Okucu; portalin alt kısmındaki yatay şeritlerde, kaval silme biçimindeki kırık çizginin çapraz olarak kırılarak devam etmesiyle aralarda oluşan boşlukların okucuna benzemesi nedeniyle kompozisyona bu ad verilmektedir (Levha 221a, 222b).

Halat örgü; portalin iç köşelerindeki sütuncelerin gövde ile başlıkları arasındaki bilezikler ile kabaraların oturduğu yuvarlak çerçevelerde, spirallerin yanyana dönerek

tekrarından oluşan süsleme, iplerin burularak oluşturduğu halata benzemesi nedeniyle kompozisyon bu adla anılmaktadır (Levha 223a-b, 225a).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Palmet; portali kuşatan üçlü mukarnas sıralarının üst köşelerinde, köşedeki palmetin yan yapraklarından çıkarak iki yana dönen birer palmetten oluşan kompozisyon yer alır (Levha 224a). Portalin iç köşelerindeki sütunce başlıklarında ise, birbirine kıvrık dallarla bağlı palmetlerin dönüşümlü yerleştirildiği ve yanlardaki palmetlerin yapraklarının uzatılarak aralardaki palmetlere çerçeve yaptığı bir düzenleme görülmektedir.

Rumi-palmet-lotus; portalde ve cephenin üzerindeki sivri kemerli panolardan doğudakinde, iki kıvrık dal ortada yukarı dönerek düğüm oluşturduktan sonra iki yana dönerek yanlarda birer rumiyle sonlanır. Rumilerin uçları üstte birleşerek küçük bir palmetle tamamlanmaktadır. Rumilerin çerçeve oluşturduğu ortadaki palmetin sapından çıkan birer rumi aşağı dönerek, uçları birleşip daha önceki kıvrık dalların biçimlendiği yarım daire düğümü çerçevelemektedir. Palmetin ucundan çıkan iki lotus ise çapraz yerleştirilerek üstteki palmeti kuşatmaktadır (Levha 222a).

Batı panoda ise, altta iki yandaki loplardan çıkan kıvrık dallar ortada birleşip iki yana doğru çıkmaktadır. Dalların ucundaki rumilerin uçları üstte birleşerek palmete sap oluşturmaktadır. Palmetin ucundan çıkan iki dal yanlarda birer lotusla bitmektedir. Altta uçları birleşen iki rumi üstte birleşerek, tahrip olmuş palmete sap oluşturmaktadır. Palmetin üstünden çıkan iki dalın ucunda yer alan rumilerin uçları birleşerek, lotusların çerçevelediği küçük bir palmet meydana getirmektedir (Levha 222a).

7.2.3. FİGÜRLÜ KOMPOZİSYONLAR

Yapının doğu ve batı cephelerinde üst seviyede; köşeli oval yüzlü, dolgun yanaklı, ince uzun burunlu, küçük ağızlı, patlak çekik gözlü, üstte başın iki yanında sivri birer kulağı bulunan *arslan başlı çörtenler*, yapıdaki figürlü kompozisyonu oluşturmaktadır (Levha 228).

7.3.4. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Sekiz kollu yıldız-palmet; kırık çizgilerin biçimlendiği merkezdeki sekiz kollu yıldızın kollarından çıkan palmetlerden, yatay-dikey eksendeki palmetlerin yapraklarının uzayarak birleşip, çapraz eksendeki palmetlere çerçeve yaptığı kompozisyon, kuşatma kemeri köşeliklerindeki kabaralarda yer almaktadır (Levha 223a-b).

7.3.5. DİĞER KOMPOZİSYONLAR

Kuzeybatıdaki galerinin beş cepheli mihrap nişinin ortasında; üçgen kaide, yuvarlak gövde ve üçgen biçimli ağız olmak üzere üç bölümlü vazo formlu bir kandil vardır. Üçgen kaideye oturan yuvarlak gövdenin ortasından, iki kırık çizginin kesişmesiyle oluşan tekli zencerek kompozisyonlu yatay şerit geçmektedir. Kandilin ağzının yanlarından çıkan zincirler aşağı inerek, bu şeritten sonra yukarı dönerek daralarak devam ettikten sonra üstteki bir halkada sonlanmaktadır. Kandilin ağzından çıkan düz bir çizgi yine halkada sonlanırken, ağzın iki yanından kıvrılarak çıkan çizgiler (alevler) üstte incelerek sonlanmaktadır (Levha 227b).

7.3.6. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Portalde ve cephenin üzerindeki sivri kemerli panolar arasındaki yatay şeritte, üç dikdörtgen pano içinde birer satırlık sülüs hatlı kitabe bulunmaktadır (Levha 222a).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süslemenin yer aldığı, kuzey cephede eksende yer alan portal ile yapının kuzeybatısındaki iki bölümlü galerinin güney duvar eksenindeki mihrap düzenleme ve süsleme programı açısından farklılıklar göstermektedir (Levha 200, 226b). Ayrıca, her iki mimari ögenin kendi süslemeleri arasında da farklılıklar görülmektedir.

Camide en yoğun ve üç farklı süslemeyi barındıran portal, bugünkü görünümüyle programlama açısından düzensizlikler göstermektedir. Bunların başında, portalin alt ve üst kısmında yer alan geometrik kompozisyonlu yatay şeritler, hem doğu kısımlarının portalin dışına taşmaları, hem de üzerlerinde yer alan kompozisyonuyla diğerlerinden ayrılmaktadır (Levha 220).

Yine cephenin ve portalin üzerine sonradan eklenmiş sivri kemerli panolar ile aralarındaki yatay şeritteki kitabe, süslemeleri ve konumları açısından diğerlerinden farklıdır (Levha 222a). Panolar kendi içlerinde hem boyut, hem de kompozisyon olarak farklılık göstermektedir. Portal, dış ve iç düzenlemesi açısından da farklılık göstermektedir. Dışta yatay-dikey şeritler hakimken, içte dikey dikdörtgen panolar yer almaktadır (Levha 200, 225b-226a).

Yapıdaki en düzenli program portalin dış şeritlerinde yer almaktadır. Burada hem şeritlerin, hem de kompozisyonların düzenliliği ve geometrik süslemelerin uygulanmasının, ikinci şeritte yarım sekiz kollu yıldız, üçüncü şeritte sekiz kollu yıldız kompozisyonu olmak üzere yaklaşık aynı tür kompozisyonla ilgili olduğu söylenebilir. Dışta yarım, içte ise tam sekiz kollu yıldız kompozisyonunun yan yana kademeli uygulanması, belli bir düzen ve programı göstermektedir.

Portaldeki süsleme programının yerleştirildiği şerit, pano ve sütunce gibi biçimsel düzenlemelerdeki geometrik kompozisyonlar, bu sınırlandırmaların dışına da taşmaktadır.

Hem şeritlerin, hem de panoların sınırları böylelikle sadece biçimsel olmaktadır. Buna karşın, gerek karışık süslemenin yer aldığı pano ve sütunce başlıklarında, kompozisyon sınırlandırılan alan içinde başlayıp biterek dışarıya taşmamaktadır. Geometrik süslemeler ise, kırık çizgilerden oluşan kompozisyonların şeritlerin ya da panoların dışında başlamış olmaları ve şeritlerin dışında da devam edebilmeleri ile diğerlerinden ayrılmaktadır.

Yapıdaki karışık süslemenin, kuşatma kemeri köşeliklerindeki kabaralar üzerinde yer alması dikkat çekicidir. Böyle bir düzenlemenin burada uygulanmasının, ortadaki sekiz kollu yıldızın dıştaki şeritlerdeki sekiz kollu yıldız kompozisyonlar ile bağlantısını, dıştaki palmetlerin ise, bugün boş olmasına karşın, orjinalde bitkisel süslemeli olabilecek kemer köşelikleriyle bağlantıyı ve geçişi sağlamak amacıyla yapılmış olabileceğini düşünmekteyiz. Böyle düşünmemize ise; külliyenin diğer bir yapısı olan medresenin kuşatma kemeri köşeliklerinin bitkisel süslemeli olması, ayrıca aynı dönem ve beyliğe ait diğer yapıların kuşatma kemeri köşeliklerinde bitkisel süslemenin yoğun olarak yer alması yol açmaktadır. Ayrıca, süslemeli bir portalin kemer köşeliğinin boş olması, özellikle de taşın üzerinin sıvalı ve badanalı olması da böyle düşünmemize neden olmaktadır.

Portal, yatay ve dikey olarak üç bölümde incelenebilir. Dikey olarak, iki yandaki mukarnaslı ve süsleme şeritlerinin bulunduğu bölümler ilk ikisini, giriş kapısı ve kavsaranın bulunduğu orta bölüm de üçüncüsünü oluşturmaktadır. İki yanda simetri ve denge içinde süsleme yoğun olarak yer alırken, orta bölüm daha geniş ve sade bırakılmıştır. Yatay olarak ise; alttan kuşatma kemeri başlangıcına kadar olan birinci, bunun üzerinde kuşatma kemeri ve kemer köşeliği ikinci, bunun üzeri ise üçüncü kısmı oluşturmaktadır. Bu düzenlemede de alt ve üst bölümler süslemeli, orta bölüm dikey düzenlemede olduğu gibi daha sade tutulmuştur.

Her iki bölümleme de, üç kısımdan oluşmaları ve orta bölümlerinin daha sade tutulmaları gibi nedenlerle benzerlikler göstermektedir. Yalnız dikey bölünmede, orta bölüm daha geniş, iki yan aynı iken; yatay bölünmede ilk bölüm daha geniş, orta bölüm

daha dar, üstteki bölüm çok dardır. Yine süsleme programı olarak, dikey bölünmede simetri ve aynı tür süsleme görülürken, yatay bölünmede farklılıklar yer almaktadır. Alt bölümde geometrik, orta bölümde geometrik, bitkisel ve karışık, üst bölümde ise geometrik süslemeler görülmektedir.

Yine kuşatma kemeri ile giriş kapısının kemerlerinin iki sıra mukarnaslı konsollara oturması, belli bir programın bulunduğunu göstermektedir.

Ayrıca, portaldeki bitkisel süslemelerin dağılımı da bu programlamanın başka bir göstergesi olabilir. Burada altta köşelerdeki sütunce başlıklarında, ortada üçlü mukarnas sırasının üst köşelerinde ve üstte sivri kemerli panolar içinde hep üçlü düzenlemenin bulunması da bunu desteklemektedir. Bu üçlü düzenlemeye, kuşatma kemeri köşeliğindeki üç kabarayı da katabiliriz. Bu özelliklerden hareketle, portalde belli bir süsleme programının uygulandığını, fakat tahrip olduktan ve onarımlardan sonra süsleme programında düzensizliklerin ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Doğu ve batı cephelerde yer alan arslan başlı çörtenler de kendi içinde simetri ve uyum göstermektedir.

Mihrap da kendi içinde, iç ve dış olarak farklılık göstermektedir. Dışta şerit, içte dikey dikdörtgen ve kare panolar olarak biçimsel düzenlemelerle başlayan farklılık; dışta, kavsara köşeliğinde çark-ı felek, kuşatma kemerinde tekli iki sıra zencerek, içte ise sekizgen ile kandil motifinden oluşan kompozisyonlarla devam etmektedir. Üstte, altı sıra mukarnaslı kavsarada yatay hatlar görülürken, altta beş cepheli nişte dikey hatlar egemendir. Mihraptaki bütün kompozisyonlar, zencerek, sekizgen ve kandil motifi sadece burada kullanılmıştır. Yapının diğer kısımlarında yoktur. Sadece kavsara köşeliğindeki üçlü çark-ı felek, portalin sütunce gövdelerindeki düzenlemenin farklı bir uygulaması olarak dikkati çekmektedir.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Bu nedenle gerek portal, gerekse mihrap hem boyut, hem süsleme, hem de programlama açısından tamamen farklıdır. Bunda da mihrabın yapıya daha sonradan eklenmesi etkili olmuş olmalıdır.

II.2.2. MEDRESELER

KATALOG NO: 23

II.2.2.1. TAŞKIN PAŞA KÖYÜ (DAMSE KÖY) TAŞKIN PAŞA MEDRESESİ

(Levha 229-234b)

1. YAPININ YERİ

Nevşehir ili, Ürgüp ilçesinin 17 km. güneyindeki Taşkın Paşa (Damse Köy) Köyü'nün girişinde, yolun doğusunda yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3.YAPININ TARİHİ

İnşa kitabesi bulunmayan yapı, camide olduğu gibi araştırmacılar tarafından 14. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmektedir (Diez-Aslanapa 1950:188; Kuran 1969:213; Bakırer 1976:218).

4. YAPININ BANİSİ

Taşkın Paşa'dır (Bkz. Katalog 22).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda süsleme malzemesi olarak kesme taş; süsleme tekniği olarak ise kabartma, eğri kesim ve delik işi olmak üzere üç farklı teknik uygulanmıştır.

Kabartma, portalde ve mihraptaki geometrik, bitkisel ve karışık süslemede; eğri kesim, portal ve mihraptaki bitkisel süslemelerde; delik işi ise, giriş kapısı kemer köşeliklerindeki kabaralarda karşımıza çıkmaktadır.

6.TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda süsleme; batı cephede eksende yer alan portal ile güneybatıdaki mescidin güney duvarında, eksende yer alan mihrapta görülmektedir (Levha 229, 233b).

Batı cepheden taşkın ve yüksek portal sivri tonoz kavsaralıdır. Portali dıştan, köşelerdeki sütunceler dışında, iki yandan süslemeli üç şerit kuşatmaktadır. Bunlardan sonraki bezemeli ince şerit, diğerlerinden farklı olarak portali üç yönden çevirmektedir. Bu şeridin üzerindeki yatay şerit de süslemelidir. Şeridin üzerinde eksende, ilk ikisi bezemesiz üç şeridin kuşattığı dikdörtgen pencerenin iki yanındaki pano da süslemelidir. Panolardan kuzeydekinin üstünde, çerçevesi bezeli kırık bir kabara vardır (Levha 229-231b).

Portalin iç köşesindeki silindirik gövdeli iki sütunceye, yüzeyleri süslemeli iki kademeli sivri kuşatma kemeri oturmaktadır (Levha 230b). Giriş kapısının, geçmeli

taşlarla oluşturulan basık kemerinin köşeliklerinde birer kabara ile bunların arasında süslemeli kısa bir şerit vardır (Levha 231a).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel ve karışık olmak üzere üç tür süsleme görülmektedir.

Geometrik süslemeler; portalde, dış ve iç köşelerdeki sütuncelerin gövdelerinde, birinci, ikinci ve dördüncü şeritte, üstteki yatay şerit ile pencere ve iki yanında yer alan panolardaki kemerler üzerinde; mihrapta ise, sadece yatay panodaki kabara ve madalyonların çerçevelerinde karşımıza çıkmaktadır (Levha 229, 233b). Bitkisel süslemeler; portalde sütunce başlıklarında, basık kemerli kapının üzerindeki kısa şeritte yer alırken; mihrapta dıştaki iki şerit, kavsara köşelikleri ile panonun ortasındaki madalyonda bulunmaktadır (Levha 230b-231a, 232b-234b). Karışık süslemeler ise; portalde kuşatma kemeri köşelikleri ile üçüncü şeritte ve giriş kapısı kabaralarında görülmektedir (Levha 231b-232a).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapının portal ve mihrabında meander, zencerek, yarım Türk düğümü, beşgen, daraltılmış altıgen, sekizgen ve altı kollu yıldızdan oluşan geometrik kompozisyonlar; palmet-rumi-palmet, rumi-palmet-lotusla yapılmış bitkisel; yarım altı kollu yıldız-rumi-palmet-lotus, altı kollu yıldız-rumi ve sekiz kollu yıldız-rumi-palmetten meydana gelen karışık kompozisyonlar yer almaktadır.

7.2.1.GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Meander; portalin köşe sütuncelerinden güneyden birincisinin alt kısmında, bir kırık çizginin kademeli kırılarak ve kendi içinde dönerek devam etmesinden meydana gelen meander kompozisyonu görülmektedir (Levha 230a-b) .

Zencerek; yapının portalinde ve mihrabında tekli, çiftli ve üçlü olmak üzere üç farklı düzenleme ile karşımıza çıkmaktadır.

Tekli zencerek; portalde, pencerenin üst kısmındaki kabaranın çerçevesinde, giriş kapısının kemer köşeliklerindeki kabaraların çerçevelerinde ve mihrap kavsarasının üst kısmında yer alan yatay panodaki kabara ve madalyonun çerçevesinde; iki kırık çizginin hiç boş yer bırakılmadan birbiriyle kesişmesinden oluşan tekli zencerek yer almaktadır (Levha 231a-b, 234a). Ayrıca, giriş kapısı kemer köşelikleri ile mihraptaki panoda, yukarıdaki tekli zencereklerin spiral yaparak kesişmesiyle, portalde daire ve damla, mihrapta ise daire ve aralarda küçük dairelerden meydana gelen *tekli zencerek* kompozisyonu vardır (Levha 231a, 234a).

Çiftli zencerek; portalde dördüncü şeritte, üç spiralin belli aralıklarla kesişmesiyle aralarda küçük yuvarlakların bulunduğu çiftli zencerek kompozisyonu dikkati çekmektedir (Levha 230a-b).

Üçlü zencerek; portalin iç köşesindeki ikinci sütuncelerin gövdelerinde, dört kırık çizginin kesişmesiyle meydana gelen üçlü zencerek düzenlemesi yer almaktadır (Levha 230b).

Türk düğümü; "S" biçimindeki iki kırık çizginin çapraz olarak kesişmesiyle ortada baklava ve köşelerde beşgenlerden oluşan düzenleme, düğüm biçiminde ve yarım olduğu için kompozisyon Türk düğümü olarak adlandırılmaktadır (Levha 230a).

Beşgen; portalde üsteki pencerenin altında bulunan yatay şeritte, iki kırık çizginin kesişerek meydana getirdikleri çapraz baklavaları tekli zigzagın kesmesiyle beşgen ve aralarda dörtgenlerle biçimlenen kompozisyonun hakim ögesi beşgendir (Levha 231b).

Daratılmış altıgen; portalde içteki sütuncelerden ilkinin üst kısmında, iki kırık çizginin kesişerek oluşturduğu dikey baklavaların yatay baklavalara geçmesiyle daraltılmış altıgen, aralarda dörtgen ve beşgenlerden meydana gelen kompozisyonun ana ögesi daraltılmış altıgendir (Levha 230a-b).

Sekizgen; portalin üst kısmındaki pencerenin iki yanında yer alan dikdörtgen panolarda, uzun kenarları eksende üçgenlerle genişletilmiş dikdörtgenlerin dikey ve yatay olarak geçmesiyle sekizgenler, aralarda beşgenler ve çift yönlü okuçlarından oluşan düzenlemede hakim öge sekizgendir (Levha 231b).

Yarım altı kollu yıldız; portalde ikinci şeritte, iki kırık çizginin çapraz olarak birbirini kesmesiyle oluşan yarım altı kollu yıldızların arasındaki ters yürek biçimlerinden meydana gelen kompozisyonun hakim ögesi olan yarım altı kollu yıldız kompozisyona adına vermektedir (Resim 101-103). Ayrıca, kuşatma kemerinin ikinci kademesinde, bir spiralin kırılmasıyla köşeleri yuvarlatılmış *yarım altı kollu yıldızın* tekrarından oluşan bir düzenleme vardır (Levha 230a).

Altı kollu yıldız; portalde, dıştaki sütunce gövdelerinde kırık çizgilerin yatay ve çapraz eksenlerde kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda beşgen, altıgen ve daraltılmış altıgenlerin meydana getirdiği düzenlemede, merkezdeki yıldızı çerçeveleyen altıgenlerden oluşan altı kollu yıldız kompozisyonu görülmektedir (Levha 230a).

7.2.2.BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Palmet; portalde, kademeli kuşatma kemerinin birinci kademesinde, yayların birbirine geçmesiyle aralarda oluşan üçgenlerden küçük olanların içinde tek palmet; büyük olanlarda ise ortadaki palmetin sapından çıkan dalların palmete çerçeve yaptıktan sonra üstte birleşerek küçük bir palmete sap olmalarından meydana gelen palmet kompozisyonu vardır (Levha 231b-232a).

Mihrabı kuşatan ikinci şeritte ise; kıvrık dalların birleşerek meydana getirdiği stilize palmetin yan yapraklarındaki palmetlerin ucundan çıkan dallar tepe yaprağının içinde düğüm yaptıktan sonra iki yana dönerek, stilize palmetlerin aralarında birer palmetle sonlanır (Levha 234a).

Rumi-palmet; portalde, giriş kapısının kilit taşı üzerindeki kısa şeritte, kıvrık dallardan çıkan palmet ve rumilerin dönüşümlü tekrarından meydana gelen; dış köşelerdeki sütunce başlığında (batıdaki), kıvrık dallarla birbirine bağlanan palmetlere çerçeve oluşturan çapraz rumilerin yanlarda birer rumi ile sonlandığı rumi-palmet kompozisyonları bulunmaktadır (Levha 231a).

Mihrapta; dıştaki birinci şeritte, iki yandan kıvrılarak gelen rumilerin uçlarının birleşerek oluşturduğu palmete çerçeve yapan iki ruminin dönen uçlarının yanlardaki ters palmetin sapını meydana getirdiği düzenlemenin düz-ters tekrarından meydana gelen *rumi-palmet* kompozisyonu görülür. Mihraptaki panonun ortasındaki madalyonun içinde, ortadaki çapraz palmetin yanından çıkan dal ikiye ayrıldıktan sonra, üstteki dışta, alttaki içte iki dik rumi ile biçimlenen *rumi-palmet* kompozisyonu karşımıza çıkar. Kavsara köşeliklerinden doğudakinde, alt köşedeki rumiden çıkan dal ikiye ayrıldıktan sonra içe dönen dal bir palmetle bittikten sonra, üstte tekrar ikiye ayrılmaktadır. Dıştaki dalın spiral yaparak bir palmetle, içteki dalın da ikiye ayrılarak bir rumiyle sonlandığı *rumi-palmet* kompozisyonu yer almaktadır (Levha 234a).

Rumi-palmet-lotus; portalde, iç köşedeki sütuncelerden ilkinin başlığında, ortadaki palmete çerçeve yapan çapraz lotuslar ile palmetin sapından çıkan dalların iki yanda birer rumiyle bittiği ikinci sütunce başlığında ise aynı düzenlemenin ikisinden meydana gelen rumi-palmet-lotus kompozisyonları bulunmaktadır (Resim 107-108). Mihrabın kavsara köşeliğinde ise; alt köşede, aşağıdaki yaprağı rumi, yukarıdaki yaprağı lotusla biten bir lotusun sapından çıkan kıvrık dal, yukarıda dönerek ikiye ayrılmaktadır. Dıştaki bir lotusla sonlanırken, içteki dal bu lotus etrafında döndükten sonra üstte bir rumiyle bitmektedir. Burada da *rumi-palmet-lotus* kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 232b-233a, 234b).

7.2.3. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Altı kollu yıldız-rumi; giriş kapısının kemer köşeliklerindeki kabaralarda, kıvrık dalların kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız, yanlarda birer ruminin ortaya çıktığı altı kollu yıldız-rumi kompozisyonlu karışık süsleme bulunmaktadır (Levha 231a).

Yarım altı kollu yıldız-rumi-palmet-lotus; portalde, kapının üzerindeki kısa şeridin üzerindeki üst kısmı tahrip olmuş kartuşta, altta kıvrık dalların kesişmesiyle oluşan yarım altı kollu yıldızın iki yanında birer rumi ve üstteki yıldız kolundan çıkan palmeti çerçeveleyen lotusların üstte birleşerek iki yanda birer palmetle sonlandığı yarım altı kollu yıldız-rumi-palmet-lotus kompozisyonu görülmektedir (Levha 231a).

Sekiz kollu yıldız-rumi-palmet; portalde, dıştan üçüncü şeritte ve kuşatma kemeri köşeliklerinde, kıvrık dalların kesişerek merkezde sekiz kollu yıldız, yatay-dikey eksenlerdeki yıldız kollarından çıkan uçları yıldıza bakan palmetlere çerçeve yapan rumilerin birleşerek oluşturdukları ters palmeti yandan çıkan rumilerin kuşattığı ve rumilerin diğer ucundan çıkarak (8) biçiminde düğüm yaptıktan sonra devam eden dalların palmetlere çerçeve meydana getirdiği düzenlemenin tekrarından oluşan sekiz kollu yıldız-rumi-palmet kompozisyonu yer almaktadır (Levha 231a-b, 232a).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süslemenin yer aldığı portal ve mihrap, kuruluş, boyut ve süslemeleri açısından birbirinden oldukça farklıdır (Levha 229, 233a).

Batı cephede eksende yer alan portal, cepheden yüksek ve dışa taşkındır. İki yandan üç şeritle kuşatılan portal dikine bir düzen gösterirken, orta bölümde kuşatma kemerinin üst kısmında, portali üç yönden kuşatan ince şeritle bu dikeylik kesilmekte, şeridin üstündeki diğer yatay şeritle de desteklenmektedir. Bunların üzerinde yine dikine üçlü düzenleme tekrar ediliyor gibidir. Ortadaki dikdörtgen pencere, kapıyı yanlardaki panolar ve şeritlerle tekrar ediyor gibidir. Üst kısım yıkık olduğu için daha fazla bir şey söylenememektedir (Levha 229).

Portal geometrik, bitkisel ve karışık süslemenin üçünü de barındırmaktadır. Ağırlık geometrik olmak üzere, karışık ve bitkisel süsleme şeklinde sıralanmaktadır.

Geometrik süsleme şeritlerde, sütunce gövdelerinde, kemer yüzeylerinde ve panolarda; bitkisel süsleme, sütunce başlıkları ile giriş kapı kemerinin üzerindeki şeritte; karışık süsleme ise şerit ve kemer köşelikleri ile kavsara altındaki kabaralarda görülmektedir (Levha 230a-b).

Geometrik kompozisyonları genellikle kırık çizgiler ve spiraller; bitkisel kompozisyonları kıvrık dal, rumi, palmet ve lotus; karışık kompozisyonları ise yıldız-kıvrık dal rumi-palmet-lotustan oluşan düzenlemeler meydana getirmektedir. Geometrik süslemelerde ilk sırayı yarım ve tam altı kollu yıldızlar ile zencerek; bitkiselde rumi-palmet-lotus; karışıkta ise, sekiz kollu yıldız-rumi-palmet düzenlemeleri almaktadır.

Portalin geneline baktığımızda, yarım ve tam altı kollu yıldız üç yerde, sekiz kollu yıldız-rumi-palmet iki yerde, tekli zencerek iki yerde, rumi-palmet-lotuslu düzenleme iki sütunce başlığında karşımıza çıkarken; beşgen, daraltılmış altıgen, sekizgen, çiftli ve üçlü

zencerek, meander, yarım altı kollu yıldız-rumi-palmet-lotus birer yerde görülmektedir. Bütün bunları barındıran portal de, adete hiç boş yer bırakılmamacasına süsleme ile doldurulmuştur (Levha 229-230b).

Mihrap portale göre oldukça sade kalmaktadır. Dıştan iki sıra yatay pano ve kavsara köşelikleri dışında süsleme bulunmayan kuruluşun sadeliğinin yanında, diğer bir özelliği de şeritlerin alt kısımlarının tamamlanmamış, yarım bırakılmış olmasıdır (Levha 233a-234b).

Mihrap süslemelerinde yoğunluğu, portalden farklı olarak bitkisel süsleme almaktadır. Dıştaki iki şerit, ortadaki madalyon ve kavsara köşeliklerinde bitkisel süsleme, sadece panodaki kabara ve madalyonu kuşatan çerçevede geometrik süsleme görülmektedir (Levha 234a).

Yapının geneline baktığımızda, cepheden yüksek ve dışa taşkın olan portale karşın, mihrap duvar içinde yer almaktadır. Portal tonoz kavsaralı, mihrap dört sıra mukarnas kavsaralıdır. Portal dıştan sütunce ve dört şeritle kuşatılırken, mihrap ikisi bezemeli üç şeritle kuşatılmıştır. Portal nişinin içindeki kapı basık kemerli iken, mihrap nişinin içindeki niş üç sıra mukarnas kavsaralıdır. Portaldeki düzenlemelerden, ortadaki kartuş ve iki yandaki kabaraların oluşturduğu üçlü düzenleme; mihrapta iki yanda kabara ve ortada madalyon şeklinde yer almaktadır. Portalle mihrap arasındaki diğer bir benzerlik de, portalin iç köşesindeki birinci sütunce gövdeleri iki farklı geometrik düzenleme gösterirken (beşgen-meander); mihrap kavsara köşeliklerinin farklı iki bitkisel süslemeye (rumi-lotus; rumi-palmet) sahip olmasıdır.

Portalde geometrik süsleme yoğunken, mihrapta bitkisel süsleme hakimdir. Karışık süsleme portalde geometrik bezeme kadar yoğun olmasa da, kapladığı alan oldukça fazladır. Bitkisel süsleme ise çok az yerde görülmektedir. Mihrapta ise durum tam tersidir (Levha 230a, 234a-b).

Portalde, yatay ve dikey şeritler, sütunce başlık ve gövdeleri, kemer yüzeyleri ve köşelikleri, kavsara, kabara ve kartuş gibi biçimsel düzenlemelerde; buna karşılık mihrapta şerit, pano ve kavsara köşeliklerinde süsleme yer almaktadır. Yapıda en çok süslemenin yer aldığı portalde, en yoğun biçimsel düzenleme şerit, en yoğun süsleme türü ise geometriktir.

Hem portal, hem de mihrap kendi içlerinde bir programlanma gösterirken, ikisi birbiriyle pek uyuşmamaktadır.

II.2.3. ZAVİYELER

KATALOG NO: 24

II.2.3.1. TURHAL GÜMÜŞTOP ZAVİYESİ

(Levha 235a-236)

1. YAPININ YERİ

Tokat İli, Turhal İlçesine bağlı Dazya/Gümüştop köyünde yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

Giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre H.777/M.1375 yılında inşa edilmiştir (Uzunçarşılı 1968:180; Yurdakul 1969:243-45; Yücel 1970:43; Göde 1994:159).

4. YAPININ BANİSİ

Yapıyı yaptırdığı kitabeden anlaşılan Abdullah Lülü (Göde 1994:159) hakkında bilgi bulunamamıştır.

4.1. YAPININ MİMARI

Kitabeden mimarın Konyalı Şâdi oğlu Yusuf olduğu anlaşılmaktadır (Göde 1994:159).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda süsleme malzemesinde mermer; teknik olarak ise kabartma ve kazıma kullanılmıştır.

Kabartma, giriş kapısı üzerindeki süslemelerde; kazıma ise arslan figürlerinin gövdelerinde vücut hatlarını belirtmek amacıyla uygulanmıştır (Levha 235b-236).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme bugün yalnızca giriş kapısı üzerinde bulunmaktadır. Dıştan düz bir silme ile kuşatılmış kapı, dilimli basık kemerlidir. Kemeri de oluşturan mermer levha üzerinde altı satırlık kitabe ile kitabenin altında iki yanında figürlü süsleme yer alır (Levha 235a).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda figür ve yazı olmak üzere iki tür süsleme ile karşılaşmaktayız (Levha 235a).

Kapı kemerinin iki köşesindeki figürlü bezeme ile bunların üzerinde başlayan, ilki yarım, diğerleri tam beş satırlık kitabe yer almaktadır (Levha 235a).

7.2.1. FİGÜRLÜ KOMPOZİSYONLAR

Karşılıklı birbirine doğru hareket halinde gösterilen *arslan*ların ön ayaklarından biri ileride diğeri geride, arka ayaklarda dizden bükük ve önlü arkalı yerleştirilmiştir. Her iki arslanın da başları tahribat nedeniyle belirlenememektedir. Ancak konturlarından, güneydekinin başı düz ve ileri bakarken (Levha 236), kuzeydeki başını geriye çevirmiş olarak gösterilmiştir (Levha 235b). Tahrip olmakla birlikte, her ikisinin kuyruğunun da, sırtına dönerek ağzı açık bir *ejder başı* ile sonlandığı söylenebilir (Levha 235b, 236).

Arslanların ön ayaklarının üzerindeki bir rumiyle vücut hatları belirtilmeye çalışılmıştır. Yine rumiden geriye doğru karın üstünde üçer yay biçiminde çizgi görülmektedir (Levha 235b-236).

7.2.2. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Figürlü süslemenin üzerindeki istifli beş satırlık kitabe sülüs hattıyla yazılmıştır (Levha 235a).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapının giriş kapısında yer alan yazı ve figürlü süsleme dışında, başka taş süsleme bulunmamaktadır.

Elimizdeki verilerle program hakkında bir şeyler söylemek imkansızdır. İki arslan figürü arasında, başları dışında hiç bir farklılık yoktur (Levha 235b, 236). Bundan hareketle, süslemelerinde bir programlamadan söz edebiliriz.

II.2.4. TÜRBELER

KATALOG NO: 25

II.2.4.1. KIRŞEHİR AŞIK PAŞA TÜRBESİ

(Levha 237-240b)

1. YAPININ YERİ

Ankara-Kayseri yolunun Kırşehir girişinin doğusunda yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

Kuzey cephesindeki pencerenin ve cephenin üzerinde yer alan inşa kitabesine (Levha 239b) göre H.733/M.1322 yılında yaptırılmıştır (Aslanapa 1977:34).

4. YAPININ BANİSİ

Aşık Paşa'dır (1272-1333). Asıl adı Alâeddin Ali olan ünlü mutasavvıf, Babaî tarikatının kurucusu sayılan Horasan'lı Baba İlyas'ın torunu ve Osman Gazi'nin yanında bulunmuş Şeyh Muhlis'in oğludur. Torunu ünlü tarihçi Aşıkpaşazade'dir. En önemli eseri, ahlaki ve tasavvufi manzumelerden oluşan *Garibnâme*'dir (1329). Ayrıca, *Fakirnâme, Vasfı Hal, Hikâye ve Kimya* adlı eserleriyle de tanınır.

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda malzeme olarak mermer; süsleme tekniği olarak ise kabartma ve eğri kesim kullanılmıştır.

Kabartma, portalindeki geometrik ve karışık süslemede; eğri kesim ise karışık süslemede uygulanmıştır (Levha 240a-b).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda süsleme; kuzey cephede eksende yer alan kitabe ve doğu köşedeki portalde yer almaktadır (Levha 239a).

Kuzey cephe ekseninde, dıştan iki silmeyle kuşatılmış kademeli sivri kemerli niş içinde, dikdörtgen bir pencere ile alınlığında boş bir madalyon vardır. Pencerenin ve cephesinin üzerinde cepheyi dolaşan dört silmeli saçağın kademe yaparak üç yönden çevirdiği dikdörtgen kitabe panosu bulunmaktadır (Levha 239a-b).

Cephenin doğu köşesinde, cepheden yüksek ve taşkın olan portal iki sıra mukarnas üzerindeki on dilimli yelpaze dolgulu sivri tonoz kavsaralıdır. Dıştaki kaval, içteki iç-

bükey silmelerden oluşan iki kademeli sivri kuşatma kemeri iki yanda konsollara oturmaktadır. Köşelerdeki iki sıra mukarnasın arasında yatay dikdörtgen pano süslemelidir. Kuşatma kemerinin oturduğu konsolların altındaki iki silmeli konsol arasında bir boşluk yaratılmıştır. Konsolların silmeleri nişin içini de dolaşarak hem üstte, hem de altta bölünmeyi sağlamaktadır (Levha 239a, 240a).

Portalin alt kısmı dört sade silmeyle kuşatılmıştır. İçteki basık kemerli kapısının yüzeyinde üstteki ve alttaki şeritlerde ve aralardaki boşlukta kazınarak yapılmış süsleme kalıntıları görülmektedir (Levha 239a).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1 SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, karışık ve yazı olmak üzere üç tür süslemeyle karşılaşmaktayız.

Geometrik süslemeler, kapı kemeri ile üstte portali üç yönden kuşatan şeritte; karışık süsleme, kavsarasının altındaki mukarnasların arasındaki dikdörtgen panonun altında; yazı ise, cephenin üst kısmındaki dikdörtgen panoda yer almaktadır (Levha 240a-b).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapıdaki geometrik kompozisyonları, Türk düğümü ile tekli zencerek (Levha 240a-b); karışık süslemeleri iki dilimli kemer-palmet-rumi (Levha 240a); yazıyı ise istifli üç satırlık sülüs kitabe oluşturmaktadır (Levha 239b).

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Yarım Türk düğümü; portali dıştan kuşatan şeritlerde, iki spiralin kendi içlerinde dönerek ve birbirleriyle kesişerek oluşturdukları, aralarda daire ve uzatılmış altıgenlerle biçimlenen tekli zencerek; baklavalara yatay olarak geçen iki yürek motifinin uçlarının birleşmesiyle aralarda baklavaların görüldüğü yarım Türk düğümü kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 237, 240a).

Tekli zencerek; giriş kapısının kemerinde, iki spiralin kesişmesiyle aralarda yuvarlaklar olan tekli zencerek kompozisyonu vardır (Levha 240b).

7.2.2. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

İki dilimli niş-rumi-palmet; kavsara altındaki yatay dikdörtgen panoda, iki dilimli kemer nişinin tepesinden çıkan iki dal çapraz kesişerek orada yuvarlak düğüm yaptıktan sonra iki yana düz devam ederek ve ortalarda diğer yandan gelen dallarla kesişerek birer rumiyle sonlanmaktadır. Rumilerin birleşmesiyle ters palmet oluşmuştur. Bu nişlerin içinde, iki yandan gelen kıvrık dallar eksende çapraz kesişerek ve nişin içine girerek rumilerin uçları birleşir ve palmet oluşturduktan sonra tepede küçük bir palmetle sonlanmaktadır. Burada *iki dilimli niş-rumi-palmet* kompozisyonlu karışık süsleme yer almaktadır (Levha 238, 240a).

7.2.3. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Cephedeki dikdörtgen pano içinde, iki istifli üç satırlık sülüs hatlı kitabenin çapraz köşelerinde, spirallerle oluşturulan düğüm düzenlemeli küçük geometrik süslemeler görülmektedir (Levha 238b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süsleme; kuzey cephenin doğusundaki portal ile eksendeki pencere ve cephenin üzerindeki kitabe panosunda yer almaktadır (Levha 239a-b).

Cephede hareketliliği, eksendeki pencere, kitabe ve portal oluşturmaktadır. Pencerede süsleme yer almazken; portalde, kuşatma kemerini ve köşeliği üç yönden kuşatan şeritte ve giriş kapısının kemeri üzerinde geometrik, kavsaranın altındaki panoda ise karışık süsleme görülmektedir (Levha 239a).

Portaldeki süslemeler ve biçimsel düzenlemelere baktığımızda da benzerlikten söz edilememektedir. Hepsi farklı bir yerde ve biçimsel düzenleme içindedir (Levha 240a-b). Süslemelerin her biri farklı türde ve işçiliktedir. Özellikle giriş kapısının kemeri başka bir yerden getirilerek konmuş gibidir (Levha 240a). İşçilik de bunu desteklemektedir. Kavsaradaki karışık süsleme ile dıştaki geometrik süsleme de birbirinden tamamen farklı bir düzenlemeye sahiptir. Dıştaki geometrik süslemenin yanı sıra, kitabe panosunun köşelerindeki küçük düğümlü kompozisyonların bulunması, ikisinin de aynı zamanda ve bu yapı için yapıldığını göstermektedir.

Cephenin geneline hakim olan hareketlilik, süslemelerden çok silmelerle sağlanmıştır. Pencere, saçak ve portalin alt kısmındaki silmeler cepheye hareket ve derinlik vermektedir (Levha 239a). Cephenin ekseninde yer alan pencere ile kitabe panosuna baktığımızda, biçimsel olarak benzerlik var gibidir. Portal ve pencere kemerleri kademeli ve silmelidir; pencere dıştan silmelerle, portal ise üstte süsleme, altta silmelerle kuşatılmıştır. Her iki ögenin alt kısım silmelerinin aşağıda içe dönerek sonlanması açısından da benzerlik kurulabilir. Yine pencerenin üzerinde yer alan kitabe panosu ve onu kuşatan silmelere baktığımızda, portaldeki geometrik süsleme de üstte kademe yapmaktadır. Gerçi oradaki kademeler daha küçüktür ama; burada da o kademelenme silmelerle kitabe panosu için yapılmıştır. Bu açıdan belki bir programlama ve düzenden

söz edilebilir. Fakat, portalin yelpaze dolgusu pencerede sivri çökertme alınlığa dönüşmüştür. Bunun da sebebi, pencerenin dışa taşkın olmamamasıyla açıklanabilir. Yelpazenin içindeki yarım daire göbek yerine, pencerede madalyon vardır. Pencere dikdörtgen, kapı ise basık kemerlidir.

Bunlardan hareketle, yapının süsleme programı hakkında çok fazla bir şey söylenemez. Ama biçimsel düzenlemelerde hem portal, hem de pencere ufak farklılıklar dışında birbirine benzer programlar göstermektedir diyebiliriz.

KATALOG NO: 26

II.2.4.2. TAŞKIN PAŞA KÖYÜ (DAMSE KÖY) TAŞKIN PAŞA TÜRBESİ

(Levha 241-246b)

1. YAPININ YERİ

Nevşehir İli, Ürgüp İlçesi'nin 17 km. güneyinde yer alan Taşkın Paşa (Damse) Köyü'nde, Taşkın Paşa Camii'nin avlusunda doğuda yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir

3. YAPININ TARİHİ

Türbe içindeki sanduka kitabesinden hareketle yapı, araştırmacılar tarafından 1342 yılına tarihlendirilmektedir (Diez-Aslanapa 1950:188; Arık 1969:72).

4. YAPININ BANİSİ

Taşkın Paşa'dır (Bkz. Katalog 22).

5.TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda malzeme olarak kesme taş; teknik olarak ise kabartma, eğri kesim ve delik işi kullanılmıştır. Kabartma portaldeki süslemelerin tümünde, eğri kesim bitkisel süslemelerde, delik işi ise kabaralarda uygulanmıştır.

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıdaki taş süsleme, kuzey cephede zeminden 1 m. yukarıda başlayan pahlanmanın sonunda biten ve cepheden hafif taşkın portalde karşımıza çıkmaktadır (Levha 244a).

Portal kuzey cephede eksende yer almaktadır. Sivri tonoz kavsaralı portal nişini dıştan bezemeli üç şerit kuşatmaktadır. Sivri kuşatma kemerinin üzerinde köşelerde bezemeli birer kabara vardır (Levha 244a-b). Üzeri bezemeli kapının basık kemeri düz ve kaval silmeli konsollara oturmaktadır. Konsolların dış yüzü de bezemelidir (Levha 246b).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda süsleme olarak geometrik süsleme hakimdir. Yalnızca üçüncü şeridin kaidesinde bitkisel süsleme vardır.

Dıştaki birinci, ikinci, üçüncü şeritlerde, kabaralarda, basık kemerle konsolların dış yüzünde ve sandukada geometrik süsleme görülmektedir.

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapının portalindeki geometrik kompozisyonları, altıgen, sekizgen, yarım altı kollu yıldız, altı kollu yıldız, yedi kollu yıldız, sekiz kollu yıldız, çiftli zencerek, halat örgü; bitkisel kompozisyonları palmet oluşturmaktadır.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Altıgen; dıştan ikinci şeritte, yatay, dikey ve çapraz kırık çizgilerin kesişmesiyle altıgenler ve dört kollu yıldızlardan oluşan geometrik süsleme vardır (Levha 241, 244b).

Sekizgen; kabaralardan doğudakinde, kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekizgen, aralarda üçgenler, dörtgenler ve altıgenlerden meydana gelen sekizgen kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır (Levha 245b).

Yarım altı kollu yıldız; dıştan birinci şeritte, iki kırık çizginin "M" biçiminde kırılarak kesiştikten sonra biri düz, diğeri ise üçgen biçiminde kırılarak dönüşümlü devam etmesinden meydana gelen yarım altı kollu yıldız, aralarda uzatılmış altıgenlerden oluşan kompozisyon görülmektedir (Levha 241, 244b).

Altı kollu yıldız; basık kemerli kapının konsollarındaki madalyonlar içinde, altı kollu yıldızlardan meydana gelen geometrik kompozisyon yer almaktadır (Levha 246b).

Yedi kollu yıldız; batıdaki kabarada, yarım altıgenlerin birbiri içine geçmesiyle merkezde yedi kollu yıldız, aralarda dikdörtgenlerden oluşan kompozisyonun hakim ögesi yedi kollu yıldızdır (Levha 246a).

Sekiz kollu yıldız; basık kemerli kapının üzerinde, kırık çizgilerin yatay-dikey-çapraz eksenlerde kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan altıgenler, sekizgenler ve beş kollu yıldızlardan meydana gelen kompozisyona, merkezde yer alan *sekiz kollu yıldız* adını vermektedir (Levha 242, 246b).

Çiftli zencerek; üçüncü şeritte, üç kırık çizginin kesişmesiyle aralarda uzatılmış altıgen ve eşit açılı altıgenlerin dönüşümlü olarak oluştuğu çiftli zencerek kompozisyonu vardır (Levha 241, 245a).

Halat örgü; kabaraların çerçevelerindeki kaval silmelerin yüzeyinde, spirallerin yan yana gelerek halat biçiminde düzenlenmesinden meydana gelen halat örgü kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır (Levha 245b-246a).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Dıştan üçüncü şeridin kaidelerinde, üç yapraklı ters palmetten oluşan *palmet* kompozisyonu görülmektedir (Levha 241, 245a).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda süslemenin portalde toplanması, ilk olarak girişin vurgulanmasına yönelik olduğunu düşündürmektedir. Yapıdaki süslemede geometrik süslemenin yoğunluğu, iki palmet motifi dışında bitkisel süslemenin bulunmaması, geometrik süslemenin açıklığı ve sadeliği, süsleme programında gösterişten kaçıldığını göstermektedir.

Türbedeki süslemeler şeritler üzerinde yer almaktadır. Dikey hatlar burada da ağırlığını hissettirmektedir. Türbede portal dikey olarak üç bölüme ayrılmaktadır. İki yan ve orta bölüm olmak üzere. Orta bölüm diğer bölümlere göre daha sade tutulmuştur. Burası da üç bölümden oluşmaktadır. Süslemelerin bulunduğu kuşatma kemerine kadar

olan kısım birinci, kuşatma kemeri ve köşelikleri ikinci, bezemeli şeritler üçüncü bölüm olarak.

Dıştan üç şeritle kuşatılan portaldeki üçlü düzenleme, ortada da tekrar etmektedir. Kapı, portali kavsarası ve kuşatma kemeri köşelikleri olmak üzere. Burada da alt ve üstte süsleme yer alırken, orta bölüm sade tutulmuştur (Levha 244a).

KATALOG NO: 27

II.2.4.3. TAŞKIN PAŞA KÖYÜ (DAMSE KÖY) HIZIR BEY TÜRBESİ

(Levha 247a-b)

1. YAPININ YERİ

Nevşehir İli, Ürgüp İlçesi'nin 17 km. güneyinde, Taşkın Paşa (Damse) Köyü'nde, Taşkın Paşa Camii avlusunun kuzeydoğusundadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

Türbenin içindeki lahitlerin üzerindeki kitabeden hareketle, 1351-1355 yıllarına tarihlendirilmektedir (Diez-Aslanapa 1950: 188).

4. YAPININ BANİSİ

Hızır Bey'dir; yayınlarda hakkında bilgi bulunamamıştır.

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda malzeme olarak kesme taş, teknik olarak ise kabartma ve delik işi kullanılmıştır (Levha 247a-b). Kabartma sütunce gövdelerinde, delik işi ise kabaralarda uygulanmıştır (Levha 247a-b).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Türbenin güney cephesinde, çift yönlü merdivenle çıkılan sivri kemerli kapının köşelerinde yer alan sütunce gövdeleri ile kemer köşeliklerindeki kabaralarda süsleme görülmektedir (Levha 247a-b).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda sadece sütunce gövdelerinde ve kabaralarda geometrik süsleme vardır (Levha 247a-b)

7.2.SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapıdaki geometrik kompozisyonları sekiz kollu yıldız, meander ve halat örgü oluşturmaktadır.

Sekiz kollu yıldız; kabaralarda, sivri kemerlerin belli açılarla kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda üçgen, dörtgen ve ovallerden meydana gelen kompozisyonun hakim ögesi merkezdeki sekiz kollu yıldızdır (Levha 247b).

Meander; sütunce gövdelerindeki kaval silmede, kırık çizginin kırılarak içe ve dışa dönmesinden meydana gelen meander kompozisyonlu geometrik süsleme vardır (Levha 247a).

Halat örgü; kabara çerçevelerinde, kaval silmelerin yüzeyinde spirallerin yan yana gelerek biçimlediği halat örgü kompozisyonu görülmektedir (Levha 247b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Baldaken tipte olan türbede süslemeler, yapının girişini vurgulamak amacıyla kullanılmış olmalıdır. Çünkü, yapının başka bir yerinde süsleme yoktur. Geometrik süsleme olmaları dışında, süslemeler arasında birlik de yoktur. Bu da bize, yapının genelinde düzenli bir süsleme programı uygulanmadığını göstermektedir. Süslemeler, yukarıda da belirttiğimiz gibi, girişi vurgulamak amacıyla yapılmışlardır. Ancak, girişin vurgulanmak istenmesi de bir programlamayı göstermektedir. Buradan hareketle, sınırlı bir programdan söz edilebilir.

II.3. SARUHANOĞULLARI BEYLİĞİNE AİT YAPILAR

II.3.1. CAMİLER

KATALOG NO: 28

II.3.1.1. MANİSA ULU CAMİİ

(Levha 248-252)

1. YAPININ YERİ

Manisa il merkezinde, şehrin güneyinde, Kale'nin eteklerinde İshak Çelebi Mahallesi'nde yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Banisine izafeten İshak Çelebi Camii olarak da bilinmektedir (Acun 1985:28).

3. YAPININ TARİHİ

Portaldeki inşa kitabesine göre H.768/M.1366 yılında yaptırılmıştır (Acun 1985:28).

4. YAPININ BANİSİ

Muzafferüddin İshak Bey'dir. İshak Bey, babasının sağlığında Menemen'de sancak beyi olmuş ve babasının 1362 tarihli sikkesine göre bu tarihte veya daha sonra hükümdar olmuştur.

İshak Bey, *Ulu Cami* dışında Manisa'da H.770/M.1369 tarihinde *Mevlevihane*'yi, H.780/M.1378'de Ulu Camii yanındaki *Medrese*'yi yaptırmıştır. İshak Bey 1388'de vefat etmiştir (Uzunçarşılı 1988:87).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda malzeme olarak mermer, kesme taş, sırlı tuğla; süsleme tekniği olarak da, kabartma ve sırlı tuğla kakma görülmektedir. Mermer kitabe panolarında, kesme taş, kemerdeki geometrik süslemelerde, sırlı tuğla ise taşla birlikte karışık süsleme de kullanılmıştır. Kabartma, kitabelerinde ve geometrik süslemelerde; sırlı tuğla kakma ise karışık süslemede uygulanmıştır.

6.YAPIDA GÖRÜLEN TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda süsleme portal nişinin içinde bulunmaktadır. Kuzey cephede eksendeki dışa taşkın olan portalin yarım kubbe kavsaralıdır. Dıştan dört sade şeritle kuşatılan portal kuşatma kemeri iç köşelerdeki sütuncelere oturmaktadır. İçte doğu ve batıda zeminden 0.50 m. yükseklikte kapıya yakın sivri kemerli üç cepheli nişler, bunların üzerinde renkli taşlarla yapılan geçmeleri, üstte ise gülbezekler ile üst seviyede oval kitabe panosu yer almaktadır (Levha 248a-b-252).

Biçimsel düzenleme olarak oval panolar ile madalyon kullanılmıştır (Levha 248a-b, 252).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda; portalde geometrik, karışık ve yazı olmak üzere üç tür süsleme uygulanmıştır.

Geometrik süslemeler, giriş kapısının kemeri üzerinde; karışık süsleme portal nişinin doğu ve batısındaki nişlerin üzerinde; yazı ise giriş kapısının basık kemerinin üzerinde ve iki yanında üç parça olarak karşımıza çıkmaktadır.

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapının portalindeki geometrik kompozisyonları, altı kollu yıldız ve çark-ı felek; karışık kompozisyonları daire-gülbezek; yazıyı ise sülüs hatlı kitabeler oluşturmaktadır.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Altı kollu yıldız; giriş kapısının basık kemerinin kilit taşındaki madalyon içinde iki üçgenin düz-ters olarak birbirine geçmesiyle oluşan altı kollu yıldız kompozisyonu görülmektedir (Levha 250a).

Çark-ı felek; altı kollu yıldızın merkezindeki altıgen içindeki kabara üzerinde, yuvarlak bir göbekten çıkan spirallerin radyal olarak yerleştirilmesiyle meydana gelen, merkez etrafında dönen ışınlardan oluşan çark-ı felek kompozisyonu yer almaktadır (Levha 250a). Yine portal nişinin batısındaki gülbezeğin göbeğinde, bir merkezden çıkan altı radyalden oluşan *çark-ı felek* kompozisyonu vardır (Levha 252).

7.2.2. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Daire-gülbezek; portal nişinin içinde ve batıdaki nişlerin üzerinde merkezdeki küçük madalyonda, kesişen altı dairenin merkez etrafında simetrik dağılımı ve birbirine geçmesiyle, aralarda ovallerin ve üçgenlerin oluştuğu altı yapraklı, yuvarlak göbekli gülbezeklerden meydana gelen karışık kompozisyon yer almaktadır (Levha 251a, 252).

7.2.3. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Portal nişinin içini dolaşan üç parçadan oluşan oval panolar içinde; zeminin bazı yerlerinde palmet-rumi vb. bitkisel motiflerin yer aldığı, üç istifli tek satırlık *sülüs* hatlı kitabeler görülmektedir (Levha 248a-249b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Portalde, taş süslemeler portalin dışında değil, içinde görülmektedir.

Kuzey cephede eksende yer alan dışa taşkın ve bezemesiz dört şeritle kuşatılmış portal mukarnas dolgulu tromplarla geçilen yarım kubbe kavsaralıdır. Portal nişinin doğu ve batısında, sivri kemerli ve üçer cepheli nişler vardır. Nişlerin üzerinde iki renkli taşlardan yapılan geçmelerin üzerinde karışık süslemeler görülmektedir (Levha 250b, 251b). Bunların üzerinde ise üst seviyede oval pano içinde kitabeler yer almaktadır (Levha 248a-249b). Nişin güneyindeki kapısının basık kemerinin kilit taşında, geometrik süslemeli madalyonun ortasında geometrik süslemeli bir kabara vardır (Levha 250a). Kemerin üzerindeki oval panoda ise kitabeler görülmektedir (Levha 248a).

Yapı süsleme açısından oldukça sade ve sınırlı olmasına karşın, yine de ufak farklılıklar dışında bir programlama dikkati çekmektedir.

Süslemelerin yer aldığı portalin iki duvarında da nişler yer almaktadır. Doğu ve batıdaki nişler sivri kemerli ve üçer cephelidir. Doğu ve batıda yuvarlak göbekli (doğudaki kabara, batıdaki madalyon) dairelerin iç içe geçmesiyle oluşan altı yapraklı gülbezekler ile üst seviyede oval panolardaki kitabeler ile duvarlar aynı düzenleme ve programa sahiptir (Levha 248a-b, 252).

Güneyde ise bazı farklılıklarla hemen hemen aynı düzenleme dikkati çekmektedir. Kapı olması nedeniyle kapalı değil açıktır. Sivri kemer yerine basık kemer kullanılmıştır. Diğer taraflardaki gülbezekli düzenleme burada yerini madalyon içinde altı kollu yıldız ile bunun ortasındaki kabaradan oluşan düzenlemeye bırakmaktadır (Levha 250a). Diğerlerinden farklı olarak burada süsleme kemerin kilit taşında yer almaktadır. Benzerlik ise, madalyon içinde iki üçgenin geçmesiyle oluşan altı kollu yıldızdır.

II.4. AYDINOĞULLARINA AİT YAPILAR

II.4.1. CAMİLER

KATALOG NO: 29

II.4.1.1. SELÇUK İSA BEY CAMİİ

(Levha 253-270b)

1. YAPININ YERİ

Selçuk İlçesi'nde, Kale'nin güneybatı eteklerinde yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

Batı cephedeki portalde yer alan kitabesine göre 776/1375 tarihinde inşa ettirilmiştir (Kızıltan 1958:97; Yetkin 1970:160; Aslanapa 1977:41; Ertuğrul 1995:1).

4. YAPININ BANİSİ

Aydınoğlu İsa Bey'dir. Aydınoğlu Mehmed Bey'in beşinci oğludur. Kardeşi Hızır Bey'in vefatından sonra 1365'ten önce hükümdar olmuştur. Ölüm tarihi bilinmemekle birlikte 1402'den önce vefat ettiği söylenmektedir (Uzunçarşılı 1988:113). Mezarının da Birgi'de, babasının *türbe*sinde olduğu ileri sürülmektedir.

4.1. YAPININ MİMARI

Batı portaldeki kitabeye göre Ali İbn Dımışkî'dır (Kızıltan 1958:97; Yetkin 1970:160; Aslanapa 1977:41; Ertuğrul 1995:1).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda malzeme olarak mermer ile sarı ve siyah renkli kesme taş kullanılmıştır. Teknik olarak ise kabartma ve eğri kesim görülmektedir.

Mermer kuzey ve doğu portalde (Levha 266a-267b), doğu giriş bölümünün tavan, saçak, kemer (Levha 269a-270b) ve batı cephesinde kemerin üst kısmındaki yatay şeritler

ile avlunun batısındaki üst seviye pencerelerinin kemer ve köşeliklerinde karşımıza çıkmaktadır (Levha 258a-262b). Siyah kesme taş, batı cephede, alt ve üst pencerelerin alınlık kemerlerinde (Levha 254a-255b, 264a-b) ve portalde; sarı kesme taş ise batı cephede görülmektedir (Levha 253-254b).

Kabartma tekniği, kuzey, doğu ve batı portallerdeki, batı cephedeki pencere alınlıklarındaki ve kemerlerindeki süslemelerde, madalyonlarda, doğu giriş bölümünün tavan, saçak ve batı cephesindeki süslemelerde uygulanmıştır (Levha 254a-b, 266a-b, 267a-b). Eğri kesim tekniği ise, batı portalde, kavsara ve nişin içindeki güneyden ikinci alt pencere alınlığındaki madalyonlarda (Levha 264b, 267b-268a), kuzey portalde (Levha 266a-b), doğu giriş eyvanının tavan ve saçağındaki, lentonun üzerindeki kare panolar (Levha 269a-b) ile girişin batı cephesinde yer alan yatay şeritteki (Levha 270b) bitkisel süslemelerde karşımıza çıkmaktadır.

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme ile kuzey cephede eksende yer alan portalde; doğu cephede eksenin güneyindeki portalde; batı cephede eksenin güneyindeki portalde, güneydeki alt ve üst pencerelerde, kuzeydeki alt ve üst pencerelerde; doğu girişin batı cephesindeki kemer ve yatay şeritlerde, tavanında ve saçaklarında karşılaşmaktayız (Levha 253, 270a-b).

Kuzeyde eksende tahrip olmuş portalden kalan alt seviyedeki parçalardan dıştaki iki şeritten biri süslemelidir (Levha 266a-b).

Doğu portal, cephenin güneyinde hafif dışa taşkın sivri tonoz kavsaralı ve dikdörtgen kapılıdır. Portal, üst kısımda beş sıra kademeli sivri kuşatma kemerini üç yönden kuşatan dört düz şeritle kuşatılmıştır. Kuşatma kemerinin üst kısmında yatay dikdörtgen bir pano vardır. Kuşatma kemerinin birinci kademesi ile kaidesi süslemelidir

(Levha 267 a-268a). Doğu kapının lentosunun iç yüzü (Levha 268b), tavanındaki kare pano, bunu kuşatan şeritler ile saçaktaki yatay şeritler süslemeler (Levha 269a-b), girişin avluya açılan kemeri ve bunun üzerindeki yatay şerit (Levha 270a-b) bezemelidir. Bu şeridin üzerinde dört sıra mukarnastan sonraki yatay şeritte de süsleme bulunmaktadır (Levha 270b).

Batı cephede eksenin güneyinde, altta çift yönlü onikişer basamaklı bir merdivenin ortasında dört silme ile kademelendirilmiş yuvarlak kemerli çeşme nişi ile kuzeyinde zeminden yaklaşık 050 m. yükseklikte yuvarlak kemerli küçük bir niş vardır. Merdivenlerin üzerinde, cepheden hafif taşkın ve yüksek tutulmuş, dört sıra mukarnas ve istiridye kabuğu kavsaralı, istiridye kabuğunun üzeri süslemeli portal yer almaktadır. Portali dıştan kuşatan bir sıra yüzeysel mukarnaslı şerit görülmektedir. Dikdörtgen portal nişinin ortasında dikdörtgen kapı, iki yanında sekiler bulunmaktadır. Kapı lentosu üzerinde yatay kitabe şeridi, üzerinde nişi dolaşan süslemeli yatay şerit üzerinde yatay kitabe panosu yer almaktadır. İki renkli taşla yapılan kuşatma kemeri köşeliklerinde bezeme, üstte yatay dikdörtgen bir pano vardır (Levha 254a-b, 257).

Cephenin güneyindeki ilk alt sıra penceresi dıştan iki düz şeritle kuşatılmıştır. Dikdörtgen pencerenin üzerinde sivri kemerli çökertme alınlık bulunmaktadır (Levha 263a-b). Üzerindeki dikdörtgen pencerenin üzerinde ise, beş sıra mukarnaslı bir düzenleme yer almaktadır (Levha 265a). Güneyden ikinci alt pencereler dıştan ikisi düz, üçüncüsü kaval silme ile kuşatılmıştır. Dikdörtgen pencere basık kemerli ve çökertme alınlıklıdır. Alınlığın içindeki madalyonlarda süsleme bulunmaktadır. Kemer iki renkli taş bezemelidir. Kemerin üzerinde, üç sıra mukarnas ile yatay bir kitabe şeridi görülmektedir (Levha 253, 263a-b). Üstteki dikdörtgen pencerede dıştan süslü bir şerit, üç sıra yüzeysel mukarnas ile derin yedi sıra mukarnas bulunmaktadır. Pencere lentosunda kitabe vardır (Levha 265a-b)

Cephenin kuzeyinde alt seviyede basık kemerli dört dükkânın üzerinde birbirine simetrik, alttakiler dışta, üçüncüsü kaval silmeli üç silme ile kuşatılmıştır. Dikdörtgen pencerenin üzerindeki basık kemerli alınlıkta yatay dikdörtgen panolar ile birer madalyon bulunmaktadır (Levha 259a, 261a). Bunların üzerinde beş sıra silme ile kuşatılmış iki merkezli dilimli kemerli pencerenin kemer köşelikleri süslemelidir. Bunun üzerinde ise, üç sıra mukarnas vardır (Levha 258a, 260b).

Yapıdaki süslemeler, yatay ve dikey şeritler, yatay dikdörtgen ve kare panolar, madalyonlar, kemer yüzeyleri, kavsara ve kemer köşeliklerinde yer almaktadır.

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel ve yazı olmak üzere üç farklı süsleme türü yer almaktadır.

Geometrik süslemeler; batı cephede portal (Levha 254a-b), kuzeydeki üst pencere kuşatma kemeri ve köşeliklerinde (Levha 259b, 262a), kuzeydeki alt sıra pencerelerin alınlıklarındaki yatay dikdörtgen panolarda (Levha 259a, 261b), güneydeki üst pencereyi dıştan kuşatan birinci şeritte (Levha 265a-b), doğu girişin avluya bakan (batı) cephesinde üstteki yatay şeritte ve giriş bölümünün tavanındaki kare panoda karşımıza çıkmaktadır (Levha 268b-269b, 270b).

Bitkisel süslemeler; batı portalin istiridye kabuğu biçimindeki kavsarası üzerinde (Levha 253a), altta kitabe şeridinin alt kısmındaki yatay şeritte (Levha 256b-257a), batı cephenin güneydeki ikinci alt sıra penceresinin alınlığındaki madalyonda (Levha 264b), kuzey portalin dış şeridinde (Levha 266b); doğu portal kuşatma kemer yüzeyi ile kemerin oturduğu taşlar üzerinde (Levha 267a-b); doğu girişin tavanındaki kare panoyu kuşatan

şeritler ile tavan saçağındaki yatay şeritler, girişin (Levha 269a-b) batı cephesindeki basık kemer ve üzerindeki ilk yatay şeritte (Levha 270a-b) görülmektedir.

Yazı ise; portalde, kavsara altındaki yatay şeritte (Levha 256a-257a); batı cephede güneydeki alt pencerenin lentosunda (Levha 261b), güneyden ilk alt pencerenin mukarnasının üzerinde (Levha 264a) ve üst pencerenin lentosunda (Levha 265a) yer almaktadır.

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapıda geometrik ve bitkisel kompozisyonlar ile yazı yer almaktadır.

Geometrik kompozisyonları zencerek, sekiz kollu yıldız, çark-ı felek, yürek ve daire; bitkisel kompozisyonları palmet, palmet-rumi, palmet-lotus-rumi, palmet-rumi-rozet çiçeği oluşturmaktadır. Yazıyı ise, sülüs hatlı iki istifli tek satırlık, tek istifli tek satırlık ve iki satırlık sülüs kitabeler oluşturmaktadır.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Zencerek; batı portalde kuşatma kemerinin üzerinde renkli taşlarla (onarımda çimento ve boya ile) yapılmış, ortadaki daireyi kuşatan spirallerle oluşturulan ortadaki büyük, iki yandaki (alt ve üstte) küçük üç daire ile bunların iki yanında kırık çizgilerle biçimlenen geometrik süsleme vardır (Levha 254b). Portalin kuzeyindeki üst pencerelerin ikiz dilimli kemerlerini kuşatan kırık çizgilerin ve spirallerin kesişmesiyle *zencerek* kompozisyonu oluşturulmuştur (Levha 259b, 262a). Üst pencerelerin avluya bakan sivri kemer köşeliklerinde yarım daire ve iç bükey yayların iç içe geçmesiyle merkezde düğüm yapan ve kemeri üç yönden kuşatan silmelerle biçimlenmiş *zencerek* kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır (260a, 262b).

Sekiz kollu yıldız; giriş bölümünün tavanındaki kare panoda, kırık çizgilerin kesişmesiyle sekiz kollu yıldızlar, aralarda sekizgen, düzgün olmayan altıgen, beş kollu yıldızlardan oluşan sekiz kollu yıldız kompozisyonu yer almaktadır (Levha 269a-b). Portalin kuzeyindeki alt pencerelerin alınlıklarındaki yatay dikdörtgen panolar içinde; kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşan *sekiz kollu yıldız* kompozisyonlu geometrik süsleme görülmektedir (Levha 259a, 261b).

Çark-ı felek; panolardan kuzeydekinin üzerindeki rozet içinde bir merkezden çıkarak dönen kırık çizgilerden oluşan çark-ı felek kompozisyonlu geometrik süsleme yer almaktadır (Levha 259a).

Yürek; portalin güneyindeki üst pencereyi dıştan kuşatan birinci şeritte, üç spiralin kesişmesiyle oluşan yürek kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır (Levha 265a-b).

Daire; doğudaki giriş bölümünün avluya bakan cephesindeki dört sıra mukarnas sırasının üzerindeki yatay şeritte, dairelerin iç içe geçmesiyle oluşan baklava ve ovallerden meydana gelen daire kompozisyonlu geometrik süsleme görülmektedir (Levha 270b).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Palmet; portal kavsarasının altındaki yatay şerit ile kuzey portaldeki dikey şeritte, ters ve düz palmetlerden oluşan bitkisel süsleme vardır (Levha 256b-257a, 266b). Batı cephede, portalin istiridye kabuğu biçimindeki kavsarası üzerinde; üstten üç sıra çapraz yerleştirilen rumilerle oluşturulan palmetler, dördüncü sırada ters palmet oluşturan rumiler, beşinci sırada çapraz olarak yerleştirilen rumiler üstteki ters palmetlere çerçeve oluşturur. Altta, palmetin yanlarından çıkan rumilerle kesişerek küçük birer palmet meydana getirir. Altıncı sıradaki palmetlerin sapından çıkan dallar iki yanda devam ederek

rumilerin oluşturduğu palmetleri çerçeveler. Burada *palmet-rumi* kompozisyonlu bitkisel süsleme yer almaktadır (Levha 258a).

Batı portalin güneyindeki alt pencerenin alınlığında ortadaki büyük, yanlardakiler küçük üç madalyon bulunmaktadır. Ortadaki madalyonda, merkezdeki gülbezeği kuşatan sekiz palmetin taç yapraklarının uçları yuvarlatılmıştır. Palmetlerin sapından çıkan kıvrık dalların uçlarındaki rumilerin palmet motiflerini yürek biçiminde çerçevelediği *palmet-rumi* kompozisyonlu bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 264b). Yanlardaki küçük madalyonlar içinde ise, ortadaki rozetten çıkan dört palmetin ucundaki palmetlerin iki yana dönerek birer rumi ile sonlandığı *palmet-rumi* kompozisyonu yer almaktadır (Levha 264b).

Doğu portal kuşatma kemerinin alt kademesinde, palmetlerin tekrarından oluşan bitkisel süsleme vardır (Levha 267a). Bunların alt kısmında; kuzeyde çapraz palmetin ucundaki küçük palmet ile alttaki palmetten çıkan kıvrık dallar iki yana dönerek birer rumi ile sonlanır. Burada da *palmet-rumi* kompozisyonlu bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 267a-b). Güneydekinde, çapraz yerleştirilen rumilerin oluşturduğu palmetin üst kısmında, rumilerin uçları kesişerek küçük bir palmetle sonlanırken, palmetin içindeki daldan birer rumi çıkmaktadır (Levha 268a).

Doğu giriş eyvanının tavanındaki kare panoyu çeviren şeritte, düz-ters palmetlerin sapından çıkan rumilerden oluşan *palmet-rumi* kompozisyonlu bitkisel süsleme bulunmaktadır (Levha 269b).

Lotus-palmet; tavanın saçağındaki şeritte; lotuslar ile aralarındaki boşluklarda palmetlerden oluşan lotus-palmet kompozisyonlu bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 270b).

Lotus-palmet-rumi; doğudaki girişin avluya açılan kısmındaki basık kemer üzerinde, palmet motiflerinden oluşan bitkisel süsleme ile kemerin üzerindeki yatay şeritte, lotusların sapından çıkan dallardan yukarı dönen rumiler birleşerek palmetleri biçimlemektedir. Burada da lotus-palmet-rumi kompozisyonlu bitkisel süsleme yer almaktadır (Levha 270b).

Palmet-yarım palmet-sekiz yapraklı rozet çiçeği; doğu portal kapısı lentosunun iç yüzündeki üç kare pano içinde, ortadaki sekiz yapraklı rozet çiçeğinden çıkan sapların ucundaki palmet motiflerinden çapraz eksenlerindekilerin üst kısmında iki yana devam eden dalların ucundaki yarım palmetler, aralardaki palmetlere çerçeve oluşturmaktadır. Burada palmet-yarım palmet-sekizyapraklı rozet çiçeği kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 267a-268a).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıdaki taş süsleme programına genel olarak bakıldığında oldukça farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Kuzey ve doğu cepheler oldukça sade iken, batı cephe hareketli ve diğerlerinden daha çok süslemeye sahiptir.

Avluda da batı kısım daha hareketli iken, doğu ve batı girişler arasında farklılıklar görülmektedir. Batı giriş alçak tutulmuşken, doğu giriş daha yüksek tutulmuş, tavan, saçak ve batı cephesi süslenmiştir.

Yapıdaki ortak noktaların azlığı dikkat çekerken, portallerde ağırlıklı bitkisel süslemelerin oluşunu tek ortak nokta olarak alabiliriz. Pencerelerde ise hakimiyetin geometrik süslemede olduğu dikkati çekmektedir. İki tür süslemenin bir arada uygulandığı tek yerin doğu girişin tavanı ve batı cephesi olması bir başka önemli özelliğidir.

Tamamen farklı özellikler gösteren süsleme programının yanı sıra, cephe düzenlemesi olarak da yapıda bütünlükten söz edilememektedir. Hatta yapının en hareketli cephesi olan batı cephenin kuzey ve güney bölümleri arasında da farklılıklar vardır. Alt kısımlardaki dükkânlardan başlarsak, güneydekiler kırık kemerli, kuzeydekiler basık kemerlidir. Güneyden ilk pencerenin alınlık kemeri sivri iken, diğerleri basık kemerlidir. Kuzeydekilerin alınlıklarındaki yatay dikdörtgen panolarda geometrik güneyden ikincisinde ise madalyonlar içinde bitkisel süsleme yer almaktadır. Güneydekiler dikdörtgen iken, kuzeydeki üst pencereler çift merkezli dilimli kemerlidir.

Malzeme olarak da kuzey ve doğu portallerde mermer, batı cephede kesme taş kullanılmıştır.

II.5. MENTEŞEOĞULLARI BEYLİĞİNE AİT YAPILAR

II.5.1. CAMİLER

KATALOG NO: 30

II.5.1.1. MİLAS FİRUZ BEY CAMİİ

(Levha 271a-289)

1. YAPININ YERİ

Muğla İli, Milas İlçesi merkezinde, Burgaz mahallesinde yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Yapı, kubbelerinin kurşun kaplamasından dolayı halk arasında "*Kurşunlu Cami*" olarak da anılmaktadır.

3. YAPININ TARİHİ

Giriş kapısı üzerindeki dört satırlık kitabeye göre H.797/M.1394 tarihinde yaptırılmıştır.

4.YAPININ BANİSİ

Firuz Bey'dir. Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid'in Menteşe İli Valisidir. Milas'ta bir *cami* yaptırmıştır (Wittek 1986:85).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıdaki taş süslemelerde mavi damarlı mermer, siyah mermer, kırmızı kesme taş kullanılmıştır. Teknik olarak ise kabartma, eğri kesim ve kafes oyma ile renkli taş kakma karşımıza çıkmaktadır.

Mavi damarlı mermer yapıda kaplama malzemesi olarak tüm cephelerde, son cemaat yeri korkuluklarında, kemerlerinde, saçak konsolları ile saçak altında, giriş kapısı ve mihrapta (Levha 271a-276); siyah mermer saçak tavanında (Levha 286b) ve son cemaat yerinin doğusundaki üst pencerenin tavanında (Levha 275a, 276a); kırmızı taş, giriş kapısının üzerindeki kuşatma kemeri ile üst kısımdaki yatay şeritte (Levha 278b, 280a) ve cephelerdeki pencerelerin basık kemerleri ile üzerlerindeki yatay şeritlerde (Levha 277a-b, 278a) karşımıza çıkmaktadır.

Kabartma tekniği, son cemaat yerinde; saçak tavan ve konsollarda (Levha 286b), batıdaki üst pencerenin mukarnasların alt kısmında (Levha 274b-275a), doğu üst pencerenin tavanındaki kabarada (Levha 275a), giriş kapısında kitabenin çevresinde, kitabe şeridinin üzerinde, kapı lentosunun iç yüzeyinde (Levha 278b, 280a); mihrapta (Levha 281a-b) kavsara köşeliklerinde, kavsara alt sırasındaki mukarnasların arasında, nişin üst kısmındaki yatay panoda, mihrabın üst kısmında yer alan süslemelerde görülmektedir (Levha 283b).

Eğri kesim tekniği; son cemaat yerinde, saçak altları ile aralardaki dikdörtgen panolarda (Levha 288,290), girişin iki yanındaki mukarnasların alt kısmında (Levha 273a-b), giriş kapısında kitabe çevresinde, üst kısımda kitabenin üzerinde (Levha 278b-279a), lentonun iç yüzünde (Levha 280b), mihrapta kavsara köşeliklerinde, kavsara içinde, nişin üst kısmında ve mihrabın üzerindeki bitkisel süslemelerde (Levha 282a-b, 283a-b); delik işi tekniği, son cemaat yerindeki korkuluklarda (Levha 284b, 286a); renkli taş geçme, giriş kapısında (Levha 278b) ve cephelerde pencere kemerleri ile üzerlerindeki yatay şeritlerde (Levha 277a-278a); renkli taş kakma, son cemaat yeri saçak tavanında (Levha 286b-287b), doğudaki üst pencerenin tavanında (Levha 279a) karşımıza çıkmaktadır.

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme ile son cemaat yerinde (Levha 271), saçak, kemer (Levha 286b-287b), pencere tavan ve alınlıklarında (Levha 274b, 279a-b), giriş kapısında (Levha 280b) ve mihrapta (Levha 281a-b) karşılaşılmaktadır.

Son cemaat yerinin kuzey cephesinde eksendeki ve iki yanındaki kemerlerin üzerinde, orta bölümün üzerinde dışa taşkın saçağın tavanındaki üç dikdörtgen panoda, saçağın altındaki konsolların iki yan ve ön yüzünde, konsolların arasındaki beş dikdörtgen panoda (Levha 286b) süsleme bulunmaktadır. Ortadaki kemerin iç yüzünde, kemerin oturduğu mukarnaslı konsolların altındaki beş sıra mukarnaslı düzenlemenin üst kısmında

madalyonlar içinde ve alt kısımda dilimli kemerli panolar içinde bezemeler görülmektedir (Levha 271b, 273a). Son cemaat yerinin, batıdaki üst seviye penceresinin tavanı (Levha 276a), doğudaki üst penceresinin tavanı, kabara, içte ve dıştaki alınlıklar (Levha 274b, 275a-b), payeler arasındaki korkuluklar da süslemelidir (Levha 284b-286a).

Yapının tüm cephelerindeki üst sıra pencerelerinde basık kemerler ile üzerlerindeki yatay şeritlerde renkli taşların dikdörtgen çıkıntılarla iç içe geçmesinden oluşan renkli taş silmeler vardır. Güney cephede iki yandaki üst pencerelerin üzerindeki yatay şeritlerde, diğerlerinden farklı olarak geçmeler bir ters-bir düz yarım daire çıkıntılar ile ortalarındaki dairelerden oluşmaktadır (Levha 277a-b).

Kuzey cephede eksendeki dışa hafif taşkın giriş kapısı, dıştan beş silme ile üç yönden kuşatılmıştır. Üç sıra mukarnasla kuşatılan dikdörtgen kapının lentosu üzerinde renkli taş geçmelerle süslü sivri kuşatma kemerinin içinde beş dilimli kemerli dört satırlık kitabelik yer alır. Kemer söveleri ile kemerleri kitabe şeritleriyle kuşatılmıştır. Kapının üst kısmında renkli taş geçme yatay şerit, üzerinde ise yatay kitabe şeridi vardır. Kitabenin üzerinde eksende kare kitabe panosu ile iki yanında sivri kemer içinde süsleme bulunmaktadır. Dikdörtgen kapının lentosunun iç yüzü de karışık bezemelidir (Levha 278b, 279a).

Güney duvarda eksende içe hafif taşkın mihrap, beş sıra mukarnas kavsaralı ve beş cepheli nişlidir. Dıştan iki sıra mukarnas mihrabı dört yönden kuşatmaktadır. Kavsara dıştan beş kademeli silme ile kuşatılmıştır. Kavsara köşeliklerinde, içinde alt sıradaki kare panolarda ve nişin içinde üst kısımdaki yatay panoda süsleme, altındaki panoda ise kitabe yer almaktadır.

Yapıdaki süslemeler, kemer yüzeylerinde, dikdörtgen, kare ve dilimli kemerli panolarda, madalyonlarda, kavsara köşeliklerinde, sivri kemerli alınlıklarda ve konsollarda karşımıza çıkmaktadır.

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel, karışık, diğer (kandil) ve yazı olmak üzere beş farklı süsleme türü ile karşılaşıyoruz.

Geometrik süslemeler; son cemaat yeri kuzey cephesindeki kemerlerden eksendeki ve iki yanındaki kemerlerin üzerinde, saçağın tavanında, doğu ve batıdaki üst pencerelerin tavanları ile doğudakinin dış ve iç yüzeyinde yer alan alınlıklardaki yatay dikdörtgen panolarda, giriş kemerinin iç yüzlerinde, payelerin üst kısmındaki beş sıralı mukarnasların üst kısmındaki kare panolar ile madalyonlar içinde (Levha 272a, 273b) yer almaktadır.

Bitkisel süslemeler; saçak konsollarının üç yüzünde ve aralardaki kare panolarda (Levha 288a-289), ortadaki kemerin oturduğu payelerin iç yüzlerinde, üst kısımdaki dilimli kemerli düzenlemeler içinde (Levha 272b, 274a), giriş kapısı kuşatma kemerinin içinde kitabenin çevresinde (Levha 280a), kitabe şeridinin üst kısmında (Levha 279a); mihrapta kavsara köşeliklerinde (Levha 283b), kavsara içinde alt sıradaki kare panolarda, nişin içinde üst kısımdaki yatay dikdörtgen panoda ve tepelikte görülmektedir (Levha 283a).

Karışık süsleme, sadece giriş kapısının lentosunun iç yüzünde bulunmaktadır (Levha 280b). Hiç bir gruba sokamadığımız kandiller; son cemaat yerinde, kuzey duvarın batısındaki üst pencerenin kemerine asılı taş (Levha 276b) ile mihrap nişinin içinde altta karşımıza çıkmaktadır (Levha 282a). Yazı ise; giriş kapısının üzerindeki dilimli kemerli panoda, portal alınlığının altındaki çapraz şeritte ve onun üzerindeki kare panoda görülmektedir (Levha 279a-280a).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapıda taş süslemelerdeki geometrik kompozisyonları zigzag, sekizgen, onikigen, dört, altı, sekiz, on ve oniki kollu yıldızlar; bitkisel kompozisyonları rumi, hatayi, palmet-lotus-rumi, palmet-şakayık-rumi; karışık kompozisyonları sekiz kollu yıldız-palmet-rumi; yazıyı ise çiçekli kufi ve sülüs hatlı kitabeler meydana getirmektedir.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Zigzag; son cemaat yeri kemerleri üzerinde, kırık çizgilerden oluşan üçlü yatay zigzag kompozisyonlu geometrik süsleme vardır.

Sekizgen; ortadaki kemerin oturduğu payelerden batıdakinin iç yüzündeki kare panolar içinde, merkezde aralarda sekizgen, beş kollu yıldız, düzgün olmayan altıgenlerden oluşan sekizgen kompozisyonlu geometrik süsleme görülmektedir (Levha 272a).

Altı kollu yıldız; doğudaki payenin iç yüzündeki madalyonlarda, kırık çizgilerin kesişmesiyle ortada altı kollu yıldız, aralarda altıgenler ile iki üçgenin düz-ters olarak geçmesiyle oluşan altı kollu yıldız kompozisyonunu dıştan kuşatan altı dilimli daireli geometrik süsleme bulunmaktadır (Levha 273b). Son cemaat yerinin doğu penceresinin alınlığındaki panoda; kırık çizgilerin kesişmesiyle altı kollu yıldız, altıgenler ile yarım altı kollu yıldızlardan oluşan *altı kollu yıldız* kompozisyonlu geometrik süsleme vardır (Levha 274b).

Sekiz kollu yıldız; korkuluklardan doğudan birincisinde, kırık çizgilerin kesişmesiyle dört kollu yıldızın kollarına kırık çizgilerin geçmesiyle oluşan sekiz kollu yıldız kompozisyon görülmektedir (Levha 284b). Pencerenin tavanındaki kabarada; kırık çizgilerin kesişmesiyle ortada sekiz kollu yıldız, aralarda altıgenlerle biçimlenen *sekiz*

kollu yıldız kompozisyonlu geometrik süsleme görülmektedir (Levha 279a). Pencerenin dilimli kemerli alınlığı içindeki dikdörtgen panoda; sekizgenler ile sekiz kollu yıldız, ortada altıgenler ve beş kollu yıldızlardan meydana gelen *sekiz kollu yıldız* kompozisyonlu geometrik süsleme yer almaktadır (Levha 275b).

On kollu yıldız; saçağın tavanındaki dikdörtgen ve üçgen panolarda, on kollu yıldız, beş kollu yıldız, düzgün olmayan altıgenlerden oluşan on kollu yıldız kompozisyonlu geometrik süslemeler bulunmaktadır (Levha 286a-b). Son cemaat yerinin batıdaki üst penceresinin tavanındaki panoda; daraltılmış altıgenlerin kesişmesiyle merkezde on kollu yıldız, düzgün olmayan altıgen, beşgen, okucu, dörtgenlerden meydana gelen *on kollu yıldız* kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 276a). Son cemaat yerinde, doğudan ikinci korkulukta; kırık çizgilerin kesişmesiyle ortada on kollu yıldız, baklava ve beşgenlerle biçimlenen *on kollu yıldız* kompozisyonu görülmektedir (Levha 285a).

Oniki kollu yıldız; korkuluklardan batıdakinde, merkezden çıkan düz çizgilerin kesişmesiyle oniki kollu yıldız, aralarda baklava ve beşgenlerden oluşan on iki kollu yıldız kompozisyonlu geometrik süslemeler vardır (Levha 286a). Doğudaki pencerenin tavanında da onikigen içinde oniki kollu yıldız, içindeki kabarada sekiz kollu yıldız, düzgün olmayan altıgen, dört kollu yıldız, okucu motiflerinden meydana gelen *on iki kollu yıldız* kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 275a).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Hatayi-palmet; son cemaat yeri saçak konsollarının ön yüzünde, ortadaki hatayileri çerçevelerken rumiler üstte birleşerek küçük bir palmet oluşturur ve altta da diğer uçları birleşmektedir. Ortadaki hatayilere, ortada beş yapraklı rozet çiçekleri, çapraz köşelerde uzatılmış yapraklar, üç küçük ve üç uzun yapraklı dört küçük ve dört uzun yapraklı hatayilerden çıkan üstteki dallar iki yanda birer palmetle, alttan çıkan dalların da yine iki yanda birer palmetle sonlandığı bitkisel kompozisyon yer almaktadır (Levha 288a-289).

Yan yüzlerinde karşılıklı gelecek şekilde, üst köşedeki dalların ucundan çıkan uzatılmış şakayıklardan oluşan *hatayi* kompozisyonlu bitkisel süsleme; tek daldan çıkan çiçeğin yan yapraklarından iki yönde birer çiçek ile çiçeğin alt yapraklarından çıkan *hatayi* kompozisyonlu bitkisel süsleme; yine birbirine kıvrık dallarla bağlanan palmet biçimli çerçeveler içindeki *hatayi*lerden oluşan bitkisel süsleme; bir saptan çıkan dört yaprakta *palmet*lerden oluşan *hatayi* ile kıvrık dalların ucunda alt ve üst köşelerde *palmet* ve *yarım palmet*lerden oluşan bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 287a-b).

Saçağın altında konsolların arasında iki yandaki kare panolar içinde, alttaki beş dilimli kaideden çıkan dalın ucundaki iri *palmet* biçimli çiçeğin yan yapraklarından çıkan, altta, ortada ve üstteki ortası gülbezek göbekli ve uzun yapraklı çiçekle, üstte ortada daha küçük birer çiçekten oluşan *hatayi* kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 288a-b). Doğudaki panoda, ortadaki iri palmet biçimli çiçekten çıkan kıvrık dalların ucundan altta ve üstte iki palmet ile altta köşelerde birer çiçek, üstte ortada ise bir *palmet*e benzeyen çiçek, bunun üzerinde iki yanda birer küçük palmete benzeyen çiçekten oluşan *hatayi* kompozisyonlu bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 288a). Batıdaki yan panoda; dilimli kaidedeki iri palmete benzeyen çiçeğin dilimli ve uzun yapraklarından çıkan dallardan alttakilerin yaprakları uzun ve stilize, üsttekiler katmerli ve çok yapraklı çiçekler ile ortadaki çiçeğin taç kısmından çıkarak iki yana dönen küçük birer ters *palmet*e benzeyen çiçekten oluşan *hatayi* kompozisyonlu bitkisel süsleme yer almaktadır (Levha 288b).

Giriş kapısının üzerindeki dilimli kemerli kitabe panosunu üç yönden kuşatan köşelikte; iki yandaki ikişer dalın üzerine yerleştirilmiş simetrik iri ve uzun yapraklı çiçeklerin aşağıda ikişer, üstteki iri çiçekten sonra ise tek çiçekli olarak tepeye doğru çıkarak burada karanfile benzeyen bir hatayi ile son bulmasıyla biçimlenen düzenlemelerin arasından çıkan yapraklarla oluşturulmuş *hatayi* kompozisyonu yer almaktadır (Levha 280a).

Palmet-lotus; ortadaki dikdörtgen panoda, kıvrık dallarla birbirine bağlanan palmet biçimli çerçeveler içinde alt sırada lotus, üst sıralarda ise palmetlerden oluşan palmet-lotus kompozisyonlu bitkisel süsleme bulunmaktadır (Levha 288a, 289).

Palmet-rumi; son cemaat yerine açılan ortadaki büyük kemerin oturduğu payelerden batıdakinin doğu yüzünde, mukarnasların arasındaki dilimli kemerli panonun içinde, kıvrık dalların çerçevelediği ortadaki beş yapraklı palmetin sapından çıkarak iki yana dönen kıvrık dalların ucunda birer palmet yer almaktadır. Üsttede yine kıvrık dalların palmet biçiminde ortadaki üç yapraklı palmete çerçeve yaptığı düzenlemede, palmetin sapından iki yana çıkan dallar birer palmetle, ortadaki palmetin ucundan çıkan dallar ise iki yanda birer rumi ile sonlanmaktadır. Kıvrık dallar üstte birleşerek bir palmete sap oluşturmaktadır. Burada *palmet-rumi* kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır. Bu panonun iki yanındaki yarım panolarda ise, ortadaki kompozisyonun yarısından oluşan *palmet-rumi* kompozisyonlu bitkisel süslemeler bulunmaktadır (Levha 280a-b).

Doğudaki payenin batı yüzündeki dilimli panonun içinde; altta ortadaki üç dilimli palmete çerçeve yapan kıvrık dallar üstte de beş dilimli palmeti çerçeveledikten sonra birleşerek küçük bir palmetle sonlanmaktadır. Alttaki palmetin sapını oluşturan palmet içinde küçük bir palmet vardır. Saptan iki yana çıkan dallar birer rumi ile sonlanmaktadır. Palmetin üst kısmından çıkan dalların ucundaki palmetlerin içinde de birer palmet görülmektedir. Üstteki palmetin sapından çıkan dallar aşağı inerek birer rumi ile sonlanmaktadır. Palmetin ucundan çıkan dallar da iki yana dönerek birer rumi ile bitmektedir. Palmetin ucundan çıkan diğer rumiler birleşerek palmet biçiminde, kıvrık dalların oluşturduğu üçüncüsü (küçük) palmete çerçeve yaptıktan sonra palmet olarak tamamlanmaktadır. İki yandaki yarım panolarda ise, ortadaki kompozisyonun yarısından oluşan *palmet-rumi* kompozisyonlu bitkisel süsleme bulunmaktadır (Levha 272b).

Kapının üst kısmındaki yatay kitabe şeridinin üzerindeki kitabeli kare panonun iki yanında, kıvrık dalların dönerek birbirleriyle kesişmesinden ve uçlarında palmet-rumilerle

birleşerek sonlanmasıyla biçimlenmiş *palmet-rumi* kompozisyonlu bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 279a-b).

Mihrabın kavsara köşeliğinde; merkezde kıvrık dalların oluşturduğu palmet çerçevenin içinde alttaki palmetin ucundan çıkan dallar düğüm yaptıktan sonra beş dilimli palmetle sonlanmaktadır. Üstteki palmeti çerçeveleyen rumiler üstte birleşerek bir palmetle tamamlanmaktadır. Rumilerden iki yana çıkan dalların ucunda büyük yapraklı birer palmet ile ucundan çıkan küçük birer rumi görülmektedir. Alttaki palmetin sapından ve ikinci palmetin ucundan çıkan kıvrık dallar iki yanda keşişmekte, üzerlerinde farklı boyut ve biçimde rumiler yer almaktadır. Kıvrık dallar alt ve üst köşelerde birer rumi ile sonlanmaktadır. Köşelikte *palmet-rumi* kompozisyonlu bitkisel süsleme bulunmaktadır (Levha 281a-b, 283).

Palmet-yarım palmet-rumi; kavsaranın alt sırasındaki mukarnasların arasındaki kare panolar içinde (Levha 283a), rumilerin çerçevelediği palmetin altından ve üstünden çıkan rumilerden üsttekiler küçük palmeti kuşatmaktadır. Bazı panolarda ise, ters palmeti çerçeveleyen rumilerin sapını oluşturduğu düz palmetin ucundan iki yana çıkan dallar, yanlarda birer yarım palmetle sonlanmaktadır. Bu panolarda palmet-yarım palmet-rumi kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 283a).

Kıvrık dal-palmet-lotus-rumi; nişin içindeki yatay dikdörtgen panoda, altta iki yandaki yarım palmetlerden çıkan dallar üstte çapraz kesişerek sonlanmaktadır. Rumiler birleşerek üstte küçük bir palmet, palmetin yan yaprakları aşağı sarkarak ortadaki ters palmetin sapını oluşturmaktadır. Üstteki palmetlerin ucundan çıkan dallar iki yanda birer rumi ile aşağı kıvrılarak birer palmetle sonlanmaktadır. Aralardaki beş yapraklı lotusların ucundan çıkan dallar iki yana dönerek üstteki palmetlerden çıkan dallarla birleşmektedir. Lotusların yanından çıkan kıvrık dallar iki yanda birleşerek palmetleri çerçeveleyen birer yarım palmetle sonlanmaktadır. Bu panoda da *kıvrık dal-palmet-lotus-rumi* kompozisyonlu bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 282b).

Palmet-lotus-rumi; ortadaki palmetin sapından çıkan dallar iki yana dönerek ikiye ayrılır. İçe dönen uçta birer palmetle sonlanırken, diğer uç dönerek yine ikiye ayrılmaktadır. Uçta bir küçük rumi üste dönen bir palmetle sonlanırken, içe dönen diğer uç önce yarım palmet ile, ucundan çıkan dal rumi ile sonlanmaktadır. Palmetin ucundan çıkan diğer bir palmeti çerçeveleyen yarım palmetler üstte birleşerek lotus olarak tamamlanmaktadır. Üstteki palmetin ucundan çıkan dallar iki yana dönerek birer palmet oluşturduktan sonra ikiye ayrılmakta, altta dönen uçlar içe dönerek birer palmetle tamamlanırken, üst uçları lotusa çerçeve yapan birer yarım palmetle sonlanır. Lotusun ucundan çıkan dallar iki yanda birer rumi ile bitmektedir. Burada palmet-lotus-rumi kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır. Yanlardaki yarım dendanlarda da aynı kompozisyon görülmektedir (Levha 282a-b).

7.2.3. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Sekiz kollu yıldız-palmet-rumi; giriş kapısı lentosunun iç yüzünde, merkezdeki sekiz kollu yıldızın kollarından iki yana devam eden kıvrık dalların ucundaki rumilerin palmetlere çerçeve yaptığı sekiz kollu yıldız-palmet-rumi kompozisyonlu karışık süsleme vardır (Levha 280b).

7.2.4. DİĞER KOMPOZİSYONLAR

Son cemaat yerindeki üst pencere kemerinden sallanan taş ile mihrap nişinin içinde üç *kandil* motifi bulunmaktadır. Üçgen kaideli, yuvarlak gövdeli ve üçgen ağızlı kandiller gövdenin iki yanından zincirlerle yukarıya asılıdır. Ağız kısmının ortasından kıvrılarak yükselen kavisli çizgi görülmektedir (Levha 276b, 282a).

7.2.5. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Giriş kapısının üzerindeki dilimli kemerli panoda, tek istifli dört satırlık *sülüs* kitabe (Levha 280a), portalin üzerindeki yatay şeridin alt kısmında *sülüs* hatlı tek satırlık yazı, bunun üzerinde harflerin ucundan çiçeklerin çıktığı *çiçekli kufi* yazı, üzerindeki kare panoda ise karışık istifle *makili* yazılı olan kitabeler yer almaktadır (Levha 279a). Ayrıca, mihrap nişindeki yatay panoda da, bitkisel bezemeli zemin üzerinde tek satırlık *sülüs* yazı bulunmaktadır (Levha 282b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süsleme; malzeme, teknikler, ögeler ve türlerinde olduğu gibi süsleme programında da çeşitlilik göstermektedir. Bu farklılık dıştan içe doğru belirginleşmektedir.

Yapıda geometrik süslemeler saçak tavanında, kemerlerde, payelerde, kare pano ve madalyonlarda, pencere tavan ve alınlıklarındaki panolarda olmak üzere dışta yer alırken; karışık süsleme sadece kapı lentosunun alt yüzeyinde; kandil motifi ve bitkisel süsleme dışta ve içte yer almaktadır. Fakat bitkisel süslemelerde üslup ve biçim olarak saçak ve inşa kitabelerinin çevresinde benzer, üstte payedeki dilimli kemerli panoda ve mihrapta diğerlerinden farklı üslupta karşımıza çıkmaktadır.

Yine saçakta geometrik süsleme ile bitkisel süsleme yan yana kullanılırken, diğer yerlerde ayrı kullanılmıştır (Levha 286b). Sadece mihrapta kandil motifleri bitkisel süslemelerin altında kullanılmıştır (Levha 282a).

Yapının genelinde süsleme panolar içinde yer almaktadır. Panolar üçgen, kare, dikdörtgen ve dilimli kemerli olarak çeşitlilik göstermekle birlikte, şerit süslemesiyle karşılaşılması ilginçtir.

Saçakta ve korkuluklarda süslemelerin yer aldığı ilk örnek olması açısından da önemlidir. Yine korkuluklardaki ve saçaktaki süslemeler kompozisyon ve üslup açısından, korkuluklar teknik açıdan diğer örneklerden ayrılmaktadır (Levha 284b-286b, 288a-b).

Kandil motifi hem son cemaat yerinde, hem de mihrapta görülmesi açısından dikkat çekicidir (Levha 276b, 282a).

Diğer bir özellik de, malzeme-teknik, tür ve üslup açısından oldukça çeşitlilik gösteren yapıda, süslemelerin belli alanlarda sınırlı tutularak, çok az süsleme varmış intibasını uyandırmasıdır.

Düzenleme açısından da son cemaat yeri kuzey cephesinde farklı, içte giriş kapısı ve pencerelerde farklı, içte mihrapta ise diğerlerinden tamamen farklı bir uygulama dikkat çekicidir (Levha 271a, 278b, 281a).

Ayrıca cephelerde üst pencere kemerleri ile üzerlerindeki yatay şeritlerdeki renkli taşla yapılan geçme süslemelerde de farklılık vardır. Güney cephede yanlardaki pencereler dilimli kemerli oluşları ve üzerlerindeki renkli taş geçmelerle diğerlerinden farklıdırlar (Levha 278b). Yine giriş kapısının kuşatma kemerindeki renkli taş geçme süsleme de düzenleme olarak diğerlerinden ayrılmaktadır (Levha 278b).

Doğu kemerlerde, saçak ve korkuluklarda, payelerde (Levha 284b-289), son cemaat yerinde pencere tavan ve alınlıklarında (Levha 274b, 276), dikdörtgen giriş kapısında ve onu kuşatan silme ile mukarnaslarda, sivri kemerli alınlıkların içinde (Levha 278b), harimde mihrapta (Levha 281a-b), kavsara ve nişin içinde, kavsara köşeliğinde ve tepelikte dendanlar yer almaktadır.

Genel olarak baktığımızda, süslemelerin yerleri ve düzenleri arasında birlik yoktur. Birbirinden neredeyse tamamen farklı ve ayrı düzenleme vardır. Bu farklılık, yapıda süsleme programının da dışta kendi içinde, içten farklı olarak yapıldığını göstermektedir.

Süslemelerin konumuna baktığımızda, sadece yöneliş açısından bütünlük görülebilir. Kuzeyden güneye doğru süslemeler aynı aks üzerinde yer almaktadır. Kuzeyde eksende kemerler ve saçak, portal, kapı ve mihrap süslemeleri şeklinde sıralanmıştır. Sadece son cemaat yeri doğu ve batı pencerelerindeki süslemeler bu aksı yatay olarak iki yana çekmektedir. Bu düzenleme, belki de yapının planı ile bütünlük arz ediyor olabilir diye düşünülebilir.

Ayrıca, saçakta hatayi kompozisyonlu bitkisel süslemeler yapının başka hiç bir yerinde kullanılmamıştır. Bu nedenle, saçaktaki bu süslemelerin yapıya sonradan mı eklendiği sorusunu akla getirmektedir. Ancak, bunun için de elimizde yeterli veri ve bilgi bulunmamaktadır.

KATALOG NO: 31

II.5.1.2. BALAT İLYAS BEY CAMİİ

(Levha 290-317b)

1. YAPININ YERİ

Milet ören yerinin güneyinde, Bizans döneminde inşa edildiği ileri sürülen kalenin güneybatısında yer alan İlyas Bey Camii, kuzeyindeki oldukça harap medrese birimleri ile ortak bir avluyu paylaşmaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

Yapının kuzey cephesinde, ortadaki kemer alınlığındaki üç satırlık inşa kitabesine göre H.806/M.1404'de yaptırılmıştır.

4. YAPININ BANİSİ

Şücaeddin İlyas Bey'dir. Mehteşe Beyliği'nin önemli yöneticilerinden biri olan Şücaeddin İlyas Bey, babası Mehmed Bey'in ölümü üzerine Balat'ta Menteşe Beyi olmuştur. İlyas Bey'in hangi tarihte beyliğinin başına geçtiği bilinmemektedir. Babasının H. 766/M. 1364 tarihli sikkesi ve kendisinin H.792/M. 1389 yılında Osmanlı padişahı Yıldırım Bayezid'in baskısı ile kaçmak zorunda kaldığı dikkate alınırsa, bu iki tarih arasında beyliğin başına geçmiş olması gerekir (Uzunçarşılı 1929:174). 1389 yılında İlyas Bey'i kaçmak zorunda bırakarak topraklarını işgal eden Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezid, maiyetinden Firuz Ağa'yı Menteşe Bey'i olarak atamıştır (Uzunçarşılı 1929:174). İlyas Bey önce Mısır'a, oradan Sinop'a, daha sonra da Timur'un yanına iltica etmiştir (Uzunçarşılı 1929:175).

1402 yılındaki Ankara Savaşı'nı Osmanlılar'a karşı kazanan Timur, diğer Anadolu beyleri gibi İlyas Bey'e de topraklarını geri vermiştir. H. 805/M.1402 tarihinde ikinci kez Menteşe Beyliği'nin başına geçen İlyas Bey, 1404 yılında Balat'ta kendi adıyla anılan *cami*yi yaptırmıştır (Uzunçarşılı 1957:730). İlyas Bey H.824/M.1421 yılına kadar Menteşe Beyliği'nin başında kalmıştır. İlyas Bey'in ölüm tarihi belli değildir. Tarihçilerin büyük bölümü H. 823/M.1425 tarihli sikkesini dikkate alarak, İlyas Bey'in 1421 yılında veya az

önce vefat ettiğini ve oğlunun beyliğin başına geçtiğini öne sürmektedirler (Wittek 1986:157; Durukan 1988: 7-8).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıdaki taş süslemelerde malzeme olarak mavi, koyu kırmızı ve beyaz mermer; koyu kırmızı, beyaz, yeşil ve mavi taşlar ile firuze, mor ve lacivert çiniler kullanılmıştır.

Teknik olarak ise, kabartma, eğri kesim, renkli taş, çini kakma, delik işi ve mozaik olmak üzere farklı teknikler kullanılmıştır.

Mavi, koyu kırmızı ve beyaz mermer tüm cephelerdeki süslemelerde (Levha 296a-b, 303 a-b, 309 a-b), mavi mermer mihrapta (Levha 316a-317b), koyu kırmızı, beyaz, yeşil ve mavi taşlar cephelerdeki pencere kemer ve lentolarındaki geçmelerde (Levha 297b- 298a, 300b, 305b, 310b, 312a-b), kuzey cephedeki okucu kompozisyonlarında (Levha 297b-298a), güney cephede doğu üst pencerenin dilimli kemerli alınlığında (Levha 300a, 301a) görülmektedir. Firuze ve lacivert renkli çiniler, kuzey cephede aynalı kemerlerin aynalarının iç yüzünde (Levha 300a, 301a), güney cephede doğu üst pencereyi kuşatan mukarnaslarda (Levha 307a), batı cephede güney alt penceredeki geometrik süslemenin arasında (Levha 310a) karşımıza çıkmaktadır.

Kabartma tekniği, cephelerdeki, mihraptaki ve pencere tavanlarındaki süslemelerin büyük çoğunluğunda; eğri kesim, cephe ve mihraptaki bitkisel süslemelerde (Levha 299a-b, 302b, 304a, 307a-b); renkli taş ve çini kakma, kuzey cephedeki okucu süslemede (Levha 297b-298a) ve aynalı kemerlerin aynalıklarındaki yıldız kompozisyonlarında (Levha 300a, 301a), güney cephede doğu üst pencerenin mukarnaslarında (Levha 307a), batı cephede güney alt penceredeki altıgen kompozisyonunda (Levha 305b, 310b); mozaik ise güney cephede, doğu üst pencerenin dilimli kemerli alınlığında (Levha 307a-b)

karşımıza çıkmaktadır. Kafes oyma; kuzey cephedeki korkuluklarda görülmektedir (Levha 301b-302a).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme; kuzey cephedeki girişte, doğu, batı ve güney cephelerde alt ve üst pencere alınlıkları ile çerçevelerinde, içte doğu, batı ve güney duvarlardaki pencere açıklıklarının tavan ile alınlıklarında, mihrapta görülmektedir (Levha 296b, 303a-b, 306a, 309a-b, 312a-316b).

Kuzey cephesinin orta bölümü dışa taşkındır. İki yanda, kaval silmelerle sınırlandırılmış birer duvar payesi vardır. Payeler üzerinde silmelerle çerçevelenmiş bir dikdörtgen pano görülür. Payelerin üst bölümünde yatay, çıkıntılı doğu ve batısında dikey, üstte ise yatay bir sıra mukarnas dolaşır. Payelerin kuzey köşelerine büyük bir sivri kemer oturmaktadır (Levha 296b, 298b). Payelerin iç kısımlarında dört sıra mukarnas kavsaralı ve altı cepheli nişler vardır. Nişlerden doğudakinin kemer köşelikleri süslemelidir (Levha 299a-b).

Giriş bölümüne üç basamakla çıkılmaktadır. Dört sıra mukarnas kaideli ve başlıklı iki sütun girişi üç bölüme ayırmaktadır. Yanlarda konsollara oturan renkli taş geçmeli basık kemerlerin üzerinde aynalı kemerli birer alınlık yer almaktadır (Levha 300a-302a). Alınlıklardan ortadakinde üç satırlık kitabe (Levha 300b), yanlardakinde ise süsleme (Levha 297b, 298a) bulunmaktadır. Kemer aynalarının iç ve ön yüzleri de bezemelidir (Levha 300a-301a). Aynalı kemeri dıştan, ortadaki iç bükey, yanlardakiler kaval üç silme kademeli olarak kuşatmaktadır. Silmeler iki yanda aşağıya kadar inmektedir. Kademelerin arasında, eksenin iki yanında bezeli dikdörtgen panolar yer alır.

Sütunların oluşturduğu açıklıktan ortadaki diğerlerinden daha geniş lentolu ve söveli dikdörtgen bir kapıdır (Levha 296b). Kapının iki yanındaki süslemeli korkuluklar dıştan

iki sıra mukarnasla çerçevelenmiştir. Üst kısımlarında ise beş dilimli kemerli sağır nişlerden oluşan bir şerit vardır (Levha 301b, 302a). Girişin iç kısmındaki lentoların alt yüzlerinde ve cephenin iki yanındaki yatay şerit de süslemelidir (Levha 297a).

Doğu cephede eksene simetrik ikişer alt ve üst pencere vardır (Levha 303a). Alt pencereler ile güney üst pencere dıştan kaval silmelerle kuşatılmıştır (Levha 303b). Dkdörtgen pencerelerin lentolarında yatay dikdörtgen panolar vardır. Dört pencere lentosunda süsleme yer almaktadır (Levha 304a-305b). Kuzey alt pencerede, alttaki panonun ortasında kitabe, bunu çeviren şeritlerde üstteki yatay şeritte ise bezemeler yer almaktadır (Levha 304a). Kuzey üst pencere dıştan üç sıra mukarnasla kuşatılmıştır (Levha 303b). Güney üst pencerenin kemeri de renkli taş geçmelerle bezenmiştir (Levha 305b).

Güney cephede eksene simetrik birer (altta ve üstte) dikdörtgen pencere yer almaktadır (Levha 306a). Pencerelerden doğu alt, batı alt ve üst pencereler dıştan farklı genişlikteki birinci, ikinci ve dördüncüsü kaval, üçüncüsü düz olmak üzere dört silme ile çevrelenmiştir (Levha 308a-b). Alt pencerelerin lentoları üzerinde bezemeli yatay dikdörtgen panolar vardır (Levha 308a-b). Panoların üzerinde, doğudakinde dilimli kemerli geçmeli yatay bir şerit, batıdakinde iki yanında palmet biçiminde ve ortada ise uçları palmet biçiminde ortası dilimli bir kartuş vardır. Batı üst pencere lentosunda ise yatay dikdörtgen pano içinde süsleme görülmektedir (Levha 308b). Doğu üst pencere diğerlerinden farklı olarak dıştan bezeli bir şeritten sonra üç sıra mukarnaslı bir çerçeve içindedir. İç kısımda alttaki (batıda) dikey şerit ve beş dilimli kemerli alınlık da da süslemeler yer almaktadır (Levha 307b).

Batı cephede, eksene simetrik altta ve üstte olmak üzere birer pencere yer almaktadır (Levha 309a-b). Pencereler dıştan birinci ve ikincisi kaval, üçüncüsü düz silme olmak üzere üç silme ile kuşatılmıştır (Levha 309b, 311a). Alt pencerelerden güneydekinin lentosundaki yatay dikdörtgen kitabe panosunun çerçevesini oluşturan

şeritler ve lentonun üzerindeki yatay pano bezemelidir (Levha 310a). Kuzeydeki alt pencerenin lentosu üzerinde yatay dikdörtgen iki panoyu çeviren şeritler, üstte ise yatay dikdörtgen pano bulunmaktadır (Levha 311a). Güney üst pencere lentosundaki yatay dikdörtgen panoda süslenmiştir (Levha 310b). Kuzey üst pencere dıştan üç sıra mukarnasla çerçevelenmiştir (Levha 311a).

İçte, doğu ve batı duvarlardaki güney alt pencerelerin lentosunda süslemeli bir pano, yuvarlak kemerli alınlığında kitabe, alınlığı kuşatan yuvarlak kemer ile dıştaki yuvarlak kemer üzerinde de bir düz-bir ters dilimli kemerli renkli taş geçmeler görülmektedir (Levha 312a-b). Batı duvardaki alt pencerenin yuvarlak kemerli alınlığında süsleme, bunu kuşatan kaş kemerde kitabe, kemer ile lentoda ise dilimli kemerli renkli taş geçmeler bulunmaktadır. Tavanında ise, ortadaki süslemeyi kuşatan kitabe şeridi görülmektedir (Levha 313a).

Mihrap; yapının güney duvarı ortasında, içe hafif çıkıntılı ve bir kademe üzerinde yer almaktadır. Beş cepheli mihrap nişi sekiz sıra mukarnas kavsaralıdır (Levha 315b, 316b). Dıştan dört sıra mukarnas dizisi ile çerçevelenmiştir. Tepelik kısmında dört tam, köşelerde iki yarım palmet biçiminde içleri bitkisel süslemeli taçları vardır (Levha 315b, 316b). Mukarnaslı çerçeveden sonra birincisi daha dar iki şerit yer alır (Levha 315b). Alt kısımlarda altı sıra mukarnas kavsaralı ve üçer cepheli nişler vardır (Levha 317b). Bunların üzerlerindeki dikey dikdörtgen panolarda süsleme yer almaktadır (Levha 317a). İç köşelerdeki dört sıra mukarnas kaideli ve başlıklı sütuncelerin üzerindeki kare panolarda ve üzerlerindeki şeritlerde süsleme, kartuş içlerinde ise yazı vardır.

Yapının geneline baktığımızda, süslemelerin, kare, dikdörtgen ve dilimli kemerli panolar içinde yer aldıkları dikkati çekmektedir. Ayrıca, alt pencere lentolarındaki kitabe panoları dıştan bezemeli şeritlerle çerçevelenmişlerdir.

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel, karışık, diğer (kandil) ve yazı olmak üzere beş farklı süsleme türü karşımıza çıkmaktadır.

Geometrik süsleme; kuzey cephede korkuluklarda (Levha 301b-302a) iki yandaki aynalı kemerli alınlıklarda, kemerlerin aynalarının alt yüzleri ile ön yüzlerinde, üstteki yatay panolarda (Levha 290, 297b, 298a, 300a-b); doğu cephede alt ve üst sıra pencerelerinin lentolarındaki alınlıklarda (Levha 304a-305b); güney cephede doğu üst pencerenin dilimli kemerli alınlığında (Levha 307b) dıştan birinci şeritte, batı alt pencerenin kitabe panosunun çerçevesinde (Levha 308a-b), üst pencerenin lentosunda (Levha 308b); batı cephe güney alt pencerenin üst kısmındaki yatay panoda (Levha 310a), üst pencerenin lentosunun ortasındaki yatay dikdörtgen panoda (Levha 310b), kuzey alt pencere lentosunun üzerindeki yatay dikdörtgen panoda görülmektedir (Levha 311a). İçte doğu duvar güney alt pencere, güney duvar doğu ve batı alt pencere, batı duvar güney alt pencere açıklığı tavalarında yer almaktadır (Levha 313a-314b). Mihrapta; birinci şerit ile ikinci şeridin alt kısmında, orta bölümün iki yanında yer alan dikdörtgen panolarda, kavsara ile köşelikleri üç yönden çeviren şeritte karşılaşılmaktadır (Levha 315b).

Bitkisel süsleme; kuzey cephede yatay şeritte, payandalardan doğudakinin batı yüzündeki nişin kemer köşeliklerinde (Levha 297a), doğu cephe kuzey alt pencere lentosundaki kitabe panosunun çerçevesini oluşturan şeritlerde (Levha 303a-b), güney üst pencerenin üstündeki basık kemerin üzerinde (Levha 305b); güney cephe doğu alt pencere lentosundaki kitabe panosunun çerçevesini oluşturan şeritlerde (Levha 306b), üst pencere kemer köşeliklerinde (Levha 307a-b); batı cephe güney alt ve üst pencere lentolarındaki kitabe ve geometrik süsleme panolarının çerçevelerini oluşturan şeritlerde

(Levha 310a-311a), kuzey alt pencere lentosu üzerindeki kitabe panolarını kuşatan şeritlerde (Levha 311b) görülmektedir. Mihrapta; tepelik kısmındaki palmet biçimli taçlar içinde, ikinci şeridin üst kısmında, mihrap nişinin doğu ve batısındaki küçük nişlerin üzerindeki yatay şeritte, üç sıra mukarnas başlıklı sütuncelerin başlıklarının üzerindeki küçük kare panolarda, nişin içindeki dikdörtgen panonun çerçevesini oluşturan şeritte, mukarnasların alt kısmında, kavsara köşelikleri ile bunu üç yönden çeviren geometrik bezemenin oluşturduğu yuvarlak ve oval kartuşlar içinde yer almaktadır (Levha 316a-317b).

Karışık süsleme; kuzey cephedeki girişi oluşturan üç kemerli düzenlemenin iç kısmında yer alan lentoların alt yüzlerinde, içte batı duvarda güney alt pencerenin alınlığındaki yuvarlak kemerli panoda bulunmaktadır. Diğer kompozisyonlar ise mihrapta, üst bölümde doğu ve batıdaki kare panolar içindeki nişlerde karşılaşmaktayız (Levha 315b-316a).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapıda cepheler, giriş, pencereler ve mihraptaki geometrik kompozisyonları, zigzag, okucu, tekli zencerek, Türk düğümü, altıgen, genişletilmiş altıgen, sekizgen, altı kollu yıldız, yarım sekiz kollu yıldız, sekiz kollu yıldız, on kollu yıldız, oniki kollu yıldız, yarım onaltı kollu yıldız ve onaltı kollu yıldız; bitkisel kompozisyonları, rumi, palmet, rumi-palmet, palmet-lotus, rumi-palmet-lotus, şakayık-rumi-palmet-lotus; karışık kompozisyonları sekiz kollu yıldız-rumi-palmet-lotus, yarım onaltı kollu yıldız-rumi-palmet; diğer kompozisyonları kandil; yazıyı ise iki ve dört istifli tek satırlık, iki istifli üç satırlık kitabeler oluşturmaktadır.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Zigzag; güney cephede doğu pencereyi dıştan kuşatan ilk şeritte, kırık çizgilerden oluşan zigzag kompozisyonlu geometrik süsleme vardır (Levha 307a-b).

Tekli zencerek; kuzey cephedeki aynalı kemerlerden batıdakinde, iki kırık çizginin kesişmesiyle aralarda uzatılmış altıgenlerden oluşan tekli zencerek kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır (Levha 300a). Mihrapta dıştan birinci şeritte, iki kırık çizginin belli aralıklarla kesişmesinden oluşan *tekli zencerek* kompozisyonu yer almaktadır (Levha 316a-317b). Kavsarayı kuşatan şeritte, iki spiralin kesişmesinden oluşan oval ve daire kartuşlarda *tekli zencerek* kompozisyonu görülmektedir.

Türk düğümü; doğu duvar güney alt pencere tavanında, sekizgenlerin kesişmesiyle oluşan Türk düğümü kompozisyonu yer almaktadır (Levha 314b-315a).

Okucu; kuzey cephedeki sivri kemerli bölümün içinde, kademeli silmelerin oluşturduğu üst kısımda iki yandaki boşluklarda düz ve ters okucu kompozisyonu vardır (Levha 297b-298a).

Altıgen; batı cephe güney alt pencere lentosunun üzerindeki yatay panoda, iki kırık çizginin kesişmesiyle oluşan baklava motiflerini yatay olarak paralel geçen iki çizginin kesmesiyle aralarda altıgenler (Levha 310b); üst penceredeki yatay panoda, çapraz kesişen kırık çizgilerin oluşturduğu altıgen kompozisyonlu geometrik süsleme (Levha 310b) görülmektedir.

Genişletilmiş altıgen; kuzey cephedeki kademeli silmelerin içinde kalan aynalı kemerlerden doğu ve batıdakilerin aynalarının ön yüzünde; doğudakinde iki kırık çizginin kesişmesiyle uzun kenarları üçgen kesitleriyle genişletilmiş altıgenlerden oluşan altıgen kompozisyon (Levha 305b) bulunmaktadır. Doğu cephe kuzey üst pencere lentosundaki

dikdörtgen panoda, ortada yarım altıgenler ile bunları kesen kırık çizgilerin oluşturduğu zigzaglarla biçimlenen yarım altıgen kompozisyonlu; dışta ise, kırık çizgilerin çapraz olarak oluşturduğu genişletilmiş altıgenlerin yatay-dikey olarak kesişmesiyle meydana gelen *genişletilmiş altıgen* kompozisyonu görülmektedir (Levha 303b). Doğu cephe güney üst pencere lentosunda, çapraz kesişen kırık çizgilerin oluşturduğu, uzun kenarları üçgen kesitleriyle *genişletilmiş altıgen*lerden oluşan geometrik süsleme yer almaktadır (Levha 305b).

Sekizgen; girişin iki yanındaki korkuluklardan doğudakinde, yatay, dikey ve çapraz çizgilerin kesişmesiyle oluşan baklavalar içindeki dört kollu yıldız ve sekizgenlerden oluşan sekizgen kompozisyonlu (Levha 301b) geometrik süsleme dikkati çekmektedir.

Altı kollu yıldız; girişin iki yanındaki korkuluklardan batıdakinde iki yatay dikdörtgen pano içinde; altıgenler içinde kırık çizgilerin kesişmesiyle altı kollu yıldız, aralarda altıgen ve beşgenlerden oluşan altı kollu yıldız kompozisyonlu geometrik süsleme vardır (Levha 302a). Güney cephe doğu üst pencere lentosu üzerindeki dilimli kemerli alınlıkta, onikigenlerin kesişmesiyle oluşan *altı kollu yıldız* kompozisyonu görülür (Levha 307a-b).

Yarım sekiz kollu yıldız; doğu cephe kuzey alt pencere lentosunun üzerindeki şeritte, yarım sekiz kollu yıldız kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır (Levha 304a). Batı alt pencerenin kitabe çerçevesinde, yarım sekizgenler içinde kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşan *yarım sekiz kollu yıldız* kompozisyonu görülmektedir. Kuzey cephedeki kemerlerin aynalarının iç yüzünde doğudakinde, ortadaki sekiz kollu yıldız ve yıldız kollarında uzatılmış altıgenlerden (Levha 290, 300a); batıdakinde ortadaki sekiz kollu yıldız ve yıldız kollarında altıgenlerden (Levha 290, 301a); ortadaki aynadaki kabara üzerinde de *sekiz kollu yıldız* kompozisyonlu geometrik süsleme yer almaktadır (Levha 290, 300b). İkinci şeritte, altıgenlerin kesişmesiyle sekiz kollu yıldızlar, aralarda da altıgenlerden oluşan *sekiz kollu yıldız* kompozisyonlu geometrik süsleme vardır.

On kollu yıldız; güney cephede batı üst pencerede, kırık çizgilerin kesişmesiyle on kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan dörtgen, altıgen, beşgen ve daraltılmış altıgenlerden oluşan on kollu yıldız kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır (Levha 292, 308b). Mihraptaki dikey dikdörtgen panolarda, kırık çizgilerin kesişmesiyle eksende üçer on kollu yıldız, kenarlarda dört yarım, alt ve üst köşelerde ise çeyrek altı kollu yıldız ile yıldızların kesişme noktalarından çıkan çizgilerle oluşturulan üç baklava motifiyle biçimlenen *on kollu yıldız* kompozisyonu dikkati çeker (Levha 315b-316b).

Oniki kollu yıldız; güney alt pencere lentosundaki dikdörtgen panoda, kırık çizgilerin kesişmesiyle ortada oniki kollu yıldız, aralarda dokuz kollu yıldız, düzgün olmayan dörtgenler ve altıgenlerden oluşan oniki kollu yıldız (Levha 291, 305a) yer alır. Batı duvar güney alt pencere açıklığı tavanında, ortadaki yatay dikdörtgen panoda, kırık çizgilerin kesişmesiyle oniki kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan altıgenler ile beş kollu yıldızlardan oluşan *oniki kollu yıldız* kompozisyonlu geometrik süsleme (Levha 392, 313b) görülmektedir.

Yarım onaltı kollu yıldız; kuzey cephedeki aynalı kemerlerin iç kısmında, ortadakinde üç satırlık kitabe (Levha 290, 300a), doğuda kırık çizgilerin kesişmesiyle alt ve üstte yarım onaltı kollu yıldız, aralarda sekiz kollu yıldızlar, yıldız kollarından uzatılmış altıgenler, düzgün olmayan dörtgenlerden oluşan yarım onaltı kollu yıldız kompozisyonu karşımıza çıkar.

Onaltı kollu yıldız; batıda ise, kırık çizgilerin kesişmesiyle ortada onaltı kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan altıgenler, beşgenler, dörtgenler ve beş kollu yıldızlardan oluşan onaltı kollu yıldız kompozisyonlu süsleme yer almaktadır (Levha 301a). Batı alt pencere açıklığı tavanında, kırık çizgilerin kesişmesiyle onaltı kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan dörtgen, altıgen ve beş kollu yıldızlardan meydana gelen *onaltı kollu yıldız* kompozisyonu bulunmaktadır(levha 293, 313a).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Rumi; güney cephede doğu alt pencerenin kitabe çerçevesinde, üç kıvrık dalla bağlanan rumilerin belli aralıklarla kesişmesiyle oluşan rumi kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 292, 306b). Batı cephe güney pencere lentosundaki kitabe çerçevesinde, kıvrık dallardan çıkan düz-ters rumilerden oluşan *rumi* kompozisyonu görülmektedir (Levha 293, 310a).

Palmet; güney üst pencerenin üzerindeki basık kemerde, palmetlerden oluşan bitkisel süsleme yer almaktadır (Levha 291, 305b). Güney cephede doğu üst pencerenin batı köşesindeki şeritte, ters-düz *palmet* kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 292, 307a). Mihrapta nişlerin üzerindeki yatay şeritte, düz ve ters palmetlerden oluşan *palmet* kompozisyonlu bitkisel süsleme, mihrap nişinin içindeki kitabe çerçevesinde de karşımıza çıkmaktadır (Levha 294, 317b).

Palmet-rumi; kuzey cephenin iki yanındaki yatay şeritte, rumilerin çerçevelediği palmetlerin üst yapraklarından çıkan rumiler yanlarda birleşerek küçük bir palmet oluşturmaktadır. Rumiler üstte de birleşerek bir palmetle sonlanmaktadır. Palmetin sağından çıkan iki dal yanlarda, rumilerin oluşturduğu palmetleri kuşatmaktadır. Bu şeritte palmet-rumi kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 297a).

Doğu payandaların batı yüzündeki nişin kemer köşeliklerinde; çapraz eksende yerleştirilen iki palmet ortadaki palmete çerçeve yaptıktan sonra üstte birleşerek küçük bir palmetle sonlanır. Ortadaki palmetin üst yapraklarından iki yana çıkan dallar birer palmetle bitmektedir. Palmetin sağından çıkan dalların ise altta ve üstte birer palmet ile bunların ucundaki rumilerle sonlandığı, üstteki rumilerin kemerin kilit taşındaki palmeti çerçevelediği *rumi-palmet* kompozisyonu bulunmaktadır (Levha 298b-299b). Doğu cephedeki kuzey alt pencerenin kitabe çerçevesinde, ortadaki palmeti kuşatan rumilerden oluşan *rumi-palmet* kompozisyonlu bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 291, 304a).

Güney cephe doğu üst pencerede, üstteki dilimli kemer köşeliğinde; eksenlerde ortadaki palmete çerçeve yapan palmetler üst köşelerde birleşerek palmetle sonlanırken, ortadaki palmetin ucundan çıkan dallar iki yanda birer rumi, rumilerin ucundan çıkan dallar ise köşelerde yan yapraklarının uçları rumilerle sonlanan birer palmetle biten *rumi-palmet* kompozisyonu oluşturmaktadır (Levha 292, 307a-b).

Mihrapta ikinci şeridin üst kısmı ile iki yanındaki geometrik süslemenin bittiği yerde başlayan bitkisel süslemeyi, "S" biçimindeki ince sapların iki ucundaki rumilerin üstte çapraz olarak birleşerek palmet oluşturduğu *rumi-palmet* kompozisyonu meydana getirmektedir (Levha 294, 315b, 316b). Köşe sütunce başlıklarının üzerindeki kare panolardan batıdakinde, kıvrık dal, rumi ve palmetlerle biçimlenen *palmet-rumi* kompozisyonu yer almaktadır (Levha 317a).

Palmet-lotus; batı cephe güney üst pencere ile kuzey alt penceredeki çerçevelerde, birbirine kıvrık dallarla bağlanan lotusların aralardaki palmetlere çerçeve yaptığı palmet-lotus kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 293, 310b).

Rumi-palmet-lotus; kavsarayı kuşatan şeritteki oval ve yuvarlak kartuşlar içinde, kısa saplar ucunda birer lotus, ovallerde ise kıvrık dallar, rumi ve palmetlerden meydana gelen rumi-palmet-lotus kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 295, 316b). Tepedeki palmetler içinde, çapraz yerleştirilen iki lotusun oluşturduğu palmet, palmetin sağından ve lotusların taç kısmından çıkan rumilerden oluşan *rumi-palmet-lotus* kompozisyonu görülmektedir.

Şakayık-palmet-lotus-rumi; kavsara köşeliklerinde, çapraz eksene yerleştirilen şakayıklar ile aşağıdan yukarıya çıkan şakayıklar, aralarındaki kıvrık dallardan çıkan palmet, lotus ve rumilerden oluşan şakayık-palmet-lotus-rumi kompozisyonlu bitkisel süsleme yer almaktadır (Levha 295, 315b).

7.2.3. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Yarım onaltı kollu yıldız-palmet-rumi; içte batı duvarın güney alt pencere alınlığında, kıvrık dalların kesişmesiyle altta yarım onaltı kollu yıldız ile yıldız kollarından çıkan kıvrık dallı rumilerin çerçeve yaptığı palmetlerden oluşan yarım onaltı kollu yıldız-palmet-rumi kompozisyonlu karışık süsleme yer almaktadır (Levha 293, 312a).

Sekiz kollu yıldız-palmet-lotus-rumi; kuzey cephedeki basık kemerli girişin üst kısmındaki lentolardan ortadakinde, kırık çizgilerin kesişmesiyle ortada sekiz kollu yıldız, aralarda altıgenler ve dörtgenler ile bunların içinde sekiz yapraklı rozet çiçeği, palmet ve lotuslardan oluşan sekiz kollu yıldız-palmet-lotus-rumi kompozisyonlu karışık süsleme bulunmaktadır.

7.2.4. DİĞER KOMPOZİSYONLAR

Mihrapta üst kısımda kare panolardaki dilimli kemerler içinde; iki kademeli üçgen ve oval gövdeli, üçgen ağızlı ve yanlardan çıkan zincirlerle asılı kandillerden batıdakinin gövdesi yivlidir (Levha 295, 315b-316a).

7.2.5. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Kuzey cephedeki üçlü düzenlemenin ortasında yer alan aynalı kemerli pano içinde, ikili istifli üç satırlık *sülüs* hatlı yazı karşımıza çıkmaktadır (Levha 300b). Doğu cephede, kuzey alt pencerenin lentosundaki dikdörtgen panoda, zemininde palmetler bulunan ikili istifli tek satırlık kitabe vardır (Levha 304a). Güney cephe doğu alt pencere lentosundaki panolarda, çapraz köşelerde palmet ve rumiler bulunan ikili istifli tek satırlık kitabe görülmektedir (Levha 306b). Güney cephe batı alt pencere lentosundaki panoda, zemininde palmet-rumiler bulunan çift istifli tek satırlık kitabe yer almaktadır (Levha 308a). Batı cephe güney alt pencere lentosundaki panoda, ikili istifli tek satırlık kitabe

bulunmaktadır (Levha 310a). Batı cephe kuzey alt pencere lentosundaki iki panoda da (kuzeydeki tahrip olmuş), ikili istifli tek satırlık kitabe vardır (Levha 311b).

Mihrapta üstte ortadaki panoda, üç istifli tek satırlık kitabenin zemininde palmet ve rumiler yer almaktadır (Levha 315b-316a). Kavsara köşeliklerini kuşatan şeritteki oval madalyonlar içinde tek satırlık kitabe görülmektedir (Levha 315b-316b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıdaki taş süsleme, kuzey cephede ve içte mihrapta yoğunlaşmaktadır. Diğer cephelerdeki pencereler ile pencere açıklığı tavanlarındaki süslemeler de dikkati çekmektedir (Levha 313a-314b).

Kuzey cephede girişe baktığımızda, üç bölüm ve her bölümde de farklı kompozisyona sahip geometrik süslemeler yer almaktadır. Üstteki okucu kompozisyonunu saymazsak, diğerleri farklılık göstermektedir. Ortak özellikleri ise, hepsinde geometrik süslemelerin kullanılmasıdır.

Kuzey cepheyi iki yanda dolaşan yatay şerit ile payandalardan doğudakinin batı cephesindeki nişin kemer köşeliğinde palmet ve rumi kompozisyonlu bitkisel süsleme görülmektedir. Fakat bunlar cephe süslemesinde ikinci planda kalmaktadır.

Diğer cephelerde eksende simetrik iki sıra pencere düzenlemesi benzerlik göstermektedir. Cephelerdeki alt sıra pencereler kaval ve iç bükey silmelerle çerçevelenirken, doğu ve batı cephelerde güney üst cepheler dıştan kaval ve iç bükey silmelerle çevrelenmiştir. Doğu ve batı cephelerdeki kuzey üst pencereler ile güney cephede doğu üst pencere dıştan üç sıra mukarnasla çerçevelenmiş olmaları ile diğerlerinden ayrılmaktadır.

Mihrapta, dıştaki dört sıra mukarnaslı çerçeve ile iki süslemeli şeritten sonra oluşan dikdörtgen bölüm üç kısma ayrılmıştır. Bu kısımlardan ortadaki, geometrik ve bitkisel süslemelerin, daha doğrusu tüm süslemelerin merkezini oluşturmaktadır. Orta bölümde mukarnaslardan sonra başlayan bitkisel süsleme dışa doğru geometrik bezemeye dönüşmektedir. Bu geçişi yumuşatmak içinse, yuvarlak hatlı geometrik süslemeler kullanılmıştır. Kısacası, süslemeler içten dışa doğru sadeleşerek açılmaktadır. Geometrik bezeme ile sonlanan bölümden sonra başlayan süsleme şeridi de bitkisel süslemeden oluşmaktadır. Alt bölümde durum tam tersidir. Orta bölüm kadar yoğun olmamakla birlikte ağırlık bitkisel süslemededir. Bu bölümü kuşatan şeritte ise, üsttekinin tersine geometrik süslemenin hakim olması ilgi çekicidir (Levha 315b-316b).

Orta bölüme göre oldukça sade tutulan alt ve üst bölümler düzenleme olarak da, bazı farklılıklar dışında birbirine benzemektedir (Levha 315b). Üst bölümde iki yanda yer alan kare panoların içindeki kandillerin yerini, alt bölümde iki yanda yer alan nişlerin altı sıra mukarnasları almıştır. Orta bölümdeki üç sıra mukarnaslı çerçeve yerini altta palmet motiflerinin düz-ters yerleştirildiği şeritten oluşan çerçeveye bırakmıştır. Her iki panonun içinde de kitabe yer alması diğer bir benzerliktir.

Giriş kısmının üçlü düzenlemesi de mihrabın üçlü düzenlemesine benzemektedir (Levha 296b, 315b). Girişte ortada iki mukarnas başlıklı sütun (Levha 396b), mihrapta ise iç köşelerde mukarnas kaide ve başlıklı birer sütunce yer almaktadır (Levha 317a). Üstte ortada girişte kitabe (Levha 300b), mihrapta ortada üstte kitabe yer almaktadır (Levha 315b).

Sıra sayıları eşit olmamakla birlikte, giriş, mihrap, doğu, batı ve kuzey üst, güneyde doğu üst pencereler arasında, dıştan mukarnas çerçeve içinde yer almaları açısından benzerlik kurulabilir (Levha 296b).

Yapının genelinde geometrik süsleme hakimdir. Kuzey cephede girişte tamamen, diğer cephelerde kısmen, pencere açıklığı tavanlarında tamamen, mihrapta kısmen ağırlığını hissettirirken; bitkisel süsleme mihrapta ağırlığını hissettirmektedir. Karışık süsleme içte çok az görülürken, kandil motifleri sadece mihrapta karşımıza çıkmaktadır (Levha 315b).

Süslemelerin yer aldığı biçimsel düzenlemelerde ağırlığı yatay-dikey dikdörtgen panolar, alınlıkları kare panolar, kemer ve kavsara köşelikleri oluştururken, yatay ve dikey şeritler az da olsa kullanılmıştır.

Sonuç olarak yapıda cepheler, giriş, pencereler ve mihrap gibi mimari ögelerdeki benzerlik, ufak farklılıklar dışındaki uyum, yapıda biçimsel düzenleme ve süsleme programının olduğunu göstermektedir diyebiliriz.

II.5.2. MEDRESELER

KATALOG NO: 32

11.5.2.1. PEÇİN AHMET GAZİ MEDRESESİ

(Levha 318a -320b)

1. YAPININ YERİ

Muğla İli, Milas İlçesi'nin 5 km. güneyinde, kayalıklar üzerinde yer alan Peçin'in (Beçin) kale kapısının güneyinde bulunmaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

Yapı, portalinde bulunan beş satırlık kitabesine göre H.777/ M. 1375-76 yılında yaptırılmıştır (Uzunçarşılı 1929: 162).

4. YAPININ BANİSİ

Tâc-ed-din Ahmed Gazi'dir (1364-1391). Milas ve Peçin hükümdarı Menteşe Beyi olan Ahmed Gazi , "*emir-i kebir*", "*muratıb*", "*sultan-ü's sevahil*" ve "*emir-i muazzam*", "*sultan-ı mülük-ül Arab ve'l-Acem*" ünvanlarıyla anılmaktadır (Uzunçarşılı 1957:728; Wittek 1986:121; Uzunçarşılı 1988:76).

Palatya (Balat)'da bir *mevlevihane vakfı* bulunan Ahmed Gazi'nin *Peçin*'de *medrese*sinin dışında, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan ve 1379 tarihli *minber*i 1378 tarihli bir de *cami*si vardır. Ayrıca, Muğla-Milas arasındaki *Eskihisar Camii* (Evliya Çelebi 1935:207) ve *Meğri (Fethiye)*'de bir *medrese*si bulunan Ahmed Gazi'nin *Eski Çine*'de de bir *cami*i bulunmaktadır. Biri gümüş, diğeri bakır iki sikkesi bulunduğu söylenen (Uzunçarşılı 1957:728-29; Wittek 1986:155-56; Uzunçarşılı 1988:76-77) Ahmed Gazi 1391 yılında ölünce, *Peçin*'deki *türbe*sine gömülmüştür (Uzunçarşılı 1988: 77).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda süsleme malzemesi olarak mermer ve kesme taş kullanılmıştır. Süslemelerde ise kabartma, eğri kesim ve kazıma teknikleri görülmektedir.

Mermer, portalde kitabe panosunda, ana eyvanda ise kemer köşeliklerindeki figürlü panolarda (319a-320a-b); kesme taş ise portalde, ana eyvanda, köşe odalarının kapılarında, avluya açılan odaların kapılarındaki süsleme ve silmelerde yer almaktadır (Levha 318a-b, 319b).

Kabartma tekniği; portaldeki silmelerde, kitabe panosundaki geometrik süslemede, ana eyvan ve köşe odalarının kapılarındaki silmelerde yer alan geometrik süslemelerde bulunmaktadır (Levha 318b-319b). Eğri kesim tekniği; portalde, kitabe panosunda, üç dilimli sağır nişin üçüncü diliminde kemer köşeliklerindeki bitkisel süslemeler ile ana eyvan kemeri köşeliklerinde bulunan panolardaki arslan figürlerinde görülmektedir (Levha 319a, 320a-b). Kazıma tekniği ise; ana eyvan kemer köşeliklerindeki panoların içindeki arslanların ellerinde tuttukları sancaklarda görülen geometrik ve figürlü süslemede karşımıza çıkmaktadır (Levha 320a-b).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme; güney cephede eksende yer alan portal, ana eyvan ile köşe odalarının kapılarında karşımıza çıkmaktadır (Levha 318b, 319b).

Yapının güney cephesinde eksende yer alan dışa taşkın ve cepheden yüksek tutulmuş portal sivri tonoz kavsaralıdır. İki kaval silme biçimindeki sivri kemer ile kemer aralarındaki iç bükey silmelerle kademelendirilen kuşatma kemeri, iki yandan dıştaki kaval, içteki düz olmak üzere iki silme ile kuşatılmıştır. Portalin üst kısmı yıkık olduğu

için, üstteki düzenleme belirlenememektedir. Portali iki yanda, kemer başlangıç seviyesinde dolaşan alt ve üstte kaval, içteki düz silmeli olmak üzere üç silmeli yatay şerit ikiye bölmektedir (Levha 318b). Kemerleri oluşturan kaval silmeler ve aralardaki iç bükey silmeler ile iki yandaki düz ve kaval silme aşağı doğru inerek portal kaidesinde sonlanmaktadır (Levha 318b).

Portal nişinin doğu ve batı duvarlarında alt seviyedeki yarım yuvarlak nişler ile sivri kemerlerini dıştan kuşatan bir kaval silme görülmektedir. Nişin içinde kuzeyde, kaval silmelerden oluşan beş kademeli sivri kemer ile altlarındaki düz silmelerle kademelendirilmiş düzenleme, kemer başlangıcı hizasında üç silmeden oluşan yatay şeritle kesilmektedir. Kaval silmeler ve düz silmeler aşağıya kadar inmektedir. Alt kısımları tahrip olmuştur; (Levha 318b). Bu düzenlemenin içinde üstte, kaval silmelerle oluşturulan üç kademeli kemerli alınlık bulunmaktadır. Kemer araları yine düz ve iç bükey silmelerle kademelendirilmiştir (Levha 319b). Alınlığın içinde eksende, dikdörtgen bir niş içinde dikdörtgen kitabe panosu vardır. Pano dıştan ince düz silmelerle çerçevelenmiştir. Panonun içi de üstte yatay bir silme ile ikiye ayrılmaktadır. Üstte bir satırlık kitabe, altta ise üç dilimli kemerli bir niş oluşturulmuştur. Nişin alt kısmında dört satır kitabe, kemerin üçüncü dilimi ile köşeliklerinde, nişi kemer başlangıcından itibaren üç yandan çeviren şeritte süsleme vardır (Levha 319a).

Sivri kemerli alınlığın altında üç silmeden (alt ve üstteki kaval, ortada düz) oluşan yatay silmeden sonra, lento-söveleri farklı genişlikte ve derinlikte altı düz silmeden oluşan dikdörtgen bir kapı bulunmaktadır (Levha 318b).

Avlunun doğu, batı ve güneyindeki odaların basık kemerli kapıları birer kaval silme ile kuşatılmıştır (Levha 319b). Ana eyvanın doğusundaki köşe odasının kapısı, kaval silmelerden oluşan bir düzenlemeden oluşmaktadır. İçbükey silmelerden dıştan ikincisi bezemelidir. Kapı kemeri üzerinde üçgen prizmal konsollara oturan, doğudaki dıştan kaval, içten düz iki silme, batıdaki tek düz silme içe dönerek ortada kırılmaktadır.

Doğudaki iki silmeden dıştaki kırılmadan sonra devam etmektedir (Levha 319b). Batıdaki odanın kapısında, kaval silmeli iki sivri kemer ile aralarında üstteki düz, alttaki içbükey iki silmeden oluşan düzenleme aşağıya kadar devam etmektedir. Kapının iki yanında kemer başlangıcındaki üçgen prizmal konsollara oturan dıştaki kaval, içteki düz iki silme yukarı çıktıktan sonra içe dönerek düz olarak birleşmektedirler (Levha 319b).

Ana eyvan dıştan iki kaval ve iki düz olmak üzere dört silme ile üç yönden kuşatılmıştır. İki kaval silme ile aralarındaki üç düz şeritten oluşan kemer, başlıkları üç yatay silmeli duvar payelerine oturmaktadır. Dıştan ikinci düz şerit diğerlerinden daha geniş tutulmuştur ve alt kısmında süsleme bulunmaktadır (Levha 319b). Ana eyvanın içinde dört yanda düz ve kaval silmeden oluşan iki sivri kemerli silme ile kubbe eteğinde yine aynı tipte iki silme yer almaktadır.

Yapıdaki süslemelerin üzerinde yer aldığı biçimsel düzenlemeleri; düz silmeler, yatay ve dikey şeritler, kemer içleri ve köşelikleri ile dikey dikdörtgen panolar oluşturmaktadır. Yatay ve dikey şeritler, kemer içi ve kemer köşelikleri portalde kitabe panosunda; düz silmeler ana eyvanın dıştan ikinci şeridinde, doğudaki köşe odasının dıştan ikinci içbükey silmesinde görülmektedir. Dikdörtgen panolar ise, ana eyvan kemeri köşeliklerinde yer almaktadır (Levha 320a-b).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel, figürlü ve yazı olmak üzere dört farklı süsleme türü ile karşılaşılmaktadır.

Geometrik süslemeler; portalde, kitabe panosunun içindeki üç dilimli kemerli nişin alt kısmını üç yönden kuşatan şeritte (Levha 319a), köşe odalarından doğudakinin

kapısının dıştan ikinci içbükey silmesinin üzerinde (Levha 319b), ana eyvan kemerinin dıştan ikinci silmesinin alt kısmında ve kemer köşeliklerindeki dikdörtgen panolar içindeki sancaklar üzerinde (Levha 320a-b) görülmektedir

Bitkisel süslemeler sadece portalde, kitabe panosunun içindeki üç dilimli kemerli nişin üçüncü kademesinde ve kemer köşeliklerinde karşımıza çıkmaktadır (Levha 319a).

Figürlü süsleme ana eyvan kemeri köşeliklerindeki dikdörtgen panolar ile batı panodaki sancak içinde görülmektedir (Levha 320a-b).

Yazı ise; giriş kapısının sivri kemerli alınlığındaki dikdörtgen niş içinde yer almaktadır (Levha 319a).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapının portal, ana eyvan, köşe odalarının kapıları, kaval, düz ve içbükey silmeleri geometrik ve bitkisel motifler süslemektedir (Levha 319a-320b).

Geometrik kompozisyonları; zigzag, zencerek, baklava (Levha 319a-320b); bitkisel kompozisyonları, palmet ve rumi ile oluşturulan düzenlemeler (Levha 319a) meydana getirmektedir. Figürlü kompozisyonları ise, oturan arslan figürleri şeklinde görmekteyiz (Levha 320a-b). Yazı, sülüs hatlı dört satırlık kitabede, doğudaki arslanın sancağında karşımıza çıkmaktadır (Levha 319a).

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Zigzag; ana eyvan kemer köşeliklerindeki panolarda yer alan sancaklar üzerinde, iki-üç kırık çizginin dikey olarak dizilmesinden oluşan zigzag kompozisyonlu geometrik süsleme görülmektedir (Levha 320b).

Tekli zencerek; portaldeki kitabe panosunda, üç dilimli kemerli nişin kemerinden başlayan ve alt kısmını üç yönden kuşatan şeritte, spirallerin kesişmesiyle oluşan tekli zencerek kompozisyonlu geometrik süsleme vardır (Levha 319a).

Baklava; doğudaki köşe odası ile ana eyvan kemerinin dıştan ikinci düz şeritlerinde, iki kırık çizginin birbirini çapraz olarak kesmesiyle oluşan baklava kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır (Levha 319b).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Rumi-palmet; kitabe panosunun içindeki üç dilimli kemerli nişin üçüncü kademesinde, ortadaki vazodan çıkan çiçek izlenimi veren bir ağız ya da saptan çıkan palmet motifinin alt yan yapraklarının rumilerle sonlandığı rumi-palmet kompozisyonlu bitkisel süsleme vardır (Levha 319a).

Kemer köşeliklerinde, ortada çapraz yerleştirilen iki ruminin alt yaprağı iki yanda birer küçük rumi ile sonlanırken, rumilerin sapları ortada birleşip iki yana dönerek bileşmesiyle stilize bir palmet motifi oluşmuştur. Palmetin ucunda yarım ay biçiminde bir ağız ile bundan iki yana dönerek devam eden kıvrık dallar yer almaktadır. Çapraz rumiler üstte birleşerek köşeyi vurgulayan bir küçük palmetle sonlanmaktadır. İki yana dönen dalların ucundaki rumilerden oluşan *rumi-palmet* kompozisyonlu bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 319a).

7.2.3. FİGÜRLÜ KOMPOZİSYONLAR

Arslan; ana eyvanın kemer köşeliklerinde yer alan dikdörtgen panolardan doğudakinde, arka ayaklarından alttaki düz, üstteki dizden kırık olarak düz uzatılmış ve oturmuş olarak gösterilmiş bir arslan vardır. Arslanın ön ayaklarından alttaki aşağı doğru eğik, üstteki ise dizden bükük ve yukarı doğru olmak üzere üzerinde "Ahmed Gazi" ve

zigzaglar ile iki kırık çizgili motifler bulunan Sancak'ın sopasını tutmaktadır. Arslanın başı tahrip olmuştur. Üst kısımdaki iki çıkıntı kulakları olmalıdır. Boyun kısmındaki kavisli çizgiler yeleleri olmalıdır. Kuyruğu arka ayakları arasından çıkarak sırta dönüp yükselmekte ve ortalarda sonlanmaktadır. Ön ve arka ayak parmakları oldukça ayrıntılı gösterilmiştir (Levha 320a-b).

Batıdaki panoda, büyük ölçüde tahrip olmuş *arslan* figürü, doğudaki ile aynı şekilde yerleştirilmiştir. Figürün baş kısmında yuvarlak göz, yassı burun ve hafif açık ağzı seçilmektedir. Kuyruğu sırtından çıkarak sırtının ortalarında ucu aşağı bakar şekilde bir rumi olarak sonlanmaktadır. Sancağın üzerinde sağ tarafta, ön ayaklarından biri havada, diğeri dizden bükük olarak, arka ayaklarından biri önde, diğeri arkada hareket halinde küçük bir *arslan* figürü vardır. Başının üst kısmında iki küçük sivri çıkıntılı kulakları ile ağzı açık olarak ve kuyruğu üstte sırta paralel uzayarak ortada sonlanmaktadır (Levha 320a-b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapının genelinde kaval, düz ve iç bükey silmelerle oluşturulan kademe ve hareketlilik dikkati çekmektedir. Dışta portalde başlayan bu düzenleme; içte giriş kapısı, ana eyvan ve köşe odalarının kapılarında da devam etmektedir (Levha 318-320a).

Portal ve ana eyvan kemerlerinin dıştan kaval silmelerle kuşatılmış olması, dış ve içte bir bütünlük olduğunu göstermektedir (Levha 318b). Portaldeki nişleri dıştan kuşatan kaval silmeli düzenleme, avluya açılan odaların basık kemerli kapılarında da tekrarlanmaktadır (Levha 318b). Yine portalin kuşatma kemeri ile dikdörtgen kapı üzerindeki kemer, düzenleme olarak sayısal silme farkı dışında, kemer üzengi seviyesinde üç silmeli yatay şeritlerle kesilmeleri ve silmelerin aşağıya kadar devam etmeleri açısından benzerlik göstermektedir (Levha 318b, 319b).

Ana eyvan ile iki yandaki köşe odalarının kapı düzenlemeleri de bazı farklılıklar dışında benzerlik göstermektedir. Her üçünde de kademeli sivri kemerler kullanılmış, sadece ana eyvanda başlık seviyesinde sonlanırken, silmeler köşe odalarında aşağıya kadar indirilmiştir. Yine üç yönden kuşatılan eyvan kemeri düzenlemesi, köşe odalarında da yer almaktadır. Ayrıca, dıştan üçüncü silmeler üzerindeki baklava kompozisyonlu geometrik süslemeler de aynıdır (Levha 319b).

Yapıda geometrik, bitkisel ve figürlü süslemeler sadece belli yerlerde kullanılmıştır. Genelde dikdörtgen panolar içinde yer alan süslemelerden, sadece baklava kompozisyonlu geometrik süslemeler silmeler içinde yer almaktadır. Genelde belli bölgelerde ve çok az yerde görülen süslemeler yerine, yapıda silmelerle hareketlilik sağlanmaya çalışılmıştır.

Bazı ayrıntılar ve küçük farklılıklar dışında, içteki ve dıştaki düzenlemelerde süslemeler yerine silmelerle sağlanan hareketlilik yapıda belli bir programın uygulanmış olduğunu göstermektedir. Yine süslemelerin sadece belli mimari ögelerde yer almaları, bu bölümleri vurgulamak amacıyla yapılmış olmalıdır diye düşünülebilir.

II.6. HAMİTOĞULLARI BEYLİĞİNE AİT YAPILAR

II.6.1. CAMİLER

KATALOG NO: 33

II.6.1.1. KORKUTELİ ALÂEDDİN CAMİİ

(Levha 321a-330)

1. YAPININ YERİ

Antalya ili, Korkuteli İlçesi, Alâeddin Keykubat (Baraj) Mahallesi, Belen Altı sokakta yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

İnşa kitabesi bulunmayan yapının 14.yüzyıla ait olduğu öne sürülmektedir (Anonim 1983:619).

4. YAPININ BANİSİ

Yapının banisi ve kimliği hakkında bilgi bulunamamıştır.

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapının kuzey cephe eksenindeki portal ile batı cephede eksenin güneyindeki kapısında süsleme malzemesi olarak kesme taş, süsleme tekniği olarak ise kabartma ve eğri kesim kullanılmıştır (Levha 321a, 329b).

Portal ve kapıda yoğun olarak kullanılan süsleme tekniği kabartmadır. Portalde dikey şeritlerde, sütuncelerde, sivri kemerli panolarda, kavsara kemerinde, basık kapı kemeri üzerindeki madalyonlarda, kemer köşeliklerinde, kavsarada ve kavsara içindeki yuvarlak pencerede, portal nişinin doğu ve batı duvralarındaki nişlerde yer alan süslemelerde kabartma tekniği görülmektedir (Levha 321a-322b, 326a-b).

Eğri kesim tekniği ise; kuşatma kemerinin iki yanında yer alan madalyonlardaki bitkisel ve karışık süslemelerde, giriş kapısının basık kemeri üzerindeki kaval silmelerle oluşturulan üçgen panolar içindeki madalyonlarda görülen karışık ve bitkisel süslemelerde kullanılmıştır (Levha 324b, 325b, 327a-b).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme; kuzey cephede eksende yer alan portal ile batı cephede eksenin güneyindeki kapı üzerinde karşımıza çıkmaktadır (Levha 321a-b, 329b).

Yapının kuzey cephesinde eksende yer alan dışa taşkın portal, sivri tonoz kavsaralıdır. Bugün iki yanı kuşatma kemer üzengi seviyesine kadar toprak altında olan portal (Levha 321 a-b), dıştan biri düz, ikincisi iç bükey iki sade silme, süslemeli ikinci sütunceden sonra, yine bezemeli dikey dikdörtgen bir pano ile kuşatılmıştır (Levha 322a- 323b). Panoların altında kaval silmelerle oluşan dikdörtgen, sivri kemerli ve yuvarlak panolar görülmektedir (Levha 324a-325a).

Altta ise, dıştan ikincisi ve dördüncüsü süslemeli altı şerit görülmektedir. Dıştan birincisi düz, ikincisi iç bükey, üçüncüsü kaval ve dördüncüsü düz silmeden oluşan nervürlü kuşatma kemerinin köşeliklerinde de bezemeler bulunmaktadır (Levha 324b, 325b,

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel ve karışık olmak üzere üç farklı süsleme türü ile karşılaşılmaktadır.

Geometrik süslemeler portalde, sütunce gövdelerinde, dikey dikdörtgen panolarda, kuşatma kemeri köşeliklerinde, kavsara tonozunun güneyinde, yuvarlak pencere ve onu kuşatan sivri kemer üzerinde, kavsaranın alt kısmında kaval silmelerle biçimlenmiş üçgen nişlerin içindeki üçgen panoda, basık kemer üzerinde iki yandaki madalyon içinde görülmektedir. Ayrıca, portalin iki yanında dikey şeritlerde de bulunmaktadır (Levha 322a-323b, 326a-b, 329b). Batı cephedeki kapının dışındaki yatay ve dikey şeritte de görülmektedir (Levha 329b, 330b).

Bitkisel süslemeler; portalde kuşatma kemerinin batısındaki köşelerde, kavsara içinde kaval silmelerle oluşturulan üçgen nişlerde yer almaktadır. Ayrıca, batı cephedeki kapının üzerinde de bulunmaktadır (Levha 327b, 329b).

Karışık süslemeler; portalde kuşatma kemerinin alt köşeliklerindeki madalyonlarda, kavsara altındaki üçgen nişler içinde, giriş kapısı kemeri üzerinde ortadaki madalyonda yer almaktadır (Levha 325a-b, 327a-b).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapının portali ile batı cephesindeki kapısını; geometrik, bitkisel ve karışık süslemeli kompozisyonlar süslemektedir.

Yapının portalindeki ve batı cephesindeki kapısının geometrik kompozisyonları; zigzag, balık sırtı, tekli zencerek, baklava, altıgen, altı kollu yıldız, yarım oniki kollu yıldız, dışbükey yay, yarım daire ve çark-ı felek oluşturmaktadır. Bitkisel kompozisyonları; yarım palmet ve palmet motifleri ile biçimlenen düzenlemeler meydana getirmektedir. Karışık kompozisyonlar; merkezdeki altı ve sekiz kollu yıldız kollarından çıkan palmet motifleri ile biçimlenen düzenlemeler şeklinde görülmektedir.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Zigzag; kuşatma kemerinde, kırık çizgilerin çapraz olarak kırılıp tekrar düzelmesiyle oluşan dört kademeli dikey zigzag kompozisyonu yer almaktadır (Levha 323b-324b).

Balık sırtı; kavsaradaki yuvarlak pencere ile sivri kemerler üzerinde, zigzagların yatay olarak tekrarından meydana gelen balık sırtı kompozisyon bulunmaktadır (Levha 326a).

Tekli zencerek; batı cephedeki kapının dışındaki yatay ve dikey şeritlerde, kırık çizgilerin belli aralıklarla kesişmesinden oluşan tekli zencerek kompozisyonlu geometrik süsleme vardır (Levha 329b-330a).).

Baklava; kuşatma kemerinin köşeliklerinde yatay, dikey ve çapraz olarak kesişen düz çizgilerin oluşturduğu kare içinde baklavalardan meydana gelen kompozisyonun ana ögesi olan baklava kompozisyona adını vermektedir (322a-b, 323a-b). Kavsara altında

da, kaval silmeli üçgenler içinde, düz çizgilerin çapraz kesişmesiyle biçimlenen *baklava* kompozisyonlu geometrik süsleme vardır (Levha 326a-b, 327a-b).

Altıgen; dıştan dördüncü sıradaki ikinci kaval silme üzerinde, altıgenlerin kesişmesiyle aralarda oluşan baklavaları çerçeveleyen altıgenlerden meydana gelen geometrik süsleme yer almaktadır (Levha 322a-b).

Altı kollu yıldız; üçgen panolardan eksendekinde, iç içe geçen üç altı kollu yıldız ile merkezdeki altıgenden oluşan altı kollu yıldız kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır (Levha 328a). Basık kemerli giriş kapısında, eksenin iki yanındaki madalyonlar içinde, merkezde iki üçgenin düz-ters olarak birbirine geçmesiyle meydana gelen altı kollu yıldızı çeviren dairenin dışında, yıldız kollarına göre yerleştirilmiş altı yarım daireden oluşan düzenlemede, merkezdeki *altı kollu yıldız* kompozisyona ismini vermektedir (Levha 328a).

Yarım oniki kollu yıldız; portalin alt kısmındaki dikey şeritte, kırık çizgilerin kesişmesiyle yanlarda yarım oniki kollu yıldız ile aralarda beş kollu yıldız ve düzgün olmayan altıgenlerden meydana gelen kompozisyonun hakim ögesi yarım oniki kollu yıldızdır (Levha 322a, 323a).

Dışbükey yay; portalde dıştaki sütunce üzerinde, birbirine geçen yarım daire biçimindeki dış bükey yayların aralarında üçgen ve dörtgenlerden oluşan geometrik süsleme görülmektedir (Levha 322a-b).

Çark-ı felek; kuşatma kemerinin doğuda oturduğu üzengi üzerinde, kemerin doğusunda, bir merkezden çıkan spirallerin oluşturduğu düzenlemeden meydana gelen çark-ı felek kompozisyonu vardır (Levha 323b).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Palmet; portalde, kuşatma kemeri ile pano arasındaki boşlukta, üç yapraklı palmetten oluşan bitkisel süsleme bulunmaktadır (Levha 327a). Kavsara içindeki üçgen nişlerden doğudan beşincisinde, üç dilimli palmetin ucundan çıkan daha küçük bir palmetten oluşan *palmet* kompozisyonu; altında üçgen kaideden çıkan ikişer yan yaprak ile üstteki orta yapraktan çıkan ters ve düz iki palmet ile, kaidede ters olarak yerleştirilmiş bir palmetten oluşan *palmet* kompozisyonu; yedincisinde ise, üç dilimli bir *palmet*ten oluşan bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 327b).

Yarım palmet ve palmet; batı kapının üzerinde köşedekiler yarım, ortadaki tam palmet biçimli taşların oluşturduğu yarım palmet ve palmet kompozisyonlu bitkisel süsleme bulunmaktadır (Levha 329b).

Oniki yapraklı gülbezek; giriş kapısının basık kemerinin ortasında, oniki dilimli göbekli ve oniki yapraklı bir gülbezek vardır (Levha 328a).

7.2.3. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Altı kollu yıldız-palmet; kavsara içindeki üçgen nişlerden doğudan ikincisinde, madalyon içinde altı kollu yıldız kollarından çıkan palmetlerden oluşan (çapraz eksendekiler daha küçük palmetlere çerçeve oluşturan uzun yapraklı palmetler) altı kollu yıldız-palmet kompozisyonlu karışık süsleme görülmektedir (Levha 327a-b).

Sekiz kollu yıldız-palmet; portalde kuşatma kemerinin alt köşesinde, doğudaki iç içe geçen iki baklavanın kesişmesiyle oluşan sekiz kollu yıldızın kollarından çıkan palmetlerden meydana gelen sekiz kollu yıldız-palmet kopmozisyonlu karışık süsleme vardır (Levha 324b, 325b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süslemenin yer aldığı iki öge olan portal ve batıdaki kapı arasında, düzenleme ve süslemeleri açısından hiç bir benzerlik bulunmamaktadır. Portalin anıtsallığı ve yoğun süslemesine karşın, batı kapı daha küçük ve sadedir (Levha 329b).

Bugün üst kısmı yıkık ve alt kısmı da yaklaşık 2.25 m. toprak altında kalan portal, iklim şartları ve diğer fiziksel etkiler nedeniyle oldukça harap durumda olmasına karşın, yine de anıtsallığını korumaktadır. Portalin kuşatma kemerinin köşeliklerini oluşturan iki kısımda simetri ve düzen hakimdir. Hem biçimsel düzenlemelerde, hem de süslemelerde bu özellik görülmektedir (Levha 322a, 323a). Kemer köşeliklerindeki geometrik kompozisyonun aynısının sivri tonozda da görülmesini, bölümler arası ilişkinin kurulmaya çalışılması şeklinde yorumlayabiliriz.

Portalin geneline baktığımızda, bölünmelerin ve çerçevelerin kaval silmelerle sağlandığı görülmektedir. Kemer köşeliklerini dıştan kuşatan (Levha 322a, 323a, 324a, 325a, 326a-b), kemer köşeliklerinin altında değişik biçimde panolar oluşturan (Levha 327a-b), içte de kavsaranın alt kısmında ve giriş kapısının basık kemer köşeliklerinde üçgen ve beşgenler biçimleyen kaval silmeler bu görüşümüzü desteklemektedir (Levha 326a-b)..

Süslemeleri barındıran biçimsel düzenlemelerin başında dikey dikdörtgen panolar, kemer köşelikleri, şeritler, madalyonlar ve üçgen panolar gelmektedir.

Süslemeler ise; geometrik, karışık ve bitkisel bezemeler şeklinde sıralanmaktadır. Geometrik kompozisyonları çizgilerle yapılan (kırık, spiral ve düz) bitkisel kompozisyonu iki ya da daha çok palmetin üst üste yatay ve çapraz yerleştirilmesinden oluşan pano içinde; karışık süslemeleri ise daha çok madalyon içindeki geometrik (yıldız)-bitkisel (palmet) düzenlemeler oluşturmaktadır.

Bütün bu özelliklerden hareketle, portalde bir süsleme programından söz edebiliriz. Dışta geometrik, içte geometrik ve bitkisel, aralarda ise karışık süslemeler geçişi sağlamaktadır. Çok fazla görülmemekle birlikte, yapıda karşımıza çıkan yıldız kompozisyonlu geometrik süslemelerle, bitkisel süslemeleri oluşturan palmet kompozisyonlarının birleşmesini temsil eden karışık süslemelerin aralarda yer alması da ilginçtir.

II.6.2.MEDRESELER

KATALOG NO: 34

II.6.2.1 KORKUTELİ EMİR SİNANEDDİN MEDRESESİ

(Levha 331a - 336b)

1. YAPININ YERİ

Antalya ili, Korkuteli İlçesi, Alaeddin Keykubat (Baraj) Mahallesi, Belen Altı sokakta yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

Portalde, kavsara içinde yer alan beş satırlık sülüs inşa kitabesine göre H.719/M.1319 tarihinde yaptırılmıştır (Anonim 1983:623).

4. YAPININ BANİSİ

Emir Sinaneddin Calis'dir. Yapının banisi hakkında bilgi bulunamamıştır.

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapının batı cephesinde eksende yer alan portalde süsleme malzemesi olarak kesme taş; süsleme tekniği olarak ise kabartma ve eğri kesim kullanılmıştır.

Portalde en yoğun kullanılan teknik kabartma tekniğidir. Sütunce başlıklarında, dıştaki geniş süsleme şeridinde, nişlerin sütunce kaide ve başlıkları ile kavsara köşeliklerinde kabartma tekniği yer almaktadır. Eğri kesim tekniği ise; sadece nişlerin kavsara köşeliklerindeki bitkisel süslemelerde görülmektedir.

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda taş süsleme; batı cephede eksende yer alan dışa taşkın portal üzerinde görülmektedir (Levha 331b). Yapının batı cephesindeki dışa taşkın portal sivri tonoz kavsaralıdır (Levha 332a-b). Dış köşelerde kare kaideli, iki kademeli başlıklı sütuncelerden sonra (Levha 332a), diğerlerinden daha geniş tutulmuş bir şerit (Levha 333b) yer almaktadır. Daha sonra, ilki iç bükey, diğeri düz iki şerit bulunmaktadır. İç köşelerde dışta düz, içte kare kaideli sütunceler üzerinde iki kademeli konsollara oturan sivri kavsara kemeri vardır (Levha 332b). Kemer üzerindeki yatay şeritte kitabe görülmektedir (Levha 332a). İçteki basık kemerli giriş kapısının üzerinde, kavsarada iki kademeli sivri kemerli kitabe panosunda beş inşa kitabesi yer almaktadır (Levha 333a).

Portal nişinin kuzey ve güney duvarlarında, 0.50 m. yükseklikte, dar kaideli ve başlıklı, silindirik gövdeli sütunceli; üç sıra mukarnas kavsaralı ve köşelikleri süslemeli birer niş bulunmaktadır (Levha 334a, 336a).

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapıda geometrik, bitkisel ve yazı olmak üzere üç farklı süsleme türü ile karşılaşılmaktadır.

Geometrik süslemeler; portalde dıştaki yatay ve dikey şeritte, portal nişinin kuzey ve güney duvarlarındaki sütuncelerin gövdelerinde karşımıza çıkmaktadır (Levha 332a-b, 334a-b). Bitkisel süsleme; portalde dıştaki sütunce başlıkları ile nişlerin kavsara köşeliklerinde görülmektedir (Levha 334b, 336). Yazı ise, kavsara kemerinin üzerindeki yatay şerit ile kavsara içindeki sivri kemerli panoda bulunmaktadır (Levha 332a, 333a).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapının portalinde; geometrik ve bitkisel kompozisyonlar karşımıza çıkmaktadır (Levha 332a-334b, 336a-b).

Portaldeki geometrik kompozisyonları zigzag ve on kollu yıldızlar ile biçimlenen düzenlemeler oluşturmaktadır (Levha 333b-334a). Bitkisel kompozisyonları; kıvrık dal, palmet ve rumi motifleri ile biçimlenen düzenlemeler meydana getirmektedir (Levha 334a-b, 336a-b). Yazı ise; sülüs hatlı iki kademeli tek satırlık (Levha 332a) ve tek kademeli beş satırlık kitabelerden (Levha 333a) oluşmaktadır.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Zigzag; portal nişinin kuzey ve güney duvarlarındaki nişlerin gövdelerinde, üçlü kırık çizgilerin yatay olarak tekrarından meydana gelen zigzag kompozisyonlu geometrik süsleme bulunmaktadır (Levha 334a, 336a).

On kollu yıldız; portalde dıştaki birinci şeritte, kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde on kollu yıldız, aralarda ise düzgün olmayan altıgenler ve beş kollu yıldızlardan oluşan on kollu yıldız kompozisyonlu geometrik süsleme vardır (Levha 333b).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Palmet; portalin dış köşesindeki sütuncelerin iki kademeli başlıklarında, yedi dilimli palmetlerden oluşan bitkisel süsleme görülmektedir (Levha 332a).

Palmet-lotus-rumi; portalin kuzey ve güney duvarlarındaki nişlerin kavsara köşeliklerindeki panolarda, üst köşede çapraz eksendeki iki lotus birleşerek palmet oluştururken, palmetin ortasındaki küçük palmetin sağından çıkan iki kıvrık daldan üstteki bir rumi ile sonlanır. Alta kıvrılarak inen bir rumi ve ucundan çıkan kıvrık dal dönerek altta yine bir rumi ile biçimlenmiş palmet-lotus-rumi kompozisyonlu bitkisel süsleme yer almaktadır (Levha 334a-b, 336a-b).

7.2.3. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Portalde; kuşatma kemerinin üzerindeki yatay panoda *iki istifli (iki kademeli) sülüs* hatlı yazı ile kavsara içinde *tek istifli* beş satırlık *sülüs* hatlı yazılar bulunmaktadır (Levha 332a, 333a).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda taş süslemenin yer aldığı ve üç farklı süslemeyi barındıran portal, programlama açısından oldukça sade tutulmuştur.

Geometrik süslemeleri yatay ve dikey şeritlerde, sütunce gövdelerinde; bitkisel süslemeleri sütunce başlıkları ile kavsara köşeliklerinde; yazıyı ise yatay dikdörtgen ve sivri kemerli panolarda görmekteyiz (Levha 333b-334a, 336a).

Süslemeler hem kendi içinde, hem de diğerleriyle hiç bir şekilde bağlantılı görülmemektedir. Geometrik süsleme dıştaki geniş şeritte ve iç nişlerdeki sütuncelerde karşımıza çıkarken, aralarında büyük boşluklar bulunduğu ve bağlantı olmadığı gibi, kompozisyon açısından da bir birliktelikten söz edilememektedir. Aynı durum, bitkisel süslemeler için de geçerlidir. Dıştaki sütuncelerin başlıkları ile içteki nişlerin kavsara köşeliklerindeki süslemeler de birbirinden farklıdır. Yazı için de aynı özellikleri düşünebiliriz. Yatay dikdörtgen panoda iki istifli, içteki sivri kemerli panoda tek istifli fakat beş satırlık kitabe açısından da aynı durum söz konusudur.

Programlamadaki sadelik ve farklılık, yapının inşa edildiği dönem, banisi ve ustasından kaynaklanmış olabilir. Fakat elimizde bunları destekleyecek somut veriler yoktur.

II.6.3. TÜRBELER

KATALOG NO: 35

II.6.3.1. ANTALYA ZİNCİRKIRAN MEHMET BEY TÜRBESİ

(Levha 337-351b)

1. YAPININ YERİ

Antalya İl merkezinde, Kale içinde, Mevlevihane'nin doğusunda yer almaktadır.

2. YAPININ DİĞER ADLARI

Bilinmemektedir.

3. YAPININ TARİHİ

Yapı, portalindeki iki satırlık inşa kitabesine göre 1377 yılında yaptırılmıştır (Aslanapa 1977:34).

4. YAPININ BANİSİ

Mübarüziddin Mehmet Bey'dir. Hamidoğullarından Mahmud Bey'in oğludur. Mübarizüddin Mehmed Bey, Dadı Bey'den sonra Anadolu'ya 1373 yılından önce emir olarak atanmıştır. Antalya'daki emirlik süresi belli olmayan Mehmed Bey, *Antalya Yivli Minare Camii*'ni ve oğlu Ali Bey için *Zincirkıran Türbesi*'ni yaptırmıştır. Vefatıyla yerine Osman Bey hükümdar olmuştur (Uzunçarşılı 1988:68).

5. TAŞ SÜSLEMEDE UYGULANAN TEKNİKLER

Yapıda süsleme malzemesi olarak kireç taşı, süsleme tekniği olarak ise kabartma ve eğri kesim kullanılmıştır.

Kabartma portalde ve cephelerdeki geometrik, bitkisel, karışık ve yazı süslemelerde; eğri kesim ise bitkisel süslemelerle, karışık süslemelerin bitkisel dolgulu yüzeylerinde uygulanmıştır (Levha 347a-349b).

6. TAŞ SÜSLEMELERİN BİÇİMSEL DÜZENLEMELERİ

Yapıda süslemeler güneybatı cephedeki portal ile diğer cephelerdeki madalyon, pano ve kartuşlarda yer almaktadır (Levha 347a-351b).

Güneybatı cephede eksende dışa hafif taşkın portal kavsarasızdır (Levha 346a-b). Dıştan ilki düz, ikincisi iç bükey, üçüncüsü de düz olan bezemesiz üç şeritle kuşatılmıştır (Levha 346b). İçte konsollara oturan giriş kapısının basık kemeri üzerinde ortadaki bezemesiz, batısındaki ve güneyindeki süslemeli üç madalyon vardır (Levha 346a). Bunların üzerindeki yatay dikdörtgen pano içinde iki satırlık kitabe bulunmaktadır (Levha 346b).

Yapıda süslemeler; madalyon, kartuş ve baklava biçimli panolarda karşımıza çıkmaktadır (Levha 349a-b, 351a-b). Süslemede yoğunluğu madalyonlar oluşturmaktadır.

7. TAŞ SÜSLEME TÜRLERİ VE KOMPOZİSYONLARI

7.1. SÜSLEME TÜRLERİ

Yapının cephelerinde ve portalinde geometrik, bitkisel, karışık ve yazı olmak üzere dört tür süslemeyle karşılaşılmaktadır.

Geometrik süsleme sadece kuzeydoğu cephedeki madalyonda (Levha 350a); bitkisel süsleme güneybatı cephedeki kare pano ile güney, güneydoğu ve batı cephelerdeki kartuşlarda (Levha 347a, 348b-349a, 351b); karışık süsleme portalde kabara altındaki iki madalyonda, doğu ve kuzeyde baklava biçimli panolarda, kuzeybatıda ise madalyon içinde karşımıza çıkmaktadır (Levha 347a, 348b, 349a, 351b).Yazı ise, portaldeki yatay dikdörtgen panonun ortasında görülmektedir (Levha 346b).

7.2. SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

Yapının cepheleri ile portalindeki geometrik kompozisyonları sekiz kollu yıldız; bitkisel kompozisyonları rumi-palmet-vazoda çiçek; karışık kompozisyonları, baklava (eşkenar dörtgen)-palmet ve sekiz kollu yıldızlar oluştirmaktadır. Yazı ise, iki satırlık sülüs kitabe olarak görülmektedir.

7.2.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Sekiz kollu yıldız; kuzeydoğu cephede yer alan madalyon içinde, daraltılmış altıgenlerin iç içe geçmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda dörtgen ve düzgün olmayan altıgenlerden oluşan düzenlemenin merkezinde yer alan sekiz kollu yıldız kompozisyona ismini vermektedir (Levha 343, 350a).

7.2.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Rumi-palmet; güneybatı cephede portalin üzerinde yer alan kare panoda, alttaki iki ruminin saplarının birleşerek palmetin yan yapraklarında rumi ile sonlandığı rumi-palmet kompozisyonu yer almaktadır (Levha 347a, 348b-349a, 351b).

Güney ve güneydoğu cephelerde, güneydeki cepheden hafif taşkın, diğeri içeride kalan kartuşların içinde; alttaki damla biçimli loptan çıkan iki dal üstte iki yana dönerek kırılmakta ve birer rumiyle sonlanmaktadır. *Rumi*lerin ucundan çıkan kıvrık dallar ise içte ortadaki *palmet*e sap oluşturmaktadır. Palmete çerçeve yapan iki yandaki rumilerden çıkan kıvrık dallar aşağıda birleşerek birer küçük rumiyle bitmektedir. Birleşen rumiler damla biçimli loplar oluşturmaktadır. Üstte palmetin sapını oluşturan ters yerleştirilmiş rumilerin saplarından çıkan dallar da içte kıvrılarak birleşmekte ve yanlarda birer rumiyle tamamlanmaktadır. Rumilerin üzerine yerleştirilen bir taç yaprak da palmet meydana getirmektedir.

Palmet-rumi-vazoda çiçek; batı cephede, üstteki ters palmetin ucundan çıkarak aşağı doğru inen dalın ucundaki rumilerin uçlarından çıkan iki küçük rumi birleşerek küçük bir palmet meydana getirmektedir. Yanlardaki rumilerden çıkan iki dalın ortadaki palmetin sapını oluşturduğu üçgen kaideli, oval gövdeli, ince boyunlu, üçgen ağız vazo düzenlemesinde; üstteki ters palmetin yan yapraklarından çıkan ve aşağıda diğer rumiyle birleşen rumiler vazonun kulplarını meydana getirirler. Rumi-palmet kompozisyonu ile oluşturulan vazodan çıkan ve iki yana sarkan ikişer ince uzun yaprağın üzerinde S kıvrımlı iki ruminin birleşerek oluşturduğu vazonun oval gövdesinde bir palmet yer almaktadır. Bunun üzerinde yapraklar ile dışta alt ve üst ucu sivri oval bir çerçeve bulunmaktadır. Çerçeve üstte, iç içe iki damla biçiminin üstünde yer alan bir çiçekle bitmektedir. Çerçeve dıştan çapraz yerleştirilen yapraklarla kuşatılmıştır. Burada palmet-rumi ve vazoda çicek kompozisyonu oluşturulmuştur.

7.2.3. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Baklava-palmet; kuzey cephedeki baklava biçimli pano içinde, ortadaki dairenin yatay ve dikey eksenindeki (yatay eksendekiler yedi dilimli, dikey eksendekiler üç dilimli) palmetlerin saplarının birbirine kıvrık dallarla bağlanmasıyla merkezde biçimlenen baklavadan oluşan baklava-palmet kompozisyonlu karışık süsleme görülmektedir (Levha 337-338, 341, 343, 345, 347b-348a, 349b, 350b-351a).

Sekiz kollu yıldız-palmet; portalde, batıdaki iki kademeli madalyon içinde, dışta birbirine kıvrık dallarla bağlanan ters palmetlerin uçlarından çıkan dalların kırılarak birleşmesiyle merkezde yaratılan sekiz kollu yıldız-palmet kompozisyonu vardır (Levha 347b). Doğu cephedeki baklava biçimli pano içinde; iki dört kollu yıldızın çapraz yerleştirilmesiyle oluşan sekiz kollu yıldızın kollarından çıkan yatay-dikey eksenlerdeki dört palmetin yan yapraklarının da yıldız kollarıyla birleştiği *sekiz kollu yıldız-palmet* kompozisyonu yer almaktadır (Levha 337, 341, 343, 347b, 439b, 351a).

Altı kollu yıldız-rumi-palmet-lotus; portalde doğudaki iki kademeli madalyon içinde, merkezdeki altı kollu yıldızın çapraz eksenlerinden çıkan üç lotusun çerçeve oluşturduğu, aralardaki kollardan çıkan dalların iki yanda birer rumiyle bittiği, dallarla lotusların birleştiği yerin üzerine yerleştirilen taç yapraklarda palmet oluşturulduğu altı kollu yıldız-rumi-palmet-lotus kompozisyonlu karışık süsleme bulunmaktadır (Levha 348a).

Sekiz kollu yıldız-rumi-palmet-lotus; kuzeydoğu cephedeki madalyon içinde, iki dört kollu yıldızın birbirine geçmesiyle meydana gelen sekiz kollu yıldızın çapraz kollarından çıkan lotusların loplarının ucundan çıkan dalların iki yanda birer rumi ve palmetle sonlandığı sekiz kollu yıldız-rumi-palmet-lotus kompozisyonu görülmektedir (Levha 351a).

7.2.4. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Portaldeki yatay dikdörtgen panonun ortasındaki ince şeride ayrılan iki satırdan oluşan sülüs hatlı kitabe, istifli ve girift yazılardan oluşmaktadır (Levha 346b).

8. TAŞ SÜSLEME PROGRAMI

Yapıda tüm cephelerde ve portalde üç farklı süsleme türü uygulanmasına rağmen sadelik hakimdir. Portal silmelerle hareketlendirilmeye çalışılmıştır. Süsleme ise sadece kitabenin altındaki madalyonlarda yer almakta, bir de üstteki panoda görülmektedir (Levha 346a-b). Cephelerde de durum hemen hemen aynıdır. Üst kısımlarda eksene yerleştirilen madalyon, pano ve kartuşlardaki süslemeler cepheyle kıyaslanınca oldukça küçük kalmaktadır.

Yapıda süslemelerin yer aldığı biçimsel düzenlemelerin başında madalyonlar, kare ve baklava biçimli panolar ile kartuşlar gelmektedir.

Süsleme olarak ise, ilk sırada karışık süsleme gelmekte (Levha 347b-348a, 349b, 350b-351a), bunu bitkisel (Levha 347a, 348b-349a, 351b) ve geometrik (Levha 350a) süslemeler ile yazı (Levha 346b) izlemektedir. Karışık süsleme madalyonlarda ve baklava biçimli panolarda, bitkisel süsleme pano ve kartuşlarda, geometrik süsleme madalyonda; yazı ise dikdörtgen panoda yer almaktadır.

Yapıda süsleme programından bahsetmek portal dışında güçtür. Portalde de silmeler, kitabe ve panolardan oluşan simetrik ve sade bir düzenleme hakimdir. Cephelerde bunu söylemek güçtür. Çünkü iki örnek dışında (Levha 348b-349a), birbirine benzeyen başka bir kompozisyon yoktur. Bu parçalar sanki yapı için yapılmamış da, başka bir yerden getirilerek duvarlara yerleştirilmiş gibi durmaktadır. Bu da süslemelerin hem kompozisyon, hem de işçilik olarak birbirine benzememelerini desteklemektedir.

III. DEĞERLENDİRME

III.1. BEYLİKLER DÖNEMİ YAPILARINDA GÖRÜLEN TAŞ SÜSLEME KOMPOZİSYONLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Beylikler dönemine ait 1300-1435 yıllarına tarihlenen otuzbeş yapıda geometrik, bitkisel, figürlü, karışık, diğer ve yazı olmak üzere altı farklı süsleme türü ve bunlardan oluşan çeşitli kompozisyonlar görülmektedir. Süsleme türlerine göre kompozisyonlar tek tek ele alındıktan sonra, Beylikler içindeki yeri genel özellikleriyle değerlendirilecektir.

III.1.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

Bu yapılardan otuzdördünde, cephe (genellikle ön cephe olmakla birlikte, bazı yapılarda yan cepheler, bazılarında ise tüm cepheler), portal, kapı (giriş kapısı dışındaki diğer kapılar), pencere (şebeke-korkuluk), saçak, minare, eyvan, tavan ve mihrap gibi mimari ögeler üzerinde yer alan şeritlerde, panolarda, madalyonlarda, kartuşlarda, kabaralarda, sütunce kaide, gövde ve başlıklarında, kavsara ve kemer köşeliklerinde görülen geometrik kompozisyonlar; çizgilerin kesişmesiyle oluşan düzenlemeler, geçmeler, çokgenler ve yıldız kompozisyonları olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır.

Bunlardan çizgilerin kesişmesiyle oluşan düzenlemeler kendi içinde; a- Düz çizgilerin kesişmesiyle oluşan kompozisyonlar, b- Kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşan kompozisyonlar, c- Spiral oluşturan eğrilerden meydana gelen kompozisyonlar olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

A- Düz çizgilerin kesişmesiyle meydana gelen kompozisyonları; baklava; B- Kırık çizgilerin kesişmesiyle meydana gelen kompozisyonları; beşgen, altıgen, daraltılmış altıgen, genişletilmiş altıgen, sekizgen, yarım altı kollu yıldız, altı kollu yıldız, yarım sekiz kollu yıldız, sekiz kollu yıldız, yarım on kollu yıldız, on kollu yıldız, yarım oniki kollu

yıldız, oniki kollu yıldız, yarım onaltı kollu yıldız, onaltı kollu yıldız, çark-ı felek, zigzag, balık sırtı, meander, gamalı haç, zencerek ve okucu; C- Spiral oluşturan eğrilerden meydana gelen kompozisyonları ise; altıgen, beş kollu yıldız, sekiz kollu yıldız, çark-ı felek, zencerek, halat örgü ve yürek kompozisyonları oluşturmaktadır.

Geçme kompozisyonları da kendi içinde, 1- Kırık çizgilerle çokgenlerin geçmesiyle oluşan düzenlemeler (baklava, beşgen, gamalı haç ve zencerek), 2- Yarım daire, daire ve ovallerin geçmesiyle oluşan düzenlemeler (yarım daire, daire, zencerek, sekiz kollu yıldız), 3- Çokgenlerin geçmesiyle oluşan düzenlemeler (altıgen, sekizgen ve onikigen, altı kollu, sekiz kollu, on kollu ve oniki kollu yıldız; Türk düğümü, 4- Yıldızların geçmesiyle oluşan düzenlemeler (sekiz kollu ve oniki kollu yıldız) olmak üzere dörde ayrılmaktadır.

Çokgen kompozisyonları sekizgen; yıldız kompozisyonları ise sekiz kollu yıldızlardan meydana gelen düzenlemeler oluşturmaktadır.

III.1.1.1. ÇİZGİLERİN KESİŞMESİYLE OLUŞAN DÜZENLEMELER

III.1.1.1.1. DÜZ ÇİZGİLERDEN MEYDANA GELEN DÜZENLEMELER

Baklava; yatay, dikey ve çapraz çizgilerin kesişerek kare içinde baklavalar biçimlendiği kompozisyon, Korkuteli Alâeddin Camii (15. yüzyıl) portali kuşatma kemeri köşeliklerinde (Levha 322a-323a); üçgen panolar içinde düz çizgilerin çapraz kesişerek meydana getirdiği baklavalardan oluşan kompozisyon, Korkuteli Alâeddin Camii portalinde, kavsaranın altındaki üçgen kaval silmeler arasında (Levha 327a) karşımıza çıkar.

Örneklerimiz Hamitoğlu Beyliği'ne aittir. Diğer beş beylikte bu düzenleme görülmez.

III.1.1.1.2. KIRIK ÇİZGİLERDEN MEYDANA GELEN DÜZENLEMELER

Baklava; iki kırık çizginin birbirini çapraz olarak kesmesiyle biçimlenen baklava dilimi biçimindeki düzenlemelerin tekrarından oluşan kompozisyon, farklı beyliklere ait on yapının, başta portal olmak üzere çeşitli mimari ögelerinde karşımıza çıkar. Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii (1335) cepheleri, kuzey portal (Levha 200a-b), türbe kapısı (Levha 208b) pencere kemerleri (Levha 208a), kuzey duvar (Levha 209-210a) ve mihrabında (Levha 211b-212b); Menteşeoğlu eseri Peçin Ahmet Gazi Medresesi (1375-76) ana eyvan ve köşe odalarının kapılarındaki şeritlerde (Levha 319b); Karamanoğlu yapılarından Karaman Hatuniye Medresesi (Levha 80b) güneydoğu köşe odasının kapısında; Karaman Arapzade Camii (1394-1420) portalinde (Levha 15a,17a); Niğde Ak Medrese (1409) portalinde (Levha 111a-b); Karaman İbrahim Bey İmareti (1433) ana eyvan (Levha 132a) ve giriş eyvanı (Levha 133a) kemerlerinde; Karaman İbrahim Bey Türbesi (1433) portalinde (Levha 159a- 160a); Karaman İbrahim Bey Çeşmesi (1433) güney cephesinde dıştan birinci şeritte (Levha 167a-b) görülür. Aksaray Zinciriye Medresesi (1337-38) kuzeybatı revaklarında (Levha 41 a-b) ve Aksaray Ulu Camii (1408-09) güney duvarı üst pencere sövelerinde (Levha 24b) ise, bu örneklerden farklı olarak şeritler geniş tutulmuş, bu nedenle de baklavalar daha büyük boyutlu yapılmıştır.

Beşgen; iki kırık çizginin çapraz olarak kesişmesiyle oluşan çapraz baklavaları bir zigzagın kesmesiyle oluşan beşgenlerden meydana gelen düzenleme; Eretnaoğlu eserlerinden Niğde Sungur Bey Camii doğu portalinin yedinci şeridinde (Levha 186a-b), kuzey portalin altıncı ve onikinci şeritlerinde (Levha 201b, 203a-b), mihrabın beşinci şeridi (Levha 214b-215a) ile içindeki dikey dikdörtgen panolardan ikinci ve dördüncüsünü kuşatan şeritlerde (Levha 216b-217a); Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii (1342) portalinin dıştan dördüncü şeridinde (Levha 222b) ve Taşkın Paşa Köyü Taşkın Paşa Medresesi (14. yüzyıl) portalinde, üst pencerenin altındaki yatay şeritte (Levha 231b) yer alır.

İki zigzagın çapraz olarak kesişmesiyle oluşan beşgenlerden meydana gelen düzenleme; Niğde Gündoğdu Türbesi (1344) portali kuşatma kemerinin iç yüzündeki şeritte (Levha 147) karşımıza çıkar. Kırık çizgilerin kesişmesiyle beşgen ve aralarda yarım beş kollu yıldızlarla biçimlenen kompozisyon, Niğde Sungur Bey Camii doğu eyvanının kuzey duvarındaki nişin kavsarasını çeviren şeritte (Levha 196b) görülür. Kırık çizgilerin birbirini kesmesiyle beşgen ve aralarda baklavalardan oluşan kompozisyon ise, Aksaray Zinciriye Medresesi (1337-38) ana eyvanında dördüncü şeritte (Levha 35b) yer alır.

Örneklerimiz üç çeşitlemesiyle yalnız Karamanoğlu ve Eretnaoğlu yapılarında görülür.

Altıgen; kendi içinde düzgün, daraltılmış ve genişletilmiş olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

Düzgün altıgen; çapraz kesişen kırık çizgilerin oluşturduğu altıgenlerin tekrarından meydana gelen kompozisyon yalnızca Menteşeoğlu eseri olan Balat İlyas Bey Camii (1404) batı cephesinde güney üst pencere alınlığında (Levha 310b) dikkati çeker. Yatay, dikey ve çapraz kırık çizgilerin birbirlerini kesmesiyle altıgen, düzgün olmayan altıgen ve dört kollu yıldızdan oluşan düzenleme ise Eretnaoğlu yapısı olan Taşkın Paşa Köyü Taşkın Paşa Türbesi (1342) portalinde dıştan ikinci şeritte (Levha 244b) yer alır.

Daraltılmış altıgen; farklı açılardan gelen (yatay, dikey ve çapraz) kırık çizgilerin kesişmesiyle, üçgen kesitleriyle daraltılmış altıgenler ile aralarda beşgenlerden oluşan kompozisyon, Taşkın Paşa Medresesi portalinde içteki sütuncelerden ilkinin üst kısmında (Levha 230b) görülür. Yatay ve dikey zigzagların kesişmesiyle biçimlenmesiyle yatay-dikey daraltılmış altıgenlerin dönüşümlü düzenlemesi, Niğde Ak Medrese portalinin batısındaki nişin üzerindeki panoda görülür (Levha 101, 115a). İki örneğimizden birincisi Eretnaoğlu, ikincisi Karamanoğlu eseridir.

Genişletilmiş altıgen; iki kırık çizginin çapraz olarak kesişmesiyle, uzun kenarları üçgen kesitleriyle genişletilmiş altıgen kompozisyonu, Balat İlyas Bey Camii kuzey cephesindeki kademeli süslemelerin içinde kalan aynalı kemerlerden doğudakinin aynasının ön yüzünde (Levha 190, 300a) dikkati çeker. Kırık çizgilerin kesişmesiyle uzun kenarları üçgenlerle genişletilmiş altıgenlerin ortada, yarım genişletilmiş altıgenlerin yanlarda olduğu düzenleme; Aksaray Zinciriye Medresesi ana eyvan kemerinin iç yüzündeki yan şeritlerin üzerinde (Levha 36b), Niğde Sungur Bey Camii doğu cephe portalinde dıştan ikinci şeritte (Levha 186a-b) bulunur. Ermenek Sipas Camii (1309-49) mihrabında dıştaki sütunce gövdelerinde (Levha 12a), Ermenek Tol Medrese (1319) portali içteki nişin sütunce gövdelerinde (Levha 49b, 50a) ve Balat İlyas Bey Camii doğu cephe güney üst pencere lentosundaki, diğerlerinden farklı olarak dikey biçimde düzenlenmiştir (Levha 305b).

Yine Balat İlyas Bey Camii doğu cephe kuzey üst pencere lentosundaki panoda (Levha 191,305b) ve batı cephe kuzey alt pencere lentosunun üzerindeki yatay dikdörtgen panoda (Levha 193, 311b); kırık çizgilerle oluşturulan genişletilmiş altıgenlerin dikey ve yatay olarak belli açılarla kesişmesinden meydana gelen düzenleme vardır.

Ayrıca, Aksaray Zinciriye Medresesi portalinde dıştan birinci şerit ile bunun oturduğu sütunce gövdelerinde (Levha 29a-b), dikey üç kırık çizginin yatay ve çapraz kırık çizgilerle kesişmesiyle, dikey olarak daraltılmış, yatay olarak ise genişletilmiş altıgenlerden oluşan kompozisyon görülür

Örneklerimiz dört çeşitlemesi ile üç farklı beylik çevresine (Karamanoğlu, Eretnaoğlu ve Menteşeoğlu) aittir..

Sekizgen; kırık çizgilerin kesişmesiyle sekizgen, aralarda beşgen ve düzgün olmayan altıgenlerden oluşan düzenleme, Aksaray Ulu Camii portal kapısının dışındaki

şeritlerde (Levha 18, 22b) dikkati çeker. Kırık çizgilerin çapraz kesişmesiyle sekizgenler ile aralarda dört kollu yıldızlardan meydana gelen kompozisyon, Taşkın Paşa Camii portalinin doğu ve batı duvarındaki panolarda (Levha 226a) bulunur. Kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekizgen, aralarda üçgen, dörtgen ve altıgenlerden oluşan düzenleme, Taşkın Paşa Türbesi portalinde, doğu köşedeki kabarada (Levha 235b); kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekizgen, aralarda düzgün olmayan altıgen ve beş kollu yıldızlardan meydana gelen kompozisyon, Milas Firuz Bey Camii (1394) son cemaat yeri girişi batısındaki payenin doğusundaki mukarnasların üzerindeki kare panolarda (Levha 272a) yer alır. Karşılıklı iki zigzagın yatay-dikey kesişmesiyle sekizgenler, aralarda dört kollu yıldızlar ile yatay-dikey-çapraz düz çizgilerin kesişmesiyle oluşan baklavaların aralardaki dört kollu yıldızlara çerçeve yaptığı kompozisyon, Balat İlyas Bey Camii girişinin iki yanındaki şebekelerden doğudakinde (Levha 301b) görülür. Kırık çizgilerin yatay-dikey ve çapraz kesişmesiyle sekizgenler, aralarda düzgün olmayan altı kollu yıldızlardan oluşan kompozisyon, Taşkın Paşa Camii'nin kuzeybatısındaki galerinin mihrap nişinin yan cepheleri ile ortadaki cephenin üst kısmındaki panolarda (Levha 227b) ve Taşkın Paşa Türbesi giriş kapısının üzerinde (Levha 242, 246b) karşımıza çıkar.

Örneklerimiz tüm çeşitlemeleriyle yalnızca Karamanoğlu, Eretnaoğlu ve Menteşeoğlu eserlerinde uygulanmıştır..

Yarım altı kollu yıldız; tek kırık çizgiyle oluşturulan yan kolları yuvarlatılmış yarım altı kollu yıldız, Taşkın Paşa Medresesi kuşatma kemerinin ikinci kademesinde (Levha 229, 231a); tek kırık çizginin kırılmasıyla meydana gelen yarım altı kollu yıldız, Ermenek Tol (Levha 53b) ve Alanya Obaköy Medreseleri'nin (Levha 59a-b) köşe odalarının kapılarında, Meram Hasbey Darülhüffazı (1424) portalinde (Levha 141b) görülür. Diğerlerinden farklı olarak yıldız aralarının düz değil de köşeli olduğu düzenleme, Aksaray Zinciriye Medresesi'nde ana eyvan dışındaki eyvanların dıştan birinci şeridinde (Levha 38a-38b, 39b, 41a-b) yer alır.

Aksaray Zinciriye Medresesi portalinde üçüncü şeritte (Levha 30a), ana eyvanın ikinci şeridi (Levha 34b) ile köşe odalarını (Levha 42a-b) dıştan kuşatan şeritlerde, Taşkın Paşa Medresesi portalinde dıştan ikinci şeritte (Levha 230a), Ermenek Sipas Camii mihrabında dıştan ikinci şeritte (Levha 8, 11b); üç kırık çizginin belli aralıklarla kırılarak "M" ler oluşturduktan sonra, kaydırılarak kesişmesiyle meydana gelen düzenleme bulunur. Bunlardan farklı olarak, yıldızların aralarında oluşturulan üçgenin sivri ucunun üstteki çizgiyle birleşmesiyle aralarda uzatılmış altıgen ve üçgenlerden meydana gelen kompozisyon, Taşkın Paşa Camii portali dıştan ikinci (Levha 241, 222b) ve Taşkın Paşa Türbesi dıştan birinci (Levha 219, 244b) şeritlerinde görülür

Bu kompozisyon çeşitlemeleriyle yalnızca Karamanoğlu ve Eretnaoğlu yapılarında karşımıza çıkar..

Altı kollu yıldız; kırık çizgilerin kesişmesiyle altı kollu yıldız ve aralarda düzgün olmayan altıgenlerin tekrarından oluşan düzenleme, Karaman Yunus Emre Camii (14. yüzyıl) mihrabı kavsara köşeliklerindeki şeritlerde (Levha 3a-b), Niğde Ak Medrese kitabe panosunun doğu üst köşesindeki kabarada (Levha 117a) dikkati çeker. Kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda altıgenlerden oluşan düzenleme, Aksaray Ulu Camii güney duvarında doğudaki üst pencere sövesinde (Levha 25a) yer alır. Ayrıca Aksaray Zinciriye Medresesi ana eyvan kuşatma kemeri köşeliğinde alttaki küçük dairenin içinde (Levha 33a-b); Ermenek Tol Medrese portalin yan nişlerinin üzerindeki kabaralarda (Levha 49b) karşımıza çıkmaktadır.

Taşkın Paşa Medresesi portalinde dıştaki sütunce gövdelerinde (Levha 230a), kırık çizgilerin yatay, dikey ve çapraz eksenlerde kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda beşgen, altıgen ve daraltılmış altıgenlerden meydana gelen düzenleme yer alır. Milas Firuz Bey Camii son cemaat yeri doğu cephesi üst pencere alınlığındaki panoda (Levha 274b), kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda altıgenler ile yarım altı kollu yıldızlardan oluşan kompozisyon görülür. Buna karşılık, aynı yapının

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

son cemaat yerinde batıdan birinci korkuluk üzerinde (Levha 286a), kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda beşgen ve altıgenlerden meydana gelen kompozisyon vardır.

Örneklerden biri Menteşeoğlu, biri Eretnaoğlu diğerleri ise Karamanoğlu yapılarına aittir.

Yarım sekiz kollu yıldız; kırık çizgilerin kesişmesiyle yarım sekiz kollu yıldız, aralarda beşgen ve uzatılmış altıgenlerden oluşan düzenleme yalnızca Menteşeoğlu yapısı olan Balat İlyas Bey Camii doğu cephesi kuzey alt pencere alınlığındaki yatay şeritte (Levha 291, 304a) dikkati çeker.

Sekiz kollu yıldız; kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda beşgenler ve bunları çeviren sekizgenlerden meydana gelen düzenleme, Aksaray Zinciriye Medresesi ana eyvan kemeri köşeliğindeki damlalar ile kilit taşındaki daire içinde (Levha 32b, 33a) yer alır. Kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşan üç sekiz kollu yıldızdan oluşan kompozisyon, Selçuk İsa Bey Camii (1375) batı cephe kuzey bölüm alt pencere alınlıklarında (Levha 259a, 261b) görülür. Yatay, dikey ve çapraz eksenlerden gelen kırık çizgilerin kesişerek merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda dörtgen, düzgün olmayan altıgen ve yarım beş kollu yıldızlar meydana getirdiği kompozisyon; Akşehir-Maruf (Alanyurt) Köyü Şeyh Hasan Türbesi (1370) portal nişinin kuzeyindeki panoda (Levha 149, 154b), Karaman Hatuniye Medresesi (1382) portali içindeki nişlerin kavsara köşeliklerindeki kabaralarda (Levha 76b), Milas Firuz Bey Camii son cemaat yeri doğudan birinci korkuluk üzerinde (Levha 284b), Ermenek Sipas Camii mihrabı kuşatma kemeri köşeliklerindeki kabaralarda (Levha 11a), Niğde Sungur Bey Camii mihrap nişinin birinci, üçüncü ve beşinci cephelerindeki panolarda (Levha 16b-17a), Taşkın Paşa Camii portalini dıştan kuşatan üçüncü şeritte (Levha 219, 222b), Taşkın Paşa Türbesi portali kapısının üzerinde (Levha 242, 246b), Selçuk İsa Bey Camii (1375) doğu giriş tavanında (Levha 269a-b) dikkati çeker.

Kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız ve aralarda düzgün olmayan altıgenlerden meydana gelen kompozisyon, Niğde Sungur Bey Camii portali iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde (Levha 186a-b) ve giriş eyvanının güneyindeki nişin orta cephesinde alt kısımdaki dikey dikdörtgen panoda (Levha 191a), Ermenek Sipas Camii (1371) mihrabı kuşatma kemeri köşeliklerinde (Levha 8, 10b-11a), Aksaray Ulu Cami güney duvarında eksende üst seviyedeki kabaralar üzerinde (Levha 23b), Meram Hasbey Darülhüffazı portali dıştan ikinci şeritte (Levha 141b), Karaman İbrahim Bey Türbesi (1433) kavsarasının batı köşeliğindeki kabarada (Levha 160a) yer alır.

Kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan altıgenler ve beş kollu yıldızlardan oluşan düzenleme, Niğde Sungur Bey Camii mihrabında altıncı şeridinin üst kısmındaki kabaralarda (Levha 215a) ve Niğde Ak Medrese mihrabında dıştaki sütunce gövdesinde (Levha 108, 121) görülür.

Niğde Ak Medrese portali kuşatma kemerinin doğu köşeliğindeki kabarada (Levha 112a) ve Balat İlyas Bey Camii kuzey cephesindeki aynalı kemerlerden batıdakinin aynasının altında; merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda altıgenlerden meydana gelen kompozisyon vardır (Levha 290, 301a).

Balat İlyas Bey Camii kuzey cephesindeki aynalı kemerlerin aynalarının altında (Levha 290, 299b); kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda uzatılmış altıgenlerden oluşan düzenleme; ortadaki kemerin aynasının altında ise (Levha 290, 300b), kırık çizgilerle oluşturulan sekiz kollu yıldız görülür.

En yaygın kullanım alanı bulmuş olan sekiz kollu yıldız kompozisyonu, yalnızca Saruhanoğlu ve Hamitoğlu yapılarında uygulanmamıştır.

Yarım On Kollu Yıldız; kırık çizgilerin kesişmesiyle yanlarda on kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan altıgen ve beşgenlerden meydana gelen düzenleme, yalnızca Hamitoğlu yapısı olan Korkuteli Alâeddin Camii portalinin alt kısmındaki dıştan dördüncü şeritte (Levha 324a) bulunur.

On Kollu Yıldız; kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde on kollu yıldız, aralarda altıgenlerden oluşan kompozisyon, Niğde Sungur Bey Camii mihrabı kavsara köşeliklerindeki kabaralarda (Levha 213a) yer alır.

Farklı açılardan gelen kırık çizgilerin kesişerek merkezde on kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan altıgen ve beş kollu yıldızlar oluşturduğu düzenleme; Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi (1319) portali dıştan birinci şeritte (Levha 33b), Niğde Sungur Bey Camii hünkâr mahfili korkuluklarında (Levha 209b-210a) ve mihrabı dıştan kuşatan dördüncü şeritte (Levha 214b), Milas Firuz Bey Camii son cemaat yeri saçağının tavanındaki panolarda (Levha 287a-b), Balat İlyas Bey Camii mihrabındaki dikey dikdörtgen panolarda (Levha 315b-316a), Aksaray Ulu Camii kuzey cephesinin doğusundaki taş üzerinde (Levha 25b) karşımıza çıkar. Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi ile Balat İlyas Bey Camii'ndeki düzenleme, yıldızların kesişme noktalarından çıkan düz çizgilerin çapraz kesişmesiyle meydana gelen baklavaların bulunmasıyla diğerlerinden ayrılır.

Ongenlerin çerçevelediği, kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde on kollu yıldız aralarda dörtgen ve beşgenlerden meydana gelen kompozisyon; Aksaray Zinciriye Medresesi ana (Levha 33b) ve giriş eyvanının (Levha 38a-b) kemer köşeliklerindeki madalyonlar içinde, Milas Firuz Bey Camii son cemaat yeri korkuluklarından doğudan ikincisi (Levha 285a) üzerinde bulunmaktadır.

Sekiz kollu yıldız kompozisyonundan farklı olarak Aydınoğlu ve Hamitoğlu Beyliği'nden birer örnekte bu düzenleme karşımıza çıkar. Diğer örnekler, sekiz kollu

yıldız kompozisyonunda olduğu gibi Karamanoğlu, Eretnaoğlu ve Menteşeoğlu yapılarında uygulanmıştır.

Yarım oniki kollu yıldız; kırık çizgilerin kesişmesiyle yanlarda yarım oniki kollu yıldız, aralarda dörtgen ve düzgün olmayan altıgenlerden oluşan kompozisyon, Aksaray Zinciriye Medresesi güneybatı öğrenci odasının kapısını dıştan kuşatan birinci şeritte (Levha 43a) yer alır.

Maruf (Alanyurt) Köyü Şeyh Hasan Türbesi portalini dıştan kuşatan birinci şeritte (Levha 148, 154a); kırık çizgilerin belli açılarla kesişmesiyle yanda yarım oniki kollu yıldız, aralarda dörtgen ve düzgün olmayan altıgenlerden oluşan kompozisyon bulunur.

Karaman Hatuniye Medresesi ana eyvanının güney duvarındaki üst pencerenin ortasındaki yatay panoda (Levha 89a); kırık çizgilerin kesişmesiyle alt ve üstte yarım oniki kollu yıldız, aralarda yarım dokuz kollu yıldız, düzgün olmayan dörtgen ve beşgenleri çeviren yarım onikigenlerden oluşan düzenleme görülür.

Bu kompozisyonun tüm örnekleri Karamanoğlu Beyliği'ne aittir.

Oniki Kollu Yıldız; kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde oniki kollu yıldız, yanlarda yarım oniki kollu yıldız, çapraz köşelerde sekiz kollu yıldız, aralarda altıgen, düzgün olmayan altıgen ve beş kollu yıldızdan meydana gelen kompozisyon, Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanının kuzey (Levha 193a) ve güney (Levha 187a) duvarlarının doğusundaki dikey dikdörtgen panolarda yer alır. Doğu portalin dördüncü şeridinde (Levha 186a-b) ise, farklı açılardan gelen kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde oniki kollu yıldız, yanlarda yarım oniki kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan altıgen ve beş kollu yıldızlardan oluşan kompozisyon görülür. Milas Firuz Bey Camii'nde, kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde oniki kollu yıldız, yanlarda yarım oniki kollu yıldız, aralarda ise beşgenlerden oluşan düzenleme vardır. Son cemaat yeri korkuluklarından

batıdakinde (Levha 286a); yatay, dikey ve çapraz eksenlerden gelen düz çizgilerin kesişme noktasını merkez alan bir sıra zigzagın düz çizgileri birleştirmesiyle meydana gelen oniki kollu yıldız, onu dıştan kuşatan onikigen ile köşelerde yarım onikigenlerden oluşan kompozisyon dikkati çeker.

Balat İlyas Bey Camii batı duvarındaki güney alt pencerenin tavanında; merkezde oniki kollu yıldız, köşelerde yarım oniki kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan altıgen ve beş kollu yıldızlardan oluşan düzenleme görülür (Levha 293, 313a).

Bu kompozisyonun örnekleri yalnızca Eretnaoğlu ve Menteşeoğlu yapılarında karşımıza çıkar.

Yarım Onaltı Kollu Yıldız; kırık çizgilerin kesişmesiyle yanda yarım onaltı kollu yıldız, ortada on kollu yıldız, aralarda ise düzgün olmayan altıgenlerden meydana gelen kompozisyon, Aksaray Zinciriye Medresesi ana eyvanını dıştan kuşatan üçüncü şeritte (Levha 35a) karşımıza çıkar. Kırık çizgilerin kesişmesiyle alt ve üstte yarım onaltı kollu yıldız, alt köşelerde çeyrek onaltı kollu yıldız ve yatay eksende iki sekiz kollu yıldızdan oluşan düzenleme, Balat İlyas Bey Camii kuzey cephesinin doğusundaki aynalı kemerin içinde (Levha 300a) yer alır.

Onaltı Kollu Yıldız; kırık spirallerin kesişmesiyle merkezde onaltı kollu yıldız, aralarda dörtgen, altıgen, düzgün olmayan altıgen ve beş kollu yıldızlardan meydana gelen kompozisyon, Menteşeoğlu yapılarından Balat İlyas Bey Camii kuzey cephesinde batıdaki aynalı kemerin içinde (Levha 301a); kırık çizgilerin kesişmesiyle iki onaltı kollu yıldız, aralarda dörtgen, düzgün olmayan altıgen ve beş kollu yıldızlardan oluşan düzenleme ise, güney duvar batı alt pencere tavanında (Levha 292, 313b) karşımıza çıkar.

Çark-ı felek; bir merkezden çıkan ve kırılarak merkez etrafında dönen üç kırık çizginin üstte, altta ve yanlarda da tekrar ederek devam etmesiyle aralarda uçları birleşik

dört okucunun görüldüğü kompozisyon; Taşkın Paşa Camii portali iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde (Levha 224b) ve kuzeybatı galeri mihrabının köşeliklerinde (Levha 227a) yarım olarak uygulanmıştır.

Merkezdeki altıgenin köşelerinden çıkan kırık çizgilerin altıgenin etrafında dönerek diğerleriyle bağlanıp tekrar etmesinden meydana gelen düzenleme, Ermenek Tol Medrese portali yan nişlerinin kavsara köşeliklerinde (Levha 44, 48b, 50b) ve Aksaray Ulu Camii kuzey cephesindeki taşların üstte olanı üzerinde (Levha 26b) görülür.

Selçuk İsa Bey Camii batı cephesinin kuzeyindeki alt pencere alınlığında yer alan küçük altıgen panoda (Levha 259a) ise; bir merkezden çıkan üç kırık çizginin merkez etrafında kırılarak kademeli tekrarından meydana gelen kompozisyon yer alır.

Bu kompozisyonun örnekleri yalnızca Aydınoğlu, Eretnaoğlu ve Karamanoğlu yapılarında uygulanmaz.

Zigzag; tek çizginin çapraz kırılarak devam etmesinden oluşan kompozisyon, Ermenek Tol Medrese giriş kapısı kemerinde (Levha 46b) ve Korkuteli Alâeddin Camii portali kuşatma kemeri üzerinde (Levha 324b, 325b) ikili uygulanmıştır. Karaman İbrahim Bey İmareti (1433) minaresinde şerefe altında, kaval silmeyle yapılan zigzag görülür (Levha 135a).

Peçin Ahmet Gazi Medresesi ana eyvan kemeri köşeliklerindeki panolarda, arslanların tuttuğu sancaklar üzerinde iki-üç kırık çizginin dikey olarak dizilmesinden meydana gelen kompozisyon bulunur (Levha 320a-b).

Milas Firuz Bey Camii son cemaat yeri kemerlerinde (Levha 271a) ve Aksaray Ulu Camii güney duvarında eksenin batısındaki kemerlerin yüzeyinde (Levha 24a-b) ikiden çok zigzagdan oluşan düzenleme görülür.

Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi portali yan nişlerinin iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde (Levha 334a, 336a), Niğde Gündoğdu Türbesinin dıştaki ikinci kaval silmesi üzerinde (Levha 145, 146b-147), Alanya Obaköy Medresesi köşe odası kapısındaki beşinci şeritte (Levha 55, 59a-b), Karaman İbrahim Bey Türbesi'nde portaldeki sütunce gövdelerinin üst kısmında (Levha 159a), üçlü kırık çizgiyle biçimlenmiş zigzag kompozisyonu bulunur. Buna karşılık, Aksaray Zinciriye Medresesi portalinde (Levha 27b, 28a-b) ve ana eyvanındaki (Levha 32b, 33a) kabara çerçevelerinde, Akşehir-Maruf (Alanyurt) Köyü Şeyh Hasan Türbesi portali iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde (Levha 154a-b), Ermenek Sipas Camii mihrabı iç köşeliklerindeki sütunce gövdelerinde (Levha 8, 11b), Karaman Çelebi Camii mihrabındaki sütunce gövdelerinde (Levha 5, 6b) ve Niğde Ak Medrese mihrabı iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde (Levha 108, 121) beşli kırık çizgiyle oluşturulan yatay zigzag kompozisyonu yer alır.

Balat İlyas Bey Camii güney cephe doğu üst pencereyi dıştan kuşatan ilk şeritte (Levha 292, 307a) ise kırık çizgilerden oluşan dikey zigzag kompozisyonu vardır.

Meram Hasbey Darülhüffazı portali iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde (Levha 142b); kırık çizgilerin birbirine paralel olarak dönerek ilerlemesinden meydana gelen kompozisyon dikkati çeker.

Bu kompozisyonun çeşitlemeleri yaygın olarak Karamanoğlu, sınırlı olarak da Hamitoğlu ve Menteşeoğlu yapılarında karşımıza çıkar.

Balık Sırtı; Niğde Sungur Bey Camii kuzey portalinin onbirinci şeridinde (Levha 203a), eyvanın güney (Levha 192a) ve kuzey (Levha 197b) duvarlarının tonoz oturtmalıklarındaki sivri kemerli panoları çeviren birinci şeritlerde, giriş kapısının sivri kemerli alınlığının altındaki ikinci yatay şeritte (Levha 198a-b), Niğde Gündoğdu Türbesi portalinde dıştan ikinci kaval silmenin üst kısmında (Levha 146b, 147), Aksaray Ulu Camii güney duvarında eksendeki üst pencerenin üzerindeki kabaraların şeritleri üzerinde

(Levha 23b); iki parçalı kırık çizginin dikey ya da yatay tekrarından oluşan düzenleme bulunur.

Tek çeşitlemesi görülen bu kompozisyon, Eretnaoğlu ve Karamanoğlu beyliklerine ait sınırlı örneklerde uygulanmıştır.

Meander; kaval silme biçimindeki kırık çizginin kademeli kırılarak içe ve dışa dönerek devam etmesinden meydana gelen kompozisyon, Taşkın Paşa Medresesi portali iç köşelerindeki sütuncelerden ilkinin gövdesinde (Levha 230b) ve Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Hızır Bey Türbesi (1344) portalindeki sütunce gövdelerinde (Levha 247a) görülür.

Kırık çizgilerin çapraz kırılarak içe dönüp tekrar kırılıp çıkarak devam etmesinden oluşan düzenleme ise, Karaman İbrahim Bey İmareti (1433) portalinde, kitabe satırları ve kemer köşeliklerini kuşatan ince şeritlerde (Levha 129a-b) yer alır.

Bu kompozisyonun iki çeşitlemesinden ilki Eretnaoğlu Beyliği'ne ait iki örnekte; ikinci çeşitlemesi ise Karamanoğlu Beyliği'ne ait bir örnekte dikkati çeker.

Gamalı Haç; kırık çizgilerin çapraz olarak belli aralıklarla kesişmesiyle iki yanda gamalı haçlar, aralarda ise ikili okuçlarından meydana gelen kompozisyon, Aksaray Zinciriye Medresesi ana eyvanında dıştan birinci şeritte (Levha 34a) bulunur. Kırık çizgilerin birbirlerini çapraz olarak keserek gamalı haç oluşturduktan sonra tekrarından meydana gelen düzenleme ile ise, Karaman Hatuniye Medresesi (1382) portali yan nişlerinin iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde (Levha 75a) karşılaşılır.

Bu kompozisyonun her iki çeşitlemesi ile Karamanoğlu Beyliği'ne ait birer yapıda karşılaşılır.

Türk Düğümü; iki kırık çizginin kırılarak çapraz köşelerde kesişip birleşerek "Y" biçiminde düz-ters olarak birleşmesiyle, merkezde baklava, köşelerde beşgenlerden oluşan kompozisyon; yalnızca Eretnaoğlu yapısı olan Taşkın Paşa Medresesi portalinde dıştan birinci şeritlerde (Levha 230a) yer alır.

Zencerek; kendi içinde tekli, çiftli ve üçlü olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

Tekli Zencerek; iki kırık çizginin kesişmesi ve arada boşluk bırakılmayan düzenleme; Ermenek Tol Medrese portalinde içteki nişlerin kavsara köşeliklerindeki kabaraların çerçevelerinde (Levha 49b), Taşkın Paşa Medresesi portalinde pencerenin üst kısmındaki kabaranın çerçevesinde (Levha 231b), giriş kapısının kemer köşeliklerindeki kabaraların çerçevesinde (Levha 229, 231a), mihrap kavsarasının üst kısmındaki yatay panoda yer alan kabara ve madalyonun çerçevelerinde (Levha 234a), Karaman Karabaş Veli Tekkesi (14. yüzyıl sonu), portalinin batısındaki nişi dıştan kuşatan ilk şeritte (Levha 143-144a), Balat İlyas Bey Camii mihrabında dıştan birinci şeritte (Levha 315b-316a), Aksaray Ulu Camii güney duvarındaki kabaralar üzerinde (Levha 23b), Niğde Ak Medrese portalinde kuşatma kemerini ve köşeliği kuşatan şeritlerden ikincisinde (Levha 111a), ana eyvan kemerinde (Levha 119b), revak kemerlerinde ve saçaklardaki şeritlerde (Levha 120a-b), Konya Hasbey Darülhüffazı (1421) kapısının üzerindeki kitabenin satır aralarında (Levha 138b), Korkuteli Alâeddin Camii batı kapısının dışındaki şeritlerde (Levha 329b-330) görülür.

İki kırık çizginin kesişmesiyle aralarda uzatılmış altıgenlerden oluşan düzenleme; Balat İlyas Bey Camii kuzey cephesinde batıdaki aynalı kemerin aynası üzerinde (Levha 301a) yer alır. Buna karşılık iki kırık çizginin kesişmesiyle aralarda altıgen ve uzatılmış altıgenlerin dönüşümlü tekrarından meydana gelen düzenleme; Konya Hasbey Darülhüffazı beş dilimli giriş kapısını dıştan kuşatan birinci ve üçüncü şeritler üzerinde (Levha 139b) bulunur.

İki kırık çizginin çapraz eksenlerde kesişmesiyle aralarda uzun kenarları üçgen kesitleriyle genişletilmiş dikdörtgenler ile bunların alt ve üstlerinde kırık çizgilerin spiral yaparak oluşturdukları dairelerin dönüşümlü tekrarından meydana gelen kompozisyon; Ermenek Tol Medrese portalin yah nişlerini üç yönden kuşatan şeritte (Levha 48b, 49b-50a) ve Ermenek Sipas Camii mihrap nişi içindeki şeritlerde (Levha 13a) karşımıza çıkar.

Üç kırık çizginin kaydırılarak kesişmesiyle aralarda üçgenlerin oluştuğu kompozisyon; Karaman Çelebi Camii mihrabında dıştan birinci şeritte (Levha 8, 11b) ve Konya Hasbey Darülhüffazı'nın batı cephesinin güneyindeki sekizinci ve onikinci şeritlerde (Levha 137a-b) görülür.

Üç kırık çizginin kaydırılmış eksenlerde kesişmesiyle aralarda oluşan altıgenler içinde altı yapraklı gülbezeklerin bulunduğu düzenleme; Niğde Sungur Bey Camii doğu portalindeki giriş kapısı sövelerinin iç yüzünde (Levha 192a, 197a), Ermenek Tol Medrese giriş kapısı sövelerinin iç yüzünde (Levha 48b-49b), Karaman Çelebi Camii mihrabında dıştan üçüncü şeritte (Levha 5a-b), Karaman İbrahim Bey İmareti portalinde dıştan ikinci şeritte (Levha 128a) ve giriş eyvanı kemerinin iç yüzünde (Levha 133a) bulunur.

Çift Zencerek; üç kırık çizginin dönüşümlü olarak kesişmesiyle, aralarda uzatılmış altıgen ile altıgenlerin dönüşümlü tekrarından oluşan kompozisyon, Taşkın Paşa Camii portali üzerindeki yatay şeritte (Levha 221b) ve Taşkın Paşa Türbesi portalinde dıştan üçüncü şeritte (Levha 133a) yer alır.

Üçlü Zencerek; dört kırık çizginin kesişmesiyle meydana gelen kompozisyon, Taşkın Paşa Medresesi portali iç köşesindeki ikinci sütunce gövdesinde (Levha 230a) görülür.

Tüm çeşitlemeleriyle yoğun örnekler veren bu kompozisyon, Karamanoğlu, Eretnaoğlu, Hamitoğlu ve Menteşeoğlu yapılarında uygulanmıştır.

Okucu; kaval silme ya da kırık çizginin çapraz kırılmalarla yukarı-aşağı devam ederken aralarda düz-ters "Y"lerden meydana gelen düzenleme; Taşkın Paşa Camii portalinde alttaki yatay şeritte (Levha 221a), Konya Hasbey Darülhüffazı batı cephedesinde kuzeydeki sekizinci ve onbirinci şeritlerde (Levha 136b), Karaman İbrahim Bey İmareti portalinde dıştan ikinci şeritte (Levha 128a) karşımıza çıkar. Buna karşılık Balat İlyas Bey Camii'nin kuzey cephesindeki sivri kemerli bölümün içinde, kademeli silmelerin oluşturduğu üst kısımda iki yandaki boşluklarda, düz-ters yerleştirilmiş okuçlarından oluşan kompozisyon vardır (Levha 297b-298a).

Bu kompozisyonun örnekleri Menteşeoğlu, Eretnaoğlu ve Karamanoğlu eserlerinde karşımıza çıkar.

III.1.1.1.3. SPİRAL YAPAN EĞRİLERDEN OLUŞAN KOMPOZİSYONLAR:

Altıgen; yatay, dikey ve çapraz dışbükey yayların kaydırılmış eksenlerde kesişmesiyle altıgenler ile aralarda okuçlarından oluşan düzenleme; Karamanoğlu eserlerinden Niğde Ak Medrese portalinde dıştaki sütuncelerin üst kısmında (Levha 110b) ve portal nişinin doğu duvarındaki panolardan büyük olanında (Levha 98, 113b), Konya Hasbey Darülhüffazı'nın batı cephesinde kuzeyden onuncu şerit üzerinde (Levha 136b) ve Karaman İbrahim Bey Çeşmesi'nde dıştaki sütunce gövdesinde (Levha 166a) görülür.

Beş Kollu Yıldız; spirallerin kesişmesiyle merkezde beş kollu yıldız, aralarda dörtgenlerden oluşan kompozisyon, yalnızca Karamanoğlu yapısı Karaman İbrahim Bey

İmareti giriş kapısının basık kemerinin oturduğu dört sıra mukarnaslı konsollardan doğudakinin üst kısmında (Levha 124, 161b) bulunur.

Sekiz Kollu Yıldız; yatay, dikey ve çapraz dışbükey yayların kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda altıgenlerden meydana gelen kompozisyon, yalnızca Karamanoğlu Beyliği'ne ait Konya-Hasbey Darülhüffazı batı cephesinde güneyden onuncu şeritte (Levha 137a-b) karşımıza çıkar.

Çark-ı felek; bir merkezden çıkarak merkez etrafında dönen ışın demetinden oluşan radyal kompozisyon, Aksaray Zinciriye Medresesi portali kuşatma kemeri köşeliğinde daire içinde (Levha 28a), Akşehir-Maruf Köyü Şeyh Hasan Türbesi portalinde güneydeki madalyonun içinde (Levha 153b) ve Manisa Ulu Camii (1366) giriş kapısı kemerindeki madalyon içinde (Levha 250a) görülür.

Bu kompozisyonun üç örneğinden biri Saruhanoğlu, diğerleri Karamanoğlu Beyliği eseridir.

Zencerek; kendi içinde tekli ve çiftli olarak iki gruba ayrılmaktadır.

Tekli zencerek; iki spiralin kesişmesiyle aralarda küçük dairelerden oluşan düzenleme, Kırşehir Aşık Paşa Türbesi (1322) giriş kapısı kemeri üzerinde iki sıra olarak (Levha 240b), Niğde Sungur Bey Camii giriş kapısı sövelerindeki ikinci şeritte (Levha 199b), Peçin Ahmet Gazi Medresesi portalindeki kitabe panosunda (Levha 319a), Aksaray Ulu Camii güney duvarında eksenin batısındaki kemerin üst kısmında (Levha 24a), Niğde Ak Medrese mihrabında dıştaki sütuncelerin bileziklerinde (Levha 108, 121), Konya Hasbey Darülhüffazı batı cephesini dolaşan birinci şeritte (Levha 136b) ve Karaman İbrahim Bey İmareti portalini dıştan kuşatan birinci şeritte (Levha 128a) karşımıza çıkar.

İki spiralin belli aralıklarla kesişmesiyle aralarda oval boşlukların oluştuğu düzenleme, Taşkın Paşa Camii'nin kuzeybatısındaki galerinin mihrabında kuşatma kemeri yüzeyinde görülür (Levha 227a). Buna karşılık, iki spiralin kesişmesinden, aralarda oval ve daire oluşan düzenleme, Balat İlyas Bey Camii mihrap kavsarasını kuşatan şeritte (Levha 315b, 316a-b) bulunur.

Çift Zencerek; üç spiralin kesişmesiyle aralarda küçük dairelerin oluştuğu kompozisyon; Niğde Sungur Bey Camii kuzey portalinde onyedinci şeritte (Levha 203a-b), Taşkın Paşa Medresesi portalinde dıştan dördüncü şeritte (Levha 230a), Aksaray Ulu Camii güney duvarı üst pencere alınlığını kuşatan şeritte (Levha 23b), Konya Hasbey Darülhüffazı batı cephesinde altıncı ve ondördüncü şeritler (Levha 136b) ile güneydeki dikdörtgen pencereyi çeviren şeritlerde (Levha 138a), Karaman İbrahim Bey İmareti kuşatma kemeri köşeliklerine çerçeve oluşturan şeritte (Levha 127b-128b) yer alır.

Tüm çeşitlemeleriyle Karamanoğlu, Eretnaoğlu ve Menteşeoğlu beyliklerine ait yapılarda yaygın olarak uygulanmış kompozisyonlardan biridir.

Halat Örgü; spirallerin yanyana gelmesiyle, ipliklerin bükülmesiyle oluşan halata benzediği için halat örgü ismi verilen kompozisyon, yoğun olarak Orta Anadolu'daki Karamanoğlu ve Eretnaoğlu yapılarında görülür. Bu düzenleme; Aksaray Zinciriye Medresesi portalinde güneydeki kabara çerçevesinde (Levha 28a), Taşkın Paşa Camii portali iç köşelerindeki sütuncelerin gövdeleri ile başlıkları arasındaki bilezikler (Levha 225a) ile kuşatma kemeri köşeliklerindeki kabara çerçevelerinde (Levha 221b), Taşkın Paşa Türbesi portali kuşatma kemeri köşeliklerindeki kabaraların çerçevelerinde (Levha 245b-246a), Taşkın Paşa Köyü Hızır Bey Türbesi kabara çerçevesinde (Levha 247b), Ermenek Sipas Camii'nde dıştaki sütunce kaidelerinde (Levha 8,11b), içteki sütuncelerin başlıklarının altındaki bileziklerde (Levha 8,11b), Karaman Alâeddin Bey Türbesi portali iç köşelerindeki sütunce gövdeleri ile başlıkları arasındaki bileziklerde (Levha 156a), Aksaray Ulu Cami güney duvarı eksenindeki kemerin kilit taşındaki gülbezeğin

çerçevesinde (Levha 23b), Karaman İbrahim Bey İmareti minaresindeki bileziklerde (Levha 134a-b) ve Karaman Arapzade Cami portalindeki kitabe panosunun çerçevesinde (Levha 16a) karşımıza çıkar.

Yürek; üç spiralin dönüşümlü olarak birbiriyle kesişmesiyle düz-ters yürek motiflerinden oluşan kompozisyon, Aksaray Zinciriye Medresesi güneybatı köşe odasının kapısını dıştan kuşatan ikinci şeritte (Levha 42b), Selçuk İsa Bey Camii ile Konya Hasbey Darülhüffazı portallerinde dıştan yedinci şerit üzerinde (Levha 136b) yer alır.

Tek spiralin belli aralıklarla kırılarak kendi içinde dönüp kesişerek meydana getirdiği, düz ya da ters yürek motiflerinin tekrarından oluşan kompozisyon, Niğde Sungur Bey Camii doğu portalinde beşinci (Levha 186a-b), kuzey portalinde ikinci (Levha 201a-b) ve onbeşinci şeritlerde (Levha 203a-b), giriş eyvanının güney duvarının batı kısmındaki üç cepheli ve dilimli kemerli kavsarasının alt kısmı, iki sıra mukarnas kavsaralı nişin üst kısmındaki panolar ile kavsaranın iki sıra mukarnaslı kısmını içine alacak şekilde üç yönden kuşatan şerit ile üç dilimli kemerin iki yanındaki şeritlerde (Levha 191a) görülür.

Sınırlı örnekle temsil edilen bu kompoziyon, Aydınoğlu, Eretnaoğlu ve Karamanoğlu yapılarında dikkati çeker.

III.1.1.2. GEÇMELERLE OLUŞTURULAN DÜZENLEMELER:

III.1.1.2.1. KIRIK ÇİZGİLERLE ÇOKGENLERİN KESİŞMESİNDEN OLUŞAN DÜZENLEMELER

Baklava; iki kırık çizginin kesişmesiyle aralarda oluşan baklavaların ortasına geçen tek baklavalardan meydana gelen kompozisyon, yalnızca Karamanoğlu Beyliği'ne ait

Aksaray Zinciriye Medresesi ana eyvanının güneyindeki köşe odasının kapısını dıştan kuşatan ikinci şeritte (Levha 42a) görülür.

Beşgen; iki kırık çizginin çapraz kesişerek aralarda meydana gelen baklavalara, sivri uçları birleşik ve köşeleri yuvarlatılmış iki üçgenden meydana gelen kapalı formların geçmesiyle düz-ters beşgenler, aralarda üçgen ve dörtgenlerden oluşan kompozisyon; Aksaray Zinciriye Medresesi ana eyvanının kuzeyindeki köşe odasının kapısını (Levha 42b) ve güneydoğu odanın kapısını (Levha 42a) dıştan kuşatan ikinci şeritte, Ermenek Tol Medrese portalinde dıştaki süsleme şeridinde (Levha 48a) ve Ermenek Sipas Camii mihrabını kuşatan üçüncü ve dördüncü şeritlerde (Levha 8, 11b) yer alır.

Bu kompozisyonun az sayıdaki örneği Karamanoğlu Beyliği yapılarında karşımıza çıkar.

Gamalı Haç; yatay eksenlerdeki alt ve üst kenarları iki kademeli, yan kenarları düz kapalı formları, kademeli olarak iki yandan inen kırık çizgilerin kesmesiyle kenarlarda gamalı haçlardan meydana gelen düzenleme, yalnızca Eretnaoğlu Beyliği'ne ait olan Taşkın Paşa Camii portali giriş kapısının söveleri üzerindeki dikey dikdörtgen panolarda (Levha 261a) bulunur.

Zencerek; iki kırık çizginin birbirine paralel olarak düz ve kademeli olarak dönüşümlü devam ederken, kademelerin köşelerine altıgenlerin (alt uçları dışa dönük olarak) geçmesiyle aralarda beşgenler ve daraltılmış altıgenlerin meydana getirildiği kompozisyon; yine yalnızca Karamanoğlu yapısı olan Ermenek Sipas Camii mihrabında kitabenin üzerindeki yatay şeritte (Levha 8, 12b) karşımıza çıkar.

III.1.1.2.2. YARIM DAİRE, DAİRE VE OVALLERİN GEÇMESİYLE OLUŞAN DÜZENLEMELER:

Yarım Daire; yarım dairelerin birbirine geçerek tekrarından oluşan düzenlemeler, Karaman Alâeddin Bey Türbesi penceresini kuşatan şeritte (Levha 157b), Karaman Hatuniye Medresesi güneybatı köşe odasının kapısını kuşatan şeritte (Levha 84a), Karaman İbrahim Bey Çeşmesi güney cephesindeki üçüncü şeritte (Levha 167a-b) ve Korkuteli Alâeddin Camii portalinde dıştaki sütunce gövdesinde (Levha 322a-323b) görülür.

Bu kompozisyonun az sayıdaki örneği Hamitoğlu ve Karamanoğlu yapılarında uygulanmıştır.

Daire; açık dairelerin (bazıları dikey, bazıları çapraz eksenlerde) birbirine geçerek oluşturduğu altıgenlere çerçeve yapan daireler ile düz çizgilerin çapraz kesilmesiyle oluşan altıgenlerin kuşattığı düzenleme, Niğde Ak Medrese portali kuşatma kemeri köşeliklerinde (Levha 11a) karşımıza çıkar. İç içe geçen dairelerin oluşturduğu altıgeni kuşatan daire ile iki kırık çizginin belli aralıklarla çapraz kesişmesiyle meydana gelen altıgenlerin daireleri çevirdiği buna yakın bir düzenleme ise; Karaman İbrahim Bey İmareti minaresinde şerefe altındaki yatay şeritte (Levha 135a) yer alır.

İç içe dairelerin ortada baklava, yanlarda ise ovaller oluşturduğu kompozisyon, Selçuk İsa Bey Camii avlusunun güneydoğu köşesinde yer alan kemerin üstündeki mukarnas sırasının üzerinde bulunur (Levha 270b).

Bu kompozisyonun üç örneğinden ikisi Karamanoğlu, bir örneği ise Aydınoğlu Beyliği'ne aittir.

Zencerek; ovallerin birbirine geçmesiyle oluşan tekli zencerek, yalnızca Karamanoğlu yapısı olan Aksaray Ulu Camii portalinin kuzey bölümündeki nişin kuşatma kemerinin yüzeyinde (Levha 21a) karşımıza çıkmaktadır.

Sekiz Kollu Yıldız; dairelerin iç içe geçmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda üçgen, dörtgen ve ovallerden meydana gelen kompozisyon, yalnızca Eretnaoğlu eseri olan Taşkın Paşa Köyü Hızır Bey Türbesi kabaralarında (Levha 247b) görülür.

III.1.1.2.3. ÇOKGENLERİN GEÇMESİYLE OLUŞAN DÜZENLEMELER

Altıgen; belli aralıklarla birbiri içine geçen altıgenler ile aralarda oluşan baklavaları çeviren altıgenlerden oluşan düzenleme, yalnızca Hamitoğlu yapısı olan Korkuteli Alâeddin Camii portalinde dıştan dördüncü sıradaki kaval silme üzerinde (Levha 322a-323b) bulunur.

Sekizgen; uzun kenarları üçgen kesitleriyle genişletilmiş dikdörtgenlerin dikey ve yatay olarak birbirine geçmesiyle sekizgenler, aralarda beşgenler ve çift yönlü okuçlarından meydana gelen kompozisyon, sadece Eretnaoğlu Beyliği'ne ait Taşkın Paşa Medresesi portalinde üstteki pencerenin iki yanındaki panolarda (Levha 231b) görülür.

Onikigen; birbirine geçen onikigenlerin merkezde altı kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan ve daraltılmış altıgenler oluşturduğu kompozisyon, yalnızca Karamanoğlu yapısı olan Akşehir- Maruf (Alanyurt) Köyü Şeyh Hasan Türbesi portal nişinin kuzey duvarındaki panoyu çeviren şeritte (Levha 150, 154b); onikigenlerin birbirine geçmesiyle altı kollu yıldız ile bunlara çerçeve yapan onikigenlerden oluşan düzenleme de, yine aynı pencere şebekesinde (Levha 151, 153a) yer alır.

Altı Kollu Yıldız; iki üçgenin düz-ters birbirine geçmesiyle oluşan kompozisyon, Niğde Sungur Bey Camii kuzey portali üzerindeki pencere şebekesinde (Levha 206a) ve batı cephesinde kuzeydeki pencere şebekesinin ortasında (Levha 206a), Manisa Ulu Camii giriş kapısının kilit taşındaki madalyon içinde (Levha 250a), Korkuteli Alâeddin Camii portal kavsarası altındaki panolarda ortadakinde (Levha 327a-b) karşımıza çıkar. Bunlardan farklı olarak; Korkuteli Alâeddin Camii giriş kapısı kemerinde eksenin iki yanındaki madalyonlar içinde, düz-ters üçgenlerin birbirine geçerek oluşturduğu altı kollu yıldızın kollarını kuşatan altı dilimli bir kartuş vardır (Levha 328a-b).

Altıgenlerin birbirine belli açılarla geçmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda altıgenler ile bunlara çerçeve yapan bir altıgenden oluşan düzenleme, Niğde Ak Medrese portalinin doğu duvarında kavsaranın altındaki panoda (Levha 114a) karşımıza çıkar. Aynı düzenlemenin çeşitlemesi; Niğde Sungur Bey Camii kuzey portalinde giriş kapısı sövelerinde aradaki altıgenlere ek olarak altı kollu yıldızlar içindeki küçük yıldız ve gülbezeklerdir (Levha 205a). Kuzey portal onuncu şeritte ve Karaman Hatuniye Medresesi ana eyvan penceresinde iki yanda, aralarda beşgenler ve daraltılmış altıgenler (Levha 89a), eyvanın kuzey duvarındaki nişin orta cephesinde yer alan dikey dikdörtgen panoda (Levha 216b), mihrap nişinin içindeki dikey dikdörtgen panoları kuşatan kaval silmelerin gövdelerinde (Levha 216b-217a) ve yıldız kollarında baklavalar ile okuçları görülür.

Niğde Sungur Bey Camii mihrabı iç köşelerindeki sütunce gövdesinde (Levha 216a) ve Aksaray Zinciriye Medresesi giriş eyvanının ikinci şeridinde (Levha 38b); merkezde altı kollu yıldız, aralarda beşgenler ve genişletilmiş altıgenlerden oluşan düzenlemeler vardır.

Yatay ve çapraz eksenleri üçgen kesitleriyle daraltılmış yarım onikigenlerin birbiri içine geçmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda okucu ve genişletilmiş altıgenlerden

oluşan kompozisyon, Konya Hasbey Darülhüffazı batı cephesindeki dördüncü ve onaltıncı şeritlerde (Levha 136b) yer alır.

Bu kompozisyon tüm çeşitlemeleriyle Eretnaoğlu, Saruhanoğlu, Hamitoğlu ve Karamanoğlu beyliklerine ait eserlerde karşımıza çıkar.

Sekiz Kollu Yıldız; çapraz yerleştirilen sekiz beşgenin birbiri içine geçmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda uzatılmış altıgenler ile bunlara çerçeve yapan sekizgenlerden oluşan düzenleme; Aksaray Zinciriye Medresesi portalindeki beşinci şeritte (Levha 28b) bulunur. Buna karşılık dört daraltılmış altıgenin birbirine geçmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda dörtgen ve düzgün olmayan altıgenlerden oluşan kompozisyon, Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi'nin (1377) kuzeydoğu cephesindeki madalyonun içinde (Levha 342, 350a) görülür.

İki çeşitlemesi görülen bu kompozisyon Karamanoğlu ve Hamitoğlu beyliklerinin birer yapısında uygulanmıştır.

On Kollu Yıldız; beş daraltılmış altıgenin bir merkez etrafında ışınsal olarak birbirine geçmesiyle merkezde on kollu yıldız, aralarda dörtgen, beşgen, düzgün olmayan ve daraltılmış altıgenden oluşan düzenlemeleri dikey ve yatay eksenlerde birbirine bağlayan düzgün olmayan dörtgenlerden meydana gelen kompozisyon, Aksaray Zinciriye Medresesi portalinde dördüncü şeritte (Levha 30b), Milas Firuz Bey Camii son cemaat yerinde batıdaki üst pencere açıklığının tavanındaki panoda (Levha 276a) ve Balat İlyas Bey Camii güney cephesindeki batı üst pencere lentosundaki panoda (Levha 192, 308b) yer alır. Aynı kompozisyonun değişik bir uygulaması; Niğde Sungur Bey Camii kuzey portalindeki beşinci şeritte (Levha 202b) görülür. Burada farklı olarak, beşgenlerin içinde beş kollu yıldızlar vardır. Ayrıca düzenlemede, düzgün olmayan dörtgen yerine, ortadaki baklavayla birbirine bağlı iki düzgün olmayan dörtgen kullanılmıştır.

Bu kompozisyonun örnekleri ile Karamanoğlu, Eretnaoğlu ve Menteşeoğlu yapılarında karşılaşılır.

Oniki Kollu Yıldız; haç biçiminde kapalı formlardan üçünün birbirine geçmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda dörtgen, beşgen ve daraltılmış altıgenlerden oluşan kompozisyon, yalnızca Karamanoğlu yapısı olan Konya Hasbey Darülhüffazı batı cephesinin güneyindeki pencerenin altındaki panoda (Levha 138a) karşımıza çıkar.

Türk Düğümü; yatay eksenlerde yarım, çapraz eksenlerde ise çeyrek sekizgenlerin kesişerek, birbirini çapraz kesen uzatılmış altıgenlerin merkezde kare, çapraz eksenlerde ise beşgenler oluşturduğu kompozisyon, Aksaray Zinciriye Medresesi revak kemerleri üzerinde görülür (Levha 41a-b). Balat İlyas Bey Camii doğu duvarındaki güney alt pencere açıklığının tavanında ise, yanlarda yarım sekizgenler, merkezde ise sekizgenin çerçeve oluşturduğu süsleme (Levha 191, 315a) yer alır.

Bu kompozisyon birer Karamanoğlu ve Menteşeoğlu yapısında uygulanmıştır.

III.1.1.2. 4. YILDIZLARIN GEÇMESİYLE OLUŞAN DÜZENLEMELER:

Sekiz Kollu Yıldız; iki dört kollu yıldızın eksenleri kaydırılarak iç içe geçmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda dörtgenlerden oluşan kompozisyon, yalnızca Eretnaoğlu yapısı olan Niğde Sungur Bey Camii kuzey portalinde dıştan yedinci şeridin batı üst köşesinde yer alan madalyon içinde (Levha 202b) karşımıza çıkar.

Oniki Kollu Yıldız; iki altı kollu yıldızın eksenleri kaydırılarak iç içe geçmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda dörtgenlerden meydana gelen düzenleme, yalnızca Karamanoğlu Beyliği'ne ait Karaman Hatuniye Medresesi portalinin kavsara köşeliklerindeki madalyonların içinde (Levha 72a) görülür.

III.1.1.3. ÇOKGENLERDEN OLUŞAN DÜZENLEMELER:

Sekizgen, iç içe üç sekizgen ile merkezden çıkan yatay, dikey ve çapraz eksenlerdeki düz çizgiler oluşan kompozisyon, yalnızca Menteşeoğlu yapısı olan Balat İlyas Bey Camii güney duvarındaki doğu alt pencere açıklığının tavanında (Levha 192a, 314a) bulunur.

III.1.1.4. YILDIZLARDAN OLUŞAN KOMPOZİSYONLAR:

Sekiz Kollu Yıldız; rumi-palmet-lotus kompozisyonuna çerçeve oluşturan sekiz kollu yıldız düzenlemesi, yalnızca Karamanoğlu Beyliği'ne ait Karaman Hatuniye Medresesi güneydoğu köşe odasının kapısı üzerinde (Levha 83b) yer alır.

III.1.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR:

Beylikler dönemine ait, 1300-1435 yıllarına tarihlenen otuzdört yapıda cephe (genellikle giriş cephesi, bazı örneklerde yan cepheler), portal, kapı, pencere, mihrap, eyvan, kubbeye geçiş, tavan ve saçak gibi mimari ögeler üzerinde yer alan şeritlerde, panolarda, sütunce gövde ve başlıklarında, kavsara, kemer köşeliklerinde görülen bitkisel motiflerin oluşturduğu kompozisyonlar; rumi, yarım palmet, palmet, lotus, rumi-palmet, yarım palmet-palmet, palmet-lotus, rumi-yarım palmet-palmet, rumi-palmet-lotus, rumi-palmet, şakayık, hatayi ve gülbezek olmak üzere oniki gruba ayrılmaktadır.

Rumi; kıvrık dalın iki yanındaki ince saplardan çıkan rumilerden oluşan kompozisyon, Niğde Sungur Bey Camii doğu cephesinde yer alan minare kaidesindeki dıştan ikinci ve dördüncü şeritlerde (Levha 186a), kuzey portalde dördüncü ve onüçüncü şeritlerde (Levha 201b, 203 a-b), mihrapta kavsara içi ile köşeliği arasındaki kademelerde yer alan kaval silmeler arasında (Levha 217b), nişin içinde birinci, üçüncü ve beşinci cephelerdeki panoları kuşatan şeritlerde (Levha 216b-217a), Balat İlyas Bey Camii batı cephe güney alt pencere lentosunda yer alan kitabe çerçevesinde (Levha 293, 310a),

Niğde Ak Medrese kuşatma kemeri köşeliğini çeviren dıştan birinci şeritte (Levha 111a), Karaman İbrahim Bey Türbesi'nde dıştan birinci şeritte (Levha 159b) ve Karaman İbrahim Bey Çeşmesi güney cephesinde dıştan dördüncü şeritte (Levha 167b) görülür.

Spiral yapan iki ya da daha çok kıvrık dalın birbirini kesmesiyle aralarda kalan boşluklara ile iki yana çapraz yerleştirilen rumilerden meydana gelen düzenleme; Karaman Hatuniye Medresesi portalini dıştan kuşatan dördüncü şeritte (Levha 69b), yan nişleri üç yönden kuşatan şeritte (Levha 74b-75a), Karaman Karabaş Veli Tekkesi portalinde batıdaki nişi dıştan kuşatan ikinci şeritte (Levha 144a), Balat İlyas Bey Camii güney cephe doğu alt pencere lentosundaki kitabe çerçevesinde (Levha 306b), Niğde Ak Medrese portalini dıştan kuşatan ikinci ve üçüncü şeritlerde (Levha 110a) yer alır.

Spiral yaparak birbiri içine giren ve kesişen kıvrık dallardan çıkan rumilerden oluşan girift düzenlemeler; Aksaray Zinciriye Medresesi ana eyvan kuşatma kemerinin oturduğu konsolların iç yüzünde üstteki yatay şeritte (Levha 37), Karaman İbrahim Bey Türbesi kavsara köşeliklerinde (Levha 160a) ve kavsaranın altındaki oval kartuşta (Levha 162) karşımıza çıkar.

Birçok örnekte uygulanmış bu kompozisyon Eretnaoğlu, Menteşeoğlu ve Karamanoğlu yapılarında yer alır. En yoğun örnekleri Karamanoğlu eserlerinde dikkati çeker.

Yarım Palmet; bir kıvrık dalın iki yanına dönüşümlü yerleştirilen yarım palmetlerden meydana gelen kompozisyon, yalnızca Eretnaoğlu yapısı olan Niğde Sungur Bey Camii mihrap kavsaranın yanlarındaki yedinci ve sekizinci kademelerin üzerinde (Levha 212a) görülür.

Palmet; tek palmetin pano ve madalyon içinde yer aldığı kompozisyonlar, Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanının güney duvarının batısındaki niş kavsarasının alt

kısmındaki mukarnasların ikinci sırasındaki mukarnas yüzeylerinde (Levha 191a), Taşkın Paşa Medresesi portali kuşatma kemerinin iki kademesinde yuvarlak kemerlerin birbirine geçerek oluşturduğu üçgenlerin içinde (Levha 213a), Karaman Hatuniye Medresesi güneydoğu köşe odasının kapı kemeri üzerinde (Levha 85a) ve güneybatı köşe odasının üst pencere kemeri kilit taşında (Levha 89b), Taşkın Paşa Türbesi portalinde dıştan üçüncü şeridin kaidelerinde (Levha 242, 245a), Karaman Alâeddin Bey Türbesi portal kavsarasında beşinci mukarnas sırasının ortasında (Levha 157a), Karaman İbrahim Bey Türbesi portalinde dıştan ikinci şeridin alt köşelerinde (Levha 159a), birinci mukarnas sırasında (Levha 160b) ve dördüncü mukarnas sırasında iç kısımdaki mukarnasların yüzlerinde (Levha 161b) bulunur.

İçinde bitkisel süsleme ya da yazı bulunan palmet biçimli kartuş ya da tepelik kısımlarından oluşan kompozisyonlar; Ermenek Sipas Camii mihrabı üst köşelerinde (Levha 14a-b), Karaman Hatuniye Medresesi giriş kapısının iki yanındaki kartuşlarda (Levha 74a), Milas Firuz Bey Camii mihrabı tepeliğinde (Levha 284a), Balat İlyas Bey Camii mihrabı üzerinde (Levha 315b-316a), Korkuteli Alâeddin Camii batı portali üzerinde (Levha 329b) ve Aksaray Ulu Camii güney duvarındaki kemerin altında karşımıza çıkar.

Düz-ters yerleştirilmiş iki palmetten oluşan kompozisyonlar; Karaman Hatuniye Medresesi portalinde süsleme şeritlerinin altında başlayıp içe devam eden panolardan ikinci (Levha 79b), üçüncü, dördüncü, beşinci (Levha 79a), altıncı, sekizinci, dokuzuncu, onikinci, onyedinci ve ondokuzuncu panolarda (Levha 78b) yer alır.

Yarım spiralle birbirine bağlanan dallardan çıkan palmet kompozisyonları; Niğde Sungur Bey Camii doğu portalindeki giriş kapısı sövesinde (Levha 199b), Aksaray Zinciriye Medresesi portali yan nişlerinin kuşatma kemerlerinde (Levha 31b), Taşkın Paşa Camii portalinde iç köşelerdeki sütunce başlıklarında (Levha 225a), Alanya Obaköy Medresesi güneydoğu köşe odası kapısının sövesinde (Levha 59a-b), Karaman Hatuniye

Medresesi portalindeki sütunce başlıklarında (Levha 71a, 75b) ve nişlerin altında yer alan yatay şeritte (Levha 78a), Selçuk İsa Bey Camii doğu giriş eyvanının tavanında (Levha 269b) ve Aksaray Ulu Camii portalinde güneydeki nişlerin kuşatma kemerlerinde (Levha 21b-22a) görülür.

Dikey ya da yatay şeritlerde düz-ters yerleştirilmiş palmetlerden meydana gelen kompozisyonlar; Selçuk İsa Bey Camii batı portalindeki kitabe panosunun altında yer alan şeritlerde (Levha 256a-b), kuzey portalde dıştaki şeritte (Levha 266a-b) ve doğu portalde kuşatma kemerinde (Levha 267a), Balat İlyas Bey Camii doğu cephe güney üst pencere üzerinde (Levha 291, 305b), güney cephe doğu üst pencerenin çerçevesinde (Levha 292, 307b) mihrabın doğu ve batı nişlerinin üzerindeki şeritlerde (Levha 317a-b), nişin içinde kitabenin üzerindeki yatay şeritte (Levha 315b, 316a-b) yer alır.

Ortadaki palmete çerçeve oluşturan palmetlerden oluşan düzenlemeler; Aksaray Zinciriye Medresesi dış köşelerdeki sütunce başlıklarında (Levha 29a), Alanya Obaköy Medresesi güneydoğu köşe odasının kapı sövesinde (Levha 59a-b) ve Karaman Hatuniye Medresesi portali yan nişlerinin altındaki yatay şeritte (Levha 78a-b) bulunur.

Ortadaki palmetin iki yan yaprağından çıkan sapların ucundaki palmetlerden oluşan kompozisyon; Niğde Sungur Bey Camii doğu portalindeki giriş kapısının sövelerinde dıştan birinci şeritte (Levha 199b), Aksaray Zinciriye Medresesi ana eyvan kuşatma kemeri yüzeyinde (Levha 36a) ve Taşkın Paşa Camii portali iç köşelerindeki sütunce başlıklarında (Levha 225a) görülür. Karaman Hatuniye Medresesi güneybatı köşe odasının kapı kemerinde (Levha 84a), diğerlerinden farklı bir düzenlemede, çapraz yerleştirilen palmetlerin çerçeve oluşturduğu palmetlerden çıkan dallar iki yanda birer küçük palmetle sonlanır (Levha 85a-b).

Palmetin sapından çıkan dalların ucundaki palmetlerin üstte birleşerek küçük palmetler oluştururken ortadaki palmeti de çerçevelediği kompozisyonlar; Karaman

Hatuniye Medresesi portalinde niş kavsaralarındaki mukarnas yüzeylerinde (Levha 77a-b), güneybatı köşe odasının kapısında (Levha 84 a-b) ve köşe odasının kubbeye geçiş dolgusunu oluşturan mukarnasların yüzeylerinde (Levha 91-94b) bulunur.

Bitkisel süsleme içinde en yoğun örnekle temsil edilen bu kompozisyon, Saruhanoğulları dışında tüm beyliklerin yapılarında uygulanmıştır.

Lotus; iki kıvrık dalın birleşerek lotusların sapını oluşturduğu düzenleme; yalnızca Eretnaoğlu yapısı olan Niğde Sungur Bey Camii doğu portalindeki giriş kapısının geçme parçalardan oluşan lentosunun ortasındaki parça üzerinde (Levha 212 a-b) karşımıza çıkar..

Rumi-Palmet; iki ruminin çapraz olarak yerleştirilmesiyle oluşan palmetten meydana gelen kompozisyonlar, Aksaray Zinciriye Medresesi portali kuşatma kemeri köşeliğinde (Levha 28a), Ermenek Tol Medrese portalinde güneydeki nişin kavsarasının altındaki mukarnaslardan ilkinin yüzeyinde (Levha 51 a-b), Taşkın Paşa Medresesi mihrabının dıştan ikinci şeridinde (Levha 234a), Peçin Ahmet Gazi Medresesi portalindeki kitabe panosunda (Levha 319a), Karaman Hatuniye Medresesi portali yan nişlerinin kavsaralarındaki mukarnas yüzeylerinde (Levha 77 a-b), güneydoğu köşe odası kapısının kemer köşeliklerinde üstteki yatay şeritte (Levha 80b) ve kitabenin iki yanındaki kartuşlarda (Levha 83a), güneybatı köşe odasının kapı kemeri köşeliklerinde (Levha 85a), güneybatı köşe odasının kubbeye geçişindeki mukarnas yüzeylerinde (Levha 92 a-b), Niğde Ak Medrese portali kuşatma kemerinin kilit taşındaki kartuşta (Levha 111b), batıda kavsarasının altındaki yatay panoda (Levha 102, 115b), giriş kapısının kilit taşında (Levha 116b) ve ana eyvan kemerinin üzerinde (Levha 119b), Balat İlyas Bey Camii mihrabında dıştan ikinci şeridin üst kısmında (Levha 294, 295) karşımıza çıkar.

Ortadaki palmete çerçeve oluşturan iki ruminin üstte birleşerek ortada palmet, buna da palmetin içinden çıkan iki ruminin çerçeve oluşturduğu kompozisyon; Karaman

Hatuniye Medresesi portalinde dıştan beşinci şeritte (Levha 70a), Aksaray Zinciriye Medresesi giriş eyvanı sütunce gövdesinde (Levha 39a), Niğde Sungur Bey Camii minare kaidelerinde dıştan birinci şeritlerde (Levha 186a), giriş eyvanının iç köşelerindeki sütunceler üzerinde (Levha 186a-b), kuzey portalde dıştan dokuzuncu şeritte (Levha 203a) ve mihrapta dıştan sekizinci şeritte (Levha 216a), Niğde Gündoğdu Türbesi kuşatma kemeri üzerinde (Levha 145, 147) yer alır.

Spiral yaparak birbiri içine giren ve kesişen kıvrık dallardan çıkan rumilerin ortasına palmetlerin yerleştirildiği ve iki ya da üç kademeli olarak tekrarlanarak sonlandığı kompozisyon; Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi portalindeki nişlerin kemer köşeliklerinde (Levha 335a-336b), Niğde Sungur Bey Camii kuzey portalindeki giriş kapısının kemer köşeliklerinde (Levha 204b) ve mihrabın kavsara köşeliklerinde (Levha 212b-213b), Karaman Yunus Emre Camii mihrabının kuşatma kemeri köşeliklerinde (Levha 1, 3a), Karaman Çelebi Camii mihrabının kavsara köşeliğinde (Levha 5, 7a), Karaman Hatuniye Medresesi portal kavsarası köşeliklerinde (Levha 60, 71b), güneydoğu (Levha 87a) ve güneybatı (Levha 87b) köşelerdeki öğrenci odalarının kapı kemerleri köşeliklerinde, Karaman Arapzade Camii portalindeki giriş kapısının kemer köşeliklerinde (Levha 16a-b), Niğde Ak Medrese portalindeki giriş kapısının kemer köşeliklerinde (Levha 103, 116a), güneydoğu (Levha 104, 118a) ve güneybatı köşe odalarının (Levha 105, 118b) kapıları üzerinde, çatıya çıkış kapısının kemer köşeliklerinde (Levha 106, 119a), Konya Hasbey Darülhüffazı portalinin kemer köşeliklerinde (Levha 139a) ve Karaman İbrahim Bey İmareti portalinin kuşatma kemeri köşeliklerinde (Levha 122-123, 128b) karşımıza çıkar.

Tüm çeşitlemeleriyle yoğun örneklerde karşılaşılan bu kompozisyon Menteşeoğlu, Eretnaoğlu, Hamitoğlu ve Karamanoğlu yapılarında uygulanmıştır.

Yarım Palmet-Palmet; yarım palmetlerin palmetlere çerçeve oluşturduğu kompozisyonlar, Niğde Sungur Bey Camii ibadet mekânındaki üç dilimli sütuncelerin

başlıklarında (Levha 210b-211a), mihrap kavsarası içindeki üçüncü ve dördüncü kademelerin ön yüzündeki düzgün olmayan beşgen pano içinde (Levha 217b), Selçuk İsa Bey Camii doğu portalindeki kuşatma kemerinin üzengi taşlarının ön yüzünde (Levha 267b-268a) görülür.

Kıvrık dallardan çıkan yarım palmetlerin üst köşelerde birleşerek palmet oluşturdukları kompozisyon; Karaman Hatuniye Medresesi (Levha 75a) ve Niğde Ak Medrese (Levha 113a-114b) portallerindeki yan nişleri kuşatan şeritlerde bulunur.

Sınırlı örnekle temsil edilen bu kompozisyon Eretnaoğlu, Aydınoğlu ve Karamanoğlu yapılarında görülür.

Palmet-Lotus; kıvrık dallarla birbirine bağlanan palmetlere çerçeve yapan ve kıvrık dallarla bağlanan lotuslardan oluşan kompozisyon, Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanının batı köşesindeki sütuncelerin kaidelerinde (Levha 192a, 197a) ve güney duvarın batısındaki nişin kuşatma kemerini üç yönden kuşatan şeritte (Levha 191a), Aksaray Zinciriye Medresesi portalindeki giriş kapısının üzerinde (Levha 31a), Ermenek Tol Medrese portalinin güney duvarındaki nişin sütunce başlığında (Levha 51a), Niğde Gündoğdu Türbesi'nde dıştan dördüncü şeritte (Levha 145, 147), Alanya-Obaköy Medresesi giriş kapı sövesindeki şeritte (Levha 57a), Selçuk İsa Bey Camii avlusunun güneydoğu köşesindeki mukarnasların üzerinde yer alan şeritte (Levha 270b), Balat İlyas Bey Camii batı cephe kuzey alt pencere lentosunda (Levha 311b) ve Niğde Ak Medrese mihrabında dıştan dördüncü şeritte (Levha 108, 121) yer alır.

Palmetlerin lotusların sapını oluşturduğu, lotusların da üstte palmetlere çerçeve yaptığı kompozisyon; Karaman Hatuniye Medresesi portalindeki yan nişlerin kavsaralarındaki mukarnasların dördüncü sırasında (Levha 77a-b), güneydoğu köşe odası kapısının üzerindeki yatay panoda (Levha 80b-81a) ve Karaman Alâeddin Bey Türbesi giriş kapısının basık kemerinin kilit taşında (Levha 156a) bulunur.

Bu komposizyonun örnekleriyle, Saruhanoğulları dışında tüm beyliklerde karşılaşılır.

Rumi-Yarım Palmet-Palmet; spiral yaparak birbiri içine giren ve kesişen kıvrık dallardan çıkan rumilerin ortasına, çapraz olarak çıkan palmetler ile yarım palmetlerin yerleştirilmesiyle iki yanda üç kademeli olarak tekrarlandığı kompozisyon, Eretnaoğlu, Karamanoğlu ve Menteşeoğlu yapılarında karşımıza çıkar. Taşkın Paşa Medresesi portalindeki sütunce başlıklarında (Levha 232b-233a), Karaman Yunus Emre Camii mihrabının kuşatma kemeri köşeliğinde (Levha 1, 3a), Karaman Çelebi Camii mihrabı kavsara köşeliğinde (Levha 5,7a), Aksaray Zinciriye Medresesi portal kavsarası altındaki mukarnas yüzeylerinde (Levha 27b-28a), Karaman Arapzade Camii portalindeki giriş kapısının kemer köşeliklerinde (Levha 16b), Karaman Alâeddin Bey Türbesi pencere alınlığında (Levha 157b), Milas Firuz Bey Camii son cemaat yeri girişinin iki yanındaki mukarnasların yüzeylerinde (Levha 272b, 274a), Balat İlyas Bey Camii kuzey cephesindeki yatay şeritte (Levha 279a) ve güney cephesindeki doğu üst pencerenin kemer köşeliklerinde (Levha 307a), Konya Hasbey Darülhüffazı portalinin kemer köşeliğinde (Levha 139a), Meram-Hasbey Hamamı kapı kemerinde (Levha 164a) bu düzenlemenin örnekleri görülür.

Rumi-Palmet-Lotus; ortadaki palmetlere çerçeve oluşturan rumilerin üstte birleşerek oluşturdukları palmete çerçeve yapan lotuslardan meydana gelen kompozisyon, Karamanoğlu, Menteşeoğlu ve Hamitoğlu yapılarında uygulanmıştır. Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi portalindeki nişlerin kemer köşeliklerinde (Levha 335a-b, 336b), Niğde Sungur Bey Camii doğu portalindeki giriş kapısının lentosunda ikinci parçalar üzerinde (Levha 199a), Taşkın Paşa Camii portali ve cephesi üzerindeki panolarda (Levha 222a), Karaman Hatuniye Medresesi güneydoğu köşe odası kapısının söve ve kemeri üzerindeki şeritte ve kemer üzerinde (Levha 80b), güneybatı köşe odasının kapısı, söveleri ve kemerinde (Levha 84a-b), Milas Firuz Bey Camii mihrap nişi içindeki yatay

panoda (Levha 282b) ve tepelikte (kartuşun içinde; Levha 284a), Balat İlyas Bey Camii mihrabında tepelikteki palmetler içinde (Levha 294, 315b, 316a) yer alır.

Rumi-Palmet-Şakayık; alt ya da üst köşedeki veya ortadaki loplardan çıkan, spiral yaparak birbiri içine giren ve kesişen kıvrık dallardan çıkan rumi-palmetler ile çapraz eksenlerde kıvrık dallardan çıkan şakayıkların yerleştirilmesiyle oluşan ve iki yanda üç kademeli olarak tekrarlanarak üstte küçük bir palmetle sonlanan kompozisyon yalnızca iki Menteşeoğlu yapısında karşımıza çıkar. Milas Firuz Bey Camii portalinde üstteki makılî yazının iki yanında (Levha 279a) ve mihrap kavsarası üzerinde (Levha 281a-b), Balat İlyas Bey Camii mihrap kavsarası köşeliklerinde (Levha 315b-316a) bulunur.

Hatayi; alttaki dallardan çıkan hatayi, değişik yaprak ve çiçeklerden oluşan kompozisyon Milas Firuz Bey Camii portalindeki kitabenin iki yanında (Levha 280a), biraz daha farklı uygulaması ve daha girifti ise Karaman İbrahim Bey İmareti portalindeki giriş kapısının kemer köşeliklerinde (Levha 124-125, 129b-130a) görülür.

Ortadaki daldan çıkan ve spiral yaparak devam eden kıvrık dallardan çıkan hatayilerin oluşturduğu kompozisyon ise yalnızca Milas Firuz Bey Camii son cemaat yeri saçaklarında (Levha 288a-289b) karşımıza çıkar.

Sınırlı örnekle temsil edilen bu kompozisyon yalnızca birer Menteşeoglu ve Karamanoğlu yapısında uygulanmıştır.

III.1.1.3. FİGÜRLÜ KOMPOZİSYONLAR:

Beylikler dönemine ait 1300-1435 yıllarına tarihlenen yedi yapıda portal, kapı, eyvan ve çörtenlerde, şerit, pano ve kemer köşelikleri ile kemerlerde görülen figürler, I- Doğada bulunan hayvanlar (arslan, at, balık, boğa, fil, güvercin, kaz, kuş, oğlak, tavus kuşu ve tavşan) ve II- Hayali hayvanlar (çift başlı kuş -kartal-, ejder) olmak üzere iki

gruba ayrılmaktadır. Her iki grup da kendi içinde; sadece figürün başından oluşan ve tüm vücuttan oluşan örnekler olarak gruplanmaktadır.

III.1.1.3.1. DOĞADA BULUNAN HAYVAN TASVİRLERİ

III.1.1.3.2. SADECE FİGÜRÜN BAŞINDAN OLUŞAN ÖRNEKLER:

Arslan; Niğde Sungur Bey Camii eyvanındaki şeritlerde üstten dördüncüsünde (Levha 196a), kıvrık daldan çıkan arslan başı profilden gösterilmiştir. Açık ağızlı ve çekik gözlü arslanların başlarının üzerinde sivri kulakları ile boyunlarında yeleleri tasvir edilmiştir (Roux 1992:46). Boynuyla yapıya birleşen, cepheden verilen başlı, köşeli oval yüzlü, dolgun yanaklı, patlak çekik gözlü, ince uzun burunlu, açık ağızlı, başın iki yanında birer kulağı bulunan arslan figürü, Taşkın Paşa Camii'nin batı cephesindeki çörtenlerde (Levha 228) görülür (Öney 1988:38; Roux 1992:41).

Arslan tasviri yalnızca Eretnaoğlu yapılarda yer alır.

At; uzun çeneli, çekik gözlü, gemini ağzına almış, boynunda çizgilerle yeleleri belirtilmiş profilden gösterilen at başı tasviri; sadece Eretnaoğlu yapısı olan Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanında kuzey duvardaki şeritlerde (Levha 196a'da üstten beşinci) karşımıza çıkar (Otto-Dorn 1963:148; Roux 1992:46).

Boğa; kıvrık daldan çıkan hafif açık ağızlı, çekik gözlü, başının üzerinde hilâl biçimli boynuzları ile kulakları profilden gösterilen boğa başı tasviri; yine yalnızca Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanı kuzey (Levha 188b'de üstten birinci) ve güney (Levha 196a'da üstten birinci) duvarlarındaki şeritlerde yer alır (Otto-Dorn 1963:148; Roux 1992:77).

Fil; yalnızca Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanındaki şeritlerde, kıvrık daldan çıkan fil, kıvrık hortumu ve uzun sivri dişiyle (Levha 195a'da üstten birinci) betimlenmiştir (Otto-Dorn 1963:148).

Oğlak; hafif açık ağzı, uzun çenesi, sakalları, çekik gözlü başının üzerindeki uzun boynuzuyla tasvir edilen oğlak başı; yine yalnızca Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanının kuzey duvarındaki şeritte (Levha 196'da üstten birincisi) görülür (Otto-Dorn 1963:148).

III.1.1.3.3. TÜM VÜCUTTAN OLUŞAN ÖRNEKLER:

Arslan; Eretnaoğlu ve Menteşeoğlu beyliklerine ait birer örneğinde de çift olarak gösterilmiştir. Turhal Gümüştop Zaviyesi kapısındaki tasvirlerin her ikisi de ayakta ve hareket halinde, kuzeydekinin başı geriye dönük, güneydeki ileriye bakan figürlerin kuyrukları rumi biçiminde sonlanır (Levha 235b-236). Her iki figürün de kuyruk uçları ve başları tahribat nedeniyle belirlenememektedir (Roux 1992:76-86). Peçin Ahmet Gazi Medresesi ana eyvan kemeri köşeliklerindeki arslan figürleri de karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Fakat diğer örneklerden farklı olarak, bunlar arka kısımları üzerine oturmakta ve birer sancak tutmaktadırlar (Levha 320 a-b). Örnekler diğerlerinden daha büyüktür (Sözen 1970:181). Fakat, batıdaki arslanın tuttuğu sancak üzerindeki küçük arslan figürü, ön ayaklarından biri havada, diğeri dizden kırık, arka ayaklarından biri önde ve diğeri arkada hareket halinde, küçük kulakları, hafif açık ağzı, kuyruğunun sırtının üzerinde ortada bitmesi ve küçük olmasıyla, Turhal Gümüştop Zaviyesi kapısındakilere benzemektedir (Levha 320 a-b).

Kuşlar; kendi içinde güvercin, kaz, tavus kuşu ile isimleri belirlenemeyen kuş figürleri olmak üzere dört türde karşımıza çıkmaktadır.

Güvercin; yalnızca Karamanoğlu Beyliği yapısı olan Karaman Hatuniye Medresesi portal kavsarasındaki mukarnasların sekizinci sırasında ortada yer alan güvercin figürü, başı profilden gösterilmiş, iki yana açık ayaklarının arasında yelpaze biçiminde kuyruğu, oval gövdesinin iki yanında açık kanatları ve gövdesi üzerindeki başı ile tasvir edilmiştir (Levha 72b).

Kaz; yine yalnızca Karamanoğlu eseri olan Konya-Meram Hasbey Hamamı kapı kemerinin ortasındaki kartuş içinde (Levha 164b), "S" biçiminde iki kaz figürünün boyunlarının çapraz kesiştiği ve gaga gagaya gösterilmiş kazların başları, sivri gagaları, yuvarlak gözleri ve tüyleri çizgilerle belirtilmeye çalışılmıştır. Gövdelerinden çıkan rumi biçiminde kanatları olan figürlerin gövdelerinin alt kısmından çıkan kuyrukları birleşerek yelpaze biçiminde sonlanır ((Levha 164b; Roux 1992:83).

Tavus Kuşu; Eretnaoğlu Beyliği'ne ait tek örneği olan Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanının kuzey duvarındaki şeritlerden üsttekinin ortasında, kıvrık dallara ayaklarıyla tutunan dikey yerleştirilmiş iki tavus kuşu görülür (Levha 193b-194a). Uzun kanatları ve kuyrukları çizgilerle belirtilmeye çalışılmıştır. Gövdelerinin üzerinde ince uzun boyun, tepelerinde ibikleriyle ve sivri gagalarıyla küçük başları yer alır (Levha 193b, 194a).

Türleri Belirlenemeyen Kuş Figürleri; yine yalnızca Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanının güney (Levha 188a-189b) ve kuzey (Levha 193b-194a) duvarlarındaki şeritlerin üst köşelerinde, profilden gösterilen kuşlar kıvrık dallara basmaktadırlar. Oval gövdelerinin üst kısımlarında çizgilerle belirtilmiş kanatları, gövdenin arkasından çıkan kuyrukları ile gövdenin üzerinde hafif açık gagalı, küçük yuvarlak gözlü ve tepelerinde ibik ve tüyler yer alan başları dikkati çeker (Öney 1972:137).

Tavşan; kıvrık daldan çıkan ön ve arka ayakları üzerine oturan tavşan figürünün alt kısmı tahrip olmuştur. Bugün sadece oval başı üzerinde sivri uzun iki kulağı görülür. Bu

tasvir, Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanının güney duvarındaki şeritlerden batıdaki dikey parça üzerinde yer (Levha 190b'de üstten dördüncü figür; Öney 1988:57-58).

Balık; Eretnaoğlu ve Karamanoğlu beyliklerine ait birer örnekle temsil edilir. Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanının güney duvarındaki şeritlerden doğu üst köşeden ikinci figür olan balık (Levha 188a) kıvrık dalın ucunda tasvir edilmiştir. Solungaç ve yüzgeçleri üçgenlerle belirtilmiş, pulsuz, küçük ve tek olarak gösterilmiştir (Öney 1969:182; 1988:58; Roux 1992:84-85). Konya Meram Hasbey Hamamı kapı kemeri üzerindeki balıklar (Levha 164b), kaz figürlerinin başının çevresinde spiral yapmaları, başlarının aşağıda oluşu, açık ağızları, pulları ve yüzgeçsiz oluşlarıyla (Levha 164b) Niğde Sungur Bey Camii'ndeki örnekten ayrılmaktadırlar (Roux 1992:46).

III.1.1.3.4. HAYALİ HAYVANLAR:

III.1.1.3.4.1. SADECE FİGÜRÜN BAŞINDAN OLUŞAN ÖRNEKLER:

Ejder; Eretnaoğlu ve Karamanoğlu beyliklerine ait birer örnekte karşımıza çıkar. Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanının kuzey duvarının doğusundaki panoyu kuşatan şeritlerden doğudaki dikey şeridin kesişmesinden sonraki ikinci figür olan ejder (Levha 190a), kıvrık daldan dışa taşan ve helezoni şekilde kıvrılan açık ağızlı, çatal dilli ve sivri kulaklı olarak tasvir edilmiştir (Öney 1969:182; Esin 1970:178; Ünal 1982:107; Roux 1992:80). Figürün üst çenesi üzerinde çizgilerle belirtilmeye çalışılan burun, açık ağızda alt ve üst çenede görülen dişler, çekik gözler, sivri uzun kulaklar, kıvrık dal ile baş arasında bilezik biçiminde boyundan çıkan yüzgeç biçiminde kanat görülür (Levha 190a). Karaman Arapzade Camii batı cephesindeki ejder biçimindeki çörten ise (Levha 17b), diğerinden farklı olarak üç boyutlu olarak gösterilmiştir. Boynuyla yapıya bitişen baş ile boyun arasında kabaca işlenmiş bilezik biçiminde pullar, ağza doğru incelen baş, damla biçiminde pullarla yapılmış çekik göz, üst dudağı yukarı kıvrılarak volütle sonlanan açık

ağızda sivri dişleri görülür (Levha 17b). Çenesinin altında pullarının işlenmiş olmasıyla diğerlerinden ayrılır (Roux 1992:41,46).

III.1.1.3.4.2. VÜCUDUNUN TÜMÜ GÖSTERİLENLER:

Çift Başlı Kuş (Kartal); yalnızca Eretnaoğlu eseri olan Niğde Sungur Bey Camii kuzey giriş kapısının üzerindeki geniş şeridin ortasında yer alan kare pano içindeki sekiz dilimli madalyon içinde (Levha 205b), dört köşeye birer palmet işlenmiş, başlarda sivri kulaklar, kıvrık gaga görülür. Boyunlar ters kalp (yürek) meydana getirecek şekilde birbirine düğümlenmiştir. Kanatlar açıktır. Kuyruk yelpaze şeklindedir ve gövdeye hilâl motifi ile bağlanmıştır. Bu çift başlı kartal, sungur da olabilir ve büyük ihtimalle camiye Sungur Bey'in arması olarak yerleştirilmiştir (Öney 1972:151-152; Ünal 1982:106; Roux 1992:88). Figürün kanatları ve kuyruğunun tüyleri çizgisel olarak verilmeye çalışılmıştır. Uzun boyunlarının ucunda yer alan başları, küçük gözleri, açık ağızlardan çıkan dilleri ile başlarının üzerinde kulakları ve ibikleri görülür. Ters yürek biçimindeki boyunların üzerinde eksende bir palmet yer alır (Levha 209b).

III.1.1.4. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

Beylikler dönemine ait 1300-1435 yıllarına tarihlenen yirmiiki yapıda, cephe (Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi'nde tüm cepheler), portal, pencere, kabara ve mihrap gibi mimari ögeler üzerindeki şerit, pano ve madalyonlarda görülen karışık kompozisyonlar; I. Geometrik-bitkisel, II. Bitkisel-diğer, III. Yazı-bitkisel ve IV. Geometrik-bitkisel olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır.

III.1.1.4.1. GEOMETRİK - BİTKİSEL:

Dışbükey yay-palmet; dışbükey yayların çapraz kesişerek oluşturduğu şematik palmet motiflerinden oluşan kompozisyon, Niğde Sungur Bey Camii kuzey portalinde

dıştan üçüncü ve ondördüncü şeritlerde (Levha 201a, 203b) giriş eyvanının batı köşelerinde iki yandaki üçüncü sütunceler üzerinde (Levha 192a, 197a), Niğde Gündoğdu Türbesi'nde dıştan beşinci şeritte (Levha 146b) ve Karaman Hatuniye Medresesi portalinin iç köşelerindeki sütuncelere çerçeve oluşturan kaval silmeler üzerinde (Levha 70b) yer alır.

Diğer bir uygulaması; şematik palmetlerin içlerindeki palmetlerin yan yapraklarından çıkan dalların yanlardaki palmetlerin sapını oluşturduğu kompozisyondur. Karaman Çelebi Camii mihrap nişinde (Levha 5, 7b), Karaman Hatuniye Medresesi portalini dıştan kuşatan üçüncü şeritte (Levha 69a), Karaman İbrahim Bey Çeşmesi'nin güney cephesinde dıştan ikinci şeritte (Levha 167b) ve Niğde Ak Medrese portalinde dıştaki sütunce gövdesi (Levha 110a) ile portaldeki nişlerin sütunce gövdelerinde (Levha 111a, 114b) bulunur.

Kırşehir Aşık Paşa Türbesi portalinde; kırık çizgi ve dışbükey yayların biçimlediği üç dilimli nişlerin içlerindeki rumilerin meydana getirdiği palmetler ile aralardaki rumilerin oluşturduğu ters palmet kompozisyonu vardır (Levha 240).

Bu kompozisyonun iki örneği Eretnaoğlu, diğer örnekler Karamanoğlu yapılarında yer alır.

Daire-Gülbezek; merkezdeki küçük daire etrafında simetrik olarak kesişen altı dairenin oluşturduğu altı yapraklı gülbezek, aralarda ovallerin ve üçgenlerin yer aldığı kompozisyon, yalnızca Saruhanoğlu yapısı Manisa Ulu Camii portal nişinin doğu (Levha 251a) ve batı (Levha 252a) duvarlarındaki nişlerin üzerinde görülür.

Baklava-Palmet; yatay ve dikey eksendeki (yatay eksendekiler yedi yapraklı, dikey eksendekiler üç yapraklı) palmetlerin saplarının birbirine kıvrık dallarla bağlanmasıyla merkezde biçimlenen baklavadan oluşan kompozisyon, yalnızca Hamitoğulları'na ait

Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi kuzey cephesindeki baklava biçimli pano içinde (Levha 343, 350b) yer alır.

Yürek-palmet; çapraz kesişen iki kıvrık dalın oluşturduğu düz-ters yürek motifleri ile bunların ortasından çıkarak yürek motiflerinin içini dolduran düz-ters palmetlerden meydana gelen düzenleme, Niğde Sungur Bey Camii doğu portalinde dıştan dördüncü şeritte (Levha 186 a-b), Aksaray Zinciriye Medresesi ana eyvan kemerinin oturduğu duvar payelerinin iç yüzündeki dikey ince şeritlerde (Levha 37a-b) bulunur.

Bu kompozisyon birer Eretnaoğlu ve Karamanoğlu yapısında uygulanmıştır

Altıgen-Palmet; merkezdeki altıgenin köşesinden çıkan palmetler ile aralardaki ters palmetlerin tekrarından oluşan kompozisyon, yalnızca Karamanoğlu yapısı Aksaray Zinciriye Medresesi güney yan eyvanının iç köşelerindeki sütuncelerin gövdelerinde (Levha 40a) görülür.

Dört Kollu Yıldız-Palmet; merkezdeki dört kollu yıldızın kollarından çıkan palmet motiflerinden oluşan düzenleme, yalnızca Karamanoğulları'na ait Ermenek Tol Medrese portalinde güney nişin üzerinde ortadaki iki madalyon içinde (Levha 49b, 52a) yer alır.

Yarım Altı Kollu Yıldız-Palmet; bir kırık çizginin kırılarak oluşturduğu yarım altı kollu yıldızın ortadaki kolundan çıkan şematik palmetlerden meydana gelen kompozisyon, Karaman Hatuniye Medresesi güneybatı köşe odasını kuşatan dıştan ikinci şeritte (Levha 84a-b) görülmektedir. Karaman İbrahim Bey İmareti portalindeki kuşatma kemerinin ilk kademesinde (Levha 128a) diğerinden farklı olarak yıldızın yan kolları yuvarlatılmıştır.

Bu kompozisyonun iki örneği de Karamanoğlu Beyliği'ne aittir.

Altı Kollu Yıldız-Rumi; kıvrık dalların belli aralıklarla kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız, yanlarda ise rumi ile biten düzenleme, yalnızca Eretnaoğlu yapısı olan Taşkın Paşa Medresesi giriş kapısının kemer köşeliklerindeki kabaralarda (Levha 231a) yer alır.

Altı Kollu Yıldız-Palmet; merkezdeki altı kollu yıldız ile yıldız kollarından çıkan palmetlerden (düz-ters) oluşan kompozisyon, Aksaray Zinciriye Medresesi portalindeki kuşatma kemerinin güney köşeliğinde (Levha 28a), Ermenek Tol Medrese portali kavsara köşelikleri (Levha 47a) ile nişin kuzey duvarında üst kısımda yer alan ikiz kemerli nişin kemerlerinin birleşme noktasındaki kabarada (Levha 53a) bulunur. Korkuteli Alâeddin Camii'nde kavsara içindeki üçgen nişlerden doğudan ikincisinde madalyon içindeki kompozisyonda, aradaki palmetler (çapraz eksendekiler) küçüktür (Levha 327a-b). Karaman İbrahim Bey İmareti giriş kapısının kilit taşındaki madalyon içine (Levha 130b) palmetler ters olarak yerleştirilmiştir.

Bu kompozisyonun bir örneği Hamitoğlu, üç örneği ise Karamanoğlu Beyliği'ne aittir.

Sekiz Kollu Yıldız - Palmet; merkezdeki sekiz kollu yıldızın kollarından çıkan, palmetlerin yatay ve dikey eksendekilerinin çapraz eksendekilere çerçeve oluşturduğu kompozisyon, yalnızca Eretnaoğlu yapısı olan Taşkın Paşa Camii kuşatma kemeri köşeliklerindeki kabaralarda (Levha 223a-b) karşımıza çıkar. Hamitoğlu örneği olan Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi portalinde batıdaki madalyonda (Levha 262a) ise, kıvrık dallarla birbirine bağlanan palmetlerin uçlarından çıkan kıvrık dallar kesişerek merkezde sekiz kollu yıldız oluşturur. Doğu cephedeki baklava pano içinde; iki dört kollu yıldızın çapraz kesişmesiyle merkezdeki sekiz kollu yıldızın kollarından çıkan yatay-dikey eksendeki dört palmetin yan yapraklarının çapraz yıldız kollarıyla birleştiği düzenleme vardır (Levha 341, 349b).

Altı Kollu Yıldız-Rumi-Palmet; ortadaki altı kollu yıldızın kollarından çıkan rumilerin palmetlere çerçeve oluşturduğu kompozisyon, Karamanoğlu yapısı olan Aksaray Zinciriye Medresesi portali kuşatma kemeri köşeliklerinden güneydeki daire içinde (Levha 28a ve Eretnaoğlu eseri olan Niğde Sungur Bey Camii mihrap kavsarasındaki düzgün olmayan altıgen tavan üzerinde (Levha 218) görülür.

Sekiz Kollu Yıldız-Rumi-Palmet; merkezdeki sekiz kollu yıldızın kollarından çıkan rumilerin birleşmesiyle oluşan ters palmetler ile bunlara çerçeve yapan rumilerden oluşan kompozisyon, Aksaray Ulu Camii giriş kapısının kemer köşeliklerinde (Levha 16a) ve kuzey cephesindeki taş üzerinde (Levha 11, 226) karşımıza çıkar.

Niğde Sungur Bey Camii doğu portalinde dışta iki yandaki sütunce gövdelerinde (Levha 186a-b), ikinci ve altıncı şeritlerde (Levha 186a-b), giriş eyvanının güney duvarının batı kısmındaki nişin birinci ve üçüncü cephelerindeki panolarda (Levha 191a); kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, yıldız kollarının çapraz eksenlerindeki kıvrık dalların ucundaki rumiler kesişerek palmet oluşturduktan sonra, iki yana dönerek birer rumi ile sonlanır. Rumilerin uçlarının içe dönerek çapraz kesişmesiyle, uçları içe bakan birer palmet biçimlenir.

Aksaray Zinciriye Medresesi'nin portal kavsarası köşeliğinde, yatay ve dikey eksenlerdeki palmetlerin uçlarından çıkarak yanındaki palmetin ucuyla birleşen kıvrık dallarla palmetlere çerçeve oluşturan rumilerin uçlarının birleşerek sekiz kollu yıldız, yıldızların arasında ise kıvrık dalların birleşerek oluşturduğu iç içe iki baklava görülür (Levha 28a-b). Ana eyvan kemerinin oturduğu payelerin iç yüzlerindeki geniş şeritlerde ise, kavisli yayların birleşerek oluşturduğu dört kollu yıldızın yatay ve dikey eksenlerinde iki yandan gelerek birleşip sekiz kollu yıldız yapan kıvrık dalların ucundaki rumiler yatay-dikey eksende birer palmet oluşturur. Çapraz eksenlerde ise. kıvrık dalların kesişmesiyle meydana gelen iki düğümün üzerinde kıvrık dalların ucundan çıkan çapraz rumilerin çerçeve oluşturduğu yine çapraz rumilerle meydana getirilen bir palmet vardır. Bu

düzenlemelerin arasında, altta ve üstte yan yana ikişer ruminin oluşturduğu baklava motifi bulunur.

Taşkın Paşa Medresesi portalinde dıştan üçüncü şerit (Levha 230a) ve kuşatma kemeri köşeliklerinde (Levha 231a); kıvrık dalların kesişerek merkezde sekiz kollu yıldız, yatay-dikey eksenlerdeki yıldız kollarından çıkan ve uçları yıldıza bakan palmetlere çerçeve yapan rumilerin birleşerek oluşturdukları ters palmete, yıldız kollarındaki palmetlerin sağından çıkan rumilerin çerçevelediği düzenlemenin tekrarından meydana gelmektedir.

Niğde Ak Medrese portalindeki kitabenin üst köşesinde batıdaki kabara üzerinde, merkezdeki sekiz kollu yıldızdan çıkan dört ders palmet ile palmetlerin meydana getirdiği kompozisyon (Levha 117b) vardır. Buna karşılık Karaman İbrahim Bey Çeşmesi kemer köşeliklerindeki kabaralarda, ortadaki sekiz kollu yıldızın kollarından çıkan dalların ucundaki palmetler ile bunların ucundan çıkan rumilerin dönüşümlü yerleştirildiği kompozisyon (Levha 168a-b) bulunur.

Bu kompozisyonun iki örneği Eretnaoğlu, diğer örnekleri Karamanoğlu yapılarında uygulanmıştır.

Yarım Oniki Kollu Yıldız-Rumi-Palmet; kıvrık dalların kesişmesiyle üst ve yan köşelerde yarım oniki kollu yıldız ile aralarda kıvrık dalların ucundan çıkan rumilerin birleşerek oluşturdukları palmetlerden meydana gelen kompozisyon; yalnızca Karamanoğlu eseri olan Ermenek Tol Medrese portalinin güney duvarındaki nişin sivri kemerli köşeliğinde (büyük bir kısmı tahrip olmuş) yer alır (Levha 45, 49b).

Oniki Kollu Yıldız-Rumi-Palmet; ortadaki oniki kollu yıldızın kollarındaki düz-ters palmetlere çerçeve yapan rumilerden meydana gelen kompozisyon, Niğde Sungur Bey Camii mihrabını dıştan kuşatan altıncı şeritte (Levha 215b), Aksaray Zinciriye Medresesi

portali kuşatma kemeri köşeliğinde kuzeydeki madalyon içinde (Levha 28a) ve Ermenek Sipas Camii mihrabı kavsara köşeliklerinde (Levha 11a) görülür.

Bu kompozisyonun örnekleri ile bir Eretnaoğlu, iki Karamanoğlu yapısında karşılaşılır.

Yarım Onaltı Kollu Yıldız-Rumi-Palmet; yarım onaltı kollu yıldızın kollarından çıkan rumilerin çerçeve oluşturduğu palmetlerden meydana gelen kompozisyon, yalnızca Menteşeoğlu yapısı olan Balat İlyas Bey Camii ibadet mekânının batı duvarındaki güney alt pencere alınlığında (Levha 313a) yer alır.

Yarım Altı Kollu Yıldız-Rumi-Palmet-Lotus; yarım altı kollu yıldızın iki yanındaki birer rumi, üstteki yıldız kolundan çıkan palmeti çerçeveler ve yandaki lotusların üstte birleşerek oluşturdukları palmeti, alttaki rumilerin kuşattığı düzenleme; yalnızca Eretnaoğlu yapısı olan Taşkın Paşa Medresesi giriş kapısının üzerinde yer alan kısa şeridin üzerindeki kartuşta (Levha 231a) bulunur.

Altı Kollu Yıldız-Rumi-Yarım Palmet-Palmet; altta iki yanda uçları yukarı bakan rumilerden çıkan dallar ters palmet oluşturduktan sonra iki yanda yarım palmetlerle sonlanır. Ortada dışbükey yaylarla oluşturulan üç dilimli iki parçanın kesişmesiyle altı kollu yıldız meydana getirilmiştir. Üstte de alttaki düzenlemenin aynısının tekrarlandığı kompozisyon; yalnızca Eretnaoğulları'na ait Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanının batısındaki dikdörtgen kapının geçme parçalardan oluşan lentosunun dar parçası üzerinde (Levha 199a) görülür.

Altı Kollu Yıldız-Rumi-Palmet-Lotus; merkezdeki altı kollu yıldızın çapraz eksenlerinden çıkan üç lotusun çerçevelediği damla biçimli gövdelerden çıkan dalların iki yanda birer rumiyle bittiği, dallarda lotusların birleştiği yerin üzerine yerleştirilen taç yaprakla palmet oluşturulan kompozisyon, yalnızca Hamitoğlu yapısı olan Antalya

Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi portalinde güneydeki iki kademeli madalyon içinde (Levha 338, 348a) yer alır.

Sekiz Kollu Yıldız-Rumi-Yarım Palmet-Palmet; iki yanda kıvrık dalların kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız ile yıldız kollarında uçları içe bakan birer palmet oluşturduğu, dış köşelerde ise kıvrık dalların altta ve üstte birer yarım palmetle sonlandığı düzenleme, yalnızca Eretnaoğlu eseri Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanında batıdaki nişin üzerindeki yatay dikdörtgen panoda (Levha 197a-b) karşımıza çıkar. Kıvrık dalların kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, yıldız kollarında uçları içe bakan palmetler, üstte iki yanda birer yarım palmet, palmetin ucundan çıkan dalın dönen iki rumi oluşturduğu kompozisyon ise, güney duvardaki nişin üzerindeki panoda yer alır (Levha 191a-b).

Sekiz Kollu Yıldız-Rumi-Palmet-Lotus; iki dört kollu yıldızın birbirine çapraz geçmesiyle meydana gelen sekiz kollu yıldızın çapraz kollarındaki oval lopların ucundan çıkan dalların iki yanda birer rumiyle sonlandığı, lotusların volütlerinin birleşerek oluşturduğu yan yapraklarının üzerine yerleştirilen bir taçla yapılan palmetten meydana gelen düzenleme, yalnızca Hamitoğlu yapısı Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi'nin kuzeybatı cephesindeki madalyon içinde (Levha 344, 355a) görülür.

III.1.1.4.2. BİTKİSEL-DİĞER KOMPOZİSYONLAR:

Vazo-Palmet; Vazodan çıkan palmetten oluşan düzenleme, yalnızca Karaman Alâeddin Bey Türbesi portalinde kuşatma kemerinin köşeliklerindeki kabaraların yanında (Levha 156a) bulunur.

Vazo-Rumi-Palmet; rumilerin birleşerek oluşturdukları palmetler ve rumilerle oluşturulan vazodan çıkan ikinci bir vazo ile ondan çıkan stilize/şematik çiçeklerden meydana gelen kompozisyon, Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi batı cephesinde

yer alır (Levha 345, 351b). Karaman Hatuniye Medresesi giriş kapısı kemerinin kilit taşında ise, kaidesi ve gövdesi yuvarlak ve yukarı doğru genişleyen vazodan çıkan dokuz yapraklı palmetle oluşan farklı bir düzenleme vardır (Levha 73b).

Bu kompozisyonun iki örneğinden biri Hamitoğlu, diğeri de Karamanoğlu yapısında uygulanmıştır.

Vazo-Üç Dilimli Kemer-Palmet-Rumi; üç dilimli kemerin tepesinden çıkan üçgen kaideli, yuvarlak gövdeli, üçgen ağızlı vazodan çıkan kıvrık dallar ile yanlardaki ters vazolardan çıkan rumilerin vazoyu iki yandan kuşattıktan sonra üstte birleşerek üç dilimli palmetlere sap oluşturduğu düzenleme, yalnızca Karaman İbrahim Bey İmareti minare gövdesindeki üç dilimli kemerlerin zigzag biçimindeki şeridinde (Levha 134a) görülür.

III.1.1.4.3. YAZI-BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR:

Çiçekli Kufi; yalnızca Milas Firuz Bey Camii portalindeki yatay kitabe şeridinin üst kısmında, kufi yazıyı oluşturan harflerin ucundan çıkan palmet ve rumilerden meydana gelen düzenleme (Levha 279a) yer alır.

III.1.1.4.4. GEOMETRİK-BİTKİSEL-FİGÜRLÜ KOMPOZİSYONLAR:

Zencerek-Palmet-Balık; iki kırık çizginin kesişmesiyle aralarda oluşan daire ve uzatılmış altıgen boşluklara palmet ve balıkların (dairelere palmet, uzatılmış altıgenlere balık) yerleştirildiği düzenleme, yalnızca Karamanoğlu yapısı olan Alanya Obaköy Medresesi giriş kapısı doğu sövesinin iç yüzünde (Levha 58b) bulunur.

III.1.1.5. DİĞER KOMPOZİSYONLAR:

Beylikler dönemine ait 1300-1435 yıllarına tarihlenen Eretnaoğlu ve Menteşeoğlu beyliklerine ait dört yapıda, pencere, mihrap ve mahfil korkuluklarında kandil motifinden oluşan kompozisyon vardır.

Niğde Sungur Bey Camii hünkâr mahfili korkuluğunda (Levha 210a), Taşkın Paşa Camii galeri mihrabında (Levha 227b), Milas Firuz Bey Camii son cemaat yeri penceresinde (Levha 276b) tek ; Balat İlyas Bey Camii mihrabında (Levha 315b) iki; Milas Firuz Bey Camii mihrabında (Levha 282a) ise üç örnekle karşımıza çıkan kandiller; üçgen kaide, yuvarlak gövde ve üçgen ağız olmak üzere üç bölümden oluşan vazo biçimindedir. Biçimsel olarak birbirini tekrar eden örnekler, yanlardaki zincirlerle kancaya bağlanırken; Niğde Sungur Bey Camii mahfilindeki, ağzındaki bir zincirle asılmaktadır. Ayrıca, Taşkın Paşa Camii galeri mihrabında ve Milas Firuz Bey Camii mihrabındaki örneklerde, yukarı doğru incelerek sonlanan alevler gösterilmiştir.

III.1.1.6. YAZI KOMPOZİSYONLARI:

Beylikler dönemine ait 1300-1435 yılları arasına tarihlenen yirmiüç yapıda, cephe (genellikle ön cephe), portal, kapı, pencere ve mihraplarda, sülüs, çiçekli kufi ve mâ'kılî olmak üzere üç tür yazı yer almaktadır.

Sülüs Hatlı Olanlar; sülüs hatlı yazı örnekleri kendi içinde, sadece yazının yer aldığı örnekler ve zemininde rumi, yarım palmet ve palmet gibi bitkisel motifler bulunan örnekler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

Sadece yazının yer aldığı örneklerden; Aksaray Zinciriye Medresesi portali kuşatma kemeri ile üzerindeki yatay şeritte (Levha 28a), Taşkın Paşa Camii cephesinde eksendeki sivri kemerli panoların arasında (Levha 222) ve Karaman Çelebi Camii mihrabında

kavsara üzerindeki yatay panoda (Levha 11b) yazılar tek istifli ve tek satır olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu örneklerin tümü Karamanoğlu Beyliği eseridir.

Ermenek Sipas Camii mihrabında üst köşelerdeki palmet biçimli kartuşlar içinde (Levha 14a-b), Selçuk İsa Bey Camii portalinin güneyindeki alt (Levha 264a-b) ve üst (Levha 265a-b) pencere alınlıklarındaki yatay panolarda, Balat İlyas Bey Camii'nde batı duvardaki güney alt pencere alınlığının kaş kemerinin yüzeyinde (Levha 313a) ve Aksaray Ulu Camii'nin güney duvarında eksende üst seviyede kuşatma kemerinin altında yer alan palmet biçimli kartuş içinde (Levha 23b), Niğde Ak Medrese mihrabında dıştan ikinci satırda (Levha 121) yazılar iki istifli ve tek satır olarak yer alır. Örneklerden üçü Karamanoğlu, biri Aydınoğlu, biri ise Menteşeoğlu yapısıdır. Karamanoğulları'na ait Karaman Alâeddin Bey Türbesi portal kavsarası içinde (Levha 156a) üç istifli tek satırdan oluşan Karaman Yunus Emre Camii mihrap kavsarasının altında ortadaki mukarnasların yüzeyinde (Levha 3b) ise dört istifli tek satırdan meydana gelen yazılar görülür.

Akşehir-Maruf Köyü Şeyh Hasan Türbesi portal kavsarası üzerindeki yatay panoda (Levha 153b), Ermenek Sipas Camii mihrap kavsarasının üzerindeki yatay panoda (Levha 10b), Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi portalindeki yatay panoda (Levha 346b) ve Konya Hasbey Darülhüffazı giriş kapısının üzerindeki yatay panoda (Levha 138b); yazılar ikişer istiflidir ve iki satırdan oluşmaktadır. Örneklerin üçü Karamanoğlu, biri Hamitoğlu eseridir.

Menteşeoğlu yapısı Balat İlyas Bey Camii'nin kuzey cephesinde, girişin üzerindeki aynalı kemerli alınlıkta (Levha 300b) ve Eretnaoğlu eseri olan Niğde Ak Medrese portalinde giriş kapısının üzerindeki yatay panoda (Levha 116a) ikişer istifli ve üç satırdan oluşan yazılar bulunur. Karamanoğlu yapısı Karaman Arapzade Camii portalinde giriş kapısının üzerindeki üç dilimli panoda (Levha 16a) ve Menteşeoğlu/Osmanlı eseri olan Milas Firuz Bey Camii giriş kapısının üzerindeki üç dilimli kemerli panoda (Levha 280a); ikişer istifli ve dört satırdan meydana gelen yazılar görülür.

Zemini Bitkisel Süslemeli Yazılar; zemini rumi, yarım palmet ve palmetlerden oluşan bitkisel süslemeli, tek istifli ve tek satırdan oluşan yazı örneği yalnızca Milas Firuz Bey Camii portali üzerindeki yatay şeritte (Levha 279a); ikişer istifli ve tek satırdan meydana gelen yazılar Selçuk İsa Bey Camii (1375) portal kavsarasının altındaki yatay panoda (Levha 256a-b), Milas Firuz Bey Camii mihrap nişinin içindeki yatay şeritte (Levha 282a), Balat İlyas Bey Camii doğu cephesindeki kuzey alt pencere lentosunda (Levha 304a), güney cephesindeki doğu (Levha 306) ve batı (Levha 308a)ı alt pencere lentolarında, batı cephe güney (Levha 310a) ve kuzey (Levha 311) alt pencere lentolarındaki panolarda, yapının güney duvarındaki doğu alt pencere açıklığı tavanında (Levha 314a), mihrap nişinin içindeki yatay panoda (Levha 316a-b) ve mihrap kavsarasının üzerinde ortadaki panoda (Levha 315b) yer alır. Tüm örneklerin Batı Anadolu beyliklerine ait olması dikkat çekicidir.

İkişer istifli ve iki satırdan meydana gelen yazılar; Selçuk İsa Bey Camii batı portalinin kuzeyindeki ilk alt pencere lentosunda (Levha 261b), Balat İlyas Bey Camii'nin doğu duvarında güney alt pencere alınlığındaki yuvarlak kemerli panoda (Levha 312b) görülür. Peçin Ahmet Gazi Medresesi portalinde, giriş kapısının üzerindeki panoda (Levha 319a) iki istifli ve dört satırdan oluşan yazı bulunmaktadır. Manisa Ulu Camii (1366) portal nişinin iç duvarında üst seviyede yer alan oval panolarda üç istifli ve tek satırdan; zemininde rumi, yarım palmet ve palmet motiflerinden meydana gelen bitkisel süslemeler bulunan yazı (Levha 248a-249b) görülür. Bu örnekler de Batı Anadolu beyliklerine aittir.

Kûfî;

Sadece Menteşeoğlu yapısı olan Milas Firuz Bey Camii portalinin üzerindeki yatay şeridin üst kısmında, harflerin ucundan rumi, yarım palmet ve palmetler çıkan çiçekli kufi yer alır (Levha 279a).

Ma'kılî;

Kûfî gibi sadece Milas Firuz Bey Camii'nde, portalin üzerindeki sivri kemerli pano içindeki kare panoda (Levha 279b); bir merkez etrafına yerleştirilen aynı kelimenin dört kez tekrarından oluşan köşeli ve geometrik harflerden meydana gelen kompozisyon bulunmaktadır.

Beylikler dönemine, 1300-1435 yılları arasına tarihlenen otuzbeş yapıdan benzer ve farklı biçimsel düzenlemelerin yüzeyinde yer alan kompozisyonları, incelememiz kapsamına giren altı beylik çerçevesinde süsleme türlerine göre şu biçimde değerlendirebiliriz:

Karamanoğulları Beyliği'ne ait cami, medrese, imaret, darülhüffaz, tekke, hamam ve çeşme olmak üzere sekiz farklı yapı türünden yirmi örnekte geometrik süsleme görülmektedir. Bu süslemeleri meydana getiren çizgilerle oluşturulan düzenlemelerden kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşanlardan; düzgün altıgen, yarım sekiz kollu yıldız, yarım on kollu yıldız, oniki kollu yıldız, onaltı kollu yıldız, Türk düğümü, çiftli ve üçlü zencerek dışındaki kompozisyonların hepsi; spiral yapan eğrilerden oluşanların tümü yer almaktadır.

Geçmelerle oluşturulan düzenlemelerden; kırık çizgilerle çokgenlerin kesişmesiyle meydana gelenlerden gamalı haç dışındaki diğer kompozisyonlar; yarım daire, daire ve ovallerin geçmesiyle oluşanlardan, sekiz kollu yıldız dışındaki kompozisyonlar; çokgenlerin geçmesiyle meydana gelenlerden; altıgen ve sekizgenler; yıldız geçmelerden oluşanlardan ise sekiz kollu yıldız dışındaki diğer kompozisyonlar bulunmaktadır. Yıldızlardan meydana gelen düzenlemelerden sekiz kollu yıldız kompozisyonu görülmektedir. Çizgilerle oluşturulan düzenlemelerden, düz çizgilerin kesişmesiyle oluşan baklava ile çokgenlerle oluşturulan düzenlemelerden sekizgen Karamanoğlu yapılarında yer almamaktadır.

Geometrik kompozisyonlar Karamanoğlu Beyliği'ne ait yapılarda; cephe, portal, kapı, pencere, şebeke, minare, eyvan ve mihrap gibi ögeler üzerinde yer alan şerit, pano, madalyon, kabara, sütunce gövdesi, kavsara ve kemer köşeliklerinde görülmektedir.

Eretnaoğulları Beyliği'ne ait cami, medrese ve tekke olmak üzere üç farklı türdeki yedi yapıda geometrik süslemelerden çizgilerle oluşturulan düzenlemelerden; kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşanlardan; yarım sekiz kollu yıldız, yarım on kollu yıldız, yarım oniki kollu yıldız, yarım onaltı kollu yıldız, onaltı kollu yıldız, zigzag ve gamalı haç; spiral yapan eğrilerin kesişmesiyle meydana gelenlerden ise; altıgen, beş kollu yıldız ve sekiz kollu yıldız dışındaki diğer kompozisyonlar yer almaktadır.

Geçmelerle oluşturulan düzenlemelerden, kırık çizgilerle çokgenlerin geçmesiyle oluşanlardan, gamalı haç; yarım daire, daire ve ovallerin geçmesiyle meydana gelenlerden sekiz kollu yıldız; çokgenlerin geçmesiyle oluşanlardan, sekizgen, altı kollu yıldız, on kollu yıldız; yıldız geçmesiyle meydana gelenlerden ise sekiz kollu yıldız kompozisyonları bulunmaktadır. Çizgilerin kesişmesiyle oluşanlardan, düz çizgilerin kesişmesiyle meydana gelenler; çokgenlerden ve yıldızlardan oluşan kompozisyon Eretnaoğulları yapılarında görülmemektedir.

Bu geometrik kompozisyonlarda yapılardan cephe, portal, kapı, pencere, korkuluk, eyvan ve mihrap gibi mimari ögeler üzerindeki şerit, dikdörtgen pano, madalyon, kabara, kval silme, sütunce gövdesi v.b. biçimsel düzenlemeler üzerinde yer almaktadır.

Saruhanoğulları Beyliği'ne ait camiden oluşan tek yapı türünde geometrik süslemelerden, çizgilerle oluşturulan düzenlemelerden; spiral yapan çizgilerden oluşan çark-ı felek; geçmelerden oluşturulan düzenlemelerden ise çokgenlerin geçmesinden meydana gelen altı kollu yıldız kompozisyonları bulunmaktadır. Çizgilerin kesişmesiyle oluşanlardan, düz çizgilerin kesişmesiyle oluşanlardan, düz çizgilerin kesişmesiyle ve kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşan kompozisyonlar; geçmelerle oluşturulan

düzenlemelerin kırık çizgilerle çokgenlerin geçmesiyle, yarım daire, daire ve ovallerin geçmesiyle ve yıldızların geçmesiyle meydana gelen kompozisyonlar; çokgenler ve yıldızlardan oluşan kompozisyonlar Saruhanoğulları'na ait yapılarda karşımıza çıkmamaktadır. Saruhanoğullarına ait yapılardaki geometrik kompozisyonların yapıda, portalde giriş kapısının kemerindeki madalyondan oluşan biçimsel düzenleme üzerinde yer almaktadır.

Aydınoğulları Beyliği'ne ait camiden oluşan tek yapı türünde geometrik süslemelerden, çizgilerle oluşturulan düzenlemelerden; kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşanlar sekiz kollu yıldız, çark-ı felek; spiral yapan eğrilerden meydana gelenlerden ise yürek kompozisyonu görülmektedir. Geçmelerle oluşturulanlardan, yarım daire, daire ve ovallerin geçmesiyle oluşanlardan ise daire kompozisyonu bulunmaktadır.

Aydınoğulları Beyliği'ne ait yapılarda, çizgilerle oluşturulan düzenlemelerden, düz çizgilerin kesişmesiyle oluşan kompozisyonlar; geçmelerle oluşturulan düzenlemelerden ise, kırık çizgilerle çokgenlerin geçmesinden meydana gelenler, çokgenlerin ve yıldızların geçmesinden oluşan kompozisyonlar ile çokgen ve yıldızlardan meydana gelen düzenlemeler yer almamaktadır.

Aydınoğullarına ait yapıdaki geometrik kompozisyonlar, pencere ve tavan üzerindeki şerit ve panolardan oluşan biçimsel düzenlemeler içinde bulunmaktadır.

Menteşeoğulları Beyliği'ne ait cami ve medreseden oluşan iki yapı türünde üç örnekse geometrik süslemeleri, çizgilerle oluşturulan düzenlemelerden kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşanlardan, beşgen, düzgün ve daralmış altıgen; yarım on kollu yıldız; yarım oniki kollu yıldız, çark-ı felek; balık sırtı, meander, gamalı haç, Türk düğümü, çift ve üçlü zencerek kompozisyonlarının dışındaki kompozisyonlar görülürken; spiral yapan eğrilerden meydana gelenlerden ise sadece tekli zencerek kompozisyonu bulunmaktadır.

Geçmelerden oluşan düzenlemelerden ise çokgenlerin geçmesiyle meydana gelenlerden on kollu yıldız ve Türk düğümü kompozisyonları; çokgenlerden oluşan düzenlemelerden ise sekizgen kompozisyonu görülmektedir.

Menteşeoğulları Beyliği'ne ait yapılarda çizgilerle oluşturulan düzenlemelerden, düz çigilerin kesişmesiyle oluşanlar; geçmelerle oluşturulan düzenlemelerden, kırık çizgilerle çokgenlerin geçmesiyle oluşanlar, yarım daire, daire ve ovallerin geçmesiyle meydana gelenler, yıldızların geçmesiyle oluşan kompozisyonlar ile yıldızlardan oluşan düzenlemeler yer almamaktadır.

Geometrik kompozisyonlar yapılarda, portal, pencere, korkuluk, şebeke, eyvan, pencere açıklığı tavanı ve mihrap gibi mimari ögeler üzerindeki pano ve az da olsa şeritlerden oluşan biçimsel düzenlemelerle de görülmemektedir.

Hamitoğulları Beyliği'ne ait cami, medrese, türbe olmak üzere farklı üç yapı türünde, üç örnekteki geometrik süslemeleri; çizgilerle oluşturulan düzenlemelerden; düz çizgilerin kesişmesiyle oluşan, baklava, kırık çizgilerin kesişmesiyle meydana gelenlerden, yarım on kollu yıldız, on kollu yıldız, zigzag, tekli zencerek kompozisyonları; geçmelerle oluşturulan düzenlemelerden yarım daire, daire ve ovallerin geçmesiyle oluşanlardan, yarım daire, çokgenlerin geçmesiyle meydana gelenlerden ise altıgen, altı kollu yıldız, sekiz kollu yıldız kompozisyonları oluşturmaktadır.

Hamitoğulları Beyliği'ne ait yapılarda, çizgilerle oluşturulan düzenlemelerden, spiral yapan eğrilerden oluşanlar , gemelerle oluşturulan düzenlemelerden, kırık çizgilerle çizgilerin geçmesinden oluşanlar, yıldızların geçmesinden meydana gelen kompozisyonlar ile çokgenler ve yıldızlarla oluşturulan düzenlemeler görülmektedir.

Geometrik kompozisyonlardan Hamitoğullarına ait yapılarda, portal, pencere, korkuluk, şebeke, eyvan, tavan, mihrap vb. mimari öğeler üzerindeki madalyon, pano ve az da olsa şeritlerden oluşan biçimsel düzenlemeler de görülmektedir.

Geometrik kompozisyonların geneline baktığımızda, her beyliğin, bazı ayrıntı ve çeşitlemelerdeki farklılıklar nedeniyle birbirinden ayrıldığı dikkat çekicidir. Bu farklı düzenlemelerin yanı sıra, bazı kompozisyonlarda veya çeşitlemelerinde örtak düzenlemeler gösterenler de görülmektedir. Beyliklerden de özellikle Orta Anadolu'da yer alan Karamanoğulları ile Eretnaoğulları'na ait yapılarda aynı kompozisyonun ya da çeşitlemelerin görülmesi ise dikkat çekicidir.

Beyliklerden Karamanoğulları ve Eretnaoğulları'na ait yapılarda görülen geometrik süslemeler; cephe, portal, kapı, pencere, korkuluk, şebeke, minare, eyvan ve mihrap gibi mimari ögeler üzerinde genellikle, şerit, pano, madalyon kabara, kaval silme, sütunce gövdelerinde yer almalarının yanı sıra, çizgilerle oluşan düzenlemelerden, kırık çizgilerin kesişmesiyle ve spiral yapan eğriler ve geçmelerden oluşan geometrik kompozisyonlardan meydana gelmeleri açısından oldukça benzemektedir. Bunda da, aynı bölge içinde olmaları, ticari ve askeri ilişkiler, gezici ustalar gibi nedenler etkili olmuş olabilir.

Saruhanoğulları'na ait yapılardaki geometrik süslemeler, sadece portalde yer almaları ve çokgenlerin geçmesiyle biçimlenmiş geometrik kompozisyondan oluşmasıyla diğer beyliklerden ayrılmaktadırlar.

Aydınoğulları ve Menteşeoğulları'na ait yapılarda görülen geometrik süslemeler; pencere, korkuluk, şebeke ve tavan gibi mimari ögeler üzerinde ve panolar içinde yer almalarının yanı sıra, çizgilerle oluşturulan düzenlemelerden, kırık çizgilerin kesişmesiyle biçimlenen yıldız kompozisyonlarından oluşmalarıyla da benzerlik göstermektedirler. Bunda da aynı bölge içinde olmaları, ticari, askeri ve kültürel ilişkilerinin etkili olduğu düşünülebilir.

Yine Karamanoğulları ve Eretnaoğulları'nda yoğun olarak görülen şerit, kabara, kaval silme ve sütunce gövdeleri üzerindeki baklava, beşgen, daraltılmış altıgen, yarım altı kollu yıldız, zigzag, balık sırtı, meander, zencerek, halat örgü ve yürek kompozisyonları; Aydınoğulları ve Saruhanoğulları beyliklerinde şerit, kabara, kaval silme ve sütunce gövdesi vb. biçimsel düzenlemeler görülmediği için yer almamaktadır.

Hamitoğulları Beyliği'ne ait yapılarda görülen geometrik kompozisyonlar, yerleri ve biçimsel düzenlemeleri açısından Karamanoğulları ile Eretnaoğulları örneklerine benzemektedirler.

Karamanoğulları Beyliği'ne ait cami, medrese, imaret, darülhüffaz, tekke, hamam ve çeşme olmak üzere farklı yapı türlerinden ondokuz örnekte bitkisel süslemeleri; rumi, palmet, rumi-palmet, yarım palmet-palmet, palmet-lotus, rumi-yarım palmet-palmet, rumi-palmet-lotus, hatayi ve gülbezek kompozisyonları oluşturmaktadır. Bitkisel kompozisyonlar yapılarda cephe, portal, kapı, pencere, mihrap vb. mimari ögeler üzerinde yer alan şerit, pano, kemer ve kavsara köşeliği, sütunce gövde ve başlıklarında yer almaktadır.

Eretnaoğulları Beyliği'ne ait cami, medrese ve türbe gibi farklı yapı türlerinden altı yapıda bitkisel süslemeleri; rumi, yarım palmet, palmet, lotus, rumi-palmet, yarım palmet-palmet, palmet-lotus, rumi-yarım palmet-palmet, rumi-palmet-lotus meydana getirmektedir. Bu kompozisyonlar, yapılarda portal, minare, eyvan ve mihraplarda yer alan şerit, pano, kemer ve kavsara köşeliği, kaval silme ve sütunce başlıklarından oluşan biçimsel düzenlemeler içinde bulunmaktadır.

Saruhanoğulları Beyliği'ne ait tek örnekte (Manisa Ulu Camii) bitkisel süsleme görülmezken; Aydınoğulları Beyliğine ait tek örnekte (Selçuk İsa Bey Camii) bitkisel süslemeleri palmet, rumi-palmet, yarım palmet, palmet, palmet-lotustan oluşan

kompozisyonlar meydana getirmektedir. Bitkisel kompozisyonlar yapının portallerinde (kuzey, doğu ve batı) şerit, kavsara ve kemer alt köşelerinde görülmektedir.

Mehteşeoğulları Beyliği'ne ait iki cami ve bir medreseden oluşan üç örnekte, bitkisel süslemeleri rumi, palmet, rumi-palmet, rumi- yarım palmet, palmet-lotus, rumi-palmet-lotus, rumi-palmet-şakayık, hatayi vb. kompozisyonlar oluşturmaktadır. Kompozisyonlar yapılarda portal, pencere, saçak ve mihrap gibi mimari ögeler üzerindeki kitabe çerçevesini oluşturan şeritler, pano, kemer ve kavsara köşelikleri ile tepeliklerde karşımıza çıkmaktadır.

Hamitoğulları Beyliği'ne ait cami, medrese ve türbe olmak üzere üç örnekte ise, bitkisel süslemeleri palmet ve rumi-palmet kompozisyonları meydana getirmektedir.

Beyliklerden Karamanoğulları ve Eretnaoğulları Beyliği yapılarında görülen bitkisel süslemeler, portal ve mihrap dışındaki mimari ögelerde farklılık gösterirse de; şerit, pano, kemer ve kavsara köşeliği, kaval silme, sütunce gövdesi ve başlıklarından oluşan biçimsel düzenlemeleri ile kompozisyonlar açısından büyük benzerlikler vardır. Sadece Karamanoğulları Beyliği'nde diğerlerinden farklı olarak hatayi kompozisyonu görülmektedir. Ayrıca, Karaman'daki Karamanoğulları'na ait örneklerde teknik olarak yüksek kabartma uygulanması, diğer bir farklılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Kompozisyonlarda ve biçimsel düzenlemelerdeki benzerlikleri ise, yakın bölgelerde bulunmaları, ticari, askeri ve kültürel ilişkileriyle açıklamanın uygun olacağı kanısındayız.

Menteşeoğulları Beyliği'ne ait örnekler, portal, pencere, saçak ve mihrap gibi mimari ögeler üzerinde, pano, kemer ve kavsara köşelikleri ile tepeliklerde yer almaları, kompozisyonlarda da rumi-palmet -şakayık ve hatayinin görülmesiyle diğer beyliklere ait örneklerden ayrılmaktadır. Yine bitkisel süslemelerin kitabe panolarını kuşatması ya da kitabe panolarını kuşatan şeritlerde yer almasıyla da değişiklik göstermektedir.

Hamitoğullarına ait örnekler ise, belli yörelerde bulunmaları ve sade bir işçilik göstermeleri açısından Aydınoğulları örneklerine benzemektedir.

Beylikler dönemine ait 1300-1435 yıllarına tarihlenen otuşbeş yapıdan; Karamanoğulları, Eretnaoğulları ve Menteşeoğullarına ait üçü cami, ikisi medrese, biri zaviye, biri de hamam olmak üzere dört değişik türde yedi yapıda figürlü süsleme görülmektedir.

Karamanoğulları Beyliği'ne ait cami, medrese ve hamam olmak üzere üç farklı türdeki yapıda cephe (çörten), portal (mukarnas yüzeyinde), kapı (kemer yüzeyinde) üzerinde; doğada görülen ve tüm vücuttan oluşanlar güvercin, kaz, balık ile hayali hayvanlar ve sadece figürün başından oluşan ejder olmak üzere, iki grupta dört figür yer almaktadır.

Eretnaoğulları Beyliği'ne ait iki cami ve bir zaviye olmak üzere iki türde üç yapıda cephe (çörten), portal, (pano içinde), eyvan (şeritler içinde) üzerinde; doğada görülen ve sadece figürün başından oluşan (arslan, at, boğa, balık, fil, oğlak); tüm vücudu gösterilen (arslan, kuş -tavus kuşu, ismi ve cinsi belirlenemeyen kuşlar- balık, tavşan) ile hayali hayvanlar ve sadece figürün başından oluşan (ejder); ile tüm vücudu gösterilen (çift başlı kuş -kartal) olmak üzere iki grupta ondört figür bulunmaktadır.

Menteşeoğulları Beyliği'ne ait bir yapıda, eyvan kemer köşeliklerindeki panoların içinde, doğada görülen ve tüm vücudu gösterilen figürler grubuna giren birer arslan figürü yer almaktadır.

Saruhanoğulları, Aydınoğulları ve Hamidoğulları beyliklerine ait örneklerde figür görülmemektedir.

Beylikler dönemine ait örneklerde görülen figürler, herşeyden önce bulundukları yerler ve biçimsel düzenlemelerle birbirinden ayrılmaktadır. Sadece Karamanoğulları'ndan ejder, Eretnaoğulları'ndan ise arslan figürü çörten üzerinde yer almalarıyla; Eretnaoğullarından çift başlı kuş ile Menteşeoğullarından arslan figürleri ise pano içinde bulunmalarıyla benzerlik göstermektedir. Bunların dışında, birbirine konum ve biçimsel düzenlemeler ile üslupsal olarak benzememektedir.

Eretnaoğulları örneklerinden Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanında yer alan örnekler, bir şeritte yer almaları ve kıvrık daldan çıkmaları gibi özellikleriyle, Menteşeoğulları'na ait bir örnekse (Peçin Ahmet Gazi Medresesi ana eyvan kemer köşeliklerinde) arslan figürlerinin arka kısımlarının üzerine oturmaları ve ellerinde sancak tutmaları; yine Eretnaoğulları'na ait yapılardan birinde (Turhal Gümüştop Zaviyesi kapısında) arslan figürleri kapının iki yanında ve hareket eder durumda olmalarıyla diğer örneklerden ayrılmaktadırlar. Karamanoğulları'na ait bir örnekteki (Karaman Arapzade Camii'nde çörtenlerde) ejder figürü, üslup ve işçiliğinin kabalığıyla diğer örneklerden ayrılmaktadır. Bu tür farklılıkların nedenini, yapılardaki tarih farkı ile açıklamak uygun olabilir.

Beylikler dönemine ait yapılarda görülen diğer bir süsleme türü olan karışık süslemeler Karamanoğulları Beyliği'ne ait yapılarda; geometrik-bitkisel süslemeler (dışbükey yay-palmet, yürek motifi-palmet, altıgen-palmet, dört kollu yıldız-palmet, yarım altı kollu yıldız-palmet, altı kollu yıldız-palmet, altı kollu yıldız-rumi-palmet, sekiz kollu yıldız-rumi-palmet, yarım oniki kollu yıldız-rumi-palmet, iki dilimli kemer-rumi-palmet), bitkisel-diğer motifler (vazo-palmet, vazo-rumi-palmet, vazo, üç dilimli kemer, rumi-palmet) ve geometrik-bitkisel-figürlü kompozisyonlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kompozisyonlar yapılarda cephe portal, minare, eyvan, mihrap vb. mimari ögeler üzerindeki şerit, madalyon, kabara, kemer ve kavsara köşelikleri, sütunce gövdelerinde yer almaktadır.

Eretnaoğulları Beyliği'ne ait yapılarda karışık süslemeleri; geometrik-bitkisel (dışbükey-yay, yürek-palmet, altı kollu yıldız-rumi, sekiz kollu yıldız-yarım palmet, sekiz kollu yıldız- palmet, altı kollu yıldız-rumi-palmet, sekiz kollu yıldız-rumi-palmet, oniki kollu yıldız-rumi-palmet, yarım altı kollu yıldız-rumi-palmet-lotus, sekiz kollu yıldız-rumi-yarım palmet-palmet) kompozisyonlar oluşturmaktadır. Kompozisyonlar yapılarda portal, eyvan, mihrap vb. mimari ögeler üzerinde, şerit, pano, kemer ve kavsara köşelikleri, sütunce gövdelerinde görülmektedir.

Saruhanoğulları Beyliği'nde karışık süslemeleri geometrik-bitkisel (daire-gülbezek) kompozisyon meydana getirmektedir. Kompozisyon, yapının portalinde pano içinde bulunmaktadır.

Menteşeoğulları Beyliği'ne ait yapılarda karışık süslemeleri geometrik-bitkisel (yarım onaltı kollu yıldız-rumi-palmet) ve yazı-bitkisel (çiçekli kufi) kompozisyonlar oluşturmaktadır. Kompozisyonlar, portalde şeritte, pencerede alınlıktaki panoda yer almaktadır.

Hamitoğulları Beyliği'ne ait yapılarda karışık süslemeleri, geometrik-bitkisel (baklava-palmet, altı kollu yıldız-palmet, sekiz kollu yıldız-palmet, altı kollu yıldız-rumi-palmet-lotus, sekiz kollu yıldız-rumi-palmet-lotus) ve bitkisel-diğer motiflerden (vazo-rumi-palmet) oluşan kompozisyonlar meydana getirmektedir. Bu kompozisyonlarda yapılarda cephe, portal vb. mimari ögeler üzerinde pano, madalyon ve kartuş vb. biçimsel düzenlemeler içinde görülmektedir.

Beyliklerden Karamanoğulları ile Eretnaoğulları'a ait örneklerde görülen karışık süsleme ve kompozisyonlar birbirine portal, eyvan ve mihrap gibi mimari ögeler üzerinde, şerit, madalyon, pano, kemer ve kavsara köşelikleri, sütunce gövdelerinde yer almalarının yanı sıra, Karamanoğulları'nın Karaman'daki yapıları dışındaki örneklerde

üslup ve işçilik olarak da benzemektedir. Bunun nedeni ise, beyliklere ait yapıların birbirine yakın tarihlerde ve yerleşimlerde bulunmaları ile açıklanabilir.

Saruhanoğulları ile Menteşeoğulları Beyliği'ne ait yapılarda karışık süsleme birbirinden ve diğer beyliklerden tamamen farklı kompozisyon özellikleri ve konumlarıyla ayrılmaktadır. Hamitoğulları Beyliği örnekleri ise cephede yoğun olarak yer almaları, madalyon ve panolar içinde bulunmaları ile diğer beyliklere ait örneklerden ayrılmaktadır.

Bitkisel-diğer motiflerden oluşan kompozisyonlar Karamanoğulları ile Hamitoğulları Beylikleri'nde yer almaktadır. Fakat gerek işçilik, gerekse üslup olarak birbirine benzememektedir.

Beylikler dönemine ait 1300-1435 yılları arasına tarihlenen otuzbeş yapıdan dördünde, hiç bir gruba sokamadığımız ve diğer kompozisyonlar olarak adlandırdığımız kandiller görülmektedir. Beyliklerden Eretnaoğulları ile Menteşeoğulları'na ait ikişer örnekte karşımıza çıkmaktadır.

Eretnaoğulları Beyliği'ne ait yapılarda, mahfil korkulukları ile mihrapta tek olarak; Menteşeoğulları Beyliği'ne ait yapılarda pencere ve mihraplarda (pencerelerde tek, mihraplardan birinde iki, diğerinde üç olarak) karşımıza çıkmaktadır. Boyut ve konumları farklı olmakla birlikte; üçgen kaide, yuvarlak gövde ve üçgen ağızlı olmalarıyla form açısından benzerlikler görülmektedir.

Beylikler dönemine ait 1300-1435 yıllarına tarihlenen yapılarda, sülüs, çiçekli kufi ve ma'kılî olmak üzere üç farklı yazı türü bulunmaktadır.

Bunlardan sülüs; kendi içinde zemini bezemesiz bitkisel bezemeli (kıvrık dal, rumi, yarım palmet, palmet) olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

Zemini bezemesiz sülüs hatlı örnekler; Karamanoğulları Beyliği'ne ait yapılarda, cephe, portal, kapı, pencere, minare, mihrap, vb. mimari ögeler üzerinde, şerit ve panolar içinde; Eretnaoğulları Beyliği'ne ait yapılarda ise cephe, portal, kapı, minare, mihrap, vb. mimari ögelerde, şerit ve panolar içinde yer almaktadır. Aydınoğulları Beyliği'ne ait örneklerde pencere üzerindeki panoda; Menteşeoğulları ile Hamitoğulları Beyliğine ait örneklerde ise portallerdeki panolar içinde görülmektedir.

Karamanoğulları ile Eretnaoğulları beyliklerine ait örnekler, mimari ögeleri, biçimsel düzenlemeleri ve yoğunlukları ile benzerlik göstermektedirler. Diğer beylikler de portal ve pencere gibi mimari ögeler üzerindeki panolarda yer almaları ile birbirine benzemektedirler.

Bitkisel zeminli sülüs hatlı örnekler ise; Karamanoğulları'na ait bir örnekte mihrap üzerindeki şeritlerde, Saruhanoğulları Beyliği'nde portal üzerindeki pano içinde; Aydınoğulları Beyliği'nde portal ve pencerelerde panolar içinde, Menteşeoğulları'nda ise portal, pencere ve mihraplardaki şerit ve panolarda karşımıza çıkmaktadır.

III.2. BEYLİKLER DÖNEMİ YAPILARINDA GÖRÜLEN TAŞ SÜSLEME PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Beylikler dönemine ait 1300-1435 yıllarına tarihlenen otuzbeş yapıda görülen taş süsleme programlarında, süslemelerin bulunduğu mimari ögelerden hareketle onyedi farklı grup belirlenmiştir.

Birinci grubu süsleme programının sadece cephelerde görüldüğü bir örnek (Karamanoğlu yapısı Karaman İbrahim Bey Çeşmesi); ikinci grubu, süsleme programının portalde yer aldığı on örnek (Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Taşkın Paşa Türbesi, Niğde Gündoğdu Türbesi, Taşkın Paşa Köyü Hızır Bey Türbesi, Manisa Ulu Camii, Karaman Arapzade Camii, Karaman Karabaş Veli Tekkesi, Konya-Meram Hasbey

Darülhüffazı, Karaman İbrahim Bey Türbesi ve Korkuteli Alâeddin Camii) oluşturmaktadır. İkinci grupta yoğunluk Karamanoğlu eserlerindedir. Hamitoğulları'ndan ve Eretnaoğulları'ndan iki, Saruhanoğulları'ndan bir örnek görülmektedir.

Üçüncü grubu, süslemelerin kapılarda bulunduğu iki örnek (Eretnaoğlu eseri Turhal-Gümüştop Zaviyesi ve Karamanoğlu yapısı Konya-Meram Hasbey Hamamı); dördüncü grubu, süslemelerin mihraplarda karşımıza çıktığı üç örnek (Karamanoğlu yapılarından Karaman Yunus Emre, Karaman Çelebi ve Ermenek Sipas camileri); beşinci grubu, süslemelerin cephe ve portalde görüldüğü üç örnek (Eretnaoğlu eseri Kırşehir Aşık Paşa Türbesi, Hamitoğlu yapısı Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi ve Karamanoğlu eseri Konya Hasbey Darülhüffazı) meydana getirmektedir.

Altıncı grubu, süsleme programının portal ve kapıda yer aldığı iki örnek (Karamanoğlu yapılarından Ermenek Tol ve Alanya Obaköy medreseleri); yedinci grubu, süslemelerin portal ve pencerede bulunduğu üç örnek (Karamanoğlu yapılarından Akşehir-Maruf Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Karaman Alâeddin Bey Türbesi ve Aksaray Ulu Camii); sekizinci grubu, süslemelerin portal ve mihraplarda karşımıza çıktığı iki örnek (Eretnaoğlu eserlerinden Taşkın Paşa Camii ve Medresesi); dokuzuncu grubu, süslemelerin portal, pencere ve tavanda görüldüğü bir örnek (Aydınoğlu yapısı Selçuk İsa Bey Camii); onuncu grubu, süslemelerin portal, kapı ve eyvanda yer aldığı bir örnek (Menteşeoğlu eseri Peçin Ahmet Gazi Medresesi) oluşturmaktadır.

Onbirinci grubu, süslemelerin portal, pencere ve mihrapta bulunduğu bir örnek (Menteşeoğlu yapısı Milas Firuz Bey Camii); onikinci grubu, süslemelerin portal, minare ve eyvanda görüldüğü bir örnek (Karamanoğlu eserlerinden Karaman İbrahim Bey İmareti); onüçüncü grubu süslemelerin portal, kapı, pencere ve eyvanda yer aldığı bir örnek (Karamanoğlu yapısı Karaman Hatuniye Medresesi); ondördüncü grubu, süslemelerin portal, kapı, pencere, eyvan ve revaklarda karşımıza çıktığı bir örnek (Karamanoğlu eseri Aksaray Zinciriye Medresesi) meydana getirmektedir.

Onbeşinci grubu, süslemelerin portal, kapı, eyvan, revak ve mihrapta görüldüğü bir örnek (Karamanoğlu yapısı Niğde Ak Medrese); onaltıncı grubu, süslemelerin cephe, portal, pencere, şebeke, pencere açıklığı tavanı ve mihrapta yer aldığı bir örnek (Menteşeoğlu eseri Balat İlyas Bey Camii); onyedinci grubu ise, süslemelerin cephe, portal, kapı, pencere, korkuluk, minare, eyvan ve mihrapta bulunduğu bir örnek (Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii) oluşturmaktadır.

Birinci grubun ilk çeşitlemesi olan Karamanoğulları Beyliği'ne ait Karaman İbrahim Bey Çeşmesi'nde (1433) taş süsleme, diğer örneklerden farklı olarak tüm cephede yer almaktadır. Yapıda taş süslemenin görüldüğü güney cephe oldukça simetriktir. Ortadaki sade tutulmuş sivri kemer ve köşeliklerine yerleştirilen karışık süslemeli kabaralar ve bunları dıştan kuşatan dört süsleme şeridi ile en dıştaki sütunce simetrik yerleştirilmiştir (Levha 165a-168b).

Yapıdaki her süsleme şeridi farklı boyutlarda ve farklı süslemelere sahiptir. Dışta geometrik süsleme ile başlanmış, içe doğru karışık, geometrik ve bitkisel süsleme ile bir geçiş sağlanmıştır.

İkinci çeşitlemeyi oluşturan yapılardan, taş süslemenin portalde yer aldığı en erken tarihli örnek, Hamitoğulları Beyliği'ne ait Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi'dir. Yapıda ve üç farklı süsleme türünü barındıran portal, bugünkü durumuyla programlama açısından oldukça sade tutulmuştur. Geometrik süslemeleri yatay ve dikey şeritlerde, sütunce gövdelerinde; bitkisel süslemeleri, sütunce başlıkları ile kavsara köşeliklerinde; yazıyı ise, yatay dikdörtgen ve sivri kemerli panolarda görmekteyiz (Levha 333b, 334a, 336a).

Süslemeler hem birbirleriyle, hem de diğerleriyle hiç bir şekilde bağlantılı görülmemektedir. Geometrik süsleme dıştaki geniş şeritte ve iç nişlerdeki sütuncelerde

karşımıza çıkarken, aralarında büyük boşluklar bulunduğu ve bağlantı olmadığı gibi, kompoziyon açısından da bir birliktelikten söz edilememektedir. Aynı durum, bitkisel süslemeler için de geçerlidir. Dıştaki sütuncelerin başlıkları ile içteki nişlerin kavsara köşeliklerindeki süslemeler de birbirinden farklıdır. Programlamadaki sadelik ve farklılık, yapının inşa edildiği dönem, banisi ve ustasından kaynaklanmış olabilir. Fakat elimizde bunları destekleyecek somut veriler henüz yoktur. Yazı için de aynı özellikleri düşünebiliriz. Yatay dikdörtgen panoda iki istifli, içteki sivri kemerli panoda tek istifli fakat beş satırlık kitabe açısından da aynı durum söz konusudur.

Diğer örneğimizi, Eretnaoğulları Beyliği'ne ait Taşkın Paşa Türbesi oluşturmaktadır. Yapıda süslemenin portalde toplanması, ilk olarak girişin vurgulanmasına yönelik olduğunu düşündürmektedir. Yapıdaki süslemede geometrik süslemenin yoğunluğu, iki palmet motifi dışında bitkisel süslemenin bulunmayışı, geometrik süslemenin açıklığı ve sadeliği, süsleme programında gösterişten kaçınıldığını göstermektedir.

Türbede de portal dikey olarak üç bölüme ayrılmaktadır. İki yan ve orta bölüm olmak üzere. Orta bölüm diğer bölümlere göre daha sade tutulmuştur. Burası da üç bölümden oluşmaktadır. Süslemelerin bulunduğu kuşatma kemerine kadar olan kısım birinci, kuşutma kemeri ve köşelikleri ikinci, bezemeli şeritler üçüncü bölüm olarak. Dıştan üç şeritle kuşatılan portaldeki üçlü düzenleme, ortada da tekrar etmektedir. Kapı, portal kavsarası ve kuşatma kemeri köşelikleri olmak üzere. Burada da alt ve üstte süsleme yer alırken, orta bölüm sade tutulmuştur. (Levha 244a).

Karamanoğulları Beyliği'ne ait tarihli Niğde Gündoğdu Türbesi'nde; taş süslemenin yer aldığı portal, cepheden taşkın ve yüksek olmadığı için cepheden ayrılması amacıyla dıştan iki sıra kaval silmeyle kuşatılarak vurgu sağlanmıştır. Burada kaval silmeler bilinçli olarak seçilmiş olmalıdır. Yine içte de bir kaval silmeyle kuşatılması, bir sınırlandırmayı ve kademelenmeyi göstermektedir. Kaval silmeyle yapılan taşkınlık, yine kuşatma kemerinin

eğimli iç yüzeyiyle de desteklenerek, kavsarası bulunmayan portalde derinlik yaratılmaya çalışılmıştır. Yine kemer köşeliklerinde, kabara yerine zeminden içeride birer gülbezek kullanılmış olması da, yine yaratılmak istenen derinliği desteklemek için olabilir.

Portal süslemelerinde; bitkisel süsleme diğerlerine göre daha yoğun olarak kullanılırken, bitkisel ve geometrik süslemeler sınırlandırılmışlardır (Levha 145). Yazı ise sadece kuşatma kemerinin tepesinde yer almaktadır.

Eretnaoğulları Beyliği'ne ait Taşkın Paşa Köyü Hızır Bey Türbesi'nde ise süslemeler, yapının girişini vurgulamak amacıyla kullanılmış olmalıdır. Çünkü, yapının başka bir yerinde süsleme yoktur. Geometrik süsleme olmaları dışında, süslemeler arasında birlik de yoktur. Bu da bize, yapının genelinde düzenli bir süsleme programı uygulanmadığını göstermektedir.

Saruhanoğulları Beyliği'ne ait Manisa Ulu Camii'nde taş süslemelerin yer aldığı portalde, süslemeler portalin dışında değil, içinde görülmektedir.

Yapı süsleme açısından oldukça sade ve sınırlı olmasına karşın, yine de ufak farklılıklar dışında bir programlama dikkati çekmektedir. Süslemelerin yer aldığı portalin üç duvarında da nişler yer almaktadır. Doğu ve batıdakiler sivri kemerli ve üçer cepheli iken, güneydeki basık kemerli ve açıktır. Birbirini biçimsel olarak yineleyen doğu ve batı nişler, dairelerin iç içe geçmesiyle oluşan altı yapraklı gülbezekler (doğudaki kabara, batıdaki madalyon) ile üstte oval panolardaki kitabeleri ile duvarlarla aynı düzenlemeye sahiptir (Levha 248a-b, 252). Güneyde ise bazı farklılıklarla hemen hemen aynı düzenleme dikkati çekmektedir. Sivri kemer yerine basık kemer kullanılmıştır. Diğer taraflardaki gülbezekli düzenleme burada yerini madalyon içinde altı kollu yıldız ile bunun ortasındaki kabaradan oluşan düzenleme bulunmaktadır (Levha 250a). Diğerlerinden farklı olarak burada süsleme kemerin kilit taşında yer almaktadır. Benzerlik ise burada madalyon içinde, iki üçgenin geçmesiyle oluşan altı kollu yıldızdır.

Karamanoğulları Beyliği'ne ait Karaman Arapzade Camii'nde, yapının batı cephesinde eksenden kaydırılmış portal oldukça sade tutulmuştur. Daha önce görülen hiç bir örneğe benzemeyen portal hem cepheden aşağıdadır, hem de cepheden dışa taşkınlığı fazla değildir. Dıştaki ince şeridi saymazsak, portal bezemesiz silmelerle hareketlendirilmeye çalışılmıştır. Süslemenin en yoğun olduğu bölüm; kemer köşeliğinden başlayarak yukarı doğru üçgen şeklinde yükselen ve tepedeki kartuşla sonlanan üst kısımlarıdır. Burada da sadece kemer köşeliğindeki bitkisel süsleme girifttir, diğer kısımları ise oldukça sadedir (Levha 15 a-b).

Cephe ekseninde yer almayan banisiyle portalin bu kadar küçük ve sade tutulması, alakalı olabilir. Muhtemelen yapıyı yaptıran kişi halktan biri olduğu için sade tutulmuş olduğu düşünülebilir.

Yine Karamanoğulları Beyliği'ne ait Karaman Karabaş Veli Tekkesi'nde; sadece girişin batısındaki nişte karşımıza çıkan taş süsleme oldukça sadedir. Dıştaki şeritte yalnızca zencerekten oluşan geometrik süsleme, ikinci şeritte rumilerden oluşan girift olmayan bitkisel süslemeye yer verilmiştir. Ayrıca, içte kavsaranın ortasındaki mukarnas yüzeyinde bitkisel süsleme görülmektedir. Süslemenin bu derece az ve sade tutulması yapının işlevi ile ilgili olabileceği gibi, nişin konumu ile de ilişkili olabilir.

Karamanoğlu yapısı Konya-Meram Hasbey Darülhüffazı'nda; doğu cephenin kuzey köşesindeki sivri tonoz kavsaralı portal, düzenleme ve süsleme açısından oldukça sade tutulmuştur. Geniş üç şeridin kuşattığı portalde ilk şerit bezemesiz bırakılırken, ikinci şeritte yıldız kesitlerinden oluşan sade bir süslemeye, üçüncü şeritte ise sekiz kollu yıldız kompozisyonlu biraz daha yoğun bir süslemeye yer verilmiştir. İçte de sütunce gövdeleri zigzag kompozisyonlu süslemesiyle dikkati çeker. Bu özelliklerden hareketle, dışa doğru sadeleşmenin olduğu söylenebilir. Yine yıldız ile yıldız kesitinin yan yana yer alması da geçişin işaretidir. Buradan hareketle, belli bir sistemle yapının portalinin süslendiğini

söyleyebiliriz. Bu özelliğin dışında, portal oldukça küçük ve sade tutulmuştur (Levha 141a-b).

Karamanoğlu eseri Karaman İbrahim Bey Türbesi'nde en yoğun ve iki farklı süslemeyi barındıran portal, süsleme programı açısından düzenli görülmektedir. Portalde doluluk-boşluk kaygısı dikkati çekmektedir. Bir süsleme-bir boşluk, yoğun süsleme görülen kavsara köşeliklerinden sonra tekrar boşluk görülmektedir. Yine portalde dikey hatların vurgulandığı dikkati çekerken, yatay hatlara çok fazla yer verilmemiştir. Alt kat kapı kemerinin üzerinde, portale göre oldukça sade bir bitkisel süslemeye, biraz da stilize edilerek yer verilmiştir.

Yapıda görülen en yoğun süsleme türü olan bitkisel süsleme, dıştaki şeridi saymazsak, daha çok kavsara köşeliği ve sivri kemerli panolar gibi çerçeve içine alınmış sınırlandırılmış alanlarda yer almaktadır. Bu tür uygulamanın nedenleri de, bitkisel süslemenin belli bir yerde başlatılıp bitirilebilme özelliğinden kaynaklanmış olabilir. Portalin üçüncü şeridi ve sütunce gövdesi ile kavsara, kartuş çerçevelerinde ve üçgen panolar içinde görülen geometrik süslemelerde ise, daha çok şeritler kullanılmıştır. Geometrik süslemeli şeritler, bitkisel süslemelere göre daha az ve sade iken, bitkisel süslemelerin daha yoğun olduğu dikkati çekmektedir. Geometrik süslemeler daha çok bitkisel süslemelere çerçeve oluşturmaktadır.

Hamitoğulları Beyliği'ne ait Korkuteli Alâeddin Camii'nde; taş süslemenin yer aldığı iki öge olan kuzey ve batı portaller arasında, düzenleme ve süslemeleri açısından hiç bir benzerlik bulunmamaktadır. Kuzey portalin anıtsallığı ve yoğun süslemesine karşın, batı portal daha küçük ve sadedir (Levha 329a).

Portalin kuşatma kemerinin köşeliklerini oluşturan iki kısımda simetri ve düzen hakimdir. Hem biçimsel düzenlemelerde, hem de süslemelerde bu özellik görülmektedir (Levha 322a, 323a). Kemer köşeliklerindeki geometrik kompozisyonun aynısının sivri

tonozda da görülmesini, bölümler arası ilişkinin kurulmaya çalışılması şeklinde yorumlayabiliriz.

Portalin geneline baktığımızda, bölünmelerin ve çerçevelerin kaval silmelerle sağlandığı görülmektedir. Kemer köşeliklerini dıştan kuşatan kaval silmeler (Levha 322a, 323a, 324a, 325a, 326a-b), köşeliklerin altında değişik biçimde panolar oluşturan kaval silmeler (Levha 327a-b), içte de kavsaranın alt kısmında ve giriş kapısının basık kemer köşeliklerinde üçgen ve beşgenler biçimleyen kaval silmeler bu görüşümüzü desteklemektedir (Levha 326a-b).

Bütün bu özelliklerinden hareketle, portalde süsleme programından söz edebiliriz. Dışta geometrik, içte geometrik ve bitkisel, aralarda ise karışık süslemeler geçişi sağlamaktadır. Çok fazla görülmemekle birlikte, yapıda karşımıza çıkan yıldız kompozisyonlu geometrik süslemelerle, bitkisel süslemeleri oluşturan palmet kompozisyonlarının birleşmesini temsil eden karışık süslemelerin aralarda yer alması da ilginçtir.

İkinci grubu oluşturan ve süslemelerin sadece portalde yer aldığı örneklerden, süsleme türü ve kompozisyonlar açısından en yoğun örnek Hamitoğulları Beyliği'ne ait Korkuteli Alâeddin Camii'dir. Yapının portalinde geometrik, bitkisel ve karışık olmak üzere üç farklı süsleme türü, biçimsel düzenleme olarak ise, dikdörtgen pano, kemer köşelikleri, şeritler, madalyonlar görülmektedir. Ayrıca, portalde bölünmelerin ve çerçevelerin kaval silmelerle sağlanmasıyla diğer örneklerden ayrılmaktadır.

Bunun dışındaki diğer sekiz örnek, başta yine Hamitoğulları Beyliği'ne ait Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi olmak üzere örnek oldukça sade tutulmuştur.

Eretnaoğulları'na ait Taşkın Paşa ve Hızır Bey Türbeleri'nde yoğunluk geometrik süslemededir ve geometrik süslemeler, daha çok şeritlerde ve kemer köşeliklerinde yer almaktadır.

Karamanoğullarına ait örneklerden geometrik bezemenin egemen olduğu Konya-Meram Hasbey Darülhüffazı dışındaki örneklerde bitkisel süsleme yoğunluktadır. Bitkisel süslemeler genellikle kemer köşeliklerinde ya da kavsara köşeliklerinde bulunmaktadır. Buna karşılık, Niğde Gündoğdu Türbesi ile Karaman Karabaş Veli Tekkesi'nde şeritlerde de bitkisel süsleme görülmektedir.

Saruhanoğulları Beyliği'ne ait Manisa Ulu Camii ise diğer örneklerden tamamen farklıdır. Süsleme programı diğerlerinden daha sadedir. Sadece madalyon ve panolar içinde süslemeler yer alırken, diğer kısımlar sade tutulmuştur.

Üçüncü grubu oluşturan, taş süsleme programının sadece kapılarda yer aldığı örneklerden Eretnaoğulları'na ait Turhal Gümüştop Zaviyesi'nde; giriş kapısında yer alan yazı ve figürlü süsleme dışında taş süsleme bulunmamaktadır. Elimizdeki verilerle süsleme programı hakkında bir şey söylemek imkansızdır. İki aslan figürü arasında başları dışında hiç bir farklılık yoktur (Levha 235b-236). Bundan hareketle de, süslemelerinde programlanmadan söz edemeyiz.

Karamanoğulları Beyliği'ne ait Konya-Meram Hasbey Hamamı'nda ise, sadece batı kapıda görülen taş süsleme kendi içinde bir bütünlük göstermektedir. Köşelerden başlayan ve kemer yüzeyindeki kademede devam eden kırık çizgilerin ve spirallerin oluşturduğu palmet biçimli düz-ters onüç çerçevenin içinde; altı bitkisel, altı karışık ve bir figürlü süsleme yer almaktadır. Süslemeler çerçevelerde birleşmekte ve onlardan çıkmaktadırlar (Levha 163a-164b).

Karamanoğlu yapılarından Karaman Çelebi Camii'nde, taş süslemenin görüldüğü mihrapta süslemeler dışta yatay-dikey şeritler; içte ise sütunce, kavsara köşelikleri ve dikdörtgen pano üzerinde yer almaktadır (Levha 5-6a). Yine geometrik süslemeler dışta, bitkisel ve karışık süslemeler ise içte bulunmaktadır.

Süsleme kompozisyonları, kavsara köşeliklerindeki bitkisel süsleme dışında oldukça sadedir. Sadece köşeliklerdeki bitkisel süsleme girifttir (Levha 7a). Süsleme türleri dıştan içe doğru değişmektedir. Dışta geometrik, yazı, sonra geometrik bezeme içinde bitkisel, bitkisel ve içte karışık olmak üzere süslemelerin belli bir sıra takip ettiği söylenebilir (Levha 6 a-b).

Mihrabın genelinde geometrik süslemeleri, karışık ve bitkisel süslemelerin kuşattığı dikkati çekmektedir. Mihrapta geometrik süsleme daha çok kullanılmasına karşın, şeritlerle sınırlandığı için yoğunluk olarak daha az, kavsara köşeliklerindeki bitkisel süsleme ile niş içindeki karışık süsleme ise tek bir yerde toplandığı için daha yoğun gibi görünmektedir. Böylece, dikkat dıştan çok içe çekilmek istenmiştir (Levha 5, 7b). Özellikle yazı siyaha boyandığı için mihrapta daha çok dikkati çekmektedir. Dıştan ilk şerit bezemesiz, ikinci şerit girift süslemeli, üçüncü şerit yine bezemesizdir. Yine kavsara köşeliği girift süslemelidir. Nişin alt kısmı girift süslemeli, sütunceler bezemesiz tutularak denge kurulmaya çalışılmıştır (Levha 6a-b). Sade-girift şekildeki bu düzenleme, mihraptaki süsleme programını da belirlemektedir.

Dördüncü grubu oluşturan, taş süsleme programının sadece mihaplarda görüldüğü örnekler, Karamanoğulları Beyliği eserlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki olan ve Karaman Yunus Emre Camii'nde; taş süslemenin yer aldığı güney duvar eksenindeki dışa taşkın olmayan, iki sıra mukarnas kavsaralı, sivri kuşatma kemerli mihrap, tahribat ve yapılan boya nedeniyle oldukça kötü durumdadır. Günümüze gelebilen süslemelerin bulunduğu kısımlar dışındaki bölümleri orijinalliğini yitirmiştir (Levha 3a-b).

Belirlenebilen süslemeleri, geometrik ve bitkisel bezemeler ile yazı oluşturmaktadır. Bunların üzerinde yer aldığı biçimsel düzenlemeleri ise, kemer ve kavsara köşelikleri ile mukarnas yüzeyleri meydana getirmektedir (Levha 3b). Süslemelerin dağılımına baktığımızda; merkezde yazı, onu kuşatan bitkisel, geometrik ve bitkisel süsleme olmak üzere oldukça simetrik bir düzenleme dikkati çeker. Kavsaranın alt kısmındaki yazıları üç yönden kuşatan diğer mukarnasların yüzeylerindeki bitkisel süsleme, onları kuşatan kavsara köşeliğinde geometrik ve onu da dıştan kuşatan kemer köşeliklerindeki bitkisel süslemeden oluşan bu düzenlemede dikkati çeken, bütün süslemelerin kendinden öncekini yarım daire biçiminde kuşatmasıdır (Levha 3b). Bununla birlikte, bugün görülebilen kısımlardan hareketle, süsleme programı hakkında kesin bir şey söylemek mümkün olmamaktadır.

Ermenek Sipas Camii'nde de taş süslemenin görüldüğü tek mimari öge, güney duvar eksenindeki harime taşkın mihraptır (Levha 8-9). İki yandan sütunceler, üstten ise yatay bir şeritle sınırlandırılmış mihraptaki süslemelerde geometrik kompozisyonların hakimiyeti dikkati çekmektedir. Geometrik süsleme sütunce gövde ve başlıkları ile kabaralarda (Levha 11b) dikkati çekmektedir. Bitkisel süslemeler içte sütunce başlığı, üstte yatay şerit ve tepeliklerde görülmektedir (Levha 11b, 13b, 14a-b). Karışık süsleme sadece kavsara köşeliklerinde karşımıza çıkmaktadır (Levha 8-9, 11a).

Mihraptaki düzenlemelerde, üstteki yatay şeridi saymazsak, genelde iki ve katlarının kullanılmış olduğu dikkati çekmektedir. İç ve dış köşelerde ikişer sütunce, üst köşelerde iki tepelik, köşelikte iki kabara, üç yönde dört şeritle kuşatılmış olması ilginçtir. Tek olanlar ise iki satırlık yatay kitabe panosu ile üstteki yatay şerittir. Süslemelerde de yine buna dikkat edilmiştir. Dıştaki ve içteki sütuncelerde, üçüncü ve dördüncü şeritlerde, kabaralarda aynı kompozisyon yer almaktadır (Levha 11b-12a). Bu özelliklerden hareketle, yapılan süslemeler ile biçimsel düzenlemelerde bir planlama ya da düzenlemenin yapılmış olduğu söylenebilir.

Üç örnekte de düzenleme farklıdır. Karaman Yunus Emre Camii diğerlerine göre daha sadedir. Karaman Çelebi Camii dıştan şeritlerle kuşatılmış olması ve ikinci şeridinde yazının yer alması ve nişin içindeki panoda karışık süslemenin bulunmasıyla; Ermenek Sipas Camii mihrabı ise, dıştan sütuncelerle kuşatılmış olması, kavsara köşeliklerinde karışık süslemenin kabaraların ve üstte tepeliklerin görülmesiyle diğerlerinden ayrılmaktadır.

Ayrıca, yazı Karaman Yunus Emre Camii'nde, mukarnas yüzeylerinde; Karaman Çelebi Camii'nde, dıştan ikinci şeritte ve kavsara köşeliklerinin üzerindeki panoda; Ermenek Sipas Camii'nde ise, kemer köşelikleri üzerindeki pano ile palmet biçimli tepeliklerde karşımıza çıkmaktadır.

Karaman Yunus Emre Camii mihrabı, merkezde yazı, onu kuşatan bitkisel, geometrik ve bitkisel olmak üzere simetrik düzenlemesi ile bütün süslemelerin kendinden öncekini yarım daire (yay/kemer) biçiminde kuşatması ile; Karaman Çelebi Camii, dışta geometrik, yazı, sonra geometrik süsleme içinde bitkisel, bitkisel ve içte karışık olmak üzere süslemelerin belli bir sıra takip etmeleriyle, dıştan içe doğru sade-girift şekildeki düzenleme açısından; Ermenek Sipas Camii ise, iç ve dış köşelerdeki ikişer sütunce, üst köşelerde iki tepelik, köşelerde iki kabara, üç yönde dört şeritle kuşatılmış olması, iki satırlık yatay kitabe panosu, dıştaki ve içteki sütuncelerde, üçüncü ve dördüncü şeritlerde, kabaralarda aynı kompozisyonun yer almasıyla birbirlerinden ayrılmaktadırlar.

Beşinci grubu oluşturan, süsleme programlarının cephe ve portalde görüldüğü yapılardan Eretnaoğulları Beyliği'ne ait Kırşehir Aşık Paşa Türbesi'nde taş süsleme; kuzey cephenin doğusundaki portal ile cephenin üzerindeki kitabe panosunda yer almaktadır (Levha 239 a-b).Cephede hareketliliği, bu ögeler ile eksendeki pencere sağlamaktadır. Pencerede süsleme yer almazken; portalde, kuşatma kemerini ve köşeliği üç yönden kuşatan şeritte geometrik süsleme; kavsaranın altındaki panoda karışık süsleme; giriş kapısının kemeri üzerinde geometrik süsleme görülmektedir (Levha 239a).

Portaldeki süslemeler ve biçimsel düzenlemelere baktığımızda da benzerlikten söz edilememektedir. Hepsi farklı konumsal ve biçimsel özellikler yansıtmaktadır (Levha 240a-b). Süslemeler farklı türleri ve üslup özellikleri ile dikkati çekerler. Özellikle giriş kapısının kemeri başka bir yerden getirilerek konmuş gibidir (Levha 240a). Kavsaradaki karışık süsleme ile dıştaki geometrik süsleme de birbirinden tamamen farklı bir düzenlemeye sahiptir.

Cephenin geneline hakim olan hareketlilik, süslemelerden çok silmelerle sağlanmıştır. Pencerenin silmeleri, saçaktaki silmeler ve portalin alt kısmındaki silmeler cepheye bir hareket ve derinlik vermektedir (Levha 239a).

Cephenin ekseninde yer alan pencere ile kitabe panosuna baktığımızda, biçimsel olarak benzerlikler dikkati çeker. Portal ve pencere kemerleri kademeli ve silmeli oluşlarıyla birbirine benzemektedir. Pencere dıştan silmelerle, portal ise üstte süsleme, altta silmelerle kuşatılmıştır. Portal ve pencerenin alt kısım silmelerinin aşağıda içe dönerek sonlanması açısından benzerlik kurulabilir. Bununla birlikte, dışa taşkın portalin yelpaze dolgulu kavsarası dikdörtgen pencerede sivri çökertme alınlığa dönüşmüştür. Bunun da sebebi, pencerenin dışa taşkın olmamasıyla açıklanabilir. Yelpaze biçimli kavsaranın içindeki yarım daire yerine, pencerede madalyon vardır.

Hamitoğulları Beyliği'ne ait Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi'nde; tüm cephelerde ve portalde üç farklı süsleme türü uygulanmasına rağmen sadelik hakimdir. Portal silmelerle hareketlendirilmeye çalışılmıştır. Süsleme ise kitabenin altındaki madalyonlar ile üstteki panoda görülmektedir (Levha 346a-b). Cephelerde de durum hemen hemen aynıdır. Üst kısımlarda eksene yerleştirilen madalyon, pano ve kartuşlardaki süslemeler cepheyle kıyaslanınca oldukça küçük kalmaktadır.

Yapıda süslemelerin yer aldığı biçimsel düzenlemelerin başında madalyonlar, kare ve baklava biçimli panolar ile kartuşlar gelmektedir. Süsleme olarak ise, ilk sırada karışık

süsleme gelmekte (Levha 347b-348a, 349b, 350b-351a), bunu bitkisel (Levha 347a, 348b, 349a, 51b) ve geometrik (Levha 350a) süslemeler ile yazı (Levha 346b) izlemektedir. Karışık süsleme madalyonlarda ve baklava biçimli panolarda, bitkisel süsleme pano ve kartuşlarda, geometrik süsleme madalyonda, yazı ise dikdörtgen panoda yer almaktadır.

Yapıda süsleme programından bahsetmek portal dışında güçtür. Portalde de silmeler, kitabe ve panolardan oluşan simetrik ve sade bir düzenleme hakimdir. Cephelerde bunu söylemek güçtür. Çünkü güney ve güneydoğu cephedeki iki örnek dışında (Levha 348b-349a), benzerlik gösteren bir kompozisyon yoktur. Bu parçalar sanki yapı için yapılmamış da, başka bir yerden getirilerek duvarlara yerleştirilmiş gibi durmaktadır. Bu da süslemelerin hem kompozisyon, hem de işçilik olarak birbirine benzememelerini desteklemektedir.

Karamanoğulları Beyliği'ne ait tarihli Konya Hasbey Darülhüffazı'nda; taş süslemenin yer aldığı batı cephe ile cephenin kuzeyindeki portal ve beş dilimli giriş kapısı, düzenleme ve süsleme programı açısından farklılıklar göstermektedir.

Cephe kendi içinde dört kısımdan oluşmaktadır. Kuzeyden sivri kemerli portale kadar olan bölüm birinci kısım, sivri kemerli çökertme alınlıklı portal ve beş dilimli kemerli giriş kapısı ikinci kısım, dikdörtgen pencere ile üzerindeki sivri kemerli niş üçüncü kısım ve pencere ile cephenin sonuna kadar olan güney bölüm dördüncü kısım olmak üzere. Cephenin genelinde yatay ve dikey şeritler ile geometrik süslemeler hakimken, üçüncü kısım olan dikdörtgen pencerenin altındaki dikdörtgen pano ile üzerinde karışık süslemeler yer almaktadır. Birinci kısımda ortadaki (onuncu) şerit aşağı doğru daralırken, dördüncü kısımda ortadaki (onuncu) şeridin yukarı doğru daralması, süsleme kompozisyonları ve çerçevelerindeki kompozisyonların farklılılığına karşın, iki kısmın diğer düzenleme ve kompozisyonları birbirinin aynıdır. Beş dilimli kemerli kapı; yapıda

kemer köşeliği ile geometrik-bitkisel süslemenin birlikte görüldüğü tek yer olması ile diğer kısımlardan ayrılmaktadır.

Üç örnek de düzenleme olarak birbirinden ayrılmaktadır. Konya Hasbey Darülhüffazı diğerlerinden hem süslemelerin yoğunluğu, hem de şeritlerin yoğun olarak kullanılmasıyla ayrılmaktadır. Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, süslemelerin portal ve cephelerde madalyon ve panolar içinde yer almasıyla ve süslemelerin tüm cephelerde görülmesiyle diğerlerinden ayrılmaktadır. Kırşehir Aşık Paşa Türbesi ise, süslemelerin oldukça az ve sade olması ve süslemelerle hareketliliğin sağlanması açılarından diğerlerinden ayrılmaktadır.

Altıncı grubu oluşturan, süsleme programının portal ve kapılarda yer aldığı yapılardan ilki olan Karamanoğulları Beyliği'ne ait Ermenek Tol Medrese'de; en yoğun süslemenin yer aldığı portal, dıştan oldukça sadedir. Sadece kavsara köşeliklerindeki kabaralar ile dördüncü şeridin alt kısmında kuzeydeki parça ile köşelerdeki sütunce kaidelerinde süsleme yer almaktadır. Üst kısımda da kaval silmelerle yapılan zencerek geçme ile kavsaranın ikinci ve beşinci sıralarında yelpaze biçimli süslemeler görülmektedir.

Portal nişinin kuzey ve güney duvarlarında iki katlı bir düzenleme görülmektedir. Diğerlerinden daha yüksek olan ve iki katı birbirinden ayıran konsolların, alt kısımlarında karşılıklı beş sıra mukarnaslı ve üçer cepheli birer niş yer almaktadır. Süslemeler, bu nişleri kuşatan sivri kemer, şerit, kavsara köşelikleri, kavsara içi, kemer köşeliği, sütunce gövde ve başlıklarında yer almaktadır. Ayrıca, nişin üzerindeki iki kabarada geometrik, arada iki madalyonda ise karışık süsleme görülür.

Yapının dışının içine göre daha süslü olması, yapının dıştan daha çok vurgulanmak istenmesinden kaynaklanmış olmalıdır. Nitekim portalin boyutları ve tahrip olmuş süslemeleri kuzeyde alt kısımda dördüncü şeritteki geometrik süsleme parçası bu

görüşümüzü desteklemektedir. Portal düzenlemesi simetri ilkesine uygun olarak yapılmıştır. Dikey olarak ikiye kesildiği zaman, iki yanda kalan şerit, silme ve niş gibi düzenlemeler ile süslemelerin simetrik ve birbirinin aynı olduğu görülmektedir. İkinci katı oluşturan nişler basık kemerli ve ikiz kemerli olarak ayrılmaktadır. Yine ortada yer alan dikdörtgen pencere de düzenleme olarak nişlere benzemektedir. Ayrıca, basık kemerli kapının sövelerindeki düzenleme de diğer tarafla aynıdır. Bu özelliklerden hareketle, portalin belli bir sisteme göre programlandığını söyleyebiliriz. Ancak, dıştaki düzenleme ile içteki arasında bir bağlantı yoktur.

Karamanoğulları Beyliği'ne ait Alanya Abaköy Medresesi'nde taş süsleme ile, kuzey cephe eksenindeki sivri tonoz kavsaralı portalin basık kemerli kapısının doğu sövesinin iç ve ön yüzü ile avluda güneydoğu köşe odasının kapısını dıştan kuşatan üçüncü ve beşinci şeritlerde karşılaşmaktayız. Portalin basık kemerli kapısının doğu sövesinin ön ve iç yüzlerinde yer alan süslemeler birbirinden hem süsleme türü, hem de kompozisyon olarak oldukça farklıdır. Ön yüzde bitkisel süsleme görülürken, iç yüzde geometrik-bitkisel-figürlü süslemelerle oluşturulmuş karışık süsleme bulunmaktadır. Buradaki süslemenin sadece doğu sövede yer alması, buna karşılık batı sövesinde bulunmayışı, ayrıca iç yüzdeki süslemenin zeminde kesilmeyerek devam ediyor olması, süslemelerin burası için yapılmadığını ve başka bir yerden getirilerek burada kullanılmış olduğunu düşündürmektedir.

Avlunun güneydoğu köşe odasının kapısı, portale göre daha düzenli ve yoğun süslemeye sahiptir. Dıştan yatay ve dikey şeritlerle üç yönden kuşatılmış olması belirli bir düzenlemenin olduğunu göstermektedir. Dışla iç arasındaki malzeme ve süsleme farklılığı, içteki bezemenin yarım olması devşirme olabileceğini düşündürmektedir.

Yapı süslemelerindeki tek benzerlik, kapıların doğu sövelerinin ön yüzlerinde bitkisel süslemenin yer almasıdır. Bu nedenle, belirli bir süsleme programından söz etmek olanaksız gibi görünmektedir. Bu durum da, portaldeki süslemelerin devşirme olması

ihtimalini güçlendirmektedir. Odanın kapı sövesinin ön yüzündeki bezemenin de, giriş kapısı sövesinin dış yüzündeki süslemeden etkilenerek yapılmış olabileceğini düşünmekteyiz.

İki yapı hem süsleme, hem de düzenleme olarak birbirinden ayrılmaktadır. Ermenek Tol Medrese portali dışa taşkın ve yüksek oluşu, Alanya Obaköy Medresesi portali ise yüzeyselliği ile farklıdır. Ermenek Tol Medrese portalinde süsleme olarak geometrik, bitkisel, karışık ve yazı olmak üzere dört tür süsleme; Alanya Obaköy Medresesi'nde ise bitkisel ve karışık süsleme olarak iki tür süsleme yer almaktadır. Ayrıca, Ermenek Tol Medrese portalinde süslemelerin daha yoğun oluşunun yanı sıra biçimsel düzenleme olarak şerit, pano, madalyon, kabara, sütunce ve kemer kavsara köşeliklerinin kullanılması ile süslemelerinin azlığı ve sadece giriş kapı sövesinin dış ve iç yüzündeki şeritlerde görüldüğü Alanya Obaköy Medresesi'nden ayrılmaktadır.

Yedinci grubu oluşturan, taş süsleme programının portal ve pencerelerde bulunduğu ilk örnek olan Karamanoğulları Beyliği'ne ait Akşehir-Maruf Köyü Şeyh Hasan Türbesi'nde; taş süslemenin yoğun olarak uygulandığı portal dıştan oldukça sade kuruluştadır. Dıştan birinci şerit ile kabara ve madalyonları saymazsak, neredeyse boş bırakılmış gibidir. Hareketliliği portalde, iç bükey, kaval ve düz silmeler sağlamaktadır. Portaldeki süslemelere baktığımızda, dıştaki şeritte süsleme ile kabaralar arasındaki benzerlik sadece ikisinde de yıldız kompozisyonun olmasıdır. Kabaralar aynı kompozisyonla süslü iken, madalyonlarda farklı iki tür süsleme ve kompozisyon vardır. Bunlardan kuzeydeki karışık süslemenin yer alması, güneydeki ise, çark-ı felekten oluşan geometrik süslemesiyle diğerlerinden farklıdır (Levha 153b).

Portalde bunlara karşın düzenleme olarak simetri vardır. Kavsaranın köşeliklerinde iki kabara, iki madalyon ve iç köşelerde iki sütuncenin bulunması, sütuncelerin iki kademeli oluşu, nişin içinde kuzey duvarda, ortadaki panoda ayrı, panoyu kuşatan şeritte ayrı kompozisyonların uygulanmış olması (Levha 153b-154b) yine kitabenin iki satırdan

oluşması ikili düzenlemeye dikkati çekmektedir (Levha 153b). Bu da süsleme programında değil de, biçimsel düzenlemelerde bir programın olduğunu göstermektedir.

Pencerede ise, iki silme ve iki sıra mukarnasın yanı sıra, köşedeki iki sütunce ve pencere şebekesinde onikigenlerin içinde yer alan oniki kollu yıldız ve altı kollu yıldızla yapılan düzenlemeyi katarsak, burada da ikili bir düzenlemeden söz edebiliriz.Portal ve pencere düzenleme olarak birbirine benzemektedir. Sadece portalde biri bezemeli dört şerit ve içte sütunceler, pencerede ise dıştan iki silmenin yer alması ve iç köşelerdeki sütunceler ile benzerlik kurulabilir. Yine dikdörtgen kapı yerine burada dikdörtgen pencere alınlığındaki iki sıra mukarnas arasında benzerlik vardır. Şebekedeki onikigen ile portaldeki onikigen kompozisyonu arasında bazı ayrıntılar dışında benzerlik görülmektedir.

Aynı beyliğe ait Karaman Alâeddin Bey Türbesi'nde; doğu cephede yer alan portal ile güney cephedeki pencere süsleme programı ve kompozisyonları açısından birbirinden oldukça farklıdır.

Simetrik bir düzenleme gösteren portalde, orta aks süslemeleriyle vurgulanmıştır. Kavsara içinde; altta dilimli aynalı kemer içindeki kitabe, bunun üzerindeki dilimli aynalı kemer içindeki çark-ı felek kompozisyonlu geometrik süsleme üzerinde iki sütunceye oturan yuvarlak kemerli küçük niş üzerinde kemere bitişik ters üçgen biçimindeki küçük niş ile bunun üzerindeki tek palmet motifi bu vurguyu göstermektedir. Altta yer alan kemerin kilit taşındaki süsleme de aynı kurgu içinde yer almaktadır. Portaldeki simetri iki yandaki biçimsel düzenleme ve süslemelerde de görülmektedir. Altta köşelerde birer sütunce, üstte birer kabara, birer kitabe ve birer vazodan çıkan palmet ile kavsara içinde dördüncü sıra içindeki iki yanda üçer parçalı (iki tam-bir yarım) palmet düzenlemeleri de göstermektedir.

Pencerede ise, dıştaki şerit ile alınlıktaki süsleme ve düzenleme arasında hiç bir bağlantı yoktur. Çünkü, dışaa sade geometrik süsleme, alınlıkta ise girift bitkisel süsleme yer almaktadır. Portal kendi içinde bir simetri ve uyum gösterirken, pencerede bu özelliklerden söz etmek mümkün değildir. Biçimsel düzenlemeler açısından da zenginlik gösteren portalde geometrik, bitkisel-karışık ve yazı olmak üzere dört farklı türde ve yoğun süsleme yer alırken, pencere ise hem düzenleme hem de iki tür süsleme barındırmaktadır.

Aksaray Ulu Camii'nde taş süsleme, portalde ve içte güney duvarda yer almaktadır. Portalin dışında ve nişin içinde süsleme sadece kuşatma kemerleri ile sınırlı tutulmuşken; giriş kapısının söve, kemer köşeliği ve çevresi boş yer bırakılmadan doldurulmuştur. Hatta süsleme, kemer ve sövelerin iç yüzünde de devam etmektedir. Kapının çevresi süslemeler dışında düz ve hareketsiz bırakılmışken, sade tutulan dış kısmında, dışta ve içte kademeli başlıklı silindirik gövdeli sütunceler düz ve iç bükey silmelerle hareketlendirilmiştir (Levha 21a-22a). Kapı kemeri köşelikleri ile sövelerindeki süslemeler geometrik ve karışık olarak farklılık gösterirken, diğer taraftan sekizgen geometrik süsleme ile sekiz kollu yıldız-rumi-palmetten oluşan karışık süsleme, her ikisinde de merkezdedir ve ana öge sekiz sayısıyla ilgilidir, yani sekiz sayısının çevresinde gelişmektedir (Levha 23a).

Güney duvarda ise taş süsleme üst seviyede yoğun olarak görülmektedir. Burada da eksendeki düzenleme diğerlerinden ayrılmaktadır. Buna karşın doğudaki örnekler birbirinin aynı iken, batıdakiler daha farklıdır. Eksende kemerin altında palmet biçimli kartuşlar ile kabaralar diğerlerinden ayrılan özelliği olmaktadır. Buradaki pencerenin yuvarlak kemerli çökertme alınlığı, batıdaki pencerenin çökertme alınlığıyla biçimsel olarak benzerken, doğu taraftakilerde bu tür bir düzenleme yoktur. Buna karşın doğu kısımdaki kemerlerde görülen baklava kompozisyonunu eksendeki kemer üzerinde görmekteyiz. Batıdaki yuvarlak kemerli çökertme alınlığın yerini doğuda kemer üzerindeki baklava kompozisyonunu almıştır. Ancak geneline baktığımızda, düzenlemeler açısından benzerlik çok azdır. Doğudaki düzenlemelerin birbirine benzemeleri, eksenin

batısının ise daha farklı olması, bölümlerin farklı zamanlarda yapılmış olduğunu ya da onarımlar sırasında değiştirilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Süslemeler açısından da her iki kısım arasında yine hiç bir benzerlik yoktur. Doğuda süslemeler sövelerdeki şeritler içinde yer alırken, diğer kısımda kemer köşelikleri, kabaralar ve kartuşlar karşımıza çıkmaktadır. Eğer değişiklikler sonradan yapılmamışsa, doğu kısım belli bir programa göre yapılırken, batı kısımda bu görülmemektedir. Sanki parçalar başka yapılardan getirilerek burada kullanılmış gibi görünmektedir.

Portal ile güney duvar arasında düzenleme açısından hiç bir benzerlik yoktur. Hem biçimsel, hem de süsleme açısından hiç bir ortaklık görülmez.

Üç yapı da birbirinden oldukça farklı düzenleme göstermektedir. Aksaray Ulu Camii portali, diğerlerinden biçimsel olarak ayrılmaktadır. Hem boyut olarak diğerlerinden daha büyüktür, hem de portal nişinin içinde ve dış yüzünde nişlerin bulunması, dışta şeritlerin yerine silmelerin kullanılmış olması, giriş kapısının hiç boş yer bırakılmadan süslemeyle dolu olmasıyla diğer örneklerden ayrılır, Akşehir Maruf Köyü Şeyh Hasan Türbesi portali ise, dışa taşkın ve cepheden yüksek tutulmuş olması, kavsara köşeliklerindeki kabara ve madalyonlarda süslemenin yer alması, ayrıca mihrap nişinin içinin pano ve şeritlerle dolu olması, iç köşelerdeki sütunceleri ayrılmaktadır. Karaman Alâeddin Bey Türbesi ise, portalin dışa taşkın ve cepheden yüksek olmaması, dıştan şeritlerle kuşatılması, kavsalardaki mukarnas yüzeylerinde süslemelerin yer alması ve giriş kapısının kemer taşındaki süslemesiyle diğerlerinden ayrılmaktadır.

Pencerelerden ise, Akşehir Maruf Köyü Şeyh Hasan Türbesi'nde pencerelerin dıştan silmelerle kuşatılmış olması, iç köşelerde sütuncelerin yer alması, alınlıkta mukarnasların görülmesi ve şebekeli oluşu, pencerenin dıştan geometrik süslemeli bir şeritle kuşatılması ve sivri kemerli çökertme alınlıkta girift bitkisel süslemenin bulunmasıyla Karaman Alâeddin Bey Türbesi'nde ayrılmaktadır. İki yapıdaki tek ortak nokta, pencerelerin güney cephede yer almasıdır. Aksaray Ulu Camii'nde ise, süslemelerin pencerelerin dışında değil

içinde yer alması, sadece geometrik süslemenin uygulanması ve süslemelerin sövelerdeki şeritler ile kemer köşeliklerinde bulunmasıyla diğerlerinden ayrılmaktadır.

Sekizinci grubu oluşturan, taş süslemenin portal ve mihrapta görüldüğü örneklerden ilki Eretnaoğulları Beyliği'ne ait Taşkın Paşa Camii'nde; taş süslemenin yer aldığı kuzey cephe eksenindeki portal ile yapının kuzeybatısındaki iki bölümlü galerinin mihrabı düzenleme ve süsleme programı açısından farklılıklar göstermektedir (Levha 200, 226b). Ayrıca, her iki mimari ögenin kendi süslemeleri arasında da farklılıklar görülmektedir.

Camide en yoğun ve üç farklı süslemeyi barındıran portal, bugünkü görünümüyle programlama açısından düzensizlikler göstermektedir. Bunların başında, portalin alt ve üst kısmında yer alan geometrik kompozisyonlu yatay şeritler, hem doğu kısımlarının portalin dışına taşmaları, hem de üzerlerinde yer alan kompozisyonları ile diğerlerinden ayrılmaktadır (Levha 220).

Portal, dış ve iç düzenlemesi açısından da farklılık göstermektedir. Dışta yatay-dikey şeritler hakimken, içte dikey dikdörtgen panolar yer almaktadır (Levha 200, 225b-226a). Yapıdaki en düzenli program portalin dış şeritlerinde karşımıza çıkmaktadır. Burada hem şeritlerin, hem de kompozisyonların düzenliliği ve geometrik süslemeleri, ikinci şeritte yarım sekiz kollu yıldız, üçüncü şeritte sekiz kollu yıldız olmak üzere yaklaşık aynı türde kompozisyonlar kendini gösterir. Dışta yarım, içte ise sekiz kollu yıldız kompozisyonunun yan yana kademeli uygulanması belli bir programı yansıtmaktadır.

Portaldeki süsleme programının yer aldığı şerit, pano, sütunce vb. biçimsel düzenlemelerdeki geometrik kompozisyonlar, bu sınırlamaların dışına da taşmaktadır. Hem şeritlerin, hem de panoların sınırları böylelikle sadece biçimsel olmaktadır. Buna karşın, karışık süslemenin yer aldığı pano ve sütunce başlıklarında, kompozisyon sınırlandırılan alan içinde başlayıp bitmekte, dışa taşmamaktadır. Geometrik süslemeler

ise, kırık çizgilerden oluşan kompozisyonların şeritlerin ya da panoların dışında başlaması ve şeritlerin dışında da devam etmesi ile diğerlerinden ayrılmaktadır.

Yapıdaki karışık süslemenin, kuşatma kemeri köşeliklerindeki kabaralar üzerinde yer alması dikkat çekicidir. Ortadaki sekiz kollu yıldızın dış şeritlerdeki sekiz kollu yıldız kompozisyonları ile; dıştaki palmetlerin ise, bugün boş olmasına karşın orijinalde bitkisel süslemeli olabilecek kemer köşelikleriyle bağlantıyı ve geçişi sağlamak amacıyla yapılmış olabilecekleri kanısındayız. Böyle düşünmemize, külliyenin diğer bir yapısı olan medresenin kuşatma kemeri köşeliklerinin bitkisel süslemeli olması, ayrıca aynı dönem ve beyliğe ait diğer yapıların kuşatma kemeri köşeliklerinde bitkisel süslemenin yoğun olarak uygulanması yol açmaktadır. Ayrıca, süslemeli bir portalin kemer köşeliğinin boş, özellikle de taşın üzerinin sıvalı ve badanalı olması da bu görüşümüzü destekler niteliktedir.

Bu özelliklerden hareketle de, portalde belli bir süsleme programının uygulandığını, fakat tahrip olduktan ve geçirdiği onarımlardan sonra süsleme programında düzensizliklerin ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Doğu ve batı cephelerde yer alan arslan başlı çörtenler de kendi içinde simetri ve uyum göstermektedir.

Mihrap kendi içinde, iç ve dış olarak farklılık göstermektedir. Dışta şerit, içte dikey dikdörtgen ve kare panolar olarak biçimsel düzenlemelerle başlayan farklılık; dışta kavsara köşeliğinde çark-ı felek, kuşatma kemerinde tekli iki sıra zencerek, içte ise sekizgen ile kandil motifinden oluşan kompozisyonlarla devam etmektedir. Üstte altı sıra mukarnaslı kavsarada yatay hatlar görülürken, altta beş cepheli nişte dikey hatlar egemendir. Bütün kompozisyonlar; zencerek, sekizgen ve kandil motifi sadece burada kullanılmıştır. Yapının diğer kısımlarında yoktur. Sadece kavsara köşeliğindeki üçlü çark-ı

felek, portalin sütunce gövdelerindeki düzenlemenin farklı bir uygulaması olarak dikkati çekmektedir.

Bu nedenle, gerek portal, gerekse mihrap hem boyut, hem süsleme, hem de programlama açısından tamamen farklıdır. Bunda da mihrabın yapıya sonradan eklenmesi etkili olmuş olmalıdır.

Eretnaoğlu yapısı Taşkın Paşa Medresesi'nde; taş süslemenin yer aldığı portal ve mihrap, kuruluş, boyut ve süslemeleri açısından birbirinden oldukça farklıdır (Levha 229, 233a).

Batı cephede eksende yer alan portal, cepheden yüksek ve dışa taşkındır. İki yandan üç şeritle kuşatılan portal dikine bir düzen gösterirken, orta bölümde kuşatma kemerinin üst kısmında, portali üç yönden kuşatan ince şeritle bu dikeylik kesilmekte, şeridin üstündeki diğer yatay şeritle de desteklenmektedir. Bunların üzerinde de yine dikey üçlü düzenleme tekrar ediyor gibidir. Ortadaki dikdörtgen pencere, kapıyı yanlardaki panolar ve şeritlerle yinelemektedir. Üst kısım yıkık olduğu için, daha fazla şey söylenememektedir (Levha 229).

Portal geometrik, bitkisel ve karışık süslemenin üçünü de barındırmaktadır. Geometrik süsleme şeritlerde, sütunce gövdelerinde, kemer yüzeylerinde ve panolarda; bitkisel süsleme, sütunce başlıkları ile kapı kemerinin üzerindeki şeritte; karışık süsleme ise şerit ve kemer köşelikleri ile kavsara altındaki kabaralarda görülmektedir (Levha 230a-b). Geometrik kompozisyonları genellikle kırık çizgiler ve spirallerle oluşturulmuş yarım ve altı kollu yıldızlar ile zencerek; bitkisel kompozisyonları kıvrık dal, rumi, palmet ve lotus; karışık kompozisyonlarıise sekiz kollu yıldız-kıvrık dal rumi-palmet-lotustan oluşan düzenlemeler meydana getirmektedir.

Mihrap portale göre oldukça sade kalmaktadır. Dıştan iki sıra yatay pano ve kavsara köşelikleri dışında süsleme bulunmayan kuruluşun sadeliğinin yanında, diğer bir özelliği de şeritlerin alt kısımlarının tamamlanmamış, yarım bırakılmış olmasıdır (Levha 233a-234b). Mihrap süslemelerinde yoğunluğu bitkisel süsleme almaktadır. Dıştaki iki şerit, ortadaki madalyon ve kavsara köşeliklerinde bitkisel, sadece panodaki kabara ve madalyonu kuşatan çerçevede geometrik süsleme görülmektedir (Levha 234a).

Yapının geneline baktığımızda, cepheden yüksek ve dışa taşkın olan portale karşın, mihrap duvar kalınlığı içinde yer almaktadır. Portal tonoz kavsaralı, mihrap dört sıra mukarnas kavsaralıdır. Portal dıştan sütunce ve dört şeritle kuşatılırken, mihrap ikisi bezemeli üç şeritle kuşatılmıştır. Portal nişinin içindeki kapı basık kemerli iken, mihrap nişinin içindeki niş üç sıra mukarnas kavsaralıdır. Portaldeki düzenlemelerden, ortadaki kartuş ve iki yandaki kabaraların oluşturduğu üçlü düzenleme, mihrapta iki yanda kabara ve ortada madalyon şeklinde yer almaktadır. Portalle mihrap arasındaki diğer bir benzerlik de, portalin iç köşesindeki birinci sütunce gövdeleri iki farklı geometrik düzenleme gösterirken (beşgen-meander); mihrap kavsarası köşeliklerinin iki farklı bitkisel süslemeye (rumi-lotus; rumi-palmet) sahip olmasıdır.

Portalde geometrik süslemeler yoğunken, mihrapta bitkisel süsleme hakimdir. Karışık süsleme portalde geometrik bezeme kadar yoğun olmasa da, kapladığı alan oldukça fazladır. Bitkisel süsleme ise çok az yerde görülmektedir. Mihrapta ise durum tam tersidir (Levha 230a, 234a-b).

Hem portal, hem de mihrap kendi içlerinde bir programlanma gösterirken, ikisi birbiriyle pek uyuşmamaktadır.

İki yapı, Eretnaoğulları Beyliği'ne ait olmaları, aynı tarihlerde yapılmış bir külliyenin parçaları olmaları ve süslemelerin yoğun olarak şeritlerde görülmelerinin dışında ortak özellikler göstermemektedir.

Taşkın Paşa Camii portali ile Taşkın Paşa Medresesi portali kuruluş ve düzenleme olarak birbirinden oldukça farklıdır. Caminin portali duvar kalınlığı içinde ve cepheden yüksek olmaması ise cepheden dışa taşkın ve yüksek tutulmuş medrese portalinden ayrılmaktadır. Caminin portali dıştan üç sıra mukarnasla kuşatılmışken, medrese portali dıştan iki yandaki sütuncelerle kuşatılmıştır. Caminin portalinin iç köşesinde birer sütunce, medrese portalinin iç köşesinde ise ikişer sütunce yer almaktadır.

Caminin portali, kuşatma kemeri köşeliklerindeki karışık süslemeli kabaralar dışında sade tutulmuşken, medrese portali kuşatma kemeri köşelikleri karışık süsleme ile bezenmiştir. Caminin portal nişinin duvarları ile giriş kapısının sövelerinde geometrik süslemeli dikdörtgen panolar bulunurken, medresenin portal nişi bulunmamaktadır.

Yapılardan caminin kuzeybatısındaki galerinin mihrabı ile medresenin mihrabı da hem kuruluş, hem de düzenleme olarak birbirinden ayrılmaktadır. Camideki üç cepheli mihrap nişinde süslemeler kavsara köşeliğinde, kuşatma kemerinde ve nişin içindeki panolarda yer alırken, medresenin dikdörtgen nişli mihrabında süslemeler dıştaki şeritlerde, kavsara köşeliklerinde ve kavsara üzerinde görülmektedir. Cami mihrabında geometrik ve kandil motiflerden oluşan süsleme, medresenin mihrabında ise geometrik ve bitkisel süsleme bulunmaktadır.

Dokuzuncu grubu oluşturan, süslemenin portal, pencere ve pencere açıklığı tavanında yer aldığı tek örnek olan Aydınoğulları Beyliği'ne ait Selçuk İsa Bey Camii'nde; taş süsleme programına genel olarak bakıldığında oldukça farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Kuzey ve doğu cepheler oldukça sade iken, batı cephe hareketli ve diğerlerinden daha çok süslemeye sahiptir. Avluda da batı kısım daha hareketli iken, doğu ve batı girişler arasında farklılıklar görülmektedir. Batı giriş alçak tutulmuşken, doğu giriş daha yüksek tutulmuş; tavan, saçak ve batı cephesi süslenmiştir.

Yapıdaki ortak noktaların azlığı dikkat çekerken, portallerde ağırlıklı bitkisel süslemelerin oluşunu tek ortak nokta olarak alabiliriz. Pencerelerde ise hakimiyetin geometrik süslemede olduğu dikkati çekmektedir. İki tür süslemenin bir arada uygulandığı tek yerin doğu girişin tavanı ve batı cephesi olması bir başka önemli özelliğidir.

Tamamen farklı özellikler gösteren süsleme programının yanı sıra, cephe düzenlemesi olarak da yapıda bir birlikten söz edilememektedir. Hatta yapının en hareketli cephesi olan batı cephenin kuzey ve güney bölümleri arasında da farklılıklar vardır. Alt kısımlardaki dükkanlardan başlarsak, güneydekiler kırık kemerli, kuzeydekiler basık kemerlidir. Güneyden ilk pencerenin alınlık kemeri sivri iken, diğerleri basık kemerlidir. Kuzeydekilerin alınlıklarındaki yatay dikdörtgen panolar geometrik süslemeli, güneyden ikincisinde ise madalyonlar içinde bitkisel süsleme yer almaktadır. Güneydekiler dikdörtgen ike, kuzeydeki üst pencereler çift merkezli dilimli kemerlidir.

Onuncu grubu oluşturan, taş süslemenin portal, kapı ve eyvanda bulunduğu Menteşeoğulları'na ait Peçin Ahmet Gazi Medresesi'nin genelinde kaval, düz ve içbükey silmelerle oluşturulan kademe ve hareketlilik dikkati çekmektedir. Dışta portalde başlayan bu düzenleme, içte giriş kapısı, ana eyvan ve köşe odalarının kapılarında da devam etmektedir (Levha 318-320a). Portal ve ana eyvan kemerlerinin dıştan kaval silmelerle kuşatılmış olması, dış ve içte bir bütünlük olduğunu göstermektedir (Levha 318b). Portaldeki nişleri dıştan kuşatan kaval silmeli düzenleme, avluya açılan odaların basık kemerli kapılarında da tekrarlanmaktadır (Levha 318b). Yine portalin kuşatma kemeri ile dikdörtgen kapısı üzerindeki kemer, düzenleme olarak silme sayısı farkı dışında, kemer üzengi seviyesinde üç silmeli yatay şeritlerle kesilmeleri ve silmelerin aşağıya kadar devam etmesi açısından benzerlik göstermektedir (Levha 318b-319b).

Ana eyvan ile iki yandaki köşe odalarının kapı düzenlemeleri de bazı farklılıklar dışında benzerlik göstermektedir. Her üçünde de kademeli sivri kemerler kullanılmış, sadece ana eyvanda başlık seviyesinde sonlanırken, silmeler köşe odalarında zemine kadar

indirilmiştir. Yine üç yönden kuşatılan eyvan kemeri düzenlemesi, köşe odalarında da yer almaktadır. Ayrıca, dıştan üçüncü silmeler üzerindeki baklava kompozisyonlu geometrik süslemeler de aynıdır (Levha 319b).

Yapıda geometrik, bitkisel ve figürlü süslemeler sadece belli yerlerde kullanılmıştır. Genelde dikdörtgen panolar içinde yer alan süslemelerden sadece baklava kompozisyonlu geometrik süslemeler silmeler içinde yer almaktadır. Genelde belli bölümlerde çok az görülen süslemeler yerine, yapıda silmelerle hareketlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Bazı ayrıntılar ve küçük farklılıklar dışında, içteki ve dıştaki düzenlemelerde süslemeler yerine silmelerle sağlanan hareketlilik, yapıda belli bir programın uygulanmış olduğunu göstermektedir.

Onbirinci grubu oluşturan, süslemenin portal, pencere ve mihrapta yer aldığı tek örnek olan Menteşeoğulları Beyliği'ne ait Milas Firuz Bey Camii'nde taş süsleme; malzeme, süsleme teknikleri, süsleme ögeleri ve süsleme türlerinde olduğu gibi süsleme programında da çeşitlilik göstermektedir.

Yapıda geometrik süslemeler saçak tavanında, kemerlerde, payelerde, kare pano ve madalyonlarda, percere açıklığı tavan ve alınlıklarındaki panolarda olmak üzere dışta yer alırken; karışık süsleme sadece kapı lentosunun alt yüzeyinde; kandil motifi dışta pencerede, içte mihrapta; bitkisel süsleme içte mihrapta yer almaktadır. Bitkisel süslemelerde üslup ve biçim olarak saçak ve inşa kitabelerinin çevresinde benzer, üstte payedeki dilimli kemerli panoda ve mihrapta diğerlerinden farlı üslupta karşımıza çıkmaktadır. Yine saçakta geometrik süsleme ile bitkisel süsleme yan yana kullanılırken, diğer yerlerde ayrı olarak kullanılmıştır (Levha 286b). Sadece mihrapta altta kandil motifleri bitkisel süslemelerin altında kullanılmıştır (Levha 282a).

Yapının genelinde süsleme panolar içinde yer almaktadır. Panolar üçgen, kare, dikdörtgen, dilimli kemerli olmak üzere çeşitlilik göstermekle birlikte, şerit süslemesiyle

karşılaşılması ilginçtir. Saçakta ve korkuluklarda süslemelerin yer aldığı ilk örnek olması açısından da ilginçtir. Yine korkuluklardaki ve saçaktaki süslemeler kompozisyon ve üslup açısından, korkuluklar teknik açıdan diğer örneklerden ayrılmaktadır (Levha 284b-285a, 286b, 288a-b). Ayrıca, kandil motifi hem son cemaat yerinde, hem de mihrapta görülmesi açısından dikkat çekicidir (Levha 276b, 282a).

Düzenleme açısından son cemaat yeri kuzey cephesinde farklı, içte giriş kapısı ve pencerelerde farklı, içte mihrapta ise diğerlerinden tamamen farklı bir uygulama dikkat çekicidir (Levha 271a, 278b, 281a).

Ayrıca cephelerde üst pencere kemerleri ile üzerlerindeki yatay şeritlerde renkli taşla yapılan geçme süslemelerde de farklılık vardır. Güney cephede yanlardaki pencereler dilimli kemerli oluşları ve üzerlerindeki renkli taş geçmelerle diğerlerinden farklıdırlar (Levha 278b). Yine giriş kapısının kuşatma kemerindeki renkli taş geçme süsleme de düzenleme olarak diğerlerinden ayrılmaktadır (Levha 278b).

Yapıya genel özellikleri açısından baktığımızda, süslemelerin yerleri ve düzenleri arasında bir birlik görülmez. Birbirinden neredeyse tamamen farklı ve ayrı bir düzenleme vardır. Bu farklılık yapıda süsleme programının dışta kendi içinde, içte farklı olarak yapıldığını göstermektedir.

Nitekim, saçaktaki hatayi kompozisyonlu bitkisel süslemeler yapının başka hiç bir yerinde kullanılmamıştır. Bu özellik, saçaktaki süslemelerin yapıya sonradan mı eklendiği sorusunu akla getirmektedir. Ancak, bunun için elimizde yeterli veri ve bilgi bulunmamaktadır.

Onikinci grubu oluşturan, süslemenin portal, eyvan ve minarede görüldüğü tek örnek, Karamanoğulları Beyliği'ne ait Karaman İbrahim Bey İmareti'dir. Yapıda taş süslemenin yer aldığı kuzey cephe eksenindeki portal (Levha 127a), kuzeybatı köşedeki

minare (Levha 133b) ve eyvan kemerleri (Levha 132a-b) düzenleme ve süsleme programı açısından farklılık göstermektedir.

Yapıda en yoğun ve üç farklı süslemeyi barındıran portal, süsleme programı açısından düzenli görünmektedir. Hiç boş yer bırakılmadan her bölüm süsleme şeritleriyle kuşatılmıştır. Portalin kendi gibi kemer köşelikleri ve kitabe de çerçeve içine alınmıştır (Levha 127a-b, 129a-b). Portalin kuşatma kemerinin köşeliklerini kuşatan şeritler geometrik süslemelidir. Karışık süslemenin yer aldığı şeritler, portalde ve kuşatma kemerinde ikinci ya da üçüncü (son) şerit olmaktadır (Levha 128a).

Giriş kapısının basık kemerinin kilit taşındaki madalyonun alt ve üstündeki palmet düzenlemesi, kuşatma kemerinin ortasındaki kabara; palmet düzenlemesine kompozisyon olarak değil de, aynı aks ve kemer üzerinde yer almaları nedeniyle benzerlik göstermektedir (Levha 130b-131a).

Portal ve giriş eyvanı kemerlerindeki düzenlemeler birbirine hem biçimsel, hem de süsleme türü açısından benzerlik göstermektedir. Her ikisinde de dışta dolaşan şeritler tek zencerek, kemer iç yüzündeki çift zencerek, kuşatma kemeri köşeliğindeki çift zencerek ile aralarda altıgen boşluklardan oluşan tekli zencerek, portali dıştan kuşatan ikinci şerit ile benzerlik göstermektedir (Levha 128b, 133a). Yapıda en yoğun olarak, şeritler üzerinde geometrik süsleme görülmektedir. Böyle olmasının nedeni ise, geometrik süslemelerin genelde çerçeve dışında başlayıp devam etmesi, en uygun yüzeyin düz satıhlar olması gibi uygulamalardan kaynaklanabilir.

Bitkisel süslemeler kemer köşeliklerinde yer almaktadır. Bunun nedeni ise, bitkisel süslemelerin, çerçeve içinde başlatılıp bitirilebilecek bir süsleme türü olması, bu tür düzenlemelerde görüntü olarak estetik yanın daha etkileyici oluşu olabilir.

Karışık süsleme ise hem şeritlerde, hem de madalyonda karşımıza çıkmaktadır. Madalyon içinde yer alması, buradaki kompozisyonla ilgili olmaktadır. Genelde bunların içindeki süsleme, merkezde yer alan yıldız ile yıldız kollarından çıkan bitkisel süslemeler şeklinde olmaktadır. Bu tür kompozisyon içinde en uygun biçim dairesel olanlardır. Şeritlerde ise, daha çok boşluk doldurmak amacıyla uygulanmıştır. Geometrik süslemeler arasındaki boşlukları doldurmak amacıyla en uygun süsleme bitkisel olanıdır. Böylece, geometrik süslemeler de vurgulanmış olmaktadır.

Onüçüncü grubu oluşturan, taş süslemenin portal, kapı, pencere ve eyvanda yer aldığı tek örnek olan Karamanoğulları Beyliği'ne ait Karaman Hatuniye Medresesi'nde taş süsleme programına baktığımızda, süslemelerin kapılarda yoğunlaştığı dikkati çekmektedir. Dışta portalde, içte köşe odalarının ve öğrenci odalarının kapılarında süslemeler çok yoğun iken, kemer ve pencereler sadedir ve çok az süsleme vardır. Süslemeler mimari ögelerden kapılar üzerinde yogunlaşırken, süsleme türü olarak bitkisel süslemelerin yer aldığı biçimsel düzenlemelerden şeritlerin yoğun olarak kullanıldığı dikkati çekmektedir.

Bitkisel süslemelerin yer aldığı şeritlerinin daha çok dikey şeritler oldukları, buradaki düzenlemelerin birbirinden ayrı ve sade olmalarından çok, birbirleriyle sıkı sıkıya bağlı ve girift olmaları dikkati çekmektedir. Süslemeleri oluşturan palmet, lotus ya da rumilerden biri çıktığında, tüm kompozisyonun bozulacağı bir düzenlemeye gidilmiştir. Aynı özellik, güneybatı köşe odasının kapısı üzerindeki kitabeli şeritlerin arasındaki kartuşlarda da vardır. Burada, kartuşları oluşturan palmetlerin birini çıkardığımızda denge bozulmaktadır. Bu da tüm programı etkilemektedir.

Yine kapılar üzerinde üçlü bir düzenleme dikkati çekmektedir. En dıştan başlayarak ele alırsak, portal kavsarasının köşeliklerinde oniki kollu yıldız ile üst kısımdaki palmetten oluşan kartuş, basık kemerli kapının üzengileri ile kilit taşındaki kartuşlar, köşe odaları kapılarının kemer köşelikleri ile bunların üzerinde eksende yer alan bitkisel süslemeli

kartuşlar, güneydoğudaki kapının en üstündeki kitabenin iki yanındaki bitkisel süslemeli kartuşlar ile üstte eksende yer alan sekiz kollu yıldız panoda, güneybatıdaki kapının kitabe şeritleri arasındaki üç kartuşta, öğrenci odaları kapılarının kemer köşelikleri ile eksende yer alan palmetlerde üçlü düzenleme dikkati çekmektedir.

Yapıdaki süslemelerin çok yoğun ve girift olmalarına karşın, düzenlemelerinde hiç bir zaman bir karışıklık olmamakta ve gözü yormamaktadır. Çünkü her şerit ya da kartuş arasında bırakılan boşlukta süslemeler arasındaki ilişkiler sınırlandırılmıştır. Aynı zamanda, yüzeyden oldukça taşkın örneklerin yer aldığı bölümlerde bile süslemeler birbirlerinin sınırlarını çiğnememektedirler. Bu özelliğin süslemeleri hem kendi içlerinde, hem de genel düzenlemede bir bütünlüğe-birliğe götürdüğü ileri sürülebilir.

Figürlü süsleme tek yerde, portal kavsarasının mukarnaslarının sekizinci sırasında, eksenin batısındaki sivri kemerli küçük niş içinde kanatları açık bir kuş olarak yer almaktadır. İlginç olan, bunun karşısındaki nişte, bunun simetriği yerine bir çiçeğin bulunmasıdır.

Ondördüncü grubu oluşturan, süslemenin portal, kapı, pencere, eyvan ve revaklarda bulunduğu Karamanoğulları Beyliği'ne ait Aksaray Zinciriye Medresesi'nde; taş süslemenin yer aldığı portal, ana eyvan, yan eyvanlar, revaklar ve kapı pencerelerinin lento ve sövelerinde ufak farklılıklar dışında benzerlikler vardır.

En yoğun süslemenin yer aldığı portal; dış köşelerdeki sütunceler, dokuz sıra mukarnaslı kavsarası, süslemeli kavsara köşelikleri, nişin kuzey ve güneyindeki yan nişleri ve basık kemerli kapısı gibi mimari ögelerinin yanı sıra; geometrik, bitkisel, karışık ve yazı gibi dört farklı süsleme türünü barındırması açısından da diğer mimari ögelerden ayrılmaktadır (Levha 27a-b, 28a-b).

Portalde geometrik süsleme dışındaki şeritlerde; bitkisel süsleme sütun başlıkları, kavsara alınlığındaki panolar, niş kemerleri ile kapıda; karışık süsleme kavsara köşeliğinde ve kemer köşeliğindeki daireler içinde; yazı ise kuşatma kemeri ile üzerinde karşımıza çıkarken; yoğunluğu geometrik, daha sonra ise karışık ve bitkisel süslemelerin oluşturduğu dikkati çekmektedir.

Ana eyvan; yüksek tutulmuş olması, iç köşelerde kemerin duvar payeleri ile konsollara oturması, şerit sayısı ve kemer iç yüzü ile duvar payelerinin iç yüzünün süslemeli olmasıyla yan eyvanladan ayrılmaktadır (Levha 32a-b). Ana eyvandaki geometrik süsleme şeritlerde ve kemer köşeliklerinde; bitkisel bezeme kemer ve konsolların üzerindeki şeritlerde; karışık süsleme ise kemer ve duvar payelerinin iç yüzlerinde görülmektedir. Burada da geometrik, karışık ve bitkisel olarak süsleme yoğunluğu dikkati çekmektedir. Yan eyvanlarda geometrik süsleme şeritlerde; bitkisel süsleme ise sütunce gövde ve başlıklarında bulunmaktadır. Revaklarda, bunlara açılan kapı ve pencerelerde ise geometrik süsleme uygulanmıştır.

Portalin kuşatma kemeri köşelikleri, ana ve yan eyvan kemer köşeliklerinde, bazı farklılıklar (daire, damla yada daire, altıgen, damla vb.) dışında benzerlikler dikkati çekmektedir. Bu çerçevelerin içinde geometrik, bitkisel ve karışık süslemelerin yer alması açısından benzerlikler vardır (Levha 28a, 32b-33a, 38a, 39b). Kuşatma kemerlerinin dıştan (portalde beş, ana eyvanda dört, giriş ve yan eyvanlarda iki) süslemeli şeritlerle kuşatılmış olmaları, bu şeritlerin zemine kadar inmeleri açısından benzerlikler dikkati çekmektedir (Levha 27a, 32a, 38a-b, 39b-40b).

Portalde yer alan yarım altı kollu yıldız, ana eyvandaki ve köşe odalarının kapılarındaki yarım altı kollu yıldız ile (Levha 30a, 34b, 42a-b), yan eyvanların dış şeritlerindekiler de birbirinin aynıdır (Levha 38b, 39b, 40b-41b). Portalin birinci şeridindeki daraltılmış ve genişletilmiş altıgen düzenlemeler, yan eyvanların kemerleri ile doğudaki revak kemeri üzerindeki genişletilmiş altıgenlerde tekrarlanmıştır (Levha 29a-b,

38a, 39b). Portalin beşinci şeridindeki sekiz kollu yıldız kompozisyonunun biraz farklı uygulamasını güney yan eyvanın ikinci şeridinde de görmekteyiz (Levha 39b-40a).

Süslemelerin dağılımına baktığımızda; portal dört farklı, ana eyvan üç, yan eyvanlar iki, revaklar ile bunlara açılan odaların kapı ve pencereleri tek süsleme türünü barındırmaktadır. Mimari ögelerde olduğu gibi, yapının genelinde de geometrik süslemenin yoğunluğu dikkat çekicidir. Bunu karışık süsleme, bitkisel süsleme ve yazı izlemektedir. Sonuç olarak; yapıdaki süsleme dağılımı ve düzenlemeler, yapının belirgin bir süsleme programı çerçevesinde yapıldığını göstermektedir.

Onbeşinci grubu oluşturan, süslemenin portal, kapı, eyvan, revaklar ile mihrapta görüldüğü tek örnek, Karamanoğulları Beyliği'ne ait Niğde Ak Medrese'dir. Yapıda taş süslemenin yer aldığı portal, mihrap, ana eyvan, köşe odaları ve çatıya çıkış kapısı düzenleme ve süsleme programı açısından farklılıklar göstermektedir.

Yapıda en yoğun ve üç farklı süslemeyi barındıran portal kendi içinde oldukça simetriktir. Bununla birlikte, dış ve iç düzenleme açısından farklılık göstermektedir. Dışta dikey-yatay şeritlerde, içte kareye yakın dikdörtgen ve dikdörtgen panolar üzerinde süsleme görülmektedir. Üç farklı türde süslemenin yer aldığı portalde ağırlığı bitkisel bezeme oluşturmaktadır. Yapıda sadece portalde yer alan karışık süslemelerin sütunce gövdeleri ve batıdaki kabaralar dışında görülmemesi ilginçtir (Levha 109a, 110a, 117b). Bitkisel süslemeden sonra karışık, son olarak da iç kısımlarda geometrik süslemelerin yer alması, kademeli bir geçişi göstermektedir. Bu da bir planlama ve düzenlemenin yapıldığını göstermektedir.

Avluya açılan revakların kemer ve cephe düzenlemeleri birbirinin aynıdır. Eksende alt kattaki revakların süsleme şeritleriyle çerçevelenmiş olmaları, buradaki eyvanları vurgulamak amacıyla yapılmış olmalıdır (Levha 120a-b).

Ana eyvan düzenleme olarak oldukça sadedir. Kemer ve kemeri kuşatan şeritler ile, üstteki bitkisel süslemeli pano, simetrik olarak yerleştirildiğini göstermektedir. Ana eyvanın alt kattaki köşe odalarının kapıları ile üst katta çatıya çıkılan kapı simetrik olarak yerleştirilmişlerdir. Alt kattakiler kaş kemerli, dıştan üç sade şeritle kuşatılarak, üstte üç sıra mukarnaslı konsol ve üzerindeki bitkisel süslemeleri ile birbirini tekrarlamaktadır. Fakat bitkisel süslemelerin kompozisyonları farklıdır (Levha 118a-b).

Mihrapta süsleme ve düzenleme olarak, diğerlerinden farklı olarak üçüncü şeridinde kitabe yer almaktadır. Mihrap da oldukça simetriktir. Ortadan dikey olarak kesildiğinde, iki taraf da birbirinin aynıdır. Burada da doğu ve batı sütunce başlıkları farklı düzenlemeler göstermektedir (Levha 121).

Yapıda genel hatlarıyla portal ve mihrap birbirine benzemektedir. Dış ve iç köşelerde birer sütunce ile sonlanmaları, yatay-dikey şeritlerle sınırlandırılmış olmaları, nişlerin dikdörtgen biçimi, kavsaraların mukarnas dolgusu ve çift sayılı olması (14 ve 8) benzer özellikleridir. Süslemeleri açısından ise farklılık göstermektedirler. Sütuncelerde portalde karışık süsleme kullanılmış iken, mihrapta geometrik süsleme; içteki bitkisel süslemeli şeritte mihrapta palmet-lotus kompozisyonu kullanılmasıyla, portaldeki kompozisyonlardan ayrılmaktadır. Yine mihrap, bir kitabe şeridinin yer alması ve kuşatma kemerinin bulunmaması ile portalden farklıdır (Levha 121).

Portal kuşatma kemeri, revak kemerleri, cepheleri ve ana eyvan kemerinde yer alan süslemeler birbirinin aynıdır (Levha 111a, 119b, 120a-b). Buna karşılık, portal kuşatma kemeri ile ana eyvanın iki yanındaki köşe odaları ile çatıya açılan kapıda sadece kemer formu olarak benzerlik vardır (Levha 111a, 118a-b).

Onaltıncı grubu oluşturan, taş süslemenin cephe, portal, pencere açıklığı, şebeke ve tavanlarında, mihrapta görüldüğü tek örnek olan Menteşeoğulları Beyliği'ne ait Balat İlyas Bey Camii'nde taş süsleme, kuzey cephede ve içte mihrapta yoğunlaşmaktadır.

Diğer cephelerdeki pencereler ile pencere açıklığı tavanlarındaki süslemeler de dikkati çekmektedir (Levha 313a-314b).

Kuzey cephede girişe baktığımızda, üç bölüm ve her bölümde de farklı kompozisyona sahip geometrik süslemeler yer almaktadır. Üstteki okucu kompozisyonunu saymazsak, diğerleri farklılık göstermektedir. Ortak özellikleri ise, hepsinde geometrik süslemelerin kullanılmasıdır.

Mihrapta, dıştaki dört sıra mukarnaslı çerçeve ile iki süslemeli şeritten sonra oluşan dikdörtgen bölüm üç kısma ayrılmıştır. Bu kısımlardan ortadaki, geometrik ve bitkisel süslemelerin, daha doğrusu tüm süslemelerin merkezini oluşturmaktadır. Orta bölümde mukarnaslardan sonra başlayan bitkisel süsleme dışa doğru geometrik süslemeye dönüşmektedir. Bu geçişi yumuşatmak içinse, yuvarlak hatlı geometrik süslemeler kullanılmıştır. Kısacası, süslemeler içten dışa doğru sadeleşerek açılmaktadır. Geometrik süsleme ile sonlanan bölümden sonra başlayan süsleme şeridi de bitkisel süslemeden oluşmaktadır. Alt bölümde durum tam tersidir. Orta bölüm kadar yoğun olmamakla birlikte, ağırlık bitkisel süslemededir. Bu bölümü kuşatan şeritte ise, üsttekinin tersine geometrik süslemenin hakim olması ilgi çekicidir (Levha 315b-316b).

Orta bölüme göre oldukça sade tutulan alt ve üst bölümler düzenleme olarak da, bazı farklılıklar dışında birbirine benzemektedir (Levha 315b). Üst bölümde iki yanda yer alan kare panoların içindeki kandillerin yerini, alt bölümde iki yanda yer alan nişlerin altı sıra mukarnasları almıştır. Orta bölümdeki üç sıra mukarnaslı çerçeve yerini altta palmet motiflerinin düz-ters yerleştirildiği şeritten oluşan çerçeveye bırakmıştır. Her iki panonun içinde de kitabe yer alması diğer bir benzerliktir.

Giriş kısmının üçlü düzenlemesi de mihrabın üçlü düzenlemesine benzemektedir (Levha 296b, 315b). Girişte ortada iki mukarnas başlıklı sütun (Levha 396b), mihrapta ise

iç köşelerde mukarnas kaide ve başlıklı birer sütunce yer almaktadır (Levha 317a). Üstte ortada girişte (Levha 300b), mihrapta ortada üstte (Levha 315b) kitabe yer almaktadır.

Sıra sayıları eşit olmamakla birlikte, giriş, mihrap, doğu, batı ve kuzey üst, güneyde doğu üst pencereler arasında, dıştan mukarnas çerçeve içinde yer almaları açısından benzerlik kurulabilir (Levha 296b). Süslemelerin yer aldığı biçimsel düzenlemelerde ağırlığı yatay-dikey dikdörtgen panolar, pencere alınlıklarındaki kare panolar, kemer ve kavsara köşelikleri oluştururken, yatay ve dikey şeritler az da olsa kullanılmıştır.

Yapının genelinde geometrik süsleme hakimdir. Kuzey cephede girişte tamamen, diğer cephelerde kısmen, pencere açıklığı tavanlarında tamamen, mihrapta kısmen ağırlığını hissettirirken, bitkisel süsleme mihrapta yoğun olarak görülmektedir. Karışık süsleme içte çok az görülürken, kandil motifleri sadece mihrapta karşımıza çıkmaktadır (Levha 315b).

Sonuç olarak; yapıda cepheler, giriş, pencereler ve mihrap gibi mimari ögelerdeki benzerlik, ufak farklılıklar dışındaki uyum, yapıda biçimsel düzenleme ve süsleme programının olduğunu göstermektedir diyebiliriz.

Son grubumuzu oluşturan taş süslemenin cephe, portal, kapı, pencere, korkuluk, minare, eyvan ve mihrapta görüldüğü tek örnek Eretnaoğulları Beyliği'ne ait Niğde Sungur Bey Camii'dir.

Yapıda taş süslemenin yer aldığı kuzey cephe eksenindeki portal, doğu cephede eksende yer alan portal, eyvan, minare kaideleri, güney duvarda eksende yer alan mihrap, doğu duvarda eksenin güneyindeki türbe ve minare kapıları, batı cephe ve duvardaki pencereler, hünkar mahfili süsleme programı açısından farklılık gösterir; yapının süsleme programındaki tek ortak nokta, içte ve dışta yapıyı yatay olarak ikiye bölen silmeler ile

hareketlendirilmeleridir. Bunlar da cephelere göre sayısal ve biçimsel olarak farklılıklar göstermektedir.

Kuzey cephe eksenindeki portal ile güney duvar eksenindeki mihrap dış düzenleme olarak şeritler kullanılması açısından benzerlik göstermektedir (Levha 200a, 211b). Doğu portal ise bunlardan dış ve iç köşelerdeki sütuncelerle ayrılmaktadır. Ayrıca, sivri kuşatma kemeri ile de diğerlerinden farklıdır (Levha 185).

Kuzey portalle doğu portal giriş kapıları açısından da farklılık göstermektedir. Kuzeyde basık kemerli, doğuda ise dikdörtgendir. Benzeyen tarafları ise, her ikisinin de söve ön ve iç yüzeylerinin farklı da olsa süslemeli olmasıdır (Levha 198a, 200a-b).

Mihrap, kavsara düzenlemesi ve köşeliklerindeki süslemelerle diğer ögelerden ayrılırken, eyvanın güney duvarındaki nişle benzerlik göstermektedir (Levha 191a). Yine mihrap nişinin çok cepheli oluşu ve cephelerin panolara bölünmesi açısından eyvandaki nişlerle benzerlik kurulabilir (Levha 191a, 196b, 216b-217a).

Batı duvardaki sivri kemerli pencere düzenlemesi ile doğu duvardaki türbe kapısının düzenlemesi de yine benzerlik göstermektedir (Levha 208a-b).

Giriş eyvanı, düzenlemesi ve bazı süslemeleri ile diğer ögelerden oldukça farklıdır. Duvarlarda birden çok bölüntü olması, biçimsel düzenleme olarak dikdörtgen panoların kullanılması, ayrıca bitkisel-figürlü-karışık süslemenin yer almasıyla diğerlerinden ayrılmaktadır (Levha 187a-b, 197a-b).

Cepheleri ele alacak olursak, yapının cepheleri de birbirinden oldukça farklı düzenlemelere sahiptir. En hareketsiz cephe olan güney cephede bunu hissettirmemek için yatay kademeli silme sayısı arttırılarak, mihrap çıkıntısı vurgulanmıştır. Batı cephe, alt seviyedeki dört pencere ve alınlıklarındaki düzenlemelerle diğer cephelerden ayrılır

(Levha 206b). Yapı kuzey cephede eksendeki portal ve üst pencere, doğu cephedeki hünkâr mahfili kapısı ile diğerlerinden farklı görünmektedir (Levha 200a-b). Doğu cephe ise diğerlerinden dışa oldukça taşkın portal, taşkınlığın etkisini kırmak için yanlarında yer alan üç cepheli minare kaideleri ve eyvanıyla diğer bölümlerden ayrılmaktadır (Levha 185).

Yapının cepheleri gibi içte duvarları da birbirinden oldukça farklıdır. Güneyde mihrap (Levha 211b), kuzeyde hünkar mahfili korkulukları (Levha 209b), batıda pencereler (Levha 208a), doğuda kapılar (Levha 208b, 209a) birbirinden oldukça farklı düzenlemeler göstermektedir. Gerek cepheleri, gerekse duvarları birbirinden oldukça farklı olan bu özelliği ile ünik bir örnektir.

Yapıda birbirine farklı yerlerde olsalar da, benzeyen düzenlemeler şeritler ve panolar ile bunların üzerinde yer alan süslemelerdir. Süslemelerin dağılımı da oldukça farklıdır. Geometrik süsleme yapının geneline hakimken, figürlü süsleme eyvanın kuzey ve güney duvarları ile kuzey portalde vardır. Karışık süsleme bütün ögeler üzerinde yer almaktadır. Bitkisel süsleme ise her ögede görülmekle birlikte, diğerlerine göre daha sınırlı alanlarda ve az kullanılmıştır. Yazı ise, minare kaidelerinde doğu giriş kapısında ve mihrapta görülmektedir.

Genel olarak baktığımızda, yapının cepheleri, duvarları ile bunların üzerindeki mimari öge ve kuruluşlar tek tek programlanmış gibi görünmektedir. Yapının genel bazı özellikler dışında hem kuruluş hem de süsleme programı açısından tek tek ele alınarak incelenmesi gerekmektedir. Çünkü bina başka hiç bir yapıya benzememektedir.

Mimari ögelerden hareketle onyedi farklı gruba ayırdığımız taş süsleme programlarının yapı türlerine göre dağılımına baktığımızda; birinci grupta, sadece bir çeşme; ikinci grupta üç cami, bir medrese, bir darülhüffaz, bir tekke ve dört türbe; üçüncü grupta bir zaviye ve bir hamam; dördüncü grupta üç cami; beşinci grupta, bir darülhüffaz

ve iki türbe; altıncı grupta iki medrese; yedinci grupta bir cami ve iki türbe; sekizinci grupta bir cami ve bir medrese; dokuzuncu grupta bir cami; onuncu grupta bir medrese; onbirinci grupta bir cami; onikinci grupta, bir imaret; onüçüncü, ondördüncü ve onbeşinci gruplarda birer medrese; onaltıncı ve onyedinci gruplarda ise birer cami görülmektedir.

Onyedi grupta yer alan her yapı farklı bir süsleme programı göstermektedir. Aynı grup içinde bulunan aynı türdeki yapıların süsleme programları bile bazı benzerliklerin dışında birbirine benzememektedir.

Grupların beyliklere göre dağılımına baktığımızda; Karamanoğulları Beyliği'ne ait yirmi yapıdan birinci grupta bir; ikinci grupta beş, üçüncü grupta bir; dördüncü grupta üç; beşinci grupta bir; altıncı grupta iki; yedinci grupta üç; onikinci, onüçüncü, ondördüncü ve onbeşinci gruplarda birer örnek olmak üzere onbir gruptan örnek karşımıza çıkmaktadır. Eretnaoğulları Beyliği'ne ait yedi yapı, ikinci grupta iki; üçüncü grupta bir; beşinci grupta bir; sekizinci grupta iki, onyedinci grupta bir örnek olmak üzere beş grupta görülmektedir. Saruhanoğulları Beyliği'ne ait bir yapı ikinci grupta, Aydınoğlu Beyliği'ne ait tek yapı ise dokuzuncu grupta yer almaktadır.

Menteşeoğulları Beyliği'ne ait üç yapı, onuncu, onbirinci ve onaltıncı olmak üzere üç grupta karşımıza çıkmaktadır. Hamitoğullarına ait üç yapı ikinci grupta iki, beşinci grupta bir örnek olmak üzere iki grupta görülmektedir.

Yapı sayısı ve türü olarak en çok örneğe sahip Karamanoğulları Beyliği, süsleme programında da onbir farklı grupla ilk sırada yer almaktadır. Gruplar birbirinden farklı olduğu gibi, aynı grup içinde yer alan örnekler bile program olarak birbirine çok benzememektedir. Bu da, her yapı için ayrı bir programın yapılmış olabileceğiyle açıklanabilir. Hatta aynı yapının dışta ve içteki farklı mimari ögeleri üzerindeki programlarda da farklılıklar görülmektedir. Bunlardan sadece ondördüncü grupta ele

aldığımız Aksaray Zinciriye Medresesi ile onbeşinci grupta ele aldığımız Niğde Ak Medrese örneklerinde dış ve içteki süsleme programlarında benzerlikler görülmektedir.

Aksaray Zinciriye Medresesi'nde portal ile ana eyvan düzenleme olarak birbirine benzemektedir. Dıştan geometrik süslemeli şeritlerle kuşatılmış olmaları, kemer köşeliklerinde zencereklerle oluşturulan düğüm kompozisyonlarının yer alması, madalyon ve panoların içlerinin bezemeli oluşu ve kemer köşeliklerinde birer kabara bulunması açısından benzerlikler görülmektedir. Ayrıca, yapının yan eyvanları ve revaklar da programlama olarak birbirine benzemektedir. Yine yan eyvan kemer köşeliklerinde de görülen düğüm kompozisyonu ve dıştan geometrik süslemeli şeritlerle kuşatılmış olmalarından hareketle, yapıda ortak bir programın kullanıldığı ileri sürülebilir.

Niğde Ak Medresede ise, portaldeki program ile mihraptaki program arasında bazı benzerlikler görülmektedir. Her iki mimari ögenin de dış ve iç köşelerinde sütuncelerin yer alması ve aralarda süsleme şeritlerinin bulunması açısından bağlantı kurulabilir. Fakat süsleme türü ve kompozisyonlar açısından benzerlik görülmez.

Yapıyı diğerlerinden ayıran önemli özelliklerden biri de, diğer yapılarda genellikle mimari ögelerde ve süsleme türlerinde simetri ve benzerlik yer alırken, Niğde Ak Medrese'de biçimsel düzenlemelerde benzerlik, süsleme türü olarak farklılıklar görülmektedir. Portal eksenden dikey bir hatla kesildiğinde, doğu ve batıdaki bazı biçimsel düzenlemelerdeki süslemelerin farklı türde olduğu dikkati çekmektedir. Doğuda kalan kısımda dıştaki sütunce başlığında, kuşatma kemeri köşeliğindeki kabarada ve kavsara altındaki yatay dikdörtgen panoda geometrik süsleme; buna karşılık batıda kalan kısımda dıştaki sütunce başlığında, kuşatma kemer köşeliğinde ve kavsara altındaki yatay dikdörtgen panoda bitkisel süsleme uygulanmıştır. Kitabe panosunun üst köşesindeki kabaralardan doğudaki geometrik, batıdaki karışık süslemeledir. Yine giriş kapısının kemer köşeliklerindeki bitkisel süslemenin doğusundaki ve batısındaki kompozisyonda da

bazı farklılıklar dikkati çekmektedir. Ayrıca köşe odalarının kapılarından doğudakinin üzerindeki bitkisel süsleme daha girift, batıdaki sadedir.

Ayrıca, ikinci gruptan Niğde Gündoğdu Türbesi ile onüçüncü gruptan Karaman İbrahim Bey İmareti portallerindeki program arasında bazı benzerlikler görülmektedir. Dıştan süslemeli şeritlerle (Niğde Gündoğdu Türbesi'nde kaval silmeler) kuşatılmış olmaları, kuşatma kemerlerinin kademeli oluşu ve zemine kadar devam etmeleri açısından benzerlik kurulabilir. Bunların dışında düzenlemeler farklıdır.

Karamanoğulları Beyliği'ne ait yapılardaki süsleme programları birbirine genelde benzememekle birlikte, ayrıntılarda ortak özellikler göstermektedir. Özellikle biçimsel düzenlemelerde bu ortaklık dikkat çekicidir. Bunların başında mimari ögeler üzerinde süslemelerin yer aldığı ve bunları sınırlayan şeritler gelmektedir. Karamanoğulları Beyliği'ne ait yapıların genelinde bir ya da birden çok olmak üzere süsleme çeşitleri genellikle cephe, portal, kapı, pencere, minare, eyvan, revak ya da mihraplar da yer almaktadır.

Diğer bir ortak özellik de, yapıların çoğunda özellikle portal ve mihrapların dış ve iç köşelerinde süslemeli gövdeli ve başlıklı sütuncelerin yer almasıdır. Portallerin dış ve iç köşelerinde sütunce olan örnekler Aksaray Zinciriye Medresesi ve Niğde Ak Medrese'dir. Cephelerin dış köşelerinde sütunce sadece Karaman İbrahim Bey Çeşmesi'nde; portallerin iç köşelerinde sütunceler Ermenek Tol Mederese, Akşehir Maruf Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Karaman Hatuniye Medresesi, Karaman Alâeddin Bey Türbesi, Konya-Meram Hasbey Darülhüffazı ve Karaman İbrahim Bey Türbesi'nde karşımıza çıkmaktadır. Örneklerin tümünün Karamanoğlu yapısı olması dikkat çekicidir.

Mihrapların dış ve iç köşelerinde sütuncelerin yer aldığı örnekler; Ermenek Sipas Camii ile Niğde Ak Medrese'dir. Mihrabın iç köşelerinde sütuncenin yer aldığı tek örnek Karaman Çelebi Camii'dir. Bu örnekler de Karamanoğlu Beyliği'ne aittir.

Eretnaoğulları Beyliği'ne ait yapılara baktığımızda da yedi yapı, beş farklı grupta karşımıza çıkmaktadır. Burada da genelde süsleme programları birbirine benzemezken, ayrıntılarda bazı ortak özellikler bulunmaktadır. Kırşehir Aşık Paşa Türbesi, Taşkın Paşa Köyü Hızır Bey Türbesi ve Turhal Gümüştop Zaviyesi süsleme programı olarak tamamen farklıdırlar. Niğde Sungur Bey Camii, Taşkın Paşa Camii, Medresesi ve Türbesi de genel özellikleriyle birbirine benzemezken, ayrıntıda ortak özellikler belirlenebilmektedir. Ortak özelliklerin başında süslemelerin yoğun olarak şeritler üzerinde yer alması, mimari öğelerin hiç boş yer bırakılmadan yoğun olarak süslenmesi, portal dış köşelerinde ve iç köşelerinde sütuncelerin görülmesi gelmektedir. Ayrıca, üzeri süslemeli kaval silmelerin kullanılması diğer bir benzerliktir.

Karamanoğulları ile Eretnaoğulları'nın, süslemenin yoğun olarak şeritler üzerinde yer alması ve sınırlandırılması; gövde ve başlıkları süslemeli sütuncelerin kullanılması ve süslemeli kaval silmelerin görülmesi gibi özelliklerden hareketle birbirine oldukça benzemekte olduğu söylenebilir.

Saruhanoğulları Beyliği'ne ait Manisa Ulu Camii'nde ise diğer örneklerden oldukça farklı bir uygulama göze çarpmaktadır. Süslemelerin pano ya da madalyonlar içinde birbirinden oldukça ayrı olarak yerleştirilmesiyle oluşan oldukça sade süsleme kompozisyonları ile sade bir süsleme programı dikkati çekmektedir. Programda, şerit, sütunce ve kaval silmelerin yer almasıyla diğer beyliklerden ayrılmaktadır.

Aydınoğulları Beyliğine ait Selçuk İsa Bey Camii, farklı süsleme programı ve yeni denemelerin yapıldığı bir örnek olmasıyla diğer örneklerden ayrılmaktadır. Yapı kendi içinde de birbirinden farklı süsleme programları ile dikkati çekmektedir. Batı, kuzey ve doğu portallerde bunu izlemek daha kolaydır. Her portal kendine özgü bir program göstermektedir. Kuzey ve doğu portaller sade tutulmalarıyla batı portalden ayrılmaktadırlar. Batı portal, daralıp uzaması, çift kademeli kavsarası, ikinci kademenin

istiridye kabuğu biçiminde oluşu ve üzerinin bitkisel süslemeli oluşuyla oldukça farklı bir program göstermektedir. Yine dıştan bir sıra mukarnasla kuşatılması dikkat çekicidir. Portal nişinin içinide dolaşan kitabe şeridi, Manisa Ulu Camii'ndeki düzenlemenin farklı bir uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Batı cephenin kuzey ve güneyindeki pencerelerde de farklı düzenleme dikkat çekmektedir. Çift sıra pencere düzenlemesi ve bunların alınlık ve kemer köşeliklerinin süslemeli olması gibi özellikler yeni düzenlemeleri oluşturmaktadır. Fakat güneydeki pencerelerde altta ve üstte farklı düzenleme dikkat çekmektedir. Bunlardan hareketle, pencerelerdeki farklı uygulamalarla, pencerelerdeki farklı düzenlemeler bize yapıda yeni süsleme programlarının denendiğini göstermesi açısından ilginçtir. Yine, doğu girişin tavanının da süsleme programına dahil edildiği ve mimari ögelere tavanın da eklendiği ilk örnek olması açısından önemlidir.

Menteşeoğulları Beyliği'ne ait üç yapı üç ayrı grupta karşımıza çıkmaktadır.

Bu yapılardan ilki Peçin Ahmet Gazi Medresesi'dir. Yapıdaki süsleme programı daha önceki ve sonraki yapılardan oldukça farklıdır. Özellikle portalde, süsleme şeritlerinin yerini düz içbükey ve kaval silmelerden meydana gelen bir düzenleme almıştır. Yine, ana eyvan kemeri köşeliklerindeki panoların içinde figürlü süslemelerin görüldüğü tek örnektir. Bu özelliklerden hareketle, yapı kendine özgü programı ile aynı beylik ve diğer beyliklere ait yapılardan ayrılmaktadır.

Beyliğe ait diğer iki yapı olan Milas Firuz Bey Camii ve Balyat İlyas Bey Camii, genel itibariyle birbirine çok benzememektedir. Ancak, cephelerde çift sıra pencere kullanımı, pencere açıklık tavanlarında geometrik süslemelerin yer alması ve mihrap tepeliklerinin palmet biçimli oluşu ve mihrapta kandil kullanımı ortak özellikleridir. Diğer bir özellik sütuncelerin bezemesiz oluşu ve şeritlerin yerini panoların kullanılmış olmasıdır.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Farklı özellikleri ise; Milas Firuz Bey Camii'nde saçakta süslemelerin ve son cemaat yerindeki payelerin iç yüzündeki konsolların mukarnasları arasında süslemelerin yer alması; Balat İlyas Bey Camii'nde ise üçlü giriş, portali dıştan kuşatan tek sıra mukarnas sırası, cephelerdeki çift sıra pencerelerin alınlıklarındaki panolarda süsleme bulunması ve mihrabın dış yüzünde nişlerin yer almasıdır.

Hamitoğulları Beyliği'ne ait üç yapı, iki grupta karşımıza çıkmaktadır. İlk grupta Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi süsleme programı açısından diğerlerinden farklıdır. Dıştan sütunce ile sınırlandırılan portal, oldukça sade bir program göstermektedir. Dışta sadece geniş olan şeritte süsleme yer almaktadır. Portal nişinin içinde ise, kuzey ve güney duvarlardaki nişlerin köşelerindeki sütunce gövdelerinde görülen geometrik, kavsara köşeliklerindeki bitkisel süsleme dışında oldukça sade tutulmuştur.

Korkuteli Alâeddin Camii'nde ise daha farklı bir program dikkati çeker. Diğerlerinden farklı olarak süsleme daha yoğundur. Biçimsel düzenlemelerde şeritlerin yerini panolar almıştır. Süsleme türü olarak da geometrik süsleme hakimdir. Kavsara içindeki tahrip olmuş yuvarlak pencere ve yoğun kaval silme kullanımı ile diğer örneklerden ayrılmaktadır.

Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi ise; süsleme programı açısından tüm örneklerden ayrılmaktadır. Hem süslemenin tüm cephelerde görülmesi, hem de süslemenin madalyon ve pano gibi biçimsel düzenlemeler içinde yer alması ile süsleme programı diğerlerine benzememektedir.

Beylikler dönemine ait 1300-1435 yıllarına tarihlenen otuzbeş yapının banilerine baktığımızda, ondokuz örneğin Emir (Bey) ler, bir örneğin Emir (Bey) eşi, dört örneğin vali ya da din adamları tarafından inşa ettirildiği görülmektedir.

Çalışmada ele aldığımız örneklerde, banilerin rolünün ne olduğunu belirleyebilmek için, banilerin yaptırmış olduğu diğer yapılara bakarak bir değerlendirmeye gidecek olursak:

Karamanoğlu Beyliği'ne ait Ermenek Tol Medresesi'nin banisi Burhaneddin Musa Bey; Karaman'da Emir Musa Medresesi (1312) ile bir imaret yaptırmıştır. Ancak her iki yapı da günümüze gelemediği için bir değerlendirme yapmak mümkün olamamıştır.

Alâeddin Ali Bey tarafından inşa ettirilen Alanya Obaköy Medresesi ve Karaman Alâeddin Bey Türbesi süslemeleri ve süsleme programları açısından oldukça farklıdır. Bu farklılığın, yapı türlerinin değişik olmasının yanı sıra, süsleme programında baninin çok etkili olmamasıyla da ilgili olduğu ileri sürülebilir.

II. Mehmed Bey'in yaptırdığı Konya-Kadı Mürsel Camii (1409), Konya Şeyh İshak Kazeruni Tekkesi (1418), Konya Hasbey Camii (1421-22) ile Aksaray Ulu Camii karşılaştırılacak olursa; en önemli farklılık Konya'daki yapılarda taş süslemenin görülmemesidir. Ayrıca, Aksaray Ulu Camii'nin malzeme ve boyut olarak da diğer yapılardan ayrılması nedeniyle, yapılar arasında banileri dışında çok fazla ortak noktalar bulunmamaktadır. Bundan hareketle de yapılarda bani etkisinden söz etmenin mümkün olmadığ öne sürülebilir.

Karamanoğlu II.İbrahim Bey'in Karaman Şeyh Ali Sultan Zaviyesi ve Ereğli Ulu Camii (1424-64), Konya Şerafettin Camii (1441), Niğde Kubbe Mescidi (15.yüzyılın 1.yarısı) ile Karaman'da inşa ettirdiği imaret, türbe ve çeşmeden oluşan külliyesi'nin, diğer yapıların günümüze orijinal olarak gelememeleri nedeniyle sağlıklı bir karşılaştırmasını yapmak mümkün olamamaktadır. Fakat, Karaman'daki külliyenin yapıları süsleme ve programlarının oldukça farklı oluşu ile banilerin etkilerinin ne kadar olduğunu göstermesi açısından önemli birer örnektir.

Eretnaoğulları Beyliği'ne ait Taşkın Paşa Köyü'ndeki Taşkın Paşa tarafından yaptırılan cami, medrese ve türbe de bazı benzer süslemeleri dışında, süsleme programları açısından birbirinden farklıdır. Bu da, süsleme programlarında baninin çok etkili olmadığını gösteren diğer bir örnektir.

Saruhanoğlu Beyliği'ne ait Manisa Ulu Camii'nin banisi İshak Bey'in inşa ettirdiği camiye bitişik medrese ile Manisa Mevlevihanesi ve diğer yapıları taş süslememenin yer almamasıyla Ulu Cami'den ayrılmaktadır. Ancak, camide süslemenin sınırlı kullanımı ve sadeliği, diğer yapıların sadeliği ile benzemektedir. Bunda baninin etkisi olduğu gibi; beyliğin mali gücüyle de ilgili olabilir.

Aydınoğlu İsa Bey tarafından inşa ettirilen İsa Bey Camii dışındaki diğer örnekler hakkında elimizde yeterli veri olmaması nedeniyle bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Ancak, yapıdaki mimari ögelerdeki süsleme programlarının farklılığı banisinin etkisinin çok olmadığıyla açıklanabilir.

Menteşeoğulları beylerinden Ahmet Gazi'nin Peçin'deki Medresesi ile Peçin'de inşa ettirdiği cami, Eskihisar Camii ve Çine'deki cami arasında hem malzeme-teknik, hem mimari, hem de medrese dışındaki yapılarda taş süslemenin bulunmayışı vb. nedenlerle bir değerlendirme yapmak oldukça güçtür. Ayrıca, diğer yapılar bugün oldukça haraptır. Bu nedenle bir şey söylemek mümkün görülmemektedir.

Yine Menteşeoğlu beylerinden İlyas Bey'in Turgut'ta inşa ettirdiği cami ile Balat'taki cami arasında da hem mimari, hem malzeme-teknik farklılıklar vardır. Ayrıca, Turgut'taki camide taş süslemede görülmemektedir. Yine Balat'ta aynı külliyeye ait diğer yapılarla cami arasında da benzerliklerin görülmemesi, baninin belli özellikler dışında çok etkili olmadığını göstermektedir.

Hamitoğlu beylerinden Mehmed Bey tarafından inşa ettirilen Yivli Minare Camii ile Zincirkıran Türbesi de hem yapı türü, hem de camide taş süslemenin bulunmayışıyla birbirinden ayrılmaktadır. Bu da banilerin yapılarda oynadıkları rolün ne derece olduğunu gösteren diğer bir örnektir.

Ayrıca Karamanoğlu Ali Bey'in inşa ettirdiği Niğde Ak Medrese, Eretnaoğlu Seyfettin Sungur Ağa'nın yaptırdığı Niğde Sungur Bey Camii, Hızır Bey'in Taşkın Paşa Köyü'ndeki Türbesi, Hamitoğlu Sinaneddin Bey'in yaptırdığı Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, banilerin yaptırdığı tek örnek olmaları nedeniyle, banilerin etkilerini belirleyebilmemizi sağlayacak kadar bilgi vermemektedirler. Ancak hiç kuşkusuz, mimari özelliklerinde çevre kültürlerle görülen bazı ilginç benzerliklerinin yanı sıra, süslemelerindeki yağunluk çarpıcı ve farklı özellikler de Niğde Sungur Bey Camii'nde bani katkısının sorgulanması gerekir.

Karamanoğlu Alâeddin Bey'in eşi Melek Hatun'un 1382 yılında Karaman'da inşa ettirdiği Hatuniye Medresesi, dışta ve içte yoğun süsleme programı ve işçiliğiyle diğer örneklerden ayrılmaktadır. Tek yapı olmakla birlikte, süslemelerin diğer örneklerden farklı olarak yüksek kabartma oluşu, boş yer bırakılmadan doldurulması vb. nedenler, banisinin kadın olmasından kaynaklandığını düşündürtmektedir. Nitekim A.Durukan (1998:23)'ın Anadolu Selçuklu döneminde kadın banilere yönelik makalesinde, "Kadınların inşa ettirmiş olduğu yapılar biçimlemede ve bununla koşut olarak işlevsel özelliklerinde dönemin yaygın üslubuna fazla yenilik katmamış olmakla birlikte, dönemin süsleme anlayışına farklı bir boyut getirmişlerdir" demektedir. Karaman Hatuniye Medresesi de, mimari biçimlemede ve işlevsel özellikleriyle dönemin üslubuna fazla bir şey katmaz, ancak süsleme programı ve süslemeleriyle yeni bir anlayış ve farklı bir boyut göstermektedir. Bunlardan hareketle bu yapı için süsleme programı açısından baninin önemli rol oynadığını söyleyebiliriz.

Vali ya da idarecilerin inşa ettirdiği yapılara baktığımızda; Karamanoğlu Beyliği adına Konya şehrini yöneten Mehmed Bey'in Konya ve Meram'da inşa ettirdiği yapılar hem süsleme hem de program açısından birbirine çok benzememektedirler. Yapıların aynı kişi tarafından yaptırılmış olmaları ve aralarında üç yıl gibi kısa bir sürenin bulunmasına rağmen ortak bir özellik görülmemesi ilginçtir. Bundan hareketle de, bu yapılarda baninin rolünün ve etkilerinin çok fazla olmadığını belirtebiliriz.

Menteşeoğullarına ait Milas Firuz Bey Camii'nin gerek süslemeleri, gerekse süsleme programı açısından diğer örneklerden oldukça farklı oluşu bu yapıda baninin etkili olduğu izlenimini vermektedir. Ancak, banisinin çevrede başka bir yapısının bulunmayışı, bir değerlendirme yapmamızı engellemektedir.

Beylikler döneminde banisinin edebiyatçı olduğu tek örnek olan Eretnaoğulları'na ait Kırşehir Aşık Paşa Türbesi, banisinin yanı sıra süsleme programı ile de tek örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapıda süslemeden çok sadeliğine önem verilmesi de banisinin edebi kişiliğinin etkisi olabileceğini düşündürtmekle birlikte, kesin bir şey söylemek için yeterli bilgi ve veri bulunmamaktadır.

Tarikat ehli ve din adamları tarafından yaptırılan birer örnek bulunması ve sade bir süsleme programı göstermeleri nedeniyle banilerin rölünden söz edilebilir. Ancak, kesin bir şey söylemek için bu veriler yeterli değildir.

Banisi belli olmayan yapılardan Aksaray Zinciriye Medresesi, Korkuteli Alâeddin Camii ve Niğde Gündoğdu Türbesi, süslemeleri ve programlarının yoğunluğu ve boyutları dikkate alındığında Emir ya da Bey'ler tarafından inşa ettirilmiş olduğunu söyleyebiliriz.

Karaman'daki Arapzade Cami ile Karabaş Veli Tekkesi ise süslemelerin azlığı ve sadeliği, süslemelerin yer aldığı mimari ögelerin konumları ve sade oluşlarıyla, tarikat ehli ya da din adamları tarafından yaptırılmış olduklarını söyleyebiliriz.

Yapılarda süsleme programlarında banilerin yanı sıra etkileri olduğu düşünülen diğer grubu mimarlar oluşturmaktadır. Fakat, beylikler dönemine ait yapılardan çoğunun mimarı bilinmemektedir. Bilinen örneklerden hareketle de kesin bir şey söylemek zordur. Sadece, Selçuk İsa Bey Cami, batı portali ile batı cephesinin kuzeyindeki üst pencerelerin dış ve iç yüzlerindeki kemerlerde görülen zencerek, düğüm kompozisyonu vb. Suriye Zengi sanatçı etkileri, mimar Ali ibn Müşeymeş el Dımışkî tarafından inşa edilmesiyle açıklanabilir. Bundan hareketle de bu yapıda süsleme programında banisinin yanı sıra mimar etkisinden söz edilebilir.

Anadolu Selçuklu döneminde Konya Alâaeddin Camii kuzey cephe ve portali ile başlayan, Aksaray Sultan Han avlu portali ve Konya Karatay Medresesi portalinde yer alan Suriy-Zengi etkili renkli taş işçiliği ve zencerek-düğüm kompozisyonu, bu yapılarda çalışan mimarların Şamlı olmalarına bağlanırken, beylikler döneminde Selçuk İsa Bey Camii'nde tekrar ortaya çıkması ve mimarın yine Şamlı olması, mimarların etkilerinin boyutlarını göstermesi açısından önemlidir. Aynı durum Erken Osmanlı döneminde de devam etmiştir. Selçuk İsa Bey Camii'nin mimarı Ali ibn Müşeymeş el-Dımışkî'nin yeğeni Ebubekir ibn Muhammed ibn Hamzat'ül Müşeymeş el-Dımışkî ve onun oğlu Sinaneddin Ahmed ibn-i Ebubekir el-Muşeymeş, Merzifon Çelebi Mehmet Medresesi (1417), Amasya Bayezid Paşa Camii (1419) ve Ankara Karacabey Külliyesi (1427-44) gibi önemli eserler kazandırmışlardır (Sönmez 1989:348).

Sonuç olarak; beylikler dönemindeki yapılarda görülen süsleme programlarında banilerin etkilerinden söz etmenin, süsleme programlarının birbirine benzememeleri ve farklı oluşları nedeniyle mümkün olmadığı söylenebilir. Bu etkileri belirlemek için elimizde çok fazla veri olmaması, kesin şeyler söylemeyi engellemektedir. Çünkü, banilerin etkilerini belirleyebilmek için yapacağımız değerlendirme için yapıların sayısının azlığı, günümüze gelebilenlerin de orijinal olmamaları, ya da taş süslemelerinin bulunmaması en önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır.

Ancak çalışmamızın kapsamına giren eserlere baktığımızda, özellikle emir ya da beylerin, yani üst düzeydeki yönetici ve saray çevresine mensup kişilerin yaptırdığı yapıların boyut olarak büyük oluşu, dışta ve içte yoğun süslemeye sahip oluşları (Niğde Sungur Bey Camii, Ermenek Tol Medrese, Taşkın Paşa Köyü Camii ve Medresesi, Karaman Hatuniye Medresesi, Niğde Ak Medrese vb.), yani büyük ve ihtişamlı yapılmaya çalışılmalarından hareketle bir etkiden söz edebiliriz.

Edebiyatçı, tarikat ehli ve din adamları tarafından inşa ettirilen yapıların ise diğerlerinden daha sade ve süslemelerin üzerinde yer aldığı mimari ögelerin farklı konumları, süsleme programlarının sadeliği, ya da süslemelerin belli ögelerde toplanması da banilerle ilgili olabilir. Bunlardan hareketle yapılardaki süsleme ve programlarında yukarıdan aşağıya doğru, yoğunluktan sadeliğe bir hiyerarşinin olduğu ileri sürülebilir.

Fakat, aynı kişi tarafından aynı yıllarda yaptırılan bazı eserler arasındaki farklılık, programlamada banilerin yanı sıra diğer bazı kişilerin de (mimar vb.) etkilerinin olduğunu göstermektedir. Bunu kesin olarak söylemek oldukça güçtür. Çünkü beylikler dönemine ait yapıların çoğunun mimarı bilinmemekte, bilinenlerin ise tek yapı bazında kalmaları bize değerlendirme fırsatı vermediği için kesin yorumlar getirmemizi engellemektedir. Sadece, Selçuk İsa Bey Camii'nde görülen Suriye-Zengi etkilerinden hareketle mimarının da Şamlı olması nedeniyle, programlamada banisinin yanı sıra mimarının da rol oynadığı ileri sürülebilir.

Banileri açısından yapı türlerine baktığımızda; Emir ve Beyler ile eşler cami, medrese, imaret, türbe ve çeşme; vali ve idareciler cami, darülhüffaz ve hamam, edebiyatçılar türbe; tarikat ehli ve din adamları ise küçük ve sade cami, zaviye, tekke ve türbe türünde yapılar inşa ettirmişlerdir.

III.3.BEYLİKLER DÖNEMİ İLE ANADOLU SELÇUKLU VE ERKEN OSMANLI DÖNEMİ YAPILARINDAKİ SÜSLEME KOMPOZİSYONLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

III.3.1. GEOMETRİK KOMPOZİSYONLAR

III.3.1.1. ÇİZGİLERLE YAPILAN DÜZENLEMELER

III.3.1.1.1. DÜZ ÇİZGİLERLE YAPILAN DÜZENLEMELER

Baklava; yalnızca Hamitoğulları Beyliği yapılarından Korkuteli Alâeddin Camii'nde (15.yüzyıl) uygulanmış kare içinde baklavalar ve çizgilerin kesişerek meydana getirdiği kompozisyonlar, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemlerine ait yapılarda görülmemektedir.

III.3.1.1.2. KIRIK ÇİZGİLERLE YAPILAN DÜZENLEMELER

Baklava; Eretnaoğulları'nın yanı sıra, yaygın olarak Karamanoğlu yapılarında uygulanmış olan; iki zigzagın çapraz kesişmesiyle beşgen ve aralarda üçgen, yarım beş kollu yıldız ve genişletilmiş dikdörtgenlerden oluşan kompozisyonlar Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı yapılarında karşımıza çıkmamaktadır.

Beşgen; Karamanoğlu yapılarında görülen ve iki zigzagın çapraz kesişmesiyle beşgen ve aralarda üçgenler, kırık çizgilerin kesişmesiyle beşgen ve aralarda yarım beş kollu yıldızlar ile yine kırık çizgilerin kesişmesiyle beşgen ve aralarda baklavalarla meydana getirilen kompozisyonlar da Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı yapılarında uygulanmamıştır.

Eretnaoğlu yapılarından Niğde Sungur Bey Camii doğu portalinin yedinci şeridinde (Levha 186a-b) kuzey portalin altıncı ve onikinci şeritlerinde (Levha 201b, 203a-b), mihrabın beşinci şeridi (Levha 214b-215a) ile içindeki dikey dikdörtgen panolardan ikinci ve dördüncüsünü kuşatan şeritlerde (Levha 216b-217a); Taşkın Paşa Camii (1342) portalinin dıştan dördüncü şeridinde (Levha 222b) ve Taşkın Paşa Medresesi (14.yüzyıl) portalinde üstteki pencerenin altındaki yatay şeritte (Levha 231b) yer alan iki kırık çizginin çapraz olarak kesişmesiyle oluşan beşgenler, aralarda düzgün olmayan dörtgenlerden meydana gelen düzenleme; Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Erzurum Çifte Minareli Medrese (13.yüzyıl sonraları) eyvan kemerinde (Levha 376a); Kayseri Hacı Kılıç Camii (1249) ; Kayseri Sahibiye Medresesi (1267-68) ve 1278 tarihli Çay Taş Medrese (Levha 388b) portallerinde; Develi Ulu Cami (1281-82) mihrabında (Levha 390b); İlhanlı döneminden 1309 tarihli Amasya Bimarhane (Levha 392a) ve 1327-28 tarihli Sivrihisar Alemşah Türbesi (Levha 394a-b) portallerinde yer almaktadır.

Altıgen; kendi içinde düzgün daraltılmış ve genişletilmiş olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

Düzgün altıgen; Eretnaoğulları yapısı Taşkın Paşa Türbesi (1342) portalinde dıştan ikinci şeritte (Levha 244b) görülen kırık çizgilerin kesmesiyle altıgen, düzgün olmayan altıgen ve dört kollu yıldızlardan oluşan düzenleme Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemi yapılarında görülmemektedir.

Menteşeoğlu yapısı Balat İlyas Bey Camii (1404) batı cephesi güney üst pencere alınlığında (Levha 310b) bulunan çapraz kesişen kırık çizgilerin oluşturduğu altıgenlerin tekrarından meydana gelen kompozisyon; Erken Osmanlı döneminden Bursa Muradiye Medresesi (1425-26) güney cephesinin doğu köşesindeki pencerenin alınlığında (Levha 411a) karşımıza çıkmaktadır.

Daraltılmış altıgen; Eretnaoğlu yapısı Taşkın Paşa Medresesi portalinde içteki sütuncelerden ilkinin üst kısmında (Levha 230b), kırık çizgilerin kesişmesiyle uzun kenarlarının eksenlerinde üçgen kesitleriyle daraltılmış altıgenler ile aralarda beşgenlerden oluşan kompozisyon, Anadolu Selçuklu dönemine ait 1205-06 tarihli Kayseri Gevher Nesibe Darüşşifası (Levha 361a) ve Eğirdir Taş Medrese (1237-46) portallerinde yer almaktadır. Karamanoğlu yapısı Niğde Ak Medrese portalinin batısındaki nişin üzerinde yer alan panoda ise yatay ve dikey zigzagların kesişmesiyle yatay-dikey daraltılmış altıgenlerin dönüşümlü düzenlemesi, biraz farklı olarak Anadolu Selçuklu dönemine ait yapılardan Aksaray Sultan Hanı (1229) avlu portalindeki kuşatma kemeri yüzeyinde (Levha 366a) yer almaktadır.

Genişletilmiş altıgen; Menteşeoğlu yapısı Balat İlyas Bey Camii kuzey cephesindeki kademeli silmelerin içinde kalan aynalı kemerlerden doğudakinin aynasının ön yüzünde (Levha 190, 300a) bulunan iki kırık çizginin çapraz olarak kesişmesiyle uzun kenarları üçgen kesitleriyle genişletilen altıgen kompozisyonu, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda görülmemektedir.

Karamanoğlu eseri Aksaray Zinciriye Medresesi ana eyvan kemerinin iç yüzündeki yan şeritler üzerinde (Levha 36b) ve Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii doğu cephe portalinde dıştan ikinci şeritte (Levha 186a-b), kırık çizgilerin kesişmesiyle uzun kenarları üçgenlerle genişletilmiş altıgen kompozisyonu ile Karamanoğlu yapılarından Ermenek Tol Medrese portalinde güneydeki nişin sütunce gövdelerinde ve Ermenek Sipas Camii mihrabında dıştaki sütunce gövdelerinde (Levha 12a), Menteşeoğlu eseri Balat İlyas Bey Camii doğu cephe güney üst pencere lentosundaki dikey biçimde düzenlenmiş olan kompozisyon, Anadolu Selçuklu dönemine ait yapılardan Aksaray Ağzıkara Han (1242-43) avlu portalinde bulunmaktadır.

Menteşeoğlu yapısı Balat İlyas Bey Camii doğu cephe kuzey üst pencere lentosundaki panoda (Levha 305b) ve batı cephe kuzey alt pencere lentosundaki yatay

dikdörtgen panoda (Levha 311b) yer alan, kırık çizgilerle oluşturulan genişletilmiş altıgenlerin kesişmesinden meydana gelen düzenleme; Anadolu Selçuklu dönemine ait yapılardan Amasya Hilafet Gazi Türbesi (1145-46) portalinde (Levha 354a), Aksaray Ağzıkarahan (1242-43) kapalı kısım portalinde ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılardan Gümüş Hacı Paşa Medresesi (1413-15) kapı alınlığındaki panoda (Levha 406a) görülmektedir.Aksaray Zinciriye Medresesi portali dıştan birinci şerit ile bunun oturduğu sütunce gövdelerinde (Levha 29 a-b) bulunan üç kırık çizginin yatay ve çapraz kırık çizgilerle kesişmesiyle dikey olarak daraltılmış, yatay olarak ise genişletilmiş altıgenlerden oluşan kompozisyon, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda karşımıza çıkmamaktadır.

Sekizgen; Taşkın Paşa Köyü'ndeki Eretnaoğlu yapılarında (Levha 226a, 235b) görülen kırık çizgilerin kesişmesiyle sekizgen, aralarda beşgen ve düzgün olmayan altıgenler, kırık çizgilerin kesişmesiyle sekizgenler, aralarda dört kollu yıldızlardan ve aralarda üçgen, dörtgen ve altıgenlerden oluşan düzenlemeler Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda yer almamaktadır.

Menteşeoğlu yapılarında (Levha 301b) karşılaşılan, kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekizgen, aralarda düzgün olmayan altıgen ve beş kollu yıldızlar ve karşılıklı iki zigzagın kesişmesiyle sekizgenler, aralarda dört kollu yıldızlar ile yatay-dikey-çapraz düz çizgilerin kesişmesiyle oluşan baklavaların köşelerde aralardaki dört kollu yıldızlara çerçeve yaptığı ve merkezde sekizgenlerin yer aldığı düzenlemeler de Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda uygulanmamıştır.

Eretnaoğlu yapılarından Taşkın Paşa Camii'nin kuzeybatısındaki galerinin mihrap nişinin yan cepheleri ile ortadaki cephenin üst kısmındaki panoda (Levha 227b) ve Taşkın Paşa Türbesi giriş kapısının üzerinde (Levha 242-246b) kırık çizgilerin kesişmesiyle sekizgenler ve aralarda düzgün olmayan altı kollu yıldızlardan oluşan kompozisyon; Anadolu Selçuklu dönemine ait yapılardan Kayseri Külük Camii (1210-11) portalinde

(Levha 361b), İlhanlı dönemi yapılarından Niğde Hüdavend Hatun (1312) ve Sivrihisar Alemşah türbeleri (Levha 349a-b) portallerinde karşımıza çıkmaktadır.

Yarım altı kollu yıldız; Karamanoğlu yapısı Taşkın Paşa Medresesi kuşatma kemerinin ikinci kademesinde (Levha 229, 231a), tek sıra kırık çizgiyle oluşturulan yan kolları yuvarlatılmış yarım altı kollu yıldız; Anadolu Selçuklu yapılarından Beyşehir-Kızılören Han (1205) mescidinin mihrabında (Levha 360); Aksaray Sultan Han (1229) köşk mescidi kapısında, Kayseri Tuz Hisarı Sultan Hanı mescidi mihrabında (Levha 370a); Kayseri Karatay Han (1230-40) kapalı kısım portalinde (Levha 368b); 1236-37 tarihli Konya Zazadin Han (Levha 370b) ve Tokat Hatun Hanı (1238-39) avlu portallerinde görülmektedir.

Karamanoğlu yapılarından 1339 tarihli Ermenek Tol Medrese (Levha 53b) ve 1373 tarihli Alanya Obaköy Medresesi (Levha 59a-b) köşe odalarının kapılarında, 1424 tarihli Konya-Meram Hasbey Darülhüffazı portalinde, tek kırık çizginin belli açılarla kesişmesiyle meydana gelen yarım altı kollu yıldız düzenlemesi; Anadolu Selçuklu yapılarından Kayseri Gevher Nesibe Darüşşifası (Levha 361a), 1237-46 tarihli Amasya Burmalı Minare Camii ve 1236-37 tarihli Konya Zazadin Han (Levha 370b) portallerinde; Avanos Sarı Han (1230-35) avlu portalinde, 1230-4o tarihli Kayseri Karatay Han (Levha 368b) ve Aksaray Ağzıkara Han (1242-43) kapalı bölüm portallerinde; Kayseri Tuzhisarı Sultan Hanı (1232-36) köşk mescidinde (Levha 369b) yer almaktadır.

Karamanoğlu yapılarından Aksaray Zinciriye Medresesi portalinde üçüncü şeritte (Levha 30a), ana eyvanın ikinci şeridi (Levha 34b) ile köşe odalarını (Levha 42a-b) dıştan kuşatan şeritlerde, Ermenek Sipas Camii mihrabında dıştan ikinci şeritte (Levha 8, 11b), Eretnaoğlu örneklerinden Taşkın Paşa Medresesi portali dıştan ikinci şeritte (Levha 230a) üç kırık çizginin belli aralıklarla kırılarak ve oluşan "M" biçimli zigzagların kesişmesiyle oluşan yarım altı kollu yıldızlardan meydana gelen kompozisyon; Anadolu Selçuklu yapılarından Avanos Sarı Han (1230-35) avlu portalinde, Kayseri Karatay Han (Levha

368a) ve Aksaray Ağzıkara Han avlu portallerinde, Burdur Susuz Han kapalı bölüm portalinde (Levha 373a), Bünyan Ulu Camii (Levha 399) ve İlhanlı dönemi yapılarından Sivrihisar Alemşah Türbesi portallerinde yer almaktadır.

Bunlardan farklı olarak, üçgenler ve uzatılmış altıgenlerin meydana getirdiği Taşkın Paşa Camii portalinin dıştan ikinci (Levha 241, 222b) ve Taşkın Paşa Türbesi portalinin dıştan birinci (Levha 219, 245b) şeritlerinde görülen kompozisyon, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemlerine ait yapılarda bulunmamaktadır.

Altı kollu yıldız; Karamanoğlu yapılarında görülen kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda altıgenlerden oluşan düzenleme, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda uygulanmamıştır.

Menteşeoğlu yapısı Milas Firuz Bey Camii (1394) son cemaat yeri doğu cephesindeki pencerenin alınlığında (Levha 274b); kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda altıgenler ile yarım altı kollu yıldızlardan oluşan kompozisyon ile son cemaat yeri batıdan birinci korkuluk üzerinde (Levha 286a) kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda beşgen ve altıgenlerden oluşan kompozisyon da, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda karşımıza çıkmamaktadır.

Eretnaoğlu eseri Taşkınn Paşa Medresesi portalinde dıştaki sütunce gövdelerinde (Levha 230a), kırık çizgilerin yatay, dikey ve çapraz eksenlerde kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda beşgen, altıgen ve daraltılmış altıgenlerden meydana gelen düzenleme, Anadolu Selçuklu yapılarından Sivas Buruciye Medresesi (1271-72) eyvanında (Levha 383a-b) yer almaktadır.

Yarım sekiz kollu yıldız; Menteşe Beyliği yapısı Balat İlyas Bey Camii doğu cephe kuzey alt pencere alınlığındaki yatay şeritte (Levha 291, 304a); kırık çizgilerin belli

açılarla kesişmesiyle yarım sekiz kollu yıldız, aralarda beşgen ve uzatılmış altıgenlerden oluşan düzenleme, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda bulunmamaktadır.

Sekiz kollu yıldız; Karamanoğlu eseri Aksaray Zinciriye Medresesi (1337-38) ana eyvan kemeri köşeliği ve kilit taşındaki madalyonlarda (Levha 32b-33a), kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda beşgenler ve bunları çeviren sekizgenlerden meydana gelen düzenleme; Aydınoğlu yapısı Selçuk İsa Bey Camii (1375) batı cephe kuzey bölüm alt pencere alınlıklarında (Levha 259a, 261b), kırık çizgilerin belli açılarla kesişmesiyle oluşan üç sekiz kollu yıldızdan meydana gelen kompozisyon Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı taş süslemelerinde görülmez. Ayrıca Karamanoğlu (Levha 16b-17a, 76b, 149, 154b), Eretnaoğlu (Levha 219, 222b, 242, 246b) ve Menteşeoğlu (Levha 284b) yapılarında görülen, kırık çizgilerin kesişerek merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda dörtgen, düzgün olmayan altıgen ve yarım beş kollu yıldızlardan meydana getirdiği düzenlemeler de, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait eserlerde yer almamaktadır.

Aydınoğlu yapısı Selçuk İsa Bey Camii (1375) doğu girişinin tavanında (Levha 269a-b), kesişen kırık çizgilerin merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan altıgen, sekizgen ve beş kollu yıldız oluşturduğu düzenleme; Erken Osmanlı dönemine ait yapılardan Ankara Karacabey Camii (1427-28) portalinin iki yanındaki panolarda (Levha 411b) görülmektedir.

Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii portalinin iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde (Levha 186a-b), giriş eyvanın güneyindeki nişin orta cephesinde alt kısımdaki dikey dikdörtgen panoda (Levha 191a); Karamanoğlu yapılarından Ermenek Sipas Camii mihrabı kuşatma kemeri köşeliklerinde (Levha 8, 10b-11a); Aksaray Ulu Camii güney duvarında eksende üst seviyedeki kabaralar üzerinde (Levha 23b); Karaman Meram Hasbey Darülhüffazı portali dıştan ikinci şeritte (Levha 141b) ve Karaman

İbrahim Bey Türbesi portal kavsarasının batı köşeliğindeki kabarada (Levha 160a), kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız ve aralarda düzgün olmayan altıgenlerden meydana gelen kompozisyon, Anadolu Selçuklu dönemine ait yapılardan Tercan Mama Hatun Türbesi (12.yüzyılın 3.çeyreği) portalinde görülmektedir.

Eretnaoğlu eseri Niğde Sungur Bey Camii mihrabında altıncı şeridin üst kısmındaki kabaralarda (Levha 215a) ve Karamanoğlu yapası Niğde Ak Medrese mihrabında dıştaki sütunce gövdesinde (Levha 108, 121), kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan altıgenler ve beş kollu yıldızlardan oluşan düzenleme; Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Tercan Mama Hatun Türbesi (12.yüzyıl son çeyreği) portalinde karşımıza çıkmaktadır.

Karamanoğlu ve Menteşeoğlu yapılarında görülen kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda altıgenler ve uzatılmış altıgenlerden oluşan düzenlemeler ile kırık çizgilerle oluşturulan sekiz kollu yıldız kompozisyonu, Anadolu Selçuklu ve erken Osmanlı dönemine ait yapılarda yer almamaktadır.

Yarım on kollu yıldız; Hamitoğlu yapısı Korkuteli Alâeddin Cami portalinin alt kısmında dıştan dördüncü şeritte (Levha 324a), kesişen kırık çizgilerin yanlarda on kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan altıgenler ve beşgenlerin meydana getirdiği düzenleme, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda bulunmamaktadır.

On kollu yıldız; Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii mihrap kavsarası köşeliklerindeki kabaralarda (Levha 152a-b), kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde on kollu yıldız, aralarda altıgenlerden meydana gelen kompozisyon Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemi yapılarında görülmez.

Hamitoğlu eseri Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi portali dıştan birinci şeritte (Levha 333b), Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii hünkâr mahfili korkuluklarında

(Levha 209b-210a) ve mihrabı dıştan kuşatan dördüncü şeritte (Levha 214b); Menteşeoğlu eserlerinden Milas Firuz Bey Camii son cemaat yeri saçağı tavanındaki panolarda (Levha 287 a-b) ve Balat İlyas Bey Camii mihrabındaki dikey dikdörtgen panolarda (Levha 315b-316a), Karamanoğlu yapısı Aksaray Ulu Camii (1408-09) kuzey cephesi doğusundaki taş üzerinde (Levha 25b) yer alan düzenleme, Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Aksaray Sultan Han (1229) mescidinin pencerelerinde; 1269-70 tarihli Konya Sahipata Hanigâhı (Levha 380b), 1145-46 tarihli Amasya Hilafet Gazi Türbesi (Levha 353a-b); Niğde Alâeddin Camii (Levha 364a) ve Çay Taş Medrese (Levha 388b) portallerinde; İlhanlı döneminden Niğde Hüdavend Hatun Türbesi (1312) portalinde, Erken Osmanlı dönemi yapılarından Bursa Yeşil Camii (1419-24) pencere açıklığı tavanında (Levha 410b) bulunmaktadır.

Karamanoğlu yapısı Aksaray Zinciriye Medresesi ana (Levha 33b) ve giriş (Levha 38a-b) eyvanının kemer köşeliklerindeki madalyonlar içerisinde ve Menteşeoğlu eseri Milas Firuz Bey Camii son cemaat yeri korkuluklarından doğudan ikincisi (Levha 285a) üzerinde, ongenlerin çerçevelediği kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde on kollu yıldız, aralarda dörtgen ve beşgenlerden meydana gelen kompozisyon, Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Akşehir Taş Medrese (1250) portalindeki madalyonda ve Erken Osmanlı dönemi yapılarından İznik Yeşil Cami (1378-91) mihrap nişinin içindeki madalyonda (Levha 402 a-b) karşımıza çıkmaktadır.

Yarım oniki kollu yıldız; Karamanoğlu yapılarında görülen, kırık çizgilerin kesişmesiyle yanlarda oniki kollu yıldız, aralarda dörtgen ve düzgün olmayan altıgenler, yarım oniki kollu yıldız, aralarda dörtgen ve düzgün olmayan altıgenler ve üstte yarım oniki kollu yıldız aralarda yarım dokuz kollu yıldızlardan oluşan düzenlemeler, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda uygulanmamıştır. .

Oniki kollu yıldız; Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanının kuzey (Levha 193a) ve güney (Levha 187a) duvarlarının doğusunda yer alan dikey dikdörtgen

panolarda, kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde oniki kollu yıldız, yanlarda yarım oniki kollu yıldız ve çapraz köşelerde sekiz kollu yıldızlardan meydana gelen kompozisyon, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemi yapılarında karşımıza çıkmamaktadır.

Niğde Sungur Bey Camii doğu portalinin dördüncü şeridinde (Levha 186a-b), kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde oniki kollu yıldız, yanlarda yarım oniki kollu yıldız ve aralarda beşkollu yıldızlarla biçimlenen kompozisyon, Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Divriği Kale Camii (1080-81) portalinde (Levha 352a-b) görülmektedir.

Menteşe Beyliği'ne ait Milas Firuz Bey Camii'nde karşılaşılan merkezde kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşan oniki kollu yıldız, yanlarda yarım oniki kollu yıldız, aralarda ise beşgenlerden ve çizgilerin kesişme noktasında bir sıra zigzagın birleşmesiyle meydana gelen oniki kollu yıldız ve onu dıştan kuşatan onikigen ile köşelerde yarım onikigenlerden oluşan kompozisyonlar (Levha 286a), Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda görülmemektedir.

Yine Menteşeoğlu eseri olan Balat İlyas Bey Camii batı duvarındaki güney alt pencerenin tavanında (Levha 293, 313a), merkezde oniki kollu yıldız, köşelerde yarım oniki kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan altıgen ve beş kollu yıldızlardan oluşan düzenleme; Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Kayseri Karatay Han (1230-40) avlu portalinde (Levha 36a) karşımıza çıkmaktadır.

Yarım onaltı kollu yıldız; Karamanoğlu ve Menteşeoğlu yapılarında görülen, kırık çizgilerin kesişmesiyle yanda yarım onaltı kollu yıldız, ortada on kollu yıldız, aralarda ise düzgün olmayan altıgenler (Levha 35a) ve alt ve üstte yarım onaltı kollu yıldız, alt köşelerde çeyrek onaltı kollu yıldız, yatay eksende iki sekiz kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan altıgenlerden (Levha 300a) oluşan düzenlemeler, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda görülmemektedir.

Onaltı kollu yıldız; Menteşeoğlu yapısı olan Balat İlyas Bey Camii'nde görülen kırık çizgilerin kesişmesiyle merkezde onaltı kollu yıldız, aralarda dörtgen, altıgen, düzgün olmayan altıgen ve beş kollu yıldızlar (Levha 301a); iki onaltı kollu yıldız, aralarda dörtgen, düzgün olmayan altıgen ve beş kollu yıldızlardan (Levha 292, 313b) oluşan düzenlemelerde Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemi yapılarında karşımıza çıkmamaktadır.

Çark-ı felek; Eretnaoğlu yapısı Taşkın Paşa Camii portali iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde (Levha 224b) ve kuzeybatı galerinin mihrabında (Levha 227a), bir merkezden çıkan ve kırılarak merkez etrafında dönen üç kırık çizginin üstte, altta ve yanlarda tekrar ederek devamıyla aralarda uçları birleşik dört okucunun görüldüğü kompozisyon; Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından 1271-72 tarihli Sivas Çifte Minareli Medrese (Levha 384 a-b) ve Sivas Buruciye Medresesi (Levha 383a-b), İlhanlı Dönemi yapılarından Amasya Bimarhane (Levha 392a) ile Sivrihisar Alemşah Türbesi (Levha 394a-b) portallerinde görülmektedir.

Karamanoğlu yapılarından Ermenek Tol Medrese portali yan nişlerinin kavsara köşeliklerinde (Levha 44, 48b, 54) ve Aksaray Ulu Camii kuzey cephesindeki taşlardan üstte olanı üzerinde (Levha 26b) merkezdeki altıgenin köşelerinden çıkan kırık çizgilerin tekrarından meydana gelen düzenleme; Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Aksaray Sultan Hanı (1229) avlu portalinde (Levha 366a); Kayseri Sahibiye Medresesi (1267) portal nişinin kavsarasında bulunmaktadır.

Aydınoğlu yapısı Selçuk İsa Bey Camii batı cephesinin kuzeyindeki alt pencere alınlığında yer alan küçük altıgen panoda (Levha 259a), bir merkezden çıkan üç kırık çizginin kırılarak kademeli tekrarından meydana gelen kompozisyon; Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Aksaray Sultan Han avlu portalinde (Levha 366a-b) ve Bursa Yıldırım Camii (1390-1400) kuzey cephe pencerelerinde (Levha 405a-b) karşımıza çıkmaktadır.

Zigzag; Karamanoğlu, Hamitoğlu ve Menteşeoğlu yapılarında görülen, tek çizginin çapraz kırılarak devam etmesinden (Levha 325b) kaval silmeyle yapılan tek zigzagdan (Levha 135a) ve arslanların tuttuğu sancaklar üzerinde iki-üç kırık çizginin dikey olarak dizilmesinden (Levha 320a-b) meydana gelen düzenlemeler, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemi yapılarında bulunmamaktadır..

Menteşeoğlu yapısı Milas Firuz Bey Camii son cemaat yeri kemerlerinde (Levha 271a) ve Karamanoğlu eseri Aksaray Ulu Camii güney duvarında eksenin batısındaki kemerlerin yüzeyinde (Levha 24a-b) ikiden çok zigzagdan oluşan düzenleme; Erken Osmanlı dönemi yapılarından Bursa Ulu Camii (1399-1400) kuzey cephesinin batısındaki pencerenin kemerinde yer almaktadır.

Hamitoğlu yapılarından Korkuteli Emir Sinaneddin (Levha 334a,, 336a) ve Alanya Obaköy (Levha 55, 59a-b) medreseleri; Karamanoğlu yapılarından Niğde Gündoğdu (Levha 145, 146b-147) ve Karaman İbrahim Bey Türbeleri'nde (Levha 159a) üçlü kırık çizgiyle oluşturulan yatay zigzag kompozisyonu ve Karamanoğlu eserlerinde (Levha 5-6b, 8, 11b, 32b-33a, 108, 121) beşli yatay kırık çizgiyle oluşturulan zigzag kompozisyonu; Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Beyşehir Kızılören Han (1205-10) mihrabında sütunce gövdelerinde (Levha 360); Konya Sırçalı Medrese (1243-45) portali yan nişlerinin iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde (Levha 372b); Sivas Çifte Minareli Medrese (1271-72) portalinde dıştaki kaval silmenin gövdesinde (Levha 384 a-b) ve Sivas Buruciye Medresesi (1271-72) portali dış köşelerindeki kaval silmeler üzerinde (Levha 383a-b) yer almaktadır.

Karamanoğlu yapısı olan Konya Meram Hasbey Darülhüffazı (1424) portali iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde (Levha 142b) kırık çizgilerin birbirine paralel ilerlemesinden meydana gelen kompozisyon; Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Konya Alâeddin Camii kuzey cephe iç ve avludaki Anonim Türbe (Levha 361b, 363a), Aksaray Sultan Han (1229) (Levha 366 a-b); Konya Sırçalı Medrese (Levha 372a-b)

portaller iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde; Kayseri Sahibiye Medresesi (1267) portali dış köşelerindeki sütunce gövdelerinde ve Develi Ulu Camii (1281-82) mihrabı iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde (Levha 390b) karşımıza çıkmaktadır.

Balık Sırtı; Eretnaoğlu ve Karamanoğlu yapılarında görülen, iki parçalı kırık çizginin dikey ya da yatay tekrarından oluşan düzenleme (Levha 23b, 146b-147; 192a; 197b-198b), Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemi yapılarında uygulanmamıştır.

Meander; Eretnaoğlu yapılarından Taşkın Paşa Medresesi portali iç köşelerindeki sütuncelerden ilkinin gövdesinde (Levha 230b) ve Taşkın Paşa Köyü Hızır Bey Türbesi portali sütunce gövdelerinde (Levha 247a), kaval silme biçimindeki kırık çizginin belli aralıklarla kademeli kırılarak içe ya da dışa dönerek devam etmesinden meydana gelen kompozisyon; Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Kayseri Tuz Hisarı Sultan Hanı (1232-36) köşk mescidinde (Levha 369b) ve Bünyan Ulu Camii (1256) portalinde (Levha 399) karşımıza çıkmaktadır.

Karamanoğlu Beyliği yapısı Karaman İbrahim Bey İmareti portalinde kitabe satırları ve kemer köşeliklerini kuşatan ince şeritlernde (Levha 129a-b), kırık çizginin çapraz kırılarak içe dönüp kırılarak devam etmesinden oluşan düzenleme; Erken Osmanlı Dönemi yapılarından Bursa Yıldırım Camii (1390-1400) portalinde doğudaki sütuncenin dışındaki şeritte (Levha 403a) ve Edirne Bedesteni (1415-20) güney cephesindeki üst pencere kemerinde (Levha 406b) yer almaktadır.

Gamalı haç; Karamanoğlu yapılarından Aksaray Zinciriye Medresesi ana eyvanında dıştan birinci şeritte (Levha 34a), kırık çizgilerin çapraz olarak belli aralıklarla kesişmesiyle iki yanda gamalı haçlar, aralarda ise ikili okuçlarından meydana gelen kompozisyon; Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Aksaray Sultan Hanı (1229) avlu portalinde (Levha 366a-b), 1247 tarihli Kayseri Çifte Kümbet (Levha (373b) ve Antalya Karatay Medresesi (1250) portallerinde dıştaki şeritte bulunmaktadır.

Yine Karamanoğlu yapısı olan Karaman Hatuniye Medresesi portali yan nişlerinin iç köşelerindeki sütuncelerin gövdelerinde (Levha 57b-58a), kırık çizgilerin birbirini çapraz olarak kesmesiyle gamalı haç oluşturarak tekrarından meydana gelen kompozisyon; Sivas Gök Medrese (1271-72) portali yan nişlerinin sütunce gövdelerinde görülmektedir.

Eretnaoğlu eserlerinden Taşkın Paşa Medresesi portalinde dıştan birinci şeritlerde (Levha 230a), iki kırık çizginin kırılarak çapraz köşelerde kesişip birleşerek "Y" biçminde düz-ters olarak yanyana gelmesiyle merkezde baklava, köşelerde beşgenlerden oluşan kompozisyon; Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Kayseri Tuz Hisarı Sultan Hanı (1232-36) mescidinde (Levha 369b); Kayseri Huand Hatun Medresesi (1237) eyvan kemerinde (Levha 371b) ve Ahlat Buğatay Aka Kümbeti (1281) portalinde; Karakoyunlu yapısı Gevaş Halime Hatun Türbesi (1335-36) ve Akkoyunlu eseri Ahlat Erzen Hatun Kümbeti (1396-97) portallerinde karşımıza çıkmaktadır.

Zencerek; kendi içinde tekli, çiftli ve üçlü olarak üç gruba ayrılan zencerek kompozisyonlarından tekli zencerek Karamanoğlu, Eretnaoğlu, Menteşeoğlu ve Hamitoğlu yapılarında görülen, iki kırık çizginin belli aralıklarla kesişmesi ve aralarda boşluk olmayan düzenleme; Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Amasya Gök Medrese Camii, Keyseri Gevher Nesibe Darüşşifası (Levha 361a), Kayseri Sahibiye Medresesi, Sivas Gök Medrese (Levha 383a-b), Sivas Çifte Minareli Medrese (Levha 384a-b), Çay Taş Medrese (Levha 388b) ve Tercan Mama Hatun Türbesi portallerinde; Kayseri Huand Hatun Camii (1237-38) batı portalinde (Levha 371a); Eski Malatya Ulu Camii doğu portalinde (1273-74); Konya Zazadin Hanı (Levha 370b) ve Aksaray Ağzıkara Han avlu portallerinde; Beyşehir Kuruçeşme Hanı (1207-10), Kayseri Tuzhisarı Sultan Hanı, Kayseri Karatay Han (Levha 368b) ve Burdur Susuz Han (Levha 373a) kapalı bölüm portallerinde; Erzurum Çifte Minareli Medrese Türbesi'nin (13.yüzyıl sonları) kapısında yer almaktadır.

Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii doğu portal kapısı sövelerinin iç yüzünde (Levha 192a, 197a); Karamanoğlu eseri Ermenek Tol Medrese portal kapısı sövelerinin iç yüzünde (Levha 48b) ve Menteşeoğlu yapısı Balat İlyas Bey Camii kuzey cephesinde batıdaki aynalı kemerin aynasında (Levha 301a), iki kırık çizginin kesişmesiyle aralarda altıgen boşlukların oluştuğu düzenleme; Anadolu Selçuklu yapılarından Niğde Alâeddin Camii (1223) portali ve mihrabında (Levha 363a-b); Aksaray Sultan Han (1229) kapalı kısım portalinde (Levha 367b); Kayseri Tuz Hisarı Sultan Hanı (1232-36) mescidi penceresinde (Levha 369b) biraz farklı bir uygulamayla karşımıza çıkmaktadır.

Karamanoğlu yapısı olan Konya Hasbey Darülhüffazı'nın beş dilimli kapısını dıştan kuşatan birinci ve üçüncü şeritler (Levha 139b), iki kırık çizginin kesişmesi, aralarda altıgen ve uzatılmış altıgenlerin dönüşümlerinden meydana gelen düzenleme; Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Erzurum Kale Camii (12.yüzyıl) mihrabında (Levha 358); Erken Osmanlı dönemi yapılarından İznik Yeşil Camii (1378-91) mihrabında (Levha 402a-b) ve Bursa Yıldırım Camii (1390-1400) kuzey cephe penceresinde (Levha 404a-b) yer almaktadır.

Karamanoğlu yapılarında görülen, iki kırık çizginin köşelerde kesişerek aralarda uzun kenarları üçgen kesitleriyle genişletilmiş dikdörtgenler ile bunların alt ve üstlerinde kırık çizgilerin spiral yaparak oluşturdukları dairelerin dönüşümlü tekrarı, üç kırık çizginin belli aralıklarla kaydırılarak kesişmesiyle aralarda üçgenlerin ve üç kırık çizginin kaydırılmış eksenlerde kesişmesiyle aralarda oluşan altıgenler içinde altı yapraklı gülbezeklerin bulunduğu kompozisyonlar, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemi yapılarında karşımıza çıkmamaktadır.

Karamanoğlu yapılarından Niğde Ak Medrese portalinde kuşatma kemerini ve köşeliği kuşatan şeritlerde (Levha 111a-b), revak kemerleri ve saçaklardaki şeritlerde (Levha 120a-b); Karaman İbrahim Bey Türbesi portali sütunce gövdelerinin alt

kısmında (Levha 159a), üç kaval silmenin kaydırılarak birbiriyle kesişmesinden aralarda okuçlarının oluştuğu düzenleme; Anadolu Selçuklu yapılarından Amasya Gök Medrese Camii (1237-46), Konya Sırçalı Medrese (Levha 372a-b) ve Kayseri Sahibiye Medresesi (1267) portallerinde; Aksaray Sultan Hanı (Levha 366a-b), Avanos Sarı Han ve Konya Zazadin Hanı (Levha 370b) avlu portallerinde; Kayseri Tuzhisarı Sultan Hanı ve Burdur Susuz Han (Levha 373a) kapalı bölüm portallerinde; Kayseri Karatay Han köşk mescidi kapısında ve İlhanlı yapılarından Tokat Nurettin İbn Sentimur Türbesi (1314) penceresi iç köşesindeki kaval silme üzerinde karşımıza çıkmaktadır.

Çift zencerek; Eretnaoğlu yapılarından Taşkın Paşa Camii portalinin üzerindeki yatay şeritte (Levha 221b) ve Taşkın Paşa Türbesi portali dıştan üçüncü şeritte (Levha 245a), üç kırık çizginin dönüşümlü olarak kesişmesiyle aralarda uzatılmış altıgen ile altıgenlerin dönüşümlü tekrarından oluşan kompozisyon; Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Konya Karatay Medresesi (Levha 378 a-b) ve Bünyan Ulu Camii (Levha 399) portallerinde görülmektedir.

Üçlü zencerek; Eretnaoğlu yapısı olan Taşkın Paşa Medresesi portalrinde iç köşedeki ikinci sütuncenin gövdesinde (Levha 230a), dörk kırık çizginin kesişmesiyle meydana gelen kompozisyon, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemi yapılarında bulunmamaktadır.

Okucu; Eretnaoğlu yapılarından Taşkın Paşa Camii portalinde alttaki yatay şeritte (Levha 221a), Konya Hasbey Darülhüffazı batı cephesinde kuzey bölüm sekizinci ve onbirinci şeritlerde (Levha 136b) ve Karaman İbrahim Bey İmareti (1433) portalinde dıştan ikinci şeritte (Levha 128a), düz-ters "Y""lerden meydana gelen düzenleme; Anadolu Selçuklu dönemine ait yapılardan Divriği Kale Camii portalinde (Levha 352b), Erzurum Çifte Minareli Medrese doğu eyvan kemerinde (Levha 375b-376a), Avanos Sarı Han (1230-35) avlu portalinde ve Kayseri Huand Hatun Türbesi (1237-38) mihrabında görülmektedir.

Menteşeoğlu yapısı Balat İlyas Bey Camii kuzey cephesindeki portalde kademeli silmelerin oluşturduğu üst kısımda, iki yandaki boşluklarda düz-ters yerleştirilmiş okuçlarından oluşan kompozisyon (Levha 297b-298a), Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemi yapılarında bulunmamaktadır.

III.3.1.1.3.SPİRAL OLUŞTURAN EĞRİLERDEN OLUŞAN KOMPOZİSYONLAR

Altıgen; Karamanoğlu yapılarından Niğde Ak Medrese portalinde dıştaki sütuncelerin üst kısmında (Levha 110b) ve portal nişinin doğu duvarındaki panolardan büyük olanında (Levha 98, 113b), Konya Hasbey Darülhüffazı batı cephesinde kuzey bölüm onuncu şerit üzerinde (Levha 136b) ve Karaman İbrahim Bey Çeşmesi dıştaki sütunce gövdesinde (Levha 166a), yatay-dikey ve çapraz dışbükey yayların kesişmesiyle altıgenler ile aralarda okuçlarından oluşan düzenleme, Anadolu Selçuklu yapılarından Aksaray Sultan Han avlu portalinde iç köşelerdeki sütuncelerin kaidelerinde (Levha 367a) yer almaktadır.

Beş kollu yıldız; Karamanoğlu yapısı Karaman İbrahim Bey İmareti giriş kapısı kemerinin oturduğu dört sıra mukarnaslı konsollardan doğuda yer alanın üst kısmında (Levha 161b) spirallerin belli aralıklarla kesişmesiyle merkezde beş kollu yıldız, aralarda dörtgenlerden oluşan kompozisyon, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda karşımıza çıkmamaktadır.

Sekiz kollu yıldız; Karamanoğlu eseri olan Konya Hasbey Darülhüffazı batı cephesinde güneyden onuncu şeritte (Levha 137a-b), dışbükey yayların kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda altıgenlerden meydana gelen kompozisyon da, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda görülmemektedir.

Çark-ı felek; Karamanoğlu yapılarından Aksaray Zinciriye Medresesi portal kuşatma kemer köşeliğinde madalyon içinde (Levha 28a) ve Akşehir Maruf (Alanyurt) Köyü Şeyh Hasan Türbesi portalinde güneydeki madalyonun içinde (Levha 153b); Saruhanoğlu eseri Manisa Ulu Camii giriş kapısı kemerindeki madalyonun içinde (Levha 250a) bir merkezden çıkarak merkez etrafında dönen ışın demetinden oluşan radiyal kompozisyon, Anadolu Selçuklu yapılarından Aksaray Sultan Han avlu portalinde güneydeki nişin üzerindeki madalyon içinde (Levha 366a), Kayseri Tuz Hisarı Sultan Hanı köşk mescidi giriş cephesindeki madalyon içinde ve Aksaray Ağzıkarahan kapalı kısım portalinde madalyon içinde görülmektedir.

Zencerek; kendi içinde tekli ve çiftli olarak iki bölüme ayrılmaktadır.

Tekli zencerek; Karamanoğlu yapılarından Aksaray Ulu Camii güney duvarında eksenin batısındaki kemerin üst kısmında (Levha 24a), Niğde Ak Medrese mihrabında dıştaki sütuncelerin bileziklerinde (Levha 108, 121), Karaman İbrahim Bey İmareti portalini dıştan kuşatan birinci şeritte (Levha 128a), Konya Hasbey Darülhüffazı batı cephesini dolayan birinci şeritte (Levha 136b) ; Eretnaoğlu eseri olan Niğde Sungur Bey Camii doğu kapı sövelerinde ikinci şeritte (Levha 199b) ve Kırşehir Aşık Paşa Türbesi kapı kemeri üzerinde (Levha 240b); Menteşeoğlu yapısı olan Peçin Ahmet Gazi Medresesi portalindeki kitabe panosunda (Levha 319a), iki spiralin kesişmesiyle aralarda küçük dairelerden oluşan bir kompozisyon görülür. Bu düzenlemenin benzer örnekleri; Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Kızıltepe Ulu Camii (1200-04) ve Niğde Alâeddin Camii portallerinde; Kayseri Karatay Han (Levha 368a) ve 1252-53 tarihli Denizli Ak Han(Levha 377a) avlu portallerinde; 12.yüzyıl sonlarına yerleştirilen Aksaray Alay Han (Levha 375b) ve Avanos Sarı Han mescidi kapısında; İlhanlı yapılarından Niğde Hüdavend Hatun Türbesi (1312) portalinde ve Erken Osmanlı dönemine ait Edirne Bedesteni (1415-20) pencere kemeri yüzeyinde (Levha 407a) karşımıza çıkmaktadır.

Eretnaoğlu yapısı olan Taşkın Paşa Camii galeri mihrabı kuşatma kemeri yüzeyinde (Levha 227a) iki spiralin kesişmesiyle aralarla oval boşlukların oluştuğu düzenleme Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Niğde Alâeddin Camii portal ve mihrabında (Levha 364a-b) görülmektedir.

Menteşeoğlu eseri Balat İlyas Bey Camii mihrap kavsarasını kuşatan şeritte (Levha 315b, 316a-b) iki spiralin kesişmesinden aralarda daire ve ovallerin oluştuğu düzenleme Erken Osmanlı dönemine ait yapılardan Bursa Yeşil Camii (1419-24) kuzey cephe pencerelerinde (Levha 48 a-b) yer almaktadır.

Çift zencerek; Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii ve Taşkın Paşa Medresesi (Levha 230a) dışında; Karamanoğlu yapılarından Aksaray Ulu Camii güney duvar üst pencere alınlığını kuşatan şeritte (Levha 23b), Konya Hasbey Darülhüffazı (Levha 136b, 138a) ve Karaman İbrahim Bey İmareti'nde (Levha 127-128a-b) görülen, üç spiralin belli aralıklarla dönüşümlü kesişmesiyle aralarda küçük dairelerin oluştuğu kompozisyon; Anadolu Selçuklu dönemine ait Niksar Ulu Camii (1145) mihrabında, Amasya Hilafet Gazi Türbesi portalinde (Levha 353 a-b), Niğde Alâeddin Camii mihrabında (Levha 364b), Aksaray Sultan Han (Levha 367b), Avanos Sarıhan ve Kayseri Karatay Han (Levha 368b) kapalı kısım portallerinde, Sivas Buruciye Medresesi eyvanında yer almaktadır.

Halat örgü; Yoğun olarak yalnızca Karaman ve Eretnaoğlu yapılarından Aksaray Zinciriye Medresesi (Levha 28b), Taşkın Paşa Camii (Levha 221b, 225a), Taşkın Paşa Türbesi (Levha 245b-246a), Taşkın Paşa Köyü Hızır Bey türbesi (Levha 247b); Ermenek Sipas Camii (Levha 8, 11b), Karaman Alâeddin Bey Türbesi (Levha 156a); Aksaray Ulu Camii (Levha 23b), Karaman İbrahim Bey İmareti (Levha 134a-b) ve Karaman Arapzade Camii'nde halat örgü kompozisyonu uygulanmıştır. Kaval silmelerin üzerinde yer alan spirallerin yan yana gelmesiyle oluşan bu düzenleme; sutunce ve portalden minare gövdelerine kadar bir çok mimari öğede uygulanmıştır. Anadolu

Selçuklu dönemi yapılarından Amasya Hilafet Gazi Türbesi portalinde sütunce gövdesiyle kaval silmeler üzerinde (353 a-b), Sivas Keykavus Darüşşifası (1217-18) portali kuşatma kemerlerindeki kaval silmeler üzerinde (Levha 362a), Erzurum Çifte Minareli Medrese Türbesi cephelerini dolaşan kaval silme üzerinde (Levha 376b), Konya Karatay Medresesi (1251-52) portal iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde (Levha 378a-b) ve Develi Seyid Şerif Türbesi mihrabı iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde (Levha 390a) karşmıza çıkmaktadır.

Türk düğümü : yalnızca Eretnaoğlu yapısı olan Kırşehir Aşıkpaşa Türbesi portalini dıştan kuşatan şeritlerde (Levha 237, 239a), iki spiralin kesişmesiyle aralarda daire, altıgenler olan tekli zencereğe yatay olarak geçen iki yürek motifinin uçlarının birleşmesiyle aralarda baklavaların görüldüğü kompozisyonun farklı bir uygulaması spiral ve kırık çizgilerin birlikte uygulandığı kompozisyon Anadolu Selçuklu dönemine ait yapılardan Aksaray Alay Han portalinde (Levha 357b) yer almaktadır.

Yürek; Yine Erentaoğlu yapısı olan Niğde Sungur Bey Camii doğu portal beşinci (Levha 186a-b) kuzey portal ikinci (Levha 201a-b) ve onbeşinci (Levha 201 a-b) şeritlerde giriş eyvanının güney duvarındaki niş kavsarasını kuşatan şeritte (Levha 191 a) tek spiralin kesişmesiyle meydana gelen düz-ters yüreklerin tekrarından meydana gelen kompozisyon, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda görülmemektedir.

Buna karşılık, Karamanoğlu eserlerinden Aksaray Zinciriye Medresesi güney batı öğrenci odasının kapısını dıştan kuşatan ikinci şeritte (Levha 42b) ve Konya Hasbey Darülhüffazı portalinde dıştaki şeritte (Levha 136b), Aydınoğlu yapısı Selçuk İsa Bey Camii batı cephe güney bölüm kuzey üst pencereyi kuşatan şeritte (Levha 265a-b), siprallerin kesişmesiyle düz-ters yürek motiflerinden oluşan kompozisyon Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Konya Alâeddin Camii avlusundaki Anonim Türbe'nin mihrabında ve içteki nişleri kuşatan şeritlerde (Levha 363b), Erzurum Çifte Minareli

Medrese revak kemerlerinde (Levha 376 a); Konya Zazadin Han (Levha 370b) ve Tokat Hatun Han avlu portallerinde; Malatya Namazgâhı ; Amasya Gök Medrese Camii Türbesi doğu cephesindeki üst pencerede karşımıza çıkmaktadır.

III.3.1.2. GEÇMELERLE OLUŞTURULAN DÜZENLEMELER

111.3.1.2.1. KIRIK ÇİZGİLERLE ÇOKGENLERİN GEÇMESİNDEN OLUŞAN DÜZENLEMELER

Baklava; Karamanoğlu yapısı Aksaray Zinciriye Medresesi ana eyvanın güneyindeki köşe odasının kapısını kuşatan ikinci şeritte (Levha 42a) iki kırık çizginin belli aralıklarla kesişmesiyle aralarda oluşan baklavaların ortasına geçen tek baklavalardan meydana gelen kompozisyon, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda karşımıza çıkmamaktadır.

Beşgen; Karamanoğlu yapılarından Aksaray Zinciriye Medresesi ana eyvanın kuzeyindeki köşe odası kapısını dıştan kuşatan ikinci şeritte (Levha 42b) ve güneydoğu öğrenci odasının kapısındaki ikinci şeritte (Levha 42a); Ermenek Tol Medrese (1339) portalinde dıştaki süsleme şeridinde (Levha 48a), Ermenek Sipas Camii mihrabını kuşatan üçüncü ve dördüncü şeritlerde (Levha 8, 11b), iki kırık çizginin çapraz kesişerek aralarda oluşturulan baklavalara sivri uçları birleşik köşeleri yuvarlatılmış iki üçgenden meydana gelen kapalı formların geçmesiyle düz-ters beşgenler aralarda üçgenler ve dörtgenlerden oluşan kompozisyon da, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait örneklerde bulunmamaktadır.

Gamal Haç; Eretnaoğlu yapısı Taşkın Paşa Camii portal giriş kapısının söveleri üzerindeki dikdörtgen panolarda(levha 260 a) yatay eksenlerdeki alt ve üst kenarları iki kademeli yan kenarları düz kapalı formları dikey kırık çizgilerin kesmesiyle kenarlarda

gamalı haçlardan meydana gelen düzenlemenin biraz farklı uygulamasıyla, Anadolu Selçuklu yapılarından Aksaray Ağzıkara Han avlu portalinde karşılaşmaktayız.

Zencerek; Karamanoğlu Beyliği'ne ait Ermenek Sipas Camii mihrabında kitabenin üzerindeki yatay şeritte iki kırık çizginin birbirine paralel olarak düz ve kademeli olarak devam ederken, kademelerin köşesi altıgenlerin (alt uçları dışa dönük olarak) geçmesiyle aralarda beşgenler ve daraltılmış altıgenlerin meydana getirdiği kompozisyon, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda bulunmamaktadır.

III.3.1.2.2. YARIM DAİRE, DAİRE VE OVALLERİN GEÇMESİYLE OLUŞAN DÜZENLEMELER

Yarım daire; Karamanoğlu yapılarından Karaman Alâeddin Bey Türbesi güney cephe penceresini kuşatan şeritte (Levha 157b), Karaman Hatuniye Medresesi güney batı köşe odasının kapısını kuşatan şeritte (Levha 84a) ve Karaman İbrahim Bey Çeşmesi güney cephesindeki üçüncü şeritte (levha 167a-b); Hamitoğlu eseri Korkuteli Alâeddin Camii portalini dıştan kuşatan kaval silmenin gövdesinde (Levha 322a-b, 323 a-b) yarım dairelerin birbirine geçerek tekrarından oluşan düzenlemeler de, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda görülmemektedir.

Daire; Karamanoğlu yapılarından Niğde Ak Medrese (Levha 111a), Karaman İbrahim Beey İmareti (Levha 135a) ve Aydınoğlu yapısı Selçuk İsa Bey Camii'nde Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda bulunmamaktadır.

Zencerek; Karamanoğlu eseri olan Aksaray Ulu Camii portalin kuzey ön yüzündeki nişin kuşatma kemerinin yüzeyinde (Levha 21a) ovallerin birbirine geçmesiyle oluşan tekli zencerek kompozisyonu Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Aksaray Sultan Hanı avlu portalinde (Levha 366 a-b) görülmektedir.

Sekiz kollu yıldız; Eretnaoğlu yapısı Taşkın Paşa Köyü Hızır Bey Türbesi kabaralarında (Levha 247b), ovallerin iç içe geçmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda üçgen, dörtgen ve ovallerden meydana gelen kompozisyon, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda yer almamaktadır.

III.3.1.2.3. ÇOKGENLERİN GEÇMESİYLE OLUŞAN DÜZENLEMELER

Altıgen; Hamitoğlu yapısı Korkuteli Alâeddin Camii portalinde dıştan dördüncü sıradaki kaval silme üzerinde (Levha 322 a-b, 323a-b) birbiri içine geçen altıgenler ile aralarda oluşan baklavaları çeviren altıgenlerden meydana gelen düzenleme de, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda görülmemektedir.

Sekizgen; yalnızca Eretnaoğlu yapısı olan Taşkın Paşa Medresesi portal üstteki pencerenin iki yanında yer alan panolarda (Levha 231b) görülen, uzun kemarları üçgen kesitleriyle genişletilmiş dikdörtgenlerin birbirine geçmesiyle sekizgenler aralarda beşgenler ve çift yönlü ok uçlarından meydana gelen kompozisyon Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Kayseri Tuz Hisari Sultan Han (1232-36) mescidinin (Levha 369b) ; Kayseri Döner Kümbet'in (Levha 388a) cephelerinde yer almaktadır.

Onikigen; Karamanoğlu eseri Akşehir Maruf (Alanyurt) Köyü Şeyh Hasan Türbesi portal nişinde görülen (Levha 150, 154b), birbiri içine geçen onikigenlerin merkezde altı kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan ve daraltılmış altıgenler oluşturduğu kompozisyon ile güney cephe penceresindeki şebekede (Levha 151-153) onikigenlerin birbiri içine geçmesiyle altı kollu yıldız ve bunlara çerçeve yapan onikigenlerden oluşan düzenleme, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda bulunmamaktadır.

Altı kollu yıldız; Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii kuzey portali üzerindeki pencere şebekesinde (Levha 206a) ve batı cephesinde kuzeydeki pencere

şebekesinin ortasında (Levha 207a), Saruhanoğlu eseri Manisa Ulu Camii (1366-67) giriş kapısının kilit taşında madalyon içinde (Levha 250a), Hamitoğlu yapısı Korkuteli Alâeddin Camii portal kavsara altındaki panoların içinde (Levha 327 a-b) iki üçgenin düz-ters birbirine geçmesiyle oluşan kompozisyon, Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Amasya Hilafet Gazi Türbesi portalinde (Levha 354b) karşımıza çıkmaktadır.

Düz-ters üçgenlerin birbirine geçerek oluşturduğu altı kollu yıldızın kollarını kuşatan altı dilimli bir madalyon (Levha 114a), amtıgenlerin birbirine geçmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda altıgenler ile bunlara çerçeve yapan bir altıgen (Levha 205a) ve yıldız kollarında baklavalar ile okuçları (Levha 216b-217a) görülen Hamitoğlu, Eretnaoğlu ve Karamanoğlu yapılarındaki kompozisyonlar, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda görülmemektedir.

Aynı şekilde, merkezde altı kollu yıldız, aralarda beşgen ve genişletilmiş altıgenlerden oluşan düzenlemeler (Levha 38b, 216a) ile yatay ve çapraz eksenleri üçgen kesitleriyle daraltılmış yarım onikigenlerin birbiri içine geçmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda okucu ve genişletilmiş altıgenlerden oluşan kompozisyon (Levha 136b) da, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda karşımıza çıkmamaktadır.

Sekiz kollu yıldız; Karamanoğlu yapısı Aksaray Zinciriye Medresesi portalinin beşinci şeridinde (Levha 28b) çapraz yerleştirilen sekiz beşgenin birbirinin içine geçmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda uzatılmış altıgenlerle bunlara çerçeve yapan sekizgenlerden oluşan düzenleme Divriği Kale Camii (1080-81) portalinde (Levha 352a-b) dikkati çeker. Buna karşılık, Hamitoğlu eseri Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi (1377) kuzeydoğu cephede madalyon içinde (Levha 342-350a), dört daraltılmış altıganin biririne geçmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda

dörtgen ve düzgün olmayan altıgenlerden oluşan kompozisyon, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı örneklerinde görülmemektedir.

On kollu yıldız; Karamanoğlu eseri Aksaray Zinciriye Medresesi portali dördüncü şeritte (Levha 30b), Menteşeoğlu yapılarından Milas Firuz Bey Camii son cemaat yerinde batıdaki üst pencere açıklığı tavanında (Levha 276 a) ve Balat İlyas Bey Camii güney cephe batı üst pencere lentosunda (Levha 192, 308b), beş daraltılmış altıgenin bir merkez etrafında ışınsal olarak birbirine geçmesiyle merkezde on kollu yıldız aralarda dörtgen, beşgen, düzgün olmayan ve daraltılmış altıgenlerden meydana gelen kompozisyon; Selçuklu eseri olan Kayseri Huand Hatun Camii batı portalindeki geniş şeritte karşımıza çıkmaktadır (Levha 371a).

Oniki kollu yıldız; Karamanoğlu yapısı olan Konya Hasbey Darülhüffazı batı cephe güneydeki pencerenin altında bulunan panoda (Levha 138a) haç biçiminde kapalı formlardan üç tanesinin birbirine geçmesiyle merkezde altı kollu yıldız, aralarda dörtgen, beşgen ve daraltılmış altıgenlerden meydana gelen kompozisyon, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda yer almamaktadır.

Türk düğümü; Karamanoğlu eseri Aksaray Zinciriye Medresesi revak kemerleri üzerinde (Levha 41a-b) yatay eksenlerde yarım, çapraz eksenlerde ise çeyrek sekizgenlerin kesişerek, birbirini çapraz kesen uzatılmış altıgenlerin merkezde kare, çapraz eksenlerde ise beşgenler oluşturduğu kompozisyon, Anadolu Selçuklu örneklerinde farklı uygulamalarla görülmektedir. Divriği Sitte Melik Türbesi (1196) portalinde (Levha 357a), Niğde Alâeddin Camii minare kaidesinde, Avanos Sarı Han kapalı bölüm portalinde ve Konya Sırçalı Medrese portalinde (Levha 372a) görülmektedir. Ayrıca, Balat İlyas Bey Camii doğu duvar güney alt pencere açıklığı tavanında (levha 191, 315a) yanlarda yarım sekizgenlerin kesişmesiyle aralarda beşgen ve karelerin oluştuğu düzenlemeye tam sekizgenlerin çerçeve oluşturduğu kompozisyon Kayseri Karatay Han kapalı kısım portalinde (Levha 368b) bulunmaktadır.

III.3.1.2.4. YILDIZLARIN GEÇMESİYLE OLUŞAN DÜZENLEMELER

Sekiz kollu yıldız; Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii kuzey portalde dıştan yedinci şeridin batı üst köşesindeki madalyonun içinde (Levha 202b) iki dört kollu yıldızın eksenleri kaydırılarak iç içe geçmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda dörtgenlerden oluşan kompozisyon Amasya Hilafet Gazi Türbesi portalindeki madalyon içinde karşımıza çıkmaktadır (Levha 355a).

Oniki kollu yıldız; Karamanoğlu eseri Karaman Hatuniye Medresesi portal kavsara köşeliklerindeki madalyonların içinde (levha 72a) iki altı kollu yıldızın eksenleri kaydırılarak iç içe geçmesiyle merkezde oniki kollu yıldız aralarda dörtgenlerden meydana gelen düzenleme; yine Amasya Hilafet Gazi Türbesi portalinde (Levha 355b) görülmektedir.

III.3.1.3. ÇOKGENLERDEN OLUŞAN DÜZENLEMELER

Sekizgen; Menteşeoğlu yapısı Balat İlyas Bey Camii güney duvar doğu alt pencere açıklığı tavanında (Levha 314a), iç içe üç sekizgenin çevresinde gelişen kompozisyon, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemi yapılarında karşımıza çıkmamaktadır.

III.3.2. BİTKİSEL KOMPOZİSYONLAR

Rumi; yoğun olarak Eretnaoğlu (Levha 186a, 201b, 203a-b, 216a-217b), Menteşeoğlu (Levha 293, 310a) ve Karamanoğlu (Levha 111a, 159b, 167b) yapılarında görülen, spiral yapan kıvrık dalın iki yanında dönüşümlü ince saplardan çıkan rumilerden oluşan kompozisyon; Kızıltepe Ulu Camii mihrabında içteki ince şeritte (Levha 359a-b), Divriği Ulu Camii (1228-29) batı portali kavsara köşelerinde madalyonların altındaki şeritlerde (Levha 365), Konya Sahip Ata Camii (1258) portalinde batıdaki niş kavsarabını kuşatan şeritte (Levha 329b), Konya İnce Minareli

Medrese (1258) portalinde iç köşedeki sütuncelerin üzerindeki kaval silmelerin iki yanındaki şeritlerde (Levha 381a), Sivas Çifte Minareli Medrese portalinde mukarnasların dışındaki ince şeritlerde (Levha 384a-b), Amasya Torumtay Türbesi (1278-79) doğu cephenin güney köşesindeki sivri kemerli panonun iki yanındaki şeritlerde (Levha 389a-b) görülmektedir. Erken Osmanlı dönemi yapılarından İznik Yeşil Cami revak penceresi alınlıklarında (Levha 401a) da aynı düzenleme yer almaktadır.

Karamanoğlu eserlerinden Karaman Karabaş Veli Tekkesi portalinde batıdaki nişi kuşatan ikinci şeritte (Levha144a) ve Niğde Ak Medrese portalini dıştan kuşatan ikinci ve üçüncü şeritlerde (Levha 110a), Menteşeoğlu yapısı Balat İlyas Bey Camii güney cephe doğu alt pencere lentosundaki şeritlerde (Levha306b), kesişmesiyle aralarda kalan boşluklar iki yana çapraz yerleştirilmiş rumilerden meydana gelen düzenleme; Kızıltepe Ulu Camii mihrabında, içteki sütunceyi kuşatan şeritlede (Levha 359a-b), Divriği Ulu Camii batı portalinde kavsarayı kuşatan ince şeritte (Levha 365), Kayseri Tuzhisarı Sultan Han mescit mihrabında iç köşelerdeki şeritlerde (Levha 370a), Erzurum Çifte Minareli Medrese ana eyvan kemerini kuşatan ince şeritlerde (Levha 375b, 376a), Konya Sahipata Camii portal, nişinin batı duvarındaki nişi kuşatan şeritlerde (Levha 380a), Amasya Bimarhane portalinde dıştan üçüncü şeritte (Levha 392a) ve Niğde Hüdavent Hatun Türbesi portalinde kuşatma kemerini kuşatan şeritlerde yer almaktadır.

Karamanoğlu yapılarından Aksaray Zinciriye Medresesi ana eyvan kuşatma kemerinin oturduğu konsolların iç yüzeyindeki şeritlerde (Levha 37b), Karaman İbrahim Bey Türbesi portali kavsara köşeliklerinde (Levha 16a) ve alttaki oval kartuşta (Levha 162); spiral yaparak kesişen kıvrık dallardan çıkan rumilerden oluşan girift düzenlemeler; Konya ince Minareli Medrese portalinde üst köşelerdeki yüksek kabartmaların arasındaki şeritlerde (Levha 389a) ve Sivas Buruciye Medresesi

portalindeki yan nişlerin üzerinde yer alan kabaraların üstündeki yatay şeritlerde bulunmaktadır.

Yarım Palmet: Sadece Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii, mihrabı, kavsaranın yanlarında, yedinci, sekizinci kademelerin üzerinde (Levha 212a) yarım palmetlerden meydana gelen kompozisyon, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda yer almamaktadır.

Palmet: Eretnaoğlu (Levha 191a) ve Karamanoğlu (Levha 85a, 89b, 157a, 159a-160b-161b, 213a, 242, 245a) yapılarında yoğun olarak uygulanmış pano veya madalyon içinde ya da serbest tek palmetten oluşan kompozisyon, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemi yapılarında görülmemektedir.

Karamanoğlu yapılarından Ermenek Sipas Camii mihrabı üst köşelerinde (Levha 14a-b), Karaman Hatuniye Medresesi giriş kapısının iki yanındaki kartuşlarda (Levha 74a) ve Aksaray Ulu Camii güney duvar eksenindeki kemerin altında; Menteşeoğlu eserlerinden Milas Firuz Bey Camii mihrabı üstündeki taçlarda (Levha 284a) ve Balat İlyas Bey Camii mihrabı üzerinde (Levha 315b, 316a); Hamitoğlu yapısı Korkuteli Alâeddin Camii batı portali üzerinde (Levha 329b); içinde bitkisel süsleme ya da yazı bulunan palmet biçimli kartuşlardan meydana gelen düzenleme; Sivas Buruciye Medresesi (1271-72) portali kavsara köşeliğinde alttaki kartuşlar (Levha 383a-b), Beyşehir Eşrefoğlu Camii (1297-99) portalde, giriş kapısının kemerinin iki yanında (Levha 391 a-b), Amasya Bimarhane portal giriş kapısının kemerinin iki köşesinde (Levha 292a) ve Erzurum Yakutiye Medresesi (1310) giriş kapısının kemerinin üzengisinde (Ünal 1992:21) karşımıza çıkmaktadır.

Karamanoğlu yapısı olan Karaman Hatuniye Medresesi portalinde süsleme şeritlerinin altında başlayıp içeriye devam eden panolardan ikincisi (Levha 79b), üçüncü, dördüncü, beşinci (Levha 79a) altıncı, sekizinci, dokuzuncu, onikinci, onyedinci

ve ondokuzuncunda (Levha 78b), düz palmetin altından çıkan ters palmetlerden oluşan kompozisyon; Erzurum Çifte Minareli Medrese portali, dıştan kuşatan şeritlerin altındaki ters sivri kemerli panolarda (Levha 375a), Sivas Gök Medrese portalinde, içteki nişlerin altındaki ters sivri kemerli panolarda (Levha 382 a-b) ve Beyşehir Eşrefoğlu Camii portali yan nişlerinin altındaki ters sivri kemerli panolarda (Levha 391a-b) yer almaktadır.

Karamanoğlu yapılarından Aksaray Ulu Camii ve Aksaray Zinciriye Medresesi (Levha 21b-22a 316); Aydınoğlu eseri Selçuk İsa Bey Camii (Levha 256a-b, 266a-267a) ve Menteşeoğlu yapısı Balat İlyas Bey Camii'nde (Levha 291, 292, 305b, 307b, 315b, 317), düz-ters palmetlerin tekrarından meydana gelen düzenleme; Aksaray Sultan Han avlu portalinde dıştan beşinci şeritte görülmektedir.

Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanının güney duvarındaki nişin üzerindeki panoyu kuşatan şeritlerde (Levha 191b), kıvrık daldan çıkan palmetlerden oluşan kompozisyon; Kayseri Hacı Kılıç Medresesi (1249) portal kavsarasında kitabe şeridinin altındaki şeritte (Levha 374b) bulunmaktadır.

Karamanoğlu yapılarından Aksaray Zinciriye Medresesi dış köşelerindeki sütunce başlıklarında (Levha 29a), Karaman Hatuniye Medresesi portali yan nişlerinin altındaki yatay şeritte (Levha 78a-b), Alanya Obaköy Medresesi, güneydoğu köşe odası kapı sövesinde (Levha 59a-b), kıvrık dallarla bağlanan palmetlerden meydana gelen düzenlemeler; Erzurum Çifte Minareli Medrese ana eyvan kemerini kuşatan içten birinci şerit ile sütunce başlıklarında (Levha 375 a-b, 376a), Konya İnce Minareli Medrese portali, sütunce başlıklarında (Levha 318a); Sivas Gök Medrese portal nişi içindeki nişlerin altındaki yatay şeritte (Levha 382a-b) ve Tokat Gök Medrese portali iç köşelerindeki sütunce başlıklarında (Levha386a- 387a-b) yer almaktadır.

Karamanoğlu yapısı Karaman Hatuniye Medresesi portal nişlerinin kavsaralarındaki mukarnas yüzeylerinde (Levha 84a-b) ve köşe odasının kubbeye geçiş dolgusunu oluşturan mukarnasların yüzeylerinde (Levha 91, 94a-b) görülen palmet kompozisyonu, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı yapılarında karşımıza çıkmamaktadır.

Rumi-Palmet ; Karamanoğlu yapılarından Aksaray Zinciriye Medresesi (Levha 28a), Ermenek Tol Medrese (Levha 51 a-b), Karaman Hatuniye Medresesi (Levha 72a-b, 80b, 83a, 92a-b) ve Niğde Ak Medrese (Levha 102, 111b, 115b, 116b, 119b); Eretnaoğlu eseri Taşkın Paşa Medresesi (levha 234a) portallerinde; Menteşeoğlu eserlerinden Balat İlyas Bey Camii mihrabı (Levha 294-295) ve Peçin Ahmet Gazi Medresesi portalinde (Levha 319a), iki ruminin çapraz yerleştirilmesiyle oluşan palmetten meydana gelen kompozisyon; Amasya Hilafet Gazi Türbesi portal kapısı kemerindeki zigzagların aralarındaki üçgenler içinde (Levha 356b) ve Niğde Hüdavent Hatun Türbesi batı cephesinde üstteki sivri kemerli panolardan güneydekinde bulunmaktadır.

Karamanoğlu yapılarından Karaman Hatuniye Medresesi portali (Levha 70a), Aksaray Zinciriye Medresesi giriş eyvanı (Levha 39a) ve Niğde Gündoğdu Türbesi kemeri (Levha 145, 147), Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii minaresi (Levha 186a-b), kuzey portali (Levha 203a) ve mihrabında (Levha 216a), ortadaki palmeti çerçevelyen iki ruminin üstte birleşerek ortada palmet oluşturduğu düzenlemenin tekrarından meydana gelen kompozisyon, Selçuklu dönemine ait birçok örnekte uygulanmıştır. Amasya Hilafet Gazi Türbesi portalinde kavsara içindeki sivri kemerli ve dikdörtgen panolarda (Levha 356a), Kızıltepe Ulu Camii mihrabında içteki sütunce ile niş arasındaki şeritte (Levha 359a-b), Sivas Keykavus Darüşşifası portali kemerinin yüzeyindeki şeritte (Levha 362a), Divriği Ulu Camii batı portalinde dıştan ikinci ve yedinci şeritlerde (Levha 365) ve kavsara altındaki başlıklarda (Levha 365), Kayseri Karatay Han avlu portali kemerinin yüzeyinde, Konya Sırçalı Medrese portali dıştan

dördüncü şeritte (Levha 372 a-b), Kayseri Hacı Kılıç Camii portal kavsarası altında mukarnas aralarındaki sivri kemerli panolarda, Eğirdir Kale Kapısı kemerinin iki yanındaki mermer parçalar üzerinde, Konya İnce Minareli Medrese portalinde ortadaki yazı şeridinin iki yanındaki şeritlerde (Levha 381a), Sivas Çifte Minareli Medrese portal payesinin kaidesindeki üçgen panolar içinde (Levha 384a-b) ve portali dıştan kuşatan birinci şeritte (Levha 384 a-b), Tokat Gök Medrese portali kavsarasında mukarnaslar arasındaki sivri kemerli panolarda; Amasya Torumtay Türbesi güneydoğu köşesindeki sivri kemerli pano içindeki panoda; Tokat Sümbül Baba Zaviyesi portal nişinin duvarlarındaki nişlerin kavsarasında; Erzurum Yakutiye Medresesi portal kavsarasının altındaki mukarnasların yüzeylerinde, giriş kapısının basık kemer köşeliklerinde, içteki nişlerin üstündeki yatay şeritte ve portalin güneyindeki panoların içinde iki yandaki şeritlerde (Levha 393a), Niğde Hüdavent Hatun Türbesi portali kuşatma kemeri köşeliklerinde yer almaktadır.

Karamanoğlu yapısı olan Karaman Hatuniye Medresesi portalinde dıştan dördüncü şeritte (Levha 69b), birinden palmet, diğerinden rumi çıkan iki kıvrık dalın kesişmesinden oluşan kompozisyon; Erzurum Çifte Minareli Medrese portali dıştan dördüncü şeritte (Levha 375a), Sivas Gök Medrese portali dıştan dördüncü şeritte ve Tokat Gök Medrese portali dıştan yedinci şeritte görülmektedir.

Eretnaoğlu eseri olan Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanının kuzey (Levha 193a) ve güney (Levha 187a) duvarlarındaki panoları kuşatan şeritlerde, kıvrık daldan çıkan palmetin kıvrık dalla kesişmesi ve bunu çeviren rumiden meydana gelen düzenleme, Sivas Buruciye Medresesi portal kavsarasını kuşatan şeritte (Levha 382a-b) yer almaktadır.

Hamitoğlu yapısı Korkuteli Emin Sinaneddin Medresesi portali yan nişleri (Levha 335a-336b), Eretnaoğlu eseri Niğde Sungur Bey Camii kuzey portali (Levha 204b) ve mihrabı(Levha 212b-213b); Aksaray, Alanya ve Ermenek örnekleri dışında tüm

Karamanoğlu yapılarında görülen, spiral yaparak kesişen kıvrık dallardan çıkan rumilerin ortasında, çapraz olarak çıkan iki palmetin ya da çapraz yerleştirilerek rumiler tarafından oluşturulan palmetlerin tekrarlandığı kompozisyon; Kayseri Tuzhisar Sultan Hanı mescidi mihrabının kavsara köşeliğinde (Levha 370a), Tokat Sümbül Baba Zaviyesi portali yan niş kavsaralarında, Niğde Hüdavent Hatun Türbesi portal kemeri köşeliklerinde, Tokat Nurettin ibn Sentimur Türbesi doğu cephe penceresi alınlığında; İznik Yeşil Cami revak penceresi alınlığındaki kemer köşeliklerinde (Levha 401a) yer almaktadır.

Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii mihrap nişinin ikinci ve dördüncü panolarında (Levha 217a), ortadaki palmete çerçeve oluşturan rumilerin dikey eksende tekrarı ile yanlarda kıvrık dalların palmet ve rumi meydana getirdiği kompozisyon; Konya İnce Minareli Medrese minaresi kaidesindeki sivri kemerli panolarda (Levha 381 b) bulunmaktadır.

Yarım Palmet -Palmet: Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii doğu giriş kapısı sövesindeki geniş şeritte (Levha 199b), birbirine kıvrık dallarla bağlanan yarım palmetlerin kesişerek oluşturdukları büyük ve küçük palmetlerin ucundan çıkan dalların ortada birleşerek küçük palmetler meydana getirdiği kompozisyon; Erzurum Çifte Minareli Medrese ana eyvan kemer güneyinde (Levha 375b) ve Sivas Gök Medrese yan eyvanlarındaki sütunları dıştan kuşatan şeritlerde (Levha 382a-b) bulunmaktadır.

Karamanoğlu yapılarından Karaman Hatuniye Medresesi portalini dıştan kuşatan beşinci şeritte (Levha 199b) ve yan nişleri kuşatan şeritlerde (Levha 75), Niğde Ak Medrese portalinin yan nişlerini kuşatan şeritlerde (Levha 113a-114b), kıvrık dallardan çıkan yarım palmetlerin birleşerek palmet oluşturduğu kompozisyon; Sivas Gök Medrese portali yan nişlerini kuşatan şeritlerde (Levha 382 a-b) yer almaktadır.

Palmet-Lotus : Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanında (Levha 192a, 197a) ve güney duvarın batısındaki nişte (Levha 191a); Karamanoğlu yapılarından Aksaray Zinciriye Medresesi portali (Levha 31a); Ermenek Tol Medrese portali güney nişi (Levha 51a), Niğde Gündoğdu Türbesi'nde dıştan dördüncü şeritte (Levha 145, 147 b), Alanya Obaköy Medresesi portali (Levha 57a) ve Niğde Ak Medrese mihrabında (Levha 108, 121); Aydınoğlu eseri Selçuk İsa Bey Camii avlusu güneydoğu köşesindeki girişte (Levha 270b); Balat İlyas Bey Camii batı cephe kuzey alt pencere lentosunda (Levha 311b), kıvrık dallarla birbirine bağlanan palmetlere çerçeve oluşturan lotuslardan oluşan kompozisyon Selçuklu dönemine ait yapılarda yoğun olarak uygulanmıştır. Kayseri Külük Camii portal kemerinin yüzeyinde (Levha 361b), Kayseri Huand Hatun Medresesi portal kemeri yüzeyinde (Levha 371b), Kayseri Hacı Kılıç Medresesi portal kemerinde (Levha 374a), Amasya Gök Medrese Camii batı pencere sütunce başlığında, Konya Karatay Medresesi portalinde kitabe çerçevesindeki şeritlerde (Levha 378 a-b), Sivas Buruciye Medresesi portalindeki yatay şeritlerden alttakinde (Levha 383 a-b); Amasya Turumtay Türbesi batı cephesinde üst seviyedeki panoyu kuşatan şeritlerde (Levha 389a-b), Tokat Sümbül Baba Zaviyesi portal nişini içte dolaşan şeritte, Develi Ulu Cami mihrabı kuşatma kemerinde (Levha 390 b), Niğde Hüdavent Hatun Türbesi portal mukarnaslarını dıştan kuşatan şeritte; ayrıca İznik Yeşil Cami revakında ve üstteki şeritte (Levha 401a) görülmektedir.

Rumi-Yarım Palmet-Palmet: Yoğun Karamanoğlu örneklerinin (Levha 1-3a, 5, 7a-b, 16b, 28a, 139a, 157b, 164a, 232b-233a) yanı sıra, Eretnaoğlu (Levha 84b-85b) ve Menteşeoğlu (Levha 230b, 272b, 274a, 307a) yapılarında da karşımıza çıkan, kesişen kıvrık dallardan çıkan rumilerin ortasına palmetler ile yarım palmetlerin yerleştirilmesiyle oluşturulan kompozisyon, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı yapılarında görülmemektedir.

Rumi-Palmet-Lotus: Eretnaoğlu (Levha 199a), Karamanoğlu (Levha 80b, 22a, 280b, 282b, 284a, 285a-b), Menteşeoğlu (Levha 294 ve Hamitoğlu (Levha 335a-336a)

yapılarında uygulanmış, ortadaki palmetlere çerçeve oluşturan rumilerin birleşerek oluşturdukları palmeti çerçeveleyen lotuslardan meydana gelen kompozisyon da Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı örneklerinde bulunmamaktadır.

Rumi-Palmet-Şakayık: Menteşeoğlu yapısı Milas Firuz Bey Camii portalinde üstteki mâ'kılı kitabenin iki yanında (Levha 279a) ve kavsara üzerinde (Levha 289a-b), Balat İlyas Bey Camii mihrabı kavsara köşeliklerinde (Levha 315b-316a), kıvrık dallardan çıkan rumi-palmetler ile şakayıkların yerleştirilmesiyle oluşan ve üstte küçük bir palmetle sonlanan kompozisyon; Erken Osmanlı dönemi yapılarından Bursa Yeşil Camii pencere alınlığında (Levha 409b- 410a) uygulanmıştır.

Hatayi: Beylikler döneminde yalnızca Menteşeoğlu (Levha 280a) ve Karamanoğlu (Levha 124-125, 129b-130a) yapılarında birer örneği görülen, alt köşelerdeki dallardan çıkan hatayi, değişik yaprak ve çiçeklerden oluşan kompozisyon; Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı döneminden hiç bir örnekte yer almamaktadır.

Ortadaki kıvrık dallardan çıkan hatayilerin oluşturduğu kompozisyon sadece Menteşeoğlu yapısı Milas Firuz Bey Camii son cemaat yeri saçaklarında karşımıza çıkmaktadır (Levha 288a- 289b). Kompozisyon; Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemindeki hiç bir yapıda görülmemektedir.

III.3.3.FİGÜRLÜ KOMPOZİSYONLAR

III.3.3.1. DOĞADA BULUNAN HAYVAN TASVİRLERİ

III.3.3.1.1. SADECE FİGÜRÜN BAŞINDAN OLUŞAN ÖRNEKLER

Aslan; Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii eyvanındaki üstten birinci şeritte (Levha 197 a'da üstten dördüncüsünde), kıvrık daldan çıkan aslan başlarının

profilden, açık ağızlı çekik gözlü, sivri kulaklı ve yeleleri ile tasvir edildiği kompozisyona en yakın örnek; Sivas Gök Medrese giriş kapısının kemerinin oturduğu üzengilerin iki yanındaki kartuş içinde yine bir kıvrık daldan çıkan aslan başlarıdır (Levha 395 a-b).

Eretnaoğlu yapısı Taşkın Paşa Camii batı cephesindeki çörtenlerde (Levha 228), köşeli oval yüzlü, dolgun yanaklı, patlak çekik gözlü, ince uzun burunlu, açık ağızlı, başın iki yanında kulakları ile gösterilen aslan figürüne en yakın örnekleri, Kayseri Sahibiye Medresesi sütun başlığında (Levha 397a), Diyarbakır Ulu Camii sütun başlığında , Alara Han kitabesinin iki yanındaki konsollarda (Levha 396a), Kayseri Tuzhisarı Sultan Hanı batı cephelerinde (Levha 396 b) ve Kayseri Sahibiye Medresesi (Levha 397a) çörtenlerindeki aslan başları oluşturmaktadır.

At: Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanında kuzey duvardaki üstten beşinci şeritte (Levha 196 a), uzun çeneli, çekik gözlü, gemini ağzına almış, boynunda çizgilerle yeleleri belirtilmiş profilden gösterilen at başı tasviri başka hiç bir örnekte karşımıza çıkmamaktadır..

Boğa: Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii eyvanı kuzey ve güney duvarındaki şeritlerde (Levha 188b'de ve Levha 196 a'da üstten birinci), kıvrık daldan çıkan hafif açık ağızlı, çekik gözlü, başının üzerinde hilâl biçimli boynuzları ile kulakları profilden gösterilen boğa başı kompozisyonuna en yakın örnek, Erzurum Emir Selçuk Türbesi cephelerindeki üçgen nişlerin içindeki boğa başıdır . Ayrıca, Kayseri Karatay Han avlu portalinde, kuşatma kemerinin yüzeyindeki bitkisel süsleme içindeki boğa başı da benzerlik göstermektedir.

Fil : Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanındaki şeritlerde (Levha 195 a), kıvrık dallardan çıkan kıvrık hortumu ve uzun sivri dişiyle betimlenen fil

başı tasvirine en yakın örnek, Sivas Gök Medrese giriş kapısı kemerinin oturduğu üzengi taşlarındaki kartuşlar içindeki fil tasviridir (Levha 395 a-b).

Oğlak: Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanı kuzey duvarındaki şeritlerde görülen, hafif açık ağızlı, uzun çeneli, sakalları belirtilmiş, çekik gözlü, başının üzerindeki uzun boynuzuyla tasvir edilen oğlak başı (Levha 196a'da üstten birinci) kompozisyonuna benzeyen örnek bulunmamaktadır. Sadece Denizli Akhan avlu portalinde, kare panolar içinde oğlak tasviri figürü görülmektedir. Burada oğlak ayakta tasvir edilmiştir ve boynuzu oldukça uzundur (Levha 400b).

III.3.3.1.2. TÜM VÜCUDU TASVİR EDİLEN FİGÜRLER

Aslan : Eretnaoğlu yapısı Turhal Gümüştop Zaviyesi giriş kapısı kemerinin alt kısımlarında karşılıklı iki aslan, ayakta ve hareket halinde tasvir edilmiştir.Kuzeydeki diğerinden farklı geriye dönüktür (Levha 235b, 236). Kompozisyon olarak olmasa da, çift tasvir edilmiş olmaları açısından Diyarbakır Kalesi Yedi Kardeş Burcu (Levha 358a), Silvan Kalesi (Levha 398b), Burdur İncir Han (Levha 398a) ile Erzurum Yakutiye Medresesi portalinin kuzey ve güney yanındaki hayat ağacının iki yanındaki aslan figürlerine (Levha 393b) benzemektedirler. Yine Çay Taş Medrese ve Çay Taş Han portallerindeki aslan figürleri, başlarının geriye dönük olmalarıyla kuzeydeki aslan figürüne benzemektedirler.

Menteşeoğlu eseri Peçin Ahmet Gazi Medresesi eyvan kemeri köşeliklerindeki (Levha 320 a-b), arkaları üzerine oturan ve sancak taşıyan aslan figürlerine kompozisyon olarak benzeyen örnek Anadolu-Türk sanatında görülmemektedir.

Kuşlar : Kuş figürleri kendi içinde güvercin, kaz, tavus kuşu ile isimleri belirlenemeyen kuş figürleri olmak üzere dört grupta karşımıza çıkmaktadır.

Güvercin : Karamanoğlu yapısı Karaman Hatuniye Medresesi portal kavsarasında, sekizinci mukarnas sırasının ortasında (Levha 72b), oval gövdesinin üzerinde başı, gövdenin iki yanında açık kanatları ve gövdeden iki yana çıkan ayaklarının arasında yelpaze kuyruğu ile gösterilmiş güvercin figürüne kompozisyon ve tür olarak benzeyen başka örnek belirlenememiştir.

Kaz : Karamanoğlu yapısı Konya-Meram Hasbey Hamamı kapı kemerinin ortasındaki kartuşta (Levha 164b), boyunları çapraz kesişmiş ve gaga gagaya gösterilen "S" biçiminde iki kaz figürünün Anadolu-Türk sanatında başka bir örneği bulunmamaktadır.

Tavus Kuşu : Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanının kuzey duvarındaki şeritlerden üsttekinin ortasında, kıvrık dallara ayaklarıyla tutunan dikey yerleştirilmiş iki tavus kuşu figürünün (Levha 193b-194a) de bilinen başka bir örneği yoktur.

Türleri ve İsimleri Belirlenemeyen Kuş Figürleri : Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanının güney (Levha 188a-189b) ve kuzey (Levha 193b-194a) duvarlarındaki şeritlerin üst köşelerindeki profilden gösterilen kıvrık dallara basan kuşlar oval gövdelerinin üst kısımlarında çizgilerle belirtilmiş kanatları, gövdenin arkasından çıkan kuyrukları ile hafif açık gagalı, küçük yuvarlak gözlü ve tepelerinde ibik ve tüyleri yer alan başlarıyla dikkat çekmektedirler. Kompozisyon olarak benzemese de en yakın örnekleri olarak Denizli Ak Han ve Kayseri Karatay Han portallerindeki kuş figürleri (Levha 400a-b) ile Sivas Gök Medrese portalinde hayat ağacının dallarındaki kuşlar (Levha 395 a-b) gösterilebilir.

Tavşan : Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanının güney duvarındaki şeritlerden batıdaki dikey parça üzerinde (Levha 190 b'de üstten dördüncüsü), kıvrık dal üzerinde ön ve arka ayakları üzerine oturan tavşan figürü

kompozisyon olarak Karatay Han türbe kapısının üzerindeki şeritte (Levha 400a) karşımıza çıkmaktadır.

Balık : Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanında güney duvardaki şeritlerde, doğu üst köşeden ikinci figür olan (Levha 188a) ve Karamanoğlu yapısı Alanya Obaköy Medresesi portal kapısının iç sövesi içindeki ejderin gövdesinde uzatılmış altıgenlerin içinde (Levha 54b, 57b) tek olarak rastlanan balık figürleri Konya Kalesi'ne ait taşın üzerindeki kitabenin iki yanında, Aksaray Sultan Han kapalı kısım portalinde (Öney 1968:145) çift olarak tasvir edilmiştir.

Karamanoğlu yapısı Konya Meram Hasbey Hamamı kapı kemeri üzerindeki (Levha 164b), kazların etrafındaki figürlerin spiral yaparak kaz figürlerinin başlarının çevresinde baş aşağı ve ağızlarının açık olması ile diğer örneklerden ayrılmaktadırlar.

III.3.3.2. HAYALİ HAYVANLAR

III.3.3.2.1. SADECE FİGÜRÜN BAŞINDAN OLUŞAN ÖRNEKLER

Ejder : Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii giriş eyvanının kuzey duvarı doğusundaki panoyu kuşatan şeritlerden doğu kısımdaki dikey şeridin kesişmesinden sonraki ikinci figür (Levha 190a) olan, kıvrık daldan dışarıya taşan ve helezoni şekilde kıvrılan gövdesi, açık ağzı, çatal dili ve sivri kulakları ile tasvir edilmiş ejder, Sivas Gök Medrese giriş kapısının iki yanındaki kartuşlarda yer alan ve kıvrık daldan çıkan, açık ağzı, çatal dili ve sivri kulaklarıyla gösterilmiş ejder (Levha 395a-b) örneğimize çok benzemektedir.

Karamanoğlu yapısı Karaman Arapzade Camii batı cephesindeki çörten biçimindeki ejder ise (Levha 17 b), diğer örneklerden farklı olarak üç boyutlu tasvir edilmiştir. Boynuyla yapıya bitişen baş ile boyun arasında kabaca işlenmiş bilezik, ağıza

doğru incelen baş, damla biçiminde pullarla yapılmış çekik gözlü, üst dudağı yukarı kıvrılarak volütle sonlanan, açık ağzından sivri dişleri görülmektedir. Çenesinin altında pullarının işlenmiş olmasıyla da diğer örneklerden tamamen farklıdır.

III.3.3.2.2. VÜCUDUNUN TÜMÜ GÖSTERİLENLER

Çift Başlı Kuş (Kartal) : Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii kuzey kapısının üzerindeki geniş şeridin ortasindaki kare pano içinde görülen sekiz dilimli madalyon içinde (Levha 205b), dört köşeye birer palmet işlenmiş, başlarında sivri kulaklar, kıvrık gaga görülen boyunları ters kalp (yürek) şekli meydana getirecek şekilde birbirine düğümlenmiş kanatları açık, yelpaze şeklindeki kuyrukğu gövdeye hilâl motifiyle bağlanmış bu çift başlı kuş (kartal) "Sungur" olabilir ve camiye büyük ihtimalle Sungur Bey'in arması olarak yerleştirildiği söylenmektedir (Öney 1972: 151-152). Kompozisyonun en yakın örneği Divriği Ulu Camii kuzey portalinde ve doğu portalindeki çift başlı kartal figürleridir. Yine bitkisel zemin üzerinde yer almaları, yanlarda açık kanatları ve açık ayakları arasındaki yelpaze biçimindeki kuyruğun gövdeye hilâl motifiyle bağlanması açısından benzemektedirler. Diğer çift başlı kartal örnekleri kompozisyon ve işçilik olarak oldukça farklıdır.

III.3.4. KARIŞIK KOMPOZİSYONLAR

III.3.4.1. GEOMETRİK-BİTKİSEL

III.3.4.1.1. GEOMETRİK SÜSLEMELERİN ZEMİNİNİ DOLDURAN BİTKİSEL SÜSLEMELERDEN OLUŞAN DÜZENLEMELER

Karamanoğlu yapısı Karaman Hatuniye Medresesi portalinde dıştan birinci şeritte (Levha 68 a), üçgenlerle daraltılmış yarım altıgenlerin kesişmesiyle aralarda okucu ve üçgenlerle genişletilmiş dikdörtgenlerin içini dolduran kıvrık dallarla birbirine bağlanan

rumilerin oluşturduğu palmetlerden meydana gelen kompozisyon, Sivas Gök Medrese portali dıştan birinci şeritte (Levha 382a-b) ve Sivas Çifte Minareli Medrese portalinde (Levha 384a-b) görülmektedir.

III.3.4.1.2. GEOMETRİK VE BİTKİSEL SÜSLEMELERİN AYNI DÜZLEM ÜZERİNDE YER ALDIĞI DÜZENLEMELER

Dışbükey yay-palmet: Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii kuzey portalinde dıştan üçüncü ve ondördüncü şeritlerde (Levha 201a, 202b) ve giriş eyvanının batı köşelerinde iki yandaki üçüncü sütunceler üzerinde (Levha 192a, 197a); Karamanoğlu yapılarından Niğde Gündoğdu Türbesi dıştan beşinci şeritte (Levha 146b) ve Karaman Hatuniye Medresesi iç köşelerindeki sütunceye çerçeve oluşturan kaval silmeler üzerinde (Levha 70 b) görülen, dışbükey yayların kesişerek oluşturduğu şematik palmet motifleriyle biçimlenen kompozisyon Konya Sahip Ata Camii portali yan nişlerinin iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde (Levha 379a-b) ve Konya İnce Minareli Medrese portali iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde (Levha 381a) yer almaktadır.

Diğer bir uygulaması olan ve yalnızca Karamanoğlu yapılarında (Levha 5, 7b, 69a, 110a, 111a, 114b, 167b) görülen şematik palmetlerin içlerindeki palmetlerin yan yapraklarından çıkan dalların yanlardaki palmetlerin sapını oluşturduğu kompozisyon; Erzurum Çifte Minareli Medrese portali sütunce gövdeleri ile dıştan üçüncü şeritlerde (Levha 375a) ve ana eyvanın dış köşelerdeki sütunce gövdelerinde (Levha 375b), Konya İnce Minareli Medrese portali iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde, Sivas Gök Medrese portalinde dıştan üçüncü şeritte ve içteki sütunce gövdesinde (Levha 382a-b), Erzurum Yakutiye Medresesi portali iç köşelerindeki sütunce gövdelerinde bulunmaktadır.

Eretnaoğlu yapısı Kırşehir Aşık Paşa Türbesi portalinde, kırık çizgi ve dışbükey yayların oluşturduğu üç dilimli nişlerin içindeki rumilerin oluşturduğu palmetler ile

aralardaki rumilerin biçimlendirdiği ters palmet kompozisyonu (Levha 240), Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda görülmemektedir.

Baklava-Palmet: Hamitoğlu yapısı Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi kuzey cephesindeki baklava biçimli pano içinde (Levha 37a-b) yatay ve dikey eksendeki (yatay eksendekiler yedi yapraklı, dikey eksendekiler üç yapraklı palmetlerin saplarının birbirine kıvrık dallarla bağlanmasıyla merkezde yaratılan baklavadan oluşan kompozisyon da Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı yapılarında görülmemektedir.

Yürek -Palmet : Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii doğu portalinde dıştan dördüncü şeritte (Levha 186a-b) ve Karamanoğlu eseri Aksaray Zinciriye Medresesi ana eyvan kemeri payelerinin iç yüzündeki dikey şeritlerde (Levha 37a-b), çapraz kesişen iki kıvrık dalın oluşturduğu düz-ters yürek motifleri ile bunların ortasından çıkan düz-ters palmetlerden meydana gelen düzenleme yine Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı örneklerinde görülmemektedir.

Altıgen-Palmet : Karamanoğlu yapısı Aksaray Zinciriye Medresesi güney yan eyvanının iç köşelerinde yer alan sütunce gövdesinde (Levha 40a), merkezdeki altıgenin köşelerinden çıkan palmetler ile aralardaki ters palmetlerin tekrarından oluşan kompozisyon da Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı örneklerinde yer almamaktadır.

Dört Kollu Yıldız -Palmet : Merkezdeki dört kollu yıldızdan kollarından çıkan palmet motiflerinden oluşan ve Karamanoğlu yapısı Ermenek Tol Medrese portali güney nişinin üzerinde ortadaki madalyonda görülen düzenleme (Levha 49b, 52a), Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı örneklerinde uygulanmamıştır.

Yarım Altı Kollu Yıldız-Palmet : Karamanoğlu yapılarından Karaman Hatuniye Medresesi güneybatı köşe odasını kuşatan dıştan ikinci şeritte (Levha 84a-b) ve Karaman İbrahim Bey İmareti portali kemerinin kademesinde (Levha 128a) görülen

düzenleme, İlhanlı eseri Amasya Bimarhane cephesindeki pencerelerden güneydekini dıştan kuşatan şeritte (Levha 392 a) dikkati çekmektedir.

Altı Kollu Yıldız -Rumi: Eretnaoğlu yapısı Taşkın Paşa Medresesi kapısının kemer köşeliklerindeki kabaralarda (Levha 49b, 52a), kıvrık dalların belli aralıklarla kesişmesiyle merkezde altı kollu yıldız, yanlarda ise rumi ile biten düzenleme, Anadolu Selçuk ve Erken Osmanlı dönemi yapılarında yer almamaktadır.

Altı Kollu Yıldız - Palmet : Karamanoğlu (Levha 28a, 47a, 53a, 130b) ve Hamitoğlu (Levha 327a-b) yapılarında görülen, merkezdeki altı kollu yıldız ile kollarından çıkan palmetlerden (düz-ters) oluşan kompozisyon, Tokat Gök Medrese portali dış köşelerindeki sütunceler üzerinde yer alan altıgen panolardan güneydekinin ön (Levha 386a) ve yan (Levha 386b) yüzlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Sekiz Kollu Yıldız - Yarım Palmet : Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii doğu portal kapısı lentosunda (Levha 199a); alttan ve üstten ikişer yarım palmetten çıkan dallara dikey eksende uzun kenarları daraltılmış ovalin geçmesiyle sekiz kollu yıldız oluşturulan düzenleme, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait örneklerde yer almamaktadır.

Sekiz Kollu Yıldız - Palmet : Eretnaoğlu yapısı Taşkın Paşa Camii portali kuşatma kemer köşeliklerindeki kabaralarda (Levha 223a-b), Hamitoğlu eseri Korkuteli Alâeddin Camii portal kemerinin doğu (Levha 324 b) ve batı (Levha 325b) alt köşelerindeki sekiz kollu yıldız-palmet kompozisyonu da, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı örneklerinde bulunmaktadır.

Hamitoğlu yapısı Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi doğu cephesindeki baklava pano içinde, iki dört kollu yıldızın kesişmesiyle merkezde oluşan sekiz kollu yıldızın kollarından çıkan dört palmetin yan yapraklarının yıldız kollarıyla birleştiği

düzenleme (Levha 341, 349b), Develi Seyyid Şerif Türbesi mihrabında dıştan birinci şeritte (Levha 390a) görülmektedir.

Altı Kollu Yıldız - Rumi - Palmet : Karamanoğlu yapısı Aksaray Zinciriye Medresesi portal kemeri köşeliklerinden güneydekinde daire içinde (Levha 28a) ve Eretnaoğlu eseri Niğde Sungur Bey Camii mihrap kavsarasındaki düzgün olmayan altıgen tavan üzerinde (Levha 218), merkezde altı kollu yıldız, yıldız kollarından çıkan rumilerin çapraz kesişmesiyle üç kolda oluşturulan palmetlerle biçimlenen düzenleme, Sivas Çifte Minareli Medrese portalindeki geniş şeritte (Levha 384a) görülmektedir.

Eretnaoğlu (Levha 230-231a) ve Karamanoğlu yapılarında (Levha 117b, 168a-b, 231a), kıvrık dalların kesişerek merkezde sekiz kollu yıldız, yıldız kollarından çıkan palmetlerin rumilerle çerçevelendiği kompozisyonun benzer örneği Sivas Buruciye Medresesi portalinde dıştan ikinci şeritte (Levha 383a) karşımıza çıkmaktadır.

Yarım Oniki Kollu Yıldız - Rumi - Palmet : Karamanoğlu eseri Ermenek Tol Medrese portalinin güney duvarındaki nişin sivri kemerli köşeliğinde (Levha 45,49b), kıvrık dalların kesişmesiyle üst ve yan köşelerde yarım oniki kollu yıldız ile aralarda rumilerin birleşerek oluşturdukları palmetlerden oluşan kompozisyon, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda yer almamaktadır.

On iki Kollu Yıldız - Rumi-Palmet: Karamanoğlu yapılarından Aksaray Zinciriye Medresesi portal kemeri köşeliğinde kuzeydeki madalyon içinde (Levha 28a) ve Ermenek Sipas Camii mihrabı kavsara köşeliklerinde (Levha 11a), Eretnaoğlu yapısı Niğde Sungur Bey Camii mihrabını kuşatan altıncı şeritte (Levha 215b), ortadaki oniki kollu yıldızın kollarındaki düz-ters palmetlere çerçeve oluşturan rumilerden meydana gelen kompozisyon; Eğirdir Kale kapısı kemerinin güneyindeki madalyon içinde karşımıza çıkmaktadır.

Eretnaoğlu (Levha 191a-b, 195b, 199a 231a), Menteşeoğlu (Levha 313a) ve Hamitoğlu (Levha 344, 348a, 355a) yapılarında görülen diğer yıldız-bitkisel bezeme örnekleri, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı taş süslemelerinde uygulanmamıştır.

İki Dilimli Kemer-Rumi - Palmet : Karamanoğlu yapısı Karaman Hatuniye Medresesi portalinde dıştan ikinci şeritte (Levha 68 b), rumilerin çerçevelediği ters palmetin ucundan iki yana çıkan dalların, dilimli kemerlerin iki yanında birer rumiyle bittiği düzenleme; Erzurum Çifte Minareli Medrese (Levha 375 a-b), Sivas Gök Medrese (Levha 382 a-b) ve Beyşehir Eşrefoğlu Camii (Levha 391 a-b) portallerinde dıştan ikinci şeritlerde görülmektedir.

III.3.4.2. BİTKİSEL -DİĞER KOMPOZİSYONLAR

Karamanoğlu eseri Karaman Alâeddin Bey Türbesi portalindeki vazo-palmet (Levha 156a) ve Hamitoğlu yapısı Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi batı cephesindeki (Levha 345, 351b), rumilerin birleşerek oluşturdukları palmetler ve rumilerle oluşturulan vazodan çıkan ikinci bir vazo ile ondan çıkan stilize-şematik çiçeklerden meydana gelen vazo-rumi-palmet kompozisyonu Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemi yapılarında bulunmamaktadır.

Yine Karamanoğlu yapılarından Karaman Hatuniye Medresesi kapısı kemerinin kilit taşında (Levha 73b), vazodan çıkan dokuz yapraklı palmet ve Karaman İbrahim Bey İmareti minare gövdesinde vazo-üç dilimli kemer-palmet-rumi (Levha 134a) düzenlemesi de Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda görülmemektedir.

III.3.4.3. YAZI - BİTKİSEL DÜZENLEMELER

Çiçekli Kûfi: Menteşeoğlu yapısı Milas Firuz Bey Camii portali üzerindeki yatay kitabe şeridinin üst kısmında, kûfi yazıyı oluşturan harflerin ucundan çıkan palmet ve rumi motiflerinden meydana gelen düzenleme (Levha 279a) ; Divriği Kale Camii portalinde giriş kapısının üzerindeki yatay şeritte (Levha 352a), Divriği Sitte Melik Türbesi kapısı üzerinde geometrik süslemenin altındaki yatay şeritte (Levha 357b), Tercan Mama Hatun Türbesi portal kavsarası altındaki şeritte (Şahinoğlu 1977:40-41), Konya Sahip Ata Camii portal yan nişlerinin üzerindeki yatay şeritlerde (Levha 378b-379a) ve Sivas Gök Medrese avlusunda portal ekseninde duvardaki yatay şeritlerde (Şahinoğlu 1977: 59) yer almaktadır.

III.3.4.4. GEOMETRİK - BİTKİSEL- FİGÜRLÜ DÜZENLEMELER

Zencerek-Palmet-Balık-Ejder: Karamanoğlu yapısı Alanya Obaköy Medresesi portal giriş kapısının doğu sövesinin iç yüzünde (Levha 54b, 57b) iki kırık çizginin kesişmesiyle aralarda oluşan daire ve uzatılmış altıgen boşluklara palmet ve balıkların (dairelere palmet-uzatılmış altıgenlere balık) yerleştirildiği, üstte açık ağızlarının birleşmesiyle aradaki boşlukta altı kollu yıldız ve ters palmete sap oluşturan ejder başları görülen kompozisyon, Anadolu Selçuklu yapılarından hiç birinde görülmemektedir. Sadece spirallerin birleşmesiyle aralarda yuvarlakların oluştuğu tekli zencereğin gövdesini meydana getirdiği ejderlerden oluşan düzenleme, Karatay Han giriş eyvanı kemer köşeliklerinde görülmektedir (Gierlichs 1996:160-161).

III.3.5. DİĞER KOMPOZİSYONLAR

Beylikler dönemine ait 1300-1435 yıllarına tarihlenen Eretnaoğlu, Karamanoğlu ve Menteşeoğlu beyliklerine ait dört yapıda pencere, mahfil korkuluğu ve mihraplarda kandil motifinden oluşan kompozisyonlar vardır.

Niğde Sungur Bey Camii hünkar mahfili korkuluğunda (Levha 210a), Taşkın Paşa Camii galeri mihrabında (Levha 227b) ve Milas Firuz Bey Camii son cemaat yeri penceresinde (Levha 276b) tek; Balat İlyas Bey Camii mihrabında (Levha 315b) iki; Milas Firuz Bey Camii mihrabında (Levha 282a) ise üç örnekle karşımıza çıkan kandiller üçgen kaide, yuvarlak gövde ve üçgen ağız olmak üzere üç bölümden oluşan vazo biçimindedir. Biçimsel olarak birbirini tekrar eden örnekler yanlardaki zincirlerle kancaya bağlanırken, Niğde Sungur Bey Camii mahfilindeki, ağzındaki bir zincirle asılmaktadır. Ayrıca, Taşkın Paşa Camii galeri mihrabında ve Milas Firuz Bey Camii mihrabındaki örneklerde, yukarı doğru incelerek sonlanan alevler gösterilmiştir.

Asma kandil motifleri Erzurum Kalesi Mescidi güney duvarında, Diyarbakır Kale Camii ve Konya Alevi Sultan Mescidi mihraplarında, Akşehir Ulu Camii son cemaat yeri mihrabında karşımıza çıkmaktadır (Kalfazade, Ertuğrul 1989:23-34). Ayrıca, Ahlat mezar taşlarında, asma kandil motifleri bitkisel süslemeler içinde görülmektedir (Karamağaralı 1992:79).

III.3.6. YAZI KOMPOZİSYONLARI

Beylikler dönemine ait 1300-1435 yıllarına tarihlenen yirmiüç yapıda cephe, kapı, pencere ve mihraplarda sülüs, çiçekli kûfi ve ma'kılî olmak üzere üç tür yazı yer almaktadır.

Sülüs Hatlı Olanlar : Sülüs hatlı yazı örnekleri kendi içinde sadece yazının yer aldığı örnekler ve zeminde rumi, yarım palmet ve palmet gibi bitkisel motifler bulunan örnekler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

Sadece yazının yer aldığı örnekleri; Karamanoğlu Beyliği'ne ait yapılardan Aksaray Zinciriye Medresesi (1337-38) portal kemeri ile bunun üzerindeki yatay şeritte (Levha 28a); Ermenek Tol Medrese (1339) portalinde kavsara içinde; Karaman Yunus

Emre Camii (14.yüzyılın 1.yarısı) mihrabında kavsaranın altında ortadaki mukarnas yüzeyinde (Levha 36); Karaman Çelebi Camii (14.yüzyıl) mihrap kavsarası üzerindeki yatay panoda (Levha 5b); Akşehir Maruf Köyü Şeyh Hasan Türbesi (1370) portal kavsarası üzerindeki yatay panoda (Levha 153b); Ermenek Sipas Camii (1371) mihrap kavsarası üzerindeki yatay panoda (Levha 10b) ve mihrabın üst köşelerindeki palmet biçimli tepeliklerin içinde (Levha 14a-b); Karaman Alâeddin Bey Türbesi (1391) portal kavsarasında (Levha 156a); Karaman Arapzade Camii (1394-1420) portalinde giriş kapısının üzerinde üç dilimli kemerli panoda (Levha 16a); Aksaray Ulu Camii (1408-09) güney duvarında eksende üst seviye de kuşatma kemerinin altında yer alan palmet biçimli tepelik içinde (Levha 23b); Niğde Ak Medrese (1408) portalinde ve mihrabında dıştan ikinci şeritte (Levha 121); Konya Hasbey Darülhüffazı (1421) giriş kapısının kemerinin üzerindeki yatay panoda (Levha 128b) görülmektedir.

Eretnaoğulları Beyliği'ne ait yapılardan, Niğde Sungur Bey Camii (1335) doğu giriş kapısı üzerindeki yatay panoda (Levha 199a) ve mihrabında dıştan yedinci şeritte (Levha 216a), Taşkın Paşa Camii (1342) kuzey cephesinde eksendeki kemerli panolar arasındaki yatay şeritte (Levha 222); Turhal-Gümüştop Zaviyesi (1375-76) giriş kapısının üzerinde (Levha 235a) yer almaktadır. Aydınoğulları Beyliği'ne ait Selçuk İsa Bey Camii (1375) batı portalin güneyindeki alt (Levha 246a) ve üst (Levha 265a) pencerelerin alınlıklarındaki yatay panolarda bulunmaktadır.

Menteşeoğulları Beyliği'ne ait yapılardan, Milas Firuz Bey Camii (1394) giriş kapısının üzerindeki üç dilimli kemerli panoda (Levha 280a); Balat İlyas Bey Camii (1404) kuzey cephesinde, girişin üzerindeki aynalı kemerli alınlıkta (Levha 300b) ve batı duvarda alt pencere alınlığının kaş kemerinin yüzeyinde (Levha 313a) karşımıza çıkmaktadır.

Hamitoğulları Beyliği'ne ait yapılardan ise Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi (1319 portalinde kuşatma kemerinin üzerindeki yatay şeritte (Levha 332a) ve

kavsaradaki sivri kemerli panoda (Levha 333a); Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi (1377) portalindeki yatay panoda (Levha 346b) görülmektedir.

Anadolu Selçuklu döneminde bezemesiz zemin üzerinde yer alan sülüs hatlı yazı örnekleri; Divriği Sitte Melik Türbesi portalinde kapının üzerindeki tek satırlık kitabede (Levha 357a), Sivas İzzeddin Keykavus Darüşşifası portal nişinin içindeki yatay şeritlerde (Levha 362a; Şahinoğlu 1977:30), Kayseri Gevher Nesibe Darüşşifası portal kemerinin üzerindeki yatay panoda (Levha 361a), Kayseri Külük Camii portal kemerinin üzerindeki yatay panoda (Levha 361b), Konya Alâeddin Camii kuzey cephe eksenindeki portal kavsarasının içinde (Levha 362a), Niğde Alâeddin Camii portalinde kuşatma kemerinin üzerindeki yatay panoda (Levha 364a), Aksaray Sultan Hanı avlu portalinin kavsara köşeliğinde üstte (Levha 366a) avlu portali yan nişlerinin içindeki yatay şeritlerde (Levha 367a) ve kapalı kısım portal kapısı kemeri üzerindeki yatay şeritte (Levha 367b), Kayseri Huant Hatun Camii batı portalinde kuşatma kemerinin üzerindeki yatay panoda (Levha 371a), Konya Sırçalı Medrese portalinde kavsara içindeki üç dilimli pano içinde (Şahinoğlu 1977:39), Kayseri Hacı Kılıç Camii portal kavsarasını dolaşan şeritte, Kayseri Hacı Kılıç Medresesi portal kemerinin üzerindeki yatay şeritte (Levha 374a-b), Malatya Namazgâhı kavsarasındaki kitabe panosunda; Konya Sahip Ata Camii portalinde dıştaki birinci şeritte (Levha 380a), Konya İnce Minareli Medrese portalinde (Levha 381a), Çay Taş Medrese portalindeki yatay panoda (Levha 388b), Sivas Gök Medrese portalindeki sekiz kollu yıldız pano içinde (Levha 382a-b), Amasya Turumtay Türbesi güney cephesindeki panoları kuşatan şeritlerde (Levha 389a-b), Tokat Sümbül Baba Zaviyesi portalindeki panoda, Develi Ulu Camii mihrabındaki yatay şeritte (Levha 390b), Amasya Bimarhane portal kapısı üzerindeki yatay şeritte, Erzurum Yakutiye Medresesi kapısının üzerindeki yazı şeridinde, Niğde Hudavent Hatun Türbesi portali kavsara kemeri üzerindeki yatay panoda ve kavsara altındaki panoda, Tokat ibn Sentimur Türbesi doğu penceresinde, pencere kemerinin yüzeyinde ve alınlığın üzerindeki panoda, Sivrihisar Alemşah Türbesi portal kavsarası içindeki panoda yer almaktadır.

Zemini Bitkisel Süslemeli Yazılar; Zemini rumi, yarım palmet ve palmetlerden oluşan bitkisel zeminli örnekleri; Karaman Çelebi Camii mihrabında dıştan ikinci şeritte (Levha 6b); Saruhanoğulları Beyliği'nden Manisa Ulu Camii portal nişinde üst seviyede yer alan oval panolarda (Levha 248a-249b); Aydınoğulları Beyliği'nden Selçuk İsa Bey Camii portal kavsarası altındaki yatay panoda (Levha 256 a-b) ve kuzey bölümde güneydeki alt pencere lentosunda (Levha 261b); Menteşeoğulları Beyliği'nden Peçin Ahmet Gazi Medresesi portal kapısının üzerindeki panoda (Levha 313a), Milas Firuz Bey Camii portali üzerindeki yatay şeritte (Levha 271a), mihrap nişi içindeki (Levha 282b) ve kavsara üstündeki (Levha 283b) yatay şeritte, Balat İlyas Bey Camii doğu cephe kuzey alt pencere (Levha 304a), güney cephe, doğu alt pencere (Levha 308a), batı cephe güney alt pencere (Levha 310a), batı cephe kuzey alt pencere (Levha 311), güney duvar doğu alt pencere açıklığı tavanında (Levha 314a), doğu duvar güney alt pencere alınlığında (Levha 312b), mihrap kavsarası üzerindeki panoda (Levha 315b) ve nişin içindeki yatay panoda (Levha 316a-b) bitkisel zeminli yazılar dikkati çekmektedir.

Anadolu Selçuklu dönemi yapılarında zemini kıvrık dal, rumi, yarım palmet ve palmet motiflerinden oluşan sülüs hatlı yazılar; Divriği Sitte Melik Türbesi portal kemerinin üzerindeki yatay şeritte (Levha 357a), Divriği Ulu Camii kuzey portal kavsarasındaki panoda (Şahinoğlu 1977:36) ve batı portal kavsarası içindeki panoda (Levha 365), Kayseri Hacı Kılıç Medresesi kavsarasında alttaki şeritte (Levha 374 a-b), Konya Karatay Medresesi portalinde iki yandaki panolarda (Levha 378a-b), Sivas Buruciye Medresesi portali yan nişlerinin üzerindeki madalyonlarda (Levha 283 a-b) ve ana eyvanı dıştan kuşatan şeritte görülmektedir.

KÛFİ: Sadece Menteşeoğlu yapısı Milas Firuz Bey Camii portali üzerindeki yatay şeridin üst kısmında, harflerin ucundan çıkan rumi, yarım palmet ve palmet motifleri ile oluşmuş çiçekli kûfi (Levha 279a); Anadolu Selçuklu dönemi yapılarından Tercan Mama Hatun Türbesi'nde ve Konya Sahip Ata Camii portal nişinin üzerindeki yatay

şeritte (Levha 379 a-b) karşımıza çıkmaktadır. Erken Osmanlı döneminden İznik Yeşil Camii mihrap kavsarası üzerindeki yatay panoda (Levha 402 a-b) da yer almaktadır.

MA'KILÎ; Kûfi gibi, sadece Milas Firuz Bey Camii portalinin üzerindeki sivri kemerli pano içindeki kare panoda (Levha 279 b), bir merkez etrafında yerleştirilen aynı kelimenin dört kez tekrarından oluşan köşeli ve geometrik harflerden meydana gelen kompozisyon bulunmaktadır. Erken Osmanlı döneminden Bursa Yıldırım Camii pencerelerini kuşatan mukarnas sıralarının alt köşelerinde (Levha 405 a-b) de aynı düzenleme yer almaktadır.

Sonuç olarak; Beylikler dönemine ait (1300-1435) yıllarına tarihlenen yapılarla Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılardaki taş süsleme programlarını karşılaştırdığımızda: taş süslemelerin yer aldığı yapı türlerini Anadolu Selçuklu döneminde kale, han, cami, medrese, zaviye ve türbe; Beylikler döneminde cami, medrese, imaret, darülhüffaz, zaviye, tekke, türbe, hamam ve çeşme; Erken Osmanlı döneminde ise cami, medrese ve bedesten oluşturmaktadır. Yapılarda süslemelerin yer aldığı mimari ögeleri ele aldığımızda, Anadolu Selçuklu döneminde portal, kapı, pencere, minare, eyvan, mihrap, Beylikler döneminde cephe, portal, kapı, pencere, korkuluk, şebeke, şaçak, minare, eyvan, tavan ve mihrap; Erken Osmanlı döneminde ise portal, pencere alınlıkları, tavan ve mihrapla sınırlı tutulduğu dikkati çekmektedir.

Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminde süslemelerin yer aldığı biçimsel düzenlemeleri şeritler, panolar, madalyonlar, kabaralar, kemer ve kavsara köşelikleri, kaval silmeler, sütunce gövde ve başlıkları, çörtenler, Erken Osmanlı döneminde ise ince şeritler, pano, pencere alınlık ve tavanları ile kavsara köşelikleri oluşturmaktadır. Biçimsel düzenlemelerdeki azalma süslemeye de yansımış, bu nedenle Erken Osmanlı dönemi yapılarında taş süsleme bazı örnekler dışında, basit geometrik süslemeler ile rumi ve palmet-lotustan oluşan sade bitkisel uygulamalarla karşımıza çıkmaktadır.

Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemine ait yapılarda görülen süsleme türleri geometrik, bitkisel, figürlü, karışık, diğer motifler ve yazı olmak üzere altı gruba ayrılmaktadır. Erken Osmanlı döneminde ise, süsleme türü olarak geometrik, bitkisel ve yazının yoğun olarak kullanıldığını, Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminde karşılaştığımız figürlü, karışık ve diğer motiflerden oluşan süsleme türlerinin çok az ya da figürlü süslemede olduğu gibi hiç kullanılmadığı dikkati çekmektedir.

Beylikler dönemine ait yapılarda belirlediğimiz ve Anadolu Selçuklu dönemine ait yapılarda da görülen geometrik süslemeleri; kırık çizgilerle yapılan düzenlemelerden, beşgenin ikinci çeşitlemesi; daraltılmış altıgen, genişletilmiş altıgenin ikinci ve üçüncü çeşitlemeleri, sekizgenin üçüncü çeşitlemesi, yarım altı kollu yıldızın, altı kollu yıldızın ikinci çeşitlemesi, sekizgenin beşinci ve altıncı çeşitlemeleri ; on kollu yıldızın ikinci ve dördüncü düzenlemeleri, çark-ı felek, zigzagın üçüncü ve dördüncü çeşitlemelerinde, meander, gamalı haç, tekli zencerek, çiftli zencerek; okucu kompozisyonları; spiral yapan eğrilerden oluşan düzenlemelerden altıgen, çark-ı felek, tekli zencerek, çiftli zencerek; halat örgü, Türk düğümü; yürek kompozisyonları oluşturmaktadır.

Geçmelerle oluşturulan düzenlemelerde kırık çizgilerle çokgenlerin geçmesinden oluşan düzenlemelerden, gamalı haç kompozisyonu; yarım daire, daire ve ovallerin geçmesiyle oluşan düzenlemelerden zencerek kompozisyonu; çokgenlerin geçmesiyle oluşan düzenlemelerden sekizgen, altı kollu yıldız, on kollu yıldız, Türk düğümü kompozisyonları; yıldızların geçmesiyle oluşan düzenlemelerden sekiz kollu yıldız, oniki kollu yıldız kompozisyonları meydana getirmektedir.

Anadolu Selçuklu dönemine ait yapılarda görülen geometrik kompozisyonların dışında, Beylikler döneminde çizgilerle yapılan düzenlemelerden, düz çizgilerin kesişmesiyle oluşan düzenlemelerden baklava kompozisyonu; kırık çizgilerle oluşturulan düzenlemelerden; baklava; beşgenin birinci düzenlemesi, düzgün altıgenin birinci ve ikinci çeşitlemeleri, genişletilmiş altıgenin birinci ve dördüncü çeşitlemesi;

sekizgenin birinci ve ikinci düzenlemeleri, altı kollu yıldızın birinci, üçüncü çeşitlemeleri, sekiz kollu yıldızın birinci, ikinci, üçüncü, altıncı ve yedinci düzenlemelerinde, yarım on kollu yıldız, on kollu yıldızın birinci çeşitlemesi; yarım oniki kollu yıldız, oniki kollu yıldızın birinci, üçüncü düzenlemeleri yarım onaltı kollu yıldız, onaltı kollu yıldız, balık sırtı, tekli zencereğin dört ve beşinci çeşitlemeleri, üçlü zencerek; okucunun ikinci çeşitlemesindeki kompozisyonlar; spiral yapan eğrilerden oluşan düzenlemelerden, beş kollu yıldız, sekiz kollu yıldız kompozisyonları görülmektedir.

Geçmelerle oluşturulan düzenlemelerden, kırık çizgilerle çokgenlerin geçmesinden oluşan baklava, beşgen, zencerek kompozisyonları; yarım daire, daire ve ovallerin geçmesiyle oluşanlardan, yarım daire, daire, sekiz kollu yıldız kompozisyonlar; çokgenlerin geçmesiyle oluşanlar altıgen, onikigen, altı kollu yıldızın ikinci ve üçüncü çeşitlemesi; sekiz kollu yıldızın ikinci çeşitlemesi, oniki kollu yıldız kompozisyonları yer almaktadır. Çokgenlerden oluşan düzenlemelerden ise sekizgen görülmektedir.

Beylikler döneminde bulunan kompozisyonlardan Erken Osmanlı döneminde görülenleri; kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşanlardan, düzgün altıgenlerin ikinci çeşitlemesi; genişletilmiş altıgenin üçüncü düzenlemesi, sekiz kollu yıldızın dördüncü çeşitlemesi, on kollu yıldız, çark-ı felekin üçüncü düzenlemesi; zigzagın, ikinci çeşitlemesi; meanderin ikinci düzenlemesi, zencereğin üçüncü çeşitlemesi; spiral yapan eğrilerden oluşanlardan, tekli zencerek kompozisyonu karşımıza çıkmaktadır.

Bitkisel düzenlemelerden Beylikler döneminde belirlediğimiz ve Anadolu Selçuklu dönemine ait yapılarda da rumi, palmetin ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci düzenlemeleri, rumi-palmet, yarım palmet-palmet, palmet-lotus kompozisyonları görülmektedir.

Anadolu Selçuklu dönemine ait yapıların dışında Beylikler dönemine ait yapılarda; yarım palmet, palmetin birinci, yedinci çeşitlemesi, rumi-palmetin beşinci düzenlemesi, rumi-yarım palmet-palmet, rumi-palmet-lotus ve hatayi kompozisyonları ortak kompozisyonlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Beylikler dönemi yapılarında görülen kompozisyonlardan Erken Osmanlı döneminde yer alanlar ise; ruminin birinci çeşitlemesi, palmetin ikinci düzenlemesi, rumi-palmetin altıncı düzenlemesi, palmet-lotus, rumi-palmet-şakayık kompozisyonlarıdır.

Figürlü kompozisyonlardan, doğada bulunan hayvan tasvirlerinden, sadece figürün başından oluşanlardan arslan, boğa, fil, oğlak; tüm vücudu tasvir edilenlerden, türleri ve isimleri belirlenemeyen kuşlar; hayali hayvanlardan, sadece figürün başından oluşan ejder figürlerinden ilki, Anadolu Selçuklu dönemine ait yapılarda da görülmektedir.

Anadolu Selçuklu döneminde grülenlerin dışında Beylikler dönemine ait yapılarda yer alanları ise; doğada bulunan hayvan tasvirlerinden sadece, figürün başından oluşanlar, at; tüm vücudu tasvir edilenlerden arslan'ın ikinci çeşitlemesi, kuşlardan, güvercin, kaz-balık, tavus kuşu, tavşan; hayali hayvanlardan sadece figürün başından oluşanlardan ejderin ikinci çeşitlemesi, vücudunun tümü gösterilenlerden ise çift başlı kuş oluşturmaktadır. Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda ise figürlü süsleme görülmemektedir.

Anadolu Selçuklu dönemine ait yapılarda görülen karışık kompozisyonları, geometrik-bitkisel olanlardan geometrik süslemelerin zemini dolduran bitkisel süslemelerden oluştuğu kompozisyon; geometrik ve bitkisel süslemelerin aynı düzlem üzerinde yer aldığı düzenlemelerden, dışbükey yay-palmet; yarım altı kollu yıldız-palmet, altı kollu yıldız-palmet; sekiz kollu yıldız-palmet; altı kollu yıldız-rumi-palmet, sekiz kollu yıldız-rumi-palmet, oniki kollu yıldız-rumi-palmet, iki dilimli kemer-rumi-

palmet kompozisyonları, yazı-bitkisel düzenlemeler, çiçekli kufi meydana getirmektedir.

Bunların dışında Beylikler döneminde görülen karışık kompozisyonları ise; daire-gülbezek, baklava-palmet, yürek-palmet, altıgen-palmet, dört kollu yıldız-palmet, altı kollu yıldız-rumi, sekiz kollu yıldız-yarım palmet, sekiz kollu yıldız-palmet birinci çeşitlemesi, sekiz kollu yıldız-rumi-palmet, yarım oniki kollu yıldız-rumi-palmet; yarım onaltı kollu yıldız-rumi-palmet, yarım altı kollu yıldız-rumi-palmet-lotus, altı kollu yıldız-rumi-yarım palmet-palmet, alytı kollu yıldız-rumi-palmet-lotus, sekiz kollu yıldız-rumi-yarım palmet-palmet, sekiz kollu yıldız-rumi-palmet-lotus; vazo-palmet, vazo-rumi-palmet, zencerek-palmet-balık-ejder kompozisyonları oluşturmaktadır. Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda karışık kompozisyonlar görülmemektedir.

Anadolu Selçuklu dönemine ait yapılarda diğer kompozisyonları oluşturan kandiller görülmekle birlikte, Beylikler dönemine ait örneklerdeki kompozisyonlara benzememektedir. Aynı durum Erken Osmanlı dönemine ait yapılar için de geçerlidir.

Yazı kompozisyonlarını oluşturan sülüs hatlı olanlardan; sadece yazının yer aldığı örnekler ile zemini bitkisel süslemeli yazının yer aldığı örnekler Anadolu Selçuklu dönemine ait yapılarda da karşımıza çıkmaktadır. Kufi yazı kompozisyonu ise Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait bir yapıda görülmektedir.

Ma'kılî ise, Anadolu Selçuklu örneklerinde görülmezken, erken Osmanlı dönemine ait bir yapıda yer almaktadır.

Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemine ait yapılarda geometrik süslemeleri, çizgilerle oluşanlar, geçmeler, çokgenler ve yıldız düzenlemeleri biçimlerken, Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda sadece çizgilerle oluşan kompozisyonların uygulandığı dikkati çekmektedir. Geometrik kompozisyonlardan çokgen, yıldız, zigzag, çark-ı felek,

meander, gamalı haç, zencerek ve özellikle yarım altı kollu yıldız kompozisyonları Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemine (Karamanoğulları ve Eretnaoğulları) ait eserlerde yoğun olarak kullanılırken, Erken Osmanlı dönemi yapılarında meander, zencerek (tekli) ve yıldız kompozisyonlarının tercih edildiği görülmektedir.

Beylikler dönemine ait bitkisel süslemeleri oluşturan kompozisyonlarda da Anadolu Selçuklu dönemi örnekleriyle (özellikle Karamanoğulları ve Eretnaoğulları beyliklerine ait eserlerde) benzerlikler dikkati çekerken, Erken Osmanlı dönemi örneklerinde yeni kompozisyonlar bitkisel süsleme repertuvarına katılmıştır. Fakat erken örneklerde rumi, palmet, palmet-lotus vb. kompozisyonların kullanıldığını; 15.yüzyıldan sonra bunların yerini şakayık, hatayi kompozisyonlarına bıraktığı dikkati çekmektedir. Bu özellikleriyle Batı Anadolu (Aydınoğulları ve Menteşeoğulları) beylikleriyle ilişkiler görülmektedir.

Karamanoğuları Beyliği'ne ait yapılardan özellikle Karaman'da bulunan örneklerindeki bitkisel süslemeler üslup ve işçilik açısından büyük benzerlik göstermektedir. Özellikle Karaman Hatuniye Medresesi (1382) portali ile Erzurum Çifte Minareli Medrese (13.yüzyılın 1.yarısı), Sivas Çifte Minareli Medrese (1271-72) ve Sivas Gök Medrese (1271-72) ile Beyşehir Eşrefoğlu Camii (1297-99) portalleri arasında hem süslemeler, hem de süsleme programları açısından büyük benzerlikler görülmektedir. Özellikle Sivas Gök Medrese'nin portali ile Karaman Hatuniye Medrese'si portali şerit sayısı, şeritlerde yer alan süslemeler ve yerleri itibariyle birbirinin kopyası gibidir.

Batı Anadolu Beyliklerinden Menteşeoğulları'na ait eserlerde bitkisel süslemeler ile Erken Osmanlı dönemine ait Bursa Yeşil Camii'nin (1419-1424) bitkisel süslemeleri arasında işçilik ve kompozisyon açısından benzerlikler kurulabilir.Milas Firuz Bey Camii (1394) mihrap kavsarasındaki bitkisel süslemeler ile Bursa Yeşil Cami (1419-

1424) pencere alınlıklarındaki bitkisel süslemeler işçilik ve kompozisyon olarak birbirine çok yakın görünmektedir.

Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminde taş süslemede önemli bir yere sahip olan figürlü süslemenin, Erken Osmanlı dönemine ait örneklerde yer almaması dikkat çekicidir. Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemine ait figürlü süslemeler üslup , işçilik ve kompozisyon olarak az da olsa farklılık göstermektedir. Niğde Sungur Bey Camii (1335) eyvanındaki figürlü süslemeler, bir daldan çıkmaları ile Bünyan Ulu Camii portalindeki figürlere; figür sayısı ve farklı figürlerin yer almasıyla da Kayseri Karatay Han (1230-40) türbe kapısındaki, Denizli Ak Han (1253) portalindeki ve Sivas Gök Medrese (1271-72) portalindeki figürlerle benzerlik göstermektedir. Bunlardan Sivas Gök Medrese portalindeki figürlere kıvrık daldan çıkmalarının, farklı ve çok sayıda olmalarının yanı sıra işçilik ve üslup olarak da benzemektedir.Turhal Gümüştop Zaviyesi kapısındaki arslan figürleri de, kapının iki yanında yer almaları ve hareket halinde olmaları ile Diyarbakır Kalesi Yedikardeş Burcu'ndaki, Silvan Kalesi'ndeki ve İncir Han'daki arslan figürlerine benzemektedir. Niğde Sungur Bey Camii kuzey portalindeki çift başlı kuş figürü de Anadolu Selçuklu dönemindeki çift başlı kartal kompozisyonunun Beylikler dönemindeki uygulaması olmasıyla önemlidir. Konya-Meram Hasbey Hamamı kapısındaki kaz-balık kompozisyonu hem kompozisyon, hem de üslup olarak tek örnektir. Taşkın Paşa Camii arslan başlı, Karaman Arapzade Camii ejder başlı çörtenlerinin, Anadolu Selçuklu döneminin figürlü çörten geleneğinin Beylikler dönemindeki devamı olduğu söylenebilir. Karaman Hatuniye Medresesi portalindeki güvercin ise kompozisyon olarak, vücudun cepheden, başın ise profilden gösterilmesi, yelpaze kuyruğun bacakların arasından aşağı sarkması vb. özellikleri ile Anadolu Selçuklu döneminin çift başlı kartal kompozisyonunun güvercine yansıması olarak görünmektedir. Bu özellikler, Anadolu Selçuklu figür geleneğinin Beylikler döneminde de devam ederek beyliklerle birlikte sona erdiğini göstermektedir.

Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemindeki yapılarda karışık süslemeler şerit, madalyon ve kabaralarda görülerken, Erken Osmanlı döneminde şerit , madalyon ve kabaralar kullanılmadığı için, buna bağlı olarak karışık süsleme de tercih edilmemiş olmalıdır.

Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemini süsleme türleri arasında yer alan ve hiç bir gruba dahil edemediğimiz için "diğer kompozisyonlar" başlığı altında ele aldığımız kandil motifi de Erken Osmanlı döneminde, figürlü süslemede olduğu gibi süsleme programına dahil edilmemiştir.

Diğer bir grubu oluşturan yazı kompozisyonları ise; diğer süsleme türlerinden farklı olarak Erken Osmanlı dönemi yapılarında da, Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemi yapılarında olduğu gibi yoğun olarak kullanılmıştır. Ancak, Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminde yoğun olarak kullanılan sülüsün yerini nesih yazı almaya başlamıştır. Anadolu Selçuklu döneminde yapılarda görülen kufi yazı Beylikler döneminde görülmemesine karşın, Erken Osmanlı dönemi yapılarında az da olsa kullanılmıştır.

Beylikler dönemi yapılarında görülen geometrik ve bitkisel kompozisyonlar, Anadolu Selçuklu dönemi yapılarında karşılaşılan kompozisyonlarla büyük benzerlikler göstermektedir.Özellikle Karamanoğulları ve Eretnaoğulları beyliklerine ait eserlerde görülen geometrik ve bitkisel süsleme kompozisyonları Anadolu Selçuklu yapılarında karşılaştığımız kompozisyonlarla; buna karşın Aydınoğulları ve Menteşeoğulları Beyliği'ne ait yapılarda yer alan geometrik ve bitkisel süslemelerin kompozisyonları Erken Osmanlı, özellikle 15.yüzyıl örnekleriyle malzeme-teknik, işçilik, üslup ve konumları itibariyle benzerlikler göstermektedir.

Yapı türü, mimari ögeler, biçimsel düzenlemeler, süsleme tür ve kompozisyonları açısından Anadolu Selçuklu ile Karamanoğulları ve Eretnaoğulları beylikleri arasındaki

benzerliklerin Erken Osmanlı ile Aydınoğulları ve Menteşeoğulları beylikleri arasında görülmesi dikkati çekmektedir. Bunda da Karamanoğulları ve Eretnaoğuları'nın hakim oldukları bölgelerin daha önce Anadolu Selçuklu Devleti'nin egemenliği altında olması, bu çevrelerde Anadolu Selçuklu döneminden itibaren yoğun olarak bulunması ve sanatçıların Anadolu Selçuklu döneminden itibaren usta-çırak ilişkisiyle beylikler dönemine taşınmış olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Batı Anadolu beyliklerinin hem bölgesel, hem de diğer açılardan Anadolu Selçuklu etkilerinden uzakta kalmaları ve çevre ile ilişkileri (askeri, ticari, kültür-sanat), Anadolu Selçuklu geleneğinden farklı olarak yeni denemelere daha açık ve yatkın olmalarını sağlamıştır. Bu nedenle Anadolu Selçuklu yerine Erken Osmanlı örnekleriyle; malzeme-teknik, süslemelerin konumu ve biçimsel düzenlemeleri, süsleme tür ve kompozisyonları ile programları açısından benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Bu nedenle de Anadolu-Türk mimari süslemesindeki gelişim ve süreklilik: Anadolu Selçuklu - Orta Anadolu Beylikleri (Karamanoğulları-Eretnaoğuları), Batı Anadolu Beylikleri (Aydınoğulları-Menteşeoğulları) - Erken Osmanlı dönemi olarak izlenerek değerlendirilmelidir kanısındayız.

IV. SONUÇ

13. yüzyılın sonunda Anadolu Selçuklu Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte 14.-15. yüzyıllarda Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde kurulan beylikler, Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girene kadar kendi bölgelerinde kültür ve imar faaliyetlerinde bulunarak Beylikler Dönemi sanatını oluşturmuşlardır.

Her beylik kendi hakimiyet bölgesindeki sanat etkinlikleriyle mimari, süsleme ve el sanatları alanlarında önemli örnekler vermişlerdir. Özellikle mimariye bağlı taş, tuğla, çini ile ahşap sanatında kaliteli ürünler ortaya koymuşlardır. Bu süsleme malzemeleri içinde en yaygın kullanım alanı bulanı taş olmuştur. Taşın diğer örneklere göre yaygın olmasında Anadolu'nun köklü taş geleneği önemli bir etkendir. Beylikler de kolay ulaşılabilen ve fazla beklemeden kullanılabilen bu malzemeyi en iyi şekilde değerlendirmişlerdir. Orta Anadolu Bölgesi'nde taş, Batı Anadolu bölgesinde ise mermer, buralarda bulunan ocaklar sayesinde rahatlıkla işlenip kullanılmıştır.

Ayrıca, taş süslemenin bu kadar yoğun kullanımının, daha önce bölgeye egemen olan Anadolu Selçukluları'nın kaliteli ve çeşitlilik gösteren taş süslemeciliğinin örneklerinin görülmesinden de kaynaklanmış olması ihtimali oldukça yüksektir.

Anadolu Selçuklu döneminde bilgi ve ustalıklarını geliştiren taşçı ustaları, Beylikler döneminde de usta-çırak ilişkisiyle bu deneyimlerini geliştirmiş olmalıdırlar. Bunu, Beylikler dönemine ait yapılardaki benzer taş süslemeler de kanıtlamaktadır.

Beylikler Dönemi Mimarisinde Taş Süsleme'yi konu alan bu çalışmada; yirmisi Karamanoğulları'na, yedisi Eretnaoğulları'na, biri Saruhanoğulları'na, biri Aydınoğulları'na, üçü Menteşeoğulları'na, üçü de Hamidoğulları'na ait otuzbeş yapı ele alınarak, süslemelerin tür ve kompozisyonları, tek tek örnekleri ele alınarak incelendikten

sonra, görülen süsleme türlerinin kompozisyonları türlerine göre gruplandırılarak Beylikler ve Anadolu Selçuklu örnekleriyle karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

Bu değerlendirmeler sonucunda; Beylikler dönemine ait yapılardaki taş süslemelerde malzeme olarak Orta Anadolu'da kesme taş, sarı trakit ve kireçtaşı yoğun olarak kullanılırken, Batı Anadolu yapılarında renkli taş, mermer, çini ve sırlı tuğla sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Teknik olarak ise oyma (kabartma -alçak ve yüksek-), eğri kesim, delik işi (kafes oyma) teknikleri Orta ve Güney Anadolu bölgelerindeki yapılarda; bunlara karşılık renkli taş, çini, sırlı tuğla kakma ve mozaik teknikleri Batı Anadolu yapılarında yeni uygulamalar olarak görülmektedir.

Beylikler dönemine ait yapılarda, diğer ögeler kadar yaygın olmasa da süslemelerin görüldüğü ilk yer cephelerdir. Cephe düzenlemeleri ve süslemeleri Orta Anadolu ve Batı Anadolu beyliklerinde farklılıklar göstermektedir. Orta Anadolu beyliklerinde cepheler, dikdörtgen ya da sivri kemerli pencereler dışında genelde sade tutulmuştur. Bazı örneklerde cepheyi ikiye bölen içbükey ve kaval silmeler arasındaki süsleme şeritleri, pencerelerin üzerinde kademe yaparak ya da kemer biçiminde düzenlenerek cepheler haraketlendirilmeye çalışılmıştır. Yine cephelerin üst kısmına simetrik yerleştirilen çörtenler de cephedeki süslemenin bir parçasını oluşturmaktadır. 14. yüzyılın sonlarında, pencerelerin dıştan içbükey ve kaval silmelerle sınırlandırılmasıyla oluşturulan çerçevenin üst kısmına yerleştirilen mukarnaslarda yeni düzenlemelerin denendiği görülmektedir.

15. yüzyılın 1. yarısına ait bazı yapılarda (1421 tarihli Konya Hasbey Darülhüffazı'nda batı cephe, 1433 tarihli Karaman İbrahim Bey Çeşmesi'nde güney cephe) silmelerin yerini, üzerinde geometrik, bitkisel ve karışık süslemelerin yer aldığı şeritler, sütunce ve başlıkları ile kabaralar almıştır.

Batı Anadolu beyliklerinde ise durum daha farklıdır. 14.-15. yüzyıl yapılarında cephelerde, kademeli yüzey bölünmelerinde içbükey, dışbükey ve kaval silmelerle hareketlilik, renkli taşlarla yapılan kakma tekniğinin getirdiği çok renklilik, mukarnasın portallerden pencerelere taşınması, çift sıra pencere düzenlemeleri ve sade görünüm dikkati çekmektedir.

Güney Anadolu Bölgesi'nde ise, cephede süslemeye pek yer verilmezken, bir yapıda (1377 tarihli Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi) tüm cepheler, cephelerin üst kısmında eksende yer alan taşlar üzerinde pano, madalyon ve kartuşlar içindeki süslemelerle hareket yaratma çabaları görülmektedir.

Beylikler döneminde, en yoğun süslemelerin görüldüğü mimari ögelerin başında gelen portallerde de hem beylikten beyliğe, hem de 14. yüzyıl ile 15. yüzyıl arasında farklılıklar dikkati çekmektedir.

Anadolu Selçuklu geleneğini devam ettiren, cepheden dışa taşkın ve yüksek tutulmuş mukarnas kavsaralı olanlar ile cepheden dışa taşkın ve yüksek tutulmuş sivri tonoz kavsaralı olanlar; cepheden dışa taşkın ve yüksek olmayan mukarnas kavsaralı olanlar ile sivri tonoz kavsaralı olan portaller Orta ve Güney Anadolu bölgelerindeki yapılarda karşımıza çıkmaktadır.

Bunların yanı sıra, cepheden yüksek ve yüzeysel olan portal grubu ile daralıp uzayan çift kavsara düzenlemeli bir portal (1375 tarihli Selçuk İsa Bey Camii batı portali) ortaya çıkmıştır. İkinci grubu oluşturan örneklerden Niğde'deki iki yapı (1335 tarihli Sungur Bey Camii ve 1344 tarihli Gündoğdu Türbesi) dışındaki örnekler 15. yüzyıla aittir. Ayrıca, örnekler süsleme programlarıyla da diğerlerinden ayrılmaktadır.

Portallerdeki bu yenilik ve uygulama alanlarına baktığımızda, yeni grubun da Batı Anadolu bölgelerinde kullanıldığı göze çarpmaktadır. Portallerdeki bu değişiklikler süsleme programlarını da etkilemektedir. Süsleme şeritlerinin yerini kemer köşelikleri ve kemer yüzeyleri almış, iç ve dış köşelerdeki süslemeli gövde ve başlıklı sütunceler de ortadan kalkmıştır.

Diğer bir değişiklik de, özellikle Batı Anadolu beyliklerinde mukarnaslı kavsara ortadan kalktığı için, mukarnaslar portali kuşatan bir ya da daha çok sıradan oluşan şeritlerde kullanılmaya başlanmıştır.

Diğer bir süsleme barındıran öge olan kapılar; daha çok medreselerde karşımıza çıkmaktadır. Medreselerin köşe ve öğrenci oda kapıları bu gruba girmektedir. Kapılarda en yoğun süsleme barındıran örnekler Karamanoğulları'na aittir. Özellikle Karaman Hatuniye Medresesi (1382) ve Niğde Ak Medrese (1409) yoğun bitkisel süsleme programlarıyla dikkati çekerler.

Üzerinde süsleme barındıran mimari ögelerden biri de pencerelerdir. Pencereler de Orta Anadolu ve Batı Anadolu beyliklerine ait örneklerde oldukça farklı düzenleme ve program göstermektedirler. Orta Anadolu Beylikleri'nde bazı örneklerde süslemeler, pencerelerin yapının içinde kalan söve ve kemerleri üzerinde; bazı örneklerde ise dışta sivri kemerli alınlığın içinde görülmektedir. Bir örnekte (1335 tarihli Niğde Sungur Bey Camii), doğu giriş kapısının üzerinde yuvarlak pencere ile kuzey cephede eksende yer alan dikdörtgen pencere şebekesinde farklı düzenlemeler dikkati çekmektedir. Kuzey cephedeki pencere şebekesindeki iç içe iki daire ile merkezden yatay-dikey ve çapraz eksenlere giden çizgilerden oluşan süsleme tekerleğe benzemektedir. Bu tür tekerlek biçimindeki düzenlemeler B.Karamağaralı tarafından güneş, ay, kainat ve Buda zembolü olan "mandala" olarak yorumlanmaktadır (Karamağaralı 1993:257-258). Penceredeki süslemenin de "mandala" olabileceğinden, yapıda doğu etkileri bulunduğunu söylemektedir. Yuvarlak pencere ayrıca, 15.yüzyılın 1.yarısına tarihlenen Korkuteli

Alâeddin Camii kuzey giriş kapısı üzerinde de görülmektedir. Farklı beylik ve bölgeden iki yapıda Kıbrıs-Akdeniz etkili Gotik tarzda benzer düzenlemelerin görülmesi dikkat çekicidir. Bir örnek de (1370 tarihli Akşehir-Alanyurt Şeyh Hasan Türbesi güney cephe penceresi), dıştan silmelerle kuşatılmış olması ve alınlığında mukarnas sıralarının yer almasıyla Batı Anadolu örneklerine öncülük etmektedir.

14. yüzyıl sonu-15. yüzyıla tarihlenen Batı Anadolu beyliklerine ait örneklerde, pencereler dıştan içbükey ve kaval silmelerle çerçevelenmekte, pencerelerin üzerindeki alınlıklarda yer alan pano, şerit, madalyon ve kemer gibi biçimsel düzenlemelerde süslemeler yer almaktadır.

Ayrıca, Aydınoğulları'ndan 1375 tarihli Selçuk İsa Bey Camii, batı cephe pencerelerinin avluya bakan yüzeyleri ile portal kuşatma kemerinin üzerinde; Anadolu Selçuklu dönemine ait 1220 tarihli Konya Alâeddin Camii kuzey portali ile 1252 tarihli Konya Karatay Medresesi portalinde görülen, birbiri içine geçerek devam eden yuvarlak kemer biçimli spirallerin iki yanda kırılarak üstte devam edip ortada düğüm oluşturduğu düğüm kompozisyonunun 14. yüzyılın sonunda tekrar görülmesi ilginçtir. Suriye-Zengi etkisi olarak görülen bu tür düzenlemelerin tekrar ortaya çıkmasında yapının mimarı İbn Ali'nin Şamlı olmasının etkisi büyük olmalıdır.

Beylikler döneminde, üzerinde süslemelerin yer aldığı korkuluklar bir örnekte (Niğde Sungur Bey Camii) hünkâr mahfilinde, bir örnekte (Milas Firuz Bey Camii) ise son cemaat yerinde karşımıza çıkmaktadır. Yatay dikdörtgen panolar halinde düzenlenen korkuluklar üzerinde, delik işi (kafes oyma) tekniği ile yapılmış geometrik süslemeler bulunmaktadır.

Şebekeler ise bir örnekte (Akşehir Maruf Köyü Şeyh Hasan Türbesi) pencerede, diğer örnekte (Balat İlyas Bey Camii) girişte kullanılmıştır. Bunlar da, korkuluklar gibi delik işi tekniğiyle yapılan geometrik süslemeleri ile dikkat çekmektedir.

Üzerinde süsleme bulunan diğer bir öge olan saçak; sadece Menteşeoğulları'na ait bir örnekte (1394 tarihli Milas Firuz Bey Camii) görülmektedir. Hem düzenleme, hem de süslemeleri açısından Anadolu-Türk Sanatı'ndaki tek taş örnektir. Bitkisel kompozisyonlarının ise daha önceki ve sonraki hiç bir örnekte karşımıza çıkmaması ile de ayrı bir yere sahiptir.

Minarelerde taş süsleme iki örnekte karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ikisi de Orta Anadolu örnekleridir. Birinde kaidede dikey ve yatay süsleme şeritleri (1335 tarihli Niğde Sungur Bey Camii), diğerinde (1433 tarihli Karaman İbrahim Bey İmareti) ise gövdedeki yatay şeritlerde geometrik ve karışık süsleme ile yazıların bulunması önemlidir.

Beylikler dönemi yapılarında taş süslemenin yoğun olarak kullanıldığı mimari ögelerden birini de eyvanlar oluşturmaktadır. Dört örnekte medresede (Aksaray Zinciriye Medresesi, Peçin Ahmet Gazi Medresesi, Karaman Hatuniye Medresesi ve Niğde Ak Medrese) ve bir örnekte camide Niğde Sungur Bey Camii) bulunmaktadır. Medreseler bazı örneklerde dıştan süsleme şeritleriyle kuşatılmakta, kuşatma kemeri köşelikleri, kemer iç yüzü, kemerlerin oturduğu sütunce ve başlıkları ya da duvar payelerinin yüzeyleri süslemelidir. Bazı örneklerde süsleme sadece kemer yüzeyinde yer alırken, bazılarında sadece kemer köşeliklerinde yer almaktadır. Eretnaoğulları'na ait bir örnekte (Niğde Sungur Bey Cami) ise duvarlar geometrik, bitkisel ve figürlü süslemenin de yer aldığı şerit ve panolarla hiç boş yer bırakılmadan süslenmiştir. Eyvanın içinin bu derece yoğun taş süslemeli oluşu ve figürlü süslemenin şeritlerde en çok kullanıldığı tek örnek olması açısından Anadolu-Türk Sanatı'nda önemli bir yere sahiptir.

Yine figürlü süslemenin yer aldığı Peçin Ahmet Gazi Medresesi (1375-76) ise, figürlü süslemelerin kompozisyonu ile önemli bir yere sahiptir. Arslan figürlerinin arka kısımları üzerine oturarak sancak taşıdığı tek örnek olması açısından Anadolu-Türk taş süslemeciliğinde önemli bir örnektir.

Beylikler döneminde ilk kez taş süslemenin görüldüğü mimari öge olan tavan ve pencere açıklığı tavanı ise, sadece Batı Anadolu örneklerinde karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak Selçuk İsa Bey Camii (1375) doğu girişin tavanında görülen süsleme, daha sonra Milas Firuz Bey Camii (1394) son cemaat yeri üst pencere açıklıklarının tavanında ve son olarak da Balat İlyas Bey Camii (1404) pencere açıklıklarının tavanlarında karşımıza çıkmaktadır. Buradan da 1417 tarihli Bursa Yeşil Cami pencere açıklıklarının tavanları ile Erken Osmanlı süslemesine geçmektedir. Pencere açıklığı tavanlarında genellikle geometrik süsleme, özellikle de yıldız kompozisyonları uygulanmıştır. Fakat bir örnekte (Balat İlyas Bey Camii), güney duvar doğu alt pencere tavanında yıldız kompozisyonuna çerçeve oluşturan yazı şeridi vardır.

Mihraplar ise, Orta Anadolu ve Batı Anadolu örneklerinde farklılıklar göstermektedir. Öncelikle malzeme farklılığı dikkati çekmektedir. Orta Anadolu'da taş, Batı Anadolu'da ise mermer kullanılmıştır. Orta Anadolu örnekleri dıştan şeritlerle kuşatılması, dışta ve içte gövdeleri ve başlıkları süslemeli sütuncelerin bulunması, kavsara ve kemer köşeliklerinin süslenmesi, kabaraların ve niş içlerinin yoğun süslemeli oluşuyla Anadolu Selçuklu geleneğini devam ettirmektedir. Buna karşılık, Batı Anadolu örnekleri ise, incelip yükselmeleri, dıştan mukarnas sıralarıyla kuşatılmış olmaları, şeritlerin yerine panoların kullanılması, nişlerin içinde bitkisel zemin üzerine yatay kitabe şeritleri ve palmet biçimli tepelikleriyle yeni arayışların portallerdeki sadeleşmeyle süslemelerin içe kayarak yoğunlaştığı yeni süsleme programlarının denendiği uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Beylikler dönemine ait yapılarla Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemine ait yapılardaki taş süslümeyi karşılaştırdığımızda; taşsüslemelerin yer aldığı yapı türlerini anadolu Selçuklu döneminde kale, han, cami, medrese, zaviye ve türbe; Beylikler döneminde cami, medrese, imaret, darülhüffaz, zaviye, tekke, türbe, hamam ve çeşme; Erken Osmanlı döneminde ise cami, medrese ve bedesten oluşturmaktadır. Yapılarda süslemelerin yer aldığı mimari ögeleri ele aldığımızda; Anadolu Selçuklu döneminde portal, kapı, pencere, minare, eyvan ve mihrap; Beylikler döneminde cephe, portal, kapı, pencere, korkuluk, şebeke, saçak, minare, eyvan, tavan ve mihrap; Erken Osmanlı döneminde ise portal, pencere alınlıkları, tavan ve mihrapla sınırlı tutulduğu dikkati çekmektedir.

Anadolu Selçuklu döneminde süslemelerin yer aldığı biçimsel düzenlemeleri şeritler, panolar, madalyonlar, kabaralar, kemer ve kavsara köşelikleri, kaval silmeler, sütunce gövde ve başlıkları, çörtenler; Beylikler döneminde ise, üzerlerinde süslemelerin yer aldığı biçimsel düzenlemelerde değişik uygulama ve belirgin yenilikler dikkat çekmektedir. 14.yüzyıl başlarında, yatay-dikey şeritler, yatay-dikey dikdörtgen panolar, kare ve sivri kemerli panolar, madalyon, kartuş, kabaralar, kuşatma kemerleri ve kavsara köşelikleri, sütunce gövde ve başlıkları vb. biçimsel düzenlemeler içinde süslemeler görülürken; 14.yüzyılın sonlarından itibaren portal, pencere ve mihrap gibi mimari ögelerdeki biçimsel değişmeler sonucu şeritler, sivri kemerli panolar, kartuş, kabara, kuşatma kemeri köşeliği, sütunce gövde ve başlıkları görülmemeye başlanmıştır. Mihrap iç köşelerinde yer alan sütunce gövdeleri bezemesiz başlıkları ise mukarnaslıdır. Erken Osmanlı döneminde ise ince şeritler, pano, pencere alınlık ve tavanlar ile kavsara köşelikleri oluşturmaktadır. Biçimsel düzenlemelerdeki azalma süslemeye de yansımış, bu nedenle Erken Osmanlı dönemi yapılarında taş süsleme bazı örnekler dışında, basit geometrik süslemeler ile rumi ve palmet-lotustan oluşan sade bitkisel uygulamalarla karşımıza çıkmaktadır.

Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminde; cephe, portal, kapı, pencere (korkuluk-şebeke), saçak, minare, eyvan, tavan, pencere açıklığı tavanı ve mihrap gibi mimari ögeler üzerinde yer alan yatay-dikey şerit, dikdörtgen, kare ve sivri kemerli pano, madalyon, kartuş, kabara, kuşatma kemeri ve kavsara köşeliği, sütunce gövde ve başlıkları, çörten vb. biçimsel düzenlemeler üzerinde geometrik, bitkisel, figürlü, karışık, diğer kompozisyonlar ve yazı olmak üzere altı farklı türde süsleme ile karşılaşıyoruz. Erken Osmanlı döneminde ise, süsleme türü olarak geometrik, bitkisel ve yazının yoğun olarak kullanıldığını, Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminde karşılaştığımız figürlü, karışık ve diğer kompozisyonlardan oluşan süsleme türlerinin çok az ya da figürlü süslemede olduğu gibi hiç kullanılmadığı dikkati çekmektedir.

Bunlardan geometrik süslemeler, 1. çizgilerle oluşan düzenlemeler (a-düz çizgiler, b-kırık çizgiler, c-spiral yapan eğriler) 2.geçmelerle oluşan düzenlemeler (a-kırık çizgi-çokgen geçme, b-yarım daire, daire ve oval geçme, c-çokgenlerin geçmesi, d-yıldız geçme) 3. çokgenler, 4. yıldız olmak üzere dört grupta karşımıza çıkmaktadır.

Geometrik kompozisyonların geneline baktığımızda, her beyliğin, bazı ayrıntı ve çeşitlemelerdeki farklılıklar nedeniyle birbirinden ayrıldığı dikkati çekmektedir. Bu farklı düzenlemelerin yanı sıra, bazı kompozisyonlarda veya çeşitlemelerinde ortak düzenlemeler gösterenler de görülmektedir. Beyliklerden de özellikle Orta Anadolu'da yer alan Karamanoğulları ile Eretnaoğulları'na ait yapılarda aynı kompozisyonun ya da çeşitlemelerin görülmesi dikkat çekicidir.

Beyliklerden Karamanoğulları ve Eretnaoğulları'na ait yapılarda görülen geometrik süslemeler; cephe, portal, kapı, pencere, korkuluk, şebeke, minare, eyvan ve mihrap gibi mimari ögeler üzerinde genellikle şerit, pano, madalyon, kabara, kaval silme ve sütunce gövdelerinde yer almalarının yanı sıra, çizgilerle oluşan düzenlemelerden, kırık çizgilerin kesişmesiyle ve spiral yapan eğriler ve geçmelerden oluşan geometrik kompozisyonlardan

meydana gelmeleri açısından oldukça benzemektedir. Bunda da, aynı bölge içinde olmaları, ticari ve askeri ilişkiler, gezici ustalar gibi nedenler etkili olmuş olabilir.

Saruhanoğulları'na ait yapılardaki geometrik süslemeler, sadece portalde yer almaları ve çokgenlerin geçmesiyle biçimlenmiş geometrik kompozisyonlardan oluşmalarıyla diğer beyliklerden ayrılmaktadır.

Aydınoğulları ve Menteşeoğulları'na ait yapılarda görülen geometrik süslemeler; pencere, korkuluk, şebeke ve tavan gibi mimari ögeler üzerinde ve panolar içinde yer almalarının yanı sıra, çizgilerle oluşturulan düzenlemelerden, kırık çizgilerin kesişmesiyle biçimlenen yıldız kompozisyonlarından oluşmalarıyla da benzerlik göstermektedirler. Bunda da aynı bölge içinde olmaları, ticari, askeri ve kültürel ilişkilerinin etkili olduğu düşünülebilir.

Yine Karamanoğulları ve Eretnaoğulları'nda yoğun olarak görülen şerit, kabara, kaval silme ve sütunce gövdeleri üzerindeki baklava, beşgen, daraltılmış altıgen, yarım altı kollu yıldız, zigzag, balık sırtı, meander, zencerek, halat örgü ve yürek kompozisyonları; Aydınoğulları ve Saruhanoğulları beyliklerinde şerit, kabara, kaval silme ve sütunce gövdesi vb. biçimsel düzenlemeler görülmediği için yer almamaktadır.

Hamitoğulları Beyliği'ne ait yapılarda görülen geometrik kompozisyonlar, yerleri ve biçimsel düzenlemeleri açısından Karamanoğulları ile Eretnaoğulları örneklerine benzemektedirler.

Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemine ait yapılarda geometrik süslemeleri, çizgilerle oluşanlar, geçmeler, çokgenler ve yıldız düzenlemeleri oluştururken; Erken Osmanlı dönemine ait yapılarda sadece çizgilerle oluşan kompozisyonların uygulandığı dikkati çekmektedir. Geometrik kompozisyonlardan çokgen, yıldız, zigzag, çark-ı felek, meander, gamalı haç, zencerek ve özellikle yarım altı kollu yıldız kompozisyonları

Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemine (Karamanoğulları ve Eretnaoğulları) ait eserlerde yoğun olarak kullanılırken, Erken Osmanlı dönemi yapılarında meander, zencerek (tekli) ve yıldız kompozisyonlarının tercih edildiği görülmektedir.

Beyliklerden Karamanoğulları ve Eretnaoğulları yapılarında görülen bitkisel süslemeler, portal ve mihrap dışındaki mimari ögelerde farklılık gösterirse de; şerit, pano, kemer ve kavsara köşeliği, kaval silme, sütunce gösdesi ve başlıklarından oluşan biçimsel düzenlemeleri ve kompozisyonları açısından büyük benzerlikler vardır. Sadece Karamanoğulları Beyliği'nde diğerlerinden farklı olarak hatayi kompozisyonu görülmektedir. Karaman İbrahim Bey İmareti (1433) portali kapı kemeri köşeliklerindeki hatayi kompozisyonlu bitkisel süsleme gerek kompozisyon, gerekse işçilik ve malzeme olarak farklıdır. Kapının kemer köşeliklerindeki süsleme, düzenleme ve işçilik olarak Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerine ait hiç bir yapıda görülmemektedir. Düzenleme daha sonraları 16.yüzyılda, Osmanlı çini ve kalem işlerinde görülen bahar dalı kompozisyonlarının taşa uyarlaması olarak görülmektedir. Bu özellik dikkate alındığında, tarih ve dönem olarak Türk süsleme sanatında oldukça önemli bir yer tutacağı kanısındayız.

Ayrıca, Karaman'daki Karamanoğulları'na ait örneklerde teknik olarak yüksek kabartma uygulanması, diğer bir farklılık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Karaman Hatuniye Medresesi (1382) portal ve köşe odalarının kapılarındaki bitkisel süslemeler hem yüksek kabartma tekniği, hem de kademeli yerleştirilmeleri nedeniyle yaratılan ışık-gölge etkisiyle oldukça plastik bir görünüm kazanmışlardır. Portaldeki bitkisel süslemelerin yer aldığı şeritlerinin daha çok dikey şeritler oldukları, buradaki düzenlemelerin birbirinden ayrı ve sade olmalarından çok, birbiriyle sıkı sıkıya bağlı ve girift olmaları dikkati çekmektedir. Süslemeleri oluşturan palmet, lotus ya da rumilerden biri çıktığında, tüm kompozisyonun bozulacağı bir düzenlemeye gidilmiştir. Aynı özellik güneybatı köşe odasının kapısı üzerindeki kitabeli şeritlerin arasında kartuşlarda da vardır.

Buradaki kartuşları oluşturan palmetlerin birini çıkarttığımızda denge bozulmaktadır. Bu da tüm programı etkilemektedir.

Yapıdaki süslemelerin çok yoğun ve girift olmalarına karşın, düzenlemelerinde hiç bir zaman bir karışıklık olmamakta ve gözü yormamaktadır. Çünkü her şerit ya da kartuş arasında bırakılan boşlukla süslemeler arasındaki ilişkiler sınırlandırılmıştır. Aynı zamanda, yüzeyden oldukça taşkın örneklerin yer aldığı bölümlerde bile süslemeler birbirlerinin sınırlarını çiğnememektedirler. Bu özelliğin süslemeleri hem kendi içlerinde, hem de düzenlemede bir bütünlüğe-birliğe götürdüğü ileri sürülebilir.

Saruhanoğulları Beyliği'ne ait tek örnekte (Manisa Ulu Camii) bitkisel süsleme görülmezken; Aydınoğulları Beyliği'ne ait tek örnekte (Selçuklu İsa Bey Camii) bitkisel süslemeleri palmet, rumi-palmet, yarım palmet, palmet-lotustan oluşan kompozisyonlar meydana getirmektedir. Bitkisel kompozisyonlar yapının portallerinde (kuzey, doğu ve batı) şerit, kavsara ve kemer alt köşelerinde görülmektedir.

Menteşeoğulları Beyliği'ne ait iki cami ve bir medreseden oluşan üç örnekte, bitkisel süslemeleri rumi, palmet, rumi-yarım palmet, rumi-palmet, palmet-lotus, rumi-palmet-lotus, rumi-pallet-şakayık, hatayi vb. kompozisyonlar oluşturmaktadır. Kompozisyonlar yapılarda portal, pencere, saçak ve mihrap gibi mimari ögeler üzerindeki kitabe çerçevesini oluşturan şeritler, pano, kemer ve kavsara köşelikleri ile tepeliklerde karşımıza çıkmaktadır.

Menteşeoğulları Beyliği'ne ait örnekler portal, pencere, saçak ve mihrap gibi mimari ögeler üzerinde, pano, kemer ve kavsara köşelikleri ile tepeliklerde yer almaları, kompozisyonlarda da rumi-palmet-şakayık ve hatayinin görülmesiyle diğer beyliklere ait örneklerden ayrılmaktadır. Yine bitkisel süslemelerin kitabe panolarını kuşatma ya da kitabe panolarını kuşatan şeritlerde yer almasıyla da değişiklik göstermektedir.

Hamitoğulları Beyliği'ne ait cami, medrese ve türbe olmak üzere üç örnekte ise, bitkisel süslemeleri palmet ve rumi-palmet kompozisyonları meydana getirmektedir.

Örneklerdeki bitkisel süslemeler belli yörelerde bulunmaları ve sade bir işçilik göstermeleri açısından Aydınoğulları örneklerine benzemektedir.

Beylikler dönemine ait bitkisel süslemeleri oluşturan kompozisyonlarda da Anadolu Selçuklu dönemi örnekleriyle (özellikle Karamanoğulları ve Eretnaoğulları Beyliklerine ait eserlerde) benzerlikler dikkati çekerken, Erken Osmanlı dönemi örneklerinde yeni kompozisyonlar bitkisel süsleme repertuvarına katılmıştır. Fakat erken örneklerde rumi, palmet, palmet-lotus vb. kompozisyonların kullanıldığını; 15.yüzyıldan sonra bunların yerini şakayık, hatayi kompozisyonlarına bıraktığı dikkati çekmektedir. Bu özellikleriyle Batı Anadolu (Aydınoğulları ve Menteşeoğulları) beylikleriyle ilişkiler görülmektedir.

Karamanoğulları Beyliği'ne ait yapılardan özellikle Karaman'da bulunan örneklerdeki bitkisel süslemeler üslup ve işçilik açısından büyük benzerlik göstermektedir. Özellikle Karaman Hatuniye Medresesi (1382) portali ve Erzurum Çifte Minareli Medrese (13.yüzyılın 1.yarısı), Sivas Çifte Minareli Medrese (1271-72) ve Sivas Gök Medrese (1271-72) ile Beyşehir Eşrefoğlu Camii (1297-99) portalleri arasında hem süslemeler, hem de süsleme programları açısından büyük benzerlikler görülmektedir. Özellikle Sivas Gök Medrese'nin portali ile Karaman Hatuniye Medresesi portali şerit sayısı, şeritlerde yer alan süslemeler ve yerleri itibariyle birbirinin kopyası gibidir.

Batı Anadolu beyliklerinden Menteşeoğulları'na ait eserlerde bitkisel süslemeler ile Erken Osmanlı dönemine ait Bursa Yeşil Camii'nin (1419-1424) bitkisel süslemeleri arasında işçilik ve kompozisyon açısından benzerlikler kurulabilir. Milas Firuz Bey Camii (1394) mihrap kavsarasındaki bitkisel süslemeler ile Bursa Yeşil Cami (1419-1424) pencere alınlıklarındaki bitkisel süslemeler işçilik ve kompozisyon olarak birbirine çok yakın görünmektedir.

Beylikler dönemi taş süslemesinde çok yoğun görülmese de, figürlü süsleme gerek düzenleme, gerekse kompozisyon olarak Orta Anadolu'daki örneklerde Anadolu Selçuklu etkilerini sürdürürken; Batı Anadolu örneklerinden Peçin Ahmet Gazi Medresesi'nde (1375-76) görülen arslanlar biçimsel düzenleme ve kompozisyonu ile diğer örneklerden farklı yeni bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Saruhanoğulları, Aydınoğulları ve Hamitoğulları beyliklerine ait örneklerde figür görülmemektedir.

Beylikler dönemine ait örneklerde görülen figürler, herşeyden önce bulundukları yerler ve biçimsel düzenlemelerle birbiinden ayrılmaktadır. Sadece Karamanoğulları'nda ejder ve Eretnaoğulları'nda arslan figürü çörten üzerinde yer almalarıyla; Erentaoğulları'nda çift başlı kuş ile Menteşeoğulları'nda arslan figürü ise pano içinde bulunmalarıyla benzerlik göstermektedir. Bunların dışında, birbirine konum ve biçimsel düzenlemeler ile üslupsal olarak benzememektedirler.

Eretnaoğulları örnekleri bir şeritte yer almaları ve kıvrık daldan çıkmaları gibi özellikleriyle, Menteşeoğulları arslan figürleri, arka kısımlarının üzerine oturmaları ve ellerinde sancak tutmaları; yine Eretnaoğulları arslan figürleri kapının iki yanında ve hareket eder durumda olmalarıyla diğer örneklerden ayrılmaktadırlar. Karamanoğulları'ndaki ejder figürü, üslup ve işçiliğinin kabalığıyla diğer örneklerden ayrılmaktadır. Bu tür farklılıkların nedenini, yapılardaki tarih farkı ile açıklamak uygun olabilir.

Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminde taş süslemede önemli bir yere sahip olan figürlü süslemenin, Erken Osmanlı dönemine ait örneklerde yer almaması dikkat çekicidir. Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemine ait figürlü süslemeler üslup, işçilik ve kompozisyon olarak az da olsa farklılık göstermektedir. Niğde Sungur Bey Camii (1335) eyvanındaki kuzey portalindeki süslemeler Anadolu Selçuklu dönemindeki

kompozisyonların Beylikler dönemindeki uygulaması olmasıyla önemlidir. Taşkın Paşa Camii arslan başlı, Karaman Arapzade Camii ejder başlı çörtenlerinin, Anadolu Selçuklu döneminin figürlü çörten geleneğinin Beylikler dönemindeki devamı olduğu söylenebilir. Karaman Hatuniye Medresesi portalindeki güvercin ise kompozisyon olarak, vücudun cepheden, başın ise profilden gösterilmesi, yelpaze kuyruğun bacakları arasından aşağı sarkması vb. özellikleri ile Anadolu Selçuklu döneminin çift başlı kartal kompozisyonunun güvercine yansıması olarak görünmektedir. Bu özellikler, Anadolu Selçuklu figür geleneğinin Beylikler döneminde de devam ederek beyliklerle birlikte sona erdiğini göstermektedir.

Geometrik-bitkisel, bitkisel-diğer, yazı-bitkisel ve geometrik-bitkisel figürlü olmak üzere dört gruba ayrılan karışık kompozisyonlar; Orta Anadolu ve Güney Anadolu bölgelerindeki yapılarda yoğun olarak karşımıza çıkarken, Batı Anadolu'da pek görülmemektedir. Bunun ise karışık süslemelerin üzerinde yer aldığı şerit, kuşatma kemeri köşeliği, madalyon, kabara v.b. biçimsel düzenlemelerin Batı Anadolu beyliklerinde kullanılmamasından kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Beyliklerden Karamanoğulları ile Eretnaoğulları'na ait örneklerde görülen karışık süsleme ve kompozisyonlar birbirine portal, eyvan ve mihrap gibi mimari ögeler üzerinde, şerit, madalyon, pano, kemer ve kavsara köşelikleri, sütunce gövdelerinde yer almalarının yanı sıra, Karamanoğulları'nın Karaman'daki yapıları dışındaki örneklerde üslup ve işçilik olarak da benzemektedir. Bunun nedeni ise, beyliklere ait yapıların birbirine yakın tarihlerde ve yerleşmelerde bulunmaları ile açıklanabilir.

Saruhanoğulları ile Menteşeoğulları Beyliği'ne ait yapılarda karışık süsleme birbirinden ve diğer beyliklerden tamamen farklı kompozisyon özellikleri ve konumlarıyla ayrılmaktadır. Hamitoğulları Beyliği örnekleri ise cephede yoğun olarak yer almaları, madalyon ve panolar içinde bulunmaları ile diğer beyliklere ait örneklerden ayrılmaktadır.

Bitkisel-diğer motiflerden oluşan kompozisyonlar sadece Karamanoğulları ile Hamitoğulları Beylikleri'nde yer almaktadır. Fakat gerek işçilik, gerekse üslup olarak birbirine benzememektedir.

Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemindeki yapılarda karışık süslemeler şerit, madalyon ve kabaralarda görülürken, Erken Osmanlı döneminde şerit, madalyon ve kabaralar kullanılmadığı için, buna bağlı olarak karışık süsleme de tercih edilmemiş olmalıdır.

Hiçbir gruba sokamadığımız ve Diğer Kompozisyonlar olarak adlandırdığımız kandiller; Eretnaoğulları Beyliği'ne ait yapılarda mahfil korkulukları ile mihrapta tek olarak; Menteşeoğulları Beyliği'ne ait yapılarda pencere ve mihraplarda (pencerelerde tek, mihraplardan birinde iki, diğerinde üç olarak) karşımıza çıkmaktadır. Boyut ve konumları farklı olmamakla birlikte; üçgen kaide, yuvarlak gövde ve üçgen ağızlıolmalarıyla form açısından benzerlikler görülmektedir.

Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminin süsleme türleri arasında yer alan ve hiç bir gruba dahil edemediğimiz için "diğer kompozisyonlar" başlığı altında ele aldığımız kandil motifi de Erken Osmanlı döneminde, figürlü süslemede olduğu gibi süsleme programına dahil edilmemiştir.

Yazı ise sülüs, kufi ve ma'kılî olarak üç türde karşımıza çıkmaktadır. Sülüs örneklerden zemini boş olanlar Orta Anadolu ve Güney Anadolu bölgeleri yapılarında, zemini bitkisel bezemeli olanlar ise Batı Anadolu Bölgesi'ndeki yapılarda görülmektedir.

Özellikle de mihrap nişleri içindeki örneklerin girift bitkisel bezemeli oluşu dikkat çekicidir. Yine, Selçuklulara ait 1251 tarihli Konya Karatay Medresesi'nde görülen kitabe panosunun çevresini oluşturan bitkisel bezemeli şeritten oluşan kompozisyonun 15.yüzyılda Balat İlyas Bey Camii'nde tekrar ortaya çıkması önemlidir.

Ayrıca, yazının bitkisel çerçeve içine alınması, grift bezemeli zeminde yer alması, bitkisel süslemelerle çevrilmesi Batı Anadolu beyliklerinin bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kufi ve Ma'kılî yazı örnekleri de sadece Batı Anadolu beyliklerinden Menteşeoğulları'na ait 1394 tarihli Milas Firuz Bey Camii'nde karşımıza çıkmaktadır. Her iki yazının da, portalin üzerindeki sivri kemerli alınlık içinde bitkisel zeminde yer alması dikkat çekicidir.

Diğer bir grubu oluşturan yazı kompozisyonları ise; diğer süsleme türlerinden farklı olarak Erken Osmanlı dönemi yapılarında da, Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemi yapılarında olduğu gibi yoğun olarak kullanılmıştır. Ancak, Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminde yoğun olarak kullanılan sülüsün yerini Erken Osmanlı döneminde nesih yazı almaya başlamıştır. Anadolu Selçuklu döneminde yapılarda görülen kufi yazı Beylikler döneminde görülmemesine karşın, Erken Osmanlı dönemi yapılarında az da olsa kullanılmıştır.

Sonuç olarak; Beylikler dönemine ait yapılarda taş süsleme ve programları, kendi içinde olduğu gibi diğer beylikler arasında da farklılıklar göstermektedir.

Beylikler dönemine ait yapılarda görülen taş süsleme programlarında süslemelerin bulunduğu mimari ögelerden hareketle onyedi grup belirtilmiştir. Gruplardan birinci, dördüncü, altıncı, yedinci, onikinci, onüçüncü, ondördüncü ve onbeşinci gruplar sadece Karamanoğlu Beyliği'ne ait yapılarda; sekizinci ve onyedinci grup sadece

Eretnaoğulları'na at yapılarda; dokuzuncu grup Aydınoğullarına; onuncu, onbirinci ve onaltıncı grup Menteşeoğullarına ait yapılarda karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü grup Karamanoğulları ile Eretnaoğulları'na; beşinci grup Karamanoğulları, Eretnaoğulları ve Pamitoğulları'na ait yapılarda; ikinci grup ise Karamanoğulları, Eretnaoğulları, Saruhanoğulları ve Hamitoğulları'na ait yapılarda görülmektedir.

Yapı sayısı ve türü olarak en çok örneğe sahip Karamanoğulları Beyliği, süsleme proğramında da onbir farklı grupla ilk sırada yer almaktadır. Gruplyar birbirinden farklı olduğu gibi, aynı grup içinde yer alan örnekler bile program olarak birbirine çok benzememektedir. Bu da, her yapı için ayrı bir programın yapılmış olabileceği ile açılanabilir. Hatta aynı yapının dışta ve içteki farklı mimari ögeleri üzerindeki programlarda da farklılıklar görülmektedir. Bunlardan sadece Aksaray Zinciriye Medresesi ile Niğde Ak Medrese örneklerinde dış ve içteki süsleme programlarında benzerlikler görülmektedir.

Karamanoğulları'na ait 14.yüzyıl ile 15.yüzyıl örnekleri farklıdır. Hatta düzenlemelerdeki farklılık yakın konumdaki şehirler arasındaki yapılarda da dikkati çekmektedir. Aksaray ve Ermenek yapılarında geometrik süslemede, Karaman yapılarında ise bitkisel süslemede yoğunluk görülmektedir. Yine teknik olarak da Karaman yapılarında yüksek kabartma, diğer yerleşimlerdeki yapılarda yüzeysel alçak kabartma görülmektedir. 15.yüzyıl yapılarında Konya örneklerinde şeritler üzerinde geometrik süsleme, Karaman örneklerinde ise kemer köşeliklerinde bitkisel süsleme yer almaktadır.

Eretnaoğulları'na ait yapılardaki taş süsleme ve programlarında; yoğun olarak şerit, kaval silme ve sütunce gövdelerinde, bitkiselden daha çok geometrik ve karışık süslemelere yer verilmesi ilginçtir. Yine yapılarda süslemelerin yer aldığı portal, pencere, eyvan ve mihrap vb. mimari ögelerin hiç boş yer bırakılmadan doludrulması ve şerit sayısındaki artış dikkati çekmektedir. Ayrıca, figürlü süslemenin de en yoğun görüldüğü

beyliktir. Figürlü süslemelerde; yer aldıkları biçimsel düzenlemeler ve üslup olarak Selçuklu geleneğini devam ettiren son örnekler olmasıyla da önemlidir.

Saruhanoğulları'nda taş süslemenin tek örnekte görülmesi dikkat çekicidir. Bu örnekte (1366 tarihli Manisa Ulu Camii) süsleme programı, şerit, pano vb. düzenlemelerden çok, düz ve içbükey silmelerden oluşan sade bir düzenleme göstermektedir. Süsleme olarak ise; geometrik ve karışık süsleme türlerinin uygulanması, bunların da sadece portal nişi içinde belli bölümlerde birbirinden uzak konumda bulunması sade düzenleme anlayışını göstermektedir.

Aydınoğulları'nda da tek örnekte (1374 tarihli Selçuk İsa Bey Camii) taş süsleme ile karşılaşmaktayız. Yapıda süslemelerden çok, cephe düzenlemeleri dikkat çekicidir. Cephede özellikle giriş (batı) cephesine önem verilmiştir. Bu nedenle bu cephe diğerlerinden daha yüksek tutulmuş, portal daralıp uzayan iki kademeli kavsaralı, pencereler ise çift katlı olarak düzenlenmiştir. Yine hem portal, hem de cephelerdeki pencerelerin farklı düzenlemeleri nedeniyle yenilik arayışları ve ilk denemelerinin görülmesi açısından da önemli bir yere sahiptir. Ayrıca, ilk taş süslemeli tavanın burada görülmesi de bu görüşümüzü desteklemektedir. Yine, yapının portal ve pencerelerinde görülen Suriye-Zengi etkilerini de, mimarının Şam'lı olmasına bağlamak uygun olacaktır.

Menteşeoğulları'na ait yapılarda da bu yeni deneme ve düzenlemeler devam etmektedir. Her yapıda ayrı portal düzenlemesi, şerit, süslemeli gövdeli ve başlıklı sütunceler ile kavsaraların bulunmaması süsleme programlarına etki etmiş, programlar sadeleşerek süslemeler belli bölümlerde toplanmıştır. Bir külliyenin parçası olması, ya da son cemaat yeri kullanımı vb. nedenlerle portal ikinci planda önemsenmiş, süslemeler içte mihraplara kaymıştır. Yine giriş cephesinin dışında tüm cephelerin programı katılmasının, süsleme programındaki yeni arayışların vedenemelerin en önemli kanıtı olduğunu düşünmekteyiz.

Hamidoğulları'na ait yapılarda, biçimsel düzenlemeler ile süsleme türleri Orta Anadolu beylikleriyle aynıdır. Ancak, Korkuteli Alâeddin Camii portali gerek düzenleme, gerekse kompozisyonları açısından farklıdır ve diğer örneklerden ayrılmaktadır.

Beylikler dönemindeki yapılarda görülen süsleme programlarında banilerin etkilerinden söz etmenin, süsleme programlarının birbirine benzememeleri ve farklı oluşları nedeniyle mümkün olmadığı söylenebilir. Bu etkileri belirlemek için elimizdeki çok fazla veri olmaması, kesin şeyler söylemeyi engellemektedir. Ancak, çalışmamızın kapsamına giren eserlere baktığımızda, özellikle emir ya da beylerin yani üst düzeydeki yönetici ve saray çevresine mensup kişilerin yaptırdığı yapıların boyut olarak büyük oluşu, dışta ve içte yoğun süslemeye sahip oluşları; edebiyatçı, tarikat ehli ve din adamları tarafından inşa ettirilen yapıların ise diğerlerinden daha sade ve süslemelerin üzerinde yer aldığı mimari ögelerin farklı konumları, süsleme programlarının sadeliği vb. özelliklerden hareketle yapılardaki süsleme programlarında yukarıdan aşağıya doğru, yoğunluktan sadeliğe bir hiyerarşinin olduğu ileri sürülebilir. Bundan hareketle de banilerin etkisinden söz edilebilir.

Ayrıca, aynı kişi tarafından aynı yıllarda yaptırılan bazı eserler aasındaki farklılık, programlamada banilerin yanı sıra diğer bazı kişilerin de (mimar vb.) etkilerinin olduğunu göstermektedir. Bunu kesin olarak söylemek oldukça güçtür. Çünkü beylikler dönemine ait yapıların çoğunun mimarı bilinmemekte, bilinenlerin ise tek yapı bazında kalmaları bize değerlendirme fırsatı vermediği için kesin yorumlar getirmemizi engellemektedir. Sadece, Selçuk İsa Bey Camii'nde görülen Suriye-Zengi etkilerinden hareketle mimarının da Şam'lı olması nedeniyle programlamada banisinin yanı sıra mimarının da rol oynadığı ileri sürülebilir.

Son olarak; Orta Anadolu Beylikleri, gerek süslemelerin yer aldığı mimari ögeler, gerekse süsleme türleri, kompozisyonları ve giriş cephesi düzenlemeleri ile Anadolu Selçuklu taş süsleme geleneğini 14. yüzyılın sonuna kadar devam ettirmektedir. 15. yüzyılda ise, bazı denemelerle yaratılan farklılıklar göze çarpsa da, buradaki beylikler Anadolu Selçuklu Devleti toprakları üzerinde kurulmuş olmaları nedeniyle bu gelenekten kopamamışlardır.

Güney Anadolu Bölgesi'ndeki erken örnekler Anadolu Selçuklu örneklerine benzerken, daha geç örneklerde değişiklikler görülmektedir.

Yapı türü, mimari ögeler, biçimsel düzenlemeler, süsleme tür ve kompozisyonları açısından Anadolu Selçuklu ile Karamanoğulları ve Eretnaoğulları beylikleri arasındaki benzerliklerin, Erken osmanlı ile Aydınoğulları ve Menteşeoğulları beylikleri arasında görülmesi dikkati çekmektedir. Bunda da Karamanoğulları ve Eretnaoğulları'nın hakim oldukları bölgelerin daha önce Anadolu Selçuklu Devleti'nin egemenliği altında olması, bu çevrelerde Anadolu Selçuklu döneminden itibaren yoğun olarak taş süslemelerin görülmesi ve sanatçıların Anadolu Selçuklu döneminden itibaren usta-çırak ilişkisiyle beylikler dönemine taşınmış olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Batı Anadolu beyliklerinin hem bölgesel, hem de diğer açılardan Anadolu Selçuklu etkilerinden uzakta kalmaları ve çevre ile ilişkileri (askeri, ticari, kültür-sanat), Anadolu Selçuklu geleneğinden farklı olarak yeni denemelere daha açık ve yatkın olmalarını sağlamıştır. Bu nedenle Anadolu Selçuklu yerine Erken Osmanlı örnekleriyle; malzeme-teknik, süslemelerin konumu ve biçimsel düzenlemeleri, süsleme tür ve kompozisyonları ile süsleme programları açısından benzerlik gösterdikleri söylenebilir.

Batı Anadolu beylikleri bunların dışında cephe, portal, pencere, tavan, saçak, mihrap vb. mimari ögelerde yaptıkları denemelerle; gerek malzeme, gerekse süsleme programlarında Anadolu Selçuklu geleneği ve üslubundan ayrılarak, Erken Osmanlı sanatına geçişi sağlayacak bir "geçiş üslubu" yaratmışlardır. Figürlü ve karışık süslemenin bir örnek dışında kullanılmaması, cephe düzenlemelerinde giriş cephesinin dışında tüm cephelerin süsleme programına dahil edilmesi de bu geçiş üslubunun bir parçasını oluşturmaktadır.

Bu nedenle de Anadolu-Türk mimari süslemesindeki gelişim ve süreklilik; Anadolu Selçuklu-Orta Anadolu Beylikleri (Karamanoğulları-Eretnaoğulları), Batı Anadolu Beylikleri (Aydınoğulları-Menteşeoğulları) Erken Osmanlı Dönemi olarak izlenerek değerlendirilmelidir kanısındayız.

KAYNAKÇA

ACUN, Hakkı

1985 "Manisa İshak Çelebi Külliyesi".
Vakıflar Dergisi, XIX : 127-146.

AHMET TEVHİD

1913 "Menteşe Beyliği Asar-ı Kadimesi"
Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, 2:761-768.

AKARCA, Aşkıdil

1971 "Beçin."
Belleten, 35/137:1-37.

AKDAĞ, Mustafa

1979 Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi. 1,
Ankara : Tekin Yayınevi.

AKIN, Himmet

1968 Aydın Oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma,
Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

ALTUN, Ara

1988 Ortaçağ Türk Mimarisinin Anahatları İçin Bir Özet.
İstanbul : Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

ANILIR, Y.

Akşehir Tarihi ve Tarihi Eserleri
Konya:

ANONİM

1973 Niğde İl Yıllığı 1973.
Ankara : Ayyıldız Matbaası.

1983 Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler I.
Ankara : Vakıflar Genel Müdürlüğü

AREL, Ayda

1968 "Menteşe Beyliği Devrinde Peçin Şehri."
Anadolu Sanatı Araştırmaları, 1:69-98.

1970 "Batı Anadolu'da Birkaç Yapının Tarihlendirilmesi ve XV.Yüzyıl Osmanlı Mimarisi Hakkında."
Anadolu Sanatı Araştırmaları, 2:82-95.

ARIK, M.Oluş

1967 "Erken Devir Anadolu-Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri."
Anadolu (Anatolia), 11:57-100.

ARSEVEN, Celal Esad

1950 Les arts decoratifs Turcs,
İstanbul:Milli Eğitim Basımevi

ASLANAPA, Oktay

1977 Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14.Yüzyıl),
İstanbul : Kültür Bakanlığı Yayınları.

1984 Türk Sanatı, I-II
İstanbul : Dergah Matbaası.

AVCIOĞLU, Azmi

1940 "Karaman'da Kirişçi Camii".
Konya Mecmuası, 34:28-32.

BAKIRER, Ömür

1976 Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrabları,
Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi.

BARAN, Musa

1965 Milet Kılavuzu,
Ankara

BARIŞTA, H.Örcün

1994 "Eğirdir Dündar Bey Medresesi ve Ajur Tekniği ile
Yapılmış Taş İşçiliği Üzerine."
Vakıflar Dergisi, 23:113-122.

BİLGET, Burhan

1991a I.İzzeddin Keykavus Darüşşifası.
Ankara : Kültür Bakanlığı Yayınları.

1991b Sivas'ta Buruciye Medresesi.
Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

CAHEN, Claude

1979 Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler,
(Çev. Yıldız Moran)
İstanbul : E Yayınları.

CAVİT, Mustafa

1934 Akşehir Kitabeleri ve Tetkikat.
Muğla

ÇAYIRDAĞ, Mehmet

1998 "Kayseri'de XIV. ve XV.Yüzyıllarda İki Emir Ailesi Emir Zahireddin Mahmut ve Emir Şeyh Çelebi".
Vakıflar Dergisi, XXVII: 133-160.

DEMİRALP, Yekta

1996 Akşehir ve Köylerinde Türk Anıtları.
Ankara : Kültür Bakanlığı Yayınları.

DEMİRİZ, Yıldız

1979 Osmanlı Mimariesinde Süsleme I. Erken Devir (1300-1451).
İstanbul : Kültür Bakanlığı Yayınları.

DIEZ, E., O.ASLANAPA ve M.KOMAN

1950 Karaman Devri Sanatı,
İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

DIEZ, Ernst ve Oktay ASLANAPA

1955 Türk Sanatı,
İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

DURUKAN, Aynur

1988 Balat İlyas Bey Camii,
Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

1989 "Karaman'daki Hatuniye (Melek Hatun) Medresesi."
Kültür ve Sanat, 1/4:51-53, 92-93.

1993 "Ak Han'ın Süsleme Programı".
Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar. Güner İnal'a Armağan,
Ankara : Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 143-160.

1998 "Anadolu Selçuklu Sanatında Kadın Baniler".
Vakıflar Dergisi, XXVII, :15-36

EMRE, N.

1937 "Aydın Oğulları ve Eserleri."
Arkitekt, 7/10-11:307-310.

ERDEM, Sargon

1990 "Çift Başlı Kartal ve Anka Üzerine."
Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi. 3/8: 72-80.

ERDMANN, Kurt

1961 Das Anatolische Karavansaray des 13.
Jahrhunderts. I-II,
Berlin : Gebr. Mann Verlag.

ESİN, Emel

1969 "Selçuklu Sanatında Evren Tasvirinin İkonografik Menşeleri". Selçuklu Araştırmaları, 1: 161-82.

1978 "Togril and Sungkur Two Turkish Emblematic Prey- Bird Motifs". Fiftih International Congress of Turkish Art, 21-26 Sept.1975 Budapest : 295-321.

1979 Türk Kozmolojisi. İstanbul : Edebiyat Fakültesi Yayınları.

EYİCE, Semavi

1972 "İlyas Bey Camii." Türk Ansiklopedisi, Ankara : Milli Eğitim Basımevi. 20:102

FELLOWS, Charles

1852 Travels and Researches in Asia Minor, more particularly in the Province of Lycia, London

GABRIEL, Albert

1931 Monuments Turcs d'Anatolie. I-II
Paris : E. de Boccard.

1940 Voyages archeologiques dans la Turquie Orientale, I-II
Paris: Picard

1962 Niğde Türk Anıtları.
(Çev. Ahmed Akif Tütenk),
Ankara : Bengi Matbaası.

GIERLICHS, Joachim

1996 Mittelalterliche Tierreliefs in Anatolien und Nordmesopotamien.
Tübingen: Ernst Wasmuth

GÜNDOĞDU, Hamza

1986 "Sivrihisar Alemşah Kümbetinin Mimarisi, Geometrik ve Figürlü Plastik Süslemeleri Üzerine."
Vakıflar Dergisi, 16: 135-142.

GÖDE, Kemal

1990 Sultan Alâeddin Eratna.
Ankara : Kültür Bakanlığı Yayınları.

HALİL EDHEM

1936 Niğde Klavuzu.
İstanbul : Maarif Matbaası.

HUART, Clement

1913 "Aksarai".
Encyclopedie de 1'Islam. I,
Paris : Alphonse Picard. 229.

1940 "Aksaray".
İslâm Ansiklopedisi. I,
(Çev. Besim Darkot),
İstanbul : Maarif Matbaası. 274.

IBN BATUTA

1914 Ibn Batuta Seyahatnamesi.
(Çev.Mehmed Şerif)
İstanbul : Matbaa-i Amire.

İNAL, Güner

1970 "Susuz Handaki Ejderli Kabartmanın Asya Kültür Çevresindeki Yeri".
Sanat Tarihi Yıllığı, 4:153-169.

KALFAZADE, Selda ve E. ÖZKAN

1989 "Kandil ve Kandilin Motif Olarak Anadolu Türk Sanatındaki
Kullanımı Üzerine".
Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi, 2/15:23-24.

KARAMAĞARALI, Beyhan

1972 Ahlat Mezar Taşları.
Ankara : Kültür Bakanlığı Yayınları.

1993 "İçiçe Daire Motiflerinin Mahiyeti Hakkında".
Sanat Tarihinde İkognografik Araştırmalar: Güner İnal'a Armağan
Ankara: 249-270.

KIZILTAN, Ali

1958 Anadolu Beyliklerinde Cami ve Mescitler (14.Yüzyıl Sonuna Kadar),
İstanbul : Devlet Matbaası.

KLEINER, Gerhard

1968 Die Ruinen von Milet,
Berlin:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1945 Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir.
İstanbul

1967 Abideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi, Ermenek -Mut Abideleri.
İstanbul : Baha Matbaası

1973 "Aksaray Ulu Camii."
Vakıflar Dergisi, 10: 273-88.

1974 Abideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I-III.
İstanbul : Fatih Yayınevi Matbaası.

KÖKLÜ, Nusret

1983 "Saruhanlılar Devrinde Manisa (2)."
Manisa, 2/5:40-65.

KUBAN, Doğan

1962 Anadolu Gezilerinden İzlenimler: Bir Batı Anadolu Gezisi,
İstanbul : Milli Eğitim Basımevi.

1965 Anadolu-Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları.
İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Basım Atölyesi.

KURAN, Abdullah

1969a Anadolu Medreseleri. I,
Ankara : Türk Tarih Kurumu Basımevi.

1969b "Karamanlı Medreseleri".
Vakıflar Dergisi, 8:209-223.

KÜÇÜKTOP, A.

1978 Her Yönüyle Akşehir.
Akşehir

MERİÇ, Rıfkı Melül

1936 "Akşehir Türbe ve Medreseleri".
Türkiyat Mecmuası, V:141-213.

MORDTMANN, A.

1925 Anatolien Skizzen und Reisebriefe aus Kleinasien,
Hannover

MÜLAYİM, Selçuk

1982a "Geometrik Kompozisyonların Çözümlenmesinde Bir Yaklaşım". Arkeoloji-Sanat Dergisi, 1.51-69.

1982b Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler. Selçuklu Çağı. Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

1982c "Selçuklu Süslemeciliğinde Tematik Sınıflama". Atatürk'ün 100.Doğum Yılına Armağan Dergisi, 495-508.

1990 "Selçuklu Geometrik Süslemeleri". Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi, 9:47-53.

1991 "Selçuklu Süsleme Sanatı". Selçuklular Devrinde Kültür ve Medeniyet. Kayseri : Selçuk Üniversitesi Yayınları, 113-128.

ORAL, M.Zeki

1962a "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri". Vakıflar Dergisi. 5: 23-29.

1962b "Aksaray'ın Tarihi Önemi ve Vakıfları." Vakıflar Dergisi. 5: 223-240.

OTTO-DORN, Katharina

1950 "Die Isa Bey Moschee in Ephesus".
Kleinasien und Byzans. Istanbuler Forschungen, 17:195-231.

1963 "Darstellungen des turco-chinesischen Tierzyklus in der islamichen Kunst".
Beitraege zur Kunstgeschichte Asiens. In Memoriam Ernst Diez.
İstanbul : Edebiyat Fakültesi Yayınları, 131-165.

ÖDEKAN, Ayla

1977 Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Mukarnaslı Portal Örtüleri,
İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

ÖGEL, Semra

1958 "Bir Selçuklu Portaller Grubu ve Karaman'daki Hatuniye Medresesi Portali".
Yıllık Araştırmalar Dergisi, 2:115-127.

1964 "Anadolu Selçuklu Sanatının Önemli Bir Kaynağı Gazne Sanatı".
Türk Kültürü Araştırmaları, 1/2:197-205.

1966 Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı,
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

1986 Anadolu Selçuklu Sanatı Üzerine Görüşler.
İstanbul : Matbaa Teknisyenleri Basımevi.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖNDER, Mehmet

1966 "Selçuk Ejderi".
Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, 8:7-9.

ÖNEY, Gönül

1966 "Anadolu Selçuklu Sanatında Balık Figürü".
Sanat Tarihi Yıllığı, 2:142-159.

1967 "Niğde Hüdavent Hatun Türbesi".
Belleten, XXXIII/122:43-267.

1969a "Anadolu Selçuklu Mimarisinde, Kuşlu, Çift Kartallı, Şahinli ve Aslanlı Mezar Taşları".
Vakıflar Dergisi, VIII: 283-301.

1969b "Anadolu Selçuklularında Figürlü Kabartma ve Kaynakları Hakkında Notlar".
Selçuklu Araştırmaları Dergisi, 1:187-191.

1970 "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Boğa Kabartmaları".
Belleten, XXXIV/133:83-120.

1971 "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Arslan Figürü".
Anadolu (Anatolia), XIII :1-64.

1972 "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal".
Malazgirt Armağanı.
Ankara : Türk Tarih Kurumu Basımevi, 143-160.

1976a "İslam Süsleme ve El Sanatlarına Türklerin Katkısı".
İslam Sanatında Türkler,
İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Dünyası.

1976b "Selçuklu Mimarisinde Figürlü Kabartma ve Heykel".
Sanat Dünyamız, 11/6:2-8.

1978 Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları.
Ankara : Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi.

1988 Anadolu Selçuklu Mimarisi ve El Sanatları.
Ankara : Türkiye İş Bankası Yayınları.

1989 Beylikler Devri Sanatı.XIV.-XV.Yüzyıl (1300-1450),
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ÖNGE, Yılmaz

1966 "Ermenek'te Karamanoğlu Emir Musa Medresesi
(Tol Medrese)".
Önasya, 5/51:7-9.

1973 "Konya'nın Meram Mesiresindeki Mimari Bir Manzume".
Vakıflar Dergisi, 10:367-385.

RIEFSTAHL, Rudolf M.

1939 Cenubi Garbî Anadolu'da Türk Mimarisi,
İstanbul: Devlet Matbaası.

ROUX, Jean Paul

1980 "Mosquees anatoliennes à décor figuratif sculpté". Syria, 57:305-323.

1992 "La sculpture figurative de l'Anatolie Musulmane." Turcica, XXIV: 27-90.

SAPANCALI, H.Hüseyin

1992 Karaman Ahval-i İçtimaiyye Coğrafya ve Tarihiyyesi (1338 / 1341 H.) (Yayınlayan İbrahim Güler) Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

SARRE, Friedrich

1896 Reise in Kleinasien. Berlin : Elsner.

SCHNEIDER, Gerd

1980 Geometrische Baumanemente der Seldschuken in Kleinasien. Wiesbaden : Ernst Wasmuth.

1989 Pflanliche Bauornamente der Seldshuken in Kleinaisen. Wiesbaden : Ernst Wasmuth.

SÖNMEZ, Zeki

1989 Başlangıcından 16.Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslâm Mimarisinde Sanatçılar. Ankara : Türk Tarih Kurumu Basımevi.

SÖZEN, Metin

1964-5 "Oba Pazarı Çevresi ve Oba Medresesi."
Sanat Tarihi Yıllığı, 1:143-154.

1970-72 Anadolu Medreseleri.Selçuklu ve Beylikler Devri, I-II
İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

ŞİKARİ

1946 Karamanoğulları Tarihi,
(Neş.Mesud Koman)
Konya: Yeni Kitab Basımevi.

TAESCHNER, Franz

1960a "Aksaray".
The Encyclopedia of Islam. I,
Leiden :E.J.Brill. 312.

1960b "Aksaray".
Encyclopedie de 1'Islam. I,
Paris: Masonneuve Max Besson. 322.

TEKİNDAĞ, Şahâbeddin

1950 "Karamanlılar".
İslam Ansiklopedisi. V,
İstanbul : Milli Eğitim Basımevi, 396-430.

TEXIER, Charles

1842 Asie Mineure,
Paris

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TÜTENK, Ahmet Akif

1972 "Niğde'de Sungur Bey Camisi, Doğu Duvarında Farsça Pir Ahmet, Kasım Hanlar ve Sungur Bey'le İlgili İki Kitabe".
VI. Türk Tarih Kongresi, 25-29 Eylül 1970, Kongreye Sunulan Bildiriler, I
Ankara : Türk Tarih Kurumu Yayınları : 402-404.

ULUÇAY, M.Çağatay

1940 Saruhanoğulları ve Eserlerine Dair Vesikalar,
İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı

1929 Kitabeler ve Sahip, Saruhan, Aydın, Menteşe, İnanç, Hamitoğulları Hakkında Malûmat, II
İstanbul: Devlet Matbaası.

1957 "Menteşe."
İslam Ansiklopedisi, 7:724-731.
İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

1984 Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri,
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ÜLGEN, Ali Saim

1942 "Niğde Ak Medrese."
Vakıflar Dergisi, 2:81:82.

ÜNAL, Rahmi Hüseyin

1982 Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar,
İzmir:Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

1989 Çifte Medreseli Minare (Erzurum).
Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

1992 Erzurum Yakutiye Medresesi.
Ankara : Kültür Bakanlığı Yayınları.

WITTEK, Paul

1944 Menteşe Beyliği, 13.-15.Asırda Garbi Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik. (Çev.Orhan Ş.Gökyay)
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

WULZINGER, Karl-WITTEK, Paul ve Friedrich SARRE

1935 Das islamische Milet
Berlin-Leipzig

YETKİN, Suut Kemal

1962 L'architecture Turque en Turquie,
Paris : Larose.

1970 Türk Mimarisi,
Ankara : Ankara Üniversitesi Yayınları.

YURDAKUL, Erol

1996 Kayseri Külük Camii ve Medresesi.
Ankara : Kültür Bakanlığı Yayınları.

YÜCEL, Yaşar

1991 Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar, I-II
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU

BEYLİKLER DÖNEMİ MİMARİSİNDE TAŞ SÜSLEME (1300 - 1435)

Cilt-II

81988

Muhammet GÖRÜR

Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON

Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Sanat Tarihi Anabilim Dalı için öngördüğü
DOKTORA TEZİ
olarak hazırlanmıştır

Ankara
Ağustos, 1999

LEVHALAR

Levha 1

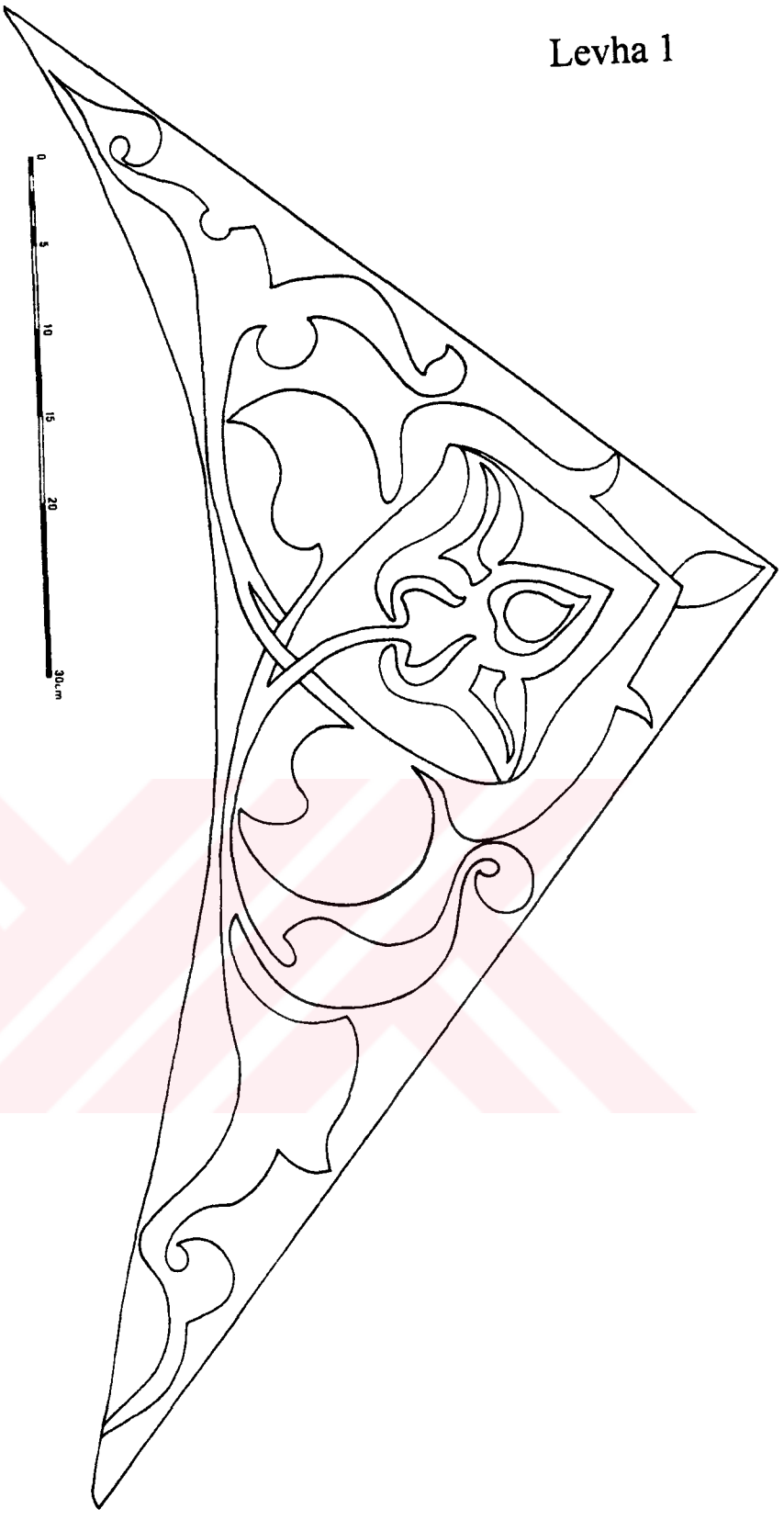

Karaman Yunus Emre Camii Mihrap, Kuşatma Kemeri Köşeliği Bitkisel Süslemenin Çizimi (Çizen: Bilge Günceoğlu 1999)

Levha 2

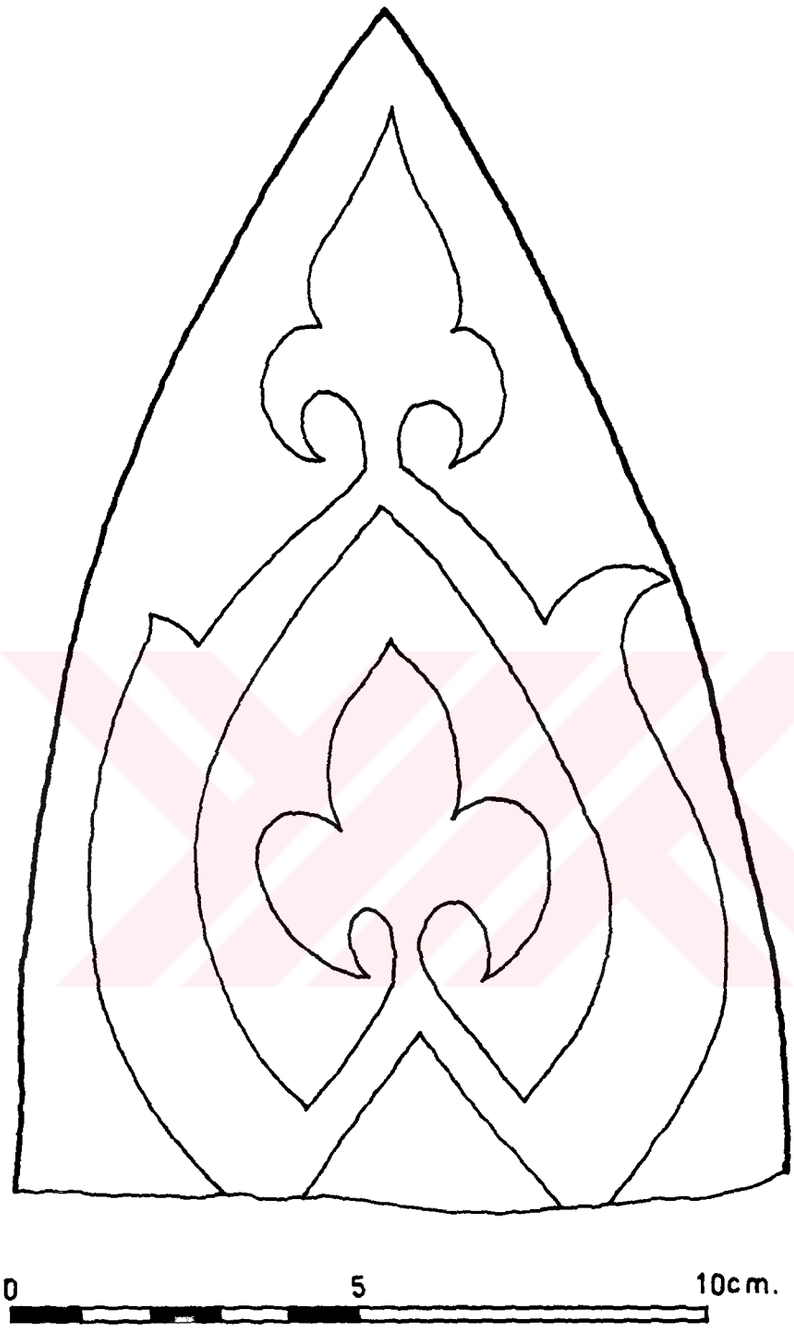

Karaman Yunus Emre Camii, Mihrap, Kavsara, Alttan Birinci Sırada
Doğudaki Mumarnas Yüzeyindeki Bitkisel Süsleme
(Çizen: V.Macit Tekinalp 1999)

a Karaman Yunus Emre Camii, Mihrap

b Karaman Yunus Emre Camii, Mihrap. Kavsara

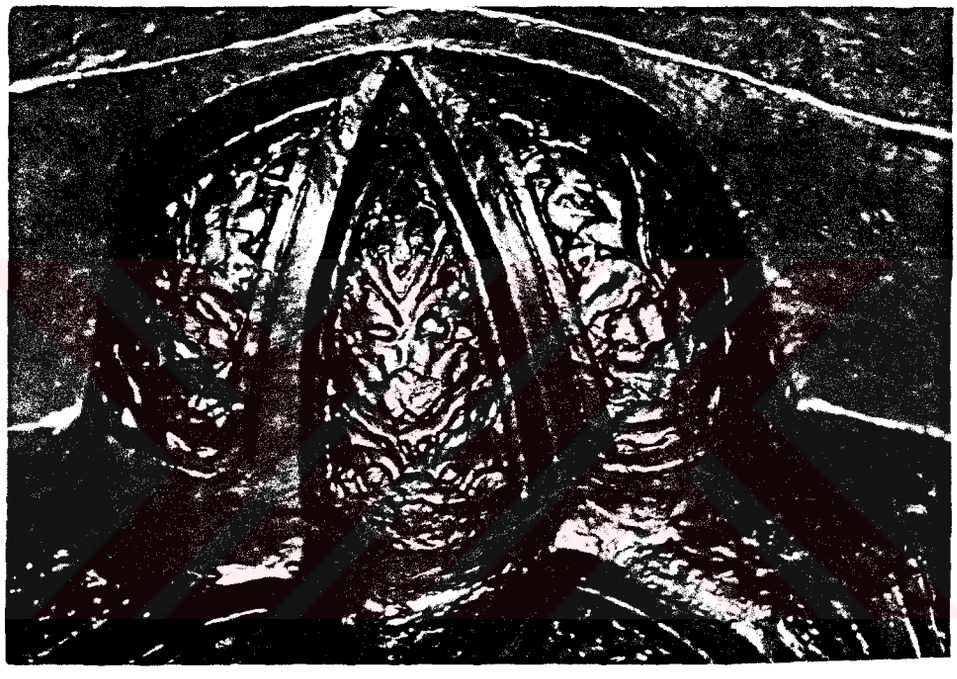

Karaman Yunus Emre Camii, Mihrap, Kavsara, Üstteki Mukarnas

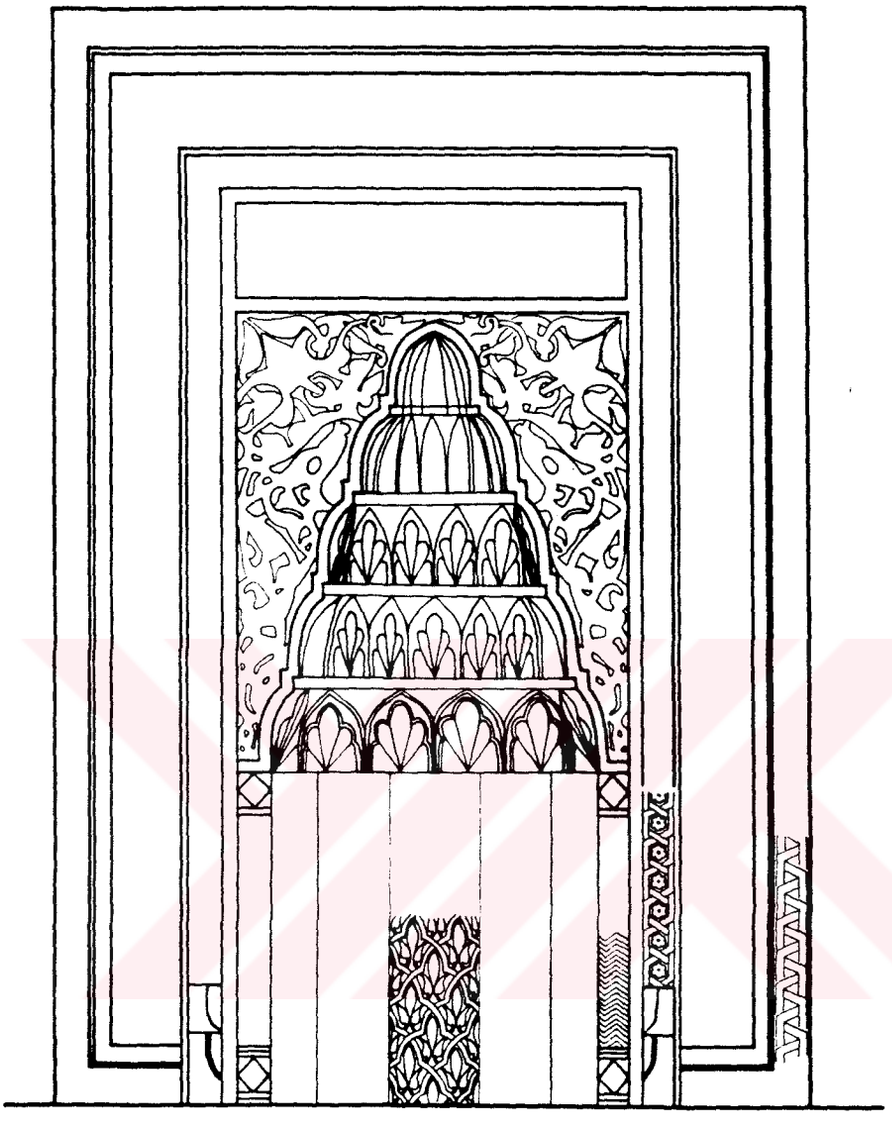

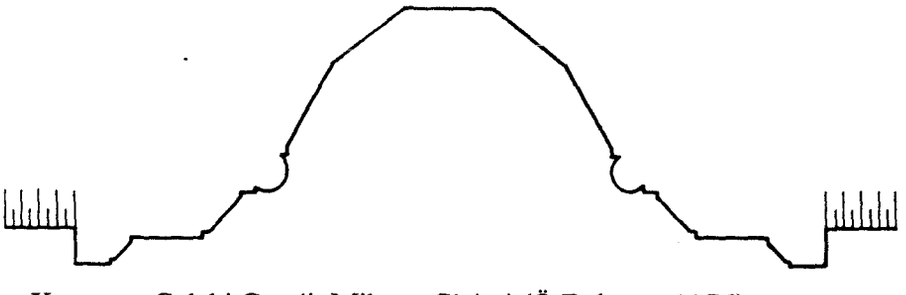

Karaman Çelebi Camii, Mihrap Çizimi (Ö.Bakırer, 1976)

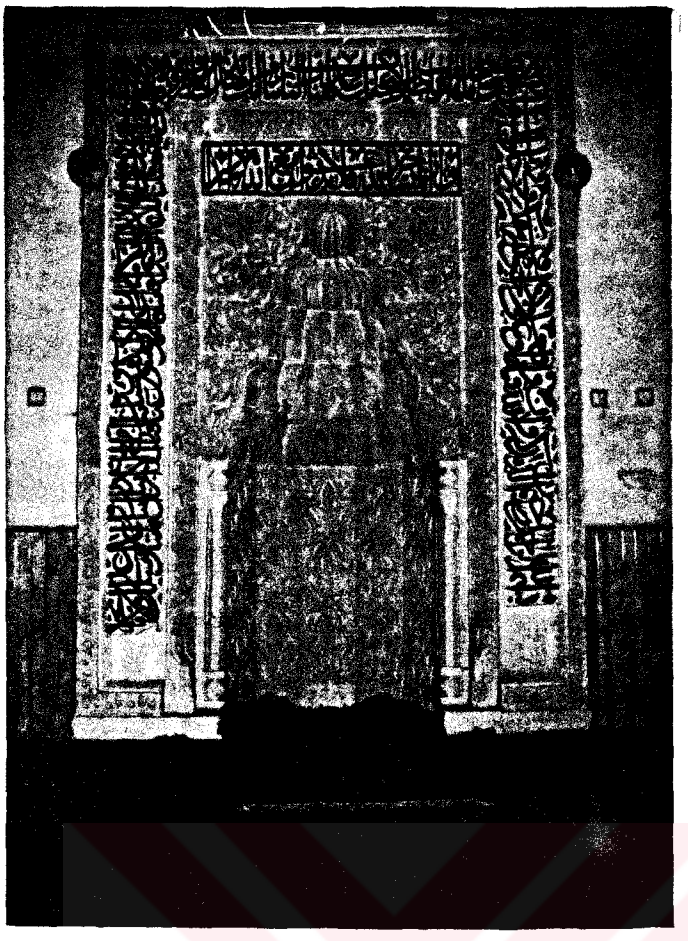

a Karaman Çelebi Camii, Mihrap, Genel Görünüm

b Karaman Çelebi Camii, Mihprap, Batı Bölüm

a Karaman Çelebi Camii, Mihrap, Batı Kavsara Köşesi

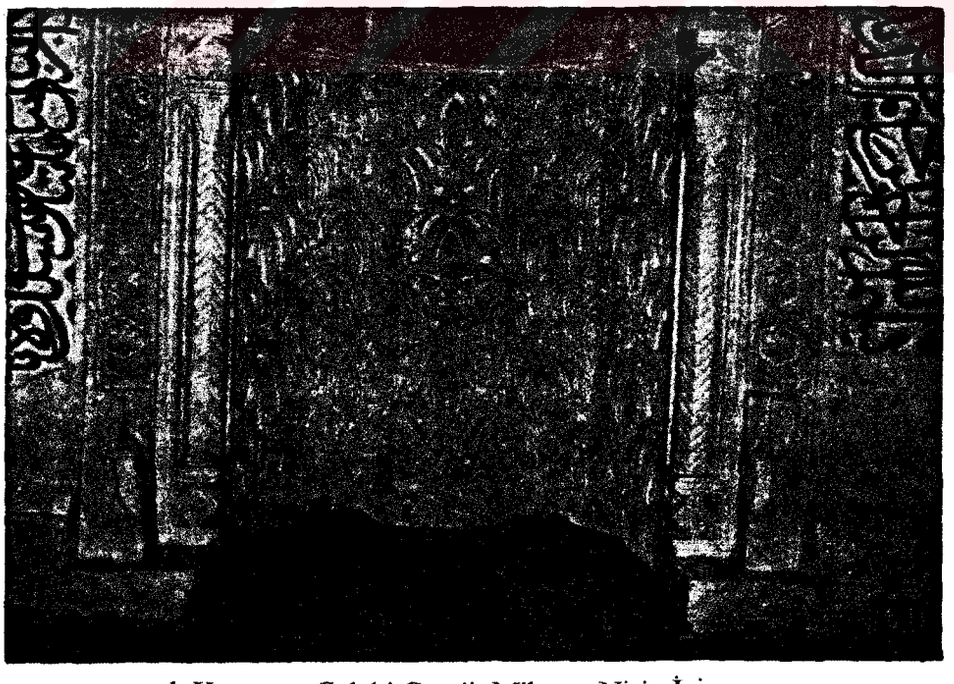

b Karaman Çelebi Camii, Mihrap, Nişin İçi

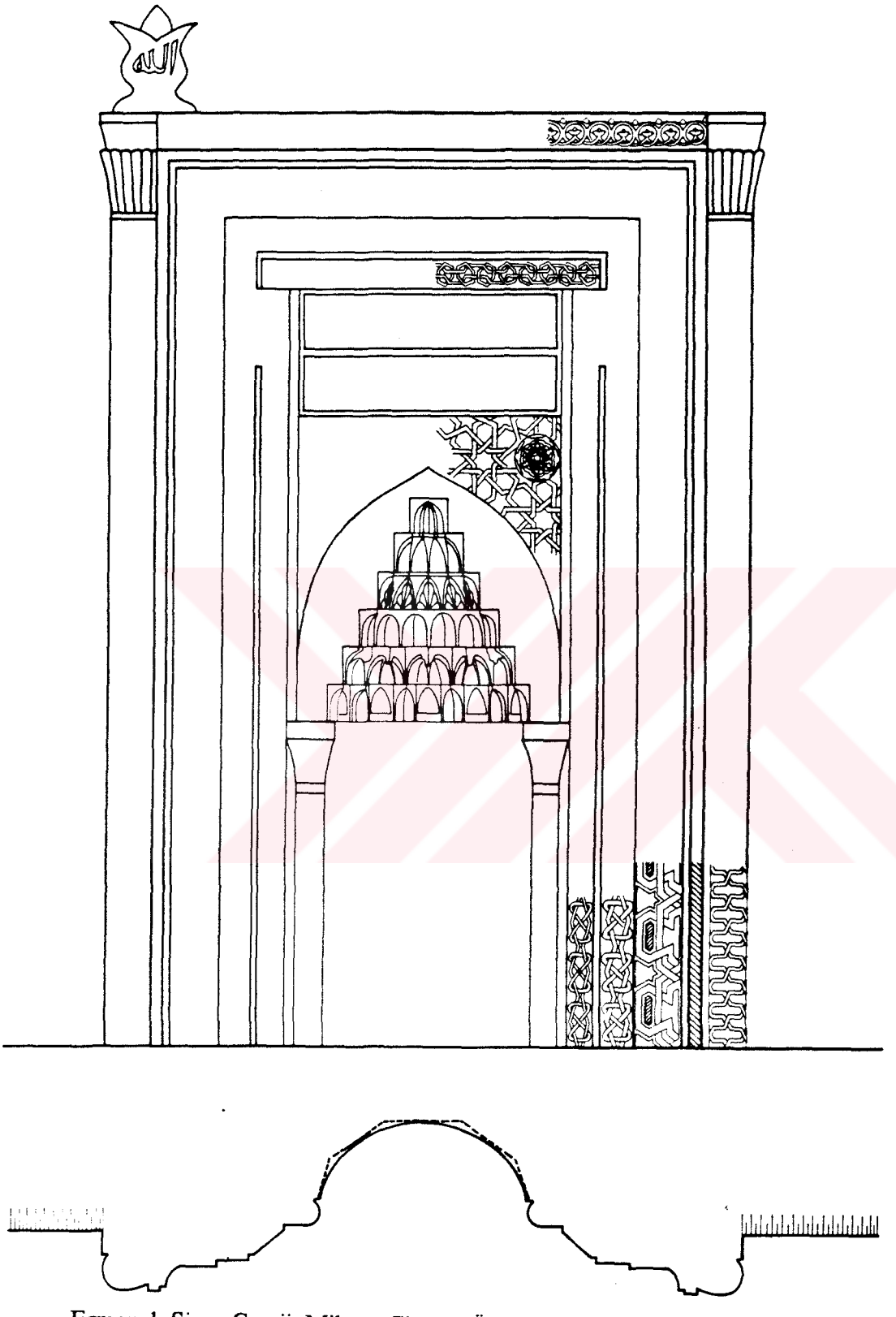

Ermenek Sipas Camii, Mihrap Çizimi (Ö.Bakırer 1976)

Ermenek Sipas Camii, Mihrap

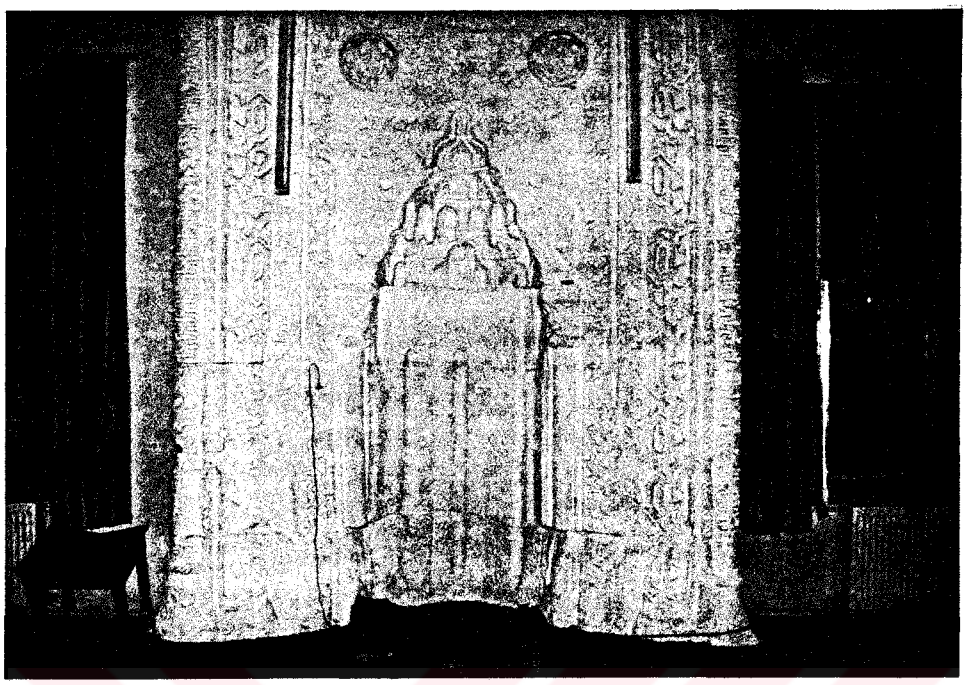

a Ermenek Sipas Camii, Mihrap

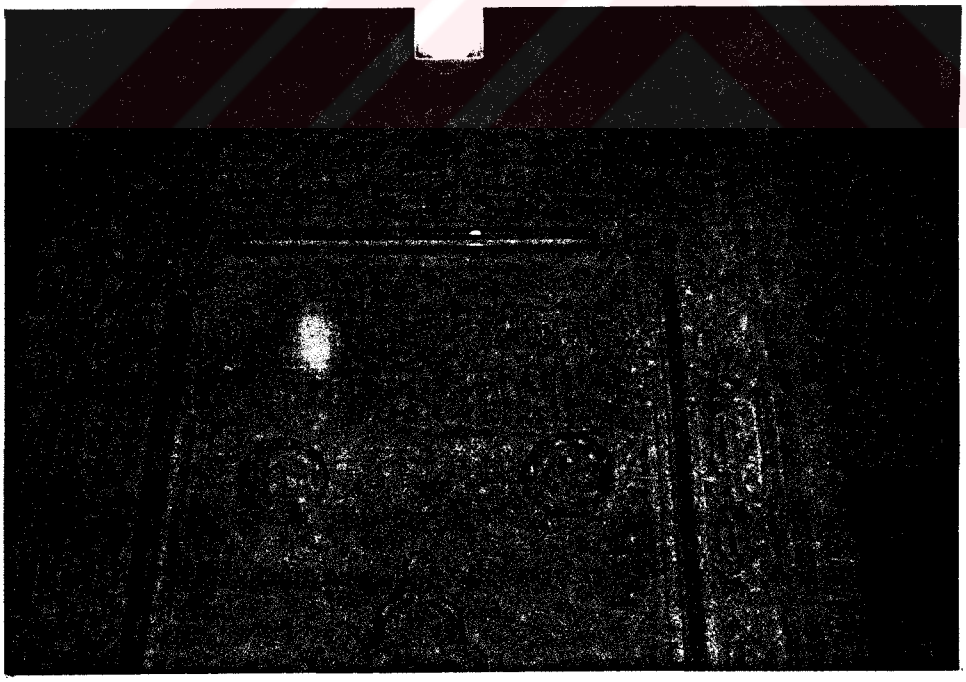

b Ermenek Sipas Camii, Mihrap, Üst Kısım

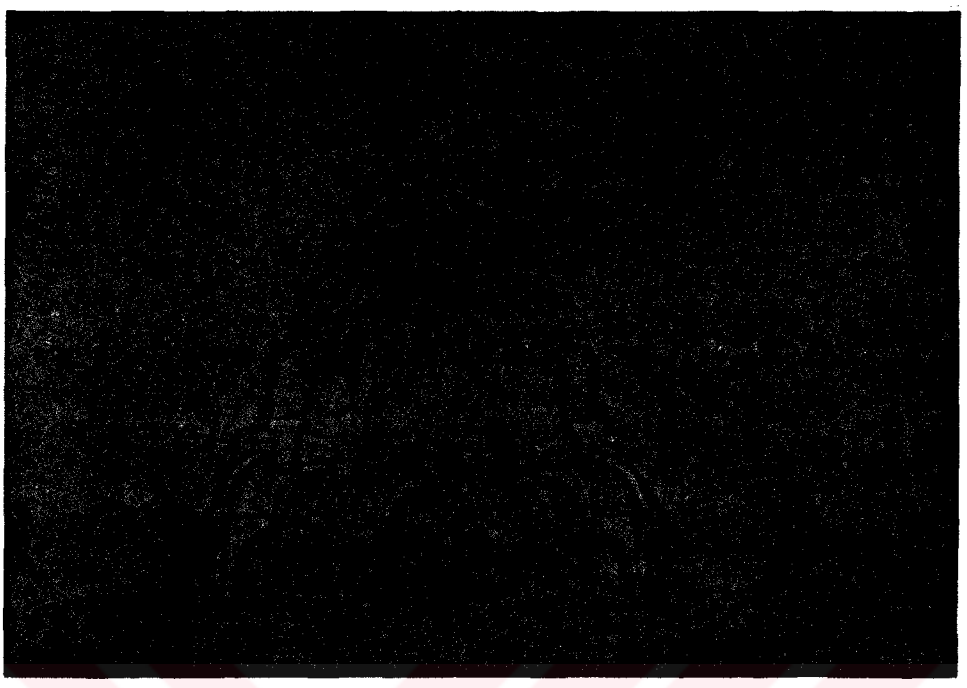

a Ermenek Sipas Camii, Mihrap, Kavsara

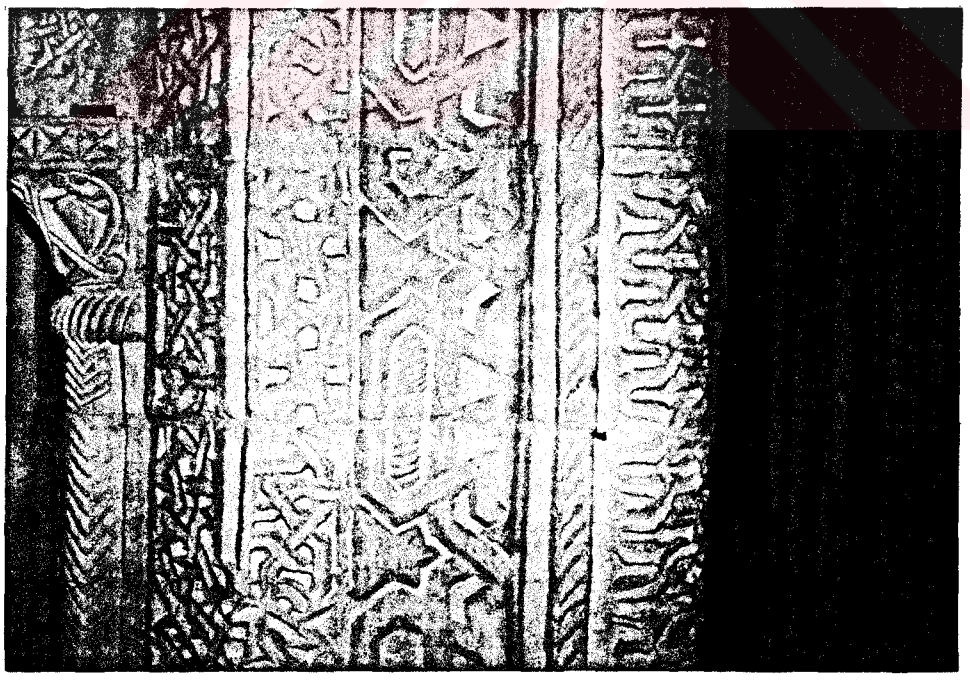

b Ermenek Sipas Camii, Mihrap, Batı Bölüm (ayrıntı)

a Ermenek Sipas Camii, Mihrap, Dış Köşedeki Sütunce Gövdesi (Ayrıntı)

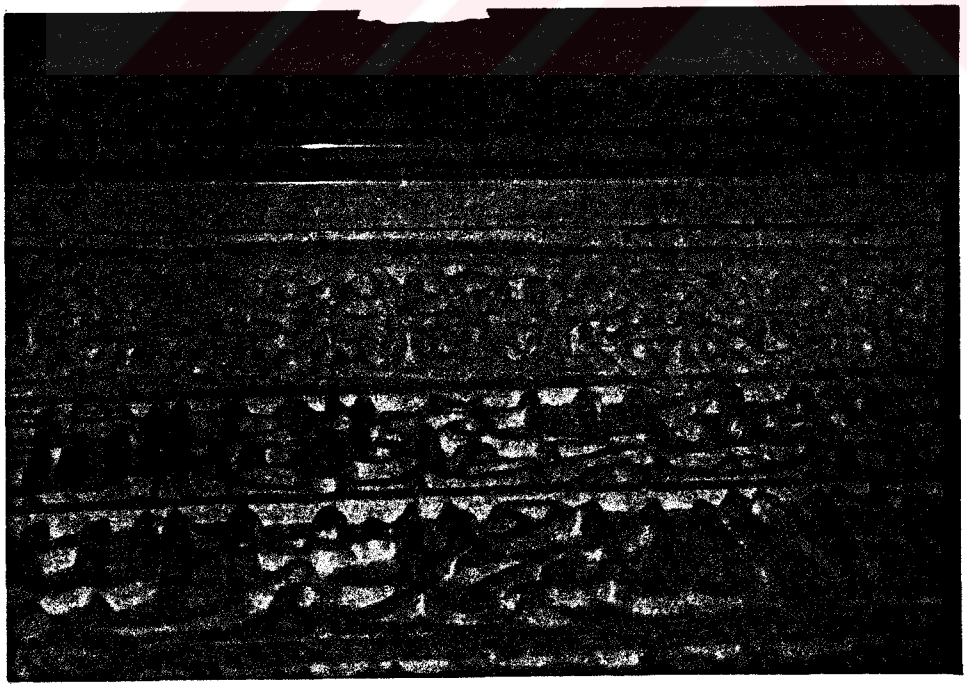

b Ermenek Sipas Camii, Mihrap, Kitabe Panosu Üzerindeki Yatay Şerit (Ayrıntı)

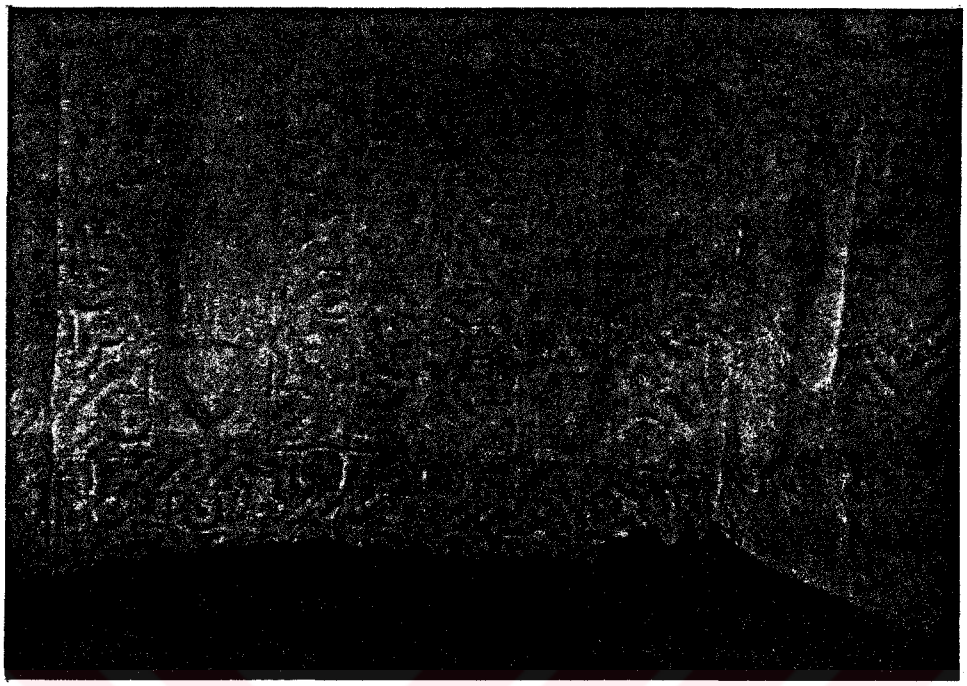

a Ermenek Sipas Camii, Mihrap, Nişin İçindeki Süsleme Şeritleri

b Ermenek Sipas Camii, Mihrap, Üstteki Süsleme Şeriti (Ayrıntı)

a Ermenek Sipas Camii, Mihrap, Üst Köşete Batıdaki Palmet Biçimli Tepelik

b Ermenek Sipas Camii, Mihrap Üst Köşede Doğudaki Palmet Biçimli Tepelik

a Karaman Arapzade Camii, Portal

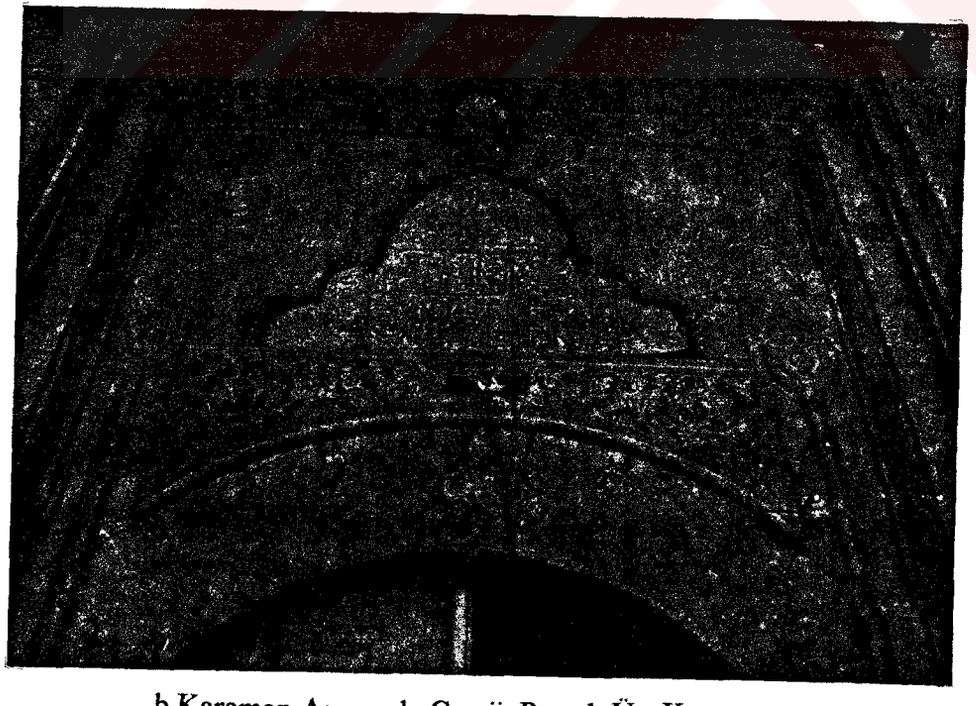

b Karaman Arapzade Camii, Portal, Üst Kısım

a Karaman Arapzade Camii, Portal, Kitabe

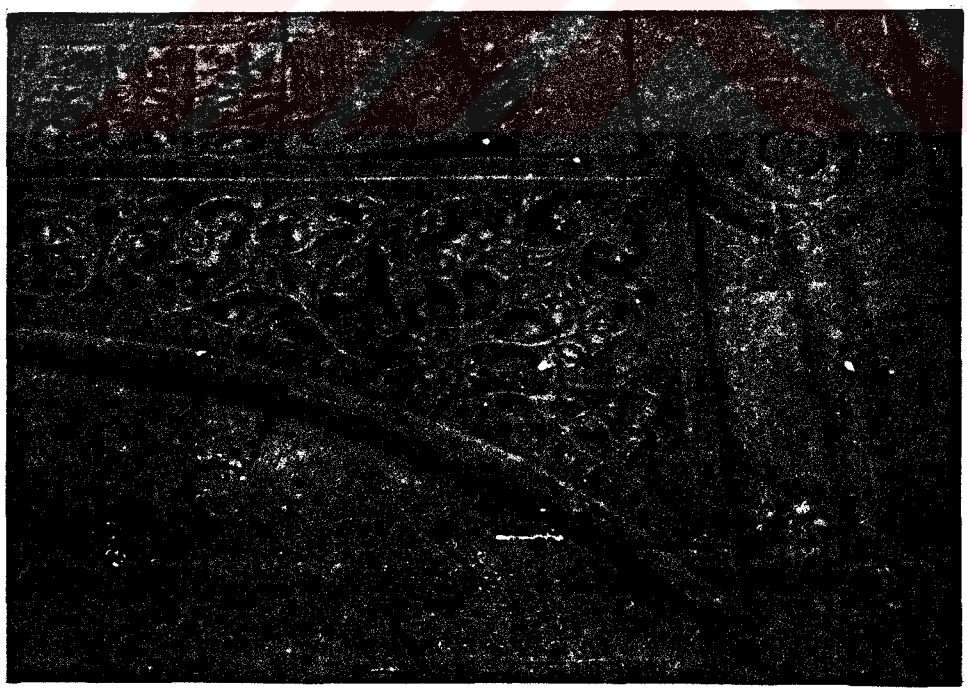

b Karaman Aarpzade Camii, Portal, Giriş Kapısı, Kemer Köşeliği

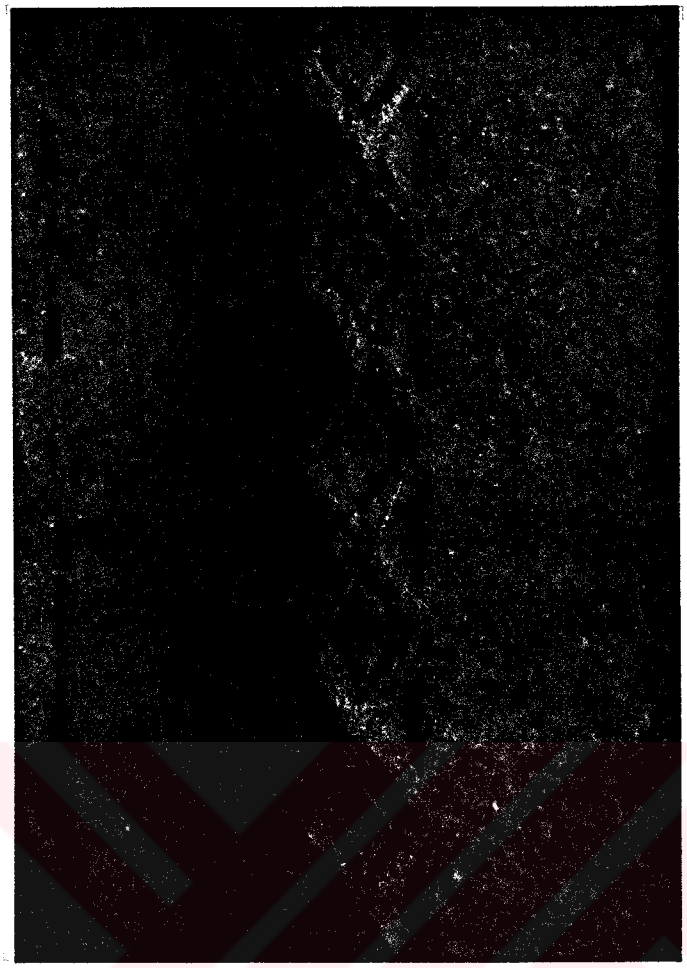

a Karaman Arapzade Camii, Portal, Dıştaki Şeritler

b Karaman Arapzade Cami, Ejder Başlı Çörten

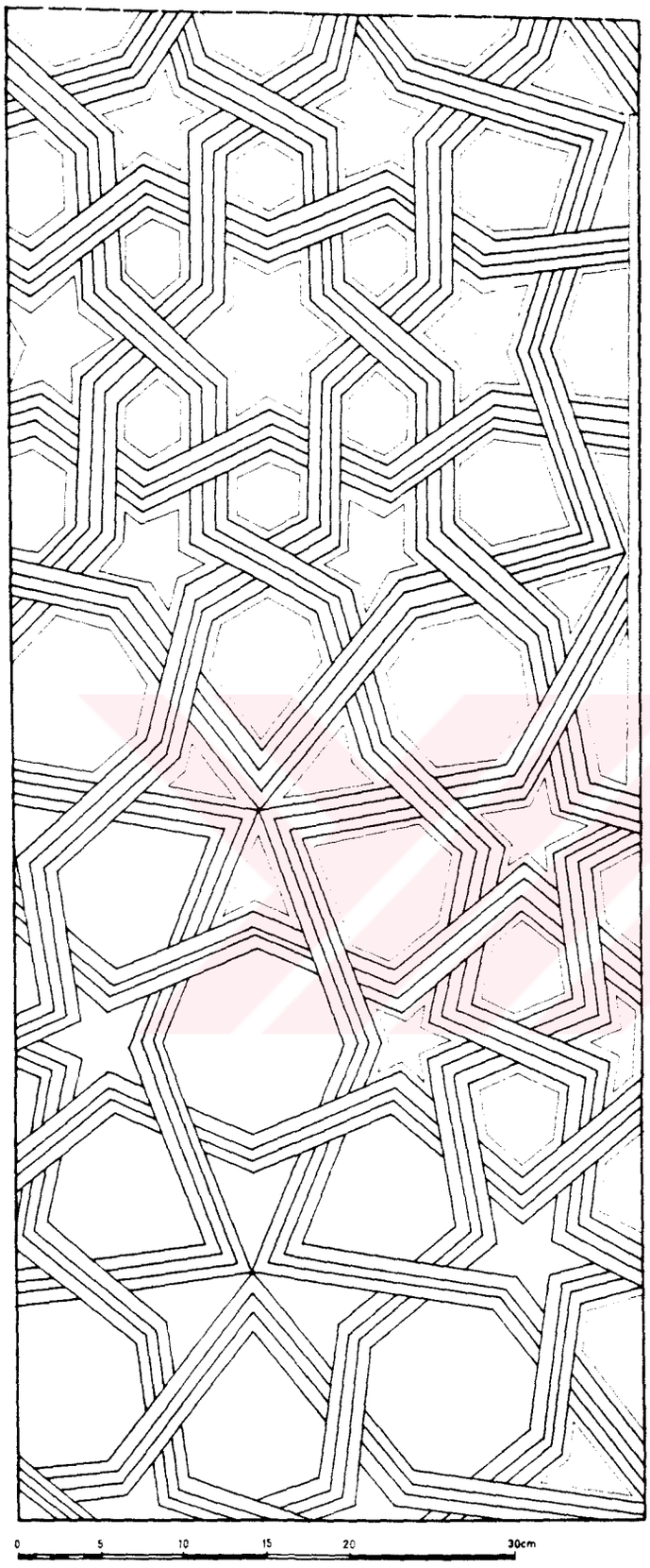

Aksaray Ulu Camii, Portal, Giriş Kapısını Kuşatan Şerit, Geometrik Süsleme Çizimi (Çizen: V.Macit Tekinalp 1999)

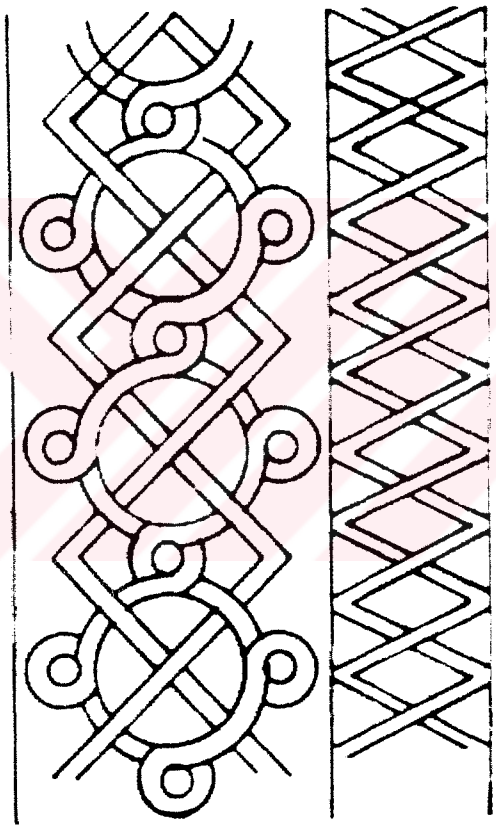

Aksaray Ulu Camii, Güney Duvar, Eksenin Doğusundaki Üst Pencere Sövelerindeki Süslemelerin Çizimi

a Aksaray Ulu Camii, Gönel Görünüm

b Aksaray Ulu Camii, Portal

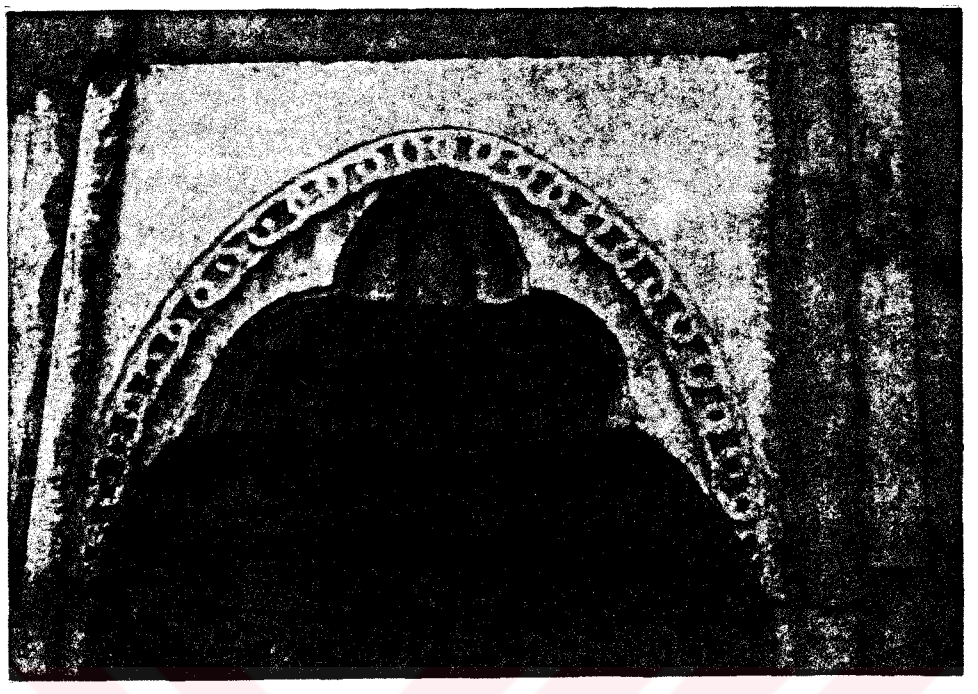

a Aksaray Ulu Camii, Portal, Dış Yüzü Kuzeydeki Nişin Kavsarası

b Aksaray Ulu Camii, Portal, Dış Yüzü Güneydeki Nişin Kavsarası

a Aksaray Ulu Camii, Portal Nişinin Güney Duvarındaki Nişin Kavsarası

b Aksaray Ulu Camii, Portal, Giriş Kapısı

a Aksaray Ulu Camii, Portal, Giriş Kapısı, Kemer Köşeliği

b Aksaray Ulu Camii, Güney Duvar Eksendeki Üst Pencere ve Takviye Kemeri

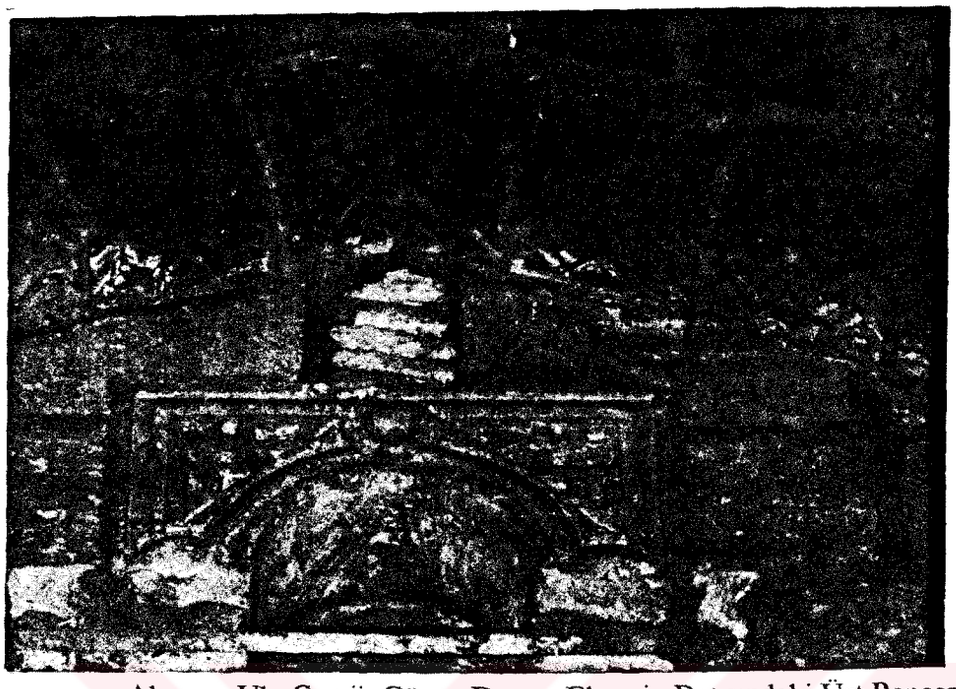

a Aksaray Ulu Camii, Güney Duvar, Eksenin Batısındaki Üst Pencere ve Takviye Kemeri

b Aksaray Ulu Camii, Güney Duvar, Eksenin Doğusundaki Üst Pencere Sövesi

a Aksaray Ulu Camii, Güney Duvar, Doğu Köşedeki Üst Pencere

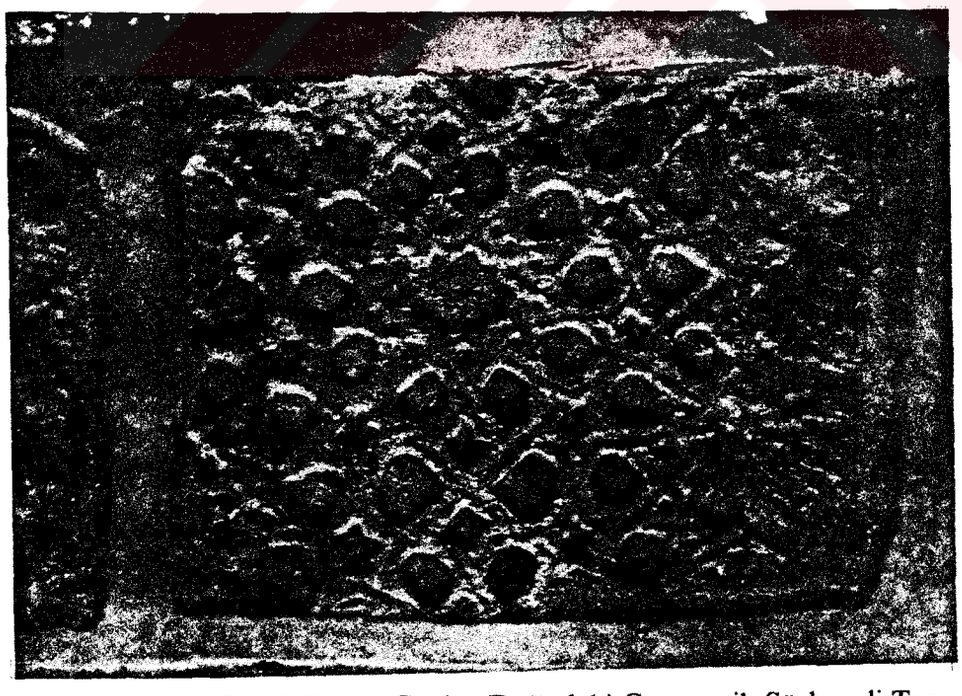

b Aksaray Ulu Camii, Kuzey Cephe, Doğudaki Geometrik Süslemeli Taş

a Aksaray Ulu Camii, Kuzey Cephe, Batıdaki Karışık Süslemeli Taş

b Aksaray ulu Camii, Kuzey Cephe, Batıdaki Karışık Süslemeli Taşın Üzerindeki Geometrik Süslemeli Taş

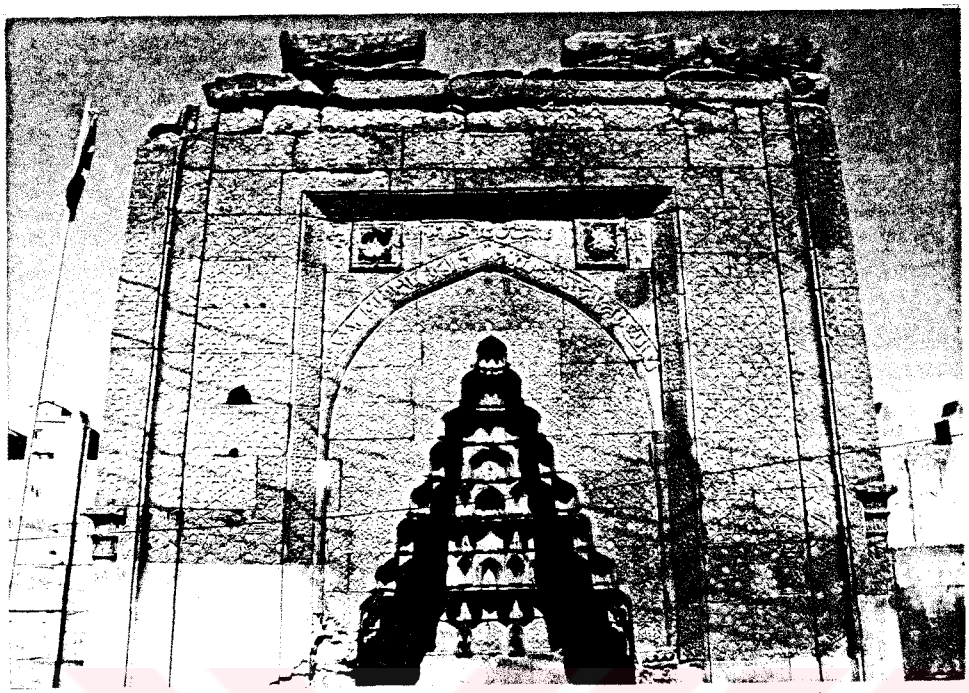

a Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal

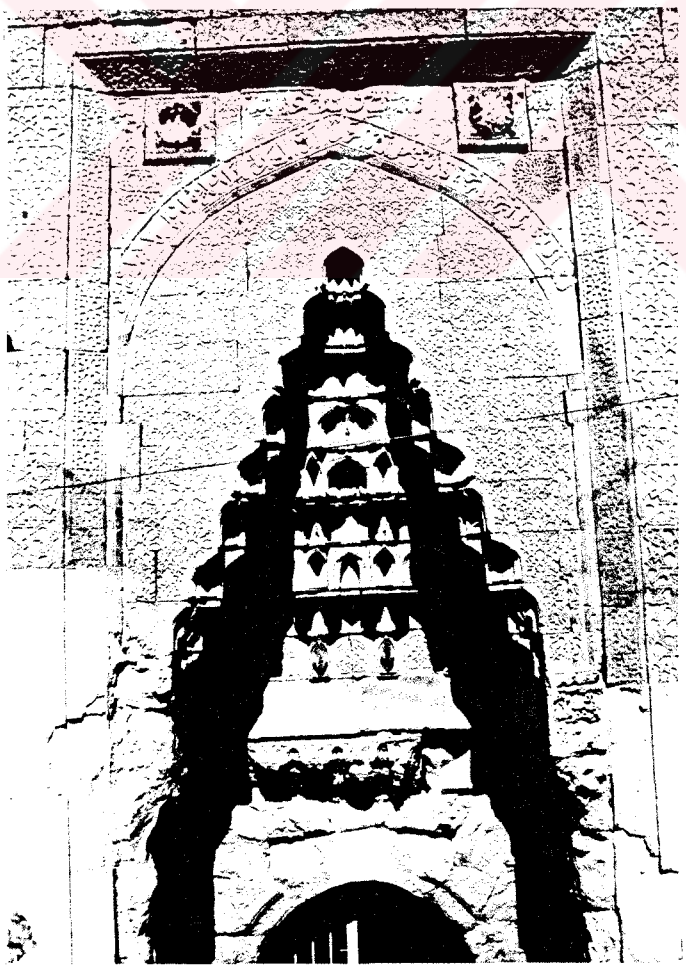

b Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal, Kavsara

a Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal, Kavsara ve Kemer Köşeliği

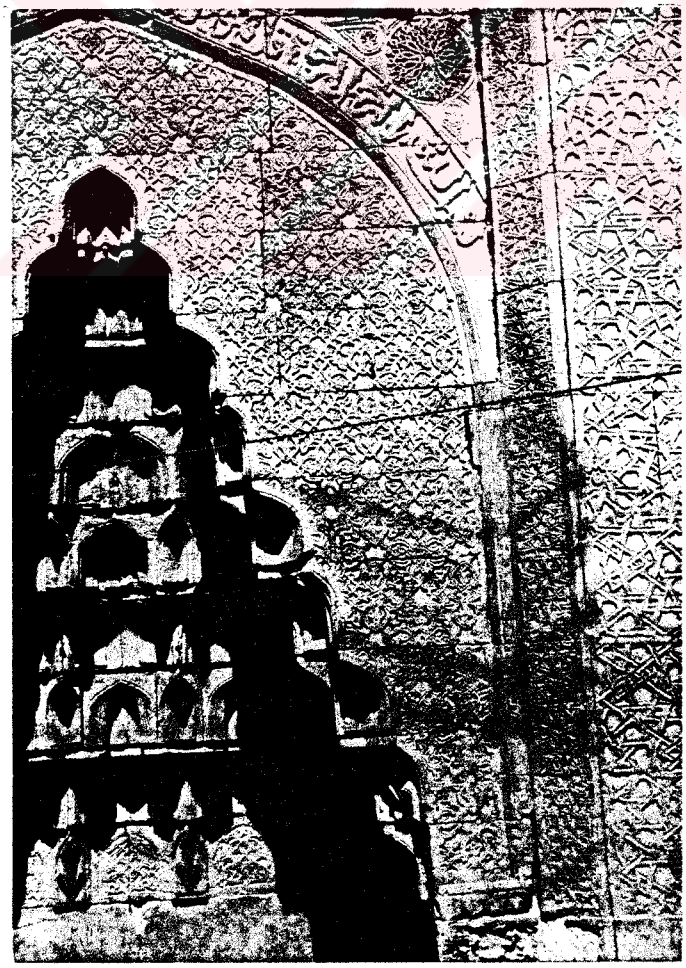

b Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal, Kavsara Köşeliği

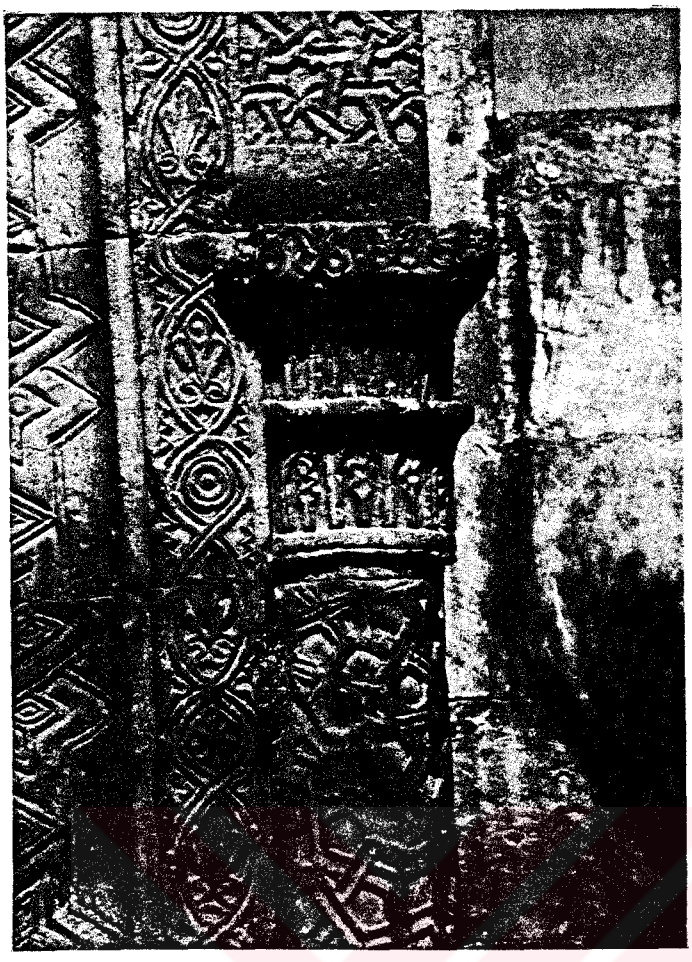

a Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal, Dış Köşedeki Sütunce Gövde ve Başlığı

b Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal, Dıştaki Birinci Süsleme Şeridi

a Aksaray Zunciriye Medresesi, Portal, Dıştaki İkinci ve Üçüncü Süsleme Şeriti

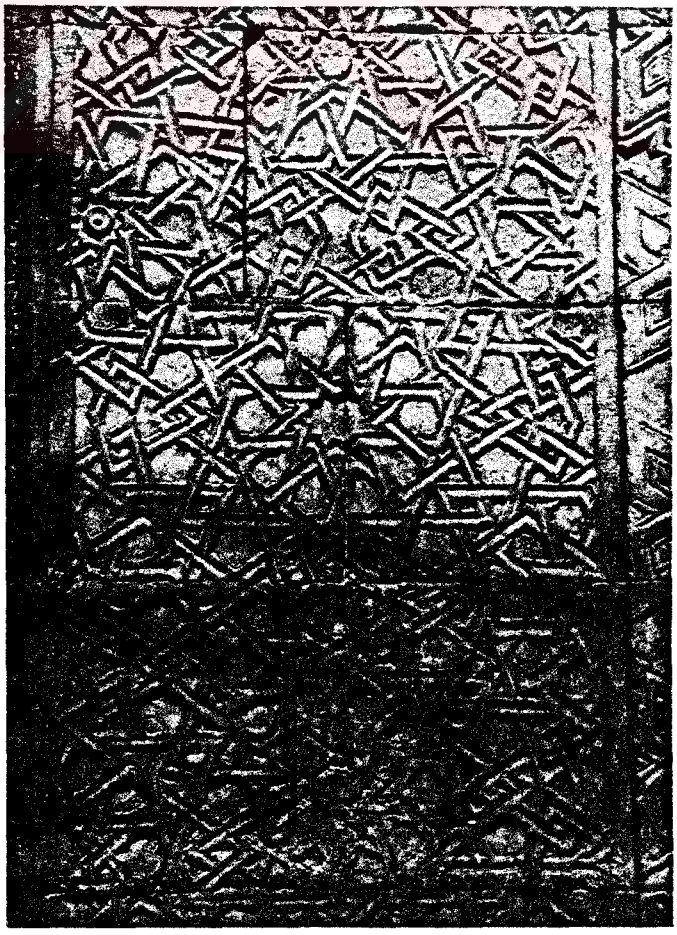

b Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal, Dıştaki Dördüncü Süsleme Şerid

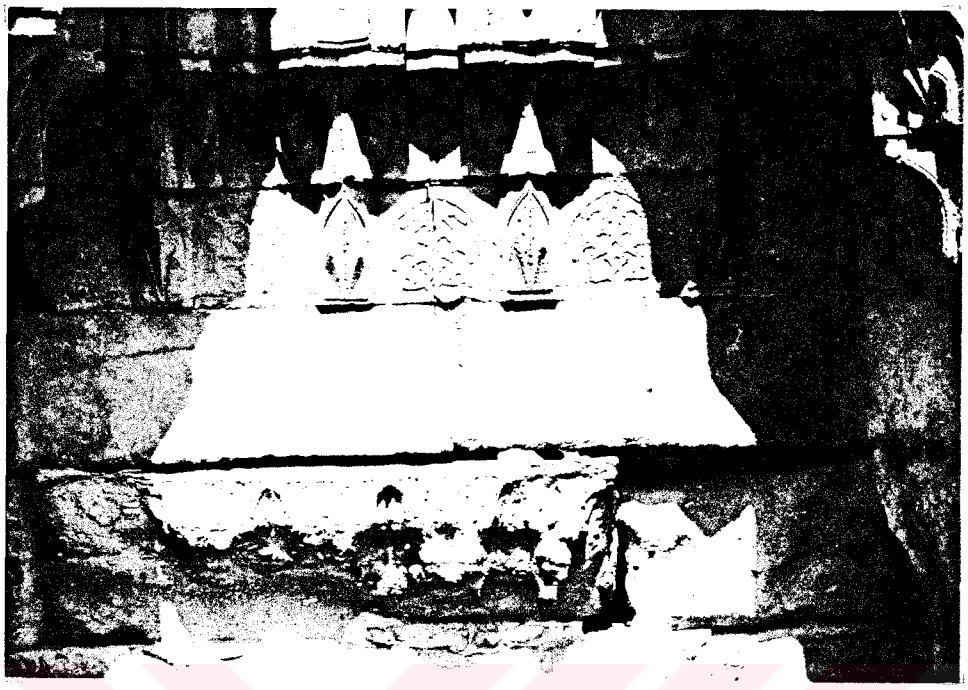

a Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal, Kavsara Altı

b Aksaray Zinciriye Medresesi, Portal, Kuzeydeki Nişin Kuşatma Kemeri

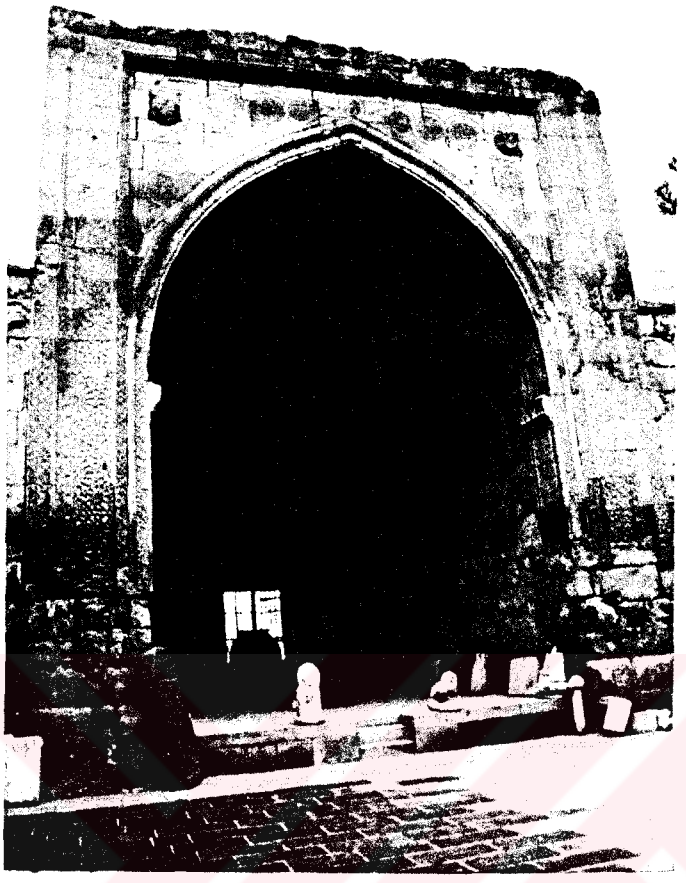

a Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan

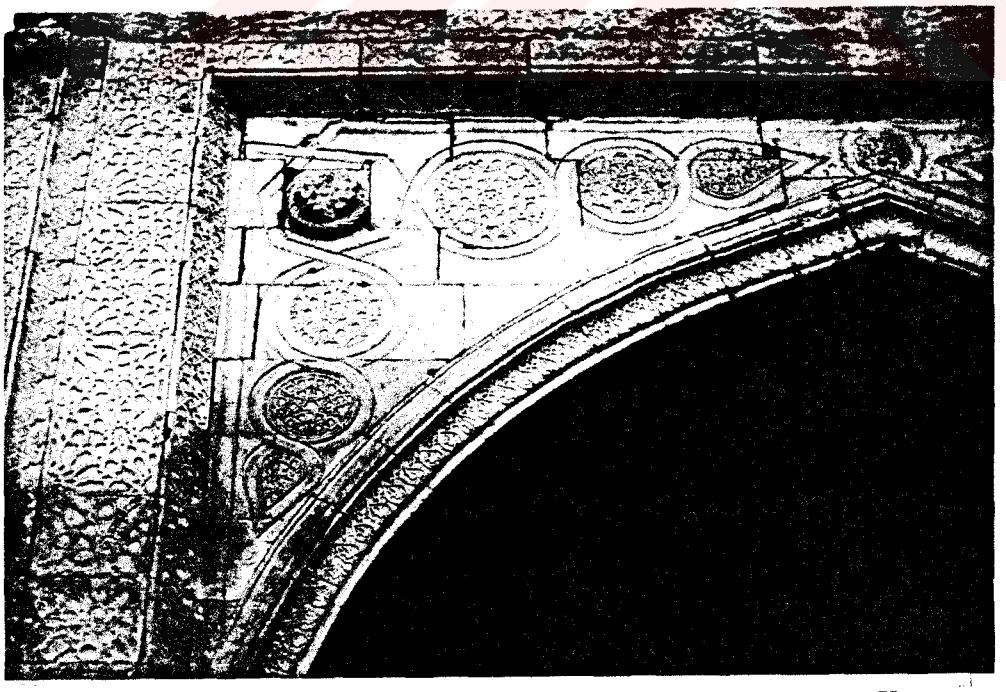

b Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan Kemeri Köşeliği, Güney Kısmı

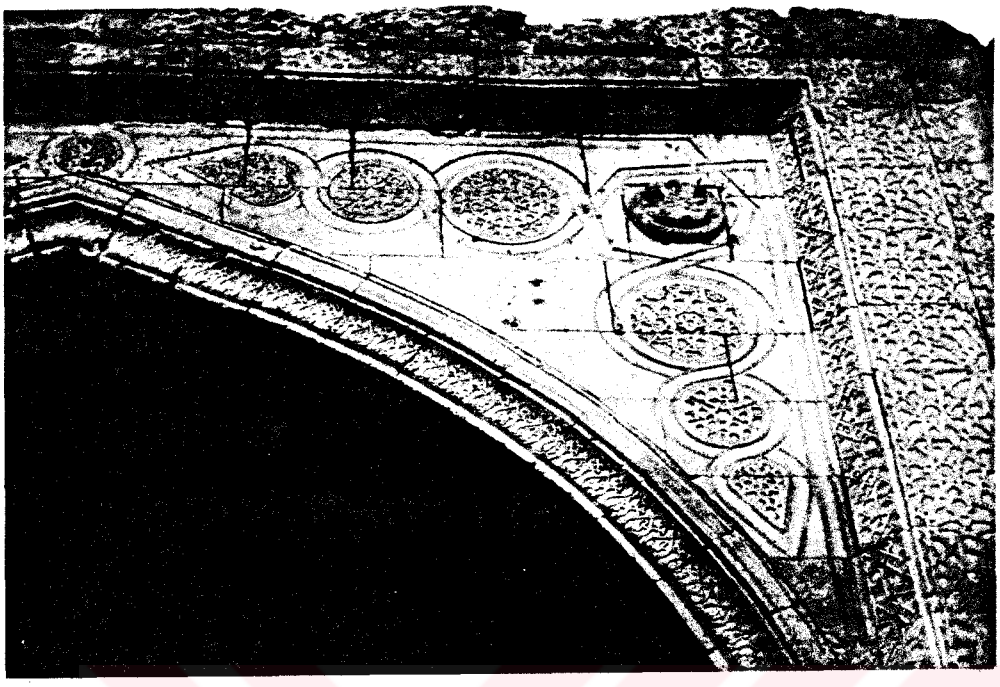

a Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan, Kemer Kısmı

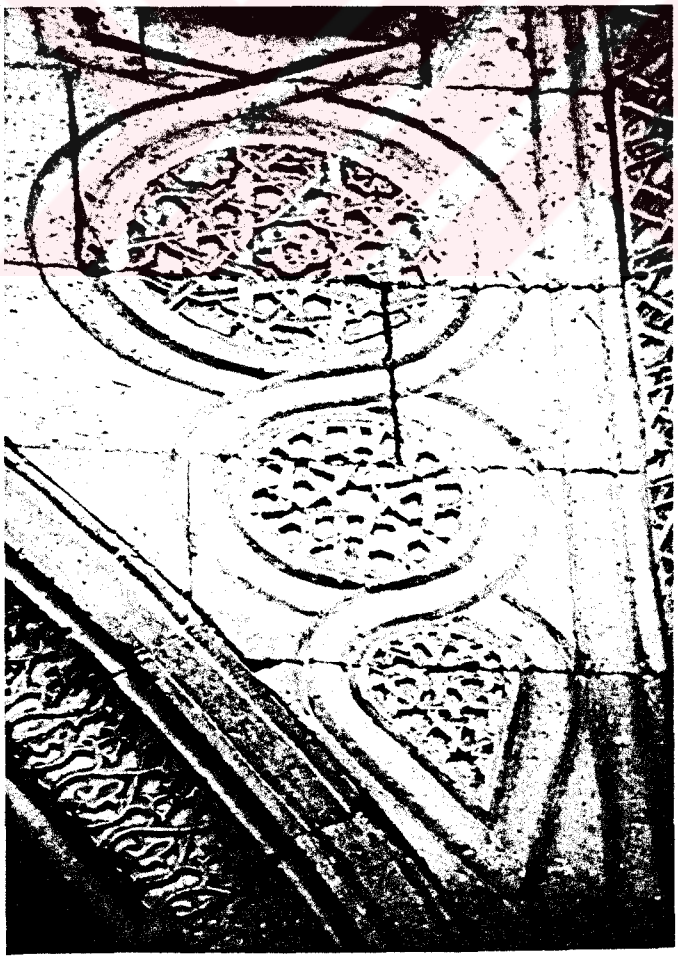

b Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan Kemeri Kuzey Kısımdaki Süslemeler

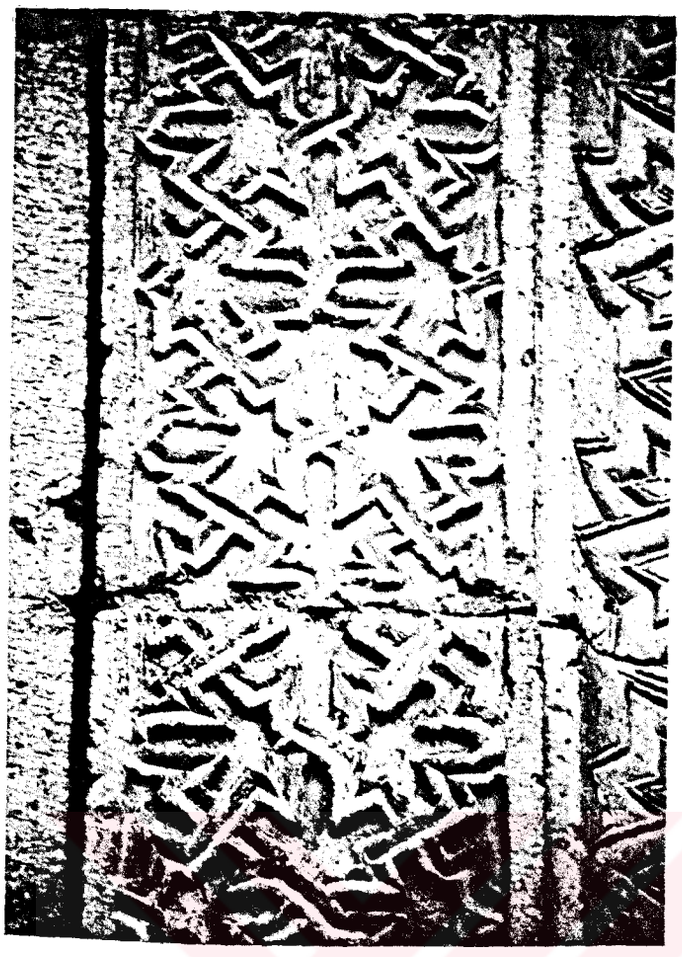

a Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan, Dıştaki Birinci Şerit

b Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan Dıştaki İkinci Şerit

a Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan, Dıştaki Üçüncü Süsleme Şeridi

b Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan Dışta Dördüncü Süsleme Şeridi

a Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan Kemer Yüzündeki Süsleme Şeridi

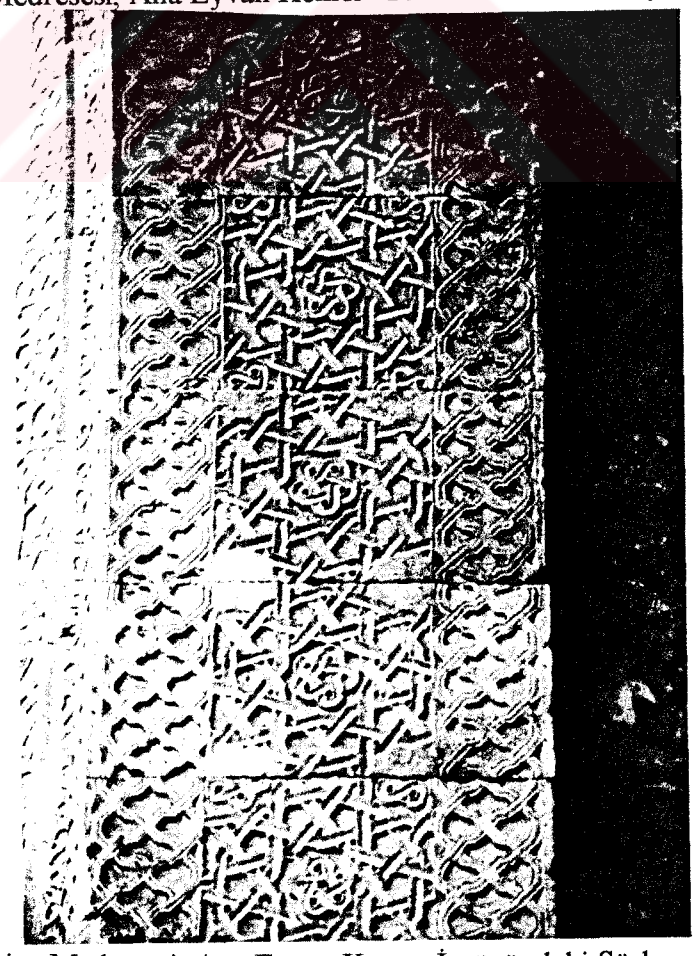

b Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan Kemer İşyüzündeki Süsleme Şeritleri

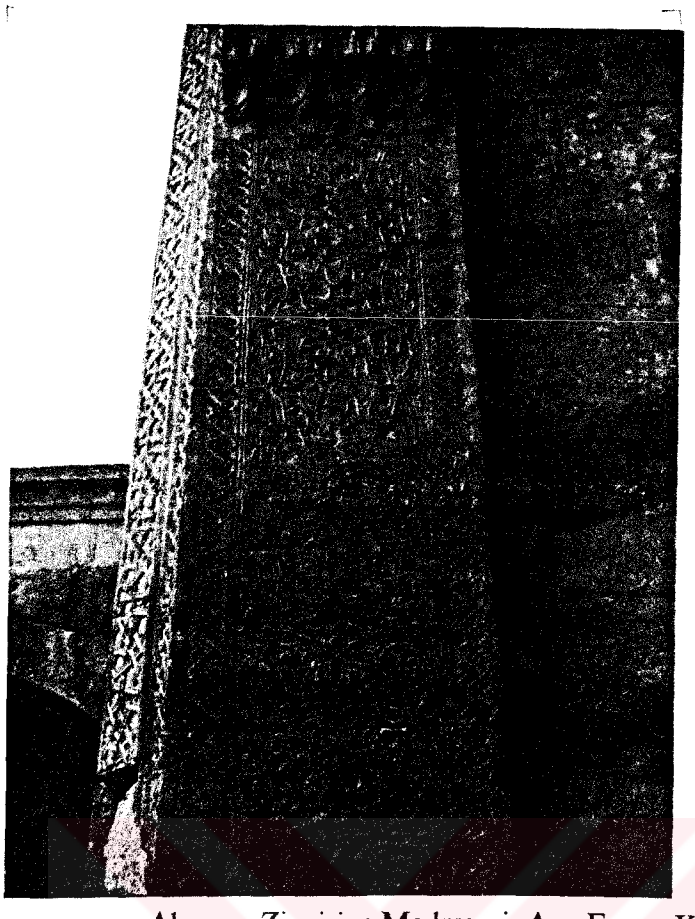

a Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan Kemerin Oturduğu Duvar Payesi İç Yüzündeki Süsleme Şeritleri

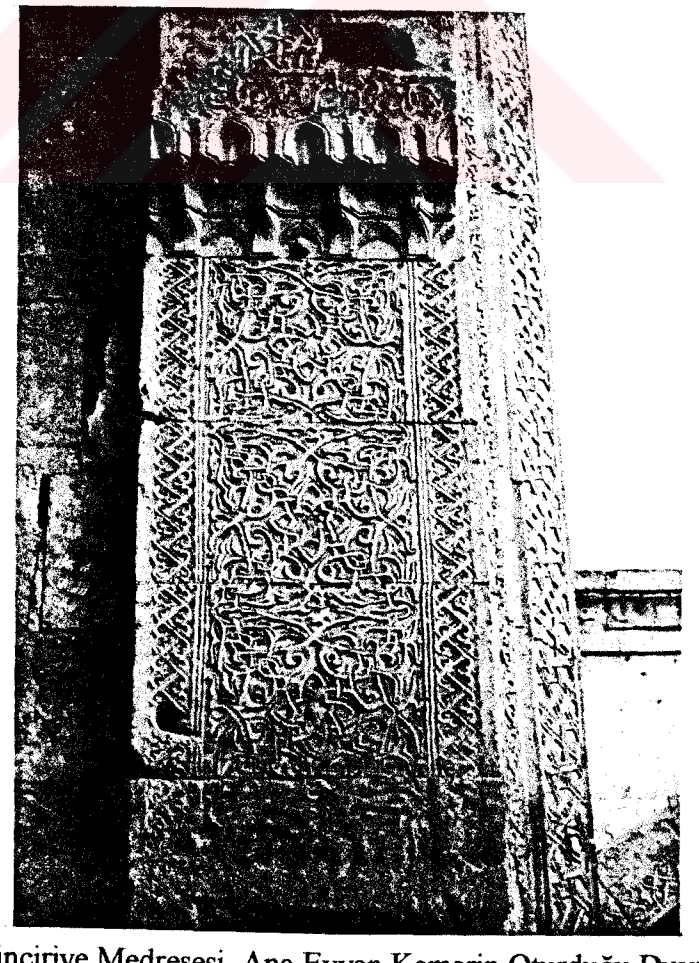

b Aksaray Zinciriye Medresesi, Ana Eyvan Kemerin Oturduğu Duvar Payesi İç Yüzündeki Süsleme Şeritleri

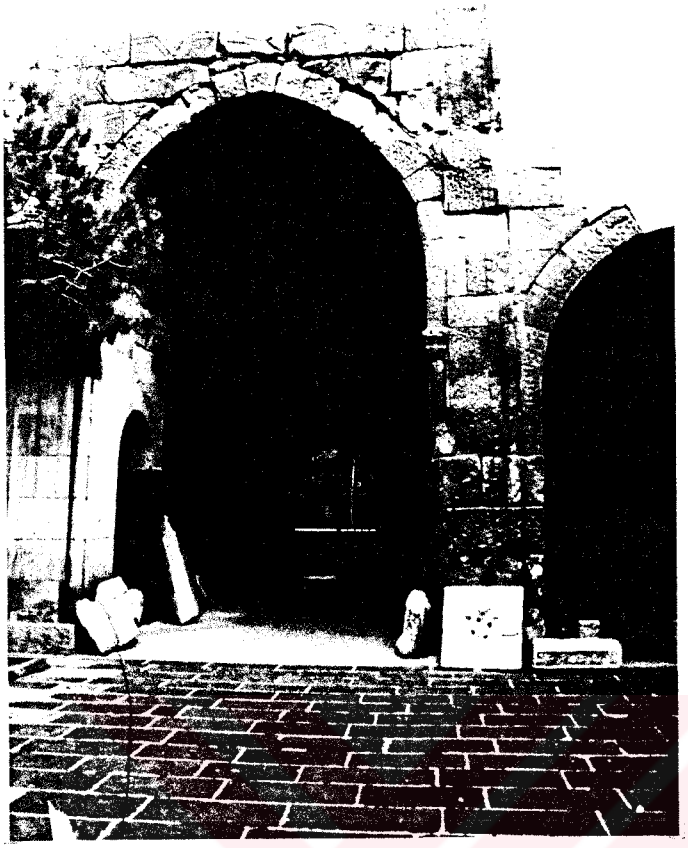

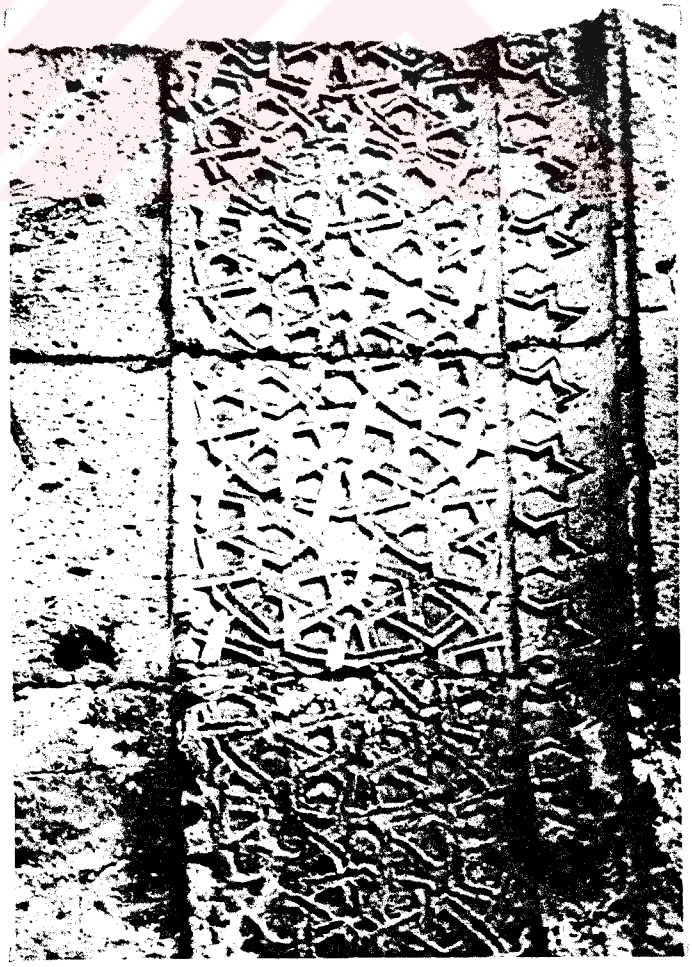

b Aksaray Zinciriye Medresesi, Giriş Eyvanı, Dıştaki Süsleme Şeritleri

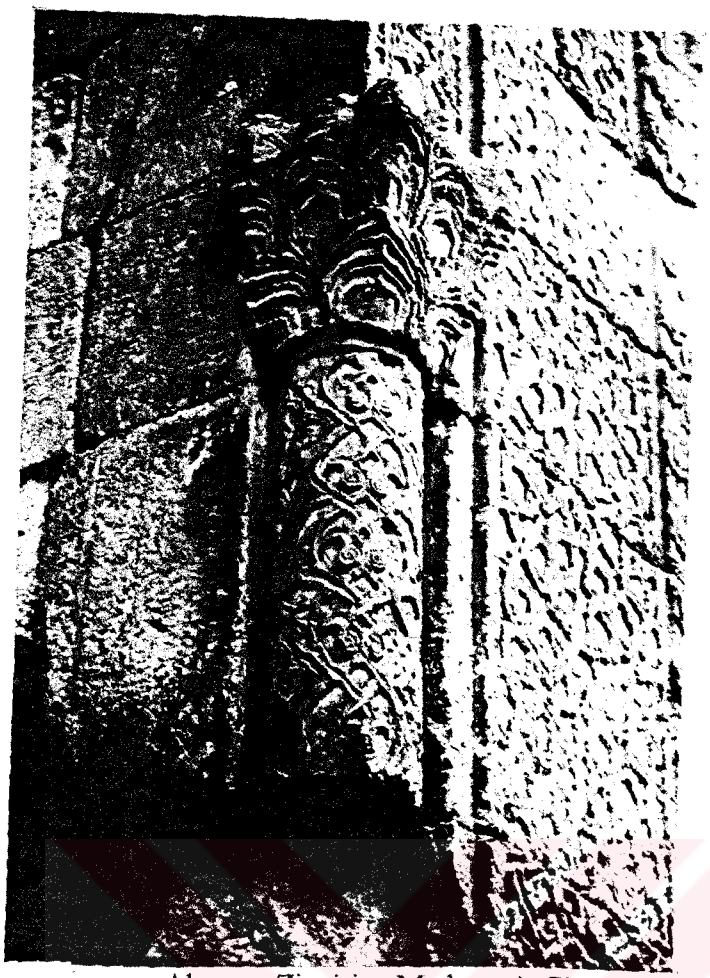

a Aksaray Zinciriye Medresesi, Giriş Eyvanı Güney İç Köşedeki Sütunce

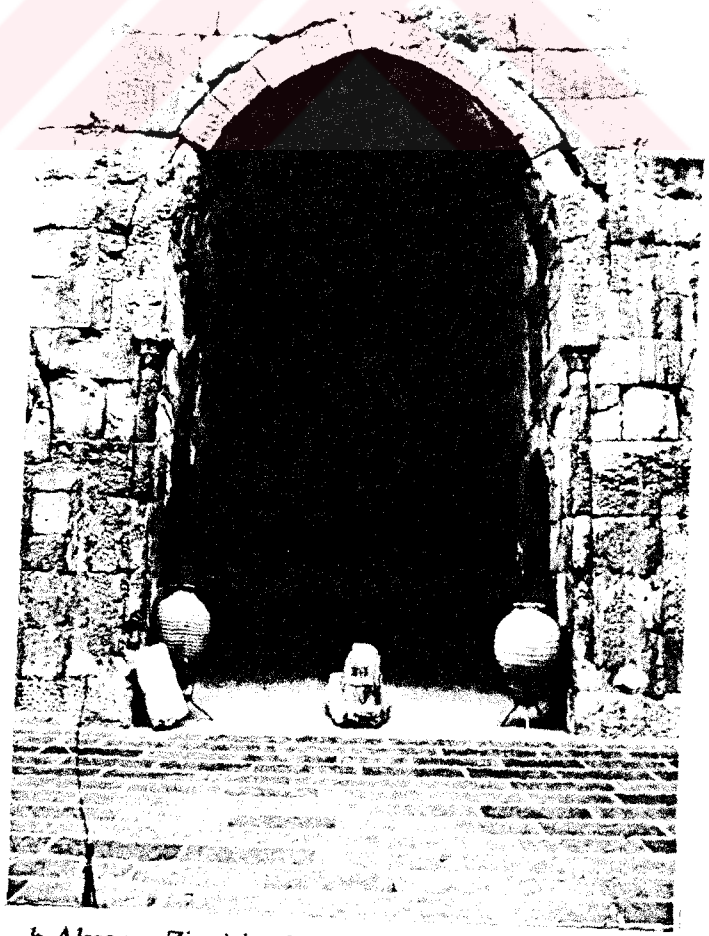

b Aksaray Zinciriye Medresesi, Güney Yan Eyvan

a Aksaray Zinciriye Medresesi, Güney Yan Eyvan Doğu İç Köşedeki Sütunce

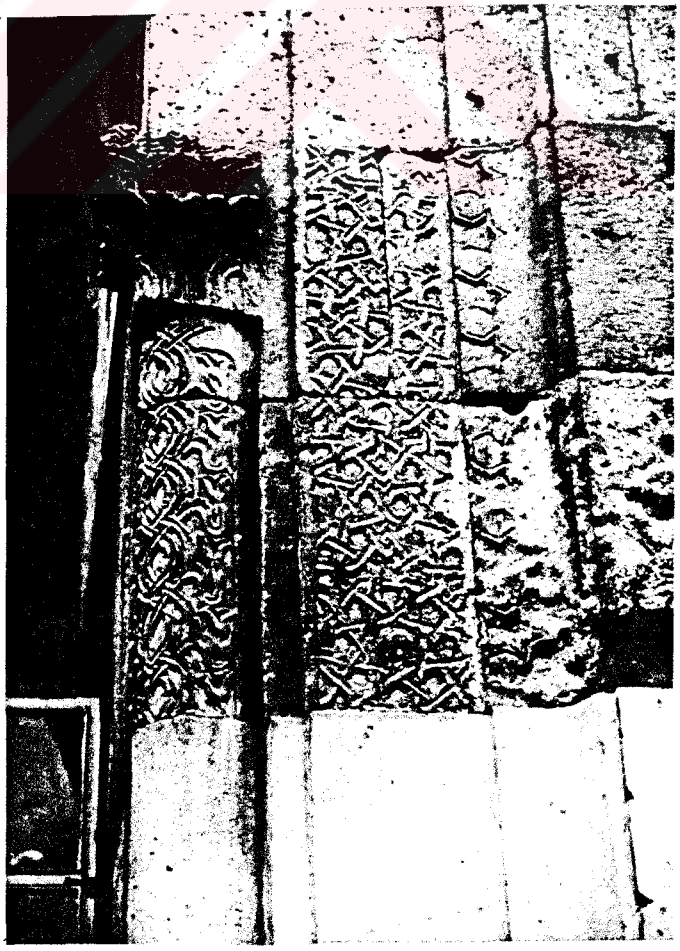

b Aksaray Zinciriye Medresesi, Kuzey Yan Eyvan Doğudaki Süsleme Şeritleri ve Sütunce

a Aksaray Zinciriye Medresesi, Kuzeybatı Revakları

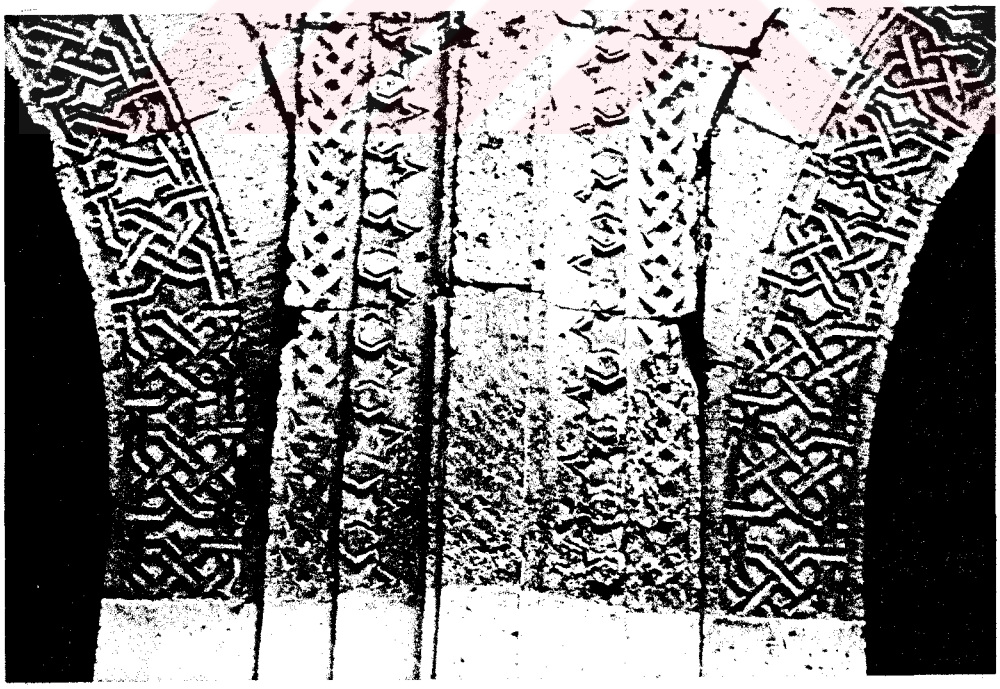

b Aksaray Zinciriye Medresesi, Kuzeybatı Revakları Dıştan Kuşatan Süsleme Şeritleri ve Kemer Yüyezi

a Aksaray Zinciriye Medresesi, Güneybatı Köşe Odasının Kapısını Kuşatan Süsleme Şeritleri

b Aksaray Zinciriye Medresesi, Kuzeybatı Köşe Odasının Kapısını Kuşatan Süsleme Şeritleri

a Aksaray Zincirye Medresesi, Güneydoğu Köşedeki Öğrenci Odasının Kapısını Kuşatan Süsleme Şeritleri

b Aksaray Zinciriye Medresesi, Güneybatı Köşedeki Öğrenci Odasının Kapısını Kuşatan Süsleme Şeritleri

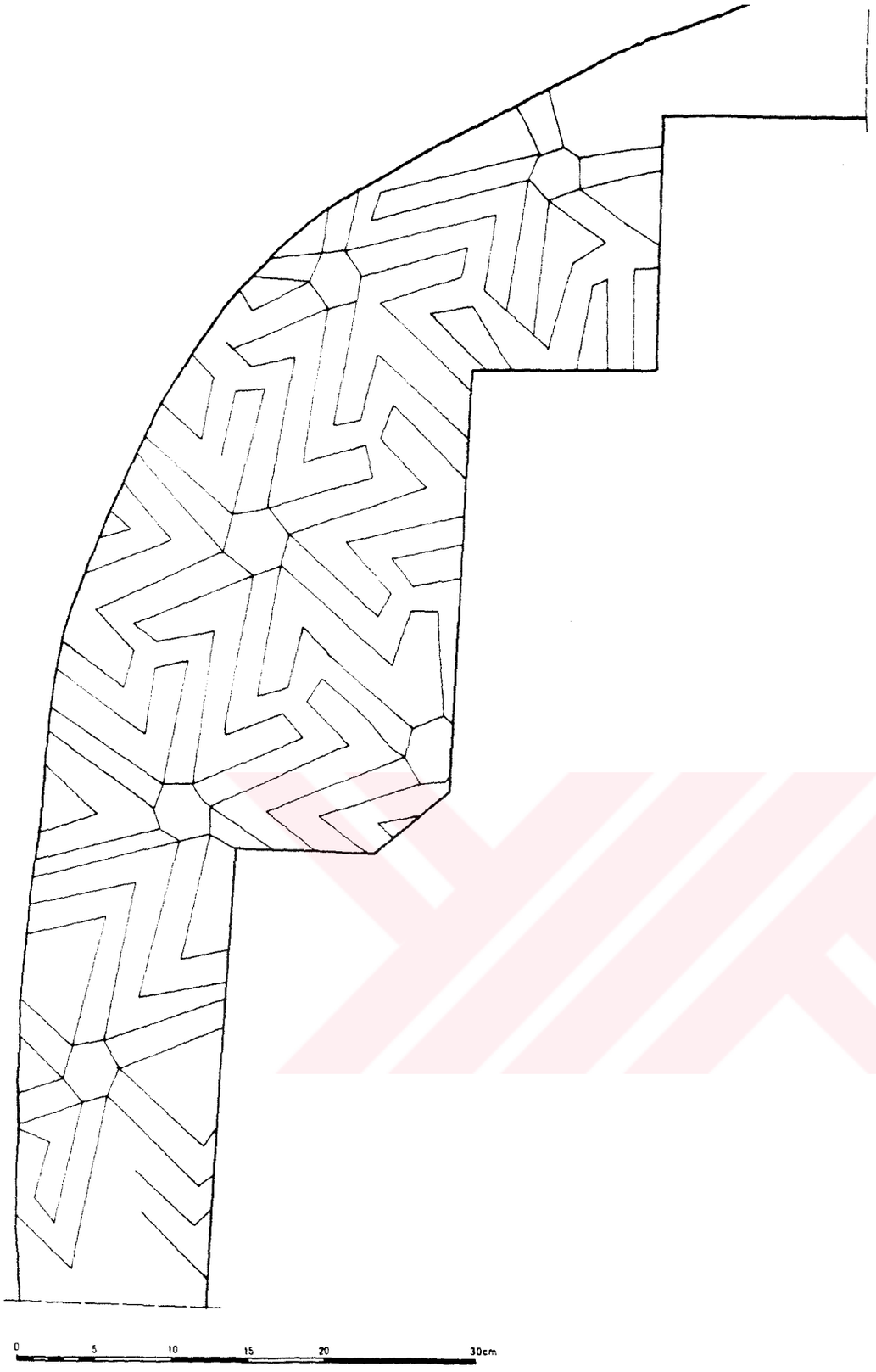

Ermenek Tol Medrese, Portal Güney Duvarındaki Nişin Kavsara Köşeliklerindeki Geometrik Süsleme Çizimi

(Çizen: M.Mait Tekinalp 1999)

Ermenek Tol Medrese, Portal Güney Duvarındaki Nişin Kemer Köşeliğindeki Karışık Süsleme Çizimi (Çizen: M.Macit Tekinalp 1999)

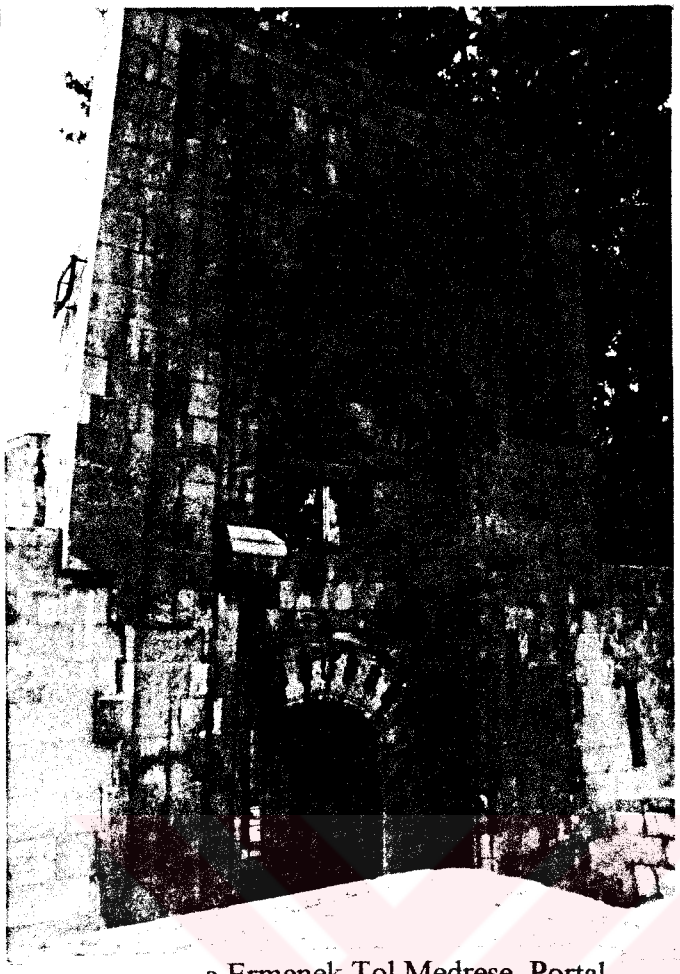

a Ermenek Tol Medrese, Portal

b Ermenek Tol Medrese, Portal

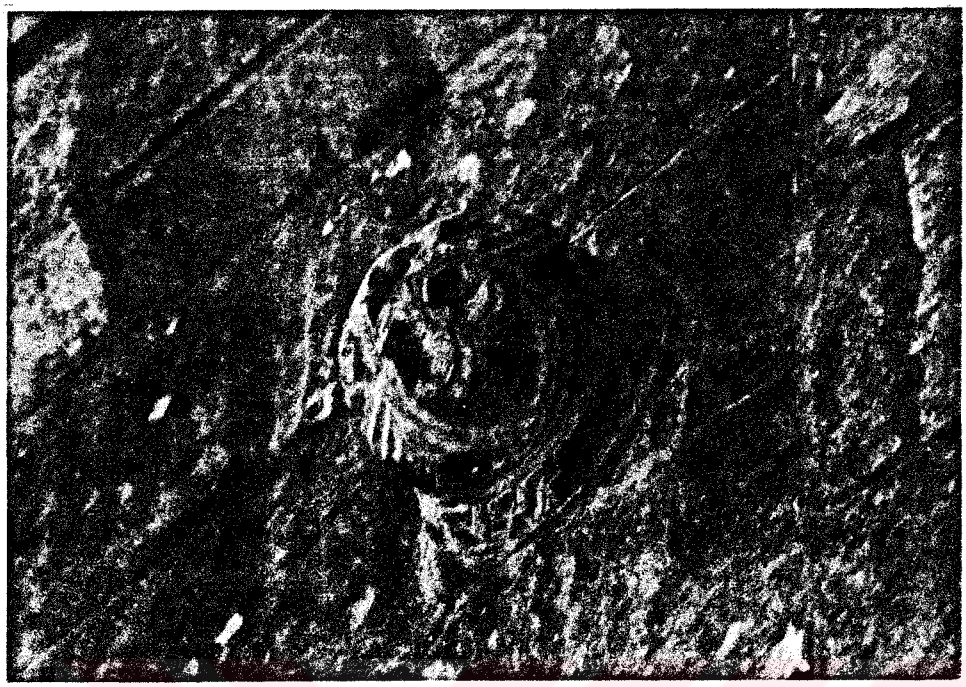

a Ermenek Tol Medrese, Portal, Kavsaranın Kuzey Köşeliğindeki Kabara

b Ermenek Tol Medrese, Portal, Kavsara Altındaki Gövdesi Kaval Silmesi Sütunce

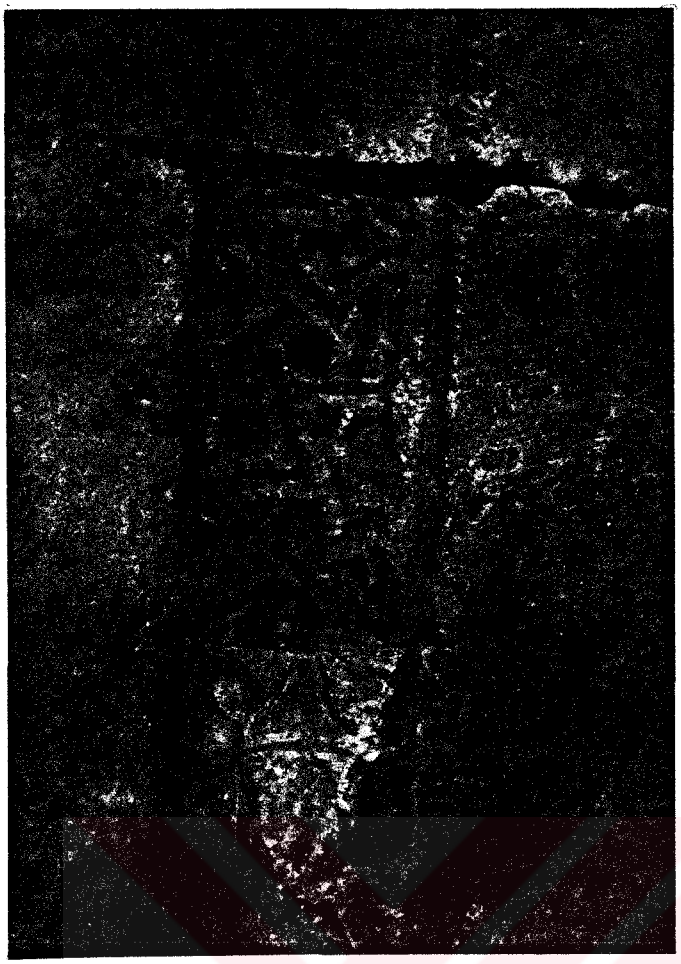

a Ermenek Tol Medrese, Portal, Dıştan Dördüncü Süsleme Şeridi

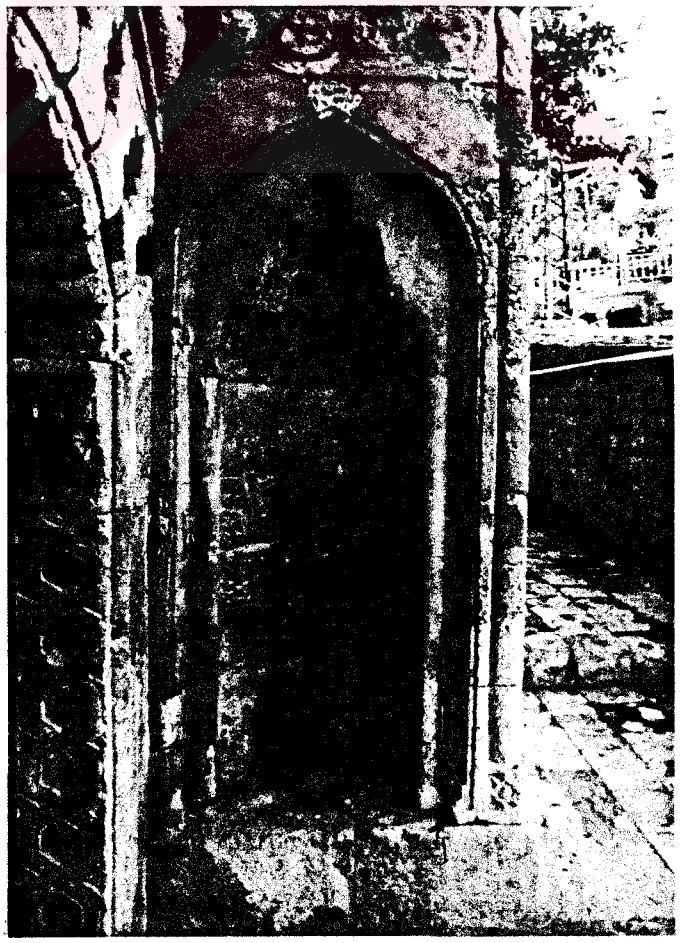

b Ermenek Tol Medrese, Portal Kuzey Duvarındaki Niş

a Ermenek Tol Medrese, Portal Kuzey Duvarındaki Nişin Kemer Yüzeyindeki Süsleme Şeridi

b Ermenek Tol Medrese Portal Güney Duvarındaki Niş

a Ermenek Tol Medrese, Portal Güney Duvarındaki Nişin Kemer Yüzeyindeki Süsleme Şeridi

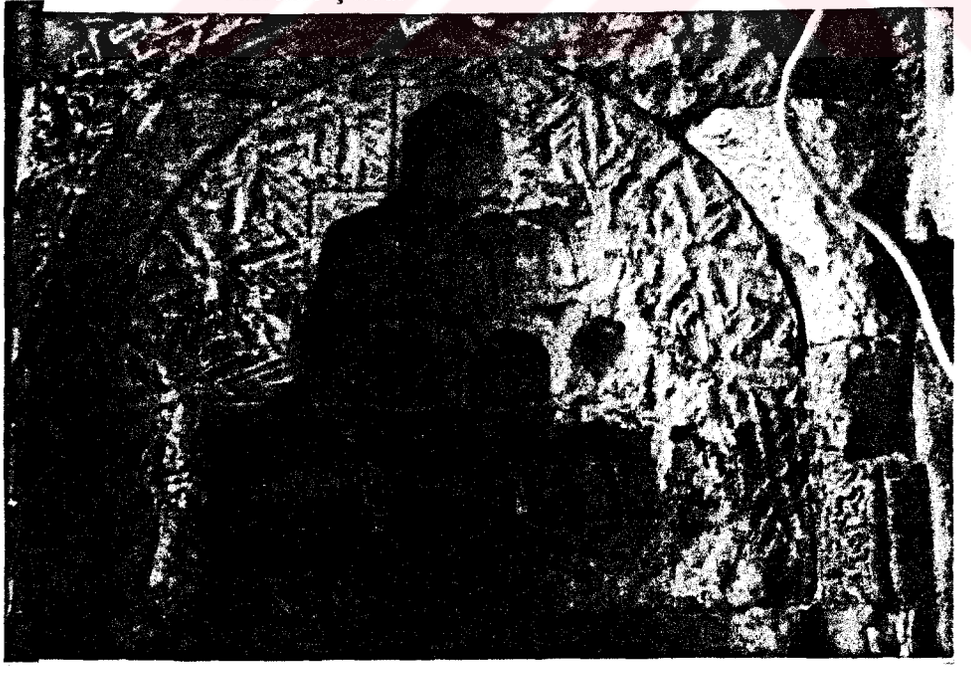

b Ermenek Tol Medrese, Portal Güney Duvarındaki Nişin Kavsarası

Levha 51a Ermenek Tol Medrese, Portal Güney Duvardaki Nişin Sütunce Başlığı

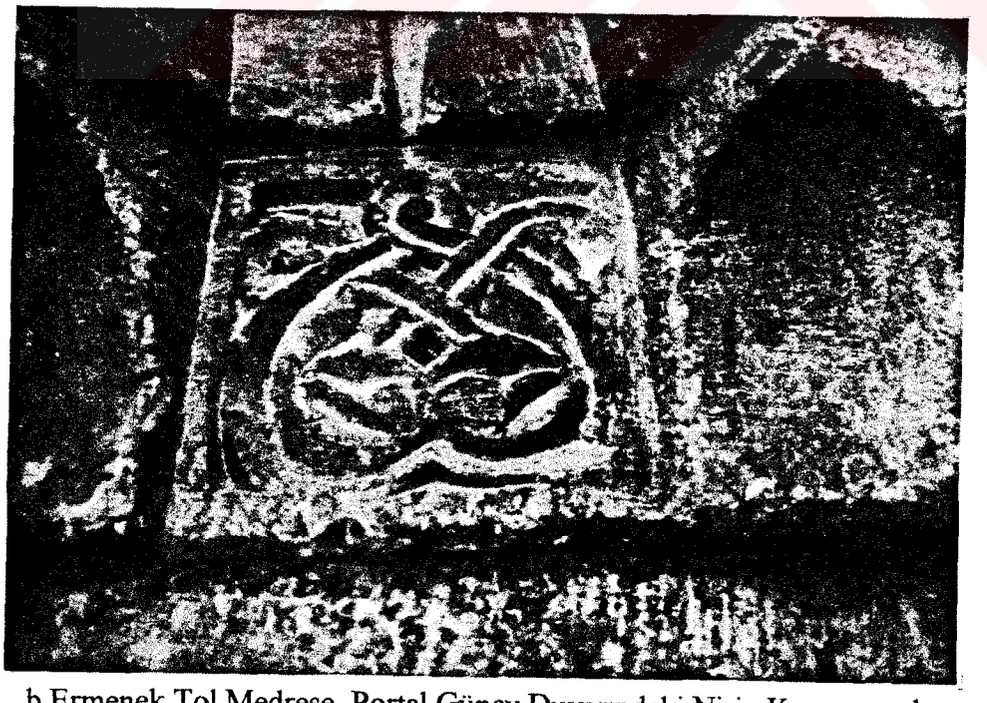

b Ermenek Tol Medrese, Portal Güney Duvarındaki Nişin Kavsarasında
Alt Sıradaki Mukarnaslar Arasındaki Bitkisel Süsleme

a Ermenek Tol Medrese, Portal Güney Duvar İkinci Kademesindeki Niş

b Ermenek Tol Medrese, Portal Kuzey Duvar İkinci Kademesindeki İkiz Kemerli Niş

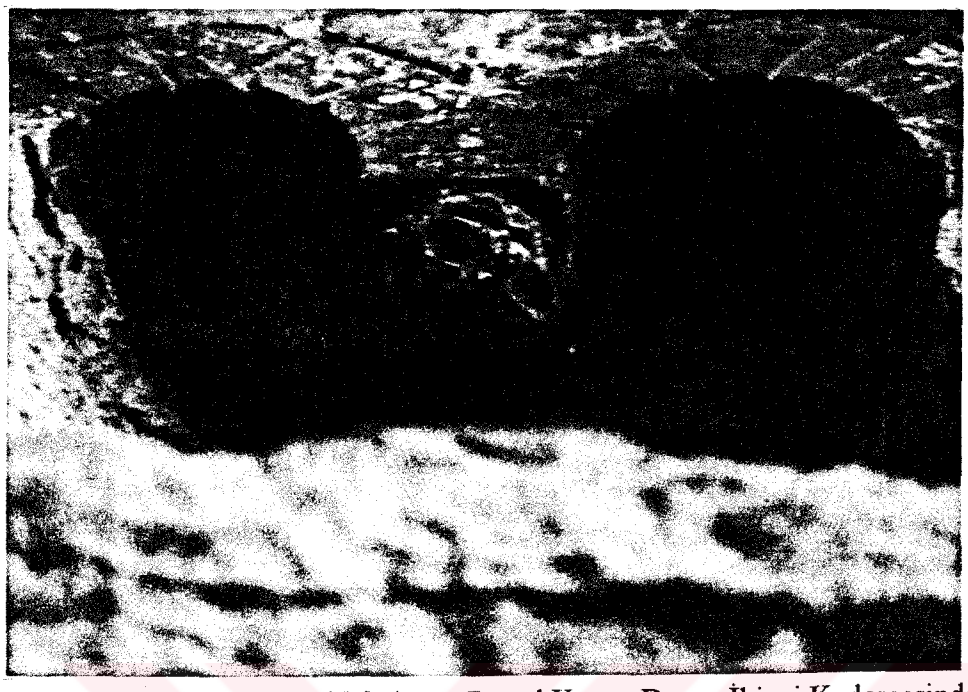

a Ermenek Tol Medrese, Portal Kuzey Duvar İkinci Kademesindeki İkiz Kemerli Nişin Kabarası

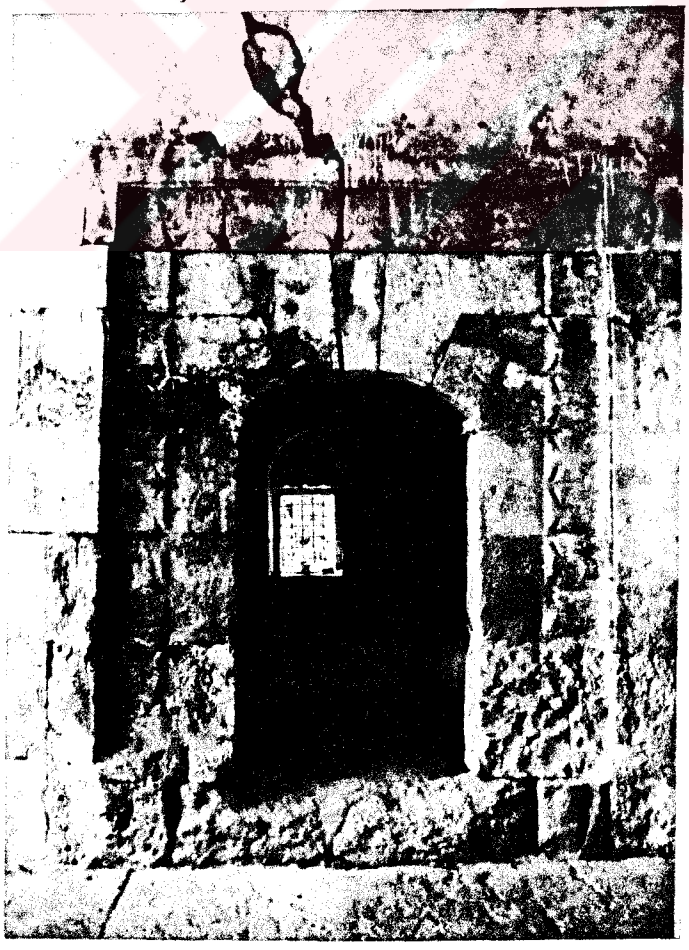

b Ermenek Tol Medrese, Kuzeybatı Köşe Odasının Kapısı

a Alanya Obaköy Medresesi, Portal Giriş Kapısının Doğudaki Sövesinin
İç Yüzündeki Süsleme Şeridi Çizimi (Çizen : Tülay Karataş 1999)

b Alanya Obaköy Medresesi, Portal Giriş Kapısının Doğudaki Sövesinin
Dış Yüzündeki Süsleme Şeridi Çizimi (G.Öney 1968)

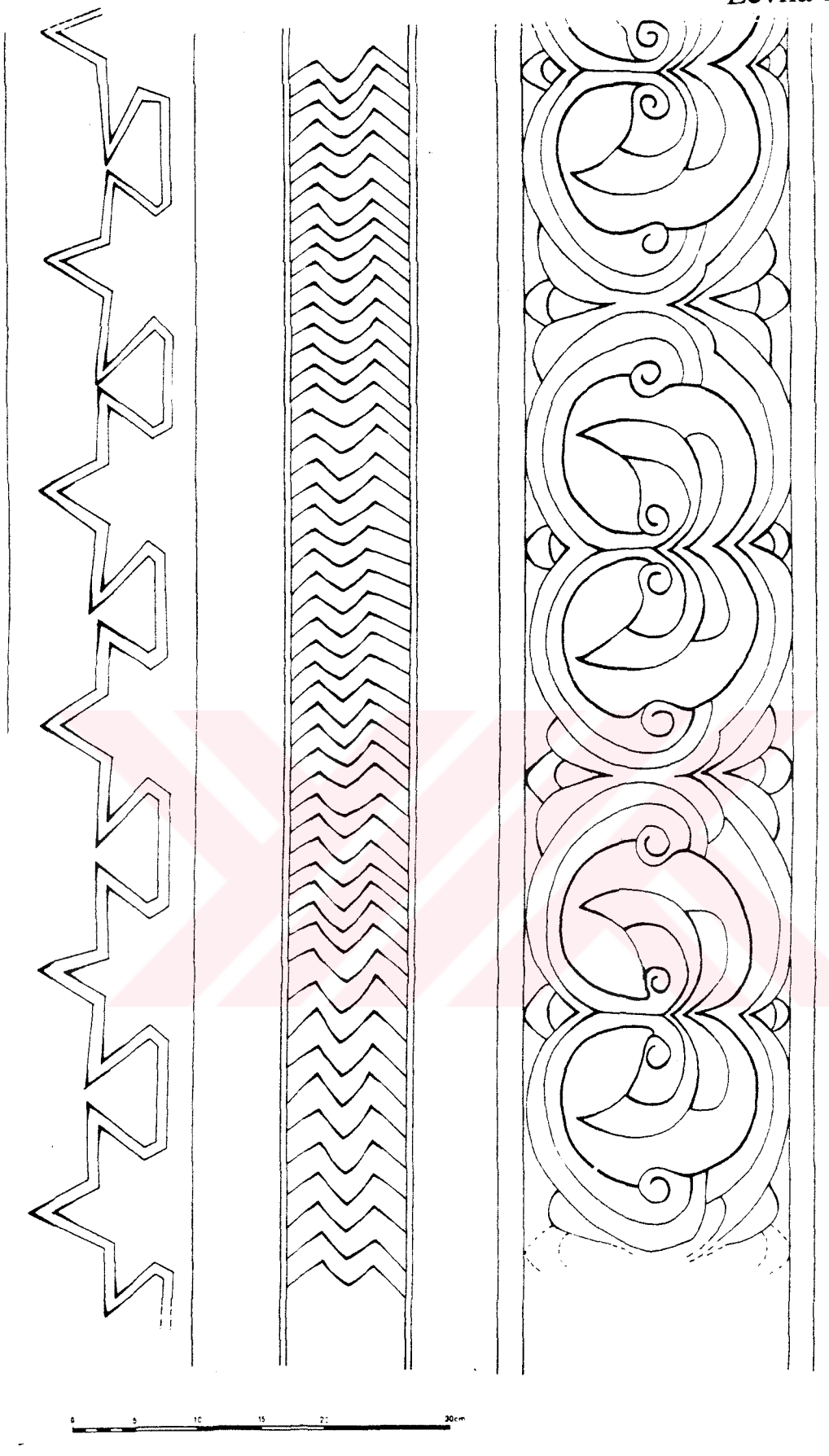

Alanya Obaköy Medresesi, Portal Giriş Kapısının Güneydoğu Köşe Odasının Kapısını Kuşatan Süsleme Şeritleri Çizimi (Çizen: Tülay Karataş 1999)

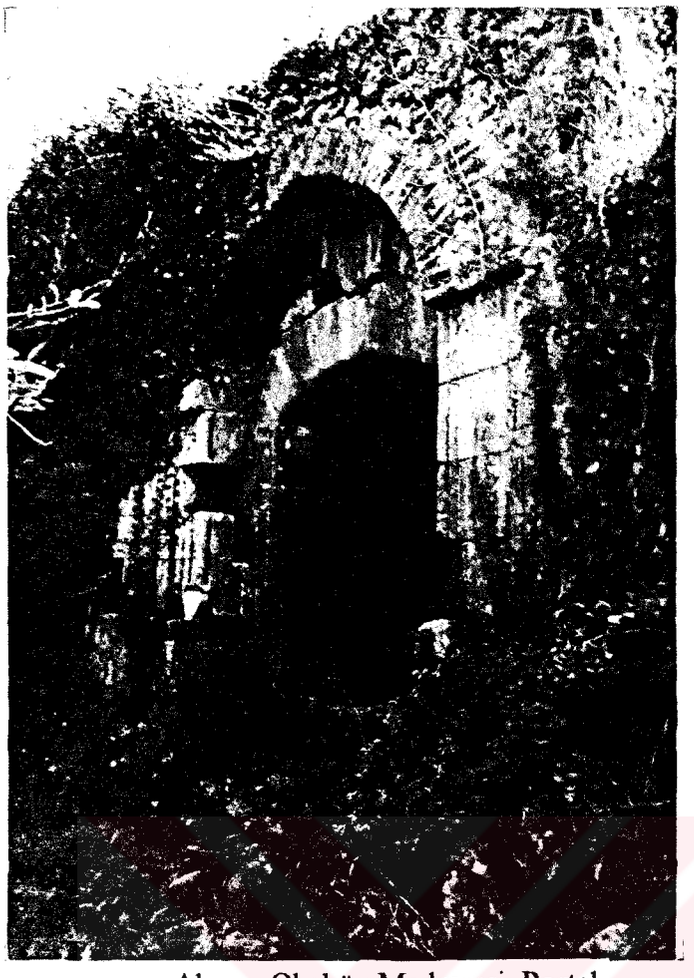

a Alanya Obaköy Medresesi, Portal

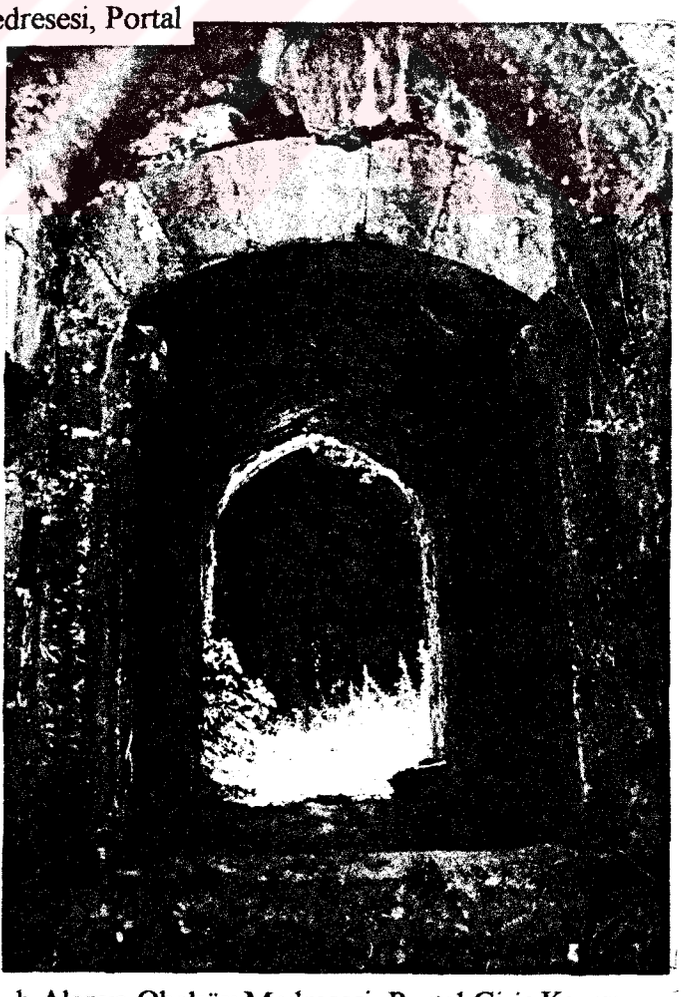

b Alanya Obaköy Medresesi, Portal Giriş Kapısı

a Alanya Obaköy Medresesi, Portal Giriş Kapısı Doğu Sövesi Dış Yüzündeki Süsleme Şeridi

b Alanya Obaköy Medresesi, Portal Giriş Kapısı Doğu Söve İç Yüzündeki Süsleme Şeridi

a Alanya Obaköy Medresesi, Portal Giriş Kapısı Doğu Sövesi İç Yüzündeki Süsleme Şeridi (Ayrıntı)

b Alanya Obaköy Medresesi, Portal Giriş Kapısı Doğu Sövesi İç Yüzündeki Sü sleme Şeridi (Ayrıntı)

a Alanya Obaköy Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kapısı

b Alanya Obaköy Medresesi Güneydoğu Köşe Odasının Kapısını Kuşatan Süsleme Şeritleri

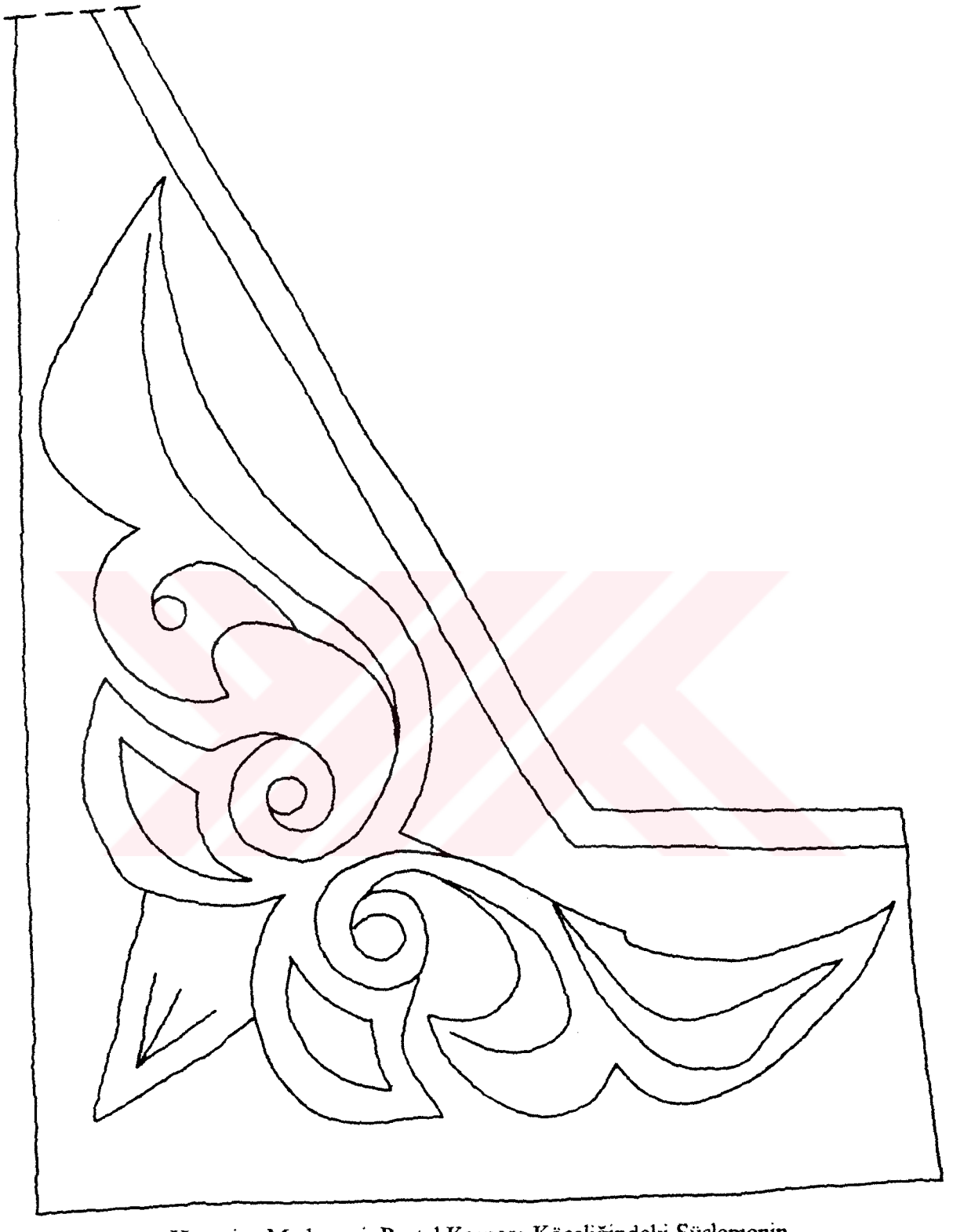

Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Kavsara Köşeliğindeki Süslemenin Çizimi (Çizen: V.Macit Tekinalp 1999)

Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştan İkinci Şeritteki Süslemenin Çizimi (Çizen: V.Macit Tekinalp 1999)

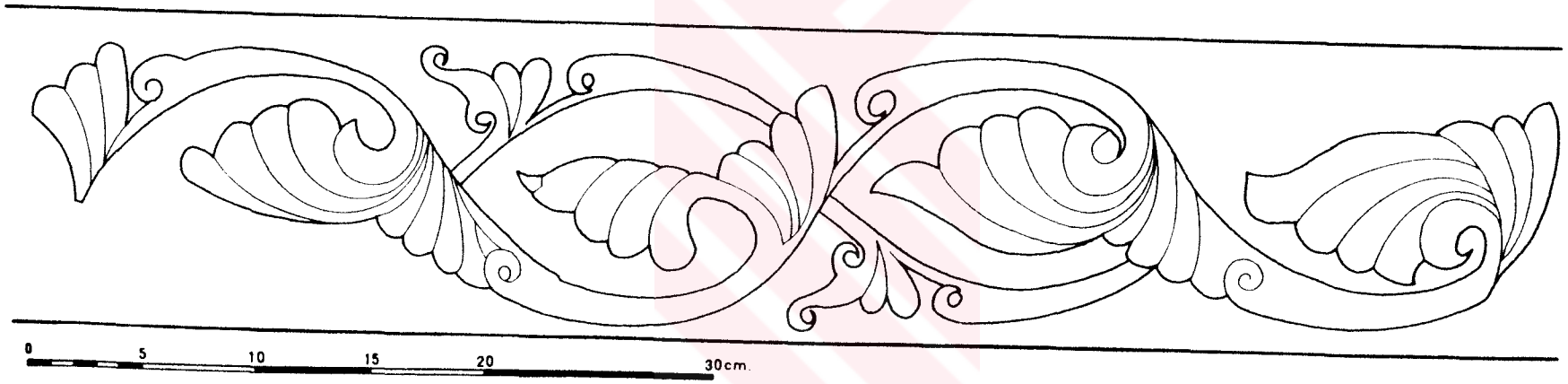

Karaman Hatuniye Medresesi, Portal İç Köşedeki Sütunce ve Çerçeve Oluşturan Kaval Silme Üzerindeki Süsleme Çizimi
(Çizen: V.Macit Tekinalp 1999)

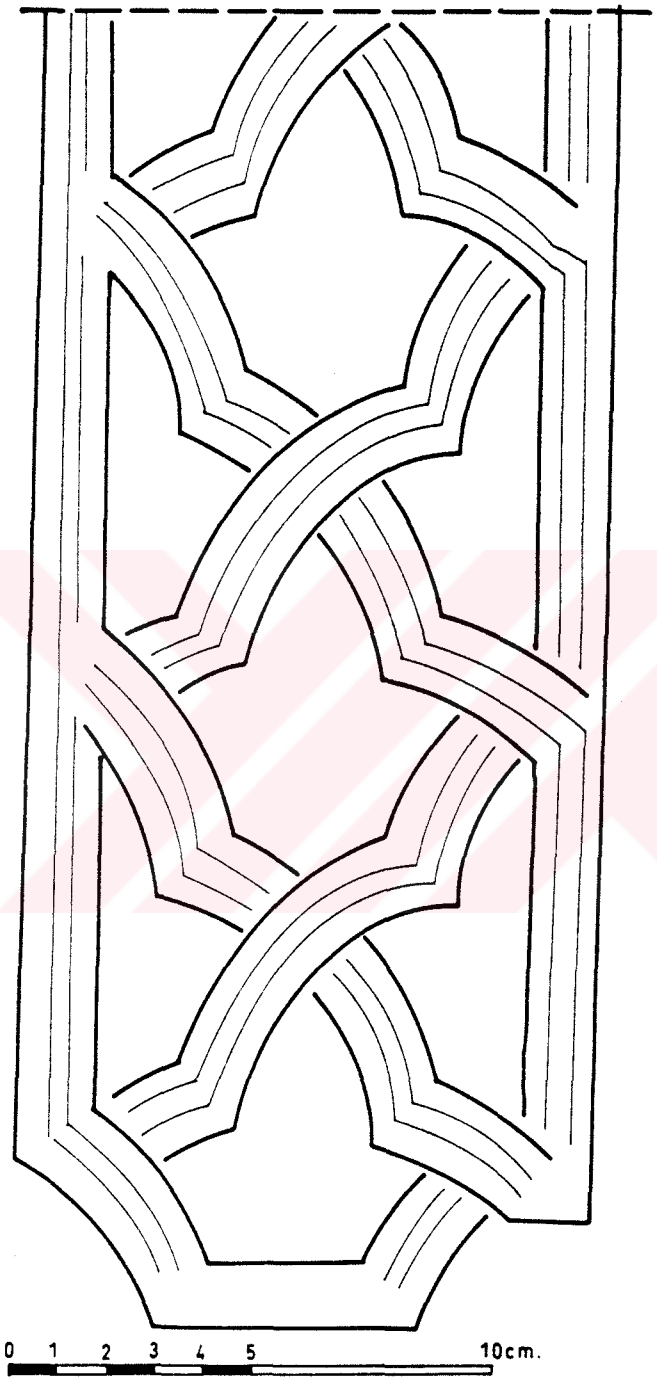

Karaman HatuniyeMedresesi, Portal Batı Duvardaki Nişi Kuşatan Süslemenin Şeridinin Çizimi (Çizen: V.Macit Tekinalp1999)

Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Duvardaki Nişin İçindeki Süslemenin Çizimi (V.Macit Tekinalp 1999)

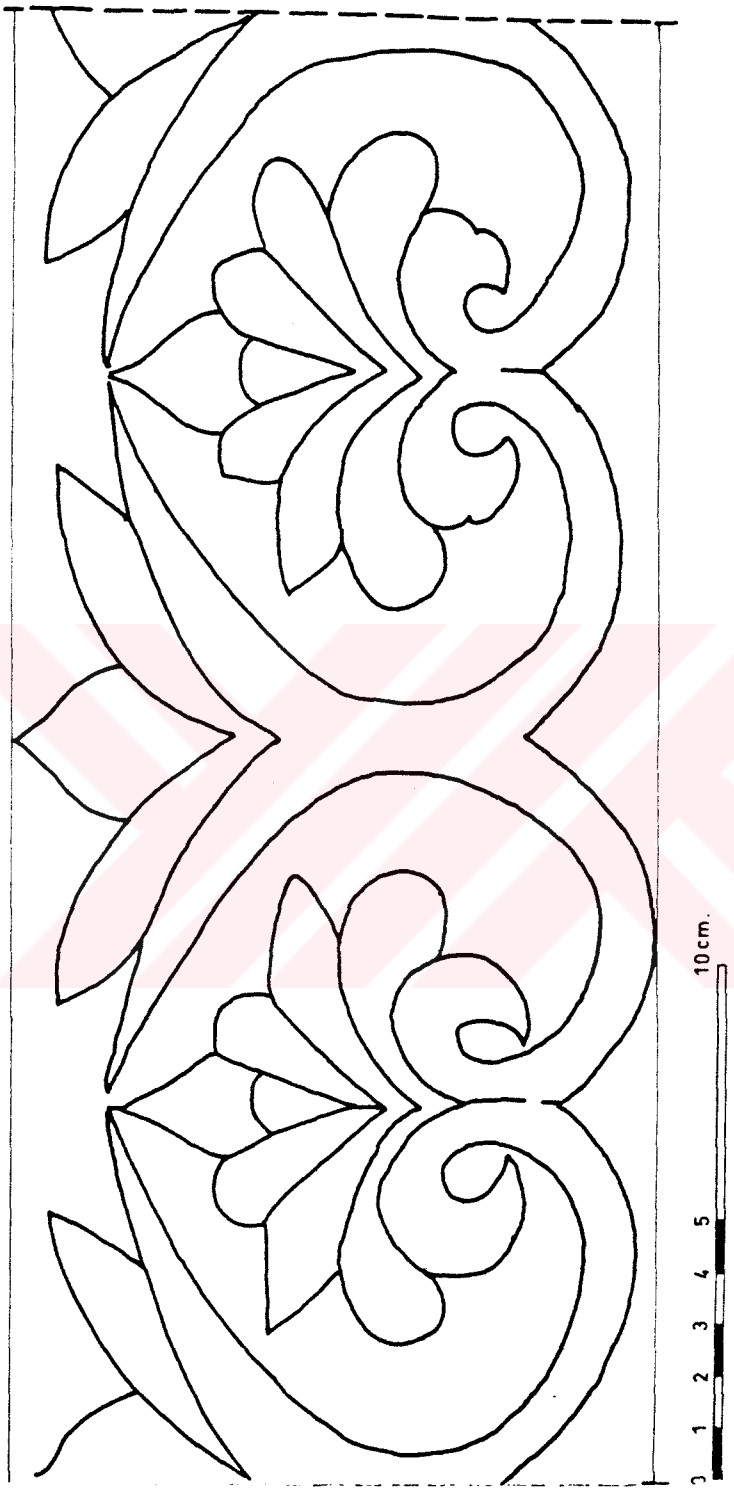

Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Duvardaki Nişin İçinde, Alttaki Süsleme Şeridi Çizimi (Çizen: V.Macit Tekinalp1999)

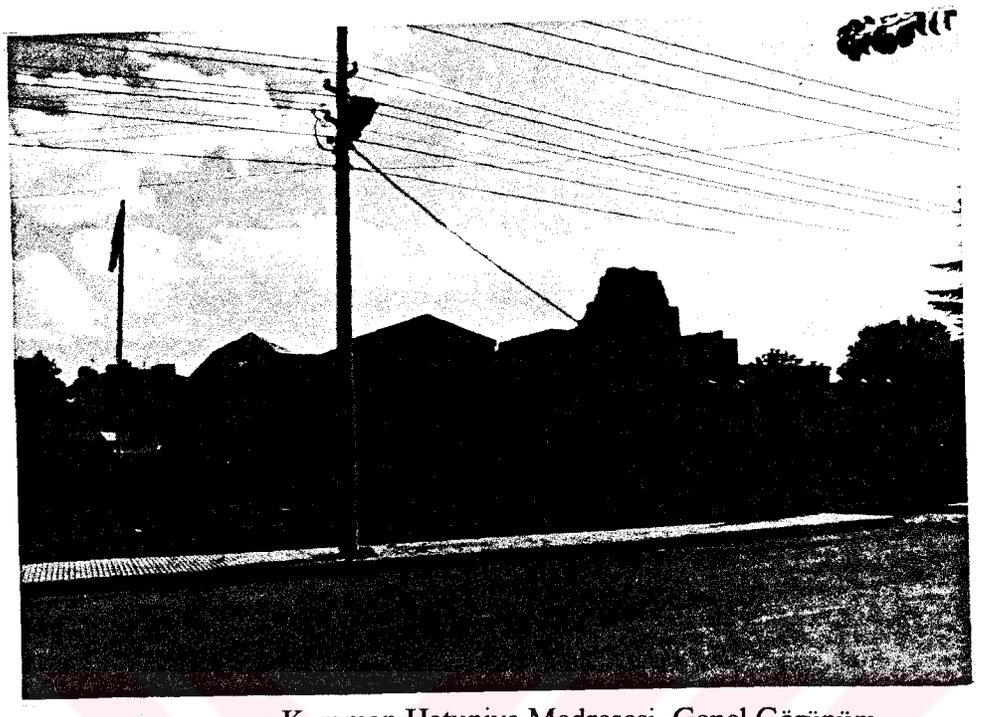

a Karaman Hatuniye Medresesi, Genel Görünüm

b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal

Levha 67a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal

b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Kısım

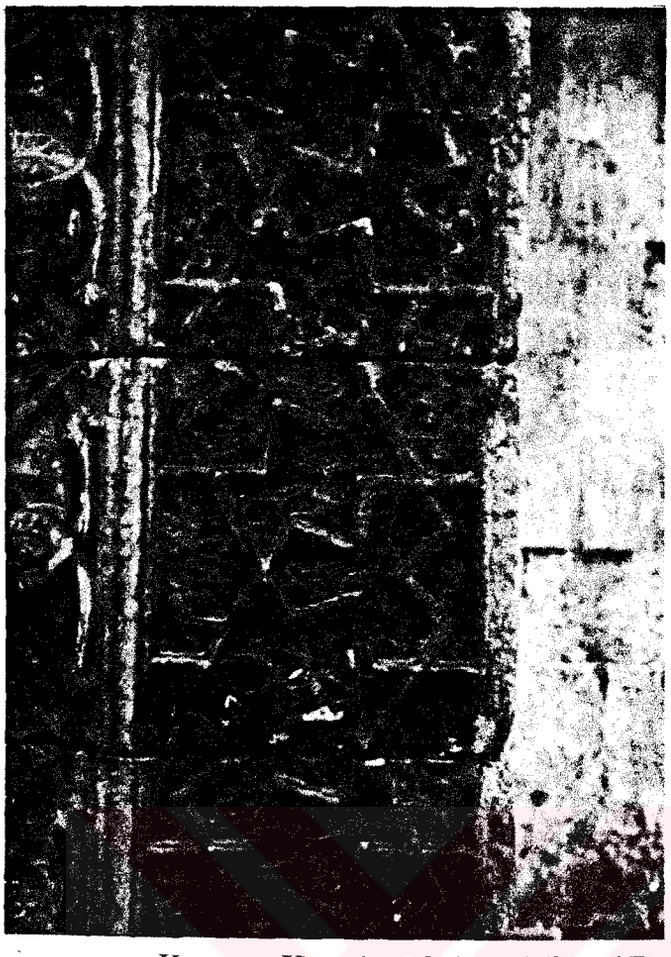

a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştan Birinci Süsleme Şeridi

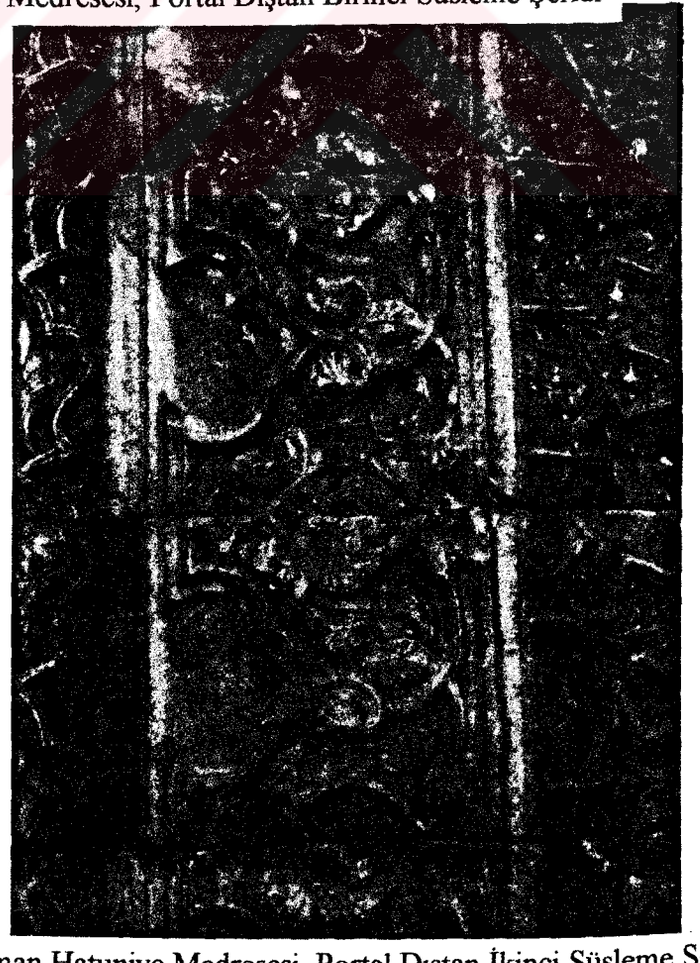

b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştan İkinci Süsleme Şeridi

a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştan Üçüncü Süsleme Şeridi

b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştan Dördüncü Süsleme Şeridi

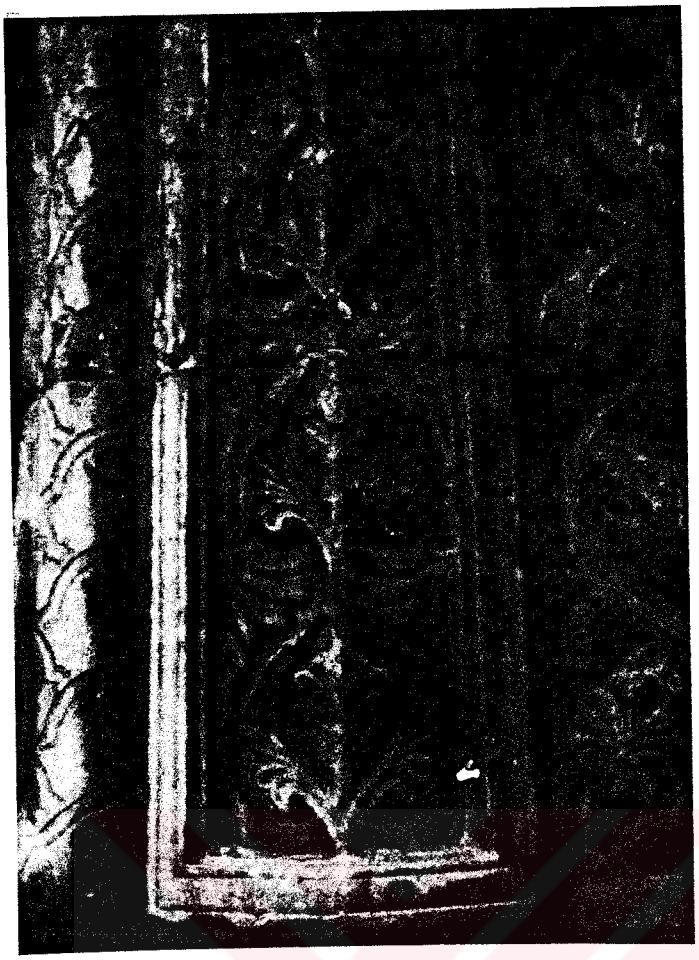

a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştan Beşinci Süsleme Şeridi

b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal İç Köşedeki Sütunce Çerçevesi Süsleme Şeridi

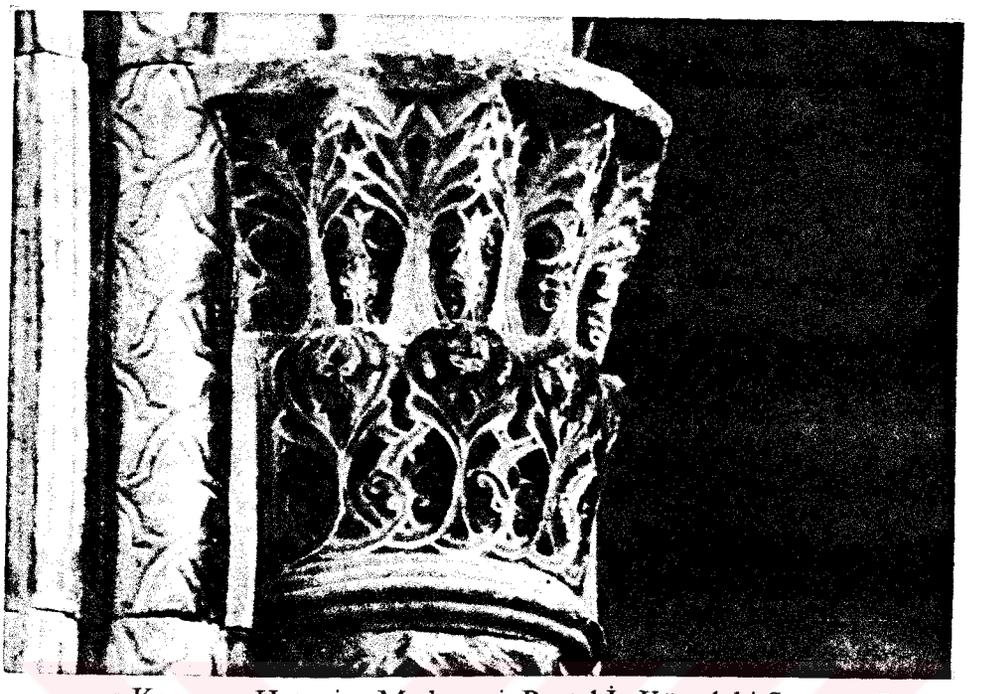

a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal İç Köşedeki Sütunce Başlığı

b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Kavsara Üst Köşeliği

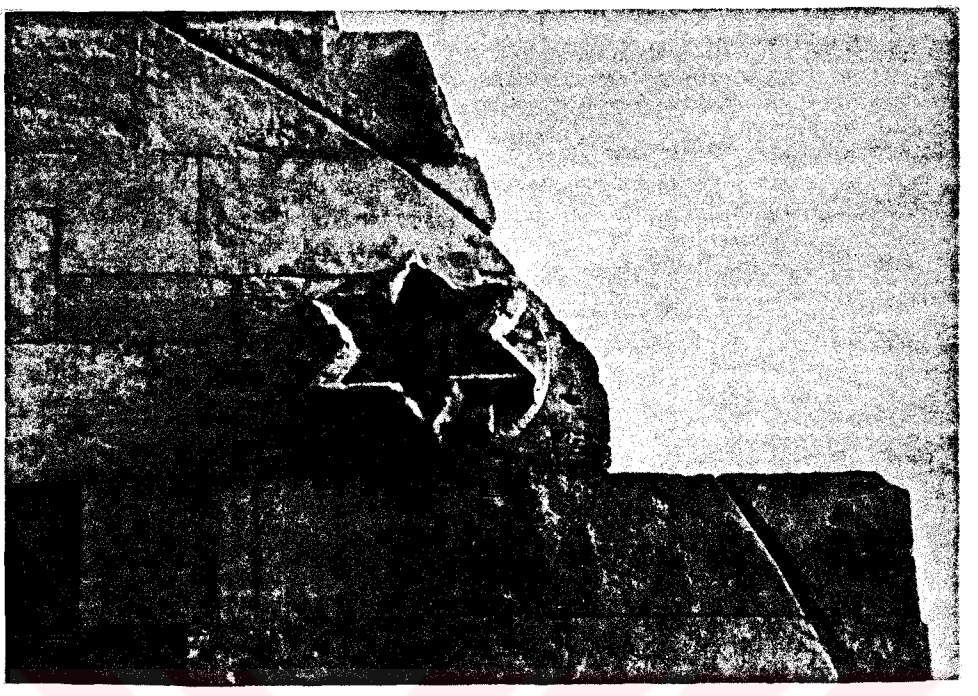

a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Kavsara Köşeliğindeki Oniki Kollu Yıldız

b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Kavsara İçindeki Mukarnas Yüzeyindeki Figürlü (Güvercin) Süsleme

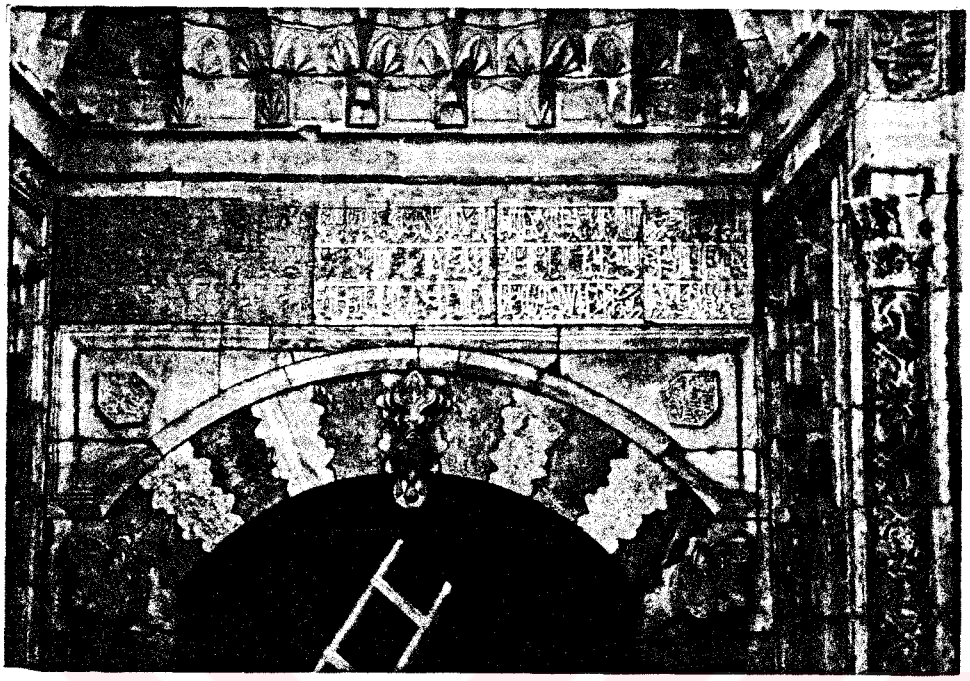

a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal, Giriş Kapısı

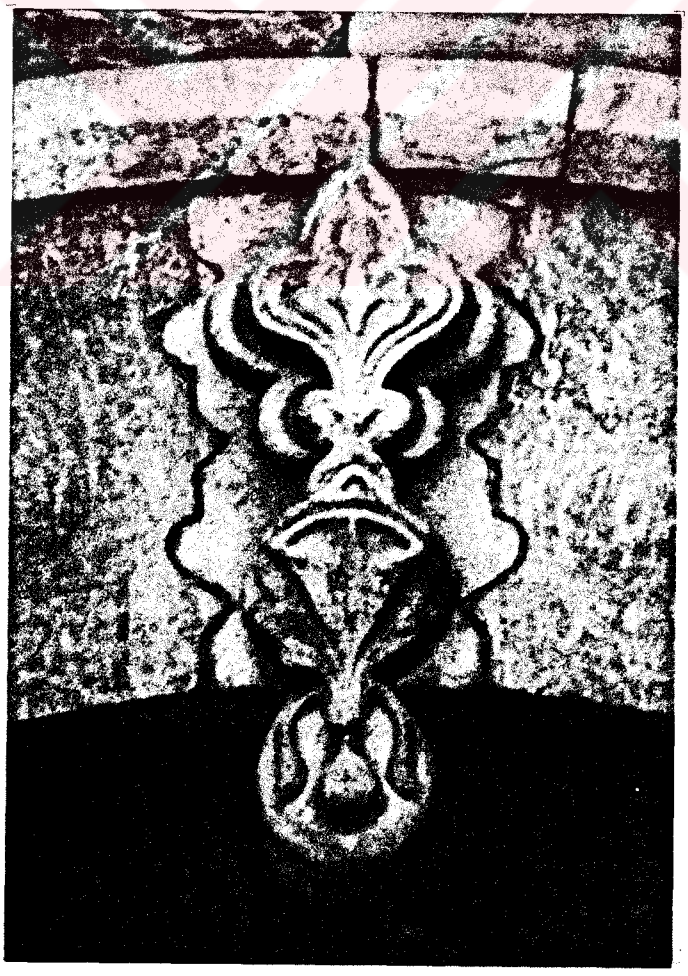

b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Giriş Kapısındaki Süsleme

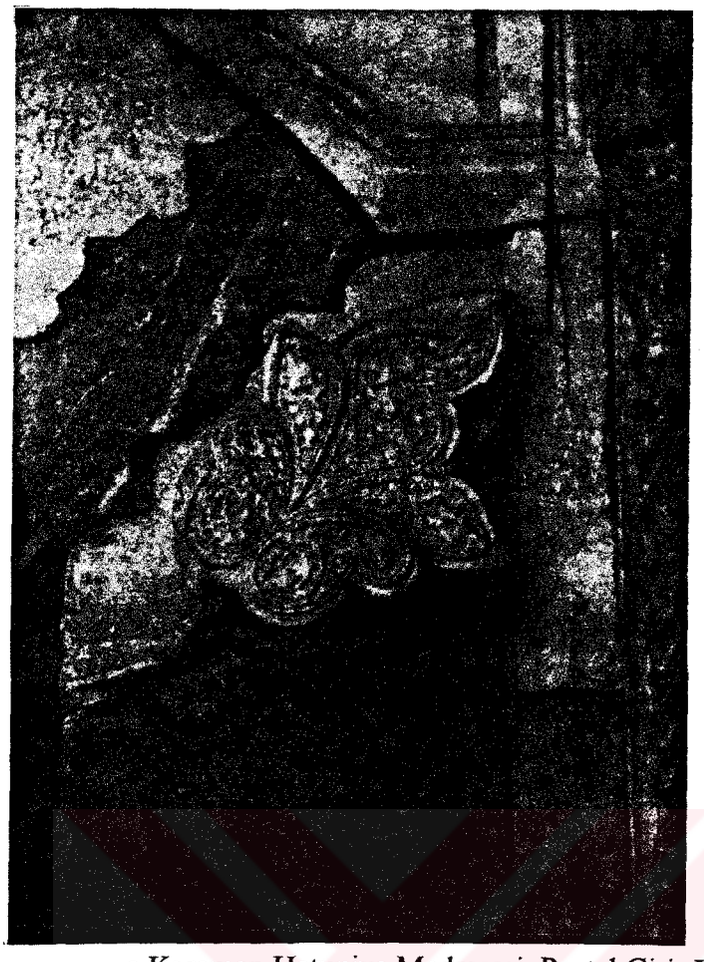

a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Giriş Kapısı Batıdaki Palmet Biçimli Kartuş

b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Duvardaki Niş

a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Duvardaki Nişi Kuşatan Süsleme Şeridi ile Sütunce Gövdesi

b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Duvardaki Nişin Köşesindeki Sütunce Başlığı

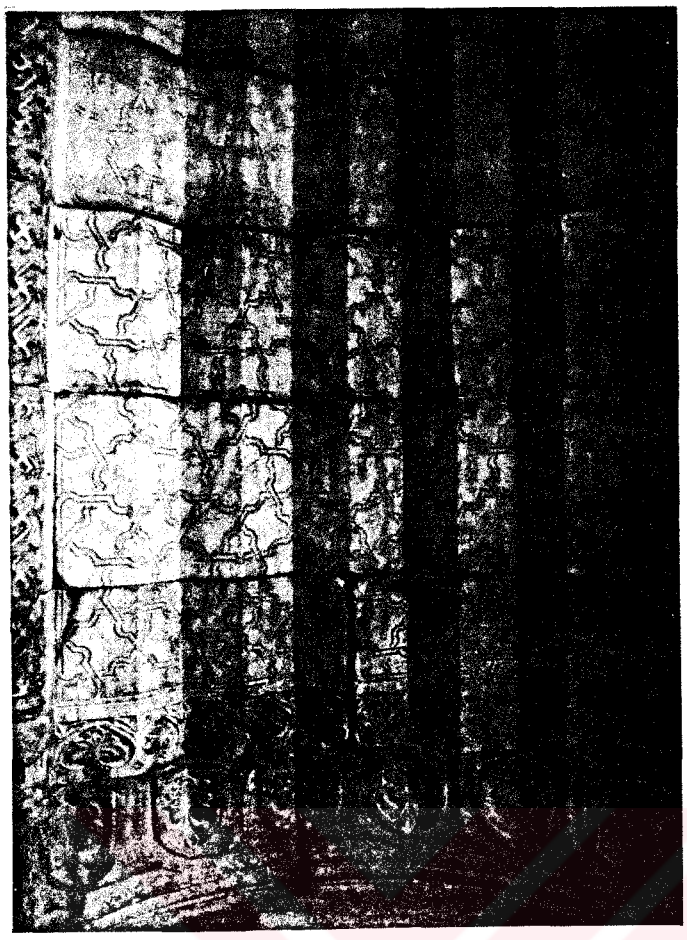

a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Duvardaki Nişin İçindeki Süsleme

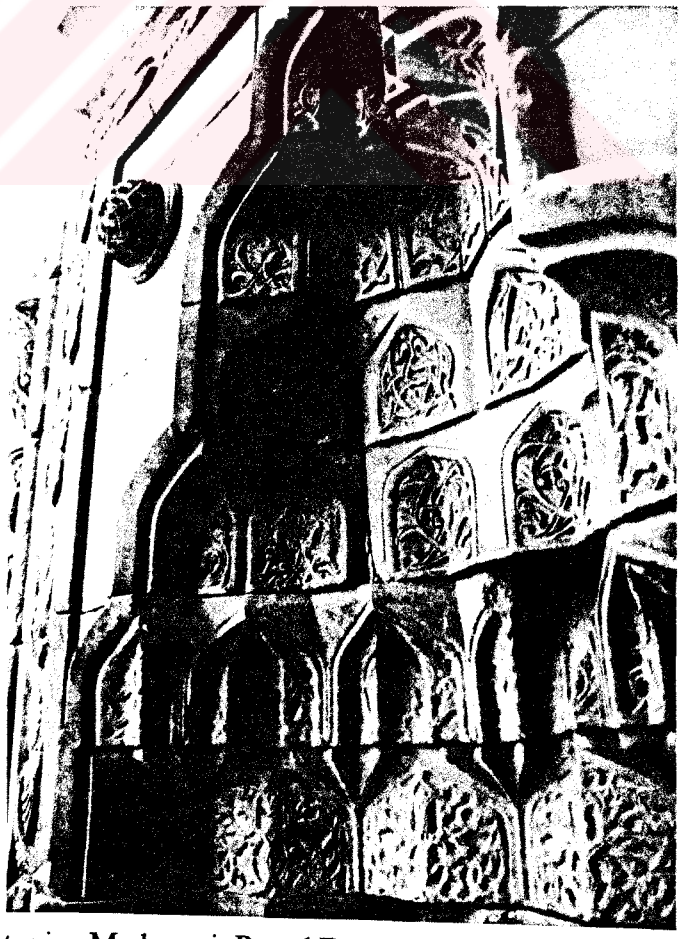

b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Doğu Duvardaki Nişin Kavsarası

a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Doğu Duvardaki Nişin Kavsarası (Ayrıntı)

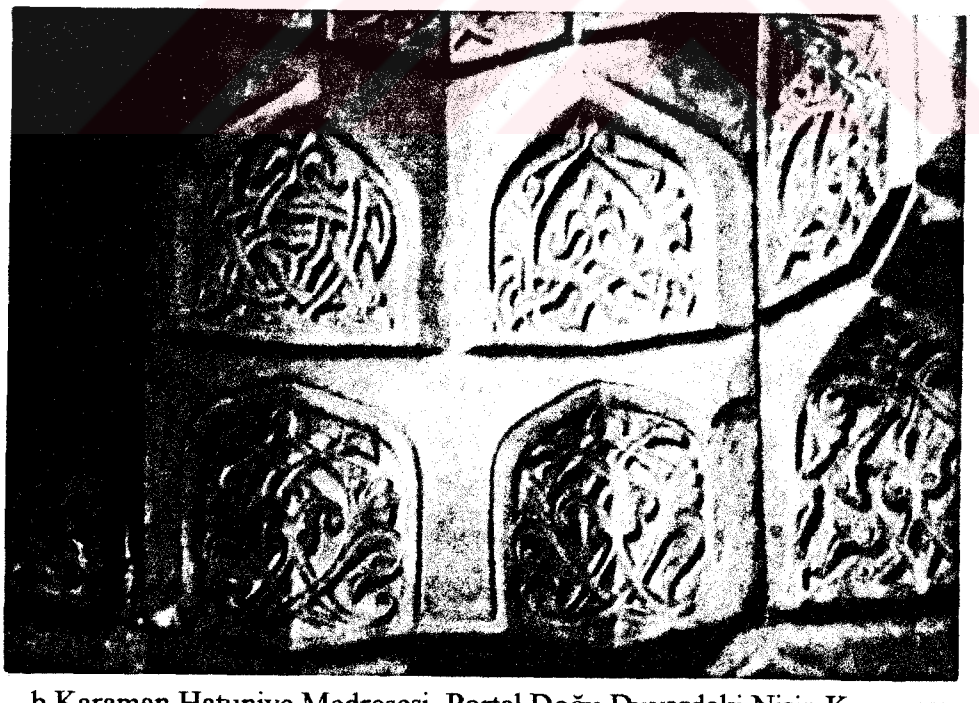

b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Doğu Duvardaki Nişin Kavsarası (Ayrıntı)

a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Duvardaki Nişin Altındaki Bitkisel Süsleme Panolar

b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Batı Duvardaki Nişin Altındaki Bitkisel Süsleme Panolar (Ayrıntı)

a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştaki Süsleme Şeritleri Altında Yer Alan Panolar

b Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştan İkinci Süsleme Şeridi Altındaki Kartuş

a Karaman Hatuniye Medresesi, Portal Dıştan Birinci Süsleme Şeridinin Altındaki Pano

b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kapısı

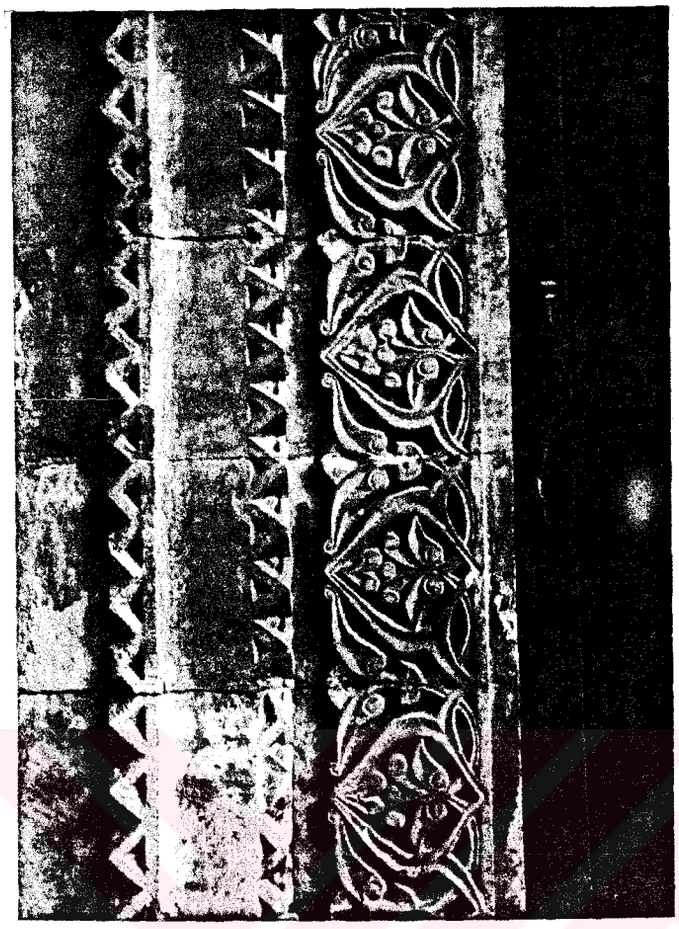

a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kapısını Kuşatan Süsleme Şeritleri

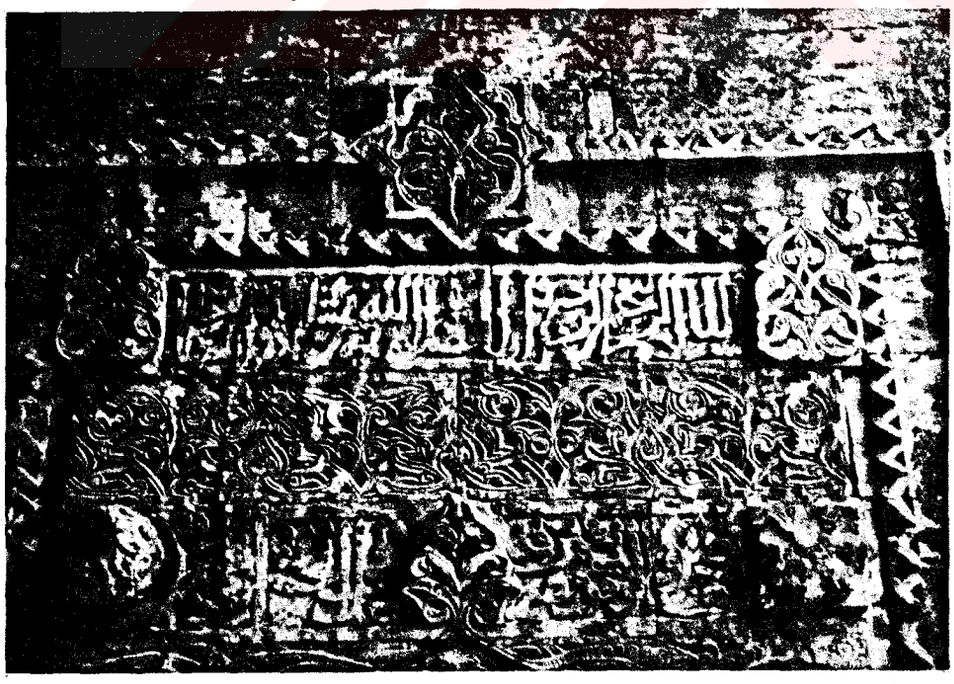

b Karaman Hatuneyi Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kapısı Üst Kısımdaki Süsleme Şeritleri

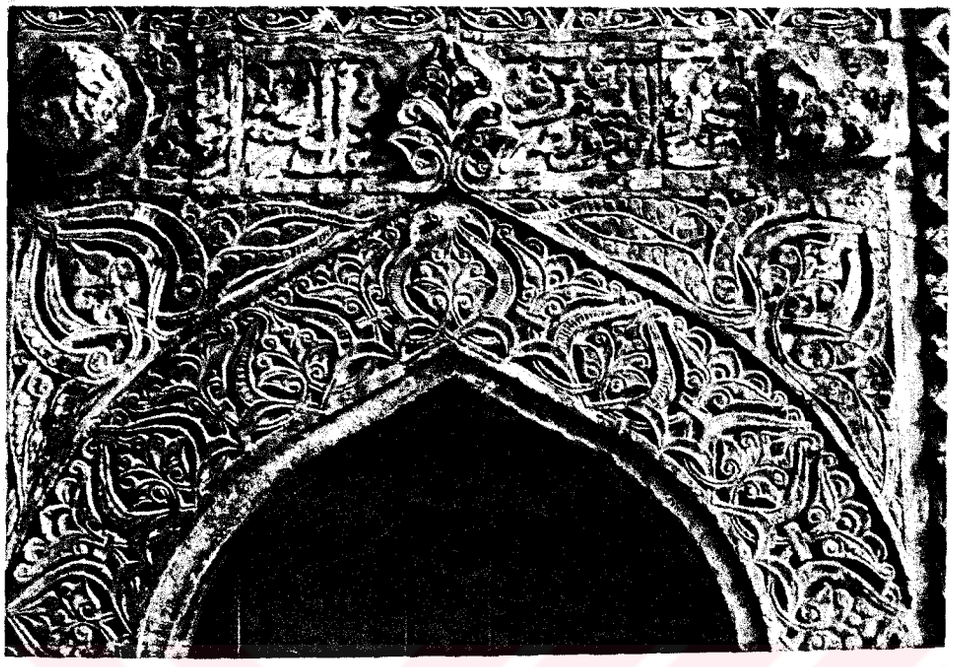

a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kapısının Kemeri

b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kapısı Kemer Tepesindeki Kartuş

a Karaman Hatuniye Medresesi Güneydoğu Köşe Odasının Kapısı Üst Kısımda Kitabe Şeridinin Batısındaki Kartuş

b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kapısı Üzerindeki Pano

a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneybatı Köşe Odasının Kapısı

b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneybatı Köşe Odasının Kapısı Üst Kısım

a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneybatı Köşe Odasının Kapı Kemer Köşeliği

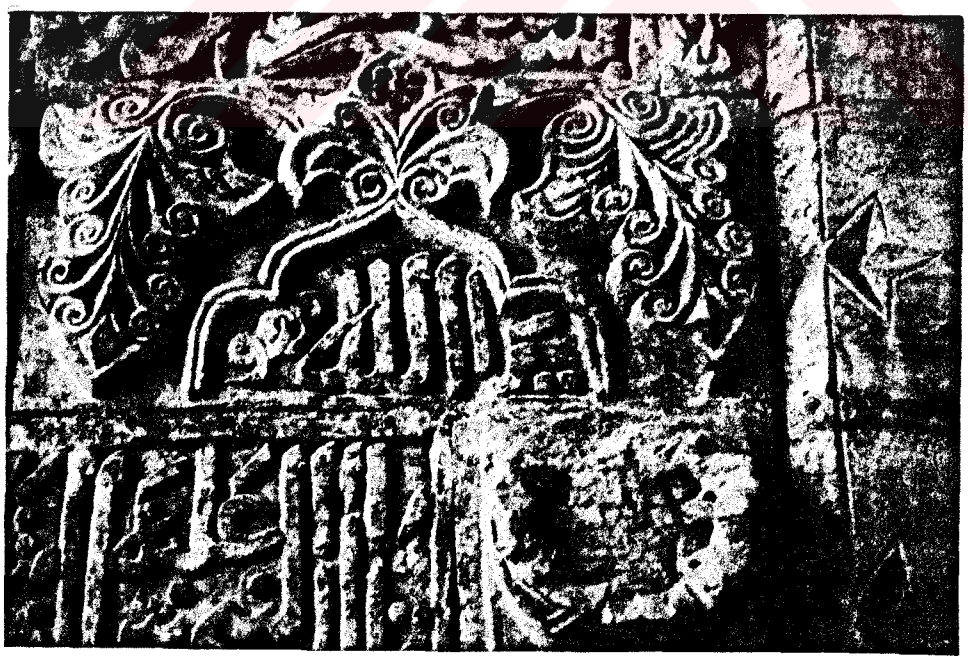

b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneybatı Köşe Odasının Kapı Üzerinde Batıdaki Karışık Süsleme

a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneybatı Köşe Odasının Kapısı Üzerinde Ortadaki Kartuş

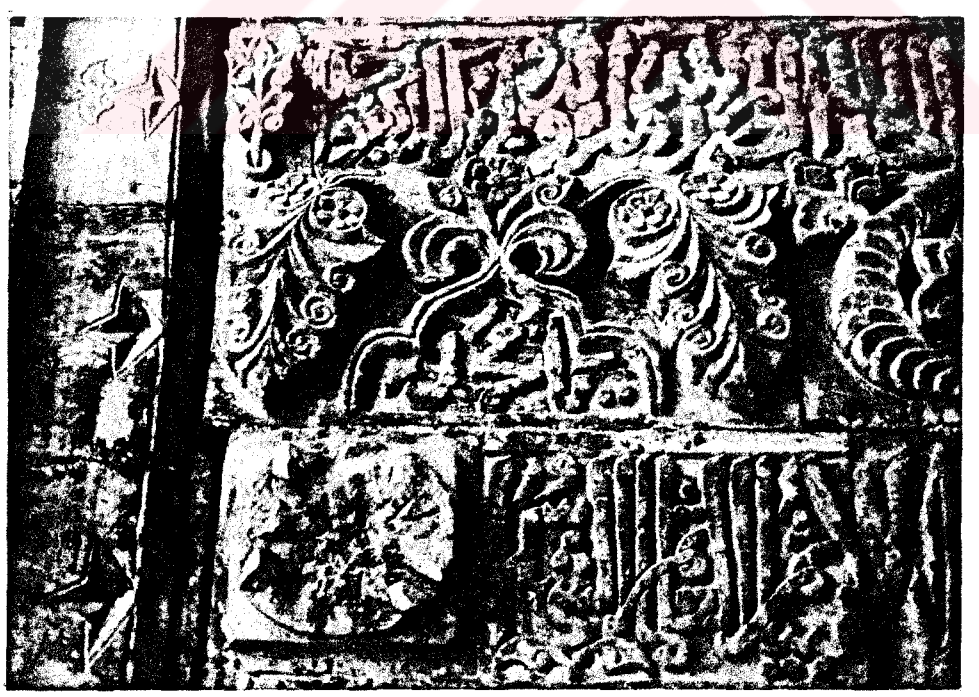

b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneybatı Köşe Odasının Kapısı Üzerinde Doğudaki Karışık Süsleme

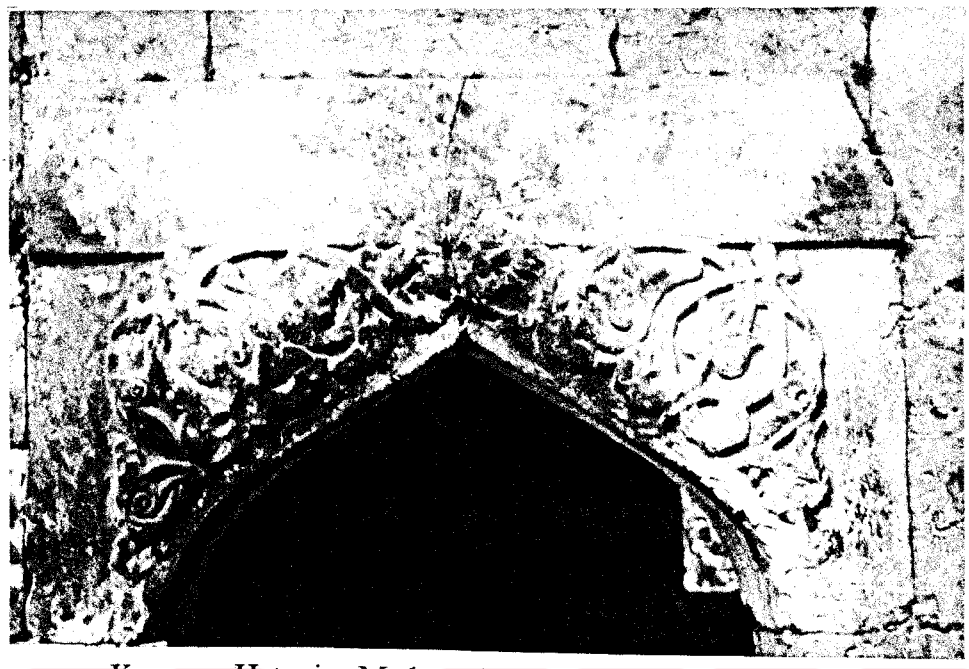

a Karaman Hatuniye Medresesie, Güneydoğu Köşedeki Öğrenci Odasının Kapısı

b Karaman Hatuniye Medresesi Güneydoğu Köşedeki Öğrenci Odasının Kapısı

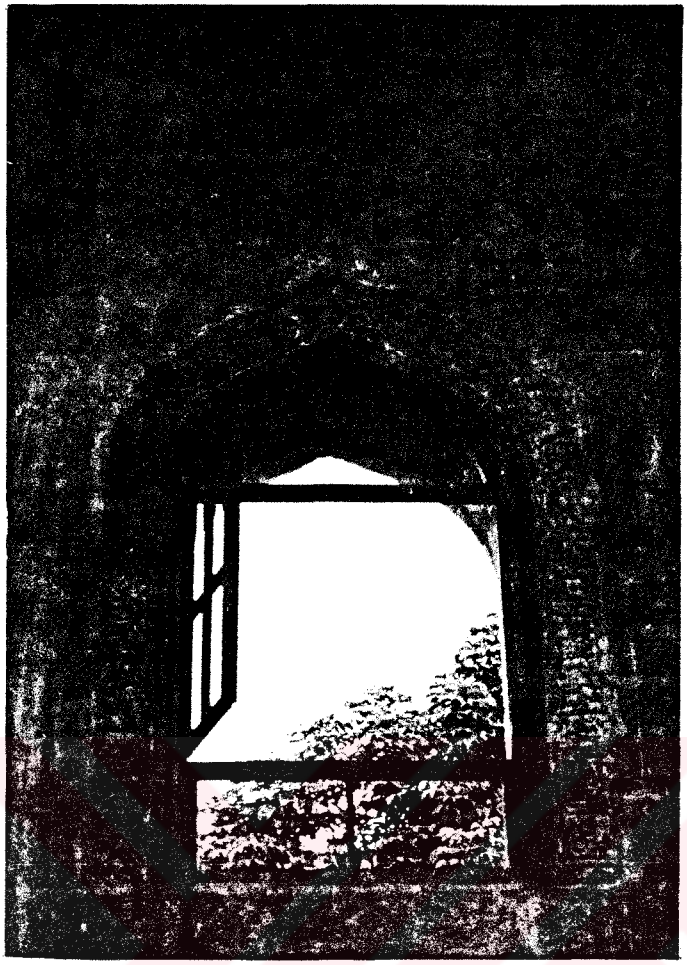

a Karaman Hatuniye Medresesi, Ana Eyvan Penceresi

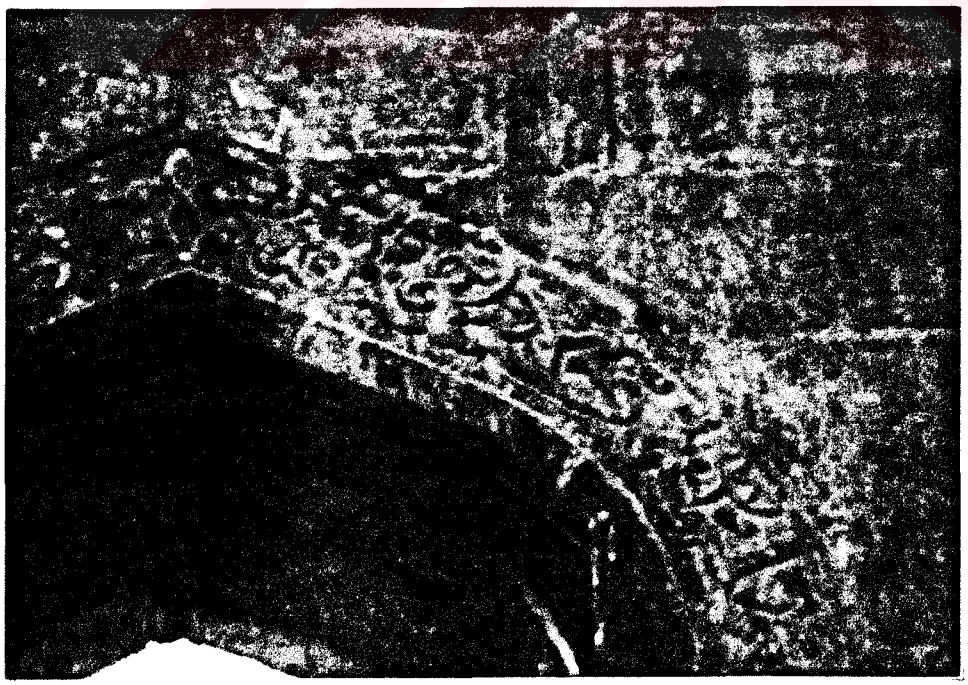

b Karaman Hatuniye Medresesi, Ana Eyvan Penceresinin Kemeri

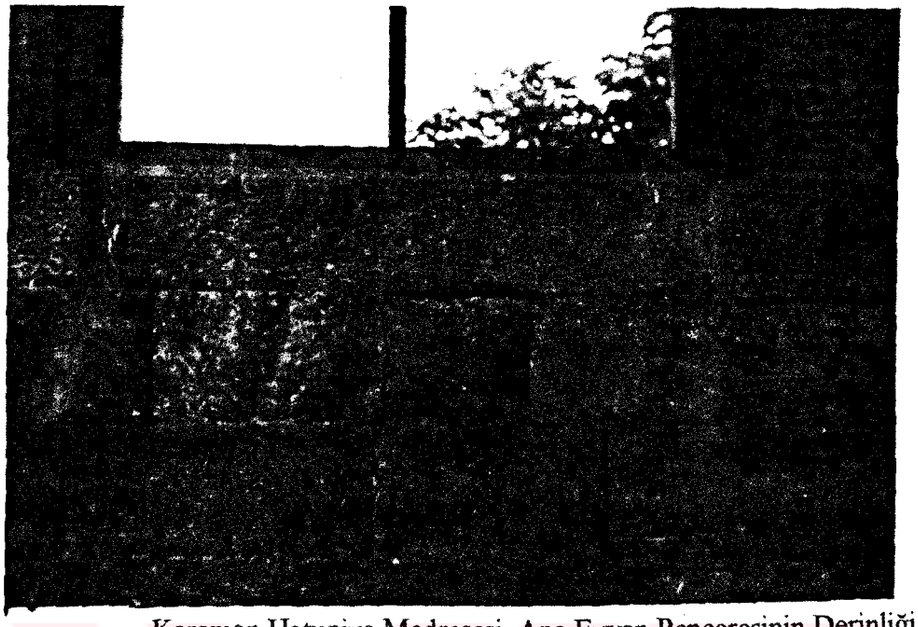

a Karaman Hatuniye Medresesi, Ana Eyvan Penceresinin Derinliği

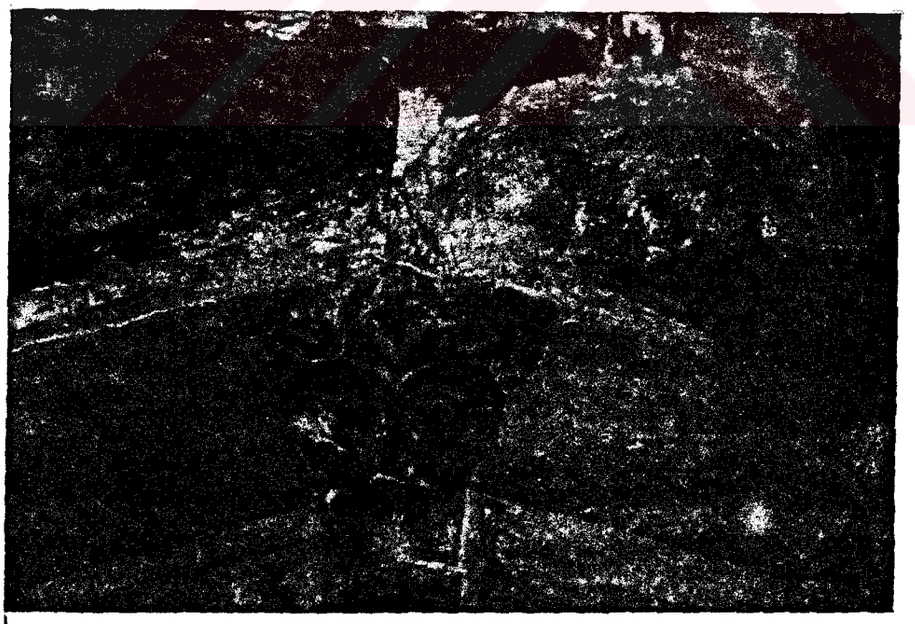

b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneybatı Köşe Odasının Güney Duvarı Üst Pencere Kilit Taşı

a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemi

b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Süsleme

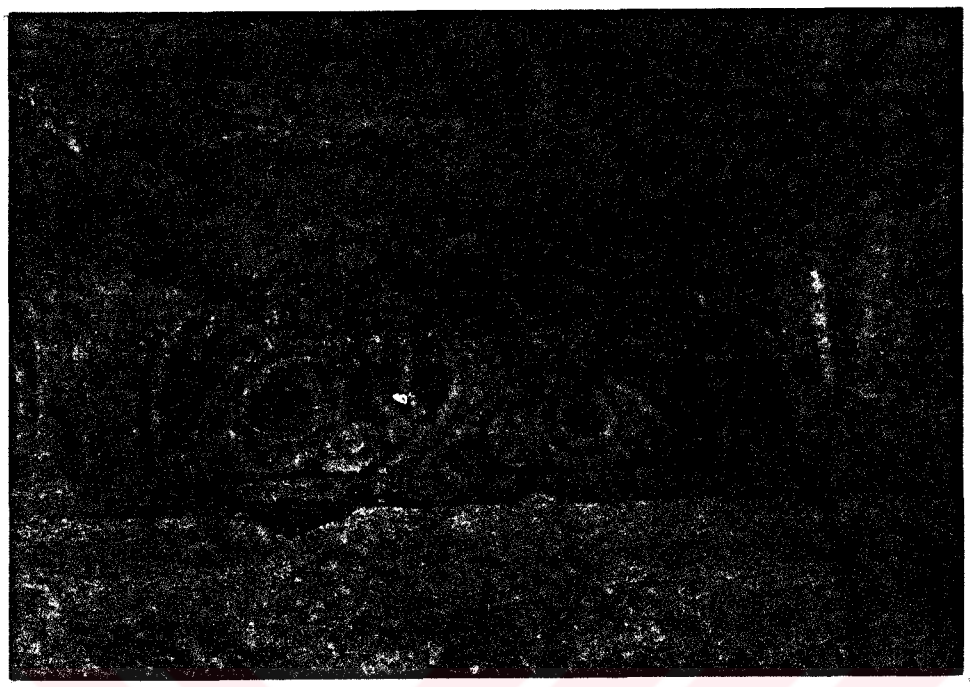

a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Betkisel Süsleme

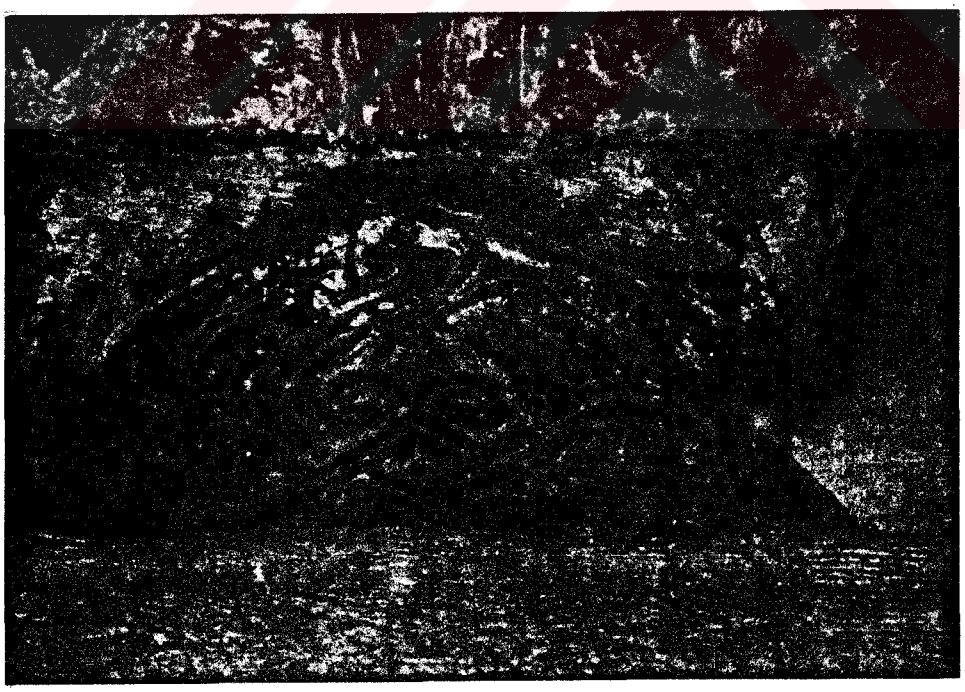

b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Bitkisel Süsleme

a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Bitkisel Süsleme

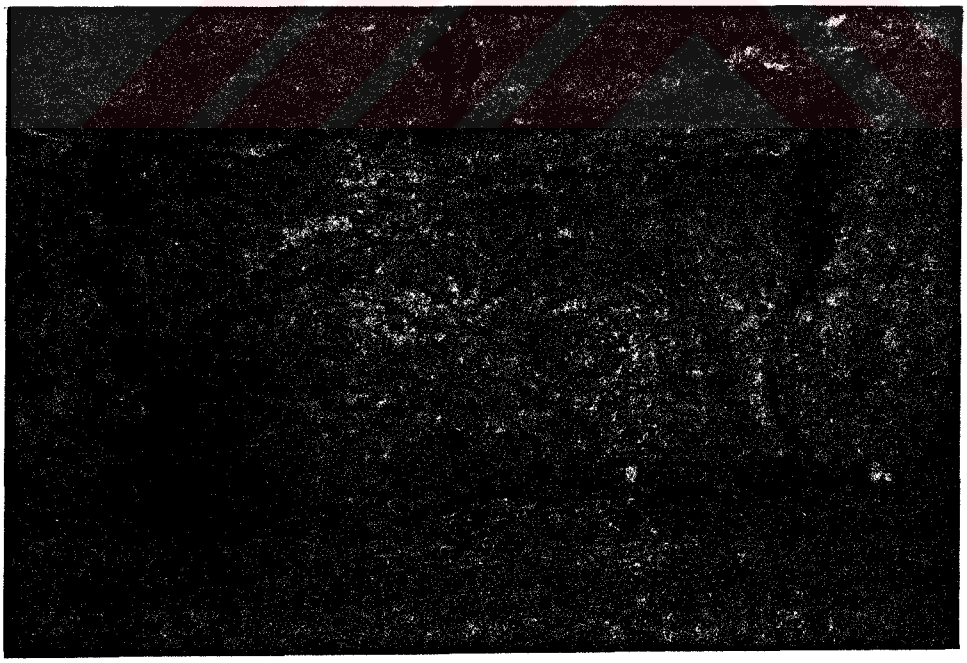

b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Bitkisel Süsleme

a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Bitkisel Süsleme

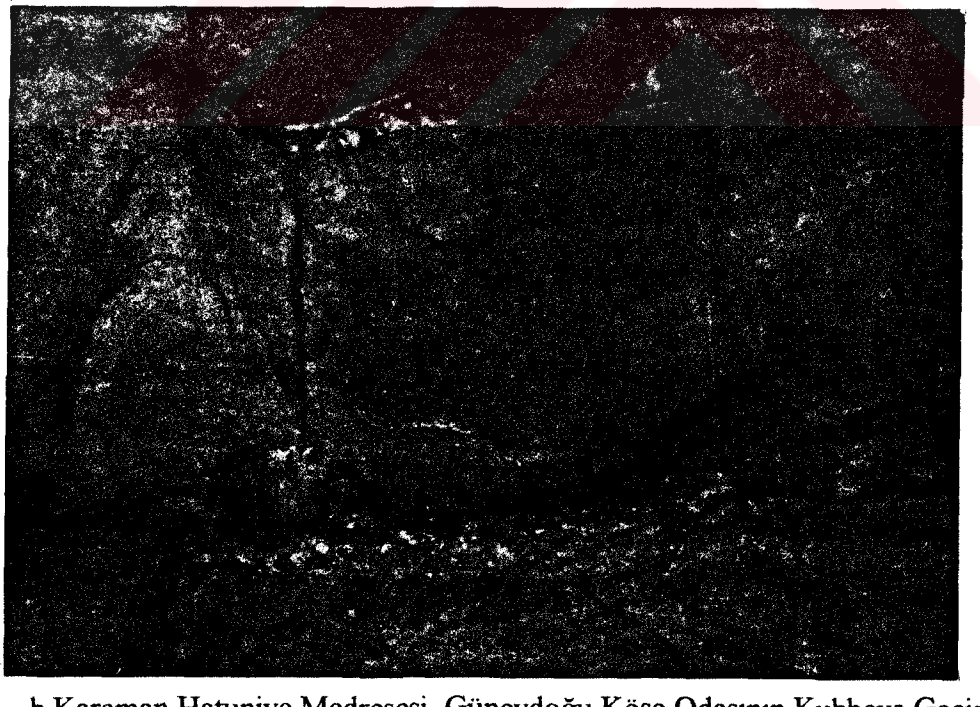

b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Bitkisel Süsleme

a Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Bitkisel Süsleme

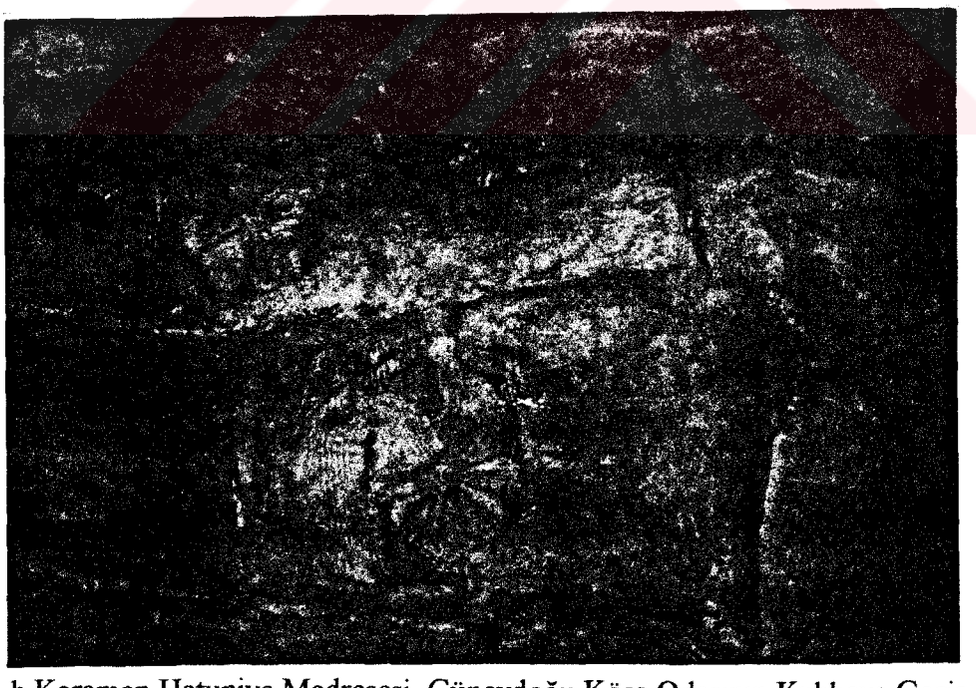

b Karaman Hatuniye Medresesi, Güneydoğu Köşe Odasının Kubbeye Geçiş Sistemindeki Mukarnasların Yüzeyindeki Bitkisel Süsleme

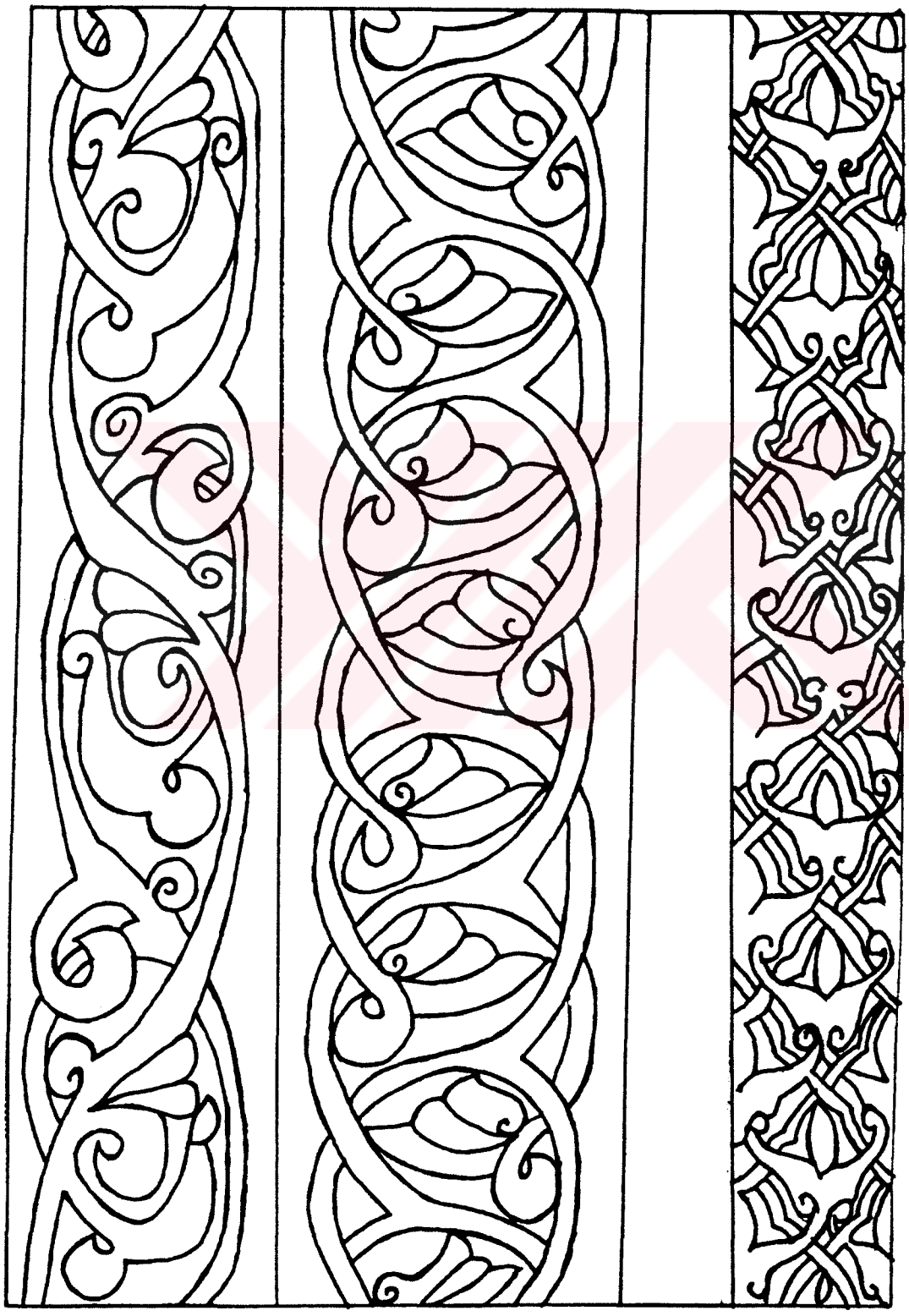

Niğde Ak Medrese, Portal Dıştaki Süsleme Şeritlerinin Çizimi

(Çizen: Meltem Alkaş 1999)

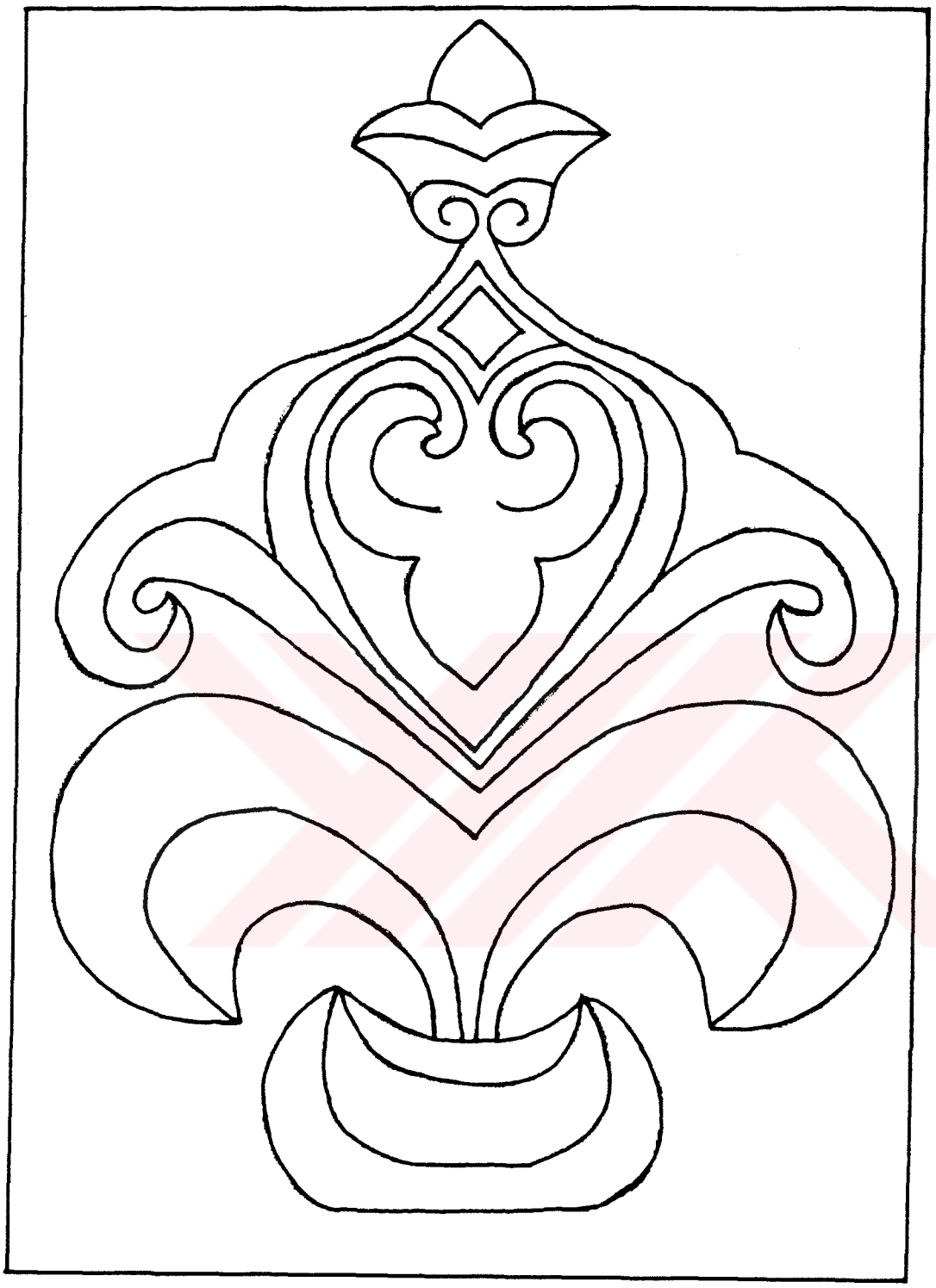

Niğde Ak Medrese, Portal Kuşatma Kemeri Üzerindeki Bitkisel Süsleme Çizimi (R.H.Ünal 1982)

Levha 97

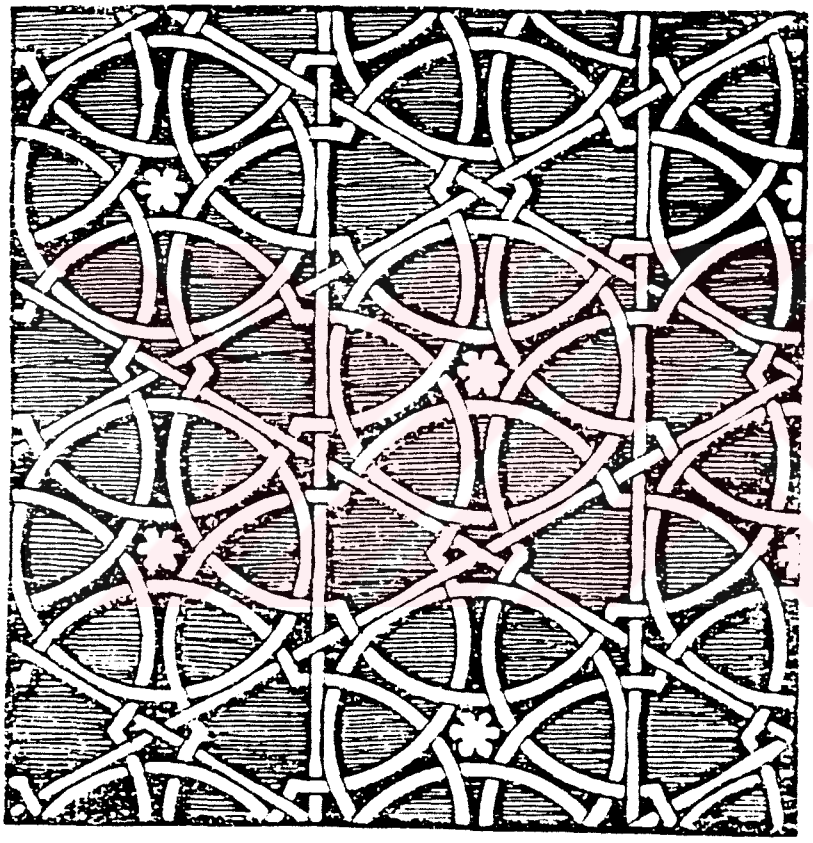

Niğde Ak Medrese, Portal Dışdaki Süsleme Köşeliklerindeki Süsleme Çizimi
(R.H.Ünal 1982)

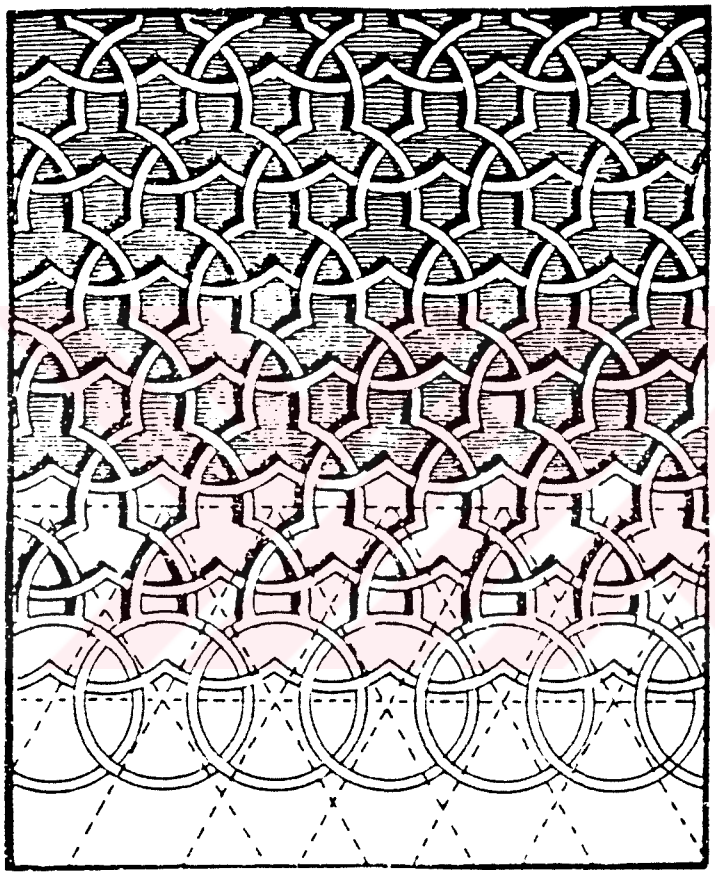

Niğde Ak Medrese, Portal Doğu Niş Üzerindeki Pano (R.H.Ünal 1982)

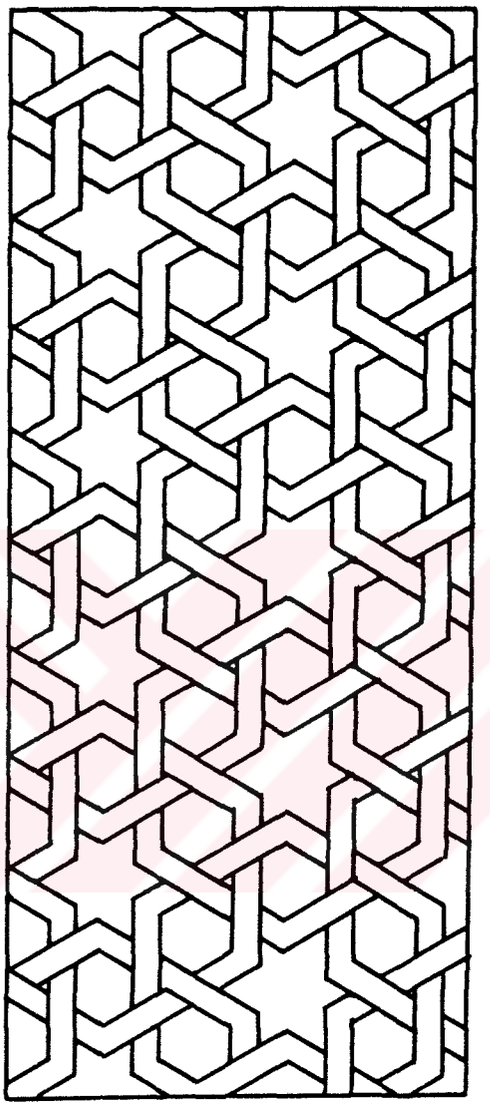

Niğde Ak Medrese, Portal Doğu Niş Üzerindeki Pano (R.H.Ünal 1982)

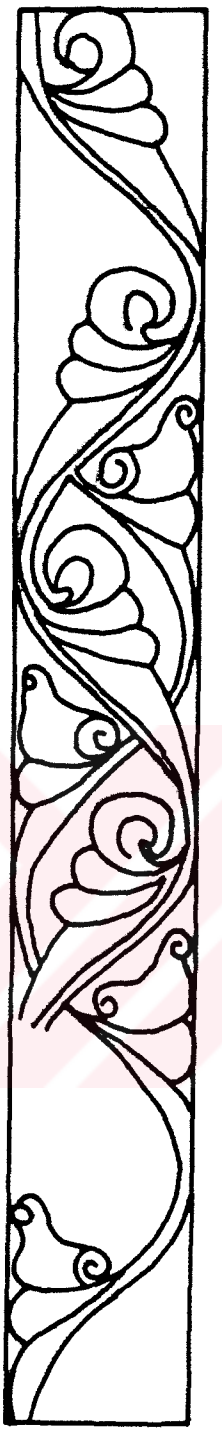

Nigde Ak Medrese, Portal Doğu ve Batı Nişleri Kuşatan Süsleme Şeridi
Çizimi (R.H.Ünal 1982)

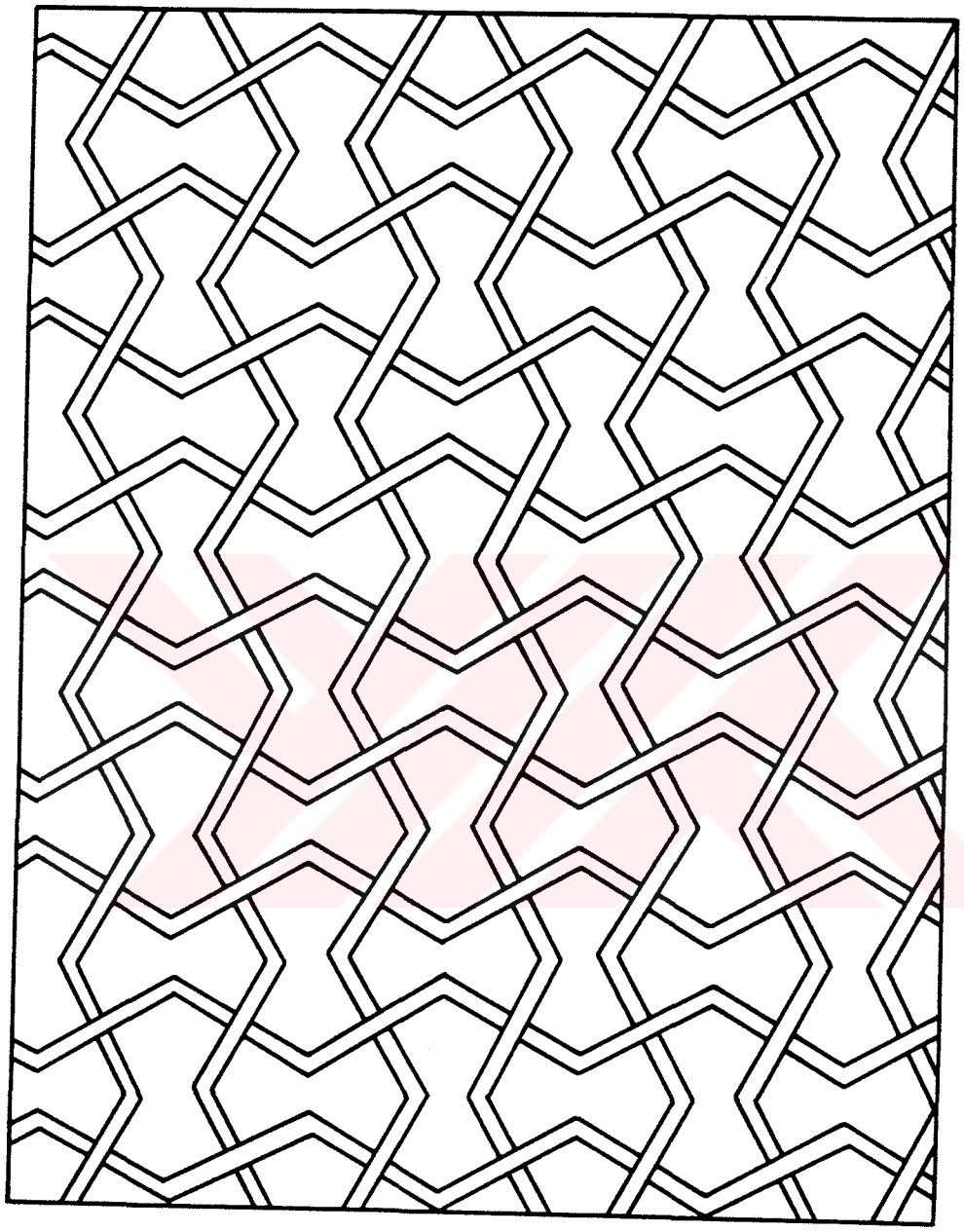

Niğde Ak Medrese, Portal Batı Niş Üzerindeki Pano Çizimi (R.H.Ünal 1982)

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Niğde Ak Medrese, Portal Batı Niş Üzerindeki Pano (R.H.Ühal 1982)

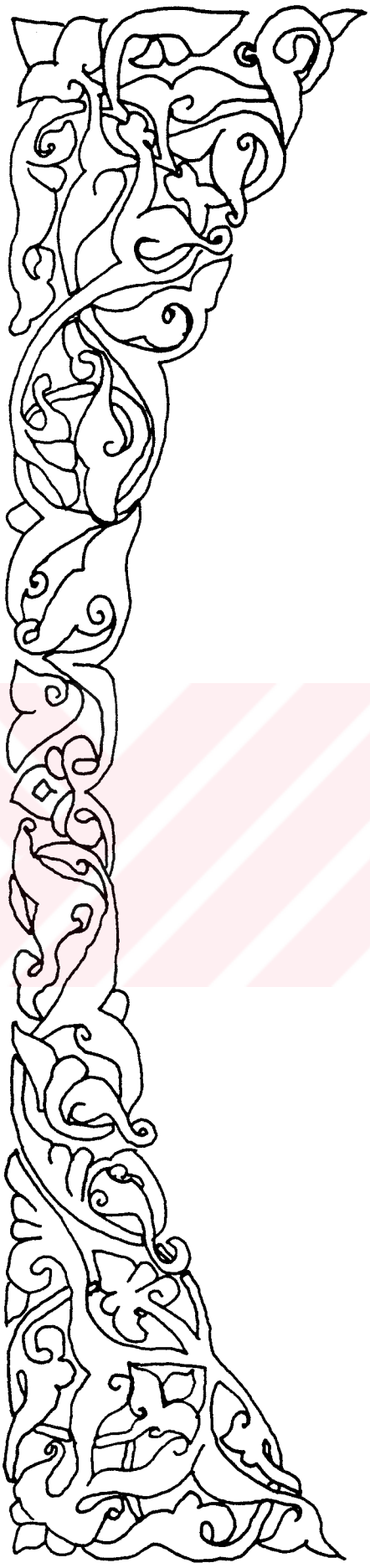

Niğde Ak Medrese, Portal Giriş Kapı Kemer Köşeliklerindeki Süsleme
Çizimi (Meltem Alkaş 1999)

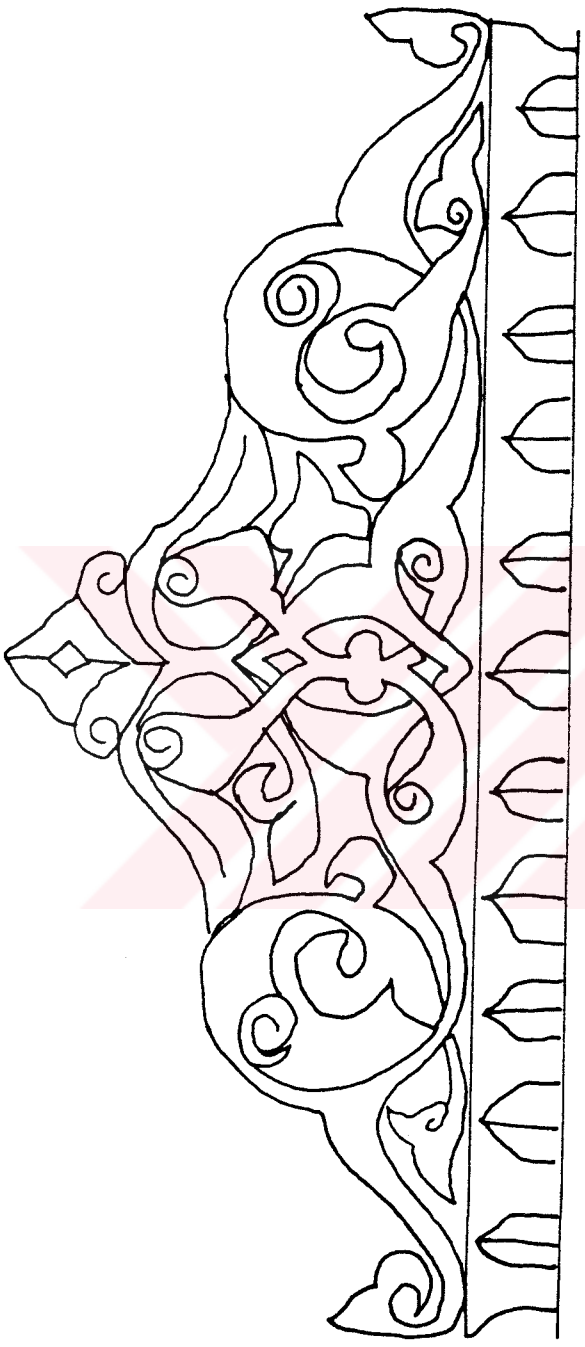

Niğde Ak Medrese, Güneydoğu Köşe Odası Kapısının Üzerindeki Süsleme
Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)

Niğde Ak Medrese, Portal Güneybatı Köşe Odasının Kapı Üzerindeki Süsleme Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)

Levha 106

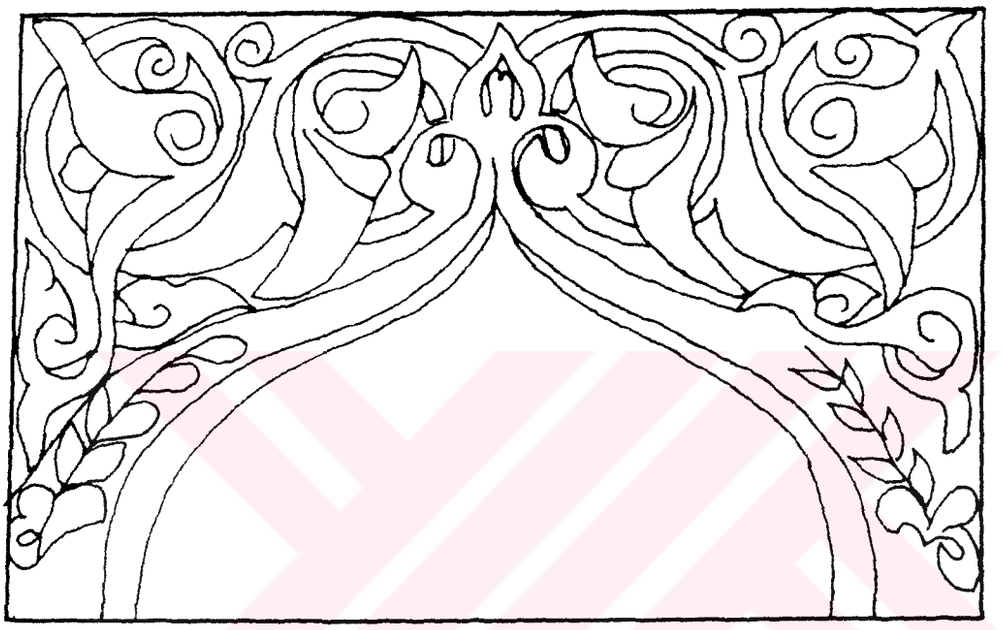

Niğde Ak Medrese, Üst Kat Çatı Kapısı Üzerindeki Süsleme Çizimi

(Çizen: Meltem Alkaş 1999)

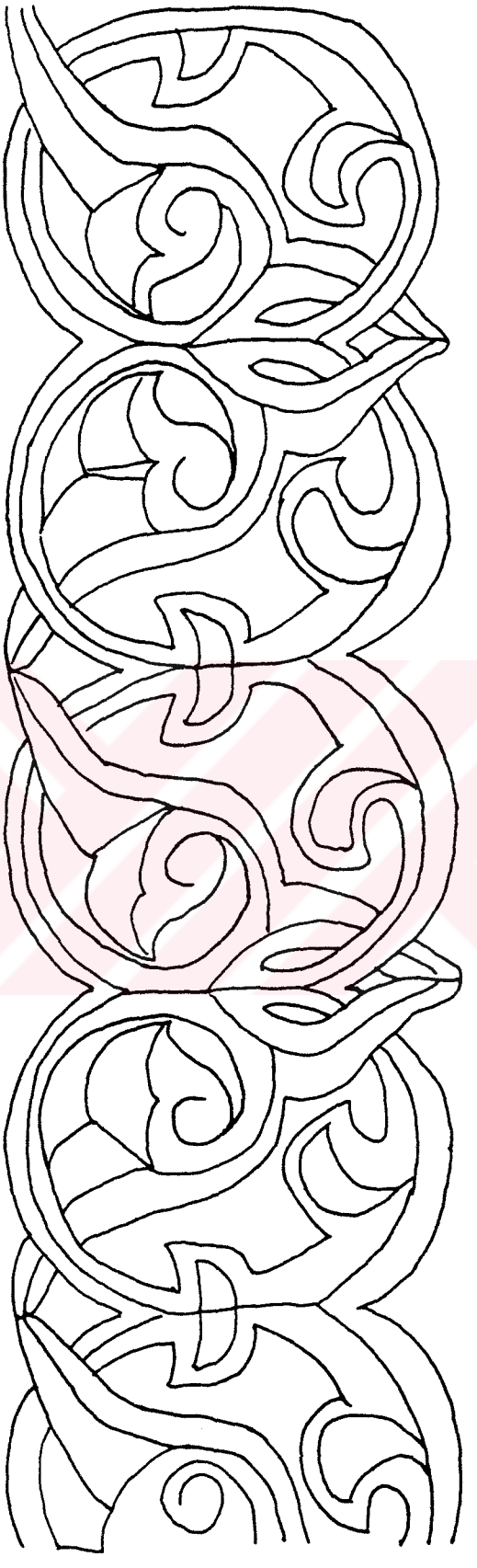

Niğde Ak Medrese, Ana Eyvan Kemer Yüzeyindeki Süsleme Çizimi

(Çizen: Meltem Alkaş 1999)

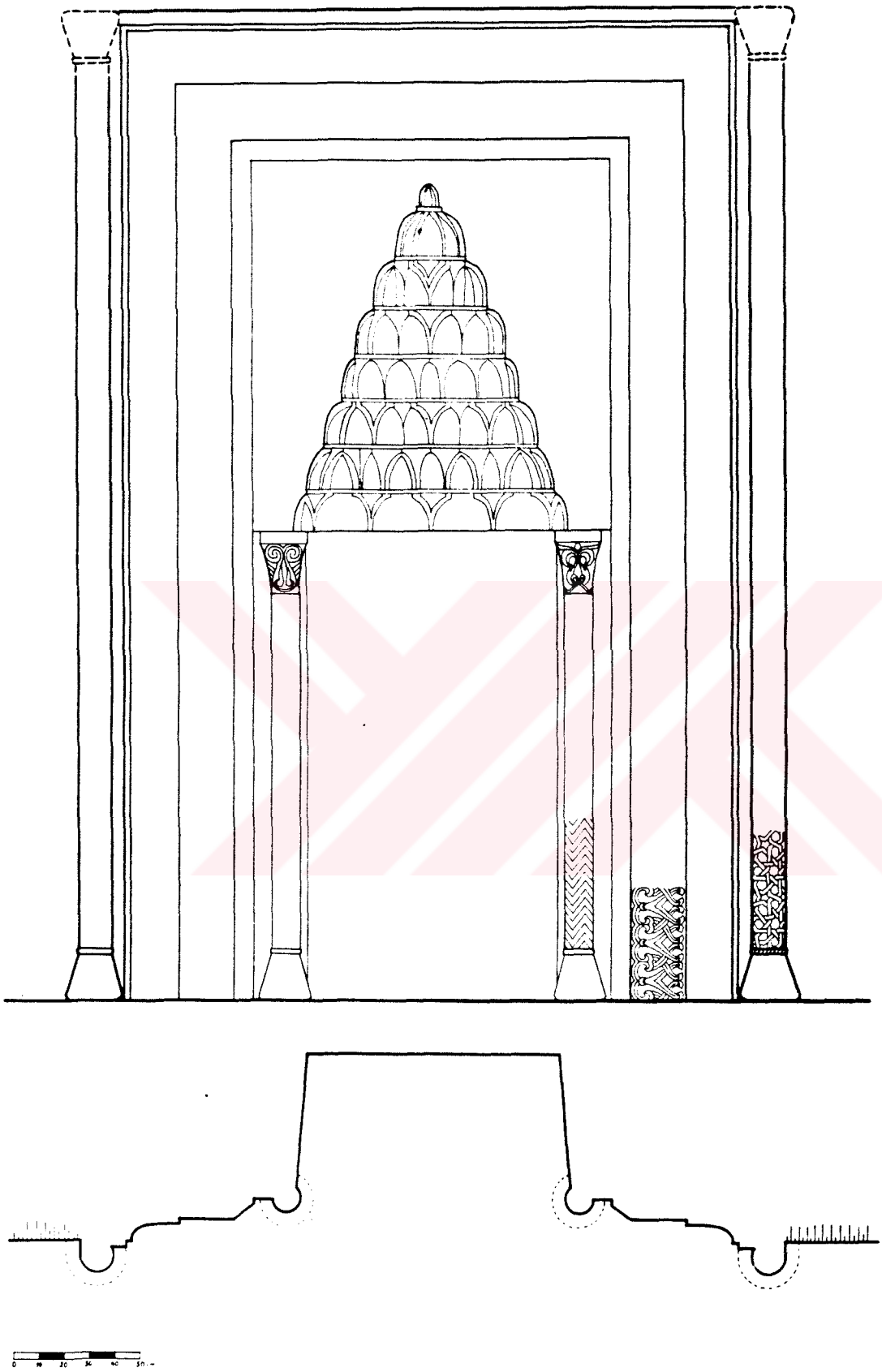

Niğde Ak Medrese, Mihrap Çizimi (Ö.Bakırer 1976)

a Niğde Ak Medrese, Portal

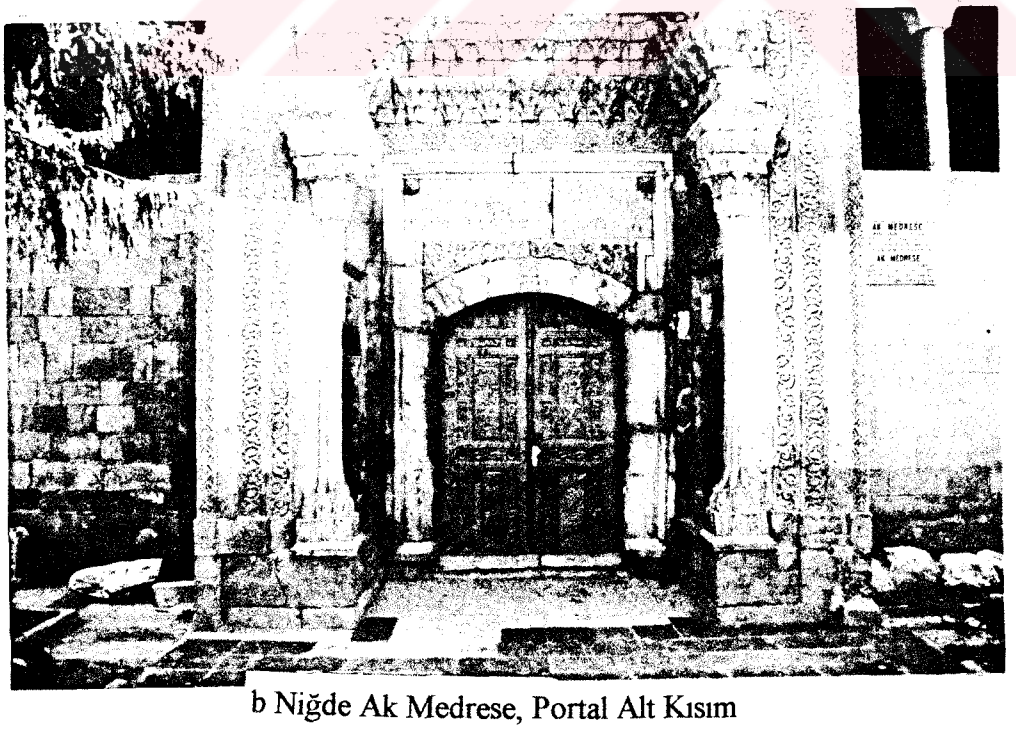

b Niğde Ak Medrese, Portal Alt Kısım

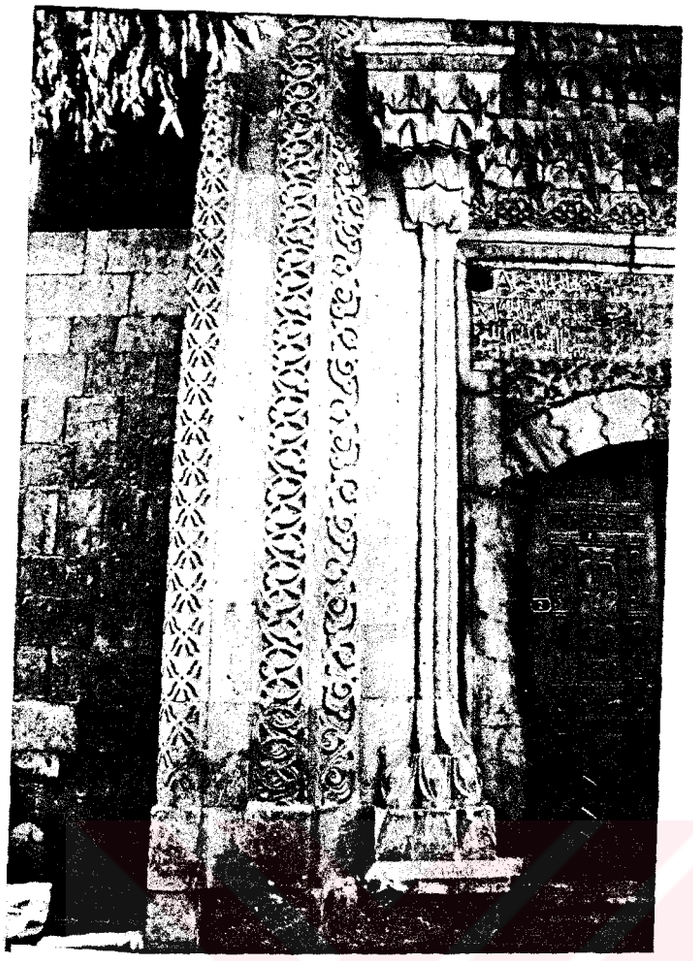

a Niğde Ak Medrese, Portal Doğu Kısım

b Niğde Ak Medrese, Portal Batı Dış Köşedeki Sütunce

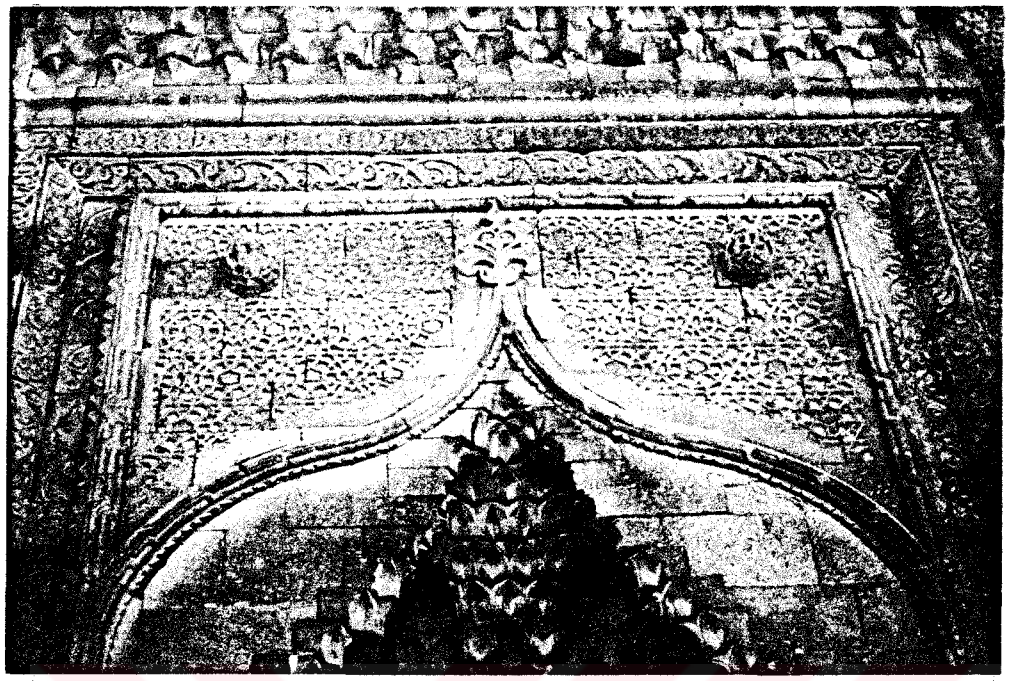

a Niğde Ak Medrese Portal, Kuşatma Kemer Köşeliği

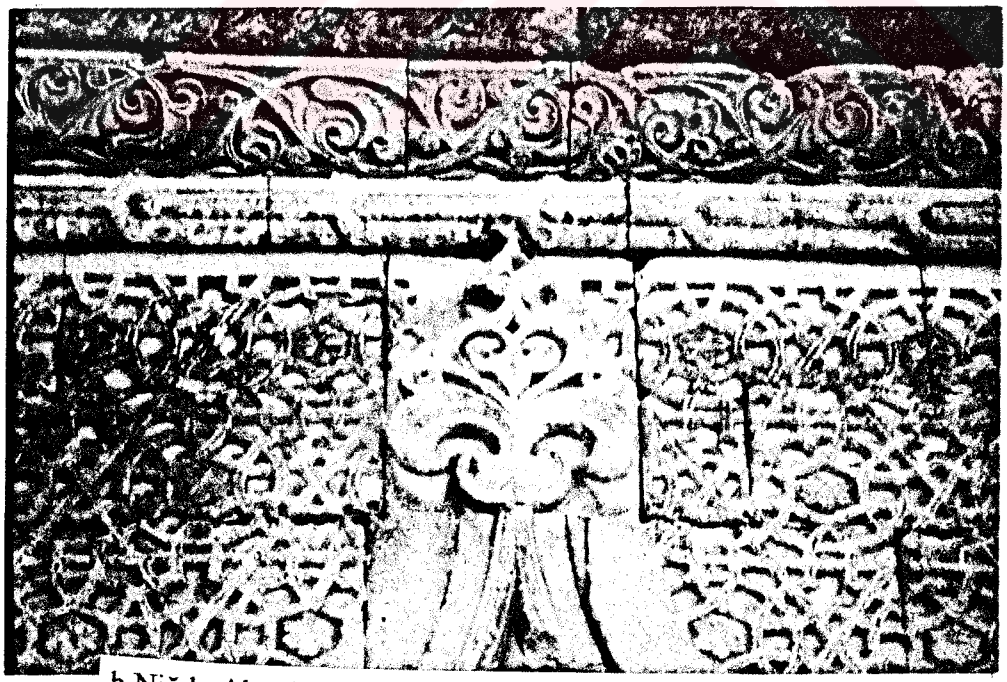

b Niğde Ak mEdrese Portal Kuşatma Kemeri Ucundaki Kartuş

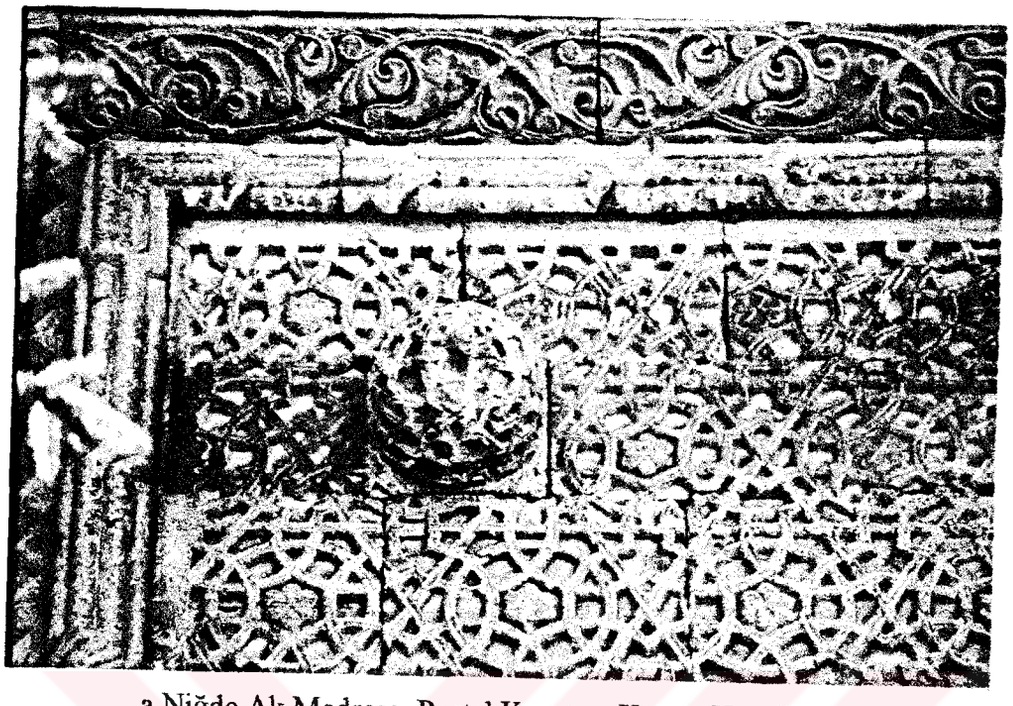

a Niğde Ak Medrese, Portal Kuşatma Kemer Köşeliği Doğu Kabara

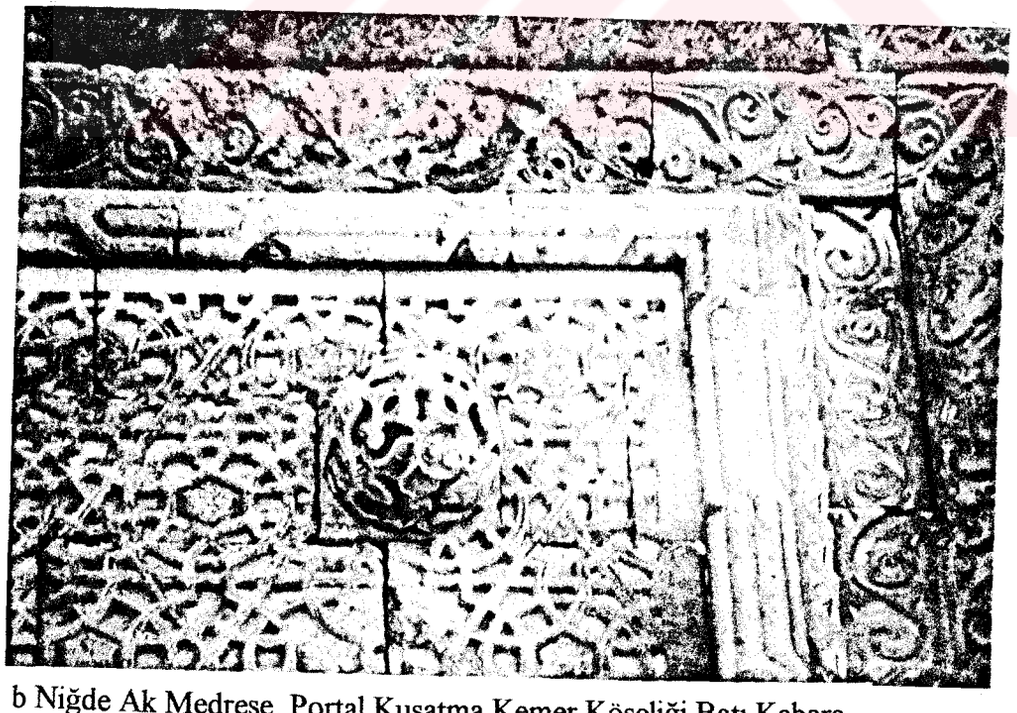

b Niğde Ak Medrese, Portal Kuşatma Kemer Köşeliği Batı Kabara

a Niğde Ak Medrese, Portal Doğu Niş

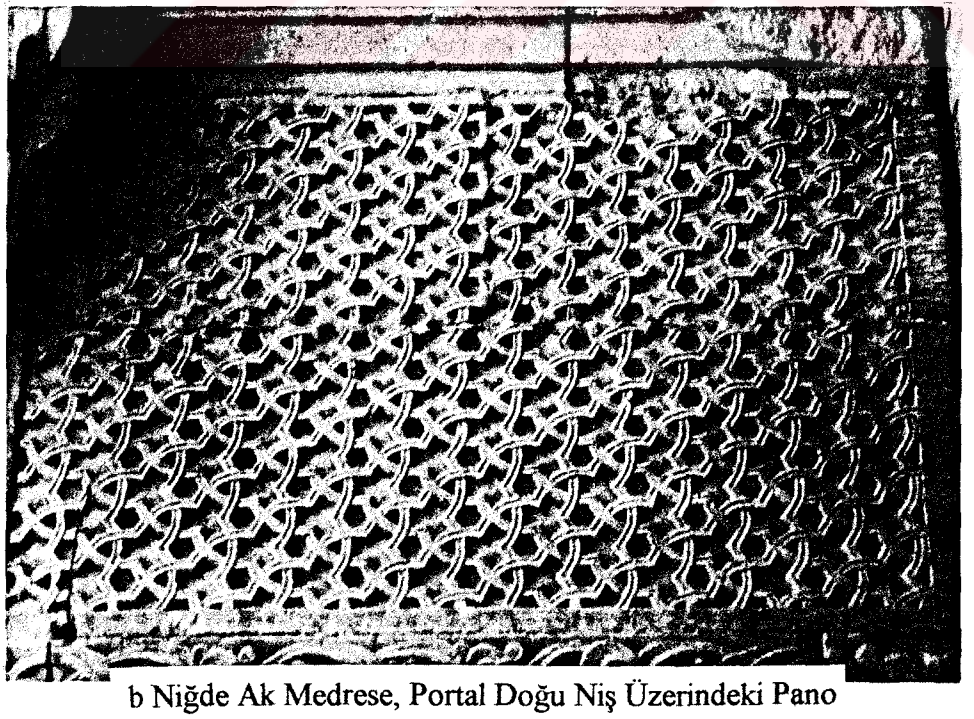

b Niğde Ak Medrese, Portal Doğu Niş Üzerindeki Pano

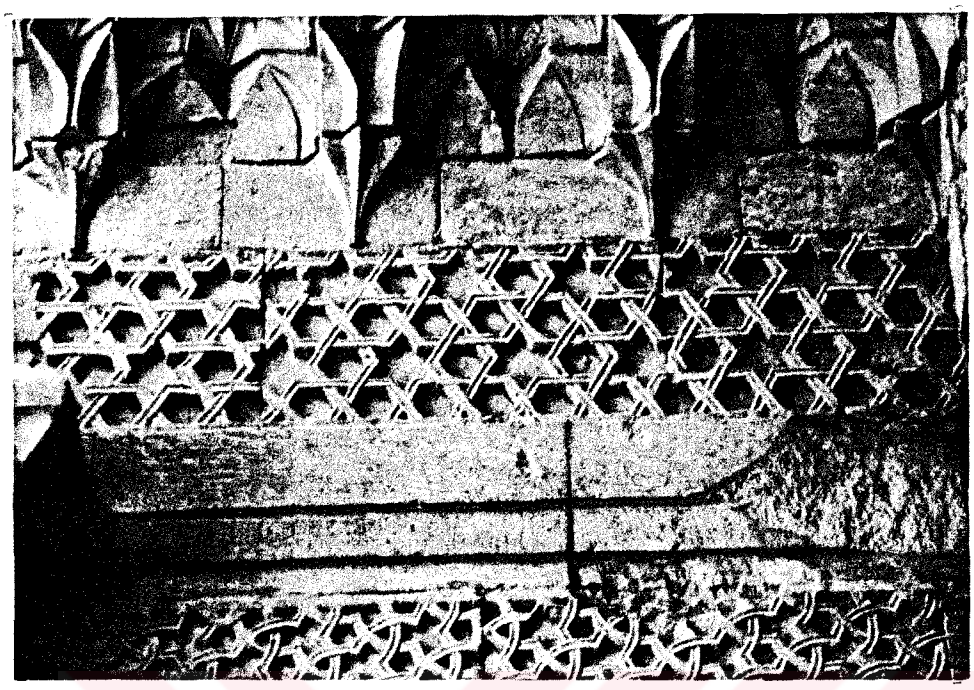

a Niğde Ak Medrese, Portal Doğu Niş Üzerindeki Pano

b Niğde Ak Medrese, Portal Batı Niş

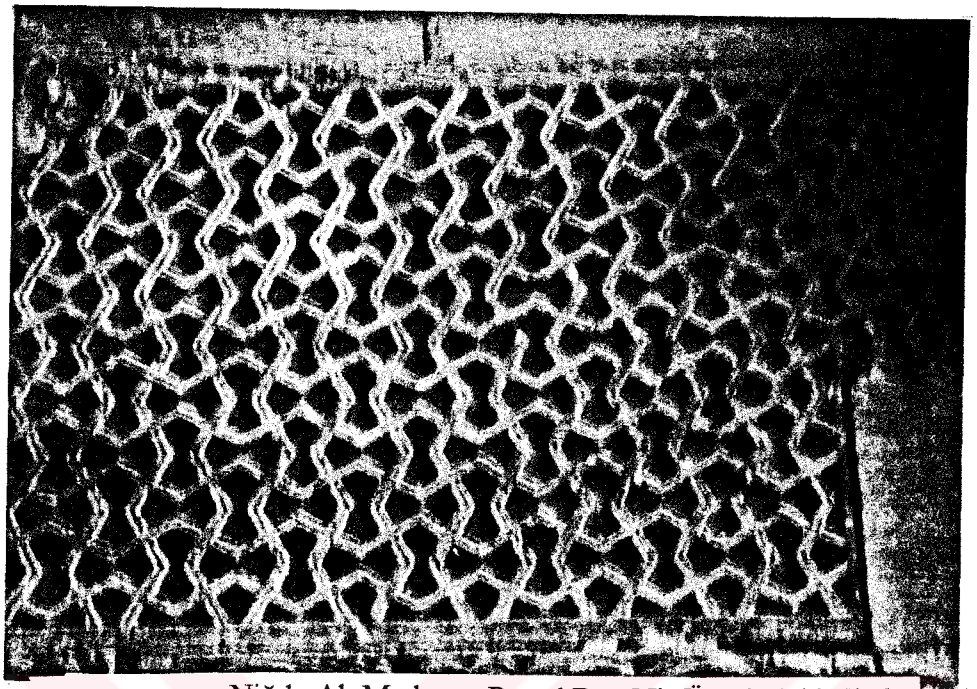

a Niğde Ak Medrese, Portal Batı Niş Üzerindeki Kitabe

b Niğde Ak Medrese, Portal Batı Niş Üzerindeki Pano

a Niğde Ak Medrese, Portal Giriş Kapısı

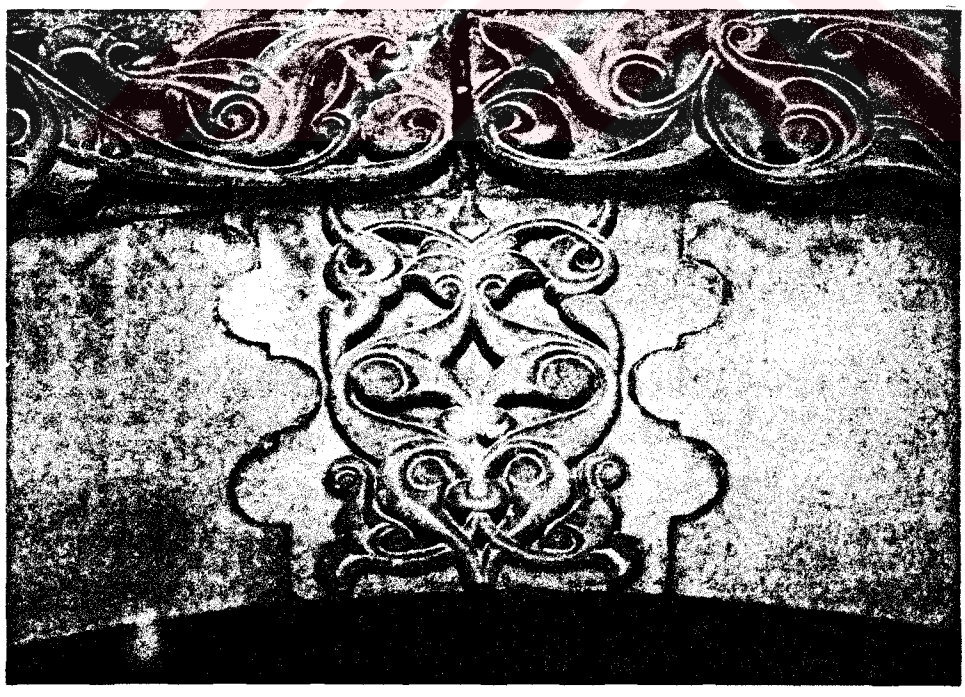

b Niğde Ak Medrese, Portal Giriş Kapısı Kemerinin Kilit Taşındaki Süsleme

a Niğde Ak Medrese, Portal Kitabe Panosunun Doğusundaki Kabara

b Niğde Ak Medrese, Portal Kitabe Panosunun Batısındaki Kabara

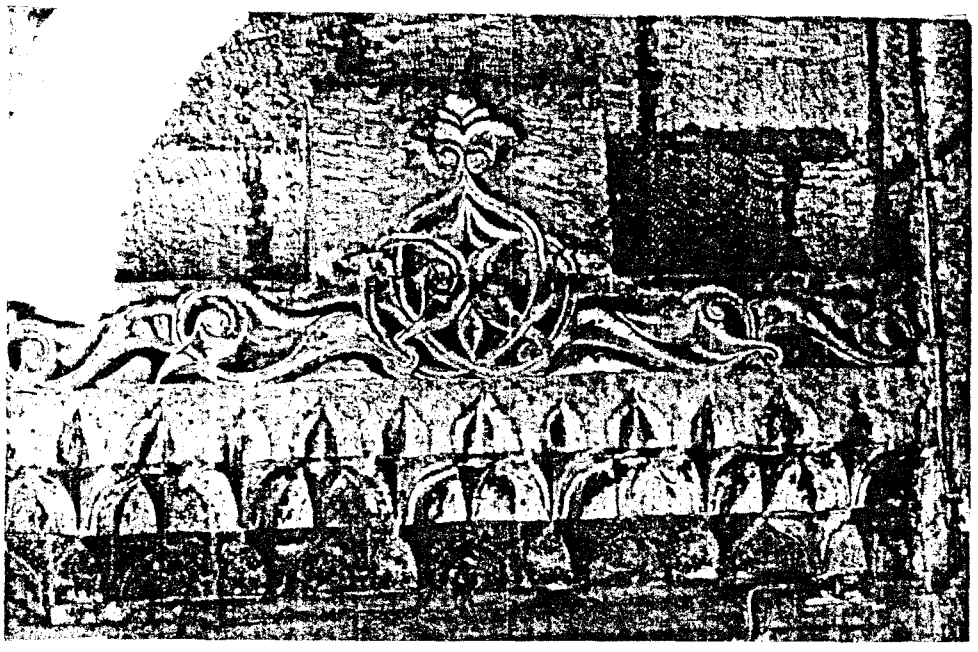

a Niğde Ak Medrese, Güneybatı Köşe Odası Kapı Üzerindeki Süsleme

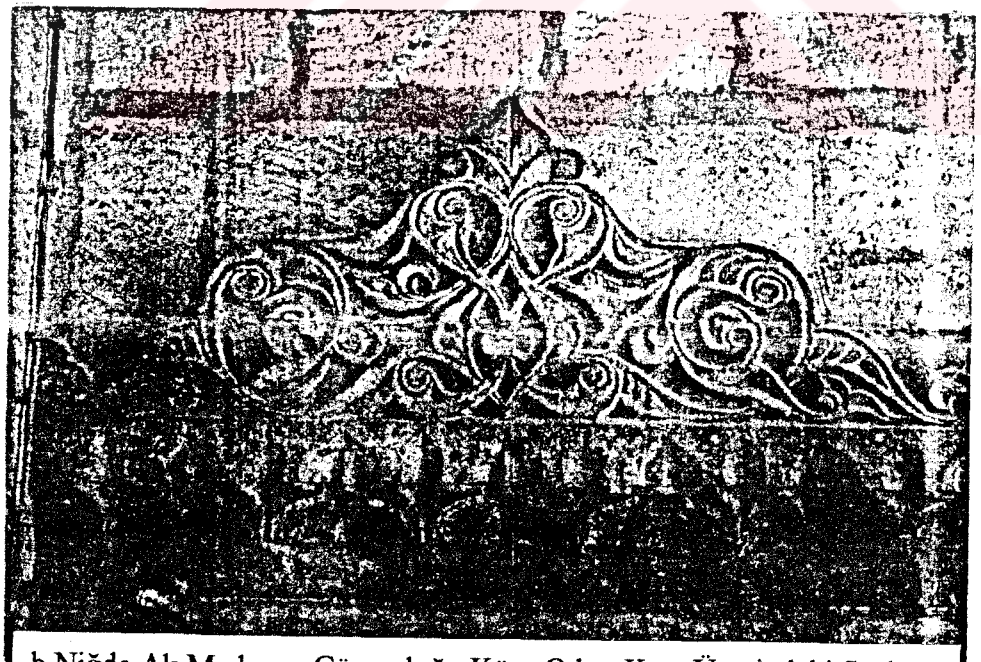

b Niğde Ak Medrese, Güneydoğu Köşe Odası Kapı Üzerindeki Süsleme

a Niğde Ak Medrese, Üst Kat Çatıya Çıkış Kapısı

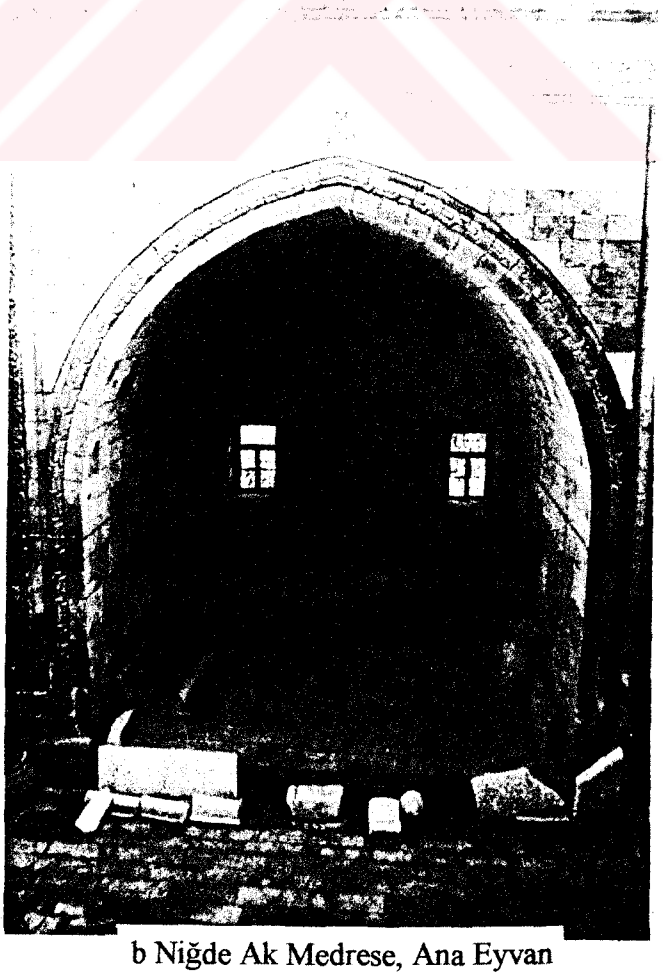

b Niğde Ak Medrese, Ana Eyvan

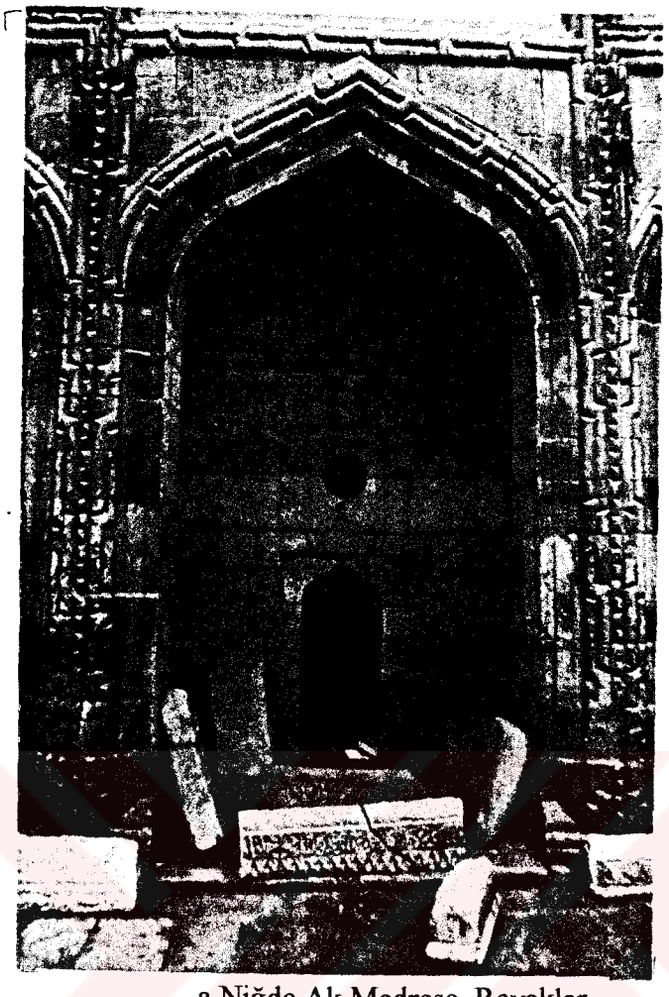

a Niğde Ak Medrese, Revaklar

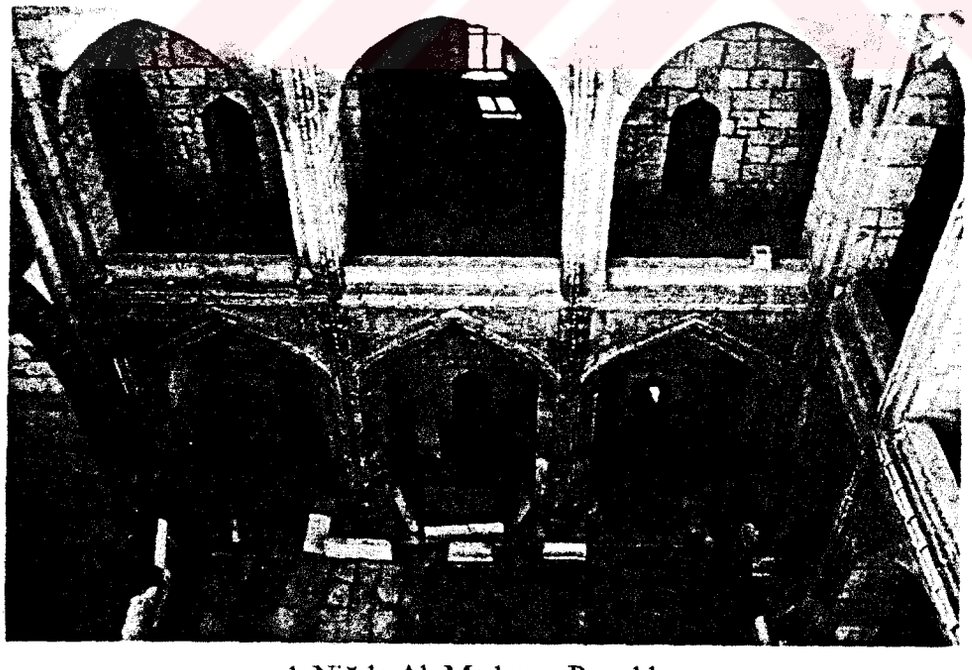

b Niğde Ak Medrese, Revaklar

Niğde Ak Medrese, Mihrap

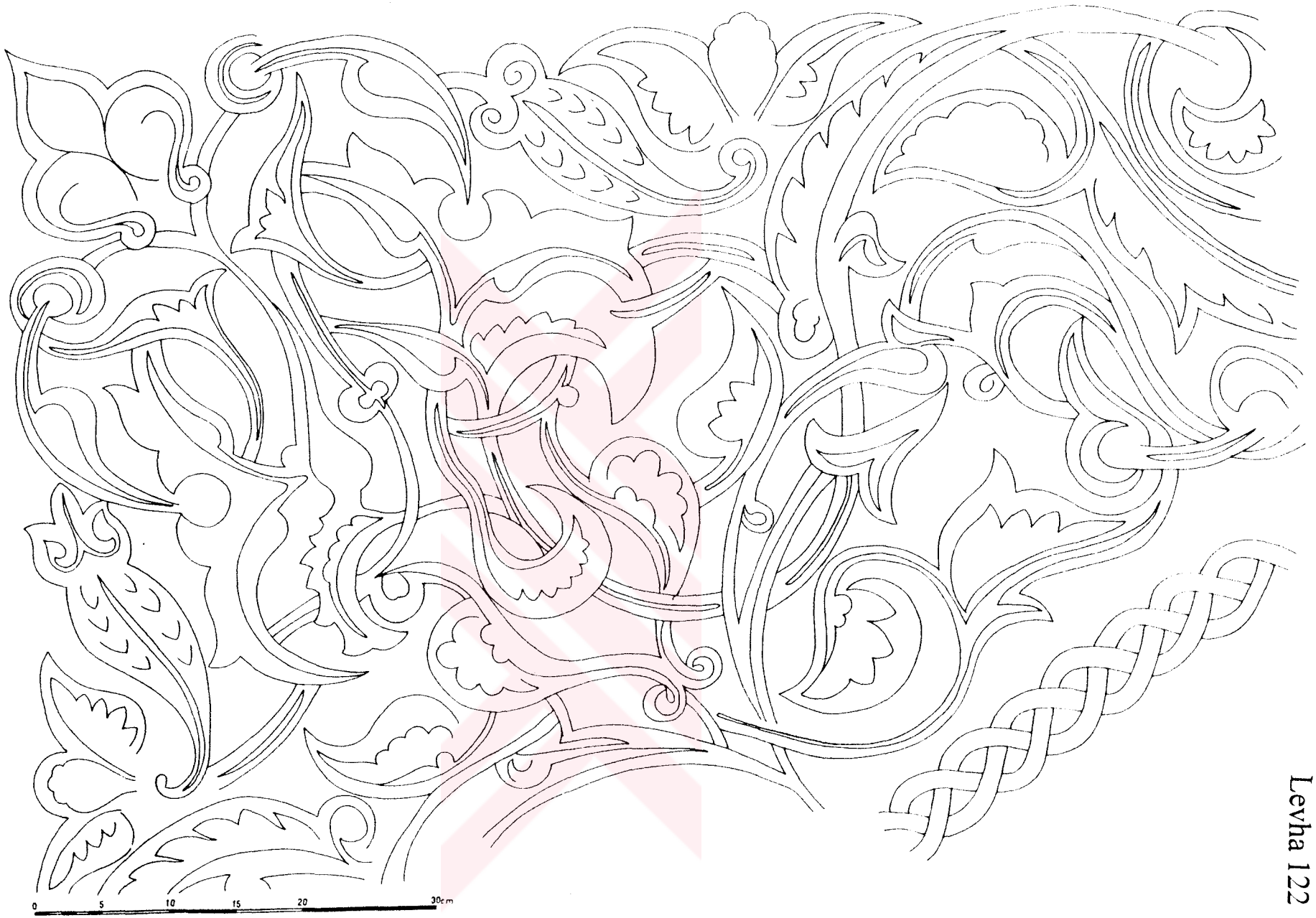

Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Kemer Köşeliği Süsleme Çizimi

(Çizen: Aya Togashi 1999)

Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Kemer Köşeliği Süsleme Çizimi

(Çizen: Aya Togashi 1999)

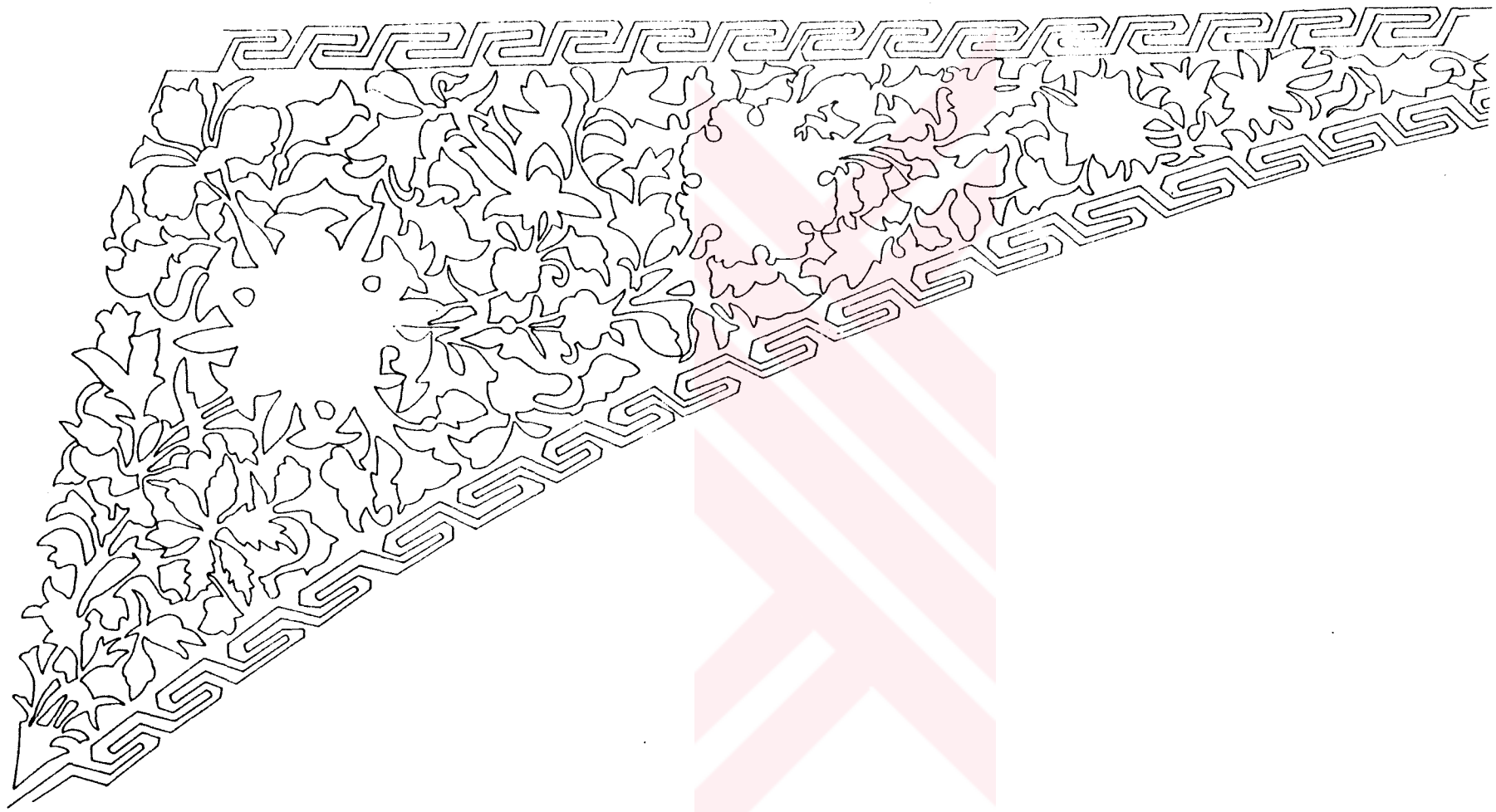

Karaman İbrahim Bey İmareti, Giriş Kapısı Kemer Köşeliğindeki Süsleme Çizimi (Çizen: Aya Togashi 1999)

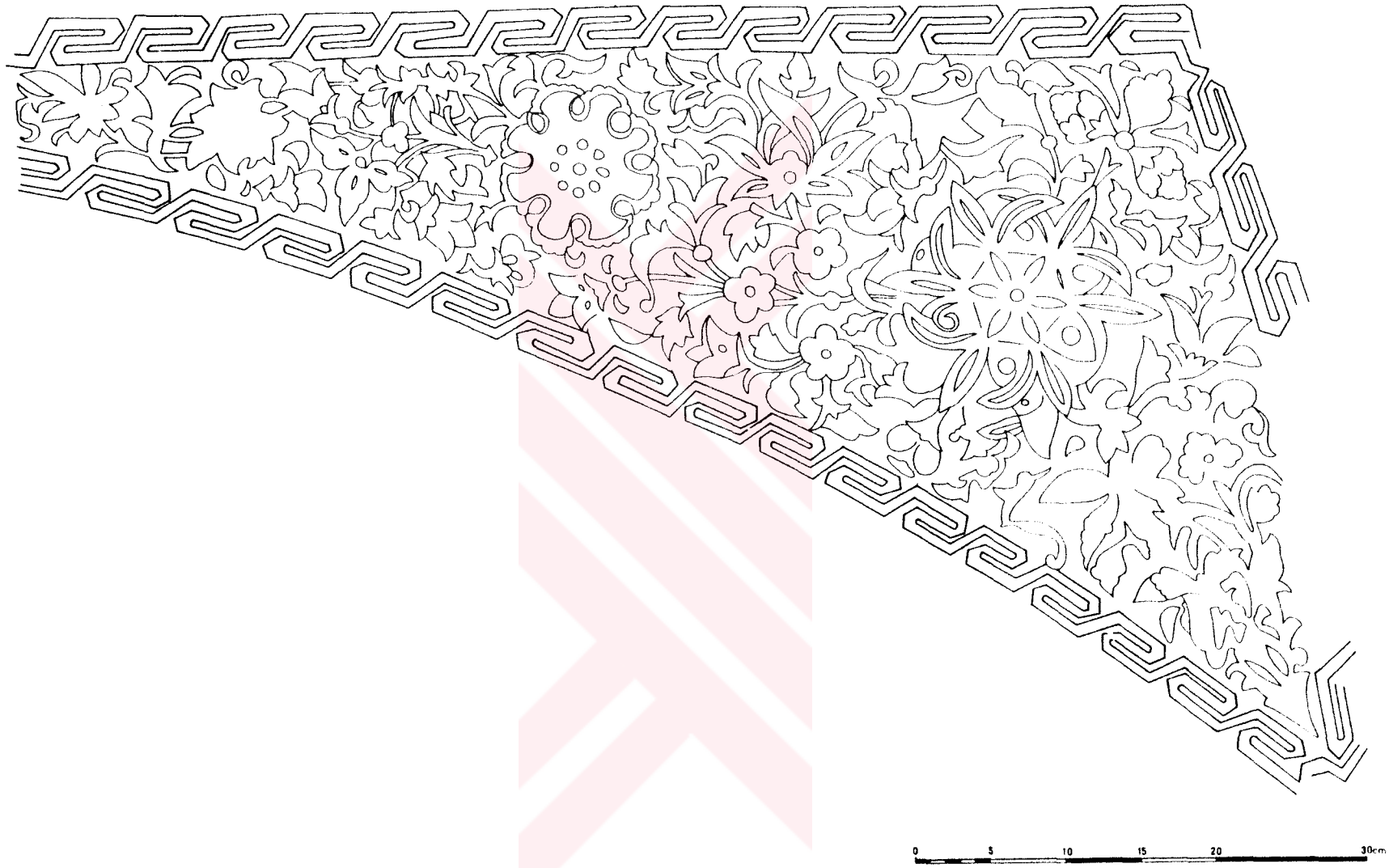

Karaman İbrahim Bey İmareti, Giriş Kapısı Kemer Köşeliğindeki Süsleme Çizimi (Çizen: Aya Togashi 1999)

Levha 125

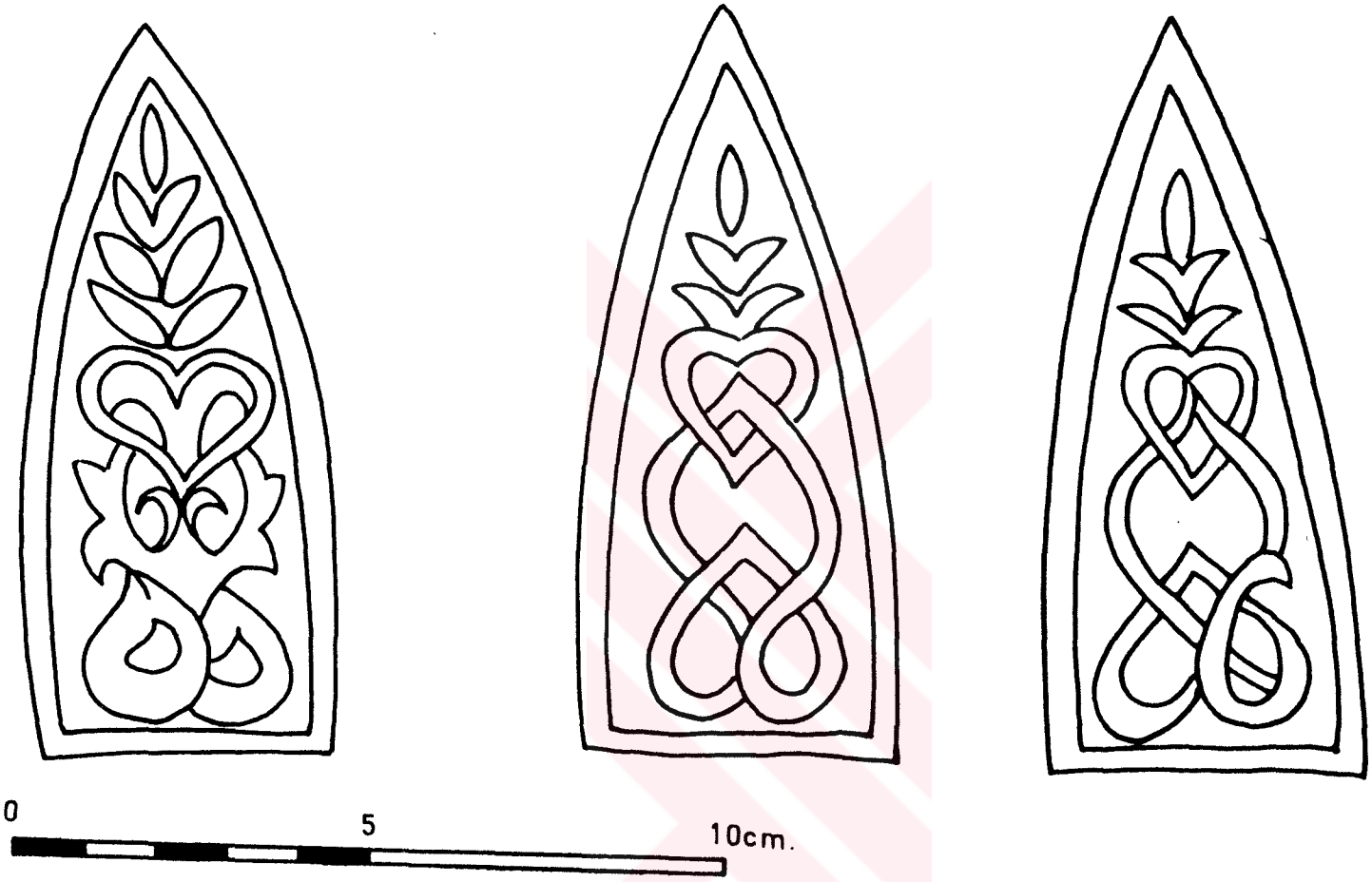

Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Giriş Kapı Kemerinin Oturduğu Doğu Konsolundaki Süsleme Çizimi (Çizen: Aya Togashi 1999)

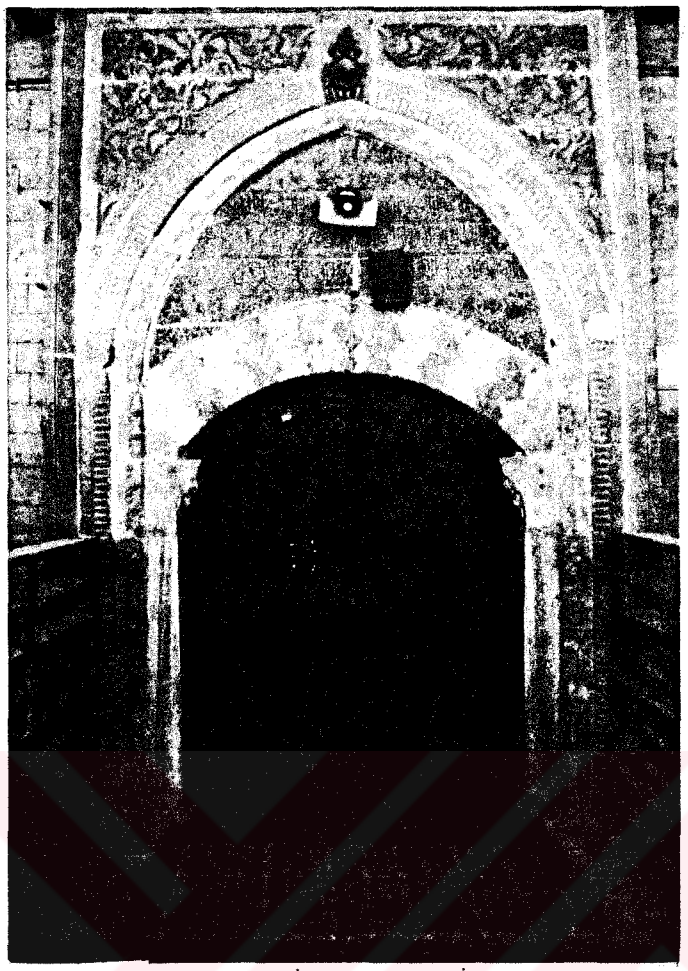

a Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal

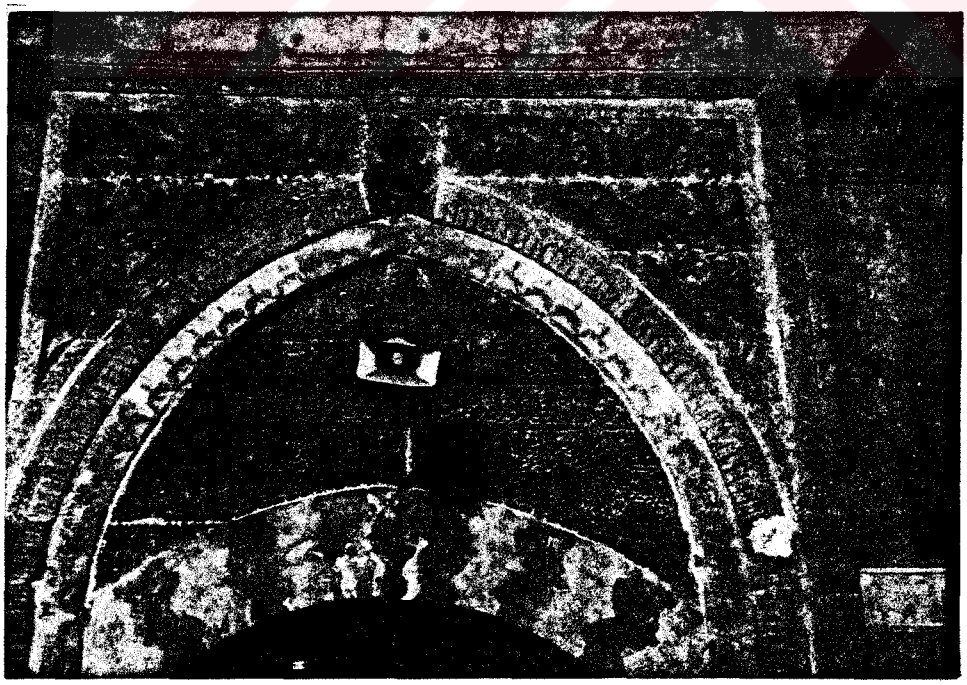

b Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Üst Kısım

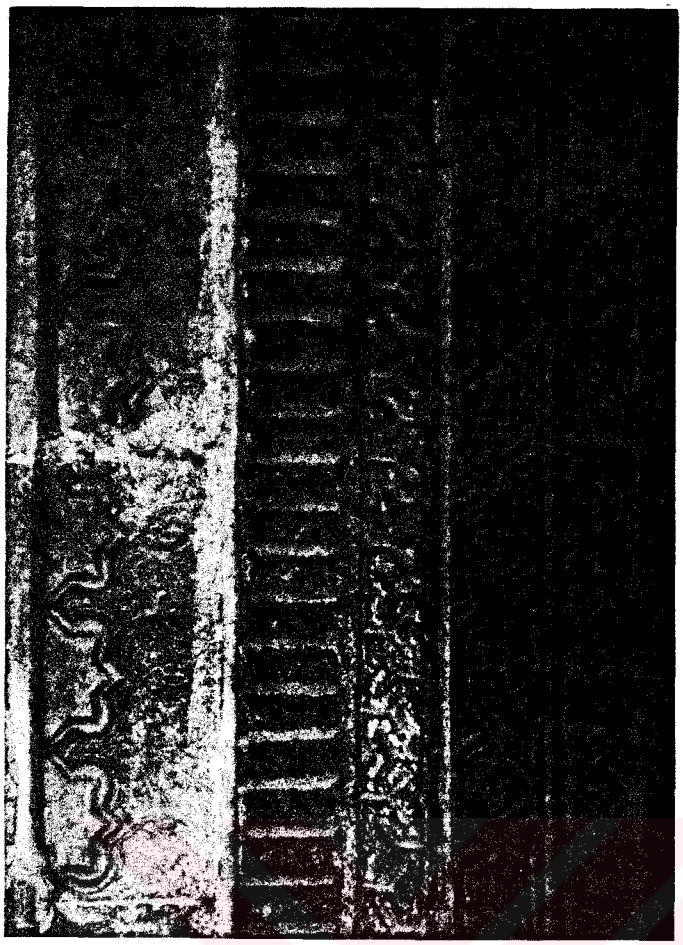

a Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Süsleme Şeritleri

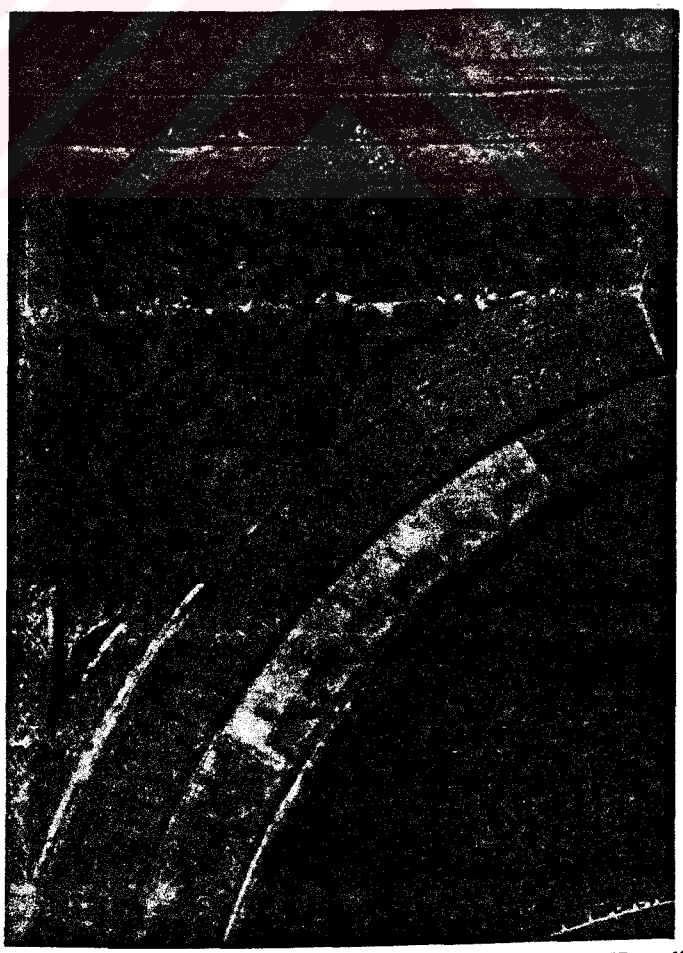

b Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Doğu Kemer Köşeliği

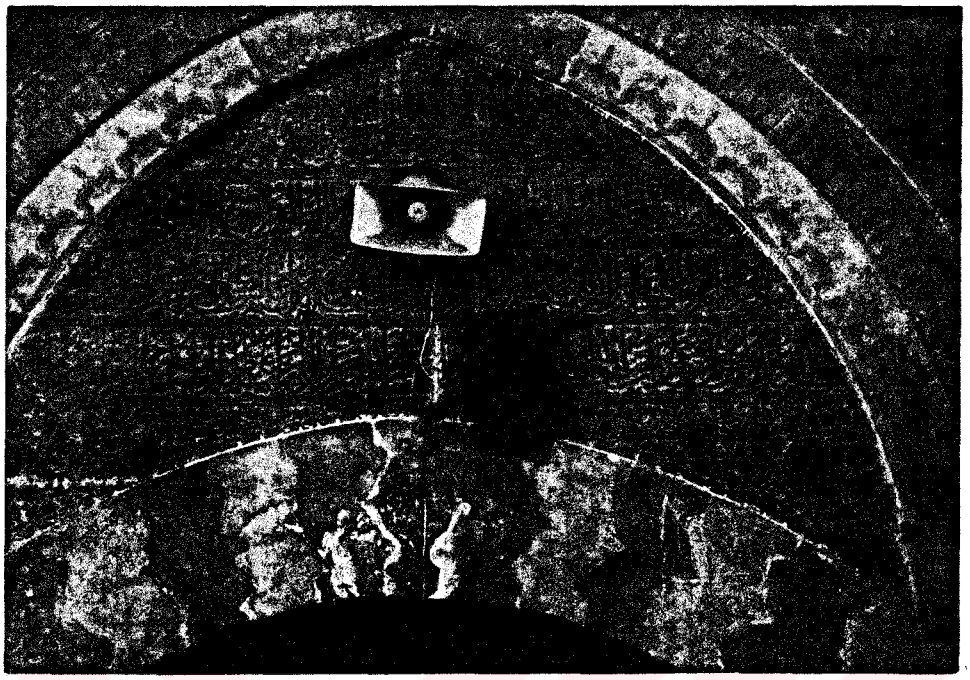

a Karaman İrahim Bey İmareti, Portal Kitabe

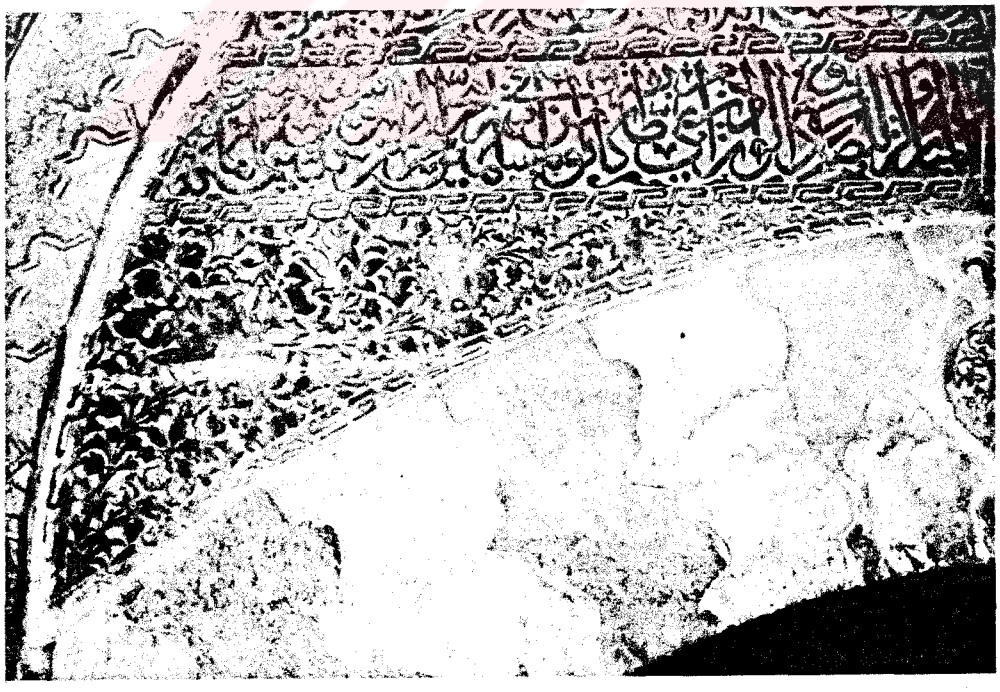

b Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Giriş Kapısı Doğu Kemer Köşeliği

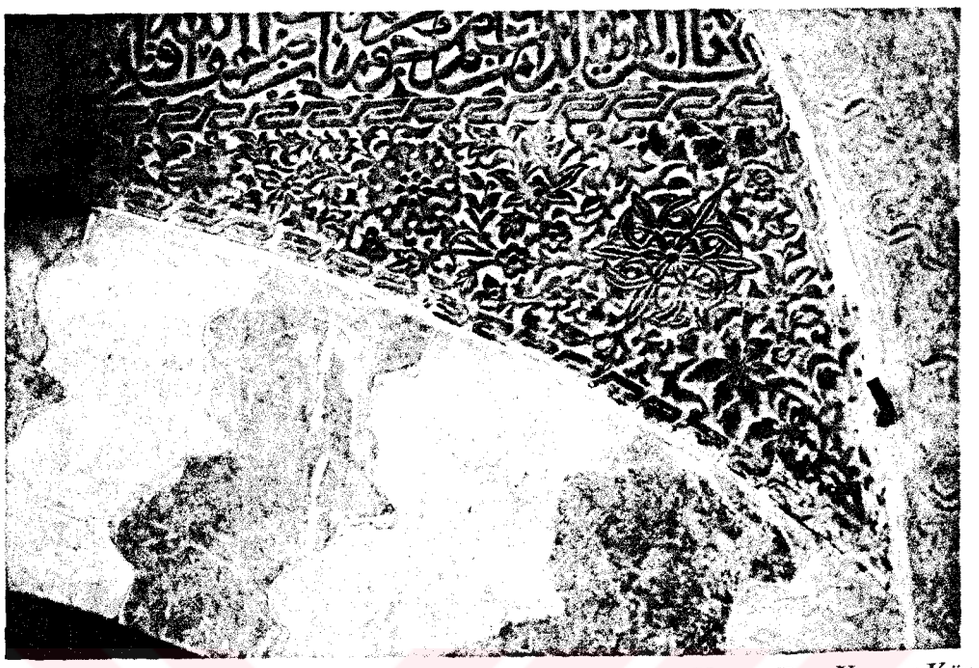

a Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Giriş Kapısı Batı Kemer Köşeliği

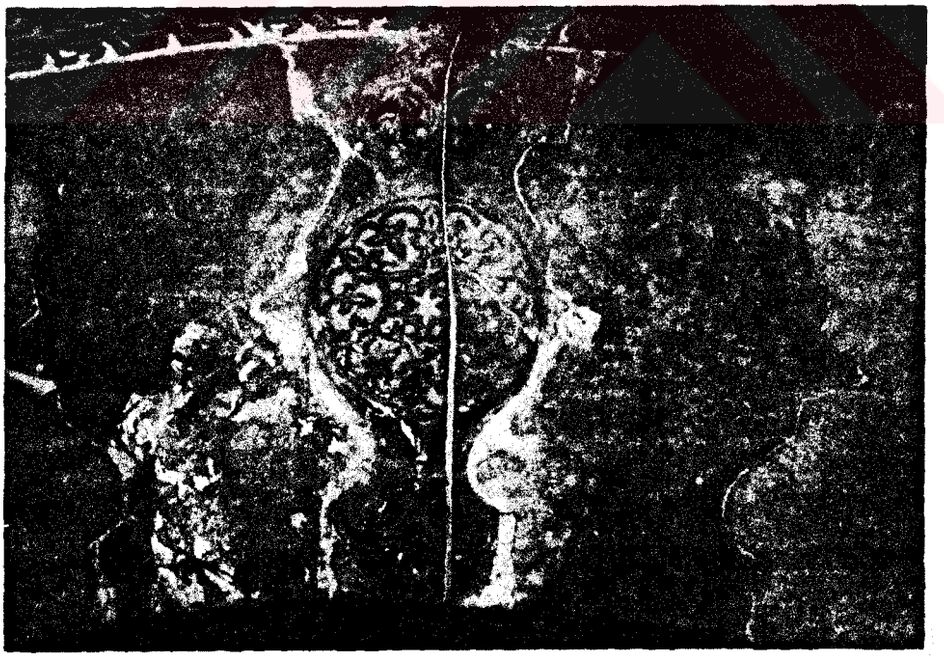

b Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Giriş Kapısı Kemeri Kilit Taşındaki Süsleme

a Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Kuşutma Kemeri Ucundaki Kartuş

b Karaman İbrahim Bey İmareti, Portal Giriş Kapı Kemerinin Oturduğu Konsol

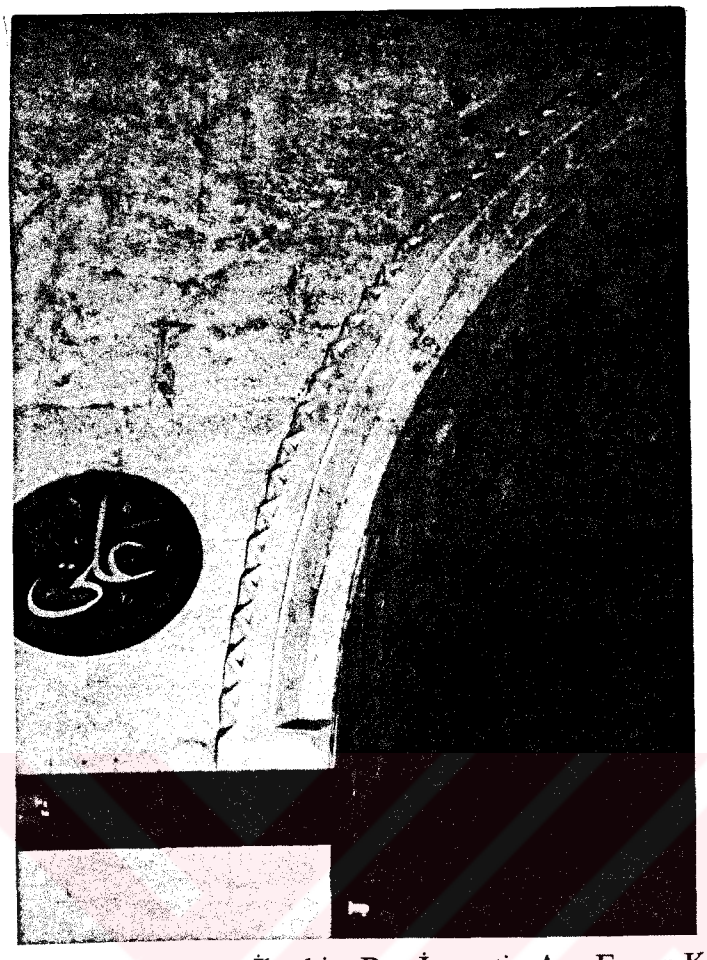

a Karaman İbrahim Bey İmareti, Ana Eyvan Kemeri

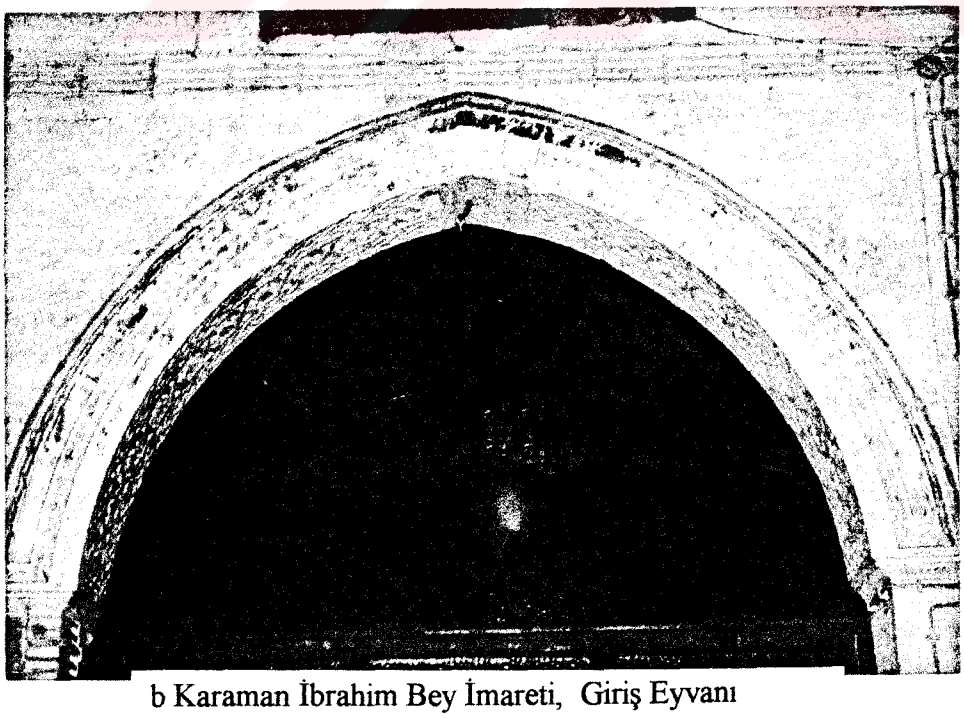

b Karaman İbrahim Bey İmareti, Giriş Eyvanı

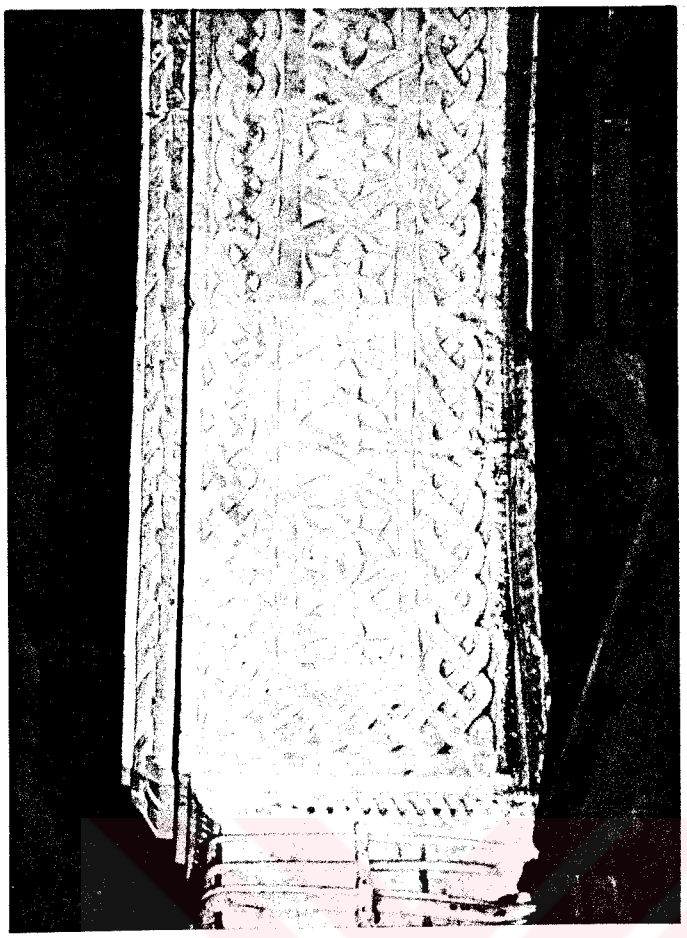

a Karaman İbrahim Bey İmareti, Giriş Eyvanı Kemeri İç Yüzü

b Karaman İbarhim Bey İmareti, Minre

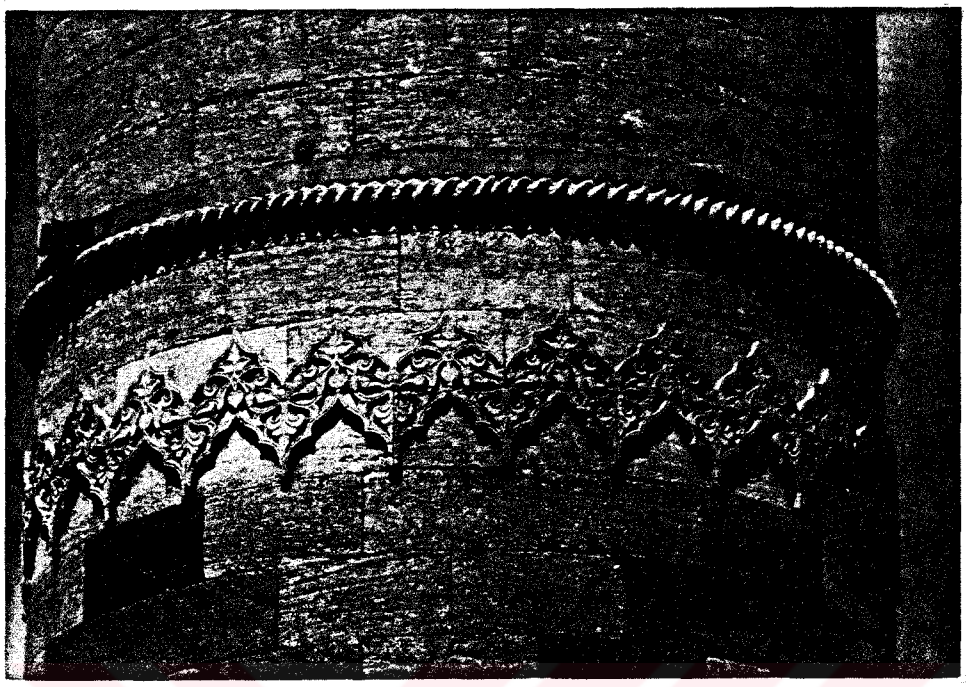

a Karaman İbrahim Bey İmareti, Minare Gövdesi Süsleme Şeridi

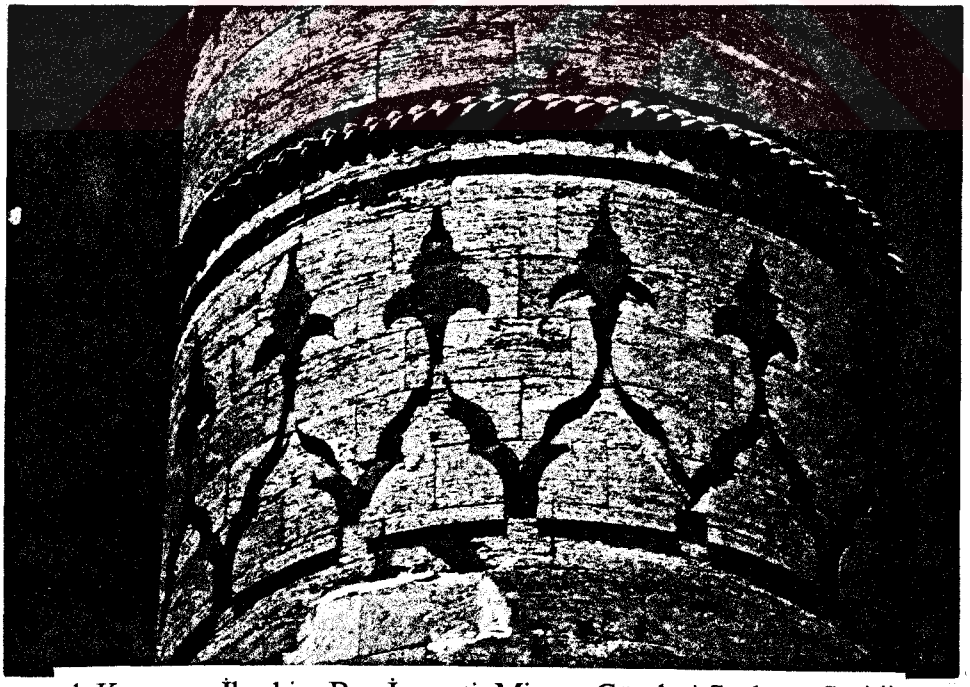

b Karaman İbrahim Bey İmareti, Minare Gövdesi Süsleme Şeridi

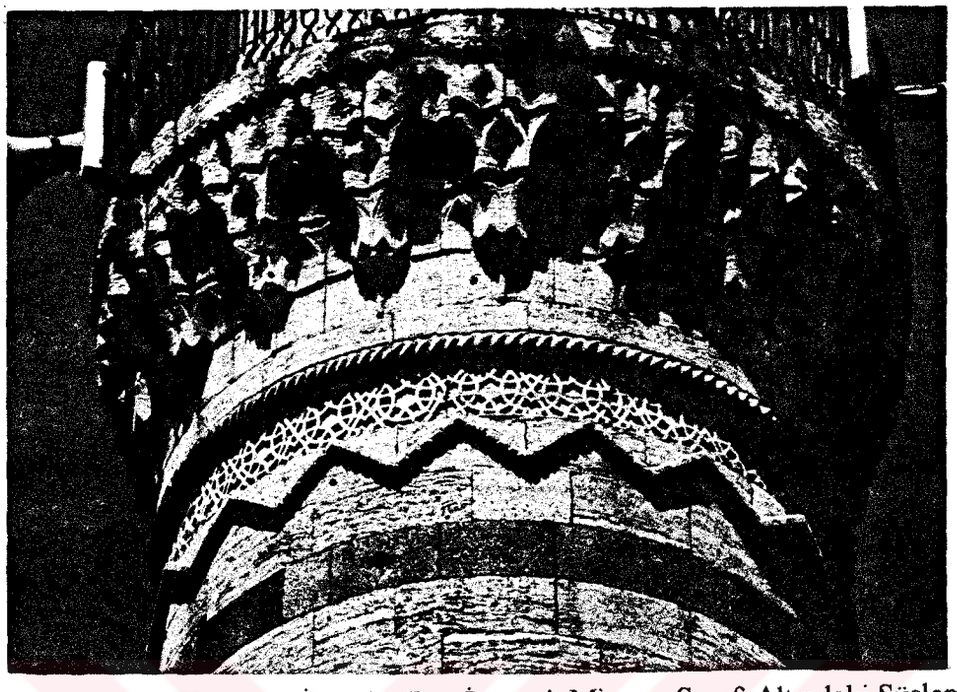

a Karaman İbrahim Bey İmareti, Minare, ŞerefeAltındaki Süsleme Şeridi

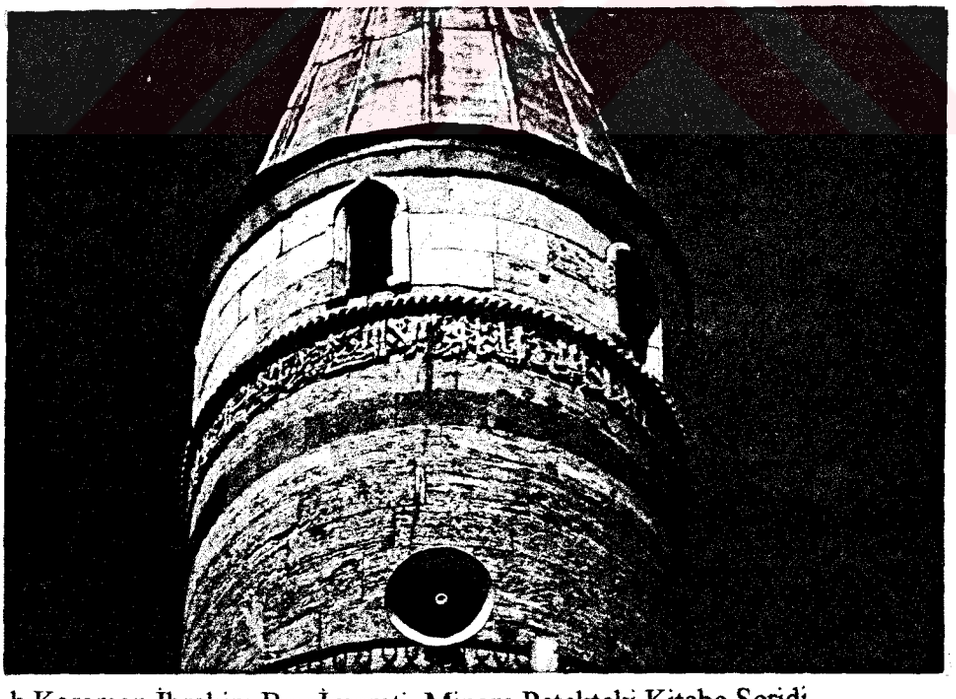

b Karaman İbrahim Bey İmareti, Minare Petekteki Kitabe Şeridi

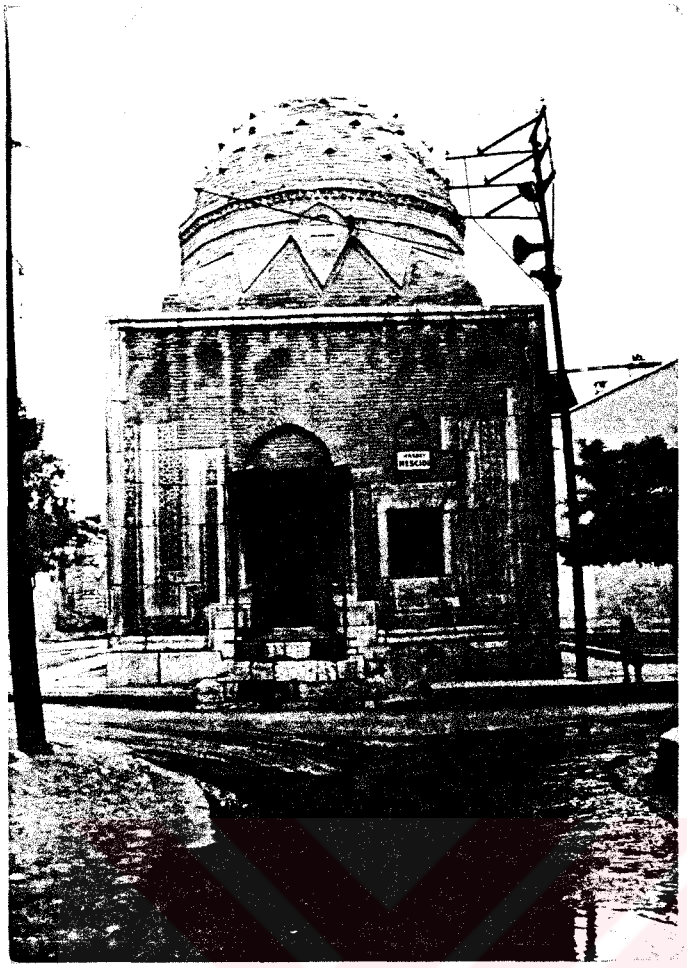

a Konya Hasbey Darülhüffazı, Batı Cephe

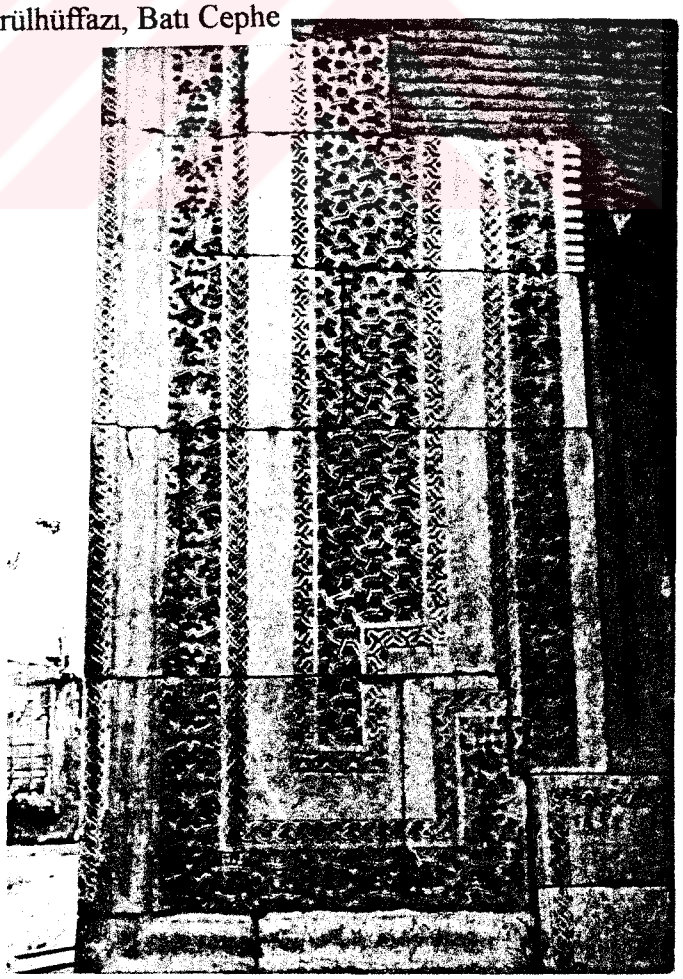

b Konya Hasbey Darülhüffazı, Batı Cephe Kuzey Kısım

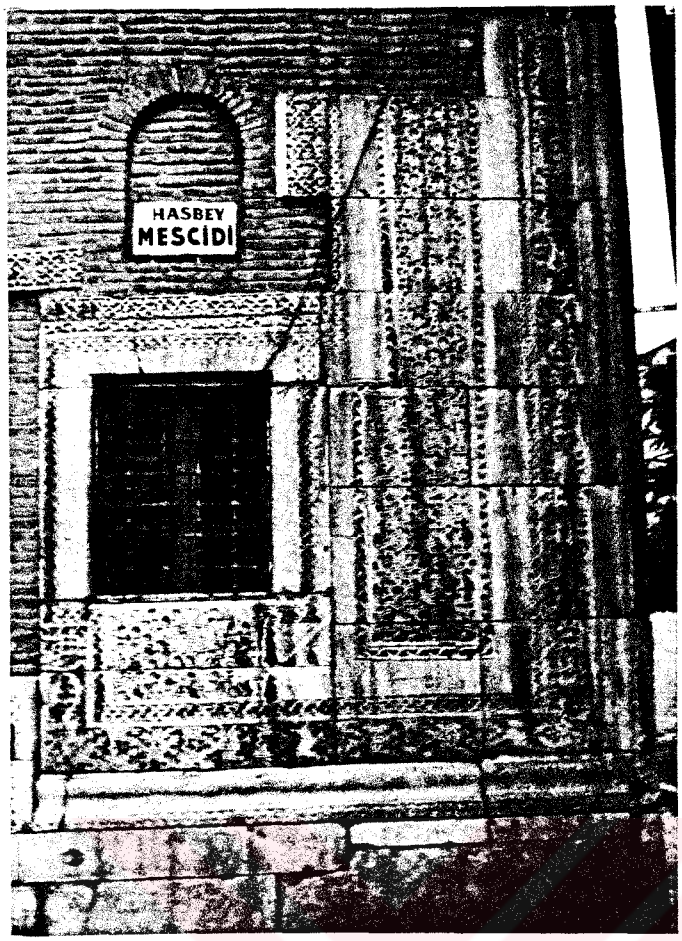

a Konya Hasbey Darülhüffazı, Batı Cephe Güney Kısım

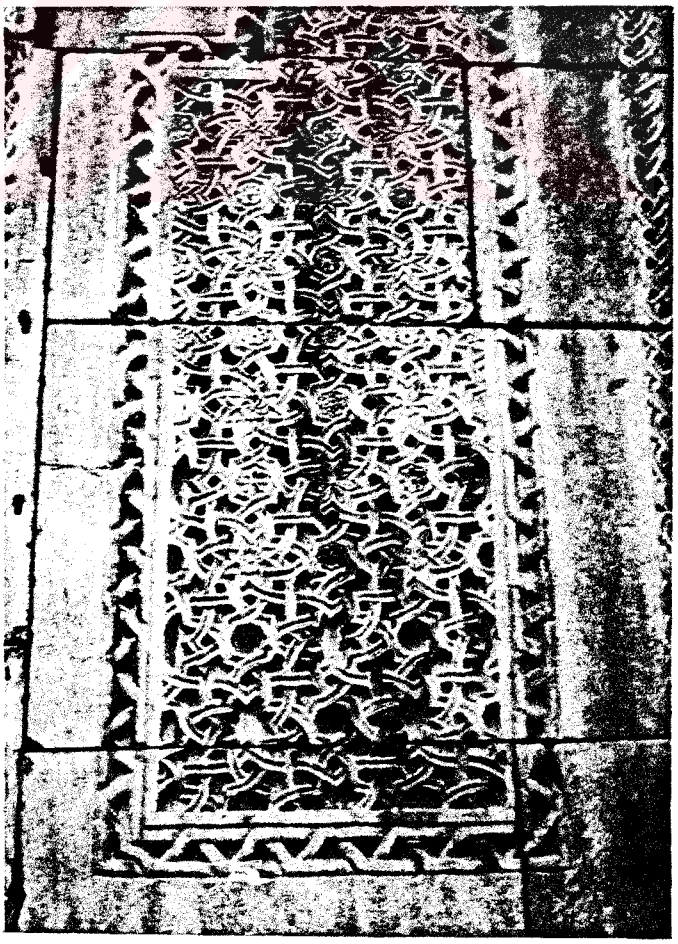

b Konya Hasbey Darülhüffazı, Batı Cephe Güney Kısımda Süsleme Şeridi

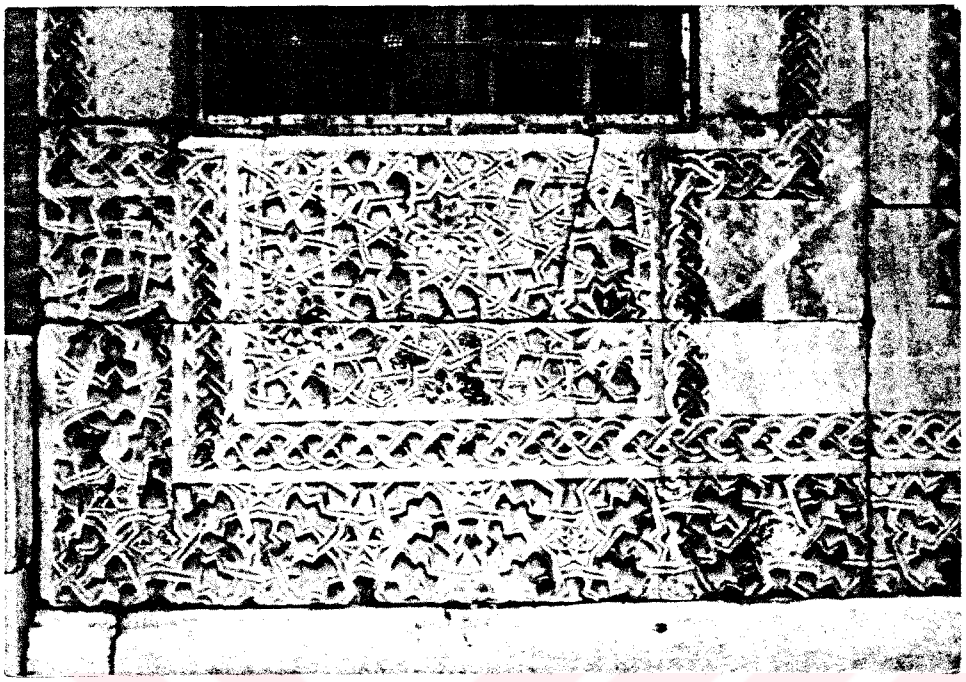

a Konya Hasbey Darülhüffazı, Batı Cephe Güney Kısım Pencere Altındaki Pano

b Konya Hasbey Darülhüffazı, Portal

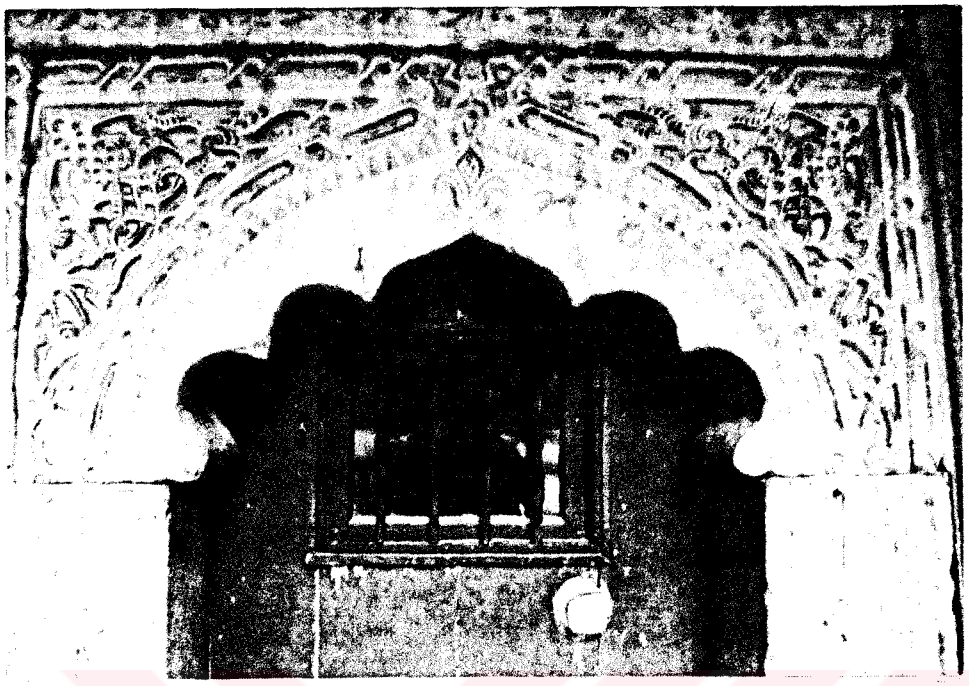

a Konya Hasbey Darülhüffazı, Portal Kemer Köşeliği

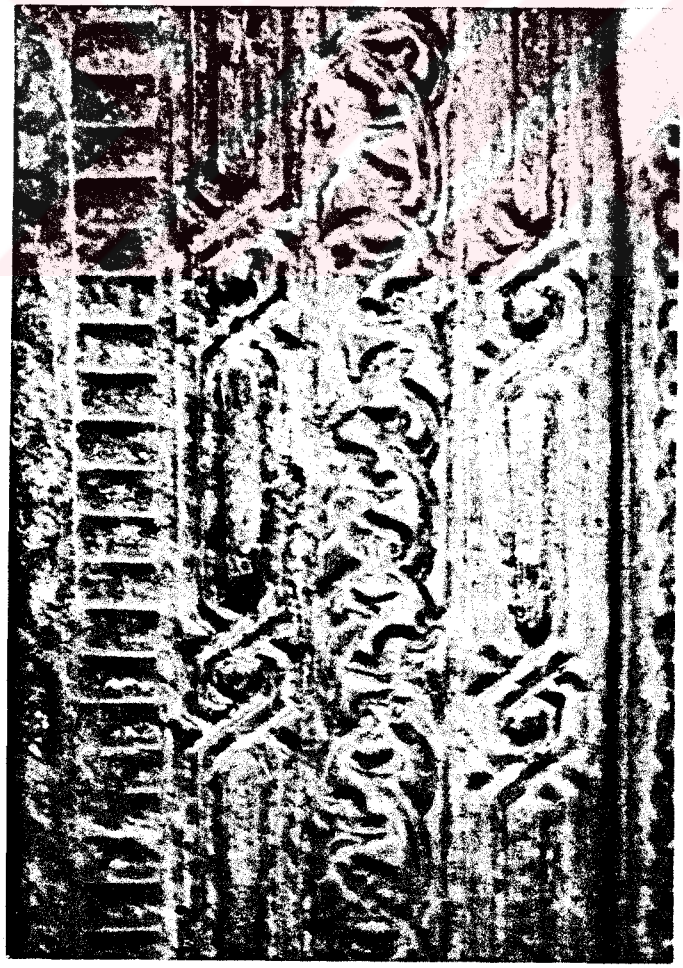

b Konya Hasbey Darülhüffazı, Portal Süsleme Şeritleri

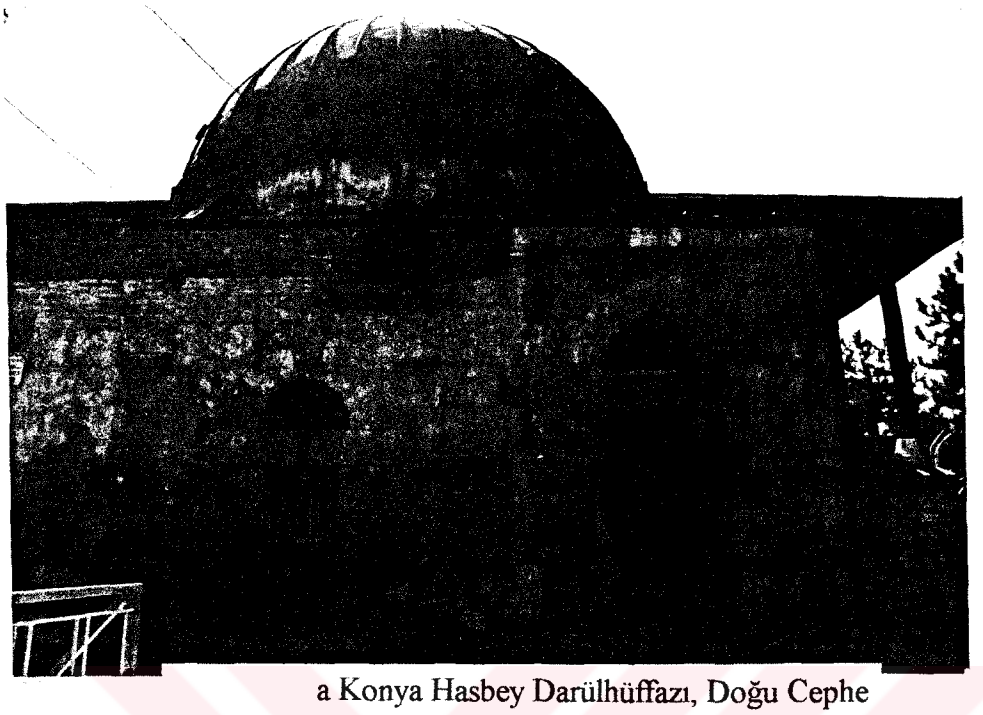

a Konya Hasbey Darülhüffazı, Doğu Cephe

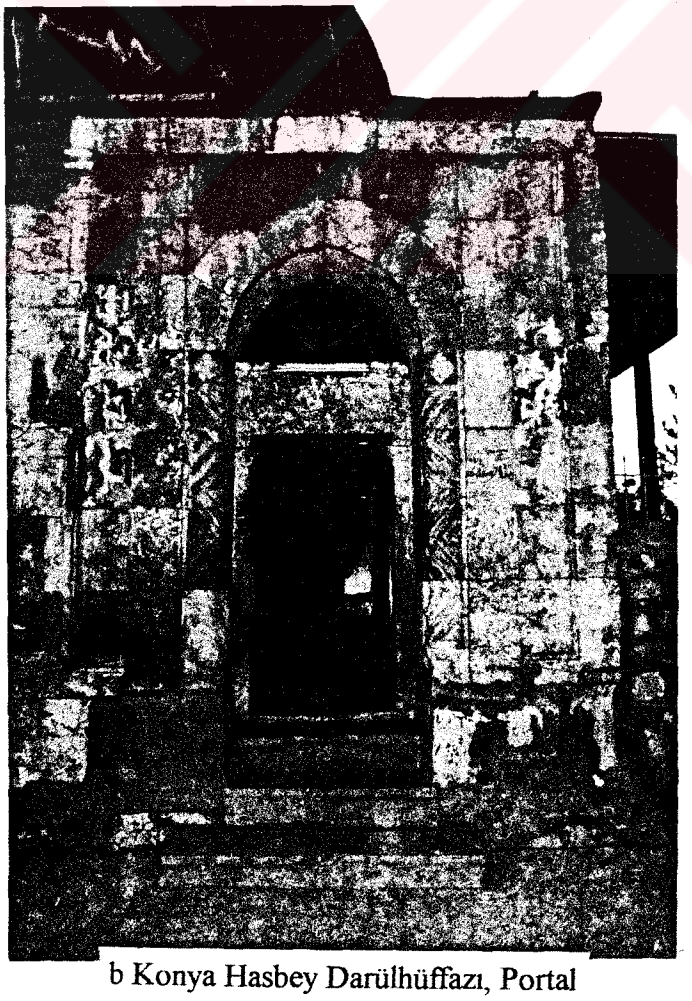

b Konya Hasbey Darülhüffazı, Portal

a Konya Hasbey Darülhüffazı, Portal Güney Kısım

b Konya Hasbey Darülhüffazı, Portal Süsleme Şeritleri

a Konya Hasbey Darülhüffazı, Portal Dıştan İkinci Süsleme Şeridi

b Konya Hasbey Darülhüffazı, Portal Sütunce

a Karaman Karabaş Veli Tekkesi, Portal Batı Niş

a Karaman Karabaş Veli Tekkesi, Portal, Batı Niş Süsleme Şeridi

b Karaman Karabaş Veli Tekkesi, Portal, Kavsara

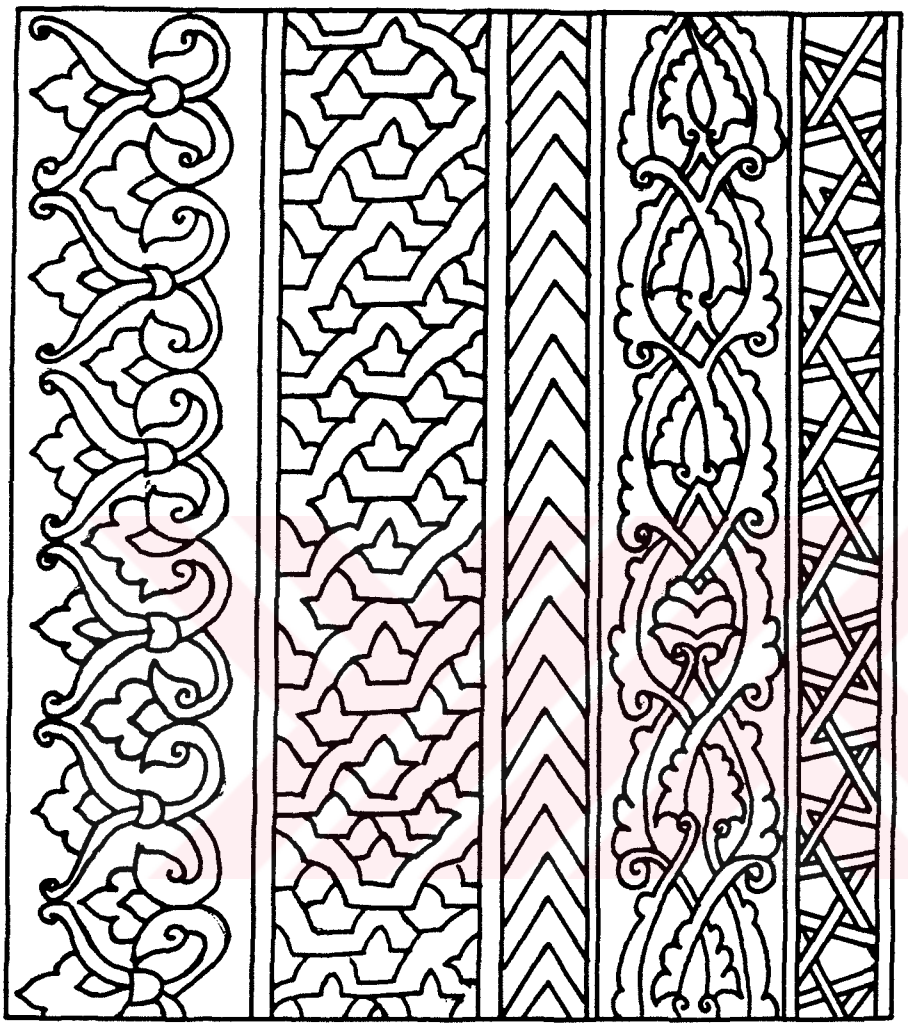

Karaman Karabaş Veli Tekkesi, Portal, Süsleme Şeritleri Çizimi

(Çizen: Meltem Alkaş 1999)

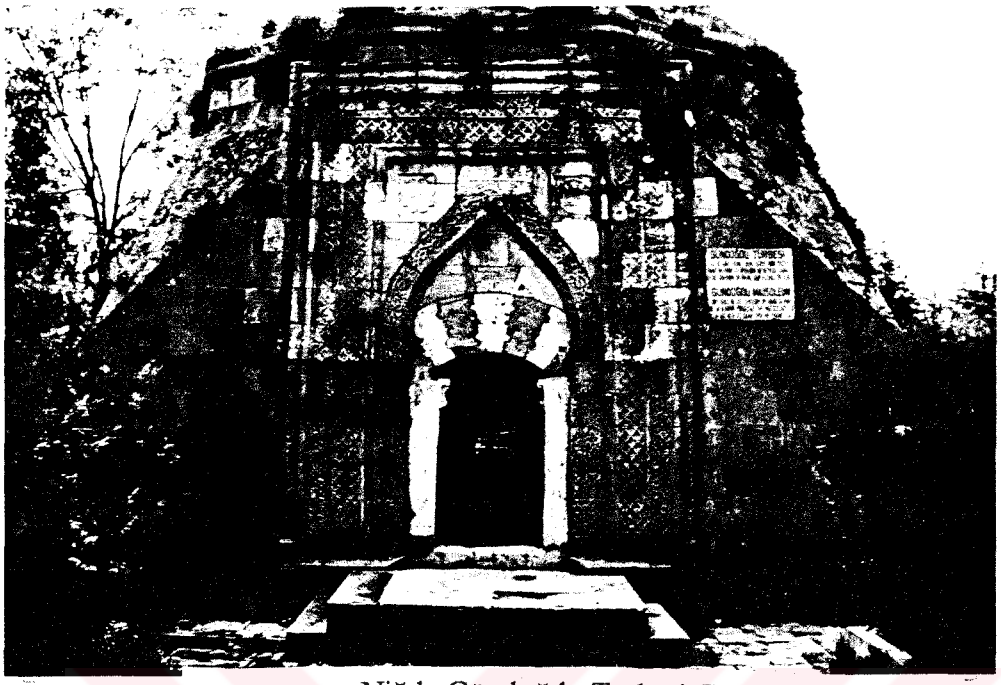

a Niğde Gündoğdu Türbesi, Portal

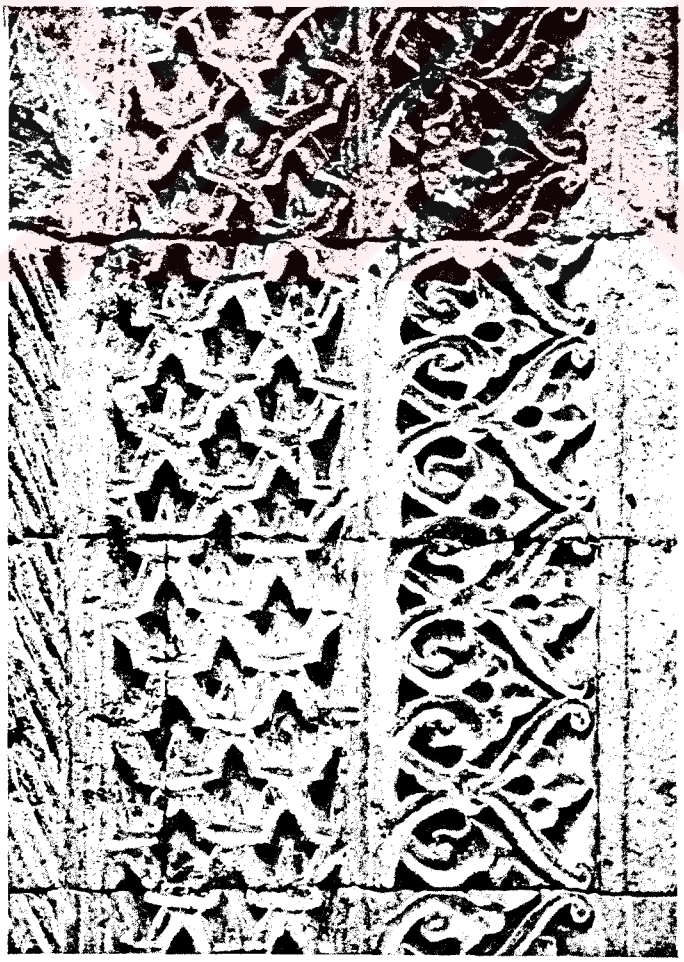

b Niğde Gündoğdu Türbesi, Portal, Süsleme Şeritleri

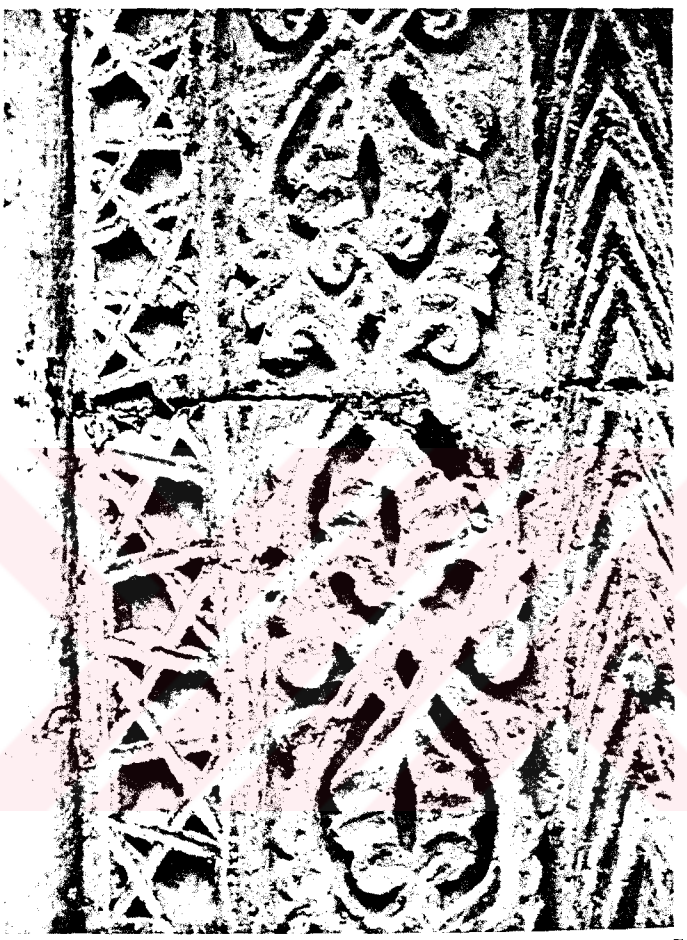

Niğde Gündoğdu Türbesi, Portal, Süsleme Şeritleri

Levha 148

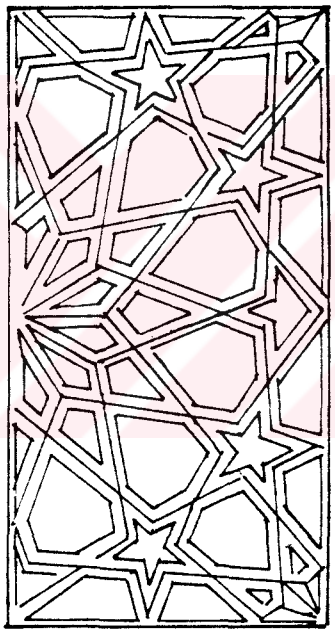

Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Portal Süsleme Şeridi Çizimi
(Y.Demiralp 1996)

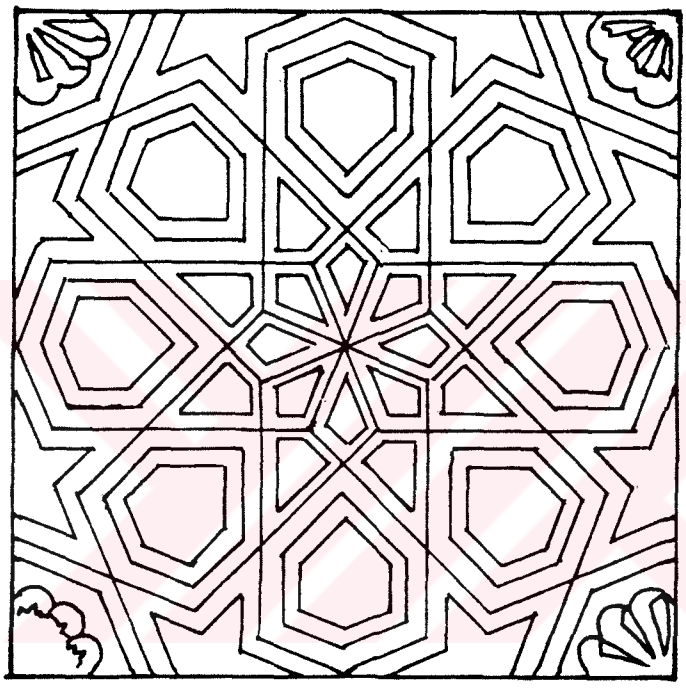

Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Kuzeydeki Pano Süsleme Çizimi (Y.Demiralp 1996)

Levha 150

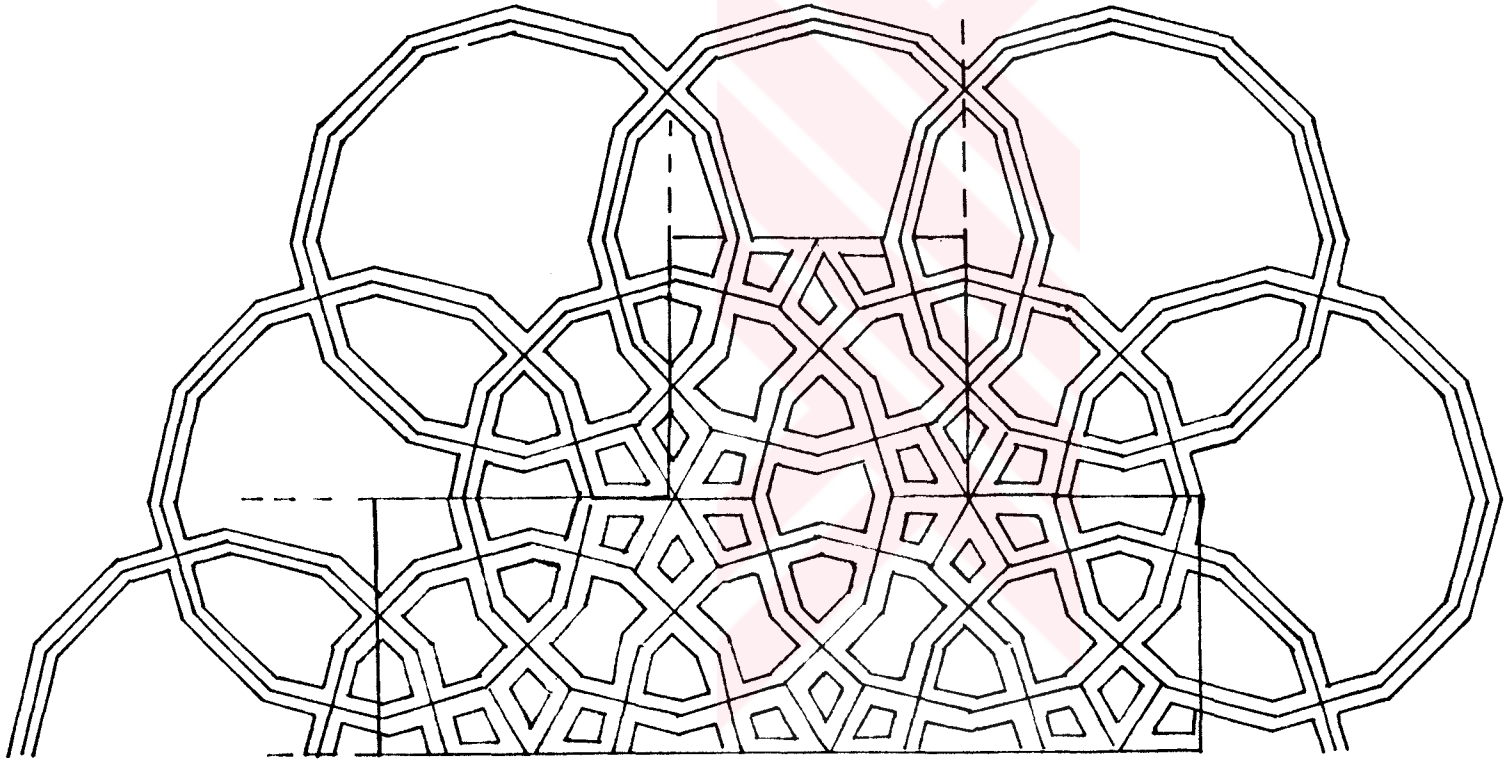

Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Portal Kuzey Duvardaki
Süsleme Şeridi Çizimi (Y.Demiralp 1996)

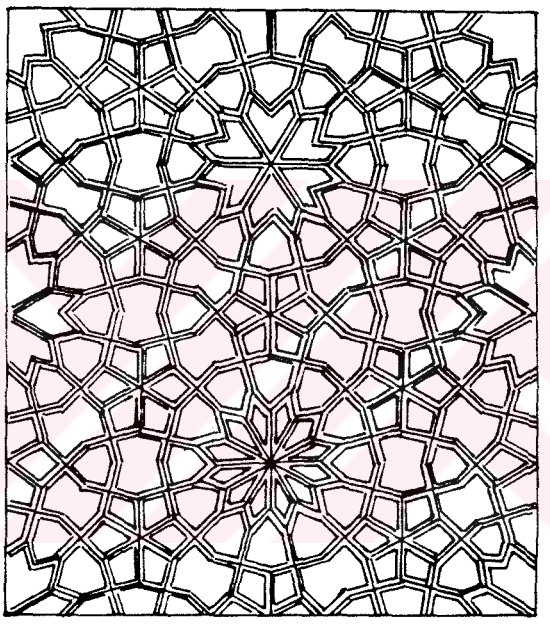

Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Güney Pencere Şebekesinin Çizimi (Y.Demiralp 1996)

a Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Portal

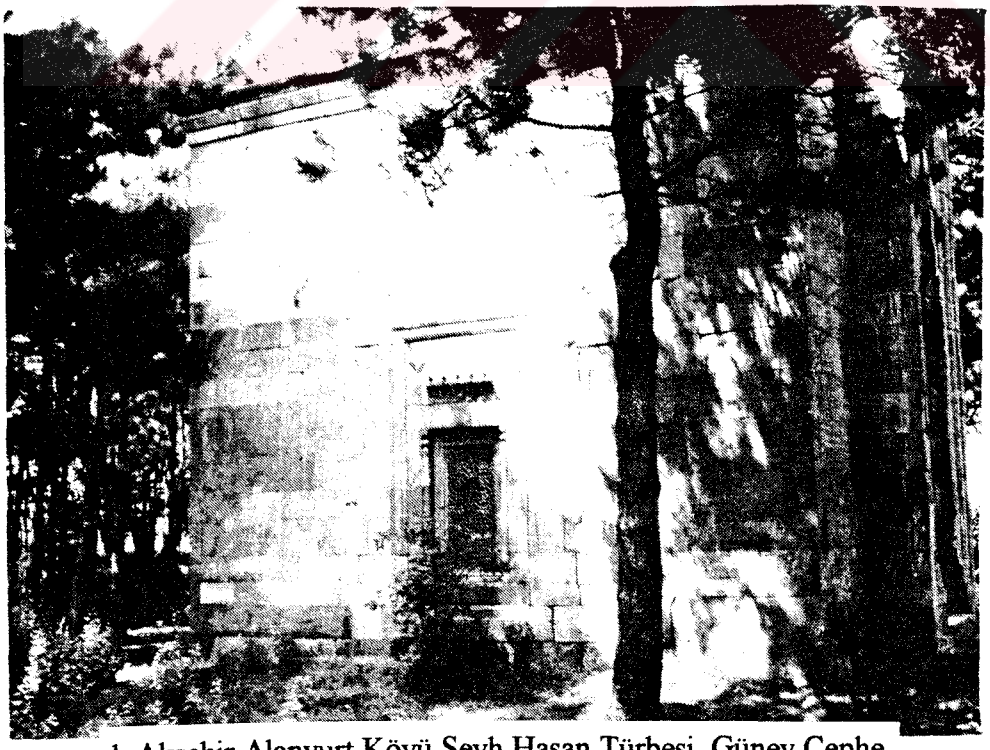

b Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Güney Cephe

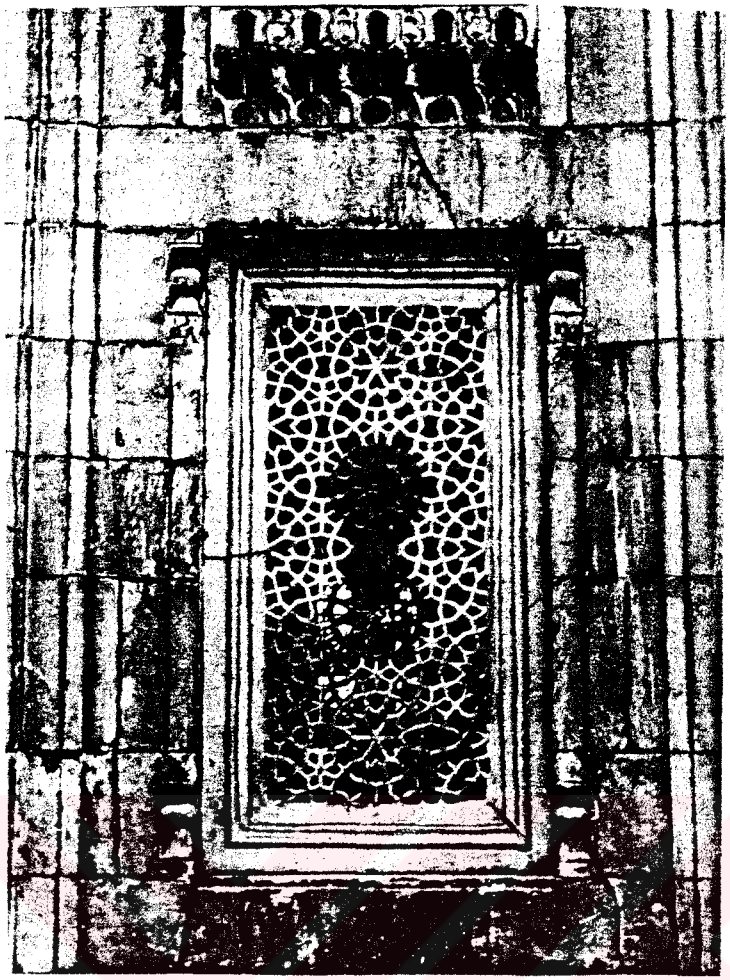

a Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Güney Cephe Pencere

b Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Portal, Kavsara Köşeliği

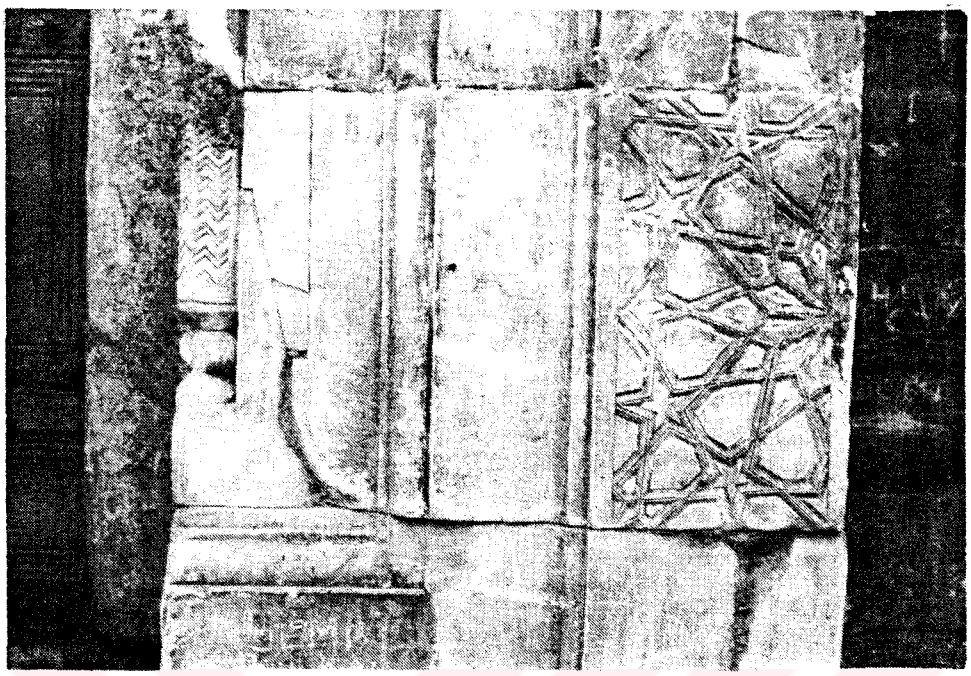

a Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Portal Süsleme Şeridi

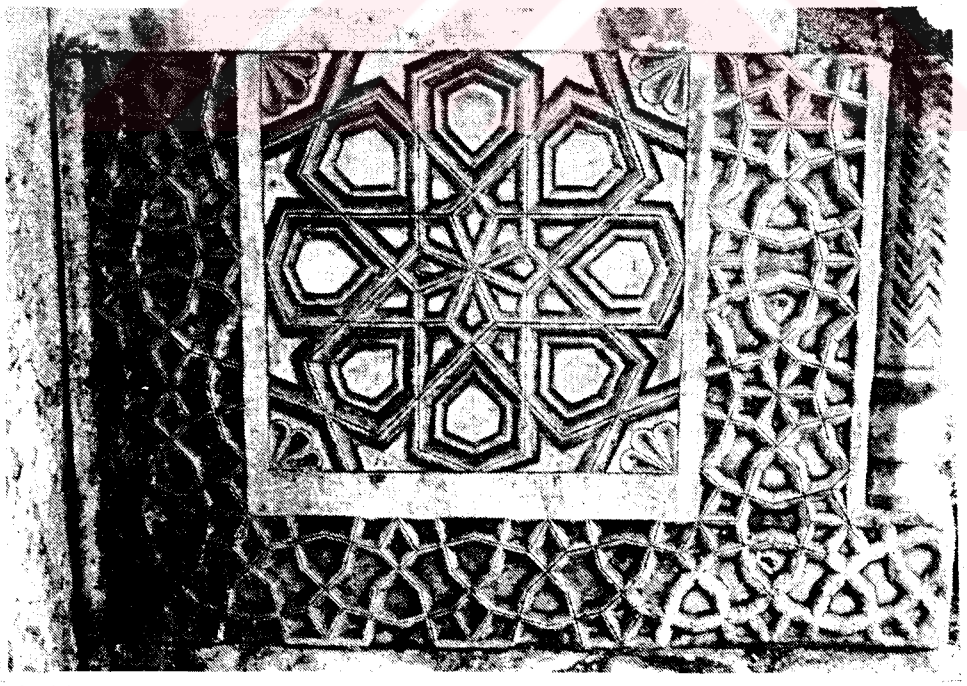

b Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan Türbesi, Portal Kuzey Duvardaki Süsleme

Karaman Alâeddin Bey Türbesi, Genel Görünüm

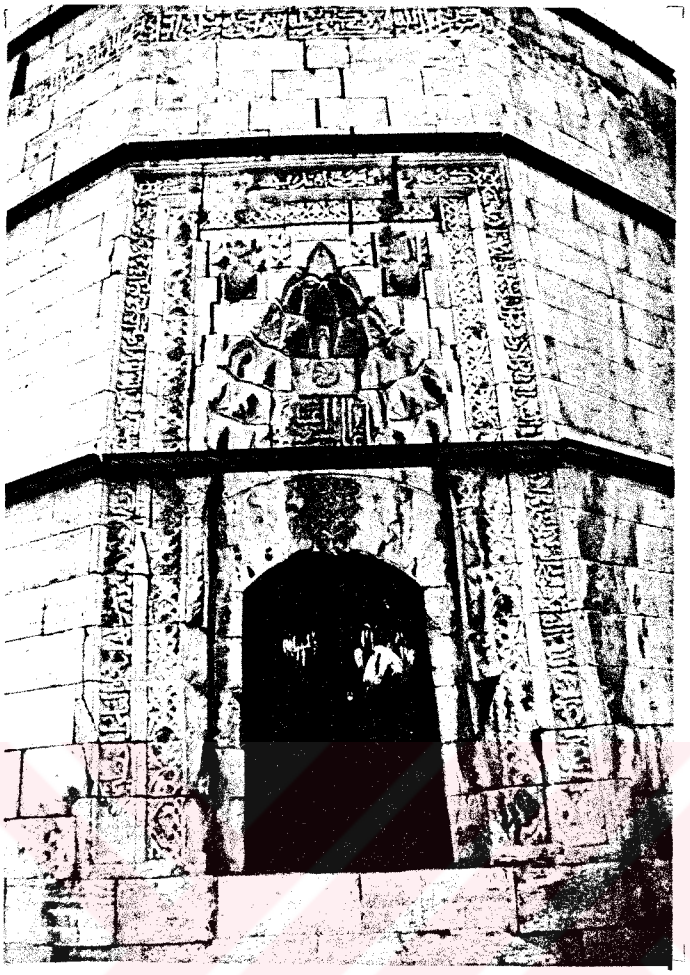

a Karaman Alâeddin Bey Türbesi, Portal

b Karaman Alâeddin Bey Türbesi, Portal, Kavsara

a Karaman Alâeddin Bey Türbesi, Portal, Kavsara

b Karaman Alâeddin Bey Türbesi, Güney Cephe, Pencere

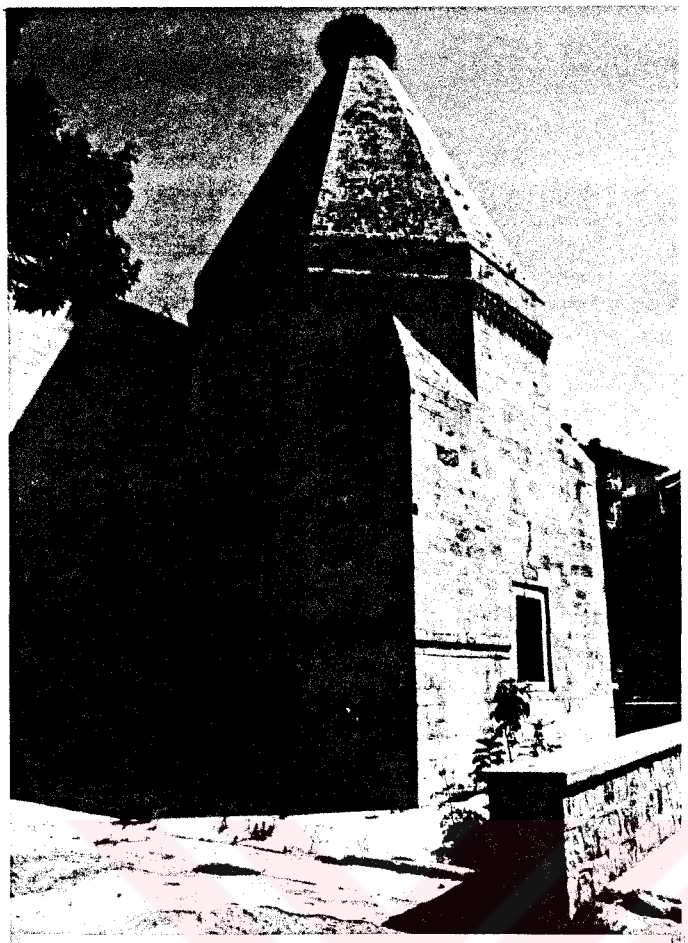

a Karaman İbrahim Bey Türbesi, Genel Görünüm

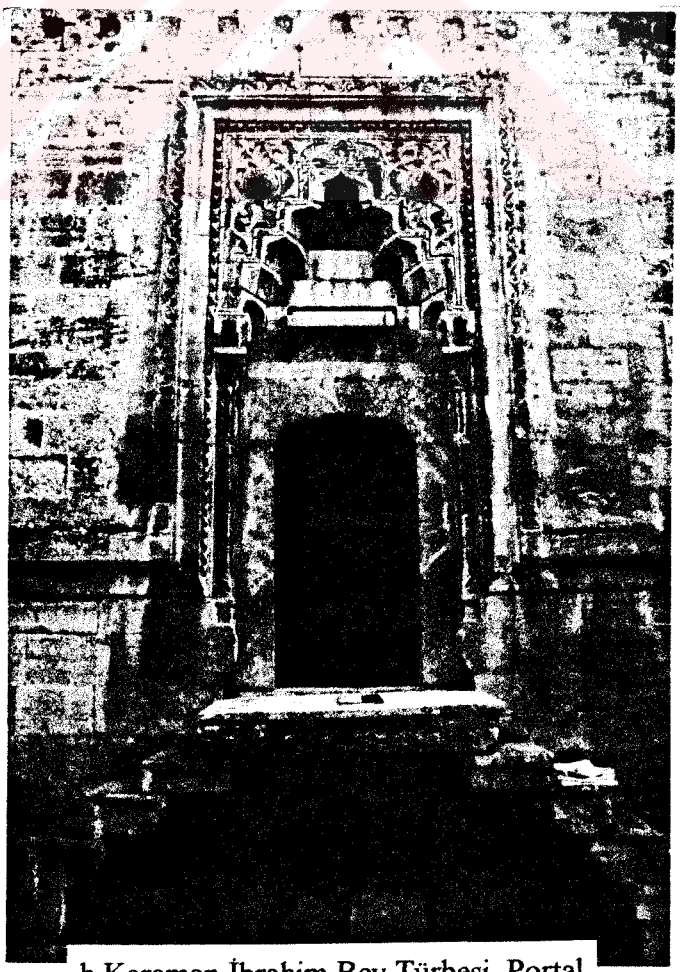

b Karaman İbrahim Bey Türbesi, Portal

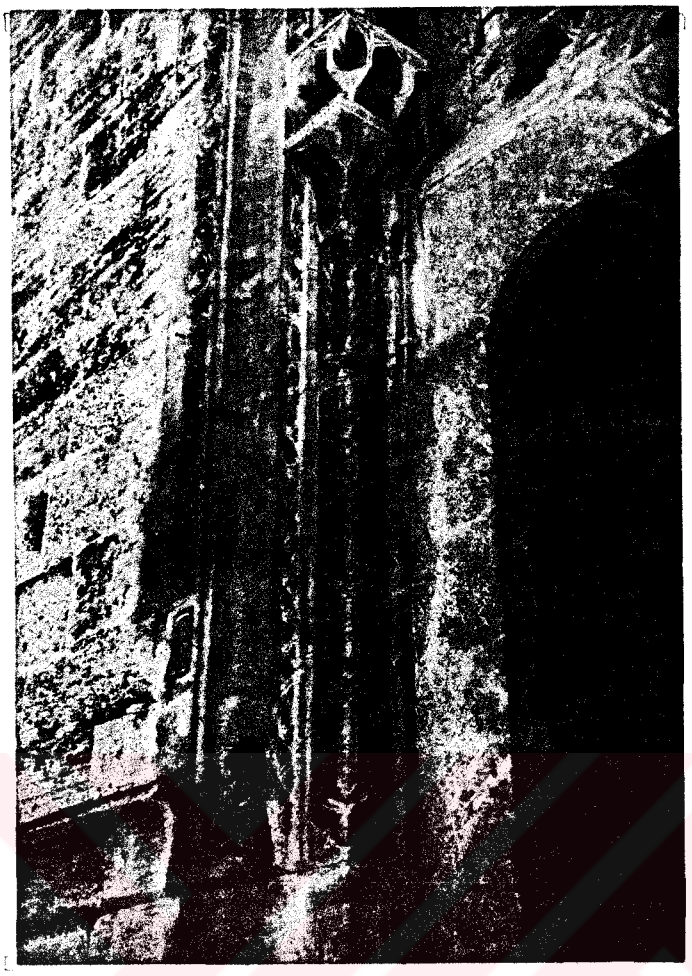

a Karaman İbrahim Bey Türbesi, Portal, Doğu Bölüm

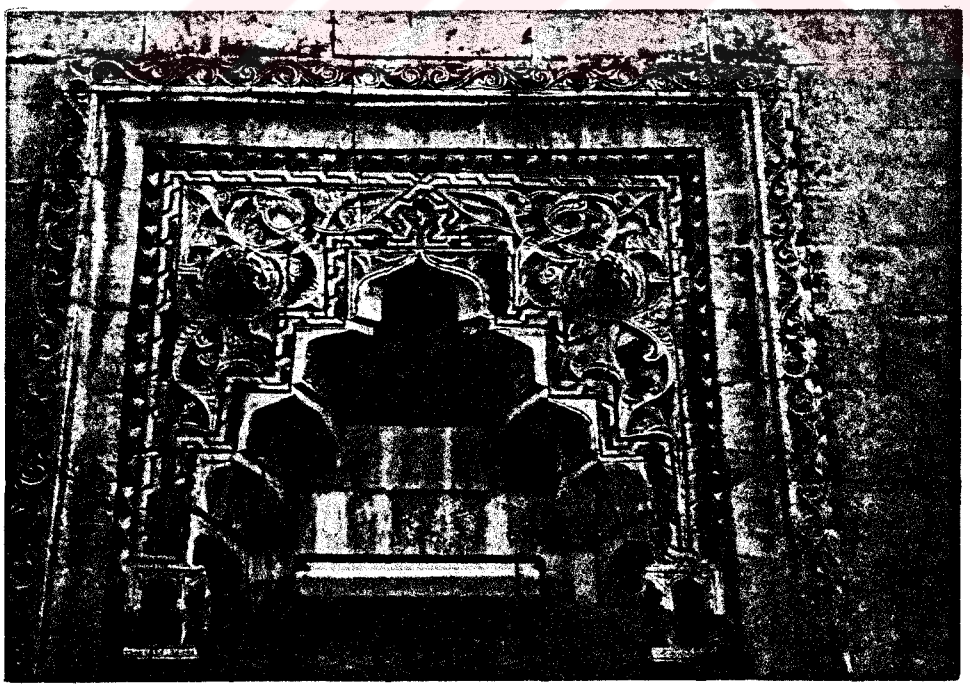

b Karaman İbrahim Bey Türbesi, Portal, Kavsara

a Karaman İbrahim Bey Türbesi, Portal, Kavsara Köşeliği

b Karaman İbrahim Bey Türbesi, Portal, Kavsara

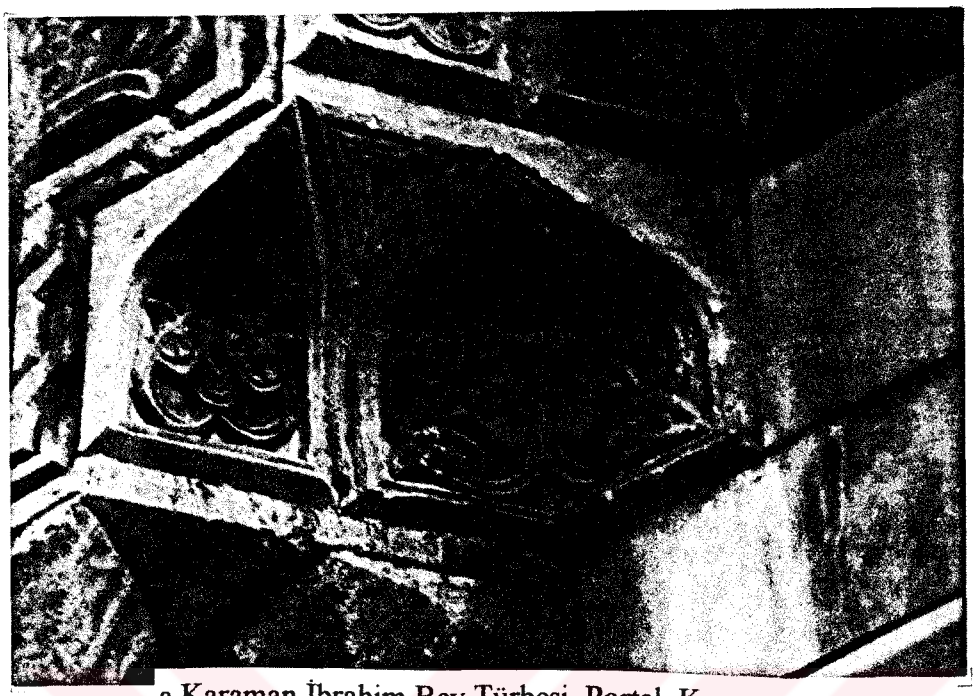

a Karaman İbrahim Bey Türbesi, Portal, Kavsara

b Karaman İbrahim Bey Türbesi, Portal, Kavsara

Karaman İbrahim Bey Türbesi, Portal, Kavsara

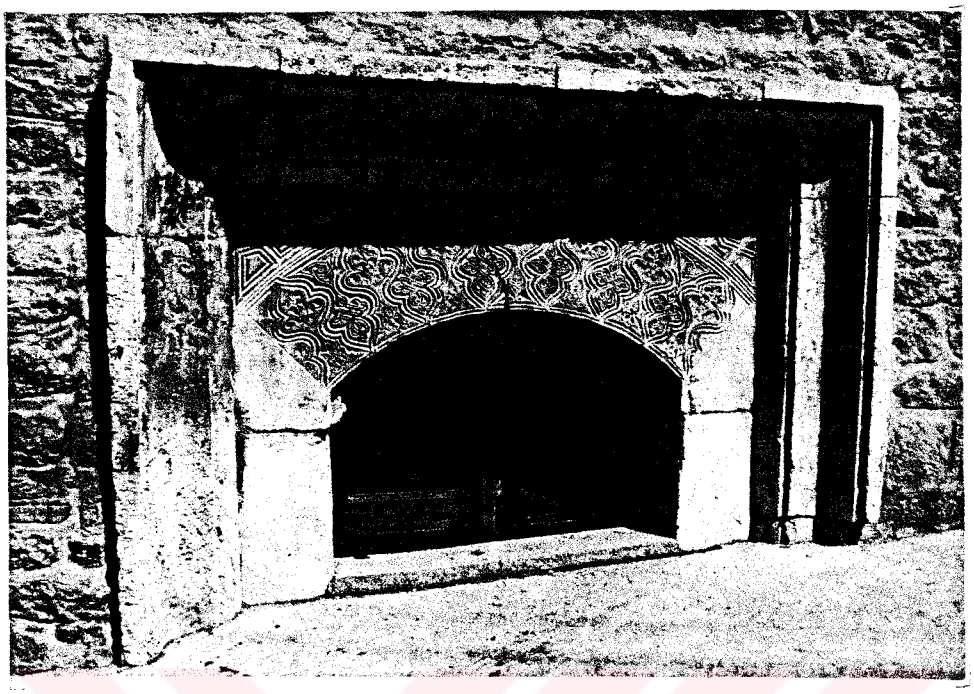

a Meram Hasbey Hamamı, Batı Kapı

b Meram Hasbey Hamamı, Batı Kapı Kemeri

a Meram Hasbey Hamamı, Batı Kapı Kemeri

b Meram Hasbey Hamamı, Batı Kapı Kemeri Figürlü Süsleme

a Karaman İbrahim Bey Çeşmesi, Güney Cephe

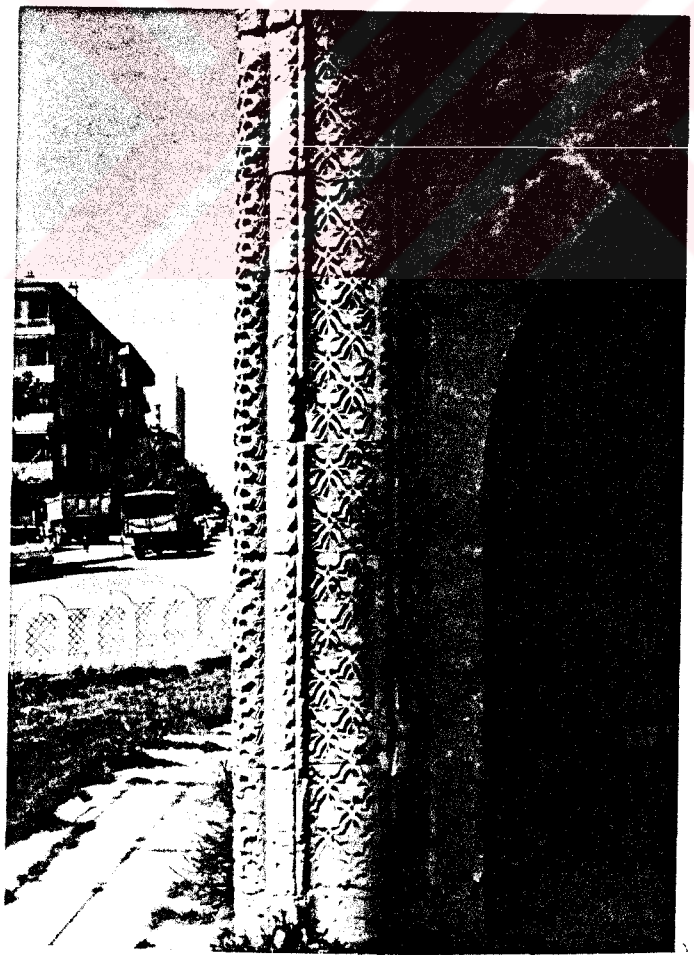

b Karaman İbrahim Bey Çeşmesi, Güney Cephe Batı Kısım

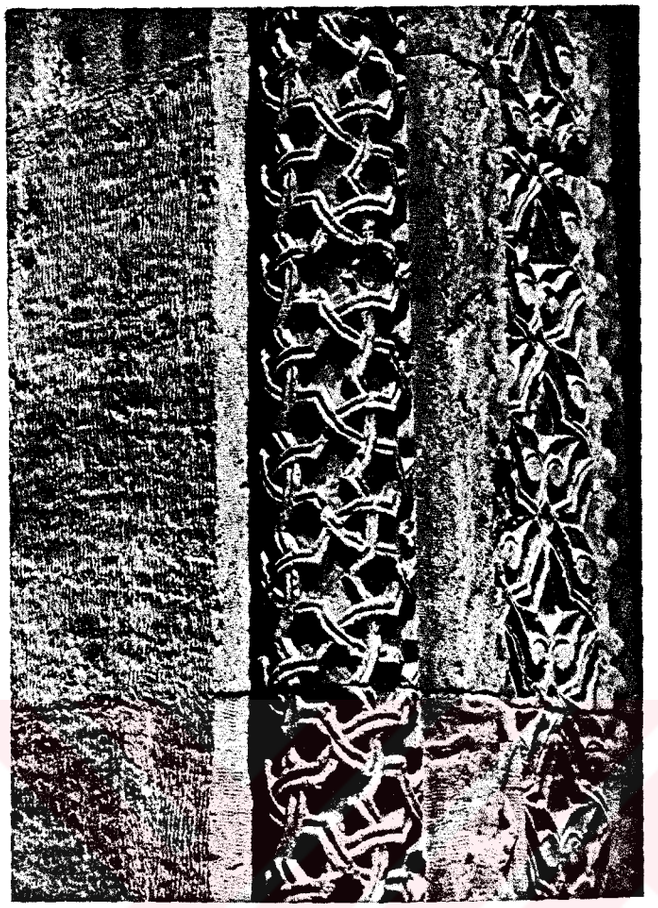

a Karaman İbrahim Bey Çeşmesi, Güney Cephe, Sütunce

b Karaman İbrahim Bey Çeşmesi, Güney Cephe, Sütunce Başlığı

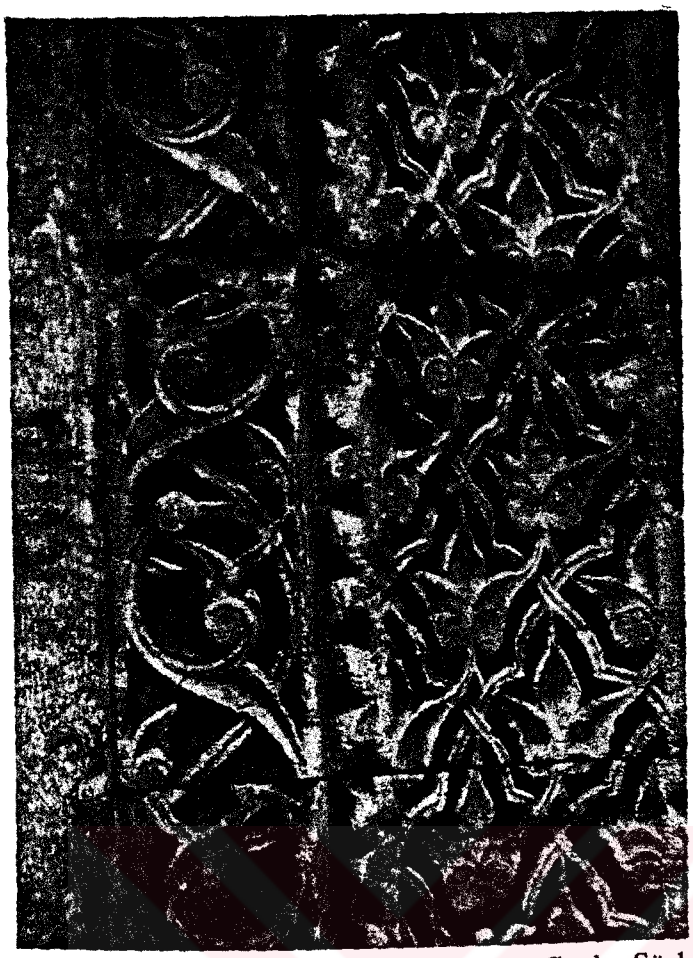

'a Karaman İbrahim Bey Çeşmesi, Güney Cephe Süsleme Şeridi

b Karaman İbrahim Bey Çeşmesi, Güney Cephe Süsleme Şeridi

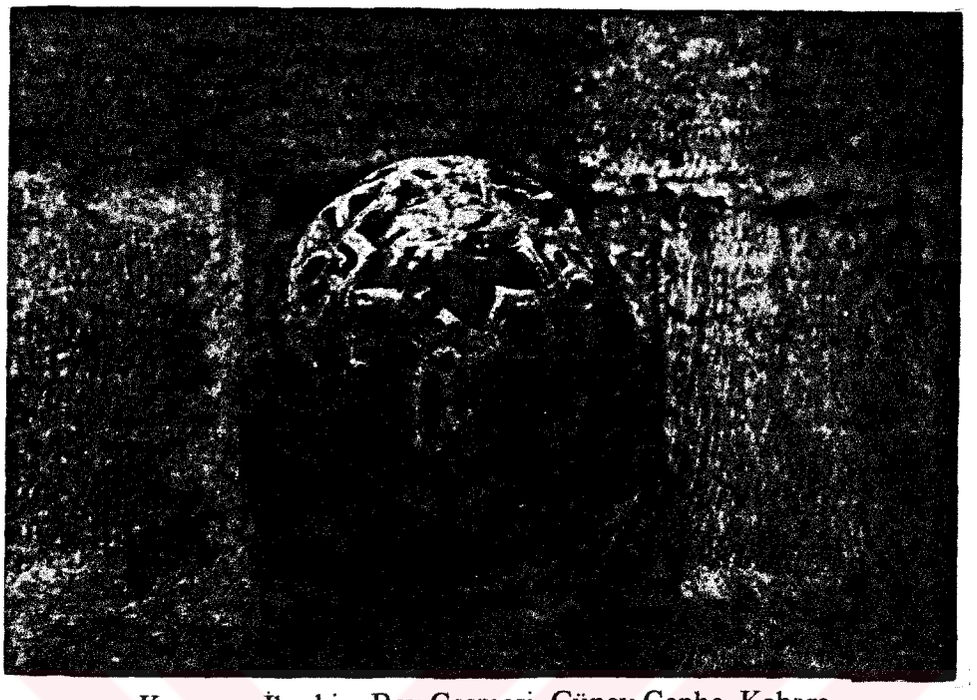

a Karaman İbrahim Bey Çeşmesi, Güney Cephe, Kabara

b Karaman İbrahim Bey Çeşmesi, Güney Cephe, Kabara

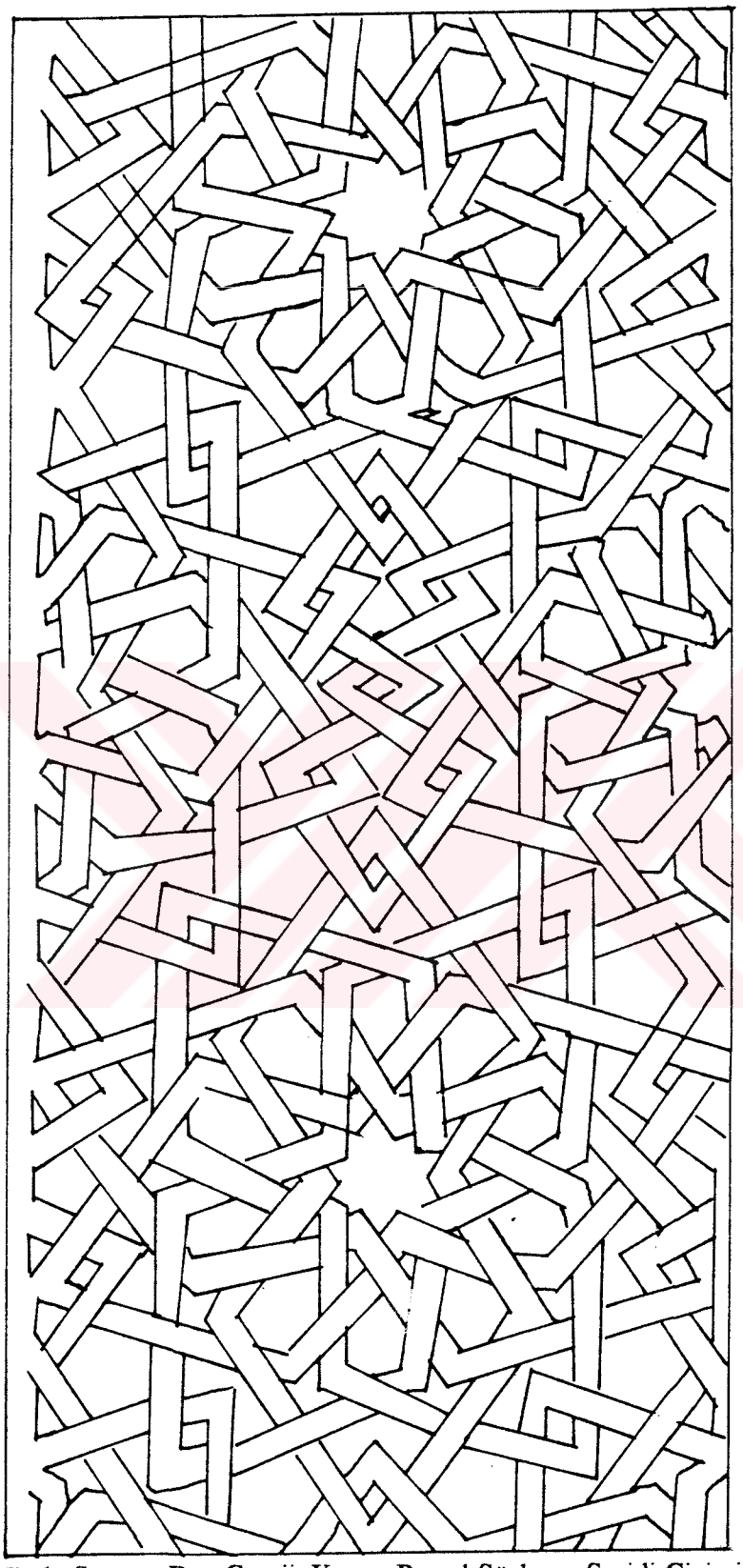

Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Süsleme Şeridi Çizimi

(Çizen: Meltem Alkaş 1999)

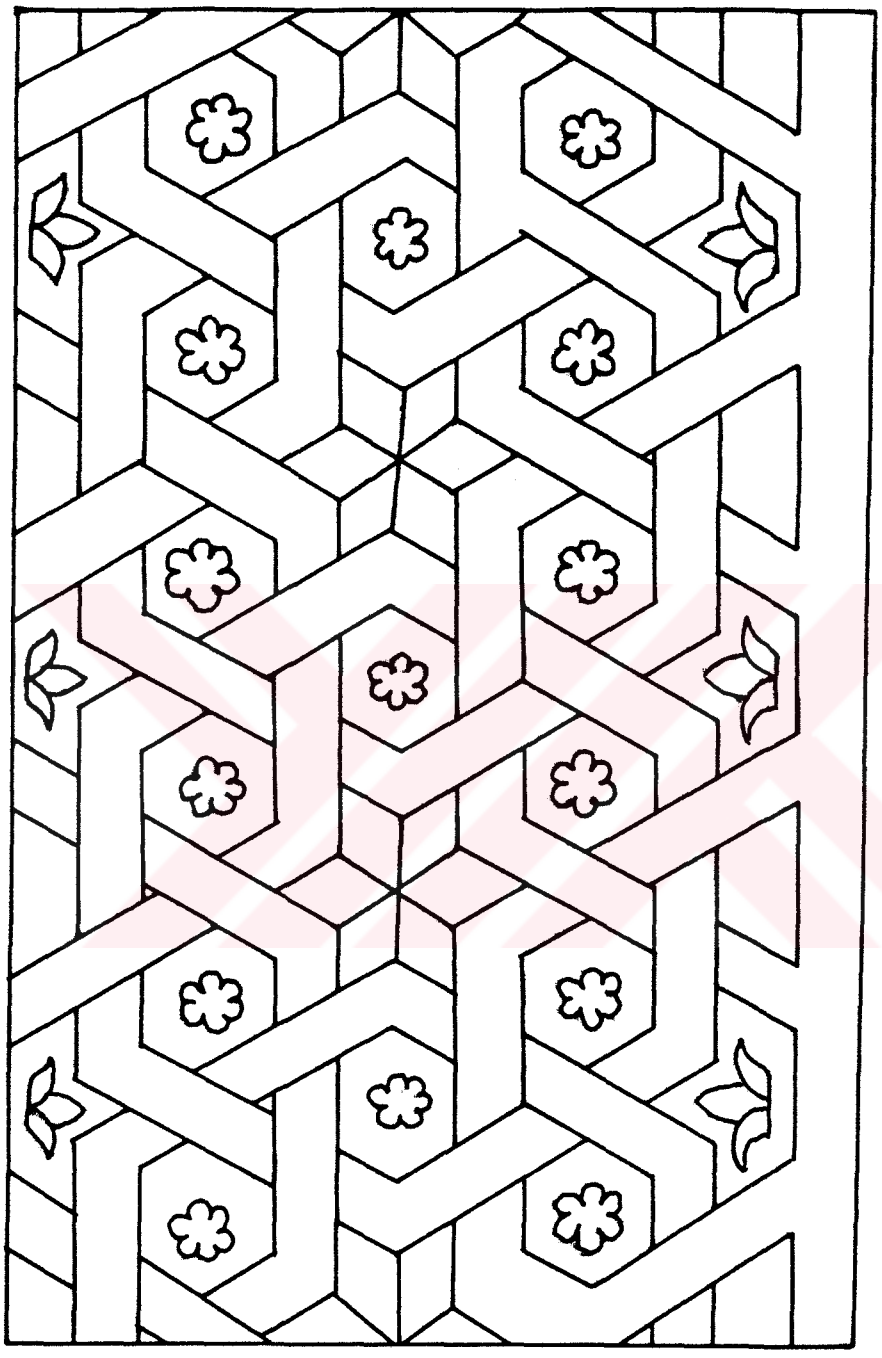

Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Kapı Sövesi Süsleme Çizimi
(Çizen: Meltem Alkaş 1999)

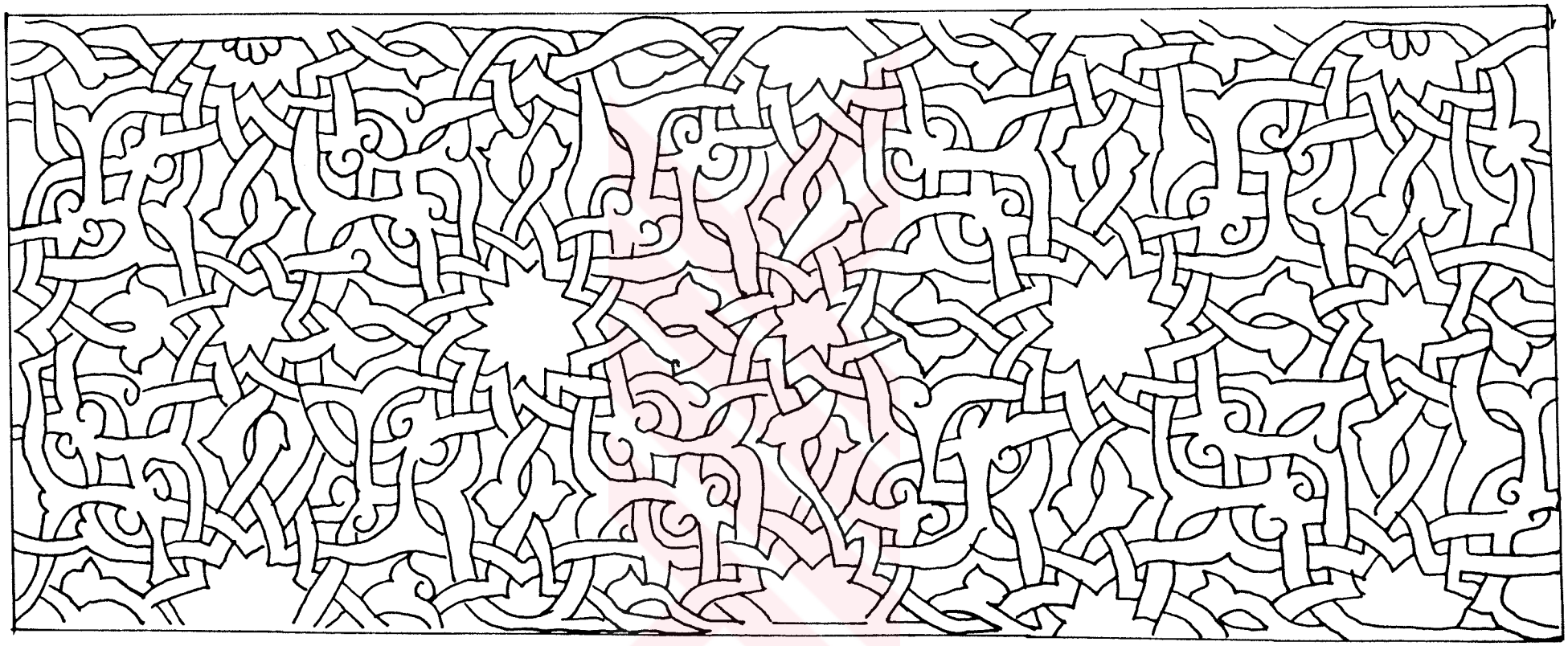

Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Süsleme Şeridi Çizimi

(Çizen: Meltem Alkaş 1999)

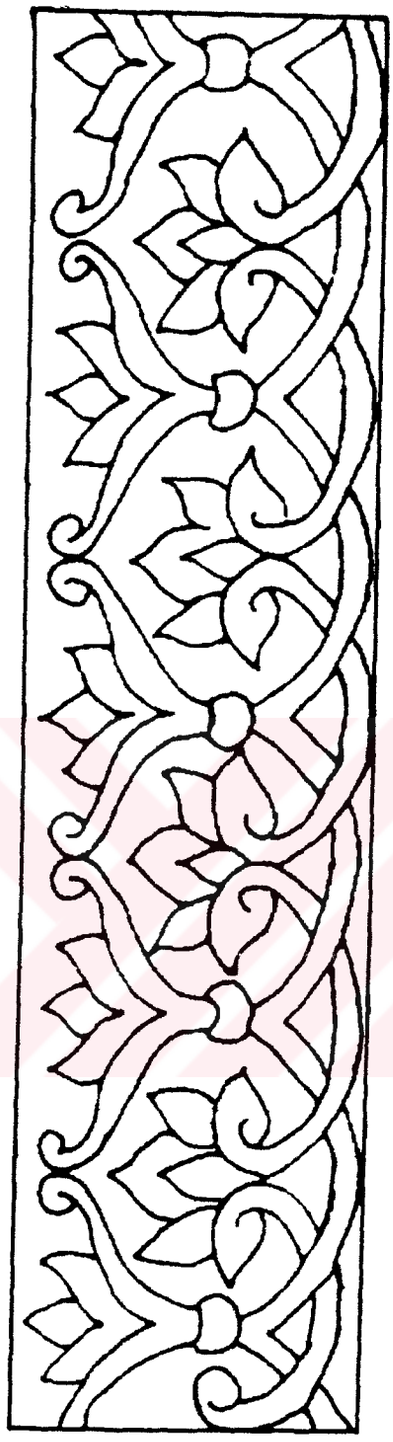

Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan, Kuzey Duvar, Niş Üzerindeki
Süsleme Şeridi Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)

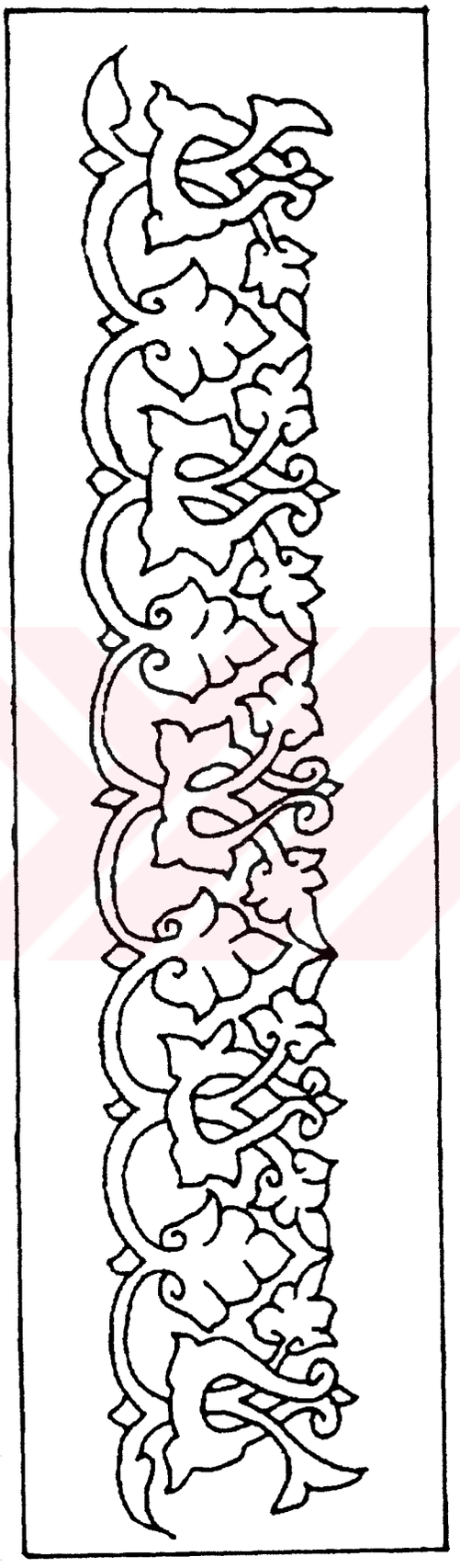

Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Güney Duvar, Niş Üzerindeki Süsleme Şeridi Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)

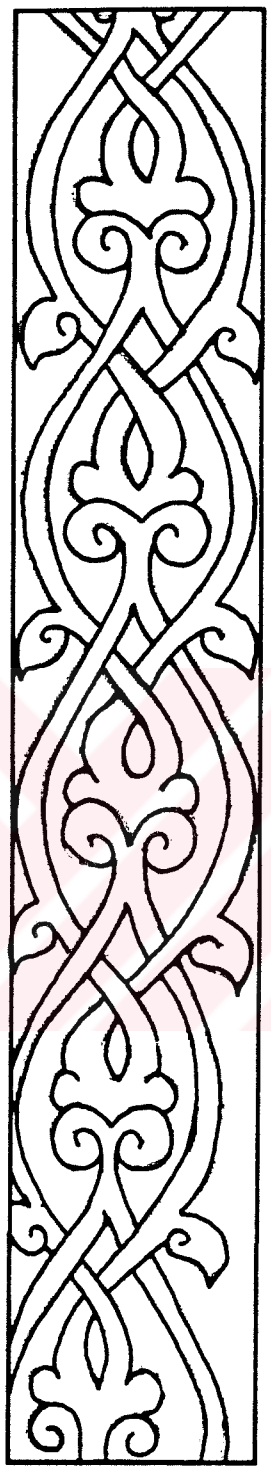

Niğde Sunğur Bey Camii, Eyvan Batı Köşe Kaval Silme Üzerindeki Süsleme Şeridi Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)

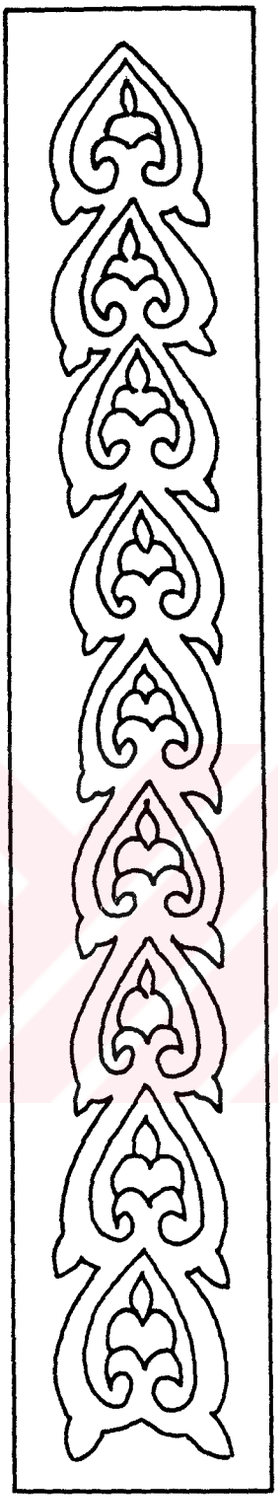

Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Batı Köşe Kaval Silme Üzerindeki Süsleme Şeridi Çizimi (Çizen: Meltem Alkaş 1999)

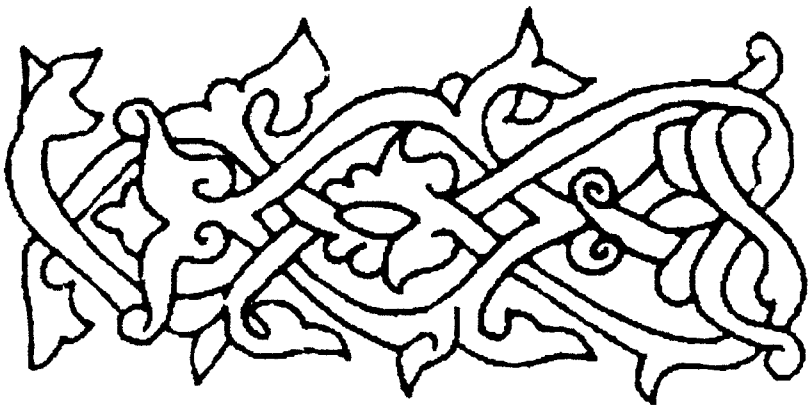

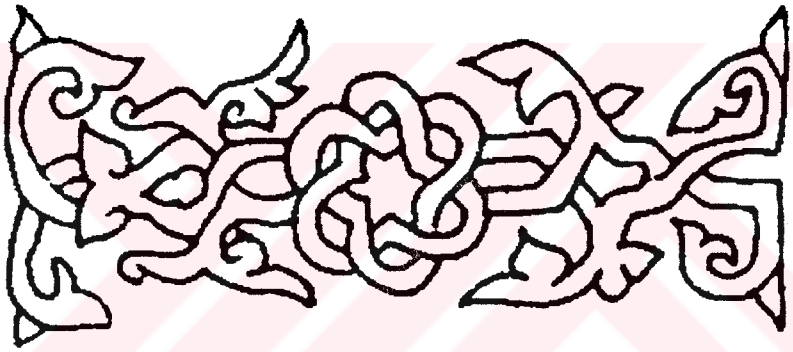

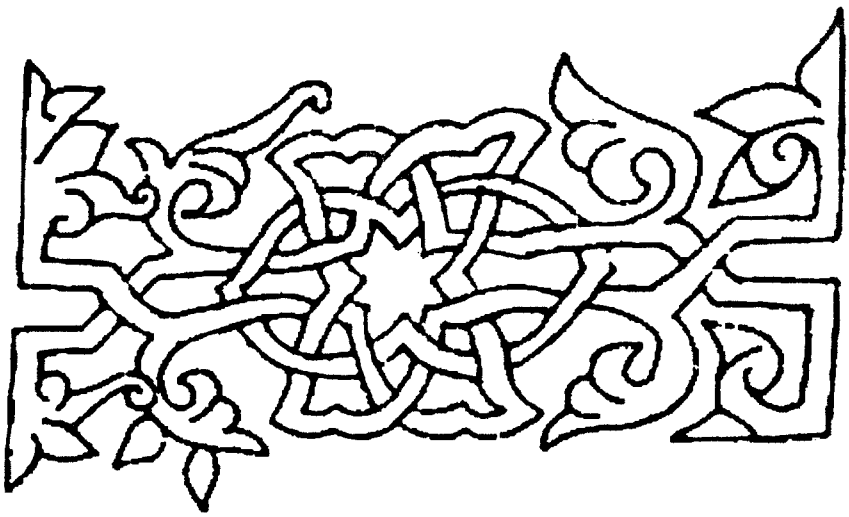

Niğde Sungur Bey Camii, Doğu Giriş Kapısı Lento, Süsleme Çizimi
(Çizen: Meltem Alkaş 1999)

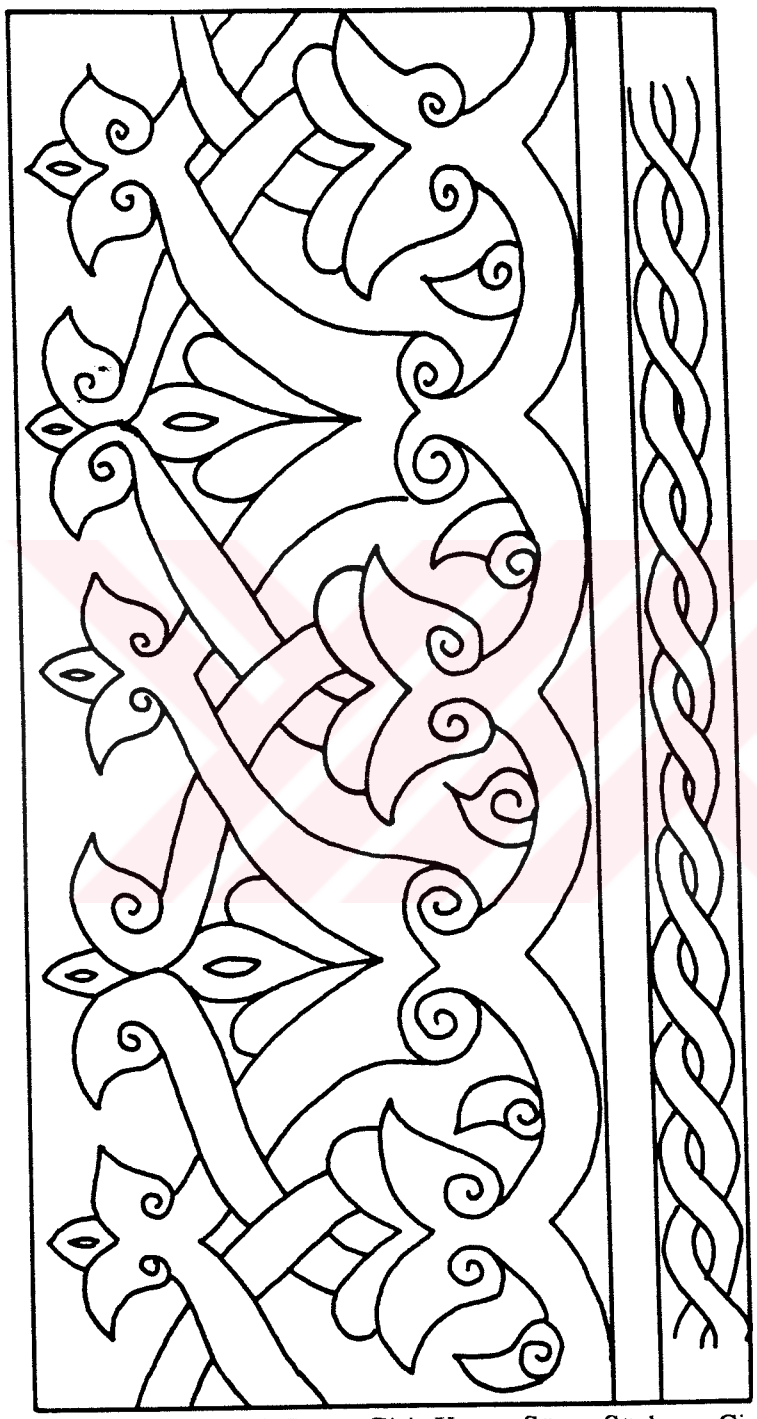

Niğde Sungur Bey Camii, Doğu Giriş Kapısı Söve, Süsleme Çizimi

(Çizen: Meltem Alkaş 1999)

Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Süsleme Şeridi Çizimi

(Çizen: Meltem Alkaş 1999)

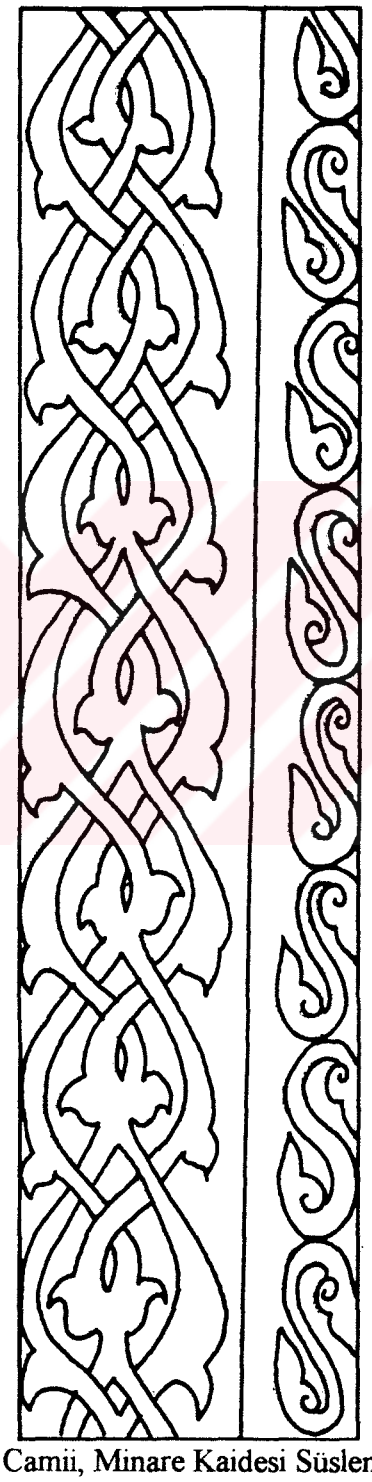

Niğde Sungur Bey Camii, Minare Kaidesi Süsleme Şeridi Çizimi

(Çizen: Meltem Alkaş 1999)

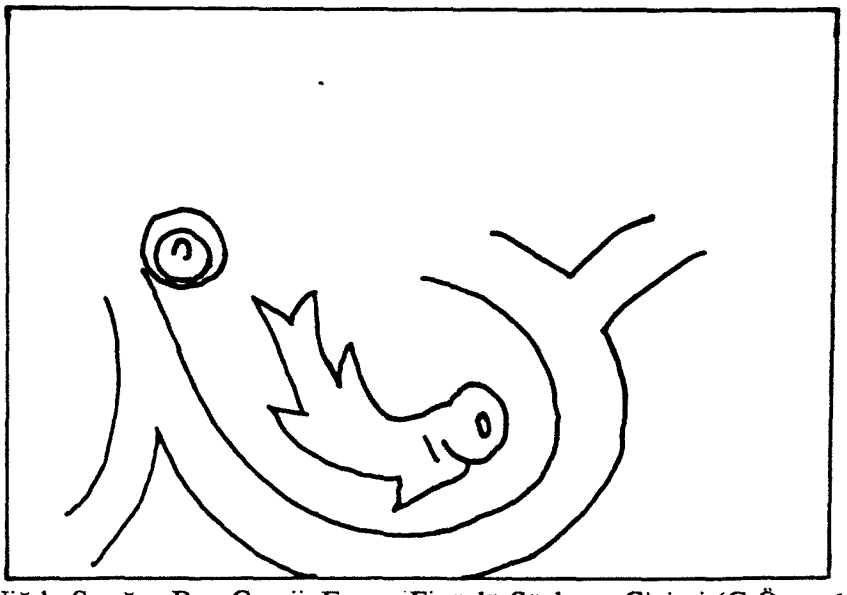

a Niğde Sunğur Bey Camii, Eyvan Figürlü Süsleme Çizimi (G.Öney 1968)

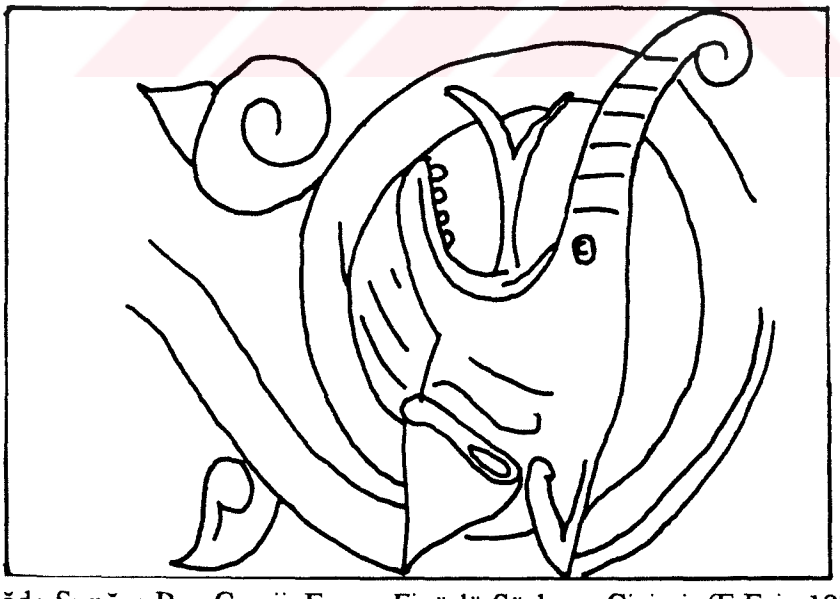

b Niğde Sunğur Bey Camii, Eyvan Figürlü Süsleme Çizimi (E.Esin 1970)

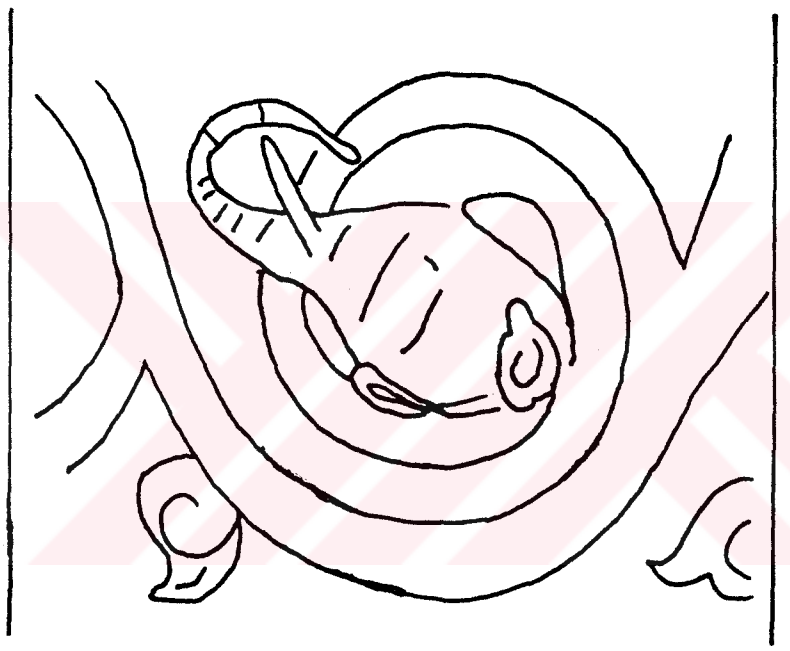

Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Figürlü Süsleme Çizimi
(K.Otto-Dorn 1963)

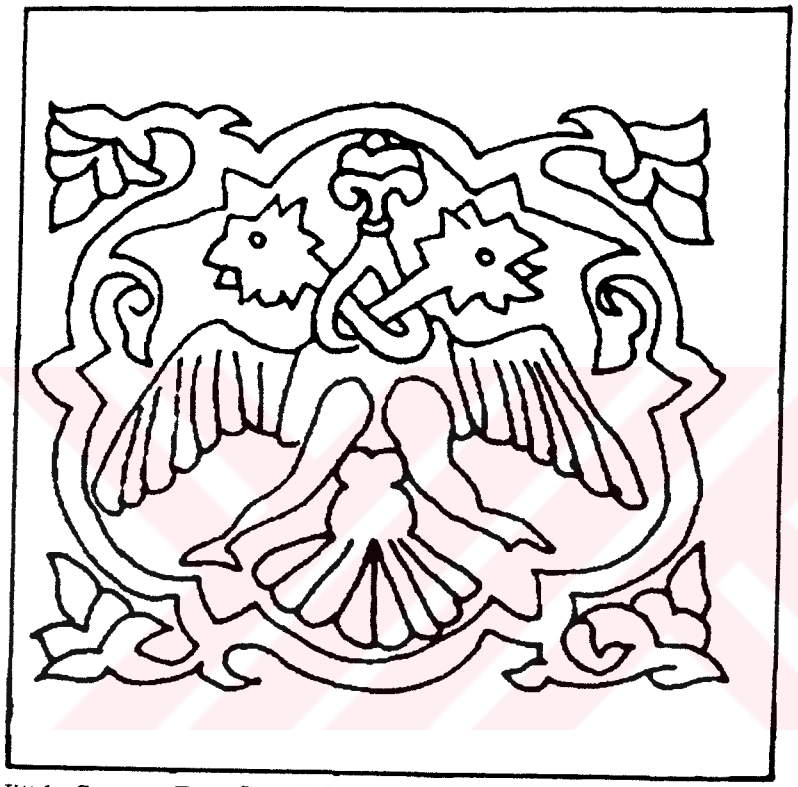

Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Figürlü Süsleme Çizimi

(Çizen: Meltem Alkaş 1999)

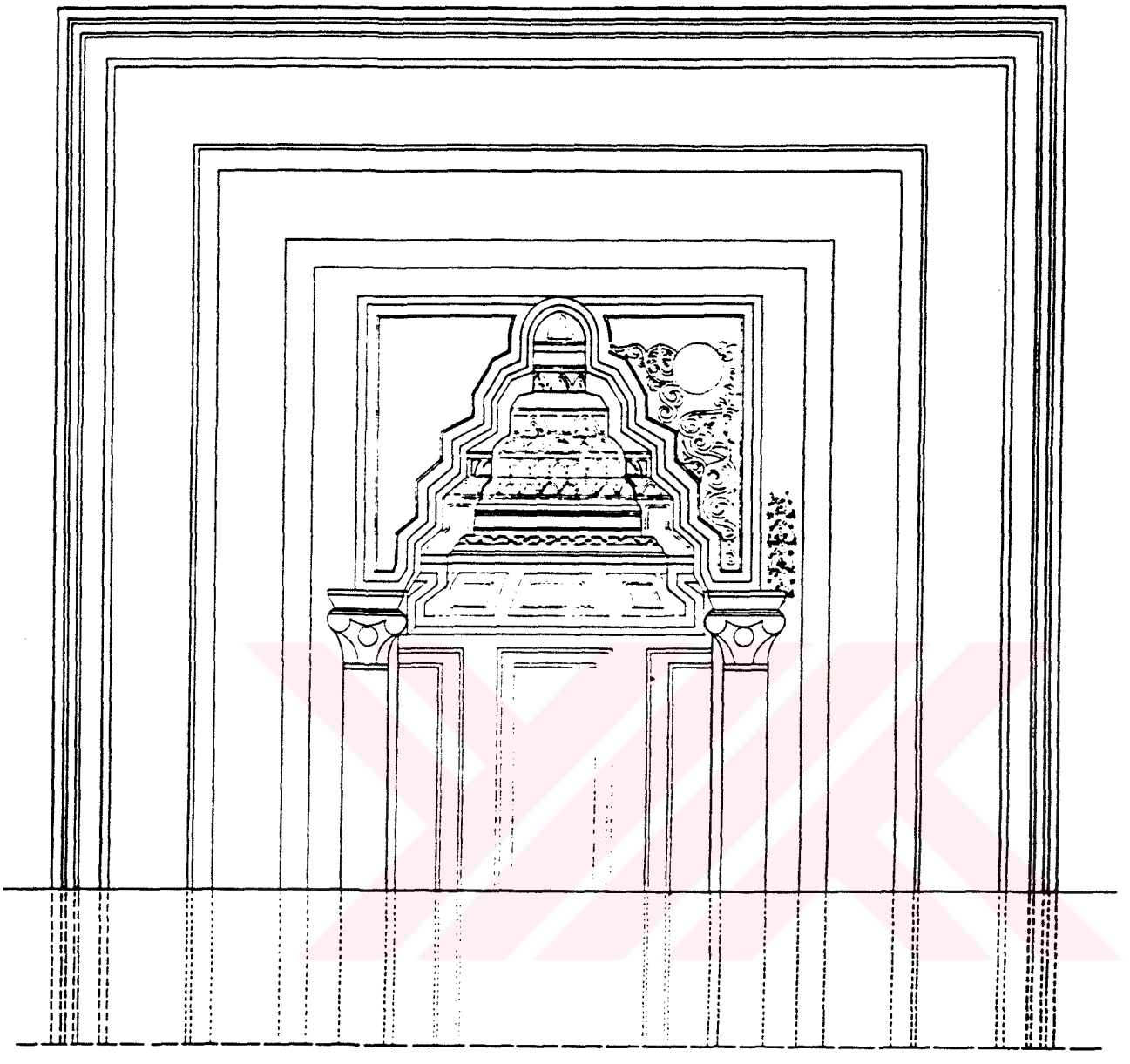

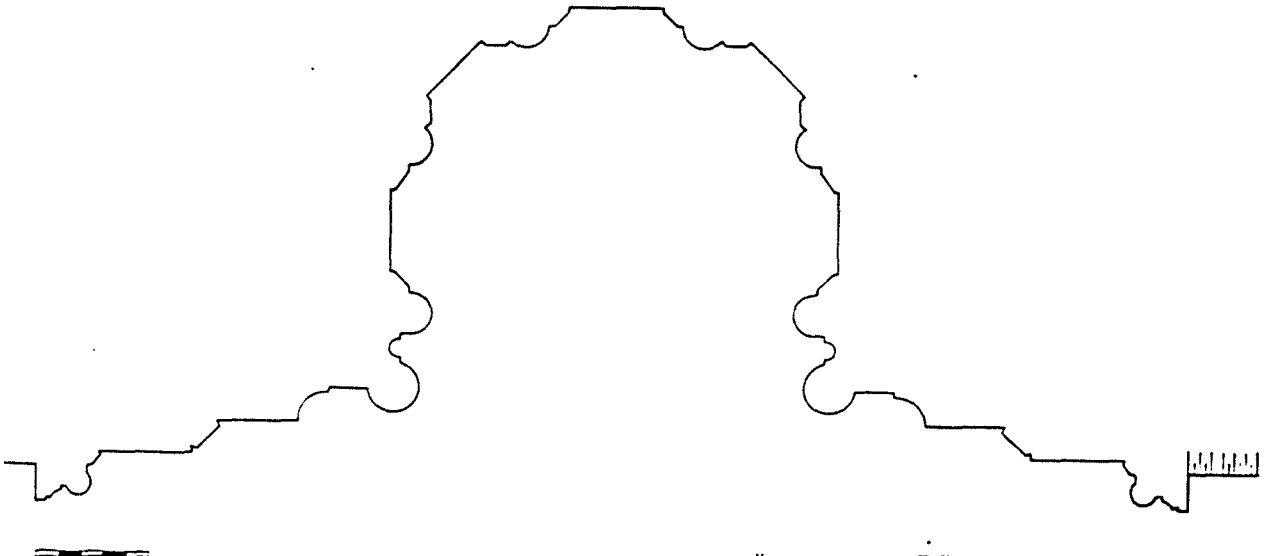

Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Çizimi (Ö.Bakırer 1976)

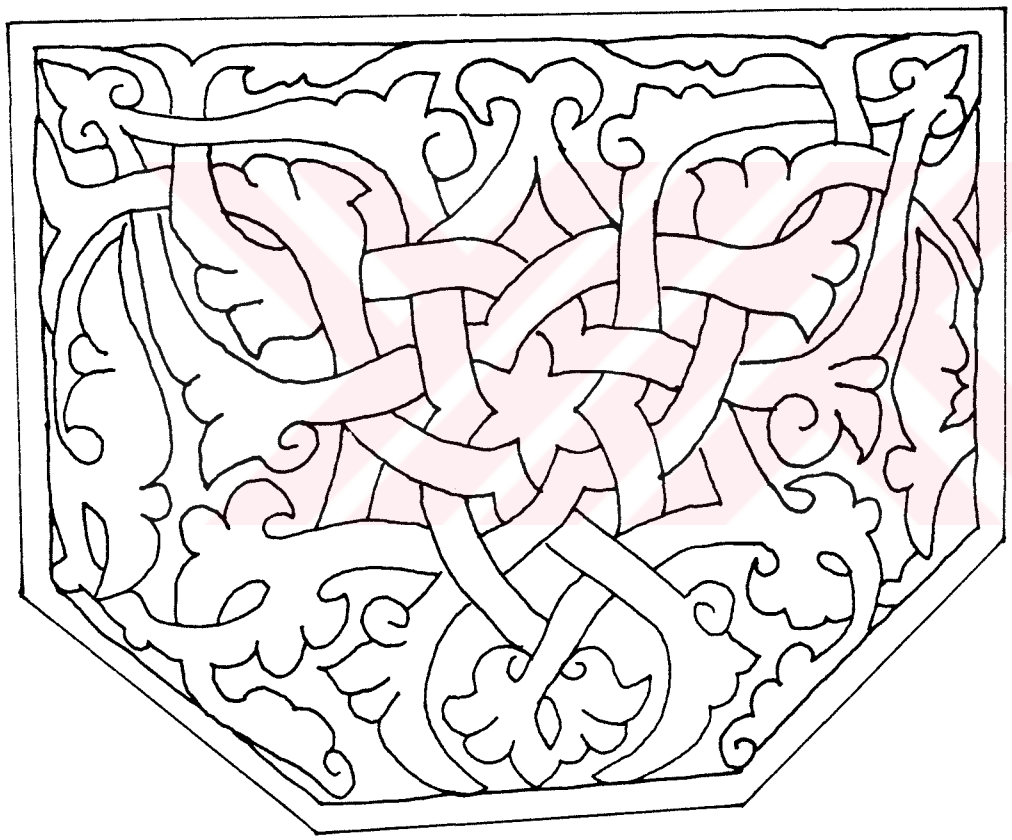

Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap, Kavsara Altındaki Pano, Süsleme Çizimi
(Çizen: Meltem Alkaş 1999)

Niğde Sungur Bey Camii, Doğu Portal

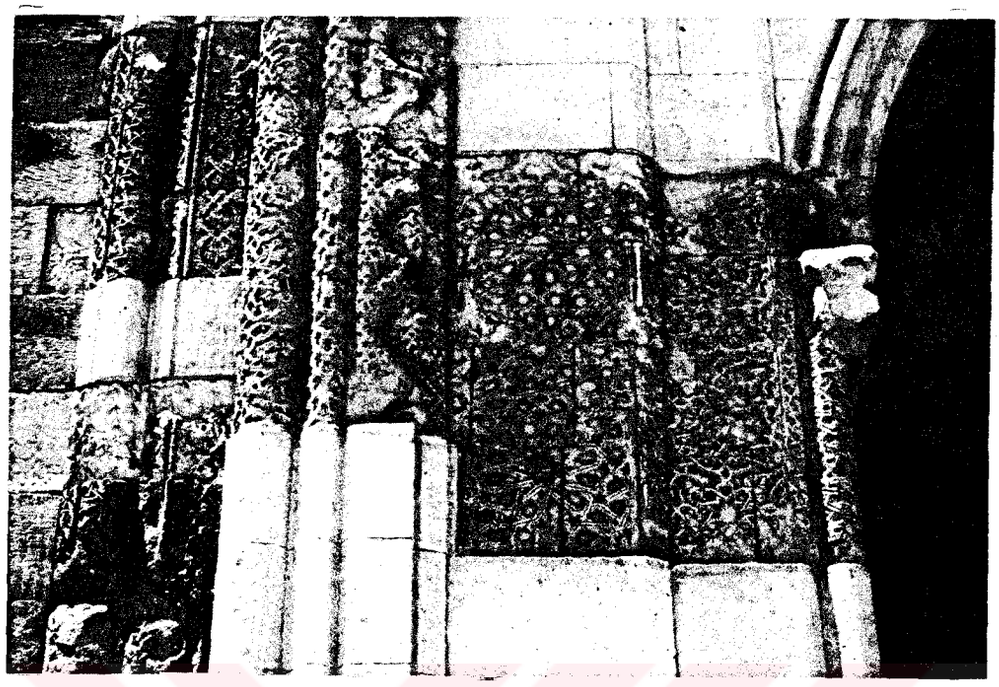

a Niğde Sungur Bey Camii, Doğu Portal, Güney Kısım

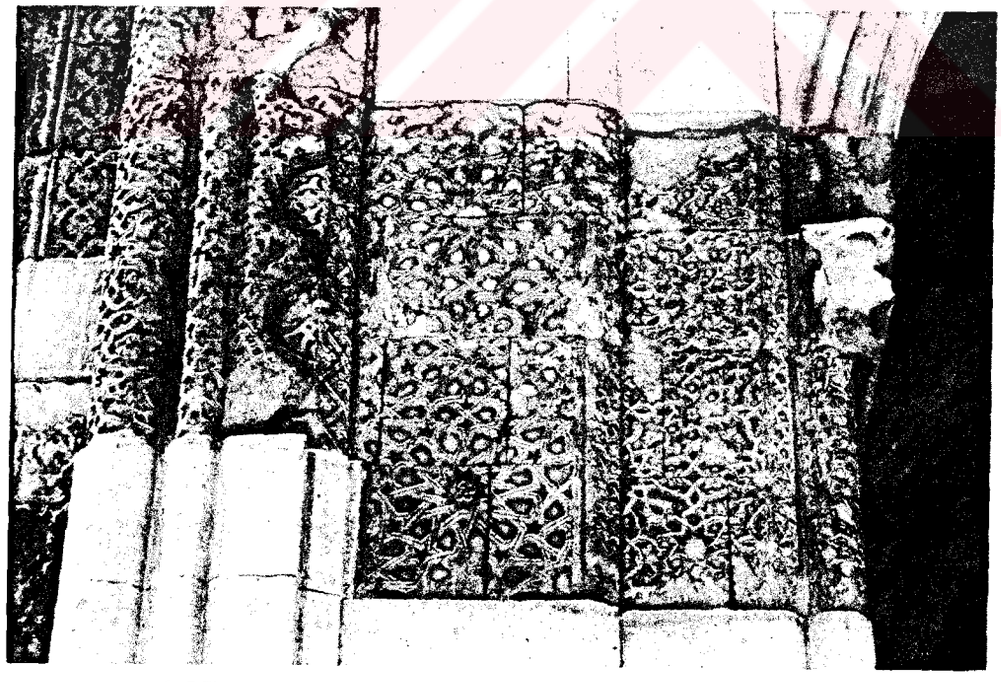

b Niğde Sungur Bey Camii, Doğu Portal, Güney Kısım

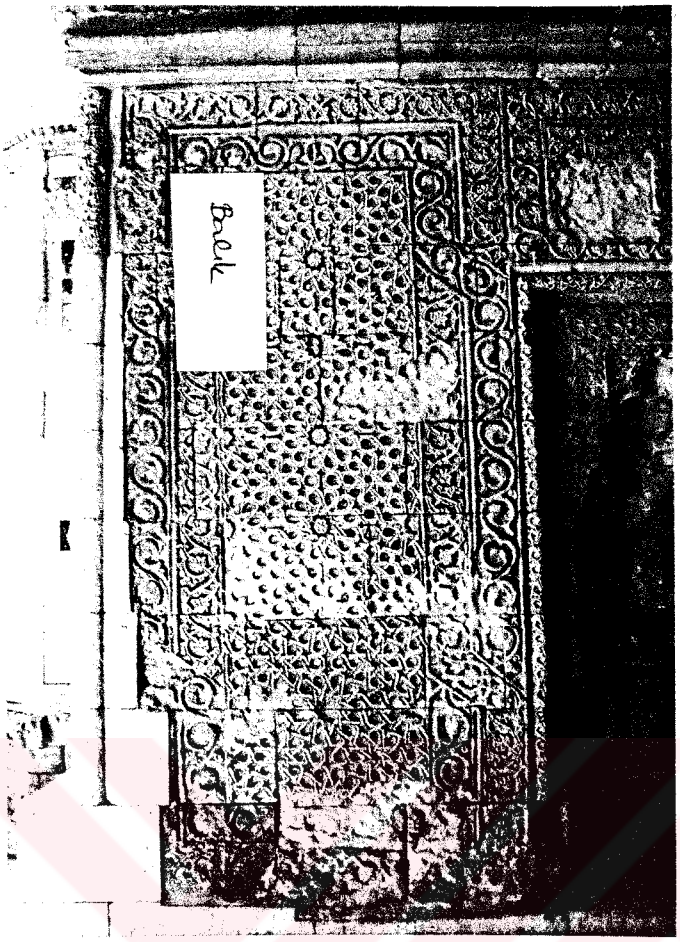

'a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Güney Duvar Doğu Kısım

b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Güney Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi

a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Güney Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi

b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Güney Duvar Doğuf Kısım Figürlü Süsleme Şeridi

a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Güney Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi

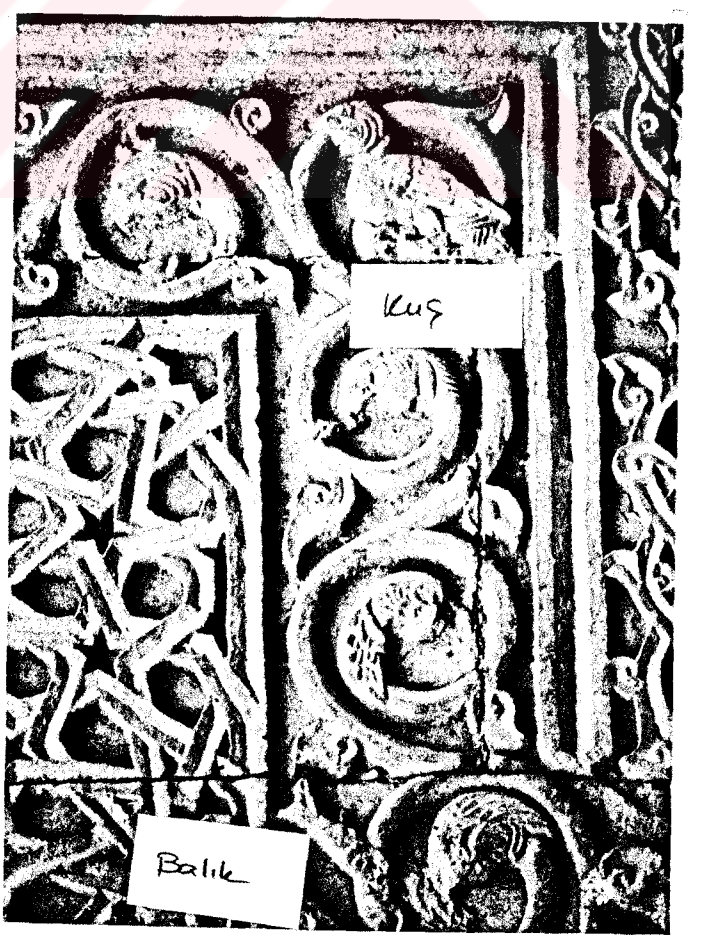

b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Güney Duvar Doğuf Kısım Figürlü Süsleme Şeridi

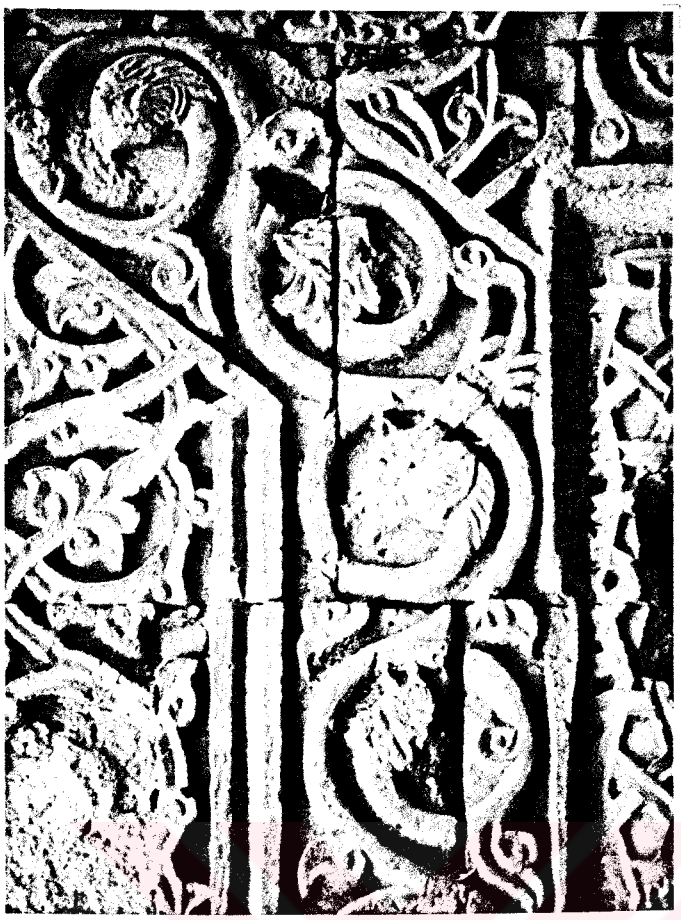

a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Güney Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi

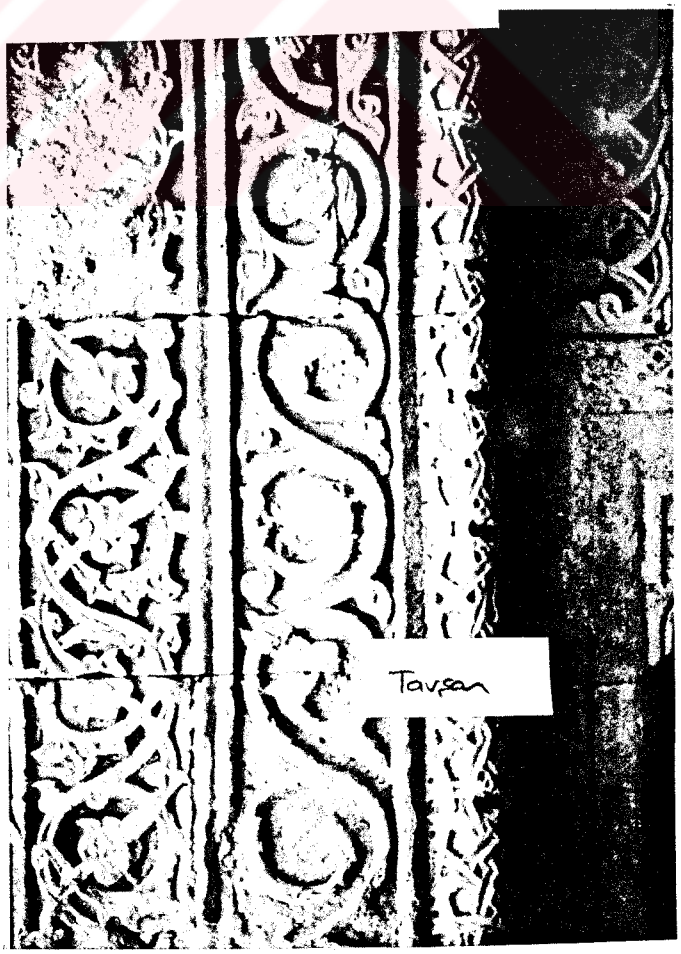

b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Güney Duvar Doğuf Kısım Figürlü Süsleme Şeridi

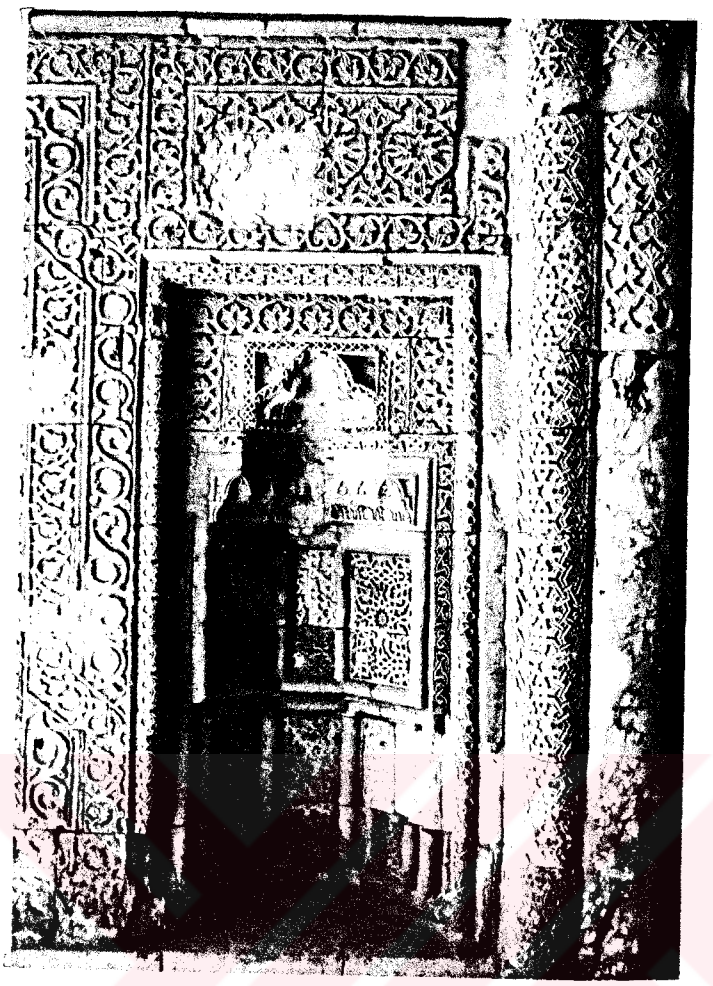

a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Güney Duvar Batıdaki Niş

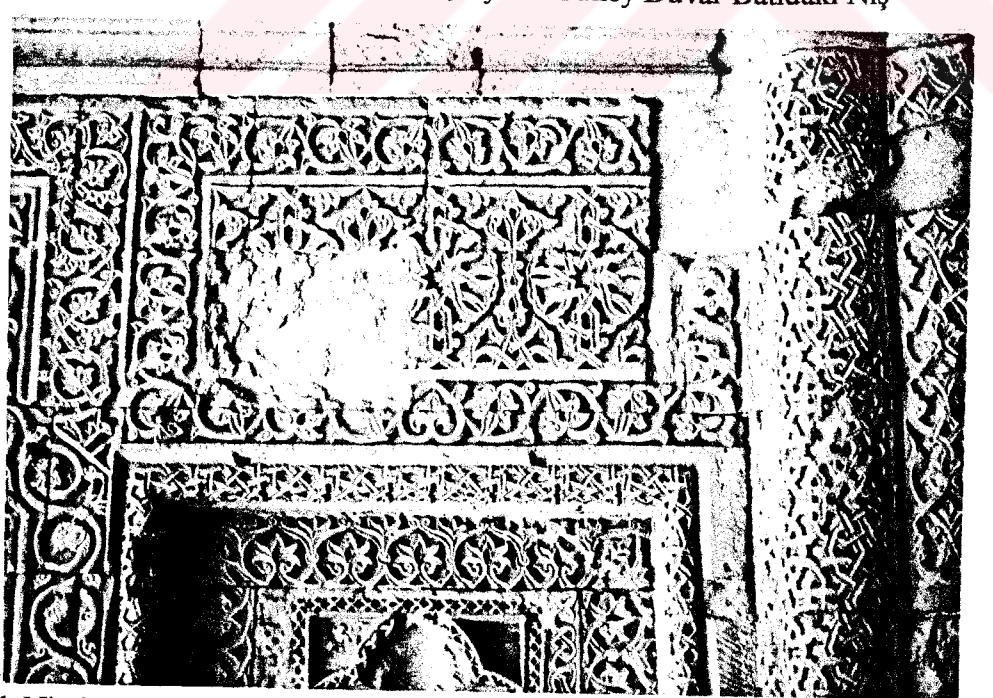

b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Güney Duvar Batıdaki Nişin Üzerindeki Pano

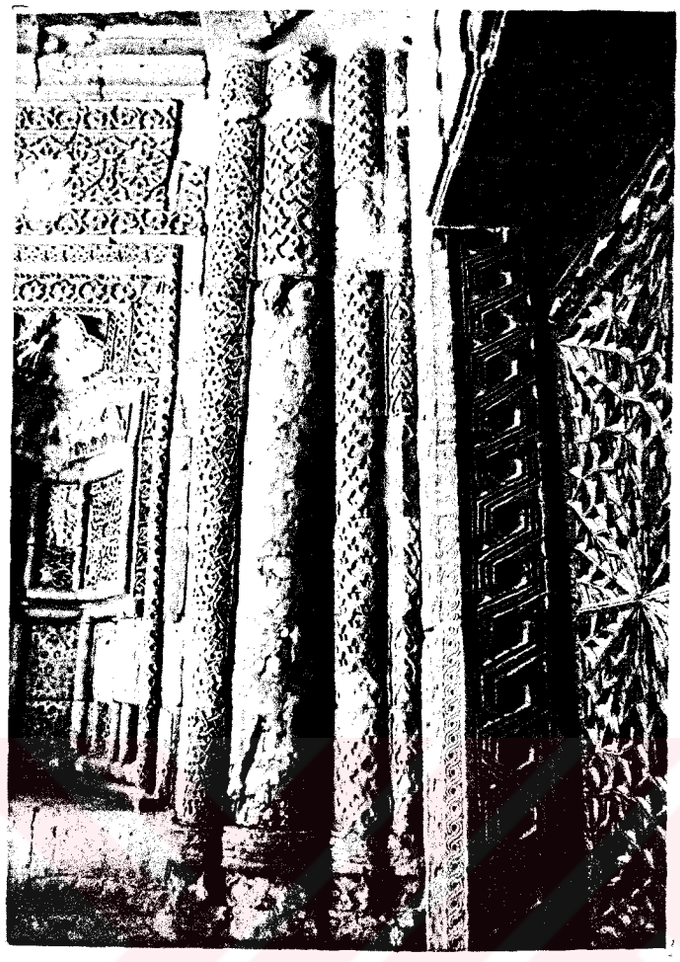

a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Güneybatı Köşe

b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Güney Duvar Üzerindeki Tonoz Oturtmalığı

a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Doğu Kısım

b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi

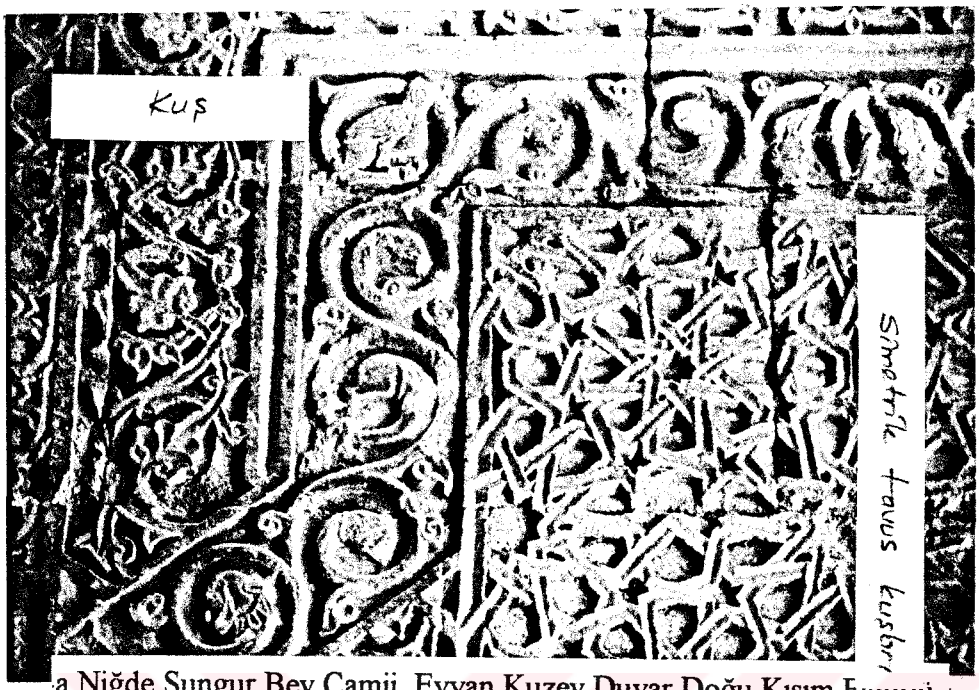

a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi

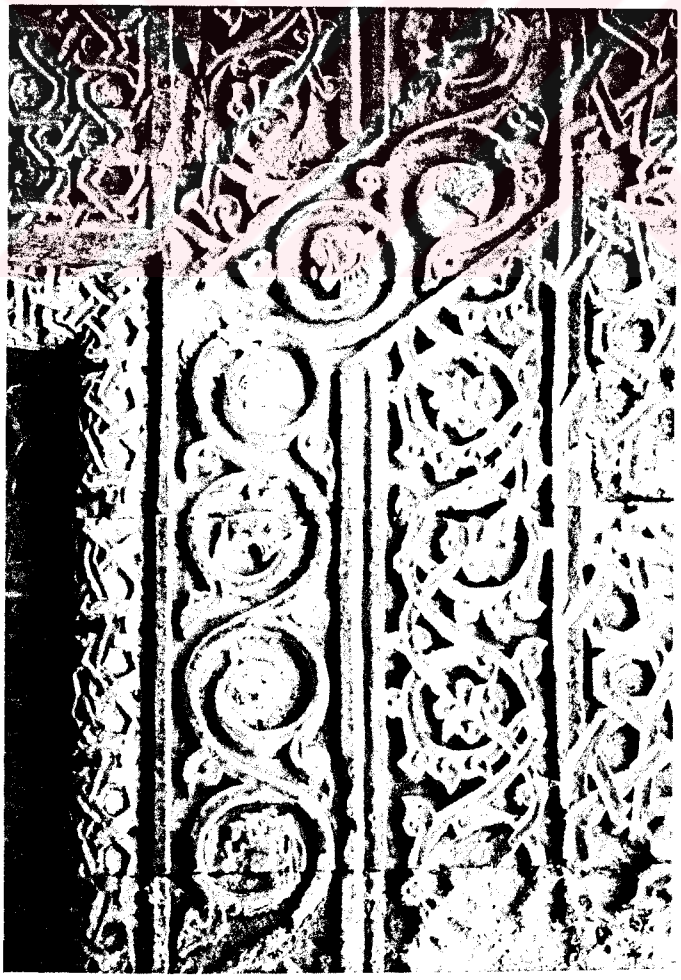

b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi

a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi

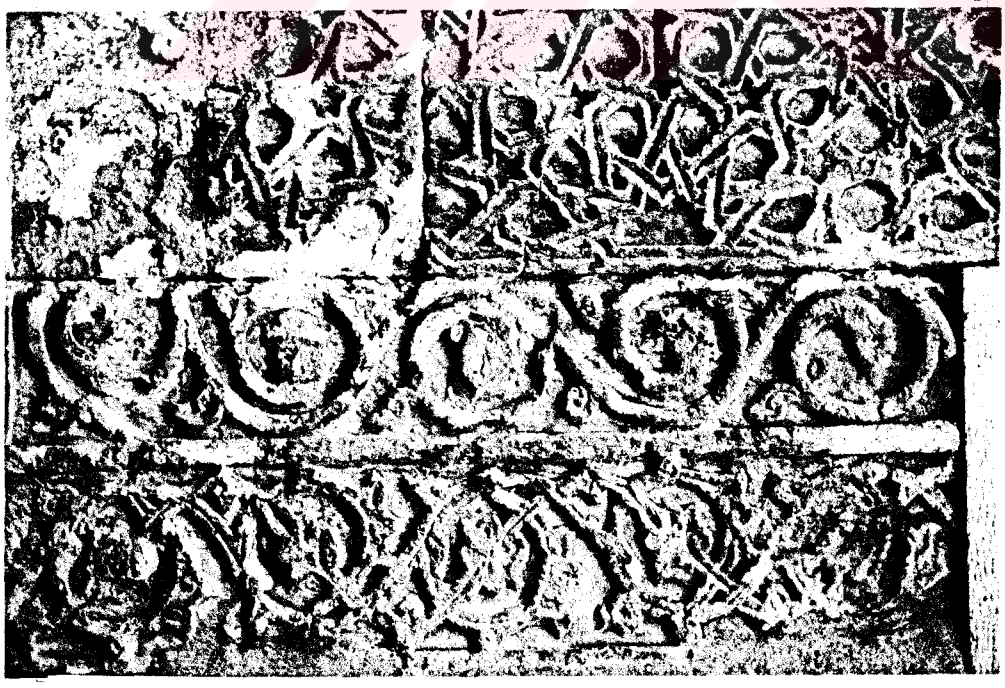

b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi

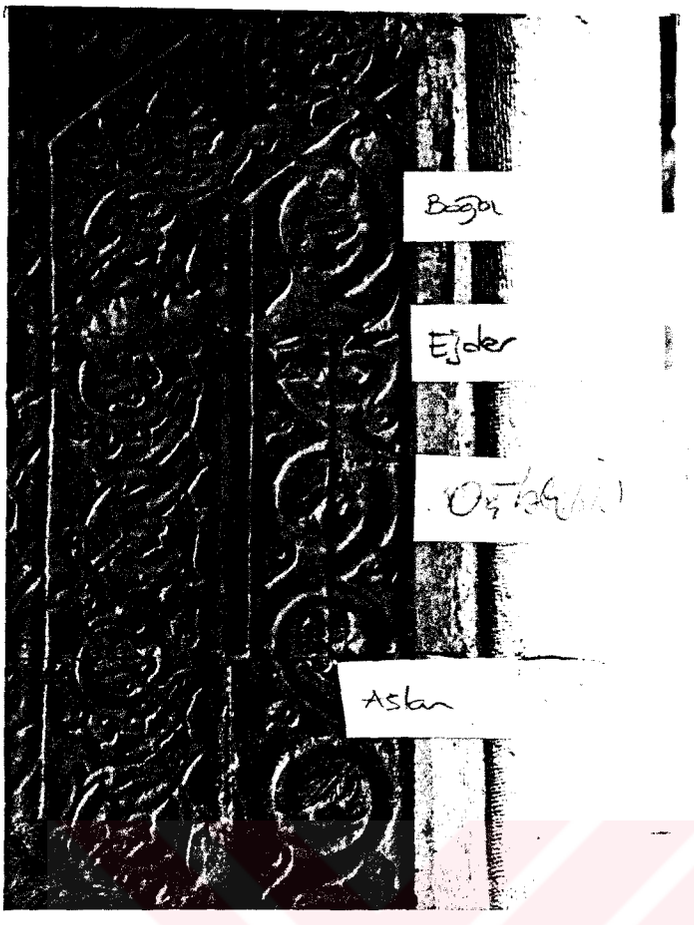

a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Doğu Kısım Figürlü Süsleme Şeridi

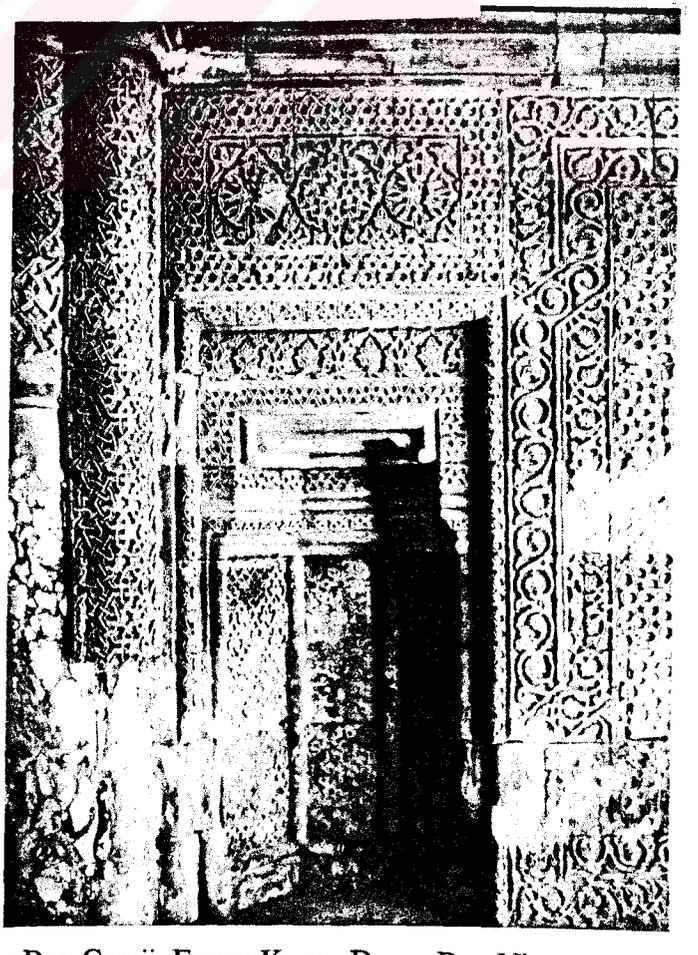

b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Batı Niş

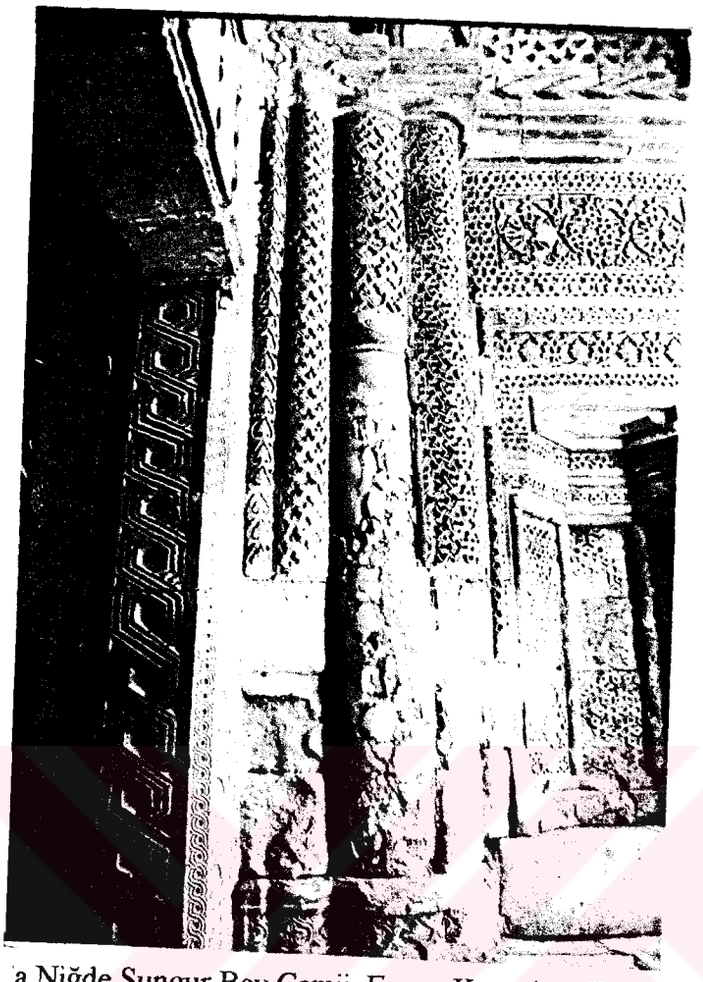

a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzeybatı Köşe

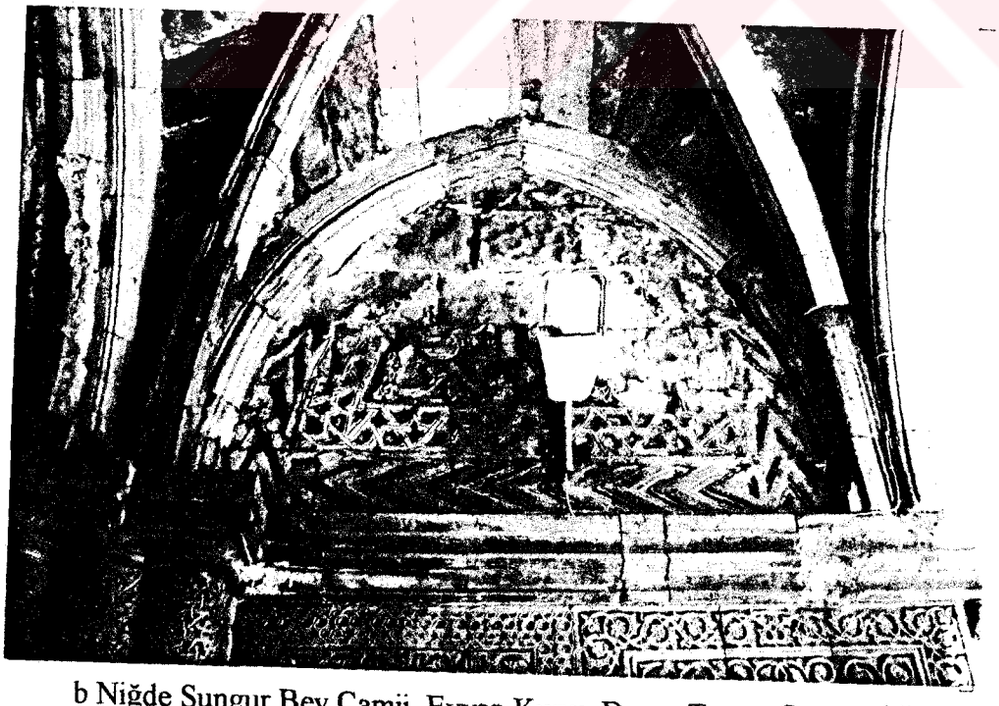

b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Kuzey Duvar Tonoz Oturtmalığı

a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Giriş Kapısı

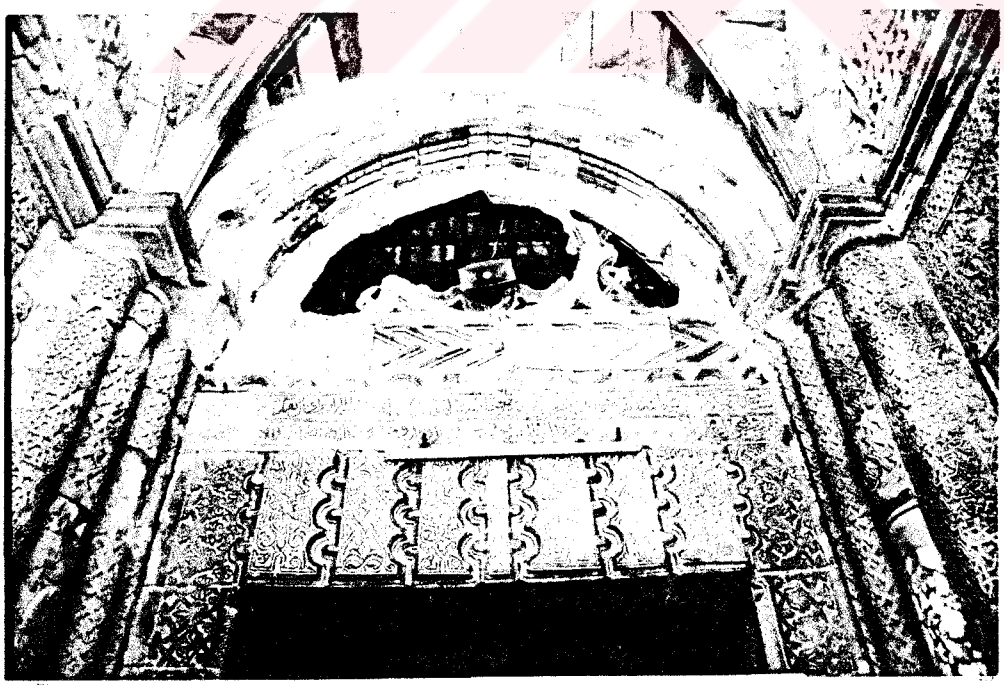

b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Giriş Kapısı

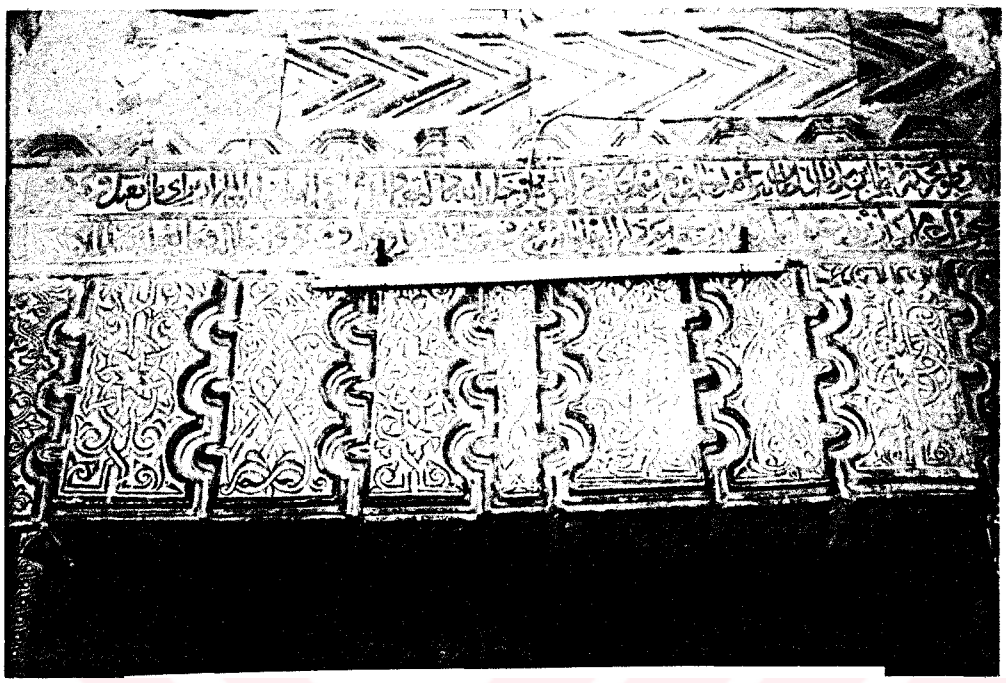

a Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Giriş Kapısının Lentosu

b Niğde Sungur Bey Camii, Eyvan Giriş Kapısının Sövesi

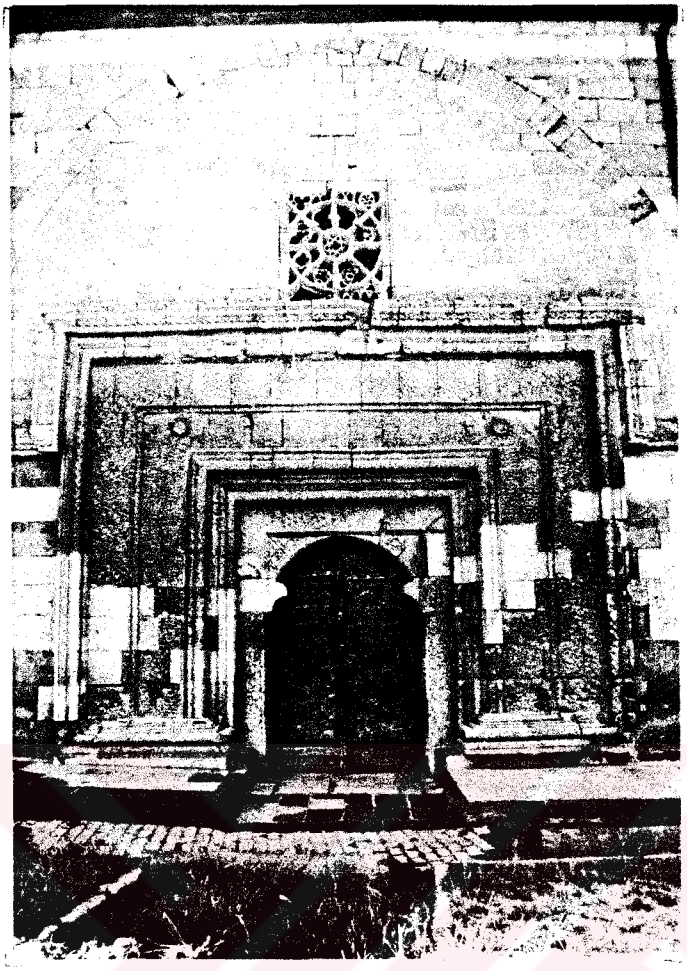

a Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal

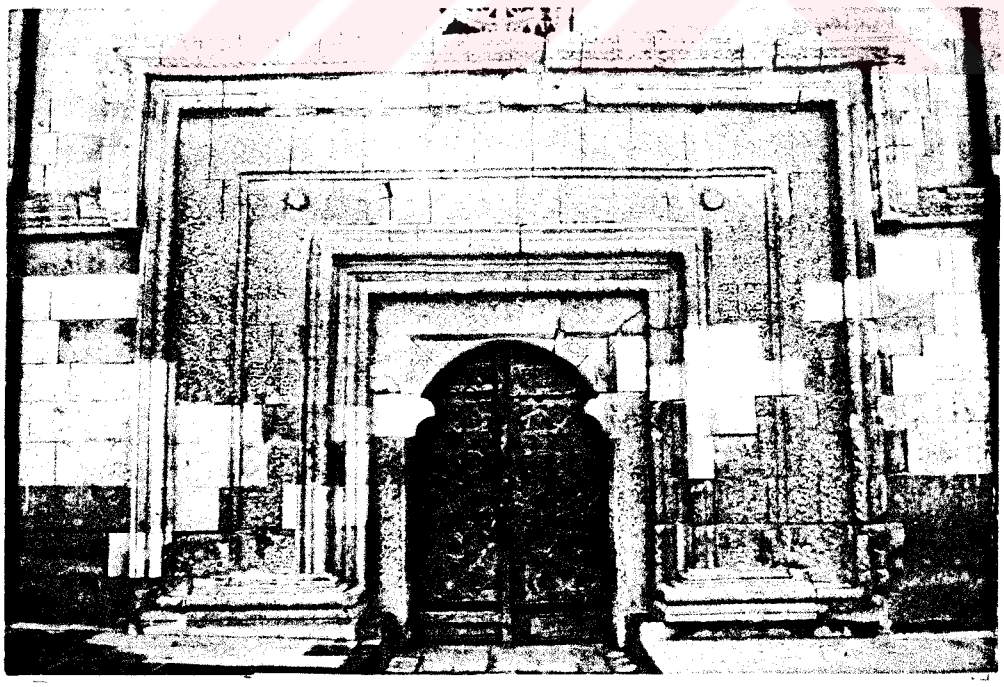

b Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal

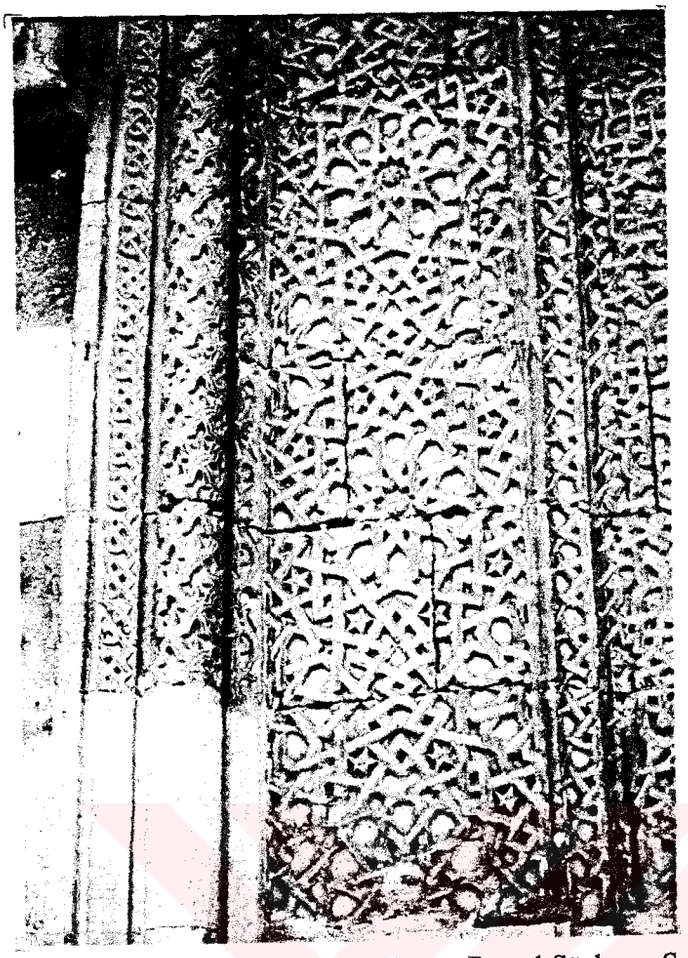

a Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Süsleme Şeridi

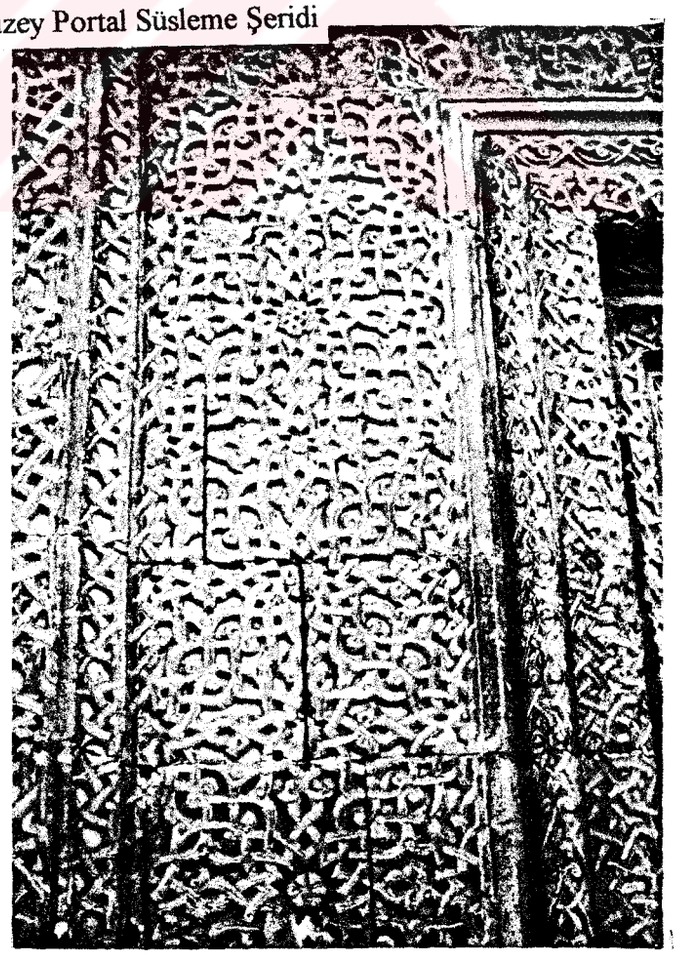

b Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Süsleme Şeridi

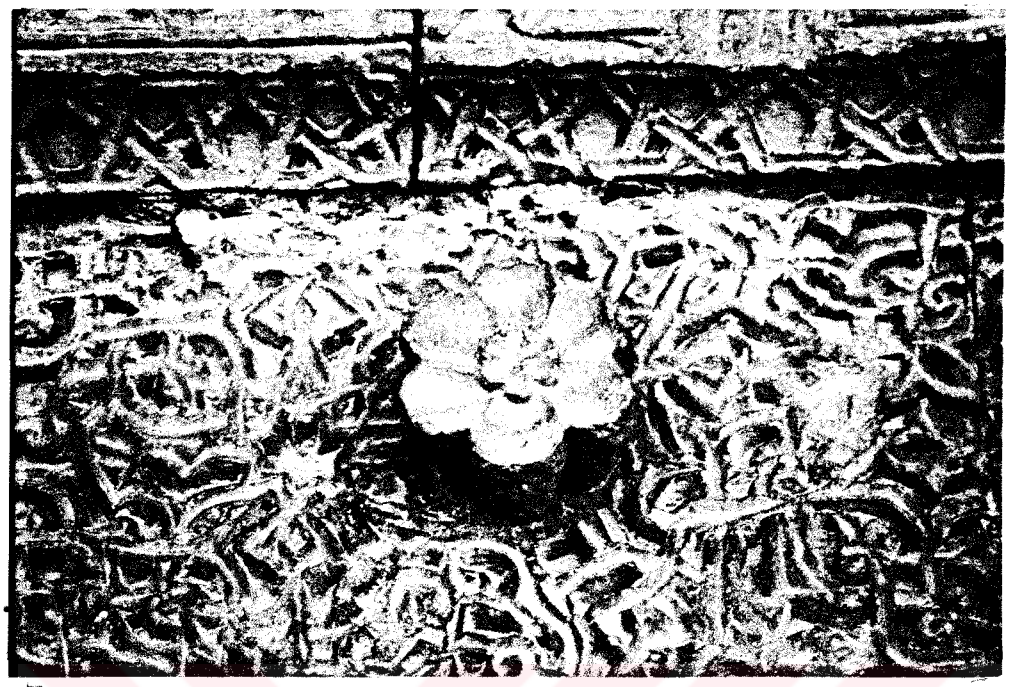

a Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal, Gülbezek

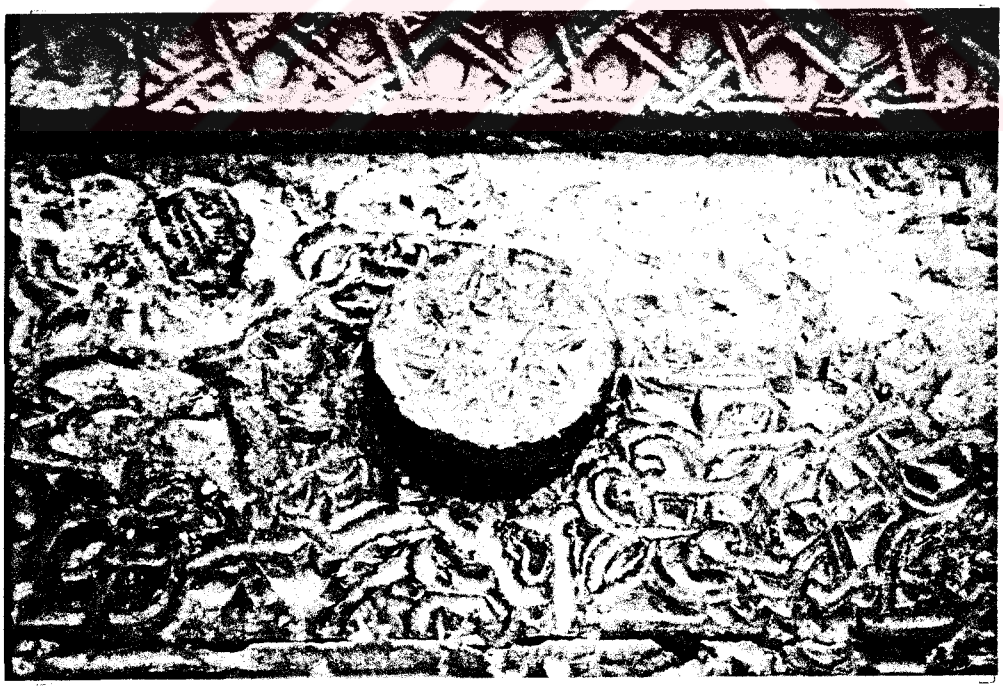

b Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal, Madalyon

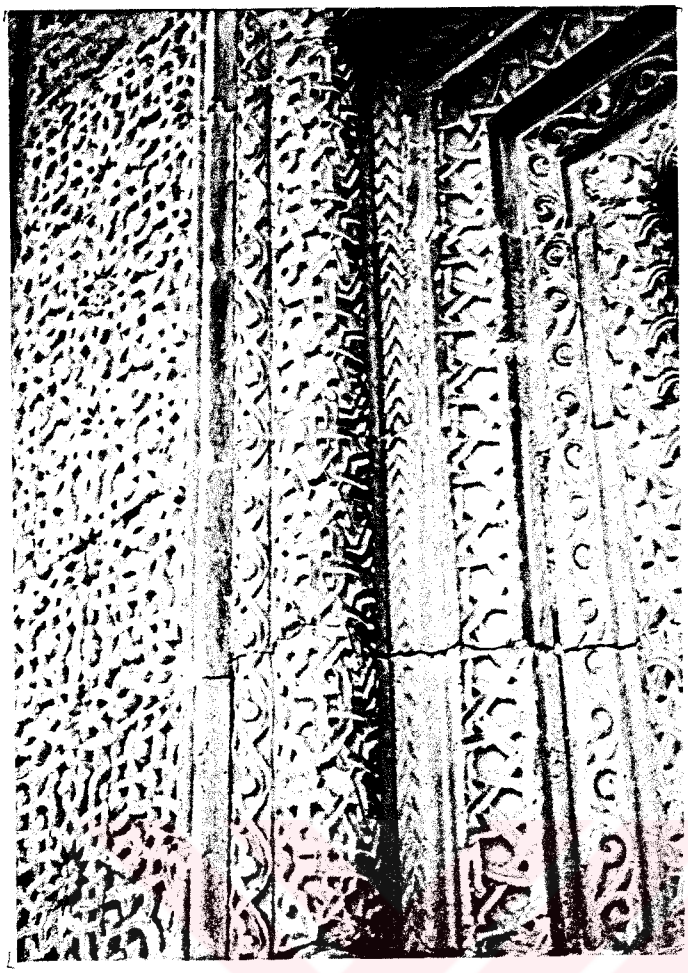

a Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Süsleme Şeridi

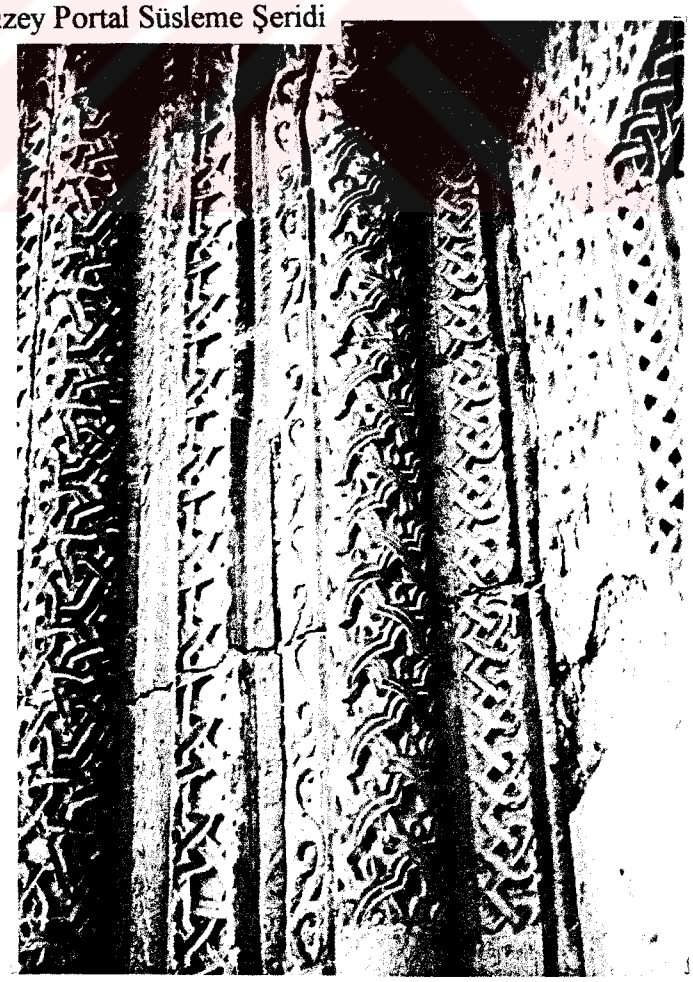

b Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Süsleme Şeridi

a Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Giriş Kapısı

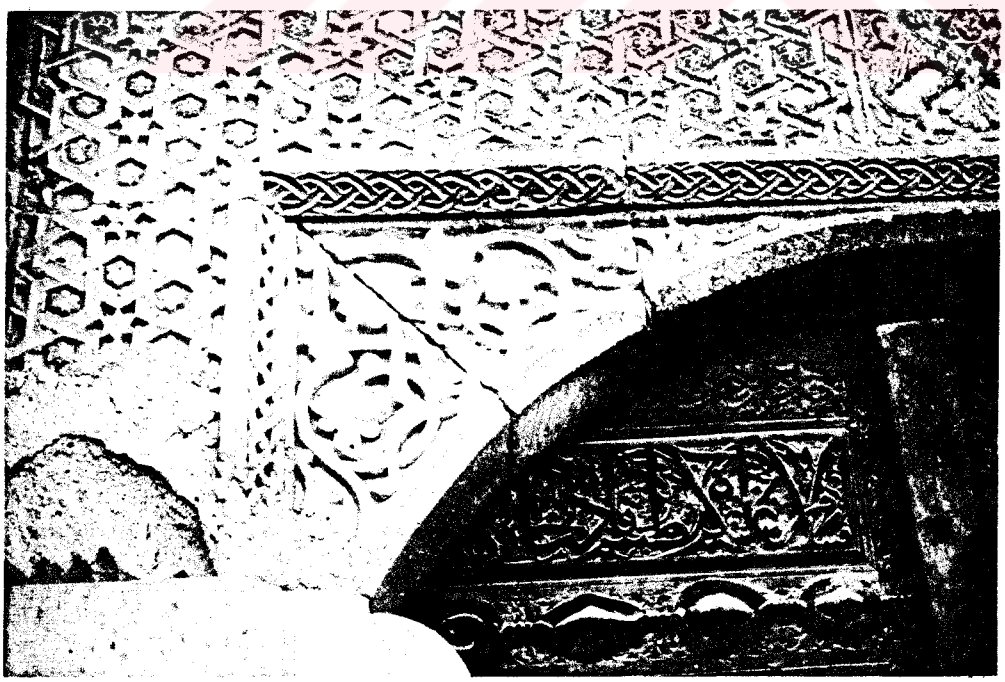

b Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Giriş Kapısı Kenar Köşeliği

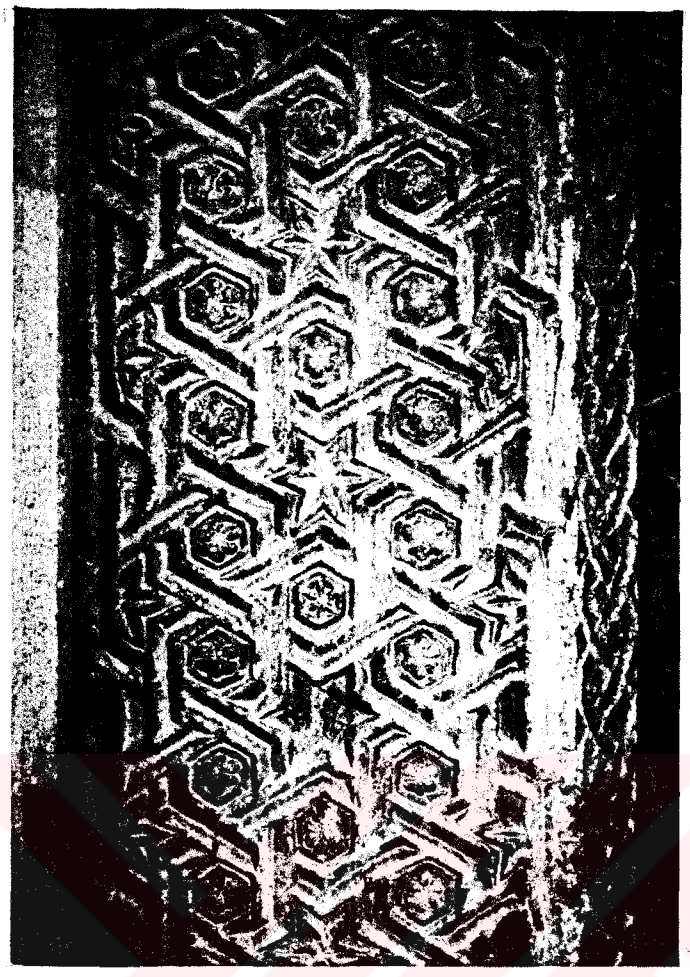

a Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Giriş Kapısı Söve Üzerindeki Süsleme

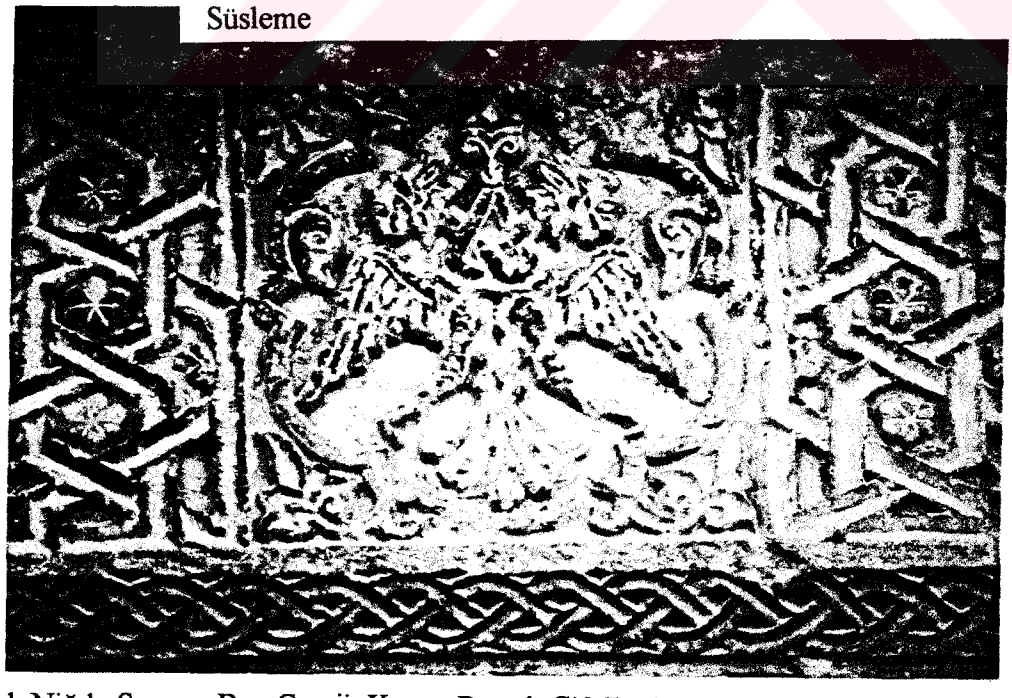

b Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal, Çift Başlı Kuş

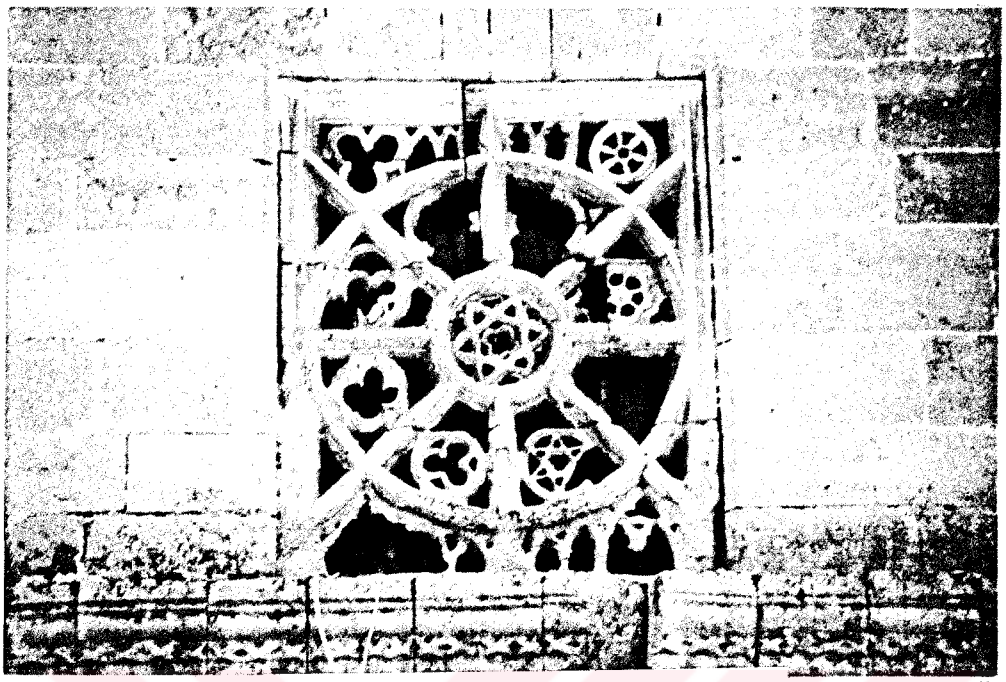

a Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Portal Üzerindeki Pencere

b Niğde Sungur Bey Camii, Batı Cephe

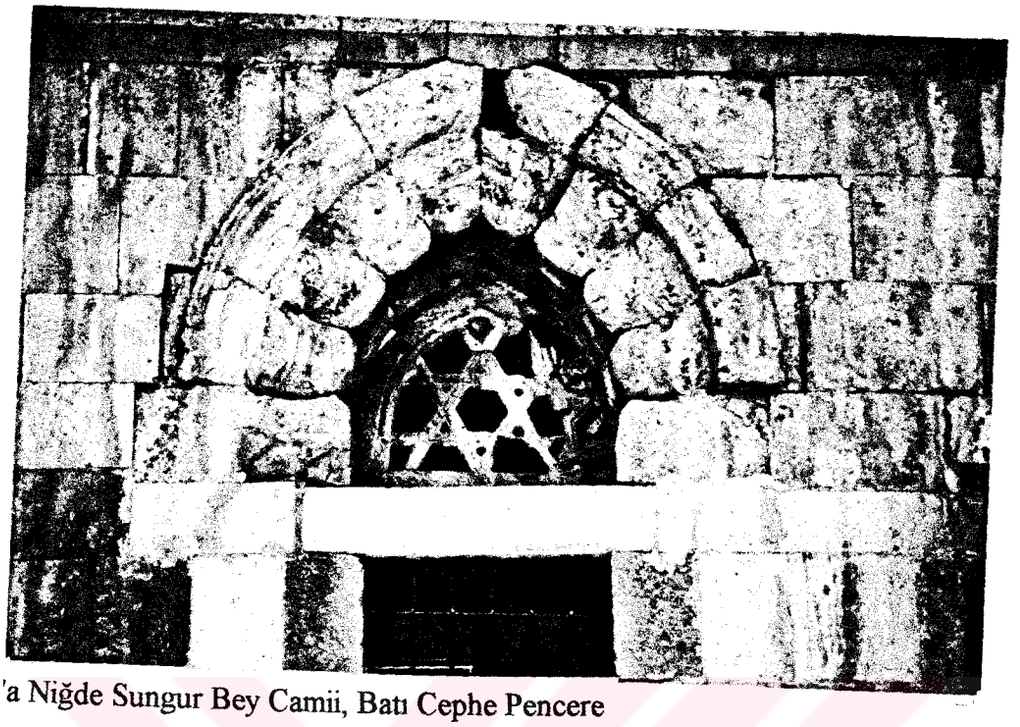

'a Niğde Sungur Bey Camii, Batı Cephe Pencere

b Niğde Sungur Bey Camii, Batı Cephe Pencere

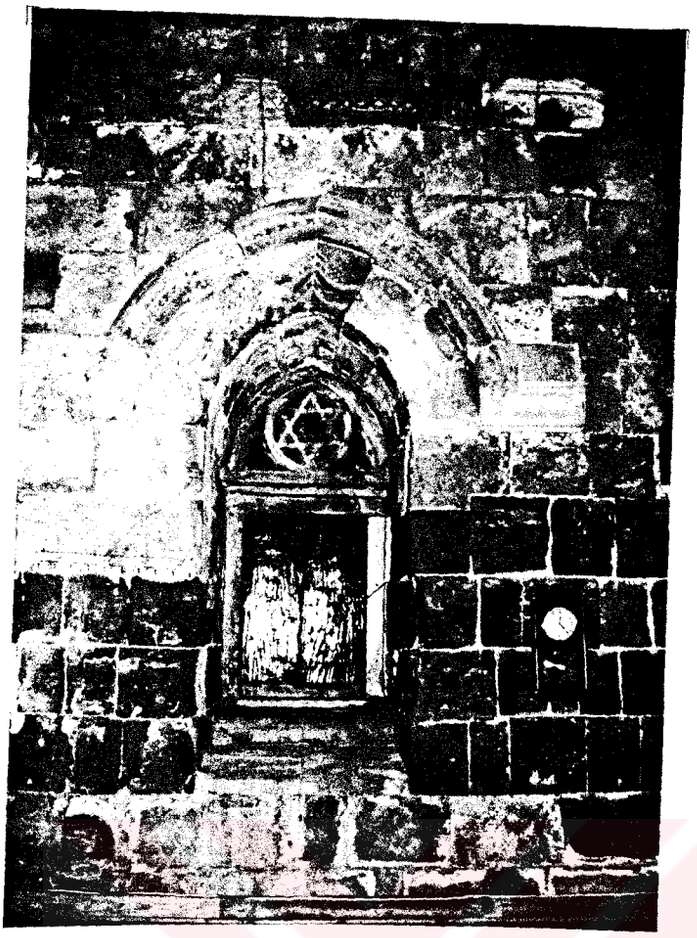

a Niğde Sungur Bey Camii, Batı Duvar Pencere

b Niğde Sungur Bey Camii, Doğu Duvar Türbe Kapısı

a Niğde Sungur Bey Camii, Doğu Duvar Minare Kapısı

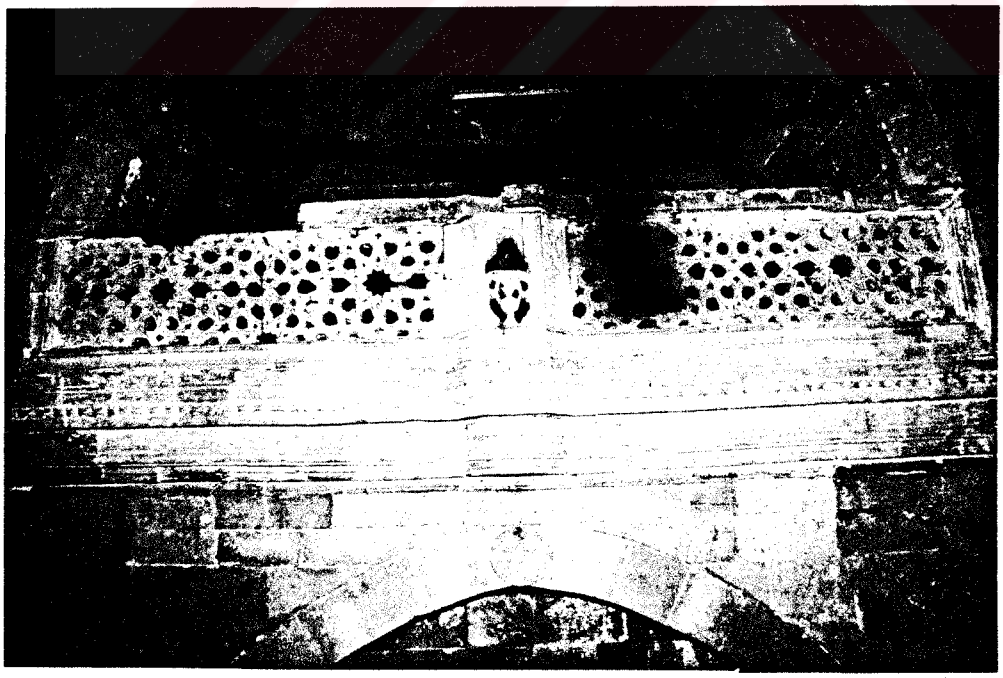

b Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Duvar Hünkar Mahfili

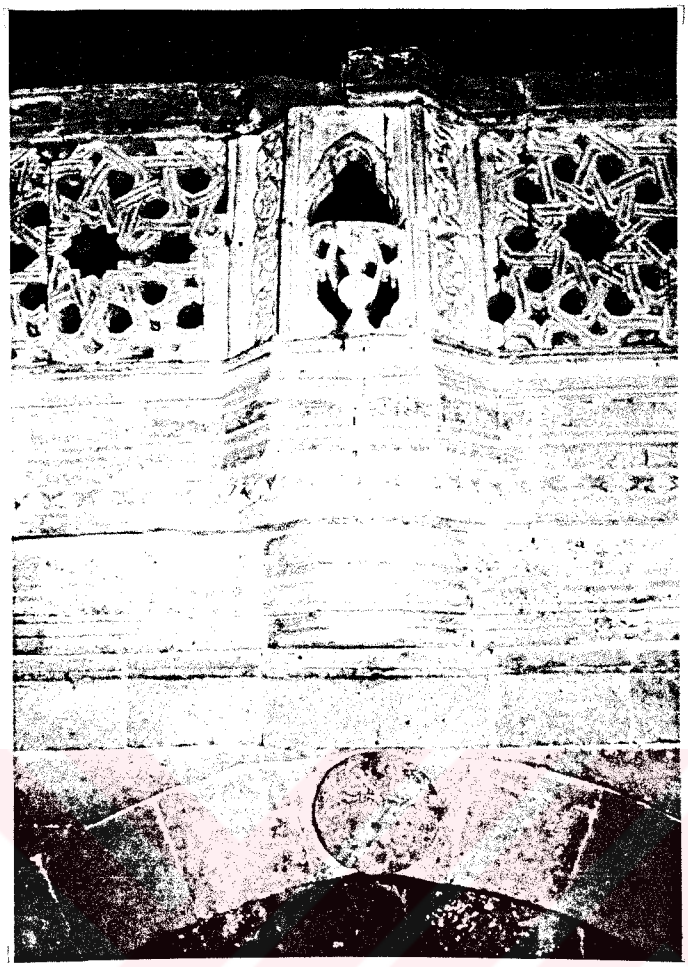

a Niğde Sungur Bey Camii, Kuzey Duvar Hünkar Mahfili

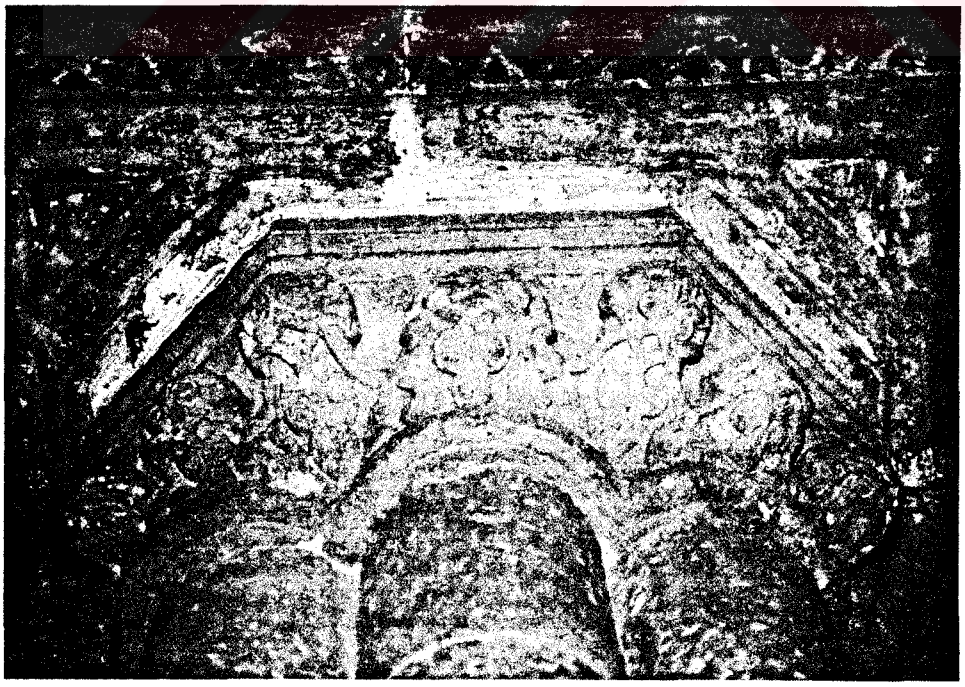

b Niğde Sungur Bey Camii, Güney Duvar Sütunce Başlığı

a Niğde Sungur Bey Camii, Doğu Duvar Sütunce Başlığı

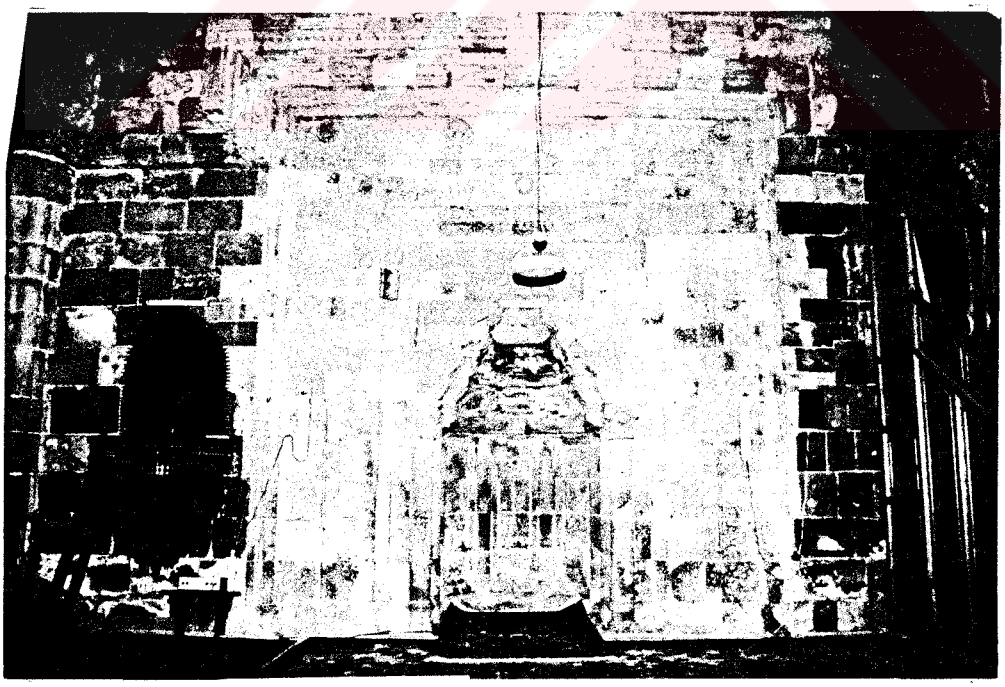

b Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap

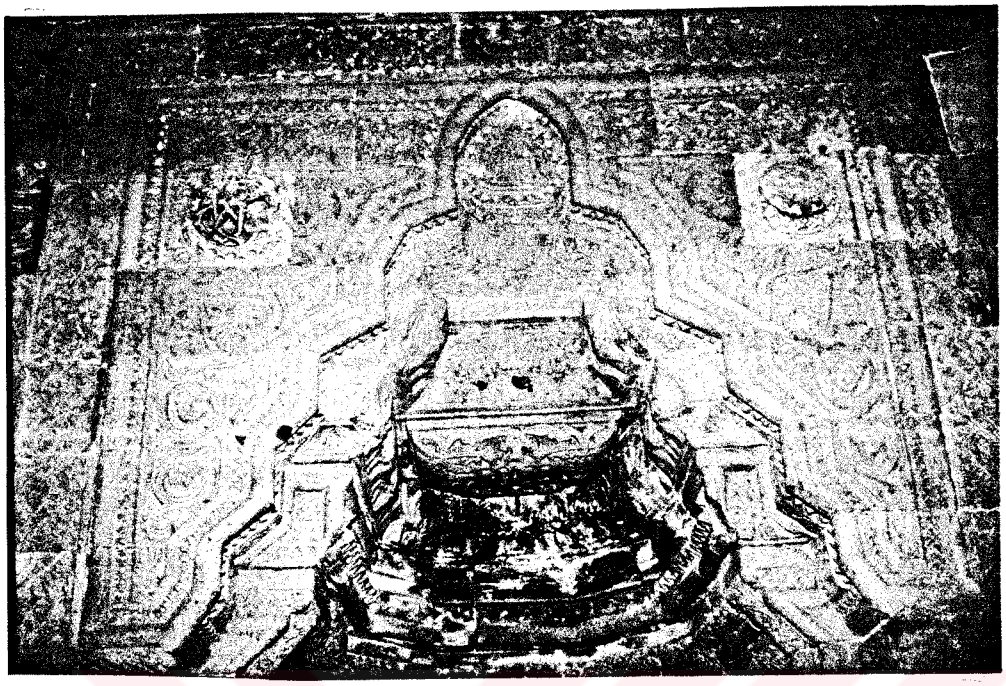

a Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap, Kavsara

b Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap, Kavsara Doğu Köşe

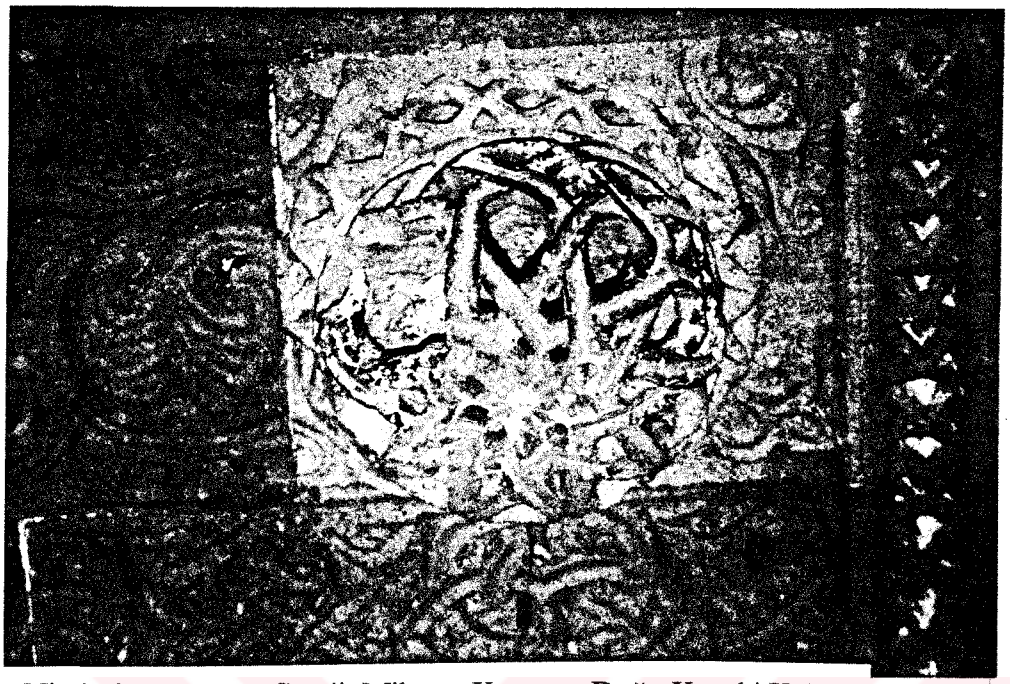

a Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap, Kavsara, Doğu Köşeki Kabara

b Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap, Kavsara Batı Köşe

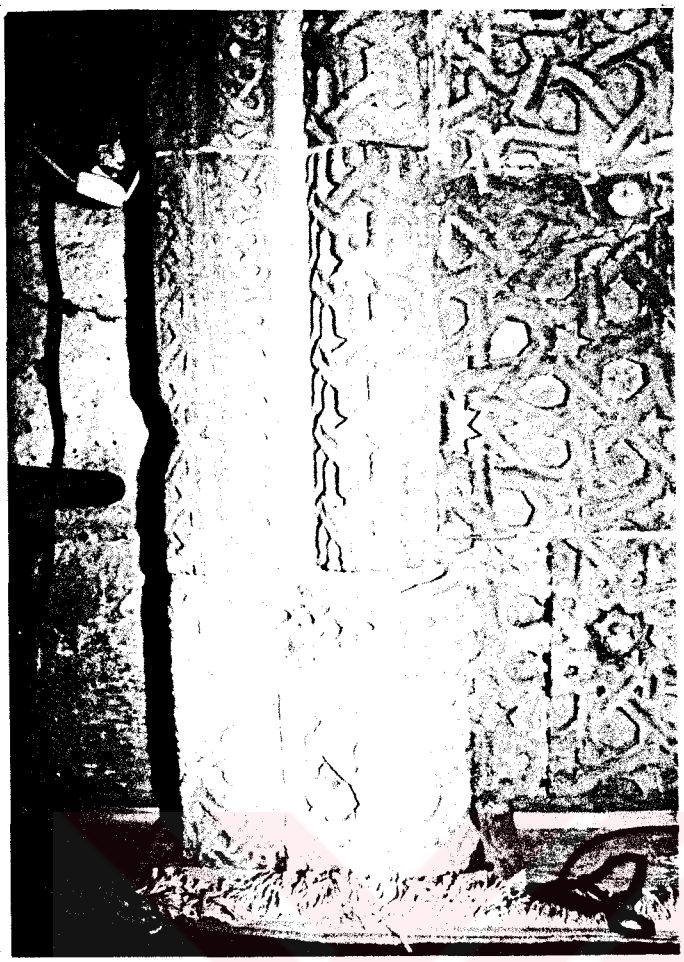

a Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Süsleme Şeridi

b Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Süsleme Şeridi

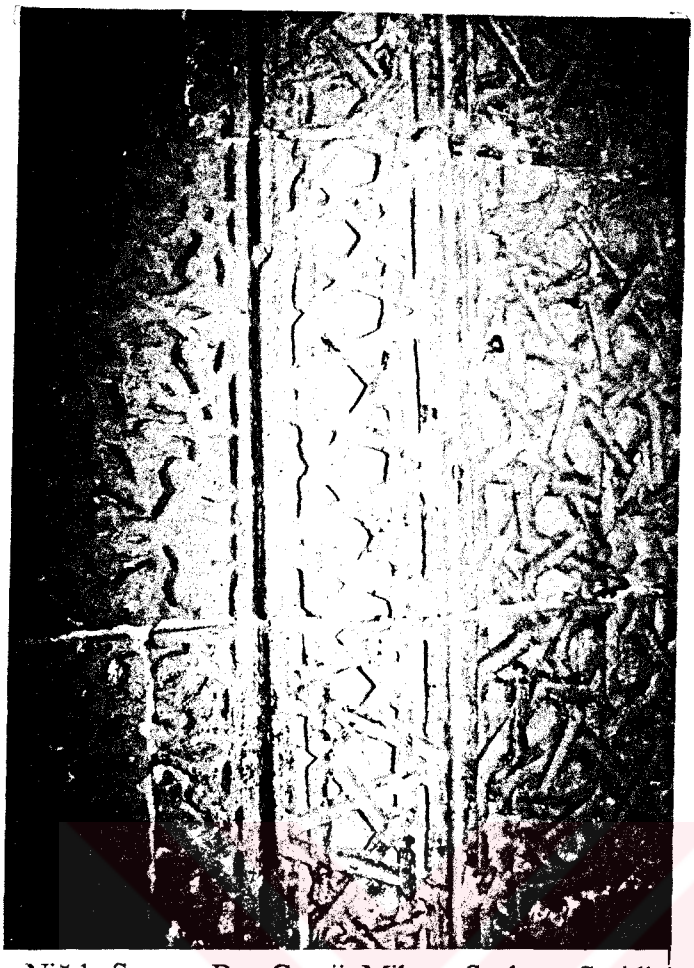

a Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Süsleme Şeridi

b Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Süsleme Şeridi

a Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Süsleme Şeridi

b Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Nişi, Pano

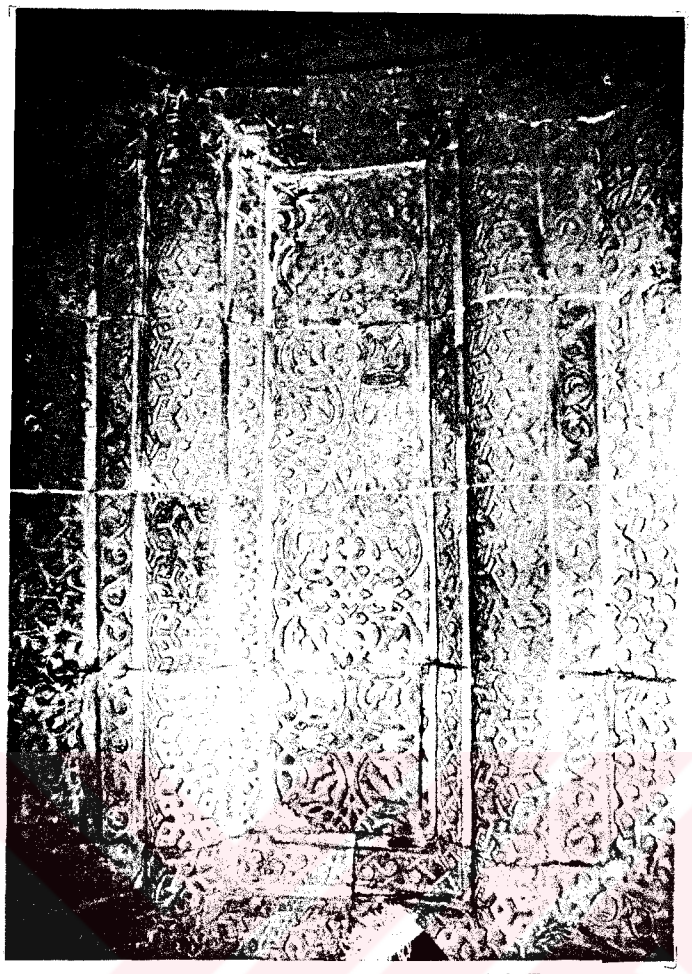

a Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Nişi, Pano

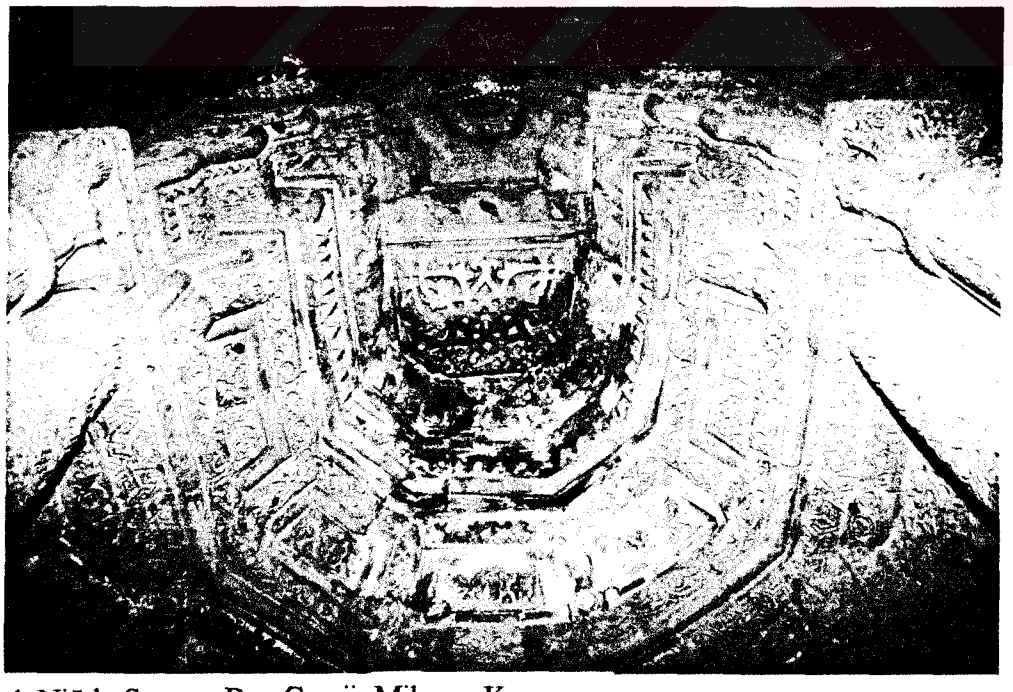

b Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap, Kavsara

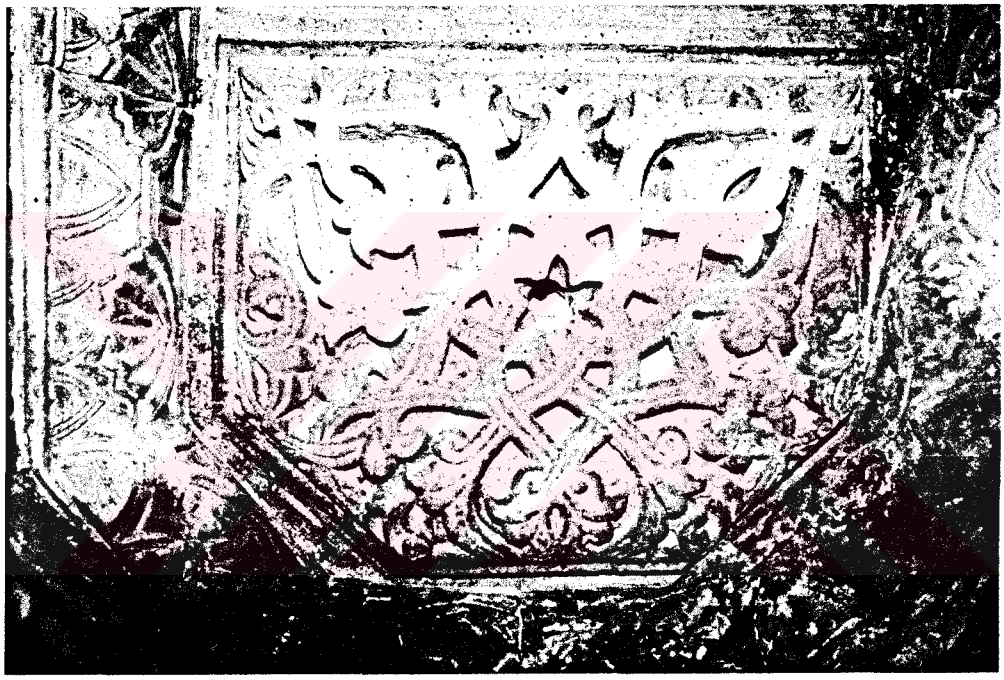

Niğde Sungur Bey Camii, Mihrap Kavsara Altındaki Pano

Levha 219

Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Süsleme Şeritleri Çizimi

Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal

a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Alt Kısmı

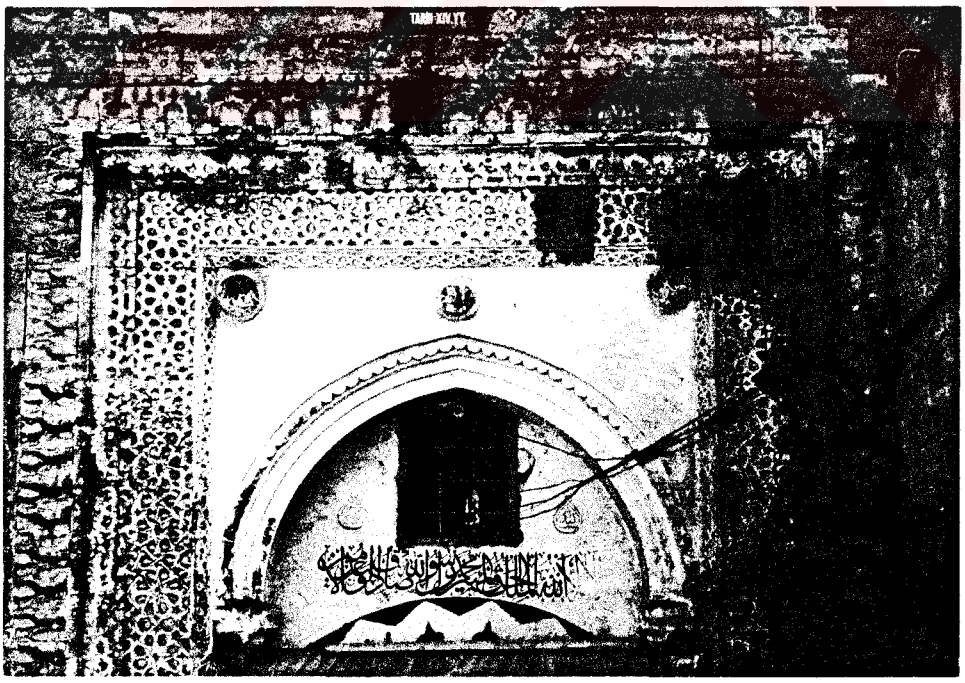

b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Üst Kısmı

a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Üzerindeki Sivri Kemerli Panolar

b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Süsleme Şeridi

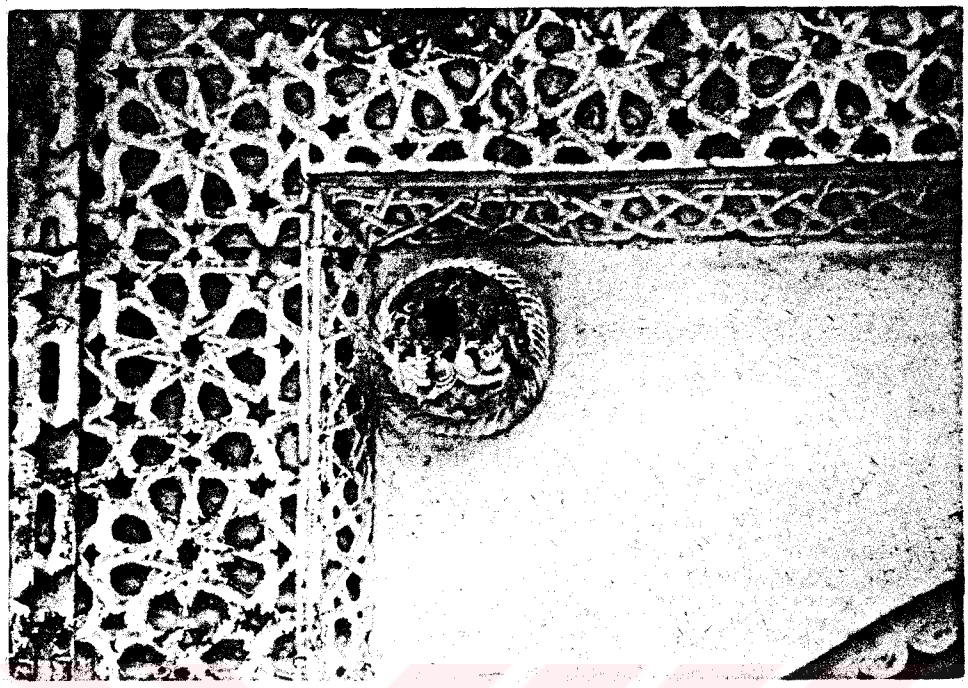

a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Doğu Kemer Köşeliği

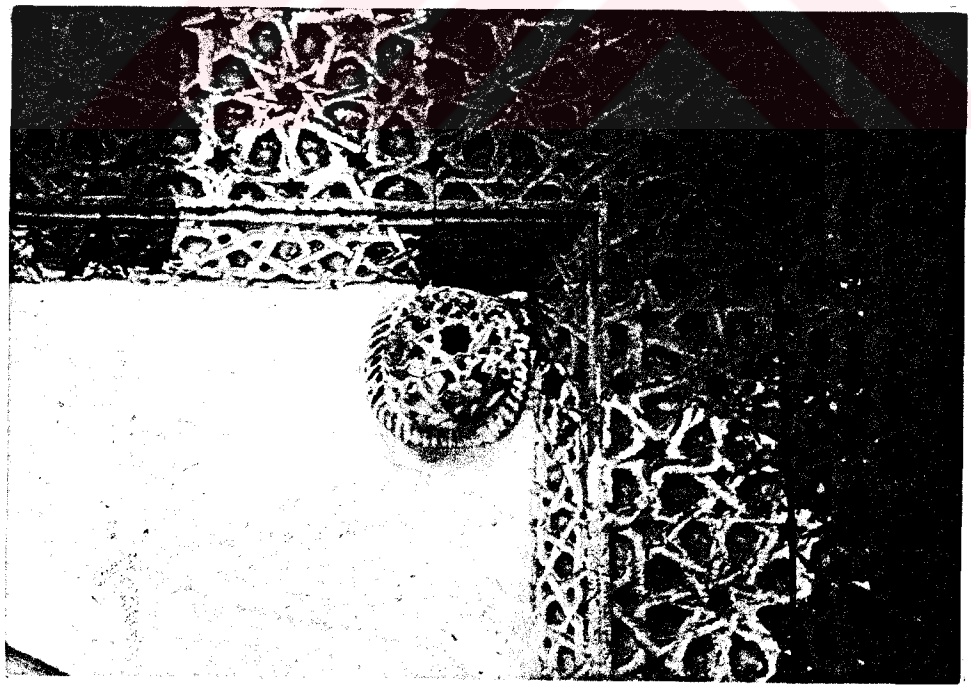

b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Batı Kemer Köşeliği

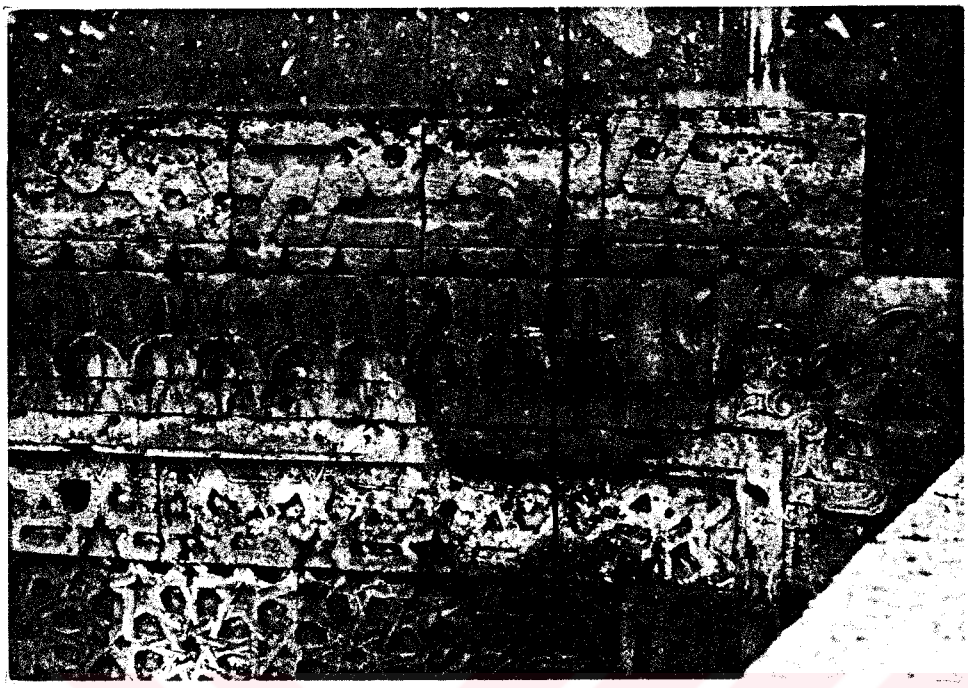

a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii,Portal Süsleme Şeridi

b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Sütunce

a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Sütunce Başlığı

b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Doğu Duvar Pano

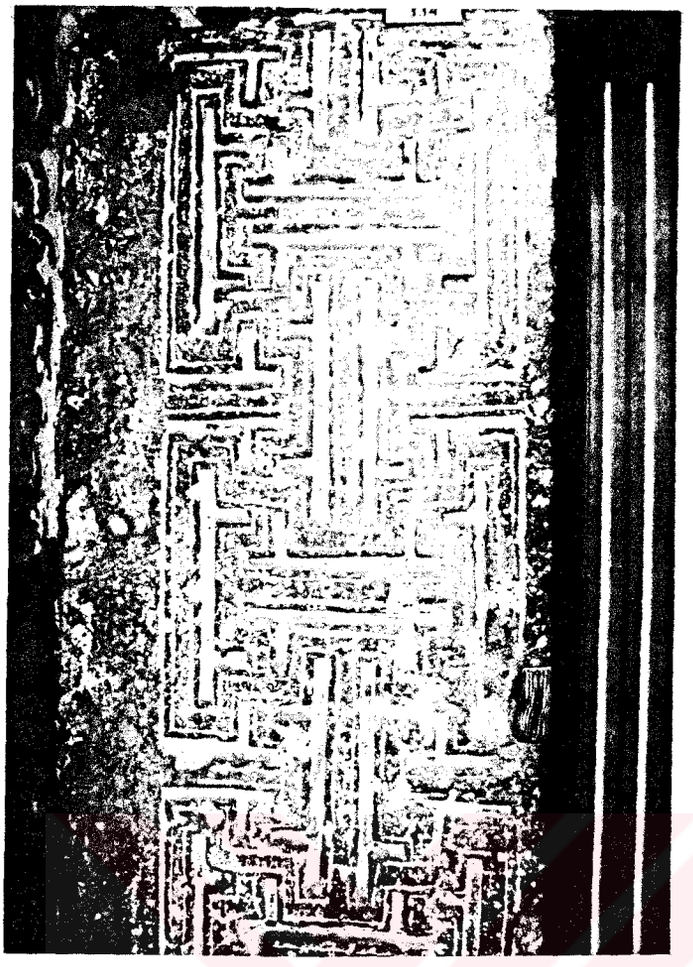

a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Portal Giriş Kapısı Söve Üzerindeki Pano

b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Galeri Mihrabı

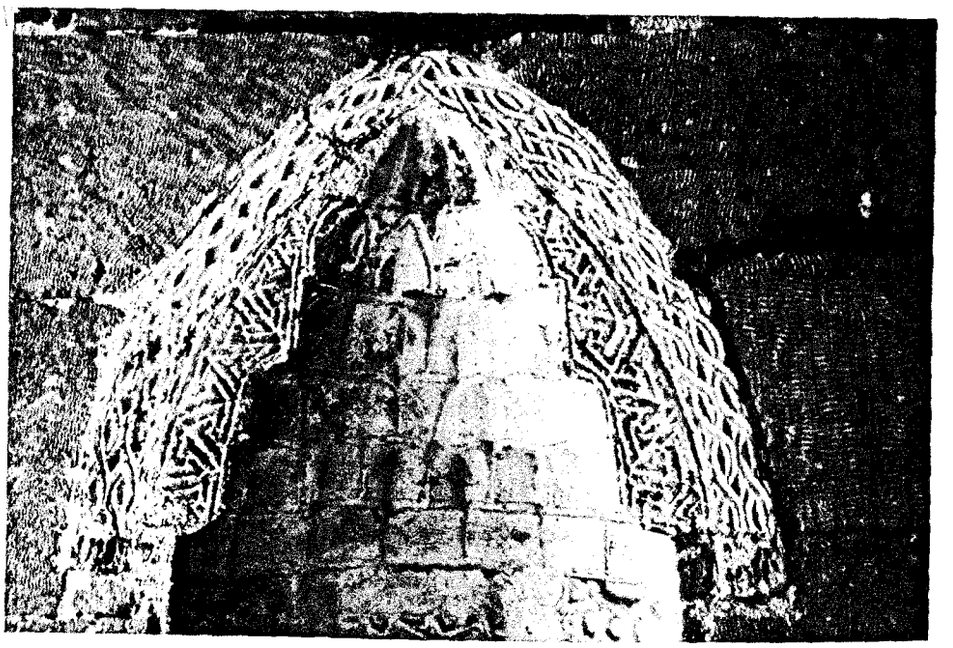

a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Galeri Mihrabı, Kavsara

b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Galeri Mihrabı, Niş

Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Camii, Batı Cephe, Çörten

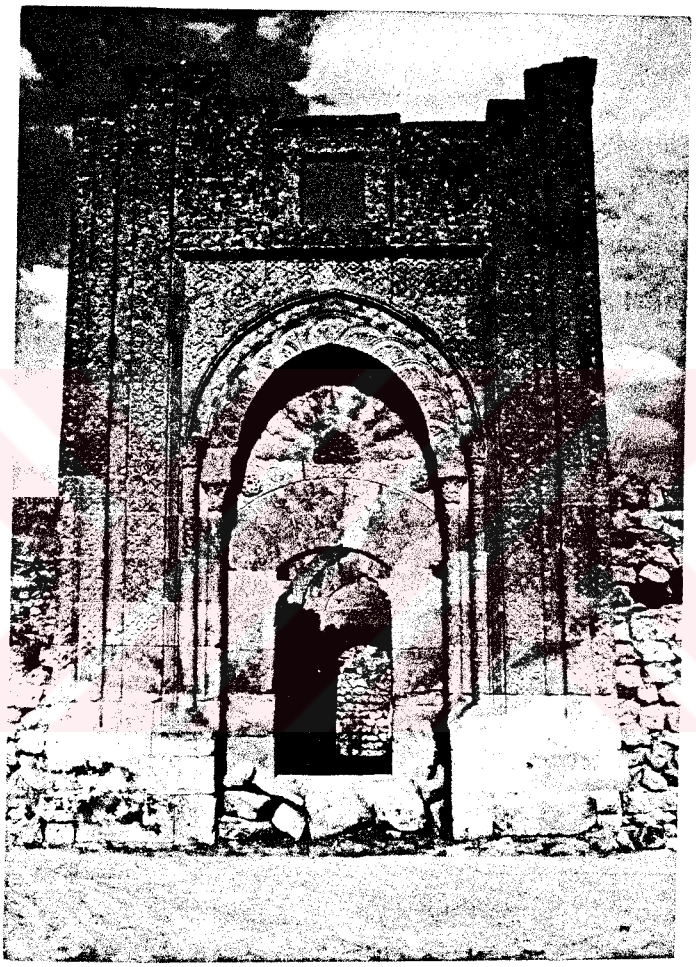

Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Portal

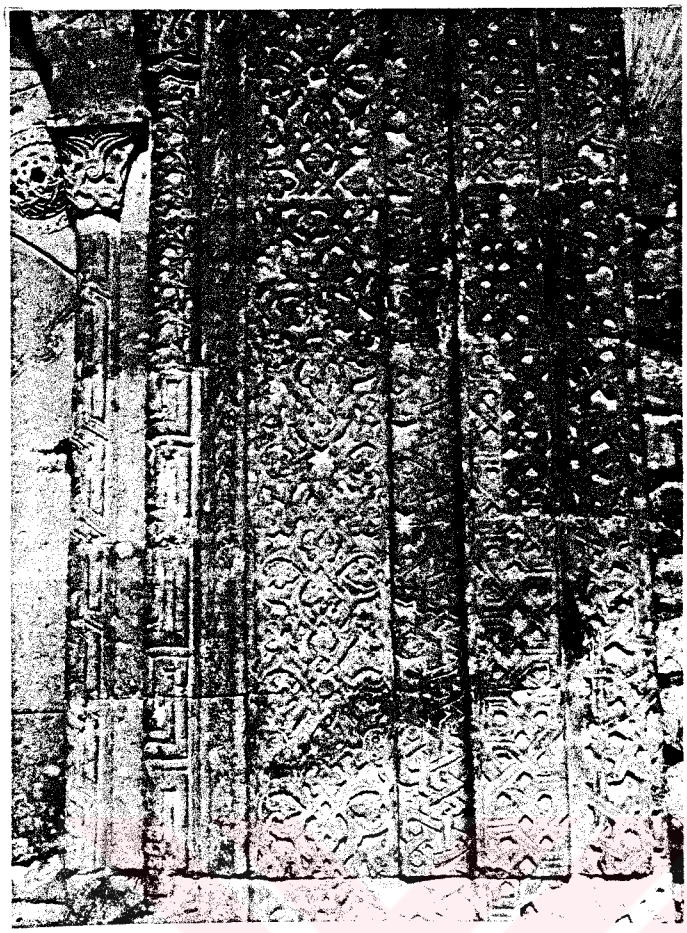

a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Portal Güney Kısım

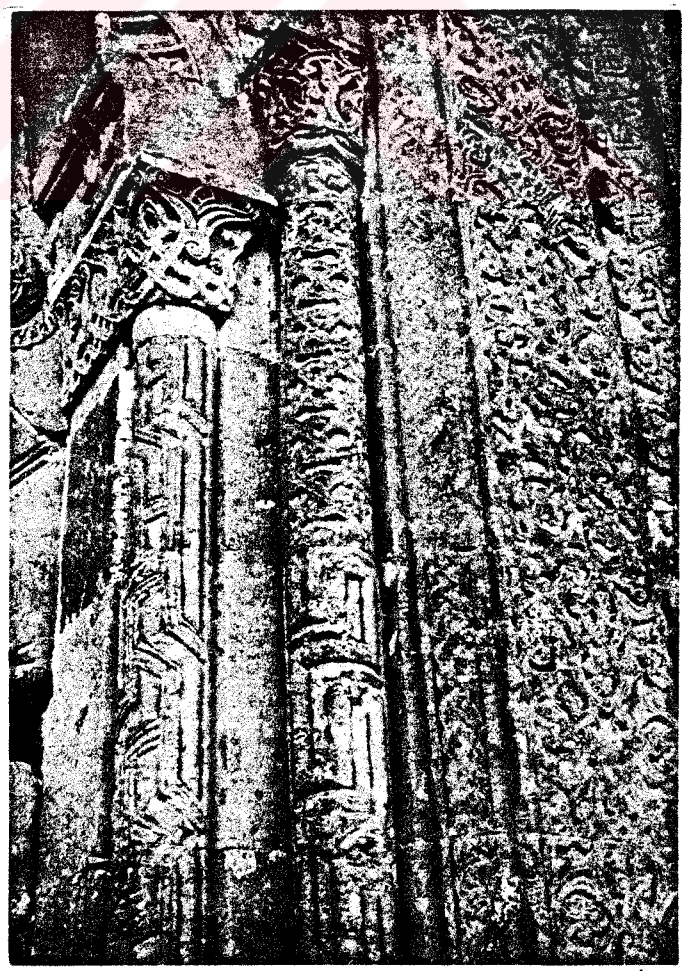

b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Portal, Güney İç Köşe

a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Portal Kemer Köşeliği

b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Portal, Pencere

a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Portal Süsleme Şeridi

b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Portal İç Köşe Sütunce Başlığı

a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Portal İç Köşe Sütunce Başlığı

b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Mihrap

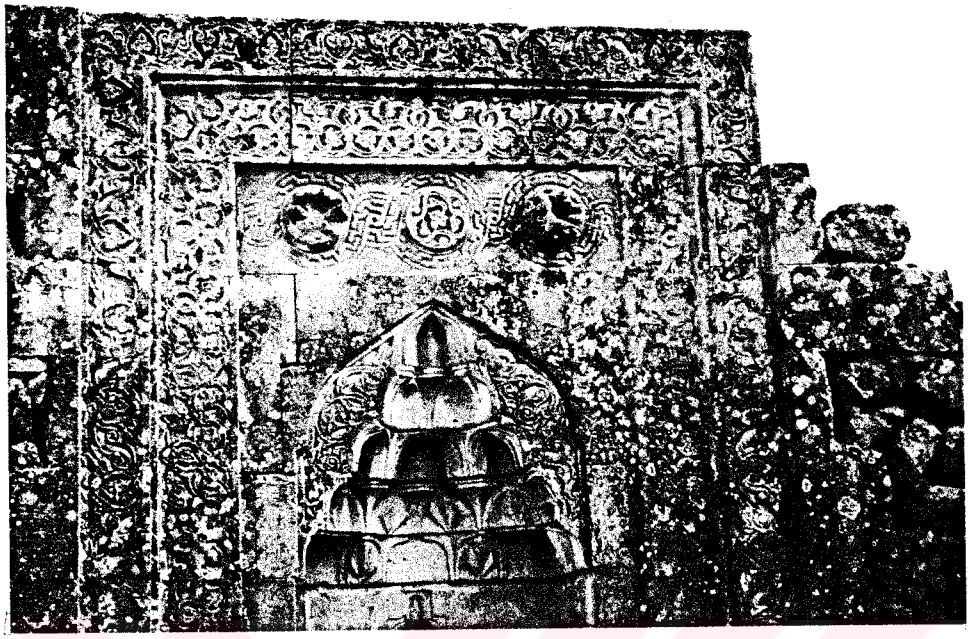

a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Mihrap Üst Kısmı

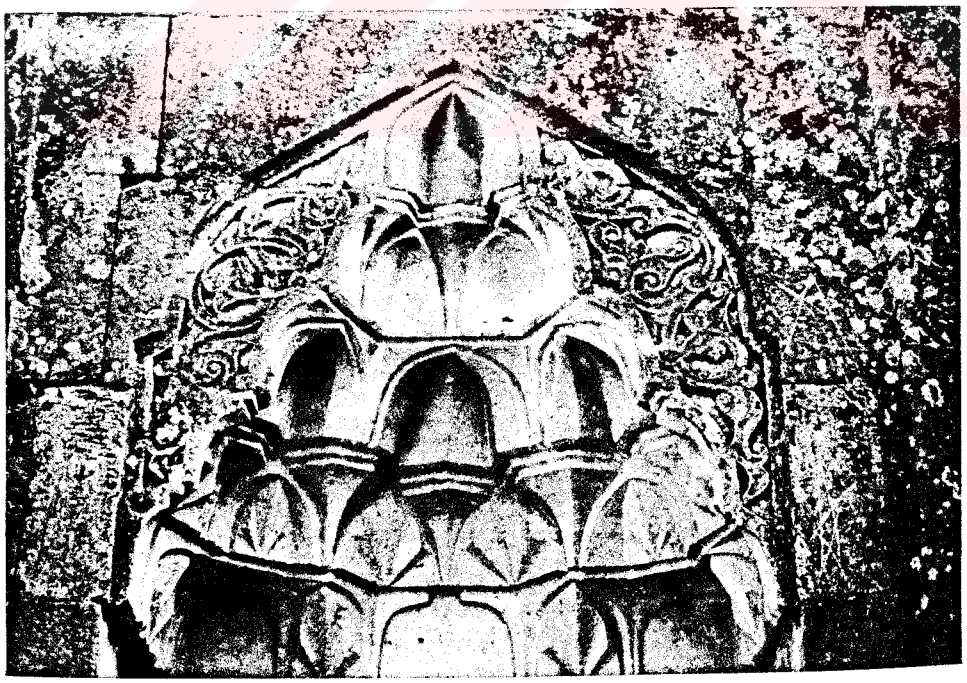

b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Medresesi, Mihrap, Kavsara

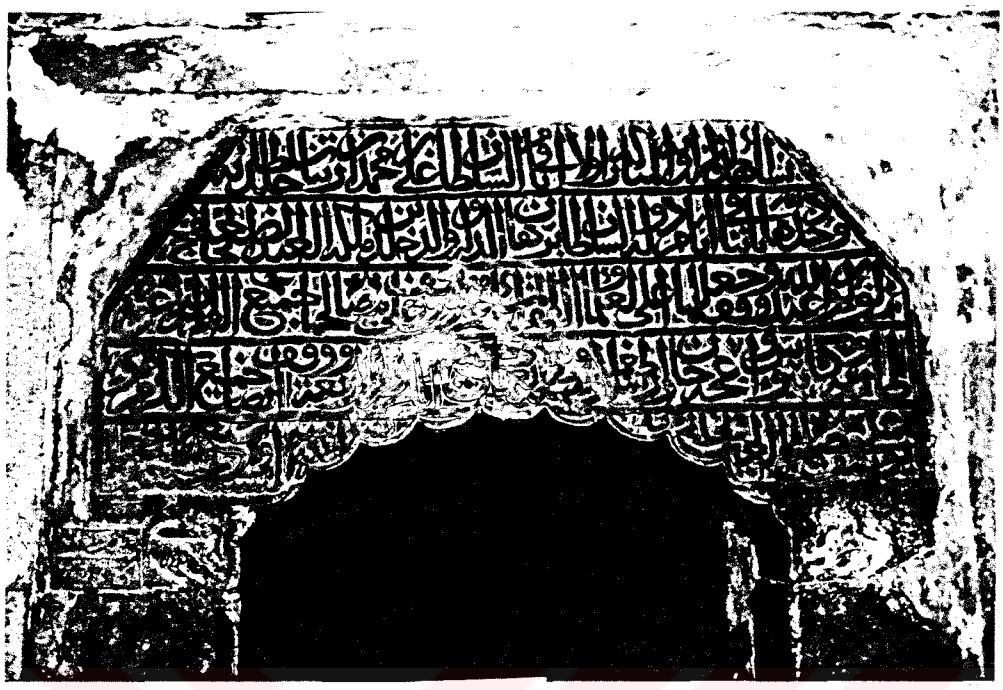

a Turhal Gümüştop Zaviyesi, Giriş Kapısı

b Turhal Gümüştop Zaviyesi, Giriş Kapısı Kuzeydeki Arslan Figürü

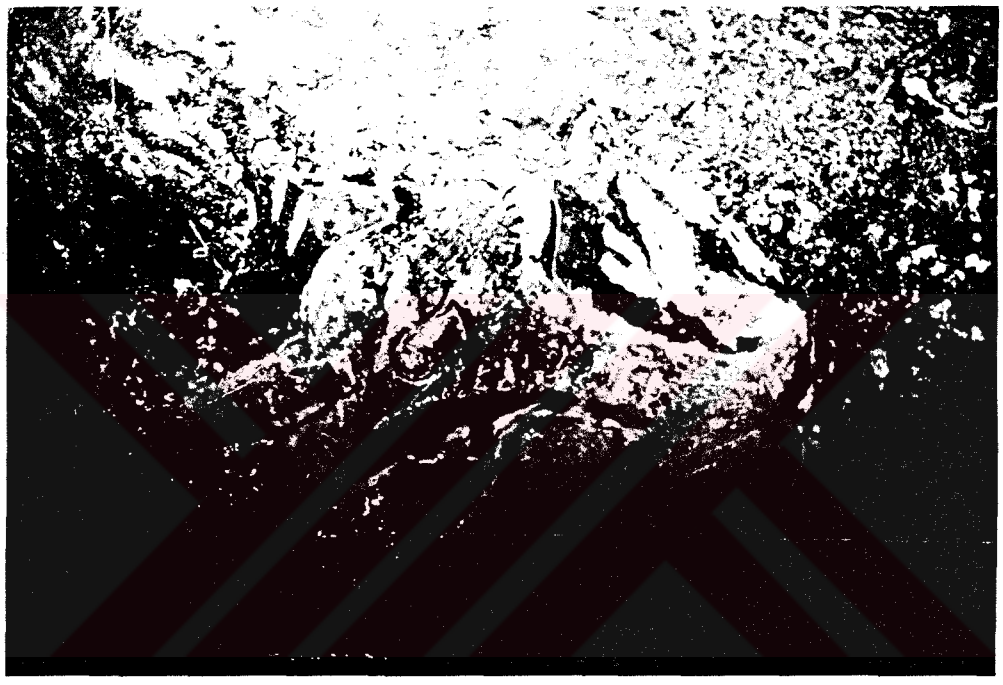

Turhal Gümüştop Zaviyesi, Giriş Kapısı Güneydeki Arslan Figürü

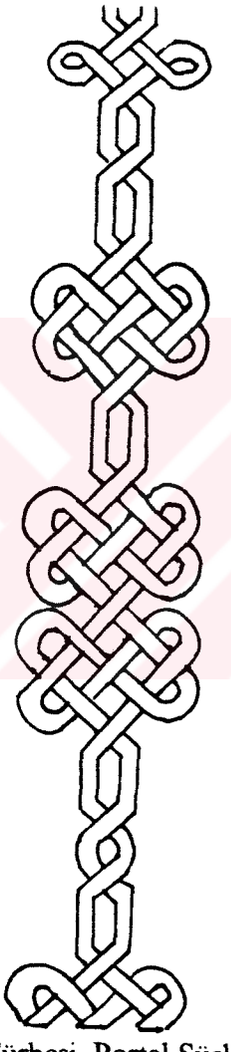

Kırşehir Aşık Paşa Türbesi, Portal Süsleme Çizimi (R.H.Ünal 1982)

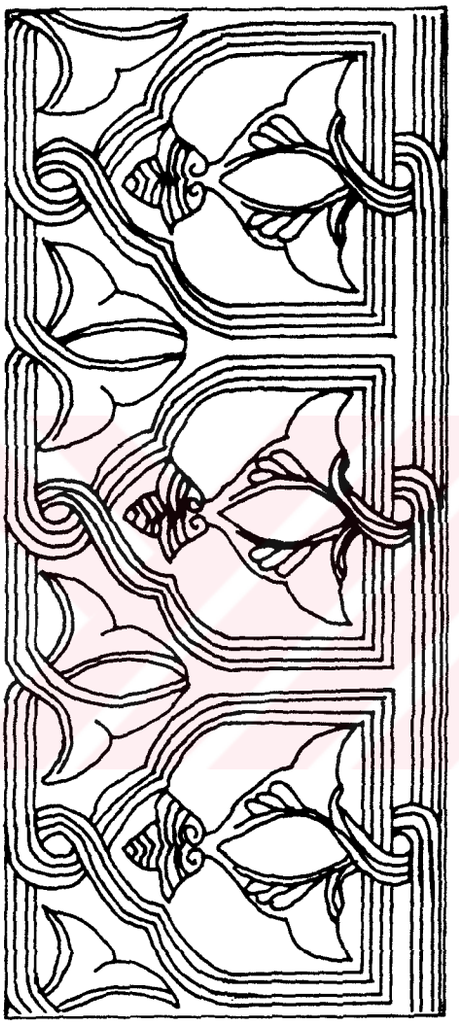

Kırşehir Aşık Paşa Türbesi, Portal Kavsara Süsleme Çizimi (R.H.Ünal 1982)

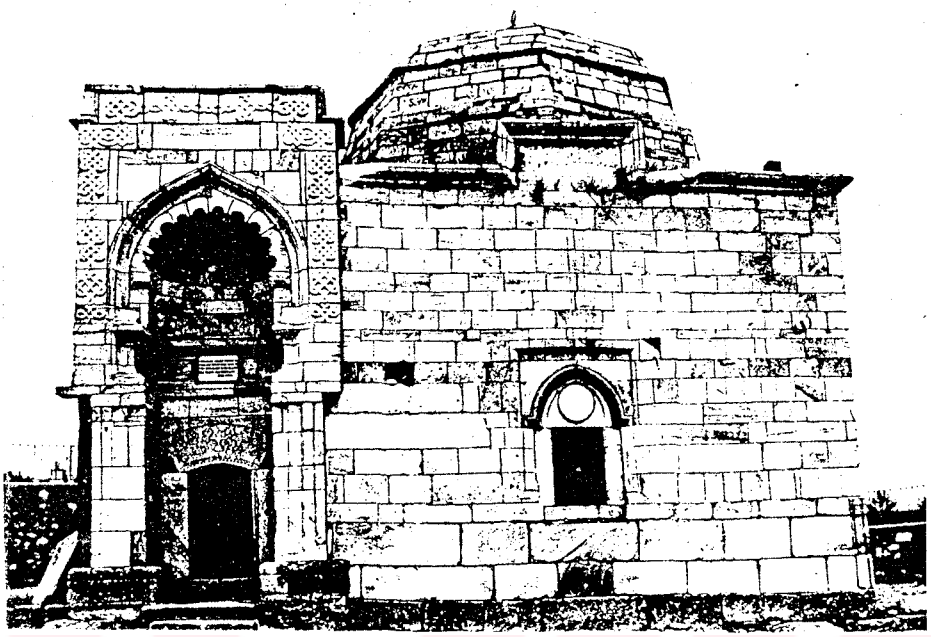

a Kırşehir Aşık Paşa Türbesi, Giriş Cephesi

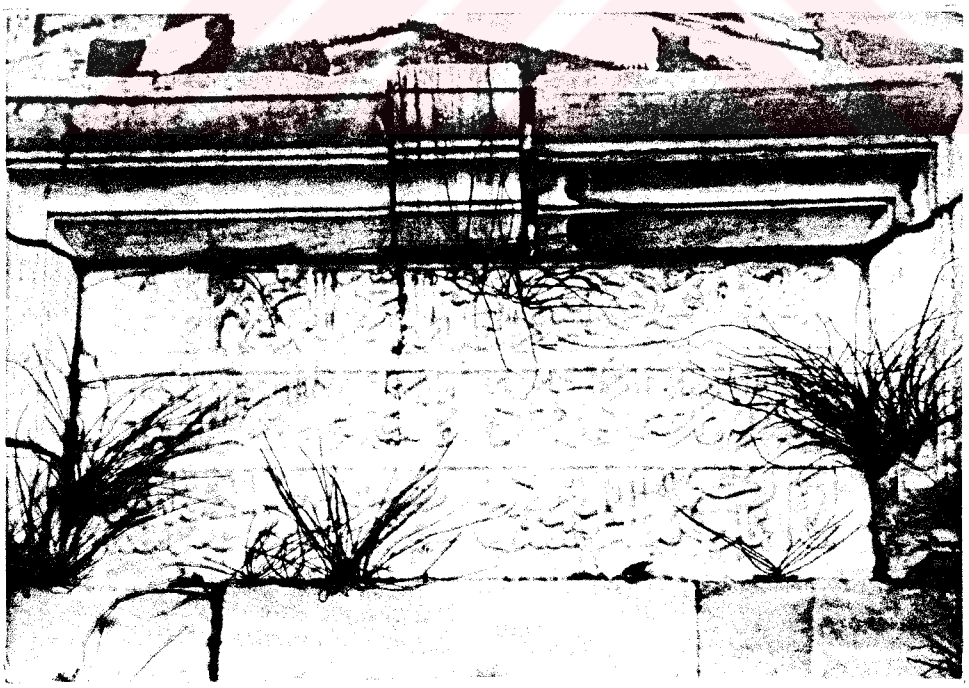

b Kırşehir Aşık Paşa Türbesi, Kitabe

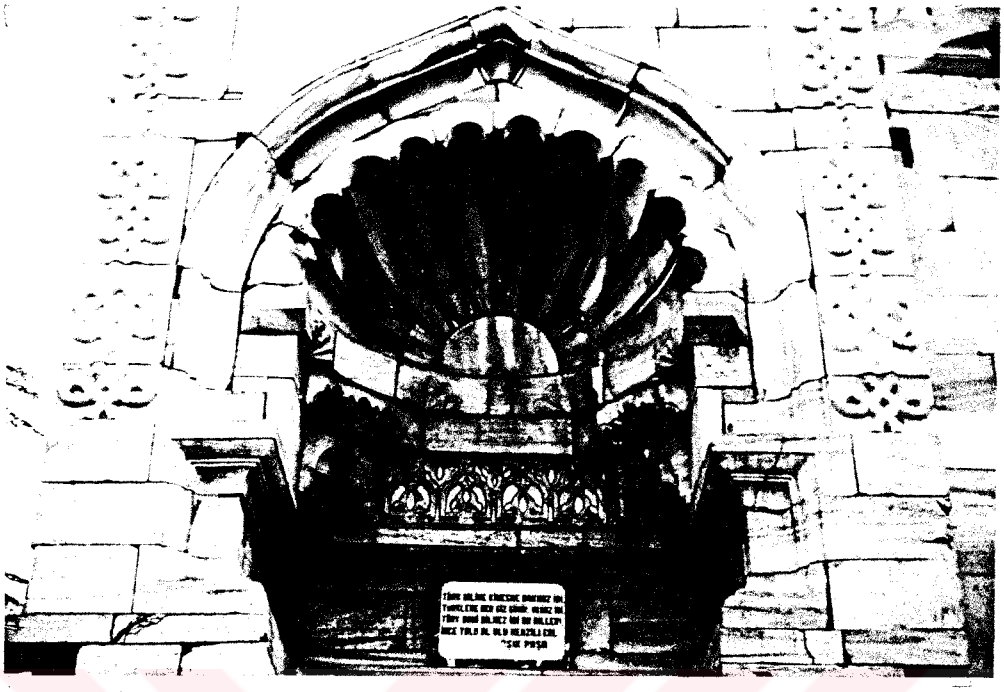

a Kırşehir Aşık Paşa Türbesi, Portal, Kavsara

b Kırşehir Aşık Paşa Türbesi, Portal Giriş Kapısı

Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Portal Süsleme Şeritleri Çizimi (Çizen: V.Macit Tekinalp 1999)

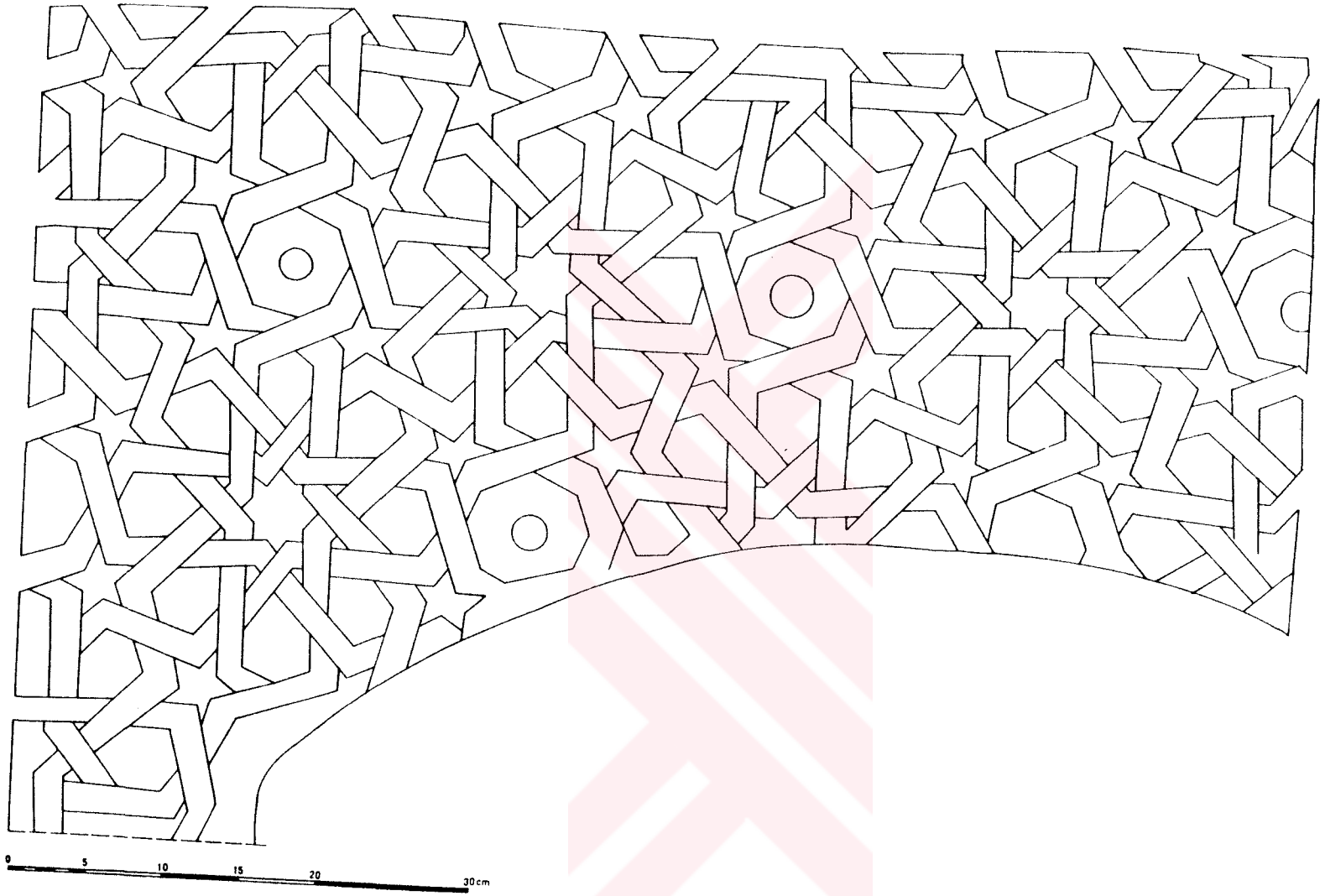

Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Portal Giriş Kapı Kemeri Süsleme Çizimi (V.Macit Tekinalp 1999)

Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Genel Görünüm

a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Portal

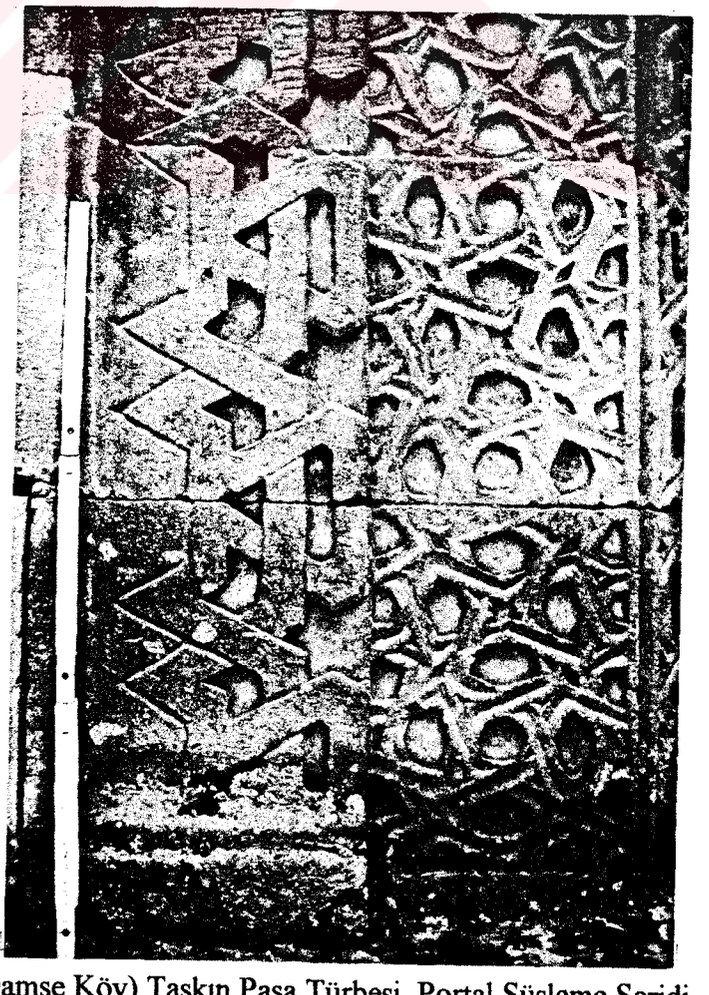

b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Portal Süsleme Şeridi

a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Portal Süsleme Şeridi

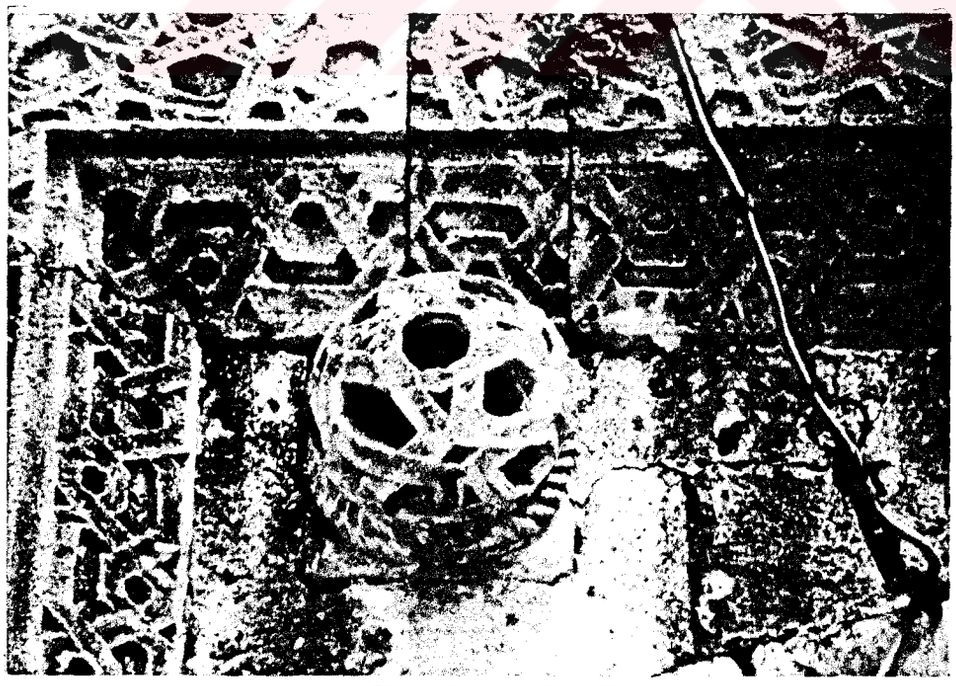

b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Portal Kemer Köşeliği Doğu Kabara

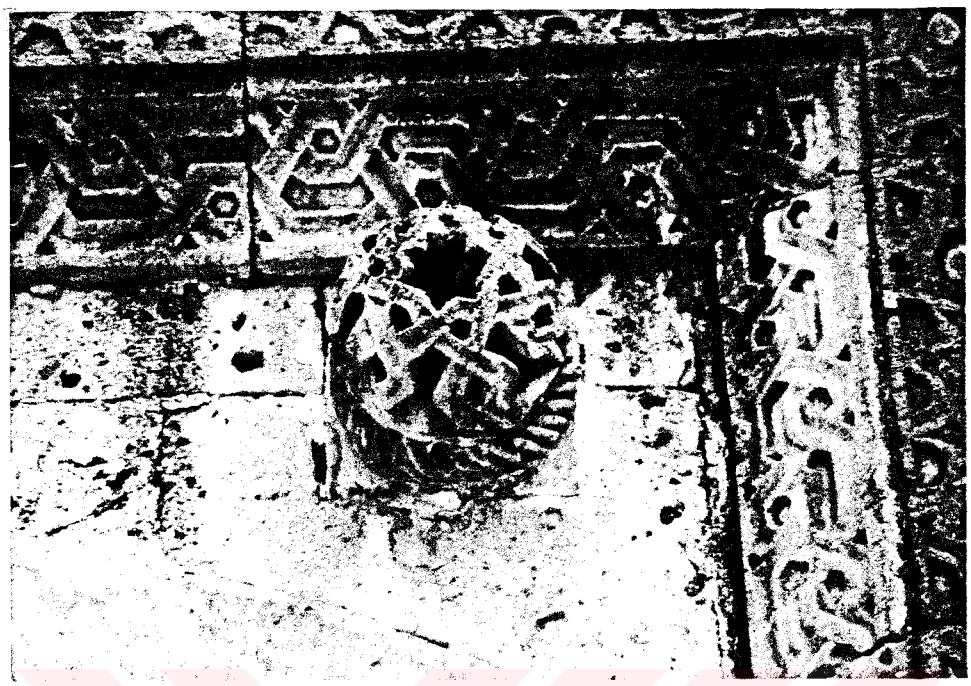

a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Portal Kemer Köşeliği Batı Kabara

b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Taşkın Paşa Türbesi, Portal Giriş Kapısı

a Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Hızır Bey Türbesi, Portal Sütunce

b Taşkın Paşa Köyü (Damse Köy) Hızır Bey Türbesi, Portal Kabara

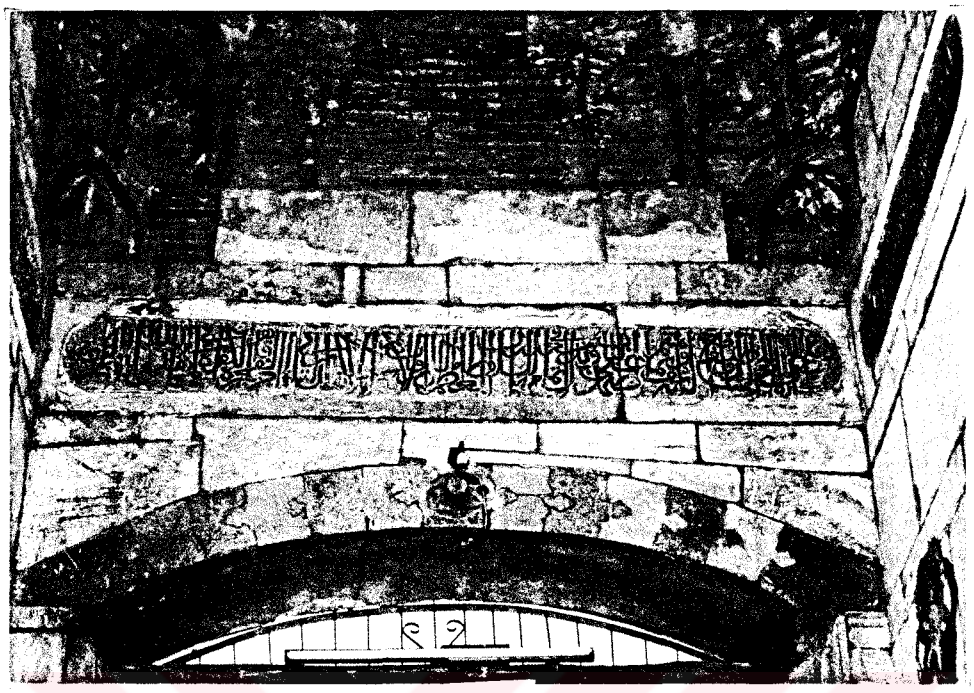

a Manisa Ulu Camii, Portal Giriş Kapısı

b Manisa Ulu Camii, Portal Batı Duvar Kitabe Panosu

a Manisa Ulu Camii, Portal Kitabe Panosu (Ayrıntı)

b Manisa Ulu Camii, Portal Doğu Duvar Kitabe Panosu

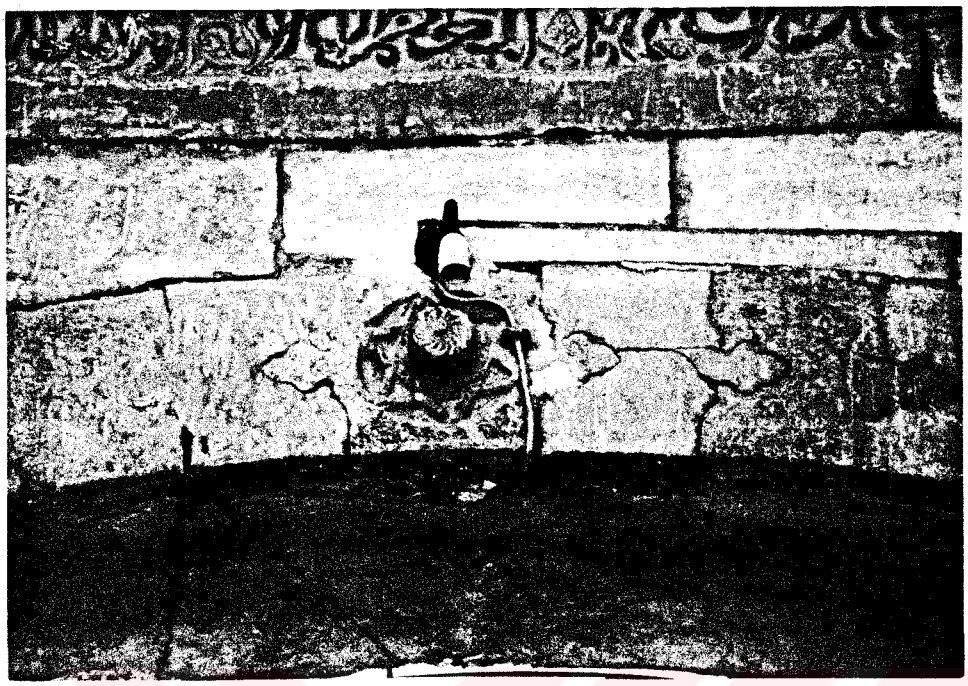

a Manisa Ulu Camii, Portal Giriş Kapı Kemeri

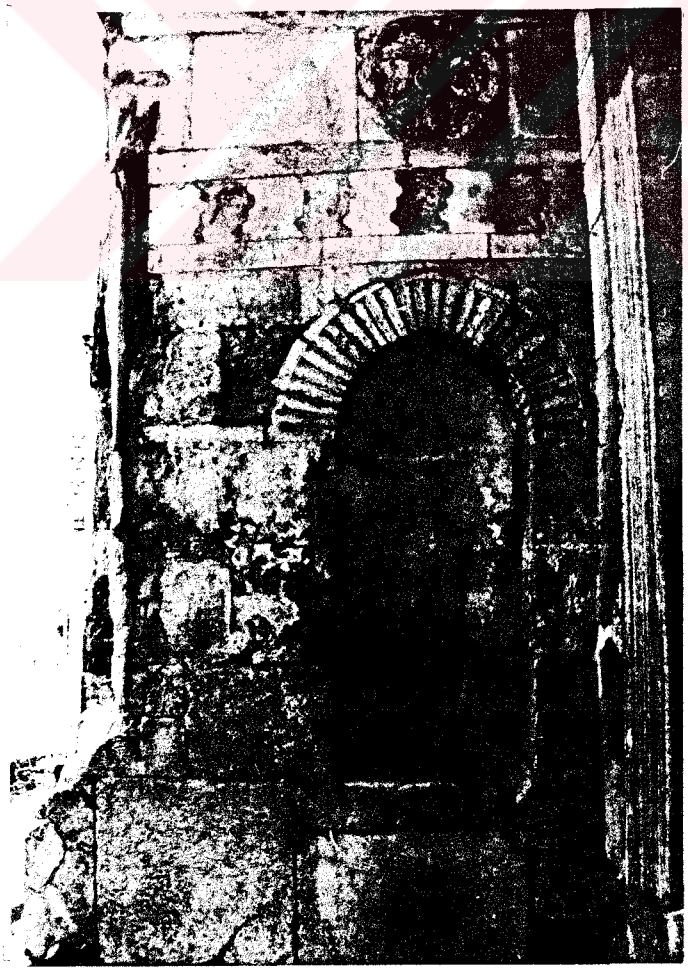

b Manisa Ulu Camii, Portal Doğu Duvar

a Manisa Ulu Cami, Portal Doğu Duvar, Süsleme

b Manisa Ulu Camii, Portal Batı Duvar

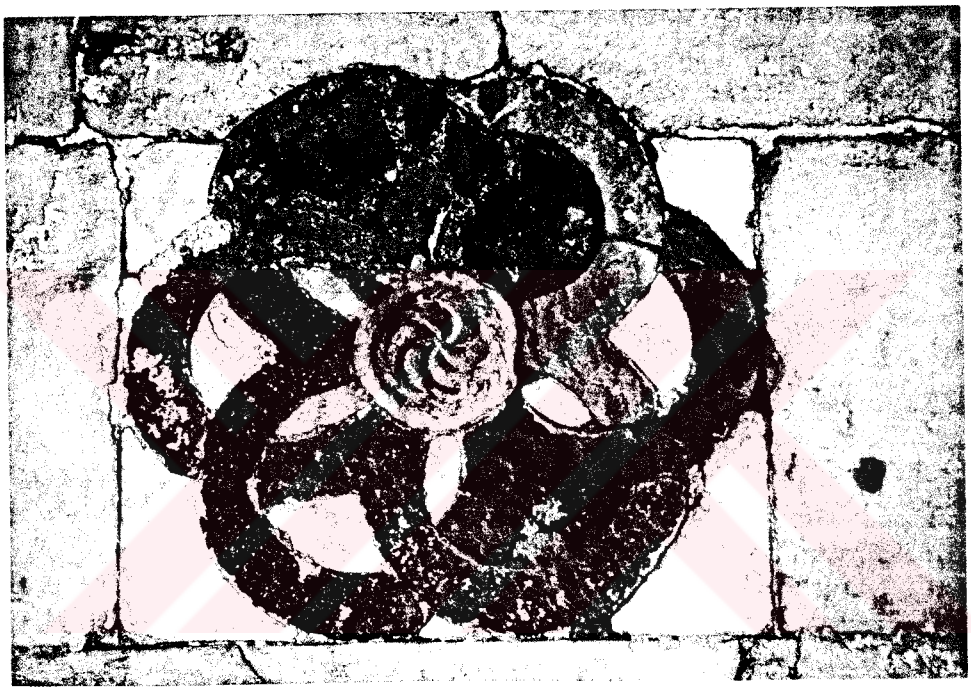

Manisa Ulu Camii, Portal Batı Duvar, Süsleme

Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe

a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Portal

b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Portal

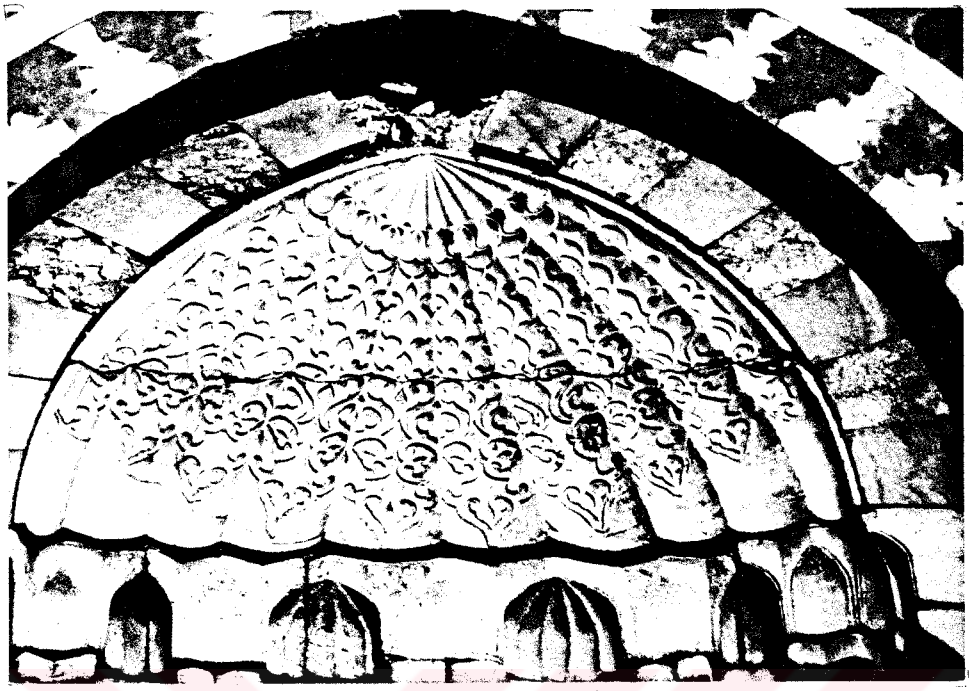

a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Portal Kavsara, İkinci Kademe

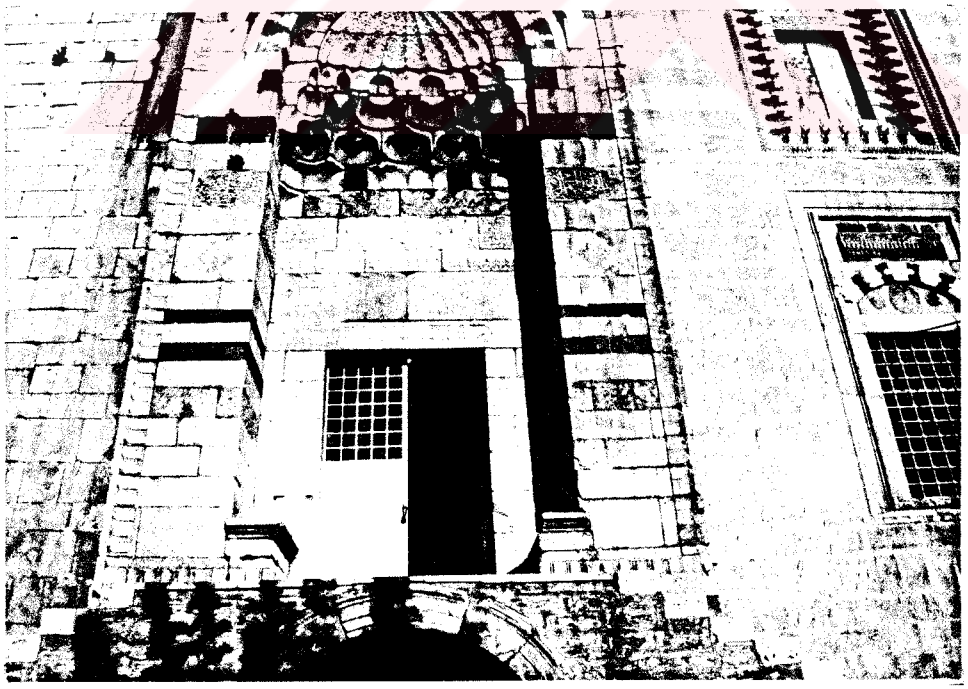

b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Portal Alt Kısım

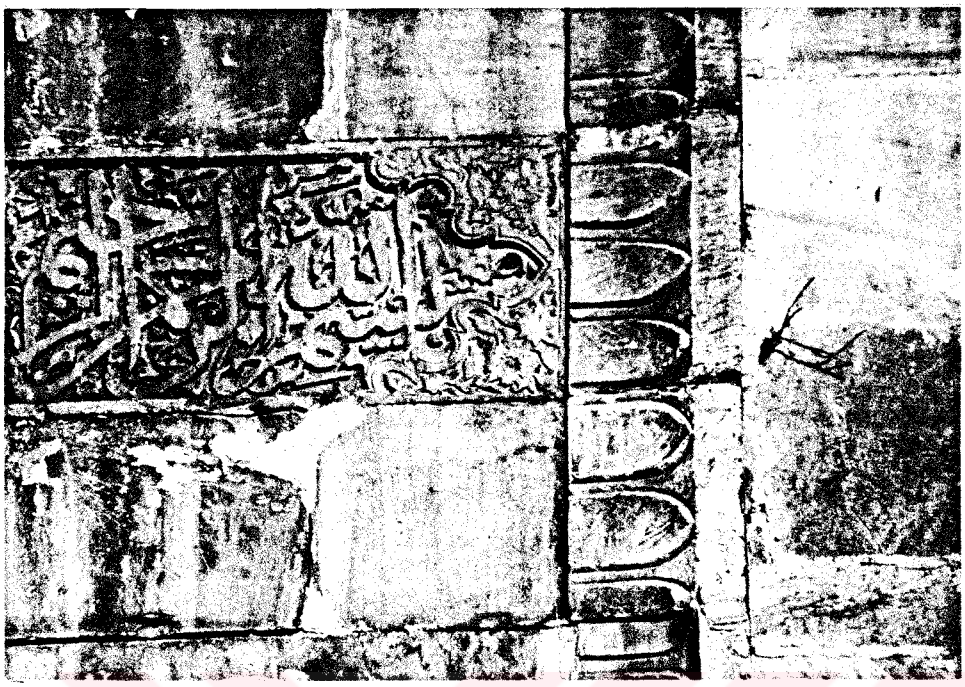

a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Portal Kitabe Şeridi

b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Portal Kitabe Şeridi

a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Portal Kitabe Şeridi

b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm

a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm Pencereleri

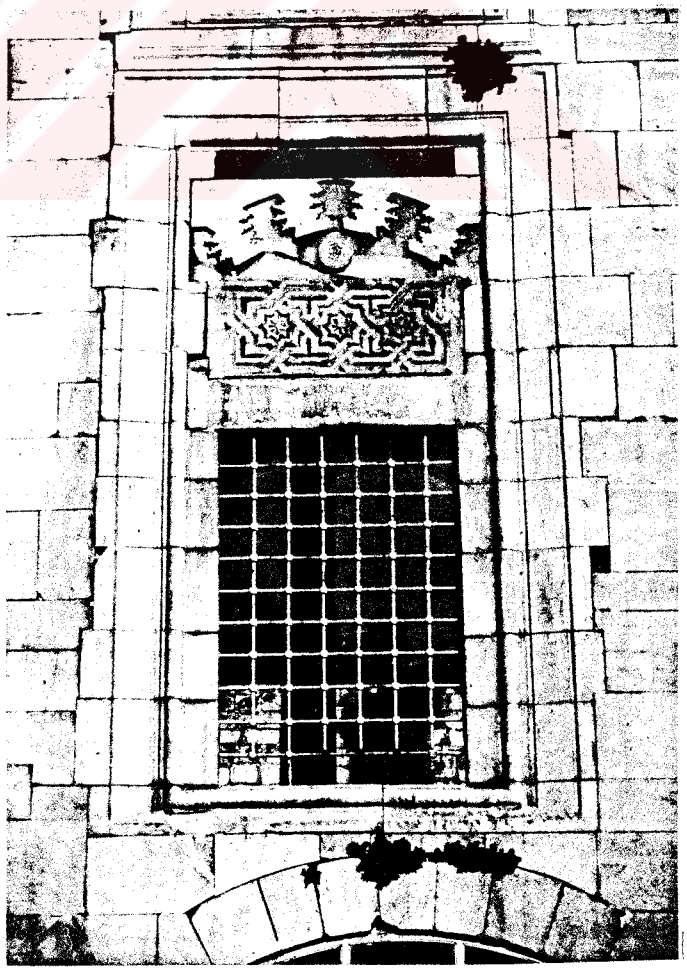

b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm Kuzey Alt Pencere

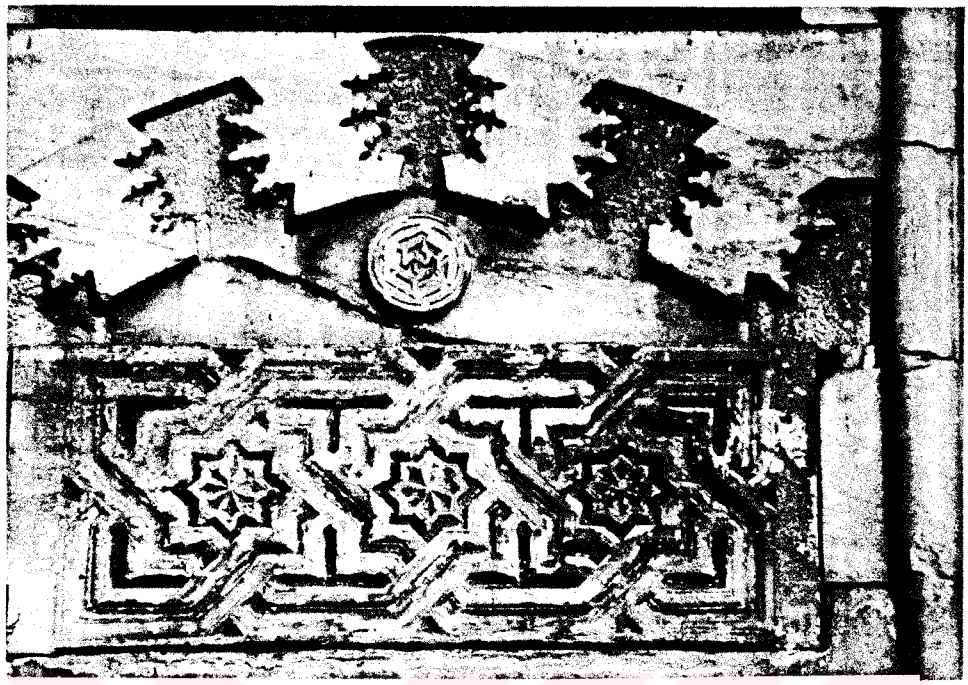

a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm, Kuzey Alt Pencere Alınlık

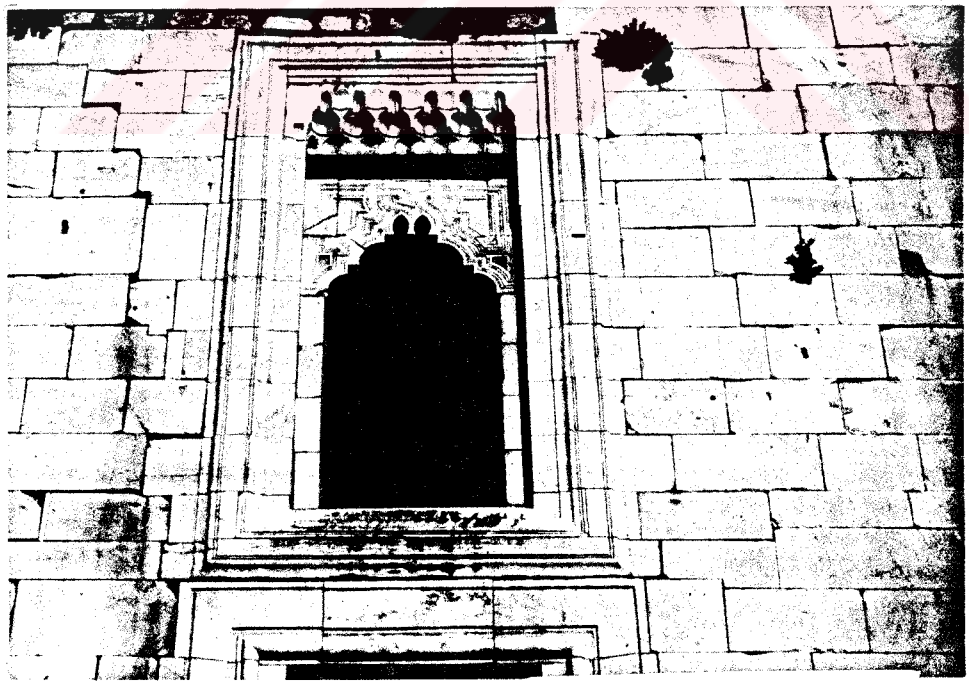

b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm Kuzey Üst Pencere

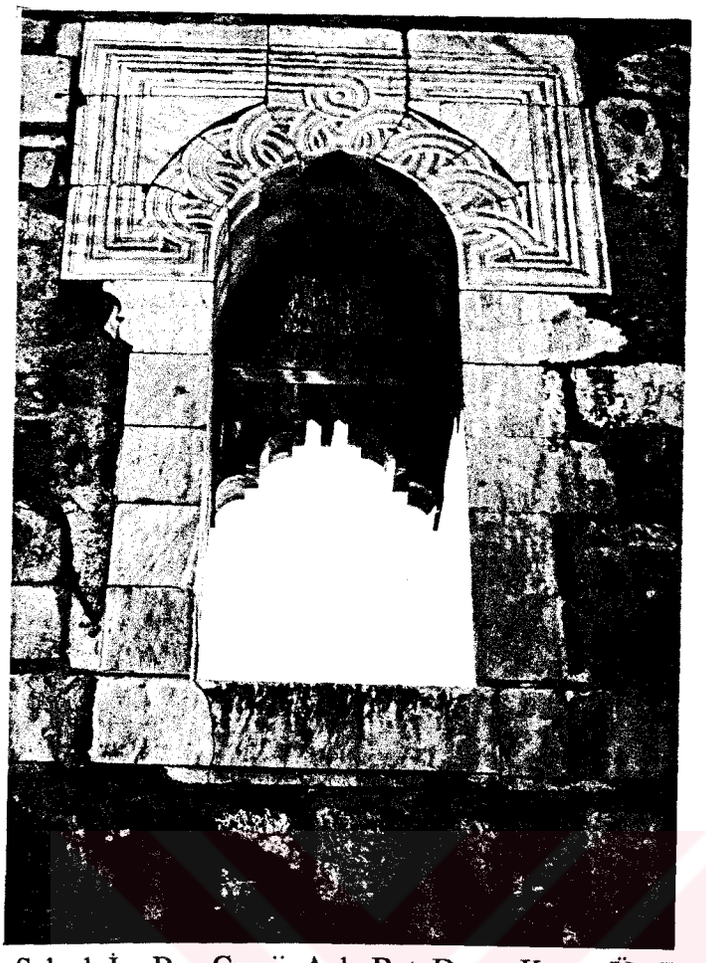

a Selçuk İsa Bey Camii, Avlu Batı Duvar Kuzey Üst Pencere

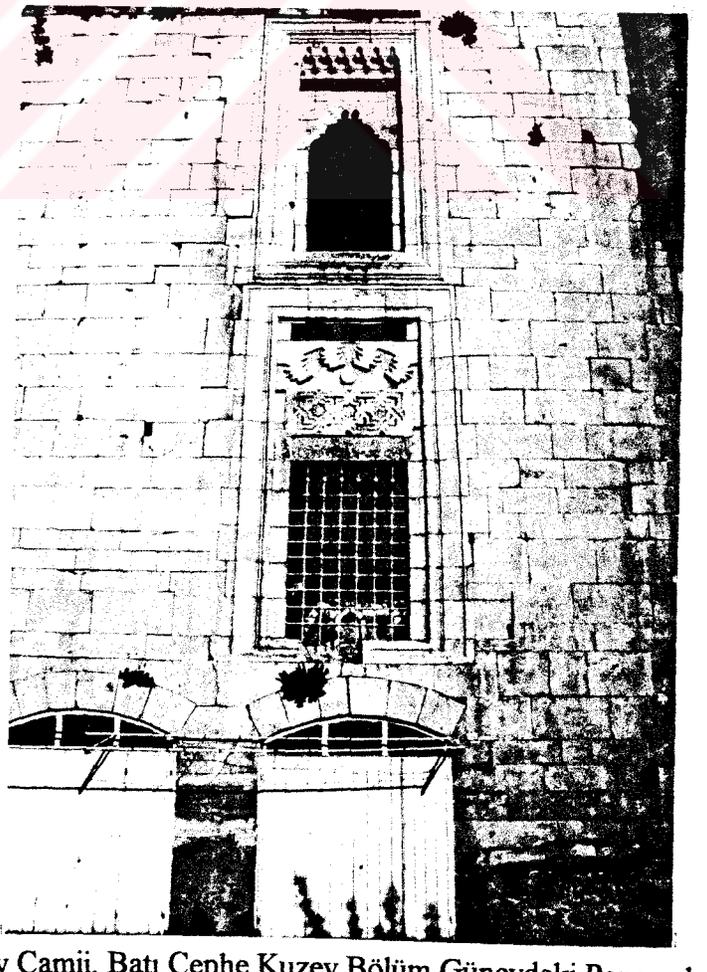

b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm Güneydeki Pencereler

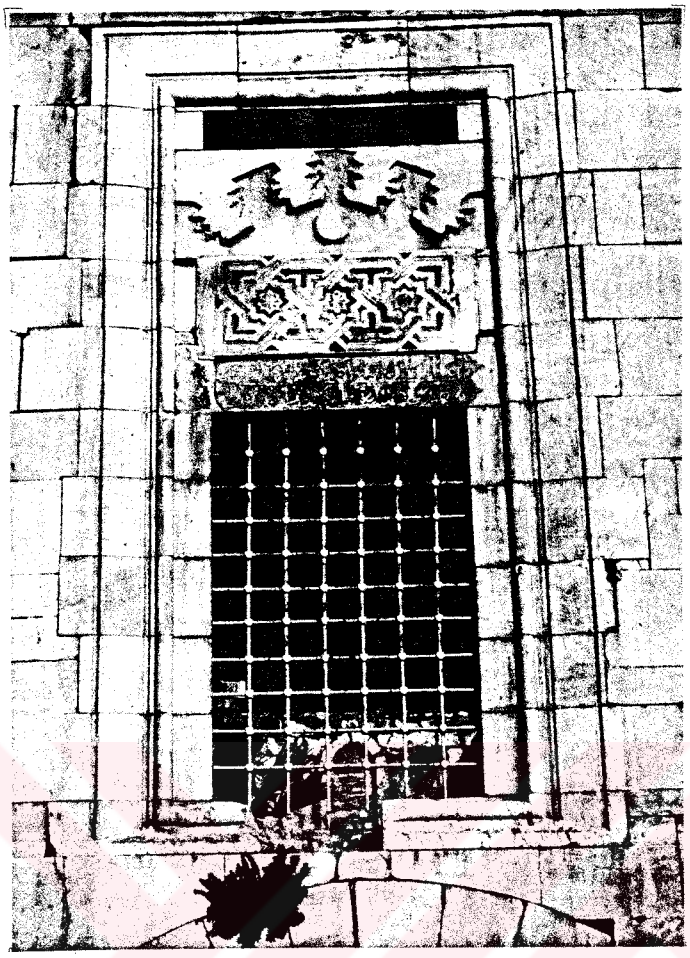

a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm Güney Alt Pencere

b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm Güney Alt Pencere Alınlık

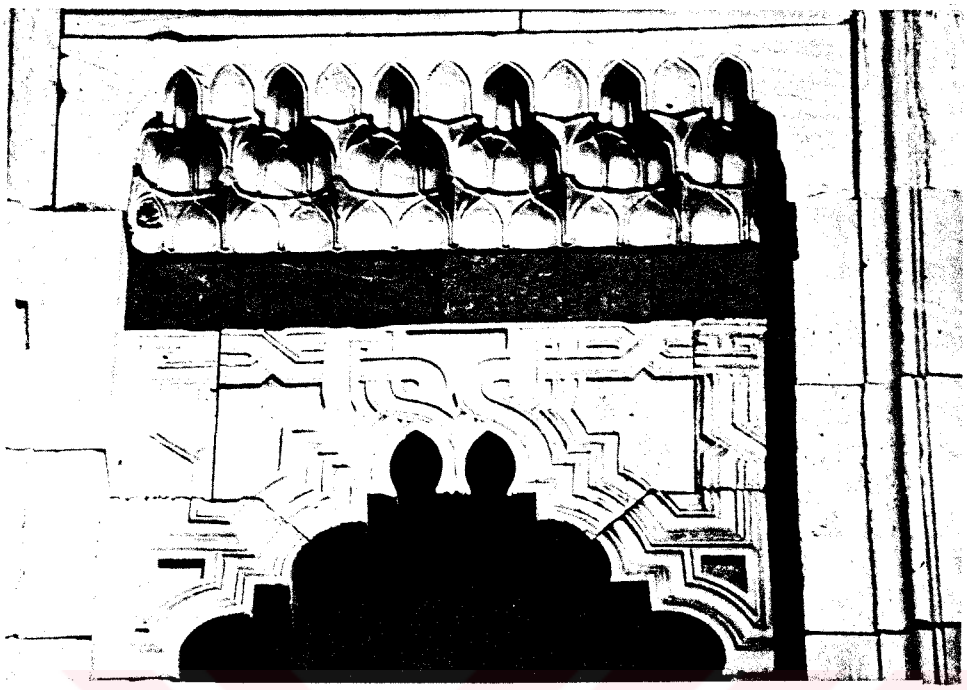

a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Bölüm Güney Üst Pencere

b Selçuk İsa Bey Camii, Avlu Batı Duvar Güney Üst Pencere

a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Güney Bölüm Kuzey Pencereler

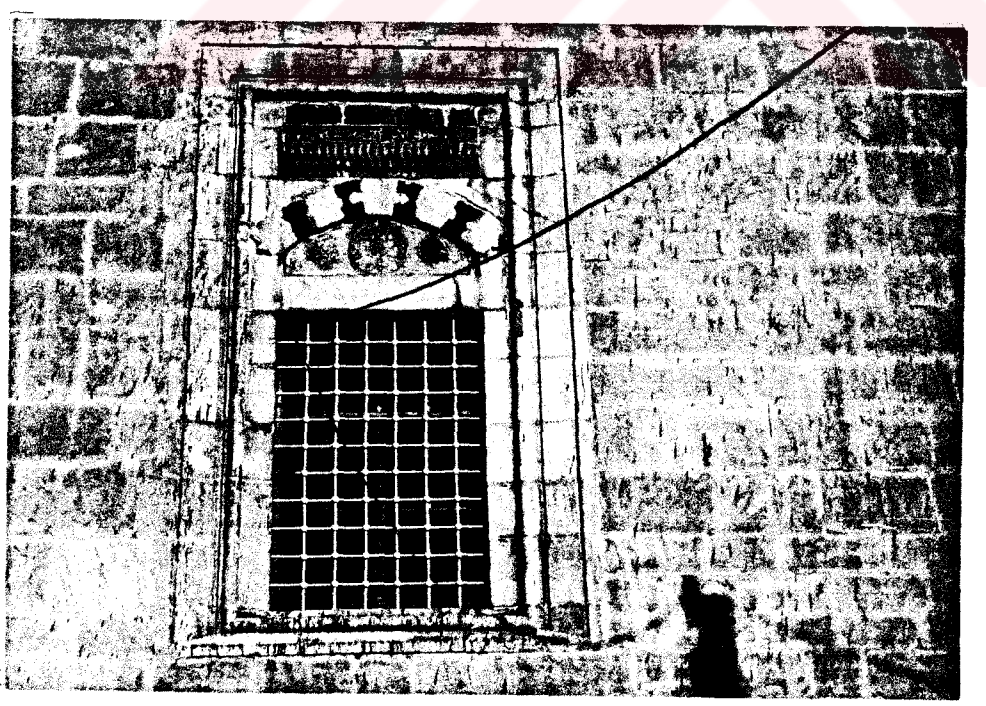

b. Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Güney Bölüm Kuzey Alt Pencere

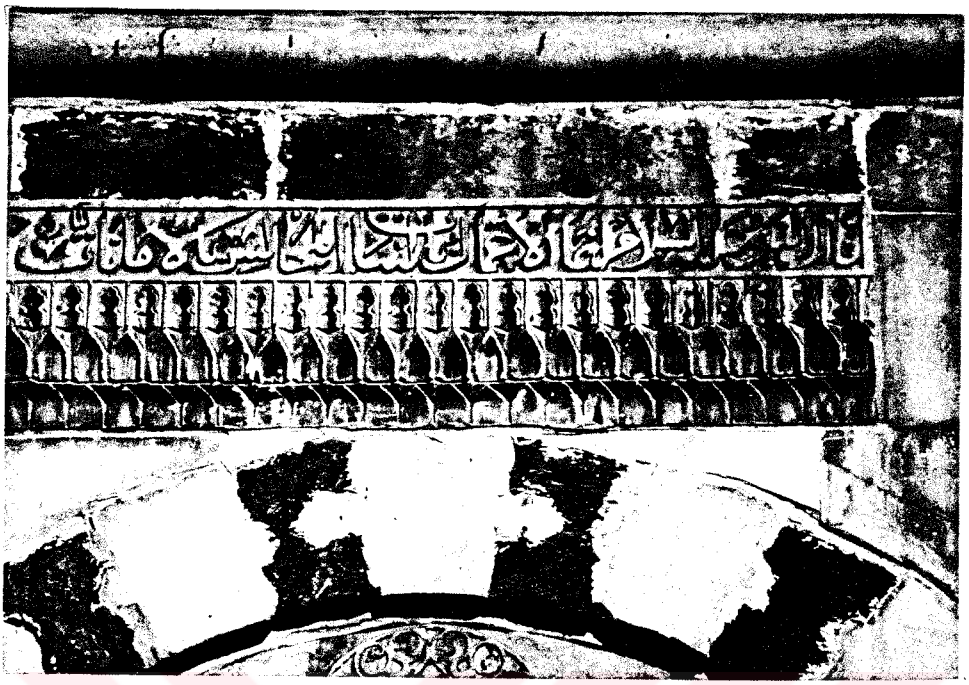

a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Güney Bölüm Kuzey Alt Pencere Alınlık

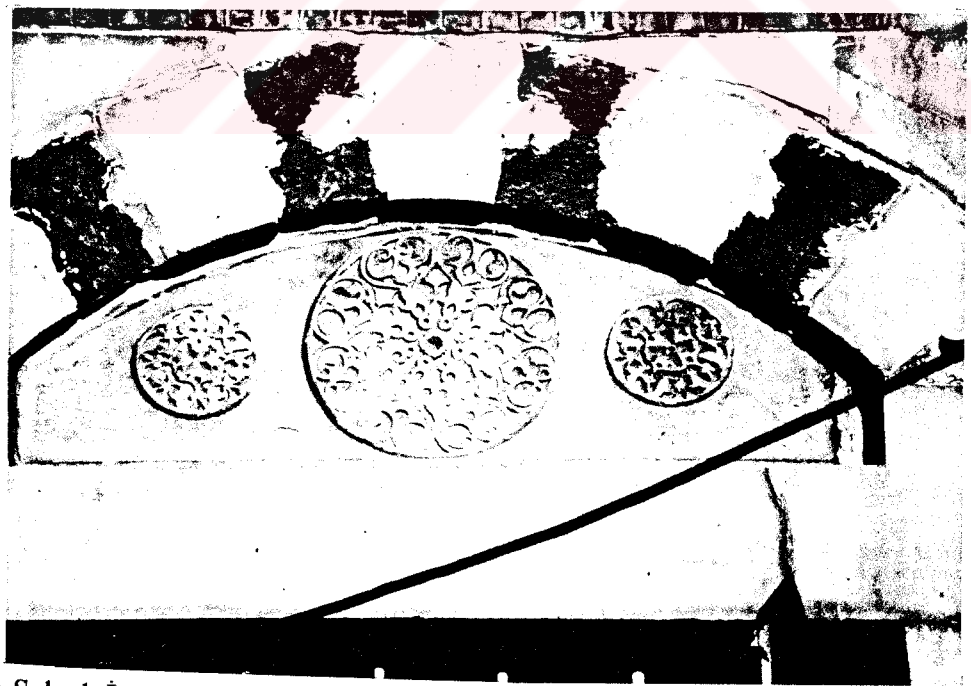

b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Güney Bölüm Kuzey Alt Pencere Alınlık

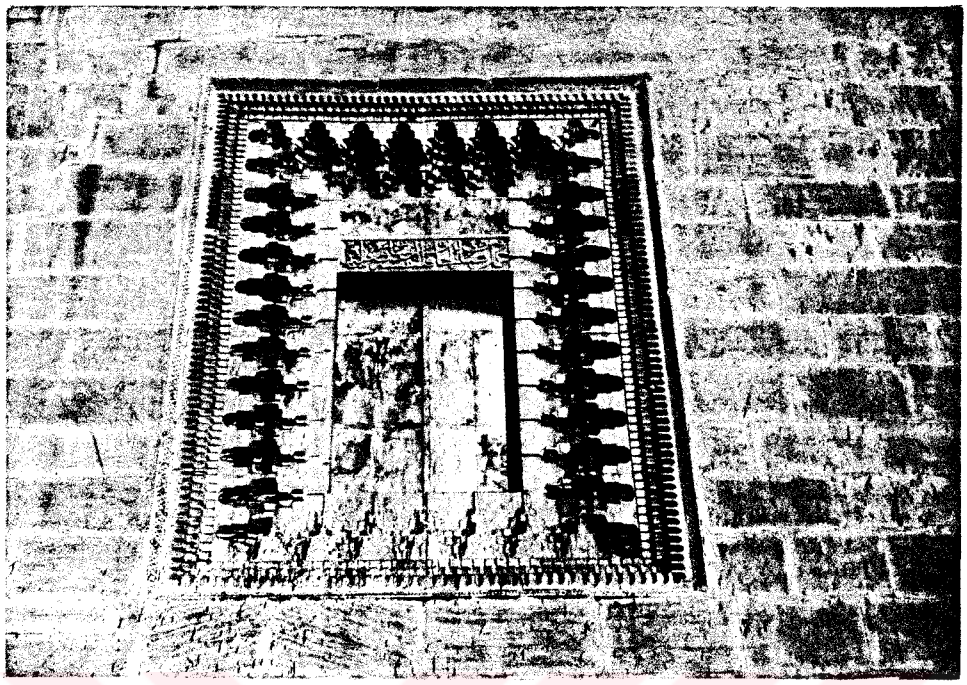

a Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Güney Bölüm Kuzey Üst Pencere

b Selçuk İsa Bey Camii, Batı Cephe Güney Bölüm Kuzey Üst Pencere

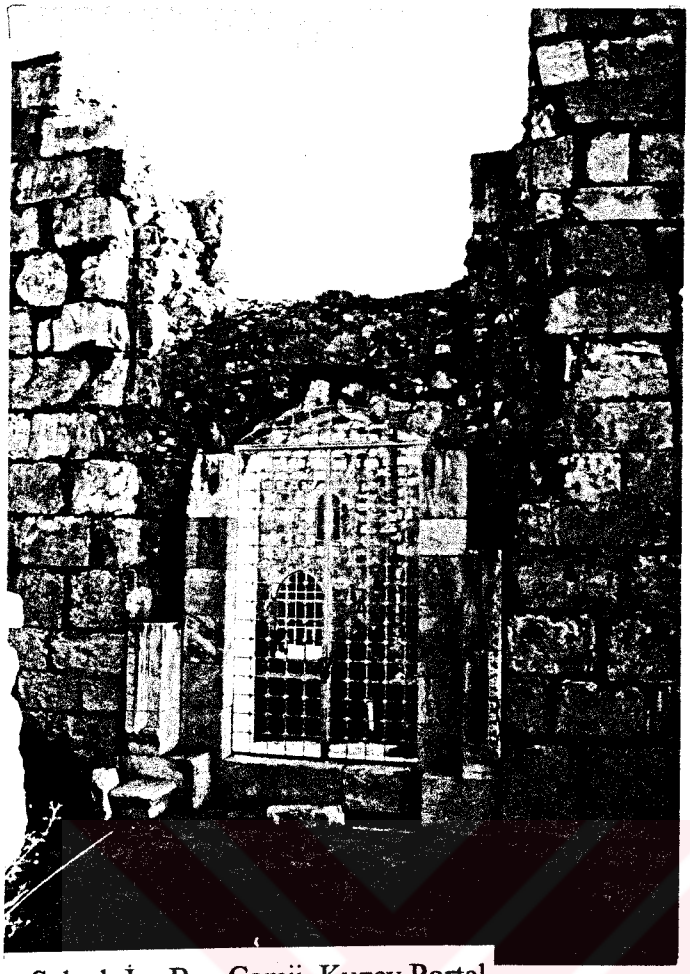

a Selçuk İsa Bey Camii, Kuzey Portal

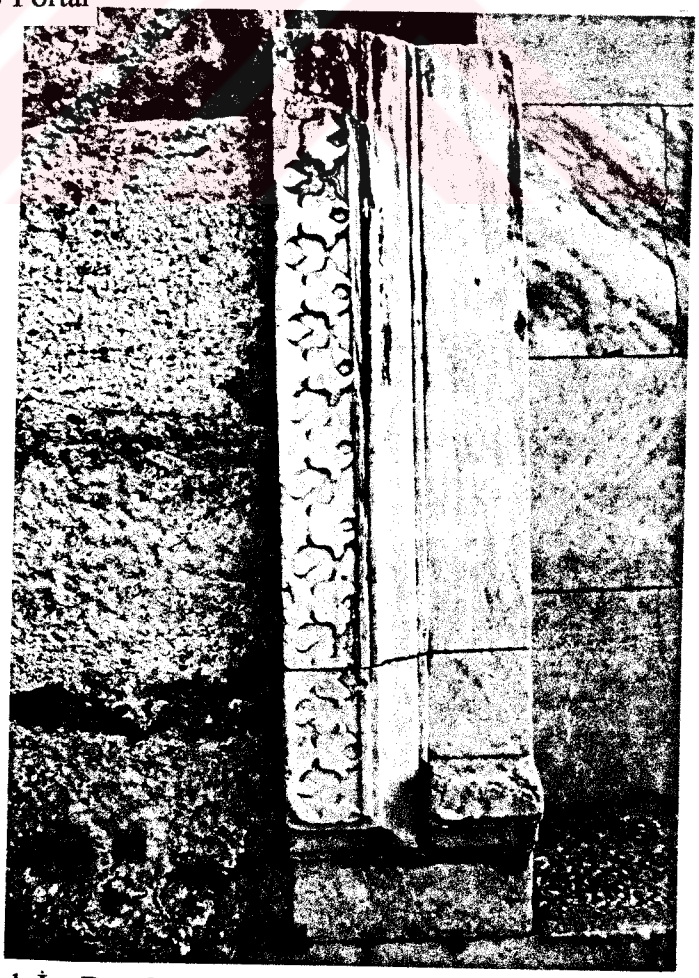

b Selçuk İsa Bey Camii, Kuzey Portal Doğu Süsleme Şeridi

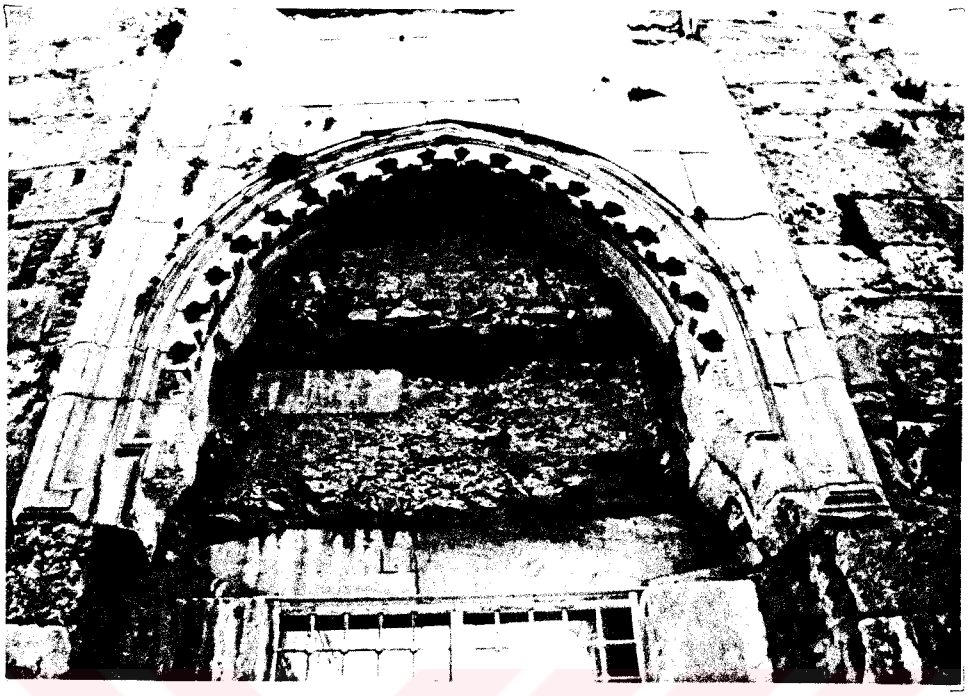

a Selçuk İsa Bey Camii, Doğu Portal

b Selçuk İsa Bey Camii, Doğu Portal, Süsleme

a Selçuk İsa Bey Camii, Doğu Portal, Süsleme

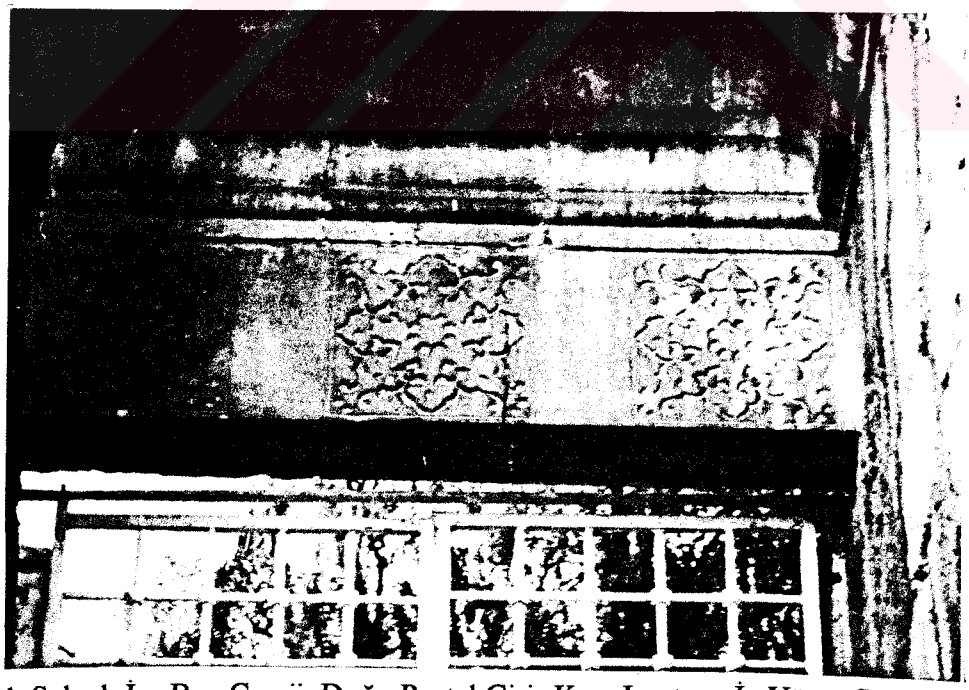

b Selçuk İsa Bey Camii, Doğu Portal Giriş Kapı Lentosu İç Yüzü, Süsleme

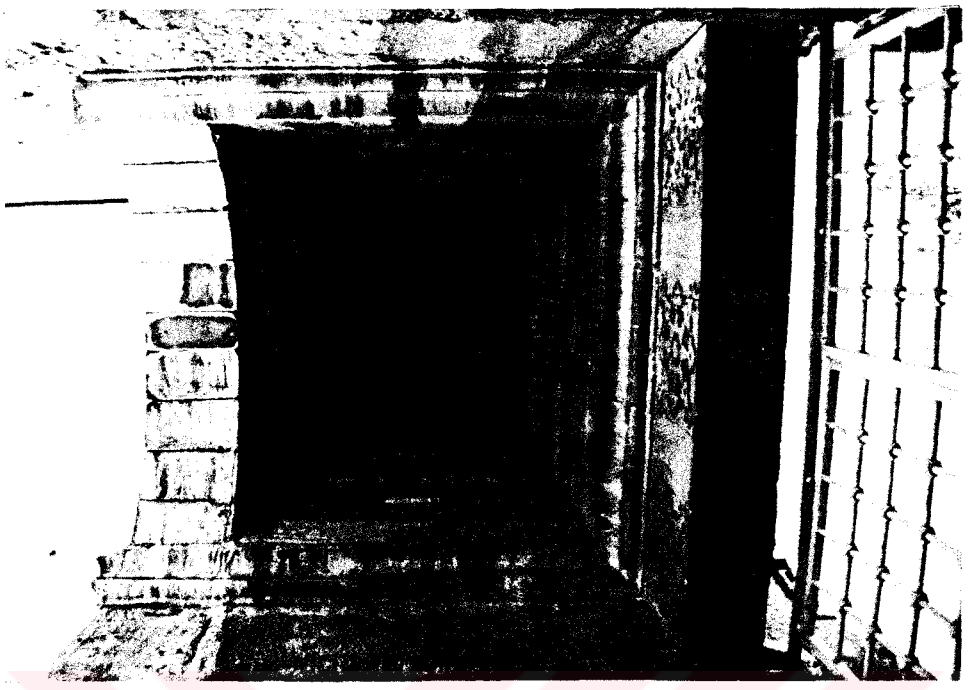

a Selçuk İsa Bey Camii, Doğu Portal Giriş Tavanı

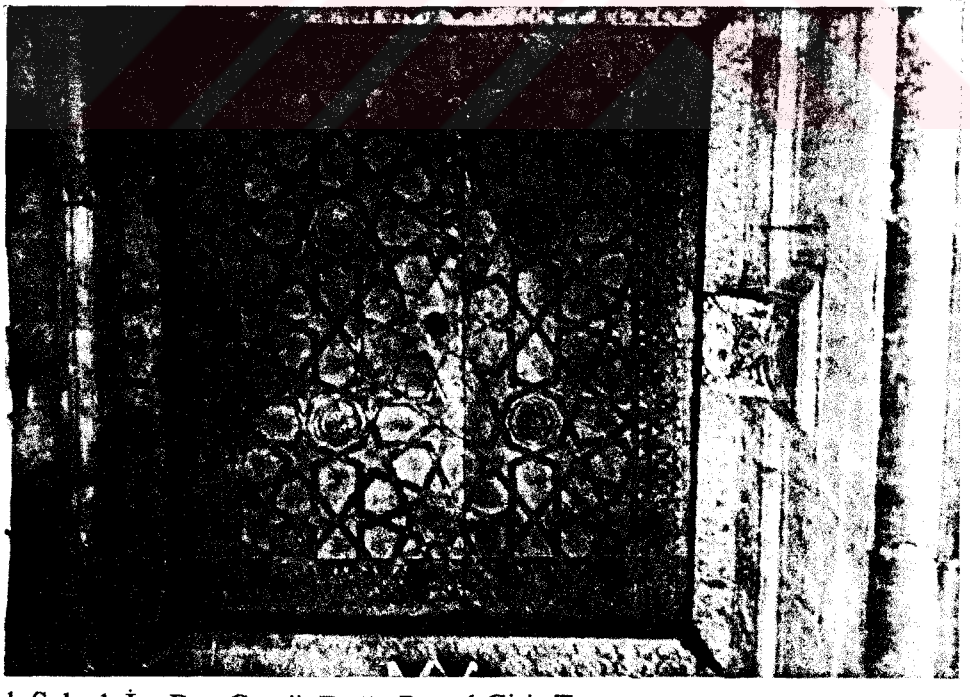

b Selçuk İsa Bey Camii, Doğu Portal Giriş Tavanı

a Selçuk İsa Bey Camii, Avlu Güneydoğu Köşe

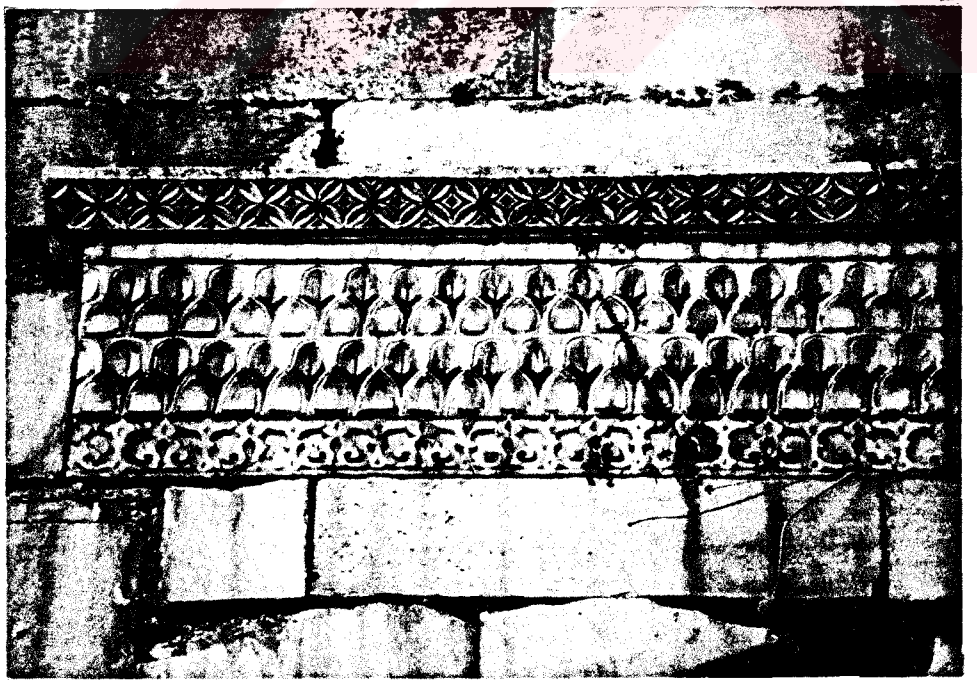

b Selçuk İsa Bey Camii, Avlu Güneydoğu Köşedeki Süsleme Şeridi

a Milas Firuz Bey Camii, Genel Görünüm

b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri, Girişin Batısındaki Paye İç Yüzündeki Konsol, Süslemeler

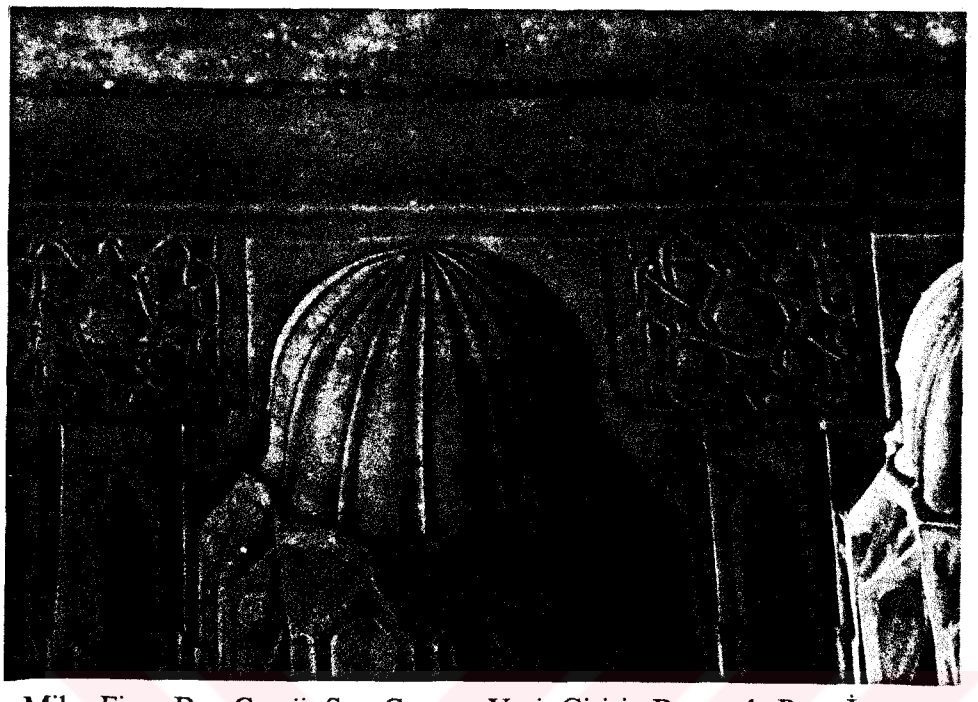

a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri, Girişin Batısında Paye İç Yüzündeki Konsol, Üst Kısımdaki Süslemeler

b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri, Girişin Batısında Paye İç Yüzündeki Konsol, Alt Kısımdaki Süsleme

a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Girişin Doğusunda Paye İç Yüzündeki Konsol, Süslemeler

b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Girişin Doğusunda Paye İç Yüzündeki Konsol, Üst Kısımdaki Süslemeler

a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Girişin Doğusunda Paye İç Yüzündeki Konsol, Alt Kısımdaki Süsleme

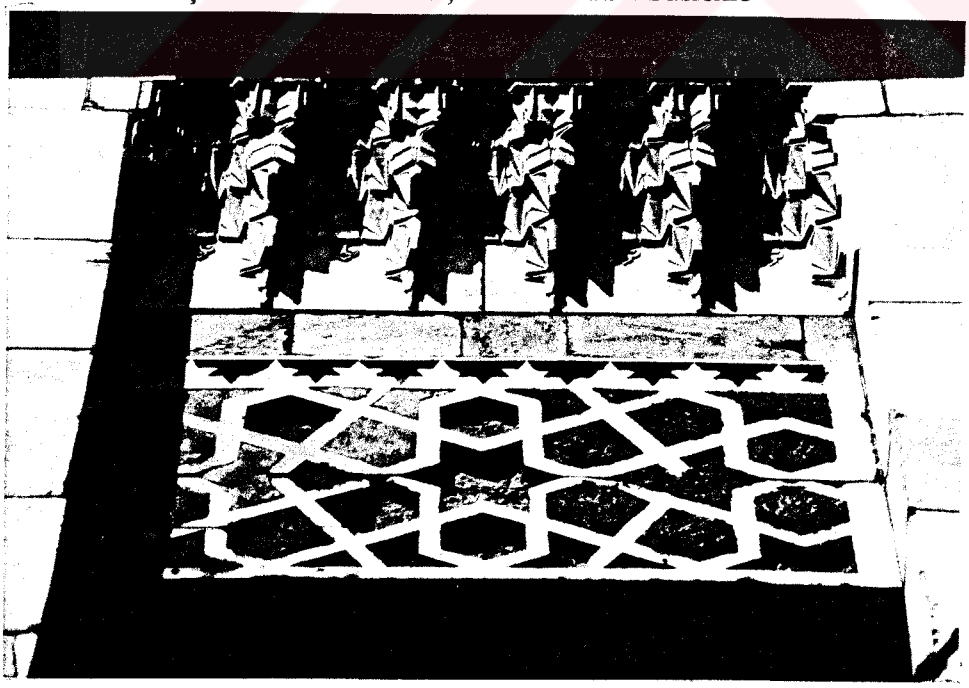

b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Doğu Cephe Üst Pencere Alınlığı

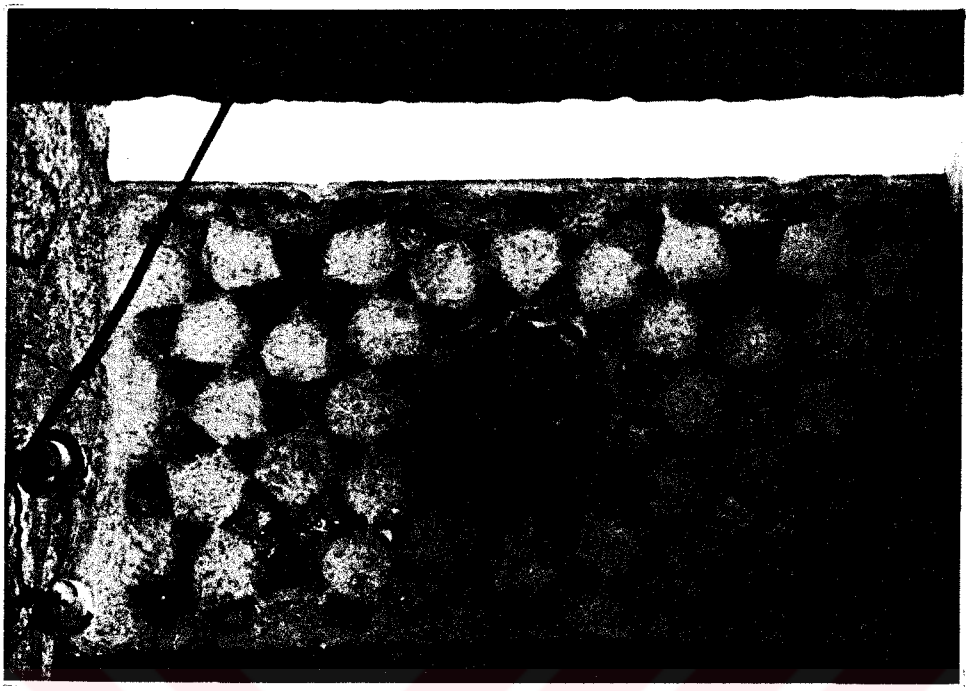

a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Doğu Üst Pencere Tavanı

b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Doğu Üst Pencere İçteki Alınlığı

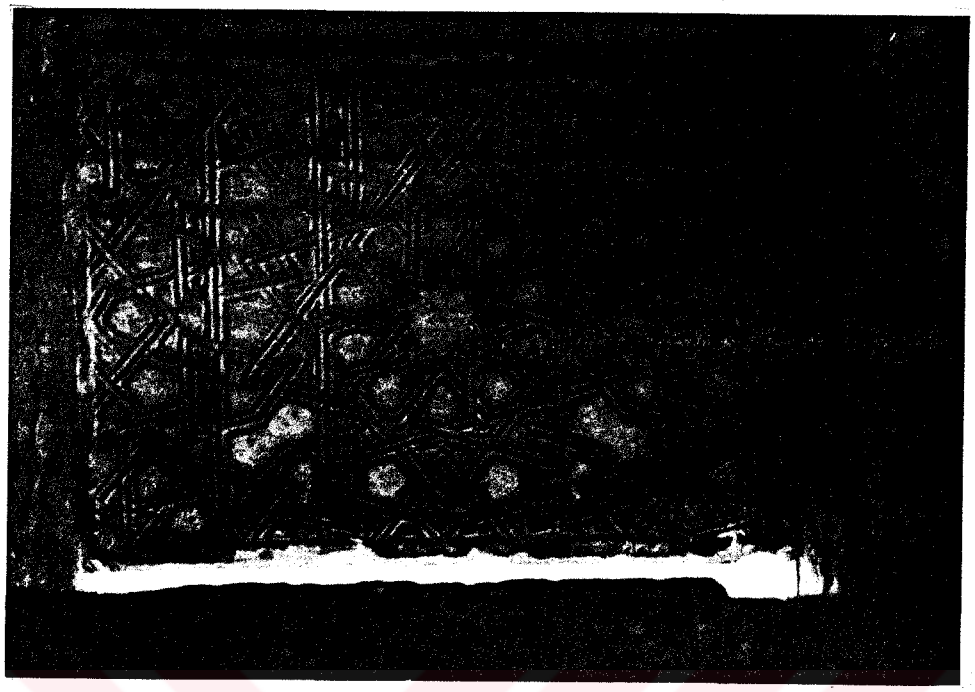

a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Batı Üst Pencere Tavanı

b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Güney Duvar Batı Üst Pencere

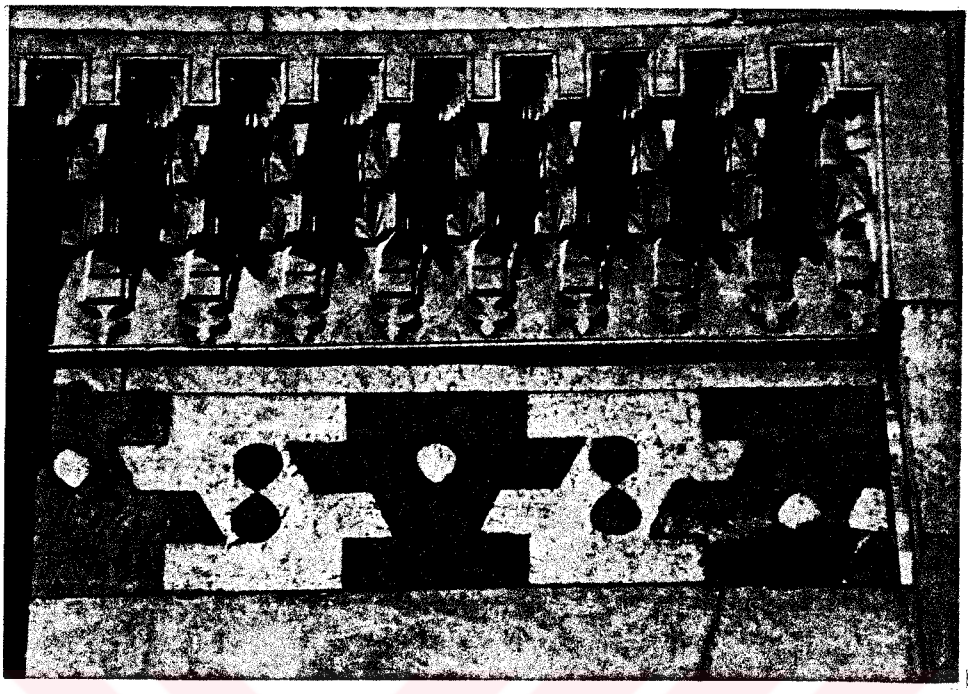

a Milas Firuz Bey Camii, Doğu Cephe Üst Pencere Alınlığı

b Milas Firuz Bey Camii, Güney Cephe Üst Pencere Alınlığı

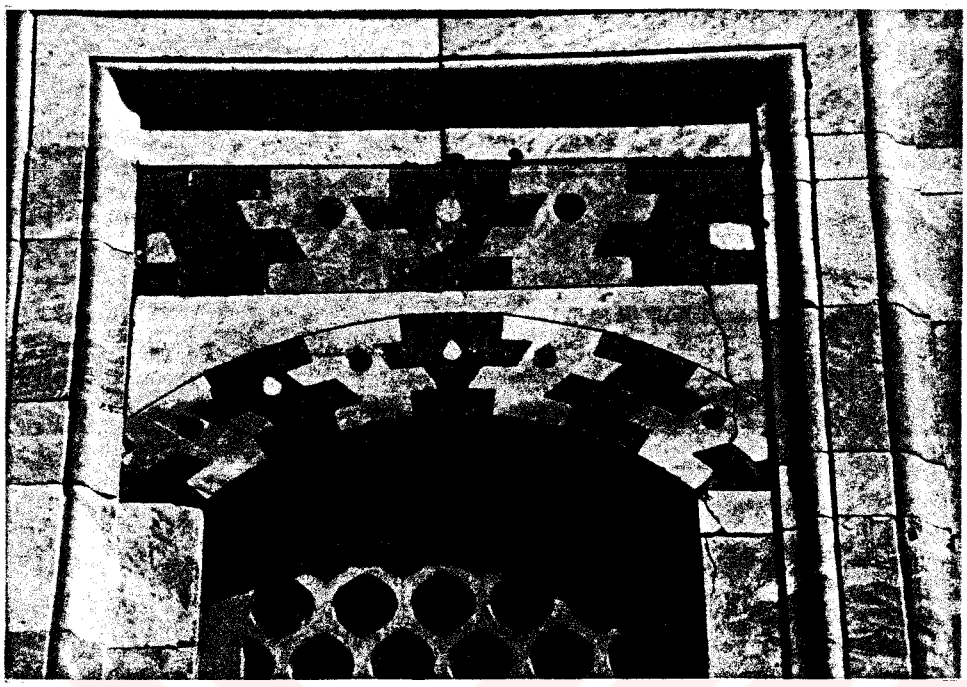

a Milas Firuz Bey Camii, Batı Cephe Üst Pencere Alınlığı

b Milas Firuz Bey Camii, Portal

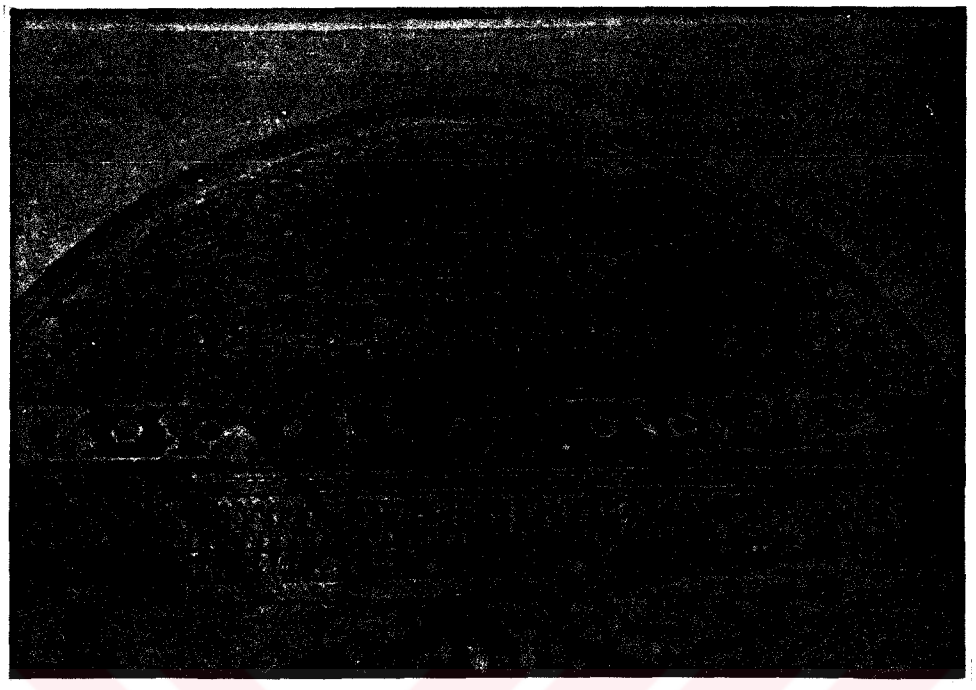

a Milas Firuz Bey Camii, Porta Üzerindeki Sivri Kemerli Alınlık

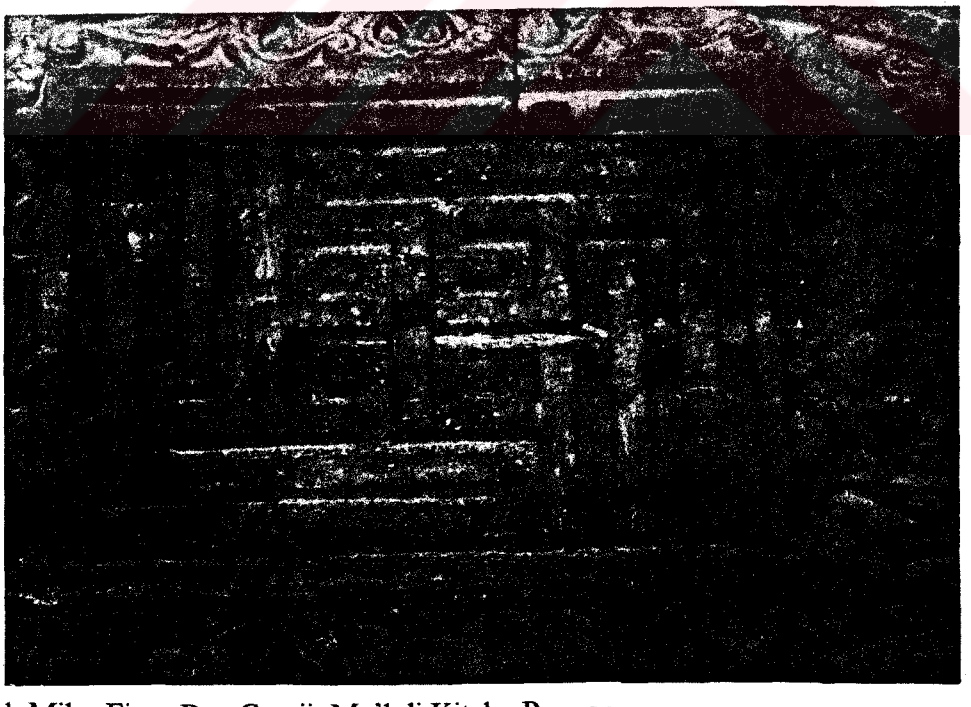

b Milas Firuz Bey Camii, Ma'kılı Kitabe Panosu

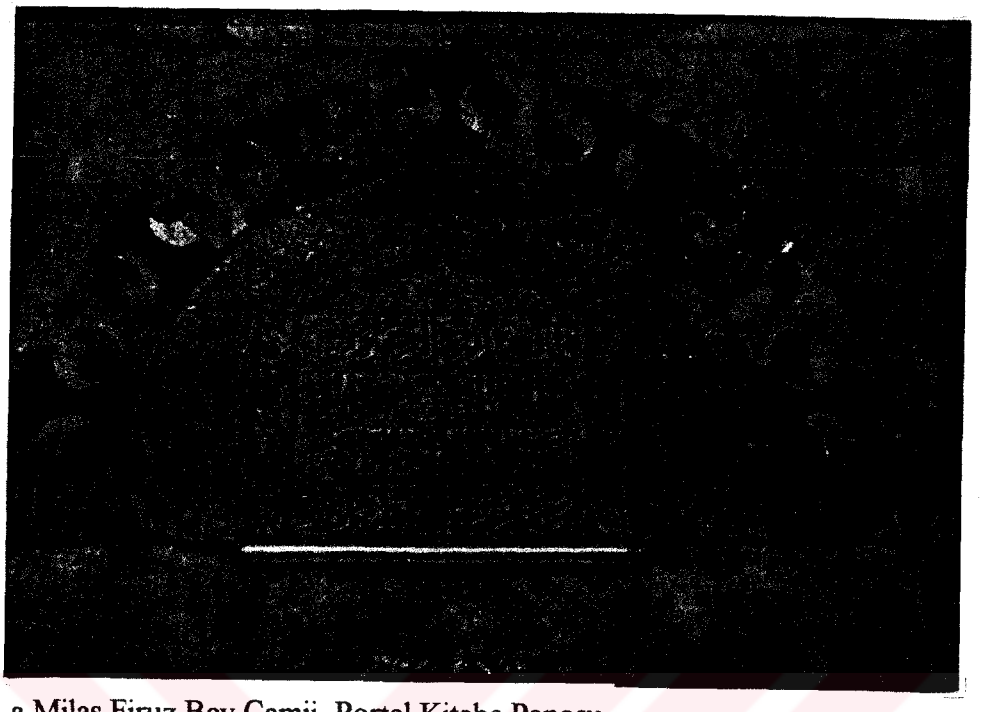

a Milas Firuz Bey Camii, Portal Kitabe Panosu

b Milas Firuz Bey Camii, Giriş Kapısı Lento Alt Yüzü

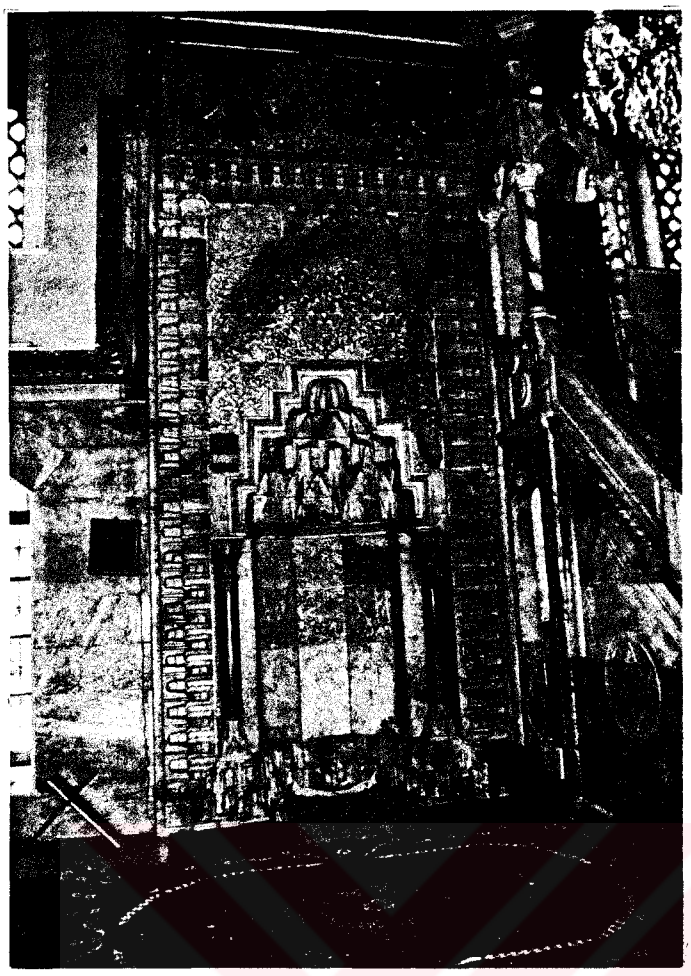

a Milas Firuz Bey Camii, Mihrap

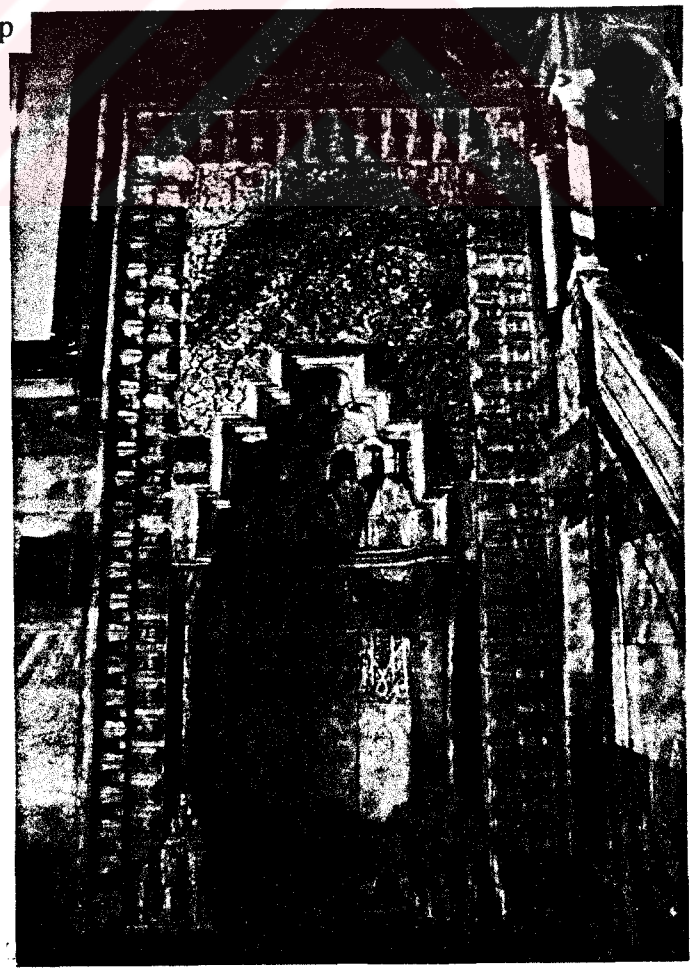

b Milas Firuz Bey Camii, Mihrap

a Milas Firuz Bey Camii, Mihrap Nişi

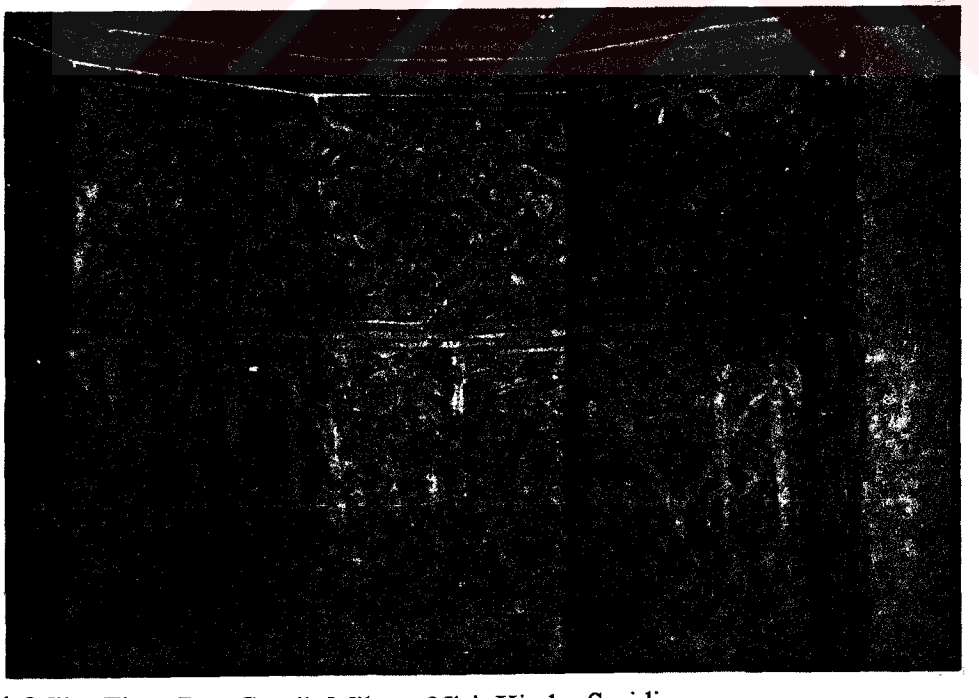

b Milas Firuz Bey Camii, Mihrap Nişi, Kitabe Şeridi

a Milas Firuz Bey Camii, Mihrap, Kavsara

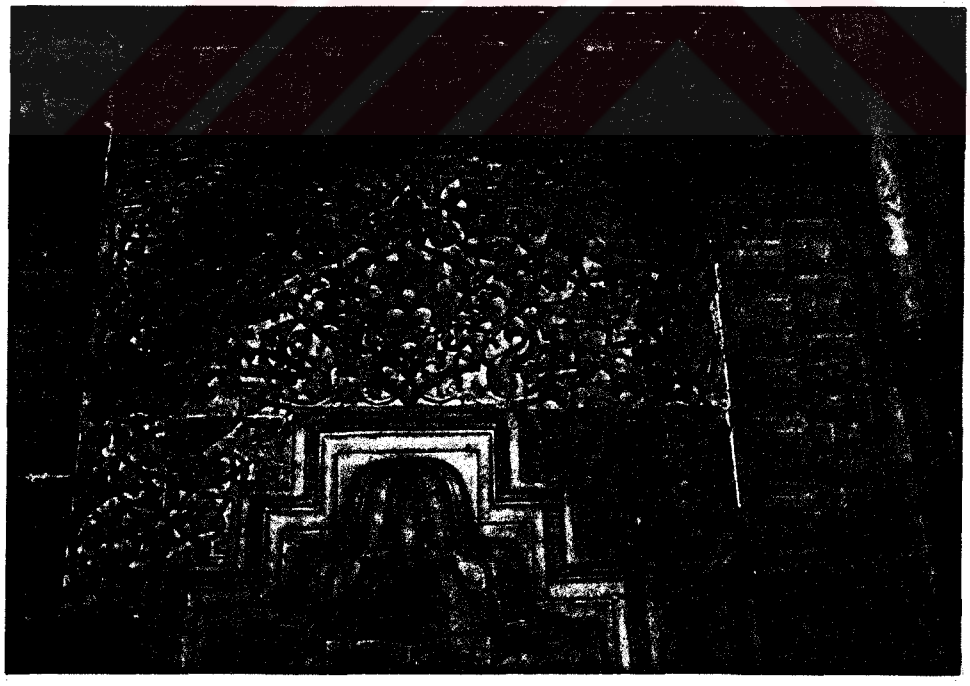

b Milas Firuz Bey Camii, Mihrap, Kavsara Köşeliği

a Milas Firuz Bey Camii, Mihrap, Palmet Biçimli Tepelik

b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Doğudaki Korkuluk

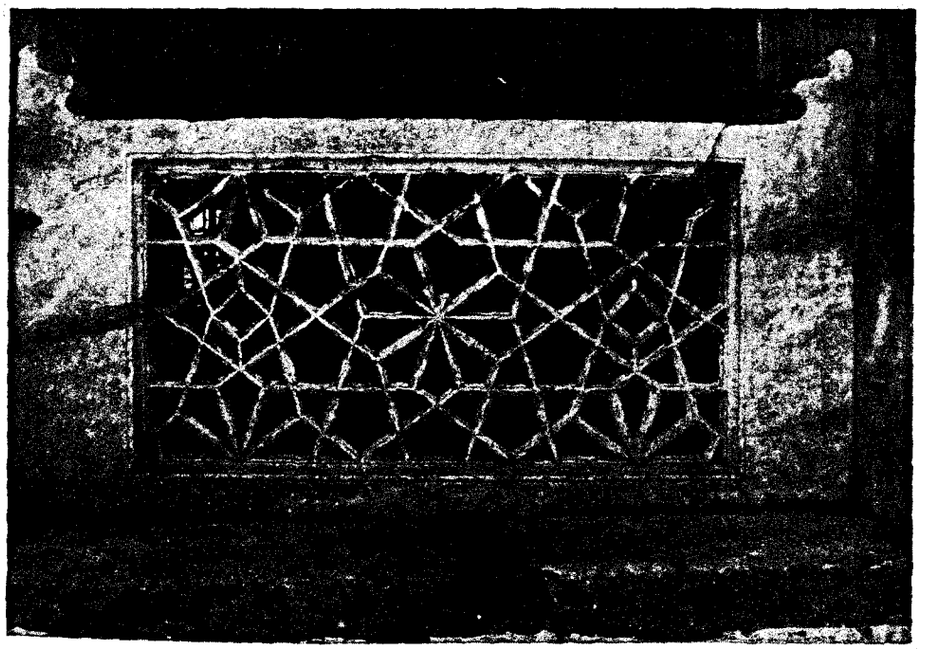

a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Doğudan İkinci Korkuluk

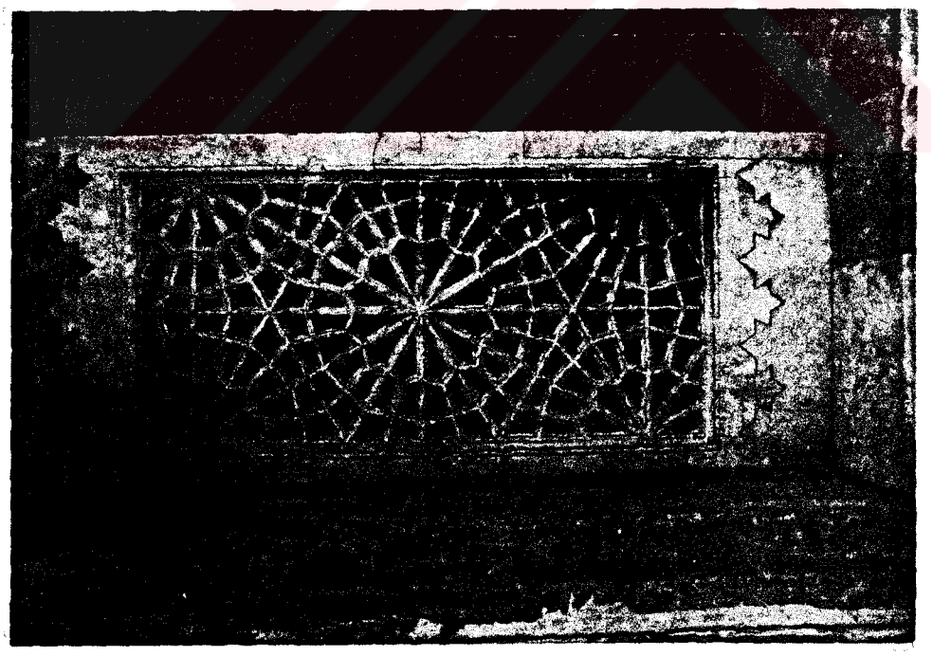

b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Üçüncü Korkuluk

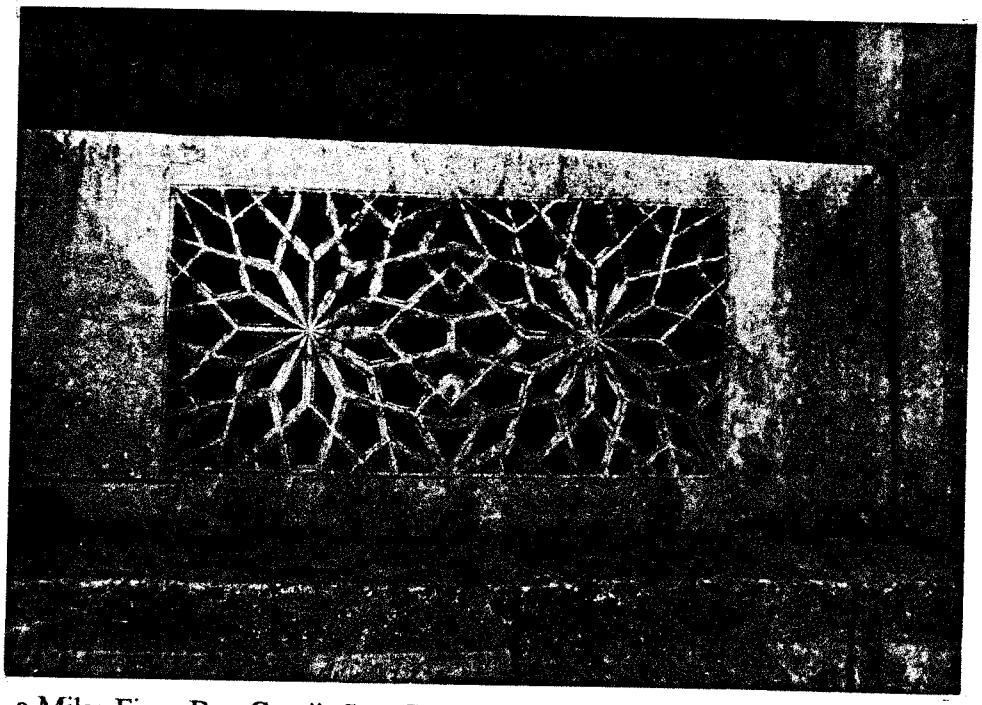

a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Dördüncü Korkuluk

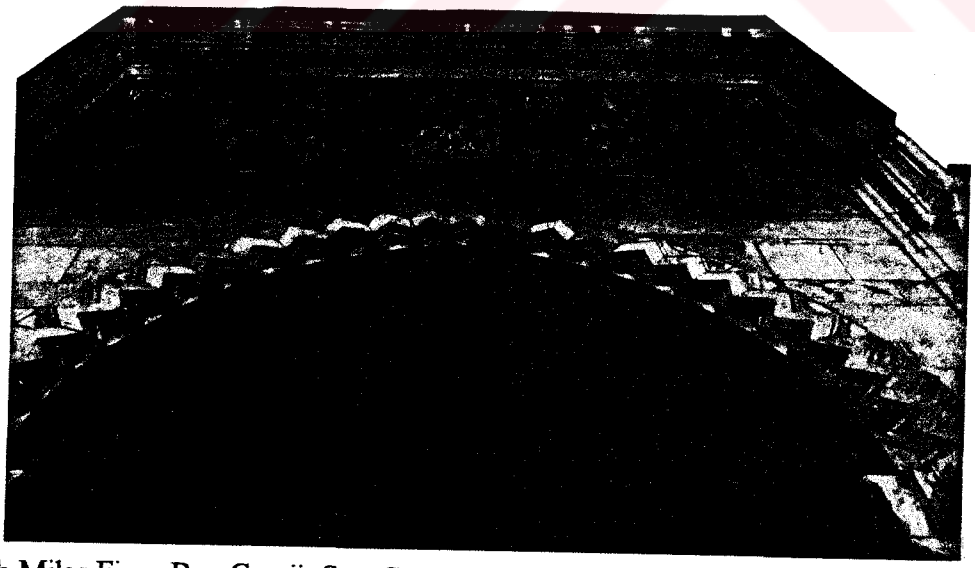

b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Saçak

a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Saçak

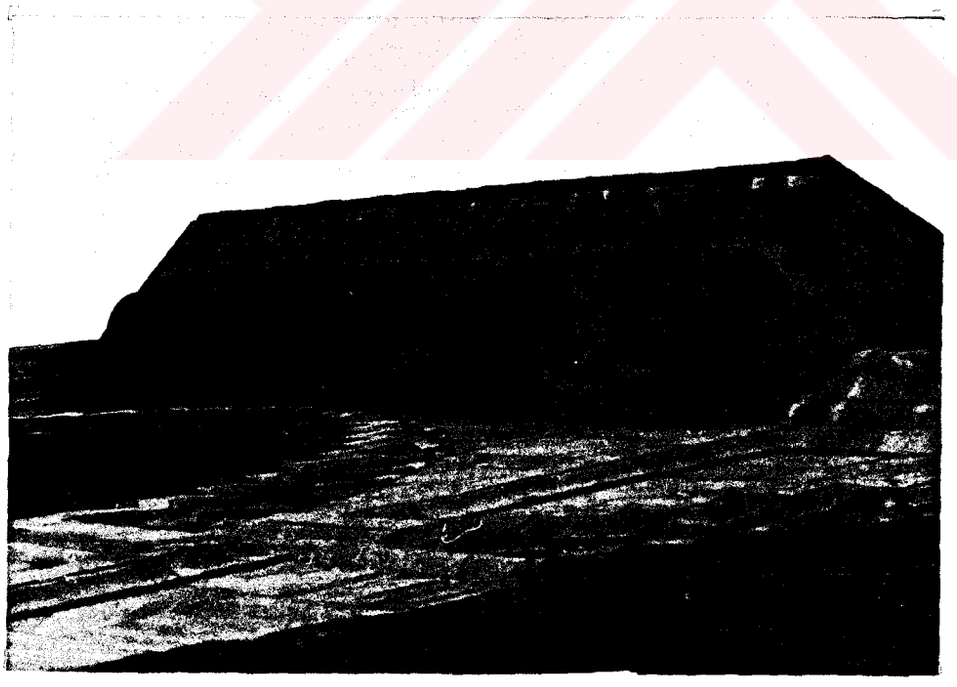

b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Saçak

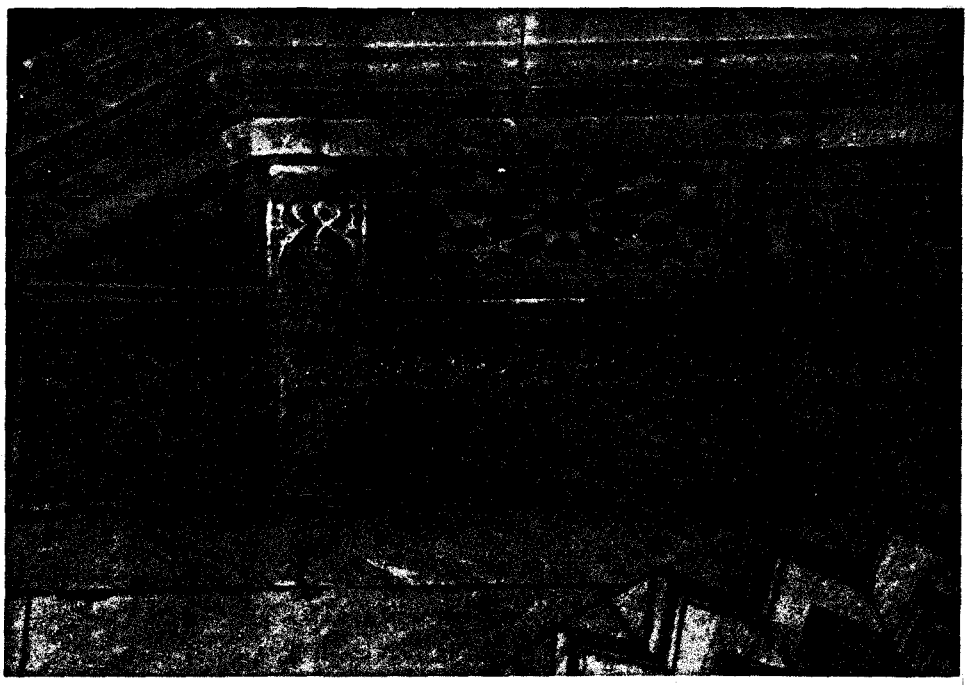

a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Saçak

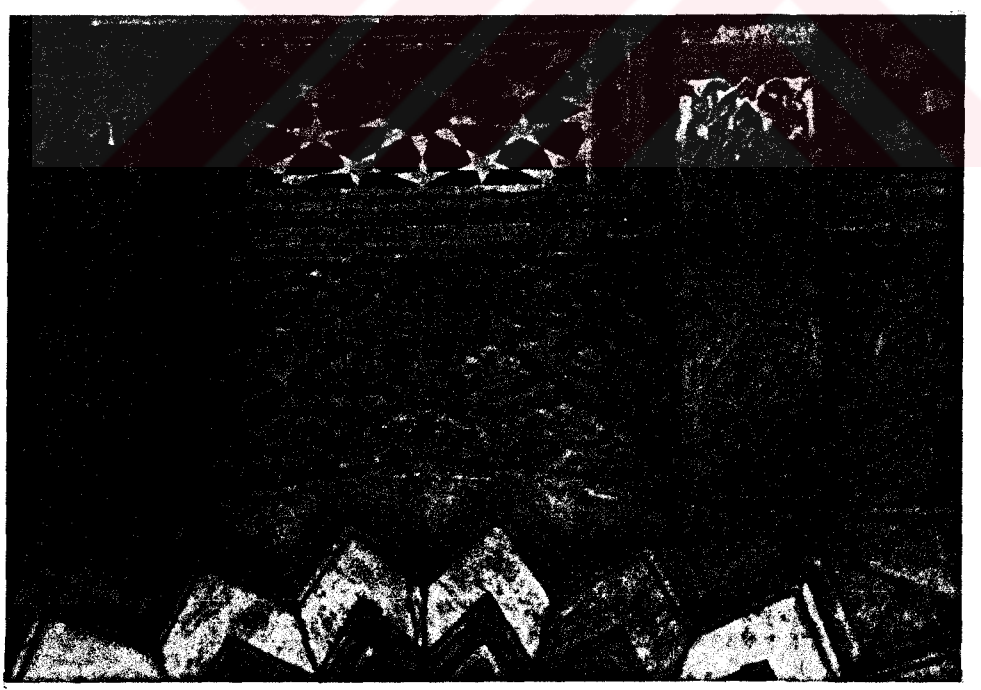

b Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Saçak

a Milas Firuz Bey Camii, Son Cemaat Yeri Saçak

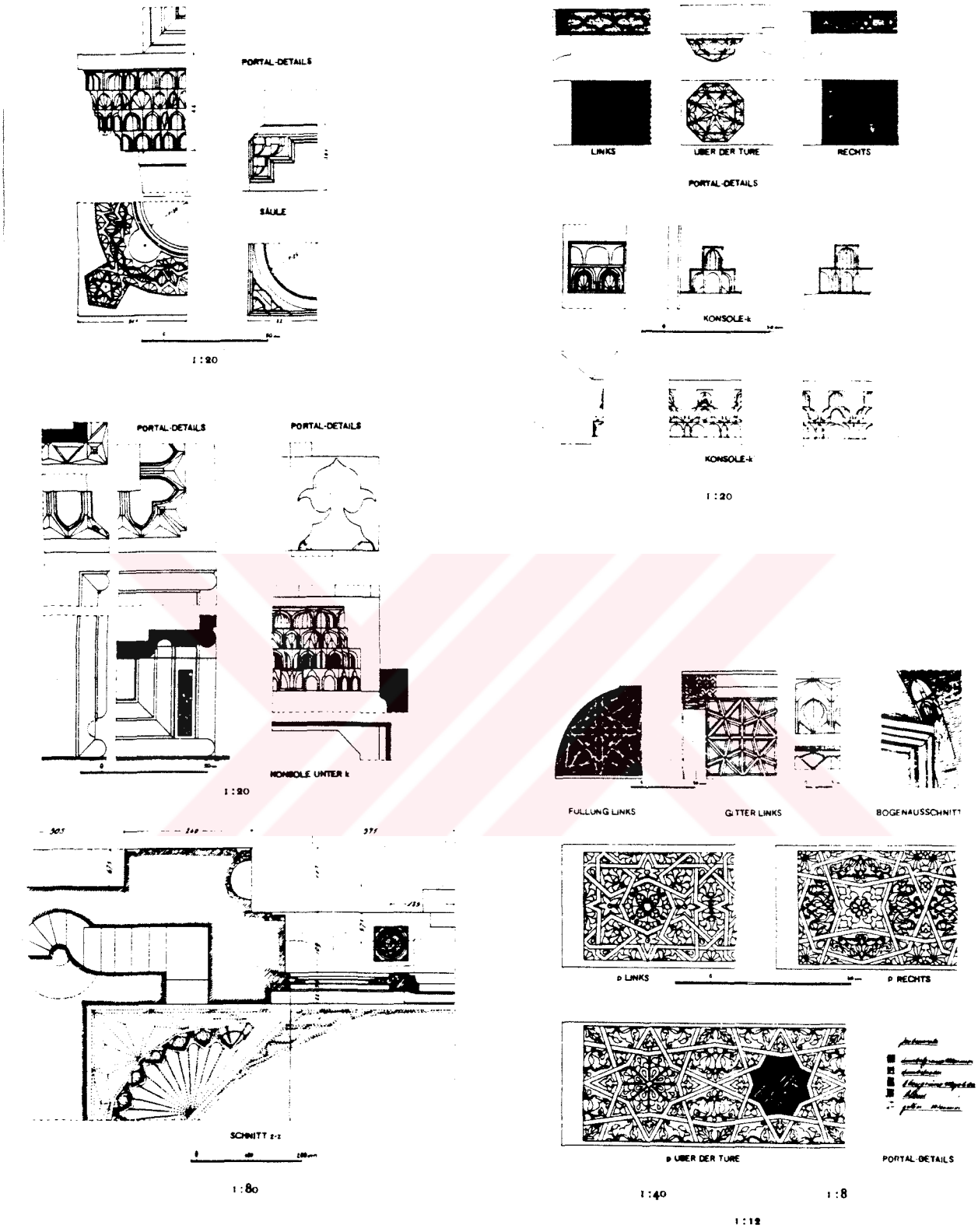

Balat İlyas Bey Camii, Kuzey Cephe Süsleme Çizimleri

(Wulzinger-Wittek-Sarre 1935)

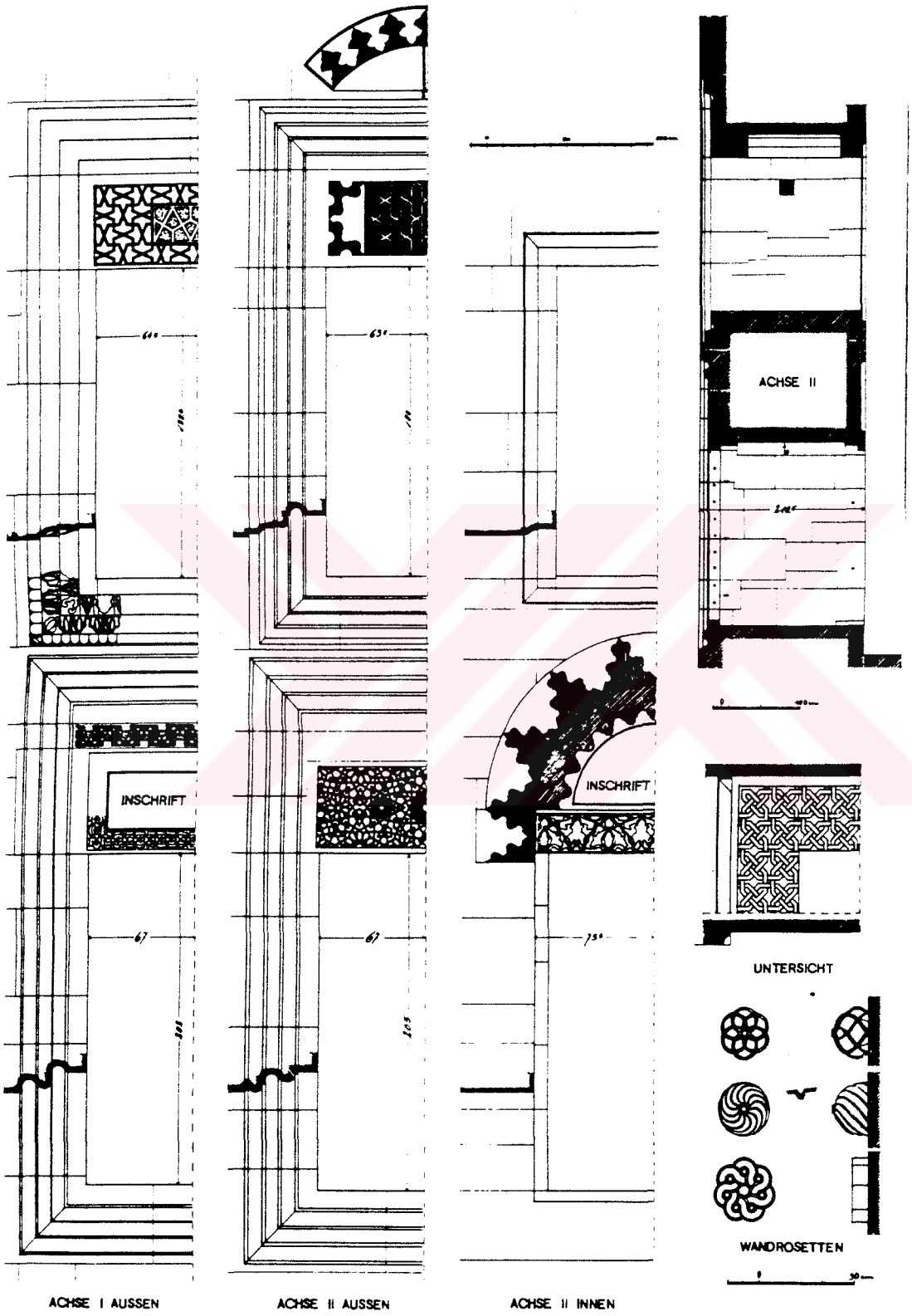

Balat İlyas Bey Camii, Doğu Cephe Pencere Süsleme Çizimleri

(Wulzinger-Wittek-Sarre 1935)

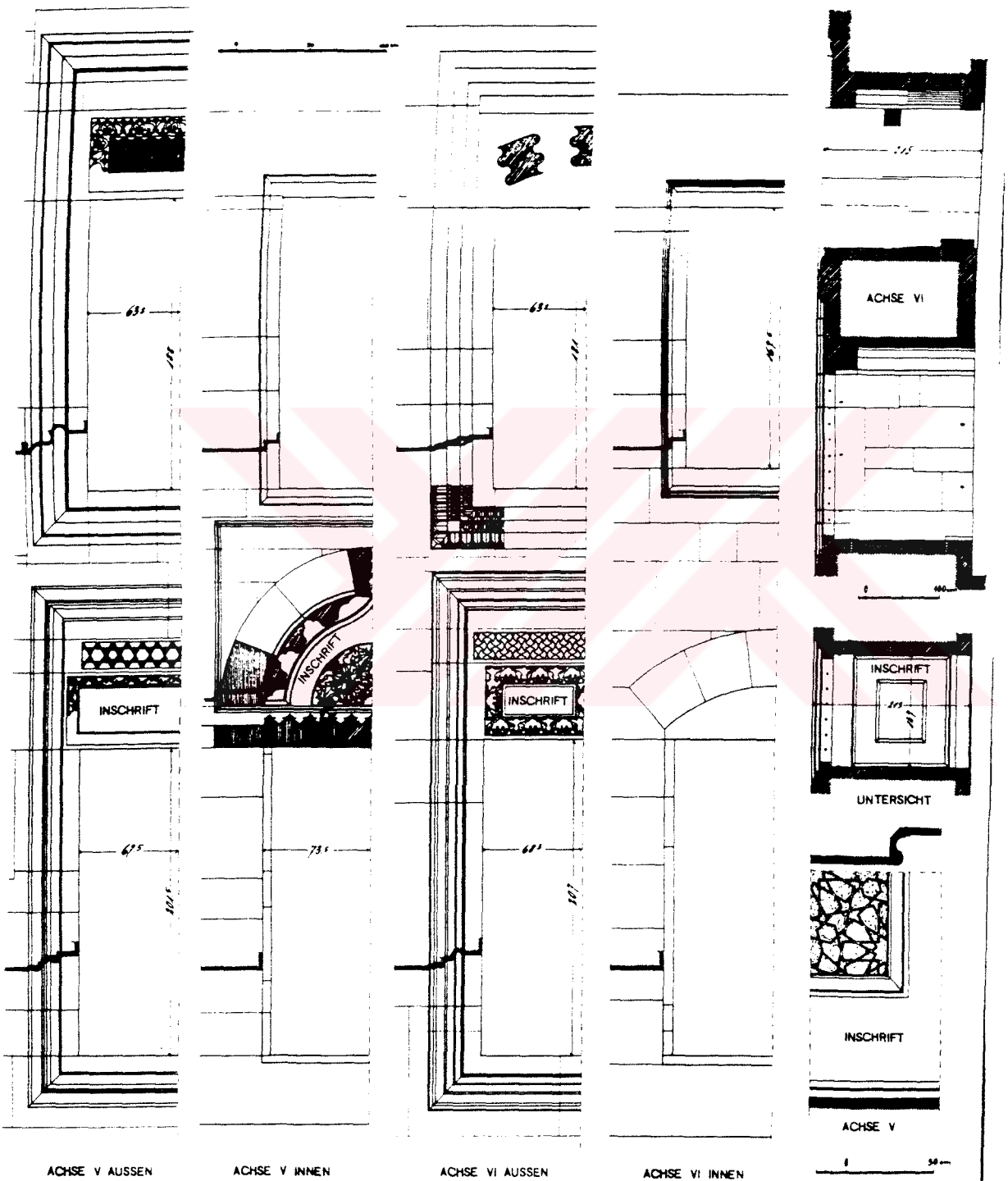

Balat İlyas Bey Camii, Güney Cephe Pencere Süsleme Çizimleri
(Wulzinger-Wittek-Sarre 1935)

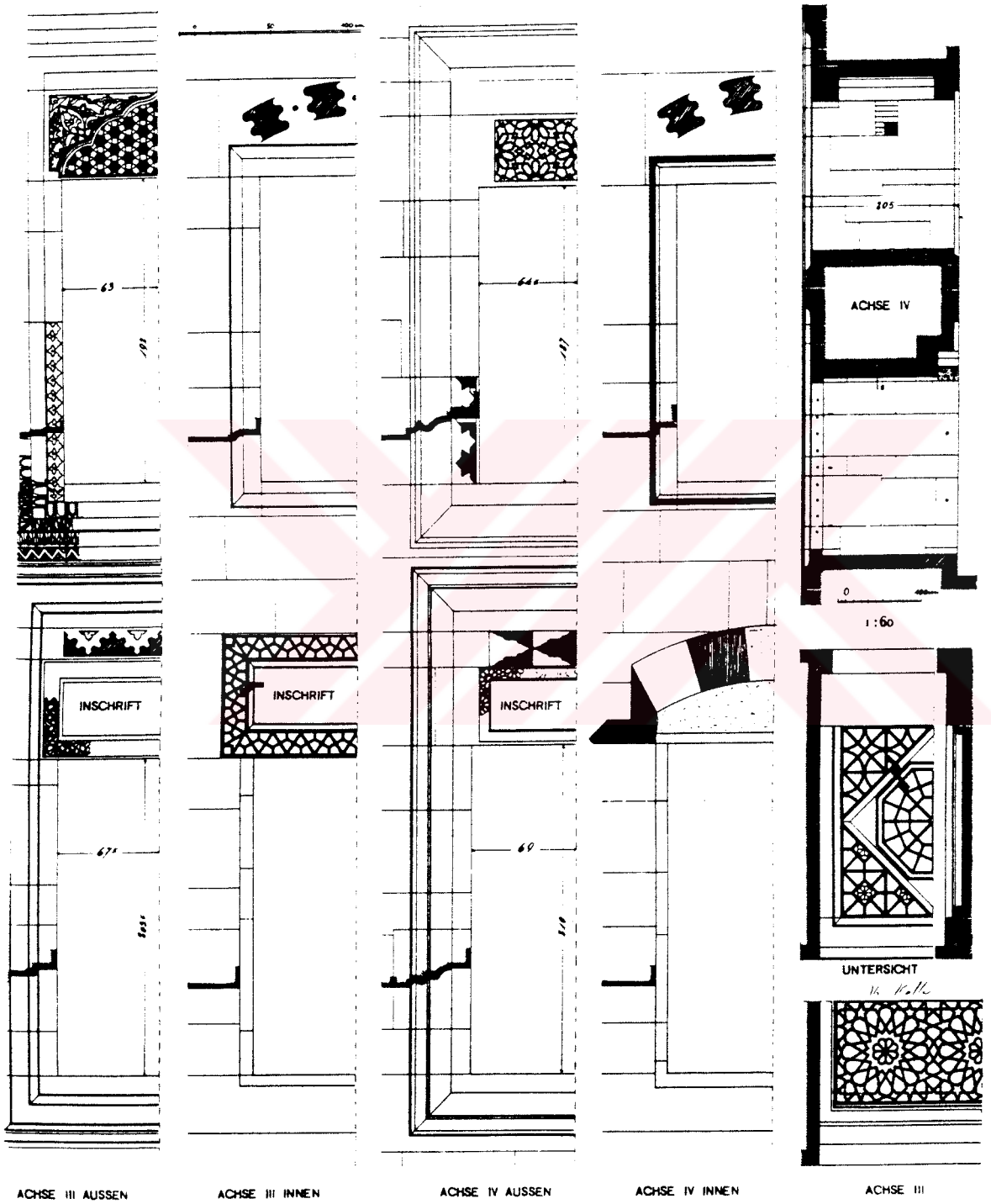

Balat İlyas Bey Camii, Batı Cephe Pencere Süsleme Çizimleri

(Wulzinger-Wittek-Sarre 1935)

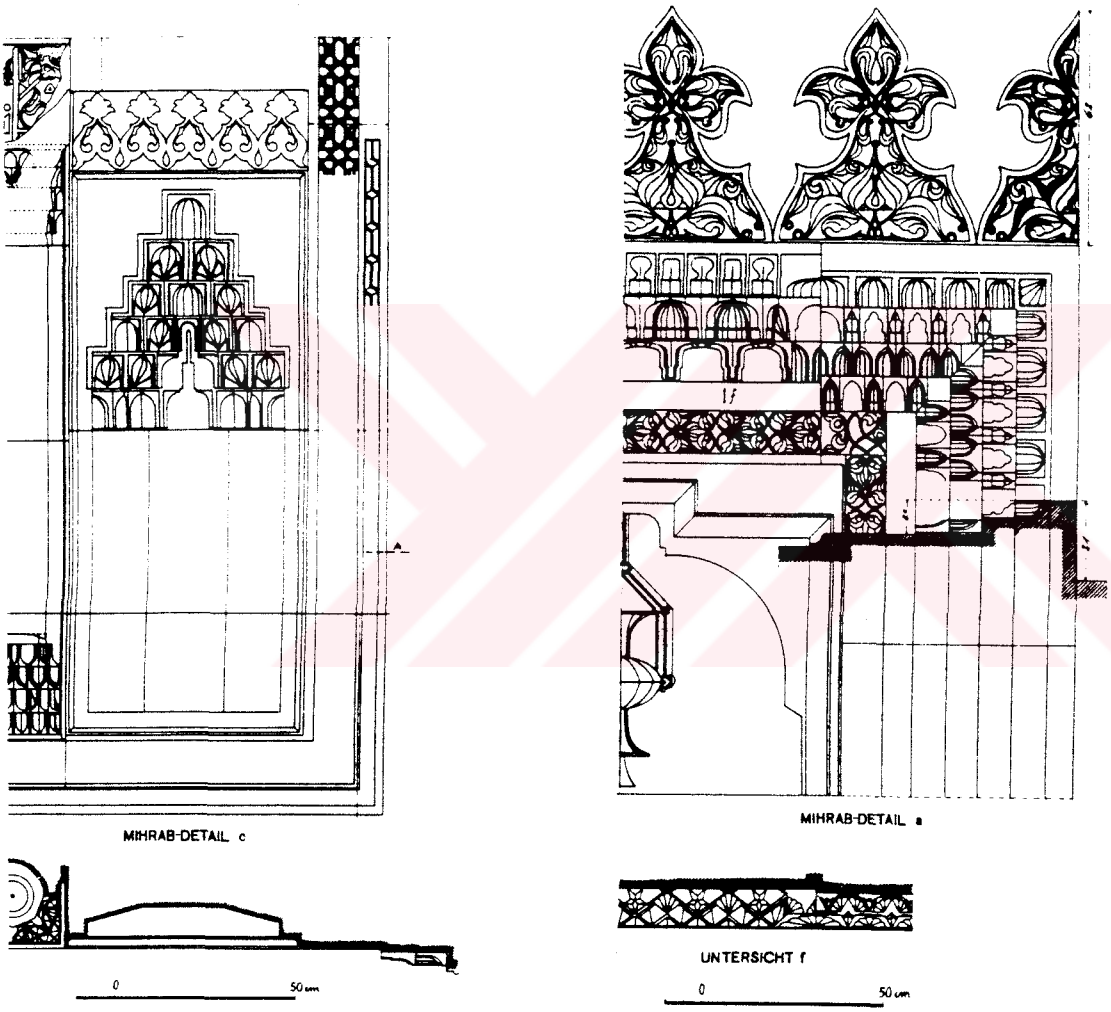

Balat İlyas Bey Camii, Mihrap Süsleme Çizimleri

(Wulzinger-Wittek-Sarre 1935)

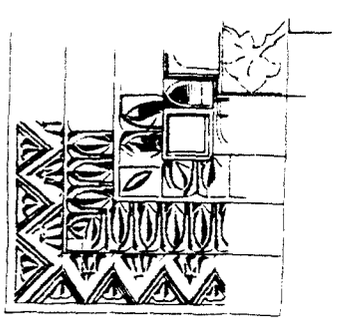

ACHSE III

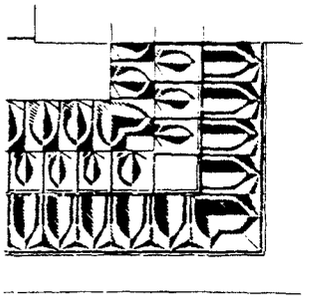

ACHSE VI

0 40 cm

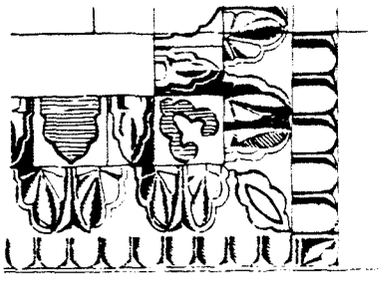

ACHSE I

1:10

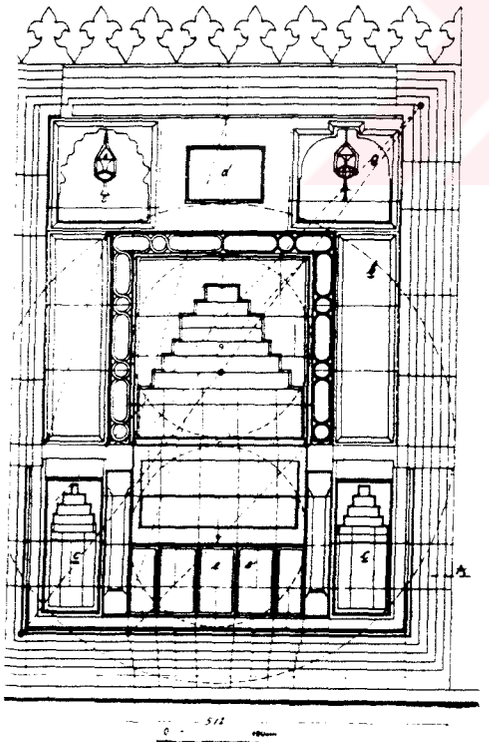

MIHRAB

1:60

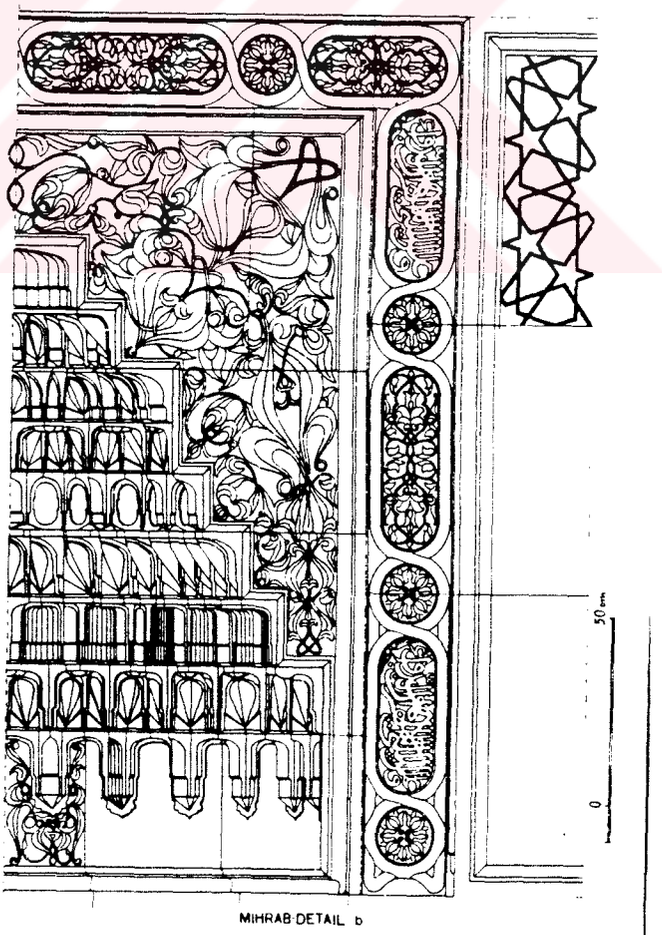

MIHRAB DETAIL b

Balat İlyas Bey Cami, Mihrap Süsleme Çizimleri

(Wulzinger-Wittek-Sarre 1935)

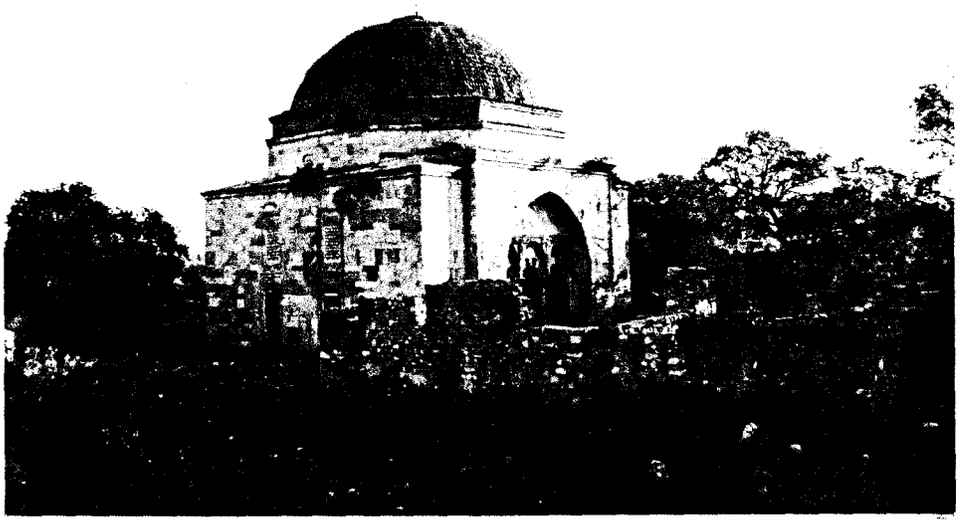

a Balat İlyas Bey Camii, Genel Görünüm

b Balat İlyas Bey Camii, Kuzey Cephe

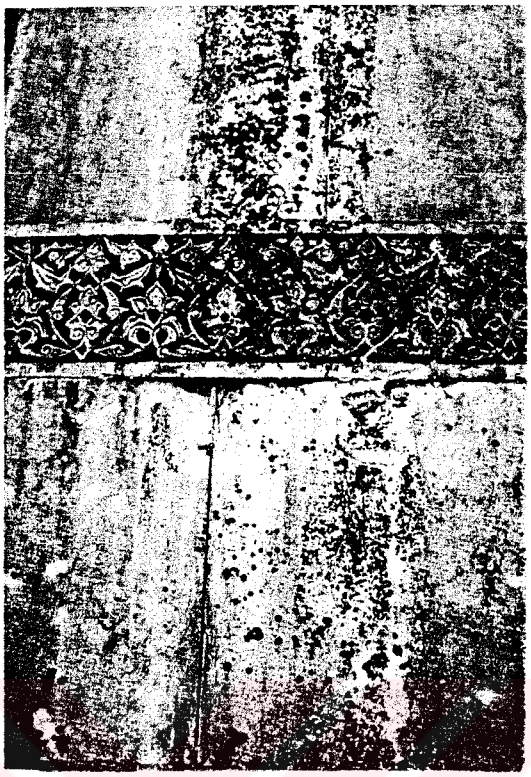

a Balat İlyas Bey Camii, Kuzey Cephe Süsleme Şeridi

b Balat İlyas Bey Camii, Portal Üstteki Süsleme

a Balat İlyas Bey Camii, Portal Üst Kısımdaki Süsleme

b Balat İlyas Bey Camii, Portal Doğudaki Niş

a Balat İlyas Bey Camii, Portal Doğudaki Niş Kuzey Kemer Köşeliği

b Balat İlyas Bey Camii, Portal Doğudaki Niş Güney Kemer Köşeliği

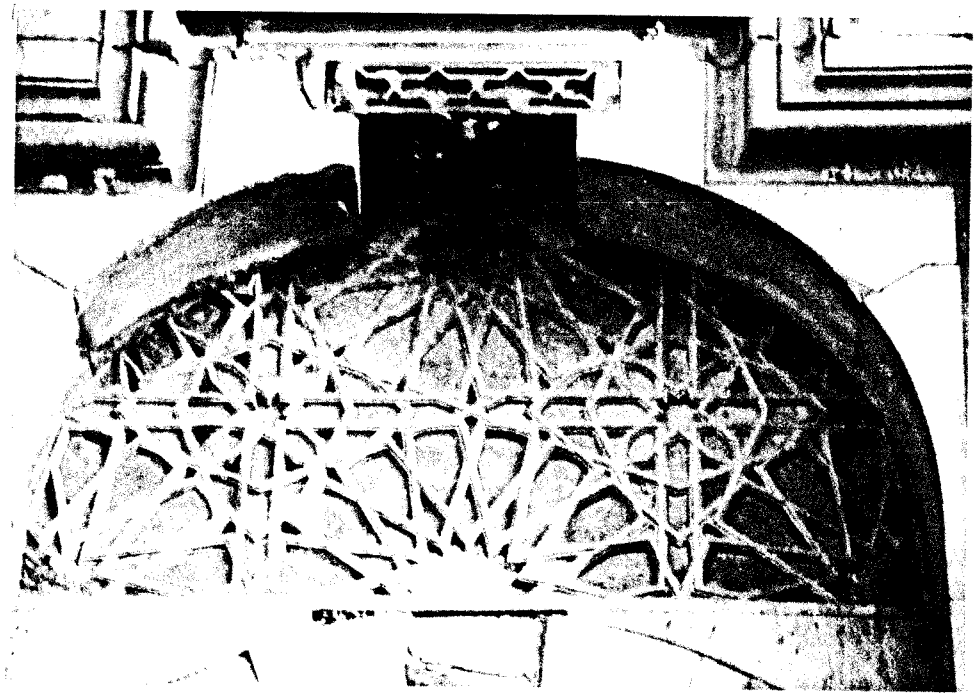

a Balat İlyas Bey Camii, Portal, Girişin Doğusundaki Aynalı Kemerli Alınlık

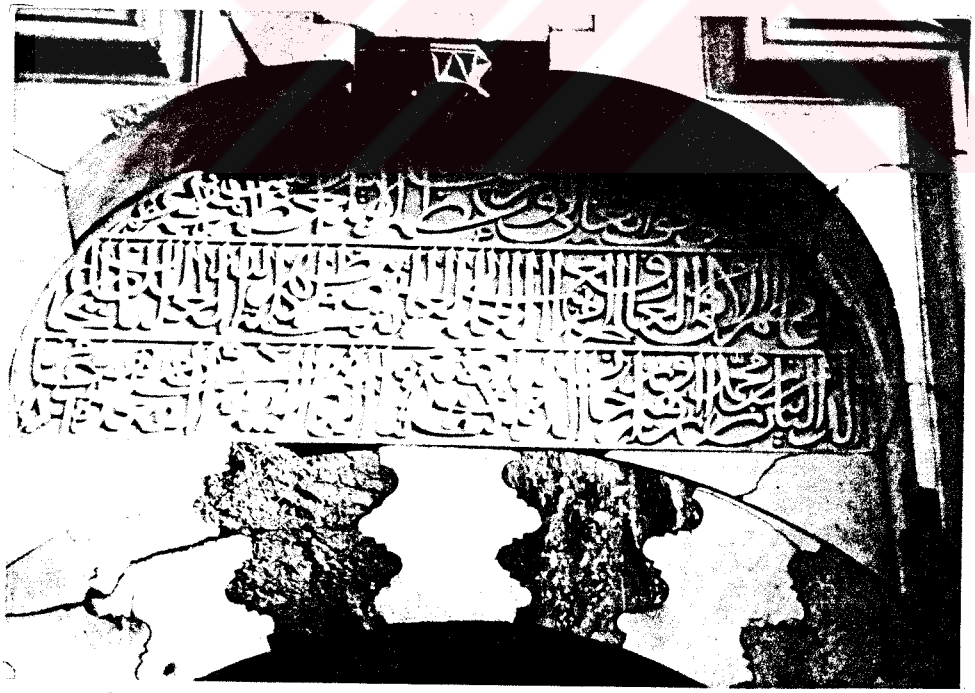

b Balat İlyas Bey Camii, Portal Ortadaki Aynalı Kemerli Alınlık, Kitabe

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

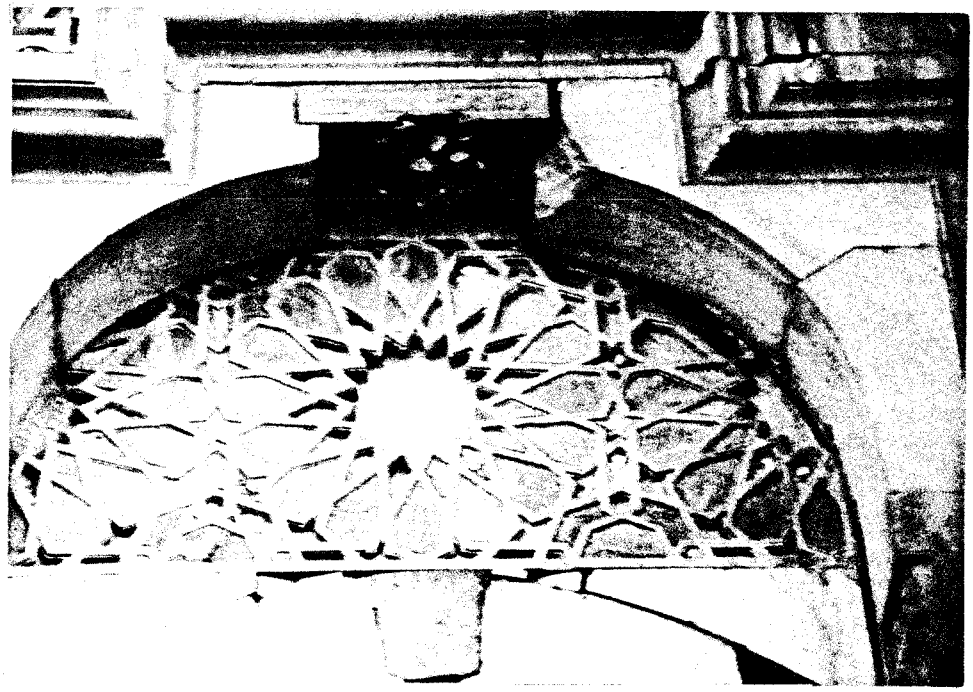

a Balat İlyas Bey Camii, Portal Batıdaki Aynalı Kemerli Alınlık

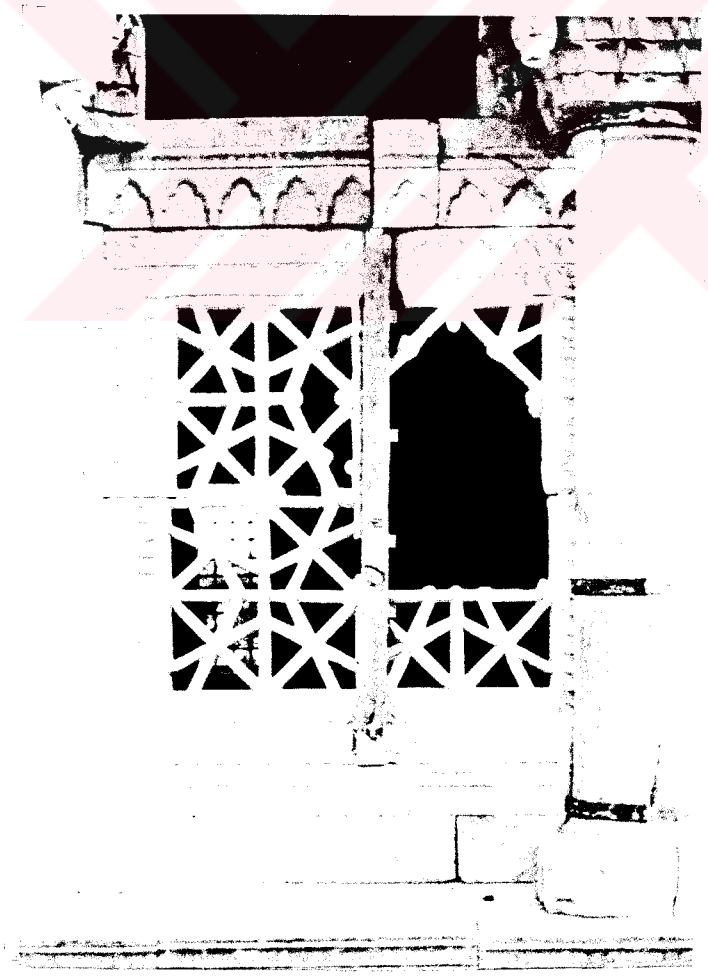

b Balat İlyas Bey Camii, Portal Doğudaki Şebeke

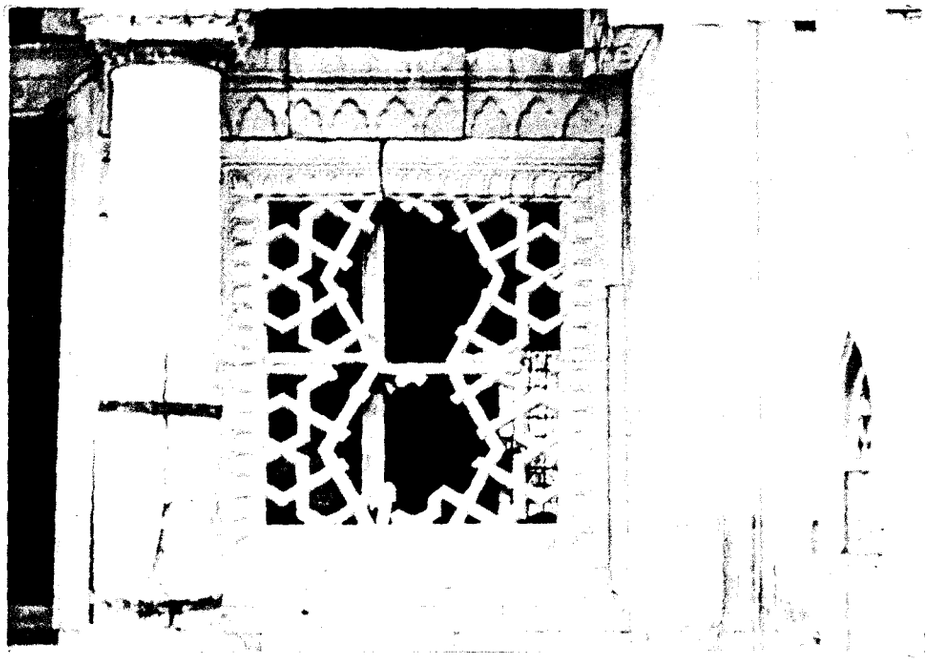

a Balat İlyas Bey Camii, Portal, Batıdaki Şebeke

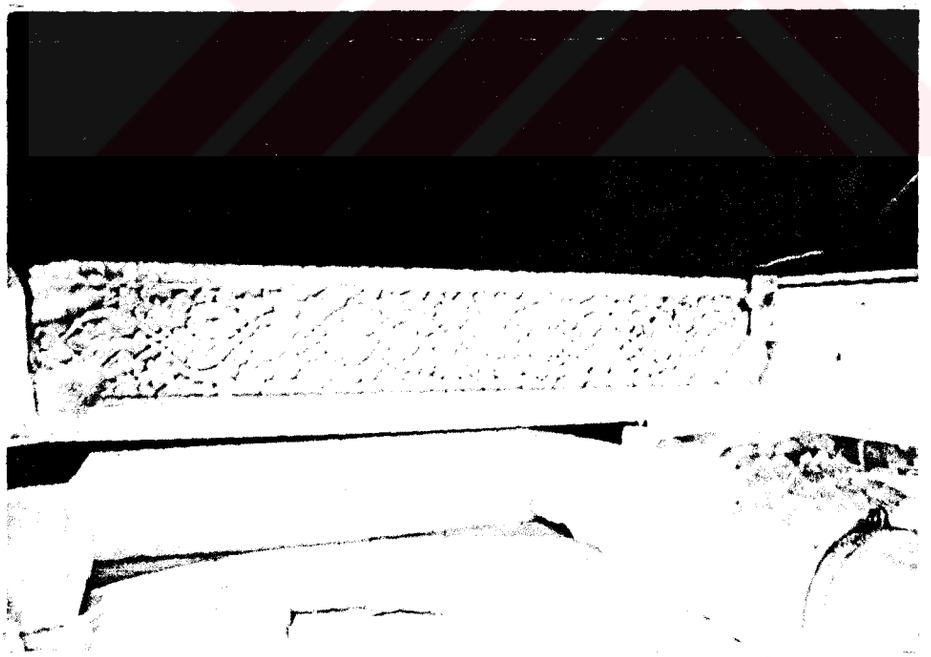

b Balat İlyas Bey Camii, Portal İçteki Lentonun Alt Ucu

a Balat İlyas Bey Camii, Doğu Cephe

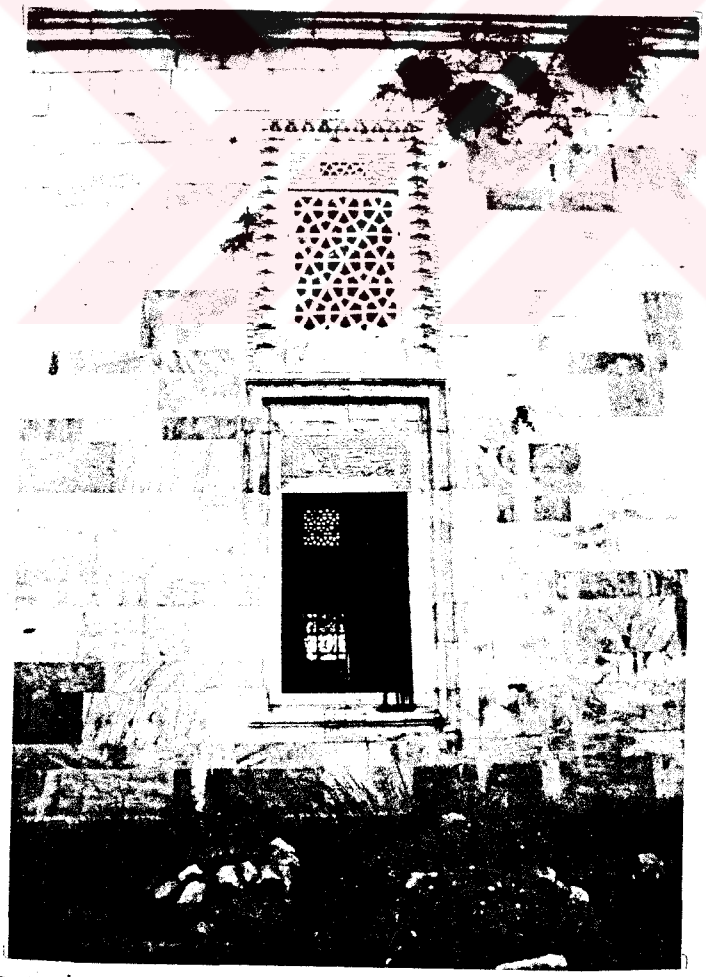

b Balat İlyas Bey Camii, Doğu Cephe Kuzeydeki Pencereler

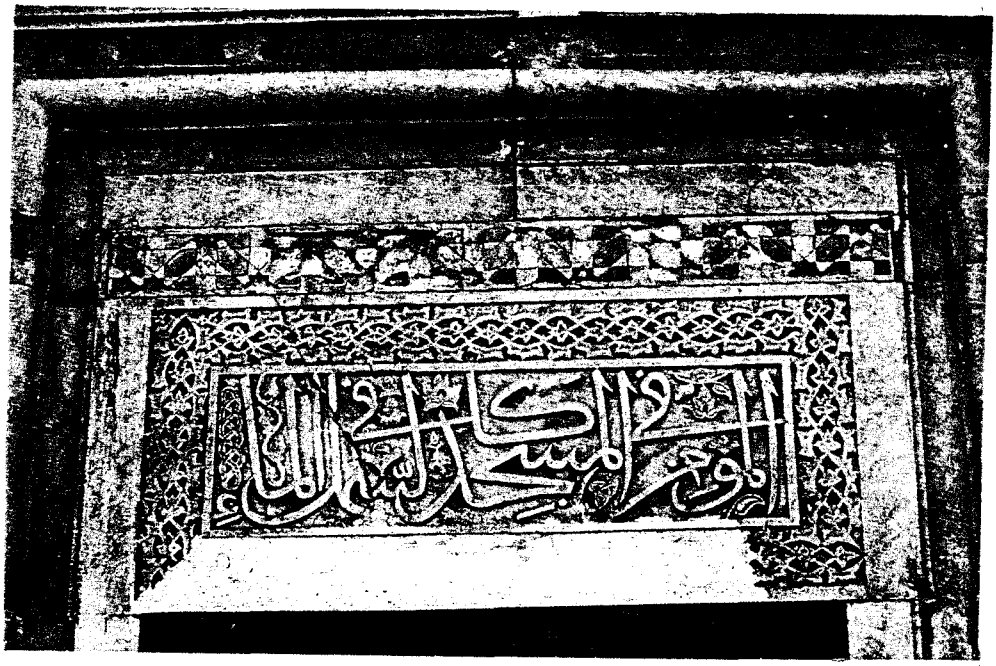

a Balat İlyas Bey Camii, Doğu Cephe Kuzey Alt Pencere

b Balat İlyas Bey Camii, Doğu Cephe Güneydeki Pencereler

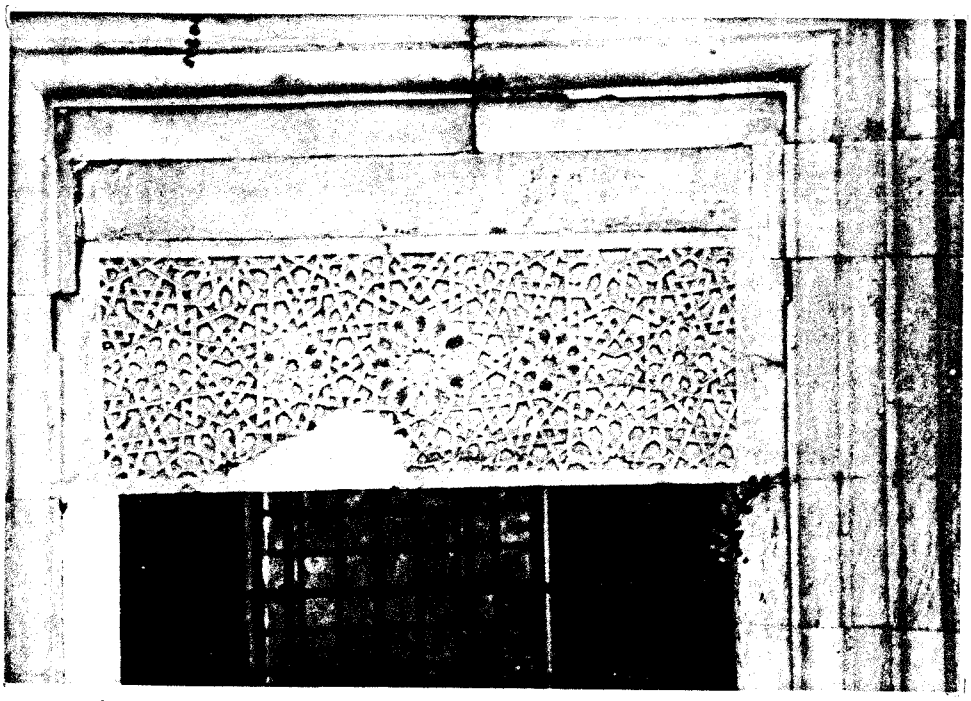

a Balat İlyas Bey Camii, Doğu Cephe Güney Alt Pencere

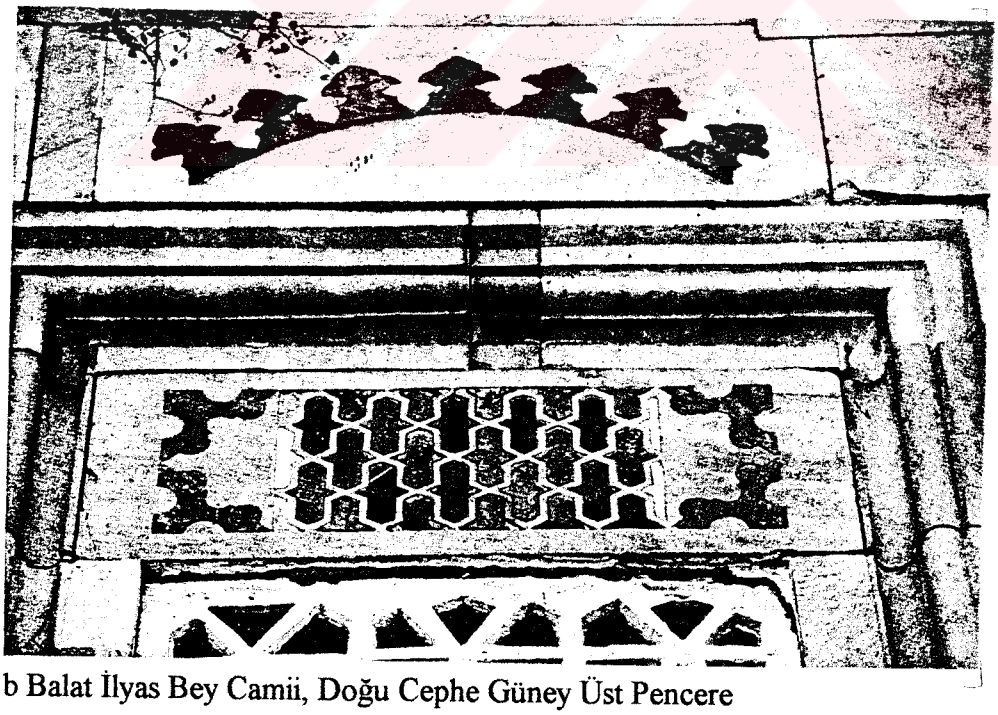

b Balat İlyas Bey Camii, Doğu Cephe Güney Üst Pencere

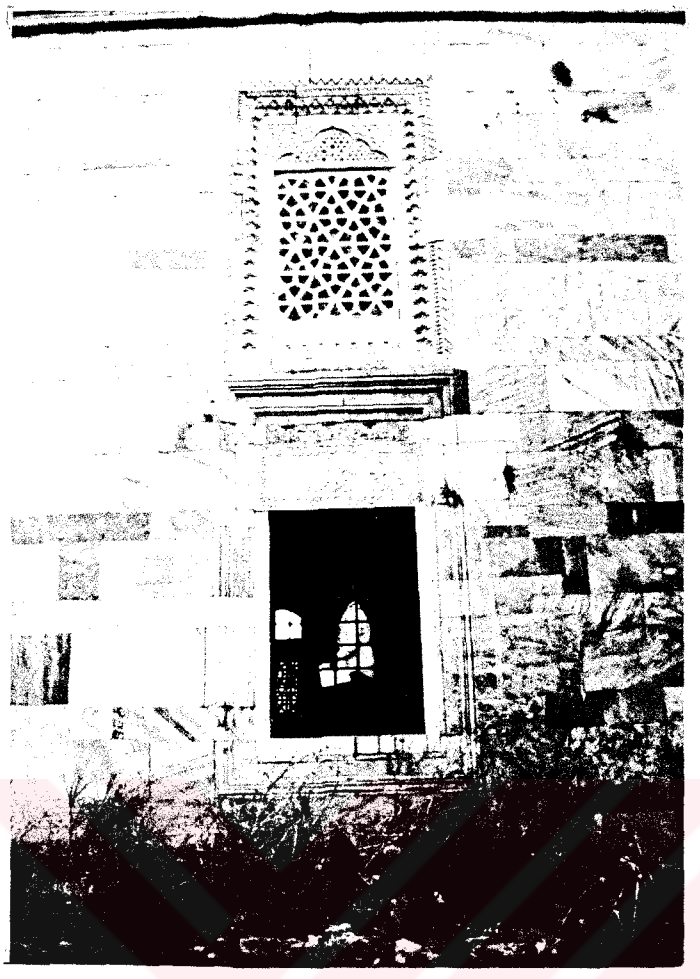

a Balat İlyas Bey Camii, Güney Cephe Doğudaki Pencereler

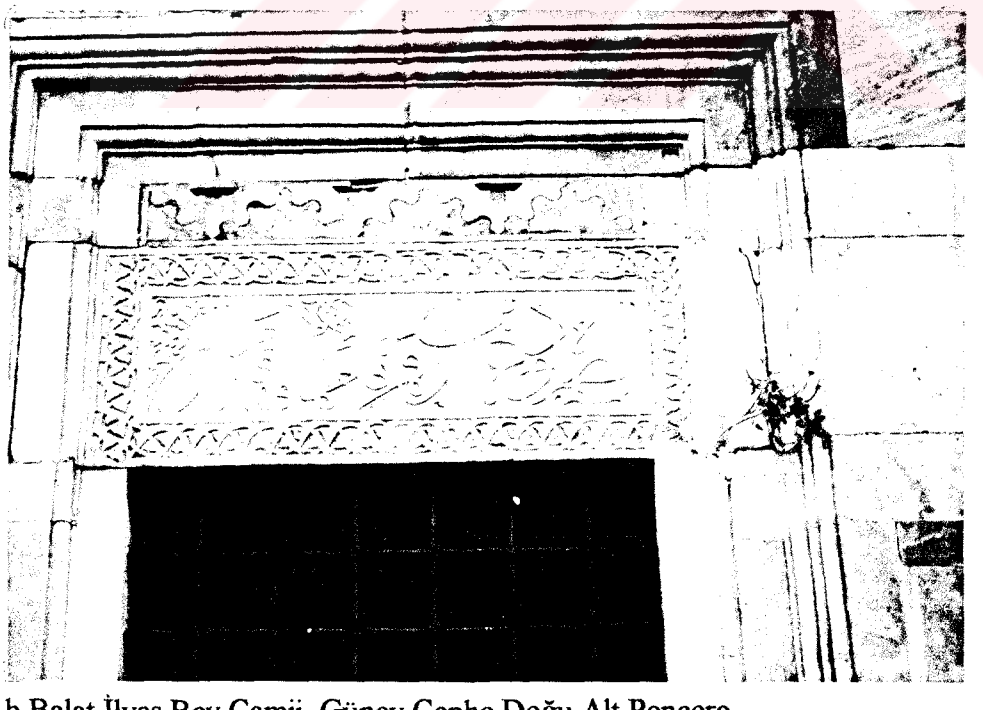

b Balat İlyas Bey Camii, Güney Cephe Doğu Alt Pencere

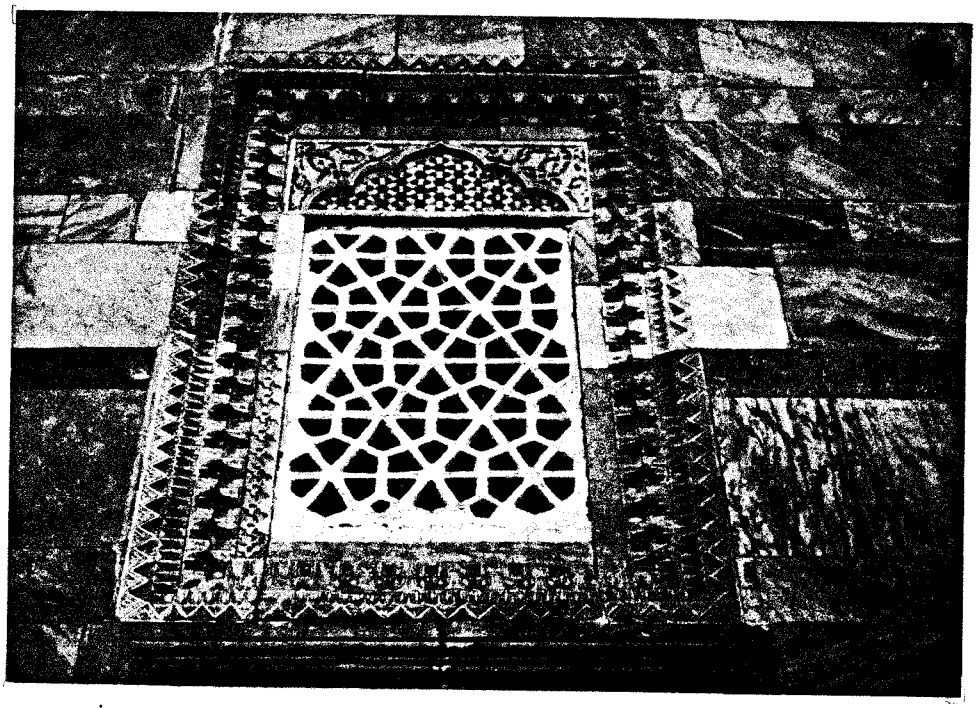

a Balat İlyas Bey Camii, Güney Cephe Doğu Üst Pencere

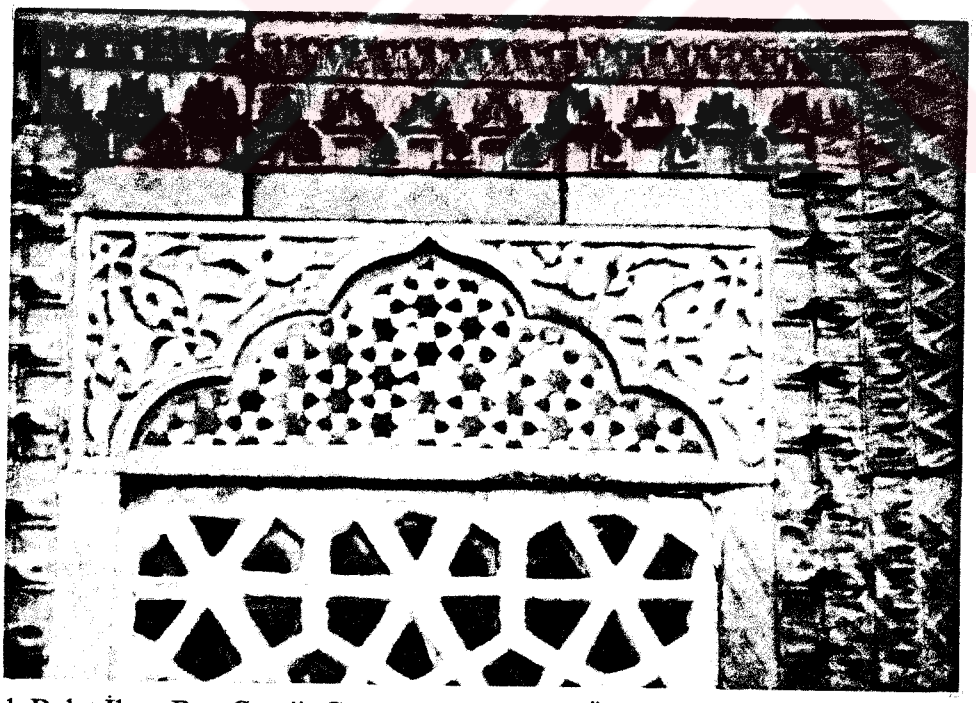

b Balat İlyas Bey Camii, Güney Cephe Doğu Üst Pencere

a Balat İlyas Bey Camii, Güney Cephe Batı Alt Pencere

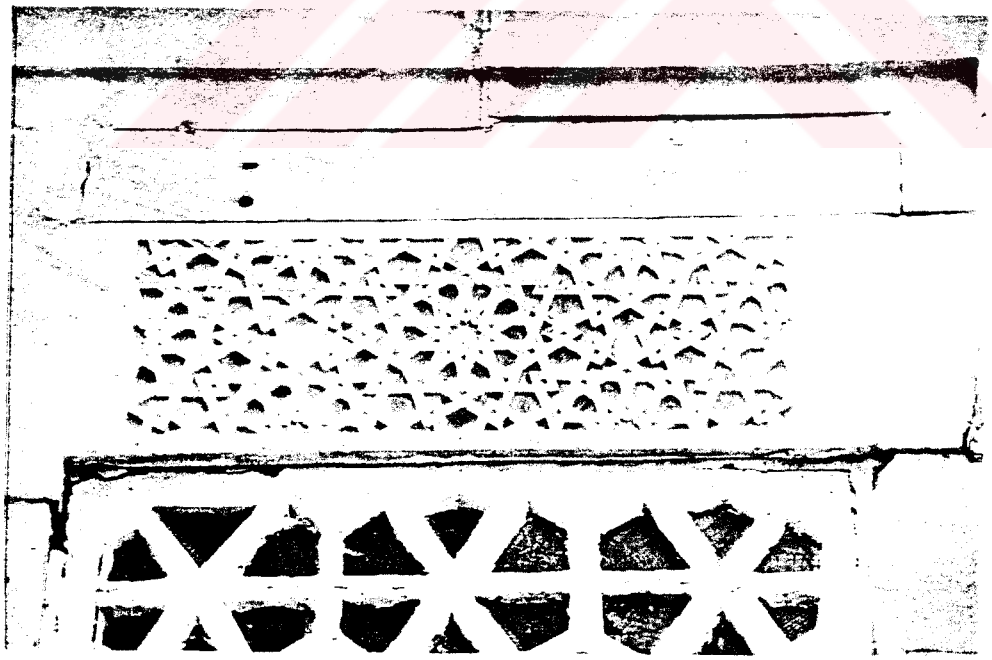

b Balat İlyas Bey Camii, Güney Cephe Batı Üst Pencere

a Balat İlyas Bey Camii, Batı Cephe

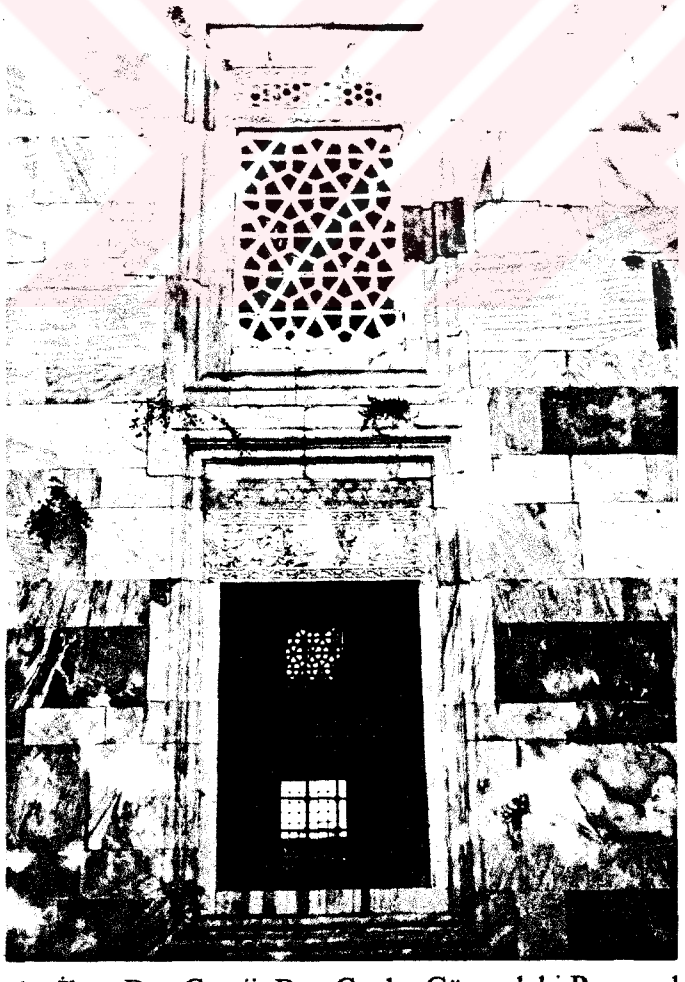

b Balat İlyas Bey Camii, Batı Cephe Güneydeki Pencereler

a Balat İlyas Bey Camii, Batı Cephe Güney Alt Pencere

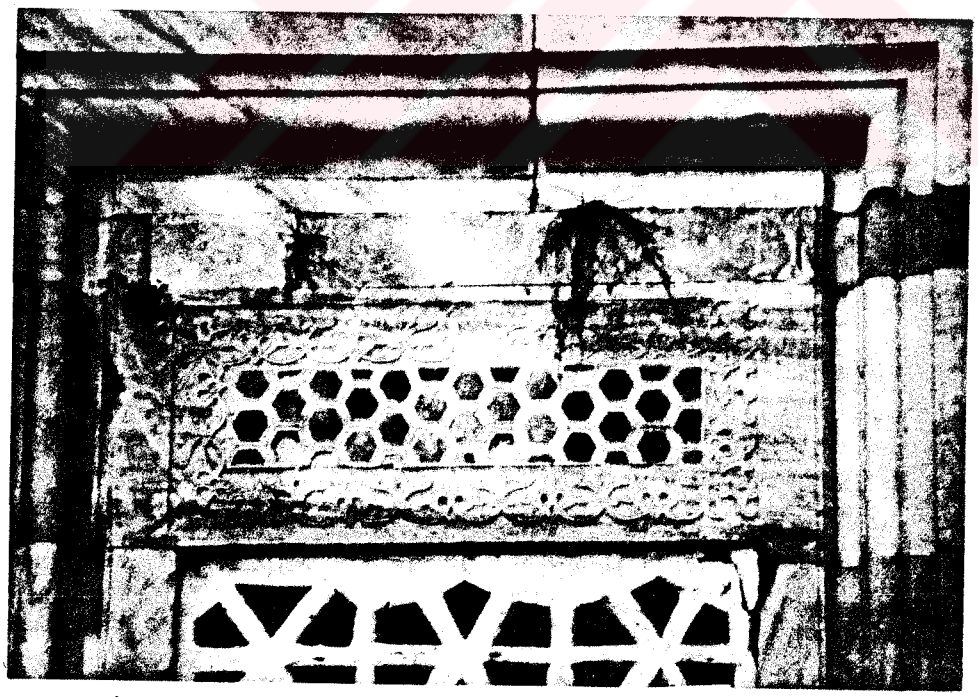

b Balat İlyas Bey Camii, Batı Cephe Güney Üst Pencere

a Balat İlyas Bey Camii, Batı Cephe Kuzeydeki Pencereler

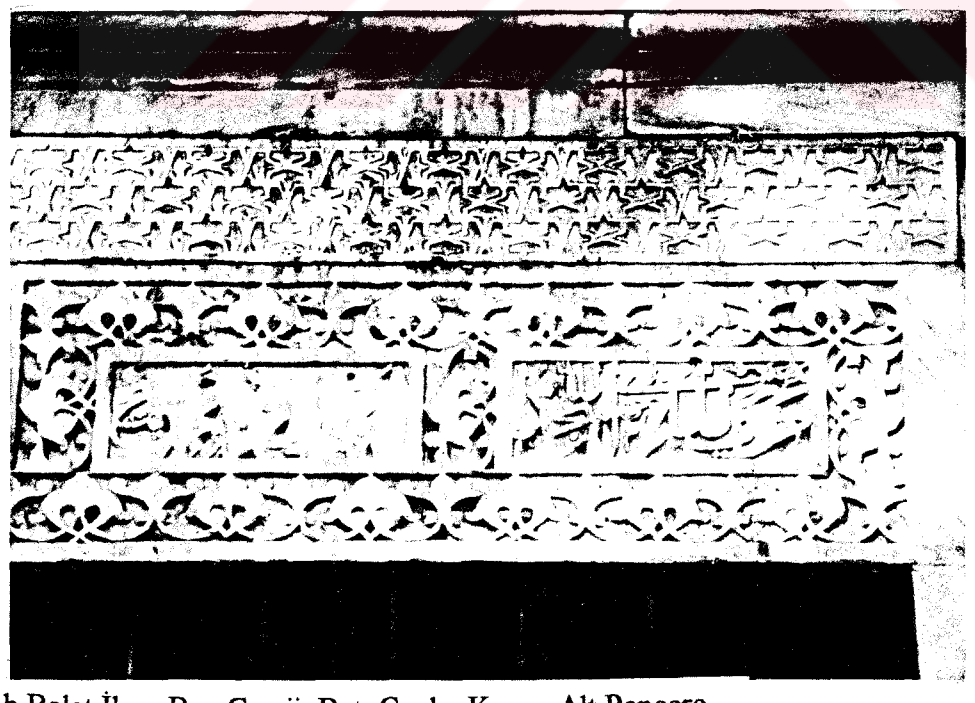

b Balat İlyas Bey Camii, Batı Cephe Kuzey Alt Pencere

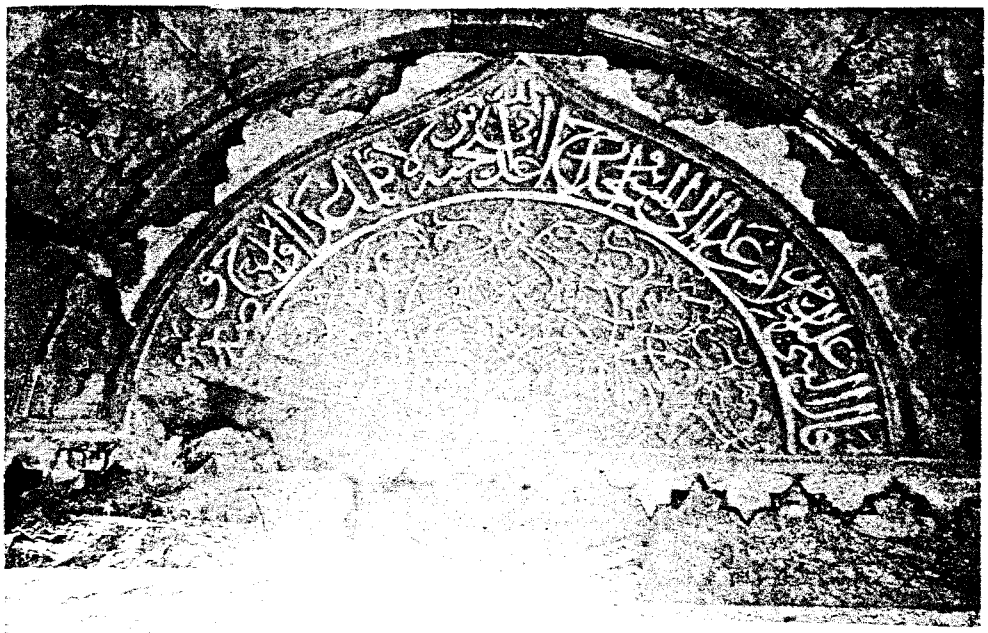

a Balat İlyas Bey Camii, Batı Duvar Güney Alt Pencere Alınlığı

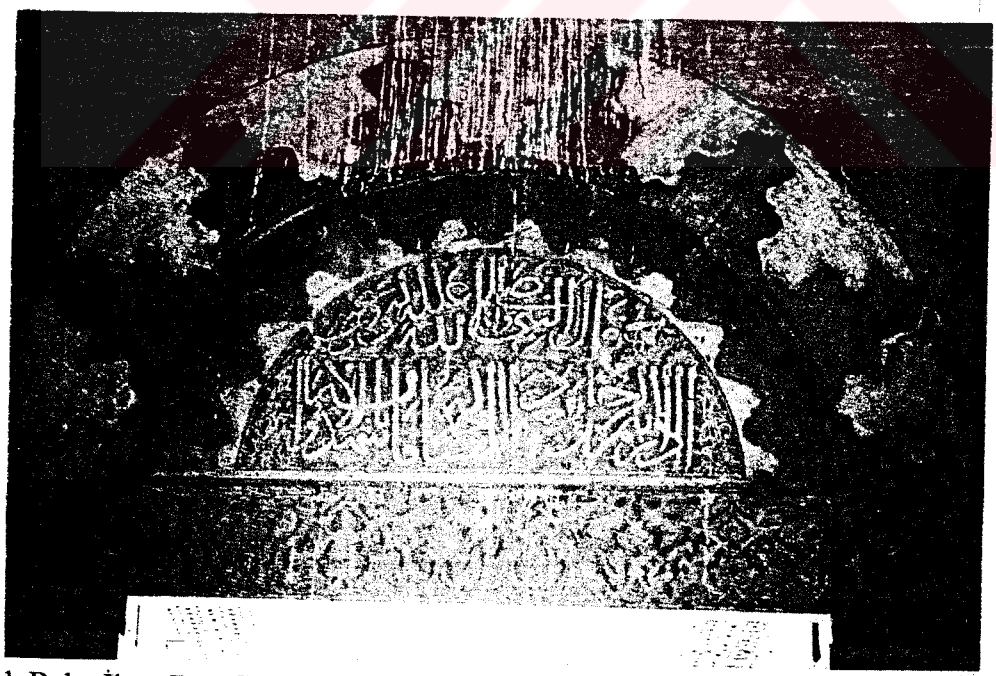

b Balat İlyas Bey Camii, Doğu Duvar Güney Alt Pencere Alınlığı

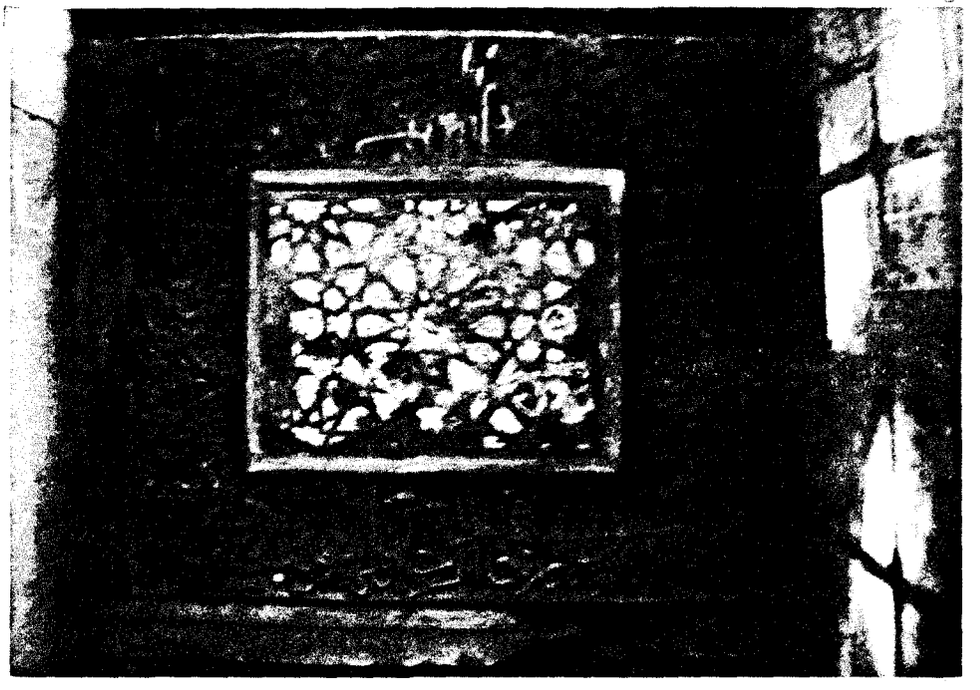

a Balat İlyas Bey Camii, Batı Duvar Güney Alt Pencere Tavanı

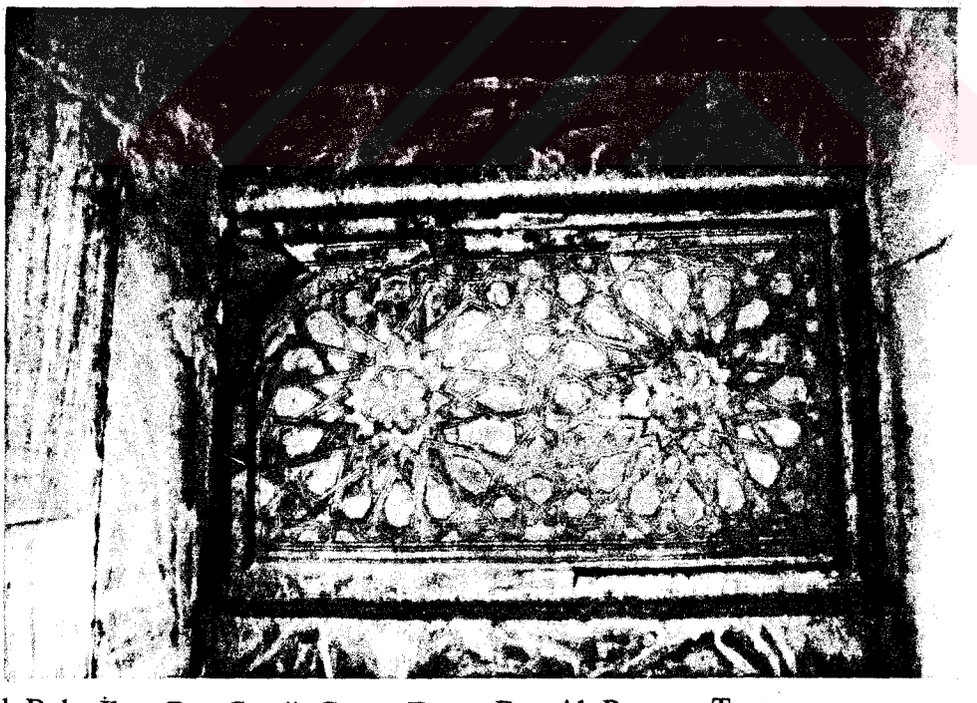

b Balat İlyas Bey Camii, Güney Duvar Batı Alt Pencere Tavanı

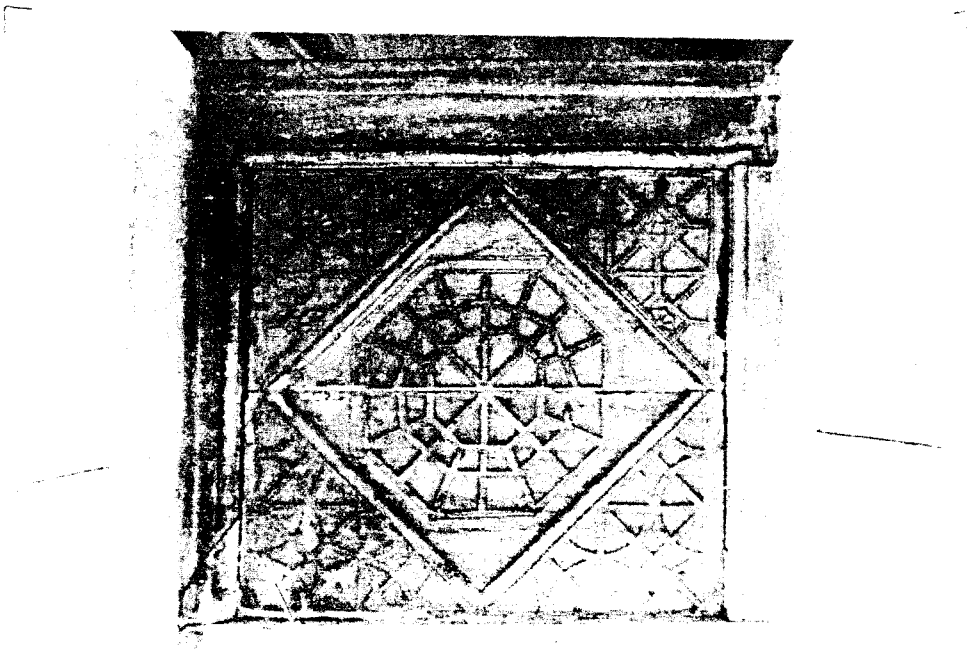

a Balat İlyas Bey Camii, Güney Duvar Doğu Alt Pencere Tavanı

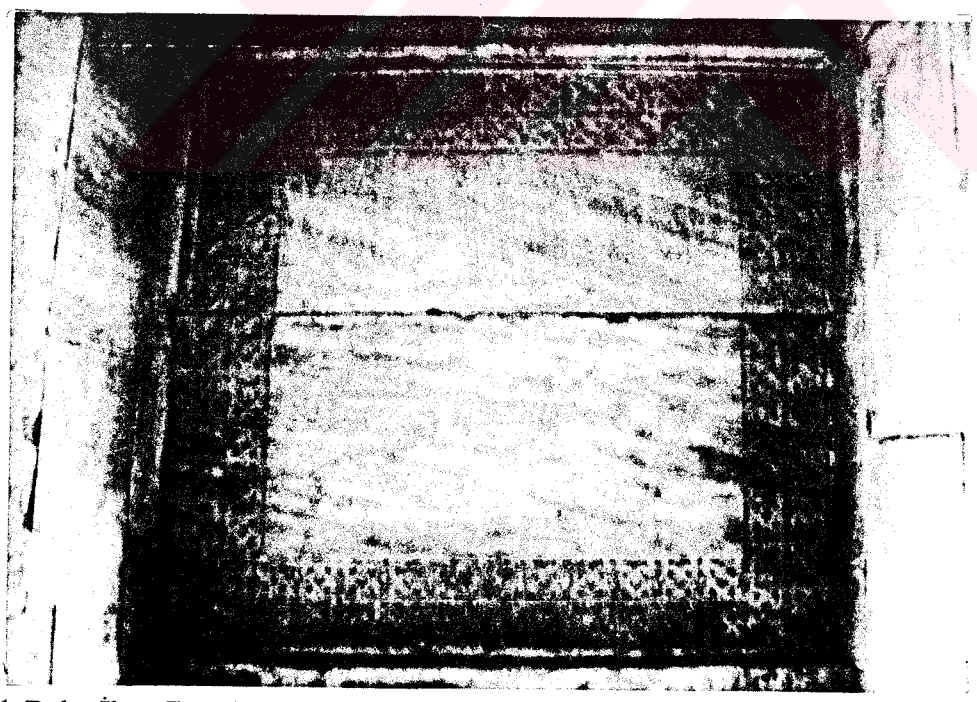

b Balat İlyas Bey Camii, Doğu Duvar Güney Alt Pencere Tavanı

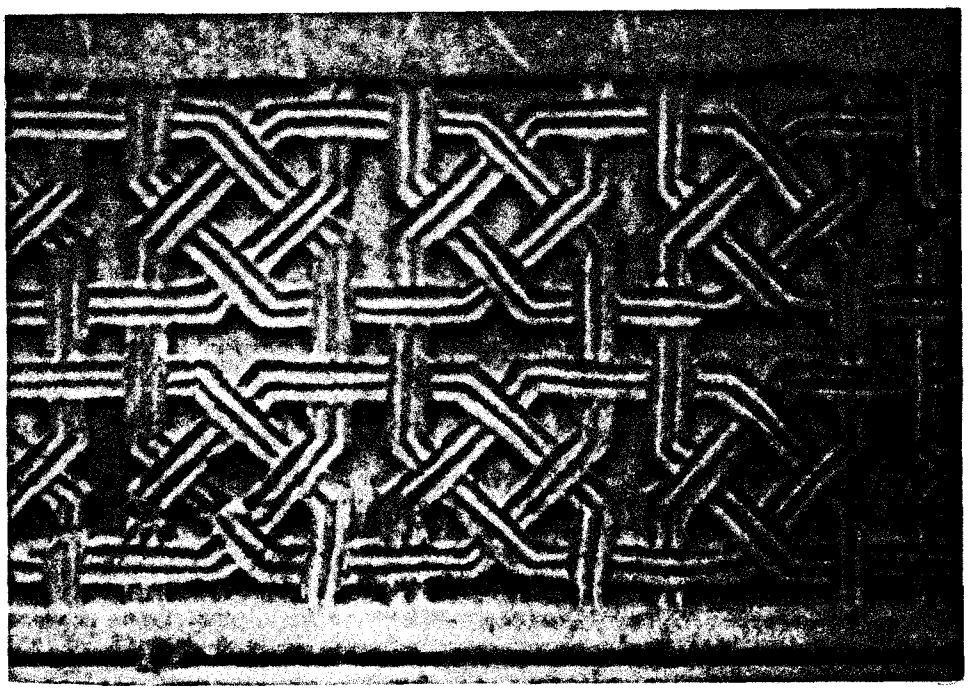

a Balat İlyas Bey Camii, Doğu Duvar Güney Alt Pencere Tavanı

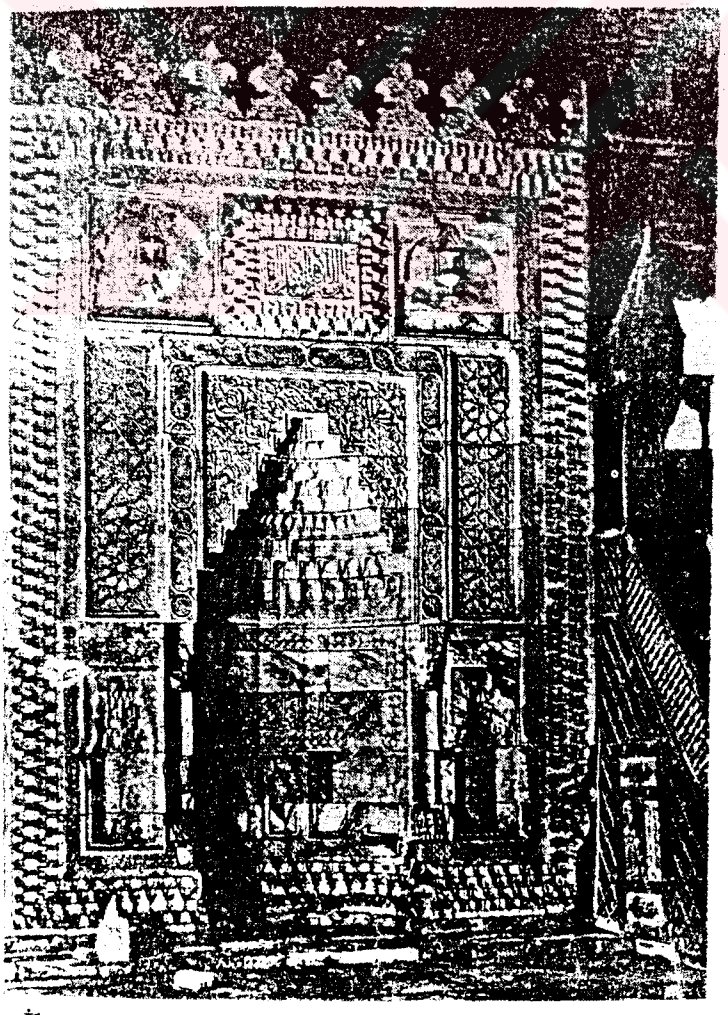

b Balat İlyas Bey Camii, Mihrap (Wulzinger-Wittek-Sarre 1935)

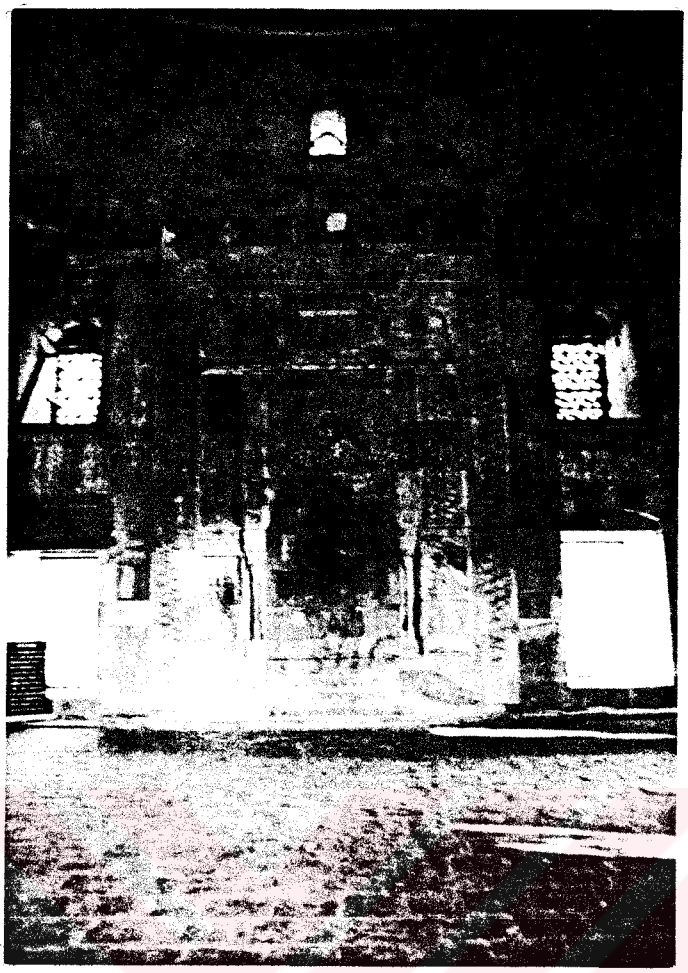

a Balat İlyas Bey Camii, Mihrap

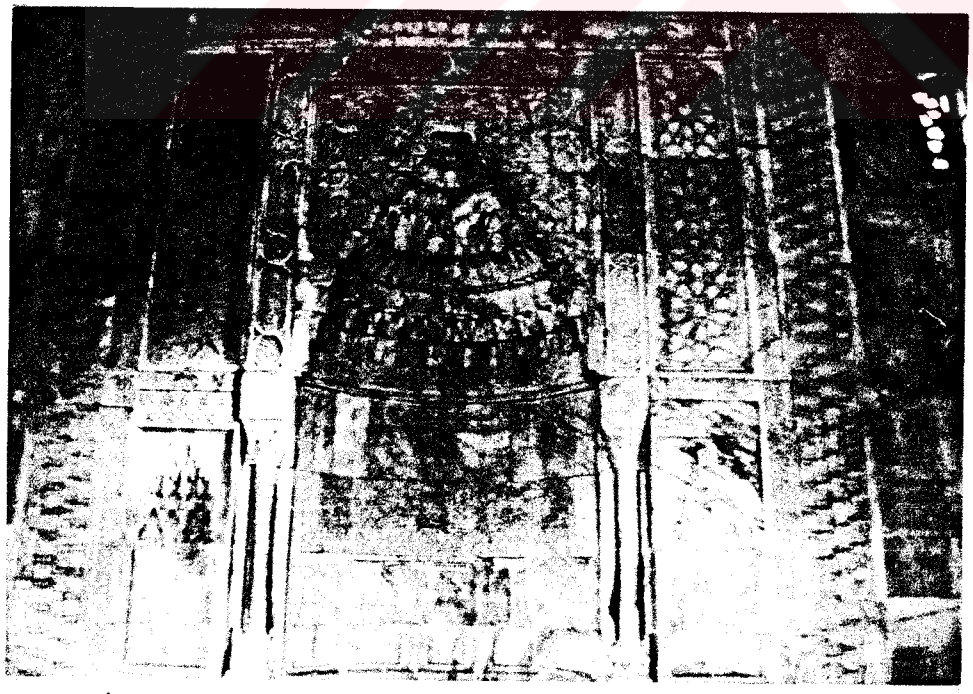

b Balat İlyas Bey Camii, Mihrap

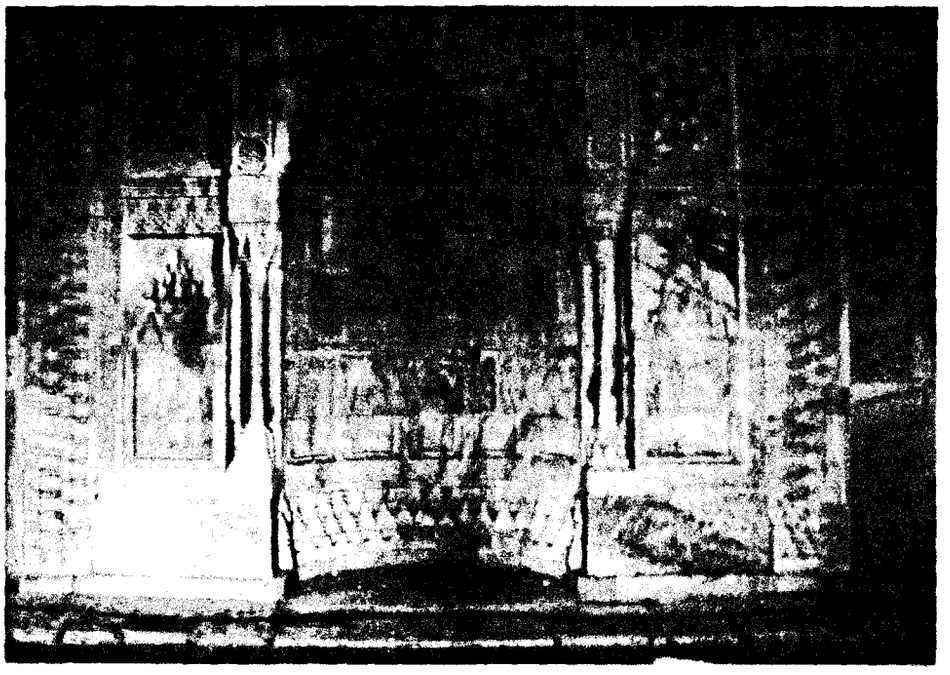

a Balat İlyas Bey Camii, Mihrap Alt Kısmı

b Balat İlyas Bey Camii, Mihrap Doğu Niş

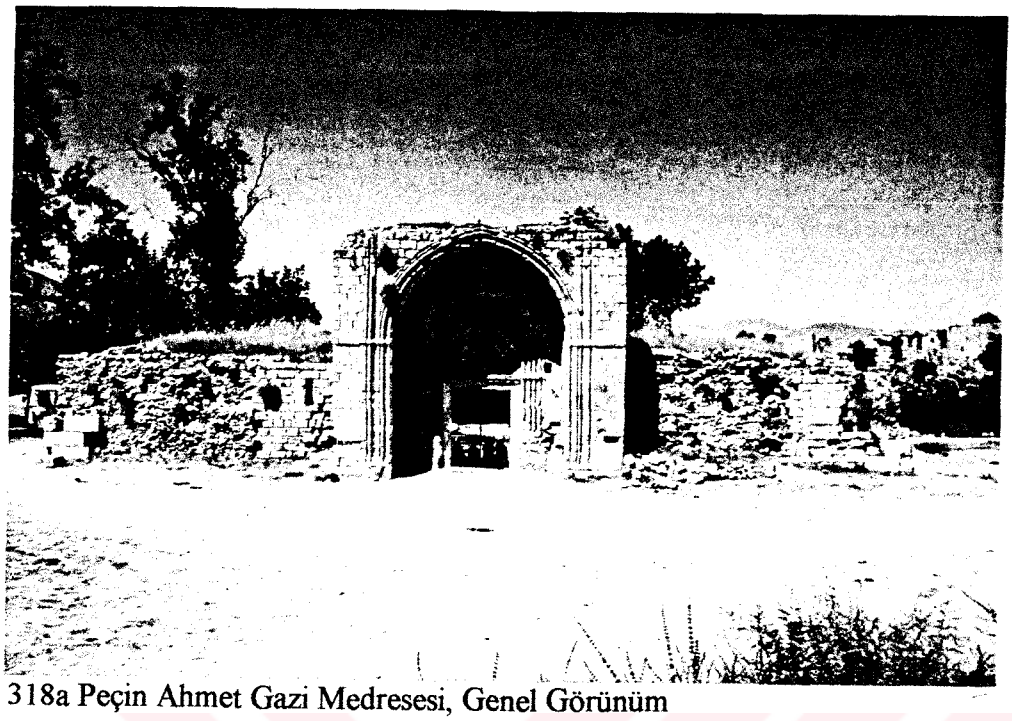

318a Peçin Ahmet Gazi Medresesi, Genel Görünüm

b Peçin Ahmet Gazi Medresesi, Portal

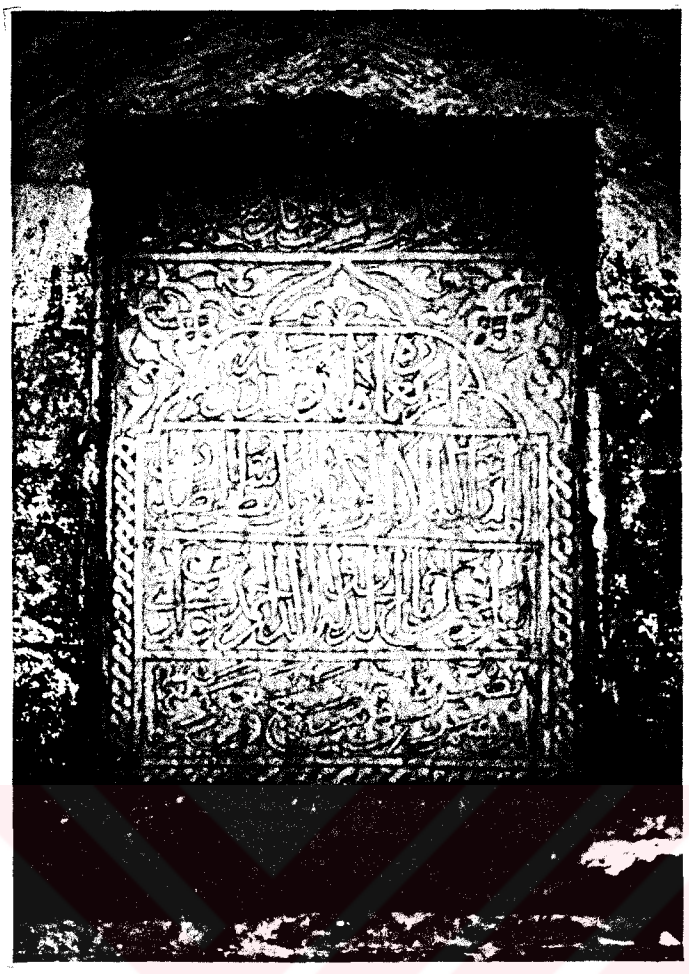

a Peçin Ahmet Gazi Medresesi, Portal, Kitabe

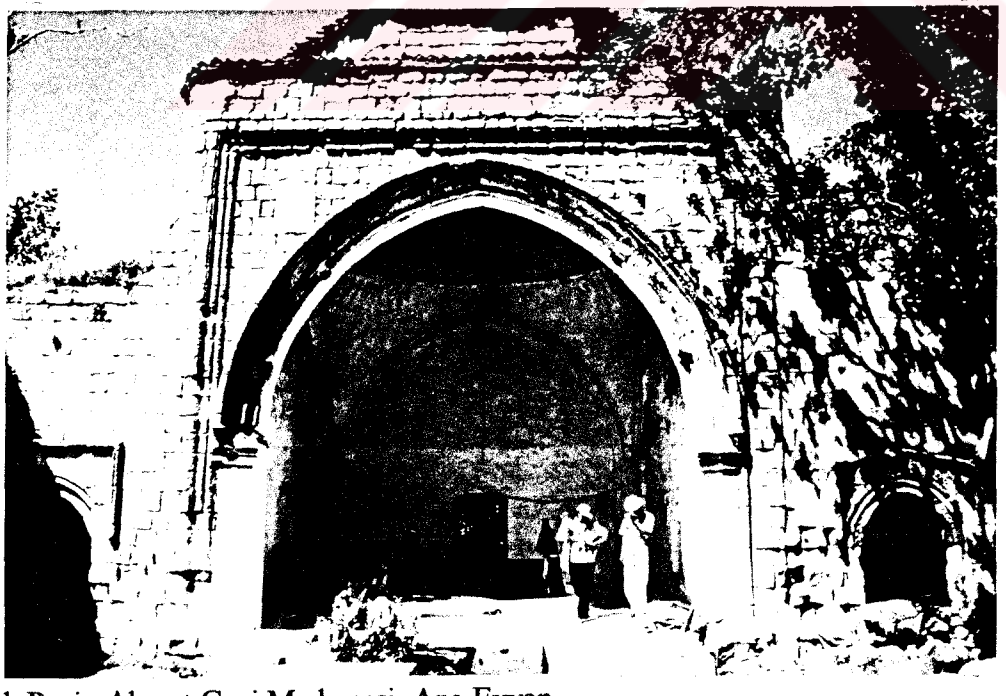

b Peçin Ahmet Gazi Medresesi, Ana Eyvan

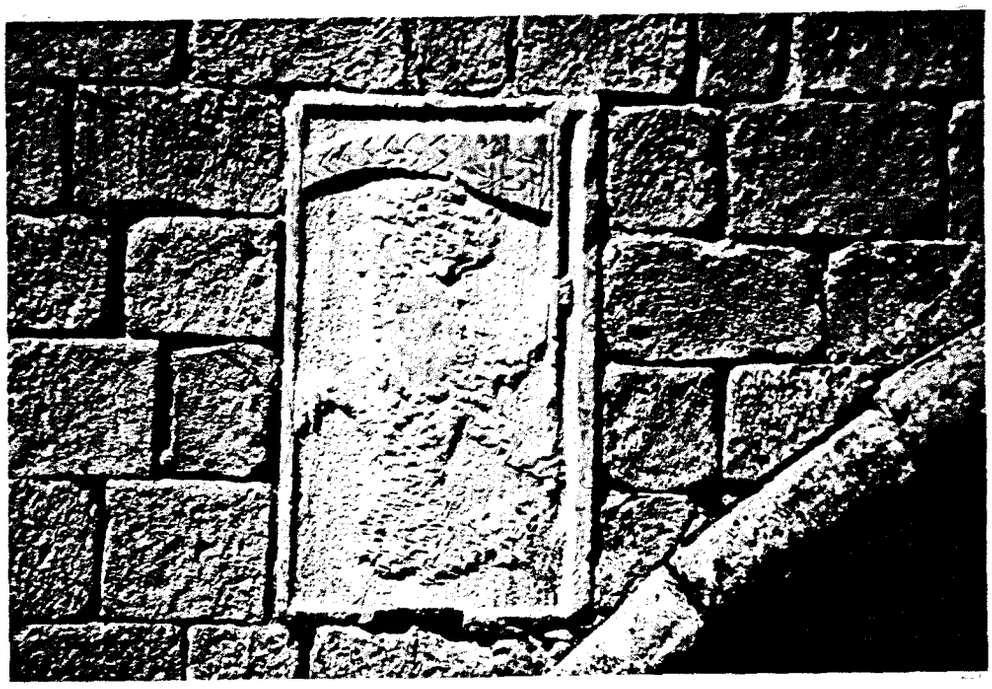

a Peçin Ahmet Gazi Medresesi, Ana Eyvan Batı Köşelikteki Arslan Figürü

b Peçin Ahmet Gazi Medresesi, Ana Eyvan Doğu Köşelikteki Arslan Figürü

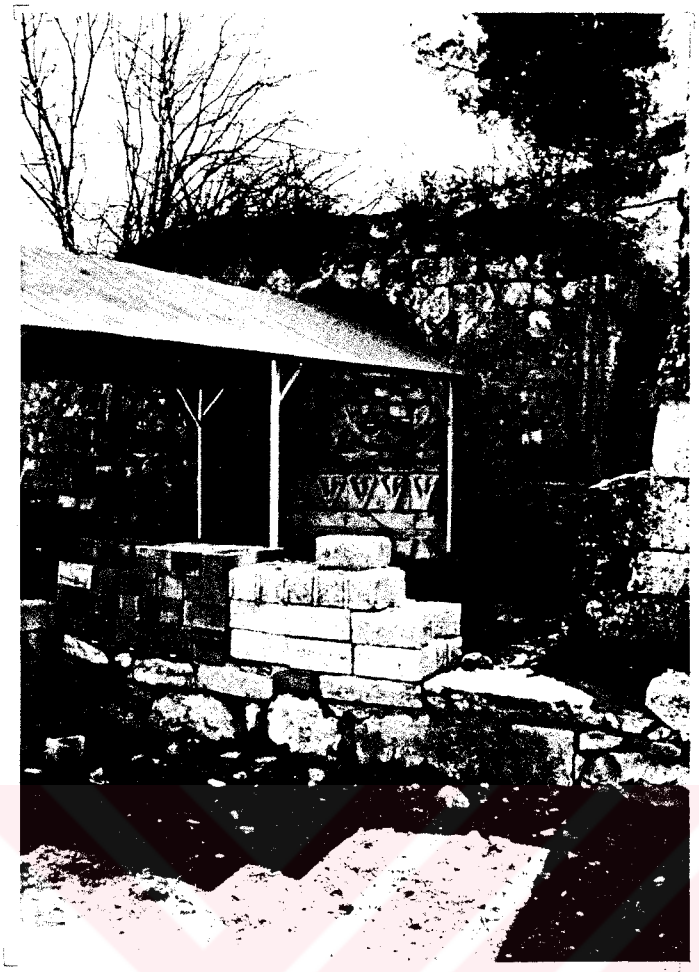

a Korkuteli Alâeddin Camii, Portal

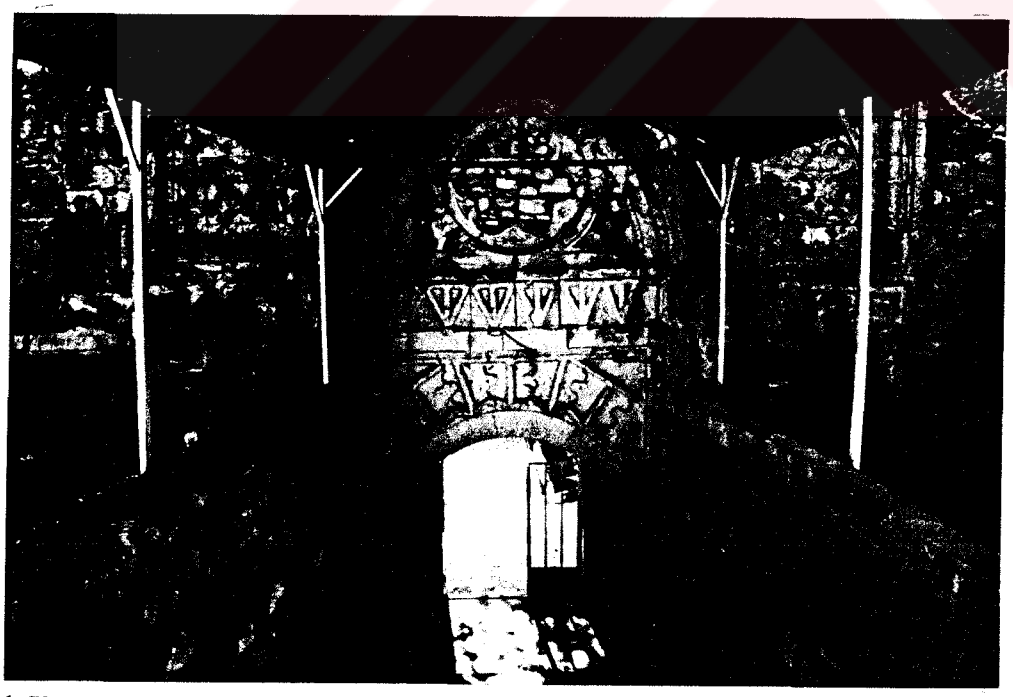

b Korkuteli Alâeddin Camii, Portal

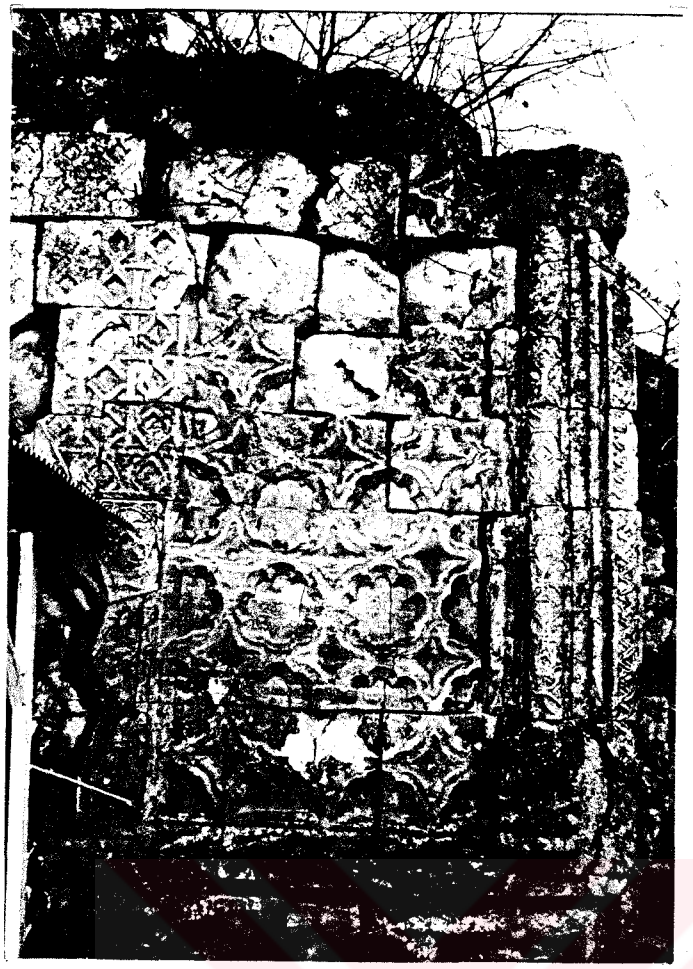

a Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Batı Kısmı

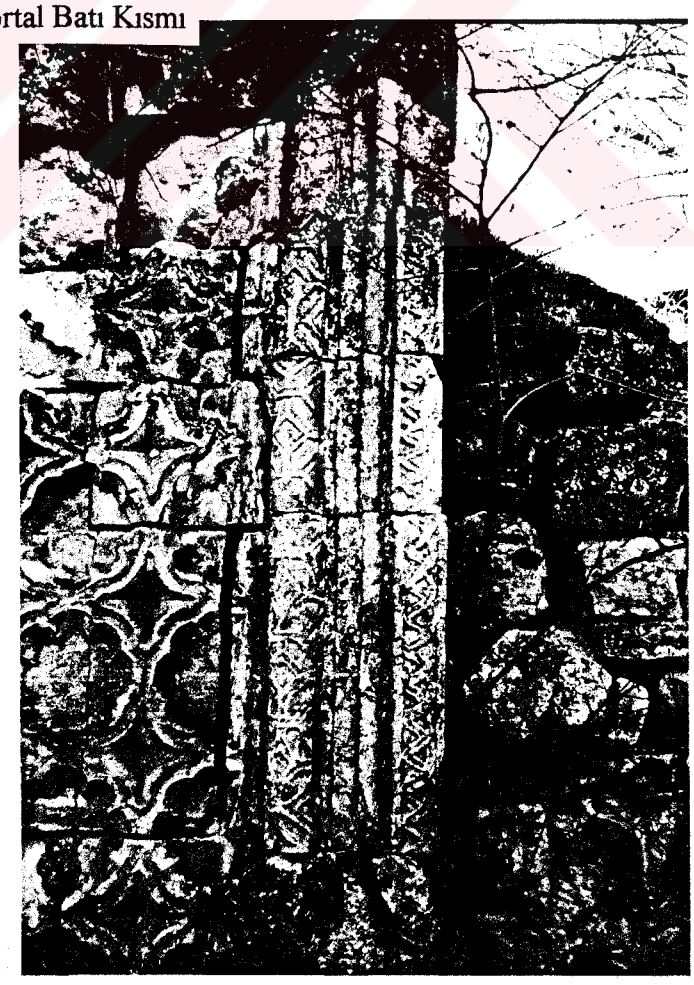

b Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Batı Köşe

a Korkuteli Alâeddin Camii,Portal Doğu Kısmı

b Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Doğu Kısmı

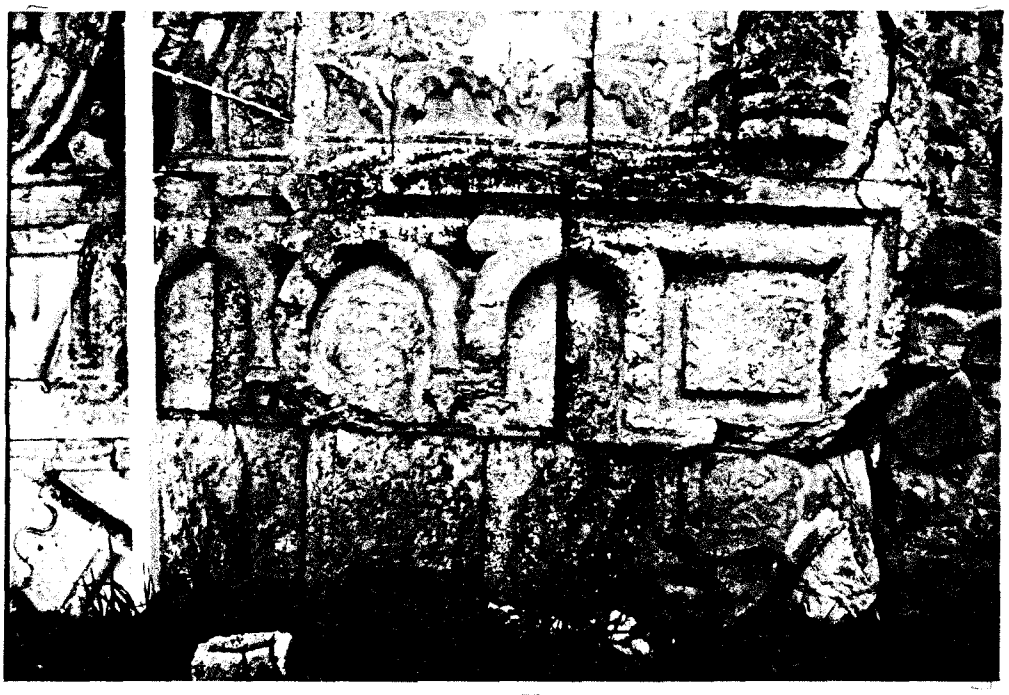

a Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Batı Kısım

b Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Kemer Köşeliği

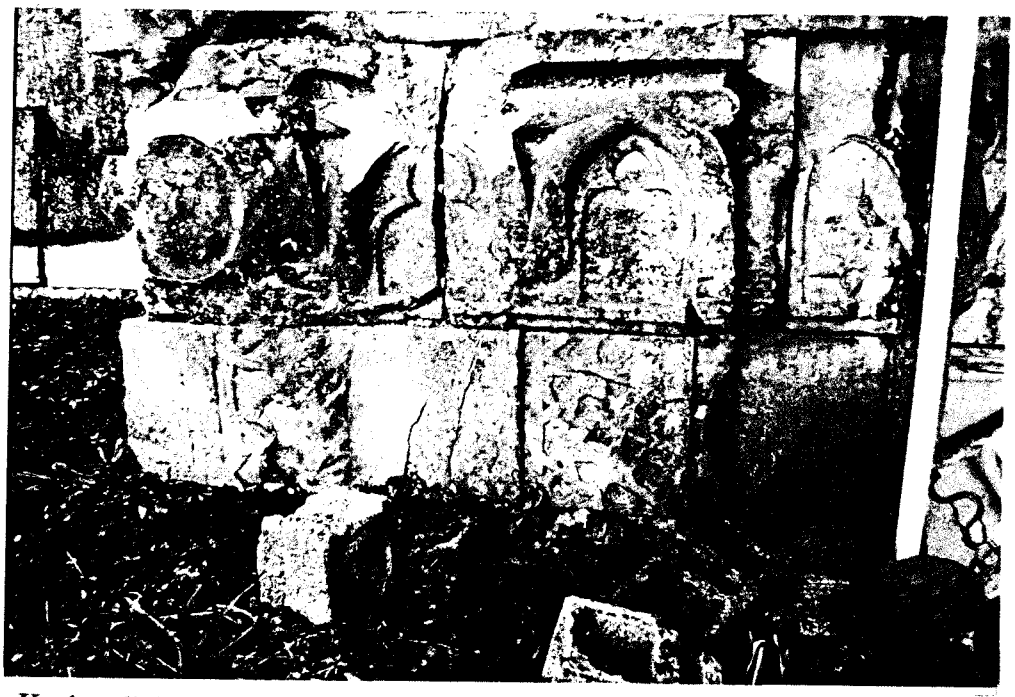

a Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Doğu Kısmı

b Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Doğu Kemer Köşeliği

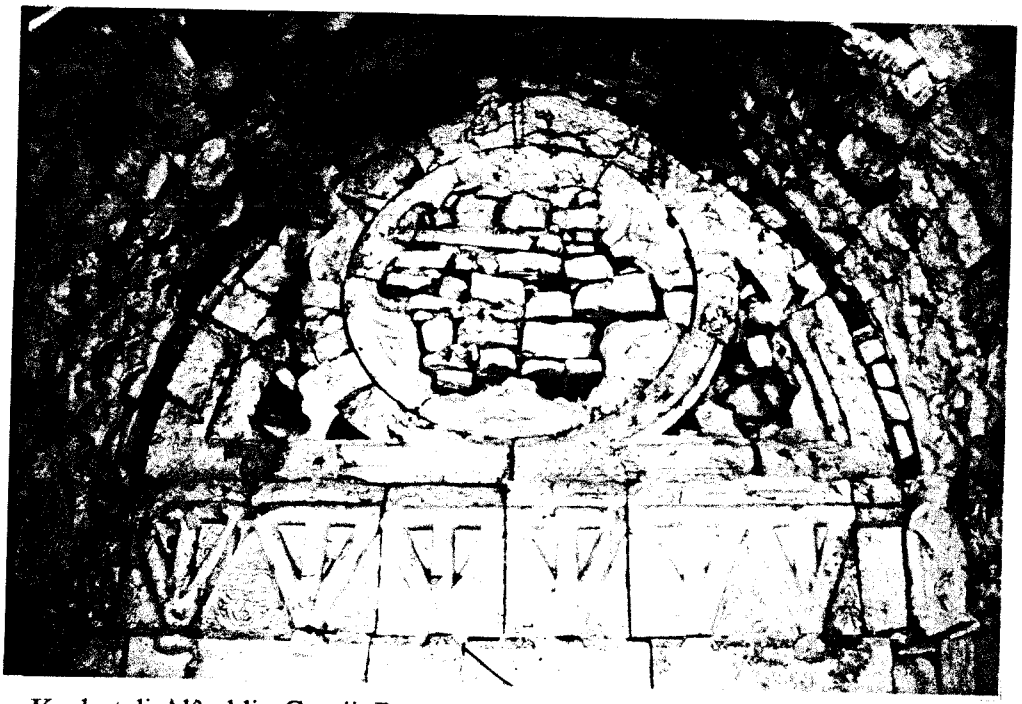

a Korkuteli Alâeddin Camii, Portal, Kayseri

b Korkuteli Alâeddin Camii, Portal, Kayseri

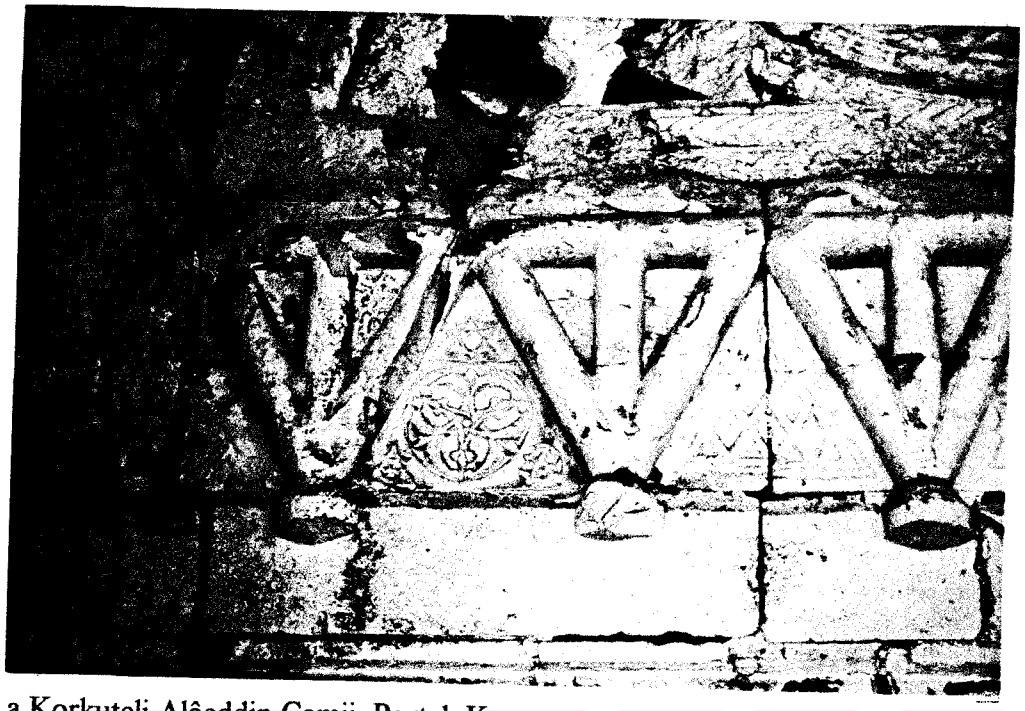

a Korkuteli Alâeddin Camii, Portal, Kavsara

b Korkuteli Alâeddin Camii, Portal, Kavsara

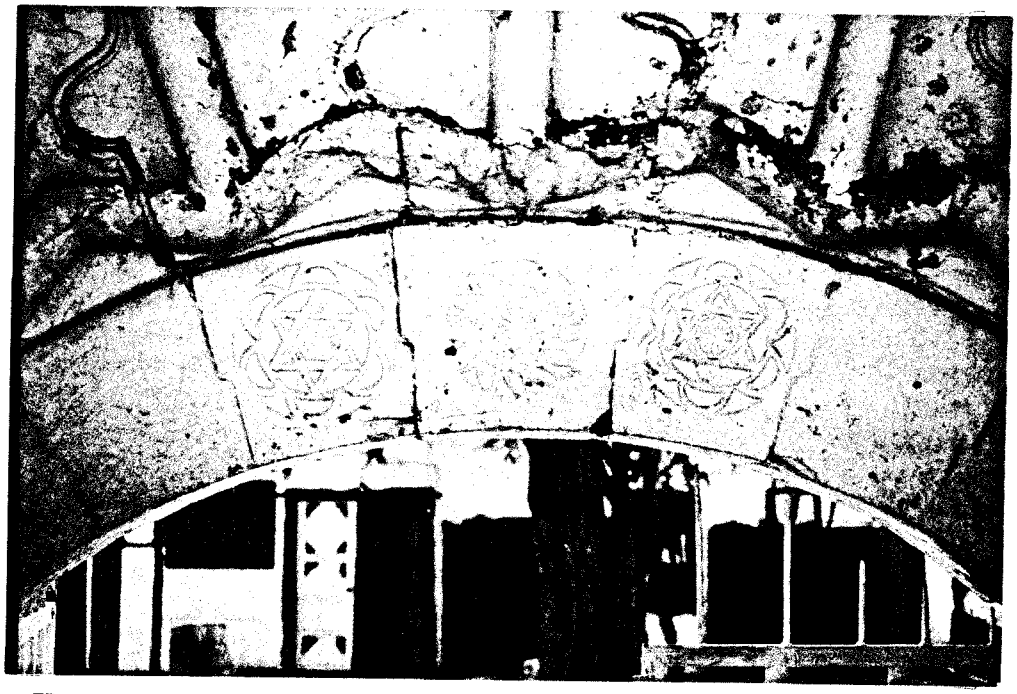

a Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Giriş Kapı Kemeri

b Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Doğu Niş

a Korkuteli Alâeddin Camii, Portal Batı Niş

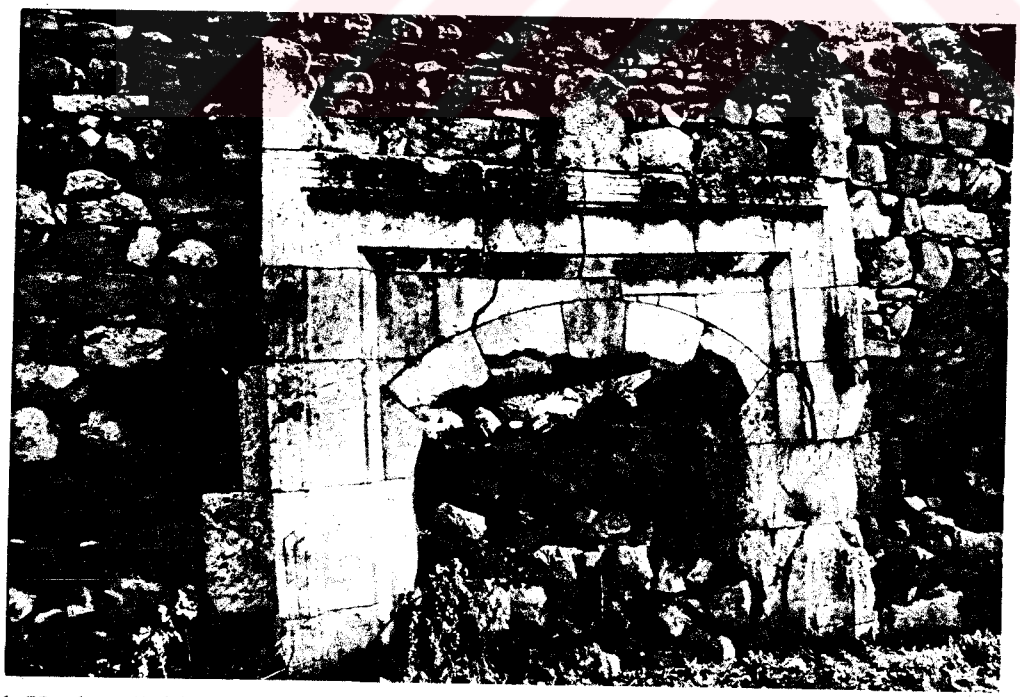

b Korkuteli Alâeddin Camii, Batı Portal

Korkuteli Alâeddin Camii, Batı Portal Güney Kısmı

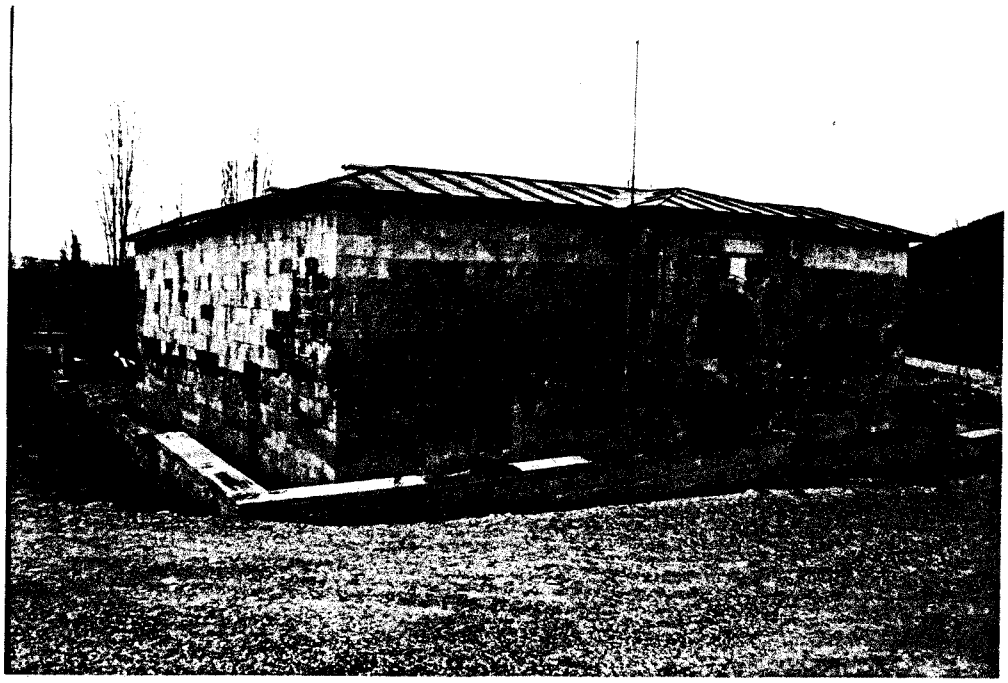

a Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Genel Görünüm

b Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal

a Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Üst Kısmı

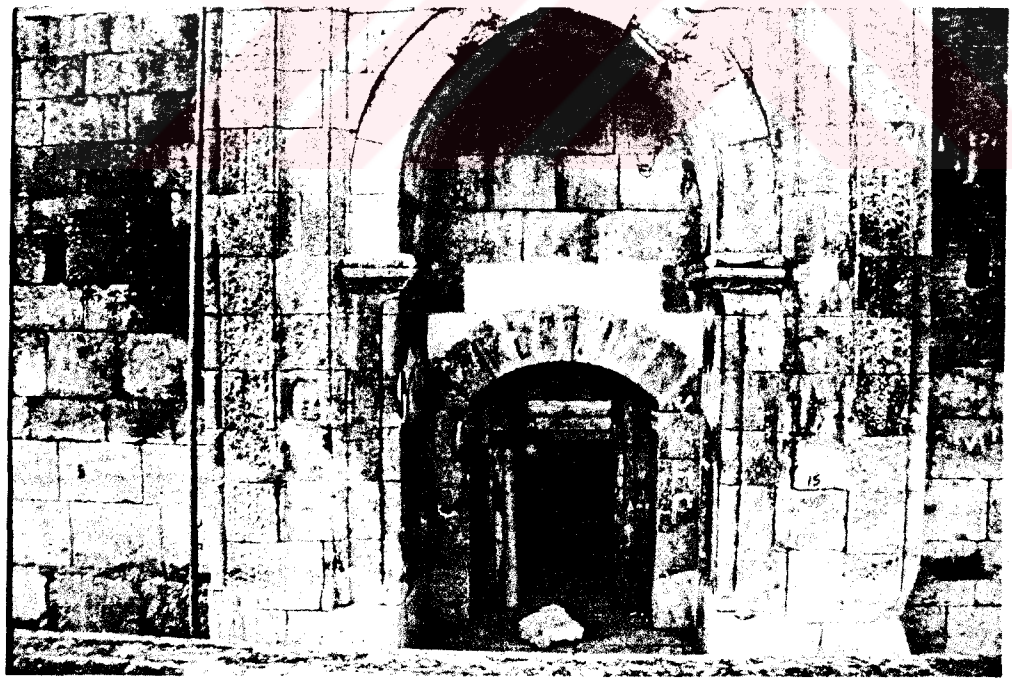

b Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Alt Kısmı

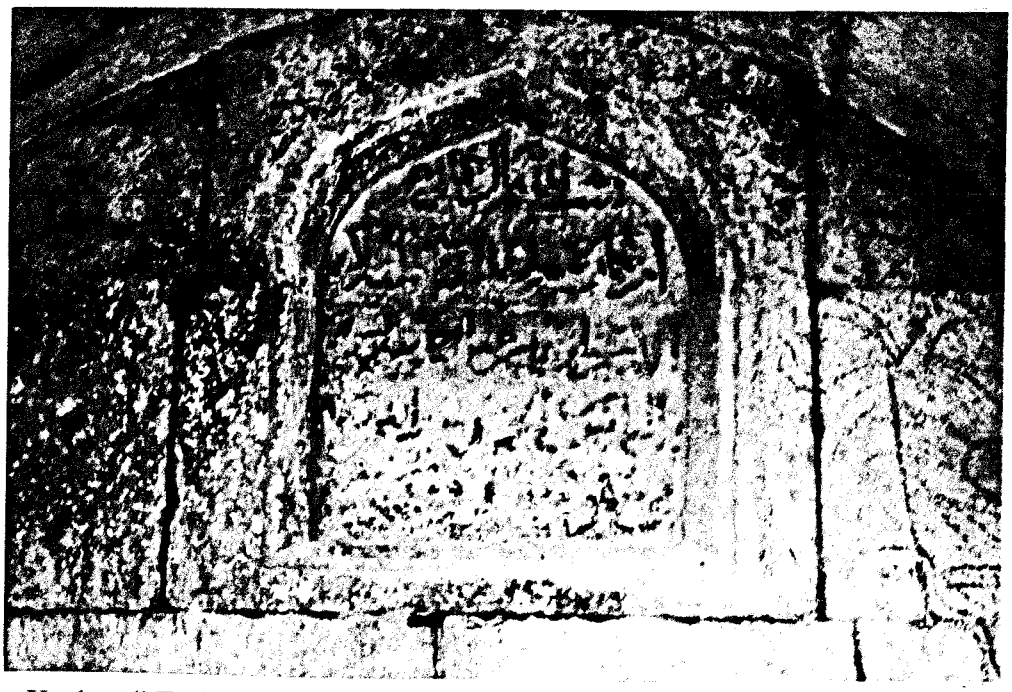

a Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Kitabe

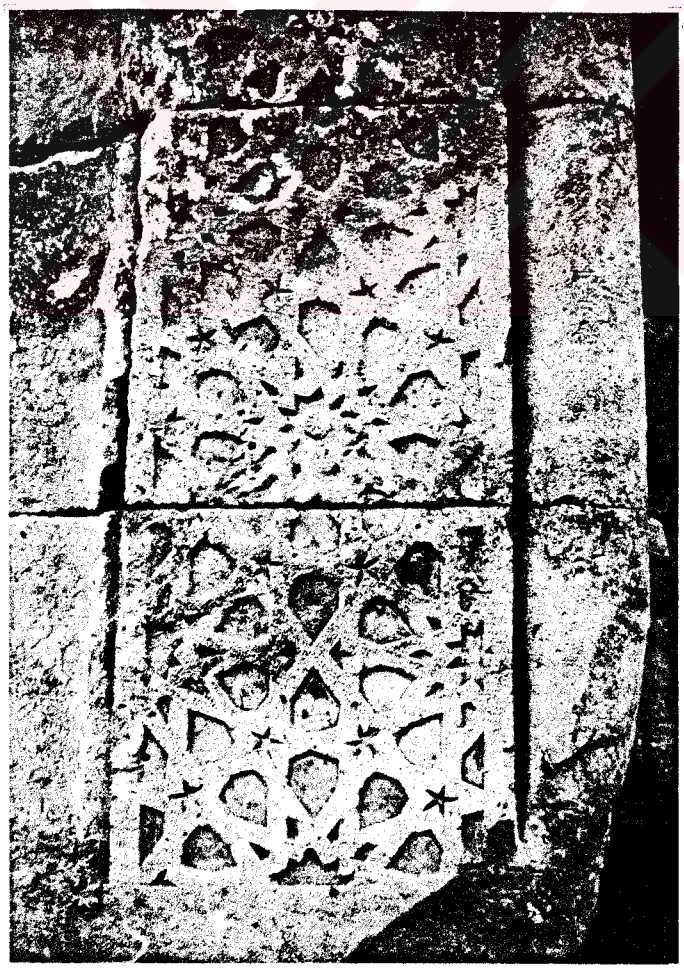

b Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Süsleme Şeridi

a Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Kuzey Niş

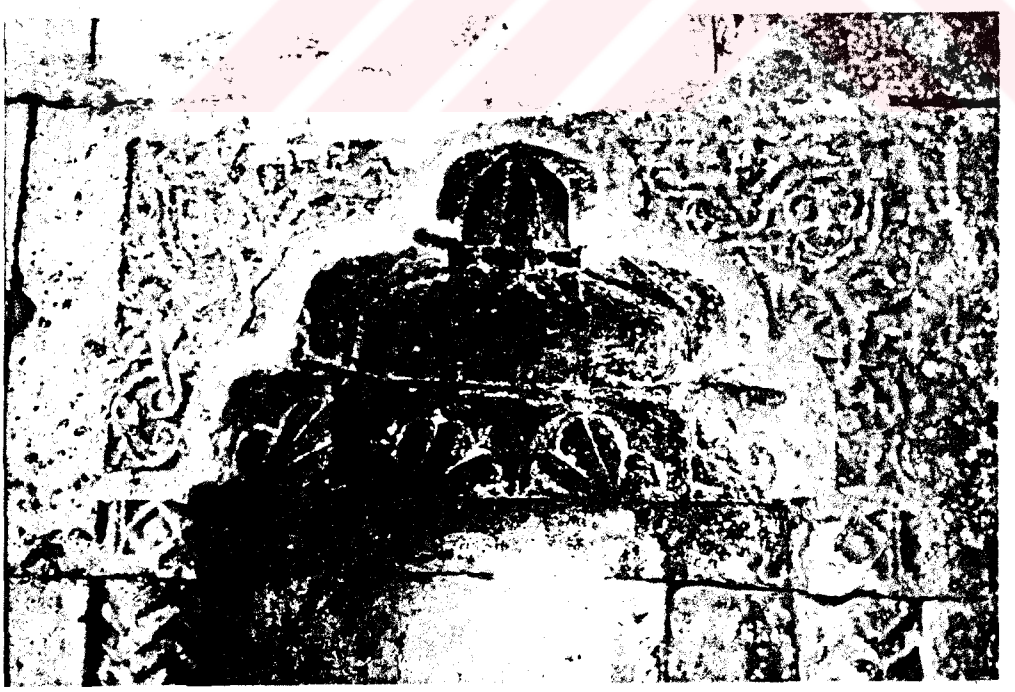

b Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Kuzey Niş Kavsarası

a Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Kuzey Niş Kavsarası

b Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Kuzey Niş Kavsarası

a Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Güney Niş

b Korkuteli Emir Sinaneddin Medresesi, Portal Güney Niş Kavsarası

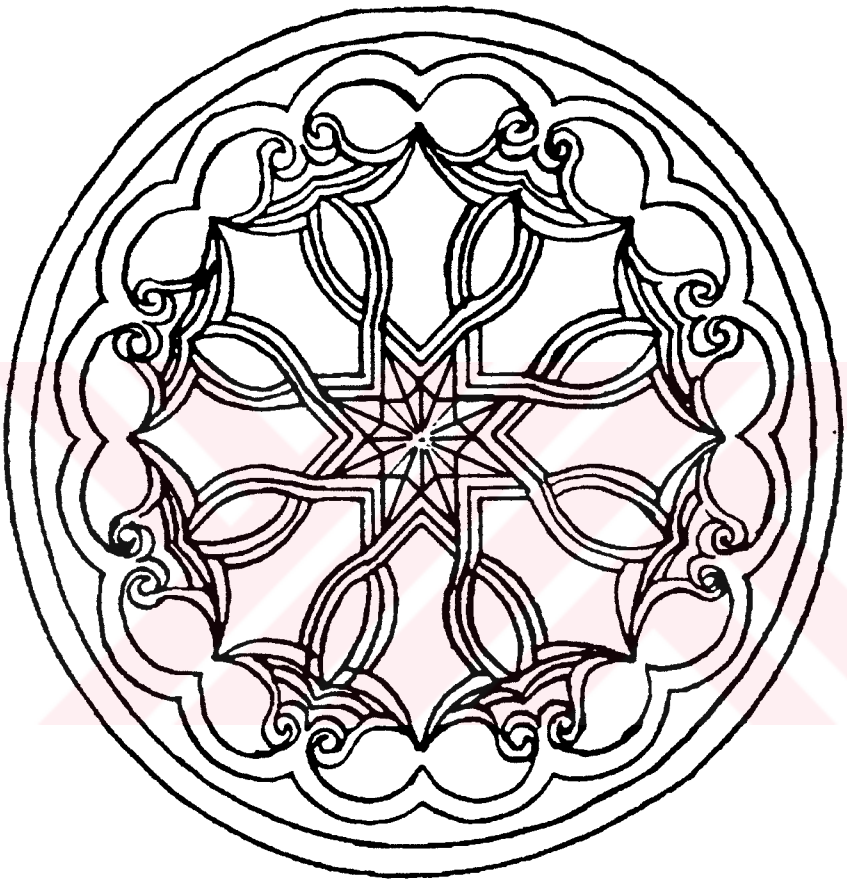

Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Portal Kuzey Madalyon Çizimi

Antalya Zıncırkıran Mehmet Bey Türbesi, Portal Güney Madalyon Cizimi

Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Güney Cephe Süsleme Çizimi

Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Güneydoğu Cephe Süsleme Çizimi

Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Doğu Cephe Süsleme Çizimi

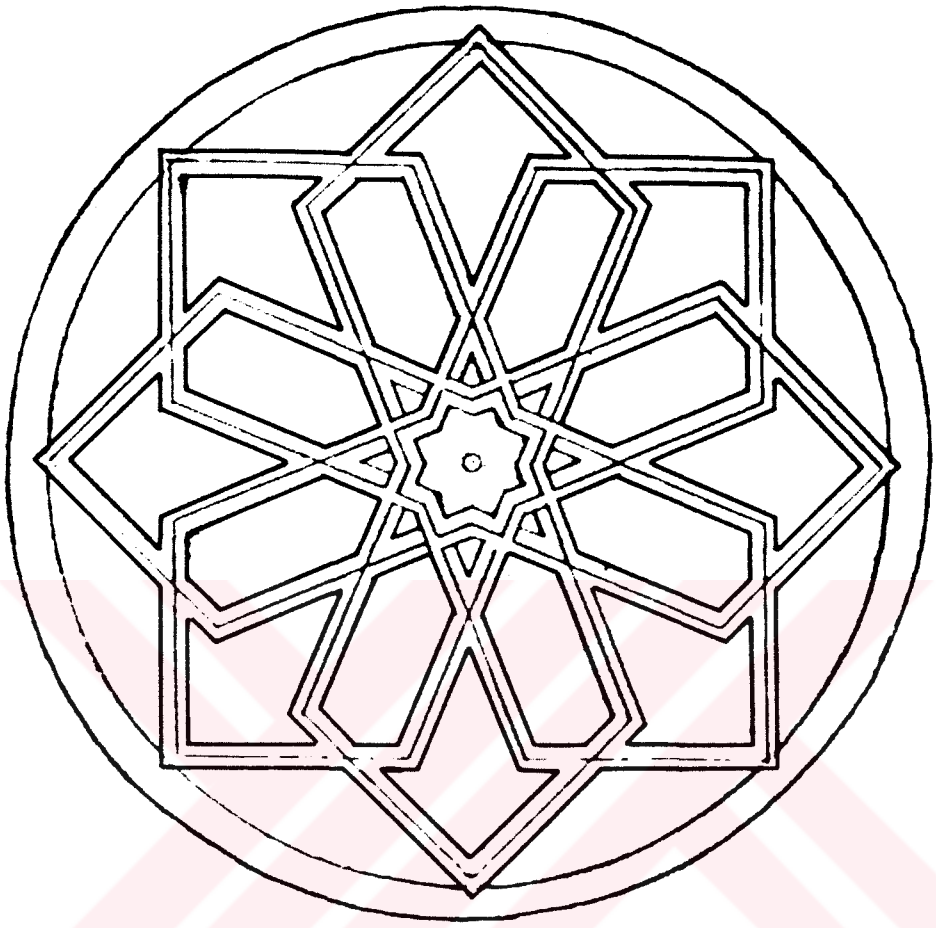

Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Kuzeydoğu Cephe Süsleme Çizimi

Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Kuzey Cephe Süsleme Çizimi

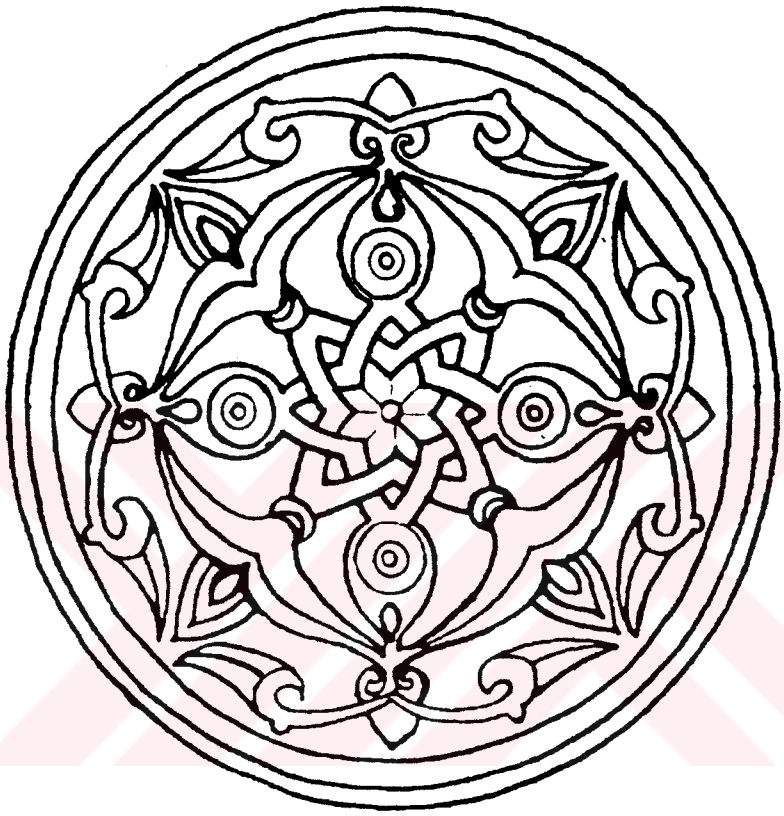

Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Kuzeybatı Cephe Süsleme Çizimi

Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Batı Cephe Süsleme Çizimi

a Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Genel Görünüm

b Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Portal

a Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Portal Üzerindeki Süsleme

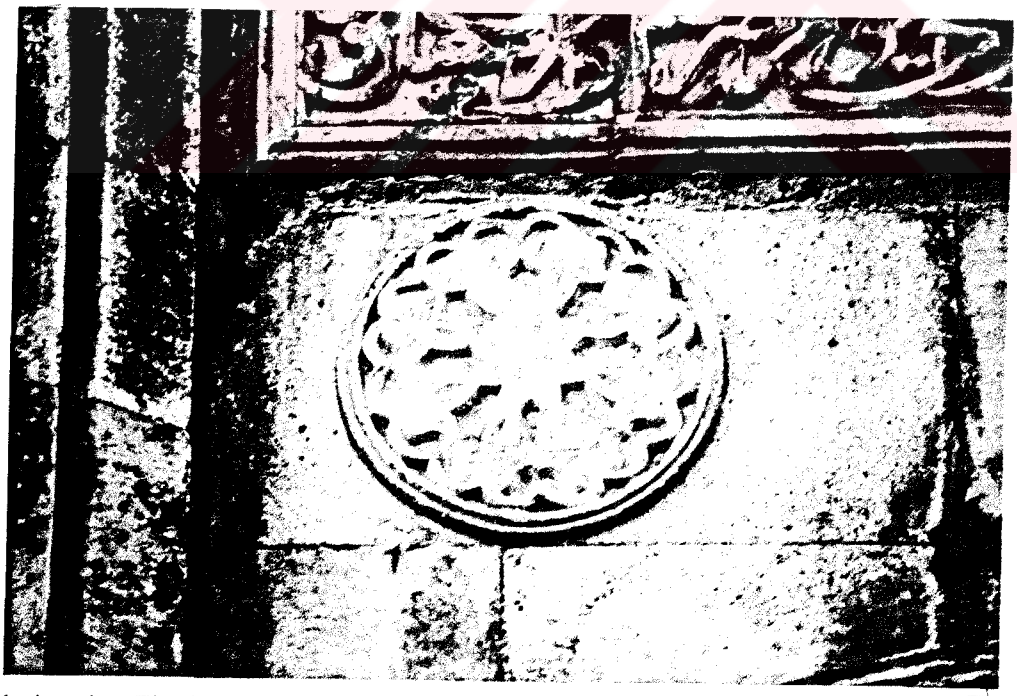

b Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Portal Kuzey Madalyon

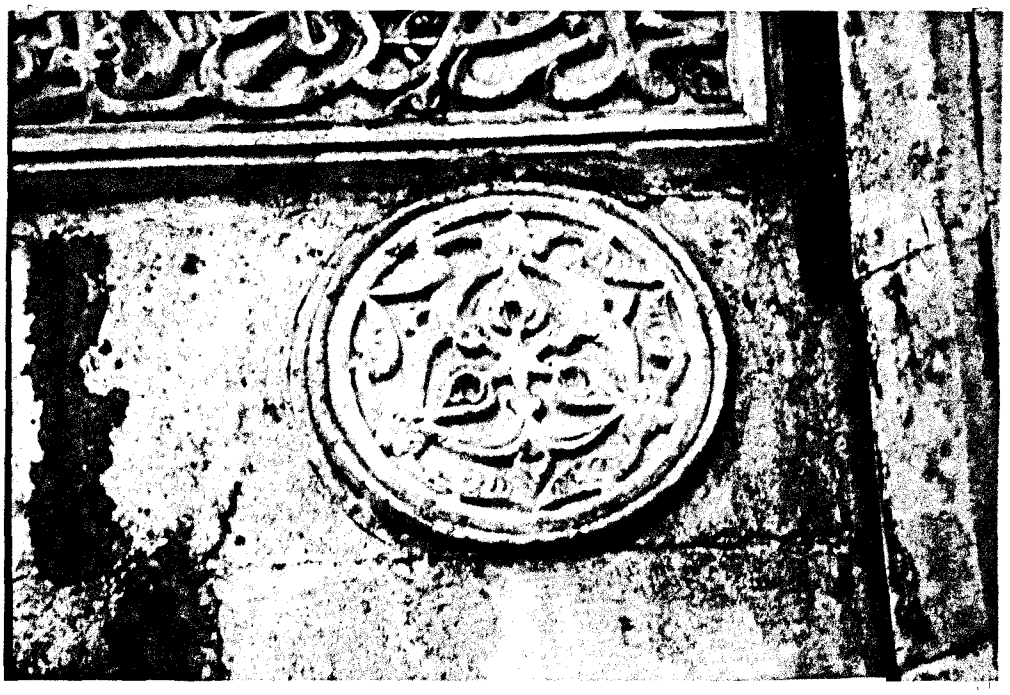

a Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Portal Güney Madalyon

b Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Güney Cephe Süsleme

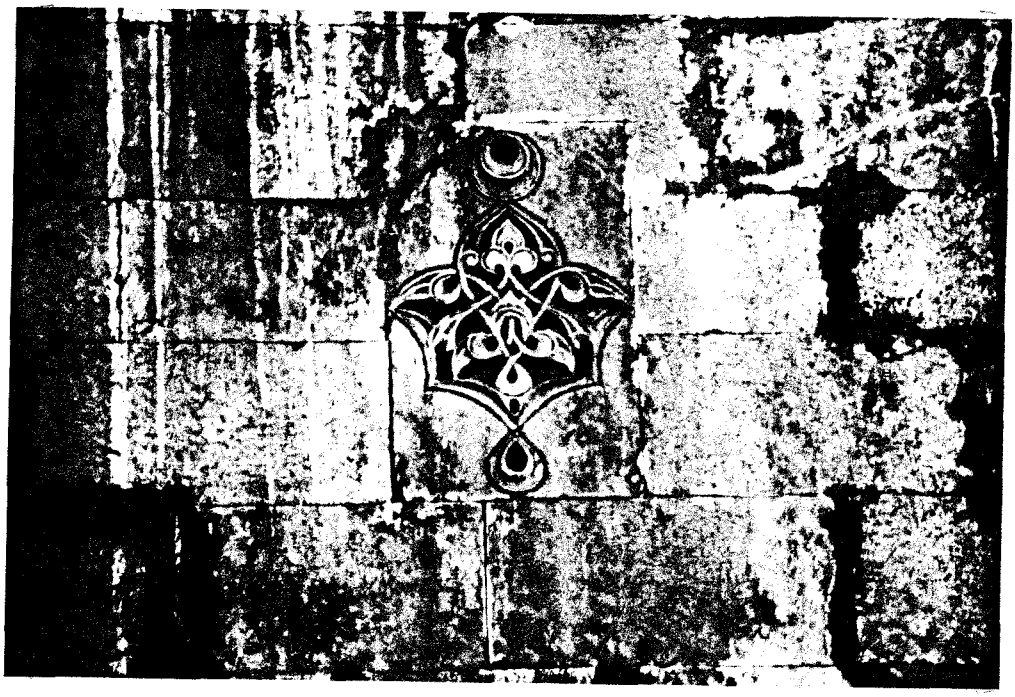

a Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Güneydoğu Cephe Süsleme

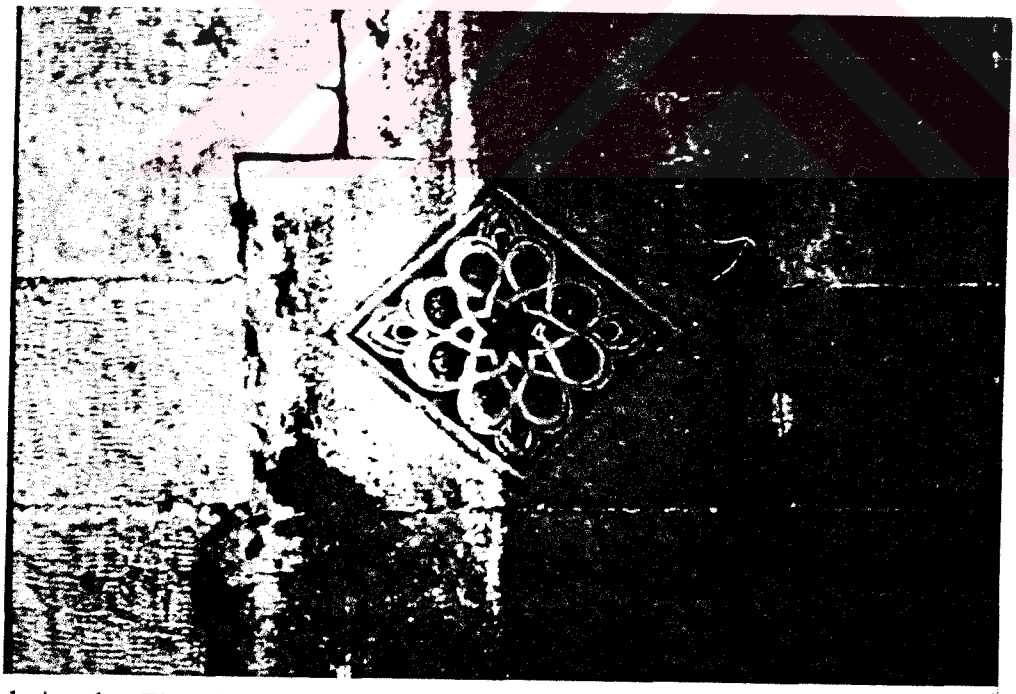

b Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Doğu Cephe Süsleme

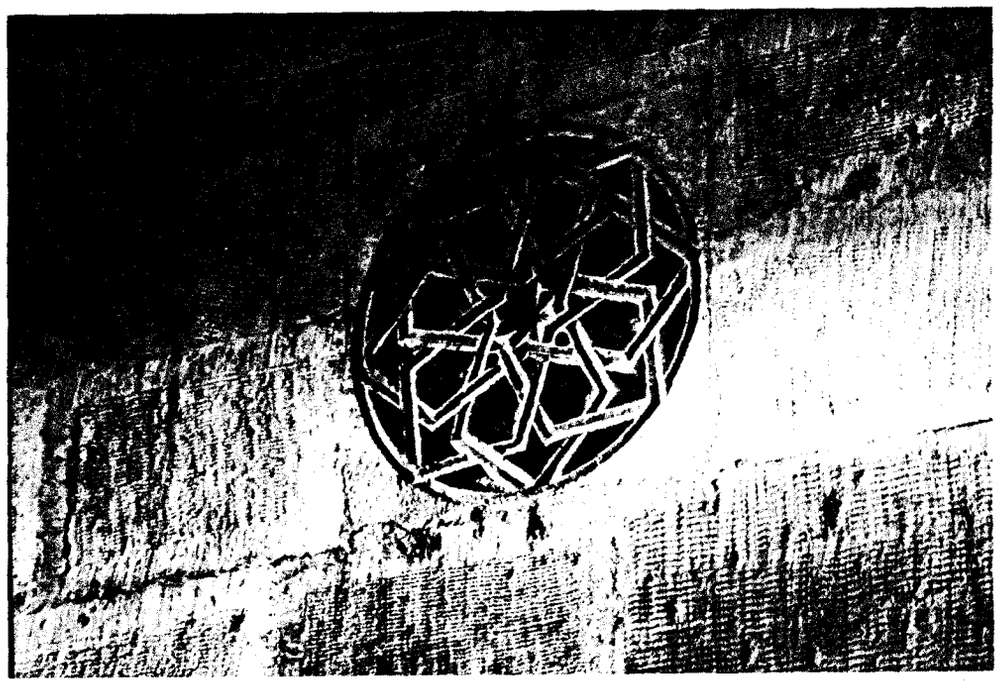

a Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Kuzey Doğu Cephe Süsleme

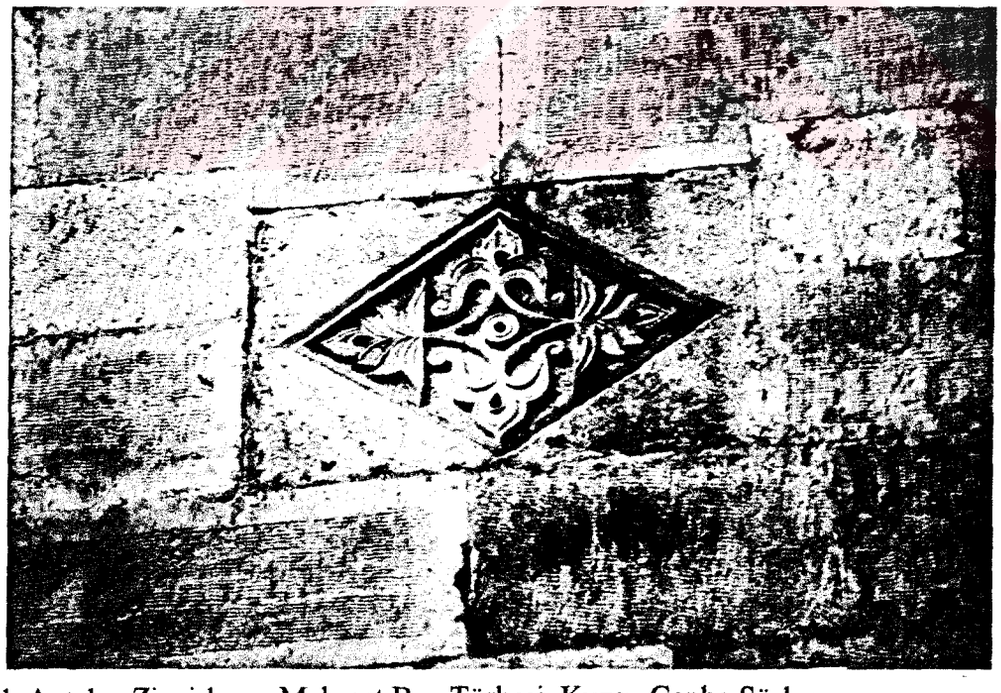

b Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Kuzey Cephe Süsleme

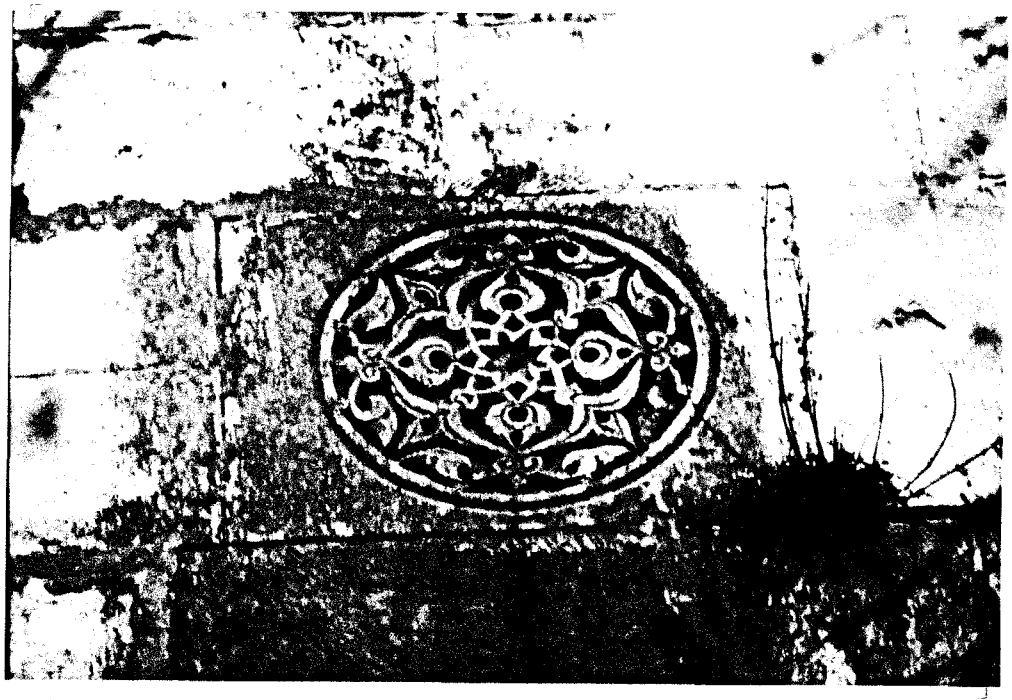

a Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Kuzeybatı Cephe Süsleme

b Antalya Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi,Batı Cephe Süsleme

a Divriği Kale Camii, Portal (R.H.Ünal 1982)

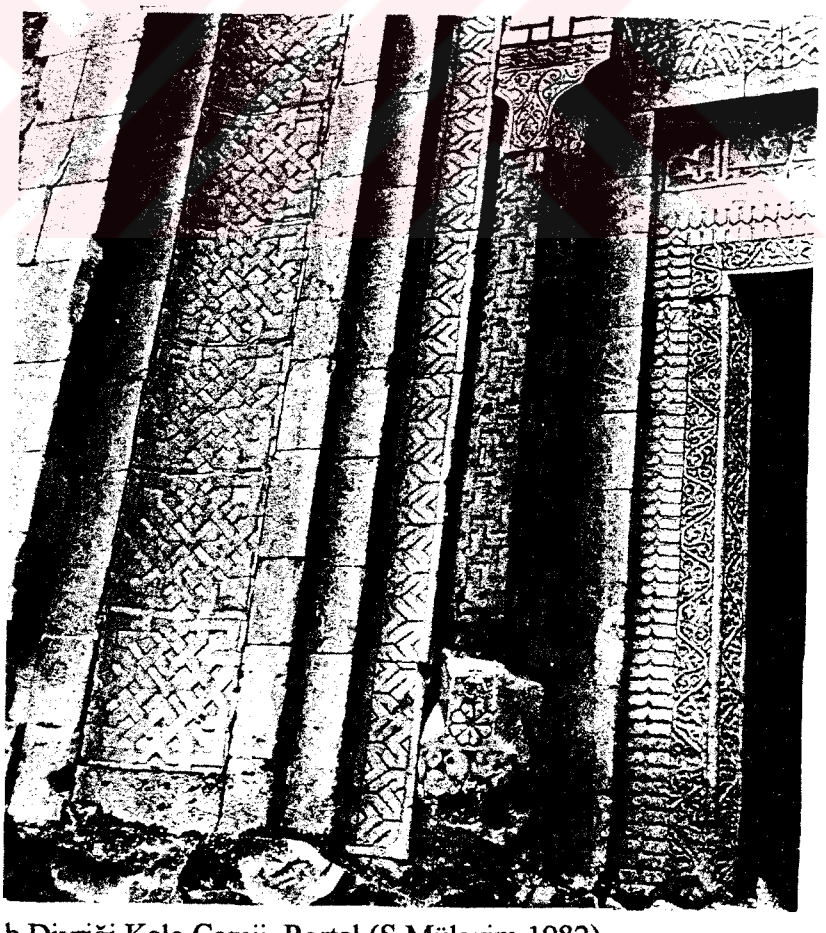

b Divriği Kale Camii, Portal (S.Mülayim 1982)

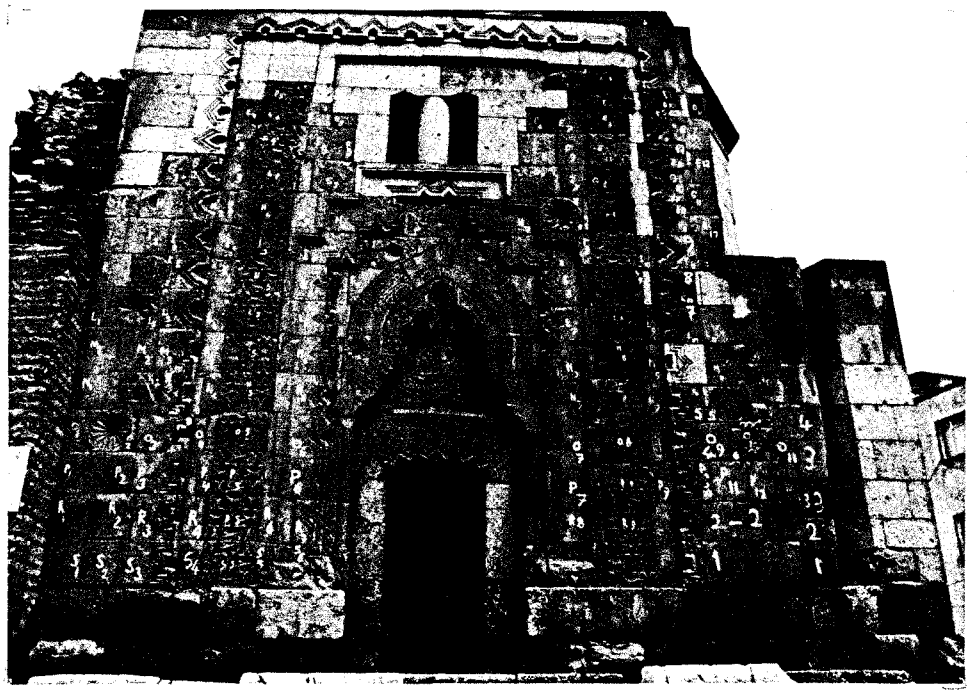

a Amasya Hilafet Gazi Türbesi, Portal

b Amasya Hilafet Gazi Türbesi, Portal

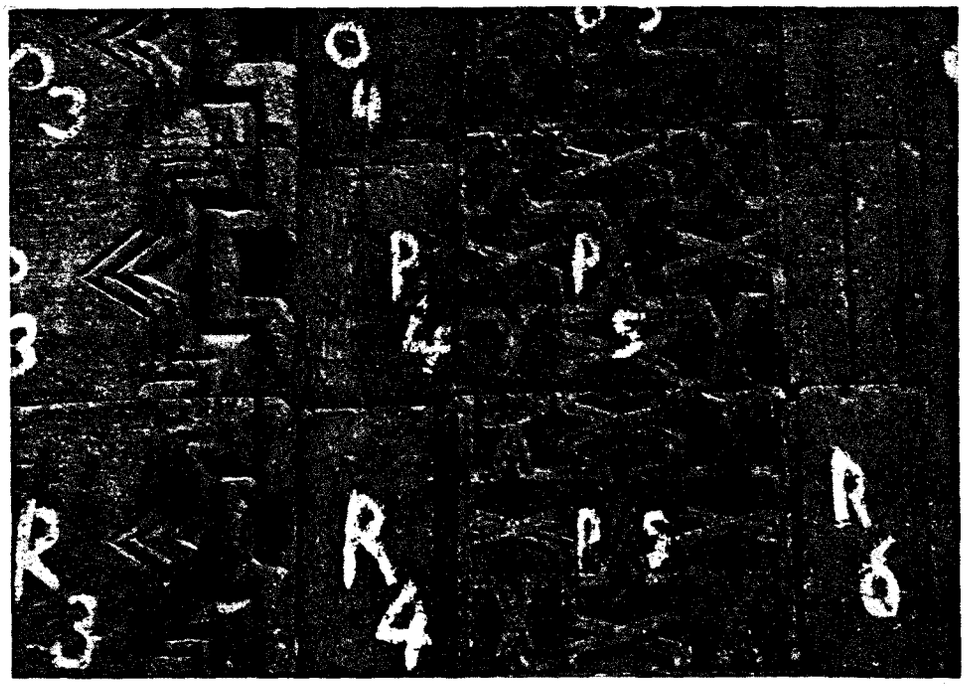

a Amasya Hilafet Gazi Türbesi, Portal Süsleme Şeridi

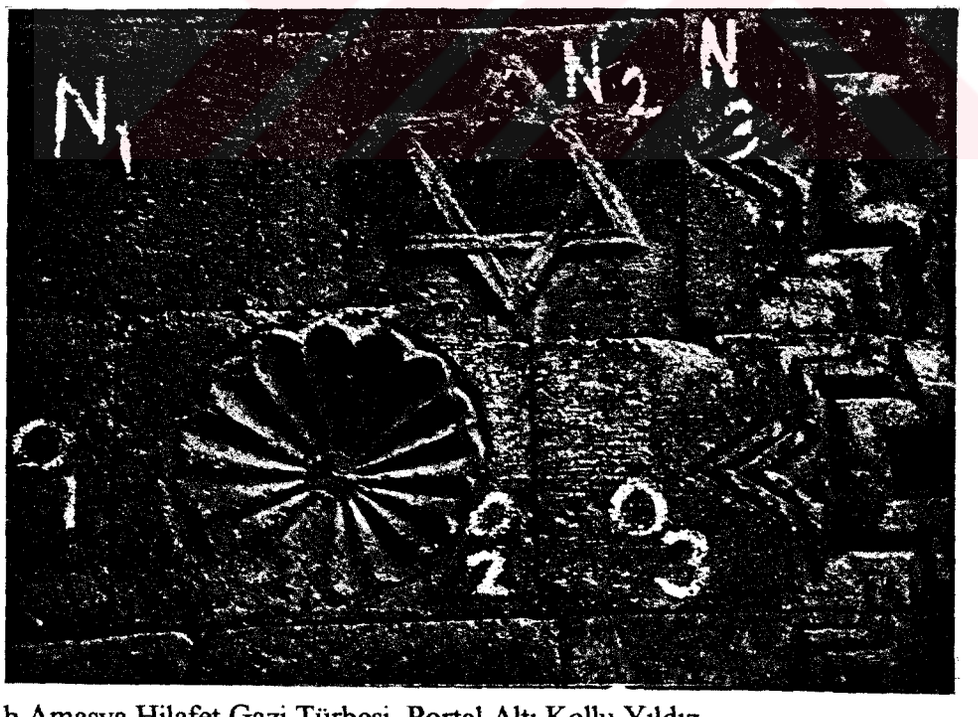

b Amasya Hilafet Gazi Türbesi, Portal Altı Kollu Yıldız

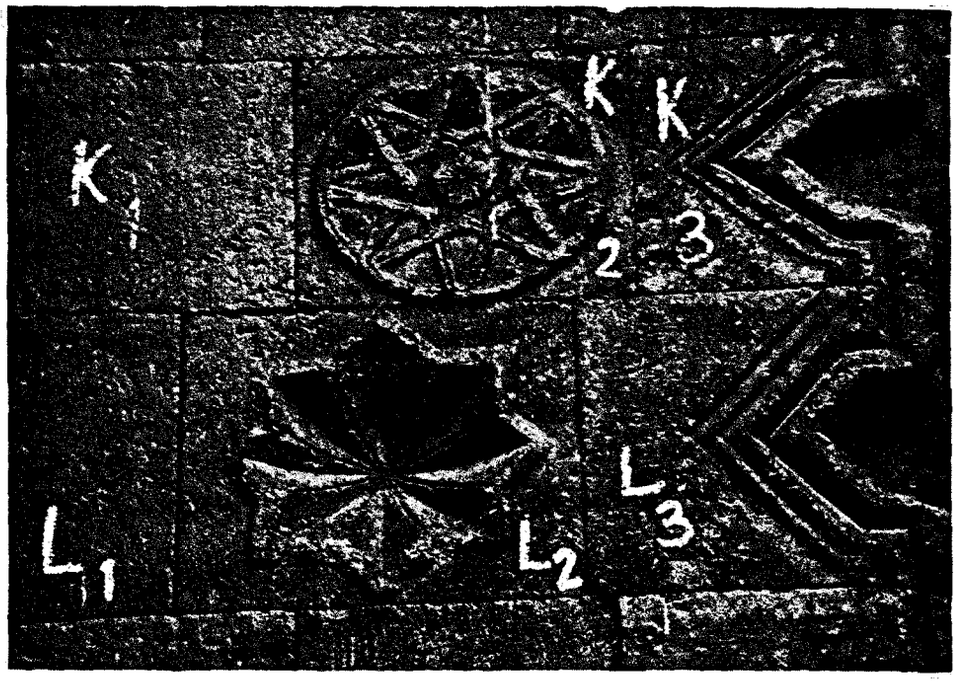

a Amasya Hilafet Gazi Türbesi, Portal Sekiz Kollu Yıldız

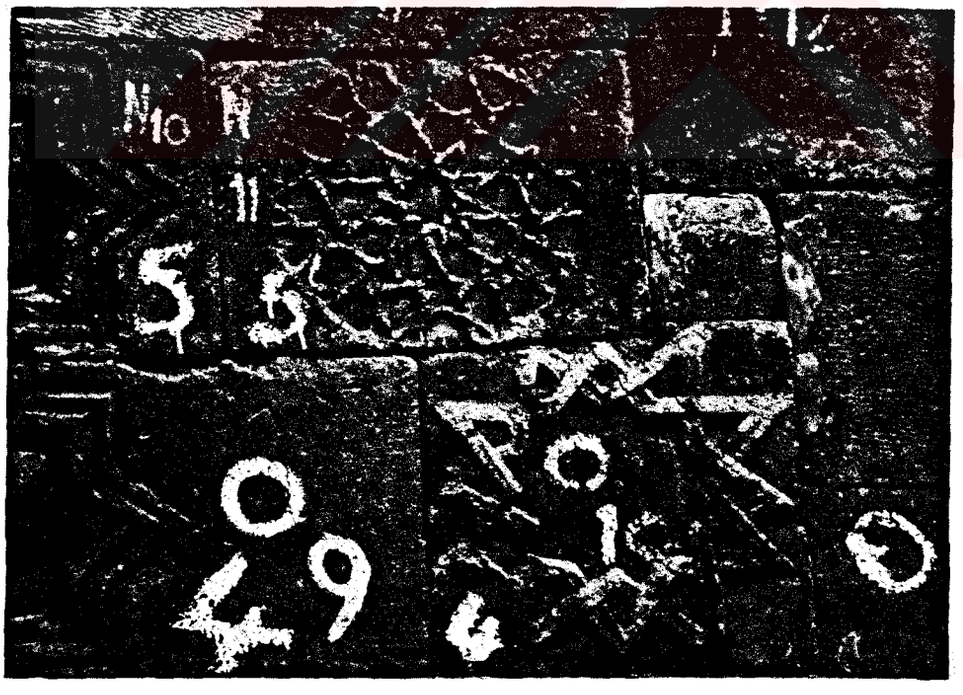

b Amasya Hilafet Gazi Türbesi, Portal Oniki Kollu Yıldız

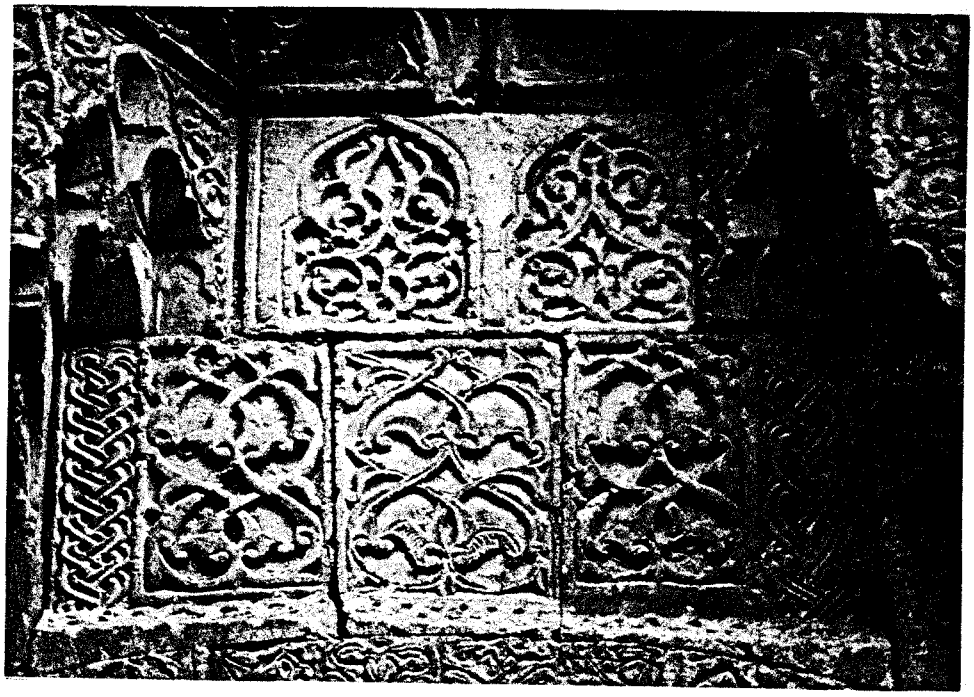

a Amasya Hilafet Gazi Türbesi,Portal, Kavsara

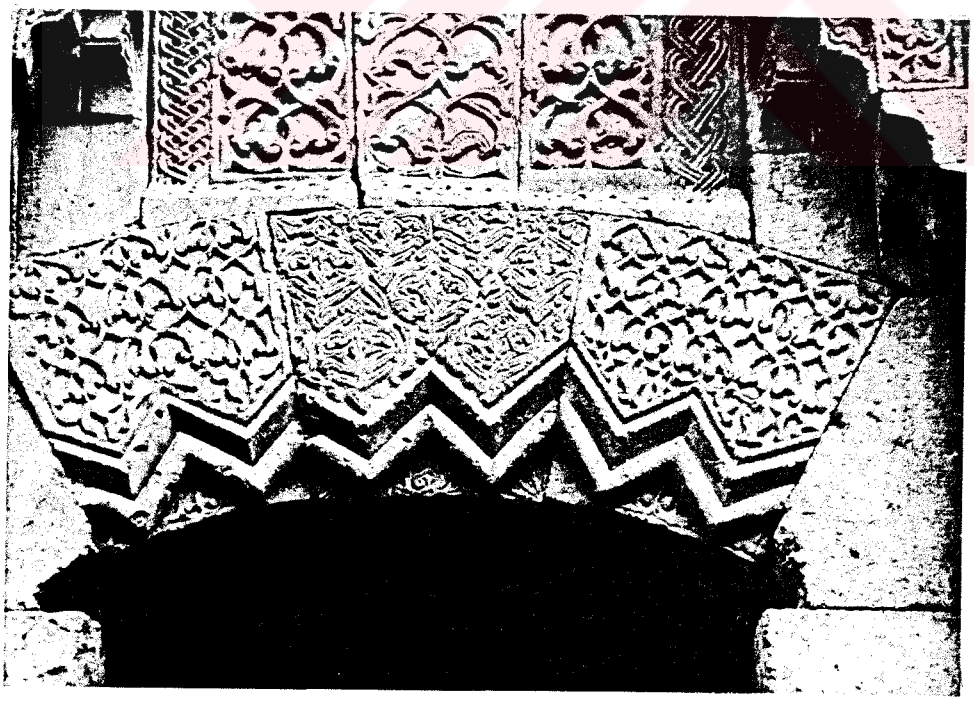

b Amasya Hilafet Gazi Türbesi, Portal Giriş Kapısı

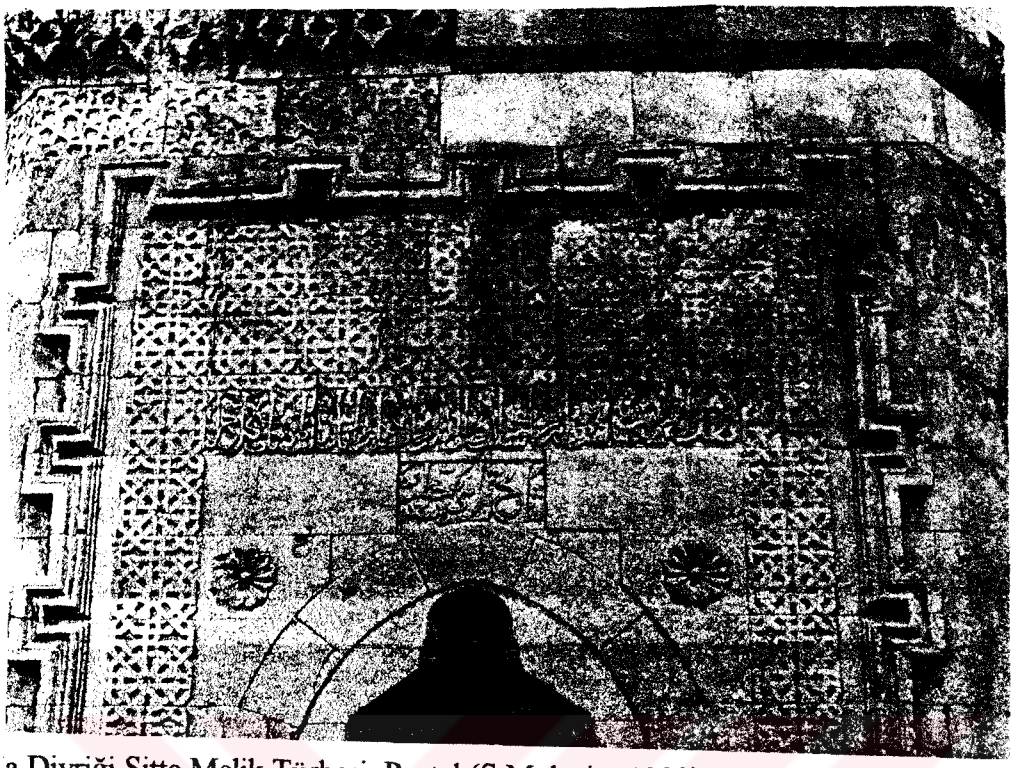

a Divriği Sitte Melik Türbesi, Portal (S.Mülayim 1982)

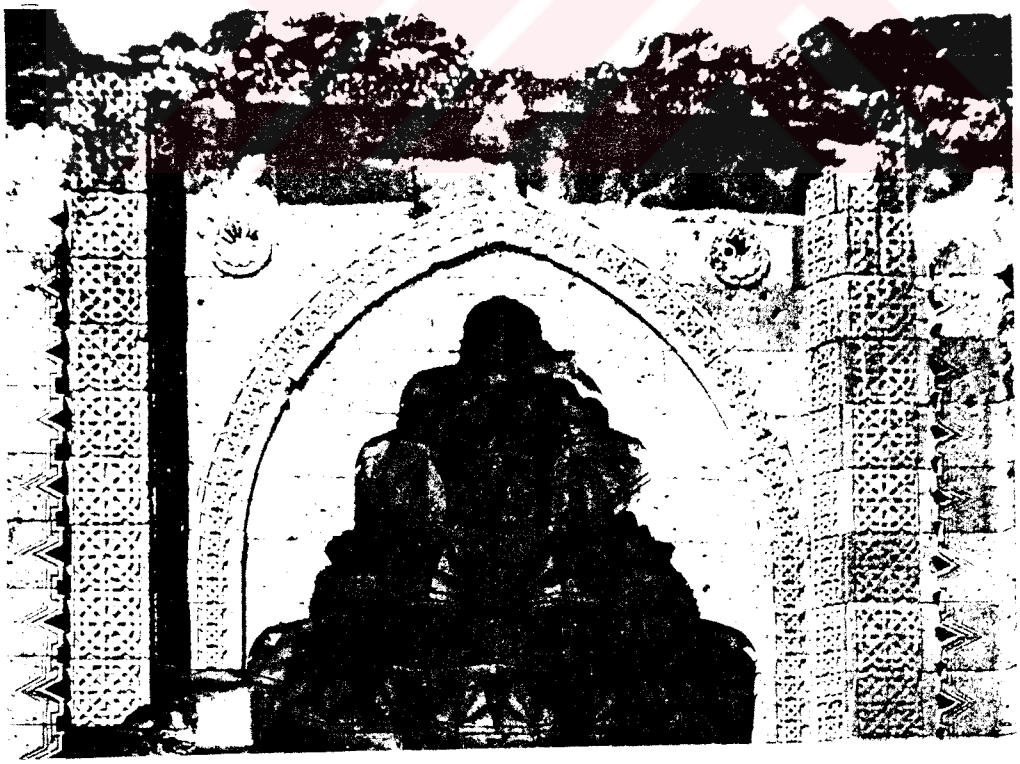

b Aksaray Alay Han, Portal (S.Mülayim 1982)

Erzurum Kale Mescidi Mihrabı (S.Mülayim 1982)

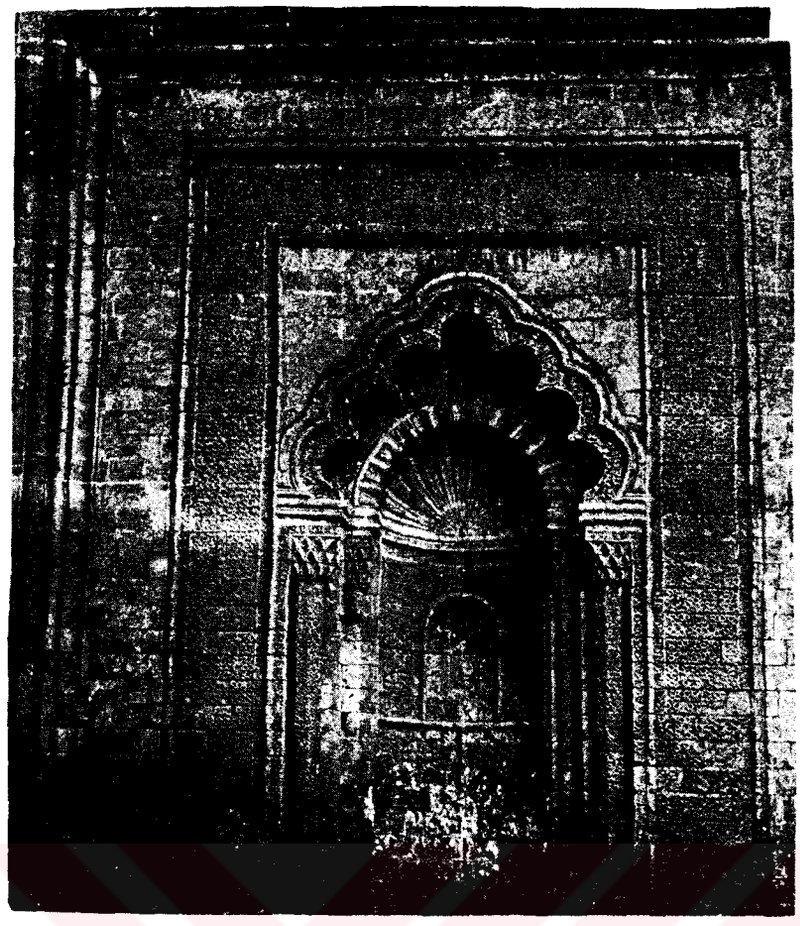

a Kızıltepe Ulu Camii Mihrabı (Ö.Bakırer 1976)

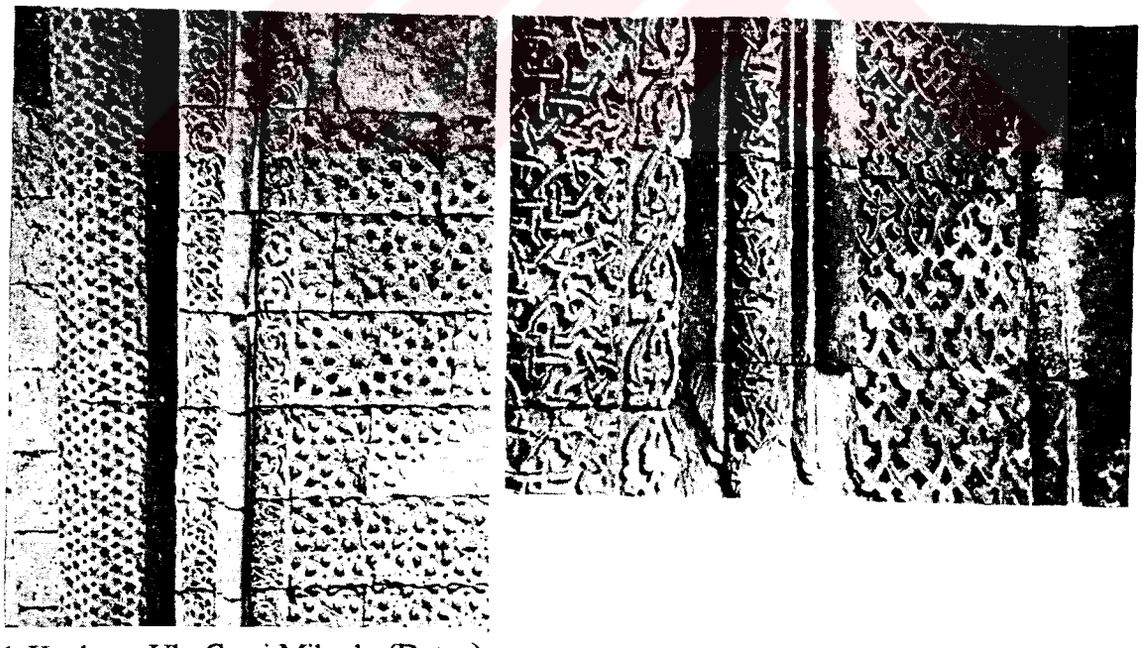

b Kızıltepe Ulu Cami Mihrabı (Detay)

Beyşehir Kızılören Han Mescidi Mihrap (Ö.Bakırer 1976)

a Kayseri Darüşşifası, Portal (S.Ögel 1987)

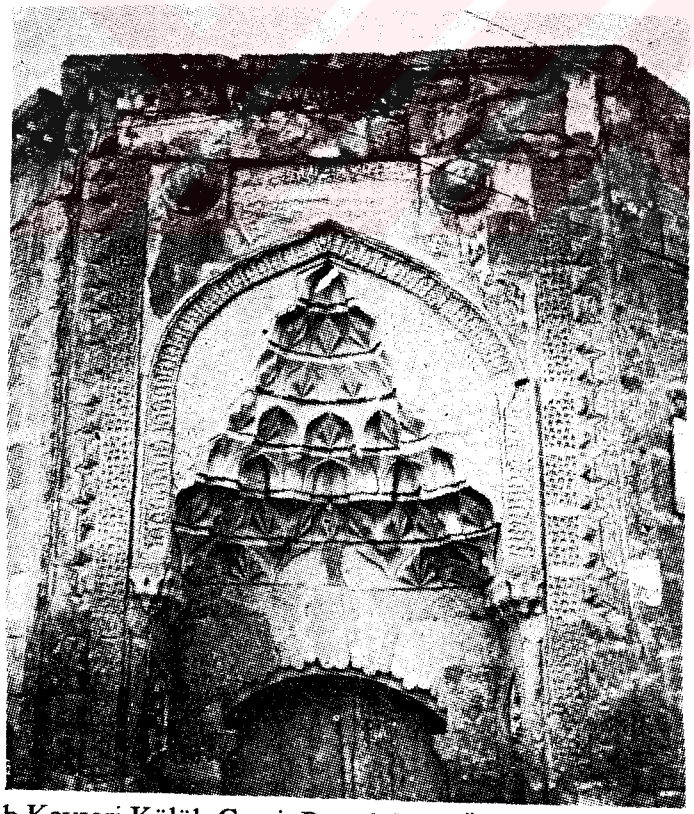

b Kayseri Külük Cami, Portal (R.H.Ünal 1982)

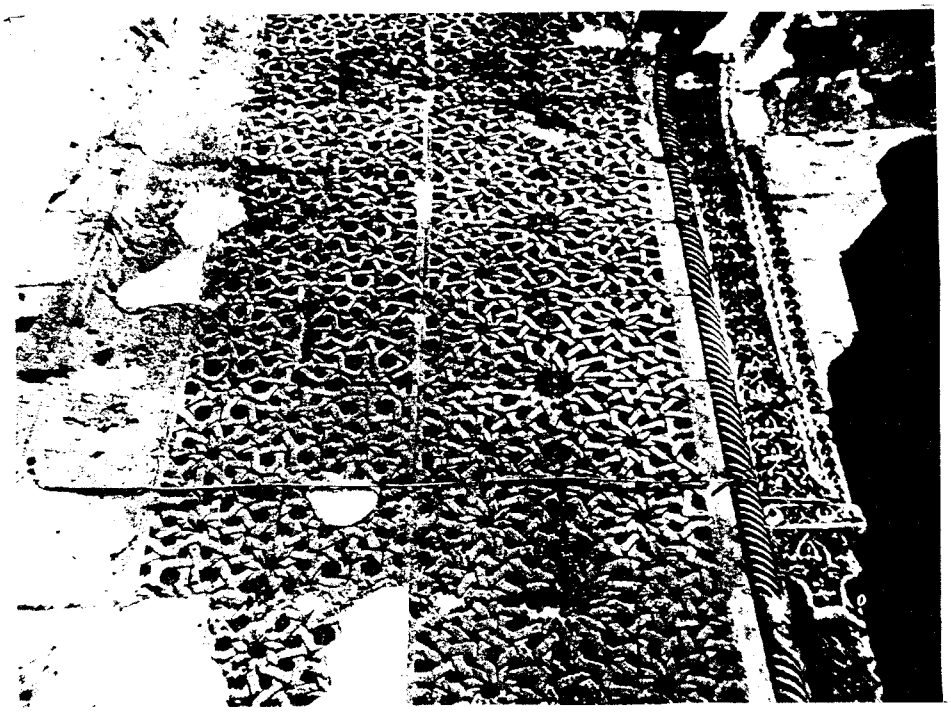

a Sivas Keykaus Darüşşifası, Portal (S.Ögel 1987)

b Konya Alâeddin Camii, Kuzey Portal (S.Ögel 1987)

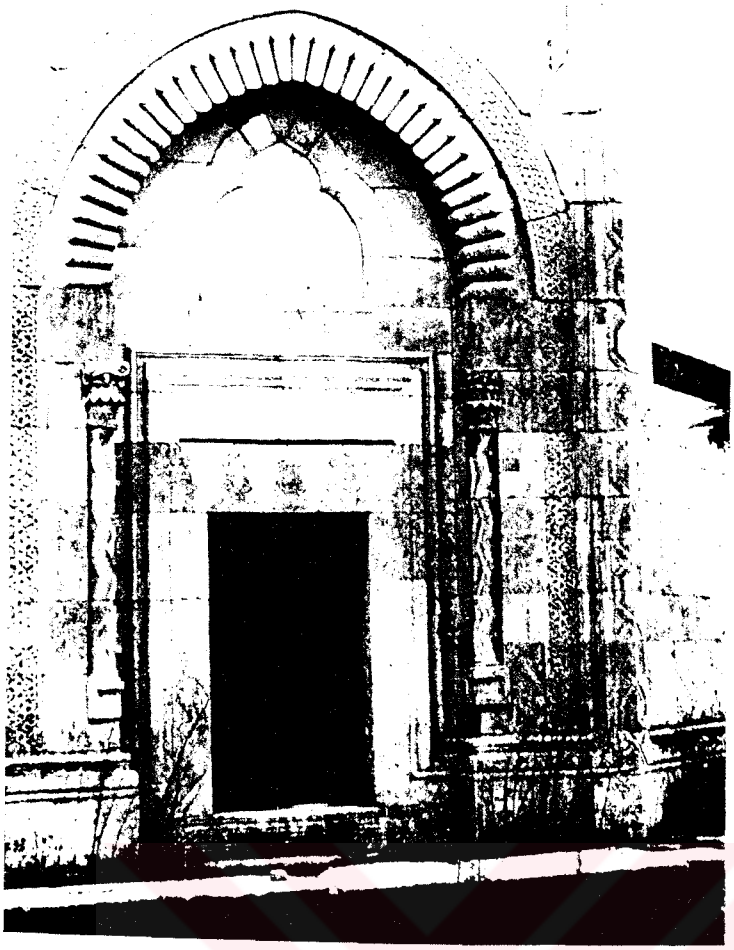

a Konya Alâeddrin Camii Avlusu Anonim Türbe Portal (S.Ögel 1987)

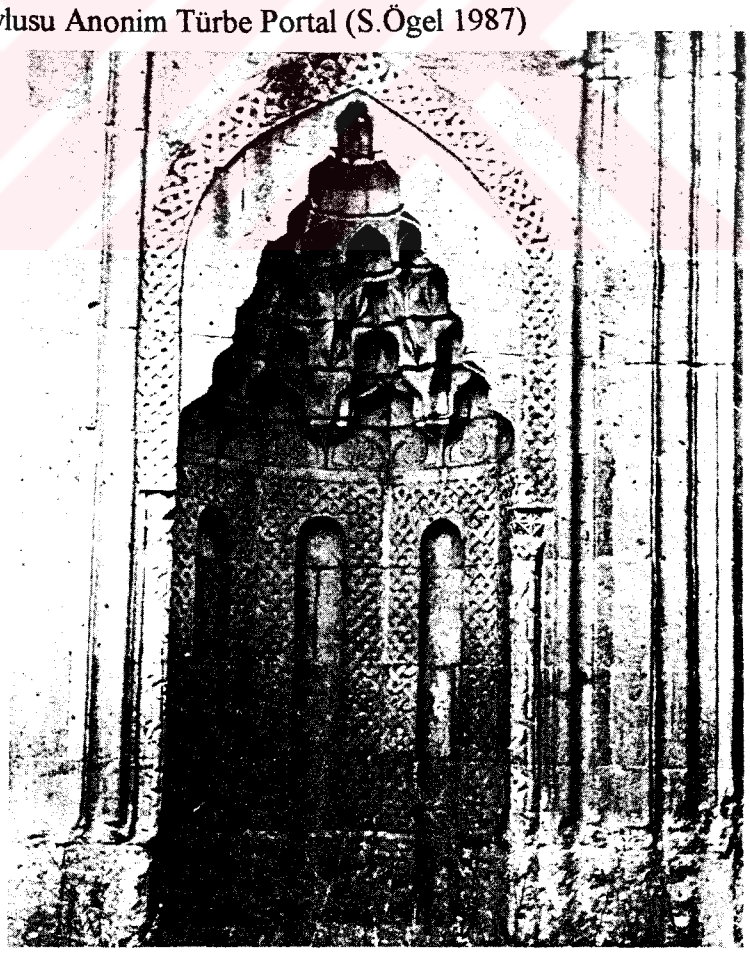

b Konya Alâeddin Camii, Avlusu Anonim Türbe Mihrap (Ö.Bakırer 1976)

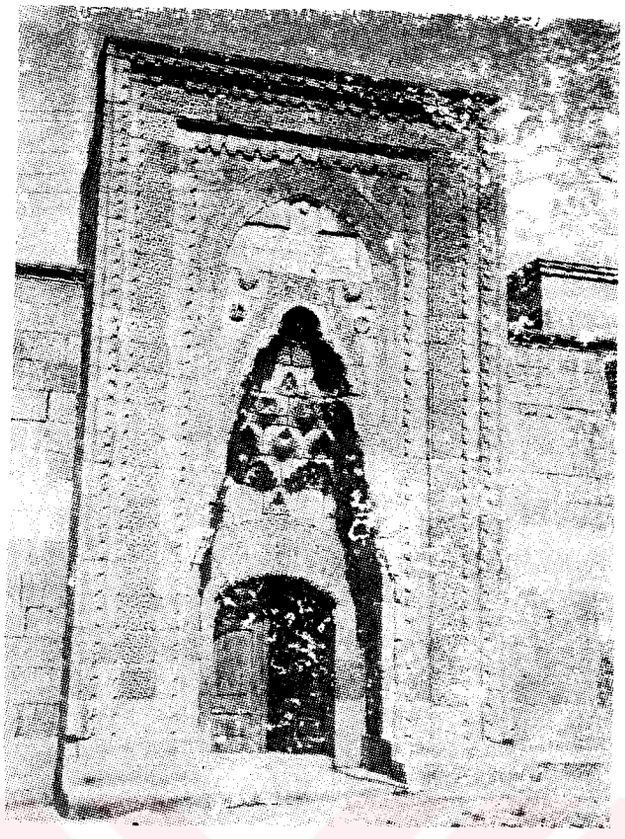

a Niğde Alâeddin Camii, Portal (R.H.Ünal 1982)

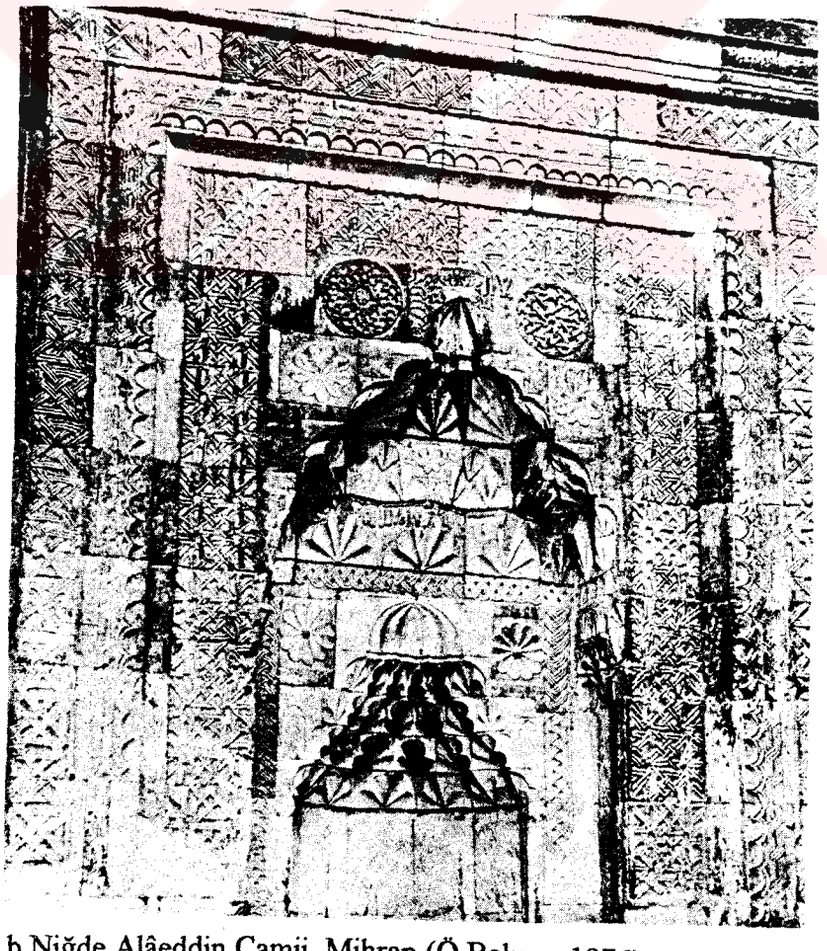

b Niğde Alâeddin Camii, Mihrap (Ö.Bakırer 1976)

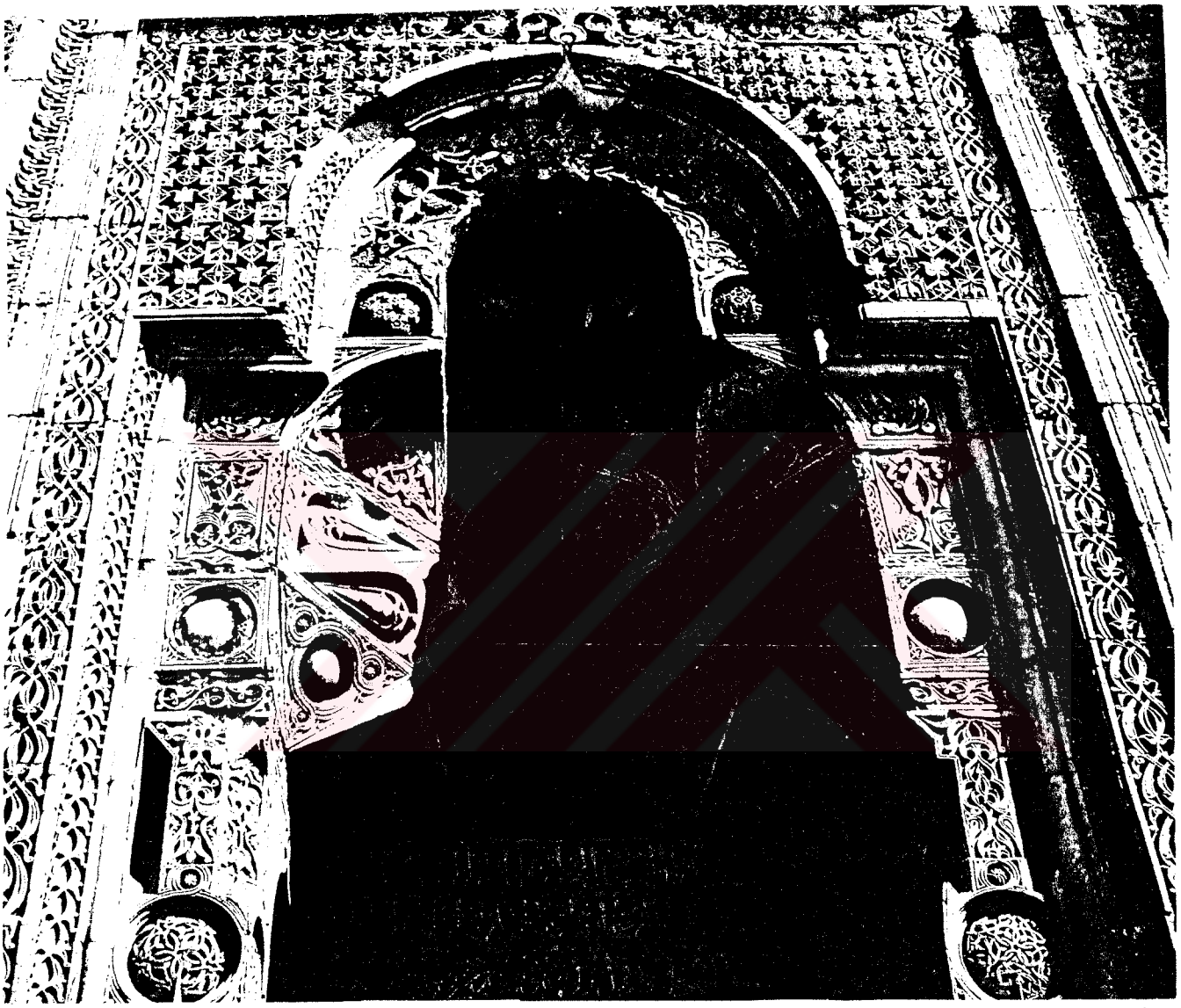

Divriği Ulu Camii, Batı Portal (S.Ögel 1987)

a Aksaray Sultan Han, Avlu Portali (S.Ögel 1993)

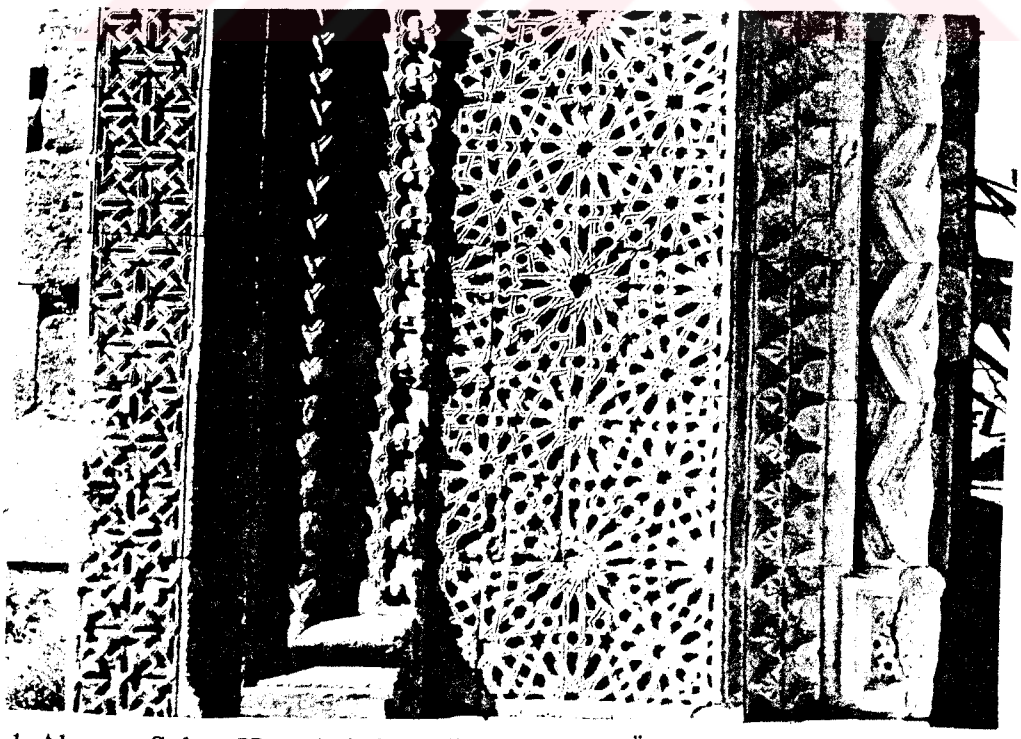

b Aksaray Sultan Han, Avlu Portali (Ayrıntı) (S.Ögel 1993)

a Aksaray Sultan Han, Avlu Portali Kuzey Niş (S.Ögel 1993)

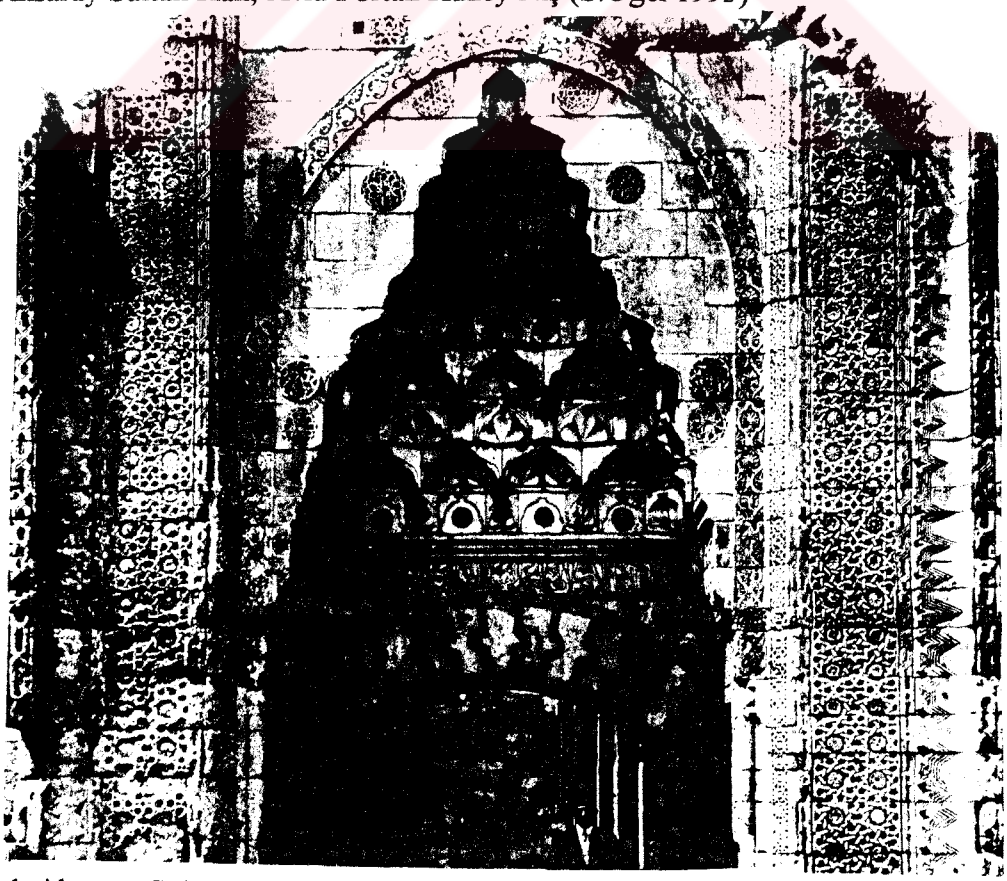

b Aksaray Sultan Han, Kapalı Kısım Portali S.Mülayim 1982)

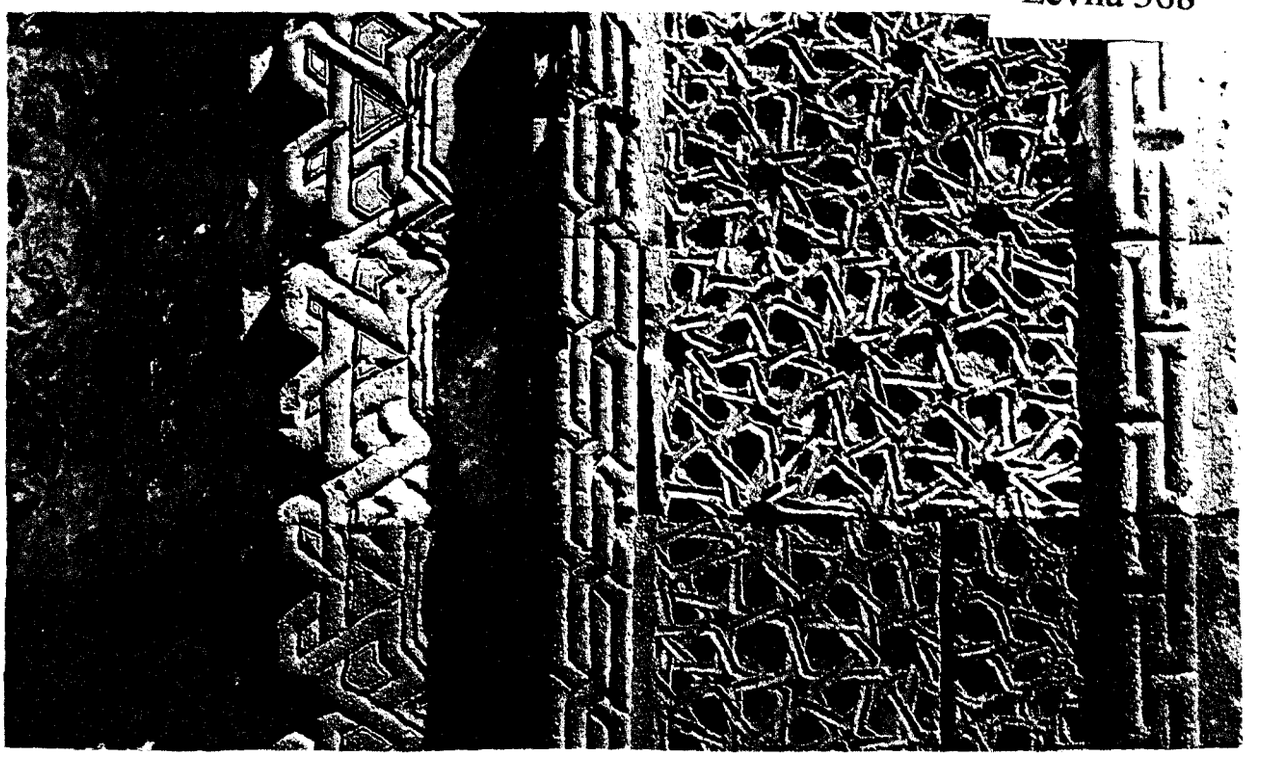

a Kayseri Karatay Han, Avlu Portali (S.Ögel 1993)

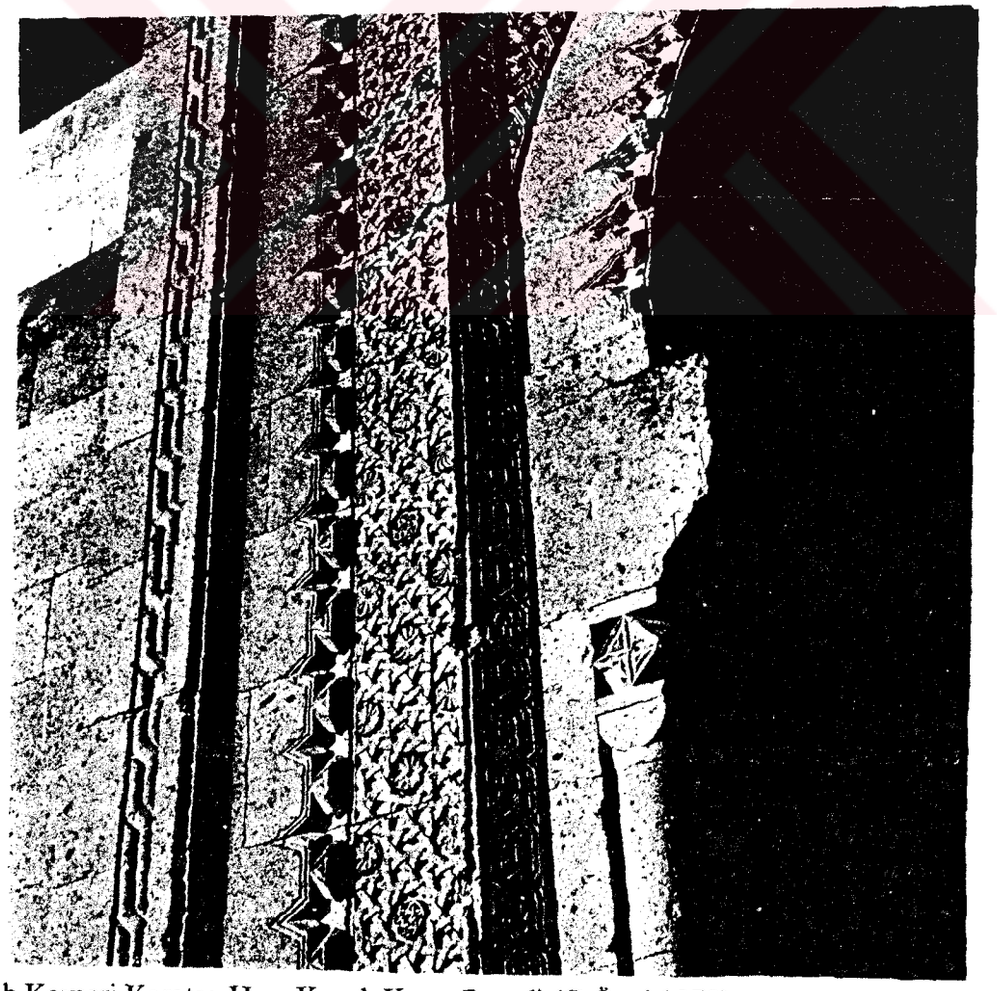

b Kayseri Karatay Han, Kapalı Kısım Portali (G.Önel 1978)

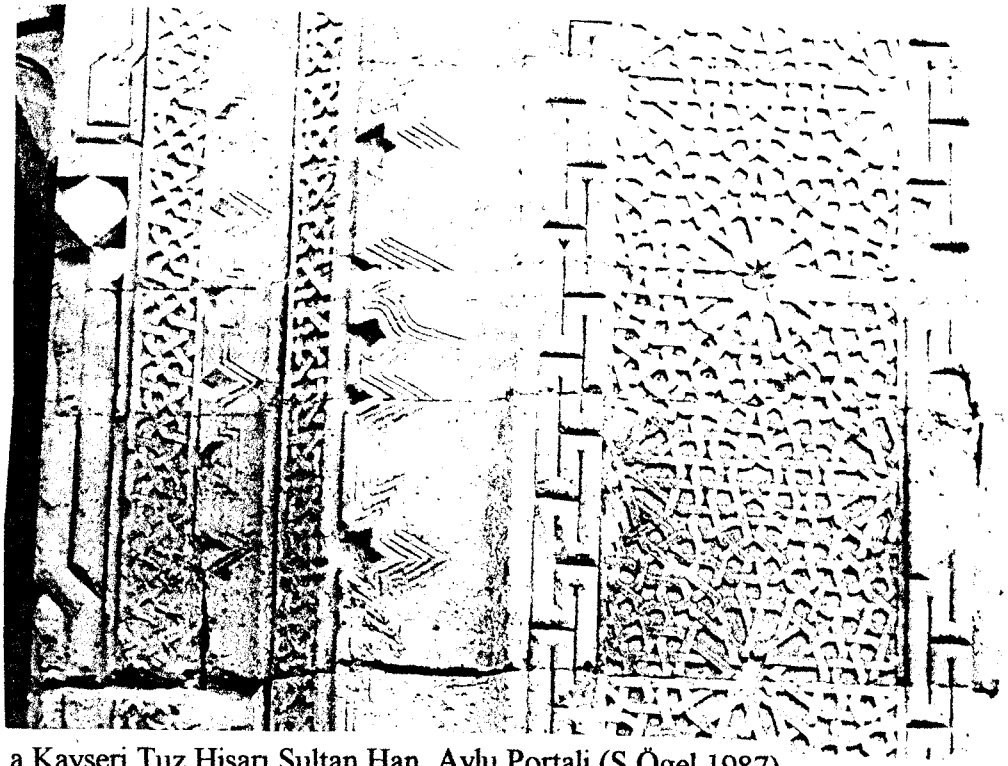

a Kayseri Tuz Hisarı Sultan Han, Avlu Portali (S.Ögel 1987)

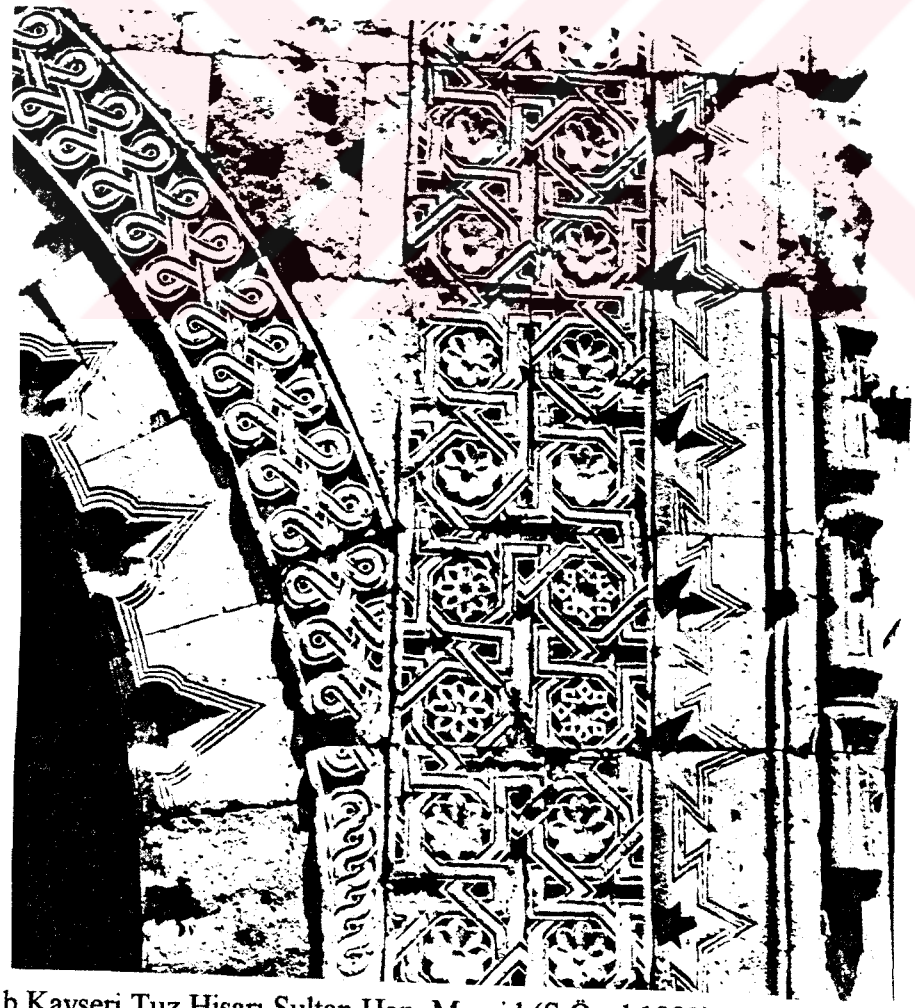

b Kayseri Tuz Hisarı Sultan Han, Mescid (S.Ögel 1993)

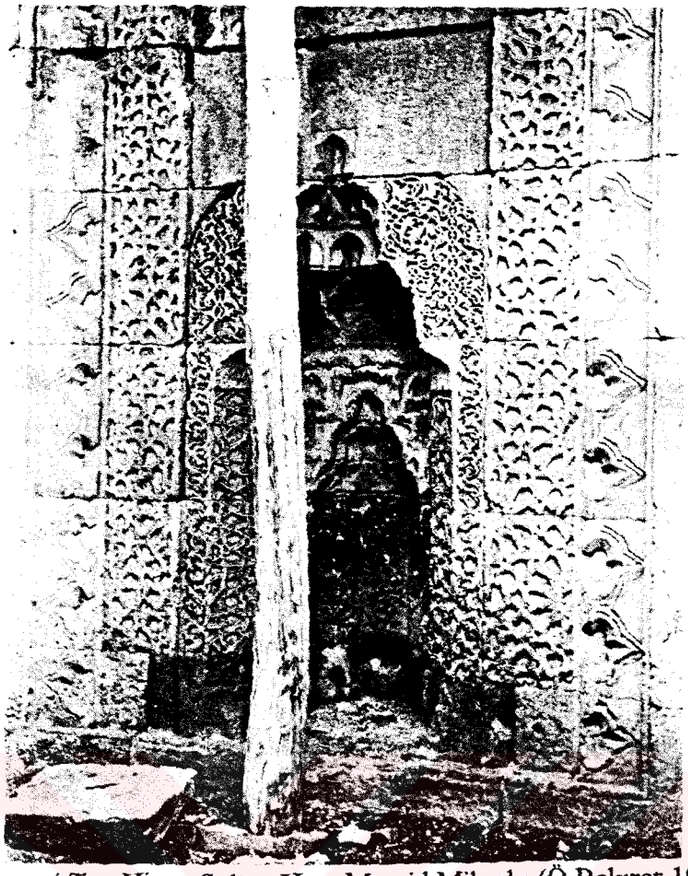

a Kayseri Tuz Hisarı Sultan Han, Mescid Mihrabı (Ö.Bakırer 1976)

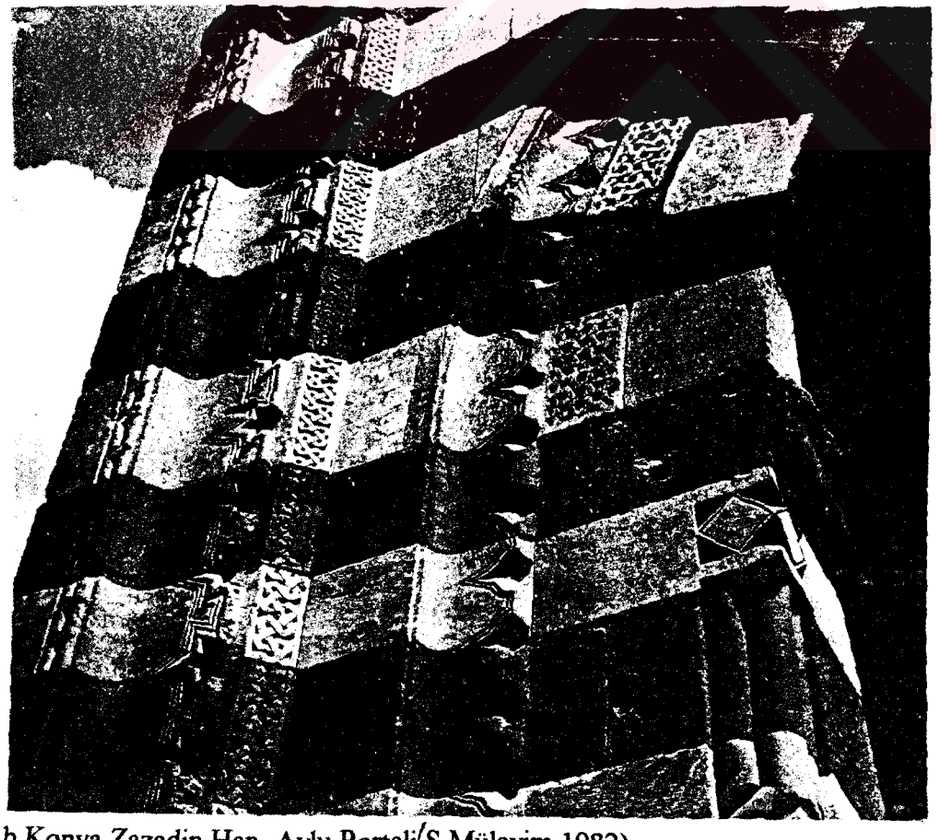

b Konya Zazadin Han, Avlu Portali(S.Mülayim 1982)

a Kayseri Huand Hatun Camii, Batı Portal (S.Mülayim 1982)

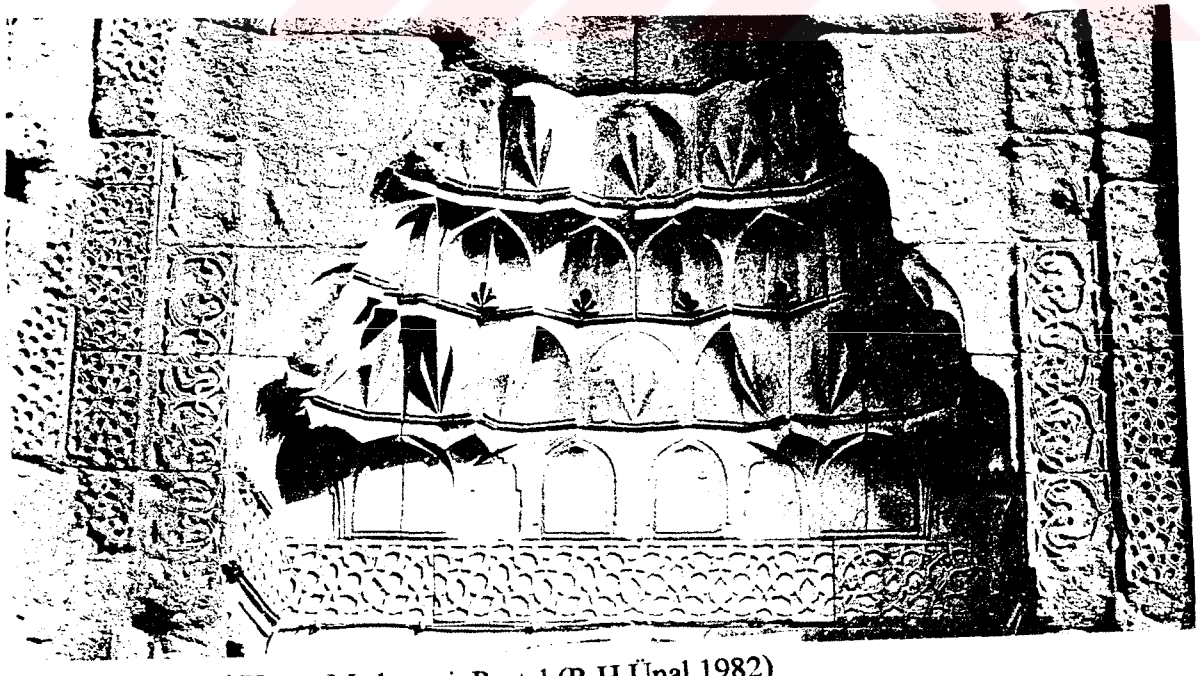

b Kayseri Huand Hatun Medresesi, Portal (R.H.Ünal 1982)

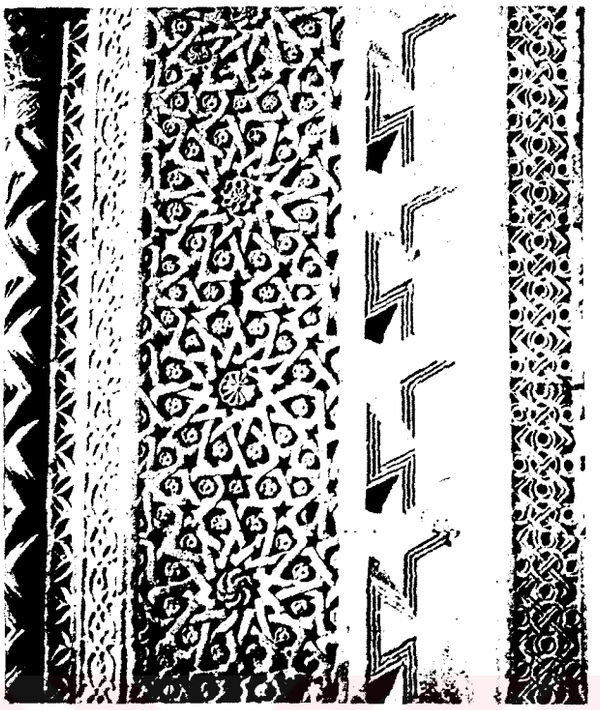

a Konya Sırçalı Medrese, Portal (S.Ögel 1993)

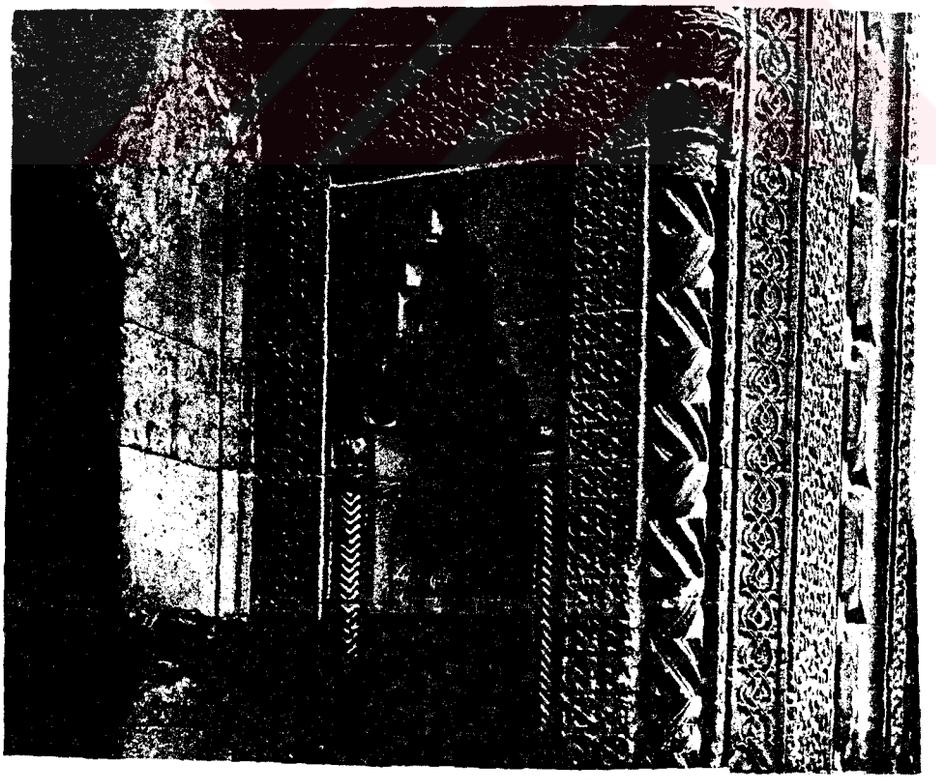

b Konya Sırçalı Medrese, Portal Kuzey Niş (G.Öney 1978)

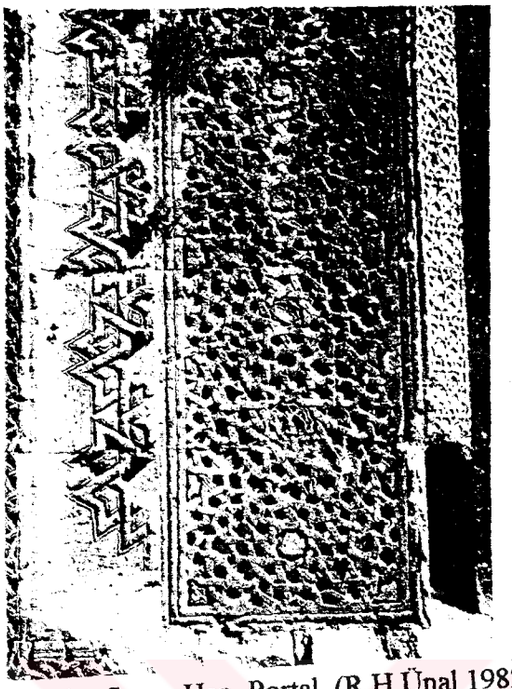

a Burdur Susuz Han, Portal (R.H.Ünal 1982)

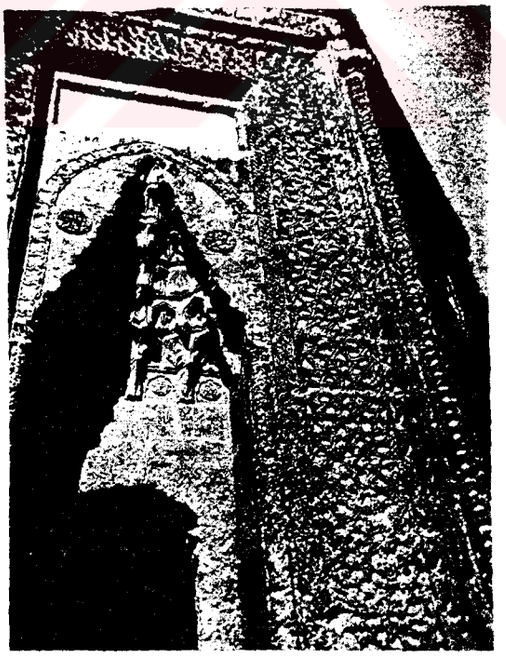

b Kayseri Çifte Kümbet, Portal (R.H.Ünal 1982)

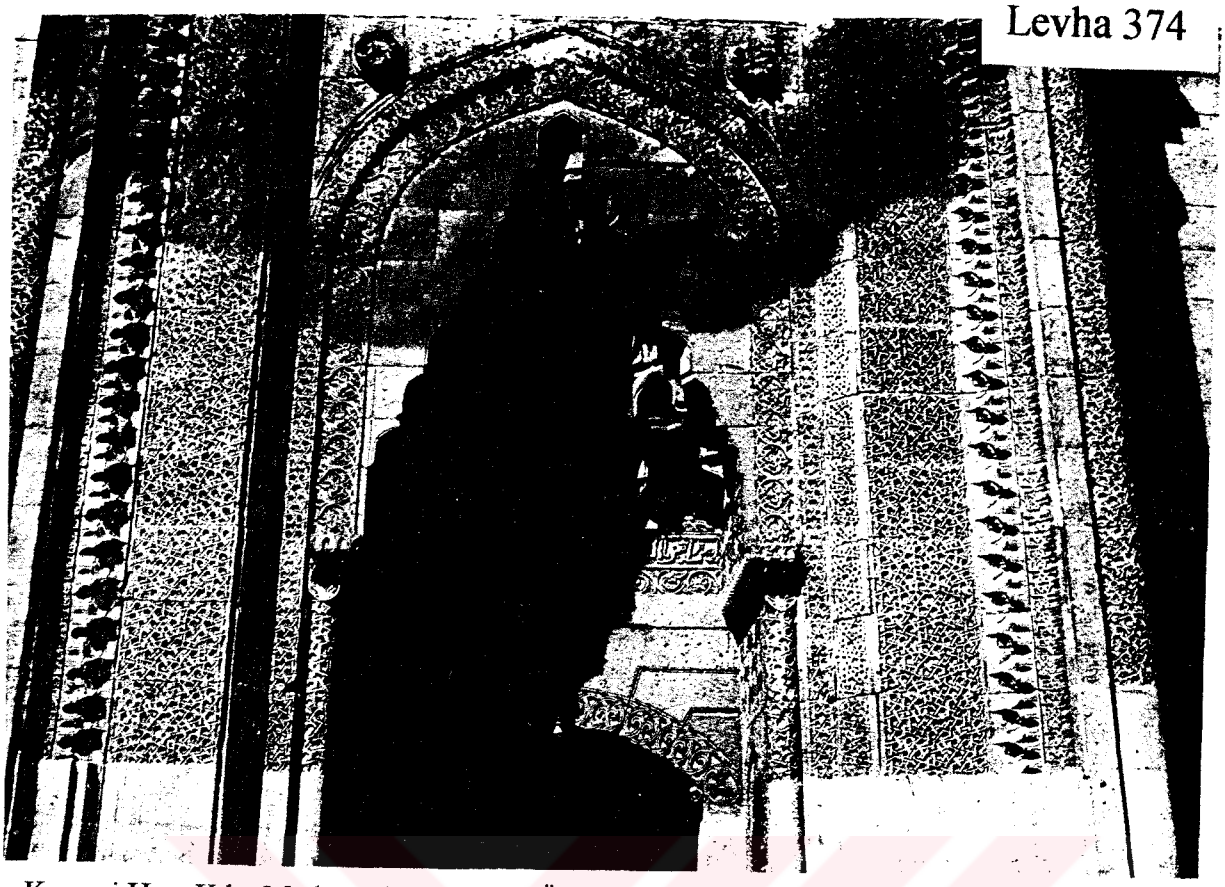

a Kayseri Hacı Kılıç Medresesi, Portal (S.Ögel 1993)

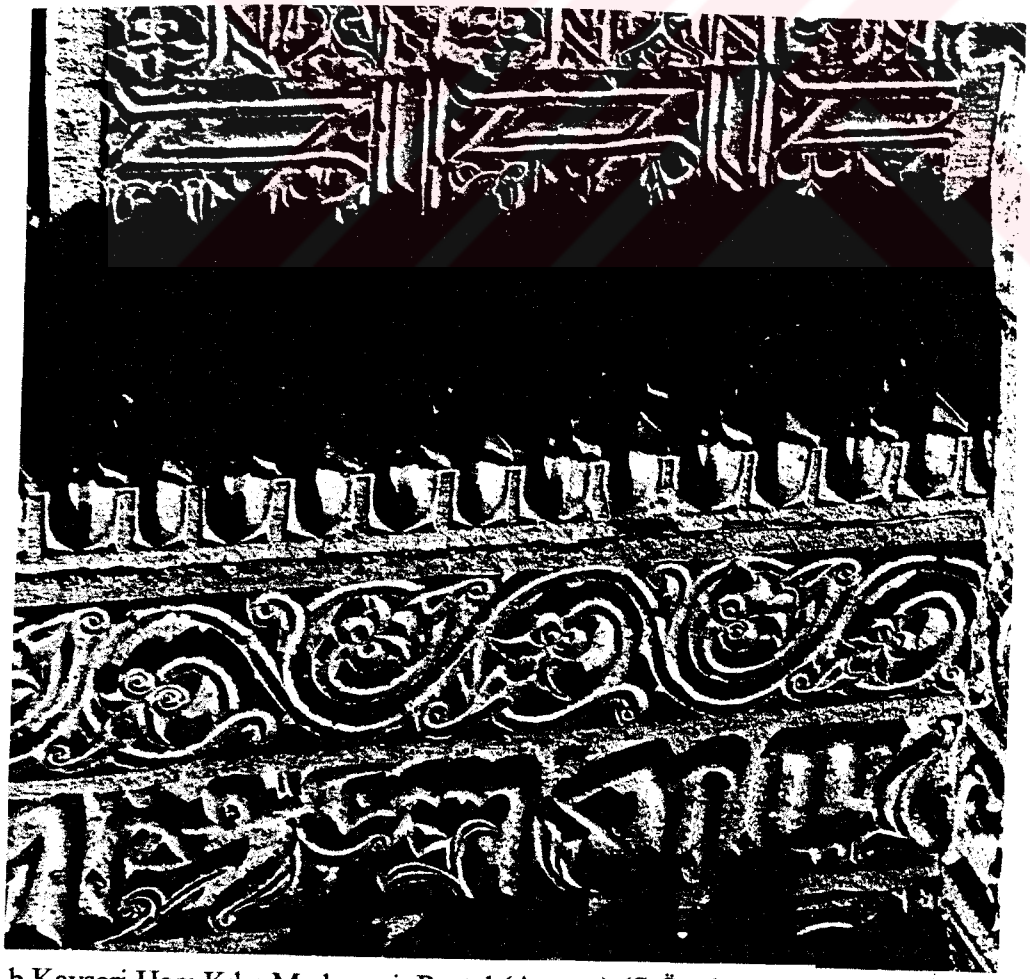

b Kayseri Hacı Kılıç Medresesi, Portal (Ayrıntı) (S.Ögel 1993)

a Erzurum Çifte Minareli Medrese, Portal (G.Öney 1988)

b Erzurum Çifte Minareli Medrese, Eyvan (Ayrıntı) (S.Ögel 1987)

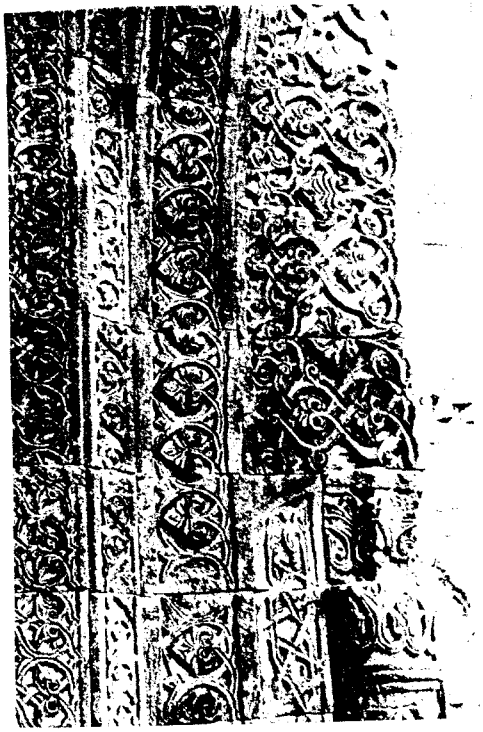

a Erzurum Çifte Minareli Medrese, Eyvan Kemeri (Ayrıntı) (S.Ögel 1987)

b Erzurum Çifte Minareli Medrese, Türbesi (S.Mülayim 1982)

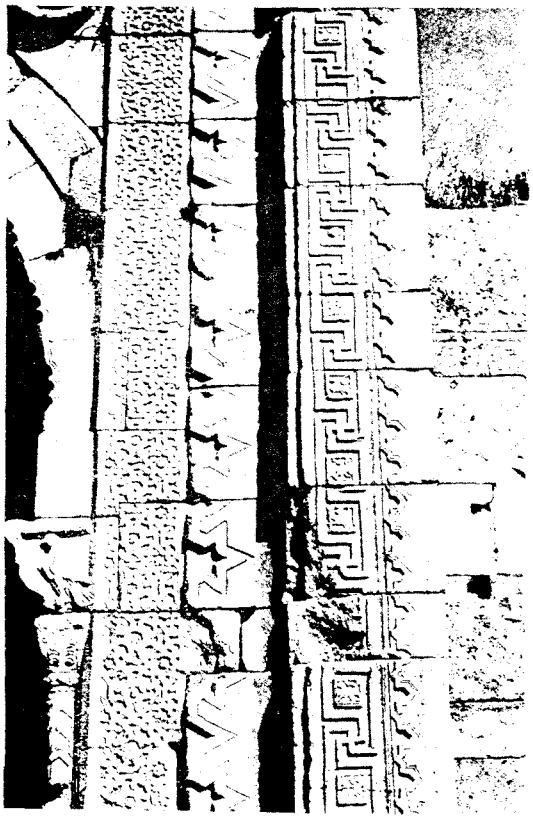

a Denizli Ak Han, Portal (S.Ögel 1987)

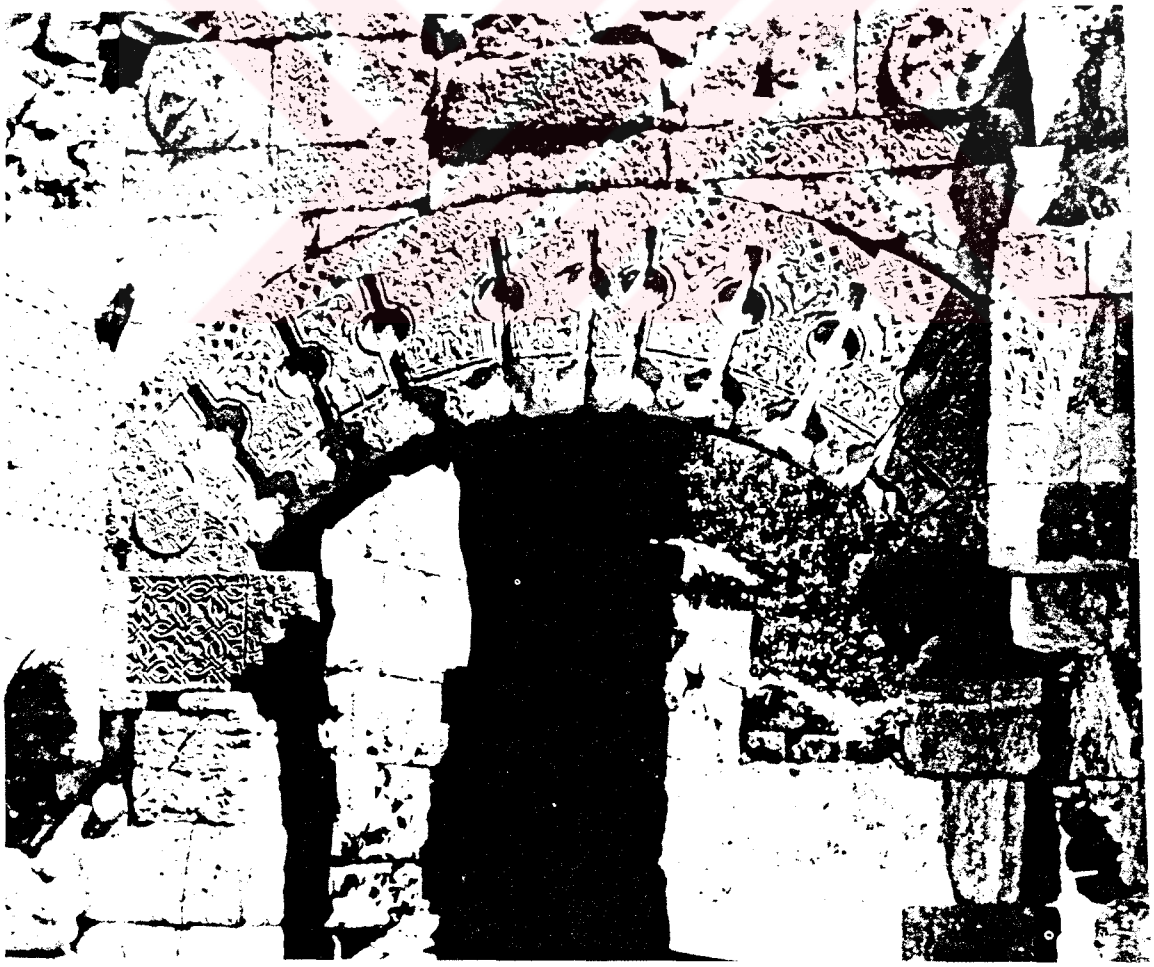

b Kırşehir Kesikköprü Han, Portal (S.Mülayim 1982)

a Konya Karatay Medresesi, Portal (S.Mülayim 1982)

b Konya Karatay Medresesi, Portal (ayrıntı)

a Konya Sahip Ata Camii, Portal Doğu Niş (S.Mülayim 1982)

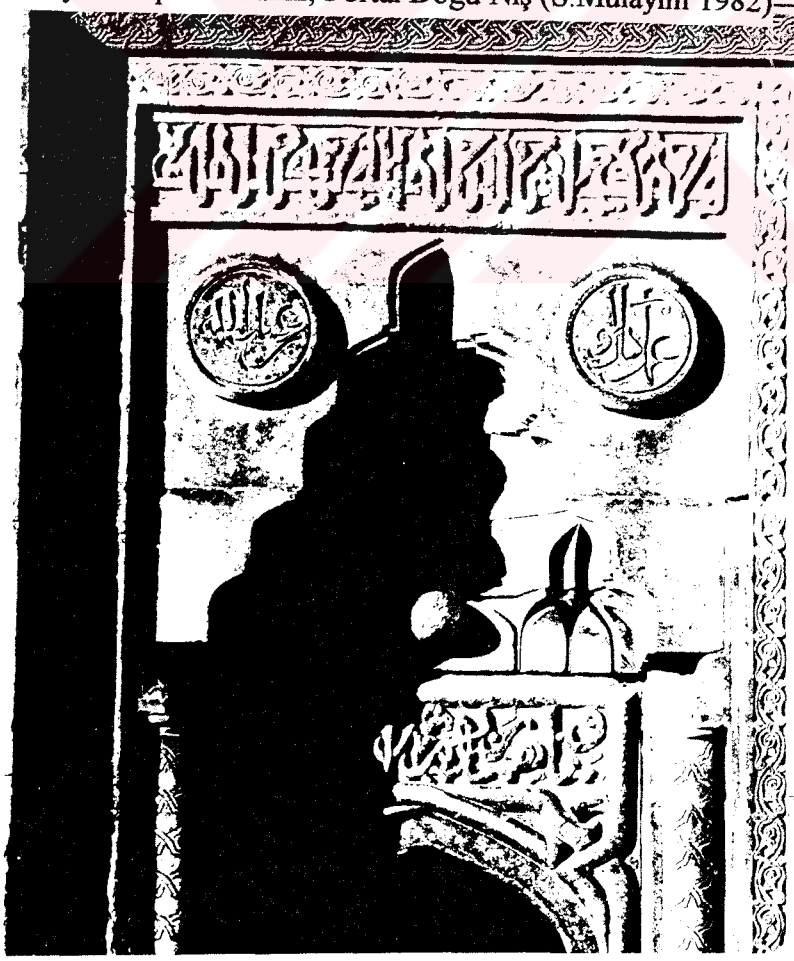

b Konya Sahip Ata Camii, Portal Batıdaki Niş (S.Mülayim 1982)

a Konya Sahip Ata Camii, Portal Batı Duvardaki Niş

b Konya Sahip Ata Hanikahı, Portal (R.H.Ünal 1982)

a Konya İnce Minareli Medresi, Portal (Ayrıntı) (S.Ögel 1993)

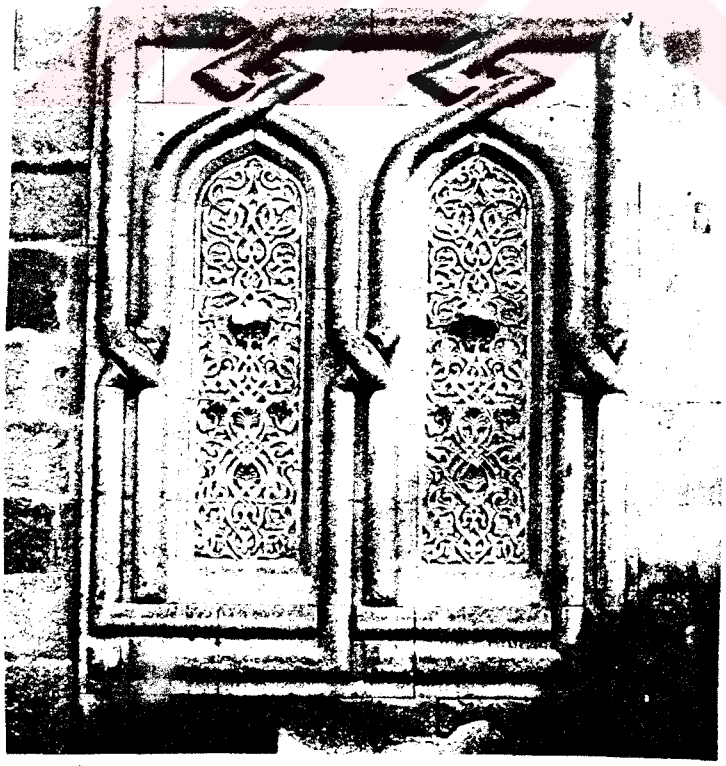

b Konya İnce Minareli Medrese, Minare Kaidesi (S.Ögel 1987)

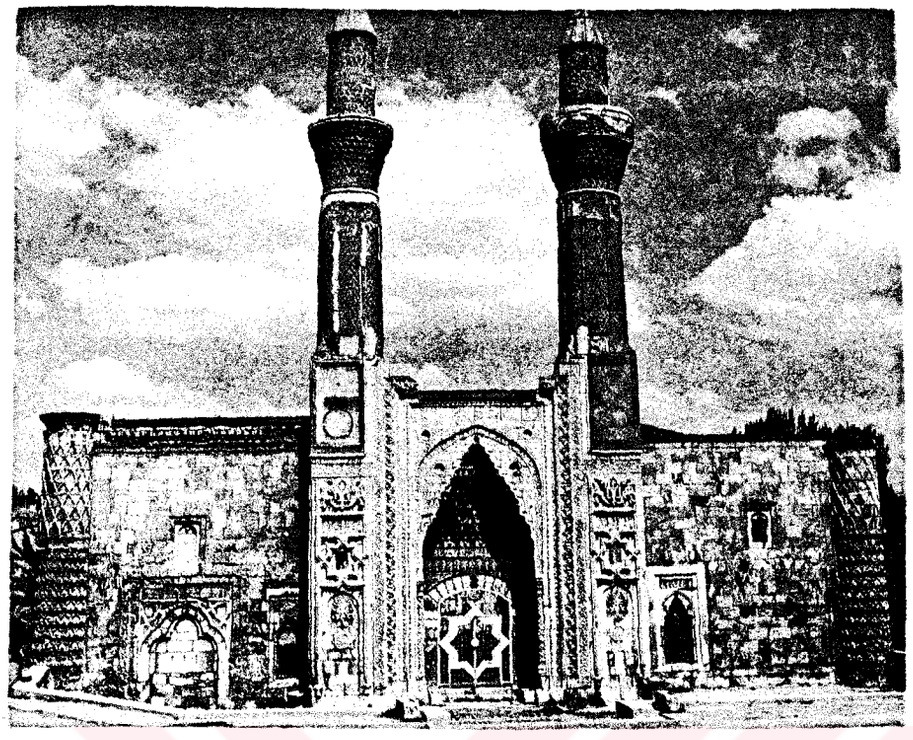

a Sivas Gök Medrese, Portal

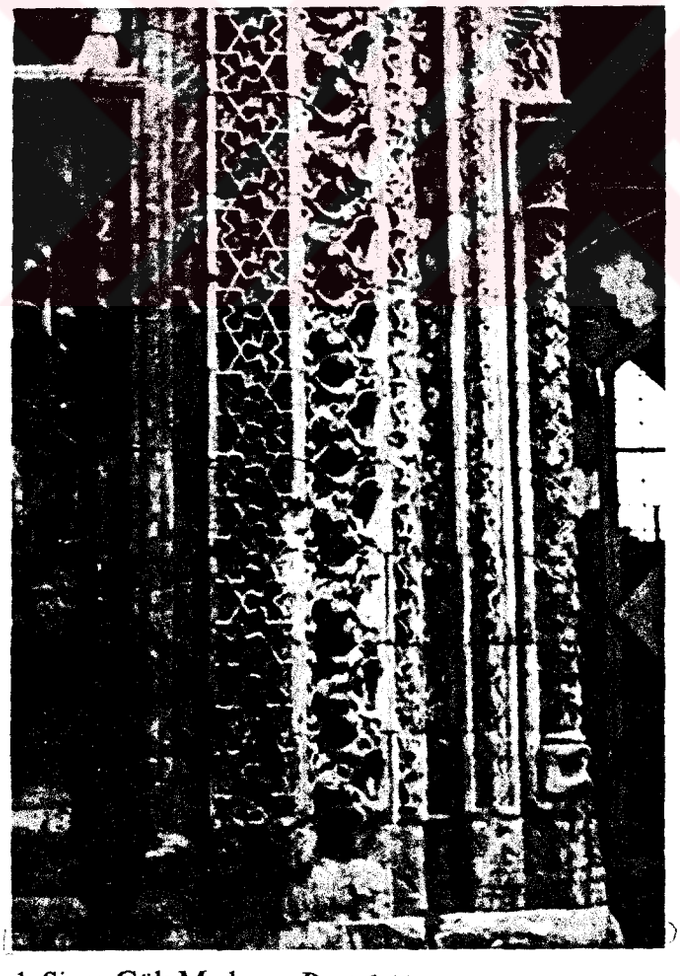

b Sivas Gök Medrese, Portal (Ayrıntı)

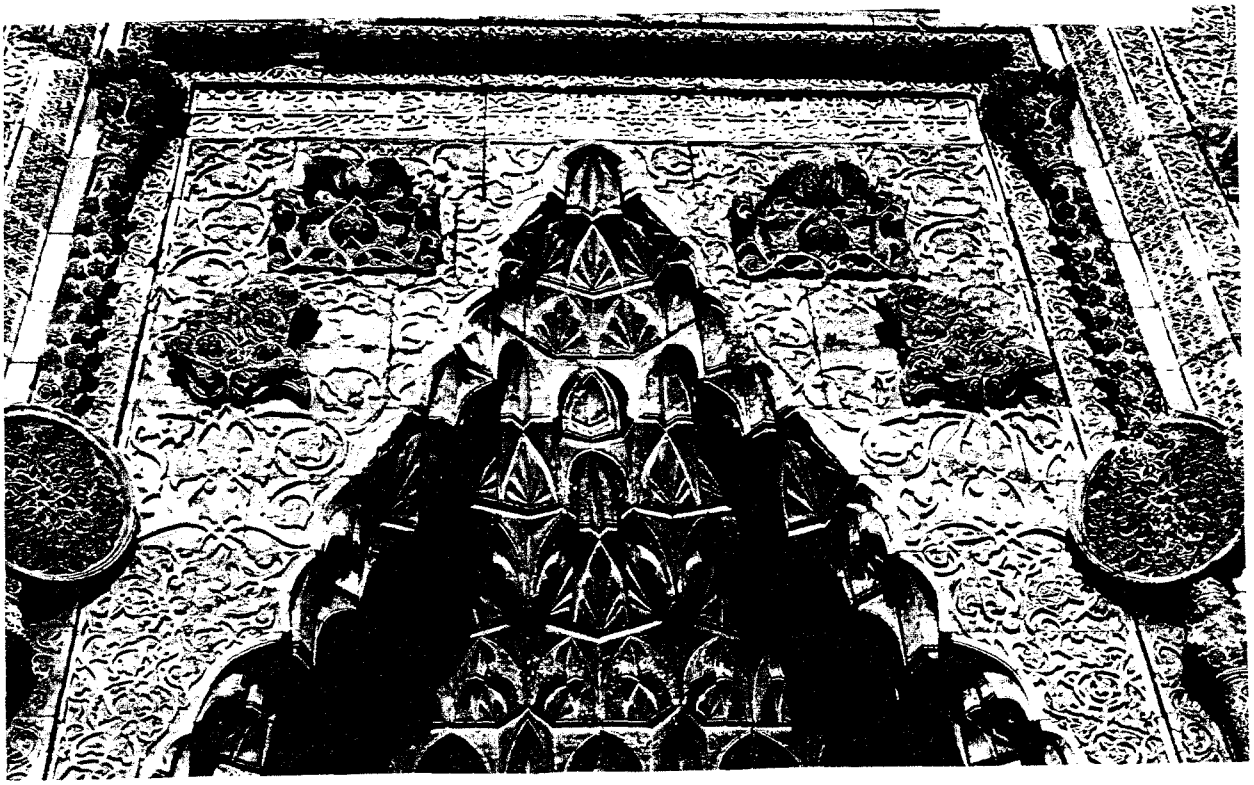

a Sivas Buruciye Medresesi, Portal (S.Ögel 1993)

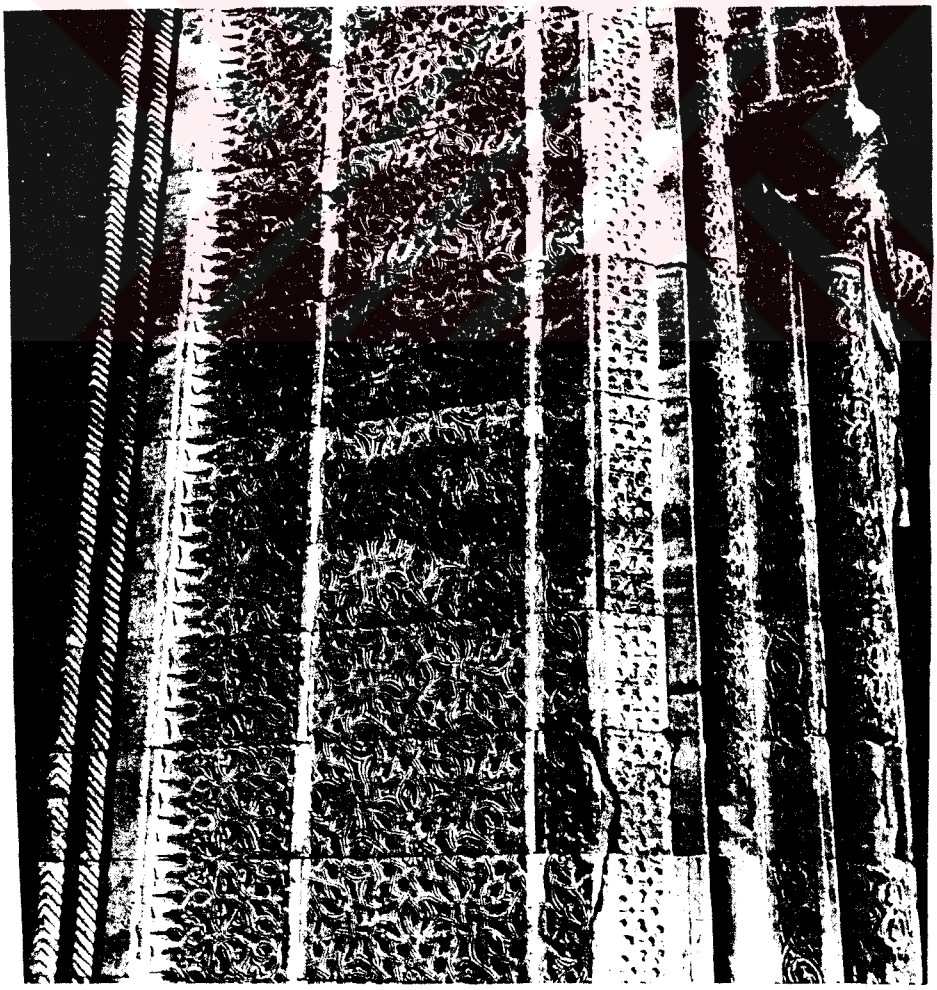

b Sivas Buruciye Medresesi, Portal (Ayrıntı) (S.Ögel 1993)

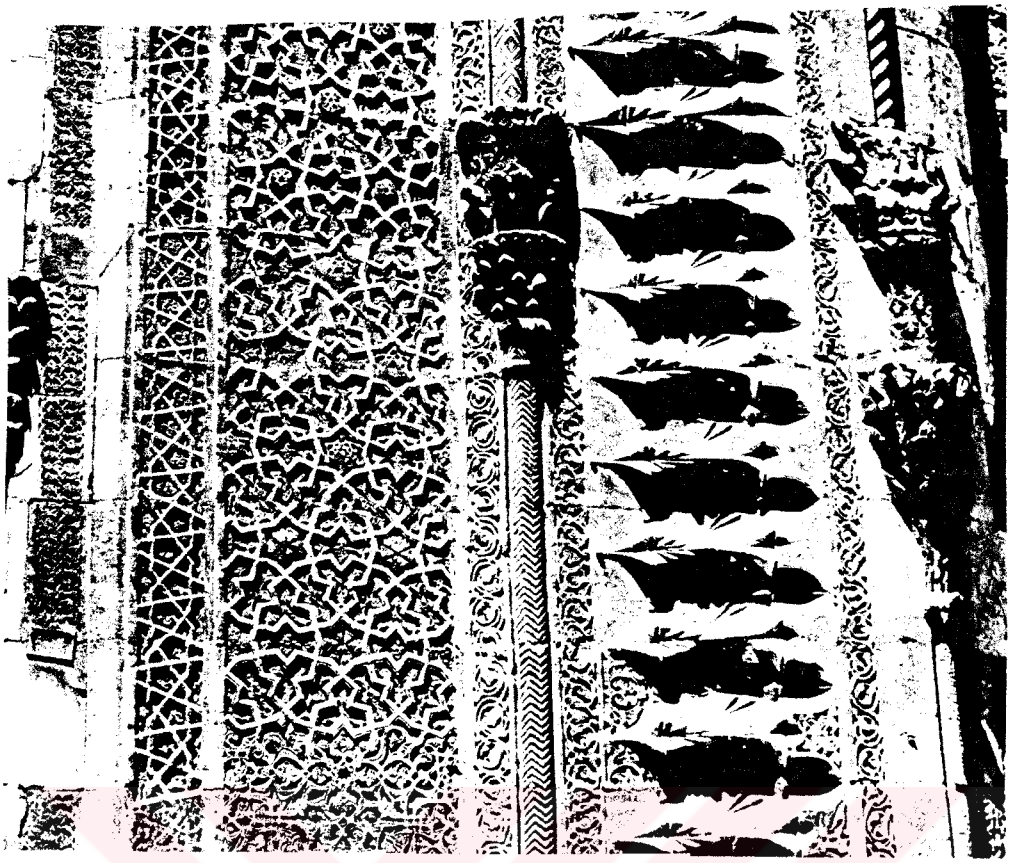

a Sivas Çifte Minareli Medrese, Portal (S.Ögel 1993)

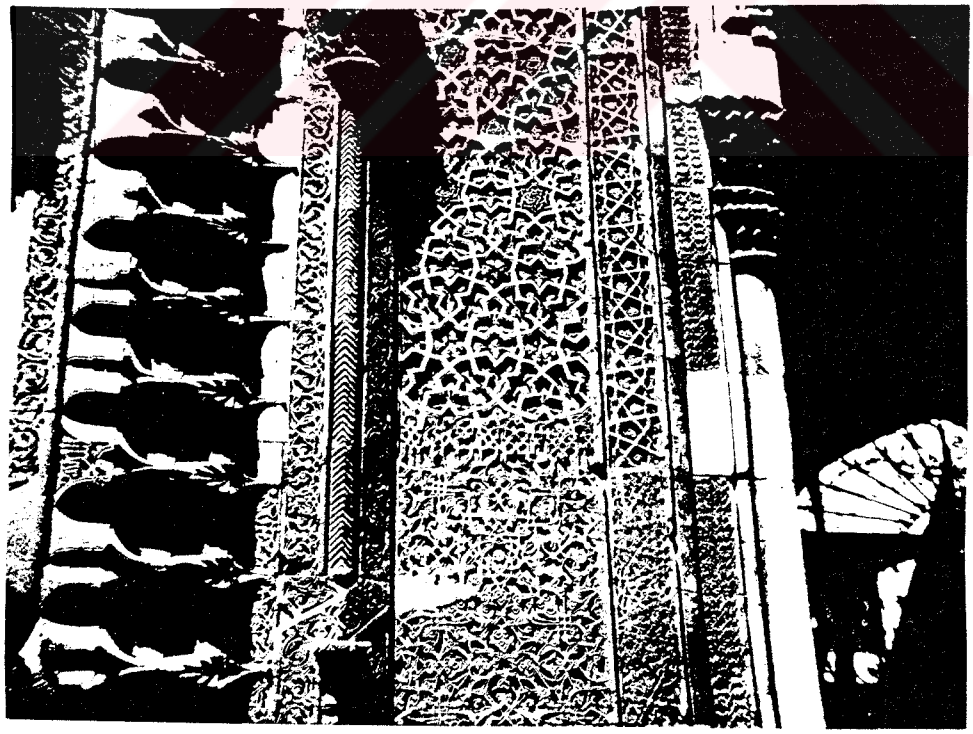

b Sivas Çifte Minareli Medrese, Portal (S.Ögel 1993)

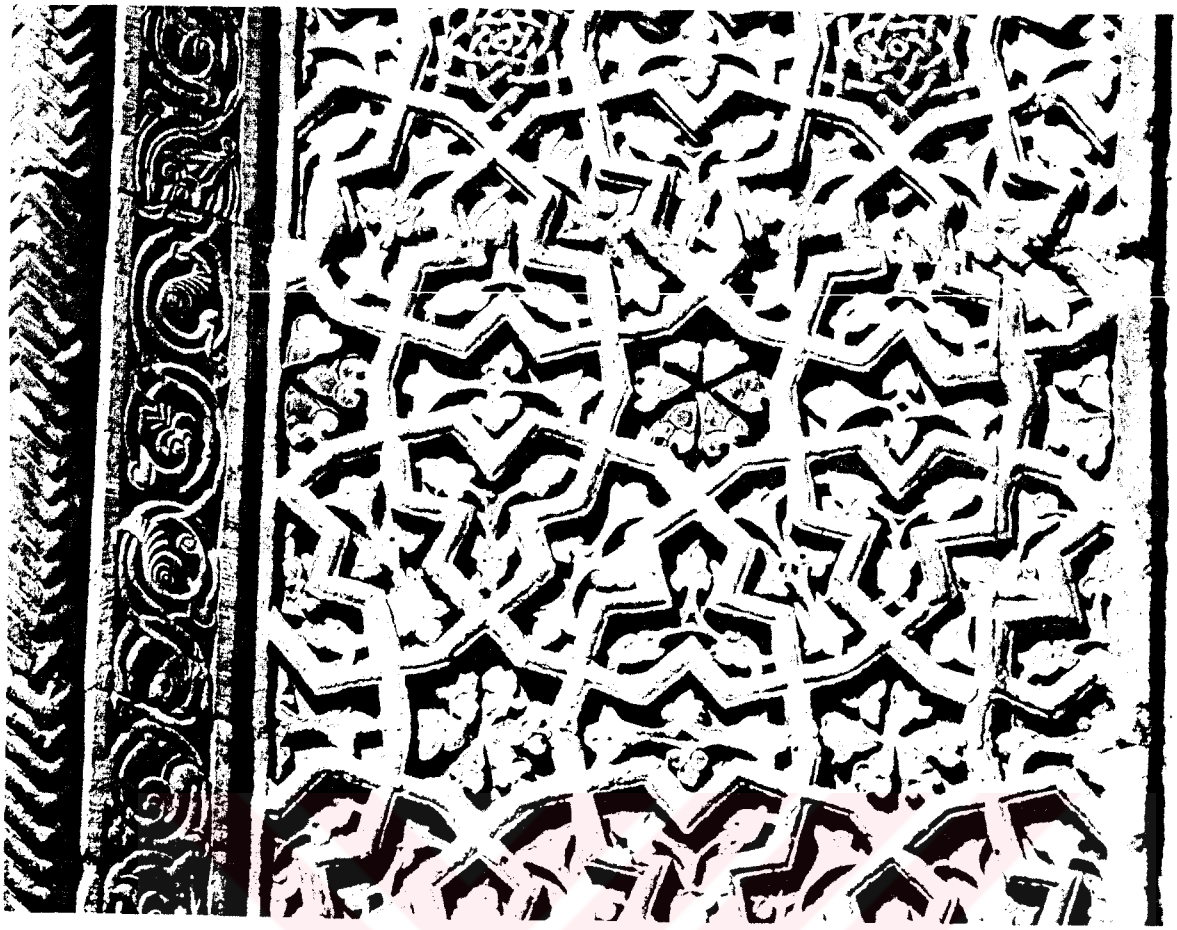

a Sivas Çifte Minareli Medrese, Portal Süsleme (ayrıntı) (S.Ögel 1993)

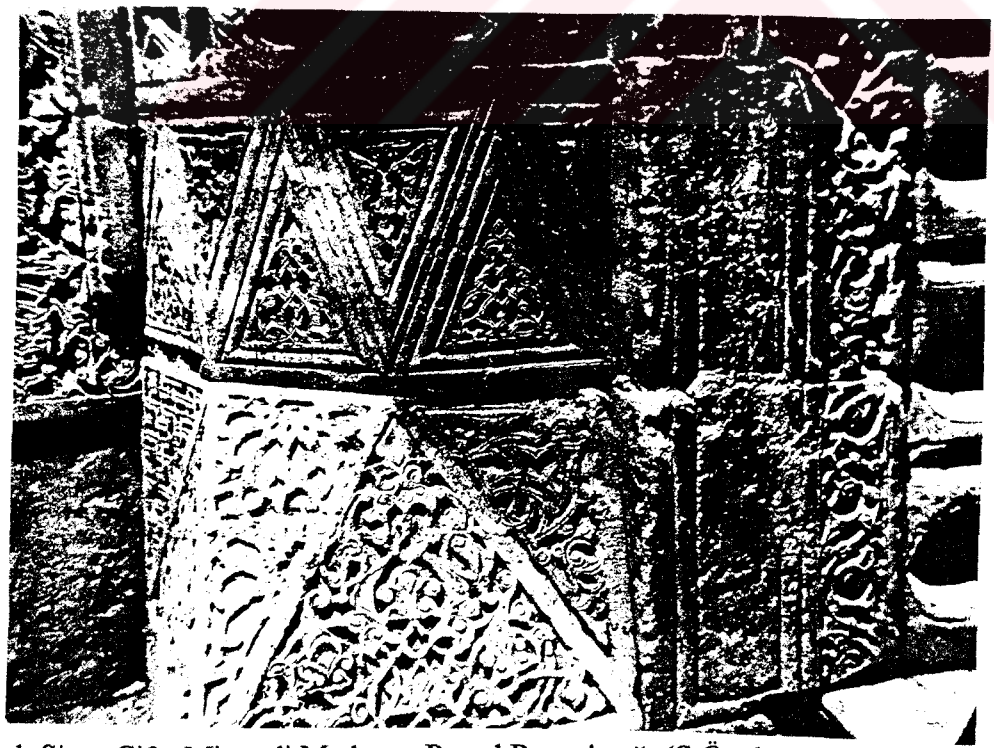

b Sivas Çifte Minareli Medrese, Portal Paye Ayağı (S.Ögel 1987)

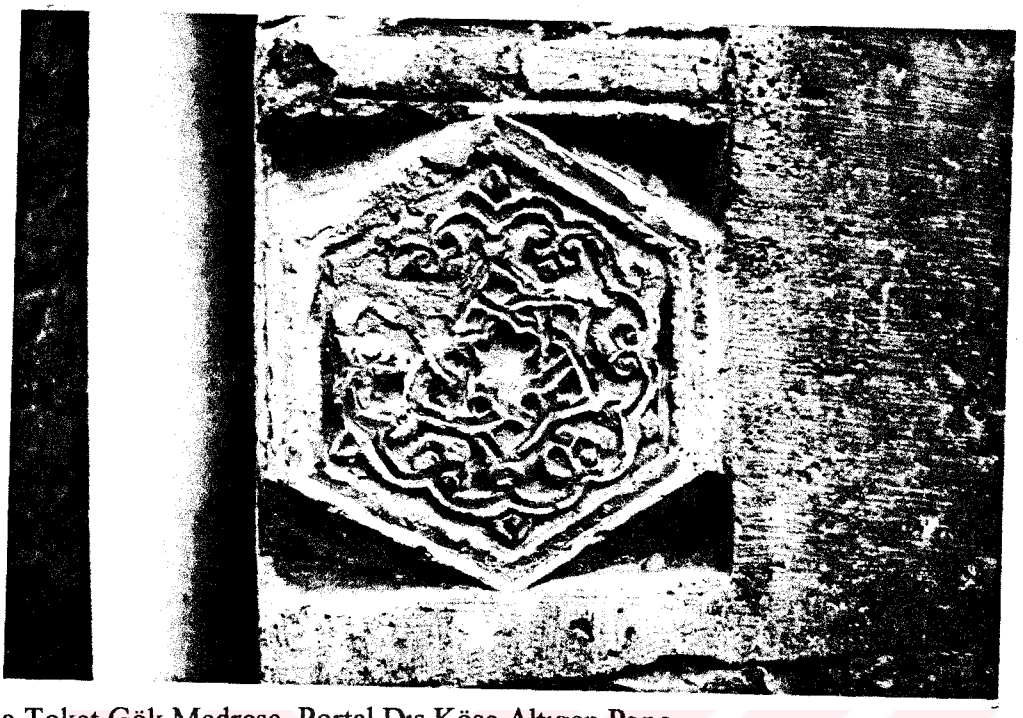

a Tokat Gök Medrese, Portal Dış Köşe Altıgen Pano

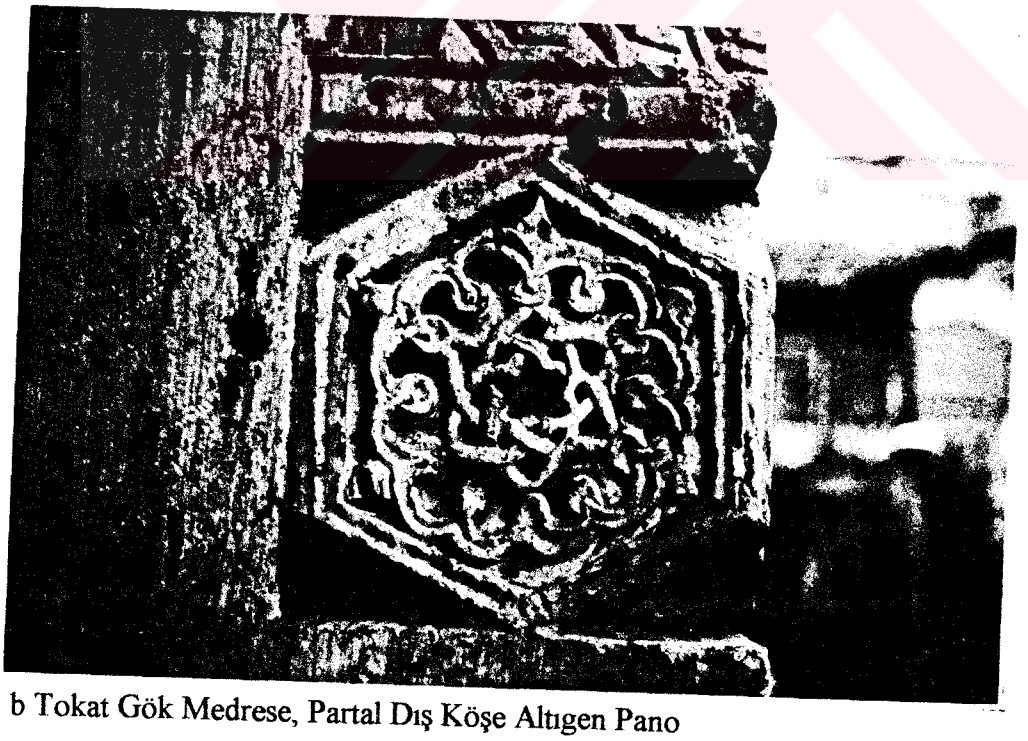

b Tokat Gök Medrese, Partal Dış Köşe Altıgen Pano

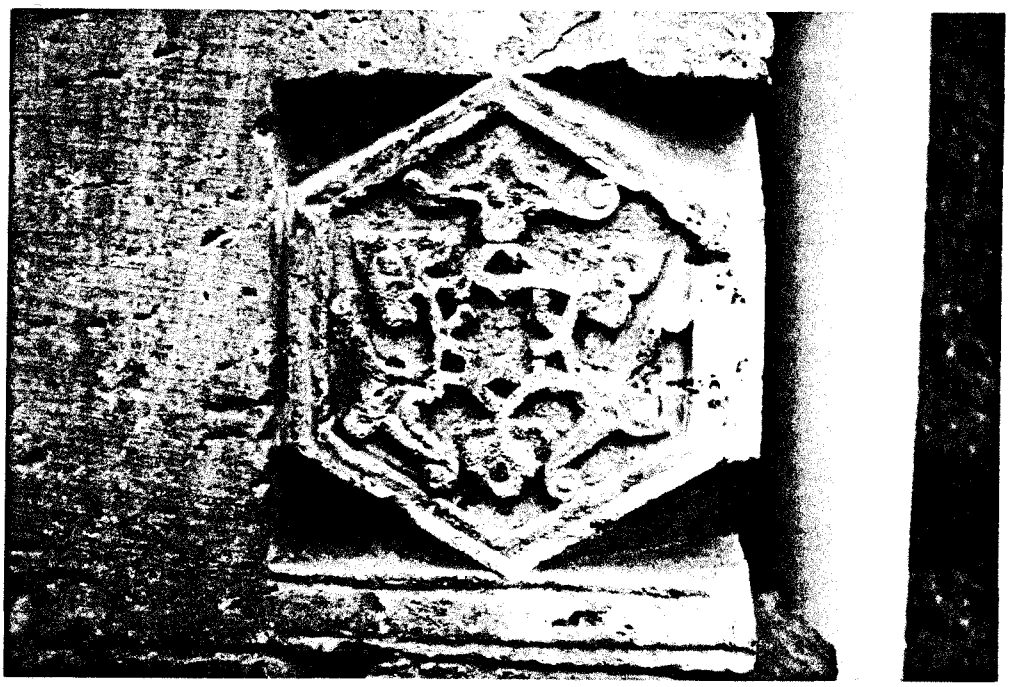

a Tokat Gök Medrese, Portal Dış Köşe Altıgen Pano

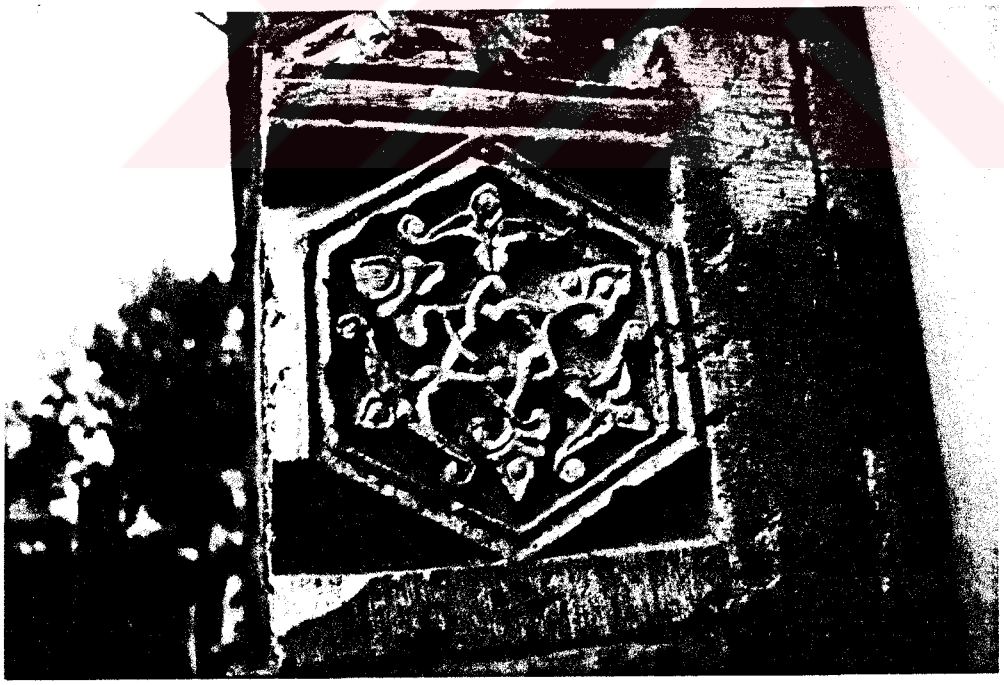

b Tokat Gök Medrese, Portal Dış Köşe Altıgen Pano

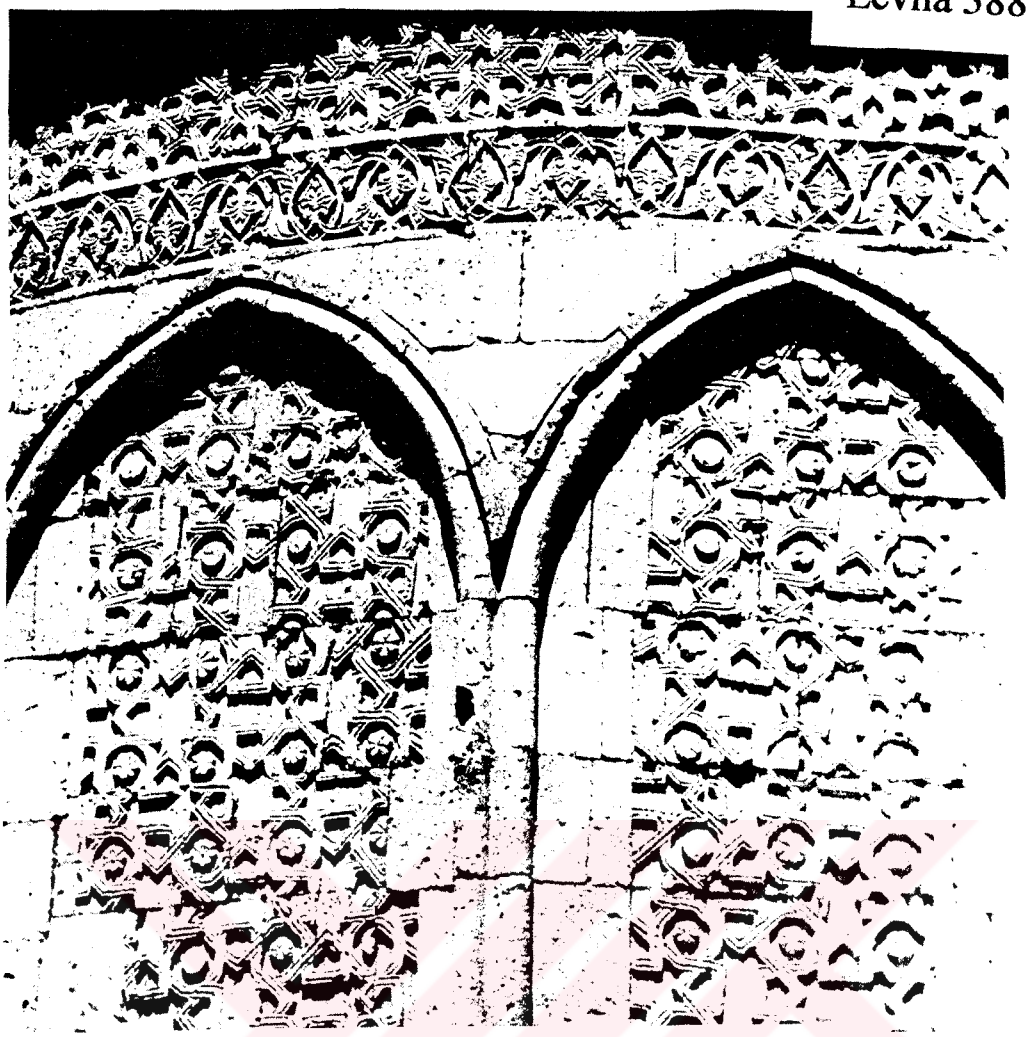

a Kayseri Döner Kümbet, (S.Mülayim 1982)

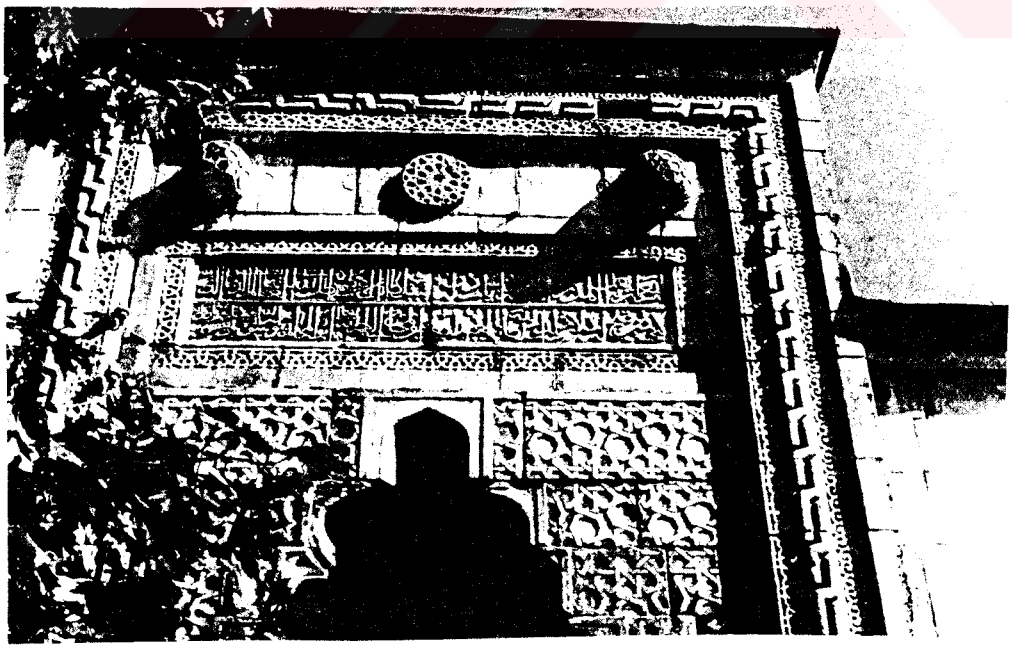

b Çay Taş Medrese, Portal (S.Ögel 1993)

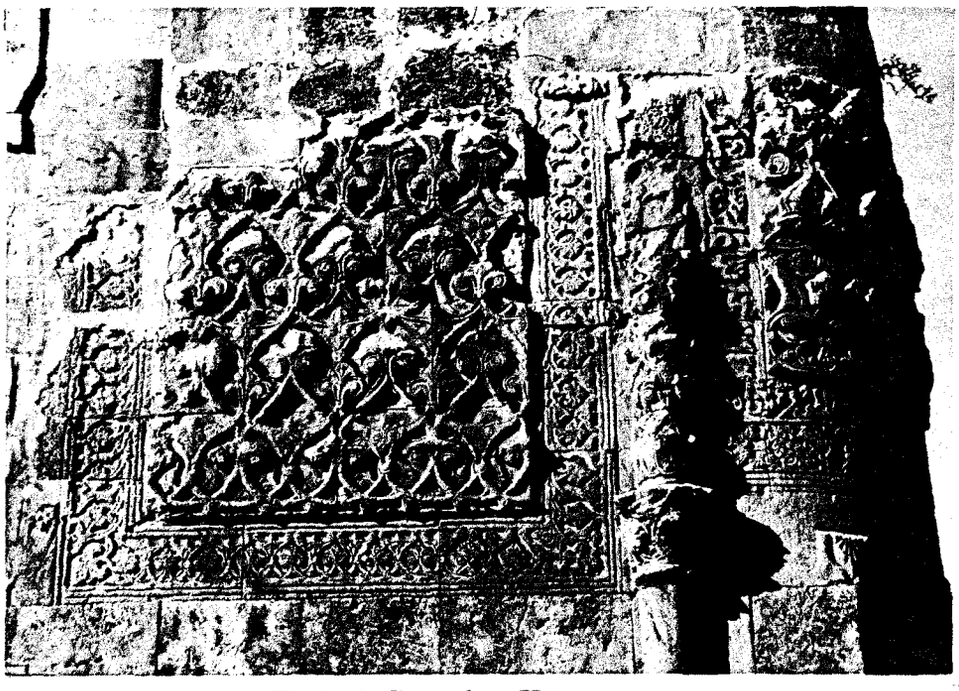

a Amasya Turumtay Türbesi, Güneybatı Köşe

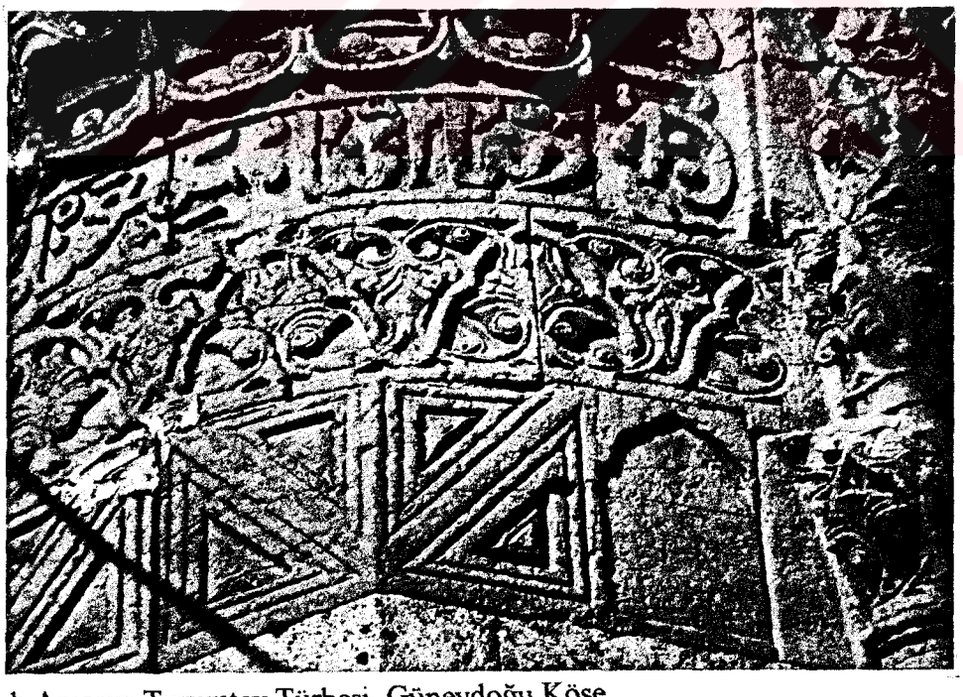

b Amasya Turumtay Türbesi, Güneydoğu Köşe

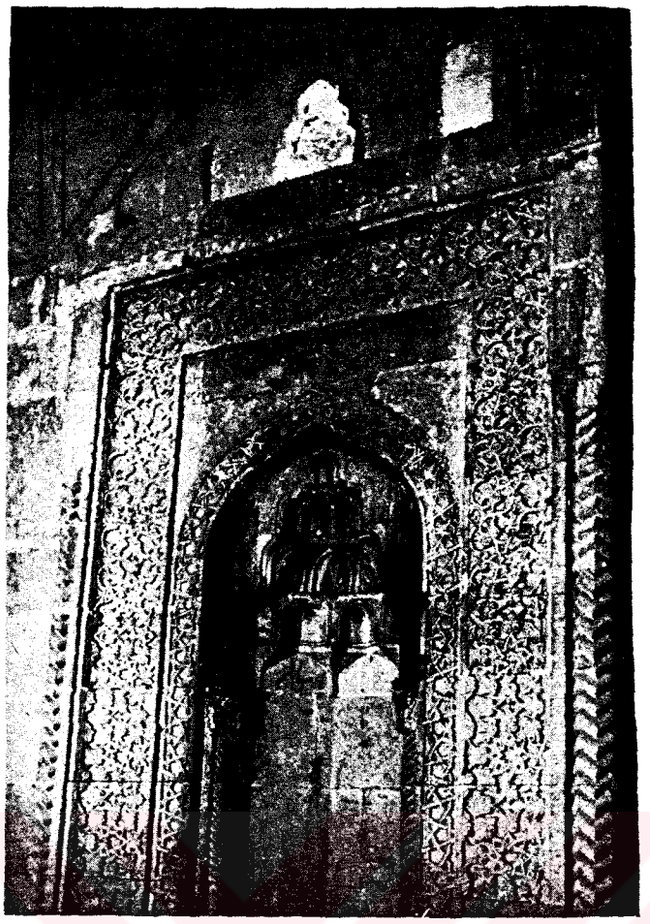

a Develi Seyyid Şerif Türbesi, Mihrap (Ö.Bakırer 1976)

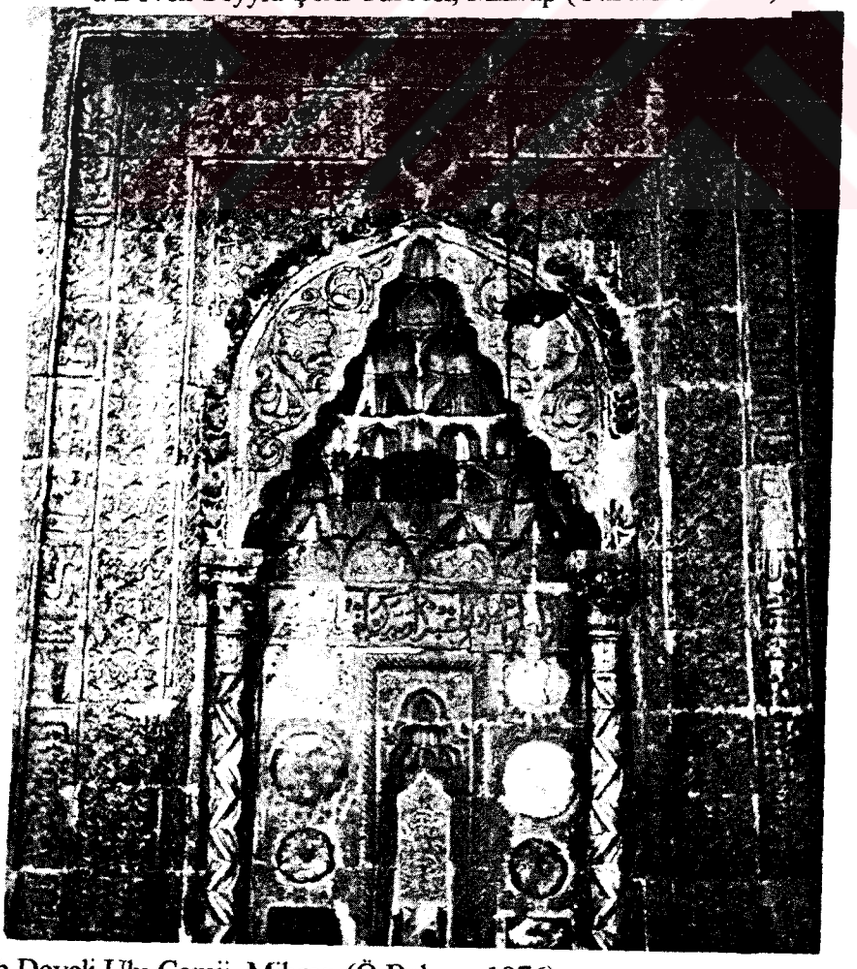

b Develi Ulu Camii, Mihrap (Ö.Bakırer 1976)

a Beyşehir Eşrefoğlu Camii, Portal (G.Öney 1988)

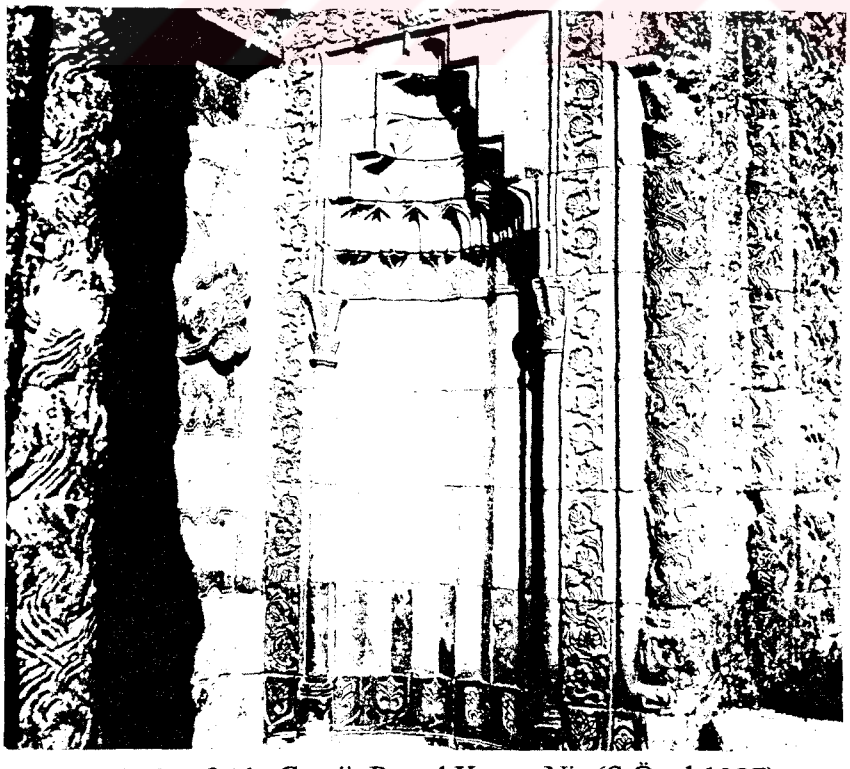

b Beyşehir Eşrefoğlu Camii, Portal Kuzey Niş (S.Ögel 1987)

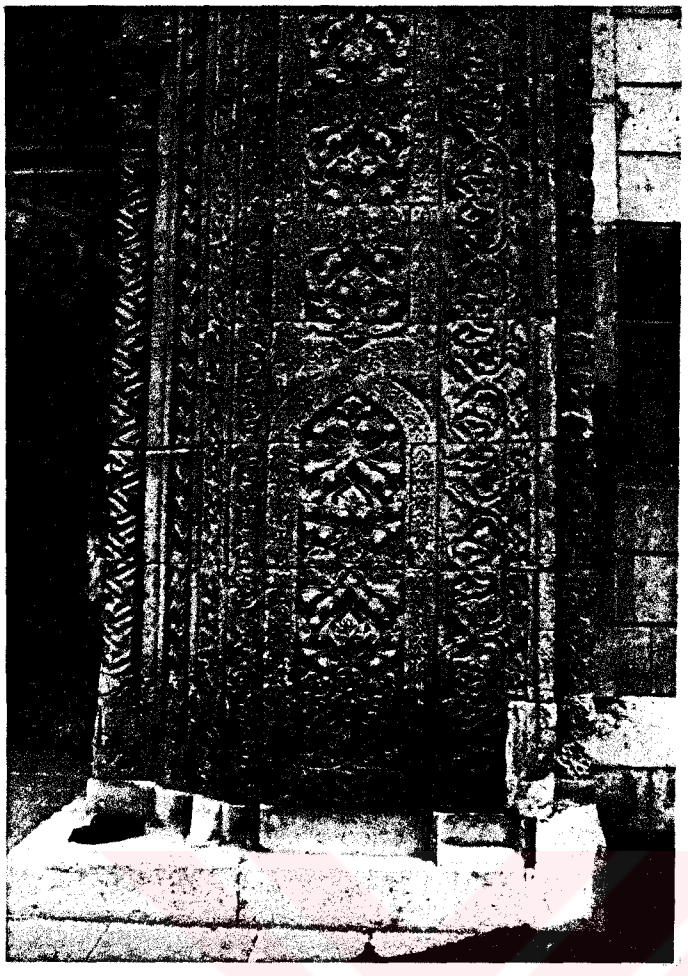

a Amasya Bimarhane, Portal

b Amasya Bimarhane, Batı Cephe Güney Pencere

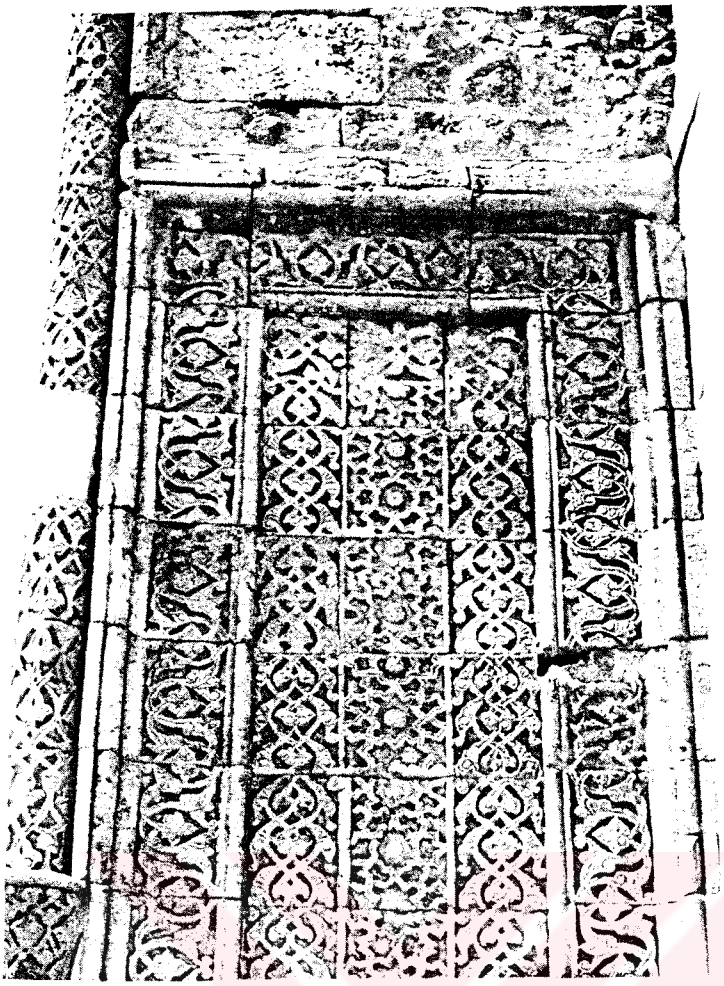

a Erzurum Yakutiye Medresesi, Portal Güney Cephesi (R.H.Ünal 1990)

b Erzurum Yakutiye Medresesi, Portal Güney Cephesi Figürlü Süsleme

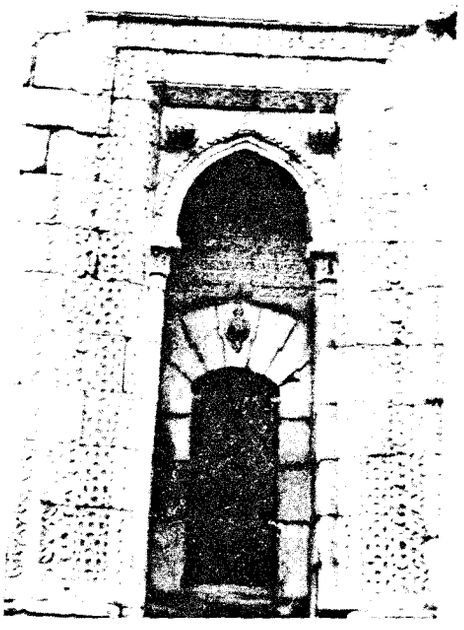

a Sivrihisar Alemşah Türbesi, Portal (H.Gündoğdu 1994)

b Sivrihisar Alemşah Türbesi, Portal (H.Gündoğdu 1994).

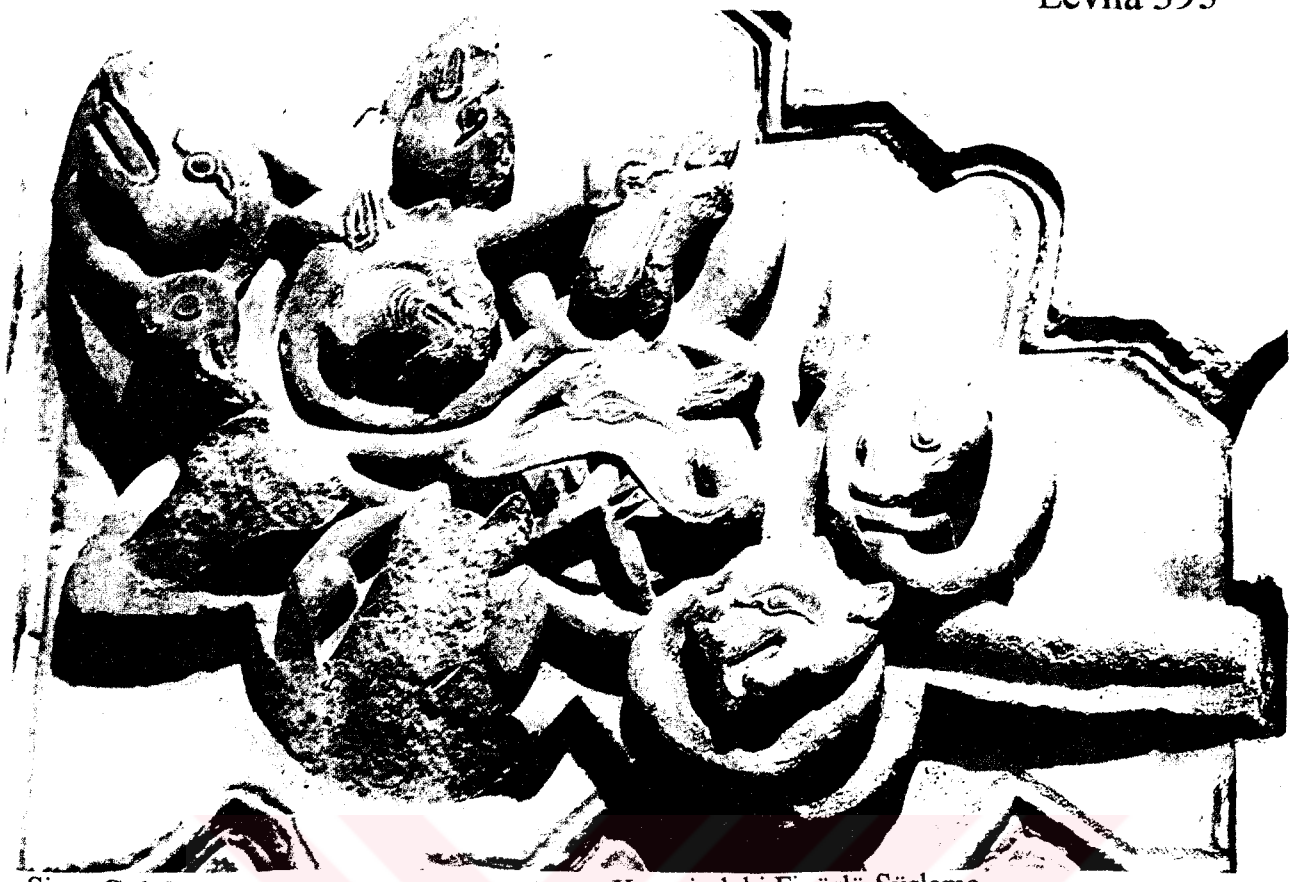

a Sivas Gök Medrese, Giriş Kapısı Kemeri Doğu Köşesindeki Figürlü Süsleme

(G.Öney 1988)

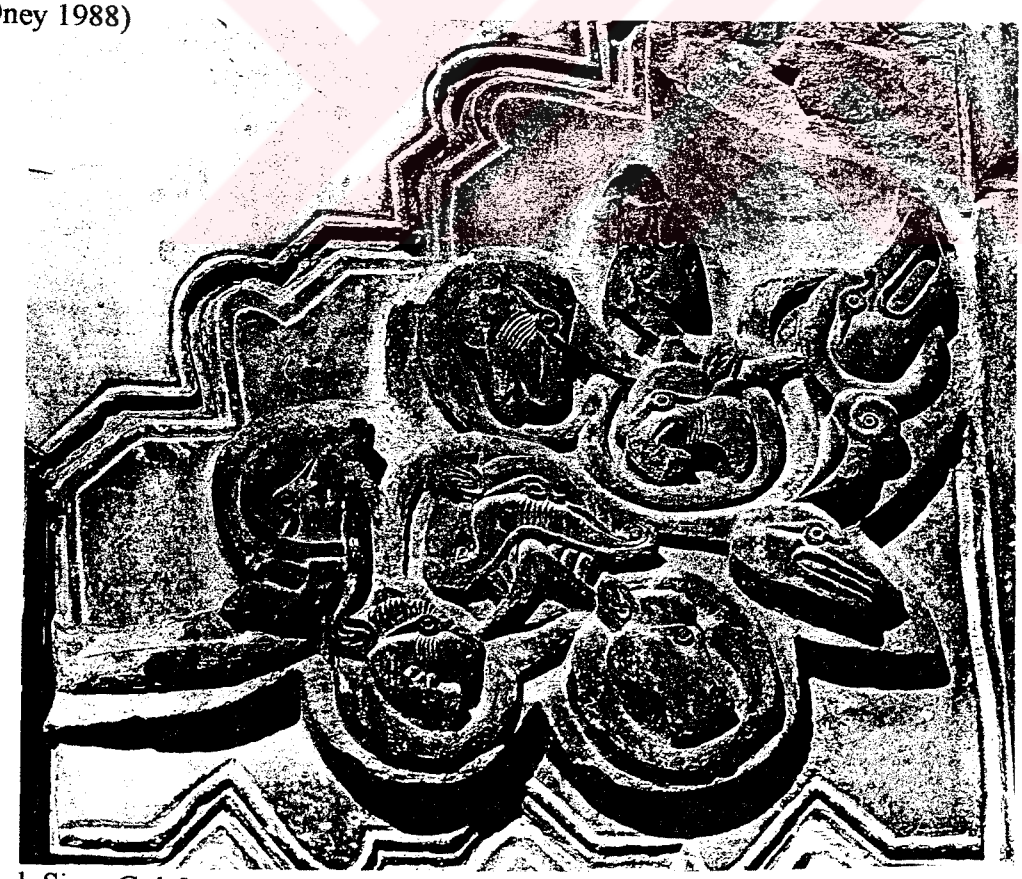

b Sivas Gök Medrese, Giriş Kapısı Kemeri Batı Köşesindeki Figürlü Süsleme

(G.Öney 1988)

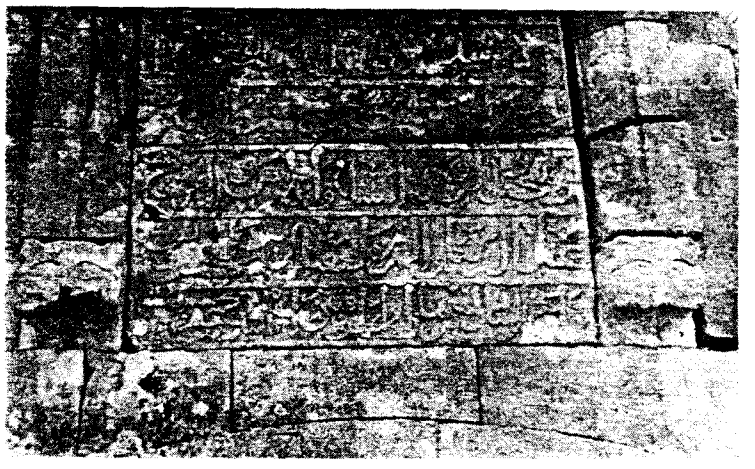

a Alanya Alara Han, Kitabe Panosu Konsolları (G.Öney 1969)

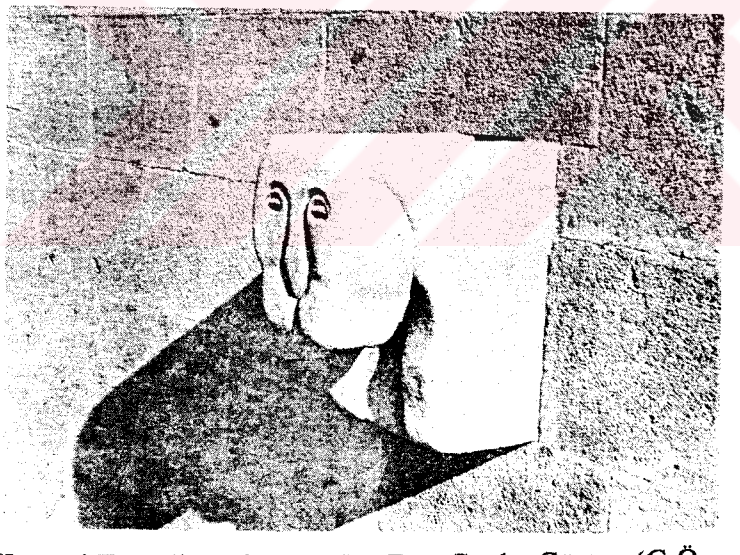

b Kayseri Tuz Hisarı Sultan Han Batı Cephe Çörten (G.Öney 1969)

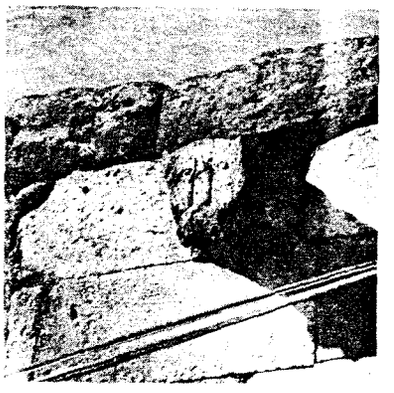

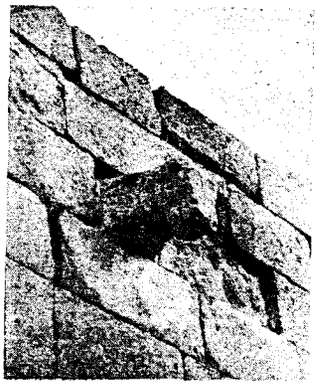

a Kayseri Sahibiye Medresesi, Çörtenleri (G.Öney 1969)

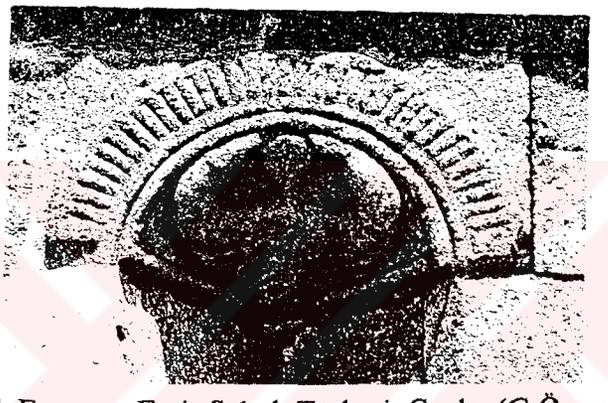

b Erzurum Emir Saltuk Türbesi, Cephe (G.Öney 1988)

c Kayseri Karatay Han,Avlu Portali Figürlü Süsleme (G.Öney 1988)

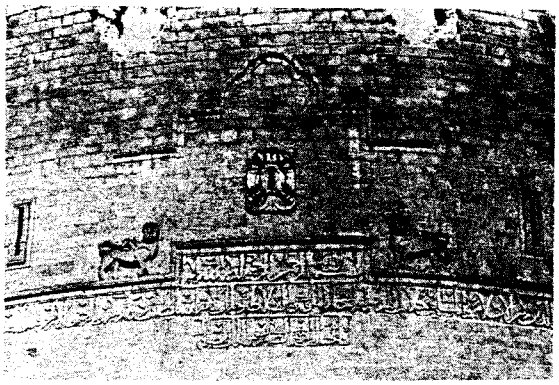

a Diyarbakır Kale Yedi Kardeş Burcu (G.Öney 1969)

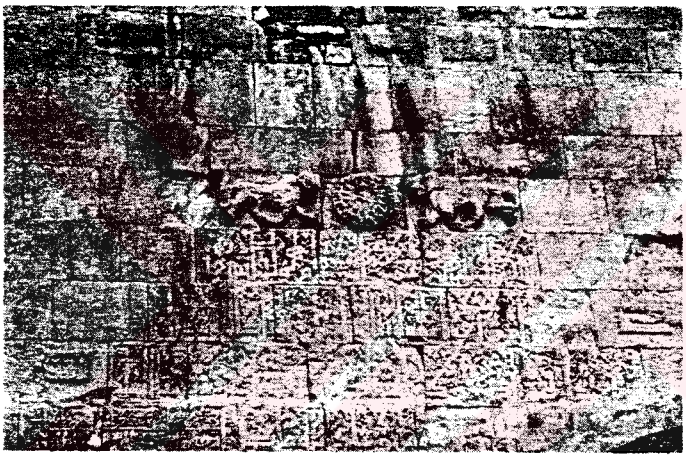

b Silvan Kalesi, (G.Öney 1969)

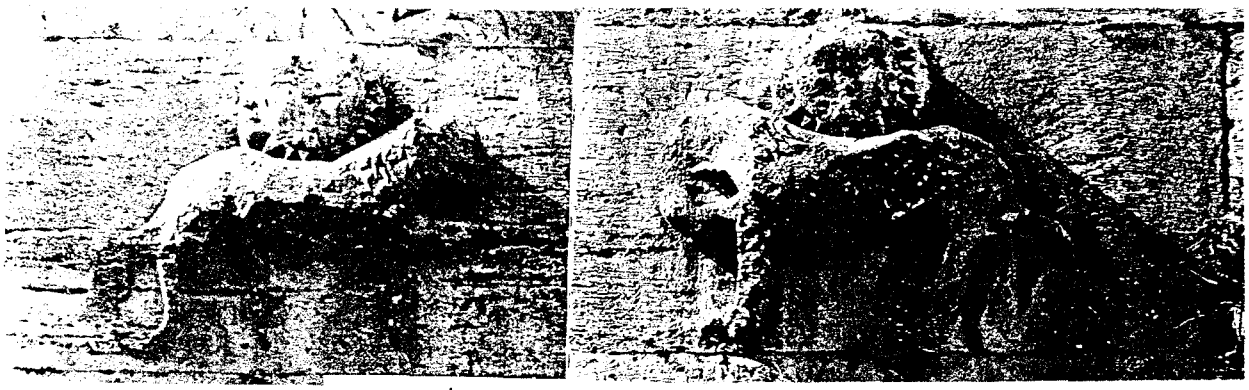

c Burdur İncir Han, (G.Öney 1969)

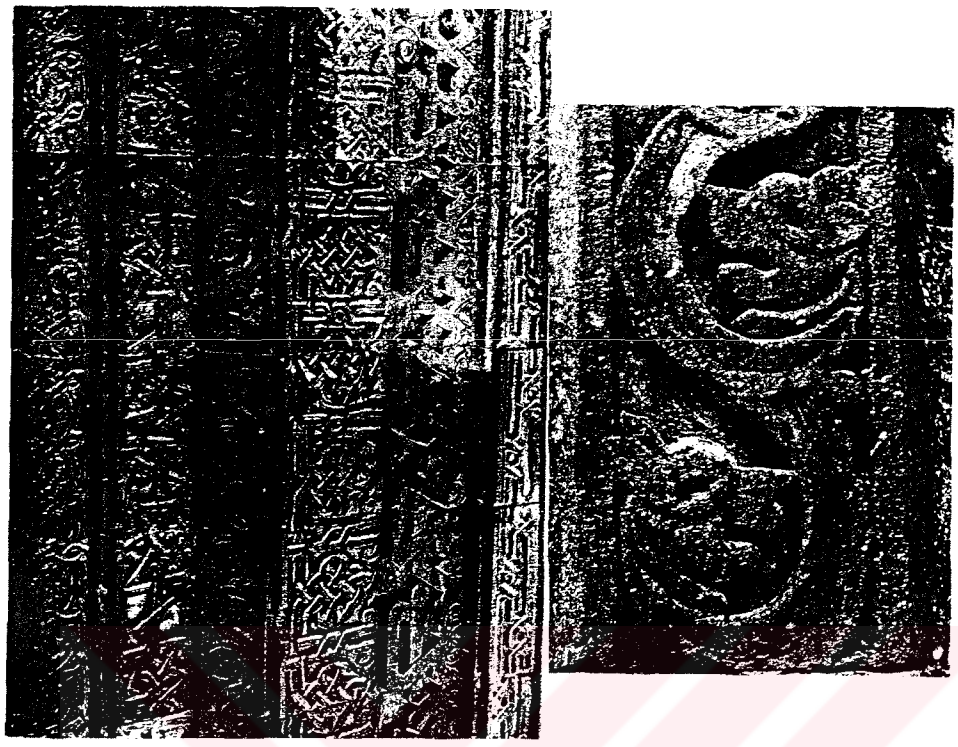

Bünyan Ulu Camii, Portal (G.Öney 1969)

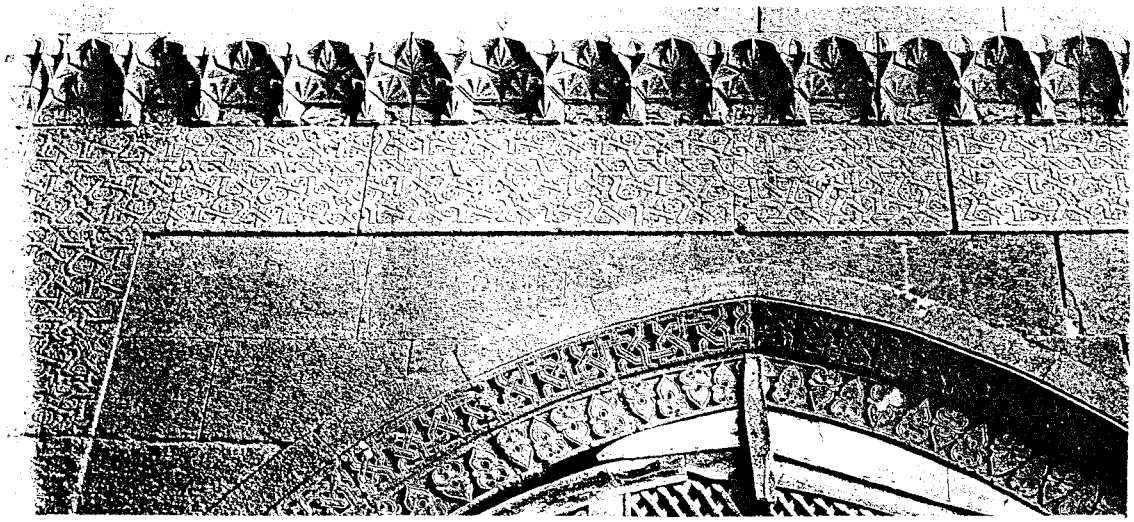

a Kayseri Karatay Han, Türbe Kapısı (G.Öney 1969)

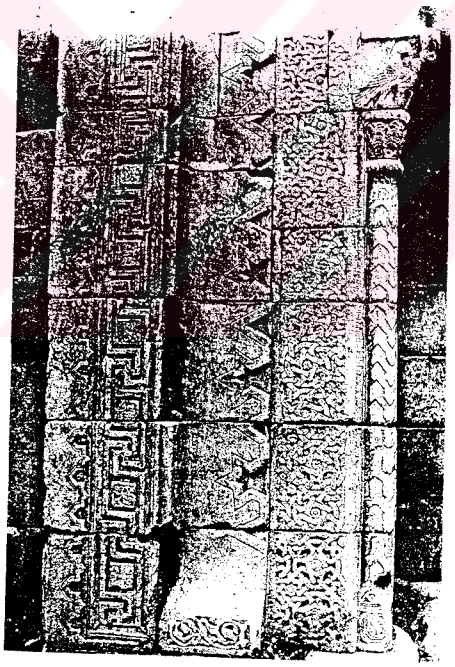

b Denizli Ak Han, Portal G.Öney 1984).

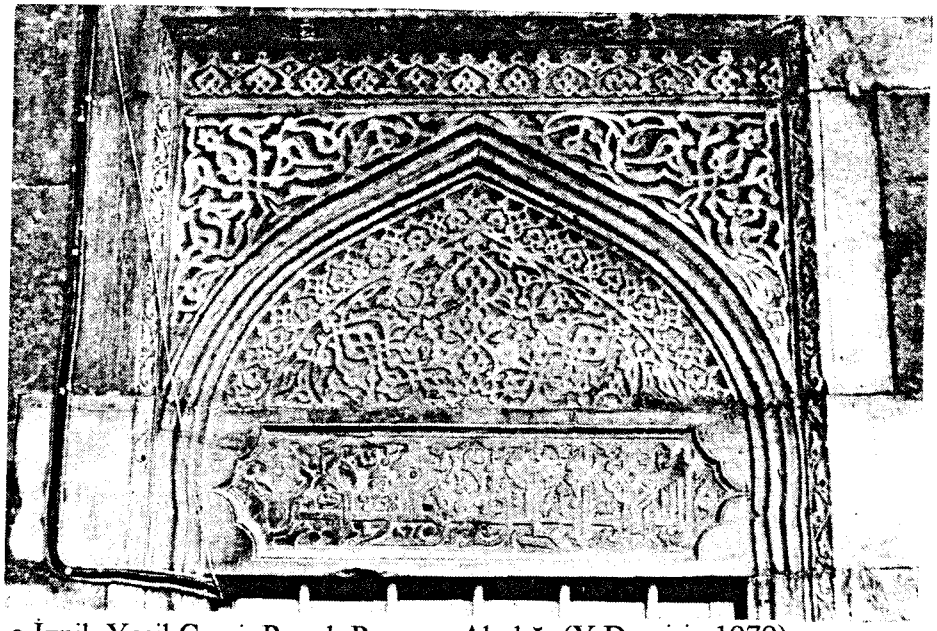

a İznik Yeşil Cami, Revak Pencere Alınlığı (Y.Demiriz 1979)

b İznikYeşil Camii, Pencere Alınlığı (Y.Demiriz 1979)

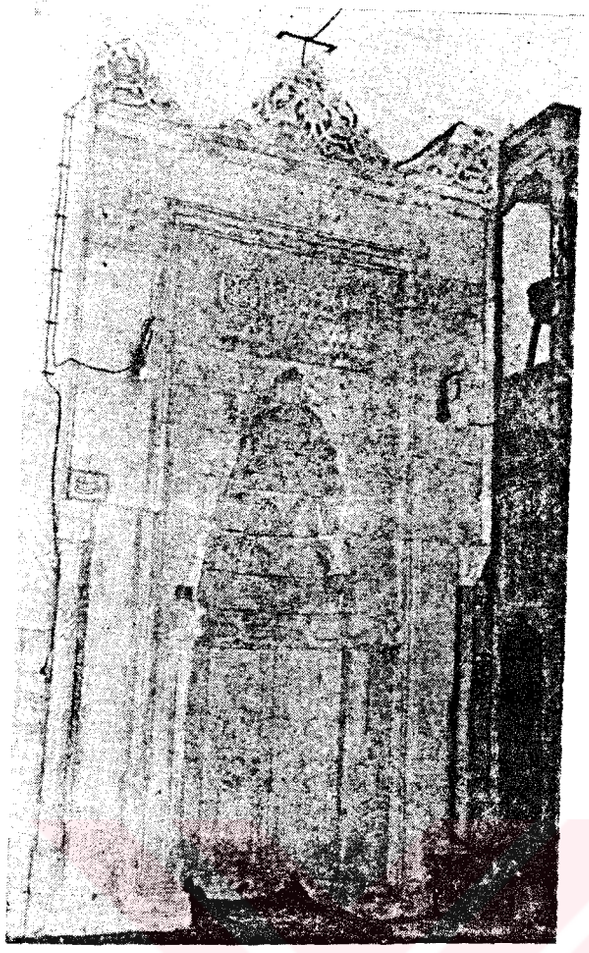

a İznik Yeşil Camii Mihrabı (Y.Demiriz 1979)

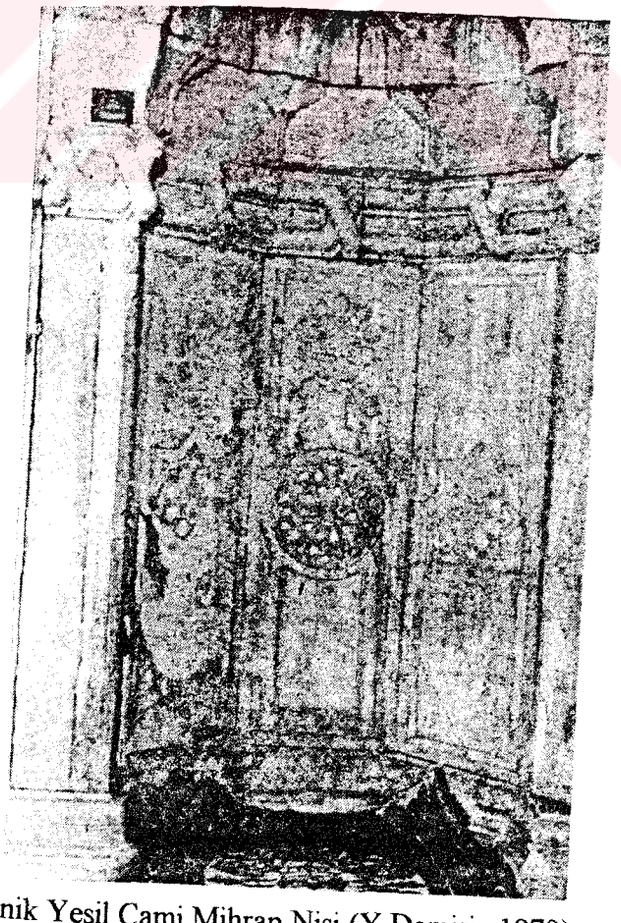

b İznik Yeşil Cami Mihrap Nişi (Y.Demiriz 1979)

a Bursa Yıldırım Camii, Portal (Ayrıntı) (Y.Demiriz 1979)

b Bursa Yıldırım Camii, Son Cemaat Yeri Mihrap Nişi (Y.Demiriz 1979)

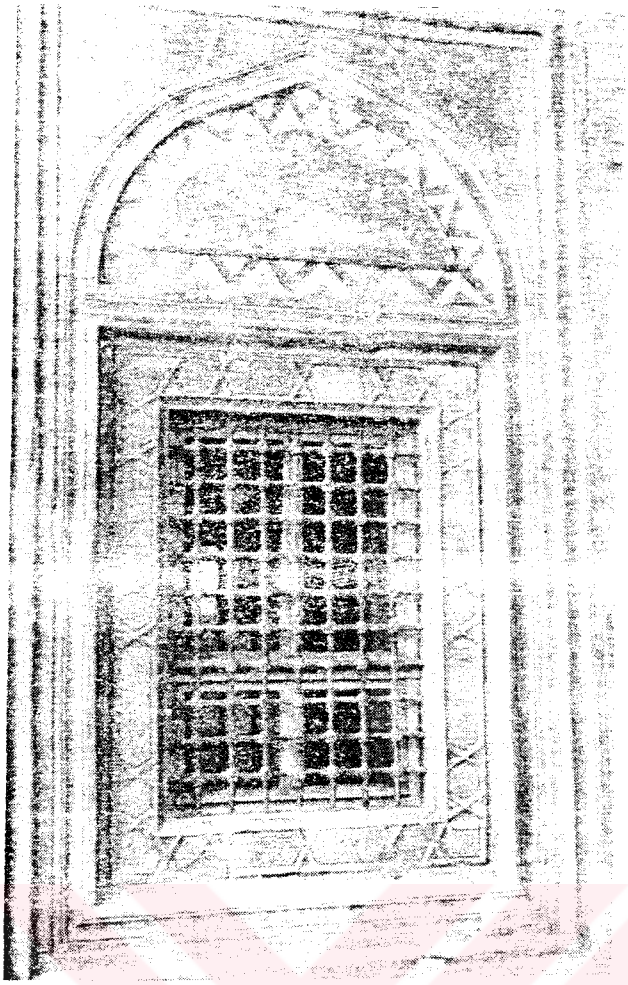

a Bursa Yıldırım Camii, Pencere (Y.Demiriz 1979)

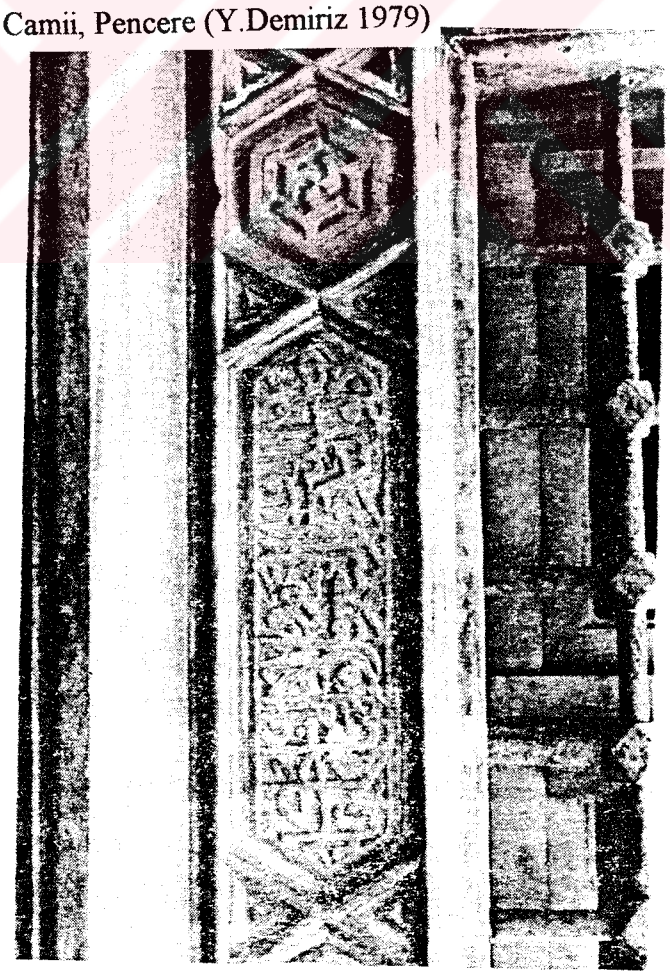

b Bursa Yıldırım Camii, Pencere (Ayrıntı) (Y.Demiriz 1979)

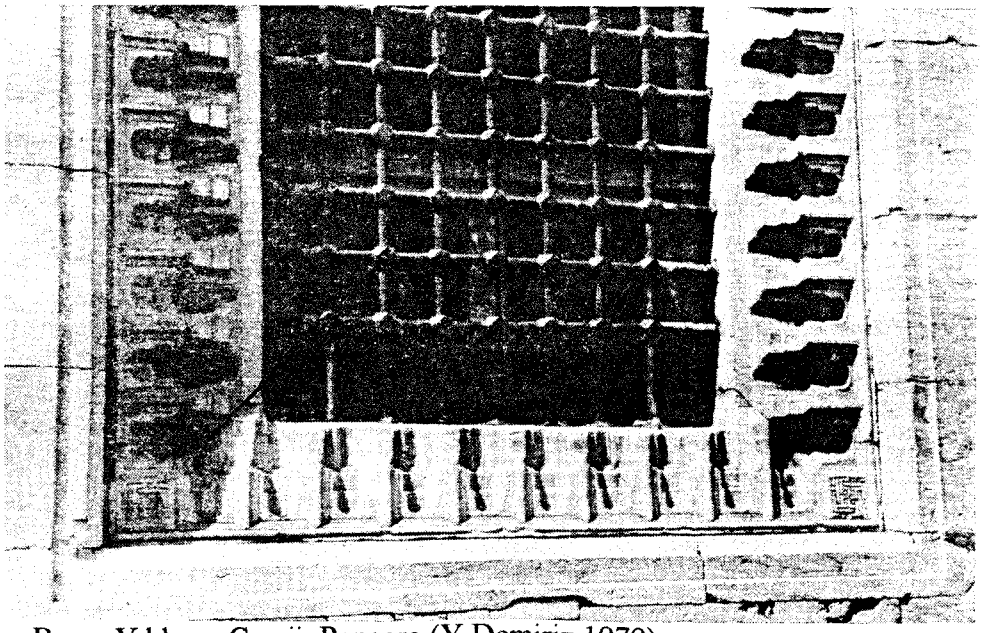

a Bursa Yıldırım Camii, Pencere (Y.Demiriz 1979)

b Bursa Yıldırım Camii, Pencere (Y.Demiriz 1979)

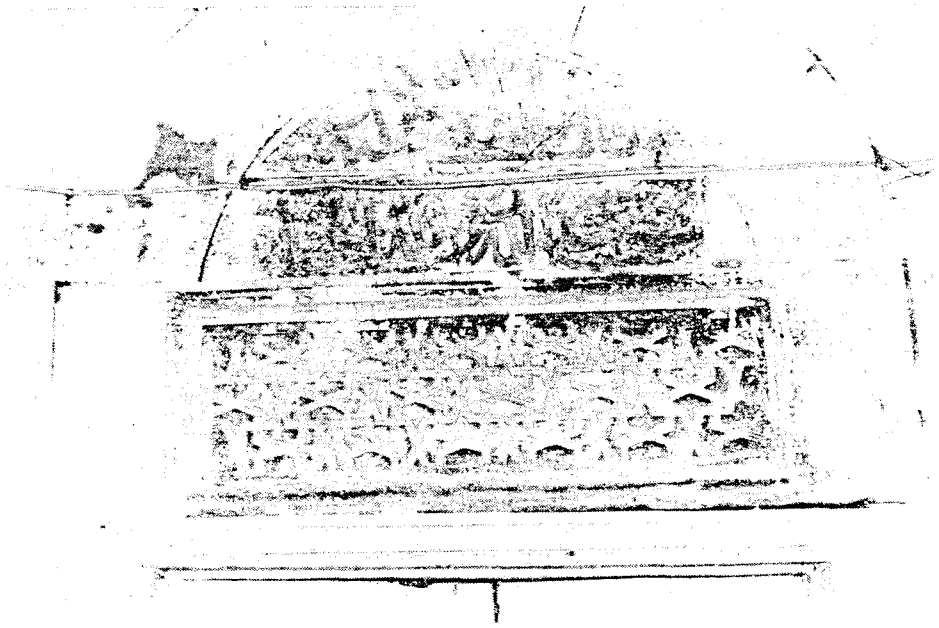

a Gümüş Hacı Paşa Medresesi, Pencere Alınlığı (Y.Demiriz 1979)

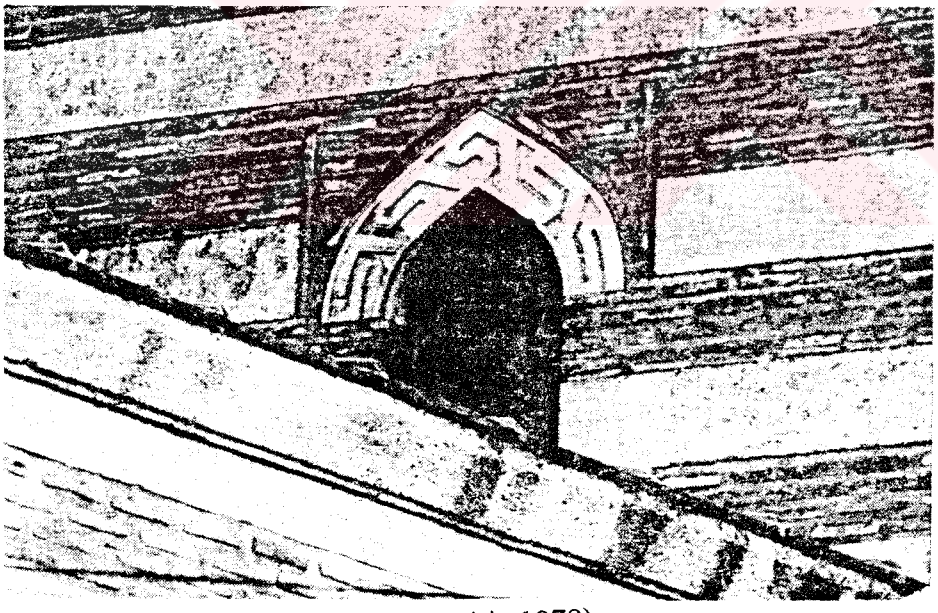

b Edirne Bedesten, Pencere (Y.Demiriz 1979)

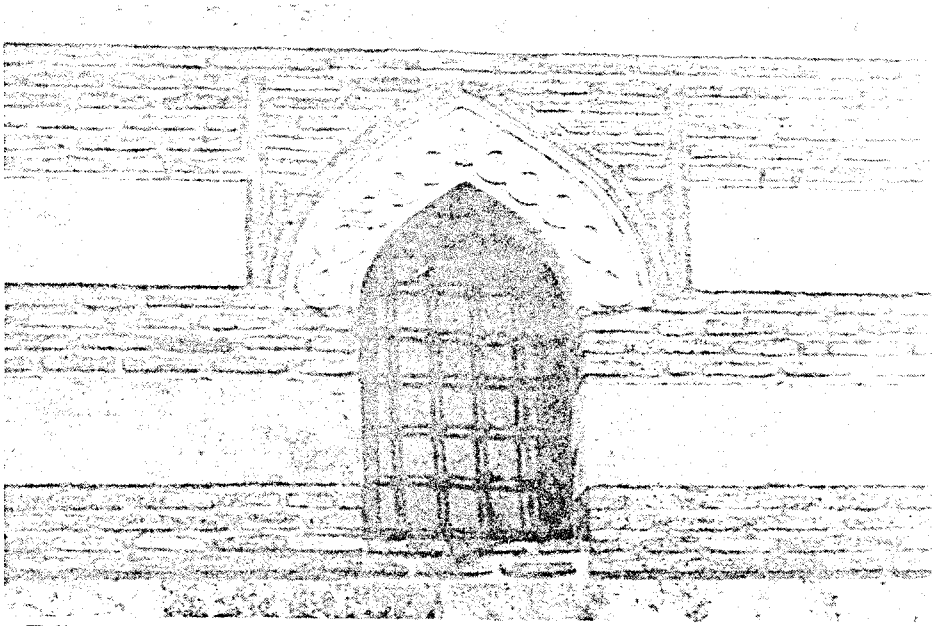

a Edirne Betesten, Pencere (Y.Demiriz 1979)

b Edirne Eski Camii, Batı Giriş Kapısı (Y.Demiriz 1979)

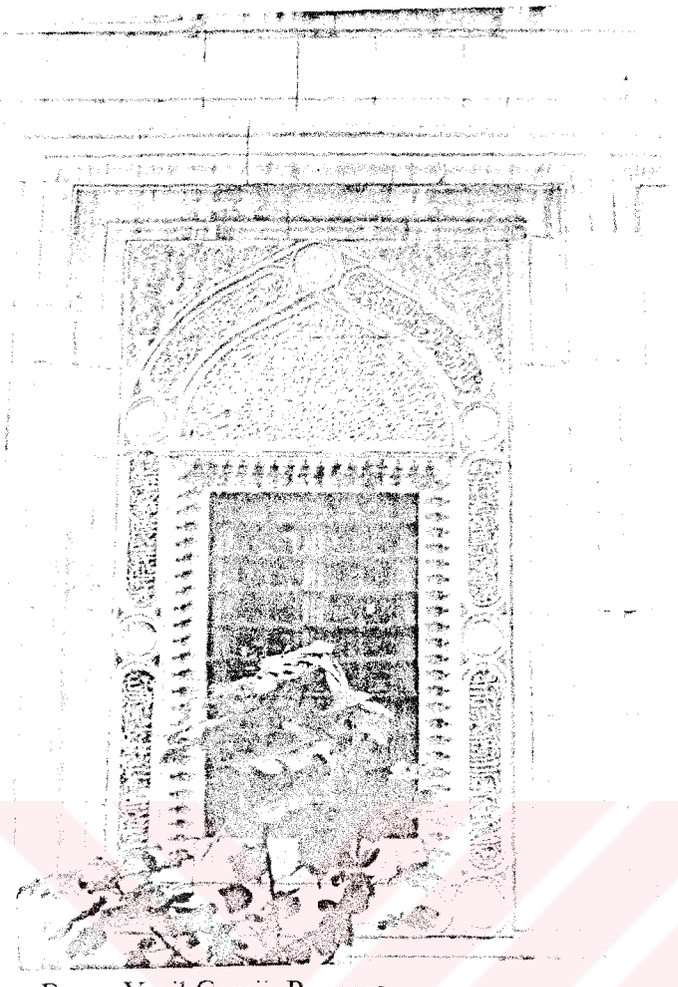

a Bursa Yeşil Camii, Pencere

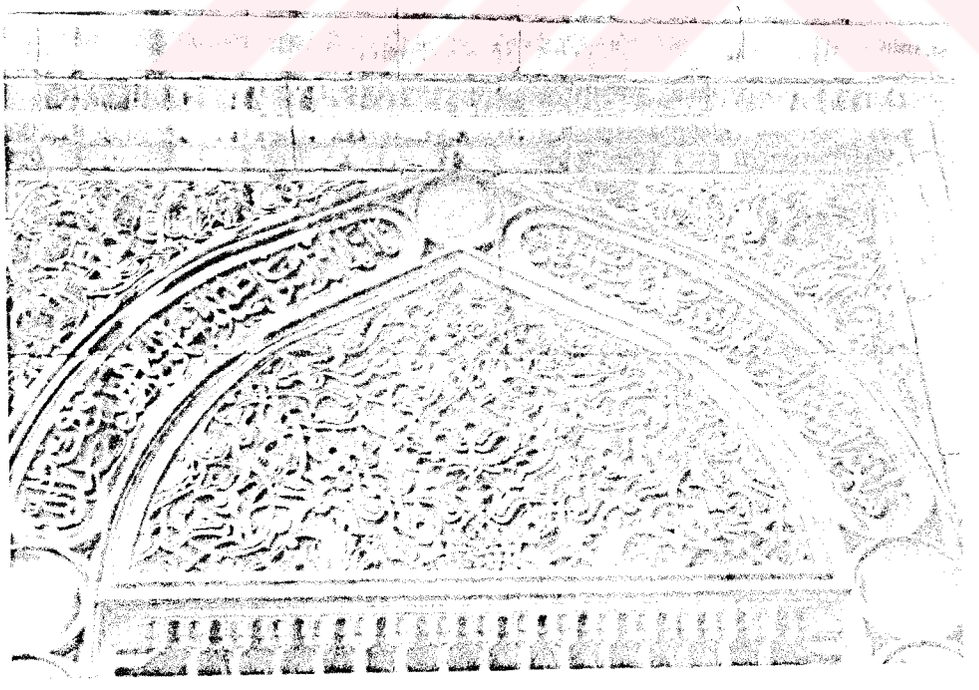

b Bursa Yeşil Camii, Pencere (Ayrıntı)

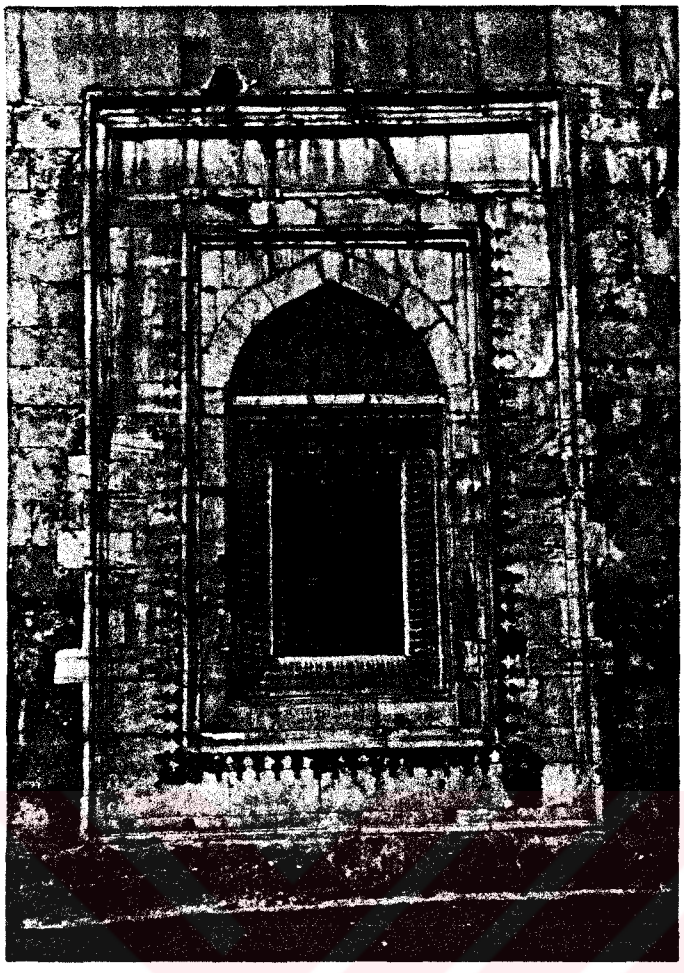

a Bursa Yeşil Camii, Pencere

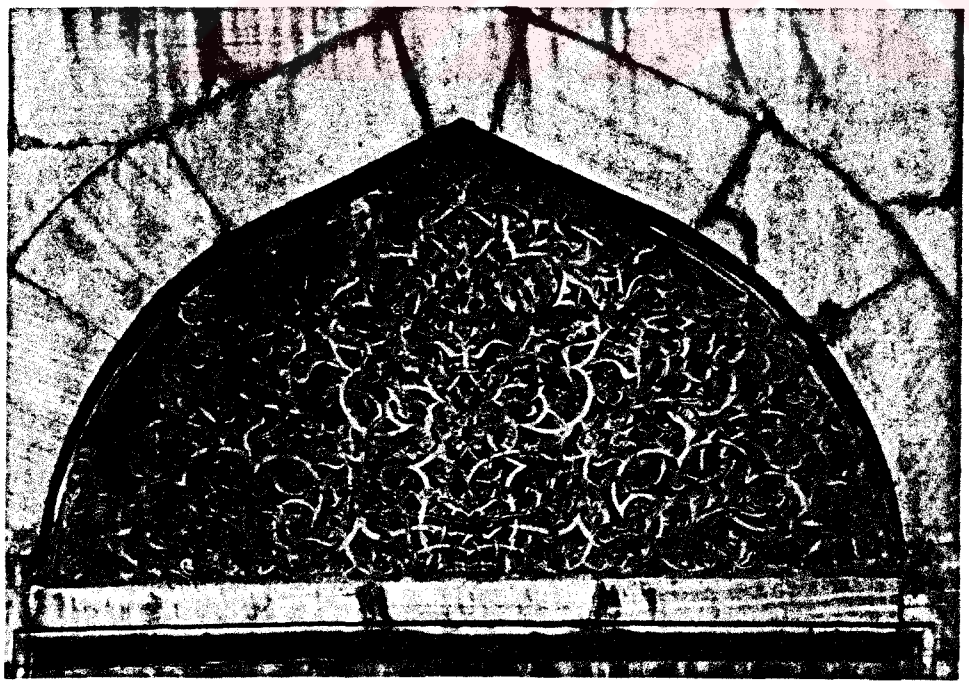

b Bursa Yeşil Camii Pencere Alınlığı

a Bursa Yeşil Camii Pencere Alınlığı

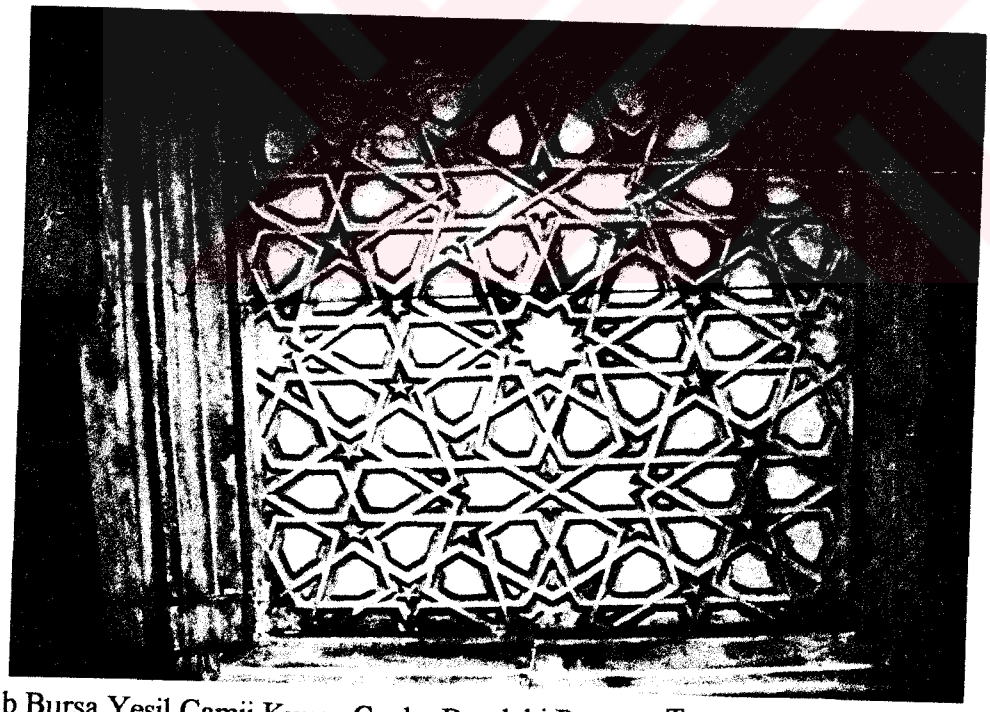

b Bursa Yeşil Camii Kuzey Cephe Batıdaki Pencere Tavanı

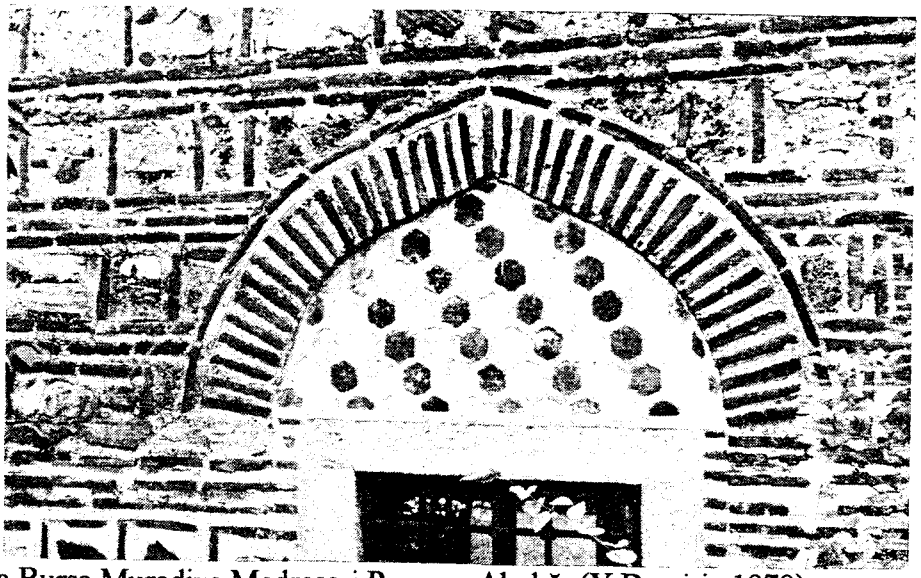

a Bursa Muradiye Medresesi Pencere Alınlığı (Y.Demiriz 1979)

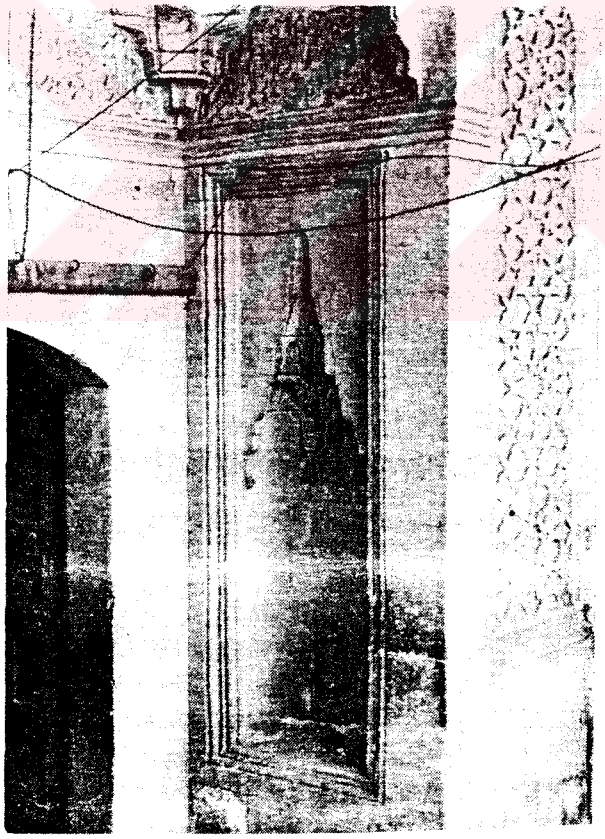

b Ankara Karacabey Camii, Portal (Y.Demiriz 1979)

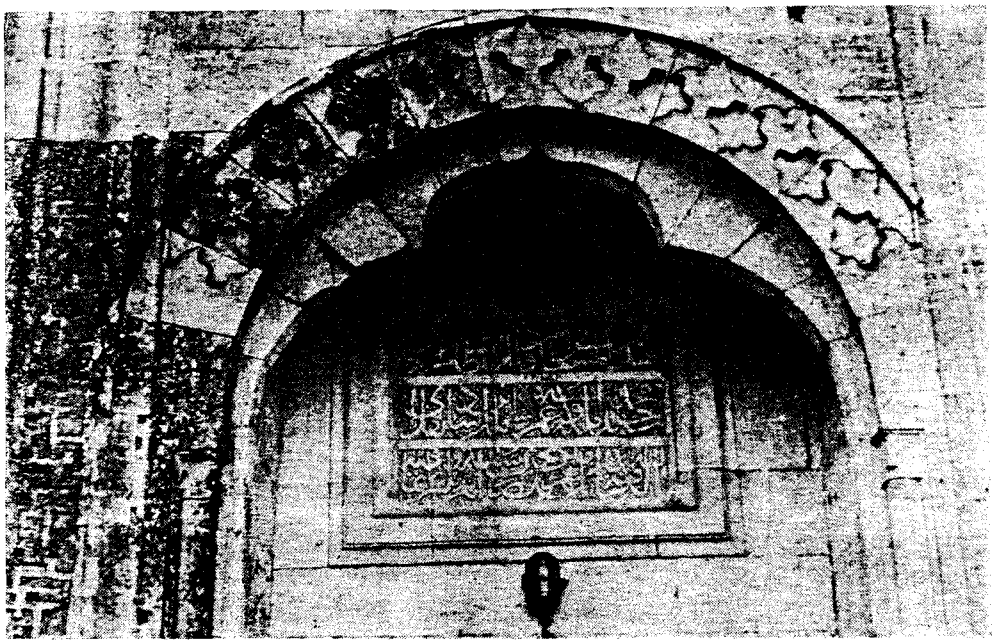

a Bursa Şah Sultan Camii, Portal (Y.Demiriz 1979)

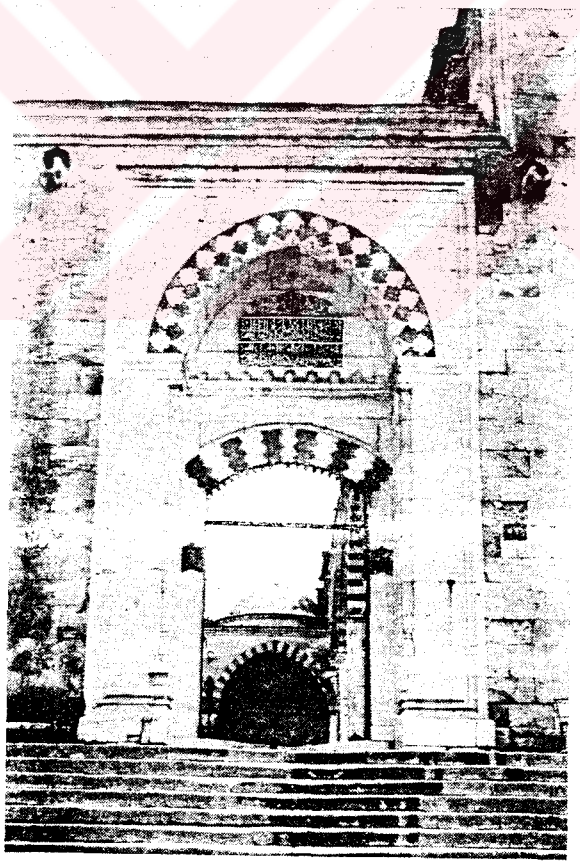

b Edirne Üç Şerefeli Camii, Batı Giriş Kapısı (Y.Demiriz 1979)

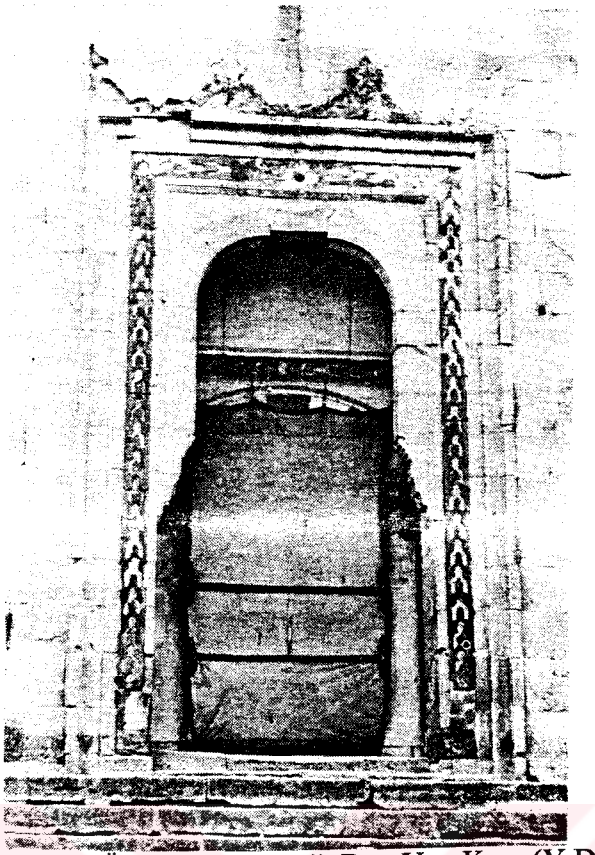

a Edirne Üç Şerefeli Camii, Batı Yan Kapı (Y.Demiriz 1979)

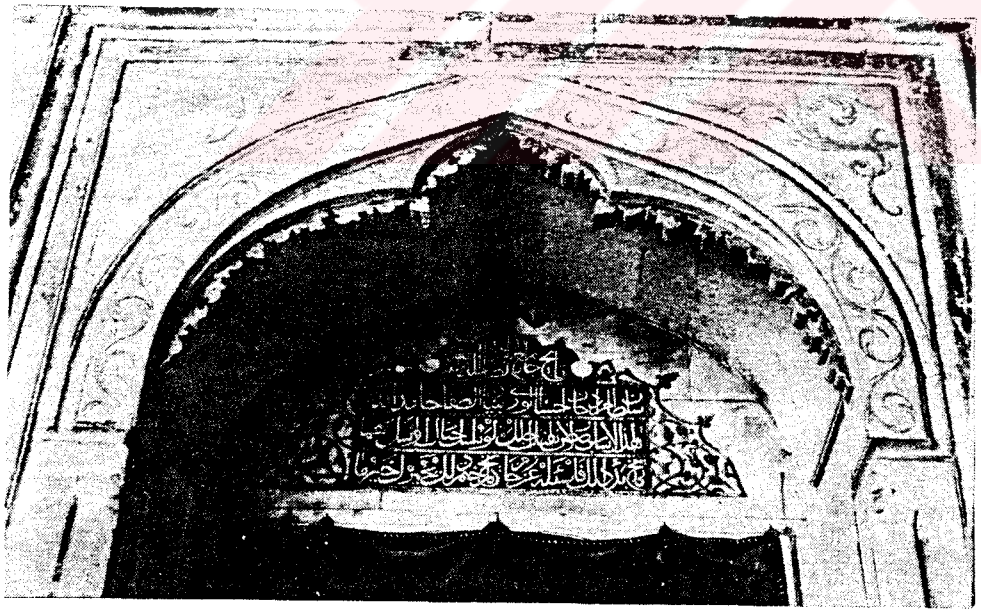

b Edirne Üç Şerefeli Camii, Doğu Giriş Kapısı (Y.Demiriz 1979)